

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

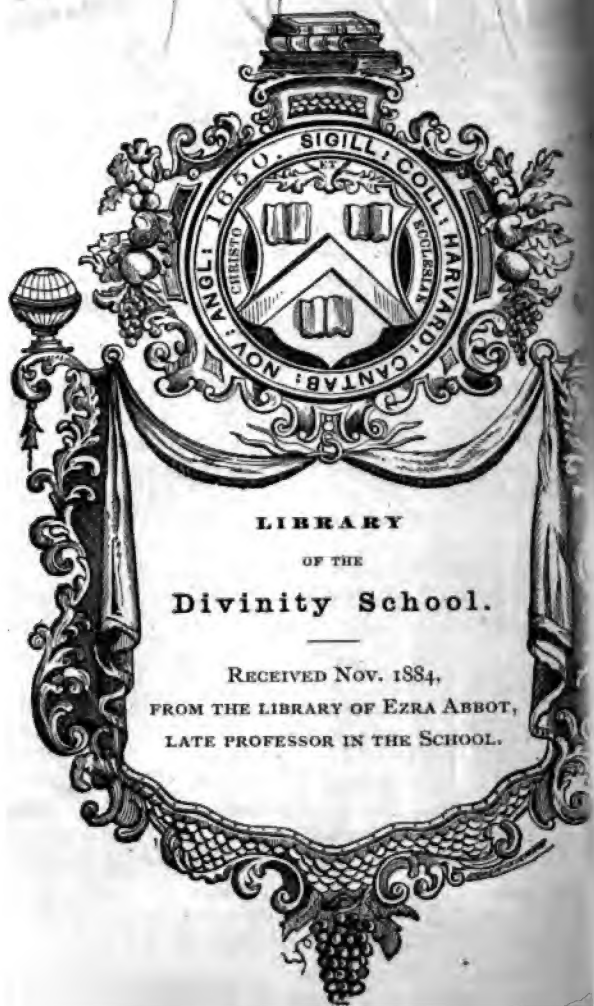
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

SIGILLI COLLEII HARVARDI
NOV. ANGLI 1860. CHRISTO
CANTAB; NOV. ANGLI 1860. CHRISTO

LIBRARY

OF THE

Divinity School.

RECEIVED Nov. 1884,
FROM THE LIBRARY OF EZRA ABBOT,
LATE PROFESSOR IN THE SCHOOL.

11

12

13

14

15

\$ 3.00

Ezra Abbot jr

May 15, 1857

Apoteles taltus York 1857. Dressel

PATRUM APOSTOLICORUM OPERA.

TEXTUM AD FIDEM CODICUM ET GRAECORUM ET
LATINORUM, INEDITORUM COPIA INSIGNIUM,

ADHIBITIS PRAESTANTISSIMIS EDITIONIBUS,

RECENSUIT ATQUE EMENDAUIT,

NOTIS ILLUSTRAVIT, VERSIONE LATINA PASSIM CORRECTA,
PROLEGOMENIS, INDICIBUS

INSTRUXIT

ALBERTUS RUD. MAX. DRESSEL.

ACCEDIT

HERMAE PASTOR

EX FRAGMENTIS GRAECIS LIPSIENSIBUS,

• INSTITUTA QAESTIONE DE VERO EIUS TEXTUS FONTE,

AUCTORE

CONSTANTINO TISCHENDORF.

LIPSIAE

J. C. HINRICHS, BIBLIOPOLA.

1857.

1000

1000

1000

1000

1000

578

A645.2

Gr

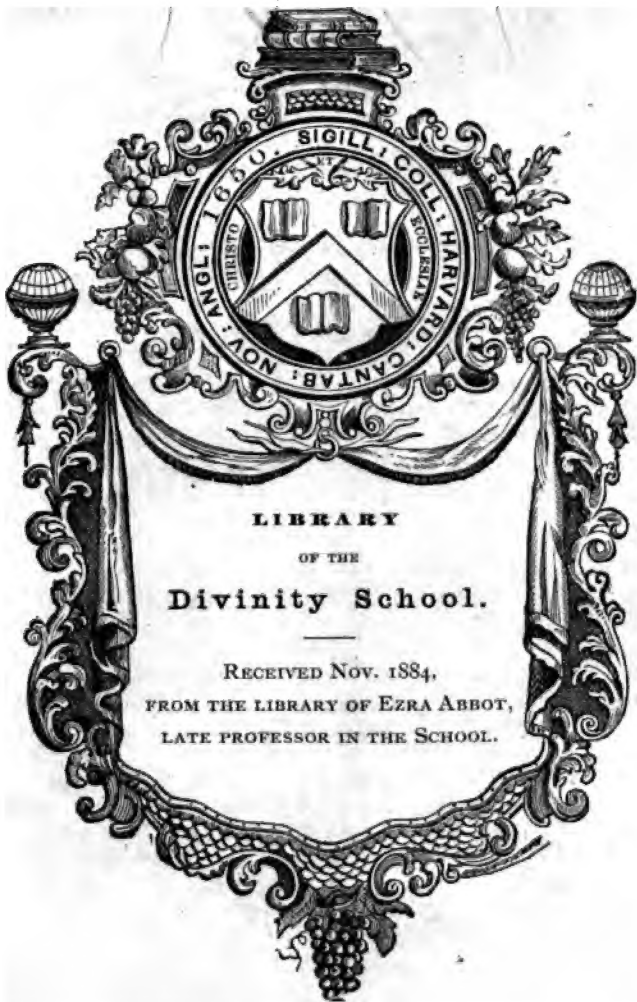
1857d

ALBERTUS RUD. MAX. DRESSEL

LECTURIS S. P.

Patrum Apostolicorum editio Cotelieriana communi Theologorum iudicio inter praestantissima istiusce literaturae opera censetur. Eam sane per diu meruit laudem, et interpretandi arte, et subsidiarum criticorum copia atque usu quo excellit. Quapropter mirum non est, quod multi adeo opinabantur, textum PP. Apostolic. iam in una illa editione praesertim per Io. Clericum recognita ita fuisse constitutum, ut in eo acquiescere possemus. Verum enimvero hoc usquequaque ita esse, praesens aetas haud amplius sentit, etsi nulla Scriptorum aevi Apostolici editio laboribus Cotelierii atque Clerici carere poterit. Etenim re accuratius perpensa facile apparet, non solum in critica, sed etiam in exegetica parte non illud eam ubivis praestare, quod in hoc genere iam expetatur. Quippe si ea, quae ad hanc illamve Theologiae disciplinam spectant, veritati magis consentanea diiudicari debebant, quam nimio Cotelierii partium studio fieri potuit, textus quoque Scriptorum alia norma atque ratione ad certiora fundamenta revocandus erat. Qui decimo septimo ac decimo octavo saeculo, et antea, Codicum manu scriptorum praesidia ad huncce textum emendandum contulerunt, ii profecto non omnem scripturae varietatem proponebant, sed eam fere quae pro ipsorum captu utilis videbatur ad rem atque apta, reliquis omnibus iisque haud raro optimis variis lectionibus silentio atque oblivione iterum sepultis. Attamen quantum lucis integra suppellectile critica ipsi textus intellectui afferri, quantum tenebrarum manca ratione critica diffundi queat ac debeat, omnes, quibus huius rei iudicium est, hodie persuasum habent. Critici iudicium textus emendationem attingit atque patefacit, boni Codices manu scripti eandem perficiunt, absolvent, veram reddunt.

Quae cum ita sint, abhinc viginti annis ex beato Augusto Neandro quaesivi, equid operae pretium putaret, si post Cotelierium et Clericum nova PP. Apostolicorum editio adornaretur, eaque criticis adminiculis, quae in Romanis Bibliothecis recondita cognoveram latitare, adiuta atque fulta. Auctor mihi erat vir incomparabilis ut facerem, magnopere cupiens ut horum operum, quae a nobis iam paene exulare coeperant, copia denuo fieret. Sed eidem proposito Gulielmus Iacobsonus in Anglia, in Germania Carolus I. Hefelius animum eodem tempore adiecerant, neque praevenierunt. Ast ille, quamvis opus ediderit propria peregrinaque eruditione refertum, ad paucos solummodo aevi Apostolici Scriptores respexit; hic in prima editione votis parum respondit. Idcirco pristinum consilium non demittendum putavimus, neque cum emendationes illorum duumvirorum libri postea prodissent. Nam quae ex membranarum hucusque ignotis per multos annos, ubi

W. CHRISTIAN
625 W. NEW YORK
BY BOOKSELLER

\$ 3.00.

Ezra Abbot Jr

May 15, 1857.

Agriicola taltus York. 1857. Dressel.

PATRUM APOSTOLICORUM OPERA.

TEXTUM AD FIDEM CODICUM ET GRAECORUM ET
LATINORUM, INEDITORUM COPIA INSIGNIUM,

ADHIBITIS PRAESTANTISSIMIS EDITIONIBUS,

RECENSUIT ATQUE EMENDAVIT,

NOTIS ILLUSTRAVIT, VERSIONE LATINA PASSIM CORRECTA,
PROLEGOMENIS, INDICIBUS

INSTRUXIT

ALBERTUS RUD. MAX. DRESSEL.

ACCEDIT

HERMAE PASTOR

EX FRAGMENTIS GRAECIS LIPSIENSIBUS,

INSTITUTA QUÆSTIONE DE VERO EIUS TEXTUS FONTE,

AUCTORE

CONSTANTINO TISCHENDORF.

LIPSIAE

J. C. HINRICHS, BIBLIOPOLA.

1857.

598

A645.2

G. 2

1857d

ALBERTUS RUD. MAX. DRESSEL.

LECTURIS S. P.

Patrum Apostolicorum editio Cotelieriana communi Theologorum iudicio inter praestantissima istiusce literaturae opera censetur. Eam sane per diu meruit laudem, et interpretandi arte, et subsidiarum criticorum copia atque usu quo excellit. Quapropter mirum non est, quod multi adeo opinabantur, textum PP. Apostolic. iam in una illa editione praesertim per Io. Clericum recognita ita fuisse constitutum, ut in eo acquiescere possemus. Verum enimvero hoc usquequaque ita esse, praesens aetas haud amplius sentit, etsi nulla Scriptorum aevi Apostolici editio laboribus Cotelierii atque Clerici carere poterit. Etenim re accuratius perpeusa facile apparet, non solum in critica, sed etiam in exegetica parte non illud eam ubivis praestare, quod in hoc genere iam exspectatur. Quippe si ea, quae ad hanc illanive Theologiae disciplinam spectant, veritati magis consentanea diiudicari debebant, quam nimio Cotelierii partium studio fieri potuit, textus quoque Scriptorum alia norma atque ratione ad certiora fundamenta revocandus erat. Qui decimo septimo ac decimo octavo saeculo, et antea, Codicum manu scriptorum praesidia ad huncce textum emendandum contulerunt, ii profecto non omnem scripturae varietatem proponebant, sed eam fere quae pro ipsorum captu utilis videbatur ad rem atque apta, reliquis omnibus iisque haud raro optimis variis lectionibus silentio atque oblivione iterum sepultis. Attamen quantum lucis integra supellectile critica ipsi textus intellectui afferri, quantum tenebrarum manca ratione critica diffundi queat ac debeat, omnes, quibus huius rei iudicium est, hodie persuasum habent. Critici iudicium textus emendationem attingit atque patefacit, boni Codices manu scripti eandem perficiunt, absolunt, veram reddunt.

Quae cum ita sint, abhinc viginti annis ex beato Augusto Neandro quaesivi, ecquid operae pretium putaret, si post Cotelierium et Clericum nova PP. Apostolicorum editio adornaretur, eaque criticis adminiculis, quae in Romanis Bibliothecis recondita cognoveram laetare, adiuta atque fulta. Auctor mihi erat vir incomparabilis ut facerem, magnopere cupiens ut horum operum, quae a nobis iam paene exulare coeperant, copia denuo fieret. Sed eidem proposito Gulielmus Iacobsonus in Anglia, in Germania Carolus I. Hefelius animum eodem tempore adiecerant, neque praevenierunt. Ast ille, quamvis opus ediderit propria peregrinaque eruditione refertum, ad paucos solummodo aevi Apostolici Scriptorum respexit; hic in prima editione votis parum respondit. Idcirco pristinum consilium non demittendum putavimus, neque cum emendatione illorum duumvirorum libri postea prodissent. Nam quae ex membranis hucusque ignotis per multos annos, ubi

licuit, Clementissimi Borussorum Regis stipendio adiuti nos primi erueramus, haud dubie eiusmodi erant ob novitatem pondusque, ut quomodocumque iuris publici facienda viderentur. Taceo reliqua, quae ab aliis intelligi malim, quam a me dici.

Elaboravi igitur editionem textu ubivis ad optimorum Codicum fidem critica cum conscientia constituto, iisque, quas egomet ipse inveni, variis lectionibus adornato. Quae hic illic in libris impressis inventae erant, eas ex parte repetere nolui, quia fides ipsarum non ubivis certa videbatur. Ac me haud inconsulto id fecisse, imo facere debuisse, mecum fatebitur, qui ex notis intellexerit, quotiens etiam quas novissimo critico debemus Codicum lectiones mea cura emendandae fuerint. Ac saepius profecto apud priores editores in illa parte post messem messore, post tectum architecto opus erat. Est forte qui dicat, nos in critica parte saeco serentes utilia inutilibus permiscuisse, albaque, ut dicitur, linea sine cura discriminis solam copiam sectatos converrissse. Aliter vero ipse sentio: quippe etiam *ἐν ἀδιαφόρῳ* religiose fontium auctoritatem venerari ius fasque est. Quis autem inutilia ea dixerit, quae utcumque apta fiant ad restituendum genuinum textum eorum Scriptorum, qui quae literis consignarunt, ex τῶν αἰτιῶν τοῦ λόγου ore hauserunt?

Ac fuit quidem, cum tempus quoque opportunum concessum mihi fore arbitrarer textum commentario prorsus novo illustrandi. Quam spem cum haud inoffensa valetudo, tum maxime rerum domesticarum adversitates necessitudinesque fefellerunt, ut rarius paratae essent remissiones, quibus animus, interstitione aliqua aut negotiorum aut infortunii memoriae data, laxari indulgerique posset ad istiusmodi opus rite condendum. Idcirco virorum doctorum notas simul cum nostris subdidimus, ne diutius res tereretur. Quodsi inaequalitas incertaque ratio, quam inter textus fidem et commentariorum copiam antehac videre erat, nostro labore nonnihil evanuit, eius nos profecto non poenitebit.

Nec possum quin gratias agam Constantino Tischendorffio, Theologorum Germaniae decori, qui non solum consilio me multum adjuvans ex suae doctrinae penu summa cum benevolentia ac liberalitate hocce opus locupletavit, sed quamvis muneribus suis mirum quantum occupatus etiam nulli in promovenda ipsa editione curae pepercit. Ne multa: opus nostrum is docte inauguravit sacra vitaeque.

Scribebam Romae prid. Cal. Sextiles 1856.

See particularly the art. Barnabusbrief :
R. A. Lipsius in Schenkel's Bibel-Lex.
(1868).

PROLEGOMENA.

I.

BARNABAS.

Quomocunque definiendum erit de auctore scripti, cui vetus quaedam traditio Barnabae nomen praefixit, certe id ipsum haud parvi momenti habetur inter christianae antiquitatis reliquias ob rationem quam tenet sacrae scripturae V. T. diiudicandae, et locum in definienda oeconomia salutis ei assignandi. Pauli Apostoli quippe viam tenens, modo ultro progrediens, nunc retrogressus, ad Alexandrinorum allegoricum veritatis Iudaismi explicandae modum, simulque ad solidiorem Gnosticis praebet transitum. Huius viae auctoritas pluris esset, si inclito illi Pauli Apostoli socio impigreque coadiutori attribuendum esset, qui ubi vis sui iuris apparebat, recta mente atque indole excellens: id quod infra videndum. Iam vero de quo in ipsa Epistola agitur, id accuratius perscrutemur.

1. Cum filiis siliabusque auctor partiri vult ex eo, quod ipse acceperit, ut fidem atque scientiam habeant consummatam, spiritualibus nimirum donis abunde donati (c. 1). Id se facturum esse non doctoris auctoritate praeditum, sed ut parem inter pares, ut unum ex ipsis: immo se *περιπλημα* esse bene scit, cui met fratrum dilectionem mercedi fore sperat (c. 6. 1). Rerum igitur cardinem in eo verti, quod cum fide perfecta etiam scientiae, i. e. *της γνώσεως*¹⁾ compotes fierent. Idcirco intelligendum esse, quo modo veteribus, Deo ita ordinante, non nisi vitae spes proposita fuerit, ipsam vitae exordium primo Christi adventu in terris, vitae consummatio in caelis (c. 2). Iam vero progressum divinitus in Christianismo datum ipsiusque perfectionem ostensurus est insufficientia veteris foederis, novo videlicet adimpleti verique redditi. Deus sane per V. T. Prophetas adaperuit, se non indigere hircorum ac taurorum sacrificiis, nec despiciere cor contritum. Hac humana oblatione Iudaeorum hostias indicari abrogatas. Ieiunium verum misericordiam erga egenos esse. Id postquam Deus dilucide manifestaverit, per dilectum suum in simplicitate vocatis ad illorum legem, ut proselytis, haud quaquam accedendum.

Atqui nobis morum puritas omnino colenda, cum iam instet terminus adventus filii Dei (c. 2—4). Verumtamen et consortium fugiamus legem nullatenus ad nos pertinere dicentium.

1) Cleop. Alex. Strom. II. c. 6. p. 455. ed. Pott.

Foedus quod fuerat Iudaeorum nostrum est factum, quia transgrediendo in perpetuum perdidit id, quod Moses accepit. Tabularum tenor per Mosen contractarum Christi dilectione novissimis temporibus in praecordiis nostris consignatus. Hac nova lege fundatis resistendum est iniquo eiusque tentationibus. Ast ne inflectantur spiritiferi quasi plene iustificati, sed in timore Dei custodiant mandata. Is enim non accepta persona, sed secundum opera iudicat. Fides nostra adiuatur timore ac sustinentia; ei compugnant patientia et continentia (c. 2), fides caritasque coniugatae (c. 11). Vigilemus et recte intelligamus tanta signa ac portenta in populo Iudaeorum facta (excidium Hierosolymae et reliqua) quid sibi velint. Caveamus, ne recordia obdormientes nihilominus perdamur, sicuti veteris foederis populus (c. 4).

Ex quo intelligitur, auctorem imprimis quidem contra Iudaizantes inter Christianos monere, legis autem cuiusvis despectores uti salutem haud minus periclitantes apertis verbis significare. Lex quippe Mosaica ei tanti est, ut gnosis in ipsa novam legem (*νέα νόμος* c. 9) intueatur. Novus autem populus cum verum Dei templum sit, verum quoque sacrificium in corde is solus offert (c. 3). Is iam hec vera vita fruitur (c. 1), post tribulationes atque angustias multas in regno Messiae (c. 15) universo mundo dominaturus (c. 5). Ita edocti de iis, quae praeterierunt, nemo in retia incurrat, sed novo foedere renatus intellectu polleat. Cogitanti atque memoria repenti quae fuerunt ac quae sunt, Christi expiatoria morte Iudaeos esse iudicatos, nos autem salvatos apparebit. Idque ita fieri debuisse iam Prophetarum, divinae loquelae organa, iterum iterumque annuntiaverunt. Ex eorum sensu ieiunium V. T., hircum et vaccam rubram Christum spectare auctor suis persuadere tentans (c. 5—8), circumcisionem spiritualiter intelligendam aequae ac mandata de cibis, baptismum et crucem iam in V. T. praefiguratam atque annuntiatam, Iosuanam Christi typum docet (c. 9—12). Quae cum ita sint, non Iudaei, sed Christiani Dei foederis veri haeredes, sensu typorum V. T. recluso, iam constituti probantur. Unde testamentum, quod Moses a Domino accepit contrivitque, ad nos pervenit. Iudaeos autem non eius haeredes esse etiam ex eo intelligitur, quod verum sabbatum non habeant, neque templum Deo acceptum, non nisi in spirituali habitaculo exstans, id est in ecclesia christiana (c. 13—17). Quibus *γνώσεως* speciminibus adiungitur paraenetica pars (c. 19—21) de via lucis et tenebrarum. Per illam qui gradiuntur, bonis quibuscunque operibus per *γνώσιν* facile peragendis scopus petendus; in hac vagantur, qui a Deo alienati vitis animam perdidit. Dei mandata custodienda: omnibus dies retributionis aut perditionis instat.

2. Ex genuinis aequae ac interpolatis elementis Epistolam coaluisse, non sine iudicii acumine et argumentatione docta ostendere studuit Dan. Schenkel.²⁾ Eum confutarunt Hefele³⁾, et subtilius Hil-

²⁾ Über den Brief des Barnabas, ein Versuch; Theol. Stud. u. Krit. J. S. 652—686.

³⁾ Das Sendschreiben des Apostels Barnabas aufs Neue untersucht, übersetzt und erklärt etc. Tüb. 1840. p. 196 sqq.

genfeld.⁴⁾ Quodsi nec primigena eius integritas, nec continuus sententiarum progressus in dubium vocari possit, quaerendum iam est, ad quosnam fuerit scripta. Formula quippe salutandi neque usitata est, nec plena. Quod ei ab Origene⁵⁾ datur καθολική epitheton (Γεγραπται δὴ ἐν τῇ Βαρνάβα καθολικῇ ἐπιστολῇ), potest id vix retineri, nisi forte magnus Alexandrinorum magister etiam in hoc πνευματικῶς capiendus esse vileatur. Eodem iure quodvis scriptum πανεπιστολίαν queat „catholicum“, quod christianae doctrinae elementis non prorsus caret. Huc accedit, ut in subscriptione Codicum manu scriptorum, quotquot vidimus, id frustra quaeratur (cfr. Ep. Barnabae not. 1). Nec ulla alia ratione id ab Origene dictum crediderim, quam ob generalem loquendi modum, quo auctor in salutatione utitur, nullum videlicet distinctum certumque lectorum coetum significans. Locus, qui ad quaestionem solvendam opportune in auxilium vocari potest, legitur in c. 16: Πρὸ τοῦ ἡμᾶς πιστεῦσαι τῷ Θεῷ, ἢ ἡμῶν τὸ κατοικητήριον τῆς καρδίας φθαρόν καὶ ἀσθενές, ὡς ἀληθῶς οἰκοδομητὸς ναὸς διὰ χειρὸς· ὅτι ἡμεν πλήρης εἰδωλολατρίας οἶκος, καὶ εἰδωλολατρεία ἡμεν οἶκος δαιμονίων, διὰ τὸ ποιῆν ὅσα ἦν ἐναντία τῷ Θεῷ. Ita sane loquitur, qui ipse Ethnicus fuit, et ad Christianos ex Ethnicis factos verba facit. De similibus similia dicuntur ad Clementem⁶⁾: Ἡ τοῦ Θεοῦ βουλή· ἐν ἀδήλω γέγονε κατὰ πολλοὺς τρόπους· τὰ μὲν πρῶτα εἰσαγωγή κακῆ· συντροφία πονηρά, συνήθεια δεινῆ, ὁμιλία οὐ καλῆ, πρόληψις οὐκ ὀρθῆ· διὰ ταῦτα πλάνη, εἴτα ἀφοβία, ἀπιστία, πορνεία, φιλαργυρία, κενοδοξία, καὶ ἄλλα τοιαῦτα μυρία κακά· ὥσπερ καπνοῦ πλήθος, εἰς ἓνα οἶκον οἰκούντα τὸν κόσμον, τῶν ἐνδοθεν οἰκούντων ἀνδρῶν ἐπιδόλωσαν τὰς ὁράσεις· καὶ οὐκ εἶασεν ἀναβλέψαντας· ἐκ τῆς διαγραφῆς τὸν δημιουργήσαντα νοῆσαι Θεόν, καὶ τὸ τούτω δοκοῦν γινώσκειν. διὸ τοὺς φιλαλήθεις ἐσωθεν γῆρ ἐκ στένων βοήσαντας ἐπικουρίαν προσκαλέσασθαι, φιλαλήθει λογισμῷ, ἵνα τις ἐντὸς ἂν τοῦ οἴκου τοῦ πεπλησμένου καπνοῦ, προσιῶν ἀνοίξῃ θύραν, ὥπως δοκῇ τὸ μὲν ἐκτὸς τοῦ ἡλίου φῶς εἰσκριθῆναι τῷ οἴκῳ· ὁ δὲ ἐντὸς τοῦ πυρὸς ἂν ἐβληθῆναι καπνός. (19). Τὸν μὲν οὖν βροθὸν ἄνθρωπον τὸν ἀληθῆ προφήτην λέγω, ὃς μόνος φατίσκει ψυχὰς ἀνθρώπων δύναται, ὥστε ἂν αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς δοκῇ τὸν ἡμᾶς ἐνδοξῆν τῆς αἰωνίου σωτηρίας τὴν ὁδόν. Eo spectat frequens illa anathesis ἡμεῖς et ἐκεῖνοι, neque vhb. ὃς εἰς τοῦτο ἡτοιμάσθη, ἵνα αὐτὸς φαίης, τὰς ἤδη δεδαπανημένους ἡμῶν καρδίας τῷ θανάτῳ καὶ παραδεδομένας τῇ τῆς πλάνης ἀνομίᾳ λυτρωσάμενός ἐκ τοῦ σκότους, διαδῆται ἐν ἡμῖν διαδῆκην λόγῳ (c. 14) de aliis intelligi possunt, quam de iis, qui olim Paganismum sectabantur. Christus φῶς ἐθνῶν⁷⁾ eos illuminavit, qui tenebris obfuscati erant (c. 14). Quis itidem de Iudaeis asseruerit? Monitorium illud (cap. 3), „ut non incurramus, tanquam proselyti, ad illorum legem“ ad Ethnico-

4) Die apostolischen Väter, Untersuchungen über Inhalt und Ursprung der unter ihren Namen erhaltenen Schriften. Halle 1853. p. 30 sqq.

5) Contra Celsam I. 63.

6) Clementis Rom. Hom. I, 18. ed. Dressel. p. 40.

7) Isai. 42, 6. 7 et 49, 6.

Christianos spectat. Constat enim inter omnes, multos extra Palaestinam Ethnicos nonnullas ordinationes Mosaicarum observasse, uti *ἐκλεκτικοί*. Huius coetus homines ante oculos habebat, qui scripsit c. 2 „nos similiter errantes“. Nec mirum, quod auctor adamat praecae ceteris lubet istiusmodi gnoseos exemplis Epistolam in allegoriis enucleandis non sine artificio referre, vocum ad rerum originem quasi permanantium delinimentis gestiens. Hinc disparilitas orta in disceptando ac singula pertractando. Fuit autem id temporis gravissima, ne dicam unica quaestio illa, quid auctoritatis esset veteri foederi in evangelio, postquam Paulo Apostolo praecunte haud levibus argumentis alii usi fuerant ad immunitatem eius a lege probandam. Noster autem, quomodo fieri potest, eam iam evanuisse cum rationando docet, tum propria sua via ostendere conatur. Quanvis Iudaismo bellum indicat in Christianismum subreptitanti, aequo in alios animadvertit, sed non nisi leniter hortans, monens, suadens, obiurgans, qui solius fidei iustificatione elati bonis operibus parum vacarunt (c. 4), sequioris nimirum Gnosticis praecursores. Inter hasce duas partes auctor rectam salutis semitam sternendam curat.

3. Quo tempore Epistola scripta fuerit, non liquet. Verumtamen Hierosolyman eversam, templum destructum, Iudaeorum populum a Romanis debellatum non ambigue significant vbb. (c. 4): „cum videritis tanta signa et monstra in populo Iudaeorum, et sic illos dereliquit Dominus“. Nec alia enarrantur c. 16: *Διὰ γὰρ τὸ πολεμῆν αὐτοὺς καθηρέθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν· νῦν καὶ αὐτοὶ οἱ τῶν ἐχθρῶν ὑπερέκειναι ἀνοικτοδομήσουσιν αὐτόν. Πάλιν ὡς ἡμελλεν ἡ πόλις καὶ ὁ ναὸς καὶ ὁ λαὸς Ἰσραὴλ παραδίδοσθαι, ἐφανερῶδη*. Eos, ad quos Epistola data fuit, gravissimi illius iudicii, quo Dominus Iudaeorum populum iudicavit eorumque excidium complevit, testes fuisse, ex modo dicendi c. 4 colligitur. Cum persecutionum mentio fiat nulla, verisimile est, eam ante Plinium in Bithynia Proconsulem fuisse scriptam.

4. Levibus admodum argumentis utuntur, immo futilibus, qui veteris traditionis vestigia prementes⁸⁾ Barnabam, Pauli Apostoli sodalem, Epistolae auctorem esse velint. Totus enim tractandi modus resque ipsae pertractatae contra eos clamitant. Barnabas Levita Cypro oriundus⁹⁾ legis Mosaicae plus expertus esse debebat, quam ex c. 7 et 8 elucet. Neque de Syris idem venditasset, circumcissione eos uti: id quod ex eo tempore melius cognitum habere debebat, quo ipse cum Paulo Apostolo Antiochiae morabatur.¹⁰⁾ Certe rerum, quas dicit, scientiam doctrinamque plurimum, quam par sit, auctori deesse fatendum. Quocirca iam H. Menardus, primus Epistolae edi-

8) I. Vossius, Notae ad Barnabae Apostoli Epistolam catholicam p. 310.; L. E. Dupin, Bibl. des auteurs etc. T. I. p. 6 sq.; N. Nourrius in apparatu ad Bibl. max. PP. T. I. Diss. 3.; Gallandius, Bibl. vet. Patrum T. I. Proleg. p. XXIX sqq.; Henke, de Epistolae, quae Barnabae tribuitur, authentia. Jen. 1827.; Rördam,

Comment. de authentia Ep. Barnabae. Hafniae 1828; Franke in Guerike et Rudelbach Zeitschrift für luth. Theol. 1840. fasc. 2.

9) Act. 4, 36 sqq.

10) Act. 11, 22. 25.; 15, 2 sqq. Gal. 2, 1. 9.

tor, authenticam eius impugnavit¹¹⁾, post eum Dan. Papebrochius¹²⁾, Tentzelius¹³⁾, Natalis Alexander¹⁴⁾, Remi Ceillier¹⁵⁾, Ittigius¹⁶⁾, Mosheimius¹⁷⁾, Lumperus¹⁸⁾, Hugius¹⁹⁾, Ullmannus²⁰⁾, Neander²¹⁾, Mynster²²⁾, Winer²³⁾ At dicas: Heus tu, unde traditio illa apud Clementem Alex. Strom. II, 6 p. 445; II, 7 p. 447; II, 20 p. 489; V, 10 p. 683; II, 15 p. 464; II, 18 p. 472; V, 8 p. 677, Origenem contra Cels. I c. 63, Eusebium H. E. III, 25, Hieronymum de vir. illustr. c. 6, Nicephorum in Stichometria (saeculi 5)? Non dubitaverim, quin ea iam prius in Alexandrina ecclesia exstiterit, nec ab Clemente Alex. aut Origene primum fuerit inducta: retinuerunt autem, quia totius Epistolae indoles haud dissimilis esset ei, qui cum Paulo Apostolo Ethnicis evangelium salutis annuntiaverat. Traditionem igitur pie venerantes, nec ad criticum subtiliusve eius examen ulla singulari causa compulsi posteris tradiderunt, quomodo et qualera ipsi invenerant. Sin ipsius traditionis originem indagare velis, dicendum erit, nulli Apostolorum adtribui potuisse iam ob illud eorum convicium τὸς ἰδίους Ἀποστόλους, τοὺς μέλλοντας κηρύσσειν τὸ εὐαγγέλιον αὐτοῦ, ἐξελέξατο, ὄντας ὑπὲρ πάντων ἁμαρτιῶν ἀνοματέρους (c. 5), propriae auctoris opinioni forte consonum, nec veritati, utpote commentum. Si nihilominus semiapostolica auctoritas Epistolae impressa videbatur, ab eam desiderantibus vix alius quidam magis opportuno auctor supponi potuit, quam Barnabas, Ethnicorum et ipse doctor. Potuitne ψευδεπίγραφον etiam ex eo trahere originem apud Alexandrinos, quod gnosticae Clementis Romanae Homiliae²⁴⁾ Barnabam Alexandriae congreddi cum eo faciunt?

Ac mihi quidem illud non levis momenti semper visum est, quod narratur in Act. 15, 37 sqq. Barnabas igitur dissensione oborta a Paulo discessit, assumptoque Ioanne Marco in Cyprum navigavit. Soliusne Ioannis Marci causa Barnabas alio perrexit, an simul aliam doctrinae viam sectaturus? Illamne, in qua haec eum gradi videmus? At enimvero summopere notandum videtur, eundem Ioannem Marcum, qui Barnabae vitam actaque perfusius scripsisse creditur, Epistolae eius mentionem facere nullam. Codex Vaticanus 1667, ex quo Papebrochius²⁵⁾ ea edidit, nec Codex Parisinus 1470 quo Tischendorfius²⁶⁾ usus est, neque Vaticanus 821, quem ego exscripsi, in hoc quidem variant.

5. In Philastrii Brixienensis Episcopi Codice quodam (ante saec.

11) In Praef. ed. nostrae Epistolae.

12) In Act. Sanct. mensis Iunii tomo secundo, p. 459. §. V. Antverp. 1698.

13) Apud Fabric. Bibl. eccles. p. 42. §. X.

14) Hist. eccles. Sec. I. c. 12. art. 8.

15) Histoire générale des auteurs etc. T. I. p. 498 sqq.

16) In selectis capitibus historiae eccl. Sec. I. T. I. p. 20.

17) Commentar. de rebus Christ. ante Const. M. p. 161.

18) Historia theol. critica T. I. p. 150.

19) Zeitschrift für das Erzbisthum. Freiburg. Fasc. 2. p. 132. Fasc. 3. p. 208 sqq.

20) Studien u. Kritiken. T. I. p. 381.

21) Kirchengesch. T. I, 3. p. 733.

22) Studien und Kritiken II, 323.

23) Bibl. Realwörterbuch s. v. Barnabas.

24) Hom. I, 9.

25) Act. Sanct., mensis Iunii tomo secundo, Antverp. 1698. p. 431—436.

26) Acta Apostolorum apocrypha, Lipsiae 1851. p. 64 sqq.

IX), qui e monasterio Corbeiensi provenerat, Hugo Menardus, Congregationis S. Mauri monachus, post Epistolam Tertulliani de cibis iudaicis, Barnabae nomine insignitae Epistolae deprehendit latinam versionem veterem. Iac. Sirmoudus Menardo evulgare eam ob innumeros naevos haesitanti graecum obtulit apographum, inter schedas Turriani repertum, quo adiutus textum constitueret emendatum. Mors praevenit, et pro ipso fecit Lucas Dacherius, eiusdem congregationis, qui Menardi editionem a. 1645 Parisiis in lucem emisit, graeco Turriani apographo vetere versione Corbeiensi, et inde a c. 18, ubi illa desinit, ipsius Menardi adiecta.

Post Sirmoudum in tribus Mss.: Bibliothecae Vaticanae, Cardinalis Columnae et Andreae Schotti eadem Epistola graeco sermone conscripta quaerentibus sese obtulit, heic quoque, ut in Turriani apographo, cum Epistola Polycarpi ad Philippenses, quae praeit, coniuncta, et acephala. Schottiani Codicis graeci et versionis veteris apographum a Claudio Salmasio accepit Isaacus Vossius, ab hoc Iac. Usserius. Is simul cum Epistolis Ignatii id excudendum curavit Oxonii a. 1643. Omnia tamen huius editionis exemplaria cum haud exigua parte ipsius oppidi ingenti conflagratione perierunt. Itaque cum Menardi editio ex uno tantum Codice prodisset parum correctae, Epistolam Barnabae I. Vossius emendatiorem publici iuris fecit Amstelodami a. 1646, Florentino, Vaticano et Romano Theatinorum Codice usus, sed minus accurate, ne dicam obiter, ut ipse pluries compertum habui. Hac prima Vossii editione in commentariis usus sum. Recusa est Londini a. 1680. Post Vossium pro textu emendando meruerunt imprimis Fellus (Oxonii 1685), Cotelierius (Luteciae Parisiorum 1672), Clericus (Antverpiae 1698 et 1700, Amstelaedami 1724), Russelius (Londini 1746), Gallandius (Bibl. Vett. Patr. Tom. I. Venetiis 1765). Ad illorum edd. fidem Hefelius et Reithmayrus suas concinnarunt, Codicibus manu scriptis uterque destitutus. Ex Hefelianis PP. App. maxime adhibuimus editionem tertiam, passim quartam. Nostra enim iam sub prelo erat, priusquam illa huc esset allata.

In notis nostris nominabitur: Lettera Universale di San Barnaba Apostolo. Traduzione dal Greco di Dou Gio. Battista Galliccioli. In Venezia 1797.

II.

CLEMENS.

1. Non ambigitur, a quo prima, quae Clementis nomine circumfertur Epistola, nec ad quos fuerit data, sive expetita¹⁾, sive, ut verisimilius est, postquam Corinthiorum dissidia innotuerant, sponte transmissa. Ex initio quippe colligimus, Romanos ad Corinthios, qui

Clem. 1) Tum saltem legendum *περὶ τῶν ἐξηγουμένων* p. *περὶ τῶν ἐπιζητουμένων* (c. 1).

ob munus ecclesiasticum tumultuabantur, reconciliandos animum advertisse, tardius quidem, quia et ipsi temporum calamitatibus fuerant afflicti. Idcirco tres legatos miserunt literas perluros (c. 59).

Seditio inter Corinthios oborta Romanis eo magis dolenda videtur, quo fidei ac virtutis eorum gloriam ubivis divulgatam foedius obfuscet, nominique Christianorum apud alios (Ethnicos) sit contemptui (c. 1. 2. 47). Illa quippe laude, quam prius meruerunt, nonnulli tumescentes, et discordia invidiaeque omnia permiscentes id fecerunt, ut iam misera sit ecclesiae Corinthiorum conditio. At vero et prisco et recenti tempore nefanda impiorum invidia quantum detrimenti adtulerit, pluribus exemplis probatur (c. 3—6). Iam vero vanis contentionibus relictis, ad poenitentiam et ad Deum convertendum. Eo spectant multiplices Scripturae admonitiones; id sibi vult Christi sanguis pro omnium peccatorum salute effusus (c. 7. 8). Laudibus efferuntur, qui ob singularem obedientiam atque fidem erga Deum ex veteribus aeternis praemiis digni sunt habiti (c. 9—12). Idcirco fastu superbiaeque depositis nos magis iuvat obedientia Dei, quam aures praebere iis, qui aemulatione ducti turbis intestinisque seditionibus praesunt. Christus praeclarum humilitatis exemplum reliquit imitandum, quippe qui pro peccatis nostris gravissima quaeque pertulerit. Summi V. T. viri, qui pietate erga Deum excelebant, itidem Prophetae, qui divinitus afflati digni habiti sunt qui de Messia praedicerent, humillimos sese gerebant. Davidis quoque insignia humilitatis documenta exstant (c. 13—18). Tot modesti et submissi animi exempla imitemur, pacemque quaeramus Dei splendida dona atque beneficia contemplantes, quibus se clementem praebuit erga omnem creaturam. Ipse nimirum naturae ordinem fundavit, aeternisque stabilivit legibus. Itaque nos, maximis Dei beneficiis per Christum donati ornatique secundum easdem leges vitam institutam, turbas seditionisque abhorrescentes. Soli Deo, nec tumultuum ducibus obtemperandum. Christum veneremur, cuius sanguis pro nobis datus est, praepositis non obstrepentes, iuniores ad pietatem, mulieres ad castitatem atque temperantiam cohortantes. Id nobis faciendum scriptura iubet, cui fidem in Christo habemus (c. 19—22). Qui simplici mente ad Deum perveniunt, praemia splendida iis promisit. Deus autem verax est, qui promissis stabit. Ne addubitemus, quae non iam visuntur. Sicuti in absconditis naturae recessibus Dei omnipotentia indefessim creat, quod tardius in lucem emittatur, ita nosmet erimus: plenitudo gloriae nostrae resurrectio. Pignora autem resurrectionis ac vitae futurae multa: Christus a mortuis suscitatus, diei et noctis vicissitudo, semen in humum demissum, Phoenix avis. Resurrectionis promissio iam in V. T. exstat. Hanc igitur spem futurae vitae Dei veracitas non sinit vanam reddi aut irritam (c. 23—27). Itaque cum Dei potentia omnia complectatur, nihil facere tentemus, quod ei sit contrarium. In cordis simplicitate ad eum conversi nihil agamus, nisi quod placeat patri benigno, qui nos elegit absque merito (c. 28—30). Quomodo divinam benedictionem consequi possumus? Patriarchae benedicti sunt propter fidem, itidem reges, Prophetae, sacerdotes. Sed ne quis opinetur, bonis operibus

Utrique traditioni interpretandi arte conciliandae iam veteres operam navarunt. Epiphanius¹⁸⁾ et Rufinus Linum et Anacleum Apostolis Petro et Paulo superstitionibus ecclesiae Romanae regimen quidem tenuisse, sed Clementem a Petro, cum is mortem sibi appropinquare sentiret, episcopum fuisse factum: „Cuius rei hanc accepimus esse rationem, quod Linus et Cletus fuerunt quidem ante Clementem episcopi in urbe Roma, sed superstite Petro, videlicet ut illi episcopatus curam gererent, ipse vero apostolatus impleret officium, sicut invenitur etiam apud Caesaream fecisse, ubi cum ipse esset praesens, Zachaeum tamen a se ordinatum habebat episcopum. Et hoc modo utrumque verum videbitur, ut et illi ante Clementem numerentur episcopi, et Clemens tamen post obitum Petri docendi susceperit sedem.“¹⁹⁾ Ep. Ignatii ad Mariam Cassob.²⁰⁾ et auctor prioris Pontificum catalogi (a. 354) ordinem ita constituunt: Petrus, Linus, Clemens, Anacleus. Ita Augustinus,²¹⁾ Optatus Milev,²²⁾ Constitutiones Apost.²³⁾ Tum circa annum 67 ecclesiae Romanae eum praefuisse statuendum esset. Alius aliam viam ingressus est ad hance discrepantiam componendam. Sed coniectari pauca quaedam possunt reapse verisimilia, id quidem *παχυμερέστρον*, nullo scientiarum fundo concepta, immo fusa, et vaga, et arbitraria, qualis longinqua mentis oculorum acies est, per intervalla media caligantium.

At vero cum illam traditionem, Clementem Petro successisse non ante, quam Homiliae aut Recognitiones evulgatae fuerint, inter veteres Christianos exstitisse solidis argumentis demonstrari queat, cavendum ne antiquiorem illam leviter derelinquamus. Nimirum Homiliarum aut Recognitionum auctor ob nullam aliam rationem ex Caesarea prosapia²⁴⁾ Clementem, fuisse videtur, quam ut tantus vir credatur in Petri consortio fuisse. Credibile autem est, in usum suum convertisse eum Flavii Clementis Consulis nomen, quem Domitianus interemit, fortassis ob unum rei christianae studium.²⁵⁾ Sive autem ex traditione, sive ex historia huncce Flavium Clementem fuisse illum heroem Recognitionum comperit, haud levi argumento id comprobatur, Clementem episcopum Domitiano regnante vixisse. Indoles autem eius, qui Epistolam ad Corinthios nomine Romanae ecclesiae scripserit, Clementis istius, qualem literis graecis eruditum sparsim, et intercese ex Homiliis et Recognitionibus scimus, persimilis est. Ita sane primo obtutu videtur. Et ut reliqua omittam, ad ea retulisse sufficiat, quae de animi immortalitate Hom. I, 1 sqq. rimabatur, et quae leguntur in Ep. ad Cor. c. 24—27. Doctrinam quoque utrobisv propositam cum ii, qui ex Ethnicis, tum ex Iudaeis ad Christianismum venerant, absque conscientiae sollicitudine amplecti potuerant. Paulinismus videlicet et Petrinismus, qui dicitur, sub primi saeculi finem magnopere mitigatus exstitit, asperitate utriusque

18) Haer. XXVII, 6.

23) VII, 46.

19) Praef. ad Recogn. Gaudentium ed. Gersdorf, Lipsiae 1538. p. 2.

24) Recogn. VII, S. Hom. IV, 7.

20) c. 4.

25) Cfr. Sueton. Domit. 15.; Cassius

21) Ep. 43, ed. Venet. (II, 120).

Dio ap. Xiphilinum E Z. 14; Euseb. H. E. III, 18.; Nicephor. H. E. II, 35.; III, 18.

22) De schism. Donat. II, 3.

inde iam remissa atque relaxata. Hierarchiae specimen simile est in Ep. ad Iacobum ac Ep. ad Corinthios, temporum quidem colore utrovis distinctum.

Est in Hermae Pastore locus ita conceptus:²⁶⁾ „Scribe ergo duos libellos, et mittere unum Clementi, et unum Graptae. Mittet autem Clemens in externas civitates; illi enim permissum est.“ Ac ea verba haecce Clementem, qui ab auctore Epistolae ad Corinthios temporis ratione habita vix distat, fuisse unum ex ecclesiae praesidibus seu presbyteris, non episcopum strictiori verbi sensu, luculenter ostendunt. (Quo quidem Clemente ipse Hermas, ex fidelium numero unus, non minori dignitate imbutus apparet, electus quippe, ut qui divinae voluntatis coram fidelibus sit interpres.

Is igitur Clemens Epistolam scripsisse videtur, aut suis auspiciis scribendam curasse: id quod nil rei mutat. Fuisse eum unum ex Apostolorum discipulis, ut Irenaeus²⁷⁾ reliquit, aut Apostolum, ut scripsit Clemens Alex.²⁸⁾, aut teste Hieronymo²⁹⁾ Apostolicum virum, id certe non liquet. Ex indole ipsius Epistolae eiusmodi epitheta illos hausisse credibile est, cum ipse nullibi consuetudine alicuius Apostoli se usum fuisse dicat. Eusebius³⁰⁾ eum anno duodecimo Domitiano Imperatore sive a. 92. aerae christianae Anacleto successisse narrat.

De eius exitu vitae, vel martyrio³¹⁾ ultima capita Epitomes de gestis Petri vera cum falsis ita permixta venditant, ut historia a fabulis vixdum distingui queat. Plus fidei habendum videtur Eusebio³²⁾ et Hieronymo,³³⁾ tertio Traiani Imperatoris anno, cum Evarestus successisset, vita eum esse defunctum tradentibus.

Nonnisi mentionem faciamus eorum opinionis, qui Clementem Romanum esse dicunt illum, quem Paulus Ap. in Ep. ad Philipp. IV, 3. laudibus effert. Oriundam esse eam, quae a variis veterum Patrum tradita est, ex interpretatione loci laudati parum accurata, iam satis a viris doctis demonstratum est. Proinde quae ab aliis dicta sunt contra eam, haec repetere supersedeamus³⁴⁾.

3. Fuerunt tamen [Io. Tolandus³⁵⁾, Salig³⁶⁾, Voetius³⁷⁾, Schwegler³⁸⁾, Baurius³⁹⁾], qui authenticam Epistolae addubitent, aut non eam esse putarent, quam a veteribus laudatam habemus. Sed isti male opus suum inaugurarunt. Etenim iam Polycarpus ea usus fuisse videtur, verba in Ep. ad Philipp. c. 4. 9. 7. 2. 2. 4., ex Ep. ad Cor. c. 1. 5. 7. 9. 13. 21. transferens. Idem dicendum est de Irenaeo,

26) Vis. II, 4.

27) Haer. 3, 3.

28) Strom. IV 17. p. 609.

29) In Isai. 52.

30) H. E. III, 15.

31) Rufinus et Zosimus eum appellant martyrem. (Cfr. Lumper, historia theologico-critica, I. p. 16.)

32) H. E. III, 34.

33) Catal. vir. ill. c. 15.

34) Cfr. Gieseler Lehrb. d. Kirchengesch. I, 121., Guericke Handb. d. K. G. I, 167., Lipsius, de Clementis Romani

Epistola ad Corinthios priore disquisitio, Lipsiae 1855. p. 167.

35) Catal. libb. Christo et Apostolis adscriptorum c. 18. T. I. opp. p. 392.

36) De diptychis veterum c. 3. §. 4, p. 39. Cfr. Mosheim instit. maiores p. 213.

37) Select. Disput. P. I. p. 103. Cfr. Grabe, Spicileg. T. I. p. 260.

38) Nachapostol. Zeitalter, T. II. p. 125 sqq.

39) Die ignatian. Briefe u. ihr neuester Kritiker, Tubg. 1848. p. 127 sqq.

Clemente Alex., Origene, Eusebio, Cyrillo Hier., Epiphano, Hieronymo, quorum locos fusiis expressos habes in Heseli Prolegg. ad PP. App. p. XXIV. ed. IV. Authentiae defensores desuper exstiterunt Bensen⁴⁰⁾, Ritachi⁴¹⁾ et alii. Nonnulla apud veteres Patres, ut apud Basilium Lib. de spiritu sancto c. 29. h. 72. T. III. p. 61. ed. B. B. ex Clementis Ep. referuntur, quae hodie desiderantur. Unde alia dubia contra authenticam eius exorta sunt. Sed qui meminert non parvae istius lacunae, quae Epistolae caput 57. in Codice unico excipit, minimi ea faciet, praesertim cum iudoci, qui innotuerunt ad annum omnes ad Epistolae finem pertinere videantur.

4) Quae Hier. Bignonius a. 1633; cum Epistola primam a Patr. Iunio esset vulgata, contra integritatem eius dubia movit, confutata iam est, fuerunt ab Hug. Grotio⁴²⁾. Ed. Bernardus; et Clericus in utraque PP. App. Coteleriana ed. (1698=1700, et 1724) opinabantur, Clementem Alex. esse auctorem omnium illorum locorum, qui aut iisdem aut similibus verbis passim in nostra Epistola et quarto Stromatum libro confecti occurrunt. Respondit eis Wottonus⁴³⁾: Irriti tamen sunt huius conatus. Qui enim hoc modo ex Clemente Alexandrino arguit, aut eum non probe novit, aut male fide agit. Eadem enim ratio, actum erit de authenticitate et fide eorum omnium, qui a Clemente Alexandrino usque citantur scriptorum. Nemo enim Patrum maiore licentia usus est in citandis authoribus, sive sacris, sive ethnicis; cum ei in more sit, non integra authorum verba semper recitare, sed pro arbitrio suo, nunc contrahere, nunc de suo inserere, alia omittere, alia variis modis mutare.

Aliquam veritatis speciem praeseferunt, quae Laur. Mosheimus⁴⁴⁾ ad eundem finem disserit. Priora decem capita quaedam habent vestigia manus fallacis, sed non ita multa, persequitur auctor constanter consilium suum. At capite XI et XII ad fidem et hospitalitatem commendandam accedit, in quo nulla plane apparet cohaerentia cum praecedentibus. Quocirca parum abest, quin haec capita existimem intrusa esse. Redit ad institutum Clementis capite XIII, et in eo pergit ad c. XXII. Hoc vero capite repente, nulla ipsam ratione invitante ad argumentum longe aliud properat, ad resurrectionem corporum mortuorum, de qua ad caput usque XXVIII disserit. Capite XXVIII instituti sui recordari videtur iterum; atque huius capitis initium bene concinit fini capitis XXI, difficillime vero cum exitu capitis XXVII iungi potest. Quapropter quae de cadaverum in vitam reditu praecipiantur sex capitibus subiecta videntur esse Clementi. Neque melius existimo de capitibus XL—XLV. et de capite LV, quibus ea legas, quae nulli potuerunt in mentem venire nisi homini, rei, quam agit, prorsus immemori. Cui Heselius⁴⁵⁾.

5) Capp. XI et XII epistolae nostrae cum antecedentibus bene

40) Ignatius v. A. und seine Zeit. p. 189 sq.

41) Entstehung der altkathol. Kirche. Bonn 1850. p. 282.

42) Cfr. Patr. App. ed. Cleric. 1724. T. I. p. 133 sqq.

43) Comment. ad I Clem. c. 9.

44) Instit. hist. chr. maiores p. 214. sqq.

45) Prolegg. p. XXX.

cohaerent, quippe quae eandem cum his materiam tractent, „invidiae“ Corinthiorum exemplo „hospitalitatis,“ pietatis et fidei opponant, simulque poenas „dissensionis“ (c. XI) ostendant.“

- β) „Nec capita XXIII—XXVIII a consilio Clementis remota sunt. Resurrectionis enim Clemens aut ideo meminit, quia, teste I Cor. 15, 12., nonnulli Corinthiorum resurrectionem mortuorum negabant; aut ideo, ut ea, quae Noster c. 21. et 22. de poenis improborum dixerat, probarentur.“
- γ) „Capita XL—XLV aperte id agunt, ut Corinthios, contra eorum rebellantes, ad concordiam et subiectionem revocarent. Optime igitur consilio Clementis respondent, simulque artificissime cum capitibus 37 et 38 cohaerent.“
- δ) „Caput denique LV nil nisi exempla eius charitatis profert, de qua capite antecedenti verba fiebant.“
- ε) „Porro nonnulla capita, Moshemio displicentia, iam a veteribus laudantur et citantur, e. g. c. LV ab Origene in Ioann. I, 29; c. XXV a Cyrillo Hieros. Catech. 18, 8.“
- ς) „Omnia capita in dubium vocata in antiquissimo illo codice Alexandrino reperiuntur.“
- η) „Quum epistola Clementis publice in ecclesiis praelegeretur, vix fieri poterat, ut ab homine improbo foedaretur.“
- θ) „Styli ac orationis diversitas nullibi in epistola nostra est reperienda.“

5. Wottonus⁴⁶⁾ persusius explicat, quae in prima Clementis Epistola apostolico viro omnino digna inveniuntur, et Grotius⁴⁷⁾ christianae antiquitatis vestigia eius extollit.

6. Epistolam scriptam esse post aliquam persecutionem, c. 1. declarat. Iam „Cotelarius“ persuasum habebat, eam Domitiano regnante (anno 96 vel 97) fuisse missam; post Neronianam (anno 69) Grabiui, Papias, Orsius, Wottonus, Gallandius alique, ob erroneam quippe opinionem, esse Epistolae auctorem Clementem illum, de quo sermo sit Philipp. IV, 3. At enim vero verba illa c. 1. *Ἀπὸ τὰς ἀλφειδίου καὶ ἐκαλλήλου γενομένας ἡμῖν συμφορὰς καὶ περιστάσεις* persecutionis indolem denotant, quae post aliquod intervallum iterum incruisse videtur: id quod non convenit in Neroneam, sed de calamitatibus opportune dici potuit, quae Christianis Domitiano regnante supervenerunt.

Totius Epistolae internam oeconomiam docte explicavit Richi Lipsius in libello, cui titulus, De Clementis Romani Epistola ad Corinthios priore disquisitione, Lipsiae 1855.

7. Apud Eusebium⁴⁸⁾ legitur: *Ἐν αὐτῇ δὲ ταύτῃ (Dionysi ad Romanos epistola) καὶ τῆς Κλημεντος πρὸς Κορινθίους μέμνηται ἐπιστολῆς, δηλῶν ἀνεκαθῆν ἐξ ἀρχαίου ἔθους ἐκ τῆς ἐκκλησίας τὴν ἀνάγκασιν αὐτῆς ποιείσθαι. Λέγει γοῦν τὴν σημερινὴν οὖν κυριακὴν ἄγλιαν ἡμέραν διαγράφουμεν, ἐν ἣ ἀνεγνώκαμεν ὑμῶν τὴν*

46) Praef. p. CCVI.

47) Ep. ad Bigonomiam, sp. Cotelari, ed. PP. App. (a. 1724.) T. I. p. 134.

48) H. E. IV, 23.

ἐπιστολὴν ἣν ἔξομεν ἀεὶ ποτὶ ἀναγινώσκοντες βουθεῖσθαι, ὡς καὶ τὴν προτέραν ὑμῖν διὰ Κλήμεντος γραφείσαν. Cavendum ne altera secunda, quae dicitur Clementis Epistola heic intelligatur. Oponitur quippe *προτέραν* illud, quod de prima nostra Epistola dictum est alii cuidam Epistolae (Soteris supra memorati?). Ex canone Apostolorum numero 85 insignito Gallandius⁴⁹) frustra conatus est, secundae, quae vocatur, Clementis Epistolae auctoritatem propagare, quam saeculo tertio obtinuisse putat. Canonem enim illam saeculo quinto exeunte confectam esse iis probabile sit, quae exposuit S. de Drey in Neue Untersuchungen über die Constitutionen und Canones der Apostel. Tübingen 1832. p. 370. 377. 445:

Sed iam Eusebii⁵⁰) de ea haec reliquit: Ἰστίον δὲ, ὡς καὶ δευτέρα τις εἶναι λέγεται τοῦ Κλήμεντος ἐπιστολῆ· οὐ μὴν ἔθ' ὁμοίως τῇ προτέρᾳ καὶ ταύτην γνώριμον ἐπιστάμεθα· ὅτι μὴδὲ τοὺς ἀρχαίους αὐτῇ κεκορημένους ἴσμεν. Sequiori tempore alii quoque, Eusebio dace, Clementem eius auctorem nuncupant. Quo magis mirandum, quod Hieronymus⁵¹) „Fertur et secunda diu nomine epistola, quae a veteribus reprobatur“ et saec. IX. Photius Patriarcha⁵²) Ἡ δὲ λεγομένη δευτέρα πρὸς τοὺς αὐτοὺς (Corinthios) ὡς νόθος ἀποδοκιμάζεται affirmarunt.

Quod Patrum antiquissimi de ea silent, id nonnulli nimii quanti ponderis perperam esse censuerunt; nam e silentio cautius argumentandum. Quae Hieronymus et Photius referunt, certe eiusmodi sunt, quae eam reddant suspectam. Addas, quod neque continentem sermonis seriem, neque consequentem sententiarum nexum servat. Summa dicendi rationis disparilitas, capitis 23 primae in c. 11 secundae Epistolae repetitio, salutandi formula desiderata, Homiliam potius quam Epistolam olere eam facit⁵³). Qui Cotelario⁵⁴) praeceunte nihilominus Clementi eam auctori tribuunt, desideria ii potius, quam argumenta in campo posuerunt. Quod Hilgenfeld⁵⁵) monet, oppugnari per eam non Ebionitas, sed Gnosticos (c. 9), quales Marco Aurelio imperante et Christianos persequente in Christi gregem zizania seminarent, recte id mentem propositi auctoris aperit.

8. Utraque Epistola ad nos pervenit unico libro manu scripto servata. Codex quippe antiquissimus, quem Cyrillus Lucaris Patriarcha prius Alexandrinus, tum Constantinopolitanus Carolo I. Anglorum regi a. 1628 dono misit⁵⁶), in calce post Ioannis Apocalypsin primam, et fragmentum secundae, quae dicitur Clementis Epistolae exhibet, deinde librum Psalmorum. Membranae tamen tunc obesae et temporum iniuria laceratae permultis in locis hiabant. Proinde „Patricius Junius“ lacunas prioris Epistolae coniectando explevit, minio rubro sua notans, eam latine vertit, cumque secundae fragmento primus edidit Oxonii

49) Bibl. Veter. PP. T. I. Proleg. p. XV.

50) H. E. III, 38.

51) Catal. script. Eccl. c. 15.

52) Bibl. Cod. 113.

53) Cfr. Wott. l. c. Praef. p. CCVI.

Morini Exercit. Biblic. lib. I. c. 5. 5. 9.

9. Grabii Spicileg. T. I. p. 268.

54) In editionis PP. App. a. 1672. T. II. Notis p. 104.

55) Die Apost. Väter p. 115 sqq.

56) Cfr. Woide, Praef. ad editionem Codicis Alexandrini p. III, p. 15. et Tub. theol. Quartalschrift, 1843. p. 583.

1633. Post eum „Ioach. Maderus“ lacunis literas minusculas substituit Helmestadii 1654. „Io. Bapt. Cotelarius“ textum in capita divisit, novaeque versione latine donavit et Iunii coniecturas uncinis distinxit Luteciae Parisiorum 1672. Textum hic illic a Iunio parum fideliter transcriptum emendavit correxique „Wottonus,“ eumque publicavit Cantabrigiae a. 1718. Codicem Alexandrinum denuo contulit „G. Iacobsonus,“ et quae hinc emendavit in ed. Patrum Apostolicorum S. Clementis Romani, S. Ignatii, S. Polycarpi, Patrum Apostolicorum, quae supersunt. Accedunt S. Ignatii et S. Polycarpi Martyria. Ad fidem Codicum recensuit, annotationibus variorum et suis illustravit, indicibus instruxit“ Oxonii 1838, iterumque 1840 publici iuris fecit. *hæc eorum numerum, qui primam et secundam, quae vocatur Clementis Epistolam, typis ediderunt, fusius recensuit in Prolegg. p. LX sqq.*

In commentario citabimus italas versiones duas: 1) Lettere di S. Clemente Papa I tradotte dal Greco e dal Siriaeo da D. Gio. Battista Gallicioli. In Venezia 1798. — 2) Lettera di S. Clemente Primo Papa e Martire ai Corinti col testo a fronte volgarizzata e corredata di note critiche e filologiche e di una dissertazione proemiale dall' abbate A. L. Graziani. Roma 1832.

Nota

III.

IGNATIUS.

In Bibliothecae Vaticanae Codice Regio 81 (saec. IX) et Palatino 150 (saec. XIV) Ignatii Epp. versionem latinam apostrophe excipit ita inscripta: „Incipit laus hironis discipuli eius in eum: qui ei successerat in episcopatu.“ Verba autem haec sunt: „Sacerdos et assertor¹⁾ sapientissimi Dei, Ignati, immaculata stola indute²⁾, perenni fonte saturate, cum angelis laudem canens, primogeniti certe amice, a peccatis liberate, a diabolo separate: agonista constitutus in stadio veritatis, adquisisti pretiosam salutem, confudisti Traianum et Senatum Romae, prudentiam tunc³⁾ non habentem; domesticus factus es Christo in dilectione, et⁴⁾ fide et vita. Memor esto mei, filii tui Hironis, ut et ego de hac vita exiens sancte sanctis connumerer, et dignum nomen merear adipisci, et de iniusta statione atque a Deo aliena extraneus inveniar⁵⁾. Ter quaterque beate, qui ad talia pervenisti, pater Ignati, currus Israel et auriga⁶⁾ eius: evasisti mortem fugiendo, et de terris ad caelestia evolasti, coronam deificam et magnam meruisti, et

Ign. 1) *assessor* Reg.

2) *inducte* Reg.

3) *nunc* Reg.

4) *et om.* Pal.

5) *hironis* Reg.

6) *alque adeo alienus inveniar* Reg.

7) *equester* Pal.

in amabili Dei agone vicisti. Memento eius, quem nutristi, beate martyr, et praesta mihi colloquium, sicut et⁸⁾ prius faciebas⁹⁾.”

1. Ex tribus illis¹⁰⁾, qui Ignatii nomine appellati praeicis temporibus vitae sanctitate eminebant, de episcopo Antiocheno hic agitur.

In Martyrio ap. Symeonem Metaph. c. 1. et in Menaeis graecis ap. Bollandum¹¹⁾ traditur, Ignatium fuisse tenellum illum, quem suis Salvator manibus elatum, simplicitatem atque integritatem commendaturus Apostolis exhibuerit¹²⁾. Cuius narrationis origo atque principium fuisse videtur erronea scribendi ratio epitheti Θεόφορος pro Θεοφόρος, quod in Epistolis saepius occurrit. E quibus et quoniam loco orandum fuerit, non constat: unde alius alia coniectando accumulavit sine iudicii negotio, quamvis cum securitate multa atque profunda. Gregorius Abulpharagius eum „Nuraniensem“¹³⁾ nuncupat, quod de Nurā Sardiniae insulae, aut Cappadociae intelligunt. Tillemonius Syrum origine potius, quam Graecum fuisse eum putat. Alius¹⁴⁾ id nomen de igne capit, Ignatium idem quod „igneum“ dicens.

Auctor Actorum Martyrii Ignatii c. 1. 3. (a Ruinarum primum ed.) et Metaphrastes c. 2. cum nonnullis veterum¹⁵⁾ adseverant, usum eum fuisse Ioannis Apostoli consuetudine simul cum Polycarpo. Etiam eum a Petro Ap. edoctum scribit Gregorius Magnus.¹⁶⁾ Antiochiae autem metropolis, unde christianum nomen nuper exortum fuerat, Ignatius constitutus est praesul, utrum primus, an secundus ambiguum; neque Petrusne an Paulus eum ordinarit, pro certo habemus. Constitutionum App. VII, 46 auctor Evodium a Petro Antiochenae ecclesiae praefectum scribit; Hieronymus:¹⁷⁾ „Ignatius Antiochenae Ecclesiae tertius post Petrum Apostolum Episcopus.“ Idem successio nis ordo ap. Nicephorum¹⁸⁾ et Metaph. in Actis Mart. c. 1 et in nostris ex Cod. Vat. 866 editis. Sed idem Auctor Constitutionum l. c. Ignatium a Paulo eiusdem ecclesiae praesidem constitutum exhibet; a Petro id factum fuisse contendit Chrysostomus.¹⁹⁾ Secundum Theodoretum²⁰⁾ opinionem Ignatius Petro successit. Ut prioris traditionis discrepantiam conciliarent, Evodium nonnulli a Petro constitutum, ipsomet vivente putant mortuum esse, ac Ignatium, qui Evodio succederet, ab Apostolo ordinatum. Alia litis dirimendae via a Baronio,²¹⁾ etiam a Natali Alexandro²²⁾ indicatur, quippe qui propter

8) sicuti p. sicut et Reg.

9) solebas (subnotatum) faciebas Reg. Cfr. Baronii Ann. ad annum 110. (Tom. H. p. 46.)

10) Cypr. Ep. IV, 5. Cedren. Hist. Compend. p. 452. ed. Kylandri, Basilicae 1566, Zonar. Annal. III. p. 130. Editio Basilicae 1557. Cfr. Baron. Martyrolog. ad diem Octobris 23.

11) Acta SS. T. I. Febr. ad diem 1.

12) Matth. 18, 3. 4.

13) Dynastiarum historia, Dynast. VII. p. 119. interprete Pocockio: Ignatium Nuraniensem, episcopum Antiochenum, qui ad leones coniectus, ab iis discernptus est. Cfr. Grabe.

14) Cfr. Denzinger über d. Ächtheit des bisherigen Textes der Ignatianischen Briefe. Würzburg 1849, p. 8.

15) Eusebius in Chron. a divo Hieronymo latine vulgato ad A. 11. Traiani.

16) Ep. 37. ad Anastasium Antioch. Apud Luperum l. c. p. 246.

17) De Script. Eccl. c. 16.

18) Chronograph. ed. I. Scaliger Lugd. Batav. 1606. p. 315.

19) Hom. in S. Ignat. Mart. c. 4. p. 597. T. II.

20) Dialog. l. p. 49. T. IV.

21) Ann. 45, 14 et 71, 11.

22) Sec. I. Diss. 14. Prop. 1.

Indicorum et Graecorum contentionem Evodium Ignatiumque simul Antiochensae ecclesiae (alterum Iudaeis, alterum Ethnicis) praefuisse opinentur, qui tandem sopita Ignatium Evodio cessasse, postque obitum eius iterum, idque solum rexisse.

Eo munere Ignatium singulari cura functum esse, Acta eius Martyrii satis declarant.²³⁾ Eadem tradunt, a Traiano Imperatore Armenis et Parthis bellum illatum, cum Antiochiae moraretur, Ignatium ob nimiam Christi zelum ad bestias damnatum, et ad ultimum applicitum subeundum Romam missum. Quae navis militari cura custodia ipsum veherat, Smyrnae appulit, ubi Polycarpum episcopum legatosque vicinarum ecclesiarum visere ac salutare contigit. Hinc Christi fidelibus Ephesum, Magnesium, Tralles et Romam literas misit.

Inde Romam petens Troadem advectus est, unde Philippensibus, Smyrnaeis et Polycarpo literas misit. Abducitur Neapolim, Philippis, et Macedonia peragrata Epidauri (Dyrrhachii) navem ascendit, et Adriatico mari percurso in Tyrraenum cum custodia ingressus est. Cum Puteolos adpellerent, ipse navem deseruere, et Pauli Apostoli exemplo iamiam Romam pergere desiderabat. Sed tempestate oborta in altum maris pulsus id oppidum erat praetoreundum. Ingressus Portum Romanum, ubi fratres Romae salutatum pervenerant. Inde a custodibus in Urbem perductus, in amphitheatro a duobus lionibus dilaniatus est, reliquiae a fidelibus collectae Roma Antiochiam perlatae.

Eadem acta tradunt,²⁴⁾ Ignatium martyrii corona coronatum esse decimo anno Traiani, id est 20. mens. Decembris a. 107. Quod cum minus respondeat historiae monumentis, ipsisque actis hic illic interpolatoris manus haud dubie vulnera infixerit, alii aliam conciliandi modum tentarunt. Sed ni fallor, operam et oleum, ut aiunt, perdidērunt. Namque cum constet, Traianum Imperatorem a. 114. in Asiam Armenis, arma contra Armenos et Parthos moturum, Antiochiae hiernasse, expeditionemque subsequenti anno initiasse, in primis iam G. Lloydius,²⁵⁾ Pearsonus,²⁶⁾ Pagius,²⁷⁾ Grabeus,²⁸⁾ Norisius,²⁹⁾ J. Eckhel,³⁰⁾ numismaticorum facile princeps, et nuper H. Francke,³¹⁾ statuerunt, Ignatium a Traiano a. 115. condemnatum esse, biberna Antiochiae ponente. Tum anno duodevicesimo illius imperii martyrem obiisse dicendum: id quod parum quadrat ad tempus in Actis indicatum. Qui iis fidem habendum censent, duplicem Traiani contra Armenos et Parthos expeditionem, id quidem absque certis firmisve historiae testibus creant. Ex eorum numero sunt Tillemon-

23) c. 1.

24) c. 2. 7.

25) Cfr. Grabe, Spicileg. T. II. p. 22.

26) In dissertatione posthuma de anno, quo S. Ignatius a Traiano Antiochiae ad bestias erat condemnatus. Apud Smithium et Jacobsonum (T. II. p. 524 sqq. edit. II.).

27) Pagi, Critica in Annales Baronii, ad ann. 107. n. 3—6.

28) Grabe, Spicileg. T. II. p. 22.

29) Noris, epistola consularis, in T.

II. Opp. omnium, ed. Baller. p. 927.

30) Doctrina eorum veterum, P.

II. Vol. VI. p. 450 sqq. Vindob. 1796.

31) Francke zur Geschichte Trajans, Güstrow, 1837. p. 253 sqq.

tius³²⁾ et E. Corsinus³³⁾ quos confutavit Eckhel in *Doctrinae numorum veterum* P. II. Vol. VI. Vindob. 1796. p. 448—454. Mihi quidem opportunum in hac dissensione remedium acta porrigere videntur, quae ex Cod. Vat. 866 nunc primum graece prodierunt. Sic autem exordiantur *Ἐν ἑπτά πρώτοις τῆς βασιλείας Τραιανοῦ καίσαρος καὶ δευτέρῳ ἔτι ἐν πλείυσι Ἀντιόχου καὶ Σουρβίνου καὶ Μαρκέλλου Ἰγνατίου ἐπίσκοπος τῆς Ἀντιοχείων τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας δεύτερος μετὰ τοὺς ἀποστόλους γενόμενος — Εὐόδιον γὰρ διεδέξατο μετὰ ἐπιμελεστάτης φρουροφυλακῆς — ἀπὸ Συρίας ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων πόλιν παρεπιμύθη τῆς εἰς τὸν Χριστὸν ἕνεκα μαρτυρίας.* Tacent prorsus de Ignatio, a Traiano Imperatore Antiochiaë condemnato, *ἐπὶ capitale eius iudicium coram Traiano et Senatu Romae actum referant.*

2. Qui apud veteres Patres occurrunt loci Ignatiani citati, quamvis iidem sint, verbis sententiisque haud raro mirum in modum differunt. Quae ad nos pervenerunt nomine eius Epistolae, si tres illas (duas ad Ioannem Ap., ad B. Mariam unam) excipias latino sermone confectas, iidem quinque graecas (ad Mariam Cassobolitem, Tarsenses Philippenses, Antiochenos, Heronem), quae supposititiae habentur,³⁴⁾ septem supersunt ad easdem quidem ecclesias graece scriptae, sed ita inter se discrepantes, ut alterae alterarum archatypon videri possint. Eae sunt ad Ephesios, Magnesios, Trallianos, Romanos, Philadelphenses, Smyrnaeos, Polycarpum. Breviori exemplari prolixius posthabendum, critici, quod scio, paene omnes ratum habent. Quae Carolus Meier³⁵⁾ in campum emisit argumenta, quibus breviores epitomatoris opus ex prolixioribus probaret, nullius sunt, et ab aliis iam refutata.³⁶⁾ Sed quamvis breviorē prolixiori recensione praefendam et nos putemus, ingenue tamen confitemur, nunquam nos dubitasse, quin utrique recensione interpolator vulnera inflixerit. Immo quo longius studio earum occupati, eo firmiter cum aliis³⁷⁾ id nobis persuasit τὸ ἐν τὸς βλέπειν καὶ φησὶ ὁμοιωμένῳ res ibi tractatas ac modus eas pertractandi.

3. Haud pauci veterum testantur, plures Ignatium scripsisse epistolas. In iudicium prodeant:

- a) Polycarpus ad Philipp. c. 13 (ap. Euseb. H. E. III, 36):³⁸⁾
Τὰς ἐπιστολάς Ἰγνατίου τὰς πεμφθείσας ἡμῖν καὶ αὐτοῦ, καὶ ἄλλας, ὅσας εἶχουμεν παρ' ἡμῖν, ἐπέψαμεν ὑμῖν, καθὼς ἐνετείλασθε· αἰτίνες ὑποτεταγμένοι εἰσὶ τῇ ἐπιστολῇ

32) Hist. des Emper. T. II. N. 17. sur Trajan. Idem, Mémoires pour servir etc. T. II. p. 195. et Not. 10. p. 583.

33) Galland; Biblioth. T. I. Prolegg. p. LXI sq.

34) Cfr. Iudicia de S. Ignatii Epistolae ex I. Pearsoni Vindiciis Ignatianis excerpta et e Russelliana in ed. Iacobsonianam translata T. I. p. XXV sqq.

35) In Ullmanni Studien u. Kritiken 1836. p. 340 sqq.

36) Cfr. Hefele Prolegg. de septem Igu. Epp. (II).

37) Schmidt Versuch über die gedoppelte Recension der Briefe des Ignatius, in: Hencke, Magazin für Relig. u. Philosophie. T. III. p. 81 sqq. Opinioni suae Schmidius postea nuntium remisit (Kirch. Gesch. T. I. p. 209 sq.), Netzius in Ullmann, Studien u. Krit. 1835. p. 881 sqq., cfr. Hase, Kirchengesch. p. 70. ed. V.

38) Cfr. Pearson. Vindiciae P. I. c. 5. et Uhlhorn l. c. p. 276.

ταύτη· ἕξ ὧν μεγάλη ἀφελήθηται δυνήσεσθε. Περιέχουσι γὰρ πίστιν καὶ ὑπομονὴν καὶ πάσαν οἰκοδομὴν τὴν εἰς τὸν κύριον ἡμῶν ἀνήκουσαν.

- b) Etiam acta martyrii Codicis Vat. 866 sub finem asserunt: καὶ Πολυκάρκος δὲ ὁ ἐπίσκοπος τῆς Συμυριαίων παροικίας τούτων (i. e. ἐπιστολῶν) μνημονεύει λέγων κτλ. Magistro distinctius tradidit Irenaeus,⁴⁰⁾ ex Ignatii Ep. ad Rom. c. 4 haec referens: Ὡς εἶπέ τις τῶν ἡμετέρων διὰ τὴν πρὸς Θεοῦ μαρτυρίαν κατακριθεὶς πρὸς θηρία· „ὅτι σίτος εἰμι Θεοῦ, καὶ δι' ὀδόντων θηρίων ἀλήθωμα, ἵνα καθαρὸς ἄστος εὔρεθῶ.“

Eadem fere acta martyrii Codicis Vat. 866: Οὐδεν δὲ τὸ μαρτύριον αὐτοῦ Εἰρηναῖος ὁ Λουγδοῦνου ἐπίσκοπος, καὶ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ μνημονεύει λέγων οὕτως· εἰρηκὲ τις τῶν ἡμετέρων διὰ τὴν πρὸς Θεοῦ μαρτυρίαν παραδοθεὶς εἰς θηρία, ὅτι σίτος εἰμι τοῦ Θεοῦ μου, καὶ δι' ὀδόντων θηρίων ἀλήθωμα, ἵνα καθαρὸς ἄστος γένωμαι.

De ipsa Polycarpi Ep. ad Philipp. idem Irenaeus.⁴¹⁾ Ἔστι δὲ καὶ ἐπιστολὴ Πολυκάρπου πρὸς Φιλιππησίους γεγραμμένη κτλ.

- c) Lucianus Samosatenus, Christianorum ille irrisor, in dialogo „de morte Peregrini“ haud ambiguis verbis Ignatium perstrinxisse videtur.⁴²⁾ Peregrinus §. 1. 42 κακοδαμῶν ἐστὶ, ut Ignatius in Mart. c. 2. Episcopus est Peregrinus §. 11, distinctius §. 18: ἐν Συρία δεθέντα. Christianos captivo suo stipendia misisse adfirmat §. 13, quae narratio illinc exorta videtur, quod ecclesiae Ignatii itinere vicinae fideles ablegarunt, ei ob passionem congratulaturus. Luciani autem verba: φασὶ δὲ πάσαις σχεδὸν ταῖς ἐνδόξοις πόλεσιν ἐπιστολὰς διαπέμψαι αὐτὸν ... καὶ τινὰς ἐπὶ τούτῳ πρεσβευτὰς τῶν ἑταρῶν χειροτόνησε, νεκρογγέλους καὶ νεκροδρομοὺς προσαγορευσας (§. 41) e scriptoris calamo exisse videntur, qui Ignatii Ep. ad Smyrn. c. 11 et Polyc. c. 7 ante oculos habuerit.
- d) Origenes (Proleg. in Cant. Canticor.⁴³⁾ ex Ep. Ignatii ad Rom. c. 7 transcripsit haec: „Memini aliquem sanctorum dixisse, Ignatium nomine, de Christo: „Meus autem amor crucifixus est.“
- e) Eusebius (H. E. III. 34)⁴⁴⁾ de Ignatii itinere et variis eius Epistolis disserens, ex illa ad Rom. c. 5. et ad Smyrn. c. 3 nonnulla exscripsit: Ὁ τε παρὰ πλείστοις εἰσέτι νῦν διαβόητος Ἰγνάτιος, τῆς κατ' Ἀντιόχειαν Πέτρου διαδοχῆς, δευτερος τῆν ἐπισκοπὴν κεκληρωμένος. Λόγος δ' ἔχει, τούτου ἀπὸ Συρίας ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἀνακαμφθέντα, θηρίων γενέσθαι βορᾶν, τῆς εἰς Χριστὸν μαρτυρίας ἕνεκεν.....

39) Adv. haer. V, 28. Apud Euseb. H. E. III, 36.

40) Adv. haer. III, 3. Apud Euseb. H. E. IV, 14.

41) Cfr. Pearson. Vindic. P. I. c. 2.; Dusterdieck l. c. p. 48.

42) Cfr. Pearson. Vindic. P. I. c. 7.

43) Cfr. Pearson. Vindic. P. I. c. 8,

ὅθεν δὴτα ἐν Σμύρῃ γενόμενος, ἔνθα ὁ Πολυκάρπος ἦν, μίαν μὲν ἐπιστολὴν τῇ κατὰ τὴν Ἐφεσον ἐκκλησίᾳ γράφει, ποιμένος αὐτῆς μητρονοῦσαν Ὀνησίμου· ἕτερον δὲ τῇ ἐν Μαγνησίᾳ τῇ πρὸς Μαιάνδρῳ, ἔνθα πάλιν ἐπισκόπον Δάμα μακρὴν πεποιθῆται· καὶ τῇ ἐν Τράλλεσι δὲ ἄλλῃ, ἧς ἀρχοντα τότε ὄντα Πολύβιον ἴσαρει. Πρὸς ταύτας καὶ τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ γράφει· ἢ καὶ παράκλησον προτείνει, ὡς μὴ παρακησάμενοι τοῦ μαρτυρίου, τῆς ποδοιμένης αὐτὸν ἀποστερήσασιν ἐλπίδος. *Iam sequuntur, quae capiti 5 Epistolae ad Rom. etique brevioris exempli ad amussim respondent.* Post ea: Ἡδὴ δ' ἐπέκεινα τῆς Σμύρνης γενόμενος, ἀπὸ Τρωάδος τοῖς τε ἐν Φιλαδελφείᾳ αἰθῆς διὰ γραφῆς ὁμιλεῖ, καὶ τῇ Σμυρναίων ἐκκλησίᾳ, ἰδίως τε τῷ ταύτης προηγούμενῳ Πολυκάρπῳ· ὃν οὐδ' ἀποστολικὸν ἄνδρα εὐ μάλα γνωρίζων, τὴν κατ' Ἀντιόχειαν αὐτῷ ποιμνῆν, ὡς ἐν γνήσιος καὶ ἀγαθὸς ποιμὴν παρατίθεται, τὴν περὶ αὐτῆς φροντίδα διὰ σπουδῆς ἔχειν αὐτὸν ἀξίων. *Quibus enunciatis Eusebii: Epistolae ad Smyrn. c. 3 brevioris recensionis dimidium adiungit: Ἐγὼ γὰρ καὶ ἐπίστευσαν.*

f) Athanasius quoque (de syn. Arim. et Seleuc. n. 47)⁴⁴) testis est; utpote qui Ignatii Epistolas ad manus habuerit. Nam ex Ep. ad Ephes. c. 7 nonnulla in hisce eius sunt: Ἰγνάτιος εἶμι, ὁ μετὰ τοῖς Ἀποστόλοις ἐν Ἀντιοχείᾳ κατασταθεὶς ἐπίσκοπος, καὶ μάρτυς τοῦ Χριστοῦ γενόμενος, γράφων περὶ τοῦ Κυρίου, εἰρηκεν· „εἰς λατρός ἐστι, σαρκινὸς καὶ πνευματικὸς, γενητὸς καὶ ἀγένητος, ἐν ἀνθρώπῳ Θεός, ἐν θανάτῳ ζωὴ ἀληθινή, καὶ ἐκ Μαρίας καὶ ἐκ Θεοῦ.“

g) Hieronymus (De viris illustr. c. 16) duce Eusebio tradidit: Ignatius, Antiochenae ecclesiae tertius post Petrum Apostolum episcopus, commovente persecutionem Traiano, damnatus ad bestias, Romam victus mittitur. Quumque navigans Smyrnam venisset, ubi Polycarpus, auditor Ioannis, episcopus erat, scripsit unam epistolam ad Ephesios, alteram ad Magnesianos, tertiam ad Trallenses, quartam ad Romanos; et inde egrediens scripsit ad Philadelpheos et ad Smyrnaeos, et proprie ad Polycarpum, commendans illi Antiochensem ecclesiam; in qua et de Evangelio, quod nuper a me translatura est, super persona Christi ponit testimonium, dicens“ (ad Smyrn. c. 3): „Ego vero et post resurrectionem in carne eum vidi, et credo, quia sit. Et quando venit ad Petrum, et ad eos, qui cum Petro erant, dixit eis: Ecce, palpate me, et videte, quia non sum daemionium incorporale. Et statim tetigerunt eum et crediderunt.“ „Dignum autem videtur, quia tanti viri fecimus mentionem, et de epistola eius, quam ad Romanos“ (c. V.) „scribit, pauca ponere.“ „De Syria usque,“ etc. etc. „Quumque iam damnatus esset ad bestias, ardore patiendi, quum rugientes audiret leones, ait:“ „frumentum Christi sum, den-

44) Cf. Pearson, Vindic. P. I. c. 8.

tibus bestiarum molar, ut panis mundus inveniar.“ (Ex Ep. ad Rom. c. IV.) „Passus est anno undecimo Traiani.“

Cfr. de Hieronymi et sequioris temporis scriptorum testimoniis, quae Pearsonus conguessit in Vindic. P. I c. 2. 9.

4. Neutram Epp. Ignatianarum recensionem nobis videri immen- nem, supra (3) iam innuimus. Ars critica in eiusmodi rebus non requirit, ut exponas sciendi copiam, neque eget ista opinionis prae- dilectae suffragiorum cominus eminusque in auxilium advocatorum colluvie. Indiget vero prae caeteris omnibus aperta lectoris mente ingenuaque interpretatione. Quam qui secum adfert ad Ignatianas Epistolas legendas, quales graece exstant, centies offendetur exuberantia singulorum verborum et mandatorum cuiusvis generis. Est quidem Ignatii mens christianae charitatis fervore simillima ardoris il- lius, qui graphice distinguit Paulum Apostolum, est ipse Asiae filius; sed ne huic quidem ea, quae apostolicae simplicitatis scriptori obii- ciuntur, excusari possunt omnia. Idcirco Ignatii Epistolas, quales ad nostra usque tempora pervenerunt, vix omni ex parte eadem sunt, quas Philippensis Polycarpus c. 13 commendat. Tabulam pictam eas dixerim antiquissimi auctoris, manibus non semper piis resartam, passim non absque propriae mentis proposito: id quidem non ad systema episcopale procreandum, sed ad creatum commendandum. Unde fit, ut dicendi ratio oleat Curiae stylum, quae mandat, ordinat, imperat — novum profecto loquendi genus, quo aevo Ignatius vixit, ab ecclesiastica diplomatia videlicet alienissimum.

5. Variant viri docti de eo, quantum genuini, quantum suppo- sititii in ipsis asservetur. Salmasius, Blondellus, imprimis Ioan. Dal- laeus (Dailé), viri mira sagacitate atque doctrinae copia praediti, au- thentiam earum primi addubitarunt. Dallaeus igitur a. 1666 id fecit in libro: „de scriptis, quae sub Dionysii Areopagitae et Ignatii An- tiocheni nominibus circumferuntur.“ Contra surrexit Ioan. Pearsonus cum suis „Vindicis Ignatianis“, Cantabrigiae 1672, in Clerici edd. PP. App. (a. 1698, 1700, 1724) Tom. sec. receptis, et nuper ab Ed. Cureton Oxonii 1852 (2 Vol. 8) repetitis: „Vindiciae Epistolarum S. Ignatii, auctore Ioanne Pearson Episcopo Cestriensi. Editio nova annotationibus et praefatione ad hodiernum controversiae statum ac- commodata.“

Sed Pearsoni „Vindiciae“ applausu virorum doctorum non ubi- vis gaudebant. Impugnarunt eas Matth. Larroquanus, Sam. Basnagius, Casim. Oudinus alijque, respondentibus ex altera parte Nic. Nourrius⁴⁵), Remi Ceillier⁴⁶), Thom. M. Mamachus⁴⁷), Lumperus⁴⁸), omnes tradi- tionis auctoritatem nimium quantum venerantes, aut potius pro suo capto internum eius significatum definientes. De integritate dubia moverunt etiam Neander⁴⁹) et Netzius⁵⁰). Nostro tempora Baurius⁵¹),

45) Apparat. ad Biblioth. max. Patrum T. I. p. 78 sqq.

46) Hist. general T. I. p. 626.

47) Origenes et antiq. Christ. T. IV. p. 377 sqq.

48) Hist. theol. crit. T. I. p. 266—268.

49) Kirchengeschichte T. I. p. 114.

50) Ullmann Studien und Kritiken 1835. p. 881 sqq.

51) Die sogenannten Pastoralbriefe d. A. Paulus, auf's neue kritisch untersucht, von Dr. Baur p. 87. Abgenöthigte Er-

Tubingensis academiae Professor, Ignatianas Epistolas saeculo secundo a falsario aliquo ad episcopatum praeclaro Ignatii nomine atque auctoritate commendandum Romae confictas putabat, cui Schweglerus⁵²⁾ et Hilgenfeld⁵³⁾ cum levi tantum discrimine adstipulati sunt.

Præeuntibus Rothe⁵⁴⁾, Ioan. E. Huther⁵⁵⁾, Fr. Düsterdieck⁵⁶⁾, Ger. Uhlhorn⁵⁷⁾ — taceo *μικρολόγους*, qui nullo pondere innixi verbis humidis et lapsantibus desfluunt, cum eorum argumenta bene existimentur in ore nasci, non in pectore — rem Ignatii nuperrime Hefelius⁵⁸⁾ iterum iterumque agere tentavit. Attamen adversariorum partibus saepius bellum indixit, quam profligavit ipsos. Laudamus diligentiam, non miramur iudicii acumen.

6.) Henricus Tattam a. 1839 in Nitriae Syrorum monasterio codicem invenit, ante saec. VI, ut creditur, scriptum, qui Syriacam versionem Ignatii Epistolae ad Polycarpum asservabat. In secundo itinere tribus annis post multos alios eiusdem monasterii Codices aere comparavit; inter eos trium Ignatii Epistolarum ad Ephesios, ad Romanos, ad Polycarpum veterem Syriacam versionem, ut fertur saeculi VI vel VII, simul cum pluribus Ignatianarum Epistolarum fragmentis. Gulielmus Cureton inter Musei Britannici thesauros Syriacum fragmentum Actorum Ignatii Martyrii detexerat. Iis Codicibus adiutus publicavit: „The ancient Syriac version of the epistles of saint Ignatius to St. Polycarp, the Ephesians, and the Romans: together with extracts from his epistles, collected from the writings of Severus of Antioch, Timotheus of Alexandria, and others, edited with an english translation, and notes. Also the greek text of these three epistles, corrected according to the authority of the Syriac version. By William Cureton, M. A. London: Rivingtons. Berlin: Asher et Comp. MDCCCLV.“

Curetonus omnem lapidem movit, ut hancce Syriacam versionem unice genuinam, saepe omnia falsa esse probet, quae in breviore graeca recensione plura occurrunt. Ipsum et alios, ut id firmiter sibi persuaderent, praeter indolem versionis id quoque movit, quod post illos duos, quibus prius usus fuit, Codices tertius praesto erat, eandem brevem versionem Syriacam earundem trium Epistolarum continens. Eo insuper collato, Curetonus iuris publice fecit „Corpus Ignatianum: a complete collection of the Ignatian epistles, genuine, interpolated, and spurious; together with numerous extracts from them, as quoted by ecclesiastical writers down to the tenth century; in syriac, greek, and latin: an english translation of the syriac text,

klarung. Tüb. Zeitschr. für Theol. 1836. Fasc. 3. p. 199. et 1838. Fasc. 3. p. 149 sqq. Die Ignat. Briefe u. ihr neuester Kritiker. Tübing. 1848. Cfr. Schwegler, das nachapostolische Zeitalter, T. II. p. 159—179.

52) Das nachapost. Zeitalter. T. II. p. 159 sqq.

53) Die apost. Väter. Halle 1853.

54) Anfänge der christl. Kirche. p. 715 sqq.

55) Betrachtung der wichtigsten Bedenken gegen die Aechtheit der Ignatianischen Briefe. Von Dr. Joh. Ed. Huther, in Hilgenii Zeitschrift für histor. Theol. T. XI. Fasc. IV. p. 3—73.

56) De Ignatianarum epistolarum authenticæ etc. Commentatio, Göttingae.

57) In Niedner Zeitschrift für histor. Theol. 1851. p. 247 sqq.

58) Prolegg. de septem Ign. Epp. (V. sqq.)

copious notes, and introduction, by William Cureton, M. A. F. R. S. Chaplain in ordinary to her Majesty the Queen. London 1849. Berlin eod. an.“ Oppugnat auctor imprimis Hefelium, qui iam in tertia sua PP. App. editione ita censuerat: „Curetonus nobis persuadere conatur, versionem illam Syriacam „genuino“ textui Ignatiano accuratissime respondere, et omnia, quae in nostro graeco textu plura inveniuntur, ab aliis addita esse et introducta. Tantum vero adest, ut ei adstipulemur, ut versionem Syriacam non nisi epitomen Ignatianarum epistolarum, a monacho quodam Syriaco in propriis usus suos confectam, reputare possimus, praesertim cum iidem codices a Tattamo detecti et alia plura „excerpta“ ex epistolis Ignatianis, nec non alios libellos asceticos, ut Curetonus ipse fatetur, contineant. Praeterea saepius inde ex eo, quod nexus sententiarum in versione Syriaca minus est arctus, apparet, monachum illum non tam interpretis, quam epitomatoris partes egisse.“ Neque Hefelius opinionem prius conceptam ut nuntium mitteret, in quarta sua PP. App. editione iis argumentis adductus est⁵⁹⁾, quae contra eum Curetoni Corpus Ignatianum fusius exponit.

Cum Curetono Christianus Carolus Iosias Bunsen Syriacae versionem ipsam prae graecis Ignatianis Epistolis tribuit, opinionem suam docte et sagaciter, ut assolet, exponens atque defendens.⁶⁰⁾

Ac nos quidem, quod opinionem attinet ab Hefelio Curetono iisque, qui cum eo faciunt obiectam, non possumus, quin pondus argumentorum, quibus nititur, perlevius esse dicamus. Nam qui ad suos usus Epitomen redigit, quid, quaeso, is sibi facit cum integris Epistolarum salutandi formulis, non nisi ad eos spectantibus, quibus scribitur. Ergo ipsum exordium Epistolarum est, vaniloquium in Epitome. Omitto alia huiuscemodi non levis momenti a Curetono iam indicata⁶¹⁾. Ne multa: si Epitomator versionis Syriacae auctor est, omnium, ut Tib. Gracchi vocabulo utar, Epitomatorum postremissimus dicendus est, quippe qui opus condiderit sine externa aut interna uniformitate, sine ullo certo quodam mentis proposito ad scopum, quamvis pii proprii usus essent propositi ipsi. Ipsa autem Varietas, eaque multifaria me hercle rerum etiam in Syriacis Ignatii Epistolis mihi pignus est legis atque conditionis, qua versio Syriaca facta fuerit, legem dico Epistolarum. Neque vero in Curetoni partes ire in animo est. Namque versio Syriaca exhibere videtur genuinum spuris permixta aeque ac archetypon graecum. Utri prior locus sit concedendus, id certe non defini potest, nisi novi testes pro hac aut illa parte reperiantur superstitionibus efficaciores. Alterum autem eiusdem Syriacae recensionis trium Epistolarum exemplar non tanti faciendum, quia eiusdem familiae, quam dicunt, esse potest.

Anno 1849 Lipsiae prodiiit liber, cui titulus: „S. Ignatii Patris Apostolici quae feruntur Epistolae una cum eiusdem Martyrio. Collatis edd. graecis versionibusque Syriaca, Armeniaca, Latinis denique

59) Prolegg. p. LXII.

60) Cfr. ipsius Die drei ächten und die vier unächten Briefe des Ignatius von

Antiochien. Hergestellter und verglichener Text mit Anmerkungen. Hamburg 1847.

61) Corpus Ignatianum p. IX sq.

recensuit. notasque criticas adiecit Iul. Henr. Petermann. "Optime is pro re critica meruit. Sed nimius amor Armeniacae literaturae, quae ei in deliciis est, iudicis aciem obfuscasse videtur, qui tanti fecit versionem Armeniacam tredecim Ignatii Epistolarum. Ea quippe non illas solum septem breviores, sed etiam sex supposititias, quae dicuntur (Mariae Cassobolitis ad Ignatium, Ignatii Ep. ad Mariam Cassobolitem, Ignatii ad Tarsenses, eiusdem ad Antiochenos, ad Heronem et ad Philippenses), id est easdem exhibet, quae vulgo interpolatas appellant, auserimque dicere harum simillimas: id quod sine magno labore capiet, qui attente perlegerit, quales nos ex Codd. mss. emendatas iam evulgamus. Petermannus igitur statuit (p. XXVI): 1) „Versio nostra saeculo p. Chr. n. quinto ex illa versione syriaca, cujus exemplar Curetonus edidit, facta est. 2) Versio illa syriaca non tres tantum, sed tredecim epistolas S. Ignatio adscriptas, easque non decurtatas, ut in editione illa leguntur, sed ita comparatas, ut Noster eas dedit, ab initio complectebatur, ita ut exinde appareat, conclusiones, quas Bunsenius secundum illam fecerit, stare non posse.“ Non putaverim. Rectius fortassis ille: 3) „armeniaca versio a librariis senioribus (vel lectoribus), qui graecum textum cum ea comparabant, passim interpolata et corrupta est, atque editores critici iudicii plane expertes has interpolationes et corruptiones textui inseruerunt.“

Bunsenius in opere: „Hippolytus und seine Zeit 1852“ T. I. p. 46 et T. II p. VII sqq. Petermanno respondit. In Curetoni et Bunsenii partes ierunt Ritschl (Die Entstehung der altkatholischen Kirche, Bonn 1850, pp. 418. 577 sqq.) et Weiss (in Reuter's Repertorium 1852). Cum Baurio (Die Ignatianischen Briefe und ihr neuester Kritiker. Eine Streitschrift gegen Herrn Bunsen. Tübing. 1848), doctissimus Hilgenfeld (Die apostol. Väter. Halle 1853 p. 189 sqq.) tum graecarum tum syriacarum Epistolarum, quae Ignatio adtribuuntur authenticam addubitat.

7. Ex Epistolis, quae Ignatii esse dicuntur, primum tres illae latine conscriptae (ad Joannem Apost. duae et ad B. Virginem una) Parisiis a. 1495 in lucem prodierunt.

Iac. Faber Stapulensis a. 1498, tribus illis omissis, undecim alias e versione latina vetere Parisiis evulgavit. Hunc numerum Symphorianus Champerius Lugdunensis tribus a Fabro repudiatis auxit, quarta addita ad Mariam Cassobolitem, quam is primum notam reddidit. Quindecim igitur Ignatii nomine Epistolae tum enotuerant, sed latine tantum, quae postea saepius repetitae sunt. Nos quidem usi sumus textu rarae atque correctae editionis Venetae a. 1546.

Ex Codice Bibliothecae Augustanae primus Valentinus Hartungus Frid (Pacaeus) a. 1557 Dillingae duodecim earum graece publicavit, omissis tribus illis latine scriptis. Anno 1558 Parisiis prodierunt apud Guil. Morelium: Sancti Martyris Ignatii Antiochiae archiepiscopi Epistolae (gr. et lat.). Morelius lectori dicit p. 147: „Has B. Ignatii epistolas cum primus in lucem emisisset Graecas Valentinus Paceus, nostrisque hominibus valde desiderarentur, quod exemplarium copia non superesset, viri cum primis eruditi, ac pii, ut eas cuderem a me facile impetrarunt, qui tam piorum au-

etorum quam hic est, editionem exoptem, ut nihil supra. Itaque librum quam potui diligentissime relegi, et cum exemplaribus Latinis contuli, ut meae me operae haud poeniteat. Nam loca quaedam ea collatione, et doctissimi hominis consilio ita mihi restituisse videor, ut neminem arbitrer hominem esse bonum, qui si velit aequo animo rem perpendere, haud fateatur ad intelligentiam non pauca collata esse." Andreas Gesnerus easdem duodecim Epp. graece cum Ioannis Brunneri interpretatione latina ex Codice Bibliothecae Gaspari a Nydpryck excudendas curavit Tiguri 1559, primus, uti ipse opinabatur, cum Pacaei editionem ignoraret. Earum septem interpolatae dicuntur, quinque supposititiae. Eiusdem recensiois sunt: *Sancti Martyris Ignatii Antiochiae Archiepiscopi Epistolae* (XII) gr. et lat., Antverpiae, ex officina Christophori Plantini 1566; — *Sancti Martyris Ignatii Antiochiae Archiepiscopi Epistolae*. Nunc demum cum Latina interpretatione e regione Graecis apposita, in lucem editae, recognitae et Notis illustratae. Per Martialem Maestraeum, Doctorem Theologum. Parisiis 1608; — Ed. Iac. Usserii gr. et lat. Oxonii 1641. Quinque consuluit Cdd. Mss., de quibus ipse in Adnotationibus p. 4. ... Oxonienses duos Mss. (vetustiore e Baliolensis, recentiore e Magdalenensis Collegii Bibliotheca petito) cum libris editis diligenter contuli. Et cum intellexissem in Bibl. V. Cl. Alexandri Petavii Senatoris Paris., Pauli filii, vetustissimum exemplar aliud conservari: quicquid et illud continebat, humanissimi Claud. Sarravii Senatoris itidem Paris. beneficium sum secutus... Huic et veterem Interpretationem aliam, hucusque ineditam, mutua duorum Mss. Codicum collatione emendatorem factam subiunxi.

Isaacus Vossius ex Codice Mediceo 7 Plut. LVII sex breviores Ignatii Epistolas (ad Smyrnaeos, Polycarpum, Ephesios, Magnesios, Philadelphicos, Trallesios) primus graece edidit cum interpretatione vetere latina novo textui respondenti, quam Iacobus Usserius, Archiepiscopus Armachanus e duobus Mss. a. 1644 Oxonii publicaverat. Epistolam ad Romanos, quae in graeco Codice deerat, Vossius ex Usserii vetere latina versione et prolixiori graeca recensione ingenio duce restituere tentavit, et a. 1646 Amstelodami edidit: „Epistolae genuinae S. Ignatii Martyris, quae nunc primum lucem vident ex bibliotheca Florentina. Adiuntur S. Ignatii Epistolae, quales vulgo circumferuntur. Ad haec S. Barnabae Epistola. Accessit universis translatio vetus.“ Ambigo, utri gloria tribuenda sit, in Codice Mediceo breviorum recensione detexisse, Lucae Holstenio, an Isaaco Vossio. Ille quippe ante Vossium eam descripsisse videtur, et latine vertit. In Bibliotheca Barberiniana Romae autographum videre est. Theodoricus Ruinartus tandem Epistolam ad Romanos graece invenit latinae veteri versioni respondentem, Actis quae sincerae dicuntur Ignatii Martyri insertam, quae Codex 1451 Bibliothecae Regiae Parisinae (prius Cod. Colbertinus 460) continet, eamque 1689 Parisiis in „Actis Martyrum sinceris“ primus edidit.

Index editionum brevioris recensiois exstat ap. Iacobsonum (PP. App.) p. LXIX. Quarum praestantiores sunt, quae duce Thoma Smithio (Oxonii 1709), post eum adornarunt I. L. Frey (Basilae 1741),

Ric. Russel (Londini 1746), Andr. Gallandius (Venediis 1765), G. Jacobson (Oxonii 1838 et 1840) et C. I. Hefele (Tubingae 1855. IV.)

..... Criticorum accipimus in opere: *Corpus Ignatianum*: A complete collection of the Ignatian epistles; genuine, interpolated, and spurious; together with numerous extracts from them, as quoted by ecclesiastical writers down to the tenth century; in syriac, greek, and latin: an english translation of the syriac text; copious notes, and introduction; by William Cureton, M. A. F. R. S. Chaplain in ordinary to her Majesty the Queen. Berlin: Asher and Co. Reprinted from the London edition, and authorized by the proprietor for circulation on the continent only. 1849.

In nostra ed. versio latina Epistolae ad Romanos illa est, quam Hefele a Ruinaro mutuavit, passimque correxit; reliquarum vero Epp. qualis apud Hefelium assidue petita et ab ipso emendata prostat.

Versiones italicæ: Lettre genuine di Sant' Ignazio, vescovo di Antiochia, corredate degli atti del suo martirio, e la lettera di San Policarpo, vescovo di Smirne, colla circolare del suo martirio. Traduzione dal greco di D. Gio. Battista Gallicciolli. In Venezia 1798. — Le sette lettere genuine de S. Ignazio e quella di S. Policarpo agli Efesini (leg. ai Filippesi) coi loro martirj, e testo greco a fronte volgarizzate e corredate di note critiche e filologiche e di una dissertazione proemiale dall'abate A. L. Graziani. Roma 1833.

ACTA MARTYRII IGNATII.

- 1) Quae Ignatii Acta Martyrii hactenus innotuerunt, haec sunt:
 - a) Acta ab Usserio e Codice Calensi a. 1647 latine edita.
 - b) Acta latina versio ex antiquissimo Cottonianae Bibliothecae Codice illis addita, ea quidem perquam interpolata¹⁾.
 - c) Acta auctore, ut videtur, Symeone Metaphraste ad diem 20. Decembris, apud Cotelierum (a. 1672) p. 991.
 - d) Acta auctore quodam Armenio ab Aucherio evulgata (Vita Sanctorum T. II pag. 72 sqq.), et a Petermanno iterum excusa (S. Ignatii Patris Apostolici quae feruntur Epistolae una cum eiusdem martyrio. Collatis edd. graecis versionibusque syriaca, armeniaca, latinis etc., Lipsiae 1849. p. 496 sqq.). Aucherius nimium quantum ea ita extollit: „Nostra recensio iure meritoque cognoscitur tanquam fons et exemplar omnium, quae hucusque in cognitionem venerunt recensionum“ (Petermann, l. c. p. 498).
 - e) Armeniaca versio et latina illa „Vita S. Ignatii, ex vetustissimis Mss. latinis“ in Bollandi et Henschenii Actis

1) Utraque in Cotelierii PP. App. ed. Clericana 1724. T. II. p. 175 sqq. Cfr. Jacobson. PP. App. edti. II. T. II. p. 523.

Sanct. T. I Febr. pag. 29 sqq., unius eiusdemque originis esse videntur. Petermann quoque ita censet (l. c. p. 484. 505.); aliter Uhlhorn in Niedner, Zeitschrift für histor. Theol. 1851 p. 251.

- f) In Appendice ad Acta primorum Martyrum sincera atque selecta Theodorici Ruinartus a. 1689. Parisiis e Codice Regio 1451 (olim Colbertino 460) Acta Ignatiana alijs recensionis graece edidit, novamque latinam interpretationem adiunxit. Cui graeco textui antiqua latina versio Codicis Caiensis proxime affinis est.
- g) Eiusdem fontis cum Martyrio Codicis Colbertini est fragmentum syriacum eorumdem Actorum a Curetano (Corp. Ignat. pag. 222 et p. 252 sqq.) praesentatum.
- h) Quae nos Acta Ignatiana ex Codice Vat. 866 primum graece deprompsimus, interpolata quidem, sed variis historiae indicijs notabiliora, maxima ex parte eadem sunt, quae latine leguntur ap. Bollandum et Henschenium (Actu Sanct. T. I Febr. pag. 29 sqq.).

2) Acta Ignatiana a Ruinarto primum edita virorum doctorum ferme consensu sincera putantur. Smithius *) pro omnibus loquatur: „Acta haec, quae recudi oportet, mihi quidem genuina et sincera plane videntur: licet fortasse, quod tamen vix affirmaverim, versus finem quippiam labis admistum habeant. Vetus autem Versio, quam edidit D. Usserius Armachanus ex codice Caiensi, ut cuius ex leviuscula collatione facile constare poterit, maxime convenit cum Graeco exemplari Colbertino. Utriusque mendis, quae passim irrepsere, sublatis, editionem, quum sibi invicem mutuam lucem foenerentur, longe integriorem iam damus. A familiaribus S. Ignatii, qui illum ab Antiochia Romam usque comitati sunt, et illius ultimo et maxime glorioso agoni interfuere, descripta fuisse, multa in ipsis Actis id testatissimum reddunt²⁾, et extra omne dubium ponunt; et quidem non longe post ipsius consummationem, et proximo, ut verisimillimum videtur, anno, dum res gestae cum totius itineris ratione in recenti fidelius inhaeserint memoria. Illos autem fuisse Philonem et Agathopodem, quorum meminit sanctissimus Martyr in Epistolis ad Smyrnaeos et ad Philadelphenses, hunc Antiochenae, illum vero Tarsensis Ecclesiae Diaconum, vix a quoquam dubitari aut potest, aut debet.“

Idem ante et post Smithium censuerunt Usserius, Dodwellus, Ruinartus, Grubius, Tillemontius, Pearsonius, Cotelerius, Mamachus, Gallandius, Luperus et praecedentibus alijs Hefelius, qui dubia inde a Dallaeo, Oudino, Heumanno, Hilgenfeldio⁴⁾, imprimis ab Uhlhorno⁵⁾ contra authenticam mota consulare aggressus est⁶⁾. At enimvero armis contra Uhlhornum hebetioribus utens, ipsi confitendum est⁷⁾: „Ceterum non negem, argumentis illis authenticam actorum aliquantulum

2) Thom. Smith. praef. in Acta Mart. S. Ign. apud Iacobsonum edit. II. T. II. p. 518.

3) c. 5. 6. 7.

4) Die apost. Vater p. 212.

PATRES APOST.

5) In Niedner, Zeitschrift für histor. Theol. 1851. p. 252 sqq.

6) Prolegg. p. LXX.

7) L. c. p. LXXI.

tum suspectam reddi, sed inter authentiam suspectam et certissimam *νοθεϊαν* plurimum interest.“ Et ubi quasdam Usserii obiectiones enervare tentavit, ita concludit⁸⁾: „Quum res ita se habeat, obiectioni Usserii nullam vim inesse facile perspicies, neque de „integritate“ Actorum dubitabis, licet fortasse paucissima quaedam, aut vitio librorum corrupta, aut manibus posteriorum addita sint.“

3) Ac nos quidem ex octo recensionibus Actorum Ignatiani Martyrii foedis interpolationibus immunem putamus nullam, idque non per historiae scriptorem, sed cunctas *ὅπ' ἀρχαίων τιτῶν* ad pium usum collectas, ideo pro anno, quo martyr obiit computando parum fidei atque auctoritatis.

Versio latina Actorum Martyrii Ignatii in nostra ed. est illa, quam Hefelius a Clerico et Ruinarto mutuatus erat. De versionibus eorum Italicis supra diximus, ubi mentio facta est Italicorum Interpretationum Ignatii Epistolarum.

IV.

POLYCARPUS.

1) In Bibliothecae Vaticanae Cod. Regio 81 post laudem „Heronis“, sive praecationem nominare velis, Polycarpi ad Philippenses Epistola latine sequitur. Eam excipiunt, quae ad vitam Polycarpi resque gestas spectant, per Anonymum ex frendeo et Hieronymo composita. Quae cum fors sint omnium, quae de Polycarpo tradita ad nos pervenerunt, passimque a vulgato textu Scriptorum, quas dixi, recedant, illinc ea transcribere lubet:

„Polycarpus³⁾, Iohannis Apostoli discipulus, et ab eo Smyrnae episcopus ordinatus, totius Asiae princeps fuit, quippe qui nonnullos Apostolorum et eorum, qui Dominum viderant, magistros habuerit⁴⁾ et viderit. Hic propter quaedam super die⁵⁾ Paschae quaestiones, sub Imperatore Antonino Pio, ecclesiam in Urbe regente Aniceto⁶⁾, Romam venit, ubi plurimos credentium, Marcionis et Valentini persuasione deceptos, reduxit ad fidem. Cumque ei fortuito obvius fuisset Marcion et diceret: „Cognoscis⁶⁾ nos?“ respondit: „Cognosco primogenitum diaboli.“ Postea vero regnante Marco Antonino et Lucio Aurelio Commodo, quarta post Neronem⁶⁾ persecutione, Smyrnae, sedente Proconsule in amphitheatro et universo adversus eum personante, igni traditus est. Scripsit⁷⁾ ad Philippenses valde utilem Epistolam, quae usque hodie in Asiae conventu legitur.“

8) L. c. p. LXXIII.

Polyc. 1) Hieronym. Catal. script. ecl. c. 17.

2) *habuit* Reg.

3) *dicm* Reg.

4) *ariadeto* Reg.

5) *cognosce* Reg.

6) *neronis* Reg.

7) *Scribit* Reg.

„Quod autem hic Polycarpus, qui memorati⁹⁾ Ignatii fidem col-
laudans atque confirmans Philippenses sequi hortatur, quod veritatis
sit testis et ea, quae ab Apostolis ipse didicerat, semper ecclesiae
tradebat, astipulatur praecipuus discipulus eius Irenaeus, nobilissimae
Galliarum Lugdunensis civitatis illustris episcopus, in suo libro ad-
versus haereseas¹⁰⁾ haec de eo scribens: „Polycarpus“, inquit, „qui
non solum ab Apostolis eruditus est, neque solum conversatus est
cum his qui Dominum viderant, sed ab ipsis Apostolis ordinatus est
Smyrnaeorum ecclesiae episcopus, quem nos quoque in prima aetate
nostra vidimus. Diu enim permansit in vita, et longaeva aetate per-
durans nobilis vivendo, sed moriendo nobilior extitit, quippe qui vi-
tam martyrio terminavit. Docebat autem semper ea, quae ab Apo-
stolis ipse didicerat, et haec ecclesiae tradebat, quae sola vera docenda
sunt. Quorum testes sunt omnes ecclesiae, quae in Asia constitutae
sunt: et hi per idem tempus etiam nunc Polycarpi successione per-
durant. Multo autem verior et fide dignior hic auctor ecclesiae est,
et veritatis testis, quam Valentinus et Marcion et caeteri perversae
mentis homines; qui etiam sub Aniceto Romam perrexit et multos
a supradictis haereticis in fide deceptos ad ecclesiam Dei convertit,
hanc solam praedicans tenendam esse veritatem, quam ipse sciret se
ab Apostolis suscepisse, quam et tradebat ecclesiae.“

„Fuit autem temporibus episcoporum ecclesiae Romanae, id est
Clementis, Evaristi¹¹⁾, Alexandri, Xisti, Telesphori, Higinii, Pii¹²⁾ et
Anaceti, sub quo et passus est, VI. anno Marci Aurelii¹³⁾, quarto post
Neronis persecutionem. Quod autem hic vere Irenaeus auditor fuit
in pueritia eiusdem Polycarpi, ipse ad Florinum quendam haeresiar-
chen scribens manifestissime suis sermonibus ostendit dicens¹⁴⁾:
„Haec dogmata, Florine, quae asseris (confidenter dico) non sunt sa-
nae sententiae; haec dogmata non sunt consona ecclesiasticae fidei.
Haec dogmata ne illi quidem, qui de ecclesia pulsati sunt haeretici,
potuerunt aliquando commendare. Haec dogmata impietatem docent;
haec dogmata sancti illi presbyteri, qui ante nos fuerunt, nunquam
pertulere: illi, qui et Apostolos viderant, quos et tu nosti. Vidi
enim te, dum adhuc puer eram, in Asia apud Polycarpum, tunc qui-
dem praeclare agentem, dum adhuc esses intra palatium et studeres
placere Polycarpo. Multo enim magis mihi illius temporis rerum
gestarum inhaeret memoria, quam praesentis, quia haec, quae a puero
discimus, cum anima ipsa clarescunt et adhaerent ei. Unde etiam lo-
cum ipsum tibi possum dicere, in quo sedens disputabat beatus Po-
lycarpus, et incessum illius, et vultum, et totius vitae modum, et
ipsius quoque corporis habitum; sed et disputationes, quas habebat
ad populum, et conversationem, quae fuerat ei cum Ioanne, quomodo
narrare consueverat, ut caeterorum, qui ipsum Dominum viderant, et
quomodo recordabatur omnia ac recensebat verba, quae dicta a Do-

8) Supra in laude hyronis?

9) Apud Euseb. H. E. IV, 13.

10) avaristi Reg.

11) higinipi p. Higinii, Pii Reg.

12) VI anno marci antonii lucii an-
tonii aurelii commodi Reg.

13) Apud Euseb. H. E. V, 19.

mino ab illis audierat, et de virtutibus eius ac doctrina. Et tamen omnia haec cum scripturis consona conferebat, quae etiam ego per misericordiam Dei, quam mihi donare dignatus est, attentus et studiosius audiens describebam non in cartis, sed in corde meo, quaeque per gratiam Dei feliciter custodio, et mecum ipse sine intermissione quodammodo rumulo. Deum ego testor et in conspectu ipsius tibi affirmo, quod si quid tale audisset beatus apostolicus vir Polycarpus, exclamasset statim et aures suas obturasset ac, sicut moris erat ei, dixisset: Deus bone, in quae me tempora reservasti, ut haec audiam! nonne etiam ipsum continuo locum fugisset in quo sedens vel stans huiusmodi verba audisset?

„Sed ex epistolis eius,“ inquit, „quas scripsit ad vicinas ecclesias vel ad aliquos ex fratribus, commonens et confirmans eos et cohortans ad fidem, potest sententia eius evidenter agnoscī.“

„His igitur persecutionibus praelatus Irenaeus et fidem Ignatii Polycarpum manifestissime confirmasse ostendit, et se auditorem eius in pueritia fuisse certissime comprobavit, et non solum ad Philippenses, sed etiam ad vicinas ecclesias et fratres eum epistolas scripsisse perhibuit, quae nondum ad nos pervenerint.“

2. Fidem veteris de authenticitate nostrae Epistolae traditionis Centuriatoribus Magdeburg. et imprimis Dallaeo praeceuntibus in dubium vocarunt Semler¹⁴⁾, Rösler¹⁵⁾, Schweglar¹⁶⁾, Hilgenfeld.¹⁷⁾ Nicolaus le Nourry¹⁸⁾ contra illos insurrexit, acriter eam defendens; contra hosce Hefelius¹⁹⁾, Nourrii vestigia premens. In easdem partes ierunt Pearson²⁰⁾, Mosheim²¹⁾, Lücke²²⁾, Uhlhorn.²³⁾

3. Dallaeus, cum totius Epistolae Polycarpi authenticitatem potius in dubium vocasset, quam firmis argumentis comprobasset suspectam, postremam, qualis exstat, eius partem omnino supposititiam esse putabat, Moynio, Bunsenio²⁴⁾ et alijs Dallaei placita approbantibus. Hefelius contra monet²⁵⁾:

a) „Iam Eusebius (Hist. eccl. III, 36) posteriorem hanc epistolae partem citat, atque ex ea (c. 13), ut ex praecedentibus, quaedam Polycarpi verba transscripsit.“²⁶⁾

b) „Eusebius, ut bene Pearsonius docet²⁷⁾, nec falli, nec fallere potuit. Erat enim tota epistola omnibus exposita; erat in ecclesiis Asiaticis tunc temporis, cum scriberet Eusebius, publice lecta; nonat eam Hieronymus, cuius versionem, nisi alijs occupatus, incubuisset, et tamen Eusebiana nunquam recusavit. De illa igitur particula, quam

14) Ad Baumgarten, Untersuchung theol. Streit. II, 36 sqq.

15) Bibliothek d. K. Väter I, 93 sq.

16) Das nachapostol. Zeitalter T. II. p. 154 sqq.

17) Die apostol. Väter, Halle 1853. p. 271 sqq.

18) Appar. ad Biblioth. max. Patr. T. I.

19) Prolegg. p. LXXVII sqq.

20) Vindicias Ignatianae P. II. c. 5.

21) Comment. de reb. Chris. p. 162.

22) Commentar über die Briefe des Evang. Johannes p. 3. 4.

23) In Niedner, Zeitschrift f. histor. Theologie 1851. p. 276 sqq.

24) Ignatius v. Antioch. u. seine Zeit. 1847. p. 108.

25) Prolegg. p. LXXX sqq.

26) Cfr. supra et Nourium.

27) Vindic. Ignat. P. II. cap. V.

exscripsit Eusebius, dubitari non potest, nisi etiam de tota epistola simul, absque ulla ratione dubitemus.

„Quae Dallaeus ex epistola ipsa contra integritatem profert, nullius momenti esse, facile perspicies.“

a) „Decentissimam epistolae clausulam c. 12 inveniri, reliqua igitur postea adiecta esse, contendit vir criticus. Sed clausulae ejusmodi „ante“ finem totius epistolae S. Paulus quoque et Clemens Romanus, usi sunt; cfr. ad Rom. 15, 33; ad Ephes. 3, 21; 1 Clem. ad Cor. capp. 20, 38, 45, 50, 58.“

b) „Impostor, si Dallaeum audias, ita loquitur, ut Ignatium, quo tempore haec scripta sunt, adhuc superesse significet. „De ipso“, inquit c. 13, „Ignatio, et de his, qui cum eo sunt, quod certius agnovistis, significat.“ Prioris autem partis auctor (c. 9) apertissime affirmat, Ignatium iam fuisse mortuum. Futile hoc argumentum. Si enim verba illa c. 13, mendacii arcusata, graeca adhuc exstarent (*καὶ πρὸς Ἰγνατίου καὶ πρὸς τῶν μετ' αὐτοῦ*), nemo certe contenderet, Ignatium „adhuc vivum“ illis significari aut innui.“

„Nuperrime Dr. Ritschl (alth. Kirche, Bonn 1850) alio modo ac Dallaeus permultos huius epistolae locos, ex diversis capitibus, praesertim eos, qui de S. Ignatio et eius epistolis loquuntur, in suspicionem interpolationis adducere conatus est non „argumentis“, sed „arbitrariis coniecturis“ insistens; cui bene et copiose respondit Dr. Denzinger in Tübing. theol. Quartalschrift 1851 p. 399 — 409.“

4. Polycarpi ad Philippenses Epistolam haud ita multo post decessum Ignatii scriptam fuisse, exordio eius capituli 13 innui videtur. Verum enim vero cum in Codicibus manuscriptis nil nisi fragmentum graece asservatum exstet, non satis liquet, quatenus latinae veteri versioni illi ac Graeco Eusebii (II. E. III, 36) fides sit habenda, quod attinet ad diiudicandam archetypi auctoritatem atque integritatem. Qualis hodie habetur, non prorsus Interpolatoris calami expertus apparet, licet eiusmodi naevos potius glossematum vestigia existimaverim, quam expressae interpolationis.

Jacobus Faber (Stapulensis) veterem totius Epistolae latinam versionem Parisiis a. 1498 primus edidit. Inter posteriores huius versionis editiones; quas vidi, correctior est Veneta illa a. 1546 (Epistolae D. Ignatii, Polycarpi, Martialis, Antonii magni).

E Francisci Turriani apographo, a Sirmondo Halloixio concesso, hic Epistolam graece et latine primus publicavit Duaci a. 1633. Iac. Usserius Londini a. 1647 novam editionem adornavit emendatorem, usus alio exemplo, ex Andreae Schotti apographo a Cl. Salmasio propria sua manu descripto et ab ipso Isaaco Vossio cum aliis schedis communicato, ipsaque Halloixiana editione collata. In ed. PP. App. a. 1672 p. 1019 Cotelerius eam repetivit, nova interpretatione latina adiuncta. Post Thomae Smithii editionem 1709, G. Jacobsonus, praeter nostrum Vaticanum 859. et Florentinum 21. Plut. VII. Codice Parisino 937. chartac. saec. XVI. et Cod. 20. Plut. XXIII. Bibl. Med. membr. saec. XV. versionem

veterem latinam exhibente usus, eam repetivit correctam atque emendatam Oxonii a. 1838, 1840, 1847.

De Polycarpi Epistolae et Actorum Martyrii versionibus Italicis cfr. supra ad Ignatium.

ACTA MARTYRII POLYCARPI.

1. Quae de Polycarpo per Anonymum ex Irenaeo et Hieronymo congesta supra apposuimus, martyrii eius mentionem faciunt. Sed praeclearius testimonium asservatur in Epistola encyclica nomine Smyrnensium ecclesiae de eadem re scripta. Eusebius magni eam faciebat, maiorem eius partem suae Historiae Ecclesiasticae inserens.¹⁾ Neque parca illius monumenti laude sequioribus temporibus personant virorum doctorum iudicia, ut Valesii (interpretis Eusebii²⁾, Smithii³⁾ et aliorum.

2. Scriptam eam esse primo anno post Polycarpi martyrium, c. 18 nos edocet. Ibi enim primus dies Natalis martyris non ante celebratus apparet. Auctor eius sub. finem c. 20 se esse Evarestum dicit; ibidem Marcus quidam (Martianus ap. Veterem Interp.) Epistolam ad Philomelienses pertulisse indicatur. Quod Irenaeus huius encyclicae exemplum secum habebat, Gaius, discipulus eius, id descripsit, postea Socrates Corinthius, et Pionius⁴⁾ quidam.

3. Epistolae Smyrnensium ecclesiae nucleum sine interpolationis labe exstare, id cum iis, qui traditionem pie venerantur, tum illis persuasum est, qui non nisi sana ratione duce in eiusmodi rebus decidendis utendum putant.⁵⁾ At breves quasdam lacinias, imprimis narratiunculam illam de columba⁶⁾, posteriori tempore adiunctas fuisse Heumanno et aliis visum est. Nec Hefelii⁷⁾ opinionem reiecerim, qui de alio loco ita censet: „Equidem ultimam capituli 22 particulam, quae de Pionio loquitur, spuriam censeo et ab illo confectam, qui supposititia ista S. Polycarpi acta, quae Pionio false adscribuntur, genuinae Smyrnaeorum epistolae mala fraude adiunxit. Verbis enim *καθὼς δηλώσω ἐν τῷ καθεξῆς* Pseudo-Pionius indicat, „sequentibus“ (i. e. Actis spurii adiectis) se declaraturum esse, quae Polycarpus per revelationem ipsi manifestaverit.“

4. Thomas Smithius, cum Smyrnam visitaret, de illo amphitheatro, ubi Polycarpus igne extinctus est, deque eius sepulcro ita refert⁸⁾: „Ad latera alterius portae arcis, quae ad Orientem est, adhuc

1) H. E. IV, 15.

2) Ad H. E. IV, 15. not. 1.

3) Schol. in Ep. Smyrn. Eccl. p. 113.

4) Cfr. c. 22. Pionio ficta quaedam Polycarpi Martyrii Acta auctori tribuuntur. P. Halloixius in vitis Patrum oriental. T. I, post eam Bollandus ea edidit in Actis Sanctorum ad diem 26 Januar.

5) Fabric. Bibl. gr. ed. Harles. T. VII. p. 51. Cfr. Neander K.G.-T. I, 1. p. 186 sqq.

6) c. 16.

7) Prolegg. p. LXXXIV.

8) Notit. sept. Asiae eccles. p. 164. edit. Oxon. 1672.

visuntur duae aquilae, Romanorum insignia, largiusculae et belle quidem delineatae. Hinc inter descendendum amplum amphitheatrum ad Notapeliotem, quo S. Polycarpus martyrio coronatus est, intravimus, gradibus saxels a Turcis ad ornandas aedes illuc sublatis. In cuius lateribus duae cavernae, quibus claudabantur leones, sibi invicem opponuntur. Sepulcrum S. Polycarpi, quod in latere montis adversus Euroaustum adhuc conservatur, Graeci die festo, ipsius memoriae consecrato, pro more, qui apud ipsos obtinet, solemniter invisunt. Situm est in quadam aedícula, ecclesiae forte sacello, alii, per quam illic transeundum est, contigna. In hoc monumento instaurando, si ab impressionibus aëris, si a Turcis, si a Christianis occidentalibus, qui fragmenta marmoris quasi tot reliquias exinde tollunt, laedatur temereturque; laudabilis illorum collocatur opera, olla fœtili quoque illic apposita, in quam quisque fere præ veneratione, qua erga τὸν Μεγαλομάρτυρα pro Christo invicta animi praesentia mori sustinentem fertur, illic ductus pauculos aspròs coniecit, ut in omne aevum perennet.

Ex nostris Const. Tischendorf in Asiatico suo itinere⁹⁾ ad Polycarpi sepulcrum videndum ivit. Ipse testatur, esse id haud procul ab oppido in latere montis, qui „Mustasia“ vocatur.

5. Epistolae Smyrnsium ecclesiae editio princeps graecae (non integra) et latine est Petri Halloixii in vitis Patrum oriental. T. I. Duaci a. 1633. E duabus, quae supersunt, veteribus versionibus alteram periphrasim putes. Iac. Usserius integram Ep. encycl. Londini a. 1647 ex Codice quodam Barocciano, Menologium graecum continente edidit. Cotelerius editioni suae PP. App. a. 1672, Th. Ruinartus Actis Martyrum sinceris a. 1689, Smithius editioni Epp. Ignatii et Polycarpi a. 1709 eam inseruerunt. G. Jacobsonus Codd. Barocciano 238. fol. membr., Parisino 1452. membr. et Caesareo-Vindobonensi III. Hist. Graec. Eccl. 1452. pervetusto et optimaë notae adiutus, bene de textu eius emendando meruit in ed. PP. App. a. 1838, et sqq.

V.

HERMAS.

1. Qui inter veteres de „Pastoris“ auctore, hic illic Hermam se appellante, primi tradiderunt, Clemens Alexandrinus et Irenaeus, quis ille fuerit, non addunt. Origenes¹⁾ vero eum coniectat esse Hermam illum, qui a Paulo in Epistola ad Romanos data c. 16, 14 cum aliis salutatur, ita scribens: „Puto tamen, quod Hermas iste sit scriptor

⁹⁾ Reise in den Orient (1846) T. II. p. 248.

Herm. 1) Lib. X Explicat. in Ep. ad Rom. 16, 14.

libelli illius, qui Pastor appellatur, quae scriptura valde mihi utilis videtur, et ut puto divinitus inspirata, et²⁾ „si tamen cui placet, huiusmodi scripturam recipere....“ Apud Eusebium³⁾ fere eadem legitur: 'Επει ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος ἐν ταῖς ἐπὶ τέλει προσφορῶσι τῆς πρὸς Ῥωμαίους μνημὴν πεποιήται μετὰ τῶν ἑλλῶν καὶ Ἑρμᾶ, οὗ φασὶν ὑπάρχειν τὸ τοῦ ποιμένου βιβλίον. Sed Eusebius ab Origene recedens paulo post adiungit: Ἰστέον, ὡς καὶ τοῦτο πρὸς μὲν τῶν ἀντιλέλεκται, δι' οὓς οὐκ ἂν ἐν ὁμολογουμένοις τεθείη. Hieronymus⁴⁾ non aliter ac Origenes, ita referens: „Hermam (cuius Apostolus Paulus ad Romanos scribens meminit: „salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen et qui cum eis fratres sunt“) asserunt auctorem esse libri, qui appellatur Pastor; et apud quasdam Graeciae ecclesias iam publice legitur. Revera utilis liber, multique de eo scriptorum veterum usurpavere testimonia; sed apud Latinos paene ignotus est.“ Eam veterum opinionem de Pastoris auctore sequiorum temporum scriptores retinuerunt. Hieronymi verba etiam amanuensis commendationis gratia, ut videtur, in Codice Vaticano 3848 saeculo XIV Pastori praefixit, subscripsitque Similitudini decimae:

„Explicit liber pastoris discipuli beati pauli Apostoli.“

Est autem historiae ecclesiasticae monumentum anni, ut credunt, fere 170, vulgo Fragmentum Muratorianum, in quo haec narrantur: „Pastorem vero nuperrime temporibus nostris in urbe Roma Herma (l. Hermas) conscripsit, sedente cathedra urbis Romae ecclesiae Pio episcopo, fratre eius. Et ideo legi eum quidem oportet, sed publicare vero in ecclesia populo, neque inter prophetas completum (l. completos) numero, neque inter Apostolos in finem temporum potest.“⁵⁾

Similia Pseudo-Tertullianus⁶⁾:

„Iamque loco nono cathedram suscepit Hyginus,
Post hunc deinde Pius, Hermas cui germine frater,
Angelicus pastor cui⁷⁾ tradita verba locutus.“

Neque aliter Liber Pontificalis: „Sub huius (Pii I) episcopatu frater eius Hermes librum scripsit, in quo mandatum continetur, quod ei praecepit angelus Domini, cum veniret ad eum in habitu pastoris, ut sanctum Pascha die dominica celebraretur.“⁸⁾

2. Hermae, cuius mentio fit in Ep. ad Rom. c. 16, 14, Pastorem vix auctori tribuet, qui internam eius conditionem atque doctrinam fuerit perscrutatus. Hinc Gratzius⁹⁾ „Consilium, quo totum hoc opus est conscriptum, Hermae convenire omnino vix potest. Pervoluto nempe

2) Homil. 25 in Luc. c. 12, 55.

3) H. E. III, 3.

4) De viris illustr. c. 10.

5) Galland. Bibl. vet. Patrum. Tom. II. p. 205. Wieseler in Theol. Studien und Kritiken 1847. Fascic. IV. p. 525 sq.

6) Contra Marcion. lib. III. c. 9.

7) Ita cum Moshemio (de rebus Christ. ante Constantin. M. p. 163.) legendum. Vulgo: quia.

8) Apud Baron. ad ann. 159. n. 4.

9) Disquisitio in Pastorem Hermae. Partic. I. Bonnae 1820. p. 8 et 9.

hoc libro; haud difficile perspiciet unusquisque, auctorem inter alia et maxime retulisse sua consilia, ut in controversia, primum saeculo secundo orta, statuat, ipsis gravioribus peccatoribus, et moechis et potioribus, festare poenitentiam, quamvis unicam. Mirum sane videtur, quod tam parum ad hoc consilium, quod clare prodit auctor, attendatur, quia observatione duce aetas scriptoris determinanda, nulla liberasset difficultate. Ex ipsa porro ratione et institutione huius libri in promptu esse nobis videtur, auctorem Pastorem Montanum cuiusque aedecias petere cogitasse. Montano enim, una cum sociabus suis Priscilla et Maximilla, divinis revelationibus gloriantibus, quibus, quae in disciplina christiana maxime desideranda venirent, instituebantur, auctor noster alias revelationes divinitus datas opponere meditatus est. Pavet huic disquisitioni prologus Codicis Vat. 3848, ubi est:

Liber pastoris nuntii poenitentiae.

Cum iam Hermiae adiudicandus sit Pastor, id nos Hefelius¹⁰⁾ Fragmentum Muratorianum et locum Pseudo-Tertulliani supracitatum docere censet, non dubitans, quin illius nominis frater Pii I. Romani episcopi, librum nostrum conscripserit.

Sed grave argumentum contra eam opinionem protulit Gratzius, iniquiens¹¹⁾ „si nempe auctor addictus fuisset ecclesiae Latinae, Romanoque pontifici cognationis vinculo coniectus, certe liber ipsius notior, existisset Latina, quam Graecis.“

At, enim vero: unde conscriptum habemus, in Fragmento Muratoriano et loco ex Pseudo-Tertulliano citato illud scriptum innui, quod adhuc extat, nec aliud quoddam eiusdem argumenti atque tituli? Nomen auctoris non fortuito ponendum, sed interna quadam vi atque ratione libelli indolis seu natura: οὐ θεοὶ τὰ ὀνόματα, ἀλλὰ φύσει. Ac nos, quibus Hefelius partium studio plus, quam necessitate, nec validioribus argumentis, adductus fratri Pii I. Pastorem attribuisse videtur, non dubitamus in partes Hilgenfeldii abire. Is¹²⁾ enim ex eius indole asseverate definire potuit, scriptum esse librum a laico quodam, Iudaeorum partibus favente, qui ineunte saeculo secundo in ecclesia reformaret vel renovaret poenitentia praedicanda.

3. Hermiae Pastor ab editoribus in tres libros divisus est. Codices, quos vidimus, divisionem illam non agnoscent. Exhibent autem Visiones, Mandata et Similitudines, inter se, non pari tamen numero partitas.

4. Libellus Pastor nominatus fuisse videtur, quia aliquis pastorali veste indutus, Hermam adloquens in Mandatis et Similitudinibus nuntii poenitentiae partes agit. Alii cum Iachmanno¹³⁾ ethicam opusculi indolem ansam illi inscriptioni dedisse volunt, quemadmodum tres Epistolae Pauli Apostoli nuncupatae fuerint pastorales.

5. De Pastoris auctoritate in rebus theologis, deque eius fine optime disseruerunt Iachmann: Der Hirte des Hermas. Königsberg 1835 et Hilgenfeld: Die apost. Väter p. 165 sqq.

10) Prolegg. p. XCIV. sqq.
11) L. c. p. 8.

12) Die apostol. Väter p. 161 et 179.
13) Der Hirte des Hermas p. 28.

6. Ad nostros usque dies graecus Pastoris innotuerat textus non nisi ex particulis, quae apud Clementem Alexandrinum, Origenem, maxime in Doctrina ad Antiochum ducem, apud Eusebium, inter Athanasii supposititia a Montfauconio edita sparsim et interciso inventa erant. Damnum quodammodo resarcivit versio vetus latina integra, fidelis ea plus, quam elegans, sed alias mendis, alias corruptionibus scatens. Ignoramus auctorem. Iam Tertulliani aevo in Africa perquam notam eam fuisse ipse indicare videtur.

Iac. Faber (Stapulensis) primus Pastorem divulgavit Parisiis a. 1513 et quidem satis correcte. Nam Cotelarii editio PP. App. Parisiis a. 1672, etsi tria Mss. is consultasset,*) haud raro in parte critica editioni principi posthabenda est. Editionem Cotelarianam emendatorem Fabricius dedit in Cod. apocryphor. nov. test. T. III. Hamburgi a. 1719.

Alteram latinam interpretationem Pastoris, et eam integram, nos primi ex Codice Palatino 150 saec. XIV in lucem protulimus, a vulgata illa centies in melius declinantem, ambiguisque in casibus fere semper praestantior.

Verumtamen cum utraque versio eiusmodi sit, ut haud raro sententia ex corruptione vix sana enucleari queat, summum restabat desiderium graeci textus post tot oblivionis saecula reperendi. Id contigit, ut certe videtur, praeter spem. Etenim τὸν ποιμένα ex monte Atho C. Simonides Lipsiam nuperrime attulit, qui paulo post impressus in lucem exiit: „Hermæ Pastor graecæ. Primum edidit Rudolphus Anger. Praefationem et indicem adiecit Guilielmus Dindorf. Lipsiae 1856.“

In Praefatione sua (p. v. sq.) R. Angerus de externa Codicis conditione haec scribit: „Fons autem, ex quo proxime hausimus, duplex est: tria codicis nuper in Graecia reperti folia et apographon reliquarum eius codicis partium; quae quidem omnia a C. Simonide Lipsiam perlata, postquam eorum fides diligenter explorata est, in usum bibliothecae academicae a Gersdorffio V. Ill. comparata mihi quae ad hanc editionem adornandam liberalissime concessa sunt.“

„In his igitur coniunctis universus Hermæ liber continetur usque ad initium capitis XXX. Similitudinis IX.; neque desunt praeter finem huius capitis nisi septem totius opusculi capita postrema. Singulatim tria illa codicis ipsius folia exitum Mandatorum et maiorem Similitudinum partem complectuntur, h. e. ea, quae typis expressa sunt a p. 51. lin. 21. ad p. 75. l. 29 et a p. 96. l. 22. usque ad finem. Quae si cum ambitu totius libri conferuntur, codicem integrum folia decem comprehendisse apparet, quattuor quae antecederent foliis Lipsiensibus,

*) Cot. in praefatione: „Pastor Hermæ exit emendatior ac defaecatior e tribus mss. Codd.: primo Bibliothecae S. Germani supra alios veteri, bonae fidei magnaeque auctoritatis, sed mutilo; secundo recentiori et ita a libris impressis diverso ut legenti inciderit isthaec suspicio aliam complecti ab evulgata interpretationem: debetur ille Bibliothecae S. Victoris. Tertium nec adeo similem Editioni ac primum, nec adeo dissimilem ut secundum, serius offendi apud Carmelitas Excalceatos Subarbi.“

intermedia duo; unum post ultimum folium Lips. positum; in quo illa quae nunc deficiunt, perscripta essent, vix unius illa paginae spatium excedentia.⁴

„Iam vero tria illa folia (quae „codicis Lipsiæ“ vocabulo appellamus) chartacea sunt, forma octonaria eaque maiore exarata saec. IV. incunte vel medio.“

Sed de critico eiusdem Msti. valore G. Dindorfius in altera Praefatione (p. XXVI) ita iudicat, ut eius auctoritas nequaquam omnibus numeris absoluta habenda sit, si cum interpretatione Latina conferas, vel altera alteram mensuraveris. „Nam (inquit) etsi textus Graecus quem nunc primum edimus passim integrior est quam interpretatio Latina, longe maior tamen eorum locorum numerus est, qui in codice Graeco vel corrupti vel defecti sint, sed interpretis Latini ope, qui exemplari Graeco multis quam nostrum seculis antiquiore usus est, in integrum restitui possint.“

Haec igitur editionis principis Hermae Graeci auctores. Iamvero C. Tischendorf, de promovendo libro nostro optime meritis, non modo totum textum Graecum ipsius opera ex fontibus scienter erutum Latinis textibus nostris adiunget, sed etiam quid de auctoritate Graeci huius textus a Simonide reperti statuendum sit, luculenta dissertatione demonstrabit.

Versio Italica: Il Pastore di Sant' Erma volgarizzato da Don Gio. Battista Gallicciolli. In Venezia 1796.

DE HERMA GRAECO LIPSIENSI.

Constat inter viros doctos, duo inprimis codices a Simonide Symensi Lipsiae nuper prolatos esse qui multorum admirationem excitarent, alterum Uranii palimpsestum, alterum Pastoris Hermae qui dicitur. Atque illum quidem, non mediocri artificio ita comparatum ut viros scripturae Graecae in membranis antiquissimis adhibitae totiusque rei palaeographicae paullo imperitiores aliquamdiu falleret, ut primum nobis videre contigit, pro formis litterarum male inter se mixtis ac membranae ratione a libris palimpsestis iisque antiquissimis mirum in modum diversa sine ulla dubitatione falsum esse docuimus. Quae res a vobis, qui omnium soli codices Graecos antiquissimos in iisque palimpsestos qui supersunt longe plerosque ubique terrarum perquisivimus et cum studio tractavimus, aliter ne potuit quidem fieri, neque opinor magnam laudem habet. In Herma vero magnus ille artifex Symensis alio fraudis modo functus est. Huius enim textus quum minorem partem tribus foliis chartaceis saeculi fere decimi quarti ex Atho monte attulisset, maiorem sua manu eodem in monte exscripsisset, utrasque istas pretiosas libri pretiosissimi reliquias Graecae ut venderet atque ad edendum cederet rogatus, consensit quidem, sed praeter tria illa antiqua folia non tradidit, nec emptori nec editori, nisi quae de apographo suo in Atho monte confecto rursus Lipsiae incredibili perfidia transcripserat. Cuius ille rei duas maxime causas habuit. Quum enim materiem quaerebat novi codicis Hermae palimpsesti fingendi, quem quidem revera brevi post successu pari fere atque audacia in lucem protulit; tum vero praevidendum sibi putabat ne, quae suspicio Rudolpho Anger viro doctissimo suborta erat, Graeca sui codicis e Latinis conversa crederentur. Propterea quicquid suspicionem eiusmodi confirmatarum videbatur libere correxit, locos iam ab antiquis scriptoribus, ut Clemente, ut Origene, ut auctore Doctrinae ad Antiochum, Graece allatos ita retractavit ut suum textum ad vetera fragmenta conformaret, lacunas Graeci textus collato Latino repertas ipsa Latina vertens explevit, alia denique multa mira temeritate mutavit. Quibus de rebus, et ad falsum Uranium et ad Hermam falsatum pertinentibus, inprimis qui factum sit ut Simonidi dudum famoso tantae tamque multiplicis fallaciae locus daretur, quum a nobis mira insolentia lacessitis, tum ab Alexandro Lycurgo, iuvene docto optimaque spei, celeberrimi herois prole, satis expositum est alibi¹⁾. Ipsi qui-

1) Cf. Enthaltungen über den Simonides-Dindorfschen Uranios. Zweite zu einem Geschichtsabriss über Simonides, den Hermastext und das Leipzig-Berliner Palimpsest erweiterte, sowie mit Berichten und palaeographischen Erläuterungen

dem falsum illud Simonidis apographum ad editionem principem adhibitum ad hunc usque diem non vidimus, ut nec ipsum falsarium unquam videre contigit; folia ex Atho allata primum ante oculos habuimus medio mense Ianuario, libro duumvirorum doctissimorum R. Anzer et G. Dindorf dudum evulgato.

Postquam vero perspectis vario modo hominis versutissimi doctis laudabili cura prospectum est ut eae solummodo quas ad vetustum codicem, saeculi fere quarti decimi, in Atho monte ille olim conscripserat, e custodia Berolinensi Lipsiam perferrentur, mutata res est. Tam enim non tam de Simonidis fide quam de auctoritate codicis in Atho monte inventi agebatur. Ante omnia vero, quum editio mense Decembri anni praeteriti vulgata paene tota inutilis reddita esset, ipse textus denuo edendus erat. Cuius rei curam ut

Prof. Tischendorf's und Anderer vermehrte Auflage. Von Alexander Lykurgos. Leipzig, 1856. Uranium et vtrum cl. Lepsius quod attinet, cf. etiam Literarisches Centralblatt. Herausgegeben von Zarncke. 1856. Nr. 18 et 20.

2) Hoc indicari velim ad pauca haec exempla textus Simonidel' in ed. pr. exhibiti, iuxta posito textu apographi in Atho monte facti. Pauca dixit quia etiam e numero locorum fere quingentario selecta sunt.

Ed. pr.

Ταῦτα ἀσώκῃ σε, εἰ παραμένεις τοῦ-
τοις· ἔασον ἐκεῖνας· καὶ πάντας σώζει
τούς τὰ τοιαῦτα ἐργαζομένους. Ὅσοι δὲ
ἐν ἀκακίᾳ καὶ ἀπλότῃτι διάγουσι τὸν βίον,
οὗτοι κατισχύσουσι πάσης πονηρίας καὶ
παραμενοῦσιν εἰς ζωὴν αἰώνιον. Μακά-
ριοι πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν δικαιοσύ-
νην· οὗτοι γὰρ μόνοι ἁδοῦσθ' οὐχ ὑπόκειν-
ται. Ἐρεῖς δὲ Ἰδοῦ θλίψις ἔρχεται με-
γάλη σφόδρα καὶ εἰ δοκᾷ σοι, ἀποστρά-
φηθι τῆς ἁμαρτίας καὶ ἐπιστρέψον αὐθις
πρὸς κύριον πνεύματι ταπεινώσεως· ἕγγυς
ὁ κύριος τοῖς ἐπιστρέφομένοις, ὡς γέ-
γραπται ἐν οἷς ἐλάλησε τὸ πνεῦμα κυρίου
Μωσῆ δι' Ἐλδὰδ καὶ Μωδὰδ τοῖς προ-
φητεύουσιν ἐν τῇ ἐρήμῳ τῷ λαῷ. Ed.
pr. pag. 9.

Γράψεις δὴ νῦν βιβλία δύο, καὶ δώσεις
ἐν Κλήμεντι καὶ ἐν Γραπῆ. Καὶ Κλήμης
μὲν πέμψει εἰς τὰς ἔξω πόλεις· ἐκεῖνον
γὰρ ἐπιγέγραπται· Γραπῆ δὲ νοουθετήσει
τὰς χήρας καὶ τοὺς ὀρφανούς. Σὺ δὲ
ἀναγγελεῖς τοῖς πρεσβυτέροις τῆς ἐκκλη-
σίας, καὶ ἀναγγείσεις τοῖς λαοῖς μετὰ τῶν
προΐσταμένων. Ed. pr. pag. 9 sq.

Ed. nostra ex apogr.

Ταῦτα ἀσώκῃ σε, ἐάν ἐμμε-
νης, καὶ πάντας σώζει τοὺς τὰ
τοιαῦτα ἐργαζομένους. Ὅσοι δὲ
ἐν ἀκακίᾳ καὶ ἀπλότῃτι, οὗτοι
κατισχύσουσι πάσης πονηρίας,
καὶ παραμείνουσιν εἰς ζωὴν αἰώνι-
ον. Μακάριοι πάντες οἱ ἐργα-
ζόμενοι τὴν δικαιοσύνην· ἀδι-
άφθακτον ἔχουσι ἕως αἰώνου.
Ἐρεῖς δὲ Μαξίμῳ Ἰδοῦ θλίψις
ἔρχεται· ἐάν σοι φανῇ, πάλιν
ἕγγυς κήριος τοῖς ἐπιστρέφομέ-
νοισι, γέγραπται ἐν τῷ Ἐλδὰδ
καὶ Μωδὰδ τοῖς προφητεύουσιν
ἐν τῇ ἐρήμῳ τῷ λαῷ. Cf. infra
Vis. II, 3.

Γράψεις οὖν δύο βιβλία,
καὶ πέμψεις ἐν Κλήμεντι καὶ ἐν
Γραπῆ. Πέμψει οὖν Κλήμης
εἰς τὰς ἔξω πόλεις· ἐκεῖνον
γὰρ ἐπιγέγραπται· Γραπῆ δὲ
.... τὰς χήρας καὶ τοὺς ὀρφα-
νοὺς. Σὺ δὲ ἀναγγείσεις εἰς
αὐτὴν τὴν πόλιν μετὰ τῶν πρε-
σβυτέρων τῶν προΐσταμένων τῆς
ἐκκλησίας. Cf. infra Vis. II, 4.

praeter eos quorum est editionem principem resarcire, et ipsi in nos suscipere quid in causa fuerit, breviter dicendum est. Quam enim editionem Patrum Apostolicorum, ab Alberto Dressel, viro doctissimo deque sacris litteris bene merito, investigandis Romanarum bibliothecarum thesauris longo ex tempore praeparatam, bibliothecae Lipsiensi aestumatissimo ut typis vulgandam susciperet suadebamus, paucis ante diebus quam princeps Graeca Hermae editio prodibat, eidem fidem dedimus Graecum Hermae nostra opera libro Dresseliano insertum iri. Quam fidem eo libentius servavimus, quoniam quae et in tribus antiquis foliis et in apographo Simonidis scripturam codicis passim non satis assecuti legendi difficultas est, nos versandis antiquis libris Graecis iisque ineditis assuetos³⁾ excitavit ut textum viris doctis traderemus quam fidelissime excussum. Hoc enim vero nec per eas textus partes, quas ex ipsis tribus foliis antiquis adhibito insuper Simonidis apographo haurire licebat, factum esse, diligenti collatione instituta locis multis luculenter probatum est.⁴⁾

ἄλλω ἐδάλιον κείμενον ἐλεφάντινον, καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάλλου προσκεφάλαιον λευκόν, καὶ ἐπάνω ἔκειτο ἐξηπλωμένον λευκὸν κάρπασον. Ed. pr. pag. 10.

βλέπω συμπέλλιον κείμενον ἐλεφάντινον, καὶ ἐπὶ τοῦ συμπέλλου ἔκειτο κερβικάριον λευκόν, καὶ ἐπάνω λευκὸν ἐξηπλωμένον λίγον καρπάσιον. Cf. infra Vis. III, 1.

3) Ut praetereamus eodcum Novi et Veteris Testamenti antiquissimorum textus voluminibus novem a nobis editos, in *Actis App. apocryphis* (1851) et *Evangelis apocryphis* (1853) libellos ante ineditos foras dedimus quattuordecim. Accedunt plura quae libro nostro *Anecdotorum sacrorum et profanorum* (1855) continentur, item quae ad edendas *Apocalypses apocryphas* praeparavimus, item scholia libri sexagesimi Basilicorum ducentis fere foliis a nobis et difficillimo codice a. 1841. descripta et ab Ill. C. Gu. Ern. Heimbach a. 1850. publici iuris facta, item alia.

4) Plerique eiusmodi errores editionis principis parum intellecto antiquo scribendi modo orti sunt. Potiores fere hi sunt. Ed. pr. pag. 52. habet *ἀμαρτίας*, ipse codex *ἀμαρτίας*: pag. 53. codex dicitur *ἡτοιμάζων* habere, sed revera habet *ἑτοιμάζων* (simili modo ε saepe in cod. scriptum est): pag. 54. ed. pr. *ἀγαλλιωμένος* (in appendice: *-ωμένως*?), cod. omnino habet *ἀγαλλιωμένως* extremis litteris compendio expressis: ibidem ed. pr. *τῷ νόμῳ* et e coniectura *τὸν νόμον*, at in ipso cod. ex *τῷ νόμῳ* correctum est *τὸν νόμον*: pag. 56. ed. pr. (καὶ) *εὐχαριστεῖ*, cod. *εὐχαριστῶν*: ibidem ed. pr. *συνίει* (cod. *συνῆει*); at ipse cod. *συνῆκεν* habet: ibidem teste ed. pr. cod. habet *συνιόντες*, quod per errorem pro *συνιόντες* typis exscriptum videtur; ipse cod. vero *συνιόντες* metur: pag. 59. ed. pr. *ἀγρῶς*, cod. *ἀγρὸν*: pag. 60. ed. pr. *συνεδοκῆσεν*, cod. *συνηδόκησεν*: pag. 61. ed. pr. *τάς*, sed codex *σάς*: ibidem ed. pr. *ἐκ (δὲ) τῶν*, cod. *καὶ ἐκ τῶν*: pag. 63. ed. pr. *ἤκουον αὐτάς*, item *σύνιει αὐτάς*, cod. vero *ἤκουον αὐτὰ* et *σύνιει αὐτὰ*: pag. 65. ed. pr. *ἀποβάλετε*, cod. *ἀποβάλλετε*: pag. 67. ed. pr. *ἔβαλλεν*, cod. *ἔβαλεν*: pag. 70. ed. pr. *κελεύσεις* et ex emendatione *κελεύσης*, cod. omnino *κελεύσης*: ibidem ed. pr. *Φλιβῶνται*, cod. *Φλιβήσονται*: pag. 71. ed. pr. *δοκεῖ* et e coniectura *δεῖ*, ipse vero cod. *δεῖ*: ed. pr. *ἐπεδίθουν*, cod. *ἐπεδίθουσαν*: pag. 75. ed. pr. *καρπῶς*, cod. *καρπὸν*: ibidem ed. pr. *περὶ ἰσσοῦ*, cod. *περὶ ἰσσοῦσαι*: pag. 98. ed. pr. *ποικίλων*, cod. *ποικίλων*: pag. 99. ed. pr. *τὸν θεόν*, cod. *θεόν*: 101. ed. pr. (τὸ) *ὄν*, sed ipse cod. *τὸ ὄν*: pag. 105. ed. pr. *δεκάτου(ού)*, sed ipse cod. *δεκάτου* (ultima syllaba compendio expressa) *ού*: item pag. 107. ed. pr. *δωδεκάτου* (τοῦ)

Iamvero in percensendo Graeco isto Hermae qui putatur textu, quod, ut maximam certe partem ex falsatis Simonidis schedis habuit, editor princeps summae antiquitati Christianae vindicandum dedit cum eoque multi litteris Christianis gratulati sunt, mox inventi quibus vehementer offenderem. Erant eiusmodi quae mihi suspitionem commoverent, Graeca a Simonide feliciter illa quidem reperta neque ullo modo ab ipso ficta (quid quod ne legendo quidem codici per erat?) non tam altero post Chr. saeculo quam aetate media orta esse, nec eum praebere textum unde vetus interpres Latinus hauserit, sed quo quis deperditum Graecum compensaverit Latina convertens.

Quae animadverteram, pro rei quae mihi videbatur gravitate scribere non potui quin cum editore principe viro S. V. communicarem, non praeteriens quid lucis eandem ad quaestionem afferret nova textus Latini recensio ab Alb. Dressel ex cod. Palatino Romano hausta. Ille vero, quo explicaret nesciens, nec ignorans quantopere a falsato Simonidis apographo verum differret, quamquam non negligenda putabat a me primum observata, quorum auctoritatem magnopere augebat locus ex historia fraudis Simonideae Lipsiensis iam notissimus⁵⁾, tamen meam in sententiam haud concessit: urgebat enim quum alia quaedam — ut ῥάξαι Mand. X, 1. collato ῥήξαι apud Clementem Alexandrinum⁶⁾ — tum cum qui inter textum ex Atho monte ad nos advectum et Graeca Hermae fragmenta a veteribus allata esset egregium consensum. Quibus diligenter perpensis ut meam mutarem sententiam moveri non potui. Quum autem, ut ex ipsa ed. pr. modo exscriptum est, quaestio in universa hac causa gravissima sit de fontibus fideque fontium textus Graeci a Simonide inventi, nobisque hac de re longe aliter videatur atque editori principi, qui curiosa disertaque explicatione antiquissimam Graecam textus illius originem docere studuit sibi quae „satis superque“ (pag. XV.) docuisse videtur, dicemus breviter — quemadmodum per otium licet aliorum mole nunc ipsum obrutis⁷⁾ — quibus potissimum argumentis nostra nitatur sententia.

Respicenti ad argumenta, quibus vir doctissimus Anger textum

sed ipse cod. δωδεκάτου (ut ante) τοῦ; ibidem ed. pr. ἡμῶν, e coniectura ὑμῶν; sed ipse cod. prim. manu correctum habet ὑμῶν. Inter ea quae primi legitimus est Simil. IX, 24. ἀδιστακτως, cuius loco ed. pr. ἀ..... habet. Adde supra pag. 74. ed. pr. τάγματα, sed ipse cod. τάγμα.

5) Cf. Enthüllungen über den Simonid. Dind. Cranios. Zweite, vermehrte Aufl. Von Alex. Lykurgos, pag. 5. not. 1. Aegre ferendum est quod hac de re in prolegomenis ed. pr. nihil prorsus relatum est, quamquam a pag. inde XI. usque ad XXIII. quaestio tractatur „in universa hac causa gravissima,“ utrum fragmenta Graeca Lipsiensia „textum contineant principale, an ex antiqua demum interpretatione latina in sermonem graecum conversa sint more aevi potissimum mendii temporibus haud inusitato.“

6) At in Clemente, quem ad edendum codices pauci nec antiquitate aut bonitate excellentes adhibiti sunt, interpres Hermae Graecus aetate media ipsum ῥάξαι, a librariis cum trita voce ῥήξαι permutatum, facile invenire poterat. Ceterum ῥάξαι — accentus in apographo et foliis codicis saepe contra legem positi sunt — optime respondet Latino „deiciat,“ „adlidat.“ Apud Suidam est: ῥάξαι ἀντι τοῦ καταβαλεῖν οὕτως Ἀπολλόδωρος. Cf. etiam Steph. Thes. sub ea voce.

7) Prelum exercet editio VII. nostra Novi Testamenti critica et volumina II. Monumentorum sacrorum ineditorum.

archetypum Lipsiensibus fragmentis superesse probavit, non satis caute factum videtur quod magna ab eo vis tributa est iis, quae passim rectius in Graecis quam in Latinis editis leguntur, nec magis quod „magni in ea causa momenti“ dicitur (pag. XXI) quod novus Graecus textus nonnulla cum solo codice Dresdensi „ante nondum collato“ communia habet. Quum enim de „more“ quaeratur „aevi potissimum“ medii temporibus haud inusitato“ (pag. XI) vetera Latina, etsi ipsa e Graecis olim fluxissent, in sermonem Graecum convertendi, quid tandem refert utrum Latinus codex conveniens cum Graeco iam collatus sit nostris temporibus necne? Sed id per se clarissimum est. Cohaeret vero cum eo quod Latinus textus plerumque editus, quem vitiosissimum esse locis plurimis apparet, in aestimanda Graeci textus praestantia pluris sit quam par est. Si enim vel maxime probatum est, Graecum eum de quo agitur textum non posse e vulgato nostro Latino, etiamsi ad bonos nonnullos codices passim corrigatur, petitum esse, tamen parum id ad exemplaria valet vetera Latina, quae homini aetatis mediae praesto fuisse ponendum est. Ad illa tanquam vulgatis multo saniora inquirentem ducere debebant ea ipsa quae ex pluribus codicibus meliora et cum Graecis convenientiora innotuerunt. Inde vero, in ea quae est de fontibus quaestione, commendatio Graeci textus a Latino profecta non modo non augetur aut confirmatur, sed etiam magnopere labefactatur. Haec ut ante omnia dicerem, ea quam ad hanc quaestionem solvendam habet gravitas fecit codicis Palatini ab Alberto Dressel nuperrime demum excussi. Nimirum illo solo plurima eorum quae ad praestantiam Graeci textus prae Latino demonstrandam a cl. Angero prolata sunt, irrita redduntur. Habet enim, ut aliquid certe exemplorum addamus, Vis. II, 4. „per te“ (Graece *διὰ σοῦ*), non „aperte“; Sim. VIII, 10. „difficile autem aliquis eorum morietur“ (Graece *δυσκόλως δὲ τις αὐτῶν ἀποθάνεται*), non „difficile autem moveluntur“; Mand. VI, 2. „fidelis“ (Graece *πιστότατος*), non „felicissimus“: cf. prolegg. ed. pr. pag. XXI. Item Mand. IV, 1. pro vulgatis: „tu autem semper memor esto domini, omnibus horis, et nunquam peccabis“ Pal. codex habet: „sed coniugis semper memor tuae carebis (fortasse potius cavebis?) hoc peccatum“ (Graece *τῆς δὲ σῆς μνημονεύων πάντοτε γυναικὸς οὐδέποτε διαμαρτῆσεις*). Item Vis. II, 1. pro vulgatis „Cum vero proficiscerer cum his“ (quod ipsum Alb. Dressel recte edendum curavit „Cumis“) habet: „Cum apud regionem Cumanorum iter facerem“ (Graece *πορευομένου μου εἰς Κώμην*. Antea *εἰς Κάμας*). Item Vis. IV, 2. pro „praesidia“ habet „flagella“ (Graece *μαστιγὰς*). Cf. prolegg. ed. pr. pag. XX. Quae autem in his conspicua est Palatini codicis cum Graeco textu nostro cognatio, eam quam volo gravitatem eo magis habet quoniam passim etiam sunt quibus vulgatus Latinus multo propius quam Palatinus ad Graecum accedit: hinc enim, praesertim, quum codex Palatinus antiquitatis laude minime praestet, proclive est ad talem concludere codicem aliquot saeculis antiquiorem, qui quae in recentioribus sparsae inveniuntur coniunctas in se auctasque continuerit lectiones Latinas, ab interprete Graeco eiusdem aetatis expressas.

Haec igitur contra probabilitatem argumentationis in ed. pr. collatis inter se Latinis et Graecis propositae dicta sunt. Tamen ne quis aestimatoribus iusto plus dixisse videamur, probe scimus posse etiam talem interpretationem Latinam cogitari, quae summa fide Graecum reddat archetypum, unde si quis Graeca interpreti potius quam auctori deberi concludat, nugae agi. Nostra vero causa longe aliter habet.

Neque vero magis acquiescendum in eo existimo, quod inter excerpta vetera et Graecum textum nostrum insignis inventa est consensus. Quid enim, quaeso, obstat quominus interpretem Graecum mediæ aevi excerpta vetera bene nosse collectaque habuisse statuamus? Si cui e doctis illorum temporum hominibus in meum venerit librum Hermae ex summa antiquitate Christiana clarum ad compensandum deperditum archetypum Graece reddere: quid mirum si cum ante circumspexisse inveniamus Graeci libri fragmenta? Hanc in rem quae a cl. Angero (l. l. pag. XI.) scripta video: „illico res eo conficitur, quod, quum illa scripta sint diu antequam graecae huius libri particulae ex veterum operibus colligi coeptae sunt, tamen cum his excerptis egregie consentiant“, quid sibi velint non satis assequor. Quid enim tandem ad codicem quarti decimi vel, ut in ed. pr. statuitur, quinti decimi saeculi — ut acquiescamus in codicis antiquitate, quam ipse interpretes longe superet necesse est — recentiores particularum Hermae Graecarum collectiones pertinent, quandoquidem quaeritur an quis medio aevo eiusmodi particulas in veterum operibus servatas ad Latina Graece vertenda adhibere poterit? Qua aetate nihil frequentius fuisse scimus quam veterum interpretationes colligere indeque catenas aliosque similes libros conficere, eadem aliquem eumque Hermae interpretandi studiosum laboris sui subsidia i. e. Graeca eiusdem Hermae fragmenta ex antiquorum libris collegisse, quem tandem mirum habet?

Sed paullo accuratius dicendum est quae revera consensus inveniat inter textum nostrum et Graeca veterum excerpta. Est enim eiusmodi ut passim verba ipsa singula, nec exceptis particulis, egregie conveniant, passim vero sat multa differant. Qua de re ita sentiendum nobis videtur, interpretem, qua laudabili esset diligentia, Graeca variis locis excerpta non utique anteposuisse Latino textui a se vertendo, nisi forte illa prorsus ad hunc quadrarent. Ceterum ut in aliis multis ita ab hac parte cl. Angeri argumentatio graviter laesactata est recuperato vero Simonidis apographo: nimirum locos plerosque Graece iam apud veteres inventos temeraria illa Simonidis invasit licentia, unde tantopere pendebat princeps editio. Instar omnium sit locus Visionis II. iam ab Origene in libro de Principiis, tantummodo fragmentis superstite, exscriptus. Ibi Graecus textus Lipsiensis ex vero haustus apographo sic habet: *Γράφεις οὖν δύο βιβλίδια, καὶ πέμψεις ἐν Κλήμεντι καὶ ἐν Γραπῇ. πέμψει οὖν Κλήμης εἰς τὰς ἔξω πόλεις· ἐκεῖνῳ γὰρ ἐπιγέγραπται (corruptam videtur levi litterarum permutatione ex ἐπιτέγραπται). Γραπῇ δὲ νοθεύησεται (sic forte) τὰς γήρας καὶ τοὺς ὄφρανοὺς. οὐ δὲ ἀναγνώσεις εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν μετὰ τῶν πρεσβυτέρων τῶν προ-*

σταμένον τῆς ἐκκλησίας. Graecis istis mira est cum Latino textu eoque vulgato convenientia, in quo quum nihil prorsus differat praeter unum illud prius „autem“, cuius loco Graece οὖν legitur, ex auctoritate Vaticani codicis „ergo“ reponendum est. Ab iisdem vero Graecis is qui apud Origenem textus est mirum in modum differt. Ibi est enim: *Γράφεις δύο βιβλία, καὶ δώσεις ἐν Κλήμεντι καὶ ἐν Γραπῆ. καὶ Γραπῆ μὲν νοουθετήσῃ τὰς χήρας καὶ τοὺς ὀρφανούς, Κλήμης δὲ πέμψῃ εἰς τὰς ἕξω πόλεις: σὺ δὲ ἀναγγελεῖς τοῖς πρεσβυτέροις τῆς ἐκκλησίας.* An igitur dicamus Origenem scripsisse memoriter? Minime vero: postquam enim de Pastore Hermae, libro a nonnullis despecto, deque ipso quem inde allaturus est loco plura dixit, hunc in modum pergit: *ἔστι δὲ ἡ λέξις αὕτη, significans ad verbum se suum exemplar exscripturum.* Nihilominus pro archetypo textum nostrum venditantibus certe unum reliquum est effugium: dicere enim licebit — Paulo apostolo teste omnia licent sed non omnia iuvant — diversas fuisse easque Graecas iam tertio saeculo Pastoris Hermae recensiones. Quod si cui videbitur, equidem vereor ne Origenis recensio immensum quantum praestare iudicetur alteri, etiamsi, quod revera non est, vel maxime cum omnibus conveniat quae in libro incertissimae aetatis, qui inscribitur *διδασκαλία πρὸς Ἀντιόχον Λούκαν,*⁸⁾ item in homilliis Antiochi qui saeculo septimo vixit, et alibi ex Herma exscripta leguntur.

8) Addamus exempla duo textus Graeci ex hac ipsa Doctrina petita, unde multo probabilius sit fragmentis Lipsiensibus interpretationem Latini textus, factam illam quidem adhibitis veterum excerptis, quam ipsius Hermae antiquum textum Graecum contineri. Maud. XII, 4. apud nos sic legitur: *Οἱ δὲ ἐπὶ τοῖς χεῖλαισιν ἔχοντες τὸν κύριον, τὴν δὲ καρδίαν αὐτῶν πεπωρωμένην, καὶ μακρὰν ὄντες ἀπὸ τοῦ θεοῦ, ἕλενοις αἱ ἐντολαὶ αὐταὶ σκληραὶ εἰσι καὶ δύσβατοι. Θέσθε οὖν ὑμεῖς, οἱ κερὸι καὶ ἐλαγροὶ ὄντες ἐν τῇ πίστει, τὸν κύριον ὑμῶν εἰς τὴν καρδίαν, καὶ γνῶσεσθε ὅτι etc.* Eadem ita praebet Doctrina: *Οἱ δὲ ἐπὶ τὰ χεῖλα¹ ἔχοντες τὸν κύριον, τὴν δὲ καρδίαν² πεπωρωμένην, καὶ μακρὰν ὄντες ἀπὸ τοῦ κυρίου³ διὰ τὴν ἑαυτῶν ῥαθυμίαν,⁴ ἕλενοις αἱ ἐντολαὶ αὐταὶ σκληραὶ εἰσι καὶ δύσκατόρθωτοι.⁵ Θέσθε οὖν ὑμεῖς, οἱ δλιγόψυχοι⁶ καὶ ἐλαγροὶ⁷ τῇ⁸ πίστει, τὸν κύριον⁹ ἀδιαλείπτως¹⁰ εἰς τὰς καρδίας¹¹ ὑμῶν,¹² καὶ γνῶσεσθε ὅτι etc.* Duodecim sunt quae hoc brevi loco differunt, in iisque plura non levis momenti. *κερὸι* pro *δλιγόψυχοι* et *δύσβατοι* pro *δυσκατόρθωτοι* multo magis interpretationem Latinorum produunt quam varietatem eiusdem Graeci textus. Cui enim tandem in mentem venire poterat alterum pro altero scribere? Tuu vero *ἐπὶ τοῖς χεῖλαισιν* accuratius quam *ἐπὶ τὰ χεῖλα* Latinis „in labiis suis“ respondent. Eadem ratio est verborum *εἰς τὴν καρδίαν* (Latine „in corde“) pro *εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν, ἐλαγροὶ ὄντες ἐν τῇ* („qui levis estis in corde“) pro *ἐλαγροὶ τῇ, τὴν δὲ καρδίαν αὐτῶν* („cor illorum“) pro *τὴν δὲ καρδίαν* etc. Neque additamenta illa duo: *διὰ τὴν ἑαυτῶν ῥαθυμίαν* et *ἀδιαλείπτως* ad licentiam excerptis referenda videntur, in Latino vero textu pariter atque in Graeco Lipsiensis desunt. Ceterum Palatinus codex h. l. deficit, ac possunt facile pauca illa eaque levia quae inter utrumque Graecum textum invito vulgato Latino conveniunt, ex varietate Latina derivari.

Alterum exemplum praebet Maud. V. per totum fere caput secundum. Ex iis quibus alter textus ab altero differt pauca tantum adscribamus. Text. Lips. *καὶ ἐκ τοῦ μηθενός ἡ γυνὴ ἢ ὁ ἀνὴρ ἐν πικρίᾳ γίνεται ἔνεκεν βιωτικῶν πραγμάτων* etc. Doctr. *καὶ οὕτως πικραίνεται ἀνθρωπος ἔνεκεν βι. πρ.* Text. Lips. *ἢ δὲ μακροθυμία μεγάλη ἐστὶ καὶ ἰσχυρὰν δύναμιν ἔχουσα καὶ σπιβαρὰ καὶ εὐθυνομένη ἐν πλατυσμῷ μεγάλῳ, ἰλαρὰ, ἀγαλλιωμένη, ἀμέ-*

Sed iam ad gravissima sententiae nostrae argumenta progredien-
dam est, quae quum ab universa sermonis in Graeco textu adhibiti
ratione, tum a singulis quibusdam pendent, quorum caussa non po-
test non ex Latinis repeti.

Ac de illo quidem, de universo Hermae Graeci sermone, iam
R. Anger et G. Dindorf viri doctissimi in prolegomenis editionis
principis dixerunt. Quos si audimus, „sermo est hellenisticus, qualis
primis potissimum duobus p. Chr. n. saeculis, paucis tantum inter-
mediis aevi senioris formis, iisque propter ipsam hanc raritatem li-
brariis potius quam scriptori attribuendis.“ Quod iudicium maximam
parte partem a falso Simonidis apographo pependisse non obli-
vendum est: illud enim in falsando libello imprimis propositum erat
Simonidi, adiuto illi quidem doctrina consilioque hominis Latine pa-
nier ac Graece docti, brevi ante detectam fraudem Simonideam vita
defuncti, ut quae minus recte vel barbaramente scripta iuvenisset, ad me-
liora revocaret. Nobis vero de incorrupta corporis delicti hoc est
codicis barbarie dicendum est: barbariei enim nomen non possum
quid teneam. Qua in re non id agimus, ut quaecumque vel in apo-
grapho vel in tribus antiquis foliis perperam scripta sunt — sunt
autem permulta*) — ipsi tribuamus libri auctori, neglecta socordiae
temeritatisque librariorum ratione, quamquam vitiosa vel barbara sat
multa sunt, quae videndum est ne nimio studio aut praeiudicata opi-
nione ipsi scriptori abiudicentur. Eorum ex genere, de quorum origi-
nine dubitare possis, haec sunt: *θυγατέραν, γυναϊκαν, τέσσερα, ἐπ’
ὑδάτων, προεβύτης pro προεβύτις, ὑπένεγκαν (his), ἐκατάκριννας,
ἐκφώτῃσα, ἀπεδῶκασι, ἐρρίπτουν, ἀποδομοῦμενον, οἰκοδομημένοιον,
παροαγερόνει, ἐλάβατε, ἔφεραν, ἐδοκοῦσαν, μὴ διψυχήσεις (Visione
IV. cap. 1. bis legitur), μὴ θάθνηθῃσεις, εἰάν ἔχει, εἰάν ἀνέβη,
εἰάν θελήσετε, κἂν ἐκμείνη καὶ μὴ μετανοήσει, ὅσοι ἂν ἐργά-
σονται, ὅσα ἂν ἰκούσονται, ἵνα συντελεῖται, ἵνα γίνονται καὶ γι-
νώσκουσι, ἵνα μετανοήσωσι καὶ ζήσονται, κατορθώσονται, ἐκτε-
νῶς ἑαυτὸν καὶ προέβαλλε, εἰάν λαβὼν καὶ ἐπιγέης, τὸ θηριον*

ρῆμος οὐσα, δοξάζουσα ... παραμένουσα διὰ παντὸς πραεῖα καὶ ἡσύχιος·
αὕτη οὖν ἡ μακροθ. κατοικεῖ μετὰ τῶν τῆς πίστειος ἐχόντων ὁλόκληρος.
Ἡ δὲ δὲφυλλία πρῶτον μὲν μωρὰ ἐστὶν ἐλαφρὰ τε καὶ ἄφρων. Doctr. ἡ
δὲ μακροθ. μεγάλη ἐστὶ καὶ ὄχυρά, ἔχουσα τὴν δύναμιν ἰσχυρὰν καὶ καθη-
μένην ἐν πλατυσμῷ μεγάλῳ ἰλαρῷ, ἀγαλλιωμένη καὶ ἀμεινμος οὐσα δο-
ξάζει ... παραμένουσα διὰ παντὸς [ἐν] πραότητι καὶ ἡσυχίᾳ. Αὕτη οὖν ἡ
μακροθ. κατοικεῖ μετὰ τῶν πίστιν ἐχόντων ὁλόκληρος. Ἡ δὲ δὲφυ. πρῶτ.
μὲν μωρὰ ἐστὶν καὶ ἐλαφρὰ φρενῶν. Text. Lips. βλέπε οὖν μήποτε πα-
ροεθυμηθῆς τὴν ἐντολὴν ταύτην· εἰάν γὰρ ταύτης τῆς ἐντολῆς κυριεύσης,
καὶ τὰς λοιπὰς ἐντολὰς δινήσῃ φυλάξαι, ὡς σοὶ μέλλω ἐντέλλεσθαι. Doctr.
βλέπε οὖν μὴ παραλογῆσῃ τὴν ἐντολὴν ταύτην· εἰάν γὰρ ταύτην φυλάξῃς,
διτήσῃ καὶ τὰς λοιπὰς τηρήσῃ.

9) Ita pag. 1. αὐτὴν pro αὐτὸν, ἢ pro εἰ, ἀπερρωγὸς pro ἀπερρωγῶς,
pag. 2. καλεῖται pro βουλευεται, γῆν ἐρῶντες pro γανυριῶντες (?), ὄλον τὸν
οἶκον praegresso genitivo pro ὄλου τοῦ οἴκου, ἀστομάχτος pro ἀστονάχτος
etc. Eiusmodi vitia plerumque, sed non ubique — constantia enim nec poterat
feri nec apta videbatur — in editione nostra correximus, mentione ipsius codicis
— nec magis fere apographi — scriptorae nusquam neglecta.

ὄψων, τὸ κτήνος ἐκτείνας ἑαυτὸν, aliaque similia multa. Nonnulla ex his eo minus offendere debent, quum ex libris Novi Testamenti, editis illis quidem ad testes vetustissimos, ex LXX virorum interpretatione, pluribusque priorum duorum rei Christianae saeculorum libris egregie testata sint. Quod imprimis valet de his quae cl. Gu. Dindorfio iudice (cf. prolegg. pag. XXX.) vix dubitari potest quin librarii culpa nunc legantur: *ὅταν ἐπάτασεν, ὅταν ἐτέθησαν*. At ista, ut Novum Testamentum, LXX, patres apostolicos praeteream, apud ipsum Philonem saepe leguntur: cf. ed. Mang. I, 109. *ὅταν φησὶν* I, 120. *ὅταν φησὶν* II, 112. *ὅταν εἰς ἐννοιαν ἦλθε* II, 252. *ὅταν ἐγίνεσθε* II, 584. *ὅταν εἶδε*. Eiusmodi igitur etiam Hermas salva secundi saeculi auctoritate a cordato critico scripsisse credi potest. Alia vero ab eorundem temporum usu tam aliena sunt ut ea tantum optio detur, utrum homo medii aevi scripserit an post textum intulerint librarii: ad Hermam enim nullo modo referri possunt. Istiusmodi fere sunt *ἀπὸ τὸν οἶκον, ἀπὸ στάδιον, ἕως ὄραν δευτέραν, εὐχρηστοὶ ἦσθε* („utiles estote“ cod. Pal.), *ἀφίνουσι, ἢ θυγατέρα, ἢ ἀπλότητά σου, τιθῶ τὰ γόνατα, ἐπιθῶ τὰ γόνατα*. Item ab Hermas aetate videntur abhorrere *αὐθέντης* (Simonides cum duce suo caute reposuerat *κύριος* τοῦ *κύργου, ἐνεργεσία* (Simonides *ἐνεργεῖαν), ἀντιλαμβάνετε* (Sim. - *βάνεσθε*) *ἀλλήλων, ἐμελάνωσαν* (Sim. *ἐμελαινοντο*). Porro obvia sunt *συμφέλλιον* persaepe (Sim. ubique *ἐδώλιον), κερβικάριον* (Sim. *προσκεφάλαιον), ἰσταταιν*: quorum similia (ut *ἐξεμπλάριον* in Ignatii epistolis iisque brevioribus) quamquam temporibus apostolicis atque postea passim adhibita esse satius constat, tamen quaeritur an Hermas adamaverit voces tam barbaras. Contrariam rationem habet vox *ὠμόλιον* Sim. VIII, 4. Ibi in Latinis codicibus omnibus est „sabanum“ („succinge“, „praecinge“, „in- cinge te sabano“): quam vocem vix credibile est ad interpretem Latinum transituram fuisse, nisi is in Graecis *σάβανον* invenisset. Iamvero qui Latina rursus Graece vertebat, *ὠμόλιον* scribere malebat.

Quid vero de locutionibus his dicamus: *Πορευόμενον μου εἰς Κάμας ἐδόξαζον, Πορευομένου μου εἰς Κάμην ἀνεμνήσθην, Ταῦτά μου συμβουλευόμενον καὶ διαλογιζόμενον ἐν τῇ καρδίᾳ βλέπω, Τί ἔχω διψυγῆσαι, οὕτω τεθεμελιωμένου [μου]?*¹⁰⁾ Item de his: *καὶ ἐπιθῶ τὰ γόνατά μου καὶ ἠρξάμην προσεύχεσθαι* (cod. Pal. „et posui genua mea et coepi orare“), *τιθῶ τὰ γόνατα καὶ ἠρξάμην προσεύχεσθαι* (cod. Pal. „posui genua et coepi orare“), *πεσῶν δὲ αὐτῆ πρὸς τοὺς πόδας* (vulg. „procidens illi ad pedes“)? Eane Latine potius quam Graece dicuntur? Scriptane videntur ab Hermas an a Graeco quodam Latini textus interprete?

Item interpres, opinor, conspicuum se praebet eo quod solet invito Graeco usu coniunctionibus abstinere, quemadmodum Vis. I, 1. haec sese excipiunt: *Μετὰ πολλὰ ἔτη ταύτην [ἐθεασάμην] et Μετὰ χρόνους πολλοὺς αὐτὴν εἶδον, item Μετὰ χρόνον τινὰ πορευόμενον μου et Περιπατῶν ἀφύπνωσα, item Ἀποκριθεὶς αὐτῇ λέγω et*

10) Tolerabiliora illis haec sunt: *ὡσεὶ γρήκη μοι προσῆλθε, μόνου μου ὄντος, et ἔβλοντός μου εἰς τὰ δεξιὰ μέρη καθῆσαι οὐκ εἰσέει με.*

Γιάσασά μοι λέγει. Eadem Vis. cap. 3. quattuor haec se excipiunt: *Ἄρα τὸ παυθῆναι λέγει μοι, λέγω κἀγὼ, λέγει μοι, Ἦκουσα με-
πίας.* Item Vis. III, 10. excipiunt se tria haec: *Ἀποκριθεὶς αὐτῷ
λέγει. Ἀποκριθεὶς μοι λέγει, Ἀποκριθεὶς αὐτῷ πάλιν εἶπον.* Simi-
lia inveniantur saepissime. Quo cum usu res alterae duae cohaerent:
us frequentissimus verbi φησὶν ad eum prorsus modum quo La-
tini ponunt „inquit“¹¹⁾ et verborum singulorum collocatio Latina ma-
gis quam Graeca.

Porro Latine magis quam Graece dicta videntur haec: τῶν δὲ
μὲ ἐχόντων ἐδέσματα, λυμάλνεται ἡ σὰρξ αὐτῶν. (Scilicet ad he-
tærodoxos Graecae dictionis Hermae vix concludere licet.) Item ὤμοσε
τῷ ὁ κύριος, τοὺς ἀρνησαμένους τὸν κύριον αὐτῶν ἀπεγνωρισθαι
ἀπὸ τῆς ζωῆς αὐτῶν· τοὺς δὲ πρότερον ἀρνησαμένους, διὰ τὴν
καλὴν αὐτοῦ εὐσεβλογγυίαν ἰλεως ἐγένετο αὐτοῖς. Huc accedunt
hae plures qui, nisi adhibitis lectionibus Latinis iisque ut videtur
missis, vix queunt intellegi. Ita Vis. I, 2. legitur: *Ἡ δὲ εἶπε Τί
αυγνός ὁ μακροθύμος ... τί οὕτω κατηφῆς τῇ ιδείᾳ καὶ οὐχ ἰλα-
ρός; Καὶ εἶπον αὐτῇ Ἰσὸ τιнос γυναικὸς ἀγαθωτάτης λεγούσης
μοι ὅτι etc.* Eadem in cod. Palat. sic habent: „Et dixit mihi: Quid
tristis es tu, longanimis“... „quid sic vultu tristis“ (sic) „es et non
hilari“ (sic)? „Et ego dixi ei: A femina bona dicente mihi quod“
etc. Haec Latine certe et dici queunt et intelleguntur, non item
Graece. Vulgato vero textu extrema sic exhibente: „Domina, contumelia
mihi obiecta est a femina“ etc., probabile fit textum Palatinum
vitiis laborare eoque etiam ab interprete Graeco expresso. Simili ra-
tione utitur locus Sim. IX, 14. Ibi Graece legitur: *Νῦν, φημί, κύ-
ριε δηλώσω μοι διὰ τί ὁ κύριος χαμαὶ οὐκ ἀποδομῆται... Ἔτι,
φησίν, ἄφρων εἶ καὶ ἀόνητος. Ἀνάγκη ἐγὼ, φημί, κύριε πάντα
ἐπισκεῖται, διότι etc.* Ἔτι, quod in apographo est, omnino ab im-
probæ emendatione profectum est unius ex describentibus pro ὅτι:
hoc ut ex Latinis codicibus, ita ex orationis continuatione perspi-
cuum sit, unde etiam hoc sequitur, in Latino textu vulgato recte ad-
ditum esse „ideo interrogas.“ Quod additamentum in codice Pala-
tino desideratur, pariterque in fragmentis Graecis Lipsiensibus, quae
a simili codice Latino rependisse perquam probabile est. Ut prae-
teream Vis. III, 1. *Ἀπὸ Ἐρμῆ*, similiaque alia, memoratu dignum est,
recuperato vero Simonidis apographo etiam illud perisse Graeci tex-

11) Notatu dignum est, locis Hermae aliquot Doctrinae ad Antioch. Duc. in-
sertis λέγω vel λέγει haberi, quibus iisdem textus Graecus Lipsiensis φησὶν po-
nat. Cf. Sim. VI, 3. Doctr. ad Antioch. *Καὶ λέγει μοι Οὐτός ἐστιν et text.
Gr. Lips. Οὗτος, φησὶν, ἐστίν.* Ibidem Doctr. ad Antioch. *λέγω αὐτῷ Ἦθε-
λον γινῶναι, κύριε et text. Gr. Lips. Ἦθελον, φημί, κύριε, γινῶναι.* Item cf.
Hand. VI, 1. ubi Doctr. ad Ant. sic habet: *Ἐνετείλαμην σοι ἐν τῇ πρώτῃ ἐν-
τολῇ ἵνα φυλάξης τὴν πίστιν καὶ τὸν φόβον, καὶ ἐγκρατεύσῃ. Ἀπεκρίθην
Ναί, κύριε, οὕτως ἐστίν. λέγει Ἀλλὰ νῦν θέλω σοι δηλώσαι καὶ τὰς δυ-
νάμεις αὐτῶν, ἵνα νοήσῃς τὴν δύναμιν ἣν ἔχουσι καὶ ἐνέργειαν.* Textus
vero Graec. Lips.: *Ἐνετείλαμην σοι, φησίν, ἐν τῇ πρ. ἐντ. ἵνα φυλ. τὴν
πίστιν καὶ τὸν φόβον καὶ τὴν ἐγκρατεῖαν. Ναί, φημί, κύριε. Ἀλλὰ νῦν
θέλω σοι, φησίν, δηλώσαι καὶ τὰς δυνάμεις αὐτῶν, ἵνα νοήσῃς τίς αὐτῶν
τίνα δύναμιν ἔχει καὶ ἐνέργειαν.*

tus ornamentum Vis. IV. cap. 3. inventum: *ποῖω τρόπω*, quod Latini *τρόπου* et *τόπου* vocabula confundentes reddunt „quo loco“ vel „quem in locum.“ Perit, inquam: ex codice enim suo in Atho monte Simonides fideli manu hausit *ποῖω τόπω*. Quod vix dubito quin Graecus codex cum tot aliis e Latino assumerit: nisi quod origo Latini huius vitii in vetustioribus Graecis quaerenda est.

Denique vero si quid momenti argumentis nostris deesse videbitur, id omne compensant loci duo, quibus quae in Graecum textum vitia transiere, non possunt non ex Latinis derivari. Alter, cuius iam supra mentio iniecta est, habetur Vis. III. 3. *πανούργος εἰ περὶ τὰς γραφάς*, quod, quum de turri eiusque rationibus sermo sit, ineptissimum est. Fluxit vero inde quod plures Latini codices, in quibus etiam Vaticanus est Dresselii, non item Palatinus, praebent „versutum te esse circa scripturas“, confusis quippe verbis „circa structuras“ — de singulis aedificandae turris rationibus agitur, quam in rem *οικοδομαί* vel simile quid ab auctore scribi poterat — et „circa scripturas.“ Quae confusio ut in Latinis facillime poterat fieri, ita in Graecis fieri prorsus nequibat, nisi si quis Latina Graece verteret.

Plus etiam, si fieri potest, alter locus valet. Vis. II. 3. Graece scriptum est: *Ἐρεῖς δὲ Μαξιμῶ Ἰδοῦ θλίψις ἔρχεται*. At quid tandem Maximus iste sibi vult, quum per totum librum nulli Maximo locus sit? Quid rei esset, non latuisse videtur Simonidem, vel potius doctum Simonidis adiutorem Lipsiensem: eorum enim opera repositum atque post etiam editum est: *Ἐρεῖς δὲ Ἰδοῦ θλίψις ἔρχεται μεγάλη σφόδρα*, quo cognito ad „Maximum“ explicandum non opus est Oedipo. Vulgatus textus Latinus habet: „Dices autem: Ecce magna (Vat. cod. Magna ecce) tribulatio venit.“ Inde quae Graecae lectioni lux affulget, paullo curiosius inquirenti iam satis erit. Ne tamen quicquam ad explanandam rem et ad persuadendum ipsis incredulis nobis desit, Pal. codex — id quod iam ante hos duo fere menses cum R. Anger viro doctissimo communicavi — non modo „Maxima ecce“ praebet, sed ipsum vitium Graeci textus, teste Alberto Dressel, accuratissime praeit hunc in modum: „Dices autem maximo. Ecce tribulatio supervenit.“

Quae quum ita sint, nullus dubito quin Simonideis fragmentis Graecum textum nacti simus eum, quo quis aetate media vertens Latina deperditum Graecum ipsius qui fertur Hermae compensare studuerit. Quo de interprete iam subtilius viderint alii. Non deerunt quidem qui etiam tot argumentorum coniunctorum vim subterfugiant: nimirum sunt qui probabilitatis certique sensum aut natura non habent aut studiis amiserunt, quique verum tanquam adversarium malunt convincere quam integro animo invenire. Poterunt illi coniecere textum fragmentorum Lipsiensium, antiquissimum quum sit, ex Latinis, i. e. ineptissime illatis nonnullorum codicum Latinorum apertis vitiis, subinde esse corruptum. Quam coniecturam cum similibus omnibus concedamus aliis. Nobis vero de ipsa re, quemadmodum exposuimus, tantopere persuasum est, ut argumentorum plus asferre supersedeamus. Invenient plura qui Palatinum codicem, haud leve

ditionis PP. AA. Dresselianae ornamentum, nec neglectis iis quae praeterea ex Latinis codicibus prolata sunt preferenturque, cum Graeco textu Lipsiensi contulerint.¹²⁾ Quem textum si quis dolebit magno quo valere videbatur honore momentoque destitutum, quamvis in subsidiis libri Hermae criticis non ultimo loco ponendus sit, cum memorem esse velim, in re nulla quamvis docta aut gravi quicquam veritate nobiliter esse aut maius. Quam in omni labore quomodo ambeamus studiosissime, non impedit quod, ut in veteri est proverbio et ipsi satis compertum usu habemus, veritas odium parit.

Scribendam Lipsiae d. 20. m. Jul. 1856.

Constant. Tischendorf.

12) Hunc ipsum passim ex Graeco textu nostro corrigi posse non mirum est. Graecus enim interpres quum codicem Simonideum — id quod ipsa vitiorum, quibus tria folia saeculi XIV. laborant, frequentia docet — tum codicem Palatinum aetate anteit. Correctionis talis exemplum est Vis. III, 9. „Quando ergo operas nostris earum servaveris, omnes poteris videre.“ Scribendum est consultis Graecis: -- servaveris omnes, poteris vivere.

Eandem in rem haud scio an ea quoque converti queant quae libro Patris Hermae in codice indeque etiam in Simonidis apographo praeposita leguntur. Leguntur illa quidem mirum in modum corrupta: quod magnam certe partem ex imperitia fluxit Simonidis in legendis primis maxime codicis sui foliis per sepe lapsi. Ceterum ab eo textu, quem editor princeps ex falso Simonidis apographo hausit et in prolegomenis pag. IX. conatus est restituere, magnopere differt verum apographum. Nihilominus, ut iam vidit editor princeps, clarum est illud, codicis notam vel potius prologum vel maxime ab eo pendere loco hist. eccl. Eusebii (III, 3.), ubi Pastoris Hermae mentio fit. Illa vero verba interpres Latini textus ad significandam libri a se Graece vertendi antiquitatem gravitatemque aptissime labori suo praeponebat.

Quae supra de Graecitate Hermae Lipsiensis diximus, vim suam minime eo amittunt quod unum vel alterum ex iis quae „Latina potius quam Graeca esse“ significavimus, apud Graecos non inauditum est. Hoc enim si esset, unde tandem haberet Graecus Hermae Latini interpres sermonis patrii non ignarus? Ita, ut de *συμψέλλιον* in Steph. Thea. Ling. Graec. tractato taceamus, vocis *κερβικάριον* inter barbarismos iam Herodianus de soleocismo mentionem fecit. Ita etiam exempla sunt genitivorum absolutorum eiusdem fere — ne insto plus dicamus — cuius reprehendimus modi, ut in Nov. Test. unum certe quamquam vix ad nostra comparabile invenitur Matth. 1, 18. *μνηστευθείσης γὰρ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας τῇ Ἰωσήφ, πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτοὺς εὐρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα*. Quam in rem cf. Win. Gramm. d. N. T. Sprachid. pag. 187. Nihilominus in ea standum est sententia, locutiones tales tot coniunctas multo magis Graecum Latinorum interpretem eunquem aevi medii antiqua Graecitate maiorem in modum fatiscere insignis quam Hermae scriptorem alterius aevi ineuntis non inglorium proderet. Quas ad locutiones si quid accedit eiusmodi quod aliter ne possit quidem nisi ex interpretandis Latinis explicari, cuius generis sunt vitia Latinis codicibus plane propria Graece versa, sicut opinor iudicii est non amplius haerere in dubiis aut inter credebilia fluctare, sed confidenter firmiterque certum sequi.

N. B. Ex ed. pr. nonnulla invito apographo male in nostram transierunt. Hinc dele 574, 15. *ταῦτα* 585, 11. *ἐν* 592, II. 1. *καὶ* 593, II. 2. *μετὰ* 594, 18. *δὲ*. Item 572, 6. apogr. habet *ὡς* pro *ὅτι* 576, 25. *γνωσθήσεται* 578, 33 sq. *μοι λέγει* 581, 25. potius *μνείαν* pro *μνήμην* et 27. *δὲ ἐπ'* 586, 22. *δουλεύσεται* (corrige -τε) 595, 12. *καὶ* pro *ἀπὸ* tertio 598. *α'*. 2. *καθέδραν* 621, 14. *τὸ δὲ δεῦτ.* et 40. *λαμπιδόνι* (corrige -πη-). Praeterea 578, 6. apogr. potius *αὐτῆς* quam *αὐτῆ* habet 588, 7. *ἀπόλλουσαν* 590, III. 4. *τῶν προτέρων*.

NOTITIA CODICUM.

De Romanis Patrum Apostolicorum libris calamo exaratis cum nihil fere antehac innotuerit, eorum quos vidi atque excussi non solum numerum externamque speciem, sed auctoritatem etiam paucis indicabo.

a. Codd. bibliothecae Vaticanae.

1. Cod. Vaticanus 859, membraneus, foliorum quaternariorum mai. 288, saec. XI graeca ac docta manu scriptus. Insunt inter alia aliorum opp. *Ἐπίμνημα εἰς ἅγιον ἀπόστολον Φίλιππον· Μεθωδίου πατρὸν τοῦ σοφωτάτου εἰς τὸν ἑσχατὸν καιρὸν· Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου περὶ τῆς οὐρανίας ἱεραρχίας, περὶ μυστικῆς θεολογίας, περὶ θείων ὀνομάτων, τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν ἐρωτικῶν ὕμνων, περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας, ἐπιστολαὶ διάφοροι· Λόγοι Ἰακώβου ἀδελφοῦ τοῦ κυρίου καὶ ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων· Γρηγορίου Ναζιανζήνου λόγος εἰς τὸ γενέθλιον τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.* Sequuntur sermones Basilii, Chrysostomi et in fol. 255. *πίστις τῶν ἁγίων τη' τῶν ἐν Νικαίᾳ καὶ διδασκαλία,* quam excipiunt alii Eusebii, Epiphaniū et Chrysostomi sermones. In fol. 151—195. Ignatii leguntur Epistolae prolixiores hoc ordine: ad Trallianos (deest initium), Magnesios, Tarsenses, Philippenses, Philadelphenses, Smyrnaeos, Polycarpum, Antiochenos, Heronem, Ephesios, Romanos. Sequitur ‚Ep. Polycarpi ad Philippenses‘ (fol. 195—198), quacum ea coniunctim (198—211) extat quae ‚Barnabae‘ nomine circumfertur. Codex est optimaē notae, scribendi quidem ratio nostrorum Graecorum, idcirco ob itacismum vocales ac diphthongos haud raro permutans. Inscriptiones rubrae. Nienses ille Ghelazensis, qui eum olim possidebat, in calce Epistolae Barnabae notulam sermone Armeniaco adscripsit.

Qui cum anno 1173 obierit, facile apparet Angelum Maium, cum Iacobsono (Patres Apost. ed. pr. p. V.) Codicem ‚saeculo forsitan XIII‘ assignaret, in hoc quoque errasse. Signavi lit. V.

2. Cod. Ottobonianus 348, chartaceus, foliorum quaternariorum min., ineuntis saeculi XIV. In secundo folio: ‚Ignatii et Polycarpi martyrum beatorum Epistolae graecae.‘

‚Ex Codicibus Ioannis Angeli Ducis ab Altaemps.‘

Insunt autem (fol. 2—63) undecim Ignatii Epp. recensionis longioris, prima ad Trallianos acephala ut in Vat., eodemque ac illic ordine. Subsequitur (fol. 63—84) ‚Polycarpi ad Philippenses‘ Ep., quam fragmentum Ep. ‚Barnabae‘ absque distinctione excipit. Compendiis scriptus est haud raro ambiguus. Adsunt in margine scholia, adnotationes, correctiones ac coniecturae haud contemnendae. Tituli rubri. Ex uno fonte cum Vaticano fluxisse videtur. Signavi O.

3. Cod. Regius 30., membraneus, foliis octonariis, saeculi XI aevantis. Insunt opp. ‚Dionysii Areopagitae‘ cum glossis haud indoctis, nempe ad ‚Ioannem Apostolum‘ spectantia (1—160). Post ea fragmentum Epistolae ‚Ignatii ad Ephesios‘ exhibetur in sex foliis cum azido. Varias autem, quas largitus est, lectiones in pretio sunt habent. Hic Codex νοητὸ βιβλίον / ΙΙΙΙΙΙ /

4. Cod. Vaticanus 813, chartaceus, foliorum quaternariorum 321, ex 23 Novembr. anni 1378 per amanuensem absolutus. Est Menologium ‚Metaphrastae mensis Decembr. a IV usque ad XX‘, cui praevius ἀρχὴ βίβλιος τοῦ παρόντος βιβλίου. In fol. 304—312. habes ‚martyrium Ignatii‘. Codex satis correctus, in cuius calce: Ἐλληφε τέλος ἡ βίβλιος αὕτη ἐν μηνί. νοεμβρίου. κ.κ. τοῦ ἔτους Λα΄ οη΄. τῆς νῦν τρεπίσης ἑνδίκτου ὁδοῦς. Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ παντοκράτορος: μέμνηται πατρός μου τοῦ Ἰγνατίου. Nomen ei feci E.

5. Cod. Vaticanus 815, membraneus, saeculi XIV. in aevantis, foliorum 194 quaternariorum mai., in cuius primo legitur ‚Metaphrastae mensis Decembris,‘ et Πλαξ συνθωκος ταύτης τῆς βίβλου. Inter Sanctorum vitas habes ‚martyrium Ignatii‘ fol. 41—51. auctore Simeone Metaph., diligenter quidem conscriptum. Codex erit N.

6. Cod. Vaticanus 866, membraneus, foliis dimidiatis 395, saeculi X. Ex eo (fol. 185—188) ‚acta Ignatii martyris‘ deprompsi inedita. Alia insunt martyria, Epistolae Sanctorum similiaque adhuc parum cognita. Signavi Vat.

7. Cod. Regius 81, pergamenus, foliis 97 octonariis, indole atque aetate notabilis; cum accedat ad saec. IX. Inest (fol. 13—88) ‚vetus latina versio duodecim Epp. Ignatii‘ numeris quidem rubris inscriptarum, sed absque mittentis et accipientis nomine. Sequitur ‚Hironis Laus Ignatii,‘ vetus latina versio Ep. Polycarpi ad Philippenses (89—95), vita Polycarpi (95—97), qua absoluta amanuensis hosce versus rubros apposuit:

Huius opus scripti finaliter explicit istic.

Hic liber Ignatii radiatur dogmate sancti

Huic si quis nequam sancto subtraxerit unquam,

Ad finem vitae barathri crucietur in igne.

Librum olim possidebat Loys Cartier. Nomen dedi Reg.

8. Cod. Palatinus 150, membraneus, foliis quaternariis min., saeculi XIV. In fronte est manu rec. ‚Maneti‘ 127. Tum manu veteri: In hoc volumine haec opuscula continentur tali ordine.

Primum aepistole XII beati ignatij martyris quae sub his inscriptionibus continentur.

1° ad Mariam cassobolitanam.

2° ad Trallianos.

III. ad Magnesianos.

IIII. ad Tarsenses.

V. ad Philippenses.

- VI. ad Philadelphenses.
 VII. ad Smirnenses.
 VIII. ad Policarpum episcopum.
 VIII. ad Antiochenses.
 X. ad Hieronem diaconum successorem suum.
 XI. ad Aephesios.

XII. ad Romanos. Laus ignatij. Epistola beati Policarpi discipuli johannis evangeliste ad philippenses.

Epistolae VII Beati Antonij abbatis ad diversa monasteria Dei gratia liber pastoris. discipoli. pauli apostoli. quem paulus meminit. in epistola. ad romanos.

Opusculum S. Xisti pithagorici philosophi.

Inest igitur ,Ignatii et Polycarpi Epistolarum vetus latina versio, qualem exhibet noster Cod. Reg. De indole eius cfr. num. 10. Signavi *Pal.*

9. Cod. Vaticanus 3848 in 4° mai., membraneus, in fol. 1—40. ,Hermæ Pastorem' exhibet scriptum. Exaratus est exeunte saec. XIV. Nullae capitum sectiones; literae singularum Visionum sicuti cuiusvis Mandatorum ac Similitudinum initiales depictae; tituli minio praescripti. In folio primo:

INCIPIT PROLOGUS LIBRI PASTORIS .
 IN HOC CORPORE CONTINETUR.

liber qui appellatur pastoris quem sanctus Hieronimus presbiter in catalogo illustrium virorum inter ecclesiasticos scriptores ita meminit' dicens' Herman cuius apostolus Paulus ad Romanos scribens meminit salutate flegontam hermen patrobam herman et qui cum eis sunt fratres et asserunt auctorem esse libri qui appellatur pastor et apud quasdam graeciae ecclesias publice legitur revera utilis liber multique de eo scriptorum veterum usurpavere testimonia sed apud latinos pene ignotus est.

LIBER PASTORIS.

Liber pastoris nuntii penitentie. Mandata ac Similitudines eius quibus apparuit et locutus est herme. Cui etiam in principio apparuit ecclesia in variis figuris. Sunt ergo visiones ecclesie numero quattuor pastoris nuntii penitentie visionum numerus quinque mandata eiusdem numero duodecim similitudines ipsius numero decem.

Visiones in Cod. revera extant illae quattuor; quibus expletis inscriptio legitur: ,Visio quinta de mandatis.' Sequuntur autem ipsa mandata, quae librario nostro sunt ,Visio quinta.' In fine eorum:

,Explicunt mandata

Incipiunt similitudines Prima similitudo.'

Similitudo ,sexta' in Codice incipit: ,Quidam cum haberet fundum (Similitudo 5, 2); septimae exordium: ,Post dies deinde non multos (Sim. 5, 2. sub finem); octavae initium idem est ac sextae in libb. impressis. Similitudini (in Edd. ,septimae') sequenti deest titulus, apparet tamen locus ei apponendo apertus; Similitudo ,nona' in Edd. est ,octava; nona' Edd. in Cod. Vat. inscribitur ,Similitudo' X. Ibidem (c. 13 Edd.) ita divisum

est, ut vocc. ,*HEe* enim virgines potestates sunt, loco inscriptioni apponendae praevio relicto et litt. *H* coloribus ornata, novam Similitudinem inducere videantur. Ultima (libb. impr. ,decima') titulum in fonte fert nullum, littera tamen initialis *P* colore caeruleo depicta est.

Epigraphæ:

Explicit liber pastoris discipuli beati pauli

Apostoli . . Deo gratias.

Cod. Vat. ex eodem fonte pervenit, quo illi, quibus Cotelerius et Fellus usi sunt; propius tamen accedit ad Ms. Lambethanum. Haud raro negligenter scriptus est, hic et illic manu docta correctus, bonas lectiones exhibens haud paucis pravis commixtas. Nonnunquam scribitur: ,rubibus, scobas, lintheum, exureserunt, consumata, exarcebarerunt, impartite, exitant, exeptis, apperuisti, diffiniri, inquesierunt, nolemogesim, sinthensem' (synthesim), ,set, planatavit, discipaverunt, discensiones: scrabri, coros, iradicetur, cotidiana.' Signavi *Vat.*

10. Cod. Palatinus 150, membraneus, formae 8^{ae}, qui in fol. 94—180 ,Pastorem Hermae' scriptum habet, exaratus est saec. XIV. Nullae capitum sectiones; depictae sunt Visionum, Mandatorum, Similitudinum initiales litterae. Inscriptio:

Incipit libellus sancti pastoris. Incipit visio prima quam vidit herma.

Visionem quartam excipit inscriptio:

Expliẽ visio IIII quã vidit de ecclesia.

Incipiũt pastoris mandata duodecim.

Tituli Mand. VI. VII. VIII. IX. XII. non adscripti sunt; patet autem locus iis praefigendis.

In fine Mandatorum: AMEN. Expliciunt mandata pastoris numero duodecim . . .

INCIPIVNT. SIMILITVDINES. DECEM QVAS

MECŪ LOQVVTVS: EST. SIMILITVDO

PRIMA : ~

Similitudines V. VIII. X carent titulo, non tamen loco ei adscribendo. In fine Sim. nonae: *AMHN*, post decimam: *ἀμήν*.

Hic Codex magni faciendus est, quippe qui *ποιμένος* latinam largiatur versionem, quae hactenus nullibi innouerit. Quae quidem versio cum in Visionibus non paucum discrepet ab ea, quam in libris editis vulgatam legimus, hic illic in Mandatis et Similitudinibus fortasse alius textus graeci quam illa interpretatio est. Pro anxietate sua huius versionis auctor praepositionibus latinis saepius modo Graecorum utitur, in reliquis quoque non sine latinitatis iniuria graeca plus quam par est, adeo grammatico genere neglecto, reddit, sitque infidelis ob nimiam vertendi sollicitudinem atque fidelitatem ad litteram. Multas VV. doctorum coniecturas confirmat, haud paucos locos difficultatibus obstructos elegantium sententiarum conformatione ingeniose illustrat. Voces uncinis inclusas equidem addidi. Scribitur passim: ,aethnicos, aepulatus, aegerunt, saed, haerbe, quaerele, exiebant, luxoriosis, populi, dipsichia, excederunt, intellegere, emittis' (emitis), ,chrocinum, simulachrum, hyemps, temptare, doepalata, substulisset, emmancipiebat, histi, hii,

pampynos, extuarent' (exstarent), ,adsequuti, aspri, obsculari, percoepi, menolitha, cenasti, poene' (paene), ,abentibus, langunt.' Signavi *Pal.*

b. *Codices aliarum bibliothecarum.*

α. Romae.

11. Cod. Angelicus ,B. 2. 4,' membranaceus, foliis dimidiatis, saeculo XI nitide diligenterque scriptus. Inter alias sanctorum vitas extat (fol. 61—68) ,martyrium Ignatii,' Simeonis Metaph. Codex passim emendatus est manu secunda, quam puto esse saeculi XII. Signavi *A.*

12. Ms. Barberinum 7, cuius secundo folio Lucas Holstenius inscripsit:

,S. Polycarpi Episcopi et Martyris Epistola ad Philippenses.'

,S. Barnabae Apostoli ἀπέφραλος. Ex Msto. bibliothecae S. Silvestri in Quirinali collata cum Msto. vetustiore Vatic. bibl.'

Utriusque Ep. apographum Holstenii est; textus autem ex optimo fonte provenit. Codex ipse monasterii S. Silvestri in Quirinali non superstes est, neque ille PP. Theatinorum, quem contulit I. Vossius. Ms. Vaticanum ab Holstenio allegatum est noster Cod. Vat. 859, passim tantummodo ab eo inspectus. Signavi *B.*

13. Ms. Barberinum 68:

,S. Ignatii Martyris Epistolae graecae ex Codice Vaticano 428 a Leone Allatio erutae.'

Cod. Vaticanus descriptus frustra quaeritur, cum ille numero 428 insignitus Ignatium non contineat, neque ad Vaticanum 859 aut Ottobonianum 348 ne ex longinquo quidem accedat. Lectiones praelibet haud contempnas. Ex Cod. Mediceo breviorum Ignatii Epp. recensionem exhibente varias lectiones margini Allatius apposuit, haud raro tamen suas coniecturas pro libri scripti lectionibus tacite venditans. In quarto Msti. fol. legitur:

Τοῦ ἐν Ἀγίοις Ἱερομάρτυρος Ἰγνατίου Ἀρχιεπισκόπου

Ἀντιοχείας Ἐπιστολαί : ., et in pag. subsequenti:

Ἐλεγχος τῶν τοῦ Ἰγνατίου

IB Ἐπιστολῶν.

α. Πρὸς Μαρίαν Κασσοβολίτην.

β. Πρὸς Τραλλησίους.

γ. Πρὸς Μαγνησίους.

δ. Πρὸς τοὺς ἐν Τάρσῳ.

ε. Πρὸς Φιλιππισίους, περὶ βαπτίσματος.

ς. Πρὸς Φιλαδελφεῖς.

ξ. Πρὸς Σμυρναίους.

η. Πρὸς Πολύκαρπον ἐπίσκοπον Σμύρνης.

θ. Πρὸς Ἀντιοχεῖς.

ι. Πρὸς Ἦρωνα διάκονον Ἀντιοχείας.

ια. Πρὸς Ἐφεσίους.

ιβ. Πρὸς Ῥωμαίους. Signavi *C.*

14. Ms. Barberinum 501. In fol. 5 Holstenius notavit:

,S. Ignatii Epistolae genuinae et apostolicae simplicitatis.'

,Ex antiquissimo Codice Msto. bibliothecae Mediceae Lucas Holstenius descripsit et versionem latinam addidit.' Signavi *D.*

15. Cod. Casanatensis G. V. 14, chartaceus, foliorum octonariorum, non una eademque manu scriptus, saeculi XV. Manus saeculi XVII indictulum praemisit, quem ante hos quindecim annos ita conceptum inveni: „S. P. N. Sophronii Archiep. Hierosolymitani Homilia pro SS. Petro et Paulo die quarta natalium.

Capita novem, quae fama erat, Ioannem Italum philosophum suos auditores docere, a Sacra Synodo damnata Indictione 15.

Didymi contra Manicheos.

Didymus hic fuit Alexandriae atque ab alio Didymo Alexandrino Grammatico seniore distinguendus, nec etiam confundendus cum Didymo Monacho Aegyptio.

Catena Graecorum Patrum in Evangelium Lucae.

S. Athanasii Archiepiscopi Alexandrini ad Antiochum Principem seu Ducem de plurimis variisque quaestionibus Responiones CXXXVIII omnibus Christianis scitu utilissimae.

S. Ignatii Martyris Epistolae ad Smirnaeos, ad Polycarpum, ad Ephesios, ad Magnesianos, ad Philadelphenses, ad Tralianos, ad Mariam (duae supposititiae), ad Tarsenses.

S. Gregorii Thaumaturgi, non Theologi dicti, Neocaesareae Episcopi Metaphrasis in Ecclesiasten.

Photii epistolae duae: prima ad Nicolaum II, altera ad Michaellem Bulgarii Principem.

S. Patris nostri Simeonis Iunioris Theologi de triplici precationis modo.

S. Cyrilli Archiep. Alexandrini de mystica coena et de ablutione.

S. Dorothei Episcopi Tyri et Martyris de nominibus Apostolorum et eorum praedicationis, mortis et sepulturae loco.

S. Polycarpi Smirnaeorum Episcopi et Martyris Epistola ad Philippenses.“

Quae quidem opp. in ipso Codice sequuntur alio ordine. Nam catenam illam graecorum Patrum in ev. Lucae excipiunt novem (potius octo) Ignatii Epp. in 48 foliis cum dimidio nitide scriptae. Sunt autem eadem, quas I. Vossius ex pretioso illo Codice Mediceo 7 Plutei LVII primus evulgavit. Ac mihi quidem librum Casanatensem per-lustranti, Mediceus ei fons atque exemplar fuisse diu visus est. Ut ita opinarer, cum indoles utriusque, tum ultimae Epistolae (πρὸς τοὺς ἐν Ταρσῶ) externa utrobivis me movit species. Casanatensis quippe eodem modo desinit quo Mediceus, eo tamen discrimine, quod illic sequuntur quattuor folia cum dimidio alba. Sed id quidem aliunde explicandum videtur. Nam ut omnium novem (vel octo) Epp. inscriptionem aliaque huiusmodi plura omittam, ex comparatione amborum Mss. accuratius inter se instituta apparet notabilior lectionum discrepantia. Credibile tamen est, utrumque Cod. ex eodem vetustissimo archetypo, per ambages quidem, emanasse. Illud nimirum Epistolam ad Tarsenses integram habebat. Verumtamen casu quodam factum esse videtur, ut librarius Codicis Casanatensis eam illinc non transscribere potuerit, quamvis prius observatam ac mensuratam, ideoque spatium ei integrae describendae reliquerit. Quare fragmentum tantummodo ex Mediceo transscripsit. Hinc Casanatensis et Mediceus, quod ad textum

ad Tarsenses attinet, plus solito coeunt. Quae cum ita sint, Casanateni in multis locis plus auctoritatis tribuendum puto, quam Mediceo.

Inest quoque Polycarpi Ep. ad Philippenses. Cum ea contextim extat in 22 foliis cum dimidio Ep. Barnabae, quam quidem praevius ille indiculus ignorat. Una eademque manus utramque scripsit saec. XV, diversa quidem ab ea, quam in Epp. Ignatii vidimus. Hic Cod. erit C.

β. Florentiae.

16. Cod. Mediceus (Plut. LVII num. 7) membranaceus, in 4° mai., iudice Bandinio saeculi XI (Catal. codd. gr. Bibliothecae Laurentianae tom. II p. 347, Florentiae 1768.). Est miscellaneus. Post alia inveniuntur Ignatii Epp. novem, quales exhibet Cod. Casanatensis. Descriptus fuit per Salvinium in usum Aldrichii et ab Holstenio, pluries inde ab I. Vossio usque ad Iacobsonum collatus. Neque ego labori peperci, neque pro me C. Tischendorf, Th. Heyse, P. del Furia, siquidem etiam post aliorum curam diligentiamque probatam praecipua loca denuo religiose contulimus. Signavi L.

17. Cod. Mediceus (Plut. VII num. 21) chartaceus, saec. XV in 4° min. Insunt (cfr. Bandinius l. c. tom. I p. 269) Divi Ignatii Epistolae interpolatae XI, Polycarpi una, et Hippolyti de consummatione Mundi, et Antichristo, et de secundo adventu D. N. Iesu Chriti oratio. Cum Ep. Polycarpi coniuncta extat Barnabae Epistola, quod Bandinium effugit. Hunc quoque Codicem ego et amici pro me in omnibus locis, qui alicuius momenti videbantur, post alios iterum iterumque inspeximus. Signavi F.

Qui praeter hosce in Commentariis Codices passim nominabuntur, eorum notitia per alios PP. Apostol. editores iam dudum publici iuris facta est. Idcirco nostra illustratione non indigere videbantur. Confer vero quae supra in recensendis singulorum Patrum editionibus hanc in rem a nobis dicta sunt.

Index tabulae lapidi incisae.

1. Cod. Casan. Ep. S. Ign. ad Smyrn. [C] *fu. lxi, n. 15. (XV.)*
2. Cod. Vat. 866. Fol. 186. a. [Vat.] *fu. lviij, n. 6. (X.)*
3. Cod. Vat. 813. Fol. 305. a. [E] — *n. 4. (A.D. 1378.)*
4. Cod. Vat. 815. Fol. 41. a. [N] — *n. 5. (XIV.)*
5. Cod. Vat. 859. Fol. 167. a. [V] *fu. lvi, n. 1. (XI.)*
6. Cod. Casan. Finis Ep. S. Polyc. ad Phil. cum Ep. S. Barn. coniunct. [C] (XV.)
7. Cod. Ottob. 348. Fol. 64. a. [O] *fu. lviij, n. 2. (XIV.)*
8. Cod. Reg. 30. Fol. 161. b. [R] *fu. lviij, n. 3. (XI.)*
9. Cod. Palat. 150. Fol. 134. b. [Pal.] — *n. 8. (XIV.)*
10. Cod. Vat. 3848. Fol. 9. a. [Vat.] *fu. lviii, n. 9. (XIV.)*
11. Cod. Reg. 81. Fol. 89. a. [Reg.] *fu. lvij, n. 7. (IX.)*

ΒΑΡΝΑΒΑ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.¹

BARNABAE APOSTOLI EPISTOLA.

1. *Post salutationem scriptor sese cum fratribus ex eo aliquid communicaturum annuntiat, quod ipse acceperit.*

Avete,² filii³ et filiae, in nomine Domini nostri Iesu Christi, qui nos dilexit, in pace. Magnarum et honestarum Dei aequitatum⁴ abundantiam sciens esse in vobis, supra modum exhilaror⁵ beatis et praeclaris spiritibus vestris, quod sic naturalem⁶ gratiam accepistis. Propter quod plurimum gratulor mihi, sperans⁷ liberari, quia vere video in vobis infusum spiritum ab honesto⁸ fonte Dei, cum⁹ persuasum mihi sit hoc, et

1) Inscriptionem illam Η ΦΕΡΟΜΕΝΗ ΤΟΥ ΔΙΟΥ ΒΑΡΝΑΒΑ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑΘΟΛΙΚΗ in editione (principe) Hug. Menardi praevidiam, qui scriptum Barnabae scriptum vulgatum post eum, varie mutaverunt. Apud Euseb. H. E. III, 25. est ἡ φερομένη Βαρνάβα ἐπιστολὴ. Origenes quidem reliquit: Γέγραπται δὲ ἐν τῇ Βαρνάβα καθολικῇ ἐπιστολῇ contra Cels. I, 63. Tom. XVIII. P. I. p. 116. ed. C. H. E. Lommatsch, Berolini 1531—1545. Etiam si obiter tantum aliquis indolis atque ingenii lineamenta huius Epistolae φησιστολογησιν voluerit, eam ad proprium definitumque lectorum coetum, nec ad universalem datam fuisse, facile sibi persuadebit. Verumtamen posse eam pro captu Origenis eodem iure catholicam denominare, quo cuiusvis alius Alexandrini scriptum, nemo certe infutias ibi Codices Biblioth. Barberinae, Casanatensis, Florentinae, Ottoboniana, Vaticanae, quos contuli, epitheton illud in subscriptione non agnoscunt. Nos quidem duce Cod. Vaticano titulum expressimus. Cfr. infra c. 21. not. 12.

2) Vetus Epistolae interpretatio latina, ea quidem mendis abundans et manca extat in Codice Corbeiensi, qui ante saec. IX. exaratus dicitur. Illinc quattuor prima capita et dimidium quinti,

cum graece desint, mutuavimus. Caput autem lemmata nostra sunt.

3) Fideles evangelio regenerati appellantur filii, patres autem Apostoli, qui eos spiritualiter genuerunt. Cfr. I. Joan. 2, 28. I Cor. 4, 15. 16. 17. Gal. 4, 19.

4) Ita Vossius correxit Cod. mendum aequitate. Veteri huius Ep. Interpreti δικαιομα est recte factum, rectitudo, sed etiam statutum, iustitiae praeceptum. Prior significatio hic, altera reperitur in sqq. capp. Cfr. infra c. 10. 16. 21. Rom. 5, 18. et Luc. 1, 6. Rom. 1, 32. 2, 36.

5) III Joan. 4.

6) Vet. Int. infra c. 9. τὴν ἐμφυτον δωρεάν vertit naturale donum. Unde Men. eum heic ἐμφυτον legisse, recte coniecit adnotans: Naturalis gratia est firma, altius radicata, bene insita, et plantata in anima iusti. Eodem sensu in exordio Ep. Ignatii ad Ephesios Ἀποδέξάμενος ἐν Θεῷ τὸ πολυγάπητόν σου ὄνομα, ὃ κέκτησθε φύσει δικαία.

7) I. e. sperans fore, ut periculis imminentibus expediamini. Cfr. infra c. 2. initium. Forsan scribendum sperans vos liberari, sc. in Christo = redimi.

8) Forte erat ἐξ ἀξιολόγου πηγῆς Θεοῦ. Galliccioli vertit: giacchè vedo veracemente trasfuso in voi lo spirito dall' autorevole fonte divino.

9) Men. Voss. et alii

plenus¹⁰ sciam, quia, dum ad vos adloquor, multa mihi bona successerunt in via aequitatis Domini.¹¹ Ideo, fratres,¹² et ego cogito diligere vos super animam meam; quia magnitudo fidei et dilectio habitat in illo,¹³ et spes vitae illius.¹⁴ Cogitans ergo, hoc¹⁵ quodsi curae mihi fuerit, ut vobiscum partiar

ἀφ' οὗ ἔλαβον μέρος
 ἐσπούδασα κατὰ
 μικρὸν ὑμῖν πέμψαι, ἵνα μετὰ τῆς
 πίστεως ὑμῶν τελείαν ἔχητε καὶ
 τὴν γνῶσιν.¹⁶

ex eo quod accipi, futurum mihi, talibus spiritu servienti,¹⁶ hoc in mercede, adproperavi¹⁷ pauca vobis mittere, ut fidem consummatam habeatis et scientiam.

Tres sunt ergo constitutiones¹⁹ Domini; vitae spes, initium et consummatio. Propalavit²⁰ enim Dominus per Prophetas quae²¹ praeterierunt, et futurorum dedit nobis initia scire. Sicut ergo locutus est, honestius et altius accedere²² ad aram illius. Ego autem non tanquam doctor, sed unus ex vobis, demonstrabo pauca, per²³ quae in plurimis laetiores sitis.

punctionis signo ante *cum* distinguunt, quae cohaerent male distrahentes. Pronomen *hoc* ad sequens membrum *quia* sqq. spectat.

10) In graeco fuisse videtur *ὅτι πεπεισμένος καὶ πλήρης εἰμι εἰδῶς*, vel *πείθεισμός* καὶ *πληροφόρησις* (Rom. 4, 21.). Proponunt *plenius* Men. Voss. Fortassis *plane*.

11) I. e. multum percepti spiritualem fructum ex evangelio inter vos praedicato, quippe quo in rectam semitam perducti fueritis.

12) Cod. *fors*, si Menardo fides habenda. Quod lectionis monstrum procul dubio ex usitatissimo illo siglo *frs* = *fratres* ortum esse iam vidit Vossius.

13) I. e. in hac re, in hac dilectione proximi vera consistit dilectio, vera fides et firma spes. Aliter alii hunc locum interpretantur. Schnitzerus verba in illo ad antecedentia *infusum spiritum* refert, hunc spiritum infusum fontem dilectionis, fidei et spei esse affirmans. In illo = in Domino esse, Henrico Rhode placet. Hefele. Recte Gallicciolli: per questa ragione, o fratelli, io altresì riconosco essere mia obbligazione lo amarvi piucchè la mia vita medesima: in questo consistendo la sublimità della Fede, la Carità, e la Speranza di vivere con esso.

14) Menardo illius idem est ac *aeternae*.

15) Editores inde a Menardo usque ad novissimum eorum Hefelium vhb. *quasi curae mihi fuerit, ut vobiscum partiar ex eo, quod accipi* uncis seu reticentiae signis a reliquis segregantes sensum ob-

fuscantur. Verumtamen *hoc* non abundat, uti Menardo videbatur; spectat enim ad sequens membrum. Quapropter ante commate distinxit. Codicis lect. *quasi* nihili est; dedi *quodsi*. Sensus: Cogitanti ergo mihi curae quodammodo hoc fuit, ut vobiscum partiar ex eo quod accipi, persuasus quippe, fore ut in meam ipsiusmet mercedem redundet, si animis vestris praestoler.

16) *spiritus servientes* Men., qui con. *spiritu servientes*. Lege *spiritu servienti* cum marg. Clerici. Litera *s* in Cod. perperam afflata erat voci *spiritu* ex ea quae subsequitur.

17) Ita scribendum Clerico monente ex II Tim. 4, 9. 21. Tit. 3, 12.; *adpropiar* ed. Men.

18) Graeca habes in Clementis Alex. Strom. II c. 6. p. 445. ed. Potter.

19) Forte *διατάξεις*.

20) Sensus: Talem gradationem Deus iam per Prophetas indicavit. Hi enim a) praedicabant spem vitae, prophetantes, quae b) nunc evenerunt (initium vitae), et quae c) futura sunt (consummationem vitae). *H*.

21) Ita ed. Oxon. correxit qui apud Men.

22) Aut legas *accidite* proponente Men., aut scribe *ita honestius et altius accedere ad aram illius nos oportet*. Elocutio ad aram Domini accedere = ad verum (in spiritu et veritate) Dei cultum ascendere. Cfr. Hebr. 13, 10. Eodem sensu in Hermae Past. Sim. 8, 2. nuntius Domini dicit: *ego eos super aram probabo*.

23) Cfr. I Joan. 1, 4.

I. *Novae Christi lex sine iugo necessitatis; unde sacrificia Iudaeorum iam vacua sunt reddita.*

Cum sint ergo dies nequissimi,¹ et contrarius habeat huius saeculi *mentem*, debemus attendentes inquirere aequitates Domini.

Τῆς² μὲν οὖν πίστεως ἡμῶν
οἱ συλλήπτορες φόβος καὶ
ἰσχυρὴ τὰ δὲ συμμαχοῦντα ἡμῖν
καροθυμία καὶ ἐγκράτεια. Τούτων
ἂν, τὰ πρὸς τὸν Κύριον, μενόντων
ἑπὶ, συνευφραίνονται αὐτοῖς σο-
φία, σύνεσις, ἐπιστήμη, γνῶσις.

Superuit enim nobis per omnes Prophetas, quia non utitur nostris ho-
stias, neque victimis, neque oblationibus, haec dicens: „Quo⁴ mihi mul-
titudinem sacrificiorum vestrorum? dicit Dominus. Plenus sum holo-
caustomatibus arietum et pinguinibus agnorum; et sanguinem hir-
corum et taurorum nolo; nec si veniatis videri⁵ mihi. Quis enim ex-
quisivit haec de manibus vestris? Calcare aulam meam non adicietis.
N⁶ adtuleritis mihi similaginem, vanum; supplicamentum execrationi mihi
est. Neomenias⁶ vestras et diem magnum non sustineo; ieiunium et fe-
stus et dies festos vestros odit anima mea.⁷ Haec ergo vacua fecit, ut
nova lex Domini nostri Iesu Christi, quae sine iugo⁷ necessitatis est,
humanam⁸ habeat oblationem. Dicit Dominus iterum ad illos: „Numquid⁹
ego praecepi parentibus vestris, cum exierunt de terra Aegypti, ut offer-
rent mihi hostias et victimas? Sed hoc praecepi illis dicens: unusquis-
que¹⁰ vestrum adversus proximum non habeat malitiam, et iuramentum
mendum¹¹ non amet.¹² Intelligere ergo debemus, cum non simus sine

Fidei ergo nostrae adiutor est
timor et sustinentia; quae autem
nobiscum pugnant, patientia est et
continentia. Haec cum apud Do-
minum permanent casta,³ conlaetan-
tur illis sapientia et intellectus.

Cap. II. 1) Ita Paulus ad Ephes. 5. (16.)
posiam dies mali sunt. Mali dicuntur dies
ob nequitiam hominum, in quibus regnat
peccatum. Hic autem incipit prima pars
huius epistolae: et primo proponit, quare
sint Dei iustificationes et mandata inquire-
nda; tum recenset virtutes, quibus fides
nostra fulcienda sit; tandemque ostendit,
quam vani fuerint Iudaei, qui universam
iustitiam in suis sacrificiis et caeremo-
niis legalibus positam esse censuerunt,
ostenditque eiusmodi sacrorum abolitio-
nem. Men. Cfr. I Petr. 5, 8. Gallicciolli:
Ma perché questi sono i tempi scelerati-
ssimi, e Satana ha la signoria di questo
secolo, dobbiamo con attenzione consulti-
re le leggi del Signore.

2) Graeca ex Clem. Alex. I. I.

3) Qualora queste sieno illibate incio
che riguarda il Signore, in un con esse
gioiscono sapienza, intelletto, scienza e
cognizione. G. Scientia quippe sine fide
et sine virtutibus ei coniunctis inflat.
Iam sequitur accuratior *δικαιωμάτων*
disquisitio paulo ante commendata.

4) Isai. 1, 11—14.

5) οὐδ' ἂν ἐρχησθε ὀρθῶς μοι
LXX, unde Men. correxit Cod. lectionem
videre.

6) Cfr. Clementis Rom. Hom. XIX.
c. 22. p. 392. ed. Dressel. "Ἐνθεν γούν
τις ἐκ τῆς Μωϋσέως παραδόσεως με-
μαθηκώς, αἰτιώμενος τὸν λαὸν ἐπὶ
ἁμαρτίας, υἱοὺς νεομηγιῶν τῶν κατὰ
σελήνην καὶ σαββάτων ἀπεκάλει. Vid.
Iustin. Apol. I. n. 37.

7) Cfr. Gal. 5, 1.

8) I. e. oblatio ipsius hominis ve-
teris foederis sacrificiis iam est substi-
tuenda.

9) Jerem. 7, 22. 23.

10) Zachar. 8, 17.

11) Cave haec mutes cum Menardo
et Oxoniensibus in *mendax*; est enim
prisca vox latina, ut docet Charisius Lib. I.:
Mendum in mendacii significatione dicitur;
menda in culpa operis aut corporis. Hinc
factum *mendax. Clericus.* Cfr. A. Gelli
Noct. Attic. I, 7, 5. et XX, 6, 14.

12) *habet* Ms., *habeat* conl. Men.,
forte *amet* vel *habeat* Cotelierius in marg.
Mihi quidem in textu *et* *habeat* = *ha-*

intellectu, consilium benignitatis patris nostri; quia nobis dicit, volens nos similiter errantes¹³ quaerere, quemadmodum ad illum accedamus. Nobis enim dicit: ‚Sacrificium¹⁴ Deo cor contribulatum, et humiliatum, Deus non despicit.‘ Certius ergo inquirere debemus, fratres, de nostra salute, ut ne quando habeat¹⁵ introitum in nobis, et avertat¹⁶ nos a vita nostra.

III. Aliud est ieiunium Iudaeorum, Christianorum aliud.

Dicit ergo iterum de his ad illos: ‚Ut¹ quid mihi ieiunatis, ut hodie audiatur vox vestra in clamore? Non tale ieiunium elegi, dicit Dominus, ut quilibet humiliet animam suam sine causa. Neque si curvaveris quasi circumculum collum tuum, et saccum te circumdederis, et cinerem straveris; nec sic celebrabis ieiunium acceptum.‘ Ad nos autem sic dicit: ‚Cum² ieiunaveritis, solve omnem nodum iniustitiae, et³ omnem consignationem iniquam dele; resolve suffocationes impotentium⁴ commerciorum, dimitte quassatos in remissionem, et omnem cautionem malignam dissipa. Frange esurienti panem tuum, et egenos sine tecto induc in domum tuam. Cum videris nudum, vesti, et domesticos seminis tui non despicias. Tum erumpet temporaneum⁵ lumen tuum, et vestimenta⁶ tua cito oriuntur; et praeibit ante te iustitia, et claritas Dei circumdabit te. Tunc exclamas,⁸ et Deus exaudiet te; cum adhuc loqueris, dicet: ecce adsum, si abstuleris a te nodum et suadela⁹ malorum, et verbum murmurationis,

beto scriptum fuisse videtur = et iumentum eius mendum non habeto. Cfr. Orig. contra Cels. VII, 1. T. XX. p. 1. ed. Lommatzsch γν', ἔξολοθρευθέντων αὐτῶν, οἱ πάντες περισπασμοῦ ἀπολυθέντες εἰπωσι τὸ ἐξῆς ἐκείνῳ, τὸ, ἔκουσίως θύσω σοι λογικὴν καὶ ἄκαπνον θυσίαν προσφέροντες τῷ θεῷ τῶν ὄλων. Malitia autem derelicta λογικὴν καὶ ἄκαπνον θυσίαν, quam Deus noster non despicit, ei offerre possumus.

13) Simili modo nos errantes cum veteris foederis populo i. e. nos iudaeizantes. Respicit simul intellectus plenitudinem Christianorum (Col. 2, 2.) et mentis cecitatem Iudaeorum (II Cor. 3, 14.).

14) Ps. 50, 19.

15) Menardo videtur deesse voc. Satan, vel contrarius, vel simile aliquid. Fortassis nequam ob antecedentium similitudinem nequando amanuensi excidit. Eodem modo legitur infra c. 4. ne quando quiescentes iam vocati addormiamus in peccatis nostris, et Nequam accipiens rlq.

16) Ita Rhode. Ms. evertat. Cfr. Ignat. ad Eph. c. 17.: μὴ ἀρχμαλώτιση ὑμᾶς ἐκ τοῦ προκειμένου ζῆν. H. Rhodii emendatione vix opus erat; nam idem omnino vbb. evertere et avertere haud raro significant. Cfr. Hermae Past. Sim. 6, 2.: et avertit (evertitque

Cod. Palatinus) eos a veritate. Iam Galliccioli: acciòché il malvaggio non mai trovi adito in noi, e ne allontani dal nostro instituto di vita.

Cap. III. 1) Reprobatur Esaias ieiunium Iudaeorum, quod cum fastu erat et tristitia affectata ad ostentationem, quale est ieiunium hypocritarum Matth. 6., et bonis operibus vacuum malisque plenum. Men. Isai. 58, 4. 5.

2) Forte Ἐὰν νηστεύης. Isai. 58, 6—10.

3) Vocce. et omnem consignationem iniquam dele ex margine irrepsisse, eoque releganda esse videtur Cotelierius, cum sint altera versio verborum πᾶσαν συγγραφὴν ἄδικον διάσπα, quae infra sic redduntur: et omnem cautionem sqq.

4) Impotens ut alibi incontinens, insolens, effrenatus, vehemens, impatiens, sui non potens. Sic Cic. IV. Fam. 9. Victoria etiamsi ad meliores venit, tamen eos ipsos ferociores impotentioresque reddit.

5) πρῶϊμον LXX, i. e. matutinum. Men. Sensus: Gloriam apud Deum tibi adquires ipsum ita magnificando.

6) ἱάματα LXX, i. e. sanitates, pro quo quidam legerunt ἱμάτια. Men.

7) orientur legendum monuit Men.

8) exclamabis scribi vult Men.

9) χειροτονια LXX. Notum est

læderis esurienti panem ex animo.⁶ In hoc ergo, fratres, providens et misericors Deus, quia in simplicitate crediturus esset populus, non comparavit dilecto suo, atque ante ostendit omnibus nobis, ut non murmuramus, tanquam proselyti, ad illorum legem.

1) *Error huius temporis fugiendus, simulque iam vocatis cavendum, ne legis contemptu tanquam iustificati superbiant.*

Oportet ergo de instantibus¹ multum scrutantes scribere, quae nos² vident sanare. Fugiamus ab omni opere iniquitatis, et odio habeamus³ terram⁴ huius temporis, ut futuro diligamur.⁴ Non demus animae⁵ nostrae spatium, ut possit habere potestatem discurrendi cum nequissimis et peccatoribus, ne quando similemus illis. Consummata enim tenentur⁶ sicut scriptum est, [et] sicut Daniel⁷ dicit, adpropinquavit. Propter hoc enim Dominus intercudit⁸ tempora et dies, ut acceleret dilectus rex ad hereditatem suam. Dicit sic propheta: „Regna⁹ in terris decem stabunt; et resurget retro pusillus,¹⁰ qui deponet tres in unum.“ De regnis similiter.¹¹ De hoc ipso¹² dicit iterum Daniel: „Et¹³ vidi quartam bestiam, nequam et fortem, et saeviore[m] caeteris bestiis marinis, et appaerunt illi decem cornua; et ascendit aliud cornu breve in medio horum, et deiecit cornua tria de maioribus cornibus.“ Intelligere¹⁴ ergo debemus. Adhuc¹⁵ et rogo vos tanquam unus ex vobis, omnes amans

Ex digito loqui, ut complici significetur quid dicat quidve taceat, cum in nemine quotidianis, tum coram iudicibus. Cfr. Prov. 6, 12, 13.

Cap. IV. 1) Menardus *instantibus* iure meritoque coni. p. Cod. *histantibus*, Voss. *in talibus*, Cot. *his tantis*, vel *instantibus*. In textu graeco fuisse mihi videtur *Δείξον περι τῶν ἐνεστώτων κτλ.* = de quibus nunc quaeritur. Ea autem intelligit, quae insita lege ad veteris et novi foederis conditionem invicem pertinent. Cfr. infra c. 17.

2) non Ms.

3) Quamcumque legis naturalis recta sentit aberrationem, praesertim ethnicorum intelligo errorem (*τῆν τῶν ἔθνων ἀνομιάν*), quo illud tempus vel maxime aegrotabat. Opera iniquitatis fugienda idem quod consortium ethnicorum saepe in PP. Apostol. scriptis sibi volunt.

4) *future diligamus* leg. censet Men.

5) appello. G.

6) Vid. Is. 10, 22, 23.

7) Dan. 9, 24, 26, 27. Copula et excidisse videtur. Addidi eam ante *sicut Daniel*.

8) Ita legendum monet Men. in margine, iuxta illud Danielis *Septuaginta hebdomadae abbreviatae sunt*. Cfr. Matth. 24, 22.

9) Dan. 7, 24. Etiam LXX *βασιλείαι*. Vulgata versio accuratius cum textu hebraico *Reges*.

10) Aliter in vulgata editione: *Et alius consurget post eos, et ipse potentior erit*, ut in textu graeco et hebraico. Verum Apostolus verba non reddidit, sed sensum, alludens ad illud parvulum cornu, quod de medio decem cornuum quartae bestiae ortum tria de cornibus primis, hoc est tres reges contrivit. Ille ergo rex, qui dicitur caeteris potentior, ab Apostolo appellatur pusillus, quia per illud parvum cornu significatur. *Men.*

11) *Subaudi dicendum est*: quae nemo cum suis regibus ab illo potentiore funditus evertentur. *Men.*

12) I. e. de hac ipsa re. Alii subaudiunt *pusillo* = Antichristo.

13) Proferri haec ex sensu potius, quam ex sacro Codice, admonet Men. Cfr. Dan. 7, 7, 8.

14) Sensus: Quidnam illud Scripturae significet, nobis est perscrutandum. — Etenim demonstrare auctori in animo est, foedus cum Deo initum ob Israelis perfidiam fuisse adnihilatum, iamque renovatum cum Novellis in fide. Commenta autem Hebraeorum mystica ad vhb. *omne cornu Israel* Thren. 2, 3, docent: *Cuncta fuerunt data in capite Israel; cumque peccaverunt, ablata sunt ab eis, et data sunt gentibus seculi*. Et hoc est, quod scriptum est in Daniele 7, 7.: *Ecce bestia etc.*

15) I. e. *Πέντε γὰρ*

super animam meam, ut attendatis vobis, et non similetis eis, qui peccata¹⁶ sua congerunt, et dicunt: quia testamentum illorum, non¹⁷ et nostrum est. Nostrum¹⁸ autem, quia illi in perpetuum perdidērunt illud, quod Moyses accepit. Dicit enim Scriptura: „Et¹⁹ fuit Moyses in monte ieiunans XL diebus et XL noctibus; et accepit testamentum a Domino, tabulas lapideas, scriptas manu Dei.“ Sed conversi in idola perdidērunt illud. Dicit enim Dominus Moysi: „Moses,²⁰ descende celerius, quia praeteriit legem populus tuus, quem eduxisti de terra Aegypti.“ Et proiecit Moyses tabulas lapideas de manibus suis, et contractum est testamentum eorum, ut dilectio Iesu consignetur in praecordiis vestris in spem fidei illius.²¹ Propter quod attendamus novissimis diebus. Nihil enim proderit nobis omne tempus vitae nostrae et fidei, si non odio²² iniquum et futuras tentationes habeamus, sicut dicit filius Dei: „Resistamus²³ omni iniquitati, et odio habeamus eam.“ Ergo considerate opera malae²⁴ viae. Non separatim debetis seducere²⁵ vos tanquam iustificati; sed in unum convenientes inquirete, quod communiter dilectis conveniat et prosit. Dicit enim Scriptura:

Οὐαὶ²⁶ οἱ συνετοὶ παρ' ἑντοῖς, καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες. Πνευματικοὶ γενόμεθα, ναὸς τέ-

„Vae illis, qui sibi solis intelligunt, et apud se docti videntur.“ Simus spirituales, simus templum²⁷ consum-

16) I. e. opera iniquitatis et errorem, de quibus supra dixerat.

17) Ita dedi ex coniectura. Apud Menardum habes quia testamentum illorum et nostrum est, quam lect. editores Fr. Reithmayr excepto repeterunt. Is enim quia testamentum illorum, et non nostrum est evulgavit, asserens ita extare in Cod. ms. Nescio, an fides habenda. Iam de altera parte illius erroris disceptat, quem in capitis initio fugiendum fratribus intimaverat, i. e. de totius legis Moysaicae contemptu ex spiritali superbia. Huc spectant, quae mox leguntur: Non separatim debetis seducere vos tamquam iustificati sqq. Qui cum Menardo legunt quia testamentum illorum et nostrum est, id quidem ad Iudaistas referentes, sententiarum progressum intercidunt confunduntque.

18) Sensus: Iam nostrum profecto est illud foedus divinum, quia rlqq. Cfr. infra c. 13 et 14.

19) Exod. 31, 18. 34, 28.

20) Exod. 32, 7. Deut. 9, 12.

21) Ostendit, quomodo vetus testamentum sit etiam Christianorum, cum videlicet repudiata lege a Iudaeis, quod quidem significatur per fracturam tabularum, nova lex data est scripta, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis, cum illis a Deo repudiatis Christiani fuerunt adoptati in novum populum, ut infra de eadem tabularum confractio-

agens recte docet S. Barnabas, accepto testamento a Iudaeis per idololatriam abiecto. Quod quidem testamentum intelligitur tantum de decalogo, qui in duabus tabulis Dei digito scriptis et a Moyse fractis continebatur. Origenes libro primo contra Celsum primas tabulas dicit esse legem in cordibus hominum scriptam, quae cum superfusione peccatorum esset abolita, iterum Deus dedit scriptam in excisis per Moesen tabulis lapideis, nimirum prophetico sermone praeparante animam post primum peccatum ad secundas Dei literas. Men.

22) Ms. modo.

23) Nullibi in N. T. haec Christi verba leguntur. Unde aut a quodam eius discipulo auctorem ea audisse, aut ex variis similibus locis (Jac. 4, 7. II Tim. 2, 19. et Ps. 119, 163.) sac. Scripturae ipsam sententiam constat esse statuentium videtur. Cfr. dictum illud Salvatoris in Act. 20, 35.

24) De lucis et tenebrarum via plura infra c. 5. 20.

25) I. e. subtrahere, nisi forte scribendum ducere = gerere. Cfr. Hebr. 10, 25. Tit. 1, 10.

26) Isai. 5, 21. Graeca leg. in Clem. Alex. Strom. II. c. 7. p. 447. Vocc. parentesi inclusis vetus nostra latina versio non convenit.

27) Gal. 6, 1. I Cor. 3, 16. 17.

ἡμεῖς τῷ Θεῷ. Ἐφ' ὅσον ἐστὶν ἡμῖν, μελετῶμεν τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καὶ φυλάσσειν ἀγωνιζόμενοι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ (ὡς ἐν τοῖς ἡμασὶν αὐτοῦ εὐφρανθῶμεν).

mus²⁹ non accepta persona iudicat mundum; unusquisque secundum scit accipiet. Si fuerit bonus, bonitas eum antecedit; si nequam, nequitiae eum sequitur.³⁰ Attendite, ne quando quiescentes³¹ vocati addormiamus in peccatis nostris, et Nequam accipiens potest nostram³² suscitetur,³³ et [nos] excludat a regno Domini. Adhuc id intelligite, cum videritis³⁴ tanta signa et monstra in populo Iudaeorum, et sic illos dereliquit Dominus. Attendamus ergo, ne forte, scriptum est, multi³⁵ vocati, pauci electi inveniamur.

V. Christi morte nos salvati, Iudaei iudicati.

Propter hoc Dominus sustinuit tradere corpus suum in exterminium, missione peccatorum sanctificemur, quod est sparsione sanguinis illius. Scriptum est enim de illo, quaedam ad populum Iudaeorum, quaedam ad nos. Dicit autem³ sic: „Vulneratus est propter iniquitates nostras et vexatus est propter peccata nostra; sanguine illius sanati sumus. Tanquam ovis ad victimam adductus est; et sicut agnus coram deo se, sic non aperuit os suum.“ Supergratulari ergo debemus deo, quia et praeterita nobis ostendit, et sapientes fecit, et de futuro sumus³ sine intellectu. Dicit autem: „Non iniuste tenduntur verberibus.“⁴ Hoc dicit, quia iuste periet⁵ homo habens viam veritatis, et se a via tenebrosa non continet adhuc. Et ad hoc⁶ Dominus sustinuit pati pro anima nostra, cum sit orbis terrarum Dominus, et⁷ die ante constitutionem saeculi: „Faciamus⁸ hominem ad imaginem et similitudinem nostram.“ Quomodo ergo sustinuit, cum ab hoc pateret, discite. Prophetiae, ab ipso habentes donum, in prophetaverunt; ille⁹ autem, ut vacuum faceret mortem et de mor-

Cfr. Isai. 33, 18.

Cfr. I Petr. 1, 17. Gal. 2, 6. 3, 8.

Cfr. Isai. 59, 8.

Cfr. Matth. 25, 5. sqq.

3) supra di noi. G.

4) Ita conl. Men., suscitetur Cod. In e deest [nos].

5) Hierosolyma urbs iam diruta erat c. 16.); unde videritis non futuri sed perfecti temporis forma.

6) Matth. 20, 16. 22, 14. Voc. scriptum est glossam olent.

p. V. 1) I Petr. 1, 2.

Sc. ad nos. Cfr. Isai. 53, 5. 7.

In veteri Codice, ex quo Men. versionem evulgavit, sic erat: Et aris non simus, sumus sine intel-

Sed expungendum esse simus iam intellexit. Sensus: Haud ignari suorum, quae ventura sunt.

4) Prov. 1, 17. Sensus: Quamvis ob nimiam Domini misericordiam sapientes redditi non simus sine intellectu, cavendum tamen nobis est, ne in retia uti aves incidamus, in via tenebrarum pereuntes. Cfr. A. Hilgenfeld: Die Apostolischen Vater. Halle 1853. p. 16.

5) Merito Vossius Menardi improbat correctionem peribit p. periet, cum non hoc minus quam alterum in usu fuerit aevo posteriori. Ita et alibi interiet, exiet et transiet, etiam apud Tibullum 1, 4, 27. Cfr. Buenemann ad Lactant. IV, 13, 24.

6) E inoltre il Signore comportò patire. G. Forte πέρρας γε.

7) Sc. pater. Men.

8) Gen. 1, 26.

9) Constr.: Ille autem — quia in carne oportebat eum adparere, ut vacuum faceret mortem et de mortuis resurrectionem ostenderet — sustinuit (i. e. pati

tuis resurrectionem ostenderet, quia in carne oportebat eum adpare-
sustinuit, ut promissum parentibus redderet, et ipse sibi¹⁰
τὸν λαὸν τὸν καινὸν¹¹ ἐτοιμάζων ἐπιδείξῃ¹² ἐπὶ τῆς γῆς ὧν, ὅτι τῶν
ἀνάστασιν αὐτὸς ποιήσας κρινεῖ.¹³ Πέρασ γέ τοι¹⁴ διδασκων τὸν Ἰσραὴλ
καὶ τηλικαῦτα τέρατα καὶ σημεῖα ποιῶν, ἐκήρυξε, καὶ ὑπερηγάτησε
αὐτόν.¹⁵ Ὅτε δὲ τοὺς ἰδίους Ἀποστόλους, τοὺς¹⁶ μέλλοντας κηρῶσ-
σειν τὸ εὐαγγέλιον αὐτοῦ, ἐξελέξατο, ὄντας¹⁷ ὑπὲρ πᾶσαν ἁμαρτία-
ἀνομιωτέρους — ἵνα δείξῃ, ὅτι¹⁸ οὐκ ἦλθε, καλέσαι δικαίους, ἀλλ'
ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν — τότε ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν υἱὸν Θεοῦ εἶναι.
Εἶ¹⁹ γὰρ μὴ ἦλθεν ἐν σαρκί, πῶς ἂν ἐσώθησαν οἱ ἄνθρωποι, βλέ-
ποντες²⁰ αὐτόν; ὅτι τὸν μέλλοντα μὴ εἶναι ἥλιον, ἔργον χειρῶν ἀν-
τοῦ ὑπάρχοντα, βλέποντες οὐκ ἰσχύουσιν²¹ εἰς τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ ἀν-
τοφθαλμῶσαι. Οὐκοῦν²² ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἰς²³ τοῦτο ἦλθεν ἐν σαρκί,
ἵνα τὸ τέλειον τῶν ἁμαρτιῶν κεφαλαιώσῃ²⁴ τοῖς διώξασιν ἐν θανάτῳ
τοὺς προφήτας αὐτοῦ. Οὐκοῦν εἰς τοῦτο ὑπέμενεν.²⁵ Λέγει γὰρ ὁ
Θεός· τὴν πληγὴν²⁶ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, ὅτι ἐξ αὐτῶν, [καὶ ἄλλος
προφητῆς].²⁷ ὅταν πατάξω τὸν ποιμένα, τότε σκορπισθήσεται τὰ
πρόβατα τῆς ποιμένης. Αὐτὸς ἠθέλησεν οὕτω²⁸ παθεῖν· ἔδει γὰρ
ἵνα ἐπὶ τῆς ξύλου πάθῃ. Λέγει γὰρ ὁ προφητεύων ἐπ' αὐτῷ· φρεῖσαι²⁹
μου τῆς ψυχῆς ἀπὸ ῥομφαίας, καθήλωσόν³⁰ μου τὰς σάρκας, ὅτι³¹ πο-
νηρευομένων συναγαγαὶ ἐπανέστησάν μοι. Καὶ πάλιν λέγει· ἴδου³²
τέθεικά μου τὸν νῶτον εἰς μαστίγας, καὶ τὰς σιαγόνας³³ εἰς ῥαπίσ-
ματα.³⁴ τὸ δὲ πρόσωπόν μου ἔθηκα ὡς στερεᾶν³⁵ πέτραν.

VI. Prima atque secunda creatio passione Christi iam a prophetis
annuntiata.

Ὅτε οὖν ἐποίησεν ἐντολήν, τί λέγει,¹ Τίς² ὁ κρινόμενός μοι;
'Ἀντιστήτω μοι.³ Ἡ τίς ὁ δικαζόμενός⁴ μοι; Ἐγγισάτω τῷ παιδί κυ-

potuit et passus est), ut promissum pa-
rentibus redderet, et populum novum etc. H.

10) In Codd. manuscriptis, quotquot
alii et nosmet ipsi excussimus, graeca
hucusque desiderantur. Quae subsequun-
tur, cum Ep. Polycarpi ad Philippenses
ubivis coniuncta extant: ἀλλὰ τὸν ὑπὲρ
ἡμῶν ἀποθανόντα. καὶ δι' ἡμᾶς ὑπὸ
τὸν λαὸν B, ἀποθανόντα. Καὶ δι'
ἡμᾶς ὑπὸ τὸν λαὸν C O V, οὐ γὰρ
τὸν νῦν ἠγάπησαν αἰῶνα, ἀλλὰ τὸν
ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντα καὶ δι'
ἡμᾶς ὑπὸ τὸν λαὸν F. Interpretatio
autem latina, quae versionem veterem
ab hinc excipit, Cotelerii est, ab Hefelio
quidem iam refusa et a nobis passim cor-
recta atque castigata.

11) καινὸν coni. Men., idem καινὸν
in textu ut B C F O V, et ipse sibi po-
pulum parans Int. vet.

12) ἐπιδείξῃ Voss., ἐπεδείξει (sic)
C, ἐπιδείξει B F O Men., qui legi vult
ἐπέδειξε. In V ἐπὶ δείξει.

13) κρινεῖ recte coni. Men., κρινεῖ

B C F O V cum ed. pr. Christus in iudic-
ium vocabit mortuos ab ipso resuscitatos.

14) πέρασ δ' ἔτι B et var. lect. ap. Voss.

15) non crediderunt, nec dilexerunt
illum vet. Int.

16) τοὺς restitui c. Men. B C O V; deest
in F. In marg. Cod. C man. sec.: ποιοὶ
οἱ ἀπόστολοι πρὸ τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν.

17) Hunc locum Origenes defendit
contra Cels. I, 63. Tom. XVIII. P. I. p. 116.
ed. Lommatzsch.

18) Math. 9, 13.

19) Coniunge haec cum verbis an-
teced.: in carne oportebat eum apparere.
Eandem sententiam reperies in oraculis
Sibyllinis, Proem. V, 10—15. Galland.
Biblioth. T. I. H.

20) ἐσώθησαν οἱ ἄνθρωποι, βλέ-
ποντες scripsi c. F O V, ἐσώθημεν οἱ
ἄνθρωποι βλέποντες B C, ἐσώθημεν
(l. ἐσώθησαν) ἄνθρωποι; βλέποντες
Men., ἐσώθησαν ἄνθρωποι οἱ βλέπόν-
τες Voss., quam lectionem editoribus ad
novissimum usque pro lubito variare pla-

alium novum parans, dum in terris degit, ostenderet, quod facta
 selectione ipse esset et iudicaturus. Porro, docens Israëllem, at-
 que magna prodigia et signa faciens, praedicavit, ac illum [Israël-
 lem] summe dilexit. Quando autem Apostolos suos, qui ipsius Evange-
 lium essent praedicaturi, elegit, homines omni peccato iniquiores — ut
 diceret, quod non venit, vocare iustos sed peccatores ad poeniten-
 tiam — tunc palam fecit, se esse filium Dei. Nisi vero in carne ven-
 iret, quomodo servati fuissent homines, cum eum viderent? quando-
 dem enim, qui solem hunc aliquando desitutum, opus manuum eius,
 non valent radios illius obtueri. Porro igitur filius Dei ideo
 in carne venit, ut summam imponeret peccatis eorum, qui ad mortem
 a peccati sunt prophetae ipsius. Ob hoc igitur passus est. Dicit enim
 Christus, plagam carnis eius ab illis esse, et alius propheta: ‚cum percus-
 sum pastorem, tunc dispergentur oves gregis.‘ Ipse autem ‚sicut‘ pati
 voluit: oportebat quippe, ut in ligno pateretur. Dicit enim, qui de illo
 propheta: ‚parce animae meae a gladio; clavis confige carnes meas,
 quia concilia malignantium insurrexerunt in me.‘ Et rursus ait: ‚ecce
 meo dorsum meum ad flagella, et genas ad alapas; faciem autem meam
 sicut solidam petram.‘

VI *Prima atque secunda creatio passionis Christi iam a prophetis
 annuntiata.*

Cum autem fecit, quod praeceptum ei fuerat, quid ait? ‚Quis est,
 qui litiget mecum? Resistat mihi. Vel quis est, qui iudicium inest ad-

XL Vetus quoque Int.: *Quomodo pos-
 sui homines sanari.*

21) ἰσχύσουσιν OV. Subinde ad-
 ἔδι τὰς αὐτὴ ἀπτίνας c. BCFOV.

22) Profert aliam causam adventus
 Christi, ut consummarentur peccata Iudae-
 orum addita Christi morte. Men. Cfr.
 Math. 23, 31. sqq.

23) Scribo εἰς c. BC OV, εἰς Men.
 et riqq.

24) κεραιαίωσι V.

25) ὑπέμεινεν scripsi c. COV, ὑπέ-
 μεινε B Men. et riqq.

26) πληγὴν lego c. BOV, πηγὴν
 C Men., qui auctore vet. Int. legendum
 proponit: τῇ πληγῇ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ
 ἡμεῖς ἰαθήμεν, plaga carnis (corporis
 Int. vet.) illius omnes sanati sumus. Vid.
 Isai. 53, 8. Zachar. 13, 6. Qui lectio-
 nem Cod. C. πηγὴν retinere velit, legat
 ἴσ: τὴν πηγὴν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ,
 ὅτι ἐξ αὐτῶν (i. e. προφητῶν ἐλύετο),
 ὅταν πατάξω κτλ., ita ut duos locos
 citatos auctor in unum contulerit.

27) [καὶ ἄλλος προφητῆς] restitui
 ex Int. vet., qui legit: Et alius propheta.
 Sententiarum nexus: Dominus per pro-
 phetas praedixit, fore ut Iudaei Christum

occiderent, unde ipsis interitus. Cfr.
 Zachar. 13, 7. Matth. 26, 31. Marc. 14, 27.

25) οὕτως O. I. e. cruci adfixus.

29) Ps. 21, 21.

30) Ps. 118, 120.

31) Ps. 21, 17.

32) Isai. 50, 6. 7. Cfr. Justin. Apo-
 log. I. n. 38.

33) σιαγῶνας BV.

34) ὀπισμόν B et var. lect. ap. Voss.

35) I. e. immobilis permansit.

Cap. VI. 1) Sc. ὁ νόμος.

2) Isai. 59, 8. 9.

3) Vocc. Ἀντιστήτω μοι desunt in
 C et ap. Men. In B ordo vrb. ita pro-
 cedit: τίς ὁ κρινόμενός μοι; ἢ τίς ὁ
 δικαζόμενός μοι; Ἀντιστήτω μοι ἔγ-
 γισάτω τῷ παιδί κυρίου. Apud Vos-
 sium habes τίς ὁ κρινόμενός μοι, ἀν-
 τιστήτω μοι; ἢ τίς ὁ δικαζόμενός
 μοι, ἔγγισάτω τῷ παιδί κυρίου; κτλ.
 Errat Holstenius, Vossium ex Mediceo
 et Codice Vat. exhibere asserens τίς
 ὁ κρινόμενός μοι; ἀντιστήτω μοι.
 ἢ τίς ὁ δικαζόμενός μοι, ἔγγισάτω
 τῷ π. x.

4) Quis aequalis futurus est mihi ==
 εἰκασόμενός leg. vet. Int.

ρίον. Οὐαί ὑμῖν· ὅτι πάντες ὑμεῖς παλαιωθήσεσθε ὡς ἱμάτιον, καὶ σῆς⁵ καταφάγεται ὑμᾶς. Καὶ πάλιν λέγει ὁ προφήτης· ἐπεὶ⁶ ὡς λίθος ἰσχυρὸς ἐτέθη εἰς συντριβήν· ἰδοὺ ἐμβαλῶ⁷ εἰς τὰ θεμέλια Σιών· λίθον πολυτελεῖ, ἐκλεκτὸν, ἀκρογωνιαίον, ἔντιμον. Εἶτα τί λέγει; „Καὶ ὅς⁸ ἐλπίζει ἐπ’ αὐτὸν, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα.“ Ἐπὶ λίθον⁹ οὖν ἡμῶν ἢ ἐλπίς; Μὴ γένοιτο· ἀλλ’ ἐπεὶ ἐν ἰσχύει ἔθηκε τὴν σάρκα¹⁰ αὐτοῦ ὁ κύριος. Λέγει γὰρ· καὶ ἔθηκε¹¹ με ὡς στερεὰν πέτραν. Λέγει δὲ πάλιν ὁ προφήτης· λίθον¹² ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας. Καὶ πάλιν λέγει· αὕτη¹³ ἐστὶν ἡ ἡμέρα ἢ μεγάλη καὶ θαυμαστή, ἣν ἐποίησεν ὁ κύριος. Ἀπλούστερον ὑμῖν¹⁴ γράφω, ἵνα συνιῆτε· ἐγὼ περίφημα¹⁵ τῆς ἀγάπης ὑμῶν. Τί οὖν λέγει πάλιν ὁ προφήτης; „Περιέσχε¹⁶ με συναγωγῇ πονηρουμένων, ἐκχύλωσάν¹⁷ με ὡσεὶ μέλισσαι κηρίον,¹⁸ καὶ ἔπι¹⁹ τὸν ἱματισμὸν μου ἔβαλον κλῆρον.“ Ἐν σαρκὶ οὖν αὐτοῦ μέλλοντος φανεροῦσθαι καὶ πάσχειν, προεφανεροῦτο²⁰ τὸ πάθος. Λέγει γὰρ ὁ προφήτης ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ· οὐαί τῇ ψυχῇ αὐτῶν, ὅτι βεβούλευνται²¹ βουλήν πονηρὰν καθ’ ἑαυτῶν, εἰπόντες· δήσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχηστος²² ἡμῖν ἐστίν. Λέγει²³ δὲ καὶ Μωσῆς αὐτοῖς· ἰδοὺ²⁴ τάδε λέγει κύριος ὁ Θεός· ἐσέλθετε²⁵ εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν, ἣν ὤμοσε κύριος τῷ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, καὶ κατακληρονομήσατε²⁶ αὐτήν, γῆν θέουσαν γάλα καὶ μέλι. Τί λέγει ἡ γνῶσις,²⁷ μάθετε. Ἐλπίζατε [φθσιν],²⁸ ἐπὶ τὸν ἐν σαρκὶ μέλλοντα φανεροῦσθαι ὑμῖν Ἰησοῦν. Ἄνθρωπος [γὰρ] γῆ ἐστὶ πάσχουσα· ἀπὸ προσώπου γὰρ τῆς γῆς ἢ πλάσις τοῦ Ἀδάμ ἐγένετο. Τί²⁹ οὖν λέγει· [εἰς] τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν, τὴν θέουσαν γάλα καὶ μέλι; Εὐλογητὸς ὁ κύριος ἡμῶν, ὁ σοφίαν καὶ νοῦν θέμενος ἐν ἡμῖν τῶν κρυφίων αὐτοῦ. Λέγει γὰρ ὁ προφήτης· παραβολὴν³⁰ κυρίου τίς νοήσει, εἰ μὴ σοφὸς καὶ ἐπιστήμων καὶ ἀγαπῶν τὸν κύριον αὐτοῦ; Ἐπεὶ οὖν ἀνακαινίσας³¹ ἡμᾶς ἐν τῇ ἀφέσει τῶν ἁμαρτιῶν, ἐποίησεν ἡμᾶς ἄλλον τύπον, ὡς παιδίων³² ἔχειν τὴν ψυχὴν, ὡς

5) σῆς O, man. sec. correctum in σῆς.

6) Esa. 8, (14.) potius iuxta sensum, quam verba, quemadmodum Paulus ad Romanos: Sic scriptum est: Ecce pono in Sion lapidem offensionis et petram scandali. Apud Esaiam enim sic habetur: In lapidem autem offensionis et petram scandali duabus domibus Israel iuxta textum hebraicum, non iuxta septuaginta interpretes, qui negationem apponunt. Tangit locum Petrus epist. I. cap. 2. Et lapis offensionis, et petra scandali his, qui offendunt verbo, nec credunt. Hic igitur lapis positus est in afflictionem et contritionem, eorum videlicet, qui non credent, iuxta locum Petri citatum. Est etiam lapis offensionis et petra scandali propter ignominiam crucis, ex qua multi, increduli videlicet, scandalizabantur. Men.

7) ἐμβαλῶ Men. et cum aliis Hefelius contra auctoritatem Codd. B C F O V et Int. vet., quorum lect. ἐμβαλῶ repo-

sui. Isai. 28, 16. Cfr. Rom. 9, 33. I Petr. 2, 6.

8) ὡς Men.

9) λίθου Voss. Dein C ad oram: fecit potentiam in brachio suo.

10) σὰρξ Christi propter ἰσχύιν a Propheta λίθος vocatur. H.

11) Ita nostri Codd. omnes, ἔθηκε LXX in Isai. 50, 7.

12) Ps. 117, 22.

13) Ps. 117, 24. Loquitur de ea die, qua lapis reprobatus factus est in caput anguli. H.

14) ὑμῖν B C O V vet. versio lat. et Clem. Alex. recte, ἡμῖν Men. Voss. Tum συνιῆτε V O, ad cuius oram m. sec. συνιῆτε. Amanuensis Cod. C hic evolvendum monet Clem. Alex. Strom. V. ubi locus extat in cap. 10.

15) Cfr. I Cor. 4, 12. 13. et Ign. ad Eph. c. 18.

16) Ps. 21, 17.

17) Ps. 117, 12.

rum me? Appropinquet puero Domini. Vae vobis, quia omnes vos
 crescetis quasi vestimentum, et tinea devorabit vos! Et iterum dicit
 propheta: quoniam sicut lapis fortis positus est in contritionem; ecce
 in fundamenta Sionis lapidem pretiosum, electum, angularem,
 mirabilem. Deinde quid loquitur? Et qui speraverit in illum, vivet
 in aeternum. In lapide ergo spes nostra? Absit; sed quia Dominus
 in veritate posuit corpus suum. Ait namque: et posuit me sicut so-
 lam petram. Adhuc autem dicit propheta: lapidem quem reprobav-
 erunt aedificantes, hic factus est in caput anguli. Et iterum ait: haec
 res magna et mirabilis, quam fecit Dominus. Simplicius vobis
 dico, ut intelligatis, ego, purgamentum vestrae charitatis. Quid vero
 dicit propheta? Obsedit me concilium malignantium, circumdedit
 me sicut apes favum, et super vestem meam miserunt sortem. In
 carne igitur in carne esset appariturus et passurus, praemonstrata est
 passio. Nam in Israelem dicit propheta: vae animae eorum, quia
 consilium inierunt adversus semetipsos, dicentes: alligemus
 eum, quoniam molestus nobis est. Sed et Moses dicit ad illos: ecce
 ait Dominus Deus: intrate in terram bonam, quam iuramento pro-
 misit Dominus Abrahae et Isaac et Iacob; et ut hereditatem posside-
 ream, terram fluentem lacte et melle. Quid dicat cognitio, discite:
 sperate, inquit, in Iesum, qui in carne manifestandus est vobis. Homo
 enim est terra, quae patitur; ex substantia enim terrae formatus est
 factus. Quid ergo dicit: in terram bonam, lacte ac melle fluentem?
 benedictus sit Dominus noster, qui sapientiam et intelligentiam oculor-
 um suorum posuit in nobis. Dicit enim propheta: parabolam Domini
 quis intelliget, nisi sapiens et peritus et diligens Dominum suum? Ubi
 dicitur nos renovavit per remissionem peccatorum, alium nos fecit typum,
 quo tamquam puerorum animam haberemus, quemadmodum nosmet ipsi

15) *κυρόλον* scr. C.

19) Ps. 21, 19. Cfr. Iustin. Apol. l. n. 38.

20) *προσεψανερωτο* C. Cfr. I Timoth. 3, 16.21) *βεβούλευται* B O man. sec. et Men. pro coniect. in marg., *βεβούλευται* CVO pr. man. et Men. in textu. Isai. 3, 9. Sap. 2, 12. Cfr. Iustin. Dialog. cum Tryphone n. 17.22) *δύσχαριστος* C. Dein scripsi *εστίν* c. O V, *εστί* B C et editi.

23) Ap. Clem. Alex. Strom. V, 10, p. 683.

24) Exod. 33, 1.

25) *εἰσελάθατε* B O V Tum *ἄμοσεν* O.

26) Levit. 20, 24.

27) l. e. profundior Veteris Test. et antiquae oeconomiae divinae cognitio — homini christiano reclusa. Cfr. Neander K. G. I, 415. H. In Cod. C ad oram: Hic est cibus solidus, quem Paulus dicit in epist. ad Hebraeos c. 5, (12—14.).

28) Vocc. [*φησιν*] [*γάρ*] [*εἰς*], quae

etiam Metaphrastes Barnabae vetus legit, textui reddenda esse ex Clem. Alex. iam vidit Davisius.

29) Haec incipit secunda loci biblici Exod. 33, 1. interpretatio allegorica seu gnostica. Terra illa 1) primum humanam Christi naturam denotabat, nunc 2) Christianos per salvatorem renatos = pueros Dei innuit. H.

30) Haec verba in sacris libris frustra quaerentur. Similia occurrunt Esai. 40, 13. Prov. 16. Eccles. 1, 10. *Potterus in Clem. Alex.*

31) *ἀνακαινίσαι* O, in marg. *ἰωσὺ ἀνακαινίσας*. Non mihi displiceret inf. *ἀνακαινίσαι*, si apodosis post *ἐπεὶ* sine iactura abesse posset. Coniunctio hic ut supra (*ἐπεὶ ὡς λίθος πτλ.*) certe abundat.

32) *παιδίων* ut scriberem, mihi facile persuasit Io. Franz, cum ante hos quindecim annos Berolini de loco luxurato mecum communicaret, et ita video ab Hefelio postea editum; *παιδίων* B C O V

ἄν δὲ ἀναπλασσομένους αὐτοὺς ἡμᾶς. Λέγει γὰρ ἡ γραφή περὶ ἡμῶν ὡς λέγει τῷ υἱῷ· ποιήσωμεν³³ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμῶν τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἀρχέτωσαν τῶν θηρίων τῆς γῆς, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης. Καὶ εἶπε κύριος, ἰδοὺ τὸ καλὸν πλάσμα, ἄνθρωπον· αὐξάνεσθε,³⁴ καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν. Ταῦτα πρὸς τὸν υἱόν. Πάλιν σοι ἐπιδείξω,³⁵ πῶς πρὸς ἡμᾶς δευτέραν πλάσιν ἐπ' ἐσχάτων ἐποίησεν.³⁶ Λέγει κύριος, ἰδοὺ³⁷ ποιήσω τὰ ἔσχατα ὡς τὰ πρῶτα. Εἰς³⁸ τοῦτο οὖν ἐκήρυξεν ὁ προφήτης· εἰσέλθετε³⁹ εἰς γῆν θέουσαν γάλα καὶ μέλι, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς. Ἴδε⁴⁰ οὖν ἡμεῖς ἀναπεπλάσμεθα, καθὼς πάλιν ἐν ἑτέρῳ προφῆτῃ λέγει· ἰδοὺ,⁴¹ λέγει κύριος, ἐξελω τοῦτων, τουτέστιν ὧν προέβλεπε τὸ πνεῦμα κυρίου, τὰς λιθίνας καρδίας, καὶ βαλῶ σαρκίνας αὐτοῖς· ὅτι ἡμελλεν⁴² ἐν σαρκὶ φανεροῦσθαι, καὶ⁴³ ἐν ἡμῖν κατοικεῖν. Ναός γὰρ ἅγιος, ἀδελφοί μου, τῷ κυρίῳ τὸ κατοικητήριον ἡμῶν τῆς καρδίας. Λέγει γὰρ πάλιν κύριος⁴⁴, καὶ⁴⁵ ἐν τίνι ὀφθήσομαι τῷ κυρίῳ Θεῷ⁴⁶ μου, καὶ δοξασθήσομαι; Λέγει· ἐξομολογήσομαι σοι⁴⁷ ἐν ἐκκλησίᾳ ἐν μέσῳ ἀδελφῶν μου, καὶ ψαλῶ σοι⁴⁸ ἀναμέσον ἐκκλησίας ἁγίων. Οὐκοῦν ἡμεῖς ἔσμεν, οὓς εἰσήγαγεν εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν.⁴⁹ Τί οὖν τὸ γάλα καὶ μέλι; Ὅτι πρῶτον τὸ παιδίον μέλιτι, εἶτα γάλακτι ζωοποιεῖται· οὕτως⁵⁰ καὶ ἡμεῖς τῇ πίστει τῆς ἐπαγγελίας καὶ τῷ λόγῳ ζωοποιούμενοι ζήσομεν⁵¹ κατακυριεύοντες τῆς γῆς. Προείρηκε δὲ ἐπάνω, ὅτι αὐξανέσθωσαν, καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων. Τίς οὖν⁵² ὁ δυνάμενος νῦν ἄρχειν θηρίων, ἢ ἰχθύων, ἢ πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ; Αἰσθάνεσθαι γὰρ ὀφείλομεν, ὅτι τὸ ἄρχειν ἐξουσία ἐστίν, ἵνα τις ἐπιτάξας κυριεύσῃ.⁵³ Εἰ⁵⁴ οὖν οὐ γίνεται τοῦτο⁵⁵ νῦν, ἄρα ἡμῖν⁵⁶ εἴρηκεν. Πότε; Ὅταν καὶ αὐτοὶ τελειωθῶμεν κληρονόμοι τῆς διαθήκης κυρίου γενέσθαι.

VII. Ieiunium tyrys et hircus emissarius figura Iesu passuri.

Οὐκοῦν νοεῖτε,¹ τέκνα εὐφροσύνης, ὅτι πάντα ὁ καλὸς κύριος προεφάνερωσεν ἡμῖν, ἵνα γινώμεν, ᾧ κατὰ πάντα εὐχαριστοῦντες ὀφεί-

vulg, παιδίον Dav. Nisi efficiamini sicut parvuli C. ad oram. Dein dedi ὡς ἂν δὲ ἀναπλασσομένους αὐτοὺς ἡμᾶς ex F O V, ὡς ἂν καὶ ἀναπλασσομένους αὐτοὺς ἡμᾶς B C et Men., qui quidem con. ἀναπλασσομένους αὐτοῖς. Lectione Codicis C admissa, supplendum aliquid erit, quod nom. αὐτὸς inuit. Vocabulum πνεύματι ante ἀναπλ. ex Int. lat. restitui vult Fellus: at mihi quidem interpretamentum esse videtur, participio ἀναπλασσομένους satis superque iam expressum.

33) Gen. 1, 26. Cfr. Dicta B. Albini Levitae (vel potius Alcuini) super illud Geneseos *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram.*

34) Gen. 1, 28.

35) *ἐπιδείξω* scripsi cum B C F O V et var. lect. ap. Voss., qui in textu c.

Men. ἐνδείξω. In O V vocc. πρὸς ἡμᾶς repetuntur ante ἐπ' ἐσχάτων.

36) Sic scr. Codd. nostri omnes, ἐποίησε vulg.

37) Miror, quod Hefele quoque et Hilgenfeld l. c. p. 46. ambigunt, vel potius ignorant, ad quam S. Scripturae elocutionem haec verba sint referenda. Evolvant II Cor. 5, 17. Quare amanuensis ad marg. Codicis C recte notat: *Vetera transierunt, ecce facta sunt omnia nova.* Cfr. Ies. 43, 18. 19. Apoc. 21, 5.

38) l. c. respectu secundae huius creationis (regenerationis christianae) praedicavit propheta: *intrate* etc., i. e. *renascimini. H.*

39) *εἰσέλθατε* B O V.

40) Scripsi Ἴδε (attice Ἰδὲ) c. B C F O V, ἰδοὺ Men. et rliqq. editi.

sc̄i fuerimus. Nam de nobis scriptura dicit, loquente patre ad
 :faciamus hominem ad imaginem et ad similitudinem nostram; et
 :bestiis terrae, et volatilibus coeli, et piscibus maris.' Tum Do-
 :videns hominem, pulchrum figmentum suum, ait: ,crescite et mul-
 :minini, et replete terram.' Haec ad filium. Iterum autem tibi osten-
 :quo modo quoad nos ultimis temporibus secundam creationem per-
 :Dicit enim Dominus: ,ecce faciam novissima tamquam priora.'
 :respicens praedicavit propheta: ,intrate in terram lacte et melle
 :estera, et dominamini ei.' Ecce igitur, nos denuo formati sumus;
 :modum rursus in alio propheta dicit: ,ecce,' inquit Dominus,
 :eram ab eis,' hoc est ab eis quos spiritus Domini praevidebat, corda
 :pta, et immittam illis corda carnea; quia in carne voluit apparere,
 :habitare in nobis. Templum enim sanctum, fratres mei, Domino est
 :latio cordis nostri. Etenim iterum ait Dominus: ,ubinam apparebo
 :am Domino Deo meo, et glorificabor?' Ait: ,confitebor tibi in ec-
 :cia, in medio fratrum meorum, et cantabo tibi in medio ecclesiae
 :olorum.' Itaque nos sumus, quos introduxit in terram bonam. Sed
 :are lac et mel? Quoniam infans primum melle, tunc lacte viviscit:
 :et nos, fide, quam habemus promissis Dei, et verbo praedicationis
 :ficati, vivemus terram possidentes. Superius vero praedixit: ,crescant
 :praesint piscibus.' Quis potest nunc praeesse bestiis, vel piscibus,
 :et coeli volucris? Scire enim debemus, ,praeesse' potestatem desig-
 :are, ut quis imperet ac dominetur. Etsi id nunc non contingat, pro-
 :mittit id sane nobis. Quando fiet? Cum et ipsi adeo perfecti erimus,
 :heredes simus testamenti Domini.

VII. *Ieiunium typus et hircus emissarius figura Iesu passuri.*

Intelligite ergo, filii dilectionis ac laetitia, quod bonus Dominus
 :omnia nobis praemonstravit, ut cognosceremus, cui in omnibus gratias agere

41) Ezech. 11, 19. 36, 26. C ad
 ram et dabo cor carne.

42) Scribo ἤμελλεν c. B F O V et
 pio graeco Menardi in notis, qui qui-
 :m ed. ἔμελλεν, ut habes in C. Me-
 :rdum secuti sunt rlqq.

43) Cfr. Ioan. 1, 14.

44) Vocem κύριος, quam nec vetus
 :it interpretes, aut male additam putes,
 :t non ad Deum, sed ad Prophetam
 :avid) referas. — Notes deinde, hisce
 :rbis tertiam loci illius biblici explica-
 :onem allegoricam seu gnosticam inci-
 :ere, quae terram illam de ecclesia chri-
 :iana interpretatur. H.

45) Ps. 41, 3.

46) τῷ κυρίῳ τῷ θεῷ B C Men.

47) ἔξομολογήσονται σοι B C, ἔξο-
 :ολογήσονται σοι O V. Deest pron.
 :oi ap. Men. Ps. 21, 23.

48) σοι reposui ex B (marg.) F O V
 :t vers. vet. lat. Similiter Ps. 21, 23.
 :μνήσω σε LXX.

49) Nos sumus, quos introduxit in
 :terram lacte et melle manantem C ad oram.

50) Ita ex B F O V, οὕτω C Men.

51) ζήσωμεν O V. De hac terra il-
 :lud: Beati miles, quoniam ipsi posside-
 :bunt terram, id est dominabuntur terrae
 :quando C ad oram.

52) τίς οὖν O V, τίς νῦν con. Men.,
 :τί οὖν B C Men. in textu, ubi deest sq.
 :νῦν. Vocabula τί οὖν ὁ θυνάμενος
 :νῦν ἀρχεῖν θηρών, ἢ ἰχθύων in textu
 :Cod. B. praetermissa ipsius margini
 :adscrip̄ta extant.

53) κηριεύση scr. C.

54) Sensus: in praesenti quidem im-
 :perium illud in volucres etc. non tene-
 :mus, sed promissam hanc dominationem
 :aliquando recuperabimus. H.

55) τοῦτον fuit in B.

56) ὑμῖν C et Men., in notis ἡμῖν
 :proponens. Dein ἐλρηκε B C. vulg.

Cap. VII. 1) νοῦτε O V.

λομεν αινειν. Ελ ουν ο υιός του Θεου, αν κύριος, και μέλλον κρίνει-
ζώντας και νεκρούς, Ξπαθεν,² ΐνα η πληγη αυτού ζωοποιήση ημάς
πιστευόμεν, ότι ο υιός του Θεου ούκ ηδύνατο παθειν, ει μη δι
ημάς. Αλλά και σταυρωθεις εποτίζετο ὄξει και χολη.⁵ Ακούσατε, πῶς
περι τούτου πεφανέρωκαν⁶ οι Ιερείς του λαου. Γεγραμμένης εντολη
αυτου, ὅς αν μη νηστειαν την νηστειαν, θανάτω εξολοθρευθησεται
εντείλατο κύριος, επει και αυτός υπέρ των ημετέρων αμαρτιῶν ημελλε
το σκευος του πνεύματος προσφέρειν θυσιαν ΐνα και ο τύπος ο γενό-
μενος επί Ισαακ, του προσενεχθέντος επί το θυσιαστήριον, τελεσθη.¹¹
Τί ουν λέγει εν τῷ προφήτῃ; ,Και φαγέτωσαν¹¹ εκ του τράγου, το
προσφερομένον τῇ νηστειᾷ υπέρ πασῶν των αμαρτιῶν. Προσέχετε ἀκ-
ριβῶς,¹² και φαγέτωσαν¹³ οι Ιερείς μόνοι πάντες το ἕτερον ἅπλουν μετά
ὄξους. Προς τί; Ήπειδι ἔμε, εἶπεν,¹³ υπέρ αμαρτιῶν μέλλουτα του
λαου του καινου προσφέρειν την σάρκα μου, μέλλετε¹⁴ ποτίζειν χολην
μετά ὄξους φαγετε υμεις μόνοι, του λαου νηστευοντος και κοπτομένου
ἐπί σάκκῳ¹⁵ και σποδῷ. ΐνα δείξῃ,¹⁶ ότι δεῖ αυτόν παθειν υπέρ αὐ-
των. Πῶς ουν εντείλατο; προσέχετε. ,Λάβετε¹⁷ δύο τράγους καλούς
και ὁμοίους,¹⁸ και προσενέγκατε και λαβέτω ο Ιερέυς¹⁹ τον ΐνα εις
ὀλοκαύτωμα υπέρ αμαρτιῶν. Τὸν δὲ ΐνα τί ποιήσουσιν; Ήπικατά-
ρατος,²⁰ φησιν, ο εις. Προσέχετε, πῶς ο τύπος του ΐησου φανεροῦ-
ται. ,Και²¹ ἐμπτύσατε²² πάντες, και κατακεντήσατε, και περιθεῖτε²³ τὸ
Ξριον τὸ κόκκινον περι την κεφαλὴν αυτού και οὕτως εις ΐρημον βλη-
θήτω. Και ὅταν γένηται οὕτως, ἄγει ο βαστάζων τον τράγον εις την²⁴
Ξρημον, και ἀφαιρεί τὸ ΐριον, και ἐπιτίθησιν ἐπί φρύγανον τὸ λεγό-
μενον φαχίη,²⁵ οὐ και τους βλαστούς εἰώθαμεν τρώγειν εν τῇ χώρᾳ

2) 'Ο υιός Θεοῦ Ξπαθεν, haec per communicationem idiomatum dicta sunt Cfr. Francke in: Zeitschrift für luth. Theol. ed. Rudelbach et Guericke. 1840. Fasc. II. p. 81. H. Mox ζωοποιήσει V.

3) Articulus deest ap. Men.

4) In his et aliis verbis mors Christi vicaria a Barnaba docetur. Cfr. Francke, l. c. p. 86. H. Scribo δι' c. BCFOV, διὰ editt. Menardum secuti.

5) Cfr. Ps. 68, 22. Matth. 27, 48. Marc. 15, 23.

6) πεφανέρωσαν B C O V c. Men., qui immerito substitui vult formam longiorem πεφανέρωκασι. Cfr. Winer Grammatik d. neutest. Sprachidioms p. 72. ed. IV.

7) Men. invitis Cod. λαου putat legendum. of Ιερείς = Moyses et Aron.

8) ὡς p. ὅς αν Men. Levit. 23, 29.

9) ἔμελλε C. Subsequens τὸ apposui ex B (marg.) FOV, Observat H: l. e. corpus suum. Sensus est: mandato de ieiunio Dominus typum passionis suae praebere voluit. Si quis hunc epistolae nostrae locum spectaret, Barnabam Nestorianismi accusare posset, quippe qui humanam tantum Christi naturam

(τὸ σκευὸς) passam esse docuerit. Quam autem Barnabas supra, in hoc ipso capite, filium Dei passum esse dixerit, clare apparet, doctrinam eius cum orthodoxa fide concordare. Passa est enim in cruce humana Christi natura cum divina arctissime, sed ἀσυγχύτως etc. coniuncta; quo fit, ut per communicationem idiomatum utrumque dici possit: a) filius Dei passus est, et β) Christus corpus suum in hostiam obtulit.

10) τελεσθη Men.

11) Non ex sacra Scriptura auctor refert; traditiones potius, quae inter primaevos Christianos invaluerunt de Iudaeorum ritibus in festo expiatorio celebratis, respicere videtur. Cfr. Num. 19, 7. 11. Iust. Dial. c. Tryph. n. 40. Tertull. adv. Iud. c. 24. adv. Marc. III. 7.

12) Vitiosam lect. suam γευέτωσαν, quae prius fuit etiam in B, ipse Men. mutavit in φαγέτωσαν. Tum τὸ ἕτερον V, τὸν ἕτερον BC, τὸν ἐντερον O. Genuinam lect. iam vidit Men., etsi edd. τὸν ἕτερον (sic).

13) εἶπεν (sc. ο κύριος) con. Dav., εἶδον B C O V Men.

mandes offerre debeamus. Si ergo Dei filius, qui est Dominus et iudicatus est vivos ac mortuos, passus est, ut plaga ipsius vividos nos liberet: credamus, non potuisse filium Dei pati nisi propter nos. Crucifixus aceto ac felle potabatur. Audite, quomodo de hac re indicia loquitur sacerdos populi iudaici. Scripto praecepto, ut, qui ieiunium non ieiunaret, morte exterminaretur, praecepit Dominus, quia et ipse pro peccatis nostris vas spiritus oblatorum erat in hostiam; ut et impleretur scriptura facta in Isaac, qui super altare fuit oblator. Quid igitur dicit de propheta? 'Et manducet de hirco, qui in die ieiunii offertur pro omnibus peccatis. Attendite diligenter: et manducet soli ac omnes sacerdotes intestinum non lotum, cum aceto.' Ad quid? Quoniam mecum sum, pro novi populi delictis oblatorum carnem meam, potaturi estis de cum aceto; ideo comedite vos soli, dum populus ieiunat et plangit in sacco et cinere. Haec ut ostenderet, quod oporteret ipsum mori pro illis. Quomodo igitur praecepit? Attendite. 'Sumite,' inquit, 'duos hircos bonos et similes, et offerte eos; et accipiat sacerdos unum in locustum pro peccatis.' De altero vero quid facient? 'Maledictus,' inquit, 'unus.' Attendite, quo pacto figura Iesu manifestetur. 'Et conpunge illum omnes, ac laciniate; et imponite lanam coccineam circa pedes eius; et sic in desertum emittatur.' Et cum ita factum fuerit, cum portat hircum, abducit eum in eremum, et aufert ab illo lanam, et ponit eam super fruticem, qui vocatur rubus, cuius germina in agris aperta solemus manducare; et huius solius verpris fructus dulces sunt.

14) μέλλεται C Men. in textu, idem αλλετε in marg.

15) σάκκου O V.

16) δεξεί V.

17) Cfr. Baehr., Symb. II, 679. H. Levit. 16. 7. sqq.

18) οίμοιως absque accentu C.

19) Ιρεύς O. Tum vocc. ὑπὲρ ἀμαρτιῶν subiunxi ex F O V marg. Codicis B et vet. Int.

20) = ἕνυξ Cfr. Baehr l. c. p. 668. H.

21) Haec sane notanda, cum graphicè exprimat Christi passionem, quae etiam observat Tertullianus lib 1. contra Iudaeos, et lib. 3. contra Marcionem: Unus autem eorum circumdatus coccino maledictus et consputatus et convulsus et compunctus a populo extra civitatem abiciebatur in perditionem, manifestus notatus insignibus Christi passionis, qui coccinea circumdatus veste, et consputatus et omnibus contumeliis afflictus extra civitatem crucifixus est. Quae quidem circumstantiae a Barnaba notatae etsi non sint in Scriptura, tamen per traditionem innotuerunt ut alia plura, quae in hac epistola continentur, quod impraesentiarum ostendere operae pretium duxi. Antiqui igitur Hebraei praeter legem scriptam habebant quasdam tradi-

tiones non scriptas, ut notum est ex Philone Iudaeo lib. de circumcissione: ταῦτα οὖν εἰς ἀκοὰς ἦλθε τὰς ἡμετέρας ἀρχαιολογούμενα παρὰ θεσπεσίους ἀνδράσιν, οἳ τὰ Μωσέως οὐ παρέργως διηρμήνευσαν. Men.

22) Ita c. B O V Voss., ἐκπτύσεται C Int. vet. Men.

23) περιθῆτε O V.

24) τὸν Voss. in margine pro var. lect. Tum ἀφερεῖ C.

25) ἡγάλη Men., qui leg. putat ἡγάχον. Vossio auctore dedimus ἡγάλη. In B C O V et marg. Vossii ἡγάλ. Tum βλαστοὺς B O V c. Vossio, βαστοὺς C, βαστοὺς Men., qui in notis scribit: In textu Graeco οὐ τοὺς βαστοὺς corrupte legitur; nam βαστὸς oxytone est pervius, et βαστος gravitone rubus. Lege igitur οὐ καὶ τὰ βάτινα: est enim βάτινον fructus rubi. Galenus 2 de alimentis τῶν βάτων καρπὸν ὀνομάζουσιν ὁ παρ' ἡμῖν ἀνθρώποι βάτινον: id est, ruborum fructum nominant homines nostri βάτινον. Memini, Romae saepius me vidisse die festo S. Andreae Apostoli (30 men. Novembris) ante templum ipsi dedicatum (Sant' Andrea della Valle) populo ramos vendi cum dulci fructu (legno di Sant' Andrea seu

εὐρίσκοντες· ταύτης μόνης τῆς ῥάχου²⁶ οἱ καρποὶ γλυκεῖς εἰσίν.²⁷ Τί οὖν καὶ τοῦτο; Προσέχετε τὸν μὲν ἕνα ἐπὶ τὸ²⁸ θυσιαστήριον, τὸν δὲ ἕνα ἐπικατάρατον, καὶ ὅτι²⁹ τὸν ἐπικατάρατον ἐστεφανωμένον; Ἐπεὶ δὲ³⁰ ὕψονται αὐτὸν τότε τῇ ἡμέρᾳ,³¹ τὸν ποδῆρη ἔχοντα τὸν κόκκινον περὶ τὴν σάρκα, καὶ ἐροῦσιν· οὐχ οὗτός ἐστιν, ὃν ποτε ἡμεῖς ἐσταυρώσαμεν ἔξουθενήσαντες,³² καὶ κατακεντήσαντες, καὶ ἐμαρτύησαντες; Ἀληθῶς οὗτος ἦν, ὁ τότε λέγων ἑαυτὸν υἱὸν Θεοῦ εἶναι. Πῶς γὰρ ὁμοίως καὶ τί τοῦτο, ὁμοίους τοὺς τράγους καλοὺς καὶ ἴσους;³³ Ἴν' ὅταν ἴδωσιν αὐτὸν τότε ἐρχόμενον, ἐκπλαγῆσονται³⁴ ἐπὶ τῇ ὁμοιότητι τοῦ τράγου. Οὐκοῦν ἴδε³⁵ τὸν τύπον τοῦ μέλλοντος πασχειν Ἰησοῦ. Τί δὲ, ὅτι τὸ ἔριον εἰς³⁶ μέσον τῶν ἀκανθῶν τιθέασιν; Τύπος ἐστὶ τοῦ Ἰησοῦ τῇ ἐκκλησίᾳ κείμενος, ἵνα, ὡς³⁷ ἐὰν θέλῃ τὸ ἔριον ἀραι τὸ κόκκινον, δεῖ³⁸ αὐτὸν πολλὰ παθεῖν, διὰ τὸ εἶναι φοβεράν τὴν ἀκανθάν, καὶ θλιβέντα κυριεύσαι.³⁹ Οὕτω,⁴⁰ φησὶν, οἱ θλιβόμενοι με ἰδεῖν, καὶ ἄψασθαι μου⁴¹ τῆς βασιλείας, ὀφείλουσι θλιβέντες καὶ παθόντες λαβεῖν με.

VIII. *Iuvencae rubrae sacrificium typus Christi eiusdemque regni.*

Τίνα δὲ δοκεῖτε τύπον εἶναι, ὅτι ἐντέλλεται¹ τῷ Ἰσραὴλ προσφέρειν δάμαλιν τοὺς ἀνδρας, ἐν οἷς ἀμαρτίαι τέλειαι, καὶ² σφαζάντας κατακαλεῖν· καὶ αἶρειν τότε τὴν σποδὸν παιδία,³ καὶ βάλλειν εἰς ἄγην, καὶ περιτιθέναι τὸ ἔριον τὸ κόκκινον ἐπὶ ξύλον,⁴ καὶ τὸν ὕσσωπον· καὶ οὕτω⁵ φαντίζειν τὰ παιδία καθ' ἕνα τὸν λαόν· ἵνα ἀγνίζωνται⁶ ἀπὸ τῶν ἀμαρτιῶν; Νοεῖτε, πῶς ἀπλότῃ⁷ λέγει ὑμῖν. Ὁ μόσχος οὖν⁸ ἐστὶν ὁ Ἰησοῦς· οἱ προσφέροντες ἄνδρες ἀμαρτωλοὶ, οἱ προσενέγκαντες αὐτὸν⁹ ἐπὶ σφαγῆν. Ἐἴτα οὐκέτι ἄνδρες [ἀμαρτωλοὶ], οὐκέτι ἀμαρτωλῶν ἢ δόξα.¹⁰ Οἱ δὲ φαντίζοντες παῖδες, εὐαγγελιζόμενοι ἡμῖν τὴν ἄφεσιν

i. e. *diospyros lotus*), quos hic fortasse intelligendos esse prius putabam. Sed procul dubio mora rubi indicantur.

26) ταύτης μόνης τῆς ῥάχου coni. Voss. haec adnotans: Male alius aliter emendavit. Paulo post lege: καὶ ὁ, τι τὸν ἐπικατάρατον ἐστεφανωμένον. Ita infra: ὁ, τι δὲ τὸ ἔριον ἐπὶ τὸ ξύλον. Quomodo particula ὅτι et in hac epistola, et apud alios auctores saepissime accipitur. Male itaque viri docti haec corrigunt. οὕτω μόνης τῆς ῥάχου B C e. Men., qui scribi vult τοῦ- του ῥαχοῦ expunctis tribus primis vocabulis; οὕτως μόνης τῆς ῥαχοῦς O V et Voss. in textu.

27) Ita est in FO V, εἰσὶ BC et edd.

28) τὸ om. Men.

29) ὅτι = cur, sicuti c. 8. Ὅτι δὲ τὸ ἔριον, c. 10. Ὅτι δὲ Μωσῆς, et alibi. Vocc. καὶ ὅτι τὸν ἐπικατάρατον desiderantur in BC et ap. Menardum.

30) δὴ B. Tum αὐτὸν τότε. τῇ interponunt C V. Post αὐτὸν parum recte commate distinguunt Men. Voss. et alii.

Davisius legit: ἐπειδὴ ὕψονται αὐτὸν, ταύτη κτλ.

31) Sc. Christum in die iudicii. Men. Dein τοῦ ποδῆρη p. τὸν ποδῆρη C.

32) ἔξουθενήσαντες C.

33) Dedi πῶς γὰρ ὁμοίως καὶ τί τοῦτο, ὁμοίους τοὺς τράγους καλοὺς καὶ ἴσους; verbo λέγει subauditō. In Codd. B C F O V et var. lect. ap. Voss. est πῶς γὰρ ὁμοίως εἰς τοῦτο κτλ., praetermissa tamen copula καὶ ante ἴσους in F V. Menardus in textu πῶς γὰρ ὁμοίως καὶ τοῦτον. sed adnotat: In textu gr. πῶς γὰρ ὁμοίως, male; lege ὡς οὖν ὁμοίως. Sic in textu gr. καὶ τοῦτον· i. οὕτως. Sensus horum est: Sicut ergo Christus similis est duobus illis hircis-in die ieiunii ad populi expiationem oblati, sic similes hircos et aequales-subaudi: offerri praecipit Moyses. Apud Cot. ad marg. pro coniectura ὡς γοῦν ὁμοίως, κατὰ τοῦτο ὁμοίως. Davisius proponit πῶς γὰρ ὁμοίως; εἰς τοῦτο ὁμοίως.

34) ἐκπλαγῆσονται O V.

et hoc? Attendite: unum quidem super altare, alterum verum maledictum. Et quare qui maledictus est coronatur? Quia videbunt in illa die habentem circa corpus talarem coccineam, et dicent: nonne tu es, quem nos aliquando despectum, compunctum ac illusum crucifixum? Vere ille est, qui tunc se dicebat esse filium Dei. Quomodo autem et cur hocce, similes hircos pulchros et aequales? Ut, cum viderit eum tunc venientem, percillantur de hirci similitudine. Vide autem figuram Iesu passuri. Quam ob rem vero lanam in medio spinarum ponunt? Id est figura Iesu, ecclesiae proposita. Ponunt autem eam in spinis, ut, qui voluerit lanam coccineam auferre, eo quod spina invidabilis sit, debeat plurima sufferre, et afflictatus potiri illius. Sic, qui volunt me videre et ad regnum meum pervenire, debent per ditiones et tormenta possidere me.

VIII. *Iuvencae rubrae sacrificium typus Christi eiusdemque regni.*

Quam autem figuram putatis esse, quod praecipitur Israëlī, ut homines consummatae nequitiae iuvenecam afferant, et eam mactatam comurant; utque tunc pueri tollant cinerem et in vasa mittant; postea bacculo alligent lanam coccineam cum hyssopo; et sic populum singulatim pueri aspergant, ut a peccatis purgetur? Aspicite, quomodo in simplicitate nobis loquatur Dominus. Vitulus iste Iesus est; homines nequam qui afferunt, sunt ii qui Dominum ad necem obtulerunt. Sed nunc non amplius sunt viri nequam, nec amplius pro peccatoribus habentur. Pueri vero aspergentes sunt qui nuntiaverunt nobis remissionem peccatorum,

35) *Ἰδετε* legi vult Men. Cfr. Iustin. Dial. c. Tryph. n. 111.

36) *καὶ* Men., *εἰς* idem con. in marg., *εἰ* est in B C O V. Articulum *τῶν* ante *ἐπιθῶν* om. Men. Tum *τιθέασι* B C c. edd.

37) *δὲν* C Men. in textu. *δς* idem in marg. Tum *ἄραι* B C O V Men. Voss.

38) *ἵνα* c. indic. praes. habes etiam I Cor. 4, 6. Gal. 4, 17. Videndum tamen, an hic et illic non potius substituenda sit forma *δῆ* ob Itacismum, vocalem *η* promiscue in scribendo usurpantem pro diphthongo *ει* eodemque modo pronunciantem.

39) *χυριεύσαι* Codd. nostri omnes, *χυρώσαι* Men.

40) *οὕτως* O V.

41) *ἄψασθῆ* μου V O, in hoc quidem mutatum in *ἄψασθῆ* μου, in C. Men. *ἄψασθαί* μου. Dein *δφείλουσιν* O V. Respiciere videtur ad Matth. 16, 24.

Cap. VIII. 1) *ἐντέλεται* C. Cfr. Num. 19, 2 sqq. Hebr. 13, 11.

2) *καὶ* excidit editioni Men. Subinde *σφάζαντες* B C O V. *κατὰ* *κατείν* scr. V.

3) *παιδεία* V et pr. man. O.

4) Voc. *ἐπὶ* *ξύλον* accesserunt ex

F O V et Int. vet. Totus autem locus in his tribus Mss. ita sonat: *καὶ περιτιθέμαι τὸ ξριον τὸ κόκκινον ἐπὶ ξύλον. Ἴδε πάλιν ὁ τοῦ σταυροῦ. τὸ ξριον τὸ κόκκινον. καὶ τὸν ὕσσωπον κτλ.* Deesse *τῷ ξύλῳ* haud male suspicatus est Men.

5) *οὕτως* O V. Dein *παιδεία* p. *παιδία* scr. V et pr. man. O.

6) *ἀγγίζονται* V O, in hoc quidem emendatum in *ἀγγίζονται*. Tum *ἂπὸ* c. Davisio p. *ὑπὸ* B C O V Men.

7) Cum vet. Int. Menardus scribi vult *ὁμοιότητι*.

8) Reposui *οὖν* ex B C F O V, *οὕτος* editt. secuti Men., qui vocem delegi maluerit, cum desit ap. Int. veterem. Hieronymus in c. 43. Ezechielis, ubi ad huius Epistolae auctoritatem provocat: *Vitulum autem, qui pro nobis immolatus est, et multa scripturarum loca, et praecipue Barnabae epistola, quae habetur inter Scripturas apocryphas, nominat.*

9) *προσενέγκοντες αὐτῶν* p. *προσενέγκαντες αὐτὸν* C.

10) *εἶτα οὐκέτι ἄνδρες, οὐκέτι ἁμαρτωλῶν ἢ δόξα* B C O V Men., qui proposuit: *εἶτα οὐκέτι ἄνδρες ἁμαρ-*

νηθῆναι¹⁵ ἀλλὰ παρεβησαν, ὅτι ἄγγελος πονηρὸς ἐσόφισεν¹⁶ αὐτοῦς. Λέγει πρὸς αὐτούς· ἰδοὺ λέγει κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν¹⁷ — ὅδε¹⁷ εὕρισκα [νέαν] ἐντολήν — μὴ σπείρητε ἐπὶ ἀκάνθας,¹⁸ περιτηθήτε¹⁹ τῷ κυρίῳ ὑμῶν. Καὶ τί λέγει; περιτηθήτε τὸ σκληρὸν τῆς καρδίας ὑμῶν, καὶ τὸν τρανήλον ὑμῶν οὐ μὴ σκληρύνητε.²⁰ Καὶ²¹ πάλιν· ἰδοὺ λέγει κύριος²² πάντα τὰ ἔθνη ἀπεριτμητα, ἀκρόβυστα· ὁ δὲ λαὸς οὗτος ἀπεριτμητος καρδία. Ἄλλ²³ ἔρεῖς· καὶ μὴν περιτέμνεται ὁ λαὸς εἰς σφραγίδα.²⁴ Ἀλλὰ καὶ πᾶς Σύρος,²⁵ καὶ Ἄραβ, καὶ πάντες οἱ ἱερεῖς τῶν εἰδώλων. Ἄρα²⁶ οὐκ ἀκείνιοι ἐκ τῶν διαθηκῶν αὐτῶν εἰσίν; Ἀλλὰ καὶ οἱ²⁷ Αἰγύπτιοι ἐν περιτομῇ εἰσίν. Μάθετε οὖν, τέκνα, περὶ πάντων πλουσίως, ὅτι Ἀβραάμ, ὁ πρῶτος περιτομῆν δούς, ἐν πνεύματι προβλέψας εἰς τὸν Ἰησοῦν²⁸ περιέτεμεν, λαβὼν τριῶν γραμμάτων δόγματα. Λέγει γάρ· καὶ²⁹ περιέτεμεν Ἀβραάμ ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἄνδρας δέκα καὶ ὀκτώ καὶ τριακοσίους. Τίς οὖν ἦ³⁰ δοθεῖσα τούτῳ³¹ γυνῶσι; Μάθετε τοὺς δεκαοκτὼ πρῶτους, ἴτα τοὺς τριακοσίους. Τὸ δὲ δεκαοκτῶ³² ἰῶτα δέκα, ἦτα³³ ὀκτώ. Ἔχεις Ἰησοῦν. Ἔτι δὲ ὁ σταυρὸς³⁴ ἐν τῷ Ταῦ ἤμελλεν³⁵ ἔχειν τὴν χάριν,³⁶ λέγει καὶ³⁷ τοὺς τριακοσίους. Δηλοῖ οὖν τὸν³⁸ μὲν Ἰησοῦν ἐν τοῖς δυσὶν γράμμασιν, καὶ ἐν ἐνὶ τὸν σταυρόν. Οἶδεν ὁ τὴν ἔμφυτον³⁹ δωρεάν τῆς διδασχῆς αὐτοῦ θέμενος ἐν ἡμῖν. Οὐδεὶς γνησιώτερον ἔμαθεν ἀπ' ἐμοῦ λόγον⁴⁰ ἀλλ'⁴¹ οἶδα, ὅτι ἄξιοι ἐστε ὑμεῖς.

X. Quae Moses de escis praecepit, spiritualiter capienda, quemadmodum iam a Davide factum esse videmus.

Ἵτι δὲ Μωσῆς¹ εἶρηκεν· οὐ² φάγεσθε χοῖρον, οὐδὲ ἀετὸν, οὐδὲ ὀξύτερον, οὐδὲ κόρακα, οὐδὲ πάντα ἰχθῦν, ὅς³ οὐκ ἔχει λεπίδα ἐν

15) γενηθῆναι B, γεννηθῆναι C O V Men. Voss.

16) Ita nostri quattuor Codd. et F, ἐσόφισεν vulg.

17) Scripsi ὅδε i. e. ἐγώγε p. ὅδε, quod con. Men. vulgoque editores expresserunt Interpretem vet. secuti, ὁ δὲ idem in textu, ο δὲ B C F O, ὅδε (sic) V, man. pr. mutatum in ὅδε. Deinde [νέαν] suppleri vult Men. auctore Int. vet. Tum σπείρηται p. σπείρητε Men. Ier. 4, 3.

18) Dedi ἐπὶ ἀκάνθας c. F O V, ἐπὶ ἀκάνθαν C, ἐπ' ἀκάνθαν B, ἐπ' ἄκανθαν (sic) Men., ἐπ' ἀκάνθαις Voss. etrlqq. c. LXX.

19) Vossii δὲ post περιτηθήτε omisi c. B C F O V LXX Men. Vocabula καὶ τί λέγει; καὶ περιτηθήτε τὸ σκληρὸν τῆς καρδίας ὑμῶν desiderantur in C B, cuius quidem margini adscribuntur. Ier. 7, 26.

20) Ita lego c. B C F O V, σκληρύνετε vulg.

21) καὶ deest in O V.

22) Exclusi vulg. art. ὁ ante κύριος c. B C F O V LXX Ier. 9, 25. 26.

23) Sic c. nostris quattuor Codd. et F p. Ἀλλὰ vulg.

24) Retinui σφραγίδα c. B F O V Voss., (σφραγίδα sine accentu C), quamvis puriori graecitati acceptius fuisset properispomenon; σφράγίδα Men. Huic veteris foederis signo sigillum illud filii Dei (baptismus) respondet, quo signati etiam qui mortui erant in regnum Dei intraverunt. Cfr. Hermae Past. Sim. 9, 16.

25) Aetas Cotelerium h. l. commentantem.

26) ἄρα B O V. Dein scripsi αὐτῶν (i. e. Ἰουδαίων) c. B C F O V, αὐτοῦ vulg.

27) Art. οἱ post Vossium restitui c. F O V, deest in B C Men. Tum εἰσι B C vulg.

28) Ἰησοῦν auctore vet. Int. con. Dav. suffragantibus nunc O V, ἰδὸν B C F Men. et plerique libb. impress. Ex B C F O V interpunxi post περιέτεμεν (C F O περιέτεμε) cum prius post Ἰησοῦν (ἰδὸν) commate distingueretur. Neque Codd. lectionem ἰδὸν prorsus cum nonnullis contempserim. Namque Iesus est

malus angelus docebat illos. Ait ad eos: ,haec dicit dominus Deus vester' (equidem novam hanc legem invenio): ,nolite serere super spinas; circumcidimini Domino vestro.' Et quid vult sibi Dominus hisce verbis? ,Circumcidite,' dicit, ,duritiam cordis vestri, et cervicem vestram ne induretis.' Atque iterum: ,ecce, dicit Dominus, omnes gentes incircumcisae sunt, ac praepitium habent; iste vero populus' [Iudaeorum], ,corde est incircumcisus.' At inquit: et vero ille populus in signum foederis circumciditur, Verum et circumciduntur Syri omnes, ac Arabes, ac omnes sacerdotes idolorum. Hinc ergo pertinent illi quoque ad eorum testamentum? Sed et Aegyptii circumcisionem usurpant. Discite igitur, filii, de omnibus abunde, quod Abrahamus, qui primus dedit circumcisionem, in spiritu prospiciens in Iesum circumcidit, arcanam trium litterarum doctrinam adhibens. Narrat enim scriptura: ,et circumcidit Abrahamus e domo sua CCCXVIII viros.' Quae ergo illi in hoc data est cognitio? Discite primo decem et octo, deinde trecentos. Decem autem et octo exprimuntur, per I decem, per II octo. Habes initium nominis Iesu. Adhuc vero crux in figura litterae T gratiam redemptionis nostrae erat signatura; quapropter ait ,trecentos.' Ostendit itaque Iesum in duabus litteris, et crucem in tertia. Scit hoc, qui profundius donum doctrinae suae posuit in nobis. Nemo magis germanum a me accepit sermonem; sed scio, vos dignos esse.

X. *Quae Moses de escis praecepit, spiritualiter capienda, quemadmodum iam a Davide factum esse videmus.*

Quare autem Moses dixit: ,non manducabitis suam neque aquilam neque accipitrem neque corvum nec ullum piscem, qui non habeat squamam?'

filius Abrahamis, ob promissionem factam, benedictum iri omnes gentes in ipsius semine.

29) Referenda videntur ad Gen. 17, 26. 27., coll. Gen. 14, 14.

30) ἡ οἰν. Men.

31) τοῦτω B C Men., τοῦτο O V, αὐτῶ Voss. De huiusmodi γνώσεως genere H. disputavit in libro: Das Sendschreiben des Ap. Barnabas p. 83 sq.

32) Scripsi δεκακτώ c. O V ex analogia antecedentium, δέκα καὶ ὀκτώ B C c. Int. vet. et vulg. Vox δέκα excidit ap. Men. In F extare mihi asseritur τὸ δέκα ὀκτώ, ἴδια ἤτα κτλ. Cfr. Clem. Alex. Strom. VI. c. 11. p. 782. Prudentii in Psychomachiam praef. v. 56 sqq.

33) εἶτα C O, in hoc quidem mutatum in ἤτα.

34) Recepi εἶτι δὲ ὁ σταυρὸς ex B F O V et var. lect. ap. Voss., ὅτι δὲ ὁ σταυρὸς C, ὅτι δὲ σταυρὸς Men. et 119q.

35) ταῦ ἤμελλεν F O V, τῆ ἤμελλεν B C. Menardi ἤμελλεν iam in Clerici ed. a. 1698 factum est ἐμελλεν, quod repetiit Hef.

36) Aliter Gallicciolli: Ma perché la croce nella T doveva avere il bel modello, dice e trecento.

37) καὶ B (in textu) C O V Int. vet. Men., γὰρ B in marg. Voss.

38) τὸ C Men. Dein δὸσι γράμμασι B C c. vulg.

39) ἐμφοιτον V O, hic quidem correctum in ἐμφυτον. Cfr. supra c. 1. naturalem = natura insitam.

40) I. e. ὃ ἐμοὶ ἔθος ἐστίν, πρὸς τοὺς γνησιωτέρους λέγεσθαι. Intellige γνώσαν. Iidem γνησιώτεροι sunt ac in Ignatii Ep. ad Eph. c. 12. συμμύσαι. Cfr. Clem. Rom. Hom. XIX, 25. ed. Dressel.

41) ἀλλὰ vulg.

Cap. X. 1) Leges Mosaicas rituales allegorice explicantur, quemadmodum ab Origene aliisque Alexandrinis factum et ad medium aevum usque hic illic scimus continuatum.

2) Levit. 11. Dent. 14. Locus a Clem. Alex. laudatus Strom. II. c. 15. p. 464, et V. c. S. p. 677.

3) οὔτε πᾶν ἰχθύν δ V et O, in quo quidem οὔτε πάντα ἰχθύν ὅς habes man. sec., οὔτε πάντα ἰχθύν, ὅς B C

αὐτῶν· Τρία ἔλαβεν ἐν τῇ συνέσει δόγματα. Πέρασ γέ τοι λέγει· αὐτοῖς ἐν τῷ Δευτερονομίῳ· καὶ διαθήσομαι⁵ πρὸς τὸν λαὸν τούτον τὰ δικαιώματά μου· Ἄρα⁶ οὐκ ἔστιν ἐντολὴ Θεοῦ τὸ μὴ τρώγειν; Μωσῆς δὲ ἐν πνεύματι ἐλάλησεν.⁸ Τὸ οὖν χοιρίον⁹ πρὸς τοῦτο εἰρηκεν· οὐ μὴ κολληθῆσῃ, φησίν, ἀνθρώποις τοιούτοις, οἵτινες ὅμοιοι εἰσι χοίροις. Ὅταν γὰρ σπαταλώσιν, ἐπιλανθάνονται τοῦ κυρίου ἑαυτῶν· ὅταν δὲ ὑστερηθῶσιν, ἐπιγινώσκουσι τὸν κύριον. Καὶ ὁ¹⁰ χοῖρος, ὅταν τρώγῃ, οὐκ οἶδε τὸν κύριον· ὅταν δὲ πεινάξῃ,¹¹ κραυγάζει· καὶ λαβὼν πάλιν¹² σιωπᾷ. Οὐδὲ μὴ φάγῃς,¹³ φησίν, τὸν αἰτόν, οὐδὲ τὸν ὀξύπτερον, οὐδὲ τὸν ἰκτίνα, οὐδὲ τὸν κόρακα· Οὐ μὴ, φησίν,¹⁴ κολληθῆσῃ¹⁵ ἀνθρώποις τοιούτοις, οἵτινες οὐκ οἶδασι διὰ κόπου καὶ ἰδρωτός πορρίζειν ἑαυτοῖς τὴν τροφήν, ἀλλ'¹⁶ ἀρπάζουσι τὰ ἀλλότρια ἐν ἀνομίᾳ αὐτῶν· καὶ ἐπιτηροῦσιν,¹⁷ ὡς ἐν ἀκραιουσύνῃ περιπατοῦντες.¹⁸ Καὶ καθήμενα ἀργὰ ταῦτα ἐκζητεῖ, πῶς ἀλλοτρίας σάρκας καταφάγῃ, ὅτα λοιμὰ τῇ πονηρίᾳ αὐτῶν. Καὶ οὐ μὴ φάγῃς, φησὶν, καταρῖναν, οὐδὲ πολύποδα, οὐδὲ σπηλιαν· Οὐ μὴ, φησίν, ὁμοιωθῆσῃ κολλώμενος ἀνθρώποις τοιούτοις, οἵτινες εἰς τέλος εἰσὶν ἀσεβεῖς, καὶ κεκριμένοι¹⁹ τῷ θανάτῳ· ὡς καὶ ταῦτα τὰ ἰχθύδια μόνᾳ ἐπικατάρματα ἐν τῷ βυθῷ νήεσται, μὴ κολυμβῶντα,²⁰ ὡς τὰ λοιπὰ, ἀλλ'²¹ ἐν τῇ γῇ κάτω τοῦ βυθοῦ κατοικεῖ. Ἄλλᾳ καὶ τὸν δασύποδα οὐ φάγῃ, φησίν.²² Πρὸς τί; Οὐ μὴ γένη²³ παιδοφθόρος, οὐδὲ ὁμοιωθῆσῃ τοῖς τοιούτοις· ὅτι ὁ λαγῶδς κατ' ἐνιαυτὸν πλεονεκεῖ²⁴ τὴν ἀπόδουσιν. Ὅσα²⁵ γὰρ ἔτη ζῆ, τοσαύτας ἔχει τρύπας. Ἄλλ'²⁶ οὐδὲ τὴν ὕαιναν φάγῃ· Οὐ μὴν, φησίν,²⁷ γένη μοιχός, οὐδὲ φθορεὺς, οὐδὲ ὁμοιωθῆσῃ τοῖς τοιούτοις. Πρὸς τί; Τοῦτο²⁸ γὰρ τὸ ζῶον παρ' ἐνιαυτὸν ἀλλάσσει²⁹ τὴν φύσιν, καὶ ποτε μὲν ἄρδεν, ποτὲ δὲ θῆλυ γίνεται. Ἄλλᾳ καὶ τὴν γαλῆν³⁰ ἐμίσησε καλῶς. Οὐ μὴ γὰρ, φησίν, ὁμοιωθῆσῃ τοῖς τοιούτοις, οἷους ἀκούομεν ἀνομίαν ποιοῦν-

4) τοῖς (sine accentu) λόγοις p. τοι λέγει C. Post λέγει Men. add. λόγοις.

5) διαθήσομαι C et B Men. in textu, διαθήσομαι uterque in marg., ut exh. O V. Deut. 4, 1.

6) ἄρα B C O V.

7) τὸ nostri omnes. Margini tamen Cod. B Holstenius rubro adscripsit τοῦ, ab ipso postea oblitteratum.

8) ἐλάλησε C c. vulg.

9) Dedi τὸ οὖν χοιρίον c. BCFOV, τὸ (leg. τὸν) οὖν χοῖρον Men., τὸ οὖν χοῖρον Voss.

10) ὁ om. Men. Tum τρώγει V O, heic quidem correctum in τρώγῃ.

11) πεινάξῃ B C O V.

12) Codd. B C post λαβὼν distinguunt commate, quod Men. et Voss. posuerunt post πάλιν.

13) In marg. B rubro scriptum est φάγῃς lineola postea inducta, in textu φάγῃς cum rīqq. Tum φησὶ B C vulg.

14) φησὶ B C vulg.

15) Integra lectio ap. Clem. Alex. et vet. Int. extat οὐδὲ ὁμοιωθῆσῃ.

16) ἀλλὰ F O vulg. Tum αὐτῶν om. Men.

17) Libenter rescripserim: ἐπιτηροῦσι τοὺς ἐν ἀκραιουσύνῃ περιπατοῦντας· καὶ γὰρ καθήμενα ἀργὰ ταῦτα. Vide Theophilum Antiochenum Lib. II. p. 110. De hisce porro legibus similiter ἀλληγορεῖ Aristetas apud Eusebium Praep. Evang. Lib. VIII. c. 9. p. 320.; alio vero modo, ne plures memorem, Cyrillus in Iulianum p. 317. et sqq. Nec mirum, cum sensus allegoricus non in ipsa re sit situs, sed a scriptoris pendeat ingenio. Dav. Cfr. Ps. 63, 5—7.

18) In vet. versione lat. additur sic aves istae solae sibi non acquirentes escam.

19) κεκριμένοι C B, heic quidem κεκριμένοι rubro ad marg. Illud mavult Gallicciolli, qui vertit: Non ti assomiglierei, accoppiandoti con loro, a quelli iquali finalmente sono empj, e si occultano per mettere altrui a morte. Adnotat autem: Ciò meglio fa al proposito, sapendosi che le seppie spargono il loro atramento, e i polipi non so qual umore, che non li lascia distin-

Tria dogmata in intellectu comprehendit. Porro ait illis Dominus in deuteronomio: ‚et disponam ad populum hunc praecepta mea.‘ Nonne ergo mandatum Dei est, ne manducent? Est; sed Moses in spiritu locutus est. Quapropter sic ‚suem‘ ait, quasi diceret: non adhaerebis hominibus talibus, qui similes sunt porcis. Nam cum in deliciis vivunt, Domini sui obliviscuntur; cum autem destituuntur necessariis, Dominum agnoscunt. Et quidem porcus, quando comedit, dominum non novit; quando autem esurit, clamat; et accepta iterum esca tacet. ‚Nec manducabis,‘ inquit, ‚aquilam, neque accipitrem, neque milvum, neque corvum.‘ Non adhaerebis, dicit, iis hominibus, qui nesciunt sibi labore ac sudore parare victum, sed aliena rapiunt inique; et cum videantur in simplicitate ambulare, tamen aliis insidiantur. Et avers istae, dum otiosae sedent, quaerunt, quomodo alienas carnes devorent, suntque in malitia sua pestiferae. ‚Nec manducabis,‘ inquit, ‚muraenam, neque polypum, neque sepiam.‘ Non, inquit, adhaerebis, nec similis eris huiusmodi hominibus, qui in perpetuum impii sunt, et ad mortem sunt adiudicati; quemadmodum isti pisciculi, soli maledicti, in profundo volutantur, nec ut reliqui pisces emergunt, sed in terra, quae in profundo maris est, degunt. Sed et ‚leporein,‘ inquit, ‚non comedes.‘ Quamobrem? Id est, non eris puerorum corruptor, nec similem te talibus efficies; quoniam lepus annis singulis spurcum cubile multiplicat. Quot enim annos vivit, tot habet foramina. ‚Sed nec hyaenam manducabis.‘ Non profecto eris, inquit, adulter, neque corruptor puerorum, neque talibus assimilaberis. Quare? Quia istud animal annuatim sexum mutat, et modo fit mas, modo femina. Sed et mustelam iusto odio prosecutus est. Dissimilem, inquit, te praebebis viris illis, quos audimus ore impuro nequitiam patrare; nec

guere dal suolo in cui sono: gettano poi le loro trecce, o flagelli intorno le forbici e gambe de' caucri e simili crostacei, e col loro becco forandone la buccia, li divorano.

20) *κολυμβόνα* C, man. sec. *ω* supra.

21) Sic Codd. nostri omnes, *ἀλλὰ* vulg. Deinde scripsimus *καίτω* c. FO V, *κατὰ* B C et libri impr.

22) Apud Voss. perperam irrepsit *ὁ* ante *φησί*.

23) *γένηται* B O V.

24) *πλεονεκτῆ* O V. Dein *ἀφ' ὁδου-σιν* C O V B, hic rubro ad marg. *ἀφ' ὁδου-σιν*. Recta huius loci interpretatio pendet ab illa vocis *παιδοφθόρος*, quae praecedat. Non est *puerorum corruptor*, ut in periodo subsequenti, nec eo dicitur sensu, quo Medea *παιδοφθόρος*, sed denotat, qui in excidium rerum domesticarum pronus dispersione fortunae atque dissipatione familiae ruinam interitumque accelerat, ideoque filios perdit. Ac illud quidem ob Venerem, cuius numerosas speluncas nimis frequentat: ad eas *τὴν ἀφ' ὁδου-σιν* allegorice referas.

Haec autem vox significat *spurcum cubile*. quod ἡ *λεβηρίς* (cuniculus) sive ἡ *λέπορις* quotannis novum multiplicat, ut inter omnes rei venaticae quodam modo peritos satis constat. Lepus quidem *τρύπας* nunquam fodit, et quae habet cubilia *καθ' ἡμέραν* potius renovat, non *κατ' ἐνιαυτόν*. Quare Cotelerii versio ab Hefelio repetita *quoniam lepus annis singulis anum multiplicat* ab auctoris mente prorsus aliena esse videtur. Rectius vet. Int. *quia lepus singulis annis facit ad adsellandum singula foramina*. Cfr. illi *οἰκοφθόροι* Ep. Ign. ad Eph. c. 16.

25) Vid. Clem. Alex. Paedag. II. c. 10. p. 220. 221. 223.

26) *ἀλλὰ* O c. vulg.

27) Scribo *οὐ μὴν, φησιν* c. FO V, *οὐ μὴ, φησὶ* B C vulg.

28) Cfr. Clem. Alex. l. l. Cotel. in nostr. loc. et sqq.

29) *ἀλλάσση* O V. Mox leg. *γένεται* c. nostris omnibus, codice F non excepto, *γίγγεται* vulg.

30) *γάλην* B V, *γαλήν* C O. Subinde *ἐμίσησεν* O V.

τας τῷ στόματι δι' ³¹ ἀκαθαρσίαν· οὐδὲ κολληθήσῃ ³² ταῖς ἀκαθάρτοις, ταῖς τὴν ἀνομίαν ποιούσαις τῷ στόματι. Τὸ γὰρ ζῶον τοῦτο τῷ στόματι κύνει. Περὶ τῶν βρωμάτων μὲν οὖν Μωσῆς τρία δόγματα ἐν πνεύματι ἐλάλησεν· οἱ δὲ κατ' ἐπιθυμίαν τῆς σαρκὸς ὡς περὶ βρωμάτων κεταδέξαντο. ³³ Λαμβάνει ³⁴ δὲ τριῶν δογματῶν γνώσιν Δαβὶδ, καὶ λέγει ὁμοίως· μακάριος ἄνθρωπος, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ³⁵ ἐν βουλῇ ἀσεβῶν, καθὼς οἱ ἰχθύες πορεύονται ἐν σκοτει εἰς τὰ βάθη· καὶ ἐν ὁδῷ ἀμαρτωλῶν οὐκ ἔσθη, καθὼς οἱ δοκοῦντες φοβεῖσθαι τὸν κύριον, ἀμαρτάνουσιν ὡς ὁ χοῖρος· καὶ ἐπὶ καθέδρῃ ³⁶ λοιμῶν οὐκ ἐκάθισεν, ³⁷ καθὼς τὰ πετεινὰ τὰ καθημένα εἰς ἀρπαγὴν. Ἔχετε τελείως καὶ περὶ τῆς γνώσεως. ³⁸ Ἄλλ' ³⁹ εἶπε Μωσῆς· φάγεσθε πᾶν διχηλοῦν ⁴⁰ καὶ μαρτυκώμενον. Τί λέγει; Ὅτι τὴν τροφήν λαμβάνων οἶδε τὸν τρέφοντα αὐτόν, καὶ ἐπ' αὐτῷ ἀναπαυόμενος εὐφραίνεται οἶκε. Καλῶς εἶπε ⁴¹ βλέπων τὴν ἐντολήν. Τί οὖν λέγει; Κολλᾶσθαι μετὰ τῶν φοβουμένων τὸν κύριον, μετὰ τῶν μελετώντων, ὃ ἔλαβον, διάσταλα ⁴² φήματος ἐν τῇ καρδίᾳ, μετὰ τῶν λαλούντων τὰ δικαιώματα κυρίου καὶ τηρούντων, μετὰ τῶν εἰδόντων, ὅτι ἡ μελέτη ἔργον ἐστίν ⁴³ εὐφροσύνης, καὶ μαρτυκώμενων τὸν λόγον κυρίου. Τί δὲ τὸ διχηλοῦν; Ὅτι καὶ ὁ δίκαιος ⁴⁴ ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ περιπατεῖ, καὶ τὸν ἅγιον ⁴⁵ αἰῶνα ἐκδέχεται. Βλέπετε, πῶς ἐνομοθέτησε Μωσῆς καλῶς. Ἄλλὰ πόθεν κέλινος ⁴⁶ ταῦτα νοήσαι ἢ συνίναί; Ἡμεῖς οὖν δικαίως νοήσαντες τὰς ἐντολάς, λαλοῦμεν, ὡς ἠθέλησε κύριος. Διὰ τοῦτο περιέεμε τὰς ἀκοὰς ἡμῶν καὶ τὰς καρδίας, ἵνα συνίωμεν ταῦτα.

XI. *Baptismus et crux in V. T. praefigurata.*

Ζητήσωμεν δὲ, εἰ ἠμέλησε ¹ τῷ κυρίῳ προφανερῶσαι περὶ τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ σταυροῦ. Περὶ μὲν τοῦ ὕδατος γέγραπται ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ, πῶς τὸ βάπτισμα, τὸ φέρον εἰς ἄφρεσιν ² ἀμαρτιῶν, οὐ μὴ προσδέξωνται, ³ ἀλλ' ἑαυτοῖς οἰκοδομήσουσιν. ⁴ Λέγει οὖν ὁ προφήτης· ἔκστηθι ⁵ οὐρανὸν, καὶ ἐπὶ τούτῳ φριξάτω ἡ ⁶ γῆ, ὅτι δύο μεγάλα καὶ πονηρὰ ἐποίησεν ὁ λαὸς οὗτος· ἐμὲ ἐγκατέλιπον, ⁷ πηγὴν ζῶσαν, καὶ ἑαυτοῖς ὄρυξαν λάκκους συντετριμμένους. ⁸ Μὴ ⁹ πέτρα ξηρὸς ἐστὶ τὸ ὄρος τοῦ

31) Sic c. nostris Codd. omnibus, διὰ vulg.

32) κολληθήσῃ O V.

33) Scripsi κατεδέξαντο c. B C, quod accuratius respondet versioni vel. *perceperunt*; προσεδέξαντο F O V c. Voss. et reliquis. Excidit hoc verbum textui Menardi. Cfr. tamen c. 11. initio οὐ μὴ προσδέξωνται.

34) Cfr. Clem. Alex. Strom. II. c. 15. p. 464.

35) ἐπορεύθη C, sed ad oram *Beatus vir, qui non abiit* etc. Ps. 1, 1. Tum καὶ ὡς B.

36) καθέδραν V, etiam B pr. man.

37) ἐκάθισε BC c. vulg.

38) Ita B C F O V Men., cui quidem

graeca corrupta et duce vet. Int. in hunc fere modum castiganda esse videntur: *ἔχετε τελείαν περὶ τῆς βρώσεως γνώσιν.*

39) Ἄλλ' vulg. Locus laudatus ap. Clem. Alex. Strom. V. c. 8. p. 677. et Paedag. III. c. 11. p. 298.

40) *δίχην* Men. Tum *μαρτυκώμενον* c. B O V Men., quam formam *dogicae dialectae cum usitatori μαρτυκώμενον*, ut est in F, hic et infra permutare non ausurim; *μαρτυκώμενον* C. Lev. 11, 3.

41) ὁ accessit ex B F O V et Int. vel. *Vhb. τὴν τροφήν λαμβάνων* — τὶ οὖν λέγει non extant in C. Cfr. Iren. V, 8.

42) εἶπεν O V.

adhaerebis impuris istis feminis, quae infandum facinus ore perpetrant. Animal enim illud ore concipit. Moses igitur de escis loquens tria decreta locutus est in spiritu; illi vero, iuxta carnis cupiditatem, quasi de escis simpliciter egisset, acceperunt. David vero horum trium mandatorum sensum spiritualem comprehendit, et ait similiter: ‚beatus vir, qui non abiit in concilio impiorum,‘ sicut ii pisces ambulant in tenebris ac maris profundo; ‚et in via peccatorum non stetit,‘ sicut ii qui videntur timere Dominum, et veluti sus peccant; ‚et in cathedra irrisorum non sedit,‘ quemadmodum aves quae ad rapinam sedent. Omnino sensus spiritualis cognitioni adtendatis. At Moses porro dixit: ‚manducabitis omne bifidum ac ruminans.‘ Quid ait? Ruminans est is, qui accepta esca meminit nutrientis, et satiatus de eo [nutritore] laetatus conspicitur. Recte dixit Moses, respiciens ad mandatum. Quid ergo ait? Adhaerendum esse ad eos, qui timent Dominum, qui in corde meditantur, quod acceperunt praeceptum, qui loquuntur ac servant mandata Domini, qui sciunt, meditationem opus esse laetitiae, et Domini sermonem ruminant. Quid vero sibi vult bifidum? Quod et iustus in hoc mundo ambulat, et sanctum exspectat saeculum. Videte, quam pulchre sanxerit Moses. Sed undenam illis haec intelligere ac comprehendere? Nos vero iuste mandata intelligentes loquimur, quomodo Dominus istis praeceptis sibi voluit. Propterea enim aures nostras et corda circumcidit, ut ista animadvertamus.

XI. *Baptismus et crux in V. T. praefigurata.*

Quaeramus vero, an Domino curae fuerit, praemonere de aqua et de cruce. Et quidem de aqua scriptum est in Israëlitas, quo modo baptismum, qui affert peccatorum remissionem, non sint recepturi, sed alium sibi paraturi. Dicit itaque propheta: ‚obstupeas coelum, et super hoc inhorreat terra, quia duo magna et mala fecit populus hic: me dereliquerunt, fontem vivum, et foderunt sibi cisternas contritas. Numquid petra sterilis‘ [aquarum expers] ‚est mons sanctus meus Sion?‘

43) *διάσταλμα* nec apud scriptores classicos, nec in V. et N. T., nec apud Du Cangium reperitur. Derivandum est a *διαστέλλομαι*, imperare, praecipere. H. Vox *διάσταλμα* occurrit ap. Clem. Alex. l. c. Pro *διάσταλμα* Men. legi vult *διάγαλμα*, quam vocem ego quidem non cognosco. Fortasse *διάγγεγμα*.

44) Sic scr. nostri Codd., *ἐστὶ* vulg.

45) καὶ ὁ δίκαιος edidi ratione habita Codd. F O V, ubi est ὁ δίκαιος. καὶ ἐν, in B C vulg. ὁ δίκαιος ἐν.

46) ἄλλον var. lect. ap. Vossium. Margini B adscriptum est ἴσ. ἄλλον, postea obliteratum.

47) I. e. Iudaeis. Men.

Cap. XI. 1) ἠμέλησε scribo c. C F Men. Voss., ἠμέλησεν O V, ἐμέλησε B.

2) εἴσπερον ἀφρῆσιν leg. putat Men. Cfr. Francke l. c. p. 87 sq.

3) προσδέξονται O V.

4) Non necessum esse puto, ut cum Vossio et Cot. reponamus *οἰκονομήσουσι*; nam τῷ οἰκοδομεῖν instituentis vel faciendi vis inesse potest, ducta ab aedificiis metaphora. Dar. Intelligit Barnabas crebra et superstitiosa Iudaeorum baptismata. Men. Scribo *οἰκονομήσουσιν* c. O V, *οἰκοδομήσουσι* B C vulg. Cfr. Marc. 7, 4.

5) ἐκστηθι B C V. ἔκστητι Men., ἔκσταθι O Voss. Jer. 2, 12. 13.

6) ἦ in C man. pr. supraadditum est.

7) ἔγκατελείπον O V. In marg. C.: *Me dereliquerunt fontem vivum. De baptismo. λάκους* scr. O.

8) Fortasse hic et apud LXX legendum est *συντετραγμένους (συντετραίνω)* = *hissas, perforatas*, ut me Tafelius V. C. monet. H.

9) Isai. 16, 1. 2.

ἅγιόν μου Σιών,¹⁰ Ἔσεσθε γὰρ ὡς πετεινοῦ νοσσοί, ἀνιπτάμενοι νοσσιᾶς¹¹ ἀφηρημένης. Καὶ πάλιν λέγει ὁ προφήτης· ἐγὼ¹² πορεύσομαι ἔμπροσθέν σου, καὶ ὄρη ὀμαλιῶ, καὶ θύρας χαλκᾶς συντριῖω, καὶ μοχλοὺς σιδηροῦς συνθλάσω,¹³ καὶ δάσω σοι θησαυροὺς σκοτεινοὺς, ἀποκρύφους, ἀοράτους, ἵνα γινῶσιν¹⁴ ὅτι κύριος ὁ Θεός. Καὶ κατοικήσει¹⁵ ἐν ὑψηλῷ σπηλαίῳ πέτρας ἰσχυρᾶς. Ἐἴτα τί λέγει ἐν τῷ υἱῷ; Τὸ¹⁶ ὕδωρ αὐτοῦ πιστόν· βασιλέα μετὰ δόξης ὄψεσθε, καὶ ἡ ψυχὴ ὑμῶν μελετήσῃ φόβον κυρίου. Καὶ πάλιν ἐν ἄλλῳ προφήτῃ λέγει· ἔσται ὁ ταῦτα ποιῶν ὡς τὸ ξύλον τὸ πεφυτευμένον¹⁷ παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων, ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δάσει ἐν καιρῷ αὐτοῦ· καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ οὐκ ἀπορῥήσεται, καὶ πάντα, ὅσα ἂν ποιῇ, κατευοδάθησεται. Οὐχ οὕτως οἱ ἀσεβεῖς, οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἢ¹⁸ ὡσεὶ χνοὺς, ὃν ἐκρίπτει ὁ ἀνεμος ἀπὸ¹⁹ προσώπου τῆς γῆς. Διὰ τοῦτο οὐκ ἀναστῆσονται ἀσεβεῖς ἐν κρίσει, οὐδὲ ἁμαρτωλοὶ ἐν βουλῇ δικαίων· ὅτι γινώσκει κύριος ὁδὸν δικαίων, καὶ ὁδὸς ἀσεβῶν ἀπολείται.²⁰ Αἰσθάνεσθε, πῶς τὸ ὕδωρ καὶ τὸν σταυρὸν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὤρισεν.²¹ Τοῦτο γὰρ λέγει· μακάριοι, οἱ,²² ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἐλπίσαντες, κατέβησαν εἰς τὸ ὕδωρ, ὅτι τὸν μὲν μισθὸν, λέγει,²³ ἐν καιρῷ αὐτοῦ· τότε, φησὶν, ἀποδώσω. Νῦν δὲ λέγει· τὰ φύλλα οὐκ ἀπορῥήσεται.²⁴ Τοῦτο λέγει· ὅτι πᾶν ῥήμα, ὃ ἐὰν ἐξέλθῃ ἐξ ὑμῶν διὰ τοῦ στόματος ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ, ἔσται²⁵ εἰς ἐπιστροφὴν καὶ ἐλπίδα²⁶ πολλοῖς. Πάλιν ἕτερος προφήτης λέγει· καὶ²⁷ ἦν ἡ γῆ τοῦ Ἰακώβ ἐπαινουμένη παρὰ πᾶσαν τὴν γῆν. Τοῦτο²⁸ λέγει τὸ σκεῦος²⁹ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, ὃ δοξάσει.³⁰ Ἐἴτα τί λέγει; Καὶ³¹ ἦν ποταμὸς ἔλκων ἐκ δεξιῶν,³² καὶ ἀνέβαινεν ἐξ αὐτοῦ δένδρα ὠραῖα· καὶ ὃς ἐὰν φάγῃ ἐξ αὐτῶν, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. Τοῦτο λέγει, ὅτι ἡμεῖς μὲν καταβαίνομεν εἰς τὸ ὕδωρ γέμοντες ἁμαρτιῶν καὶ ῥύπου,³³ καὶ ἀναβαίνομεν καρποφοροῦντες ἐν τῇ καρδίᾳ τὸν φόβον καὶ τὴν ἐλπίδα εἰς τὸν Ἰησοῦν³⁴ ἔχοντες ἐν τῷ πνεύματι. Καὶ ὃς³⁵ ἐὰν φάγῃ ἀπὸ τούτων, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. Τοῦτο λέγει, ὃς ἂν, φησὶν, ἀκούσῃ³⁶ τούτων λαλουμένων, καὶ πιστεῦσῃ, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα.

10) Σιών LXX, Σινᾶ C O V vulg. In B ἁγιόν μου σινᾶ, ad oram ἅγιόν.

11) νοσσοί — νοσσιᾶς scripsi c. V O, in quo quidem posthac νοσσοί factum est; νοσσοί — νοσσιᾶς B C F, νοσσοί — νοσσιᾶς vulg. Apud LXX quoque Isai. 16, 2. occurrit forma contracta νοσός. In C Men. ἀνιστάμενοι p. ἀνιπτάμενοι, B in textu ἀνιστάμενοι, ad oram ἀνιπτάμενοι. Sensus: Sine me eritis sicuti pulli nido privati.

12) Isai. 45, 2. 3. Sensus: Per prophetam Christus de se nuntiat: Ἐγὼ — sōns virus (ut supra) — deabo vos. H.

13) συγκλάσω B C c. vulg., σύνκλασω (sic) V, συγκλάσω O, cui favet συγκλάσω LXX. συγκλᾶν μοχλοὺς vix dici potest.

14) γνώσῃ = scias, οἱ ο'.

15) Isai. 33, 16. Sensus: Christus est aqua perennis, in cacumine montis fontem habens. H. κατοικήσῃς O V.

16) Isai. 33, 16—18. Sensus: In perpetuum gratia Christi vobis adfluit; aliquando vero videbitis eum in maiestate, et replebimini reverentia. H.

17) ὡς τὸ ξύλον τὸ πεφυτευμένον B (in textu) C O V, ὡς τὸ ξύλον πεφυτευμένον Men., ὡσπερ ξύλον τὸ πεφυτευμένον B (in marg.) Voss. In C ad oram: Erit tamquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum. De baptismo et cruce. Cfr. Ps. 1, 3—6.

18) ἢ addidi c. B C F O V.

19) ἐπὶ Voss. male.

20) ἀπόλειται correctum in ἀπολείται O.

Eritis enim velut avis pulli avolantes, nido ablato.²¹ Et rursus ait propheta: Ego ibo ante te, et montes complanabo, et portas aeneas conteram, et vectes ferreos confringam; et dabo tibi thesauros occultos, absconditos, invisibiles, ut sciant quia ego Dominus Deus.²² Et: habitabit in excelsa spelunca petrae fortissimae.²³ Deinde quid ait de Filio? ,Aqua illius fidelis' [perennis]; ,regem cum gloria videbitis, et anima vestra meditabitur timorem Domini.'²⁴ Et iterum in alio propheta dicit: ,erit qui haec fecerit, tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo; et folium eius non defluet, et omnia, quaecumque faciet, prosperabuntur. Non sic impii, non sic; sed tanquam palea, quam ventus dispellit a facie terrae. Ideo non stabunt impii in iudicio, neque peccatores in consilio iustorum; quoniam novit Dominus viam iustorum, et iter impiorum peribit.'²⁵ Animadvertite, quomodo aquam et crucem simul descripsit. Illud enim significat: beati, qui, cum sperassent in crucem, descenderunt in aquam; quia mercedem, inquit, in tempore suo habebunt, id est, tunc retribuam. Nunc vero ait: ,folia non defluent.'²⁶ Hoc significat: omnis sermo, qui ex ore vestro exierit in spe et caritate, erit in conversionem ac spem multis. Rursum alius propheta dicit: ,et erat terra Iacobi laudata super omnem terram.'²⁷ Haec significant vas spiritus eius, quod glorificabit. Deinde quid dicit? ,Et erat fluvius a dextra fluens, et ex eo emergebant arbores pulchrae: et quicumque ex illis manducaverit, vivet in aeternum.'²⁸ Hoc ait, quod nos descendimus quidem in aquam pleni peccatis ac sordibus; inde autem emergimus fructum afferentes, in corde timorem et in spiritu spem in Iesum habentes. ,Et quicumque ex illis manducaverit, vivet in aeternum.'²⁹ Id dicit: quicumque eos audierit prophetantes, et crederit, vivet in perpetuum.

21) ὄρισε B C vulg.

22) οἶ om. C Men.

23) Dav. leg. putat ξξει.

24) Dedi ἀποφύησεται c. B C F O V var. lect ap. Voss, ἀποφύηθήσεται vulg.

25) ἐστὲ V O, in hoc quidem mutatum in vulg.

26) ἐπιστροφῆν δὲ καὶ ἐλπίδα B C Men.

27) Sophon. 3, 19.

28) Clem. Alex. Strom. III, 12. p. 550. καὶ ἦν ἡ γῆ τοῦ Ἰακώβ ἐπαινουμένη π. π. τ. γ., φησὶν ὁ προφήτης, τὸ σκεῦος πνεύματος αὐτὸς δοξάζων = ipse laudans corpus humanum. Barnabas dixit: Haec verba significat corpus Christi, quod propheta laudibus effert. Alias τὴν γῆν Ἰακώβ de novo populo Dei seu de coetu Christianorum interpretatus sum. Cfr. libellum meum: Das Sendschreiben des Ap. Barnabas. Tübing. 1840. p. 95. H.

29) Voc. σκεῦος glorificatum Christi corpus ad sacrificium in cruce oblatum

respicere (ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν ἠμέλλε τὸ σκεῦος τοῦ πνεύματος προσφέρειν θυσίαν c. 7.), vix crediderim; obstat enim verbum, sive legis δοξάσει, sive δοξάζει. Locus potius ad id prospicit tempus, quo Christus cum gloria ad mundum iudicandum adparebit.

30) Evulgavi δοξάσει c. C F O V et Men. ex coniectura, δοξάζει B Men. in textu c. Int. vet.

31) Ezech. 47, 12.

32) δεξείων O.

33) ῥύπους legi vult Men. Male.

34) εἰς τὸν ἰν C. Vossii var. lect. ὑλὸν p. Ἰησοῦν ex erronea interpretatione sigli ἰν p. ὑν (Ἰησοῦν p. ὑλὸν) orta esse videtur.

35) ὡς Men.

36) ἀκούσει O V. Dein scripsi λαλουμένων c. B (marg.) F O V var. lect. ap. Voss., καλουμένων B (text.) C vulg. Tum πιστεύσει p. πιστεύση B C O V.

XII. *Alibi quoque in V. T. crucis et Christi mentio typica.*

Ὁμοίως πάλιν περὶ τοῦ σταυροῦ ὀρίζει ἐν ἄλλω προφήτῃ λέγοντι· καὶ¹ πότε ταῦτα συντελεσθήσεται; Λέγει² κύριος· ὅταν ξύλον κλιθῆ καὶ ἀναστῆ καὶ³ ὅταν ἐκ ξύλου αἷμα στάξῃ· Ἔχεις πάλιν ἐπὶ σταυροῦ, καὶ τοῦ σταυροῦσθαι μέλλοντος. Λέγει δὲ πάλιν ἐν τῷ Μωσῆ, πολεμουμένου τοῦ Ἰσραὴλ ὑπὸ τῶν ἀλλοφύλων.⁴ Καὶ ἵνα ὑπομνήσῃ αὐτοὺς πολεμουμένους, ὅτι διὰ τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν παρεδόθησαν εἰς θάνατον, λέγει εἰς⁵ τὴν καρδίαν Μωσῆ τὸ πνεῦμα, ἵνα ποιῆσῃ τύπον σταυροῦ, καὶ τοῦ μέλλοντος πάσχειν· ὅτι, ἐὰν μὴ ἐλπίσωσιν ἐπ' αὐτῶ, εἰς τὸν αἰῶνα πολεμηθήσονται.⁶ Τίθησιν⁷ οὖν Μωσῆς ἕν ἐφ' ἕν ὄπλον ἐν μέσῳ τῆς πῆγης,⁸ καὶ σταθεῖς ὑψηλότερος πάντων ἔξέτεινε τὰς χεῖρας,⁹ καὶ οὕτω¹⁰ πάλιν ἐνίκα¹¹ ὁ Ἰσραὴλ. Ἐἶτα, ὁπόταν πάλιν καθεῖλε, πάλιν¹² ἐθανατοῦντο. Πρὸς τί; Ἴνα γνῶσιν, ὅτι οὐ δύνανται σωθῆναι, ἐὰν μὴ ἐπ' αὐτῶ¹³ ἐλπίσωσιν. Καὶ ἐν ἑτέρῳ προφήτῃ λέγει· ὀλην¹⁴ τὴν ἡμέραν ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς μου πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα καὶ ἀντιλέγοντα ὁδῶ δικαῖα μου· Καὶ πάλιν Μωσῆς ποιεῖ¹⁵ τύπον τοῦ Ἰησοῦ (ὅτι δεῖ αὐτὸν παθεῖν, καὶ αὐτὸν ζωοποιῆσαι,¹⁶ ὃν δόξωσιν ἀπολωλέκεναι ἐν σημείῳ),¹⁷ πίπτοντος τοῦ Ἰσραὴλ. Ἐποίησε¹⁸ γὰρ πάλιν ὄφιν δάκνειν αὐτούς, καὶ ἀπέθνησκον,¹⁹ ἐπειδὴ ἡ παράβασις διὰ τοῦ ὄφεως ἐν Εὐᾶ γέγονεν· ἵνα ἐλέγξῃ αὐτούς, ὅτι διὰ τὴν παράβασιν αὐτῶν ἐν θλίψει θανάτου παραδοθήσονται. Πέρας γέ τοι αὐτὸς Μωσῆς ἐντειλάμενος, οὐκ ἔσται²⁰ ὑμῖν οὔτε γλυπτόν, οὔτε χωνευτὸν εἰς Θεὸν ὑμῖν, ποιεῖ, ἵνα τύπον τοῦ Ἰησοῦ δείξῃ. Ποιεῖ οὖν Μωσῆς χαλκοῦν ὄφιν, καὶ τίθησιν ἐν δοκῶ,²¹ καὶ κηρυγματι καλεῖ τὸν λαόν. Ἐλθόντες οὖν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ἐδέοντο Μωσέως, ἵνα ὑπὲρ²² αὐτῶν ἀνελέγκῃ δεόμενος περὶ τῆς λάσεως αὐτῶν. Ἐἶπε δὲ πρὸς αὐτούς Μωσῆς·

Cap. XII. 1) Ex libro apocrypho. Cfr. Ittig. hist. eccl. p. 131. sq. II. Quem admodum Ignatius suos habuit interpolatores, qui illum corruperint: ita neque defuit, qui id ipsum quoque in Barnaba licere sibi crediderit. In altero enim Romano codice haec sequebantur: καὶ πότε ταῦτα τῶν ἡρώων ἐτύγχανε, τῶν τέκνων τοῦ Σημ, καὶ αὐτὸς πρῶτος ἐβασίλευσεν ἐπὶ τῆς γῆς. τῷ δὲ ἑπτακοσιοστῷ ἔτει τῆς τρίτης χιλιάδος ἐκτίσθη Βαβυλὼν ἡ μεγάλη, καὶ ἐβασίλευσεν ἐν αὐτῇ Νεμρωθ, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπαύθησαν ἑαυτοῖς υἱοὶ Χάμ βασίλεια, οὐ τὸ ὄνομα Ηούτιππος, καὶ τῷ ἑπτακοσιοστῷ ἑνενηκοστῷ ἑννάτῳ ἔτει τῆς γ' χιλιάδος, ἔτει δὲ τρίτῳ τῆς βασιλείας Νεμρωθ, ἔπεμψεν ἀνδρας δυνατοὺς ἐκ τῶν υἱῶν Ἰαφεθ σοφοὺς πάνν τεχνίτας καὶ ἀρχιτέκτονας, καὶ κατήλθον ἐπὶ τὴν ἑῶνα πρὸς Μονήτονα υἱὸν Νῶε, καὶ φκοδομησαν αὐτῷ πόλιν, καὶ ἐπωνόμασαν αὐτὴν Μονήτονα κατὰ τὴν προσσηορίαν αὐτοῦ. Sed haec satis ad gustum. Plures enim paginas nugis istis

implerat impudentissimus iste nebulo. Vossius. In Cod. Barberino vocem ταῦτα eadem excipiunt, quae exscripsit Vossius, his tamen subiunctis καὶ εἰρήνη πολλὴ γέγονεν ἐπὶ τῆς βασιλείας νεβρωθ καὶ μονήτονος ἄχρι τῆς σήμερον, ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας νεβρωθ καὶ πουτίππου υἱοῦ χάμ οὐκ ἦν. Holstenius hoc additamento uncinis incluso atque oblitterato margini inscripsit: [hic octo folia ex nescio quo alio opere irrepserant, scriptoris recentissimi et nugacissimi]. Hinc suspicor, Holstenii apographum prodidisse ex Cod. PP. Theatinorum a Vossio quidem collato, sed Romae non iam superstitē.

2) Dedi Λέγει c. B C F O V Men., καὶ λέγει vet. Int. et Voss., cui adhaerent Cot. et qui eum repetierunt.

3) Ex. IV. Esdrae 5, 5.

4) Intelligendus Amalec. Exod. 17, 18 sqq. Menardus refert ad Iustin. Dial. c. Tryph. n. 111. p. 204. Tert. adv. Iud. c. 10. adv. Marc. III, 18.

5) καὶ εἰς p. εἰς Men. Tum μω-

XII. *Alibi quoque in V. T. crucis et Christi mentio typica.*

Similiter et crucem significat in alio propheta dicente: 'et quando haec consummabuntur? Dicit Dominus: cum lignum inclinatum [succisum] denovo erectum constiterit, et cum de ligno sanguis stillaverit.' Habes iterum de cruce, et de eo, qui erat cruci affigendus, praesagium. Ad haec vero hac de re dicit in Mose, quando Israel impugnabatur ab alienigenis. Et ut commonefaceret eos, quod propter peccata sua traderentur ad mortem, ad eor Mosis dicit spiritus, ut faciat figuram crucis et eius, qui erat passurus; quia, si in hunc non speraverint, in perpetuum vincentur. Posuit itaque Moses arma super arma in medio aggeris, et omnes supereminens manus extendit, sicque rursus Israëlitae uocabant. Cum autem iterum manus demittebat, iterum occidebantur. Cur hoc? Ut cognoscerent, quod non possent seruari, nisi per spem in illam. Et in alio propheta dicit: 'tota die expandi manus meas ad populum incredulum et contradicentem viae iustae meae.' Et iterum Moses facit figuram Iesu (quod passurus esset, et vitam praebiturus ipse, quem putabant necasse in signo crucis) cadente Israel. Quoniam enim peccatum per serpentem in Eva contigit, effecit Deus, ut cuncti serpentes morderent eos; et moriebantur, ut argueret eos, quod propter peccata sua in angustias mortis essent tradendi. Denique Moses, qui praeceperat: 'non erit vobis neque sculptile, neque conflatile in Deum vestrum,' ipse id facit, ut ostendat figuram Iesu. Facit ergo Moses serpentem aeneum, ac collocat in trabe, atque per praeconem convocat populum. Congregati igitur orabant Mosen, ut pro ipsis sacrificaret, deprecans pro sanatione eorum. Dixit autem Moses ad illos: 'cum,' inquit, 'aliquis ex

σέως O V, μωσα B et forsans C, ubi sabinde τῷ πνεύμα.

6) In perpetuum vincentur, ita ut numquam victorum iugum excutere possint; nam haec est interdum vis verbi πολεμοῦμαι. Cler.

7) τέθησι B.

8) πήγης B, πηγῆς C, idem est ποιγῆς in O V, πηγῆς correctum in πηγῆς Men., qui quidem adnotat: Loco τῆς πηγῆς legendum puto τοῦ πήγματος, quod hoc loco est agger, licet improprie. Nam proprie πήγμα seu pegma est machina lignea seu conlignatio instar pontis, in qua quis stat, ut aliis eminens ab omnibus videatur, alias pulpitum, catasta, Prudentius in sancto Romano. At Vossius: Vera omnino est lectio πήγης. Πήγη vel πάγη, uti apud Hesychium, locum excelsum significat.

9) Ita crux effugiatur.

10) οὕτω c. B C Men., οὕτως FO V Voss. et rllq. editit.

11) Apud Men. λέγεις additur ante ἐνίκα.

12) Codici C et ed. Men. vocc. καθεῖλε, πάλιν exciderunt.

13) ἐπὶ σταυρῷ Davis. Vetus Lat.: in cruce Christi. Subinde ἐπίσσωσι B C vulg.

14) Isai. 65, 2. Cfr. Justin. Apol. L. n. 35. Dial. c. Tryph. n. 97.

15) ποιῶν C.

16) Ita Dav., ζωοποιήσουσι O V Men., qui coni. καὶ ὅτι αὐτὸς ἐζωοποίησε i. e., et quia ipse vivificavit, nempe genus humanum; ζωοποιήσουσιν B C. Tum δόξουσιν p. δόξωσιν O V. Subinde ἀπολωμένοι p. ἀπολωλεμένοι C.

17) Sc. τοῦ σταυροῦ. Cfr. Justin. Dial. c. Tryph. n. 72. n. 94.

18) Num. 21, 6 sqq. Ioan. 3, 14.

19) ἀπέθνησκαν B (supra) O V.

20) οὐκ ἐστὲ (sic) p. οὐκ ἐσται V, οὐ κέσσιε mutatum in οὐκ ἐστὰι (sic) O. Deut. 27, 15.

21) ἐν δοκῷ Gall., ἐνδόξως B C O V Men. et plerique editit. Rectum iam vidit Men.

22) ὑπὲρ B (textus) C c. vulg., περὶ B (marg.) O V var. lect. ap. Voss. Saepius praepositio ὑπὲρ in Codd. a librariis male permutata est c. περὶ.

ᾧ, φησίν,²³ δηχθῆ τις ὑμῶν, ἐλθέτω ἐπὶ τὸν ὄφιν τὸν ἐπὶ τοῦ ξύλου ἐπικείμενον, καὶ ἐλπιδάτω πιστεύσας, ὅτι νεκρὸς ὢν δύναται ζωοποιῆσαι· καὶ παραχρῆμα σωθήσεται. Καὶ οὕτως ἐποιοῦν. Ἐχεις καὶ²⁴ ἐν τούτῳ τὴν δόξαν τοῦ Ἰησοῦ, ὅτι ἐν²⁵ αὐτῷ πάντα, καὶ εἰς αὐτόν. Τί λέγει πάλιν Μωσῆς τῷ²⁶ Ἰησοῦ, τῷ τοῦ Νανῆ²⁷ υἱῷ, ἐπιθεὶς αὐτῷ τούτου²⁸ ὄνομα, ὅτι προφήτη, ἵνα μόνον²⁹ ἀκούσῃ πᾶς ὁ λαὸς, ὅτι πάντα ὁ πατήρ φανεροί περὶ τοῦ υἱοῦ [αὐτοῦ]³⁰ Ἰησοῦ υἱῷ Νανῆ; Καὶ ἐπιθεὶς τούτου ὄνομα, ὅποτε ἐπεμψε κατάσκοπον τῆς γῆς, [εἶπε]³¹ λάβε³² βιβλίον εἰς τὰς χεῖράς σου, καὶ γράψον ἃ λέγει κύριος· ὅτι ἐκ ριζῶν ἐκκόψει πάντα τὸν οἶκον τοῦ Ἀμαλὴκ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐπ' ἐσχάτων³³ τῶν ἡμερῶν. Ἴδε,³⁴ πάλιν Ἰησοῦς οὐχ υἱὸς ἀνθρώπου, ἀλλ' υἱὸς τοῦ Θεοῦ³⁵ τύπῳ καὶ³⁶ ἐν σαρκὶ φανερωθεὶς. Ἐπει τὸν μέλλουσι λέγειν, ὅτι³⁷ ὁ Χριστὸς υἱὸς ἐστι Λαβιδ, φοβούμενος καὶ συνιῶν τὴν πλάνην τῶν ἀμαρτωλῶν λέγει· εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως³⁸ ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. Καὶ πάλιν λέγει οὕτως³⁹ Ἡσαΐας· εἶπε κύριος τῷ Χριστῷ μου κυρίῳ,⁴⁰ οὐ ἐκράτησα τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ, ἐπακούσαι ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἔθνη, καὶ ἰσχύν βασιλείων διαβόησω.⁴¹ Ἴδε, πῶς λέγει Λαβιδ αὐτὸν κύριον καὶ υἱὸν Θεοῦ.

XIII. De populo haerede.

Ἄλλ' ἴδωμεν, εἰ οὗτος ὁ λαὸς κληρονόμος, ἢ ὁ¹ πρῶτος, καὶ εἰ ἡ διαθήκη εἰς ἡμᾶς, ἢ εἰς ἐκείνους.² Ἀκούσατε νῦν περὶ τοῦ λαοῦ, τί λέγει ἡ γραφή. Ἐδείτο δὲ Ἰσαὰκ περὶ Ῥεβέκκας³ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ὅτι στείρα ἦν· καὶ συνέλαβεν εἷτα. Καὶ⁴ ἐξῆλθε Ῥεβέκκα πυθέσθαι παρὰ κυρίου, καὶ εἶπε κύριος πρὸς αὐτήν· δύο⁵ ἔθνη ἐν τῇ γαστρὶ σου, καὶ δύο λαοὶ ἐν τῇ κοιλίᾳ σου, καὶ λαὸς λαοῦ ὑπερέξει, καὶ ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἑλάσσονι. Ἀισθάνεσθαι⁶ ὀφείλετε, τίς ὁ Ἰσαὰκ, τίς ἡ Ῥεβέκκα, καὶ ἐπὶ τίνων δέδειχεν, ὅτι μείζων ὁ λαὸς οὗτος, ἢ ἐκείνους. Καὶ ἐν ἄλλῃ προφητεῖα λέγει φανερώτερον ὁ Ἰακώβ πρὸς τὸν Ἰωσήφ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, λέγων· ἰδοὺ,⁷ οὐκ ἐστέρηξέ με κύριος τοῦ προσώπου σου· προσάγαγέ μοι τοὺς υἱούς σου, ἵνα εὐλογήσω αὐτούς. Καὶ προσήγαγεν Ἐφραΐμ καὶ τὸν Μανασσῆ, θέλων ἵνα εὐλογηθῆ,⁸ ὅτι

23) φησὶ vulg. et B C, qui subinde scr. δειχθῆ τις ut ediderat Men. c. lectione quidem marginali δηχθῆ. Num. 21, 9 sqq.

24) δὲ Men.

25) Coloss. 1, 16. Cfr. Hebr. 1, 2. Finis legis et prophetarum Christus.

26) ἐν τῷ p. τῷ B ad oram.

27) ναβῆ B.

28) Cfr. Num. 13, 17. Iustin. Dial. c. Tryph. n. 113.

29) B ad oram Holstenii manu: an leg. μονοῦ. Deinde ὁ addidi ante λαὸς c. B C F O V.

30) [αὐτοῦ] restituit Fell. anctore Int. vet. Tum υἱῶν V. In B scriptum est υἱῷ ναβῆ.

31) [εἶπε] Cot. ex Int. vet.

32) Exod. 17, 14.

33) ἐπ' ἀσχατάων O V.

34) Codd. B C O V εἰδὲ idem valet ac ἴδε, ut Cot. c. Int. vet. recte conii. pro οὐ δὲ vulg.

35) Articulum ὁ ante υἱὸς ἀνθ. et υἱὸς τ. θ., qui est in B C vulg., omisi c. O V sublata interpunctione ante τύπῳ in plerisque edd. obvia. Eo modo verborum emphasis plurimum elevatur. Ex F mihi notatur οὐχ ὁ υἱὸς ἀνθ., ἀλλ' υἱὸς τ. θ.

36) Retineo καὶ c. B C Men. p. δὲ O V Int. vet. Voss. cum interpunctione ante τύπῳ. Cfr. I Tim. 3, 16.

37) Iesum non Dei, sed filium esse

quis morsus fuerit, veniat ad serpentem in ligno positum, et credat
 que speret, quod, licet ille non vivat, potest vitam praestare; et con-
 stantem servabitur. Atque ita faciebant. Habes etiam in hoc gloriam
 esse: quod in ipso sunt omnia et in ipsum. Quid iterum dicit Moses
 a Iosue, filium Navae, cum illi, prophetae, id nominis [Iosue = Iesus]
 proponeret, ideo solum, ut omnis populus intelligeret, Patrem de filio
 ad Iosue cuncta manifestasse filio Navae? Imposito igitur eo nomine,
 quando misit eum in exploratorem terrae [Canaan], dixit: ,accipe librum
 a manus tuas, et scribe quae dicit Dominus: radicibus exscissurum esse
 nam Dei in novissimis diebus omnem domum Amaleci. Ecce rursus:
 ut filius hominis, sed Dei filius Iesus, qui in figura et in carne ap-
 paruit. Quoniam vero dicturi erant, Christum esse filium Davidis, refor-
 midans et intelligens errorem sceleratorum, ait David: ,dicit Dominus
 Domino meo: sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum
 pedum tuorum. Et Isaias porro ita loquitur: ,dixit Dominus Christo
 meo Domino, cuius apprehendi dexteram, ut obediant ei gentes, et for-
 tudinem regum dirumpam. Ecce, quomodo David eum Dominum vocet
 et Dei filium.

XIII. De populo haerede.

Sed videamus, utrum hic populus haeres sit, an vero prior; et
 utrum testamentum ad nos, an ad illos pertineat. Audite nunc, quid
 scriptura dicat de populo. Orabat Isaacus Rebecca uxoris suae causa,
 quod esset sterilis; et illa posthac concepit. At Rebecca egressa est
 ad interrogandum Dominum, et dixit Dominus ad illam: ,duae gentes in
 utero tuo sunt, ac duo populi in ventre tuo, atque unus populus alterum
 superabit, et maior [natu], serviet minori. Debetis intelligere, quis sit
 Isaacus, quae Rebecca, et de quibusnam declaraverit, quod populus hic
 sit maior quam ille. Et in alia prophetia manifestius loquitur Iacobus
 ad filium suum Iosephum, dicens: ,ecce, Dominus non privavit me facie
 tua; adduc mihi filios tuos, ut benedicam eis. Et adduxit Ephraimum
 et Manassen, cupiens ut benediceretur, quia erat natu maior. Itaque

David, Iudaei et cum iis Iudaizantes dic-
 turi erant. Ps. 109, 1. Matth. 22, 43—45.

39) *Ἰγα* var. lect. ap. Voss.

39) οὐτως V O, in hoc quidem emen-
 datum, ut iam sit οὐτως. In B erat ἡ
 βασιλείας p. Ἡσαίας. Isai. 45, 1.

40) In B κύρω, supra *ω* sine ac-
 centu et iota subscripto. LXX quoque
 Κύρω, Cyro. Ita forte ex paronomasia.

41) δεισθήξω Men. Voss. Cot.,
 διασθήξω Cler., ut exhibent B C O V.

Cap. XIII. 1) *ὁ* add. Cot.; extat quo-
 que in B C O V.

2) Cfr. supra c. 5 et 6.

3) Inter *περὶ* et *Ῥεβέκκας* repetun-
 tur in B vocc. τοῦ λαοῦ, postea ex-
 punctae. Gen. 25, 21. Rom. 9, 10—12.

4) Ita interpuncti ex B C O, cum *εἶτα*,
 i. e. *ἔπειτα*, prius traheretur ad mem-
 brum sequens; *συνέλαβεν εἶτα καὶ*
 V, *συνέλαβεν εἶτα, καὶ* in F distingui
 ad me relatum est

5) Gen. 25, 23.

6) *αἰσθάνεσθε* V, prius etiam in O.

7) Gen. 48, 11. 9.

8) *Ἐδὲ καὶ προσήγαγεν Ἐφραὶμ
 καὶ τὸν Μανασσῆ, θέλων ἵνα εὐλο-
 γηθῆ* duce Cod. V, in quo habes *καὶ* cum
 punctis et *τὸν* ante *μανασσῆ*. In BCFO
*καὶ προσήγαγεν ἐφραὶμ τὸν μανασσῆ·
 θέλων ἵνα εὐλογηθῆ*, ut dedit Men.,
 coniciens quidem *καὶ προσήγαγε τὸν
 Μανασσῆ, καὶ Ἐφραὶμ· θέλων δὲ
 Μανασσῆ*, uti est ap. Int. vet.

πρεσβύτερος ἦν· ὁ γὰρ Ἰωσήφ προσήγαγεν εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα τοῦ πατρὸς Ἰακώβ. Εἶδε δὲ Ἰακώβ τύπον τῷ πνεύματι τοῦ λαοῦ τοῦ μεταξῦ. Καὶ τί λέγει; Καὶ ἐποίησεν Ἰακώβ ἐναλλάξ τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καὶ ἐπέθηκεν⁹ [τὴν δεξιὰν] ἐπὶ τὴν κεφαλὴν Ἐφραΐμ τοῦ δευτέρου καὶ νεωτέρου, καὶ ἠλόγησεν αὐτόν. Καὶ εἶπεν¹¹ Ἰωσήφ πρὸς Ἰακώβ· μεταθες¹² σου τὴν δεξιὰν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν Μανασσή, ὅτι πρωτότοκός μου ἐστὶν υἱός· Καὶ εἶπεν Ἰακώβ πρὸς Ἰωσήφ· οἶδα,¹³ τέκνον, οἶδα· ἀλλ' ὁ μέλλων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι,¹⁴ καὶ οὗτος δὲ εὐλογηθήσεται· Βλέπετε, ἐπὶ τίνων τέθεικε, τὸν λαὸν εἶναι τοῦτον πρῶτον, καὶ τῆς διαθήκης κληρονόμω. Εἰ οὖν ἔτι καὶ διὰ τοῦ Ἀβραάμ ἐμνήσθη,¹⁵ ἀπείχομεν τὸ τέλειον τῆς γνώσεως ἡμῶν. Τί οὖν λέγει τῷ Ἀβραάμ, ὅτε¹⁶ πιστεῦσας ἐτέθη εἰς δικαιοσύνην; ἰδοὺ τέθεικά σε¹⁷ πατέρα ἐθνῶν τῶν πιστευόντων δι'¹⁸ ἀκροβυστίας τῷ κυρίῳ.

XIV. Testamentum, quod Moses accepit, posteaque contrivit, Dominus per Iesum Christum iam renovavit.

Ναί.¹ Ἀλλὰ τὴν διαθήκην, ἣν ὤμοσε τοῖς πατράσι δοῦναι τῷ λαῷ, εἰ δέδωκεν,² ζητοῦμεν. Δέδωκεν· αὐτοὶ δὲ οὐκ ἐγένοντο ἄξιοι λαβεῖν διὰ τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν. Λέγει γὰρ ὁ προφήτης· καὶ³ ἦν Μωσῆς νηστεύων ἐν ὄρει Σινᾶ, τοῦ λαβεῖν τὴν διαθήκην κυρίου πρὸς τὸν λαόν, ἡμέρας τεσσαράκοντα καὶ νύκτας τεσσαράκοντα.⁴ Καὶ⁵ ἔλαβε παρὰ κυρίου τὰς δύο πλάκας γεγραμμένας τῷ δακτύλῳ τῆς χειρὸς κυρίου ἐν πνεύματι·⁶ καὶ λαβὼν Μωσῆς κατέφερε πρὸς τὸν λαόν δοῦναι. Καὶ εἶπε κύριος πρὸς Μωσῆν· Μωσῆ, Μωσῆ, κατάβηθι τὸ τάχος, ὅτι ἠνόμησαν⁷ ὁ λαός σου, οὓς ἐξήγαγες ἐκ γῆς Αἰγύπτου· Καὶ συνέηκε Μωσῆς, ὅτι ἐποίησαν πάλιν χωνευματα,⁸ καὶ ἐρύψεν ἐκ τῶν χειρῶν τὰς πλάκας, καὶ συνερίψθησαν αἱ πλάκες τῆς διαθήκης κυρίου. Μωσῆς μὲν γὰρ ἔλαβεν, αὐτοὶ δὲ οὐκ ἐγένοντο ἄξιοι. Πῶς δὲ⁹ ἡμεῖς ἔλαβομεν, μαθετε. Μωσῆς θεράπων¹⁰ ὧν ἔλαβεν, αὐτὸς δὲ ὁ κύριος ἡμῶν ἔδωκεν, [εἶναι]¹¹ εἰς λαὸν κληρονομίας, δι'¹² ἡμᾶς¹³ ὑπομείνας. Ἐφανερώθη δὲ, ἵνα ἀκείνοι τελειωθῶσι τοῖς ἀμαρτήμασι, καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ κληρονομοῦντες διαθήκην κυρίου Ἰησοῦ¹⁴ λάβωμεν, ὅς¹⁵ εἰς τοῦτο ἠτομάσθη, ἵνα αὐτὸς φανεί, τὰς ἡδὴ δεδαπανημένας ἡμῶν καρδίας¹⁶ τῷ θανάτῳ καὶ παραδεδομένας¹⁶ τῇ τῆς πλάνης ἀνομίᾳ

9) τῷ a Gallandio et Hefelio perperam omittitur. Art. τοῦ ante λαοῦ et μεταξῦ desideratur ap. Men.; additus est in B ad oram ante μεταξῦ, ubi in C non extat. Eodem sensu Act. 13, 42. τὸ μεταξῦ σάββατον = Sabbato insequenti. Cfr. Clem. Rom. I. Ep. ad Cor. c. 44.

10) Ita leg. c. O V, ἐθεθήκεν (sic) F, ἔθηκεν B C vulg., transulit Int. vet. Subinde supplevi [τὴν δεξιὰν] ex Int. vet.

11) Sic scr. Codd. nostri, εἶπε vulg.

12) Gen. 48, 18.

13) Gen. 48, 19.

14) ἐλάττονι O V.

15) ἐμνήσθη B (ad oram) O V.

16) Scripsi ὅτε c. Int. vet. V O, ad cuius oram ὅτι, B C F vulg. Subinde Codd. ἐπίστευσας mutavi in participium Hefelii τί οὖν λέγει τῷ Ἀβραάμ; ὅτι ἐπίστευσας, ἐτέθη εἰς δικαιοσύνην· ἰδοὺ τέθεικά σε πατέρα ἐθνῶν τῶν πιστευόντων διὰ ἀκροβυστίας τῷ κυρίῳ· genuino auctoris sensui non respondet. Verum iam vidit Cotelierius. Gen. 15, 6. 17, 5. Rom. 4, 3. 11 sqq.

17) τέθηκά σε O V.

18) δι' c. Codd. nostris, δια vulg.

Cap. XIV. 1) Cum Codd. B C O V punctum pono post Ναί, quod spectat ad praecedentis enunciationis finem. In

Josephus adduxit eum ad manum dexteram patris sui Iacobi. Vidit autem spiritu Iacobus figuram populi venturi. Et quid narrat scriptura? Commutavit Iacobus manus suas, et [dexteram] posuit super caput Iosephi, minoris ac iunioris, et benedixit illi. Dixitque Iosephus ad Iacobum: ,transfer dexteram tuam super caput Manassis, quia primitivus filius meus est.' Et respondit Iacobus Iosepho: ,scio, fili, scio; sed minor serviet minori; benedicetur autem etiam ille.' Aspiciat, de quacumque voluerit, esse hunc primum populum et testamenti haerodem. Ergo adhuc et per Abrahamum populus ille commemoratus est, tunc sententia nostra ad perfectionem est redacta. Quid igitur dicit Deus Abrahamo, cum fides in iustitiam ei attributa fuerit? ,Ecce posui te matrem gentium, quae in praepotio credunt Domino.'

IV. *Testamentum, quod Moses accepit, posteaque contrivit, Dominus per Iesum Christum iam renovavit.*

Ita sane. Sed quaerimus, an dederit Dominus testamentum, quod patribus iuravit se populo daturum. Dedit quidem; verum illi propter peccata sua indigni fuerant qui acciperent. Dicit enim propheta: ,et Moses in monte Sina ieiunavit quadraginta diebus et quadraginta noctibus, ut testamentum Domini ad populum acciperet.' Et accepit a Domino duas tabulas scriptas digito manus Domini, in spiritu; sumtasque Moses deferrebat ad populum ut traderet. Et dixit Dominus ad Moysen: ,Moses, Moses, descende celeriter; inique enim se gessit populus tuus, quem de terra Aegypti eduxisti.' Intellexitque Moses quod iterum fecerant imagines, et proiecit de manibus tabulas, contritaeque sunt tabulae testamenti dominici. Accepit itaque Moses testamentum; ipsi vero digni non fuerunt. Quomodo autem nos id acceperimus, discite. Moses, cum esset famulus, illud accepit; nobis autem ipse Dominus tribuit, esse in populum haereditatis, pro nobis passus. Apparuit vero, ut tum illi [Iudaei] in peccatis consummarentur, tum nos per ipsum haeredes facti Domini Iesu testamentum acciperemus, qui destinatus erat, ut ipse in terris apparet praecordia nostra, iam a morte assumpta et tradita erroris in-

Ms. F virgula ibidem distingui mihi viserunt.

2) *δέδωκε* B C c. vulg. Suadente Io. Franz retinui *ζητούμεν* c. B C F O V Men. et Voss., *ζητώμεν* Dav. ex Int. vet.

3) Exod. 24, 18. Vid. supra c. 4.

4) *μ'* B (hic et mox in textu) C Men.

5) Exod. 31, 18.

6) *πνεύματι* desideratur ap. Men. et in C, ubi tamen lacunam amanuensis adnotavit in marg.

7) Lego *ἠνόμησαν* c. C Voss., *ἠνόμησαν* B F O V c. LXX et vulg. Dein *τῆς* pro *γῆς* B. Exod. 32, 7. Deut. 9, 12.

8) *χονεύματα* B O V, quod in C man. sec. mutavit in *χονεύματι*

9) *δέ* c. B C F O V Voss.; deest ap. Men. et alios.

PATRES APOST.

10) Cfr. Hebr. 3, 5.

11) [*εἶναι*] supplevit Dav.

12) *δι' ἡμᾶς* B C F O. Eodem spectat *δι' ἡμᾶς* (sic) in V, *διὰ ἡμᾶς* vulg.

13) Ita margo Cot., *ἡμεῖς διὰ τοῦ κληρονομοῦντος διαθήκην κυρίου ἰησοῦ* C O V Men., *διὰ τοῦ κληρονομοῦντος τὴν* (ad oram) *διαθήκην κυρίου Ἰησοῦ* B. Subinde *λάβομεν* V.

14) Haec in Mss. et Editionibus male transposita leguntur, quae infra uncis () inclusa et a nobis, duce veteri interprete, loco suo restituta sunt. Cfr. libellum meum: Das Sendschreiben des Ap. Barnabas, p. 106. H.

15) *καρδίας* ex Int. vet. *praecordia*. *κακίας* B C O V Men. Voss.

16) *παράδωμένους* B (supra) O V.

τρωσάμενος ἐκ τοῦ σκότους, διάθῃται¹⁷ ἐν ἡμῖν διαθήκην λόγῳ. Γέ-
γραπται γὰρ, πῶς αὐτῷ ὁ πατὴρ ἐντέλλεται, λυτρωσάμενος ἡμᾶς ἐκ
τοῦ σκότους, ἐτοιμάσαι ἑαυτῷ λαὸν ἅγιον. Λέγει οὖν ὁ προφήτης·
,ἐγὼ¹⁸ κύριος, ὁ Θεὸς σου, ἐκάλεσά σε ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ κρατήσω
τῆς χειρὸς σου, καὶ ἐνισχύσω σε, καὶ ἔδωκά σε εἰς διαθήκην γένους,
εἰς φῶς ἔθνων, ἀνοίξει ὀφθαλμούς τυφλῶν, καὶ ἐξαγαγεῖν ἐκ δεσμῶν
πεπεδημένους, ἐξ οἴκου φυλακῆς καθημένους ἐν σκότει· Γινώσκετε
οὖν, πόθεν ἐλυτρώθημεν. (Καὶ πάλιν ὁ προφήτης λέγει· ἰδοὺ, τέ-
θεικά σε¹⁹ εἰς φῶς ἔθνων, τοῦ εἶναι σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς
γῆς, λέγει κύριος ὁ λυτρωσάμενός σε Θεός·) Καὶ πάλιν ὁ προφήτης
λέγει· πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὐ εἴνεκεν²⁰ ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι
ταπεινοὺς χαρὶν· ἀπέσταλλέ με λάσασθαι τοὺς συντετραμμένους τὴν καρ-
δίαν, κηρύξαι ἀίχμαλωτοὺς ἄφρονι, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, καὶ καλέσαι
ἐνιαυτὸν κυρίου²¹ δεκτὸν καὶ ἡμέραν ἀνταποδόσεως, παρακαλέσαι πάν-
τας τοὺς πενθοῦντας·

XV. De falso et vero Sabbato.

Ἔτι καὶ περὶ τοῦ σαββάτου γέγραπται ἐν τοῖς δέκα λόγοις, ἐν
οἷς ἐλάλησεν ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ πρὸς Μωσῆν κατὰ πρόσωπον· καὶ¹
ἀγιάσατε τὸ σάββατον κυρίου χειρὶ καθαραῖς καὶ καρδίᾳ καθαρᾷ.
Καὶ ἐν ἑτέρῳ λέγει· ἂν φυλάξωσιν² οἱ υἱοὶ μου τὸ σάββατον,³ τότε
ἐπιθήσω τὸ ἔλεός μου ἐπ' αὐτούς· Τὸ σάββατον λέγει ἐν ἀρχῇ τῆς
κτίσεως· καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν ἑξ ἡμέραις τὰ ἔργα τῶν χειρῶν
αὐτοῦ, καὶ συντέλεσεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ,⁴ καὶ κατέπαυσεν ἐν
αὐτῇ⁵ καὶ ἠγάσεν αὐτήν· Προσέχετε, τέκνα, τί λέγει τὸ συντέλεσεν
ἐν ἑξ ἡμέραις· Τοῦτο λέγει, ὅτι συντελεῖ⁶ κύριος ἐν ἑξακισχιλίους
ἔτεσι τὰ πάντα· ἢ γὰρ ἡμέρα παρ' αὐτῷ χίλια ἔτη. Αὐτὸς δὲ μαρ-
τυρεῖ, λέγων· ἰδοὺ, σημερον ἡμέρα ἔσται ὡς χίλια ἔτη· Οὐκοῦν, τέκνα,
ἐν ἑξ ἡμέραις, ἐν τοῖς ἑξακισχιλίους ἔτεσι, συντελεσθήσεται⁹ τὰ πάντα.
Καὶ κατέπαυσε τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ· Τοῦτο λέγει· ὅταν ἔλθῶν ὁ
υἱὸς αὐτοῦ καὶ¹⁰ καταργῆσει τὸν καιρὸν ἀνόμου,¹¹ καὶ κρινεῖ τοὺς ἀσε-
βεῖς, καὶ ἀλλάξει τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας, τότε¹²
καλῶς καταπαύσεται ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ. Πέρασ γέ τοι λέγει·
ἀγιάσεις αὐτὴν χειρὶ¹³ καθαραῖς καὶ καρδίᾳ καθαρᾷ· Εἰ οὖν,
ἦν ὁ¹⁴ Θεὸς ἡμέραν ἠγάκεν, νῦν τις δύναται ἀγιάσαι, εἰ μὴ καθαρὸς
ὢν τῇ καρδίᾳ ἐν πᾶσιν, πεπλανήμεθα· Ἰδ¹⁵ οὖν· ἄρα τότε¹⁶ καλῶς

17) διάθῃτε V O, heic quidem cor-
rectum in vulg.

18) Isai. 42, 6, 7.

19) τέθεικά σε C O V. Isai. 49, 6.

20) Scribo εἴνεκεν c. C O V LXX,
ἦνεκεν F, ἔνεκεν B vulg. Subinde C
ἔχρισέ με (εἰχρισέ με Men.) p. ἔχρισέ
με. In O ἔχρησέ με, ad oram ἔχρισέ
με. Isai. 61, 1, 2.

21) Sic Codd. nostri omnes, κυρίῳ
Men. et var. lect. ap. Voss. Tum ἀντα-
ποδόσεως B C O V LXX, ἀναποδόσεως
Men. et alii. Cfr. Isai. 63, 4.

Cap. XV. 1) Exod. 20, 8. Deut. 5, 12.

2) φυλάξωσι Men. Jer. 17, 24 sqq.

3) Recepi τὸ σάββατον ex B C F O V
Int. vet., τὰ σάββατα vulg. Deinde
ἐπιθῆ τὸ p. ἐπιθῆσω τὸ C.

4) ἔτη LXX. Gen. 2, 2.

5) ἐπ' αὐτῇ Men.

6) συντελεῖ est futuri Attici. Unde
superflua redditur Menardi coniectura
συντελεσει. Vocc. ὁ Θεός in B C ap.
vet. Int. et Men. ante κύριος obvia omisi
c. F O V suadente Franz. Quid, si κύ-
ριος ὁ Θεός legeris?

mitti, redimens e tenebris, verbo suo disponat in nobis testamentum. scriptum quippe est, quomodo Pater, redempturus nos a tenebris, illi mandaverit ut sibi pararet populum sanctum. Dicit igitur propheta: *ego Dominus, Deus tuus, vocavi te in iustitia, et tenebo manum tuam, et corroborabo te; et dedi te in testamentum generis, in lucem gentium, et aperierundum oculos caecorum, et ad educendum de vinculis illigatos, et domo carceris sedentes in tenebris. Agnoscite ergo, unde simus scienti.* (Et iterum propheta dicit: *ecce posui te in lucem gentium, et sis in salutem usque ad extremum terrae; haec dicit Dominus rector tuus.*) Rursus propheta dicit: *spiritus Domini super me, propter quod unxit me, evangelizare humilibus; misit me sanare contritos corde, curare captivis remissionem et caecis visum, et nuntiare annum Domini acceptum et diem retributionis, consolari omnes lugentes.*

XV. De falso et vero Sabbato.

Adhuc et de sabbato scriptum est in decalogo seu decem verbis, quae Dominus in monte Sina locutus est ad Mosen, os ad os: *et sanctificate sabbatum Domini manibus mundis et puro corde.* Et alibi dicit: *si custodierint filii mei sabbatum, tunc ponam misericordiam meam super illos.* Sabbati meminit Scriptura in principio creationis: *fecitque Deus in sex diebus opera manuum suarum, et desiit die septima, et ea requievit, et sanctificavit eam.* Advertite filii, quid dicat: *consummavit in sex diebus.* Id ait: *omnia consummabit Dominus in sex millibus annorum; nam apud illum dies aequiparatur mille annis. Ipsemet enim testatur, dicens: ecce hodiernus dies erit tamquam mille anni.* Itaque, filii, in sex diebus, hoc est, in sex annorum millibus consummabuntur universa. *Et requievit die septima.* Hoc ait: *quando veniens eius Filius tempus iniqui abolebit, ac iudicabit impios, et mutabit solem et lunam stellasque; tunc pulchre requiescet die septima. Denique ait: sanctificabis eam manibus mundis et corde puro.* Si ergo quam diem Deus sanctificavit, aliquis nunc potest sanctificare, nisi sit per omnia mundus corde, erravimus. Vide ergo: certe tunc pulchre quiescens

7) Cfr. II Petr. 3, 8.

8) Ps. 89, 4.

9) *συντελεσθήσονται* B C.

10) *καὶ* Int. vet.; deest in B C O V. Sabine *καταργήσῃ* B C O, in quo man. *sec. καταργήσει.*

11) *ἀνομίας* con. Men., *ἀνόμου* Fell. In Codd. B C O V et textu Men. *αὐτοῦ.* Dein *ἀλλάξῃ* O V. Antecedens *καὶ* non est in B.

12) I. e. *verum sabbatum a secundo demum oritur Christi adventu.* De Chiliasmo Barnabae vide libellum meum: *Sendschreiben des Ap. Barn. p. 119 sqq.* et Francke, l. c. p. 89 sq. H.

13) *ἐν χειρὶ* B C F vulg. Omisi

praep. *ἐν* c. O V Int. vetere. Cfr. c. 15. init.

14) *δ* adiunxi c. B C F O V, scripsique c. iisdem et Men. Voss. Cot. *ἡγλακεν* p. *ἡγλακε* Hef. Deinde *τὶ* p. *τὶς* C, *τὶς* B O V. Et Men. ed. *τὶ* (in marg. leg. *τὶς*), *τὶς* Voss., uterque cum Int. vet. interrogandi signo distinguens post *πᾶσι*, pro quo scripsi *πᾶσιν* c. O V.

15) Ex Codd. B C O V lectione *εἰ δὲ* facile efficitur *ιδεῖ*, ut con. Dav.; *εἰ δ'* Men., qui c. Int. vet. legi vult *εἰδεις*. Idem subinde con. *οὐν* p. *οὐδ'*, quod exhibent etiam nostri quattuor Codd.

16) *ὅτι* postulat Men. Tum *ἀγιάξῃ* O V, *ἡγλακε* proponit Men. Mox *δυνήσωμεθα* O.

καταπαυόμενος αγιάζει αὐτήν, ὅτε δυνασώμεθα αὐτοὶ δίκαια¹⁷ ἀπολαβόντες τὴν ἐπαγγελίαν, οὐκέτι οὐσίας ἀνομίας, γεγονότων δὲ καινῶν πάντων ὑπὸ κυρίου.¹⁸ Τότε δυνασώμεθα¹⁹ αὐτὴν αγιάσαι, αὐτοὶ ἀγασθέντες πρῶτον. Πέρας γέ τοι λέγει αὐτοῖς· τὰς²⁰ νεομηνίας ὑμῶν καὶ τὰ σάββατα ὑμῶν οὐκ ἀνέχομαι. Ὁρατε πῶς λέγει· οὐ τὰ νῦν σάββατα ἐμοὶ δεκτά, ἀλλ' ὁ²¹ πεπολιηκα, ἐν ᾧ, καταπαύσας τὰ πάντα, ἀρχὴν ἡμέρας ὀγδόης²² ποιήσω, ὅ ἐστιν, ἄλλου κόσμου ἀρχὴν. Διὰ καὶ ἄγομεν²⁴ τὴν ἡμέραν τὴν ὀγδόην εἰς εὐφροσύνην, ἐν ἣ καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν. Καὶ φανερωθεὶς ἀνέβη εἰς τοὺς οὐρανοὺς.²⁵

XVI. Templum spirituale Domino iam constructum.

Ἔτι καὶ περὶ τοῦ ναοῦ ἐρῶ ὑμῖν, πῶς πλανώμενοι οἱ ταλαίπωροι ἐπὶ τὴν ὁδὸν ἤλπισαν, καὶ οὐκ ἐπὶ τὸν Θεὸν αὐτὸν τὸν ποιήσαντα αὐτούς, ἀλλ' ὡς ὄντα οἶκον Θεοῦ. Σχεδὸν γὰρ, ὡς τὰ ἔθνη, ἀφιέρωσαν αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ. Ἀλλὰ πῶς λέγει κύριος, καταργῶν αὐτὸν, μάθετε· τίς ἐμέτρησε τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ, ἢ τίς τὴν γῆν δρακί; Οὐκ ἐγώ; λέγει κύριος· ὁ οὐρανὸς μοι θρόνος, ἢ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου· ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετέ μοι, ἢ τίς τοπος τῆς καταπαύσεώς μου; Γινῶτε ὅτι ματαῖα ἡ ἐλπὶς αὐτῶν.⁵ Πέρας γοῦν πάλιν λέγει· ἴδου, οἱ καθελόντες τὸν ναὸν τοῦτον, αὐτοὶ αὐτὸν οἰκοδομήσουσιν.⁶ Γίνεται. Διὰ γὰρ τὸ πολεμεῖν αὐτοὺς καθηρέθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν· νῦν καὶ αὐτοὶ οἱ τῶν ἐχθρῶν ὑπηρεταὶ ἀνοικοδομήσουσιν αὐτόν. Πάλιν ὡς ἡμελλεν ἡ πόλις καὶ ὁ ναὸς⁹ καὶ ὁ λαὸς Ἰσραὴλ παραδίδοσθαι, ἐφανερώθη. λέγει γὰρ ἡ γραφή· καὶ¹⁰ ἔσται ἐπ' ἐσχάτων¹¹ ἡμερῶν, παραδώσει κύριος τὰ πρόβατα τῆς νομῆς καὶ τὴν μάνδραν καὶ τὸν πύργον αὐτῶν εἰς καταφθοράν. Καὶ ἐγένετο καθ' αὐτὴν ἔλαλσε κύριος. Ζητήσωμεν οὖν, εἰ ἔστι¹³ ναὸς Θεοῦ. Ἔστιν· ὅπου αὐτὸς λέγει ποιεῖν καὶ καταρτίζειν. Γέγραπται γάρ· καὶ¹⁴ ἔσται, τῆς ἑβδομάδος συντελουμένης οἰκοδομηθήσεται¹⁵ ναὸς Θεοῦ ἐνδόξως¹⁶ ἐπὶ

17) δίκαιαν leg. notat Men.

18) Hic iam Menardus et Vossius puncto distinxerunt, quod a Cotelerio (ed. a. 1672.), Clerico et aliis in comatis signum male conversum fuit.

19) δυνασώμεθα B, σο ad oram.

20) Isai. 1, 13.

21) ὁ dedi c. BCFÖV, & vulg.

22) Illa sex millia annorum desinunt die ultima (i. e. septima) ultimae hebdomadae. Ergo novum aevum, Dei regnum, sequenti octava die incipit. H.

23) ποιήσω O V, ποιήσω proponit Voss. Ea lectio a Vossio ex inferiori Men. margine huc male transposita esse videtur. Deinde ἔστι vulg. In O pr. man. exaraverat ὁ ἔστιν. ἀλλ' οὐ κόσμον ἀρχὴν.

24) ἄγομεν O V. Solemne scriptoris diei dominicae primaevio tempore celebratae testimonium.

25) Aut post νεκρῶν punctum po-

nendum est, aut dicendum, scriptorem hic Christum dominica die in coelum ascendisse docere cum Marc. 16, 14 sqq. Luc. 24, 51 contra Matth. 28, 10 sqq. Act. 1, 3. Codices etiam in hoc sequendum duxi. Nam B exhib. ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, καὶ φανερωθεὶς κτλ., plinius C V ἀνέστη ἐκ νεκρῶν. καὶ φανερωθεὶς κτλ. Libri impr. aut ἐν ἡ καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, καὶ φανερωθεὶς ἀνέβη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, aut interpunctionem omnino negligunt.

Cap. XVI. 1) Retineo τὴν ὁδὸν c. BCFÖV vulg., et de via (Cfr. Act. 19, 23, et 22, 4.) legis Mosaicæ ad templum Domini ducente agi puto. Quae propter lectionem vulg. τὸν θεὸν αὐτῶν repetendum censui c. BC pro τὸν θεὸν αὐτῶν, ut est in FOV. Secundo casu admissio refriget antithesis. Interpres vet. aedem legi, unde τὸν οἶκον

edificat aliquis eam, cum poterimus ipsi iusta facere, accepta promissione, deleta iniquitate, novatis vero cunctis a Domino. Tunc poterimus etiam sanctificare, si nos ipsi prius fuerimus sanctificati. Demum dicit: 'novilunia vestra et sabbata vestra non fero.' Cernite, quomodo loquatur: non mihi accepta sunt praesentia sabbata, sed illud ad ego feci; quando scilicet, universis finem imponens, octavi diei cum initium, hoc est, initium alterius mundi. Idcirco et diem octavum sabbatitia agimus, quo et Iesus resurrexit a mortuis. Et cum apparet, ascendit ad coelos.

XVI. Templum spirituale Domino iam constructum.

Adhuc et de templo dicam vobis, quomodo errantes miseri non ipsum Deum, creatorem ipsorum, spem habuerunt, sed in viam, quasi templum Dei esset. Nam fere instar gentium illum in templo venerati sunt. Sed quomodo Dominus loquatur, templumque irritum faciat, animadvertite: quis mensus est coelum spithama, aut quis terram palma? Haec ego? Dicit Dominus: coelum mihi thronus est, terra autem scabellum pedum meorum. Quam mihi domum aedificabitis, aut quis locus quietis meae? Cognoscite, quod vana est spes illorum. Et tandem Iesus ait: 'ecce, qui destruxerunt templum hoc, ipsi illud aedificabunt.' Haec evenit. Nam quia bellum gesserunt, ab hostibus destructum est templum; nunc et ipsi hostium ministri reaedificant illud. Iterum, quod tradenda esset civitas una cum templo et cum populo Israelitico, est declaratum. Ait quippe scriptura: 'et erit in novissimis diebus, tradet Dominus oves pascui et ovile et turrim eorum in exitium.' Atque contigit, quemadmodum locutus est Dominus. Quaeramus itaque, an existet adhuc templum Dei. Existit, ubi ipsemet se illud facere ac perficere testatur. Scriptum enim est: 'et erit, hebdomada completa, aedificabitur

con. Men., τὸν δόμον προῦπος Cot., τὸν οὐδὸν scribi voluit Mazoch. Fortassis scribendum: ἐπὶ τὴν ὁδὸν (vel θύραν) αὐτῶν ἤλπισαν, καὶ οὐκ ἐπὶ τὸν θεὸν τὸν ποιήσαντα αὐτοὺς κτλ.

2) Evulgavi ἢ ex BCFOV Int. vet., καὶ vulg. LXX Isai. 40, 12.

3) ὁ supraadditur in C.

4) Ita BOV LXX, οἰκοδομήσατε C Men. In V voc. οἰκον man. sec. supraadditur. Isai. 66, 1.

5) L e. gentes Israelitarum.

6) οἰκοδομήσουσι B C c. vulg. Isai. 49, 17.

7) Spiritualiter, ut mox videbitur. Men. Eadem Gallicciolli ad templum Salomonis refert observans: Veramente Giuliano apostata ordinò, che gli Ebrei riedificassero il Tempio, il che non riuscì per le fiamme che uscivano dalla terra. Ma questo essendo accaduto circa l'anno dell' Era volgare 370, non può qui essere indicato da S. Barnaba. Nabuzardan dunque generale di Nabucodonosor

re di Babilonia, prese e incendiò Gerusalemme col Tempio, 4 Reg. XXV. Dopo LXX anni di schiavitù, Ciro re di Persia per ordine di Dio rifabbricò il Tempio, 2 Paral. XXXVI, 22, 23. E lo reidificarono gli Ebrei ministri e sudditi di Ciro, 1 Esdr. I e II. Ciò precisamente qui dice S. Barnaba, avvertendo insieme, che tutto verificossi a puntino.

8) ἀνοικοδομήσουσι B Men.

9) Voc. καὶ ὁ ναὸς exciderunt ap. Voss. et alios.

10) Haec, prout hic habentur, non sunt in tota Scriptura. Men. Cfr. Isai. c. 5. Jer. c. 15 et 25. Mich. c. 4.

11) ἐπισχάτων (sic) V.

12) καθὰ B, κατὰ p. καθ' ἃ Men.

13) Iam destructo templo Hierosol. quaerit, an alterum templum successurum sit. Men. ἐστὶ O V.

14) Dan. 9, 24. 25. 27. Aggae. 2, 10.

15) οἰκοδομηθήσονται C Men.

16) Scripsi ἐνδόξως c. O V Int. veteri Clem. Alex., ἐνδοξος B C F vulg.

τῷ ὀνόματι κυρίου. Εὐρίσκω οὖν ὅτι ἔστι¹⁷ ναός. Πῶς οὖν¹⁸ οἰκοδομηθήσεται ἐν ὀνόματι κυρίου; μάθετε. Ἡρῶ¹⁹ τοῦ ἡμᾶς πιστεῦσαι τῷ Θεῷ ἦν ἡμῶν τὸ κατοικητήριον τῆς καρδίας φθαρτὸν καὶ ἀσθενές, ὡς ἀληθῶς οἰκοδομητὸς ναός διὰ χειρὸς· ὅτι ἡμεν πλήρεις εἰδωλολατρίας οἶκος, καὶ εἰδωλολατρεῖα ἡμεν οἶκος δαιμονίων,²⁰ διὰ τὸ ποιεῖν²¹ ὅσα ἦν ἐναντία τῷ Θεῷ. Οἰκοδομηθήσεται δὲ ἐπὶ τῷ²² ὀνόματι κυρίου, προσέχετε, ἵνα ὁ ναός κυρίου ἐνδόξως²³ οἰκοδομηθῇ. Πῶς; μάθετε. Λαβόντες τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ ἐλπίσαντες ἐπὶ τῷ ὀνόματι κυρίου ἐγενόμεθα²⁴ καινοὶ, πάλιν ἐξ ἀρχῆς κτιζόμενοι. Διὸ ἐν τῷ κατοικητηρίῳ ἡμῶν ἀληθῶς ὁ Θεὸς κατοικεῖ ἐν ἡμῖν. Πῶς; Ὁ λόγος αὐτοῦ τῆς πίστεως, ἡ κλήσις αὐτοῦ τῆς ἐπαγγελίας, ἡ σοφία τῶν δικαιωμάτων, αἱ ἐντολαὶ τῆς διδαχῆς, αὐτὸς ἐν ἡμῖν προφητευῶν, αὐτὸς ἐν ἡμῖν κατοικῶν· τοὺς τῷ θανάτῳ δεδουλωμένους²⁵ ἀνοίγων ἡμῖν θύραν τοῦ ναοῦ, ὃ ἐστι στόμα,²⁶ μετάνοιαν διδούς ἡμῖν, εἰσάγει εἰς τὸν ἄφθαρτον ναόν. Ὁ γὰρ²⁷ ποθῶν σωθῆναι βλέπει οὐκ εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' εἰς τὸν ἐν αὐτῷ ἐνοικοῦντα καὶ λαλοῦντα ἐν²⁸ αὐτῷ, ἐκπλησσομένους ἐπὶ τῷ μηδέποτε, μήτε τοῦ λέγοντος τὰ ῥήματα ἀκκοῦνάαι ἐκ τοῦ²⁹ στόματος, μήτε αὐτόν ποτε ἐπιτεθνησκῆναι ἀκούειν. Τουτέστι³⁰ πνευματικὸς ναός οἰκοδομούμενος τῷ κυρίῳ.

XVII. Prioris Epistolae partis conclusio.

Ἐφ' ὅσον ἦν ἐν δυνατῷ καὶ ἀπλότῃ δηλωῶσαι ὑμῖν,¹ ἐλπίζει μου ἡ ψυχὴ, τῇ ἐπιθυμίᾳ μου μὴ παραλειπομένη με τι τῶν ἀνηκότων ὑμῖν² εἰς σωτηρίαν, ἐνεστῶτων.³ Ἐὰν γὰρ περὶ τῶν μελλόντων γράψω ὑμῖν, οὐ μὴ νοήσητε, διὰ τὸ ἐν παραβολαῖς κείσθαι. Ταῦτα μὲν οὕτως.⁴

XVIII. Altera Epistolae pars. De duabus vitis.

Μεταβῶμεν δὲ καὶ ἐπὶ ἑτέραν γινῶσιν καὶ διδαχῆν. Ὅδοι δύο¹ εἰς διδαχῆς καὶ ἐξουσίας, ἥ τε τοῦ φωτός, καὶ ἡ² τοῦ σκότους. Διαφορὰ δὲ πολλῆ³ τῶν δύο ὁδῶν. Ἐφ' ἧς μὲν γὰρ εἰσι τεταγμένοι φωταγωγοὶ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ, ἐφ' ἧς δὲ ἄγγελοι⁴ τοῦ σατανᾶ. Καὶ ὁ μὲν ἐστὶ⁵ κύριος ἀπ' αἰῶνων καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας, ὁ δὲ ἄρχων καιροῦ τῆς ἀνομίας.

17) ἔστιν O V.

18) οὖν om. B (in textu) C Men.

19) Clem. Alex. Strom. II. c. 20. p. 490. Barnabas hic tristem hominis statum ante adventum Christi describit. Cfr. Francke, l. c. p. 83 sq. H.

20) Scripsi ὅτι ἡμεν πλήρεις εἰδωλολατρίας οἶκος, καὶ εἰδωλολατρεῖα ἡμεν οἶκος δαιμονίων ex coniectura, ὅτι ἦν πλήρης μὲν εἰδωλολατρίας οἶκος εἰδωλολατρεῖα ἦν οἶκος δαιμονίων B (in textu, ἡ εἰδωλολατρεῖα cum art. ad oram) C F O V et plerique libh. impressi c. Men., quia pleni eramus adorationibus idolorum, et erat domus daemoniorum Int. vet. et Clem. Alex. Holstenius ad oram Cod. B notat, vocabula [εἰδωλολατρεῖα ἦν οἶκος] ab ipso unciis inclusa, videri expungenda.

21) ποιῆν V.

22) τὸ pr. man. O.

23) ἐνδόξως O V Int. vet. et Clem. Alex., ἐνδοξος B C Men.

24) Ita B C, ἐπὶ τῷ ὀνόματι. ἐγενώμεθα p. ἐπὶ τῷ ὀνόματι κυρίου ἐγενώμεθα V, ἐπὶ τῷ ὀνόματι. ἐγενώμεθα correctum in ἐγενώμεθα O. In F vocc. τοῦ κυρίου deesse, sed nihil aliud scio. Ante κυρίου vulg. add. τοῦ.

25) Rescripsi τοὺς τῷ θανάτῳ δεδουλωμένους c. B C F O V Men. Voss., quod alii perperam mutarunt in τοὺς τῷ θανάτῳ δεδουλωμένοις. Accusativus pendet ex verbo εἰσάγει. Ita enim legendum puto c. B F O V p. εἰσάγαγε C Men. (in textu) Voss., εἰσήγαγε Men. in notis.

26) Cfr. Rom. 10, 10. καρδίᾳ γὰρ

aedificare templum Dei, in nomine Domini.¹ Invenio igitur quod templum existit. Qua ratione ergo aedificabitur in nomine Domini, discite. Antequam Deo crederemus, erat cordis nostri domicilium corruptioni obnoxium et imbecille, ad modum templi vere per manus aedificati; referta siquidem eramus idololatriae domus et idolorum cultu daemonum domicilium, quia fecimus quaecumque Deo contraria sunt. Aedificabitur autem, attendite, in nomine Domini, ut templum Domini magnifice aedificetur. Quomodo? Discite. Accepta remissione peccatorum et spe habitata in nomen Domini, facti sumus novi, iterum ab integro creati. Ideo a nobis, in domicilio nostro, vere Deus habitat. Quo modo? Verbum eius fidei, vocatio eius promissionis, sapientia mandatorum, praecepta doctrinae, imo ipse in nobis prophetat, ipse in nobis inhabitat; morti addictos, porta templi aperta, id est os, et poenitentia concessa, nos in templum introducit, quod destrui non potest. Is enim qui cupit esse salvus, non in hominem respicit, sed in eum qui in homine habitat, atque in eo loquitur; admirans quod nunquam neque audierit eum talia verba ore fundentem, (neque ipse) talia audire desideraverit. (Hoc est templum spirituale Domino constructum.)

XVII. Prioris Epistolae partis conclusio.

Quantum potuit, et sine obscuritate potuit vobis monstrari, spes mihi est, pro studio meo me nihil omisisse eorum quae ad vestram salutem spectant, quaeque sunt praesentia. (Si enim de futuris scripsero vobis, non intelligetis; quoniam in abscondito positum est. Et haec quidem ad hunc modum.)

XVIII. Altera Epistolae pars. De duabus viis.

Transeamus autem et ad alteram cognitionem atque doctrinam. Duae sunt viae doctrinae ac potestatis: una lucis, altera tenebrarum. Differentia vero multa duarum viarum. Uni siquidem praepositi sunt angeli Dei lucem praeferentes, alteri vero angeli Satanae. Ac ille quidem Dominus est a seculis et in secula; hic autem princeps temporis iniqui.

πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν. Deinde θύραν dedi c. V Int. vet., θύρας BCFO vulg. Verum iam vidit Men. in notis.

27) Reposui γὰρ c. BCFOV Int. vet. et var. lect. ap. Col., καὶ vulg. Μοχ vocc. εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' Vossius praetermisit.

28) ἐν Dav. c. Int. vet., ἐπ' BC O V Men. et plerique editt.

29) αὐτοῦ p. ἐκ τοῦ B (in textu) C Men. Dein αὐτόν c. Dav., αὐτὸς BCFOV Men. et plerique editt. Tum ἐπιθυμηθέναι p. ἐπιθυμηθέναι C.

30) τουτέστιν O V.

Cap. XVII. 1) ὁμῖν BCFOV var. lect. ap. Col., ἡμῖν vulg. et Int. vetus. Subinde ἐλλείψη V O, sed in hoc man. sec. mmatum in vulg.

2) ἡμῖν correctum in ὁμῖν O.

3) I. e. de quibus nunc disceptatur, e. g. num novum foedus veteri sit praefendum, num adhuc valeant praecepta iudaica etc. H. ἐνεστώτων O V Men., qui paulo ante ἀνοικόντων ut C.

4) Haec desinit vetus latina versio in Cod. Corbeiensi superstes.

Cap. XVIII. 1) De duabus viis Cfr. Const. Apost. VII, 1 sqq.

2) Lego καὶ ἡ c. BCFOV, ἢ τε vulg. Locus laud. ab Orig. de princ. III. c. 2. n. 4. p. 314. Tom. XXI ed. Lommatszsch, et Hom. 35. in Luc. p. 18. Cfr. Hermae Past. Mand. VI, 1. 2.

3) πολὺ scr. B C.

4) Cfr. II Cor. 12, 7.

5) ἔστιν O V. Tum reposui καὶ ex BCFOV.

XIX. De via lucis.

Ἡ οὖν ὁδὸς τοῦ φωτός ἐστὶν αὕτη. Ἐάν τις θέλων ὁδὸν ὀδεύειν ἐπὶ τὸν ὠρισμένον τόπον, σπεύσει τοῖς ἔργοις αὐτοῦ. Ἔστιν οὖν ἡ δοθεῖσα ἡμῖν γνῶσις τοῦ περιπατεῖν ἐν αὐτῇ τοιαύτη. Ἀγαπήσεις τὸν σε ποιήσαντα, δοξάσεις τὸν σε λυτρωσάμενον ἐκ θανάτου. Ἔση ἀπλοῦς τῇ καρδίᾳ, καὶ πλούσιος τῷ πνεύματι. Οὐ κολληθήσῃ μετὰ τῶν πορευομένων ἐν ὁδῷ θανάτου. Μισήσεις πᾶν ὃ οὐκ ἀρεστὸν τῷ Θεῷ, μισήσεις πᾶσαν ὑπόκρισιν. Οὐ μὴ ἐγκαταλίπῃς ἔντολὰς κυρίου. Οὐχ ὑψώσεις σεαυτὸν, ἔση δὲ ταπεινόφρων. Οὐκ ἀρείς ἐπὶ σεαυτὸν δόξαν. Οὐ λήψῃ βουλὴν πονηρὰν κατὰ τὸν πλησίον σου. Οὐ δώσεις τῇ ψυχῇ θράσος. Οὐ πορνεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ παιδοφθορήσεις. Οὐ μὴ σου ὁ λόγος ὁ τοῦ Θεοῦ ἐξέλθῃ ἐν ἀκαθαρσίᾳ τινῶν. Οὐ λήψῃ πρόσωπον, ἐλέγξει τινὰ ἐπὶ παραπτώματι.¹⁰ Ἔση πραῦς, ἔση ἡσύχιος. Ἔση¹¹ τρέμων τοὺς λόγους οὓς ἤκουσας. Οὐ μὴ μνησικακῆσις¹² τῷ ἀδελφῷ σου. Οὐ μὴ διψυχῆσις,¹³ πότερον ἔσται, ἢ οὐ. Οὐ¹⁵ μὴ λάβῃς ἐπὶ ματαίῳ ὄνομα κυρίου.¹⁶ Ἀγαπήσεις¹⁷ τὸν πλησίον σου ὑπὲρ τὴν ψυχὴν σου. Οὐ¹⁸ φονεύσεις τέκνον ἐν φθορᾷ, οὐδὲ πάλιν γεννηθὲν ἀνελεῖς. Οὐ μὴ ἄρῃς¹⁹ τὴν χεῖρά σου ἀπὸ τοῦ υἱοῦ σου ἢ ἀπὸ τῆς θυγατρὸς σου, ἀλλ' ἀπὸ νεότητος διδάξεις φόβον κυρίου. Οὐ μὴ γένη ἐπιθυμῶν τὰ τοῦ πλησίον σου, οὐδὲ μὴ²⁰ γένη πλεονέκτης. Οὐδὲ κολληθήσῃ ἐκ ψυχῆς σου μετὰ ὑψηλῶν, ἀλλὰ μετὰ δικαίων καὶ ταπεινῶν ἀναστραφήσῃ.²¹ Τὰ συμβαίοντά σοι ἐνεργήματα,²² ὡς ἀγαθὰ πρόσδεξαι. Οὐκ²³ ἔση δίγλωμος, οὐδὲ δίγλωσσος· παγίς γὰρ θανάτου ἐστὶν ἡ δίγλωσσία. Ἰποταγήσῃ κυρίῳ, κυρίοις²⁴ ὡς τύπῳ Θεοῦ, ἐν αἰσχύνῃ καὶ φόβῳ. Οὐ μὴ ἐπιτάξῃς παιδίσκῃ ἢ δούλῳ²⁵ σου ἐν πικρίᾳ, τοῖς ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἐλπίζουσι, μὴ ποτε οὐ φοβηθήσῃ τὸν ἐπ' ἀμφοτέροις Θεοῖν ὅτι ἤλθεν οὐ κατὰ²⁶ πρόσωπον καλέσαι, ἀλλ' ἐφ' οὓς το πνεῦμα ἠτόμασεν.²⁷ Κοινωνήσεις²⁸ ἐν πᾶσι τῷ πλησίον σου, οὐκ ἐρείς ἴδια· εἰ γὰρ ἐν τοῖς ἀφθάρτοις κοινωνοὶ ἐστε, πόσω μᾶλλον ἐν τοῖς φθαρτοῖς; Οὐκ ἔση πρόγλωσσος.²⁹ παγίς γὰρ στόμα³⁰ θανάτου. Ὅσον δύνασαι, περι³¹ τὴν ψυχὴν σου ἀγνεύσεις. Μὴ γίνου πρὸς μὲν τὸ³²

Cap. XIX. 1) Particium haud raro loco verbi finiti apud scriptores ecclesiasticos et purioris linguae occurrit. Vid. A. Matthiae Ausführliche gr. Grammatik ed. sec. §. 556. notae 1 et 2. Subsequens ὁδὸν textui inserto c. B C F O V. Forte ταύτην τὴν ὁδόν

2) δοθῆσα V et pr. man. O.

3) Evulgavi πᾶν c. B C F O V p. ποιεῖν vulg. Const. Apost. VII, 14.

4) ἐγκαταλίπη Voss.

5) Const. Apost. VII, 8.

6) λήψει V et pr. man. O. Dein τοῦ πλησίον p. τὸν πλησίον O V.

7) Ita dedi ex B C F O V et Const. Apost. VII, 2 p. παιδοφθορεύσεις vulg., quae vox est infimae graecitatis.

8) σου scripsi c. F O V, σοι B C vulg. Tum addidi ὁ ante τοῦ Θεοῦ c.

F O V Voss., deest in B C ap. Men. et qui eum sequuntur. Cfr. Clem. Rom. Ep. ad Jacobum c. 13. ἀνεπίληπτον, πολυπειρόν τε καὶ δῆλον τὸν κατηχοῦντα εἶναι δεῖ.

9) λήψῃ V O, heic quidem emendatum in λήψῃ, apud Men. λίσῃ. Tum dedi ἐλέγξει c. B C F O V var. lect. ap. Voss. p. vulg. ἐλέγξας. Lectionem ἐλέγξει reperio etiam in duobus optimis Rom. Codd. Constitutionum Apost. VII, 10. Novam eorum editionem praeparavi his maxime Mss. adiutus.

10) Ita B F O V et Const. Apost. l. c., παραπτώματα C vulg.

11) Isai. 66, 2. Cfr. Phil. 2, 12.

12) μνησικακήσεις C, correctum in vulgatum.

13) διψήσης B (in textu) C Men. et

XIX. *De via lucis.*

Via igitur lucis haec est. Si quis cupit ea via pervenire ad praeritum locum, suis operibus id consequi studeat. Cognitionis itaque nobis data in hac via ambulandi eiusmodi est. Diliges creatorem tuum, glorificies eum qui redemit te a morte. Eris corde simplex et spiritu dives. Non adhaerebis ad eos qui incedunt in via mortis. Odio habebis quodcumque Deo displicet, odio habeas omnem simulationem. Ne derelinquas mandata Domini. Te ipsum non exaltabis, eris autem humilis. Non assumes tibi gloriam. Non capies malum consilium adversus proximum tuum. Non dabis animae insolentiam. Non fornicaberis, non adulterium facies, pueros non corrumpes. Non ex te verbum Dei in quorundam impuritate exeat. Non accipies personam ad lapsum cuiuspiam arguendum. Eris mansuetus, eris quietus. Contremisces ad verba quae audivisti. Fratri tuo ignosces. Non ambigas, utrum futurum sit, necne. Ne assumes in vanum nomen Domini. Diliges proximum tuum plus quam animam tuam. Non interficies foetum in abortione, nec etiam interimes post nativitatem. Ne auferas manum tuam a filio tuo vel a filia tua, sed a pueritia docebis eos timorem Domini. Bona proximi tui non concupisces, nec eris avarus. Neque ex anima tua adhaerebis superbis; sed cum iustis atque humilibus proficiscaris. Quae tibi contingunt vexationes, tamquam bona admitte. Non eris inconstans nec bilinguis; laqueus enim mortis est lingua duplex. Subiiciaris Domino Deo, dominis vero, ut Dei imagini, in verecundia et timore. Ne in amaritudine imperes ancillae aut servo tuo, qui in eundem sperant; ne forte non timeas Deum, qui super utrumque est, quoniam non venit vocare secundum personam, sed secundum id quos Spiritus praeparaverit. Communica bis in omnibus cum proximo tuo, nec quidquam dices proprium; si enim in incorruptis consortes estis, quanto magis in iis quae corrumpuntur? Non eris lingua praeceps; os enim laqueus est mortis. Quantum potes, castus sis anima. Noli porrigere manus tuas ad acci-

var. lect. ap. Voss., quod quin in textu reponerem vix me tenere potui. Idem est ac *sûire* de vehementer desiderando. Const. Apost. VII, 11. Cfr. Ep. I. Clem. ad Cor. c. 11 et 23. Jac. 1, 8.

14) Videlicet, quod Deus per Scripturas promisit seu praedixit esse venturum, nempe iudicium, merces sanctorum et malorum supplicia. *Men.*

15) *Où* excidit ap. Men.

16) Ita B O V, *ἐπι ματαίῳ εἰς ὄνομα κυρίου* C Men. Voss. Cot. Praepositio *εἰς* abundat.

17) *ἀγαπήσης* V, *ἀγαπήσεις* mutatum in *ἀγαπήσεις* O. Cfr. Joan. 15, 13.

18) Const. Apost. VII, 3.

19) *οὐκ ἀρεῖς* Const. Apost. VII, 12. Cfr. Eph. 6, 4.

20) *οὐδ'* (sine spiritu) *οὐ μὴ* p. *οὐδὲ μὴ* V. Const. Apost. VII, 4.

21) Recepi *ἀναστραφήση* (*verseris*) ex B C F O V, *ἀναστρέψην* vulg. Idem est *ἀναστρέψην* ac *συμπορεύειν*.

22) *πάθη* Const. Apost. VII, 8.

23) Const. Apost. II, 6. VII, 4.

24) Cfr. Ephes. 6, 5.

25) *δούλη* Men., l. *δούλω* in marg. Const. Apost. VII, 13.

26) Reposui *οὐ κατὰ* c. B C F O V, *οὐκ ἐπὶ* vulg. Cfr. Eph. 6, 9.

27) *ἤτομασε* B C et plerique editi, *ἔτομασε* Men. Cfr. Rom. 8, 29. 30.

28) Cfr. Act. 4, 32. Const. Apost. VII, 12.

29) *πρόγνωστος* C Men., in notis leg. *πρόγλωστος*.

30) *στόμα* desideratur in C.

31) Ita Dav., *ὑπὲρ* B C O V Men. Voss.

32) *τοῦ* B (in textu) C. Cfr. Eccli. 4, 31. (v. 36 vulg.) Const. Apost. VII, 11.

λαβεῖν ἐκτείνων τὰς χεῖρας, πρὸς δὲ τὸ δοῦναι συσπῶν. Ἀγαπήσεις, ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ σου, πάντα τὸν λαλοῦντά σοι τὸν³³ λόγον κυρίου. Μνησθήσῃ³⁴ ἡμέρας κρίσεως, ἡμέρας καὶ νυκτός. Ἐκζητήσεις καθ' ἐκάστην ἡμέραν τὰ πρόσωπα τῶν ἀγίων, ἧ³⁵ διὰ λόγου σκοπῶν καὶ πορευόμενος εἰς τὸ παρακαλέσαι, καὶ μελετῶν εἰς τὸ σῶσαι ψυχὴν τῷ λόγῳ· ἢ διὰ τῶν χειρῶν σου ἐργάσῃ³⁶ εἰς λύτρωσιν τῶν ἀμαρτιῶν σου. Οὐ διστάσεις³⁷ δοῦναι, οὐδὲ διδούς γογγύσεις. Παντὶ³⁸ αἰτούντι σε δίδου· γνώσῃ δὲ τίς ὁ τοῦ μισθοῦ καλὸς ἀνταποδότης. Φυλάξεις ἃ παρέλαβες, μῆτε προστιθεῖς,³⁹ μῆτε ἀφαιρῶν. Εἰς τέλος μισήσεις τὸν πονηρὸν. Κρινεῖς⁴⁰ δικαίως. Οὐ ποιήσεις σχίσμα,⁴¹ εἰρηνεύσεις δὲ μαρομένους συνάγων. Ἐξομολογήσῃ⁴² ἐπὶ ἀμαρτίαις σου. Οὐχ⁴³ ἤξεις ἐν προσευχῇ σου ἐν συνειδήσει πονηρᾷ. Αὕτη ἐστὶν ἡ ὁδὸς τοῦ φωτός.

XX. De via tenebrarum.

Ἡ δὲ τοῦ μέλανος ὁδοῦ¹ ἐστὶ σκολιά² καὶ κατάρας μεστή. Ἔστι γὰρ ὁδὸς θανάτου³ αἰώνιου μετὰ τιμωρίας, ἐν ἧ⁴ ἐστὶ τὰ ἀπολοῦντά⁴ τὴν ψυχὴν αὐτῶν· εἰδωλολατρεία,⁵ θρασυτής, ὕψος δυνάμεως, ὑπόκρισις, διπλοκαρδία, μοιχεία,⁶ φόνος, ἀρπαγή, ὑπερηφανία,⁷ παράβασις, δόλος, κακία, ἀνθάδια, φαρμακεία, μαγεία, πλεονεξία, ἀφοβία Θεοῦ. Διωκταί⁸ τῶν ἀγαθῶν, μισοῦντες τὴν⁹ ἀλήθειαν, [τὸ ψεῦδος] ἀγαπῶντες, οὐ γινώσκοντες μισθὸν δικαιοσύνης, οὐ κολλῶμενοι ἀγαθῷ, οὐ κρίσει δικαία χήρα καὶ ὀρφανῷ¹⁰ προσέγοντες, ἀγρυπνοῦντες οὐκ εἰς φόβον Θεοῦ, ἀλλ' ἐπὶ τὸ πονηρὸν, ὧν μακρὰν καὶ πόρρω πρᾶυτης καὶ ὑπομονῆ, ἀγαπῶντες¹¹ μάταια, διακοντες ἀνταπόδομα, οὐκ ἐλεοῦντες πτωχόν, οὐ πονοῦντες ἐπὶ καταπονουμένῳ,¹² εὐχερεῖς ἐν καταλαλιᾷ, οὐ γινώσκοντες τὸν ποιήσαντα αὐτούς, φονεῖς τέκνων,¹³ φθορεῖς πλάσματος Θεοῦ, ἀποστρεφόμενοι τὸν ἐνδεόμενον, καταπονοῦντες τὸν θλιβόμενον, πλουσίαν παράκλητοι, πενήτων ἄνομοι κριταί, πανταμάρτητοι.

XXI. Epilogus exhortatorius.

Καλὸν οὖν ἐστὶ, μαθόντα τὰ δικαιώματα κυρίου, ὅσα προέγραπται, ἐν τούτοις περιπατεῖν. Ὁ γὰρ ταῦτα ποιῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ

33) τὸν accessit ex B (marg.) O V. Deinde exclusi τοῦ ante κυρίου c. B (textu) C O V Men. Apud Voss. λόγον τοῦ κυρίου, in F τὸν λόγον τοῦ κυρίου.

34) Pron. αὐτὸν, quod post μνησθήσῃ exh. B C vulg., omisi c. F O V. Scribe saltem αὐτοῦ. Vocc. ἡμέρας κρίσεως non leguntur in C. Subinde transposui ἡμέρας καὶ νυκτός c. C, νυκτός καὶ ἡμέρας F O V vulg. Genuina tamen lectio in Cod. B latere videtur, ubi habes μνησθήσῃ αὐτὸν καὶ ἡμέρας καὶ νυκτός. Rectius Const. Apost. VII, 9. μνησθήσῃ δὲ αὐτοῦ ἡμέρας καὶ νυκτός.

35) ἧ dedi c. B C F O V, καὶ vulg. Iisdem quinque Mss. nisus καὶ vulg. ante

διὰ τῶν χειρῶν commutavi in ἧ, interpunctione totius enunciationis sanata. Lectionem σκοπῶν exh. B Voss., σκοπιῶν C Men., κοπιῶν O V. Forte διὰ λόγου κοπιῶν i. e. instituendo et edocendo operam navans (sudans). Cfr. I. Tim. 5, 17. Tum μελετοῖς B.

36) ἐργάσει O V; in utroque deest τῶν ante ἀμαρτιῶν. In B articulum sec. man. obliteravit. Cfr. I Cor. 4, 12. Const. Apost. VII, 12.

37) διαστάσεις B.

38) Matth. 5, 42. Luc. 6, 30.

39) προστιθεῖς B, quod forsitan praestat. Const. Apost. VII, 14.

40) Ibid. VII, 10.

41) Ita B O V, σχῆμα C, σχῆμα

nam, ad dandum vero contrahere. Diliges ut pupillam oculi tui quem qui tibi loquetur verbum Domini. In memoriam tuam die nocte revocabis iudicii diem. Exquiras quotidie vultus sanctorum, et in sermone eos perscrutans, et ad exhortandum incedens, et meditans in modo animam verbo tuo servare possis; et manibus tuis operaberis in redemptionem peccatorum tuorum. Non dubitabis dare, neque murmurabis, cum das. 'Omni petenti te tribue;' cognosces autem quis sit merces mercedis retributor. Servabis quae accepisti, nec addens, nec temens. Malus odiosus tibi erit in perpetuum. Iuste iudicabis. Non times dissidium; sed pacem conciliabis inter contententes, eos associans. Converteberis peccata tua. Non accedes ad orationem tuam in conscientia tua. Haec est via lucis.

XX. De via tenebrarum.

Via autem tenebrarum obliqua est plenaque maledictionis. Est enim via mortis aeternae cum supplicio, in qua sunt quae perdunt animam hominum: idololatria, temeritas, elatio ob potentiam, simulatio, cor duplex, adulterium, homicidium, rapina, superbia, transgressio, dolus, malitia, arrogantia, veneficium, magia, avaritia, nullus Dei timor. In qua sunt bonorum persecutores, osores veritatis, amatores mendacii, non cognoscentes mercedem iustitiae, non adiuncti ad bonum, viduae et pupillo non attendentes ex iusto iudicio, vigilantes non ad timorem Dei, sed ad malitiam, a quibus longe ac procul sunt mansuetudo et patientia, qui diligunt vana, consectantur remunerationem, non miserentur inopis, non laborant in gratiam labore ac aerumnis confecti, ad obreccationem prompti, non cognoscentes creatorem suum, liberorum interemptores, in abortione corrumpentes Dei creaturam, aversantes egenum, opprimentes afflictum, divitum advocati, pauperum iniqui iudices; per omnia peccatores.

XXI. Epilogus exhortatorius.

Aequum igitur est, ut homo edoctus mandata Domini, quotquot prius scripta sunt, in eis ambulet. Qui enim ea perficit, in regno Dei

Men. Dein μαχομένους BCOV, μαχο-
μένοις Men. Voss. Const. Apost. VII, 10.

42) Const. Apost. VII, 17.

43) Ibid. VII, 17.

Cap. XX. 1) Const. Apost. VII, 8.

2) σκολιά O V.

3) Vulg. τοῦ ante θανάτου omisi c.
BCFOV. Dein ἔστιν O V.

4) ἀποτελοῦντα C, ἀπολλοῦντα V,
ἀπολλύντα (sic) O.

5) εἰδωλολατρεία BOV Cot., ἰδω-
λολατρία Men., εἰδωλολατρία C Voss.

6) μοιχία O V.

7) ὑπερηφανεία O V. Dein αὐθα-
δία V, φαρμακία μαγία O V.

8) Subaudiendum esse 'Ἐν ᾗ εἰσὶ
ante διᾶται iam Men. animadvertit.

9) τὴν addidi c. B, ad cuius marg.
Holstenius recte notat, supplendum esse

τὸ ψεῦδος ante ἀγαπῶντες, quod in
nullo nostrorum quattuor Mss. extat,
nec est in F. Veram lectionem Men.
iam indicavit observans: Lege ἀγαπῶν-
τας hoc modo: μισοῦντες ἀλήθειαν
ἀγαπῶντας i. e. odio habentes verita-
tis amatores; aut certe videtur deesse
nomen ψεῦδος i. e. mendacium, hoc
modo: ἀγαπῶντες ψεῦδος i. e. aman-
tes mendacium. Cfr. Const. Apost. l. c.

10) ὀφρανῶ B.

11) ἀγαπόντες F et O in textu,
ἀγαπῶντες in marg. Dein ἀνταπό-
δωμα scr. O V.

12) Vulg. τῶ ante καταπονουμένῳ
exclusi c. BCFOV. Subinde εὐχερεῖς
BCOV, εὐχειρεῖς Men.

13) τέκνοιον V.

δοξασθήσεται· ὁ ἐκεῖνα¹ ἐκλεγόμενος μετὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ συναπολείται. ¶ Διὰ τοῦτο ἀνάστασις, διὰ τοῦτο ἀνταπόδοσις. Ἐρωτῶ τοὺς ὑπερέχον- : τας, εἴ τινα μου γνώμης ἀγαθῆς λαμβάνετε συμβουλίαν· ἔχετε, εἰς οὓς : ἐργάσασθε,² μεθ' ἑαυτῶν· μὴ ἐγκαταλείπητε.³ Ἐγγὺς γὰρ ἡ⁴ ἡμέρα, : ἐν ἧ⁵ συναπολείται πάντα τῷ πονηρῷ. Ἐγγὺς ὁ κύριος καὶ ὁ μισθὸς : αὐτοῦ. Ἔτι καὶ ἔτι ἐρωτῶ ὑμᾶς· ἑαυτῶν γίνεσθε νομοθέται ἀγαθοί, : ἑαυτῶν μένετε σύμβουλοι πιστοί, ἄρατε ἐξ ὑμῶν πᾶσαν ὑπόκρισιν. : Ὁ⁶ δὲ Θεὸς, ὁ παντὸς τοῦ κόσμου κυριεύων, δώη ὑμῖν σοφίαν, ἐπι- : στημίην, σύνεσιν, γνώσιν τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ, ἐν ὑπομονῇ. Γίνεσθε : δὲ θεοδίδακτοι, ἐκζητοῦντες, τί ζητεῖ κύριος ἀπ' ὑμῶν, καὶ ποιεῖτε, : ἵνα σωθῆτε ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Εἰ δὲ τίς ἐστιν ἀγαθοῦ μνεία, μνη- : μονεύετε μου, μελετῶντες ταῦτα, ἵνα καὶ ἡ ἐπιθυμία καὶ ἡ ὀργυπνία : εἰς τι⁷ ἀγαθὸν χωρήσῃ. Ἐρωτῶ ὑμᾶς, χάριν αἰτουόμενος. Ὡς ἔτι τὸ : καλὸν σκευός⁸ ἐστὶ⁹ μεθ' ὑμῶν, μὴ ἐλλείπητε μηδενὶ αὐτῶν, ἀλλὰ συν- : εχῶς ἐκζητεῖτε ταῦτα, καὶ ἀναπληροῦτε πᾶσαν ἐντολήν· ἔστι γὰρ ταῦτα : ἀξία. Διὸ καὶ¹⁰ μᾶλλον ἐσπουδάσα γραψαί, ἀπ' ὧν ἠδυνήθην, εἰς τὸ¹⁰ : εὐφράναι ὑμᾶς. Σώζεσθε,¹¹ ἀγάπης τέκνα καὶ εἰρήνης. Ὁ κύριος τῆς : δόξης καὶ πάσης χάριτος μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν. Ἀμήν.¹²

Cap. XXI. 1) ἐναντία coniecit Men. ad ea referens, quae supra fuerant exposita. (c. 20).

2) ἐργάσασθε c. B C F O V Men. Voss. Col., εὐεργάσασθε al. Fortassis εἰργάσασθε. Accipe de labore in vinea Domini.

3) ἐγκαταλείπητε dedi ex B F O V, ἐγκαταλίπητε C vulg.

4) Adscripsi ἡ c. B C F O V.

5) Locus cit. a Clem. Alex. Strom. II. c. 18. p. 472.

6) τὸ Men.

aria cumulabitur; qui vero alia elegerit, simul cum suis operibus perire. Propterea resurrectio, propterea retributio. Rogo vos, proceres, bonae voluntatis meae consilium accipere velitis: habeatis vobiscum, in quibus laborastis; ne eos derelinquatis. Prope enim est dies, in qua omnia cum malo peribunt. Prope est Dominus et merces eius. Haec atque etiam rogo vos: estote vobis boni legislatores, vobis manete militarii fideles, tollite ex vobis omnem hypocrisim. Deus autem, qui universo mundo dominatur, det vobis sapientiam, scientiam, intelligentiam, imitationem mandatorum suorum, cum perseverantia. Efficiamini autem facti a Deo, exquirentes quid a vobis requirat Dominus; et efficite ut vni sitis in die iudicii. Si qua vero est in vobis boni recordatio, mementote mei, haec verba mea meditantes, ut et desiderium et vigilantiam et in aliquod bonum evadat. Rogo vos, gratiam postulans. Cum adhaec in hoc pulchro vase estis, in nullo horum mandatorum deficite, sed adimplenter haec exquirite, et adimplete omne mandatum; haec namque bona sunt. Quare vel maxime id operam dedi, quantum in me fuit, ut scriberem vobis quo exhilararem vos. Salvete, filii dilectionis et misericordiae. Dominus gloriae et omnis gratiae sit cum spiritu vestro! Amen.

7) σκεῦος = corpus. Supra c. 7. de corpore Christi: ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἵκτε τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν ἡμελλε τὸ σκεῦος τοῦ πνεύματος προσφέρειν ἑωσταν. Cfr. I Thess. 4, 4.

8) ἔστιν O V. Deinde scripsi ἐλείπητε c. B C F O V, ἐκλείπητε vulg.

9) καὶ in textu posui ex marg. B.

10) τὰ Men.

11) σώζεσθαι B.

12) Epigraphe Ἐπιστολὴ Βαρνάβου τοῦ ἀποστόλου συνεκδήμου Παύλου τοῦ ἁγίου ἀποστόλου est in B, ἐπιστολὴ Βαρνάβα τοῦ ἀποστόλου συνεκδήμου Παύλου τοῦ ἁγίου ἀποστόλου in V; nullam exhibent C F O.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ

ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α.¹

1. *Salutatio. Laus Corinthiorum ante ortum schisma.*

[Ἡ ἐκκλη]σία τοῦ Θεοῦ, ἡ παροικοῦσα² [Ρώμην], τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, τῇ πα[ροικί]σῃ Κόρινθον, κλητοῖς, ἡγι[ασμέν]οις ἐν θελήματι Θεοῦ, διὰ τοῦ [κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. [Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ παντοκρά]τορος Θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ πληθυνθεῖη. [Διὰ τὰς] αἰφνιδίους καὶ ἐκαλλήλους [γενομ]ένας ἡμῖν συμφορὰς καὶ [περ]ιπτώσεις,³ ἀδελφοί, βράδιον [νομ]ίζομεν⁴ ἐπιστροφὴν πεποιε[κέν]αι περὶ τῶν ἐπιζητούμενων [πα]ρ' ὑμῖν πραγμάτων,⁵ ἀγαπητοί, τῆς τε ἀλλοτριᾶς καὶ ξένης⁶ τοῖς ἐκλεκτοῖς τοῦ Θεοῦ, μιᾶς καὶ ἀνοσίτου στάσεως, ἣν ὄλγα πρόσωπα προπετῆ καὶ ἀνθάδη ὑπαρχοντα εἰς τοσοῦτον ἀπονοίας ἐξέκανσαν, ὥστε τὸ σεμνὸν καὶ περιβόητον⁷ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἀξιαγάπητον ὄνομα ὑμῶν μεγάλας βλασφημηθῆναι. Τίς⁸ γὰρ, παρεπιδημήσας πρὸς ὑμᾶς, τὴν παναρετον καὶ βεβαίαν ὑμῶν πίστιν οὐκ ἔδοκίμασεν; τὴν τε σώφρονα καὶ ἐπιεικῆ ἐν Χριστῷ εὐσέβειαν οὐκ ἐθαύμασεν; καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς φιλοξενίας ὑμῶν ἦθος οὐκ ἐκήρυξεν; καὶ τὴν τελείαν καὶ ἀσφαλῆ γνώσιν⁹ οὐκ ἐμακάρισεν; Ἀπρωσαπολήπτως γὰρ πάντα ἐποιεῖτε, καὶ τοῖς νομίμοις¹⁰ τοῦ Θεοῦ ἐπορεύεσθε, ὑποτασσόμενοι τοῖς ἡγουμένοις¹¹ ὑμῶν, καὶ τιμὴν τὴν κα-

1) Ea inscriptio est editionis principis (Patr. Junii a. 1633). In Cod. Alexandrino, qui unicus priorem Clementis Ep. cum alterius fragmento exhibet, praeter ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Α. nihil in fronte apparet; eadem autem epigrapha in ipsius Epistolae calce subiecta extat. Quas editores a primo ad ultimum usque, ut Codicis lacunas explerent, proposuerunt coniecturas, nos quoque eas uncinis includimus. In ipsius autem lacunis indicandis mira quaedam singulorum, quibus Codicem inspicere contigit, offendit discrepantia, ita ut ea critica pars etiam post reiteratam messem messorum indigere videatur. Versio latina Cotelerii est, ab Hefelio nobisque hic illic emendata; lemmatum series, qualis ex Gallandio concinnata ap. Hefelium prostat.

2) παροικεῖν = peregrinari, ut in exordio Ep. Polycarpi ad Philippenses, et alibi.

3) Clementis Epistolam fervente persecutione Domitiani scriptam fuisse, nec quo tempore procella Nerone imperatore in Christianos protinus exstiterit, cum allis persuasum habeo. Namque subitae illae ac invicem sibi succedentes calamitates ad Domitiani potius, quam ad Neronis imperium quadrant. Favent testimonia Eusebii H. E. III, 15—17. accuratius inter se comparata. Huius Ep. cap. 5, ubi auctor ad Neronis tempora respici, nullius momenti est ad nostrum locum aliter interpretandum.

4) Ad supplendam hanc lacunam Junius primum νομίζομεν substituit; loco tamen iterum inspecto, reponendum ipsi

CLEMENTIS

EPISTOLA AD CORINTHIOS I.

I. *Salutatio. Laus Corinthiorum ante ortum schisma.*

Ecclesia Dei, quae Romae peregrinatur, Ecclesiae Dei, quae Corinthi peregrinatur, vocatis, sanctificatis voluntate divina, per Dominum nostrum Iesum Christum. Gratia vobis et pax ab omnipotente Deo per Iesum Christum multiplicetur. Propter subitas ac sibi invicem succedentes calamitates et casus adversos, qui nobis acciderunt, tardius, fratres, nosmet ipsos convertisse existimamus ad ea quae fuerant quaesita a vobis, dilecti, et ad seditionem impiam ac detestandam, Dei electis peregrinam et alienam, quam pauci homines temerarii et audaces in tantum insolentiae accenderunt, ut honorificum et illustre nomen vestrum, et ab omnibus amari dignum, vehementer blasphemaretur. Quis enim, sed vos diversatus, omni virtute plenam firmamque ac stabilem fidem vestram non probavit? sobriamque et moderatam in Christo pietatem non est admiratus? et splendorum ac liberales hospitalitatis vestrae mores non praedicavit? et perfectam certamque cognitionem vestram non beatam existimavit? Omnia enim sine personarum intuitu a vobis facta sunt, et in Dei legibus ambulastis, praepositis vestris subditi, et presbyteros,

videbatur *δυσωλόμεν*. Illud repetierunt Margo Cotelerii (1672), Colomesius (1634), Wettonus. Alii *γνώριζόμεν* absque iusta causa proponunt.

5) Ex hoc dicendi modo nonnulli colligunt, Christianos, qui Corinthi degerent, literis a Romana ecclesia expellente, ut ad ipsorum dissidia de munere ecclesiastico sedanda auctoritate sua intercederet. Fama potius de Corinthiorum seditione Romam perlatum esse videtur. Cfr. infra c. 47 et Hilgenfeld d. *Apost. Vaeter* p. 54 not. 2.

6) Cod. Alex. *ξένους*, quod ab amanuensi, diphthongos *oi, ei, η* ob itacismum pro libitu permutante, procul dubio positum fuit pro adiect. *ξένης* itidem sonante. Idcirco de *advenis in terra* non cogitandum.

7) Simili modo infra c. 47. *τὸ σέμνον τῆς περιβοήτου φιλαδελφίας ὑμῶν ἐμείωσαν*.

8) *Τίς γὰρ — Θεοῦ ἐπορεύεσθε* locus citatus a Clemente Alexandrino Strom. IV. c. 17. p. 610. ed. Pott.

9) Cfr. Ep. Barnabae c. 6.

10) Hanc esse genuinam lectionem, Colomesius collegit ex sect. 3 et 40 et Clem. l. l., cum Ms. exhibeat *νόμοις*.

11) *Praesides (ἡγούμενοι)* non iidem sunt ac *presbyteri*. Illis quippe omnes adnumerantur, qui ecclesiae regendae ac gubernandae constituti sunt, cum presbyterorum nomine a primaevis Christianis appellarentur fratres non solum officii causa, sed etiam ob honorem. Cfr. Lipsius, de Clementis Romani Epistola ad Corinthios priore disquisitio p. 28.

θήκουσαν ἀπονέμοντες τοῖς παρ' ὑμῖν πρεσβυτέροις. Νέοις τε μέτρια καὶ σεμνὰ νοεῖν ἐπετρέπετε· γυναιξίν τε ἐν ἀμώμῳ καὶ σεμνῇ καὶ ἀγνῇ συνειδήσει πάντα ἐπιτελεῖν παρηγγέλλετε, στεργούσας¹² καθήκοντως τοὺς ἀνδρας ἑαυτῶν· ἐν τε τῷ κανόνι τῆς ὑποταγῆς¹³ ὑπαρχούσας, τὰ κατὰ τὸν οἶκον σεμνῶς οἰκουργεῖν ἐδιδάσκετε, πάνυ σωφρονούσας.

II. Continuatio laudis prioris Corinthiorum.

Πάντες τε ἐταπεινοφρονεῖτε, μηδὲν ἀλαζονευόμενοι, ὑποτασσόμενοι μᾶλλον ἢ ὑποτάσσοντας,¹ ἥδιον διδόντες ἢ λαμβάνοντες.² Τοῖς ἐφοδοῖς³ τοῦ Θεοῦ ἀρκούμενοι, καὶ προσέχοντες τοὺς λόγους⁴ αὐτοῦ ἐπιμελῶς, ἐστερνωμένοι⁵ ἢ τε τοῖς σπλάγχνοις, καὶ τὰ παθήματα αὐτοῦ ἢν πρὸ ὀφθαλμῶν ὑμῶν.⁶ Οὕτως εἰρήνῃ βαθεῖα καὶ λιπαρὰ ἐδέδοτο πᾶσιν, καὶ ἀκόρεστος πόθος εἰς ἀγαθοποιεῖαν, καὶ πλήρης πνεύματος ἀγίου ἔκχυσις ἐπὶ πάντα ἐγίνετο· μεστοὶ τε ὁσίας βουλῆς, ἐν ἀγαθῇ προθυμίᾳ μετ' εὐσεβοῦς πεπαθήσεως ἐξετείνετε τὰς χεῖρας ὑμῶν πρὸς τὸν παντοκράτορα Θεὸν, ἱκετεύοντες αὐτὸν ἰλέως⁷ γενέσθαι, εἴ τι ἄνοητες ἡμάρτετε. Ἄγῶν ἦν ὑμῖν ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς ὑπὲρ πάσης τῆς ἀδελφότητος,⁸ εἰς τὸ σώζεσθαι μετ' ἑλέους καὶ συνειδήσεως⁹ τὸν ἀριζομὸν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ. Εἰλικρινεῖς καὶ ἀκέραιοι ἦτε, καὶ ἀμνησίκακοι¹⁰ εἰς ἀλλήλους. Πᾶσα στάσις καὶ πᾶν σχίσμα βδελυκτὸν ὑμῖν· ἐπὶ τοῖς παραπτώμασι τῶν¹¹ πλησίον ἐπενθεῖτε· τὰ ὕστερηματα αὐτῶν ἴδια ἐκρίνετε. Ἀμεταμέλητοι ἦτε ἐπὶ πάσῃ ἀγαθοποιῶν, ἔτιμοι¹² εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν.¹³ Τῇ παναρέτῳ καὶ σεβασμίῳ πολιτείᾳ κεκοσμημένοι, πάντα ἐν τῷ φόβῳ αὐτοῦ ἐπιτελεῖτε· τὰ προστάγματα καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ κυρίου ἐπὶ¹⁴ τὰ πλάτη τῆς καρδίας ὑμῶν ἐγγράπτο.

III. Tristis Corinthiaca ecclesiae status post seditionem ex invidia et aemulatione odortam.

Πᾶσα δόξα καὶ πλατυσμός¹ ἐδόθη ὑμῖν, καὶ ἐπιτελέσθη τὸ γεγραμμένον· ἔφαγεν² καὶ ἔπιεν, καὶ ἐπλατύνθη καὶ ἐπαχύνθη, καὶ ἀπελάττεσεν³ ὁ ἡγαπημένος.⁴ Ἐκ τούτου ζήλος καὶ φθόνος καὶ ἔρις καὶ στάσις, διωγμός καὶ ἀκαταστασία, πόλεμος καὶ αἰγμάλωσία. Οὕτως

Lipsiae 1855. Ibidem contra Rothium et alios satis demonstratum est, Clementis Epistolam nihil discriminis facere inter episcopos et presbyteros. Duorum tantum ecclesiasticorum magistratum distinctio in ea cernitur: episcoporum seu presbyterorum, et diaconorum.

12) Quae in Ep. Polycarpi ad Philipp. c. 4. occurrunt similia, Gul. Burtono a Clemente mutuata videntur.

13) Similiter infra c. 7. τῆς κλησεως κανόνα, c. 14. τῆς λειτουργίας κανόνα. Cfr. Gal. 6, 16.

Cap. II. 1) Eph. 5, 21. I Petr. 5, 5.

2) Act. 20, 35.

3) I. e. commeatu et apparatus, quibus opus est in militia nostra christiana. Woll. Viatica heic potius ea esse cre-

diderim, quibus in hac peregrinatione ad victum quotidianum Christi fidelibus opus est: id quidem ob praecedentia. Cfr. I Tim. 6, 8. Hebr. 13, 5. Idem exprimit Galliccioli: contenti della provvidenza che Dio vi concedeva.

4) Apud LXX saepe coniungitur verbum προσέχειν cum accus. Clem.

5) Apud Suidam et Hesychium στεργνίζομαι = ἐνστερνίζομαι complector, quia complecti sit pectora coniungendo. Hinc sensu in pectus admitto saepius usurpatur a scriptoribus christianis. Post ἦτε subaudias αὐτούς. Cfr. Const. Apost. Prooem. in lib. I.

6) Cfr. Gal. 3, 1. Passiones Christi per communicationem idiomatum τὰ παθήματα τοῦ Θεοῦ vocantur, cf. Moh-

si sunt inter vos, debito honore prosequentes. Iuvenibus, ut moderata et honesta sectarentur, mandastis; mulieribus in inculpabili, honesta et casta conscientia omnia peragere iussistis, diligentes maritos suos, prout dominum postulat, et in obedientiae canone se continentem, res domesticas cum gravitate administrare docuistis, omnino honeste se gerentes.

II. *Continuatio laudis prioris Corinthiorum.*

Omnes humili animo eratis, in nulla re inani gloriationi dediti, alii subiecti potius, quam alios vobis subiicientes, lubentius dantes, quam recipientes. Dei viatico contenti, et ad verba eius diligenter attendentes, maxime recondita in visceribus servabatis verba eius, eiusque passiones vobis prae oculis erant. Sic alta et abundans pax cum inexplebili beneficiendi desiderio omnibus data fuit; plena etiam super omnes spiritus sancti effusio facta est; sanctaque voluntate pleni, sincera animi alacritate, cum pia confidentia, manus vestras ad Deum omnipotentem extendistis, supplicantes ei, ut esset erga vos animo propitio, si quid in vobis peccassetis. Diu noctuque solliciti eratis pro universa fraternitate, et numerus electorum Dei misericordia et bona conscientia salvaretur. Saceri et simplices eratis, atque iniuriarum invicem immemores. Seditio omnis et scissura vobis abominationi erat; proximorum delicta lugebatis; illorum defectus vestros censebatis. Benefacti nullius poenitebat vos; „ad omne bonum opus parati.“ Ornati virtutum plena et veneranda vitae ratione, omnia in timore eius peragebatis; mandata et praecepta Domini in latitudine cordis vestri scripta erant.

III. *Tristis Corinthiacae ecclesiae status post seditionem ex invidia et aemulatione obortam.*

Omnis honor et dilatatio vobis data est, et scriptum illud impletum est: „edit, bibit, dilatatus et incrassatus est, et recalcitravit dilectus.“ Ab hoc fonte zelus et invidia et contentio et factiones, persecutio et seditio, bellum et captivitas manarunt. Sic viles contra honoratos,

ler, Athanas. I. pag. 6. et Lmper. hist. theol. crit. I. p. 65. II. ed. IV.

7) Iunius, Fell., Cotel., Colom., Ittig. et Coust. malunt *ἔλεων*. Nihil autem in isto; *ἰλέως* enim, ut post Wotton. vidit Gallandius, adverbialiter usurpatum, *propitius vel animo propitio*, satis consonum est *τῷ γενέσθαι. lac.* Cfr. II. Machab. 7, 37. Hebr. 8, 12.

8) *τὴν ἀδελφότητα ἀγαπᾶτε.* I Petr. 2, 17.

9) Fortasse legendum est *συναίσθησεως* = *commiseratione, Mitgefühl*; seu: *συναιτήσεως, communi oratione.* Rhode. *Συνδέσεως, concordia.* Jun. *Συνευδοκίσεως, harmonia animi.* Dav. Lectio Msti placet Gallandio vertenti: *unanimes consensu*, ut infra c. 34. II. Ego quidem vocc. *μετ' ἑλέους καὶ συνειδήσεως* (i. e. scientia) ad illum refero, qui ele-

git, electos salvos reddit. Cfr. II Tim. 2, 19. Fortassis ita transponendum: *εἰς τὸ σώζεσθαι τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐκλεκτῶν μετ' ἑλέους καὶ συνειδήσεως αὐτοῦ.*

10) Ita con. Junius, postquam c. Ms. ediderat *ἀναμνηστικοί*. Hinc Birgus *παναμνηστικοί* proponit.

11) Ita proposuit Junius p. Msti *τοῖς, Cotelierus et Colomesius mallent τῶν, vel πλησίων, Boisio placet τοῖς τῶν πλησίων.*

12) Tit. 3, 1.

13) Prov. 7, 3.

Cap. III. 1) I. e. *amplitudo.* Cfr. Hermae Past. Mand. 5, 1.

2) Deut. 32, 15.

3) Ita Iunius corrigendam censet Msti lectionem *ἀπεγαλάκτισεν.*

ἐπιγέροθησαν οἱ ἄτιμοι· ἐπὶ τοὺς ἐντίμους, οἱ ἄδοξοι ἐπὶ τοὺς ἐνδόξους, οἱ ἄφρονες ἐπὶ τοὺς φρονίμους, οἱ νέοι ἐπὶ τοὺς πρεσβυτέρους. Διὰ τοῦτο πόρρω ἄπεστιν ἡ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη, ἐν τῷ ἀπολείπειν ἕκαστον τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν τῇ πίστει αὐτοῦ ἀμβλυωπῆσαι, μηδὲ ἐν τοῖς νομίμοις τῶν προσταγμάτων αὐτοῦ πορεύεσθαι, μηδὲ πολιτενεῖσθαι κατὰ τὸ καθήκον τῷ Χριστῷ,⁵ ἀλλὰ ἕκαστον βαδίζειν κατὰ τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ τὰς πονηρὰς, ζῆλον ἄδικον καὶ ἀσεβῆ ἀνειληφότας,⁶ δι' οὗ καὶ θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον.

IV. *Multa mala ex hoc fonte iam antiquis temporibus profluerunt.*

Ἐγγραφται γὰρ οὕτως· ,καὶ ἐγένετο μεθ' ἡμέρας,⁷ ἤνεγκεν Κάιν ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς θυσίαν τῷ Θεῷ, καὶ Ἄβελ ἤνεγκεν καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τῶν προβάτων, καὶ ἀπὸ τῶν σταύτων αὐτῶν. Καὶ ἐπειδὴν⁸ ὁ Θεὸς ἐπὶ Ἄβελ καὶ ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ· ἐπὶ δὲ Κάιν καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις αὐτοῦ οὐ προσέσχεν. Καὶ ἔλυπηθη Κάιν λίαν, καὶ συνέπεσεν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ. Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς Κάιν· ἵνα τί περιλυτός ἐγένου; καὶ ἵνα τί συνέπεσεν τὸ πρόσωπόν σου; οὐκ ἔάν' ὀρθῶς προσενέγκῃς, ὀρθῶς δὲ μὴ διέλῃς, ἡμαρτες; Ἡσύχασον· πρὸς σε⁹ ἡ ἀποστραφή αὐτοῦ, καὶ οὐ¹⁰ ἄρξεις αὐτοῦ. Καὶ εἶπε Κάιν πρὸς Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ· διέλθωμεν εἰς τὸ πεδίον. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐν τῷ πεδίῳ, ἀνέστη Κάιν ἐπὶ Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτόν.¹¹ Ὅρατε, ἀδελφοί, ζῆλος καὶ φθόνος ἀδελφοκτονίαν κατεργάσατο.¹² Διὰ ζῆλος¹³ ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἰακώβ ἀπέδρα ἀπὸ προσώπου Ἡσαὺ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Ζῆλος¹⁴ ἐπόλησεν Ἰωσήφ μέχρι θανάτου διωχθῆναι, καὶ μέχρι δουλείας εἰσελθεῖν. Ζῆλος φονεῖν¹⁵ ἠνάγκασε Μωϋσῆν ἀπὸ προσώπου Φαραὼ βασιλέως Αἰγύπτου, ἐν τῷ ἀκοῦσαι αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὁμοφύλου· τίς σε κατέστησεν κριτὴν ἢ δικαστὴν ἐφ' ἡμῶν; μὴ ἀνελεῖν με σὺ θέλεις, ὃν τρόπον ἀνεῖλες ἐχθρὸς τὸν Αἰγύπτιον; Διὰ ζῆλος¹⁶ Ἀαρὼν καὶ Μαριάμ ἔξω τῆς παρεμβολῆς ἠύλισθησαν. Ζῆλος¹⁷ Δαθὰν καὶ Ἀβειρῶν ζώντας κατήγαγεν εἰς ἄδου, διὰ τὸ στασιάσαι αὐτοὺς πρὸς τὸν θεράποντα τοῦ Θεοῦ Μωϋσῆν. Διὰ ζῆλος¹⁸ Δαβὶδ φθόνον ἔσχεν οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἀλοφύλων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ Σαοὺλ βασιλέως Ἰσραὴλ ἐδιώχθη.

V. *Non minora novissimis temporibus inde orta sunt mala. Petri et Pauli martyrium.*

Ἄλλ' ἵνα τῶν ἀρχαίων ὑποδειγμάτων παυσώμεθα, ἔλθωμεν ἐπὶ τοὺς ἔγγιστα γενομένους ἀθλητάς. Λάβωμεν τῆς γενεᾶς ἡμῶν τὰ γενναῖα ὑποδείγματα. Διὰ ζῆλον καὶ φθόνον [οἱ μέγιστοι¹ καὶ δικαιοῦτα-

4) Isai. 3, 5. Gal. 5, 19 sqq.

5) *χριστιανῶ* coni. Iunius, τῷ ἐν *χριστῷ* Davis. Sed recte Jac. contra monet, auctorem metonymice loqui, ut Paulum ap. II Cor. 1, 21. Eph. 4, 20. et alibi, ubi vox Χριστός christianam cum fidem, tum praxin complectitur.

6) Ob numerum plur. cfr. Ep. Barnabae c. 14. ὅτι ἠνόμησαν ὁ λαός σου.

7) Sap. 2, 24.

Cap. IV. 1) Gen. 4, 3—8.

2) Ita LXX, a fine dierum textus hebr., post multos dies vulg. interpretatio. Gallicciolli: Aveanne al terminar dell' stagioni.

3) *επισθεν* scr. Cod. Alex.

4) Sensus, ut iam Irenaeus IV, 3 docet, is est: *secundum quod videti recte et legitime obtulisti munera tu quoad autem animam tuam, non recte*

gloriosi contra gloriosos, insipientes contra sapientes, iuvenes contra senes insurrexerunt. Hanc ob causam procul absunt iustitia et pax, cum unusquisque Dei timorem deserat, et in fide eius caecutiit, neque iustitiam praeceptorum eius ambulet, aut vitam Christo dignam degat, sed secundum pravas ipsius concupiscentias incedat, iniquam et impiam invidiam resumendo, per quam mors in mundum intravit.

IV. *Multa mala ex hoc fonte iam antiquis temporibus profluxerunt.*

Sic enim scriptum est: „et factum est post dies, obtulit Cain ex fructibus terrae sacrificium Domino; Abel autem obtulit et ipse de primogenitis ovium suarum et de adipibus earum. Et respexit Deus super Abel et super munera eius; super Cain autem et super sacrificia eius non advertit. Et contristatus est Cain valde, et concidit vultu suo. Et dixit Deus ad Cain: quare tristis factus es, et quare concidit vultus tuus? Scilicet, si recte offeras, non autem recte divides, peccasti? Quiesce, ad te revertitur donum tuum, et tuae iterum erit potestatis. Et dixit Cain ad Abel fratrem suum: transeamus in campum. Et factum est, dum essent in campo, surrexit Cain super Abel fratrem suum et occidit eum.“ Videtis, fratres, propter zelum et invidiam fratricidium commissum. Propter zelum pater noster Jacob a facie fratris sui Esau aufugit. Zelus effecit, ut Ioseph ad mortem usque exagitaretur, et usque ad servitutem accederet. Zelus Mosem a facie Pharaonis regis Aegypti fugere compulsi, cum popularem suum dicentem audiret: „quis te constituit arbitrum aut iudicem super nos? Numquid tu vis me occidere, quemadmodum occidisti heri Aegyptium?“ Propter zelum Aaron et Mariam extra castra stabulati sunt. Zelus Dathan et Abiron vivos ad inferos detrusit, quod cum Mose Dei famulo seditiose contenderent. Propter zelum David non tantam alienigenarum invidiam sustinuit, sed regem etiam Saul persecutorem expertus est.

V. *Non minora novissimis temporibus inde orta sunt mala. Petri et Pauli martyrium.*

Sed ut vetera exempla relinquamus, ad proximos athletas veniamus. Seculi nostri generosa exempla proponamus. Propter zelum et invidiam, qui maximae et iustissimae ecclesiae columnae erant, persecutionem passi

pectore diviso, absque simplicitate cordis. Nolte (in Scheiner etc. Zeitschrift für kath. Theol. t. VI, l. p. 119.) coniecit legendum esse: ὀρθῶς δὲ μὴ διαθῆς sc. τὸ προσφερόμενον i. e. si sacrificium non recte divisisti, optimam partem tibi retinisti. H. ed. IV.

5) I. e. a me non recipitur donum tuum, Nolte: πρὸς σοῦ ἢ ἀποστραφῆ αὐτοῦ i. e. a te ortum est odium illius.

6) Nolte coniecit: καὶ σὺ ἀρξῆεις αὐτοῦ i. e. desistas eum persequi. H. ed. IV.

7) κατεργάσαντο ed. pr., quod invito Ms. nonnulli mutarunt in κατεργάσαντο.

8) Gen. 27, 41 sqq. Ms. in casibus obliquis plerumque exhibet ζῆλος neutraliter. Woll. Cfr. Ign. ad Trall. c. 4. τὸ γὰρ ζῆλος κτλ. Etiam τὸ ὕσσωπον habes in Codd. Mss. Ep. Barnabae c. 8. not. 16.

9) Gen. 37.

10) Exod. 2, 14.

11) Num. 12, 14. 15.

12) Num. 16, 33.

13) I Reg. 18, 8 sqq. Φθόνον ἔχειν = invideri, phrasis bene graeca. Cler.

Cap. V. 1) Sic Iac. supplavit, spatio lacunae accuratius dimenso. Cfr. Gal. 2, 9.

τοι στύλοι ἐδιώχθησαν, καὶ ἕως θανάτου ἤλθον.² Λάβωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν ἡμῶν τοὺς ἀγαθοὺς Ἀποστόλους. Ὁ Πέτρος διὰ ζήλον ἀδικῶν οὐχ ἓνα, οὐδὲ δύο, ἀλλὰ πλείονας ὑπήνεγκεν πόρους, καὶ οὕτω μαρτυρήσας ἐπορεύθη εἰς τὸν ὀφειλόμενον τόπον τῆς δόξης. Διὰ ζήλον [καὶ ὁ] Παῦλος ὑπομονῆς βραβεῖον ὑπέσχετο, ἐπίτακτις δεσμὰ φορέσας, φ[υγα]θευθεὶς, λιθασθεὶς.³ Κήρυξ γ[εν]όμενος ἔν τε τῇ ἀνατολῇ καὶ ἐν [τῇ] δύσει, τὸ γενναῖον τῆς πίστεως αὐτοῦ κλέος ἔλαβεν, δικαιοσύνην διδάξας ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ἐπὶ τὸ τέμα τῆς δύσεως ἔλθων, καὶ μαρτυρήσας ἐπὶ τῶν ἡγουμένων.⁴ Οὕτως ἀπηλλάγη τοῦ κόσμου, καὶ εἰς τὸν ἅγιον τόπον ἐπορεύθη, ὑπομονῆς γενόμενος μέγιστος ὑπογραμμός.

VI. Continuatío. Plures alli martyres.

Τούτοις τοῖς ἀνδράσιν ὁσίως¹ πολιτευσαμένοις σνηθηροῖσθι πολὺ πλῆθος ἐκλεκτῶν, οἵτινες πολλὰς αἰτίας καὶ βασάνους² διὰ ζήλον παθόντες, ὑπόδειγμα κάλλιστον ἐγένοντο ἐν ἡμῖν. Διὰ ζήλος διωχθεῖσαι γυναῖκες, Δαναῖδες καὶ Ἰσραῖλ, αἰκίσματα δεινὰ καὶ ἀνόσια παθεύσαι, ἐπὶ τὸν τῆς πίστεως βέβαιον δρόμον κατήντησαν, καὶ ἔλαβον γέρας γενναῖον αἰ ἀσθενεὶς τῶ σώματι. Ζῆλος ἀπληροῦσεν γαμετὰς ἀνδρῶν, καὶ ἠλλοίωσεν τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀδάμ· τοῦτε[ο]ς³ νῦν ὅσοι ἐκ τῶν ὀστέων μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς μου. Ζῆλος καὶ ἔρις πόλεις μεγάλας κατέστρεψεν, καὶ ἔθνη μεγάλα ἐξεβόλιζωσεν.

2) ἕως θανάτου ἤλθον] Wottonii coniectura est, ἕως θανάτου [δαιμονίου] ed. pr. Cfr. supra c. 4. Ἰωσήφ μέχρι θανάτου διωχθῆναι.

3) ἀγαστούς (mirabiles) conii. Davis. Nolte; ἄγλους vel πρώτους conii. Iunius, alius θέλους, est qui cum eodem Iunio κορυφαίους proponat, omnino contra simplicem ac castum auctoris modum dicendi. In Ep. ad Iacobum Apost. c. 1. (p. 10. ed. Dressel) Petrus Clementis est ὁ καλὸς καὶ δόκιμος μαθητής.

4) διὰ τὴν ἄμετρον πρὸς ἀνθρώπων στοργὴν τοῦ νῦν βίου βιαίως τὸ ζῆν μετήλλαξεν Clem. Rom. l. c.

5) Cfr. Act. 1, 25. Ep. Polyc. ad Philipp. c. 9.

6) Cfr. I Cor. 9, 24. Hesychii interpretationem vocis βραβεῖον Gallandius parum sapiens vertit: *patientiae certamen sustinuit*.

7) Paulum septies in vincula coniectum esse unde cognoverit Clemens equidem non satis perspicio. Acta enim Apostolorum quum de hac re taceant, alterutrum statuendum est: aut ex ecclesiae traditione rem hausit ille, aut coniecturam fecit ex loco 2 Cor. XI, 24. Ibi quum quinque se captivum fuisse Paulus profiteatur, Clemens fortasse simul meminuit captivitatis quam apostolus

et Caesareae et Romae passus est. Cfr. Zeller, Theol. Jahrb., 1848, p. 530. Ceterum ea quoque quae paulo post de Pauli morte narrantur non tam ex Actis Apostolorum quam ex alio quo fonte petita esse nemo mirabitur, qui Acta omnino nihil de extremis apostoli fatibus tradere perpenderit. Neque tamen quidquam eorum quae Clemens de Paulo commemorat cum Actorum narrationibus pugnat; itaque colligi nequit, Acta Clementis aetate nondum literis mandata esse. Lipsius p. 128. l. c. Hebraismus est = *πολλάκις, pluries*.

8) Act. 13, 50. 14, 6. II Cor. 11, 22sq. Act. 14, 5. 19.

10) *Italiam*, in specie *Romam*, his verbis notatam putant omnes, qui duplicem Pauli captivitatem Romae negant, e. g. Baur, (Tübing. Zeitschr. 1831. IV. p. 150. Pastoralbriefe d. A. Paulus, 1835. p. 63 sqq.) et Schenkel (Stud. u. Krit. 1841. I. p. 75.), quibus τὸ τέμα τῆς δύσεως = τὸ τέμα ἑαυτοῦ, ὃ ἐν τῇ δύσει. His accedunt Matthies (Erklg. d. Pastoralbriefe 1840. p. 186.), cui τέμα τ. δ. = *meta, centrum* Occidentis, ergo *Roma*, et Schrader (d. Apost. Paulus I. p. 234.), cui τέμα τ. δ. est finis Occidentis *versus Orientem*, ergo *Italia*. Econtra de *Hispania* (Rom. 15, 24.)

ert, et venerunt usque ad mortem. Ponamus nobis ante oculos bonos pestolos. Propter zelum iniquum Petrus non unum aut alterum, sed tres labores sustulit, atque ita martyrium passus in debitum gloriae locum discessit. Propter zelum et Paulus patientiae praemium reportandum sustinuit, septies in vincula coniectus, fugatus, lapidatus. In oriente et occidente verbi praeco factus, illustrem fidei suae famam sortitus est, in iustitia mundum universum instruens, et ad occidentis terminos veniens, et sub praefectis martyrium subiens. Sic e mundo migravit, et in locum sanctum abiit, patientiae summum exemplar existens.

VI. Continuatio. Plures alii martyres.

Viris istis sancte vitam instituentibus magna electorum multitudo aggregata est, qui supplicia multa et tormenta propter zelum passi, exemplar optimum inter nos extiterunt. Propter zelum mulieres persecutionem passae, Danaidae et Direae, postquam gravia et nefanda supplicia sustinuerunt, ad firmum fidei cursum pertigerunt, et debiles corpore mobile praemium acceperunt. Zelus uxorum animos a maritis abalienavit, et dictum patris nostri Adami mutavit: hoc iam os ex ossibus meis, et caro ex carne mea. Zelus et contentio urbes magnas everit, et gentes numerosas funditus delevit.

h. l. exponunt Pearsonus, Neander (K. G. I. p. 79. et Gesch. d. Pflanzung I. p. 265.), Guericke (Beiträge p. 122.), Hug (Einkl. II. p. 322.) et Olshausen (Stud. u. Krit. 1838. IV. p. 953—957.). Hispaniae aut alii terrae remotiori favent Schott (Erörterung chronol. Punkte 1832. p. 123.) et Wocher (Tüb. Quartalschrift 1830. IV. 626 sqq.). Pro Britannia denique, teste Jacobsono, contendunt Usserius (Brit. Eccl. Antiq. c. 1.) et Stillingsfleet, Orig. Brit. c. 1. H. In Ep. Clem. Rom. ad Jacobum c. 1. hic commentarius: τὸν ἐσόμενον ἀγαθὸν ὄλω τῷ κόσμῳ μη-νῆσαι βασιλεῦ, μέχρις ἐνταῦθα τῇ Ρώμῃ γενόμενος, θεοβουλήτῳ διδασκαλίᾳ σώζων ἀνθρώπους, αὐτὸς τοῦ νῦν βίου βιωῶν τὸ ζῆν μετέλλαξεν.

11) Sub Tigellino et Nymphidio Sabino, ultimo Neronis anno Romae dominantibus. Hug (Einkl. II. p. 323). Alii h. l. de duobus libertis et amicis Neronis, Helio Caesariano et Polycleto explicant, qui Nerone in Graecia degente A. 67 omnia gubernarunt. Schott. (l. c. p. 129.) et Neander (Gesch. d. Pflanz. I. 265.) h. l. ita explicant: coram magistratibus et principibus terrae veritatem christianam professus est. II.

Cap. VI. 1) Iunius ed. θεῶς, ad marg. veram Msti lect. ὁσίας adpronens.

2) Ita editores Cod. lect. πολλὰς αἰχμαίς καὶ βασάνοις corrigendam putarunt. Coniectaverim: οἰτινες ἐν αἰ-

χμαίς καὶ βασάνοις πολλὰ παθόντες, διὰ ζῆλον ὑπόδειγμα κάλλιστον ἐγένοντο ἐν ἡμῖν. Zelus quippe eorum πρὸς ζῆλον καὶ μίμησιν τῶν εἰς οὐρανὸν τρέψον ὁδεύειν θελόντων καὶ ἐλπίδας ἔχόντων βασιλείας οὐρανῶν ἀπολαβεῖν διὰ θλίψεων καὶ πόνων πολλῶν, οἷον τὰς τῶν μαρτύρων παλαιστρας καὶ ἀγῶνας. Cfr. Epiph. Monachi et Presb. ed. Dressel p. 45.

3) Ita Cod. Alex. teste Jacobsono. Ediderat Iunius [Λαναιίδες καὶ Ἀρχη], quae lectio sponte sese commendat. Cotelerius substituendum monet Λανὰ τε καὶ Ἀρχη, Colomesio lubenter assentiente. Utramque Nerone Imp. fide illustres faeminas fuisse, ille opinatur, quamvis et traditio et historia de eis silescaat. Boisius εὐσεβεῖς καὶ πιστὰ scribi vult, ἀγναί τε καὶ δίκαιαι Davisius. In Arte crit. Clericus coni. ἀνευ αἰδοῦς καὶ δίκης, sine reverentia et iure, h. e. irreverenter habito sexu inferiore, et contra ius et fas. Ex Act. 17, 34 et 9, 36. Λάμαρις καὶ Λορκὰς restituendum videtur Suschkio. Cum Ruinaro Iacobsonus ea verba esse glossema opinatur in textum intrusum.

4) Gen. 2, 23.

5) Si urbs Hierosolymae iam fuisset diruta, Clemens novissimum et ceberrium hoc exemplum vix silentio praeferriisset. Cfr. Windischmann, vindic. Petrin. pag. 54.

VII. Adhortatio ad poenitentiam.

Ταῦτα, ἀγαπητοί, οὐ μόνον ὑμᾶς νουθετοῦντες ἐπιστέλλομεν, ἀλλὰ καὶ ἑαυτοὺς ὑπομιμνήσκον[τες]¹ ἐν γὰρ τῷ αὐτῷ ἔσμεν σκάμμα[τε], καὶ ὁ αὐτὸς ἡμῖν ἄγων ἐπίκει[ται]. Διὸ² ἀπολείπωμεν τὰς κενὰς [καὶ] ματαίας φροντίδας, καὶ ἔλθω[μεν] ἐπὶ τὸν εὐκλεῆ καὶ σεμνὸν τ[ῆς] ἀγίας κλη]σεως³ ἡμῶν κανόνα.⁴ [Βλέπω]μεν, τί καλόν, καὶ τί φερπνόν [καὶ προ]σδεκτόν⁵ ἐνώπιον τοῦ ποι[ήσαντ]ος ἡμᾶς. [Ἀτενί]ωμεν εἰς τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, [καὶ ἴδ]ωμεν ὡς ἔστιν τίμιον τῷ Θεῷ [πατρὶ]⁶ αὐτοῦ ὅ τι διὰ τὴν ἡμετέραν [σωτ]ηρίαν ἐκχυθὲν παντὶ τῷ κόσμῳ μετανοίας χάριν ὑπήνεγκεν. [Ἀνέλθ]ωμεν εἰς τὰς γενεὰς πάσας, [καὶ κα]ταμάθωμεν ὅτι ἐν γενεᾷ [καὶ] γενεᾷ μετανοίας τόπον ἔδω[κ]εν ὁ δεσπότης τοῖς βουλομένοις ἐπιστραφῆναι ἐπ' αὐτόν. Νῶε⁷ ἐκήρυξεν μετάνοιαν, καὶ οἱ ὑπακούσαντες ἐσώθησαν. Ἰωνᾶς⁸ Νινευίταις καταστροφὴν ἐκήρυξεν· οἱ δὲ μετανόησαντες ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν αὐτῶν ἐξήλασαντο τὸν Θεὸν ἰκετευσάντες, καὶ ἔλαβον σωτηρίαν, καίπερ ἄλλοτριοῦ τοῦ Θεοῦ ὄντες.

VIII. Continuatio.

Οἱ λειτουργοὶ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ διὰ πνεύματος ἀγίου περὶ μετανοίας ἐλάλησαν, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ δεσπότης τῶν ἀπάντων περὶ μετανοίας ἐλάλησεν μεθ' ὅρκου· Ἰζώ⁹ γὰρ ἐγώ, λέγει κύριος, οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὴν μετάνοιαν·¹⁰ προστιθεῖς καὶ γνώμην ἀγαθὴν· μετανοήσατε,² οἶκος Ἰσραὴλ, ἀπὸ τῆς ἀνομίας ὑμῶν. Εἰπὸν³ τοῖς υἱοῖς τοῦ λαοῦ μου· ἔάν⁴ ὧσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ἀπὸ τῆς γῆς ἕως τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔάν ὧσιν πυρρότεραι κύκκου καὶ μελανώτεραι⁵ σάκκου, καὶ ἐπιστραφῆτε⁶ πρὸς με ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, καὶ εἴπητε Πάτερ· ἐπακούσομαι ὑμῶν ὡς λαοῦ ἀγίου.⁷ Καὶ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ λέγει οὕτως· λούσασθε⁸ καὶ καθαροὶ γένησθε, ἀφέλεσθε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου· παύσασθε ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν, μάθετε καλὸν ποιεῖν, ἐκζητήσατε κρίσιν, φύσασθε ἀδικούμενον, κρίνατε ὄρφανῶ, [καὶ] δικαιοῦσατε χήρῃ· καὶ δεῦτε καὶ [δι]ελεγθῶμεν,⁹ λέγει. Καὶ ἔάν ὧσιν [αἱ] ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικιοῦν, [ὡς] γιῶνα λεθκανῶ· ἔάν δὲ ὧσιν ὡς κόκκινον, ὡς ἔριον λευκανῶ. Καὶ ἔάν θέλητε καὶ εἰσακούσῃτέ μου, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε· ἔάν δὲ μὴ θέλητε μηδὲ εἰσακούσῃτέ μου, μαχαίρα ὑμᾶς κατέδεται· τὸ γὰρ στόμα κυρίου ἐλάλησεν ταῦτα.¹⁰ Πάντας οὖν τοὺς ἀγαπητοὺς αὐτοῦ βουλόμενος μετανοίας μετασχεῖν, ἐστήριξε τῷ παντοκρατορικῷ βουλήματι αὐτοῦ.¹⁰

Cap. VII. 1) Iunius ex Ms. ὑπομιμνήσκον[τες], quod Colomesius tacite mutavit in ὑπομιμνήσκον[τες]. Sed illud quoque graecum est. Cfr. ea vox ap. Passow in Lexico gr. et Orph. hymn. 77, 6. ed. Herm. p. 345.

2) Cfr. Ep. Polyc. c. 7.

3) Ita supplevit Iunius, τ[ε]λειώ[σεως] Millius, id quidem ad baptismum referens, cuius κανὼν seu regula κενῶν καὶ ματαίων, de quibus hic sermo, φροντίδων, renuntiationem inprimis postularet.

4) Cfr. de Wette ad II Cor. 10, 13.

VII. *Adhortatio ad poenitentiam.*

Haec, charissimi, non tantum, ut vos officii vestri admoneamus, scribimus, sed etiam, ut nos ipsos commonefaciamus; in eadem enim terra versamur, et certamen idem nobis impositum est. Quare inanes et vanas curas relinquamus, et ad gloriosam et vanerandam sanctae vocationis nostrae lineam [metam] veniamus. Quid pulchrum, quid iucundum et acceptum coram opifice nostro sit, videamus. Sanguinem Christi mentis oculis intueamur, ut quam pretiosus sit Deo patri, consideremus, ut propter nostram salutem effusus toti mundo poenitentiae gratiam obtulit. Recurramus ad omnes mundi aetates, et discamus, quod in omni saeculatione, volentibus ad ipsum converti, Dominus poenitentiae locum concesserit. Noe poenitentiae praeco fuit, et qui ei obtemperarunt, salvati sunt. Ionas Ninivitis excidium praedicavit; illi autem, peccatorum poenitentiam agentes, precibus Deum placarunt, et salutem consecuti sunt, licet alieni a Deo essent.

VIII. *Continuatio.*

Divinae gratiae ministri Spiritu santo afflati de poenitentia loquuti sunt. Ipse etiam rerum omnium Dominus cum iuramento de poenitentia loquutus est: vivo, inquit Dominus, nolo mortem peccatoris, sicut poenitentiam; addens insuper dictum egregium: resipiscite, domus Israel, ab iniquitate vestra. Dic filiis populi mei: si peccata vestra a terra ad coelum usque pertingant, si cocco rubriora et cilicio nigriora fuerint, et ad me ex toto corde conversi fueritis et dixeritis, Pater; tanquam populo sancto aurem vobis praebebo. Et in alio loco sic dicit: lavamini et mundamini, auferte mala ex animabus vestris, ab oculis meis, quiescite a malitiis vestris, discite facere bonum, quaerite rectum, liberate oppressum, iudicate pupillo, et iustificate viduam; et venite et disputemus, dicit Dominus. Et si fuerint peccata vestra quasi phoenicium, sicut nivem dealhabo, si autem fuerint ut coccinum, sicut lanam dealhabo. Et si volueritis et audieritis me, bona terrae comedetis; si autem nolueritis, neque exaudiveritis me, gladius devorabit vos; os enim Domini locutum est haec. Volens igitur, omnes dilectos suos poenitentiae fieri participes, effatum illud omnipotenti sua voluntate roboravit.

5) Cfr. I Tim. 2, 3. 5. 4.

6) [παροι] lego c. Bleekio, [αἴμα] lib. impr. Cfr. Ep. I Petr. 1, 19.

7) Cfr. Gen. 7. I Petr. 3, 20. II, 2, 5. Vid. infra c. 9.

8) Jon. 3.

Cap. VIII. 1) Ezech. 33, 11.

2) Ezech. 18, 30.

3) Ezech. 32, 12.

4) Cfr. Ps. 102, 11. Isai. 1, 18.

5) Sic Ms. Hanc formam habes saepius apud LXX et apud Strabonem XVI, 12. Jac.

6) Cfr. Ier. 3, 22. 19.

7) Sic Cl. Al. Paedag. I. 1. c. 10. ubi ultima ista sub Ezechielis nomine laudat, cuius etiam videntur esse superiora. Hinc itaque firmatur cl. Cotelerii coniectura. *Colom.* Ed. princeps λαῶ ἁγίων c. Msto.

8) Isai. 1, 16—20.

9) [δὲ] ἐλεχθῶμεν Ms. ap. Wott. et Jac.

10) Sc. voluntate atque consilio eos redimendi.

IX. *Exempla Sanctorum, qui fide et obedientia etc. gratiam Dei sunt consecuti. Enoch et Noe.*

Διὸ ὑπακούσωμεν τῇ μεγαλοπρεπεῖ καὶ ἐνδόξῳ βουλήσει αὐτοῦ, καὶ ἰκέται γενόμενοι τοῦ ἔλλους καὶ τῆς χρηστότητος αὐτοῦ, προσπέσωμεν καὶ ἐπιστρέψωμεν ἐπὶ τοὺς οἰκτιμούς αὐτοῦ, ἀπολιπόντες τὴν ματαιοποιίαν,¹ τὴν τε ἔριν, καὶ τὸ εἰς θάνατον ἄγον ζήλος. Ἀτενίσωμεν² εἰς τοὺς τελείως λειτουργήσαντας τῇ μεγαλοπρεπεῖ δόξῃ αὐτοῦ. Ἀββωμεν³ Ἐνώχ, ὃς ἐν ὑπακοῇ δίκαιος εὐρεθεὶς μετετέθη, καὶ οὐχ εὐρέθη αὐτοῦ θάνατος. Νῶε⁴ πιστὸς εὐρεθεὶς, διὰ τῆς λειτουργίας αὐτοῦ παλιγγενεσίαν κόσμῳ ἐκήρυξεν, καὶ διέσωσεν δι' αὐτοῦ ὁ δεσπότης τὰ εἰσελθόντα ἐν ὁμοίᾳ ζωᾷ εἰς τὴν κιβωτόν.

X. *Continuatio. Abraham.*

Ἀβραάμ, ὁ φίλος¹ προσαγορευθεὶς, πιστὸς εὐρέθη, ἐν τῷ αὐτὸν ὑπήκοον γενέσθαι τοῖς ῥήμασι τοῦ Θεοῦ. Οὗτος δι' ὑπακοῆς ἐξῆλθεν ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας αὐτοῦ, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὅπως γῆν ὀλίγην, καὶ συγγένειαν ἀσθενῆ, καὶ οἶκον μικρὸν καταλιπὼν, κληρονομήσῃ τὰς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ. Λέγει γὰρ αὐτῷ, ἀπελθε² ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου εἰς τὴν γῆν ἣν ἂν σοι δεῖξω· καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα, καὶ εὐλογήσω σε, καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου, καὶ ἔσῃ εὐλογημένος· καὶ εὐλογήσω τοὺς εὐλογοῦντάς σε, καὶ καταράσομαι τοὺς καταραζόμενους σε, καὶ εὐλογηθήσονται ἔν σοι πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς.³ Καὶ πάλιν ἐν τῷ διαχωρισθῆναι αὐτὸν ἀπὸ Λῶτ⁴ εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεός· ἀναβλέψας⁵ τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, ἴδε ἀπὸ τοῦ τόπου, οὐ νῦν σὺ εἶ, πρὸς βορρᾶν καὶ λίβα⁶ καὶ ἀνατολὰς καὶ θάλασσαν· ὅτι πᾶσαν τὴν γῆν, ἣν σὺ ὀρέῃς, σοὶ δώσω αὐτήν καὶ τῷ σπέρματί σου, ἕως αἰῶνος. Καὶ ποιήσω τὸ σπέρμα σου ὡς τὴν ἄμμον τῆς γῆς· εἰ δύναται τις ἐξαριθμῆσαι τὴν ἄμμον τῆς γῆς, καὶ τὸ σπέρμα σου ἐξαριθμηθήσεται.⁷ Καὶ πάλιν λέγει· ἐξήγαγεν⁸ ὁ Θεὸς τὸν Ἀβραάμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἀνάβλεψον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀρίθμησον τοὺς ἀστέρας, εἰ δυνήσῃ ἐξαριθμῆσαι αὐτούς· οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου. Ἐπίστευσεν⁹ δὲ Ἀβραάμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην.¹⁰ Διὰ πίστιν¹¹ καὶ φιλοξενίαν ἐδόθη αὐτῷ υἱὸς ἐν γῆρα, καὶ δι' ὑπακοῆς¹² προσήνεγεν αὐτὸν θυσίαν τῷ Θεῷ πρὸς ἔν των ὁρέων ὧν ἔδειξεν αὐτῷ.

Cap. IX. 1) In simili loco Ep. Polyc. c. 2. est *ματαιολογίαν*, quam lect. Wott. heic quoque reponendam censet.

2) *Ἀτενίσωμεν* Colom., teste Jacobsono. In mea quidem Colomesii ed. a. 1694 est *Ἀτενίσωμεν*. Ed. Bernardus hunc locum ex Clem. Alex. Strom. IV, 16. p. 610. interpolatum contendit. Contra quem Wottonus: *Irriti sunt, inquit, huius conatus. Qui enim hoc modo ex Clemente*

Alexandrino arguit, aut eum non probe novit, aut mala fide agit. Eadem enim ratione actum erit de authentia et fide eorum omnium, qui a Clemente Alex. usquam citantur, scriptorum. Nemo enim Patrum maiore licentia usus est in citandis autoribus, sive sacris, sive ethnicis; cum ei in more sit, non integra autorum verba semper recitare, sed pro arbitrio suo nunc contrahere, nunc de suo

I. *Exempla Sanctorum, qui fide et obedientia etc. gratiam Dei sunt consecuti. Enoch et Noe.*

Quare magnificae eius et gloriosae voluntati obsequamur, et suppliciter misericordiam et benignitatem eius implorantes, relictis vanis operibus, contentione et aemulatione, quae ad mortem ducit, ad miserationem eius adveniamur et convertamur. Fixis oculis intueamur eos, qui magnificae eius gloriae perfecte inservierunt. Sumamus Enochum, qui in obedientia iustus repertus translatus fuit, neque mors eius inventa est. Noe factus inventus per ministerium suum mundo regenerationem praedicavit; et per eum animalia, quae in concordia arcam sunt ingressa, servavit dominus.

X. *Continuatio. Abraham.*

Abrahamus, amicus vocatus, fidelis inventus est, eo quod verbis Dei temperaret. Hic per obedientiam e terra sua, e cognatione sua et domo patris sui egressus est, ut exigua terra, cognatione debili et domo parva derelicta, promissiones Dei possideret. Dicit enim ei: 'exi de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui, et vade in terram quam tibi demonstrabo; et faciam te in gentem magnam, et benedicam tibi, et magnificabo nomen tuum, et eris benedictus; et benedicam benedicientibus tibi, et maledicam maledicentibus tibi, et benedicentur in te omnes tribus terrae.' Et rursus, cum a Lot secederet, dixit ei Deus: 'respice oculis tuis, et vide a loco, in quo nunc tu es, ad aquilonem et austrum et orientem et mare; quia omnem terram quam tu vides, tibi dabo eam et semini tuo usque in seculum. Et faciam semen tuum sicut arenam terrae; si poterit aliquis dinumerare arenam terrae, et semen tuum dinumerabitur.' Et rursus dicit: 'eduxit Deus Abraham foras, et dixit ei: respice in coelum et numera stellas, si potes dinumerare eas; sic erit semen tuum. Et credidit Abrahamus Deo, et deputatum est ei ad iustitiam.' Propter fidem et hospitalitatem datus est ei filius in senectute, et per obedientiam obtulit eum in sacrificium Deo, in uno montem, quem ei ostenderat.

inserere, alia omittere, alia variis modis mutare.

3) Gen. 5, 24. Hebr. 11, 5.

4) Gen. 6, 8. 7, 1. Hebr. 11, 7. II Petr. 2, 5. Cfr. supra c. 7. Noe secundum Sibyll. 1, 135. et Theophil. Antioch. ad Autol. III, 19. p. 129, antequam in arcam intraret, novam mundo generationem vaticinatus est, id temporis homines ad poenitentiam revocans.

Cap. X. 1) Cfr. Isai. 41, 8. II Paralip. 20, 7. Iudith. 8, 19. Jac. 2, 23. Apud Clem. Alex., qui locum recitat epi-

tomatum, est *ἄλλος Θεοῦ — προσηγούμενη*.

2) Gen. 12, 1—3.

3) Ad Gen. 15, 11. respiciens Nolte coni. *ἐν τῷ διαχωρισθῆναι ἄνω ἀπ' αὐτοῦ*. H. ed. IV.

4) Gen. 13, 14—16.

5) I. e. meridiem versus; ita dein voc. *θάλασσαν* occidentis caeli plagam notat.

6) Gen. 15, 5. 6.

7) Rom. 4, 3.

8) Gen. 21, 22.

9) Hebr. 11, 17.

XI. *Continuatio. Lot. Poena dissensionis.*

Διὰ φιλοξενίαν¹ καὶ εὐσέβειαν ἅτ ἐσώθη ἐκ Σοδόμων, τῆς περὶ ἠχώρου πάσης κριθείσης² διὰ πυρός καὶ θείου, πρόδηλον ποιήσας ὁ δεσπότης,³ ὅτι τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ αὐτὸν οὐκ ἐγκαταλείπει, τοὺς δὲ ἑτεροκλινεῖς ὑπάρχοντας εἰς κόλασιν καὶ αἰκισμὸν τίθει. Συνεξελευθέρησεν γὰρ αὐτῷ τῆς γυναικὸς ἑτερογενήμονος ὑπαρχούσης καὶ οὐκ ἐν ὁμονοίᾳ, εἰς τοῦτο σημεῖον ἐτέθη, ὥστε γενέσθαι αὐτὴν στῆλην ἄλως ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης⁴ εἰς τὸ γνωστὸν εἶναι πᾶσιν, ὅτι οἱ δίψυχοι⁵ καὶ οἱ διστάζοντες περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως, εἰς κρίμα καὶ εἰς σημείωσιν πάσαις ταῖς γενεαῖς γίνονται.

XII. *Praemia fidei et hospitalitatis. Rahab.*

Διὰ πίστιν¹ καὶ φιλοξενίαν ἐσώθη Ραάβ ἢ πόρνη. Ἐκπεμφθέντων γὰρ ὑπὸ Ἰησοῦ τοῦ τοῦ Ναυῆ κατασκοπῶν εἰς τὴν Ἱερικῶν, ἔγνω ὁ βασιλεὺς τῆς γῆς, ὅτι ἤκασι κατασκοπεῦσαι τὴν χώραν αὐτῶν,² καὶ ἐξέπεμψεν ἄνδρας τοὺς συλληφομένους αὐτούς, ὅπως συλληφθέντες θανατωθῶσιν. Ἡ οὖν φιλόξενος Ραάβ εἰσδεξαμένη αὐτούς ἔκρυπεν εἰς τὸ ὑπερῶν ὑπὸ τὴν λινοκαλάμην. Ἐπισταθέντων δὲ τῶν παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ λεγόντων· [ἄνδρες πρὸς σε ἦλ]θον οἱ κατασκοποῦντες τῆς [γῆς ἡμῶν], ἐξάγαγε αὐτούς, ὁ γὰρ βα[σιλεὺς οὗ]τως κελεύει· ἢ δὲ ἀπεκρίθη· εἰσηλθόν [οἱ δύο ἄν]δρες, οὓς ζητεῖτε, πρὸς με, [ἀλλὰ ταχέως ἀπῆλ]θον, καὶ πορεύο[νται]· οὐχ] ὑποδεικνύουσα αὐτοῖς [ἐκείνους]. Καὶ εἶπεν πρὸς τοὺς ἄνδρας· [γινώ]σκουσα γινώσκω ἐγὼ, ὅτι [κύριος ὁ Θεός] ὑμῶν παραδίδωσιν ὑμῖν [τὴν πό]λιν ταύτην, ὁ γὰρ φόβος καὶ [τρό]μος ὑμῶν ἐπέπεσεν τοῖς κ[ατο]ικοῦσιν αὐτήν.³ Ὡς ἔαν' οὖν γέ[νηται] λαβεῖν αὐτὴν ὑμᾶς, διασώσα[τέ] με, καὶ τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μο[υ]. Καὶ εἶπαν αὐτῇ· ἔσται οὕτως, ὡς ἐλάλησας ἡμῖν. Ὡς ἔαν' οὖν γνῶ[ς] παραγινόμενης ἡμᾶς, συναΐεις πάντας τοὺς σοὺς ὑπὸ τὸ στέγος σου, καὶ διασωθήσονται· ὅσοι γὰρ ἔαν' εὐρεθῶσιν ἔξω τῆς οἰκίας, ἀπολοῦνται. Καὶ προσέθεντο αὐτῇ δοῦναι⁴ σημεῖον, ὅπως κρεμάσῃ ἐκ τοῦ οἴκου αὐτῆς κόκκινον· πρόδηλον ποιούντες,⁵ ὅτι διὰ τοῦ αἵματος τοῦ κυρίου λύτρωσις ἔσται πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν καὶ ἐλπίζουσιν ἐπὶ τὸν Θεόν.⁶ Ὅρατε, ἀγαπητοί, οὐ μόνον πίστις, ἀλλὰ προφητεία ἐν τῇ γυναικί γέγονεν.

Cap. XI. 1) Gen. 19. II Petr. 2, 6. 7. Wottonus existimat, S. Patrem procul dubio respicere ad II Petr. 2, 6.; inculentum sane testimonium, secundam beati Petri epistolam ab initio usque canonicam fuisse, atque ab ecclesia Romana acceptam. Jac.

2) κρίνειν = punire: frequens in libb. N. T. ea significatio. Cfr. Ioann. 18, 31. Rom. 2, 12.

3) Nominativus absolutus scriptoribus hellenisticis familiaris est. Cfr. Winer, Gramm. des neutest. Sprachidioms p. 168. edit. IV. H. Vid. quoque Clem. Rom. Hom. I. init. lectionem Codicis Ottob-

niani δεδυνημένος p. δεδύνημα a me notatam.

4) Quamvis multi veterum Patrum (e. g. Irenaeus adv. haer. IV, 31.) tanquam adhuc manentis huius statuæ mentionem fecerint, et Iosephus Flavius, eiusdem cum Clemente aetatis (Antiq. I. 11, 4.), nonnullique recentiorum oculis se eam usurpasse narrent, fabulam tamen esse, et nescio quid ab accolis spectatorum oculis subiectum fuisse, quod illi statuam hanc esse nugarantur, hi imprudenter credebant, iam liquidis argumentis demonstratum est. Frey.

5) Eodem sensu infra c. 23. Cfr. Jac. 1, 8. Hermae Past. Vis. 1, 1, 4, 1.

XL. *Continuatio. Lot. Poena dissensionis.*

Propter hospitalitatem et pietatem Lot e Sodoma salvus evasit, quum tota regio in circuitu igne et sulphure puniretur; Domino palam faciente, quod non derelinquat sperantes in ipsum, contra vero, qui a mandatis eius declinant, suppliciiis et tormentis puniat. Uxor enim eius, quae una cum eo egressa est, cum ab eo dissentiret nec in concordia persisteret, in signum propterea posita, et salis statua usque in hodiernum diem facta est; ut omnibus innotesceret, quod animo dubii et de potentia divina haesitantes in iudicium et signum omnibus generationibus proponantur.

XII. *Praemia fidei et hospitalitatis. Rahab.*

Propter fidem et hospitalitatem Rahab meretrix incolumis servata est. Missis enim a Josue filio Navae ad urbem Iericho speculatoribus, rescivit terrae rex, quod regionem eorum exploraturi venissent, et viros emisit, qui eos comprehenderent, ut comprehensi necarentur. Eos igitur hospitalis Rahab suscipiens, in salario domus sub lini stipula occultavit. Supervenientibus autem viris a rege missis ac dicentibus: viri ad te ingressi sunt regionis nostrae exploratores, educ eos, sic enim imperat rex; illa autem respondit: ingressi sunt duo viri ad me, quos quaeritis, sed confestim abierunt et vadunt; non ostendens eis illos. Et dixit ad viros: sciens scio, quod Dominus Deus vester urbem hanc vobis tradit; timor enim et pavor vestri incessit incolas eius. Simulac igitur capere illam vobis contigerit, incolumem me servate et domum patris mei. Et dixerunt ei: sic erit, ut loquuta es nobis. Simulac igitur nos appropinquantes cognoveris, cognatos tuos omnes sub tecto tuo congregabis, et servabuntur; quotquot vero extra domum tuam inveniuntur, peribunt. Praeterea ei signum dederunt, ut nempe funiculum coccineum e domo sua demitteret, manifestum facientes, quod omnibus, qui credunt et sperant in Deum, per sanguinem Domini redemptio futura sit. Videte, dilecti, non solum fides, sed etiam propheta in muliere fuit.

Cap. XII. 1) Ios. 2. Hebr. 11, 31. Clem. Alex. ut solet, fusiorem nostri narrationem abbreviavit l. c.

2) αὐτῶν Ms. Sic vertit etiam Iunius, licet ediderit αὐτοῦ, quod repetiit veritque Colomesius (1694), et alii post eum.

3) Τοῖς κατοικοῦσιν αὐτήν. Lectum ergo Clementi comma versiculi 9. cap. 2. Iosuae, quod a multis editionibus abest, in Complutensi vero ita efferat: καὶ κατέπησσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν αὐτῆς ὑμῶν Cotel.

4) Ὡς ἔαν = ὡς ἂν (Winer, Gramm. ed. IV. p. 285 sq.) = simulac. Herm. ad Vig. 943 sq. H.

5) προσέθεντο δοῦναι = ἔδωκαν ex Hebraismo. Colomesius: Et ut signum daret addiderunt, uti ante verterunt Iunius et Cotelarius contra historiae fidem. Non enim Rahab speculatoribus, sed

speculatores Rahab signum dederunt. Veruntamen quia οὐ μόνον πίστις, ἀλλὰ προφητεία ἐν τῇ γυναίκί γέγονεν, Rahab exploratoribus signum illud indicasse, indicatum ab ipsis accepisse, scriptorem credidisse aliquis putaverit.

6) Allegoricae huic interpretationi plures vet. adstipulantur. Cfr. Iustin. Dial. c. Tryph. n. 111. Iren. adv. haer. IV, 20. n. 12. ed. Massuet. et alii.

7) Haec verba non aliam interpretationem patiuntur nisi hanc, quae proxime ad Pauli doctrinam accedit. Diserte enim dicuntur morte Christi expiata esse peccata eorum, qui spem et fiduciam in Deo posuerint. Neque id contrarium est Paulinae doctrinae, quod fideles tantum peccatorum veniam Christi morte accipere dicuntur. Lipsius p. 82. l. c.

XIII. *Adhortatio ad humilitatem.*

Ταπεινοφρονησάμε[εν] οὖν, ἀδελφοί, ἀποθέμενοι¹ πᾶσαν ἀλαζονείαν καὶ τύφος² καὶ ἀφροσύνην καὶ ὕβρις· καὶ ποιήσωμεν τὸ γεγραμμένον (λέγει³ γὰρ το πνεῦμα τὸ ἅγιον· μὴ καυχ[ά]σθω⁴ ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, μηδὲ ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ], μηδὲ ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ· ἀλλ' ἢ ὁ καυχώμενος ἐν κυρίῳ καυχάσθω, τοῦ ἐκζητεῖν αὐτόν, καὶ ποιεῖν κρίμα καὶ δικαιοσύνην⁵) μάλιστα μεμνημένοι τῶν λόγων τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, οὓς ἐλάλησεν διδάσκων ἐπιεικίαν καὶ μακροθυμίαν. [Οὕτως γὰρ εἶπεν· ἔλεεῖτε, ἵνα ἐλεη[θῆ]τε· ἀφίετε, ἵνα ἀφεθῇ ὑμῖν· ὡς] ποιεῖτε, οὕτως ποιηθήσεται ὑμῖν· ὡς δίδοτε, οὕτως δοθήσεται ὑμῖν· ὡς κρίνετε, οὕτως κριθήσεται ὑμῖν· ὡς χρη[σ]τεύεσθε, οὕτως χρη[σ]τευθήσεται ὑμῖν· ὡς μέτρα με[τρ]εῖτε, ἐν αὐτῷ μετρηθήσεται ὑμῖν· [Ταύτη τ]ῇ ἐντολῇ καὶ τοῖς παραγγέλλ[μα]σι τοῖς ἀγαπώμενοις ἐαυτοῦς πρὸς⁶ τὸ πορεύεσθαι ὑπεκόους [ἡμᾶ]ς τοῖς ἀγαπώμενοις λόγοις αὐτοῦ], ταπεινοφρονοῦντες. [Φησ]ιν γὰρ ὁ ἅγιος λόγος· ἐπὶ τίνα [ἐπι]βλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν πρῶτον καὶ [ῥή]υλον καὶ τρέμοντά μου τὰ λόγια;

XIV. *Magis Deo obediendum est, quam auctoribus seditionis.*

[Α]καίον οὖν καὶ ὄσιον, ἄνδρες ἀδελ[φ]οί, ὑπεκόους ἡμᾶς μᾶλλον γενέ[σ]θαι τῷ Θεῷ, ἢ τοῖς ἐν ἀλαζονείᾳ καὶ ἀκαταστασίᾳ μισαροῦ ζήλους ἀρχηγοῖς ἐξακολουθεῖν. Βλάβην γὰρ οὐ τὴν τυχούσαν, μᾶλλον δὲ κίνδυνον ὑποίσομεν μέγαν, ἐὰν ῥιποκινδύνως ἐπιδῶμεν ἑαυτοὺς τοῖς θελήμασι τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἐξακοντίζουσιν¹ εἰς ἔριν καὶ στάσεις, εἰς τὸ ἀπαλλοτριῶσαι ἡμᾶς τοῦ καλῶς ἔχοντος. Χρηστευσάμεθα αὐτοῖς² κατὰ τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ γλυκύτητα τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς. Γέγραπται γὰρ· χρηστοί³ ἔσονται οἰκήτορες γῆς, ἄκακοι δὲ ὑπολειφθήσονται ἐπ' αὐτῆς· οἱ δὲ παρανομοῦντες ἐξολεθρευθήσονται ἀπ' αὐτῆς· Καὶ πάλιν λέγει· εἶδον⁴ ἄσεβη ὑπερυψούμενον καὶ ἐπαιρόμενον καὶ τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου· καὶ παρῆλθον, καὶ ἰδοὺ, οὐκ ἦν, καὶ ἐξεξήγησα τὸν τόπον αὐτοῦ, καὶ οὐκ εὗρον. Φύλασσε ἀκακίαν, καὶ ἴδε εὐθύτητα, ὅτι ἐστὶν ἐγκατάλειμμα⁵ ἀνθρώπῳ εἰρηνηκῶ·

XV. *Adhaerendum est iis qui pacem colunt, non iis qui eam colere simulant.*

Τοῖσιν κολληθῶμεν τοῖς μετ' εὐσεβείας εἰρηνεύουσιν, καὶ μὴ τοῖς μεθ' ὑποκρίσεως βουλομένοις¹ εἰρήνην. Λέγει γὰρ ποῦ· οὗτος² ὁ λαὸς

Cap. XIII. 1) Cfr. I Petr. 2, 1.

2) Genere neutr. ut in Concil. Ephes. Canon. 8. ἔξουσίας τύφος κοσμικῆς ap. Routh. Script. Eccles. Opusc. p. 395. Ita supra c. 4. et 9. τὸ ζῆλος. Editi ante Jac. τύφον contra fidem Masi.

3) Parenthesin Hef. opportune interposuit.

4) Ier. 9, 23. 24. I Cor. 1, 31. II Cor. 10, 17.

5) Haec verba nec Evangelio Matth. 6, 12—15. 7, 1. 2, nec Luc. 6, 36—38. omnino σύμφωνα sunt.

6) Praep. πρὸς diecit Jac., cum septem vel octo litterarum lacuna in Ms. excipiat tres illas εαυ.

7) Isai. 66, 2.

Cap. XIV. 1) Boisius supplet λόγους vel ῥήματα. Sed nihil addendum; vox enim ἐξακοντίζω saepius legitur

XIII. *Adhortatio ad humilitatem.*

Humilis ergo mente simus, fratres, fastum omnem, superbiam, amentiam et iras deponentes; et quod scriptum est, faciamus (dicit enim Spiritus sanctus: ,non gloriatur sapiens in sapientia sua, et non gloriatur fortis in fortitudine sua, et non gloriatur dives in divitiis suis; sed qui gloriatur, in Domino gloriatur, in quaerendo illum, et faciendo ius et iustitiam') memoria praecipue recolentes sermones Domini Iesu, quos aequitatem et longanimitatem docens loquutus est. Sic enim dixit: ,miseremini, ut misericordiam consequamini; dimittite, ut vobis dimittatur; prout facitis, ita vobis fiet; sicut datis, ita vobis retribuetur; sicut iudicatis, ita iudicabimini; sicut benigni estis, ita benignitatem experiemini; qua mensura metimini, eadem vobis mensurabitur.' Hoc praecepto et his mandatis stabiliamus nos ipsos, ut in obedientia sanctorum eloquiorum eius cum omni humilitate semper ambulemus. Dicit enim verbum sanctum: ,super quem respiciam, nisi super humilem et quietum et trementem sermones meos?'

XIV. *Magis Deo obediendum est, quam auctoribus seditionis.*

Iustum igitur et pium est, viri fratres, Deo potius obedientes nos esse, quam in superbia et turbulentia detestandae aemulationis duces et auctores sequi. Detrimentum enim non leve, immo vero grande periculum sustinebimus, si praecipitanter voluntatibus hominum nos tradiderimus qui ad contentionem et seditiones collineant, ut nos ab eo, quod rectum et bonum est, abalienent. Benigni erga ipsos simus, secundum misericordiam et dulcedinem creatoris nostri. Scriptum est enim: ,benigni incolae erunt terrae, innocentes relinquentur in ea; iniqui vero exterminabuntur ab illa.' Et rursus dicit: ,vidi impium superexaltatum et elevatum sicut cedros Libani; et ecce, non erat; et quaesivi locum illius, et non inveni. Custodi innocentiam, et vide aequitatem, quoniam sunt reliquiae homini pacifico.'

XV. *Adhaerendum est iis qui pacem colunt, non iis qui eam colere simulant.*

Adhaereamus itaque iis, qui cum pietate pacem colunt, non autem iis, qui cum simulatione pacem volunt. Dicit enim alicubi: ,populus hic

verbum neutrum. *Wott.* Vertit Galliciolli: i quali tirano al dissidio, adnotans: iaculantur = collineant = hanno di mira.

2) Iunius, Fellus et Colomesius malunt ἀλλήλοις = mites erga nos invicem simus. Forte legendum est ἑαυτοῖς, quod saepissime pro ἀλλήλοις usurpatur. *Jac.*

3) Prov. 2, 21. 22.

4) Ps. 36, 35—37. Locus abhinc ad c. 16. usque recitatur a Clem. Alex. Strom. IV, 5. p. 577.

5) Per ἔγκατάλειμμα memoriam intelligit Euthymius; quae duplici modo conservatur, vel per prolem, vel per bona opera. Ingeniosissimus vero Ferrandus locum hunc ita παραφράζει: *Erit tempus quo insonti homini merces congruens rependetur.* Uterque ad Hymnographi mentem. *Colom.*

Cap. XV. 1) λαλουμένοις mavult Dav., βουλευομένοις = suadentibus coni. Cler.

2) Isai. 29, 13. Marc. 7, 6. Matth. 15, 8.

τοῖς χελλεσίῃ με τιμᾶ, ἢ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἄπεισιν ἀπ' ἐμοῦ. Καὶ πάλιν, τῷ στόματι αὐτῶν εὐλογοῦσαν, τῇ δὲ καρδίᾳ αὐτῶν [κα]-τηρῶντο. [Κ]αὶ πάλιν λέγει, ἠγάπησαν αὐτὸν τῷ στόματι αὐτῶν, καὶ τῇ γλώσσῃ αὐτῶν ἐψεύσαντο αὐτόν. ἢ δὲ καρδία [αὐτῶν οὐκ εὐθέια μετ' αὐτοῦ, οὐδὲ ἐπιστώθησαν ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ. Ἄλλα ἡ γεννηθῆται τὰ χελλή τὰ δόλια, [καὶ] ἐξολεθρεύσαι κύριος πάντα τὰ χελλή τὰ δόλια καὶ] γλώσσαν μεγαλοῤῥήμονα, τοὺς εἰπόντας· τὴν γλώσσαν ἡμῶν μεγαλυνώμεν, τὰ χελλή ἡμῶν παρ' ἡμῖν ἐστί· τίς ἡμῶν κύριος ἐστιν; Ἀπὸ τῆς τλαιαιπωρίας τῶν πτωχῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ στεναγμοῦ τῶν πενήτων νῦν ἀναστήσομαι, λέγει κύριος, θήσομαι ἐν σωτηρίᾳ, παρῶν-σάσομαι ἐν αὐτῷ.³

XVI. *Christus exemplum humilitatis.*

Ταπεινοφρονούντων γάρ ἐστιν ὁ Χριστὸς, οὐκ ἐπαιρομένων ἐπὶ τὸ ποιμνιον αὐτοῦ. Τὸ σκῆπτρον¹ τῆς μεγαλωσύνης τοῦ Θεοῦ, ὁ κύριος ἡμῶν Χριστὸς Ἰησοῦς, οὐκ ἦλθεν ἐν κόμπῳ ἀλαζονείας οὐδὲ ὑπερηφανίας, καίπερ² δυνάμενος· ἀλλὰ ταπεινοφρονῶν, καθὼς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον περὶ αὐτοῦ ἐλάλησεν. Φησὶ γάρ· κύριε,³ τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; καὶ ὁ βραχίον Κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη; Ἀνηγγελάμεν⁴ ἐναντίον αὐτοῦ· ὡς παιδίον, ὡς ῥίζα ἐν γῆ διψώση, οὐκ ἔστιν⁵ εἶδος αὐτῷ οὐδὲ δόξα· καὶ εἶδομεν αὐτόν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ἐκλείπον παρὰ τὸ εἶδος τῶν ἀνθρώπων· ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὢν καὶ πόνῳ, καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν, ὅτι ἀπέστραπται⁶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἠτιμάσθη καὶ οὐκ ἐλογίσθη. Οὕτως τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν φέρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνάται, καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτόν εἶναι ἐν πόνῳ καὶ ἐν πληγῇ καὶ ἐν κακώσει.⁷ Αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν. Παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτόν·⁸ τῷ μάλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν. Πάντες ὡς πρόβατα ἐπλανήθημεν, ἄνθρωπος τῇ ὁδῷ αὐτοῦ ἐπλανήθη· καὶ κύριος παρέδωκεν αὐτόν ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ αὐτὸς διὰ τὸ κεκακῶσθαι οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα. Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἦχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείραντος ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ.⁹ Ἐν τῇ ταπεινώσει ἡ κρίσις αὐτοῦ ἦρθη.¹⁰ Τὴν γενεάν¹⁰ αὐτοῦ τίς διηγῆσεται; ὅτι αἰρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἢ ζωῆ αὐτοῦ. Ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ μου ἦκει εἰς θάνατον. Καὶ δώσω τοὺς πονηροὺς ἀντὶ τῆς ταφῆς αὐτοῦ, καὶ τοὺς πλουσίους ἀντὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ· ὅτι ἀνομίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. Καὶ κύριος βού-

3) Ps. 61, 5.

4) Ita Ms., pro qua lect. Iunius, Col., Colom., et alii exhibent formam εὐλόγουν ab LXX interpretibus mutuata. Huiusmodi Dorismus offendere non debet, cum frequens sit ap. scriptores Alexandrinos aliosque. Cfr. Sturzium de dialecto Maced. et Alex. c. 9. Winer, Gramm. des newest. Sprachidioms p. 73. ed. IV. et Buttin. Gramm. §. 93. V, 1.

5) Ps. 77, 36. 37.

6) Ps. 30, 19.

7) Ps. 11, 4—6. Verba καὶ ἔξο-

λεθρεύσαι — τὰ δόλια καὶ uncis inclusa restituit Wottonus ex LXX. Librarianus, a priore δόλια oculos suos ad γλώσσαν post alterum δόλια convergens, mancum reddidit hunc locum. Woll.

8) μεγαλυνούμεν LXX et Clem. Alex. l. 1.

9) Sc. τῷ πτωχῷ etc. Singularis collective pro plurali. H.

Cap. XVI. 1) Locus laud. ab Hieronymo in Isai. 52, 13. Cfr. Hebr. 1, 8. 8. 1. 2) Hieron. legisse videtur: καίπερ

labiis me honorat, cor autem eorum longe abest a me.⁴ Et rursus: ,ore suo benedicebant, et corde suo maledicebant.⁴ Et rursus dicit: ,dilexerunt eum in ore suo, et lingua sua mentiti sunt ei: cor autem eorum non rectum cum eo, nec fideles habiti sunt in testamento eius. Muta fiant labia dolosa, et disperdat Dominus universa labia dolosa et linguam magniloquam, eos qui dixerunt: linguam nostram magnificemus, labia nostra apud nos sunt; quis noster dominus est? Propter miseriam inopum et gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus; ponam eos in salutari, confidenter agam cum illis.⁴

XVI. *Christus exemplum humilitatis.*

Christus enim eorum est qui humiliter de se sentiunt, non eorum qui supra gregem eius sese efferunt. Sceptrum maiestatis Dei, Dominus noster Iesus Christus, non venit in iactantia superbiae et arrogantiae, quamvis potuerit; sed in humilitate, prout Spiritus Sanctus de eo loquutus est. Dicit enim: ,Domine, quis credidit nuntio nostro? Et brachium Domini cui revelatum est? Annunciavimus coram ipso: quasi parvulus est, sicut radix in terra sitiendi; non est species ei neque gloria; et vidimus eum, et non habebat speciem, neque decorem; sed species eius erat inhonorata, deficiens prae filiis hominum. Homo est, in plaga et molestia positus, et sciens ferre dolorem; quia aversa est facies eius, despecta et pro nihilo reputata. Iste peccata nostra portat, et pro nobis dolet; et nos reputavimus eum esse merito in labore et in plaga et in afflictione. Ipse autem vulneratus est propter nostra peccata, et afflictus propter nostras iniquitates. Punitio ad nostram pacem super eum venit; livore eius nos sanati sumus. Omnes quasi oves erravimus, homo in via sua erravit; et Dominus tradidit eum propter iniquitates nostras, et ipse, adflactus licet, non aperit os. Sicut ovis ad victimam ductus est, et sicut agnus coram tondente mutus, sic non aperit os suum. In humilitate sua tandem liberatus est a poena. Generationem eius quis enarrabit, cum de terra tollatur vita eius? Ab iniquitatibus populi mei ductus est ad mortem. Et liberabo impios ob sepulchrum eius, et divites ob mortem eius; quia iniquitatem non fecit, neque dolus inventus est in ore eius. Et Dominus vult mundare eum a plaga. Si obtuleritis

πάντα δυνάμενος; vertit enim: *eum possit omnia.* *Burton.*

3) Isai. c. 53, 1 sqq.

4) *ἀνετέλλαμεν*, *exorti sumus.* Ita cl. Is. Vossius. Sic Es. 42, 9. pro *ἀναγγεῖλαι*, legendum *ἀνατέλλαι*. Sic enim Codex Alex. et antiquissimus Esaiæ liber, quem Procopio suo præfixit Iohannes Carterius. *Colom.*

5) *ὅτι οὐκ ἔστιν* Iunius et qui eum secuti sunt, sed contra fidem Msti teste Iacobsono.

6) Visum prae pudore avertit vel abscondit.

7) Nos quidem opinabamur, eum esse immandum sive in dolore (LXX), patique propter sua ipsius peccata a Deo percussum.

8) Punitioem, quae nobis debeatur, ut pace fruere, ipse in se cepit. *Colom.*

9) I. e. maxima denique miseria (in cruce) poenae et tormenta eius consummabantur, et finem attigerunt. *H.*

10) Ob ea, quae subsequuntur, Gallicciollius *τὴν γενεάν* non de mystica aut inenarrabili generatione verbi accipiendum, sed ad literam de pravitate illius temporis hominum putat esse intelligendum: ,dessa è però letteralmente un' esclamazione di stupore del Profeta, il quale indica tanta essere stata la pravità degli uomini ai tempi del Salvatore, che non sia possibile descriverla, o immaginarla. Lo fanno sentire manifestamente le parole che seguono.⁴

λεται καθαρῆσαι αὐτὸν τῆς πληγῆς.¹¹ Ἐὰν δῶτε¹² περὶ ἁμαρτίας, ἡ ψυχὴ ὅμων ὄψεται σπέρμα μακρόβιον. Καὶ κύριος βούλεται ἀφελεῖν ἀπὸ τοῦ πόνου τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, δεῖξαι αὐτῷ φῶς, καὶ πλάσαι τῇ συνέσει,¹³ δικαιοῦσαι δίκαιον εὖ δουλεύοντα πολλοῖς¹⁴ καὶ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν αὐτὸς ἀνοίσει. Διὰ τοῦτο αὐτὸς κληρονομήσει πολλοὺς, καὶ τῶν ἰσχυρῶν μεριεῖ σκῆλα, ἀνθ' ὧν παρεδόθη εἰς θάνατον ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, καὶ τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη· καὶ αὐτὸς ἁμαρτίας πολλῶν ἀνήνεγκεν, καὶ διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν παρεδόθη. Καὶ πάλιν αὐτός¹⁵ φησιν· ἐγὼ¹⁶ δὲ εἰμι σκώληξ, καὶ οὐκ ἄνθρωπος· ὄνειδος ἀνθρώπων καὶ ἐξουθένημα λαοῦ. Πάντες οἱ θεαροῦντές με ἐξεμυκτηρισάν με, ἐλάλησαν ἐν χεῖλεσιν, ἐκίνησαν κεφαλὴν· ἤλπισεν ἐπὶ κύριον, ἠσάσθω αὐτὸν, σωσάτω αὐτόν, ὅτι θέλει αὐτόν. Ὁρατε, ἄνδρες ἀγαπητοί, τίς ὁ ὑπογραμμὸς ὁ δεδομένος ἡμῖν· εἰ γὰρ ὁ κύριος οὕτως ἐταπεινοφόνησεν, τί ποιήσομεν ἡμεῖς, οἱ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς χάριτος αὐτοῦ δι' αὐτοῦ ἐλθόντες;¹⁷

XVII. Sancti, praecipue Abraham, Iob et Moses, exempla humilitatis.

Μιμηταὶ γενόμεθα κάκεινων, οἵτινες¹ ἐν δέρμασιν αἰελοῖς καὶ μηλαταῖς περιεπάτησαν, κηρύσσοντες τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ· λέγομεν δὲ Ἥλιαν καὶ Ἑλισσαίον,² ἔτι δὲ καὶ Ἰεζεκιήλ,³ τοὺς προφήτας· πρὸς τούτοις καὶ τοὺς μεμαρτυρημένους. Ἐμαρτυρήθη μεγάλως Ἀβραάμ, καὶ φίλος⁴ προσηγορεύθη τοῦ Θεοῦ, καὶ λέγει, ἀνελίζων εἰς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ταπεινοφρονῶν· ἐγὼ⁵ δὲ εἰμι γῆ καὶ σποδός. Ἐπι δὲ καὶ περὶ Ἰάωβ οὕτω γέγραπται· Ἰάωβ⁶ ἦν δίκαιος καὶ ἄμειπτος, ἀληθινός, θεοσεβής, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντός κακοῦ. Ἄλλ' αὐτὸς ἑαυτοῦ κατηγροῶν εἶπεν· οὐδεὶς⁷ καθαρὸς ἀπὸ ῥύπ[ου, ἐν καὶ] μᾶς ἡμέρας ἢ ζωῆ αὐτοῦ. Μωϋσῆς πιστός⁸ ἐν ὄλω [τῷ οἴκῳ] αὐτοῦ ἐκλήθη, καὶ διὰ τῆς ὑπηρεσίας⁹ αὐτοῦ ἔκριεν ὁ Θεὸς [Ἀγυπτῶν]¹⁰ διὰ τῶν μαστίγων καὶ τῶν [αἰκι]σμάτων αὐτῶν· ἀλλὰ κάκε[ίνος] δοξασθεὶς μεγάλως οὐκ ἐμ[εγα]λοδρόμησεν, ἀλλ' εἶπεν, ἐ[κ τῆς] βάτου χρηματισμοῦ αὐτῷ διδο[μέ]νον¹¹ τίς¹² εἰμι ἐγὼ, ὅτι με πέμπ[εις]; Ἐγὼ δὲ εἰμι ἰσχυρόφωνος καὶ βρ[α]δύγλωσσος. Καὶ πάλιν λέγει· ἐγὼ¹³ δὲ εἰμι ἀτιμὸς ἀπὸ κύθρας.

XVIII. David exemplum humilitatis.

Τί δὲ εἴπωμεν ἐπὶ τῷ μεμαρτυρημένῳ Δαβίδ; πρὸς ὃν εἶπεν ὁ Θεός· εὐρον¹ ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου, Δαβίδ τὸν τοῦ Ἰεσσαί, ἐν ἐλέει αἰωνίῳ ἔχρισα αὐτόν. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς λέγει πρὸς τὸν Θεόν· ἐλέησόν με,² ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου, καὶ κατὰ τὸ πλήθος τῶν οἰκτιρῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου. Ἐπὶ πλείον πλῦνόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου, καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου καθάρισόν με·

11) ταῖς πληγαῖς lun. Colom., qui Codicis lectionem τῆς πληγῆς margini pro coniectura apponit.

12) Ita ed. princeps, δῶται conl. Colom. Sed Codicis lectio bene stat.

13) Gallicciolli: riempierlo d'intelligenza = πλήσαι.

14) I. e. πᾶσιν. Eodem sensu Rom. 5, 15. 19. Dan. 12, 2. coll. Ioann. 5, 28.

15) I. e. ipse Christus.

16) Ps. 21, 7—9. Hebr. 11, 37.

17) ἐλθόντος Ms.

Cap. XVII. 1) Hebr. 6, 12, 11, 37. Clem. Alex. Strom. IV, 17. p. 610 sq., qui addit καὶ τριχῶν καμηλεῶν πλέγμασιν.

2) Ita lun. c. Clem. Alex., Ἐλισσαίε Ms.

3) καὶ Ἰωάννην addit Clem. Alex.

4) Cfr. supra c. 10.

5) Gen. 18, 27.

6) Job. 1, 1.

7) Job. 14, 4, 5.

8) Θεράπων addit Clem. Alex. l. c. Cfr. Num. 12, 7. Hebr. 3, 2—5.

pro peccatis, anima vestra videbit semen longævum. Et vult Dominus eum auferre e dolore animae, ostendere ei lucem, et formare intelligentiam, iustificare iustum, bene servientem multis; et peccata eorum ipse portabit. Propterea ipse possidebit multos, et fortium dividet spolia, pro eo quod tradita est ad mortem anima eius, et in iniquis reputatus est, et ipse peccata multorum tulit, et propter iniquitates eorum traditus est. Et rursus ille dicit: ,ego autem sum vermis et non homo, opprobrium hominum et abiectio plebis. Omnes videntes me deriserunt me, locuti sunt labiis, moverunt caput, dicentes: speravit in Domino, eripiat eum, salvum faciat eum, quoniam vult eum. Videtis, viri dilecti, quale vobis exemplar sit propositum; si enim Dominus ita se humiliavit, quid faciemus nos, qui sub iugum gratiae eius per ipsum venimus?

XVII. Sancti, praecipue Abraham, Iob et Moses, exempla humilitatis.

Imitatores simus etiam eorum qui in caprinis et ovinis pellibus adventum Christi praedicantes circumierunt, Eliam dicimus et Elisaeum et Ezechielum prophetas; et cum his eos qui in scriptura praeclarum testimonium consecuti sunt. Magno testimonio ornatus est Abraham, et Dei amicus appellatus est; et ipse gloriam Dei intente respiciens in humilitate dixit: ,ego autem sum terra et cinis. Praeterea et de Iob sic scriptum est: ,Iob erat iustus et sine crimine, verax, colens Deum, abstinens ab omni malo. Sed se ipsum accusans dixit: ,nemo mundus a sorde, etsi unius diei sit vita eius. Moses in tota Dei domo fidelis appellatus est, et per eius ministerium Deus Aegyptum iudicavit plagis et vexationibus. Sed ille, honore magno affectus, grandia non est locutus, sed cum ex rubo oraculum divinum ei daretur, dixit: ,quis sum ego, ut me mittas? Gracili voce et tarda lingua sum. Et rursus dicit: ,ego autem sum ollae vapor.

XVIII. David exemplum humilitatis.

Quid autem de David, qui egregium testimonium obtinuit, dicemus? Ad quem loquutus est Deus: ,inveni hominem secundum cor meum, David, Iesse filium; in misericordia sempiterna unxi eum. Atqui ille etiam dicit ad Deum: ,miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam; et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Amplius lava me ab iniquitate mea, et a peccato meo munda

9) Ita Colomesius ad oram, [προσαλας c. Iunio in textu.

10) Ita supplevit Wottonus, [ῥῶσαι τὸν Ἰσραήλ] Iunius, [λαὸν αὐτοῦ Ἰσραήλ] Iac. ex mente Millii, uterque ad tribulationes id referens, quas in deserto Israelitae perpessi sunt. Cfr. Clem. Rom. Hom. 19, 22. in fine p. 392. ed. Dressel.

11) Ita Ms. ap. Iunium, non δε[δομ]ε[ν]ου, ut exh. Colom.

12) Exod. 3, 11. 4, 10.

13) In Pentateucho eiusmodi verba Moses non reperies.

Cap. XVIII. 1) Ps. 88, 21. Act. 13, 22.

2) Ps. 50, 3—19.

3) Ita Ms., ἐνὸν Iunius. Illa neutr. forma est ap. LXX etiam II Sam. 19, 18.

ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω, καὶ ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μου ἔστι διαπαντός. Σοὶ μόνῳ ἥμαρτον, καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα· ὅπως ἂν δικαιωθῆς ἐν τοῖς λόγοις σου, καὶ νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαί σε. Ἴδου γὰρ ἐν ἀνομίαις συνέληφθην, καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσθησέ με ἡ μήτηρ μου. Ἴδου γὰρ, ἀλήθειαν ἠγάπησας. Τὰ ἀδύνατα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας σου ἐδήλωσάς μοι. Παντίεις με ὑσώπω, καὶ καθαρισθήσομαι· πλυνεῖς με, καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκανθήσομαι. Ἀκουτιεῖς με ἀγαλλισαίν καὶ εὐφροσύνην, ἀγαλλιάσονται δεσπευομένα. Ἀπόστρεψον τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου, καὶ πάσας τὰς ἀνομίας μου ἐξάλειψ[ον]. Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός, καὶ πνεῦμα εὐθές³ ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἔγκατοις μου. Μὴ ἀπο[ρρί]ψῃς με ἀπὸ τοῦ προσώπου σου, [καὶ τὸ πνεύ]μα τὸ ἅγιόν σου μὴ ἀντανέ[λ]θῃς ἀπ' ἐμοῦ. Ἀπόδος μοι τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου, καὶ πνευματι [ἡ]γεμονικῶ στήρισόν με. Διδάξω ἀνό[μους] τὰς ὁδοὺς σου, καὶ ἀ[σεβεῖ]ς ἐπιστρέψουσιν ἐπὶ σε. [Πυθαί] με ἐξ αἱμάτων, ὁ Θεός, ὁ Θεός τῆς [σωτ]ηρίας μου. [Ἀγαλλ]ιάσεται ἡ γλῶσσά μου τὴν [δικ]αιοσύνην σου. Κύριε, τὸ στόμα μου [ἀν]οίξεις, καὶ τὰ χεῖλη μου ἀναγ[γ]ελεῖ τὴν αἰνέσιν σου. Ὅτι εἰ ἡ[θ]έλῃσας θυσίαν, ἔδωκα ἂν· ὀλοκαυτώματα οὐκ εὐδοκίσεις. Θυσία τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον· καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεός οὐκ ἐξουθενώσει.

XIX. *Haec exempla imitantes pacem quaeramus.*

Τῶν τοσούτων οὖν καὶ τοιούτων οὕτως μεμαρτυρημένων τὸ ταπεινόφρον¹ καὶ τὸ ὑποδεῖς² διὰ τῆς ὑπακοῆς, οὐ μόνον ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ τὰς πρὸ ἡμῶν γενεὰς βελτίους ἐποίησεν, τοὺς τε καταδεξαμένους³ τὰ λόγια αὐτοῦ⁴ ἐν φόβῳ καὶ ἀληθείᾳ. Πολλῶν⁵ οὖν καὶ μεγάλων καὶ ἐνδόξων μετεilhφότες⁶ πράξεων, ἐπαναδράμωμεν ἐπὶ τὸν ἐξ ἀρχῆς παραδεδομένον ἡμῖν τῆς εἰρήνης σκοπὸν, καὶ ἀτενίσωμεν εἰς τὸν πατέρα καὶ κτιστὴν τοῦ σύμπαντος κόσμου, καὶ ταῖς μεγαλοπρεπέσι καὶ ὑπερβαλλούσαις αὐτοῦ δωρεαῖς τῆς εἰρήνης εὐεργεσίαις τε κολληθῶμεν.⁷ Ἴδωμεν αὐτὸν κατὰ διάνοιαν, καὶ ἐμβλέψωμεν τοῖς ὄμμασι τῆς ψυχῆς εἰς τὸ μακρόθυμον αὐτοῦ βούλημα. Νοήσωμεν, πῶς ἀόρητος⁸ ὑπάρχει πρὸς πᾶσαν τὴν κτίσιν αὐτοῦ.

XX. *Pacem et concordiam a Deo amari, harmonia mundi et ordo naturae demonstrat; unde multa nobis adfluunt beneficia.*

Οἱ οὐρανοὶ τῇ διοικήσει αὐτοῦ σαλευόμενοι ἐν εἰρήνῃ ὑποτάσσονται αὐτῷ· ἡμέρα τε καὶ νύξ τὸν τεταγμένον ὑπ' αὐτοῦ δρόμον διανύουσιν, μηδὲν ἀλλήλοις ἐμποδι[ζ]οντα. Ἡλίος τε καὶ σελήνη, ἀστ[ε]ρ[ων] τε χοροὶ κατὰ τὴν διαταγὴν [α]ὐτοῦ ἐν ὁμονοίᾳ δίχα πάσης [π]αρακβάσεως ἐξελλίσσουσιν [το]ύς ἐπιτεταγμένους αὐτοῖς ὄρισμούς. Ἡ κνοφοροῦσα, κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ τοῖς ἰδίῳις καιροῖς τὴν παμπληθῆ¹ ἀνθρώπων τε καὶ θηρῶν καὶ πᾶσιν τοῖς οὐσιν ἐπ' αὐτὴν ζωαῖς ἀνατέλλει

Cap. XIX. 1) Iunius ita correxit Msti. lect. ταπεινόφρονον a Iacobsono evulgatam. Cfr. supra c. 17.

2) Ὑποδέομαι ego, humiliter rogo.

¹ Ὑποδεῖς = inferior, subditus. Scapula. 3) L. καταδεξαμένους in futuro; ita et superiores et praesentes et posteros, ut par est, memorat. Dav.

me; quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum coram me est semper. Tibi soli peccavi, et malum coram te feci, ut iustificeris in sermonibus tuis, et vincas, cum judicaris. Ecce enim, in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea. Ecce verum, veritatem dilexisti. Incerta et occulta sapientiae tuae manifestasti mihi. Asperge me nunc hyssopo, et mundabor; lava me, et super nivem dealbabor. Auditui meo da gaudium et laetitiam, et exultabunt ossa mea humiliata. Averte faciem tuam a peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele. Cor mundum crea in me, Deus, et spiritum rectum innova a visceribus meis. Ne proicias me a facie tua, et spiritum tuum sanctum ne auferas a me. Redde mihi laetitiam salutaris tui, et spiritu, qui carni imperat, confirma me. Docebo iniquos vias tuas, et impii ad te convertentur. Libera me de sanguinibus, Deus, Deus salutis meae. Delectabit lingua mea iustitiam tuam. Domine, os meum aperies, et labia mea annuntiabunt laudem tuam. Quoniam, si voluisses sacrificium, dedissem utique; sed holocaustis non delectaris. Sacrificium Deo spiritus contribulatus; cor contritum et humiliatum Deus non despicit.⁴

XIX. *Haec exempla imitantes pacem quaeramus.*

Talium igitur et tantorum, qui tam clarum elogium consecuti sunt, humilitas et per obedientiam subjectio non tantum nos, sed et generationes ante nos meliores reddidit, eos nempe qui in timore et veritate susceperunt eloquia eius. Quare multorum magnorumque et illustrium gestorum participes facti recurramus ad pacis scopum nobis ab initio traditum, et totius mundi parentem et creatorem diligenter intueamur, atque illius magnificis et exsuperantibus donis pacis et benefactis firmiter adhaereamus. Cogitatione contemplemur eum, et mentis oculis longanimitatem eius voluntatem intueamur. Videamus, quantopere clementem se praebeat erga omnem creaturam suam.

XX. *Pacem et concordiam a Deo amari, harmonia mundi et ordo naturae demonstrat; unde nulla nobis adfluunt beneficia.*

Coeli, gubernatione eius commoti, in pace ei subiiciuntur; dies etiam et nox nullo sibi invicem impedimento constitutum ab eo cursum absolvunt. Sol et luna et siderum chori secundum eius mandatum sine ullo errore in concordia sibi constitutas dispositiones evolvunt. Terra gravida secundum eius voluntatem suis temporibus hominibus, feris et omnibus quae super eam sunt animantibus alimentum in abundan-

4) Ad nom. respicit praecedentis verbi *ἐκοιμήσεν*, qui est *Θεός*.

5) Imitari videtur auctorem Ep. ad Hebr. 12, 1.

6) Participes *πραΐξων* sumus, quia earum memoriam nobis prodit S. Scriptura. *Deo*.

7) Teneamus pacem aequae firmam, ac ea in rerum natura tenetur. *H.*

8) Harmoniam mundi (c. 20.) instituens, clementem se praebet Deus erga omnem creaturam. *H.*

Cap. XX. 1) Ms. habet *πανπληθῆ*. Apud LXX et Scriptores Alexandrinos *ν* saepe non colliquescit, sed retinetur. *Jac.* Eadem scribendi ratio haud raro in Codd. Laurentiano et Casanatensi, qui breviorum Epp. Ignatii recensionem exhibent.

τροφήν, μὴ διχοστατοῦσα, μηδὲ ἀλλοιοῦσά τι τῶν δεδογματισμένων ὑπ' αὐτοῦ. Ἀβύσσων τε ἀνεξιχνίαστα καὶ νερτέρων ἀνεκδιήγητα κρίματα² τοῖς αὐτοῖς³ συνέχεται προστάγμασιν. Τὸ κύτος⁴ τῆς ἀπέιρου θαλάσσης, κατὰ τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ συσταθὲν εἰς τὰς συναγωγὰς, οὐ παρεκβαίνει τὰ περιτεθειμένα⁵ αὐτῇ κλείθρα, ἀλλὰ καθὼς διέταξεν αὐτῇ, οὕτως ποιεῖ. Ἐπεὶ γάρ, ἕως⁶ ἄδε ἤξει, καὶ τὰ κύματα σου ἐν σοὶ συντριβήσεται. Ὠκεανὸς⁷ ἀνθρώποις ἀπέραντος, καὶ οἱ μετ' αὐτὸν κόσμοι ταῖς αὐταῖς ταγαῖς⁸ τοῦ δεσπότου διευθύνονται. Καιροὶ ἔαρινοι, καὶ θερινοὶ, καὶ μετοπωρινοὶ, καὶ χειμερινοὶ ἐν εἰρήνῃ μετα- παραδιδάσιν ἀλλήλοις. Ἀνέμων σταθμοὶ κατὰ τὸν ἴδιον καιρὸν τὴν λειτουργίαν αὐτῶν ἀπροσκόπως ἐπιτελοῦσιν· ἀεναοὶ τε πηγαὶ πρὸς ἀπό- λαυσιν καὶ ὑγίειαν δημιουργηθεῖσαι, δίχα ἐλλείψεως παρέχονται τοὺς πρὸς ζωῆς ἀνθρώποις μαζούς· τὰ τε ἐλάχιστα τῶν ζῶων τὰς συνελεύ- σεις αὐτῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμοιοῖα⁹ ποιοῦνται. Ταῦτα πάντα ὁ μέγας δημιουργὸς καὶ δεσπότης τῶν ἀπάντων ἐν ὁμοιοῖα καὶ εἰρήνῃ προσέ- ταξεν εἶναι, εὐεργετῶν τὰ πάντα, ὑπερεκπερισσῶς δὲ ἡμᾶς τοὺς προσ- πεφυγότας τοῖς οἰκτιρμοῖς αὐτοῦ, διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι- στοῦ, ᾧ ἡ δόξα⁹ καὶ ἡ μεγαλωσύνη εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

XXI. Obtemperemus Deo, non seditionis auctoribus, ne innumera illius beneficia nobis in condemnationem cedant. Adhortationes.

Ὅρατε, ἀγαπητοὶ, μὴ αἰ εὐεργεταὶ αὐτοῦ αἰ πολλὰ γίνονται εἰς κρίμα πᾶσιν ἡμῖν, ἐὰν μὴ ἀξίως αὐτοῦ πολιτευόμενοι τὰ καλὰ καὶ εὐάρεστα ἐνώπιον αὐτοῦ ποιῶμεν μεθ' ὁμοιοῖας. Λέγει γάρ που· πνεῦμα¹ κυρίου λήγνος ἔρευνῶν τὰ ταμεία τῆς γαστροῦ.² Ἴδωμεν, πῶς ἐγγὺς ἐστιν, καὶ ὅτι οὐδὲν κέληθεν αὐτὸν τῶν ἐνοιῶν ἡμῶν, οὐδὲ τῶν δια- λογισμῶν ὧν ποιούμεθα. Δικαιον οὖν ἐστίν, μὴ λειποτακτεῖν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ θελήματος αὐτοῦ. Μᾶλλον ἀνθρώποις ἄφροσι καὶ ἀνοήτοις καὶ ἐπαιρομένοις καὶ ἐγκαυχωμένοις ἐν ἀλαζονείᾳ τοῦ λόγου αὐτῶν προσκόψωμεν, ἢ τῷ Θεῷ. Τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, οὐ τὸ αἷμα ὑπὲρ ἡμῶν ἐδόθη, ἐντραπῶμεν, τοὺς προηγουμένους³ ἡμῶν αἰδεσθῶμεν, τοὺς πρεσβυτέρους ἡμῶν τιμήσωμεν, τοὺς νέους παιδεύσωμεν τὴν παι- δείαν τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ, τὰς γυναῖκας ἡμῶν ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν διορ- θωσώμεθα.³ Τὸ ἀξιαγάπητον τῆς ἀγγελίας ἠθὸς ἐνδειξάσθωσαν, τὸ ἀκέραιον τῆς πραΐτητος αὐτῶν βούλημα ἀποδειξάτωσαν, τὸ ἐπιεικὲς τῆς γλώσσης αὐτῶν διὰ τῆς φωνῆς⁴ φανερὸν ποιησάτωσαν, τὴν ἀγάπην αὐ- τῶν μὴ κατὰ προσκλήσεις,⁵ ἀλλὰ πᾶσι τοῖς φοβουμένοις τὸν Θεὸν ὁσίως, ἴσῃν παρεχέτωσαν. Τὰ τέκνα ὑμῶν τῆς ἐν Χριστῷ παιδείας μεταλαμ- βανέτωσαν· μαθέτωσαν τί ταπεινοφροσύνη παρὰ Θεῷ ἰσχύει, τί ἀγάπη

2) Κρίματα = οἰκονομίαι Suidas. Ergo = rationes, dispositiones. Wottono placet κλίματα, tractus, sive regiones. Birrius existimat, S. Patrem scripsisse κρύμματα, occultae toragines (vox Graecis insolens). Iunius et alii malunt κύματα. undae. H. Gallicciollio h. l. κρίματα idem sunt quod κρίσεις = separationes, segregationes. Praestat κλί-

ματα. Antiquissima illa Graecorum tradi- ditio de terris trans Oceanum sitis pos- tea rumoribus per Phoenices, Carthagi- nienses et Gaditanos undique sparsis confirmata est. Cfr. Alex. v. Humboldt Kritische Untersuchungen über d. hist. Entw. der geogr. Kenntnisse von d. Neuen Welt etc. übers. v. J. L. Ideler, Berlin 1835. Vol. I. p. 111 sq. Subtilius rem

ta profert, non haesitans, neque mutans quidquam eorum quae ab deo decreta sunt. Abyssorum investigabilia, et profundi inenarrabiles constitutiones eisdem legibus continentur. Moles immensi maris, per orationem eius in cumulos coagmentata, circumposita sibi claustra non transgreditur, sed prout ei praecepit, ita facit. Dixit enim: huc usque venies, et in te ipso conterentur fluctus tui.⁵ Oceanus hominibus impermeabilis, et qui trans ipsum sunt mundi, eisdem Domini dispositionibus gubernantur. Vernae, aestivae, autumnales et hyemales tempestates in pace aliae aliis succedunt. Ventorum stationes peculiari suo tempore munus suum sine offendiculo obeunt; fontes etiam perennes, ad usum et sanitatem facti, ubera sine defectu ad vitam hominum sustentandam praebent; et animalia minima in pace et concordia coetus suos faciunt. Haec omnia magnus opifex et omnium Dominus in concordia et pace fieri iussit, benefaciens omnibus, superabundanter autem nobis, qui ad miserationes eius confugimus, per Dominum Iesum Christum, cui gloria et maiestas in secula seculorum. Amen.

XXI. Obtemperemus Deo, non seditionis auctoribus, ne innumera illius beneficia nobis in condemnationem cedant. Adhortationes.

Videte, dilecti, ne beneficia eius, quae multa sunt, nobis omnibus in condemnationem cedant, nisi digne illo viventes bona et accepta in conspectu eius cum concordia fecerimus. Dicit enim alicubi: spiritus Domini lucerna scrutans cavernas ventris.⁶ Consideremus, quam prope sit, et quod cogitationum nostrarum et colloquiorum, quae habemus, nihil ipsum lateat. Aequum est igitur, ut non simus transfugae a voluntate eius. Homines stultos et insipientes, elatos et in sermonis sui iactantia gloriantes potius quam Deum offendamus. Dominum Iesum Christum, cuius sanguis pro nobis datus est, pie veneremur, praepositos nostros revereamur, seniores nostros honoremus, iuvenes in disciplina timoris Dei erudiamus, uxores nostras ad id quod bonum est dirigamus. Amabiles castitatis mores ostendant, puram et sinceram mansuetudinis suae voluntatem demonstrant, linguae suae moderationem voce manifestam faciant, charitatem suam sine personarum acceptione omnibus Deum sancte timentibus aequalem exhibeant. Liberi vestri disciplinae Christi participes sint; discant quantum humilitas apud Deum valeat, quid casta charitas apud Deum possit, quemadmodum timor eius

diuadicavit Lipsius p. 151. not. 3. l. c.

3) Nolte coni. αὐτοῦ sc. Θεοῦ H. ed. IV.

4) Gen. 1, 9.

5) Iob. 38, 10. Ps. 103, 9.

6) Iob. 38, 11.

7) Clem. Alex. Strom. V, 12. p. 693.

8) L. ἐπιταγαῖς vel διαταγαῖς Ian. Fell.

9) Paulum Ap. non solum in finem, sed in exordium ac medium Epp. suarum δοξολογίαν introducentem, noster

etiam in hoc imitatur. Rom. 11, 36. Cfr. Apoc. 1, 6.

Cap. XXI. 1) Prov. 20, 27. ex memoria prolatum. Haec et sqq. usque ad finem c. 22. levi cum discrepantia recitantur a Clem. Alex. Strom. IV, 17. p. 611.

2) Cfr. Lipsius l. c. p. 28.

3) Cfr. Ep. Polycarpi ad Phil. c. 4.

4) Praestare videtur Clem. Alex. διὰ τῆς σιγῆς. Compescant linguam suam mulieres.

5) Cfr. 1 Tim. 5, 21.

ἀγνή παρὰ τῶ Θεῷ δύναται, πῶς ὁ φόβος αὐτοῦ καλὸς καὶ μέγας καὶ σώζων πάντας τοὺς ἐν αὐτῷ ὁσίως ἀναστρεφόμενους ἐν καθαρᾷ διανοίᾳ. Ἐρευνητῆς⁶ γὰρ ἐστὶν ἐννοιῶν καὶ ἐνθυμήσεων· οὐ ἡ πνοή αὐτοῦ ἐν ἡμῖν ἐστίν, καὶ ὅταν θέλῃ, ἀνέλκει⁷ αὐτήν.

XXII. *Adhortationes hae roborantur fide christiana, quae miseriam peccatorum praedicat.*

Ταῦτα δὲ πάντα βεβαιοῖ ἡ ἐν Χριστῷ πίστις· καὶ γὰρ αὐτὸς¹ δια τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου οὕτως προσκαλεῖται ἡμᾶς· δεῦτε,² τέκνα, ἀκούσατέ μου, φόβον κυρίου διδάξω ὑμᾶς. Τίς ἐστὶν ἄνθρωπος ὁ θέλων ζωὴν, ἀγαπῶν ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθάς; Παῦσον τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ, καὶ χεῖλ³ τοῦ³ μὴ λαλήσαι δόλον. Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιήσον ἀγαθόν. Ζήτησον εἰρήνην, καὶ δίωξον αὐτήν. Ὄφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὅλα αὐτοῦ πρὸς δέησιν αὐτῶν· π[ρόσωπον δὲ] κυρίου ἐπὶ ποιούντας κακ[ά, τοῦ ἐξολε]θρευθεῖσαι ἐκ γῆς τὸ μνημ[ό-συνον] αὐτῶν. Ἐκέκραξεν⁴ ὁ δ[ικαιος], καὶ ὁ κύριος εἰσηκούσεν αὐτ[οῦ, καὶ ἐκ] πασῶν τῶν θλίψεων α[ὐτοῦ ἐρῶ]σατο αὐτόν. Πολλὰ⁵ αἱ μάσ[τιγες] τοῦ ἁμαρτωλοῦ, τοὺς δὲ ἐ[λπίζον]τας ἐπὶ κύριον ἔλεος κυκλώσει[ε].⁴

XXIII. *Estote humiles. Credite Christum esse venturum.*

Ὁ οἰκτίρων κατὰ πάντα κ[αὶ εὐερ]γετικὸς πατήρ ἔχει σπλάγχνα ἐ[πι] φοβουμένους αὐτόν, ἡπίως [τε] καὶ προσηνῶς τὰς χάριτας αὐ-τ[οῦ] ἀποδοῖ τοῖς προσερχομένοι[ς] αὐτῷ ἀπλή διανοία. Διὸ μὴ δι-ψυγῶμεν, μηδὲ ἰνδαλλέσθω¹ ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἐπὶ ταῖς ὑπερβαλλούσαις καὶ ἐνδόξοις δωραῖς αὐτοῦ. Πόρρω γενέσθω ἀφ' ἡμῶν ἡ γραφὴ αὕτη, ὅπου λέγει·² ταλαιπῶροί εἰσιν οἱ δίνηχοι, οἱ διατάζοντες τὴν ψυχὴν, οἱ λέγοντες· ταῦτα ἠκούσαμεν καὶ ἐπὶ τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ ἰδοὺ γεγηράκαμεν, καὶ οὐδὲν ἡμῖν τούτων συμβέβηκεν.³ Ὡ ἀνόητοι,³ συμβάλετε ἑαυτοὺς ξύλω· λάβετε ἄμπελον. Πρῶτον μὲν φυλλοῦφοί⁴, εἶτα βλαστὸς γίνεται, εἶτα φύλλον, εἶτα ἄνθος, καὶ μετὰ ταῦτα ὄμφαξ, εἶτα σταφυλὴ παρεστηκνία. Ὅρατε ὅτι ἐν καιρῷ ὀλίγω εἰς πέπειρον κα-ταντᾶ⁴ ὁ καρπὸς τοῦ ξύλου. Ἐπ' ἀληθείας ταχὺ καὶ ἐξαίφνης τελειω-θήσεται τὸ βούλημα αὐτοῦ, συνεπιμαρτυρούσης καὶ τῆς γραφῆς· ὅτι⁵ ταχὺ ἦξει, καὶ οὐ χρονεῖ, καὶ ἐξαίφνης ἦξει ὁ κύριος εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ, καὶ ὁ ἄγιος,⁶ ὃν ὑμεῖς προσδοκᾶτε.⁴

6) Cfr. Hebr. 4, 12.

7) ἀνέλκει conjectura est Davisii p. ἀνέλκει Cod. Ms. (teste Jacobson), et Clem. Alex.

Schleusneri Lexicon in LXX, ibid. voc. *κεκράγω*.

5) Ps 31, 10.

Cap. XXIII. 1) Vid. Clem. Alex. l. 1.

2) Ps. 33, 11—18.

3) σοῦ margo Cotelerii et Colomesii c. LXX et Clem. Alex.

4) Variant LXX et Clem. Alex. Adeas

Cap. XXIII. 1) Vb. *ἰνδαλλέσθαι* Fello exponente = *φαντάζεσθαι*. Haud raro occurrit ap. Homerum. Cfr. *ψυσιούσθαι* I Cor. 4, 6.

2) Iunius mallet λέγεται. Haec verba ex Apocrypha quadam Scriptura desunta fuisse censent Cotelerius et Grabijs,

bonus est et magnus, servans omnes qui in ipso sancte versantur in pura mente. Est enim cogitationum et consiliorum mentis scrutator, cuius spiritus est in nobis; et quum voluerit, auferet eum.

XXII. Adhortationes hae roborantur fide christiana, quae miseriam peccatorum praedical.

Haec autem omnia confirmat fides, quae est in Christo. Ipse enim per Spiritum sanctum ita nos compellat: venite filii, audite me; timorem Domini docebo vos. Quis est homo, qui vult vitam, diligenter nos videre bonos? Prohibe linguam tuam a malo, et labia, ne loquarur doluum. Declina a malo, et fac bonum. Quaere pacem, et persequere eam. Oculi Domini super iustos, et aures eius in preces eorum; iras autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum. Clamavit iustus, et Dominus exaudivit eum, et ex omnibus tribulationibus eius liberavit eum. Multa sunt flagella peccatoris, sperantem autem in Domino misericordia circumdabit.

XXIII. Estote humiles. Credite Christum esse venturum.

Misericors in omnibus et benignus pater viscera erga timentes eum habet, gratiasque suas benigne et suaviter largitur iis qui ad ipsum simpliciter mente accedunt. Quare animo duplici ne simus, neque super extimius et honorificis donis eius efferatur anima nostra. Longe a nobis absit Scriptura haec, ubi dicitur: miseri sunt, qui animo sunt duplices et dabbii, dicentes: Haec audivimus etiam tempore patrum nostrorum, et ecce, consenuimus, et nihil horum nobis accidit. O fatui, comparate vos arbori; vitem sumite. Primum quidem foliis nudatur, germen postea fit, folium deinde et flos, posthaec uva acerba, tandem demum uva matura. Videtis quod in exiguo tempore fructus arboris ad maturitatem perducitur. In veritate, brevi et subito voluntas eius perficietur; scriptura etiam testimonium perhibente, quod statim venturus sit, neque tardabit, et statim veniet Dominus in templum suum, et sanctus, quem vos exspectatis.

Spicil. 1. 269. Quam sententiam tuetur Orellius, in Selectis Patrum Ecclesiae Capitibus ad Ἐξηγησιν pertinentibus, Turici, 1830. Contra autem Wottonus conicit loca S. Iacob. 1, 8. et II S. Petr. 3, 3. 4. inter se collata in animo Clementis fuisse. Sententiam quod adinet, idem comparat Barnabae Epist. c. 19. Ὁὐ μὴ διψυχῆσης πότερον ἔσται, ἢ οὐ, et Hermae Vis. 3, 4, sicut a Clemente Alexandrino citatur, Strom. I. Θεῶς τοίνυν ἡ δύναμις ἡ τῷ Ἐρωῆ κατὰ ἀποκάλυψιν λαλοῦσα τὰ ὀράματα, φησὶ, καὶ τὰ ἀποκαλύμματα διὰ τοὺς διψύχους, τοὺς διαλογιζομένους

ἐν ταῖς καρδίαις, εἰ ἄρα ἔστι ταῦτα, ἢ οὐκ ἔστιν. Quos locos iam indicaverat Cotelerius. Jac.

3) Cfr. Matth. 24, 32. Vocc. Ὡ ἀνόητοι — ξύλου fere eadem leg. in fragin. illo Ep. II. ad Corinth. c. 11, cuius auctor Clemens Romanus esse vulgo dicitur.

4) Verbum hoc Novi Foederis Scripturibus usitatissimum est. Cfr. Act. 20, 15. 25, 13. 26, 7. I Cor. 10, 11. 14, 36. Jac.

5) Habac. 2, 3. Malach. 3, 1. Cfr. Hebr. 10, 37.

6) Ἄγγελος LXX.

XXIV. *Futuram resurrectionem Deus continue nobis in natura ostendit.*

Κατανοήσωμεν, ἀγαπητοί, πῶς ὁ δεσπότης ἐπιδείκνυται διηνεκῶς ἡμῖν τὴν μέλλουσαν ἀνάστασιν ἔσεσθαι, ἧς τὴν ἀπαρχή[ν] ἐποίησατο τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκ νεκ[ρῶν] ἀναστήσας. Ἰδῶμεν, ἀγαπητοί, τὴν κατὰ καιρὸν[ν] γινομένην ἀνάστασιν. Ἡμέρ[α καὶ] νύξ ἀνάστασιν ἡμῖν δηλοῦσιν· κοιμάται² ἡ νύξ, ἀνίσταται ἡ[μέρα]· ἡ ἡμέρα ἄπεισιν, νύξ ἐπέρ[χεται]. Βλέπωμεν τοὺς καρπούς· ὁ σπόρος [κόκκου] τίνα τρόπον γίνεται; Ἐξῆλ[θεν]³ ὁ σ[πείρων] καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν γῆν, [καὶ βληθέντων σπερμάτων, ἅτινα πέ[πτωκεν] εἰς τὴν γῆν ξηρὰ καὶ γυμνά, δι[αλύεται]. Ἐξέκ τῆς διαλύσεως ἡ μεγα[λειότης] τῆς προνοίας τοῦ δεσπότης ἀνίσ[τησιν] αὐτὰ, καὶ ἐκ τοῦ ἑνὸς πλεί[ονα] αὐξάνει, καὶ ἐκφέρει καρπὸν.

XXV. *Phoenix resurrectionis nostrae imago.*

[Ἰδῶ]μεν τὸ παράδοξον σημεῖον, τὸ [γι]νόμενον ἐν τοῖς ἀνατολικῶς [τό]ποις, ταυτίσιν τοῖς περὶ τὴν Ἀραβίαν. Ὀρνέον γάρ ἐστιν, ὃ προσονομάζεται Φοῖνιξ.¹ Τοῦτο μονογενὲς ὑπάρχον ζῆ ἔτη πεντακόσια· γενόμενον τε ἤδη πρὸς ἀπόλυσιν τοῦ ἀποθανεῖν αὐτὸ, σηκὸν ἑαυτῶ ποιεῖ ἐκ λιβάνου καὶ σμύρνης καὶ τῶν λοιπῶν αρωμάτων, εἰς ὃν πληρωθέντος τοῦ χρόνου εἰσέρχεται, καὶ τελευτᾷ. Σηπομένης δὲ τῆς σαρκὸς σκώληξ τις γεννᾶται, ὃς ἐκ τῆς ἰκμάδος τοῦ τετελευτηκότος ζώου ἀνατρεφόμενος πτεροφυεῖ. Ἐτα γενναῖος γενόμενος αἶρει τὸν σηκὸν ἐκείνον, ὅπου τὰ ὀσῆα τοῦ προγεγονότος ἐστίν, καὶ ταῦτα βαστάζων διανύει² ἀπὸ τῆς Ἀραβικῆς χώρας ἕως τῆς Αἰγύπτου εἰς τὴν λεγομένην Ἡλιούπολιν. Καὶ ἡμέρας, βλεπόντων πάντων, ἐπιπτάς, ἐπὶ τὸν τοῦ ἡλίου βωμὸν τίθησιν αὐτὰ, καὶ οὕτως εἰς τοῦπίσω ἀφορμᾷ. Οἱ οὖν ἱερεῖς ἐπισκέπτονται τὰς ἀναγραφὰς τῶν χρόνων, καὶ εὐρίσκουσιν αὐτὸν πεντακοσιοστοῦ ἔτους πεπληρωμένου ἐληλυθέναι.

XXVI. *Resurgemus igitur, quod et S. Scriptura testatur.*

Μέγα καὶ θαυμαστὸν οὖν νομίζομεν εἶναι, εἰ ὁ δημιουργὸς τῶν ἀπάντων ἀνάστασιν ποιῆσεται τῶν ὁσίων αὐτῶ δουλευσάντων ἐν πεποιθήσει πίστεως ἀγαθῆς, ὅπου καὶ δι' ὀρνέου δείκνυσιν ἡμῖν τὸ μεγαλεῖον τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ; [Λέγει] γάρ ποιν· καὶ ἔξαναστήσεις με, καὶ ἔξομολογήσομαι σοι.³ [καὶ]· ἐκοιμήθην² καὶ ὑπνωσα, ἐξη[γ]έρθην, ὅτι σὺ μετ' ἐμοῦ εἶ.¹ [Καὶ] πάλιν Ἰωβ λέγει· καὶ³ ἀναστήσεις [τῆ]ν σάρκα μου ταύτην, τὴν ἀναντήσασαν ταῦτα πάντα.⁴

XXVII. *Spe resurrectionis adhaereamus Deo, omnipotenti et omniscienti.*

Ταύτη οὖν τῇ ἐλπίδι προσεδέσθωσαν αἱ ψυχαὶ ἡμῶν τῷ πιστῶ ἐν ταῖς ἐπαγγελίαις καὶ τῷ δικαίῳ ἐν τοῖς κρίμασιν. Ὁ παραγγέλιας

Cap. XXIV. 1) I Cor. 15, 20. 23. Col. 1, 18. Act. 4, 10.

2) Tertullianus de resurr. §. 12. hunc locum eleganter reddidit. Clementem Rom. in hoc cap. et sequenti haud dubie ante oculos habuit, aut uterque alium eundem auctorem. Cfr. Epiphanius in

Ancorato §. 84. Opp. Tom. II. p. 85. ed. Petav. Soph. Trachin. 94.

3) Matth. 13, 3. Luc. 8, 5.

Cap. XXV. 1) Locus recitatus ap. Cyrillum Hier. Catech. 18, 8. Cfr. Herodot. 2, 73. col. Achill. Tat. 3, 25. Tacit. Ann. 6, 28. Lucian. de m. Per.

XXIV. *Futuram resurrectionem Deus continue nobis in natura ostendit.*

Consideremus, dilecti, quemadmodum Dominus futuram resurrectionem continuo nobis ostendat, cuius primitias Dominum Iesum Christum fecit, suscitans eum a mortuis. Intueamur, dilecti, resurrectionem, quae anni tempore fit. Dies et nox resurrectionem nobis ostendunt; nox abbat, exurgit dies; abit dies, nox ingruit et insequitur. Intueamur fruges; seminatio grani quomodo fiat. Egressus est seminator, et semen in terram iecit, et iactis seminibus quae nuda et arida in terram ceciderunt dissolvuntur. Deinde ex dissolutione magna divinae providentiae potentia ea resuscitat, ac ex uno plura fiunt, et fructum producant.

XXV. *Phoenix resurrectionis nostrae imago.*

Contemplemur signum mirabile, quod in partibus orientis, scilicet in Arabia et vicinis, fit. Avis est quae Phoenix vocatur. Haec unigena existens annos quingentos vivit, quumque iam morte dissolvenda est, e thure, myrrha et reliquis aromatibus loculum sibi struit, quem completo annorum spatio ingreditur, et vitam deponit. Ex carne vero eius putrefacta vermis quidam nascitur, qui animalis defuncti humore nutritus plumescit. Auctis postea viribus loculum tollit, in quo ossa parentis recondita sunt, eaque portans iter ex Arabica regione in Aegyptum et urbem, quae Heliopolis dicitur, perficit. Ac spectantibus omnibus diurno tempore advolans, super altare Solis illa collocat, atque ita, unde venerat, regreditur. Sacerdotes commentarios temporum diligenter inspicunt, et impleto anno quingentesimo rediisse illam comperiunt.

XXVI. *Resurgemus igitur, quod et S. Scriptura testatur.*

An magnum igitur et admirabile arbitrabimur, si rerum omnium opifex resurgere eos faciat, qui in bonae fidei confidentia religiose illi inservierunt, cum per volucrem promissionis suae magnificentiam abunde nobis patefaciat? Dicit enim alicubi: ‚suscitabis me, et confitebor tibi;‘ et: ‚dormivi et soporatus sum; surrexi, quia tu mecum es.‘ Et rursus Iob dicit: ‚et carnem hanc meam resuscitabis, quae omnia haec passa est.‘

XXVII. *Spe resurrectionis adhaereamus Deo, omnipotenti et omniscienti.*

Hac igitur spe animi nostri ad eum adstringantur, qui fidelis est in promissionibus, et iustus in iudiciis. Qui mentiri vetuit, multo mi-

27. Philostr. V. A. 3, 49. Tzetz. Chil. 5, 397 sqq. Plin. H. N. 10, 2. Ovid. Met. 14, 392 sqq. Pomp. Mel. 3, 8. Stat. Silv. 2, 4. 36. — Bochart. Hieroz. Tom. III. p. 809. Wernsdorf. Poet. M. T. 3. p. 290. Vid. etiam Creuzer, Symb. et Mytholog. edit. III. T. II. p. 163, et R. I. F. Henrichsen, de Phoenicis fabula apud Graecos, Romanos et populos orientales. Particula I et II, Havniae 1825 et 1827. Piper, Mythologie der christlichen Kunst (Weimar 1847). 1, 446 sqq. Gaudert, Zeitschrift für luther. Theologie

(1854), p. 451 sqq. Hilgenfeld l. c. p. 61. not. 18.

2) Ita coni. Cler., *σταυρώσει* Ms.

Cap. XXVI. 1) Cotelerius et Colomesius haec deprompta credunt ex Ps. 27 (28.), 7, alii e scripto quodam apocrypho.

2) Cfr. Ps. 3, 6.

3) Iob. 19, 25. 26. Hieronym. de hoc loco: ‚nullus tam aperte post Christum, quam iste ante Christum de resurrectione loquitur.‘ Opp. T. II. p. 438. ed. Vallars.

μη ψεύδεσθαι, πολλῶ μᾶλλον αὐτοῖς¹ οὐ ψεύσεται· οὐδὲν γὰρ ἀδύνατον παρὰ τοῦ Θεοῦ, εἰ μὴ τὸ ψεύσασθαι. Ἀναξωπηρησάτω οὖν ἡ πίστις αὐτοῦ ἐν ἡμῖν, καὶ νοήσωμεν ὅτι πάντα ἔγγυς αὐτῷ ἐστίν. Ἐν λόγῳ τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ συνεστήσατο τὰ πάντα, καὶ ἐν λόγῳ δύναται αὐτὰ καταστρέφαι. Τίς² ἐρεῖ αὐτῷ τί ἐποίησας; ἢ τίς ἀντιστήσεται τῷ κρατεῖ τῆς ἰσχύος αὐτοῦ; Ὅτε θέλει, καὶ ὡς θέλει, ποιήσει πάντα, καὶ³ οὐδὲν μὴ παρέλθῃ⁴ τῶν δεδογματισμένων ὑπ' αὐτοῦ. Πάντα ἐνώπιον αὐτοῦ εἰσὶ, καὶ οὐδὲν κέληθεν τὴν βουλήν αὐτοῦ. Ἐἰ οἱ οὐρανοὶ διηγούνται δόξαν Θεοῦ, ποιήσιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα. Ἡ ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐρευγεται φῆμα, καὶ νύξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γυνῶσιν· καὶ οὐκ εἰσὶ λόγοι οὐδὲ λαλιαί, ὧν οὐχὶ ἀκούονται⁵ αἱ φωναὶ αὐτῶν.

XXVIII. *Deus omnia videt, ergo fugiamus peccata.*

Πάντων οὖν βλεπομένων καὶ ἀκουομένων,¹ φοβηθῶμεν αὐτὸν, καὶ ἀπολείπωμεν φανύλων ἔργων μαρὰς ἐπιθυμίας, ἵνα τῷ ἔλεει αὐτοῦ σκεπασθῶμεν ἀπὸ τῶν μελλόντων κριμάτων. Ποῦ γὰρ τις ἡμῶν δύναται φυγεῖν ἀπὸ τῆς κραταιᾶς χειρὸς αὐτοῦ; Ποῖος δὲ κόσμος δέξεται τινα τῶν αὐτομολούντων ἀπ' αὐτοῦ; Λέγει γὰρ πού τὸ γραφεῖον², πού³ ἀφήξω, καὶ πού κρυβήσομαι ἀπὸ τοῦ προσώπου σου; Ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανὸν, σὺ εἰ ἐκεῖ· ἐὰν ἀπέλθω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς γῆς, ἐκεῖ ἡ δεξιὰ σου· ἐὰν καταστρώσω⁴ εἰς τὰς ἀβύσσους, ἐκεῖ τὸ πνεῦμά σου. Ποῖ⁵ οὖν τις ἀπέλθῃ, ἢ πού ἀποδράσῃ ἀπὸ τοῦ τὰ πάντα ἐμπεριέχοντος;

XXIX. *Et accedamus ad Deum in sanctitate cordis.*

Προσέλθωμεν οὖν αὐτῷ ἐν ὁσιότητι ψυχῆς, ἀγνάς¹ καὶ ἀμίαντους χεῖρας ἀφροντες πρὸς αὐτὸν, ἀγαπῶντες τὸν ἐπικεικῆ καὶ εὐσπλαγγρον πατέρα ἡμῶν, ὃς ἐκλογῆς² μέρος ἐποίησεν ἑαυτῶ. Οὕτω γὰρ γέγραπται· ὅτε³ διεμέριζεν ὁ ὕψιστος ἔθνη, ὡς διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδάμ, ἔστησεν ὄρια ἔθνων κατὰ ἄριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ. Ἐγενήθη μερὶς κυρίου λαὸς αὐτοῦ Ἰακώβ, σχολιτισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραὴλ.⁴ Καὶ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ λέγει· ἰδοὺ,⁵ κύριος λαμβάνει ἑαυτῶ ἔθνος ἐκ μέσου ἔθνων, ὡσπερ λαμβάνει ἄνθρωπος τὴν ἀπαρχὴν αὐτοῦ τῆς ἄλω· καὶ ἐξελεύσεται ἐκ τοῦ ἔθνους ἐκείνου ἅγια ἄγια.⁶

Cap. XXVII. 1) Hebr. 6, 18. Tit. 1, 2.

2) Sap. 12, 12. 11, 22.

3) Matth. 24, 35.

4) Wottonus Fello et Colomesio assentitur, restituentibus παρήλασε, ni forte inseramus ὥστε, et legamus, ὥστε καὶ οὐδὲν μὴ παρέλθῃ. Jac. Sed cfr. Matth. 24, 34 sq.

5) Ps. 18, 2. 3. 4.

6) I. e. qui non audiantur, auditi non percipiantur.

Cap. XXVIII. 1) Subaud. ὑπ' αὐτοῦ. Rois.

2) Lectionem γραφεῖον nonnullis suspectam alii viri docti tuentur. His accedat Simonius, qui eandem illustrat in Bibl. Chois. 1, 273. et in Critiq. de la Bibl. Dupin 3, 70. iterumque hac de

ms ipse mentietur; nihil enim Deo impossibile praeterquam mentiri. Eiuscitetur itaque in nobis fides eius, et quod omnia ipsi propinqua sunt, consideremus. Verbo maiestatis suae constituit omnia, et verbo suo potest illa evertere. ‚Quis dicet ei: quid fecisti? Vel quis fortitudinis eius robori resistet?‘ Quando vult, et quomodo vult, omnia faciet; neque quidquam ab eo semel decretum praeteribit. Omnia coram ipso sunt, nihilque consilium eius latuit. ‚Si coeli enarrant gloriam Dei; opus manuum eius annuntiat firmamentum. Dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam; et non sunt loquelae neque sermones, quorum non audiantur voces.‘

XXVIII. *Deus omnia videt, ergo fugiamus peccata.*

Cum omnia igitur eius oculis et auribus pateant, metuamus eum, et impuras cupiditates pravorum operum deseramus, ut a futuro iudicio eius misericordia tegamur. Quonam enim quis nostrum a potente eius manu fugere potest? Quis mundus quempiam ab eo transfugam recipiet? Dicit enim alicubi Scriptura: ‚quo ibo, et ubi a facie tua occultabor? Si ascendero in coelum, tu illic es; si ad terrae extrema abiero, dextra tua illic; si stratum posuero in abisso, illic est spiritus tuus.‘ Quo igitur abibit quispiam, vel quo aufugiet ab eo, qui omnia complectitur?

XXIX. *Et accedamus ad Deum in sanctitate cordis.*

Accedamus ergo ad eum in sanctitate animae, castas et impollutas manus elevantes ad illum, diligentes benignum et misericordem patrem nostrum, qui nos sibi ipsi electionis partem fecit. Sic enim scriptum est: ‚quando dividebat altissimus gentes, quando disseminavit filios Aadae, constituit terminos gentium secundum numerum Angelorum Dei. Et factus est pars Domini Iacob, funiculus haereditatis eius Israel.‘ Et in alio loco dicit: ‚ecce Dominus tollit sibi gentem e medio gentium, prout homo primitias areae suae tollit; et ex gente illa sancta sanctorum egredientur.‘

re agit p. 33. Respons. ad Vossium, qui immerito existimavit vocem *γραμμῆτον* ab Aquila fuisse confictam. *Gulland.*

3) Ps. 138, 7—10.

4) LXX *καταβῶ* vim textus hebraici minus accurate reddit, quam Clementis Rom. versio.

5) Hanc Cod. Ms. lectionem etiam Clericus expressit in ed. a. 1698, idem *Ποῦ* in ed. a. 1724. mendose.

Cap. XXIX. 1) Cfr. I Tim. 2, 8.

2) Iunius, Fellus, Colom. et Cotel. mallent *δς ἡμᾶς ἐκλογῆς*, Boisius *δς ἡμᾶς*, vel *τὰ ἔθνη*, quod probat Wottonus propter ea quae sequuntur citata

e Deuteronomio. οὗς *ἐκλογῆς* potius rescribendum esse putat Davisius, ut ad vocem *ἡμῶν* referatur. Davisium sequuntur Gallandius et Schoenemannus. Irenaeus I, 6, 4. p. 31. ed. Massuet. *ἐαυτοὺς δὲ ὑπερυψοῦσι, τελείους ἀποκαλοῦντες καὶ σπέρματα ἐκλογῆς*. *Jac.*

3) Deut. 32, 8. 9.

4) Recte observavit Freyius, hunc locum Clementem efformasse tum ex Num. 18, 27. tum ex II Paral. 31, 14, ut sensus sit: Deus sibi ex reliquis hominibus separavit nos, et fecit *ἐκλογῆς μέρος*, ut ex area decerpitur ἡ ἀπαρχὴ Deo sacra, quae fit *ἄγια ἄγιων*. *Gulland.*

XXX. *Faciamus quae placent, fugiamus quae displicent Deo, ut benedicamur.*

Ἄγιλου οὖν μερὶς ὑπάρχοντες ποιήσωμεν τὰ τοῦ ἁγιασμοῦ πάντα, φεύγοντες καταλαλιὰς, μιμράς τε καὶ ἀνάγνους¹ συμπλοκάς, μέθας τε καὶ νεωτερισμούς καὶ βδελυκτὰς ἐπιθυμίας, μυσθρὰν μοιχείαν, βδελυκτὴν ὑπερηφανίαν. Θεὸς² γὰρ, φησὶν, ὑπερηφάνους ἀντιτάσσειται, ταπεινοὺς δὲ δίδωσι χάριν.³ Κοληθῶμεν οὖν ἐκείνοις, οἷς ἡ χάρις ἀπὸ τοῦ Θεοῦ δέδοται. Ἐνδυσώμεθα τὴν ὁμόνοιαν, ταπεινοφρονοῦντες, ἔγκρατέυμενοι, ἀπὸ παντὸς ψιθυρισμοῦ καὶ καταλαλιᾶς πόρῳ ἐαυτοῦς ποιοῦντες, ἔργοις δικαιοῦμενοι,⁴ καὶ μὴ λόγοις. Λέγει γὰρ⁵, ὅ τὰ πολλὰ λέγων⁶ καὶ ἀντακούσεται· ἢ ὁ εὐλάλος οἴεται εἶναι δίκαιος; Εὐλογημένος γεννητὸς γυναικὸς ὀλιγόβιος. Μὴ πολὺς ἐν δήμασιν γίνου.⁷ Ὁ ἔπαινος ἡμῶν⁸ ἔστω ἐν Θεῷ, καὶ μὴ ἐξ αὐτῶν· αὐτεπαινέτους γὰρ μισεῖ ὁ Θεός. Ἡ μαρτυρία τῆς ἀγαθῆς πράξεως ἡμῶν διδόσθω ὑπ' ἄλλων, καθὼς ἐδόθη τοῖς πατράσιν ἡμῶν τοῖς δίκαιοις. Θράσος καὶ αὐθάδεια καὶ τόλμα τοῖς κατηραμένοις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· ἐπιείκεια καὶ ταπεινοφροσύνη καὶ πραύτης παρὰ τοῖς εὐλογημένοις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.

XXXI. *Videamus qua ratione benedictionem divinam consequamur.*

Κοληθῶμεν οὖν τῇ εὐλογίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἴδωμεν τίνες αἱ ὁδοὶ τῆς εὐλογίας. Ἀνατιλλέωμεν τὰ ἀπ' ἀρχῆς γενόμενα. Τίνος χάριν⁹ ἠυλογηθή ὁ πατήρ ἡμῶν Ἀβραάμ; Οὐχὶ δικαιοσύνην καὶ ἀληθειαν διὰ πίστεως ποιήσας; Ἰσαὰκ¹⁰ μετὰ πεποιθήσ[εως, γινώσκων¹¹ τὸ μέλλον, ἠδέ[ως ἐγένε]το θυσία. Ἰακώβ¹² μετὰ ταπεινοφρο[σύνης] ἐξεχώρησεν τῆς γῆς αὐτοῦ δι' ἀδελ[φόν],¹³ καὶ ἐπορεύθη πρὸς [Λαβάν], καὶ ἐδούλευσεν¹⁴ καὶ ἐδόθ[η αὐτῷ] τὸ δωδεκάσκηπτρον¹⁵ τοῦ [Ἰσραήλ].

XXXII. *Non per nos ipsos nec per opera nostra, sed per fidem iustificamur.*

[Εἴ] τις καθ' ἐν ἕκαστον εἰλικρι[νῶς] κατανοήσῃ, ἐπιγνώσεται [τα με]γαλεία τῶν ὑπ' αὐτοῦ δεδομέ[νων] δωρεῶν.¹ Ἐξ αὐτοῦ² γὰρ ἱερεῖ[ς] καὶ λευίται πάντες οἱ λειτουργ[οῦν]τες τῷ θυσιαστηρίῳ τοῦ Θεοῦ· ἐξ αὐτοῦ ὁ κύριος Ἰησοῦς τὸ κατὰ σάρκα· ἐξ αὐτοῦ³ βασιλεῖς καὶ ἄρχοντες καὶ ἡγούμενοι, κατὰ τὸν Ἰουδαῖον· τὰ δὲ λοιπὰ σκῆπτρα αὐτοῦ οὐκ ἐν μικρᾷ δόξῃ ὑπάρχουσιν, ὡς ἐπαγγεiliαμένου τοῦ Θεοῦ· ὅτι⁴ ἔσται τὸ σπέρμα σου ὡς οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ.⁵ Πάντες οὖν ἐδοξάσθησαν καὶ ἐμεγαλύνθησαν, οὐ δι' αὐτῶν, ἢ τῶν ἔργων αὐτῶν, ἢ τῆς δικαιοπραγίας, ἧς κατεργάσαντο, ἀλλὰ διὰ τοῦ θελήματος αὐτοῦ. Καὶ ἡμεῖς

Cap. XXX. 1) ἀνάγνους proposuit Iunius, λάγνους ex Reverendi parentis coniectura legi vult Colomesius, ἄγνους est in Cod. Ms.

2) Prov. 3, 34. Iac. 4, 6. I Petr. 5, 5.

3) Cfr. Lipsius l. c. §. 3. De iustificatione et fide. De bonis operibus.

4) Iob. 11, 2. 3.

5) Haec et proxime sequentia com-

posita videntur ex Rom. 2, 29. I Cor. 4, 5. II Cor. 10, 17. 1S. Prov. 27, 2.

Cap. XXXI. 1) Cfr. Iac. 2, 21.

2) Haec repugnare videntur sacris literis Gen. 22, 7 sqq. Quum tamen Isaacus ne minimam quidem obicisse memoriam, aut vel suspirium aut querelam emisisset legatur, haud inepte concluditur,

III. *Faciamus quae placent, fugiamus quae displicent Deo, ut benedicamur.*

Cum igitur portio Sancti simus, faciamus omnia quae ad sanctitatem pertinent, obtrectationes devitantes, impuros ac impudicos compleris, ebrietates, novarum rerum studia, concupiscentias abominandas, detestandum adulterium, execrabilem superbiam. Deus enim, inquit, superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.³ Adglutinemur igitur iis, quibus gratia a Deo concessa est. Induamus concordiam, humiles, continentis, ab omni susurro et obtrectatione procul recedentes, operibus, non autem verbis nos iustificantes. Dicit enim: ,qui multa dicit, et nullum audiet; aut vir verbosus putat se esse iustum? Benedictus namque mulieris, brevis vitae; ne multus sis in verbis.⁴ Sit laus nostra in Deo, et non a nobis ipsis; odit enim Deus eos qui semetipsos laudant. Testimonium bonarum nostrarum actionum ab aliis nobis exhibeatur, sicut patribus nostris, qui iusti erant, exhibitum est. Temeritas, arrogantia et audacia maledictis a Deo; moderatio vero, humilitas et mansuetudo illis qui a Deo benedicti sunt.

XXXI. *Videamus, qua ratione benedictionem divinam consequamur.*

Eius igitur benedictioni firmiter adhaereamus, et quaenam sint benedictionis viae, videamus. Animo repetamus, quae ab initio facta sunt. Cuius gratia Abraham pater noster benedictus fuit? Nonne, quia iustitiam et veritatem per fidem operatus est? Isaac cum confidentia, quasi futurum cognoscens, libenter factus est sacrificium. Iacob in humilitate ob fratrem secessit e terra sua, et profectus est ad Laban, et servivit; et data sunt ei duodecim scepra Israelis.

XXXII. *Non per nos ipsos nec per opera nostra, sed per fidem iustificamur.*

Si quis animo sincero singula perpenderit, donorum, quae a Deo tributa sunt, magnificentiam intelliget. Ab illo enim orti sunt sacerdotes omnes et Levitae, qui altari Dei inserviunt; ab illo Dominus Iesus secundum carnem; ab illo reges, principes et duces per familiam Iudae. Nec reliquae eius tribus in parvo honore sunt, promittente scilicet Domino: ,erit semen tuum tanquam stellae coeli.⁵ Si ergo omnes gloriam et amplitudinem consecuti sunt, non per seipsos, aut opera sua, aut iustas actiones, quas fecerunt, sed per voluntatem eius. Et

prompto paratque animo voluntati Dei se subiecisse. Frey.

3) *ὡς γινώσκων* legi vult Woehers.

4) Gen. 28, 29.

5) Edd. exhibent *αὐτοῦ γεύων ἀδελφόν*. Supplementum scilicet tredecim litterarum. At lacuna haec minor est quam ea quae proxime antecedit, ubi sex tantum desiderantur. Jac.

6) *τὸ δωδεκάσχηπτρον* = τὸ δωδεκάφυλον, *σχήπτρον* enim pro *φυλῆ*

sumitur, ut I Reg. 11, 31 (35). Iunius.

Cap. XXXII. 1) *τὰ μεγαλεῖα τῶν ὑπ' αὐτοῦ δεδομένων δωρεῶν* non de donis intelligenda sunt a Deo Iacobo tributis, sed de beneficiis a Iacobo in nobis collocatis. Lipsius l. c. p. 55. not. 2.

2) Subaud. *Ἰακώβ*. Lectio Cod. Ms. *αὐτῶν* referenda ad *δωρεῶν*.

3) Rom. 9, 5.

4) Gen. 22, 17. 28, 4.

οὖν διὰ θελήματος αὐτοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ κληθέντες,⁵ οὐ⁶ δι' ἐαυτῶν δικαιοῦμεθα, οὐδὲ διὰ τῆς ἡμετέρας σοφίας ἢ συνέσεως ἢ εὐσεβείας ἢ ἔργων, ὧν κατεργασάμεθα ἐν ὁσιότητι καρδίας, ἀλλὰ διὰ τῆς πίστε[ε]ως, δι' ἧς πάντας τοῦ⁷ ἀπ' αἰῶνος ὁ παντοκράτωρ Θεὸς ἐδικαίωσεν· ᾧ ἔστω ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

XXXIII. *Ne derelinquamus vero bona opera et charitatem. Operum donorum Deus ipse nobis exemplum.*

Τί⁸ οὖν ποιήσωμεν, ἀδελφοί; Ἀργήσωμεν ἀπὸ τῆς ἀγαθοποιῆ[σ]α, καὶ ἐγκαταλείπωμεν τὴν ἀγάπη[ν]; Μηθαρμῶς² τοῦτο εἶσαι ὁ δεσπότη[ς] ἐφ' ἡμῖν γε γεννηθῆναι,³ ἀλλὰ σπεύσωμεν μετὰ ἐκτενεία[ς] καὶ προθυμίας πᾶν ἔργον ἀγαθ[όν] ἐπιτελεῖν. Αὐτὸς⁴ γὰρ ὁ δημιουργὸς καὶ δεσπότη[ς] τῶν ἀπάντων ἐπὶ τοῖς ἔρ[γοις] αὐτοῦ ἀγαλλιᾶται. Τῷ γὰρ παμμεγεθεστάτῳ αὐτ[οῦ] κράτει οὐρανούς ἐστηρίσει[ν], καὶ τῇ ἀκαταλήπτῳ αὐτοῦ συ[νέσει] διεκόσμησεν αὐτούς· γῆν τε [διεχώρ]ισεν ἀπὸ τοῦ περιέχον[τος] αὐτ[ήν] ὕδατος, καὶ ἤδρασεν [ἐπὶ τὸν] ἀσφαλῆ τοῦ ἰδίου βου[λήμα]τος θεμέλιον· τὰ τε ἐν αὐτῇ ζῶα φοιτῶντα τῇ ἐαυτοῦ [προστά]ξει ἐκέλευσεν εἶναι· θάλασσαν τε καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ζῶα προδημιουργή[σ]ας ἐπέκλεισεν τῇ ἐαυτοῦ [δυνά]μει. Ἐπὶ πᾶσι τὸ ἐξοχώτατον [κα]ὶ παμμέγεθες κατὰ διάνοιαν [ἄ]νθρωπον, ταῖς ἱεραῖς καὶ ἀμώμοις χερσίν⁹ ἔπλασεν τῆς ἐαυτοῦ εἰκόνας⁵ χαρακτῆρα. Οὕτως γὰρ φησιν ὁ Θεός· ποιήσωμεν⁵ ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν· καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς· Ταῦτα οὖν πάντα τελειώσας ἐπῆνεσεν αὐτὰ καὶ ἠύλογησεν καὶ εἶπεν· αὐξάνεσθε⁷ καὶ πληθύνεσθε.⁸ Ἰδωμεν⁹ ὅτι τε⁹ ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς πάντες ἐκοσμήθησαν οἱ δίκαιοι· καὶ αὐτὸς οὖν ὁ κύριος, ἔργοις ἐαυτοῦ κοσμήσας, ἔχαρη. Ἐχοντες οὖν τοῦτον τὸν ὑπογραμμῶν,¹⁰ ἀόκνως προσέλωμεν τῷ θελήματι αὐτοῦ· ἐξ¹¹ ὅλης ἰσχύος ἡμῶν ἐργασάμεθα ἔργον δικαιοσύνης.

XXXIV. *Bonis operibus magna apud Deum merces. Concordia iuncti precemur eam a Domino.*

Ὁ ἀγαθὸς ἐργάτης μετὰ παθήσεως λαμβάνει τὸν ἄρτον τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ὁ ναθρὸς καὶ παρειμένος οὐκ ἀνοφθαλμεῖ τῷ ἐργοπαρέκτῃ αὐτοῦ. Λέον οὖν ἐστίν, προθύμους ἡμᾶς εἶναι εἰς ἀγαθοποιῶν· ἐξ αὐτοῦ¹ γὰρ ἐστὶ τὰ πάντα. Προλέγει γὰρ ἡμῖν· ἰδοὺ² ὁ κύριος, καὶ ὁ μισθὸς αὐτοῦ πρὸ προσώπου αὐτοῦ, ἀποδοῦναι ἐκάστω κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ.³ Προτρέπεται οὖν ἡμᾶς ἐξ ὅλης τῆς καρδίας ἐπ' αὐτῷ,

5) Quae quidem vocatio non solum per Christum, sed etiam in Christo facta esse dicitur: est igitur Christus non tam instrumentum quam ipsum ut ita dicam principium vocationis. Lipsius p. 74. l. c.

6) Vid. supra c. 30. not. 3.

7) Ita Ms., τοὺς c. Iunio Colomesius et alii.

Cap. XXXIII. 1) Partem huius capituli Angelus Maius in Codice quodam Bi-

bliothecae Vaticanae extare asserit Script. Vett. nova Collection. T. VII. p. 84. Melius profecto fuisset, si ipsum locum excerpisset, aut Msti numerum indicasset, unde alii varr. lectt. in publicum usum verterent. Codicem adhuc quaero.

2) Ita Ms., non μηθαρμῶς, uti in libris impressis ante Iacobsonum. Ignatius scribit ad Magn. c. 7. (not. 5.) οὐ ἀμεινον οὐδὲν ἐστίν.

* See Hilgenfeld's note, *Apoc. Pater*, p. 66.

nos igitur, ex voluntate eius in Christo Iesu vocati, non per nos ipsos iustificamur, neque per sapientiam nostram aut intelligentiam aut pietatem aut opera, quae in cordis sanctitate operati sumus, sed per fidem, per quam omnipotens Deus ab initio omnes iustificavit; cui sit gloria in secula seculorum. Amen.

XXXIII. Ne derelinquamus verò bona opera et charitatem. Operum bonorum Deus ipse nobis exemplum.

Quid igitur faciemus, fratres? Cessabimus a bonis operibus, et charitatem derelinquemus? Neutiquam hoc apud nos fieri permittat Dominus, sed cum diligentia et animi alacritate omne opus bonum peragere festinemus. Ipse enim opifex et Dominus omnium in operibus suis exultat. Coelos enim suprema sua et maxima potentia stabilivit, illosque incomprehensibili sua sapientia ornavit; terram etiam ab aqua, quae illam ambit, separavit, et super immobile propriae voluntatis fundamentum firmavit; et animalia, quae in illa versantur, iussu suo praecepit esse; mare etiam, et quae in illo vivunt animalia, cum prius creasset, potentia sua inclusit. Ad haec animal excellentissimum et intellectus dignitate celsissimum, hominem, imaginis suae characterem, sacris et intaminatis manibus formavit. Sic enim dicit Deus: ‚faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram; et creavit Deus hominem, masculum et foeminam creavit eos.‘ Haec igitur omnia cum perfecisset, laudavit ea et benedixit, dixitque: ‚crescite et multiplicamini.‘ Videamus iustus omnes bonis operibus ornatos fuisse; ipse etiam Dominus, operibus seipsum ornans, gavisus est. Habentes itaque hoc exemplar, ad voluntatem eius impigre accedamus, et totis nostris viribus opus iustitiae operemur.

XXXIV. Bonis operibus magna apud Deum merces. Concordia iuncti precemur eam a Domino.

Bonus operarius bono animo panem operis sui accipit; segnis vero et remissus locatorem suum non audet intueri. Oportet ergo nos ad bonum faciendum prompto animo esse; a Deo enim omnia porriguntur. Praedicat enim nobis: ‚ecce Dominus, et merces eius coram ipso, ut reddat unicuique secundum opus suum.‘ Itaque adhortando nos ad ipsum convertit toto corde, ne segnes et desides simus ad omne opus

3) Ita Iunius; et mihi quidem aoristus in hoc loco aptior esse videtur. Schoenemannus habet *ἐφ' ἡμῖν γενηθήνα*. Editores vero caeteri exhibent *γεγενηθήνα*, quasi praeteritum *γεγενήσθαι* desiderantes. *Jac.*

4) Recitatur hic locus ap. Ioann. Damasc., Sacrae Parall. Lib. I. a. §. VIII. Tom. II. p. 310. ed. Le Quien.

5) Ergo ex Clementis sententia Dei in nobis imago est, non oris sublimitas, sed mentis celsitudo. *Bois.*

6) Gen. 1, 26. 27.

7) Gen. 1, 28.

8) *εἰδόμεν* mavult Iunius.

9) *τε* coni. Birrius, τὸ Ms.

10) Cfr. supra c. 5. *ὑπομονῆς γεγόμενος μέγιστος ὑπογραμμός.*

11) καὶ ἐξ legi vult Boisius, a quo non dissentit Wottonus.

Cap. XXXIV. 1) I. e. τοῦ ἐργοπαρέκτου, scil. τοῦ Θεοῦ. *Boisius.*

2) Isai. 40, 10. 62, 11. *Boisius.*

μη ἀργούς μήτε παρειμένους εἶναι³ ἐπὶ πᾶν ἔργον ἀγαθόν. Τὸ καύχημα ἡμῶν καὶ ἡ παρῆρησία ἔστω ἐν αὐτῷ· ὑποτασσώμεθα τῷ θελήματι αὐτοῦ· κατανοήσωμεν τὸ πᾶν πλήθος τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, πῶς τῷ θελήματι αὐτοῦ λειτουργοῦσιν παριστάτες. Λέγει γὰρ ἡ γραφή· μυρίαί⁴ μυριάδες παρειστήκεισαν αὐτῷ, καὶ χίλια χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ, καὶ ἐκέκραγον⁵ ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος κυριος σαβαώθ, πλήρης πάσα ἡ κτίσις τῆς δόξης αὐτοῦ. Καὶ ἡμεῖς οὖν ἐν ὁμοιοῖα ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναχθέντες, τῇ συνειδήσει, ὡς ἐξ ἐνὸς στόματος βοήσωμεν πρὸς αὐτὸν ἔκτενως, εἰς τὸ μετόχους ἡμᾶς γενέσθαι τῶν μεγάλων καὶ ἐνδόξων ἐπαγγελιῶν αὐτοῦ. Λέγει γὰρ· ὀφθαλμὸς⁶ οὐκ εἶδεν, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ὅσα ἠτοίμασεν τοῖς ὑπομένουσιν αὐτόν·

XXXV. *Immensa est haec merces. Quomodo assequemur illam?*

Ὡς μακάρια καὶ θαυμαστά τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ, ἀγαπητοί. Ζωὴ ἐν ἀθανασίᾳ, λαμπρότης ἐν δικαιοσύνῃ, ἀλήθεια ἐν παρῆρησίᾳ, πίστις ἐν πεποιθήσει, ἐγκράτεια ἐν ἀγιασμῷ· καὶ ταῦτα¹ ὑπέπιπτεν πάντα ὑπὸ τὴν διάνοιαν ἡμῶν. Τίνα οὖν ἄρα ἐστὶν τὰ ἐτοιμαζόμενα τοῖς ὑπομένουσιν; Ὁ δημιουργὸς καὶ πατὴρ τῶν αἰώνων, ὁ πανάγιος, αὐτὸς γινώσκει τὴν ποσότητα καὶ τὴν καλλονὴν αὐτῶν. Ἡμεῖς οὖν ἀγωνισώμεθα εὐρεθῆναι ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν ὑπομενόντων αὐτόν, ὅπως μεταλάβωμεν τῶν ἐπιγγελεμένων δωρεῶν. Πῶς δὲ ἔσται τοῦτο, ἀγαπητοί; Ἐὰν ἐστηριγμένη ἡ ἡμῶν πίστειος² πρὸς τὸν Θεόν, ἐὰν ἐκζητῶμεν τὰ εὐάρεστα καὶ εὐπρόσδεκτα αὐτῷ, ἐὰν ἐπιτελέσωμεν τὰ ἀνήκοντα τῇ ἀμάρτω βουλήσει αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθήσωμεν τῇ ὁδῷ τῆς ἀληθείας, ἀπορρίψαντες ἀπ' ἑαυτῶν πᾶσαν ἀδικίαν³ καὶ ἀνομίαν, πλεονεξίαν, ἔρις, κακοηθείας τε καὶ δόλους, ψιθυρισμούς τε καὶ καταλαλίας, θεοστυγίαν, ὑπερηφανίαν τε καὶ ἀλαξονείαν, κενοδοξίαν⁴ τε καὶ ἀφιλοξενίαν⁵. Ταῦτα γὰρ οἱ πρόσροντες στυγητοὶ τῷ Θεῷ ὑπάρχουσιν· οὐ μόνον⁶ δὲ οἱ πρόσροντες αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ οἱ συνευδοκούντες αὐτοῖς. Λέγει γὰρ ἡ γραφή· τῷ δὲ ἀμαρτωλῷ⁷ εἶπεν ὁ Θεός· ἵνα τί σὺ διηγῇ τὴν δικαιομάτα μου, καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου ἐπὶ στόματός σου; Σὺ δὲ ἐμίσησας παιδείαν, καὶ ἐξέβαλες⁸ τοὺς λόγους μου εἰς τὰ ὀπίσω. Εἰ ἐθεώρεις κλέπτην, συνέτρεγες αὐτῷ⁹, καὶ μετὰ μοίχων τὴν μερίδα σου ἐτίθεις. Τὸ στόμα σου ἐπλεόνασε κακίαν, καὶ ἡ γλῶσσά σου περιέπλεκεν δολιότητα. Κ[αθ]ήμενος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου κατελάλεις, καὶ κατὰ τοῦ νιόυ τῆς μητρὸς σου ἐτίθεις σκάνδαλον. Τα[υ]τα ἐποίησας καὶ ἐσίγησα· ὑπέλαβες, ἄνομε, ὅτι ἔσομαι σοι ὅμοιος.

3) Davisius vult: προτρέπεται οὖν ἡμᾶς ἐξ ὅλης τῆς καρδίας ἐπὶ τὸ μὴ ἀργούς, μηδὲ παρειμένους εἶναι.

4) Dan. 7, 10.

5) Isai. 6, 3.

6) Haec tamquam e Bibliis petita laudat etiam Paulus. At nonnulli veteres (c. g. Origen. Tract. 35. §. 117. in S. Matt.) ea ἐκ τῶν Ἱλλιά ἀποκρύφων desumta statuerunt; quos acriter, ut so-

let, refellit Hieronymus, Epist. 101. (scil. edd. Vett.; Ep. 57. §. 9. ed. Val-lars; Ep. 33. ed. Bened.) et ad Esaiae cap. 64. (Opp. tom. IV. p. 760. ed. Val-lars). Vide cl. I. A. Fabricium, Cod. Pseud. V. T. p. 1072. Davis.

Cap. XXXV. 1) Est oppositio inter ea bona quae in hac vita ex Dei gratia consequimur, et ea quae in altera vita exspectamus. Similiter ῥῆσις illi dicto

bonum. Gloriatio nostra et fiducia in ipso sit; voluntati eius subiiciamur, et multitudinem universam angelorum eius diligenter consideremus, quomodo adstantes voluntatem eius exequantur. Dicit enim Scriptura: ‚dena millia denum millium assistebant ei, et mille millia deserviebant ei et clamabant: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Sabaoth; plena est omnis creatura gloria eius.‘ Et nos ergo conscientia ducti, in concordia in unum congregati, tanquam ex uno ore ad ipsum clamemus, ut magnarum et gloriosarum promissionum eius participes fiamus. Hec enim: ‚oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quanta praeparavit expectantibus eum.‘

XXXV. Immensa est haec merces. Quomodo assequemur illam?

Quam beata, dilecti, et mirabilia sunt dona Dei! Vita in immortalitate, splendor in iustitia, veritas in libertate, fides in confidentia, temperantia in sanctitate; attamen haec omnia sub intellectum nostrum cadunt. Quenam igitur sunt, quae expectantibus eum praeparantur? Sanctissimus opifex et seculorum pater solus quantitatem et pulchritudinem eorum novit. Nos igitur, ut promissorum donorum participes fiamus, in numero expectantium eum reperiri summo studio cogitandum. Quomodo autem hoc fiet, dilecti? Si fidei in Deum cognitio nostra stabilita fuerit, si grata illi et accepta diligenter quaesiverimus, si quae ad inculpata eius voluntatem spectant fecerimus, et viam veritatis sequuti fuerimus, abiicientes a nobis omnem iniustitiam, iniquitatem, avaritiam, contentiones, malitias et fraudes, susurraciones et obtractions, odium Dei, superbiam, fastum, vanam gloriam et inhospitalitatem; qui enim haec faciunt, Deo odio sunt, neque illi solum qui haec faciunt, sed et qui eis consentiunt. Dicit enim Scriptura: ‚peccatori autem dixit Deus: quare tu enarras iustitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? Tu enim odisti disciplinam et proiecisti sermones meos retrorsum. Si videbas furem, currebas cum eo, et cum adulteris portionem tuam ponebas. Os tuum abundavit malitia, et lingua tua concinnabat dolos. Sedens adversus fratrem tuum loquebaris, et filio matris tuae ponebas laqueum. Haec fecisti et tacui; existimasti, inique,

S. Ioann. Ep. I. 3, 2.: ὄν τέκνα Θεοῦ ἔσμεν, καὶ οὐπὼ φανερωθή, τί ἐσόμεθα. Frey.

2) Non opus est, ut scribamus διὰ πίστεως, quod placet Iunio, Boasio, Fello, Cotelerio, Colomesio et aliis, aut c. Wottono legamus πίστει.

3) Rom. 1, 29—32.

4) καινοδοξίαν = studium rerum novarum Birrius auctorem scripsisse opinatur. Saepissime sane ε p. αι in Mss. positum. Cfr. Ep. Barnab. c. 5. not. 11. τὸν λαὸν τὸν καινόν, ubi Codd. nostri omnes exhibent τὸν λαὸν τὸν κενόν.

5) Sic scribendum censet Wottonus

PATRES APOST.

et Millius, φιλοτιμίαν malunt Iunius et Fellus, φιλοδοξίαν Birrius, φιλοκενίαν Cotelerius, Colomesius et alii margini apponunt. In Ms. est φιλοξενίαν.

6) Ex hoc loco constare potest, Clementem legisse Rom. 1, 32.: οὐ μόνον δὲ οἱ ποιοῦντες, ἀλλὰ καὶ οἱ συνευδοκοῦντες τοῖς πράσσουσιν. Hanc esse veram ac genuinam lectionem, optimo iure contendit Millius. Woll.

7) Ps. 49, 16—23.

8) Sic Iunius c. LXX, ἐξέβαλλες Ms., ἐξέβαλλες Wottonus et alii.

9) Pronomen hoc extat in Ms., uti Millius iam dudum testatus est. Jac.

G

Ἐλέγξω σε, καὶ παραστήσω σε κατὰ πρόσωπόν σου. Σύνετε δὴ ταῦτα, οἱ ἐπιλανθανόμενοι τοῦ Θεοῦ, μήποτε ἀρπάσῃ ὡς λέων¹⁰, καὶ μὴ ἦ ὁ θυόμενος. Θυσία αἰνέσεως δοξάσει με, καὶ ἐκεῖ ὁδός, ἣν¹¹ δεῖξω αὐτῷ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ.

XXXVI. *Omnis beatitudo nobis per Christum tribuitur.*

Αὕτη ἡ ὁδός, ἀγαπητοί, ἐν ἣ εὔρομεν τὸ σωτήριον ἡμῶν, Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν ἀρχιερέα¹ τῶν προσφορῶν ἡμῶν, τὸν προστάτην καὶ βοηθὸν τῆς ἀσθενείας ἡμῶν. Διὰ τούτου ἀτενίζομεν² εἰς τὰ ὕψη τῶν οὐρανῶν, διὰ τούτου ἐνοπτριζόμεθα τὴν ἄμωμον καὶ ὑπερτάτην ὄψιν αὐτοῦ, διὰ τούτου ἠνεώχθησαν ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς καρδίας³, διὰ τούτου⁴ ἡ ἀσύνητος καὶ ἐσκοτωμένη διάνοια ἡμῶν ἀναθάλλει εἰς τὸ θανμαστὸν αὐτοῦ φῶς, διὰ τούτου ἠθέλησεν ὁ δεσπότης τῆς ἀθανάτου γνώσεως ἡμᾶς γενέσασθαι, ὅς⁵ ὦν ἀπαύγασμα τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ, τοσοῦτο μείζων ἐστὶν ἀγγέλων, ὅσω διαφορώτερον ὄνομα κληρονομήκεν. Γέγραπται γὰρ οὕτως· ὁ ποιῶν⁶ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα.⁷ Ἐπι δὲ τῷ υἱῷ⁸ αὐτοῦ οὕτως εἶπεν ὁ δεσπότης· υἱός μου⁹ εἰ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε· αἰτήσαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατὰσχισίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς.¹⁰ Καὶ πάλιν λέγει πρὸς αὐτόν· κάθου⁹ ἐκ δεξιῶν μου, ὅως ἂν [θῶ τοὺς] ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.¹¹ Τίνες οὖν οἱ [ἐχθροί]¹¹; Οἱ φαῦλοι καὶ ἀντιτασσόμενοι τῷ θελήματι τ[οῦ Θεοῦ]¹¹.

XXXVII. *Christus dux noster, nos milites eius; quilibet suum ordinem et stationem suam observet, ut membra corporis.*

Στρατευώμεθα¹ οὖν, ἀνδ[ρες ἀδελ]φοί, μετὰ πάσης ἐκτενε[ας ἐν τοῖς] ἀμώμοις προστάγμασιν [αὐτοῦ]. Κατανοήσωμεν τοὺς στρατ[ευο]μένους τοῖς ἡγουμένοις ἡ[μῶν], πῶς εὐτάκτως, πῶς εὐείκτως[s]², πῶς

10) Vocc. ὡς λέων non leg. ap. LXX.

11) ἦν tuentur Chrysostomus, Hieronymus, Theodoretus et alii, Euthymio καθ' ἦν exponente; ἦ LXX.

Cap. XXXVI. 1) Hic videtur esse unus ex iis locis, quae Photio displicuerunt, qui cap. 126. Bibliothecae haec habet: Αἰτιάσαιτο δὲ ἂν τις αὐτὸν ἐν ταύταις· καὶ τρίτον, ὅτι ἀρχιερέα καὶ προστάτην τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν ἐξονομάζων, οὐδὲ τὰς θεοπρεπεῖς καὶ ὑψηλοτέρας ἀφῆκε περὶ αὐτοῦ ῥωνάς. Quod si tanto Critico displicuerit, quod Iesum vocat Clemens Ἀρχιερέα, petivit eam vocem ex S. Paulo, Heb. 4, 15. (addas 2, 17, 3, 1, 5, 10). Neque ab eius usu abhorret B. Ignatius, Epist. ad Philad. (c. 2). Eadem igitur Clementi licentia concedatur, praesertim quum S. Pater alibi agnoscit τὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ esse τὰ παθήματα τοῦ Θεοῦ,

eum esse τὸ σῆπτρον τῆς μεγαλωσύνης τοῦ Θεοῦ· nec non distinguit humanam a Divina natura, cum dicit ὁ Κύριος Ἰησοῦς τὸ κατὰ σάρκα (c. 32.); eique tribuit δόξαν καὶ μεγαλωσύνην (c. 20.), quae soli supremo Deo debentur, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Iesus autem, cum sit unicus Christianae professionis ἀρχιερέας, dicitur ἀρχιερέας τῶν προσφορῶν ἡμῶν, quia omnes nostrae προσφορᾶς sive oblationes non aliter a Deo accipiuntur eique gratiae sunt, quam ex intercessionem summi Pontificis nostri Iesu Christi τοῦ μεγάλου, διεληλυθότος τοῦς οὐρανούς, τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. — Woll.

2) Ita dedi cum Iunio, Fello, Colomesio, Ittigio, Freyio, Wottono et Schoenemanno. Cod. Ms. exhibet ἀτενίσωμεν. Boisius, Cotelerius, Constantius, Russelius, Hornemannus mallent ἀτενίσωμεν . . . ἐνοπτριζώμεθα. Jac.

quod ero tibi similis. Arguam te, et statuam te contra faciem tuam. intelligite utique haec, qui obliviscimini Deum, ne quando rapiat vos tanquam leo, et non sit qui eripiat. Sacrificium laudis honorificabit me, et illic iter, quo ostendam illi salutem Dei.

XXXVI. *Omnis beatitudo nobis per Christum tribuitur.*

Haec est via, dilecti, in qua salutare nostrum invenimus, Iesum Christum, oblationum nostrarum pontificem, infirmitatis nostrae patronum et auxiliatorem. Per hunc coelorum altitudinem aspicimus; per hunc cultum eius immaculatum et excelsum speculamur; per hunc oculi cordis nostri aperti sunt; per hunc insipiens et obscurata mens nostra in admirabilem eius lucem reflouescit; per hunc voluit Dominus nos immortalem cognitionem gustare; per hunc, qui maiestatis Dei splendor existens, tanto maior est angelis, quanto excellentius nomen sortitus est. Scriptum enim est: ‚qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos ignis flammam.‘ De filio autem suo sic dixit Dominus: ‚filius meus es tu, ego hodie genui te; postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae.‘ Et iterum dicit ad eum: ‚sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.‘ Quinam autem sunt inimici? Homines perversi, et qui divinae voluntati resistunt.

XXXVII. *Christus dux noster, nos milites eius; quilibet suum ordinem et stationem suam observet, ut membra corporis.*

Militemus igitur, viri fratres, omnibus viribus sub inculpatis eius praeceptis. Consideremus milites, qui sub ducibus nostris merent, quam ordinate, quam obedienter, quam submisso imperata exequantur.

3) Eandem locutionem usurpat B. Paulus Ephes. 1, 18. Jac.

4) Videtur S. Pater alludere ad Rom. 1. 21. et I Petr. 2, 9. *Woll.* Locus recitatus a Clem. Alex. Strom. IV, 17 p. 613.

5) Hebr. 1, 3. 4.

6) Ps. 103, 4. Hebr. 1, 7. Cfr. Lipsius l. c. p. 97.

7) *ἐπὶ δὲ τοῦ υἱοῦ* coni. Bois.

8) Ps. 2, 7. 8. Hebr. 1, 5.

9) Ps. 109, 1. Hebr. 1, 13.

10) Iunius dederat *οἱ ἔχθροὶ αὐτοῦ*, Wottonus reposuit *ἐχθροὶ καρῶν*. Hiatus autem non est plurium quam sex litterarum. Jac.

11) In hoc loco Wottonum secutus sum, qui cernere poterat in Cod. Msto. τοῦ Θεοῦ, quae voces hodie quidem non exstant. Legimus autem adhuc *ΑΝΤΙΤΑΣΣ ΤΩΘΕΛΗΜΑΤΙ ΤΩΘΕΛΗΜΑ . . .* I . . . lacuna post *ΑΝΤΙΤΑΣΣ* non capiente plures quam quinque vel sex litteras. Lectio ergo illa, quam de suo tacite dederat Iunius, quam

exhibent Edd. omnes ante Wottonum, nec non Russelius et Hornemannus, ἀγ-
τιτασ[όμενοι τοῦ Θεοῦ] τῷ θελή-
ματι τὸ θελημα ἴδιον, Msti fidei non
minus quam sermonis usui repugnat. Jac.

Cap. XXXVII. 1) Christiana Religio saepius comparatur militiae propter labores indefessos et pericula, dum eius officia rite peragamus, subeunda. Huius militiae Christus dux est, quem oportet sequamur et vestigiis eius insistamus, ut ab eo mercedem accipiamus. Hinc S. Ignatius (Ep. ad Polycarpum c. 6.) *Ἀρέσχετε ὡς στρατεύεσθε, ἀπ' οὗ καὶ τὰ ὄψωνια κομίζεσθε.* Vid. II Tim. 2, 3. 4. *Woll.*

2) Haec lectio, a Millio iamdudum probata, quam margini adponunt Iunius, Fellus et Colomesius, quin vera sit equidem nullus dubito; legimus enim in Codice Msto *EYEIKTΩ*. Pergamena reliquiae lacerae litteram ultimam *Ω* tantum non integram adhuc exhibent: librarius, ut videtur, pro *Υ* scripserat *Ι*,

ὑποτεταγμένως ἐπιτελ[οῦ]σι τὰ διατασσόμενα. Οὐ πάντ[ες] εἶδιν ἑπαρχοί, οὐδὲ χιλιάρχοι, οὐδὲ ἑκατόνταρχοι, οὐδὲ πεντηκόνταρχοι, οὐδὲ το καθεξῆς· ἀλλ' ἕκαστος³ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι τὰ ἐπιτασσόμενα ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἡγουμένων ἐπιτελεῖ. Οἱ μεγάλοι δὶχα τῶν μικρῶν οὐ δύνανται εἶναι, οὔτε οἱ μικροὶ δὶχα τῶν μεγάλων· σύγκρασις τίς ἐστιν ἐν πάσι, καὶ ἐν τούτοις χρῆσις. Λάβωμεν τὸ σῶμα ἡμῶν. Ἡ κεφαλὴ δὶχα τῶν ποδῶν οὐδὲν ἐστιν, οὔτως οὐδὲ οἱ πόδες δὶχα τῆς κεφαλῆς· τὰ δὲ ἐλάχιστα μέλη τοῦ σώματος ἡμῶν ἀναγκαῖα καὶ εὐχρηστά εἰσιν ὅλα τῷ σώματι. Ἀλλὰ πάντα συμπνεῖ, καὶ ὑπο[τα]γῆ μᾶ χρῆται εἰς τὸ σώζεσθαι ὅλον τὸ σῶμα.

XXXVIII. Subiciant se membra ecclesiae, et nemo se extollat; nam omnia bona divinitus accepimus.

Σωζέσθω οὖν ἡμῶν ὅλ[ον] τὸ σῶμα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ ὑποτασσέσθ[ω] ἕκαστος τῷ πλησίον αὐτοῦ, καθῶ[ς] καὶ ἐτέθη ἐν τῷ χαρίσματι αὐτοῦ. Ὁ ἰσχυρὸς μὴ ἀτμελεῖται³ τὸν ἀσθενῆ, ὁ δὲ ἀσθενὴς ἐντροπέτω τὸν ἰσχυρόν· ὁ πλούσιος ἐπιχορηγέτω τῷ πτωχῷ, ὁ δὲ πτωχὸς εὐχαριστεῖτω τῷ Θεῷ, ὅτι ἔδωκεν αὐτῷ δι' οὐ ἀναπληρωθῆ αὐτοῦ τὸ ὑστέρημα. Ὁ σοφὸς³ ἐνδεικνύσθ[ω] τὴν σοφίαν αὐτοῦ μὴ ἐν λόγοις⁴, ἀλλ' ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς· ὁ ταπεινοφρονῶν μὴ ἑαυτῷ⁵ μαρτυρεῖτ[ω], ἀλλ' ἐάτω ὑψ' ἑτέρον ἑαυτὸν μ[αρ]τυρεῖσθαι. Ὁ ἀγνός⁶ ἐν τῇ σαρκί...⁷ καὶ μὴ ἀλαζονευέσθω, γινώσκων ὅτι ἔτ[ε]ρος ἐστιν ὁ ἐπιχορηγῶν [αὐτῷ] τὴν ἐγκράτειαν. Ἀναλογισ[ώμ]εθα οὖν, ἀδελφοί, ἐκ ποίας [ύλης] ἐγενήθημεν, ποῖοι καὶ τί[νες] εἰ[σ]ήλθομεν εἰς τὸν κόσμον, [ὡς⁸ ἐκ τοῦ τάφου καὶ σκότους. [Ὁ ποιή]σας ἡμᾶς καὶ δημιουργήσας [εἰσ]ήγαγεν εἰς τὸν κόσμον αὐτοῦ, [προ]ετοιμάσας τὰς εὐεργεσίας [αὐτ]οῦ, πρὶν ἡμᾶς γεννηθῆναι. [Ταῦ]τα οὖν πάντα ἐξ αὐτοῦ ἔχοντες [ὁ]φείλομεν⁹ κατὰ πάντα εὐχαριστεῖν [αὐ]τῷ ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

XXXIX. Non est quo extollamur.

Ἄφρονες καὶ ἀσύνετοι καὶ μαροὶ καὶ ἀπαίδευτοι χλευάζουσι ἡμᾶς καὶ μυκτηρίζουσι, ἑαυτοὺς βουλόμενοι ἐπαίρεσθαι ταῖς διανοίαις αὐτῶν. Τί γὰρ δύναται θνητός; ἢ τίς ἰσχύς γηγενούς; Γέγραπται γάρ· οὐκ ἦν μορφὴ πρὸ ὀφθαλμῶν μου, ἀλλ' ἡ αὐραν καὶ φωνὴν ἤκουον· τί γὰρ; μὴ καθαρὸς ἔσται βροτὸς ἔναντι κυρίου; ἢ ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἄμειπτος ἀνὴρ, εἰ κατὰ παιδῶν αὐτοῦ οὐ πιστεύει, κατὰ δὲ ἀγγέλων αὐτοῦ σκολιόν τι ἐπενόησεν; Οὐρανός³ δὲ οὐ καθαρὸς ἐνώπιον αὐτοῦ· ἕα⁴ δὲ, οἱ κατοικοῦντες οἰκίας πηλίνας, ἐξ ὧν καὶ αὐτοὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ ἐσμέν. Ἐπαισεν αὐτοὺς σητὸς τρόπον, καὶ ἀπὸ προῖθεν ἕως ἑσπέρας οὐκ ἔτι εἰσίν⁵ παρὰ τὸ μὴ δύνασθαι αὐτοὺς ἑαυτοῖς βοηθῆσαι ἀπώλοντο. Ἐνεφύσησεν αὐτοῖς, καὶ ἐτελεύτησαν, παρὰ τὸ μὴ ἔχειν αὐτοὺς σοφίαν. Ἐπικάλεσαι⁶ δὲ, εἴ τίς σοι

syllaba proxime sequente EI eius menti obversante; et litteram I ex incuria prae-
termisam supra lineam postea adpinxit. Edd. omnes, Iunium secuti, praehent
εὐεκτικῶς, corpore bene habito, impiyre,

strenue, quam vocem Fellus, qui ipse
Mstum non inspexit, strenue tuetur. Bir-
rius reponit vel εὐεκτικῶς vel denique
si mavis εὐεκθυμῶς. Jac.

3) Vid. infra c. 41. et I Cor. 15, 23.

Non omnes sunt praefecti, neque chiliarchae, neque centuriones, neque quingenarii, et sic deinceps; unusquisque vero in suo ordine et statione, quae a rege et ducibus imperantur, peragit. Magni sine parvis, et parvi sine magnis consistere nequeunt; mixti sunt omnes, et inde usus. Exemplo nobis sit corpus nostrum. Caput sine pedibus nihil est, prout neque pedes sine capite; minima autem corporis nostri membra universo corpori necessaria et utilia sunt. Imo cuncta conspirant, et una eademque subiectione ad conversationem totius corporis utuntur.

XXXVIII. *Subiiciant se membra ecclesiae, et nemo se extollat; nam omnia bona divinitus accepimus.*

Servetur itaque corpus nostrum in Christo Iesu, et unusquisque proximo suo subiiciatur iuxta ordinem, in quo per gratiam eius positus est. Fortis ne negligat imbecillum, imbecillis fortem revereatur; dives pauperi largiatur, pauper Deum laudet, quod ei dederit per quem eius inopia suppleatur. Sapiens non in verbis, sed in bonis operibus sapientiam suam manifestet; humilis non sibi testimonium ferat, sed ab altero sibi ferri sinat. Qui carne castus est, ne insolescat, cum sciat alium esse, qui continentiae donum ipse tribuat. Consideremus ergo, fratres, ex qua materia facti simus, qui et quales mundum ingressi simus, tanquam ex sepulchro et tenebris. Qui nos fecit et condidit, praeparatis prius benefactis suis, antequam nasceremur, in mundum suum nos introduxit. Haec igitur omnia cum ab eo habeamus, in omnibus gratias ipsi agere debemus, cui est gloria in secula seculorum. Amen.

XXXIX. *Non est quo extollamur.*

Stulti unice et insipientes, et fatui et imperiti derident nos ac subannant, dum cogitationibus suis se extollere cupiunt. Quid enim potest mortalis, aut quale robur terrigenae? Scriptum enim est: non erat figura ante oculos meos, sed auram et vocem audiebam dicentem: quid enim? numquid homo coram Domino mundus erit, vel de operibus suis inculpabilis vir, si servis suis non confidit, et in angelis suis prava animadvertit? Coelum quoque non est mundum ante eum; multo minus habitantes domos luteas, ex quibus et ipsi de eodem luto sumus. Devoravit illos tanquam tinea, et a mane usque ad vesperam ultra non sunt; eo, quod non possunt sibi ipsis subvenire, perierunt. Insufflavit eis, et interierunt, quia non habebant sapientiam. Invoca autem, si quis tibi

4) I. e. quin etiam, quin potius, ut saepius ap. script. eccl. Quare Davisii coniectura *ἕμα* non indigemus.

Cap. XXXVIII. 1) Eph. 5, 21. I Petr. 5, 5.

2) Sic Wott. In Ms. *τρυμελέτω*, Millius *Μήτε ἀμελέτω*.

3) Locus citatus a Clem. Alex. Strom. IV, 17. p. 613.

4) *μὴ λόγοις μόγον* Clem. Alex.

5) Prov. 27, 2.

6) Cfr. Ignat. ad Polyc. c. 5. Tert. de virg. vel. c. 13. In hoc loco Cotelerius sibi visus est videre unum ex illis, in quibus Clemens, iuxta relationem

Epiphani (haer. 30, 15.) et Hieronymi (contra Iovinian. Lib. I. c. 12. Opp. T. II. p. 258. ed. Vallars.), pro Virginitate per epistolas suas locutus fuerat. Jac.

7) Membrana lacera spatium forsitan trium aut quatuor literarum post *σαρκὶ* linquit (Jac.), quod Nolte per *σπατω* explendum putat. (H. ed. IV.)

8) Ps. 138, 15.

9) I Thess. 5, 18.

Cap. XXXIX. 1) Iob. 4, 16—18.

2) Iob. 15, 15.

3) Iob. 4, 19—21.

4) Iob. 5, 1—5.

κακούσεται, ἢ εἴ τινα ἀγίων ἀγγέλων ὄψῃ· καὶ γὰρ ἄφρονα ἀναιρεῖ ἡγή, πεπλανημένον δὲ θανατοῖ ζῆλος. Ἐγὼ δὲ εἰώρακα ἄφρονας διέ-
 ις βαλόντας, ἀλλ' εὐθέως ἐβρώθη αὐτῶν ἡ δίαται. Πόρρω γένοιτο
 εἰ υἱοὶ αὐτῶν ἀπὸ σωτηρίας· κολαβρισθείησαν ἐπὶ θύραις ἡσόνων,
 καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἐξαίρουμένος· ἃ γὰρ ἐκείνοις ἡτοίμασται, δίκαιοι
 ἔσονται, αὐτοὶ δὲ ἐκ κακῶν οὐκ ἐξαίρετοι ἔσονται.“

XL. *Servemus ordinem in ecclesia a Deo institutum.*

Προδήλωσ' οὖν ἡμῖν ὄντων τούτων, καὶ ἐγκεκυφότες εἰς τὰ βάθη⁵
 τῆς Θείας γνώσεως, πάντα⁶ τάξει ποιεῖν ὀφείλομεν, ὅσα ὁ δεσπότης
 ἐπιτελεῖν ἠ[κέλ]ευ[σε]ν κατὰ καιροὺς τεταγμένους. Τὰς τε προσφορὰς
 καὶ λειτουργίας ἐπιτελεῖσθαι, καὶ οὐκ εἰκῆ ἢ ἀτάκτως ἐκέλευεν γί-
 νεσθαι, ἀλλ' ὠρισμένοις καιροῖς καὶ ὥραις. Ποῦ τε καὶ διὰ τίνων
 ἐπιτελεῖσθαι θέλει, αὐτὸς ὠρισεν τῇ υπερτάτῃ αὐτοῦ βουλήσει, ἵν'
 ὁσίως πάντα τὰ γινόμενα ἐν εὐδοκίῃσι εὐπρόσδεκτα εἴη τῷ θελήματι
 αὐτοῦ. Οἱ οὖν τοῖς προστεταγμένοις καιροῖς ποιοῦντες τὰς προσφορὰς
 αὐτῶν, εὐπρόσδεκτοὶ τε καὶ μακάριοι· τοῖς γὰρ νομίμοις τοῦ δεσπότη
 ἀκολουθοῦντες οὐ διαμαρτάνουσιν. Τῶ γὰρ ἀρχιερεὶ ἴδιαι λειτουργίαι
 δεδομέναί εἰσιν, καὶ τοῖς ἱερεῦσιν ἴδιος ὁ τόπος⁴ προστέτακται, καὶ
 λευταῖς ἴδιαι διακονίαι ἐπίκεινται· ὁ λαϊκὸς⁵ ἄνθρωπος τοῖς λαϊκοῖς
 προστάγμασιν δέδεται.

XLII. *Continuatio.*

Ἐκαστος ὑμῶν, ἀδελφοί, ἐν τῷ ἴδιῳ τάγματι εὐχαριστήτω Θεῷ,
 ἐν ἀγαθῇ συνειδήσει ὑπάρχων, μὴ παρειβαίνων τὸν ὠρισμένον τῆς
 λειτουργίας αὐτοῦ κανόνα, ἐν σεμνότητι. Οὐ πανταχοῦ, ἀδελφοί, προσ-
 φέρονται θυσιάαι ἐνδελειχισμού ἢ εὐχῶν ἢ περὶ ἁμαρτίας καὶ πλημ-
 μελίας, ἀλλ' ἢ ἐν Ἱερουσαλημ μόνῃ· κάκει δὲ οὐκ ἐν παντὶ τόπῳ προσ-
 φέρεται, ἀλλ' ἔμπροσθεν τοῦ ναοῦ πρὸς τὸ θυσιαστήριον, μωμο-
 σκοπηθέν τὸ προσφερόμενον διὰ τοῦ ἀρχιερέως¹ καὶ τῶν προιεργῶν
 λειτουργῶν. Οἱ οὖν παρὰ τὸ καθήκον τῆς βουλήσεως αὐτοῦ ποιοῦν-
 τές τι, θάνατον τὸ πρόστιμον ἔχουσιν. Ὅρατε,² ἀδελφοί, ὅσω πλείονος
 κατηξιώθημεν γνώσεως, τοσοῦτω μᾶλλον ὑποκείμεθα κινδύνῳ.

XLIII. *Ordo ministrorum in ecclesia a Christo constitutus; Episcopi et
 Diaconi ab Apostolis ordinati.*

Οἱ ἀπόστολοι ἡμῖν εὐηγγελίσθησαν¹ ἀπὸ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ, Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Ἐξεπέμφθη ὁ Χριστὸς οὖν

5) ὄψει Iunius et al.
 Cap. XL. 1) Cfr. Clem. Alex. l. l.
 p. 613.

2) Rom. 11, 33.

3) 1 Cor. 14, 40.

4) l. e. ordo sacri ministerii, ut infra
 c. 44. et apud Ignat. ad Polyc. c. 1.,
 ad Smyrn. c. 6. Cfr. Polyc. ad Philipp.
 c. 11. Jac. Ex hoc capite et sequenti
 colligitur, Epistolam nostram stante ad-
 huc templo Hierosolymitano scriptam esse.

Non ignoro, quomodo per figuram quan-
 dam grammaticam, adductis quibusdam
 exemplis (e. g. Joseph. Antiq. III, 10.)
 conentur istud eludere viri quidam docti
 (Lardner), qui ad Domitiani aut Traiani
 imperium aetatem huius epistolae referre
 malunt. Verum, ni fallor, neutiquam
 sunt similia ab illis allata exempla huic
 tam simplici et historicae Clementis ὁγήσει.
 Frey. Non negare possum, V. T. hie-
 rarchiam quae vocatur h. l. ad Christia-

respondeat, vel si quem sanctorum angelorum aspicias; etenim insipientem perimit ira, stultum autem occidit zelus. Ego autem vidi stultos, radices mittentes; sed statim absumta est illorum habitatio. Longe fiant filii eorum a salute, et contemnuntur ante ianuas minorum, et non erit qui eripiat. Quae enim illis parata sunt, iusti comedent; ipsi vero de malis non liberabuntur.⁴

XL. *Servemus ordinem in ecclesia a Deo institutum.*

Cum igitur haec nobis sint manifesta et in profunda divinae cognitionis nos introspicimus, cuncta ordine debemus facere, quae nos Dominus statutis temporibus peragere iussit. Oblationes scilicet et officia sacra perfici, neque temere vel inordinate fieri praecepit, sed statutis temporibus et horis. Ubi etiam et a quibus celebrari vult, ipse excelsissima sua voluntate definivit, ut religiose omnia secundum eius beneplacitum adimpleta accepta essent voluntati eius. Qui ergo assignatis temporibus oblationes suas faciunt, accepti et beati sunt; Domini enim mandata sequentes non aberrant. Summo quippe sacerdoti sua munera tributa sunt, sacerdotibus locus proprius assignatus est, et Levitis sua ministeria incumbunt. Homo laicus praeceptis laicis constringitur.

XLI. *Continuatio.*

Unusquisque vestrum, fratres, in suo ordine, in bona conscientia, praescriptam ministerii sui regulam non transgrediens, in honestate Deo gratias agat. Non in omni loco, fratres, offeruntur sacrificia perpetua vel votiva vel pro peccatis et delictis, sed Hierosolymis tantum; neque illic in quovis loco fit oblatio, sed in atrio templi ad altare, diligenter prius inspecto sacrificio a summo sacerdote et praedictis ministris. Qui igitur praeter id, quod voluntati eius consentaneum est, aliquid faciunt, mortis supplicio puniuntur. Videtis, fratres, quo maiori cognitione digni sumus habiti, eo graviori periculo obnoxii sumus.

XLII. *Ordo ministrorum in ecclesia a Christo constitutus; Episcopi et Diaconi ab Apostolis ordinati.*

Apostoli nobis iussu Domini Iesu Christi evangelizaverunt, Iesus Christus iussu Dei. Missus est igitur Christus a Deo, et Apostoli a Chri-

norum societatem accommodari; ipsa verba τόπος et διακονία quibus visus est Clemens demonstrant, illud ad presbyteros (Cfr. c. 44.: Ἀπὸ τοῦ ἰδρῦμένου αὐτοῖς τόπου), hoc ad diaconos referri. Sed summus pontifex non episcopus est, sed Christus. Cfr. c. 36.: Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν ἀρχιερέα τῶν προσφορῶν ἡμῶν, c. 58.: διὰ τοῦ ἀρχιερέως καὶ προστάτου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Lipsius p. 25. l. c.

5) Credibile est, vocem λαϊκὸς usitatum apud Hellenistas fuisse, ut significaretur alienus a tribu Levis, aut etiam prosapia Aaronis. Quibus verisimile sit,

iam a primaevis scriptoribus Christianorum vocem λαϊκὸς adhibitam esse ad significandum eum, qui sacro nullo ministerio fungebatur. Cler.

Cap. XLI. 1) Sacerdotium potius inferioris ordinis (τῶν ἱερῶν) officium erat τοῦ μαμοσκοπεῖν τὰς θυσίας, adstante tamen summo sacerdote. Voc. διὰ τοῦ ἀρχιερέως κτλ. cum προσφέρεται . . . πρὸς τὸ θυσιαστήριον forte coniungenda putat. Frey.

2) Clem. Alex. l. l. p. 613.

Cap. XLII. 1) Forte pro εὐηγγελίσαντο. Wolt. Cfr. Ioann. 17, 18. 20, 21. Lipsius monet l. c. p. 119.: Vb. εὐ-

ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀπόστολοι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ· ἐγένοντο οὖν ἀμφοτέρωθεν εὐτάκτως ἐκ θελήματος Θεοῦ. Παραγγέλλας οὖν λαβύοντες, καὶ πληροφορηθέντες² διὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ πιστωθέντες³ ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ, μετὰ πληροφορίας πνεύματος ἁγίου⁴ ἐξηλθον, εὐαγγελιζόμενοι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ μέλλειν ἔρχεσθαι. Κατὰ χώρας οὖν καὶ πόλεις κηρύσσοντες καθίστανον⁵ τὰς ἀπαρχὰς αὐτῶν, δοκιμάσαντες τῷ πνεύματι, εἰς ἐπισκόπους⁶ καὶ διακόνους τῶν μελλόντων πιστεῦναι. Καὶ τοῦτο οὐ καινῶς· ἐκ γὰρ δὴ πολλῶν χρόνων ἐγγράπτο περὶ ἐπισκόπων καὶ διακόνων. Οὕτως γὰρ πού λέγει ἡ γραφή· καταστήσω⁷ τοὺς ἐπισκόπους αὐτῶν ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ τοὺς διακόνους αὐτῶν ἐν πίστει.⁸

XLIII. *Moses olim contentionem de sacerdotali dignitate ortam sedavit.*

Καὶ τί θαυμαστόν, εἰ οἱ ἐν Χριστῷ πιστευθέντες¹ παρὰ Θεοῦ ἔργον τοιοῦτο, κατέστησαν τοὺς προειρημένους; ὅπου καὶ ὁ μακάριος, πιστὸς θεράπων² ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ, Μωϋσῆς³ τὰ διατεταγμένα αὐτῷ πάντα ἐσημειώσατο ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις, ὧ καὶ ἐπικολούθησαν οἱ λοιποὶ προσῆται, συνεπιμαρτυροῦντες τοῖς ὑπ' αὐτοῦ νενομοθετημένοις. Ἐκεῖνος γάρ, ζήλων ἐμπειρότος περὶ τῆς ἱερωσύνης, καὶ στασιαζουσῶν τῶν φυλῶν, ὅποια αὐτῶν εἴη τῷ ἐνδόξῳ ὀνόματι κεκοσμημένη, ἐκέλευσεν⁴ τοὺς δώδεκα φυλάρχους προσενεγκεῖν αὐτῷ ῥάβδους, ἐπιγεγραμμένας ἐκάστης φυλῆς κατ' ὄνομα. Καὶ λαβὼν αὐτάς ἔδησεν, καὶ ἐσφράγισεν⁵ τοῖς δακτυλλοῖς τῶν φυλάρχων, καὶ ἀπέθετο αὐτάς εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου ἐπὶ τὴν τράπεζαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ κλείσας τὴν σκηνὴν ἐσφράγισεν τὰς κλείδας, ὡσαύτως καὶ τὰς ῥάβδους, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ἀνδρες ἀδελφοί, ἢς ἂν φυλῆς ἢ ῥάβδος βλαστήσῃ, ταύτην ἐκλέλεκται ὁ Θεὸς εἰς τὸ ἱερατεύειν καὶ λειτουργεῖν αὐτῷ. Πρωτὰς δὲ γενομένης, συνεκάλεσεν πάντα τὸν Ἰσραὴλ, τὰς ἑξακοσίας χιλιάδας τῶν ἀνδρῶν, καὶ ἐπεδείξατο τοῖς φυλάρχοις [τὰς σφρα]γίδας, καὶ ἤνοιξεν τῆ[ν σκηνὴν] τοῦ μαρτυρίου καὶ προσ[ήνεγκεν] ῥάβδους. Καὶ εὐρέθη ἢ ῥ[άβδος] Ἀαρῶν οὐ μόνον βεβλα[στηκνῖα], ἀλλὰ καὶ καρπὸν ἔχουσα. Τί δοκεῖτε, ἀγαπητοί; Οὐ προ[όγνω] Μωϋσῆς τοῦτο μέλλειν [ἔσεσθαι]; Μάλιστα ἤδει· ἀλλ' ἵνα μὴ ἀκ[αταστα]σία γένηται ἐν τῷ Ἰσραὴλ, οὕτω[ς] ἐπο[ί]ησεν, εἰς⁷ τὸ δοξασθῆναι τ[ὸ ὄνο]μα τοῦ ἀληθινοῦ καὶ μόνου [Θεοῦ],⁸ ὃ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώμων. Ἀμήν.

ἠγγελίσθησαν haud dubie sensu passivo accipiendum est; ἡμῖν est datus qui vocatur commodi. Verte: apostoli evangelium nobis praedicandum a Christo acceperunt.

2) Rom. 4, 21.

3) II Tim. 3, 14.

4) I Thess. 1, 5.

5) In Compositis saepius usurpatur

ἰστάνω, e. g. καθίστάνω. Scapula. Cfr. Schneideri Lex. gr. s. v. καθίστάνω. Ms. καθέστανον, male. H.

6) Cfr. quae annotarunt ad h. l. Col. Coust. et Rothe (Anfänge p. 207). H. Hic locus potius apud Clementem illorum unus est, in quibus episcoporum nomen ad presbyteros pertinere apparet.

7) Isai. 60, 17.

sto; et factum est utrumque ordinatum ex voluntate Dei. Itaque acceptis mandatis, et per resurrectionem Domini nostri Iesu Christi plena certitudinæ imbuti, Deique verbo confirmati, cum certa Spiritus Sancti fiducia egressi sunt, annunciantes regni Dei adventum. Per regiones igitur et urbes verbum prædicantes, primitiis earum, spiritu cum probassent, constituerunt episcopos et diaconos eorum qui credituri erant. Neque hoc quidem novum institutum fuit; multis enim retro seculis de episcopis et diaconis scriptum est. Sic enim alicubi dicit scriptura: ,constitutum episcopos eorum in iustitia, et diaconos eorum in fide.⁴

XLIII. Moses olim contentionem de sacerdotali dignitate ortam sedavit.

Et quid mirum, si, quibus in Christo a Deo hoc munus commissum fuit, prædictos constituerint? quandoquidem beatus Moyses, fidelis servus in universa domo,⁵ omnia, quae ipsi mandata erant, in sacris libris notaverit; quem caeteri prophetae sequuti sunt, iis quae ab ipso sancta sunt testimonium pariter perhibentes. Ille enim, cum aemulatio pro sacerdotio incidisset, et tribus inter se dissentirent quænam illarum glorioso illo nomine ornanda esset, iussit duodecim tribuum principes afferre sibi virgas, quae uniuscuiusque tribus nomen inscriptum haberent. Quas cum accepisset, in fasciculum ligavit, et annulis principum tribuum signavit, et in tabernaculo testimonii super mensam Dei deposuit eas. Clausoque tabernaculo claves similiter et virgas signavit, et dixit eis: viri fratres, cuius tribus virga germinaverit, hanc elegit Deus, quae ipsi sacra faciat et ministret. Mane autem facto congregavit universum populum Israel, sexcenta millia virorum, et tribuum principibus sigilla ostendit, tabernaculum testimonii aperuit, et virgas protulit. Et inventa est virga Aaronis non tantum germinasse, sed et fructum ferens. Quid, dilecti, vobis videtur? An hoc futurum non præsciverat Moyses? Maxime venerat; verum ne seditio in populo Israel oriretur, ita se gessit, ut nomen, veri et solius Dei⁶ glorificaretur, cui sit gloria in secula seculorum. Amen!

Cap. XLIII. 1) πιστεύοντες ed. Iulianus, germana Codicis lectione πιστεύθητες pro coniectura ad oram reiecta. Cfr. Tit. 1, 3.

2) Hebr. 3, 2. 5. Num. 12, 7.

3) Commate heic distinguunt Cot., Colom. et al., suppletque δε.

4) Referendo virgarum historiam (Num. c. 17.) b. Clemens adiicit nonnullas circumstantias admodum verisimiles, atque ut videtur desumptas ex Hebraeorum traditionibus. Cum vero duodecim virgas ponit, eadem in sententia versatur ac Philo Iudaeus Lib. III. de Vita Mosis

(Opp. ed. Mangey, T. II. p. 162.), Augustinus (Serm. 245. Append. T. V. ed. Bened.). Cot.

5) De hoc silent prorsus sacrae literae; censendum igitur est, petitum fuisse ex indubitata aliqua traditione. Woll.

6) Pitra in Spicileg. Solesm. I. p. 293. legendum coni. ἐνόησεν, quia in fragmento veteris versionis latinae a S. Paulo Nolano ut putat exaratae legitur sciebat. H. ed. IV.

7) In fragmento apud Pitram l. 1. legitur: ut honorabilis Aaron inveniretur.

8) Ioann. 17, 3.

XLIV. *Apostolorum institutio, ne de munere sacerdotali contentio fiat. Legitime electos ac recte viventes de munere suo per nefas deiecistis.*

Καὶ οἱ ἀπόστολοι ἡμῶν ἔγνωσαν διὰ τοῦ κυρίου¹ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἔρις ἔσται ἐπὶ τοῦ ὀνόματος τῆς ἐπίσκοπῆς.² Διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν πρόβησιον εὐληφέστες τελείαν κατέστησαν τοὺς προειρημένους,³ καὶ μεταξὺ⁴ ἐπινομήν⁵ δεδώκασιν, ὅπως, ἔαν κοιμηθῶσιν, διαδέξωνται ἕτεροι δεδοκιμασμένοι ἄνδρες τὴν λειτουργίαν αὐτῶν. Τοὺς οὖν κατασταθέντας⁶ ὑπ' ἐκείνων, ἢ μεταξὺ ὑφ' ἑτέρων ἐλλογίμων⁷ ἀνδρῶν, συνευδοκησάσης⁸ τῆς ἐκκλησίας πάσης, καὶ λειτουργήσαντας ἀμέμπτως τῷ Χριστοῦ μετὰ ταπεινοφροσύνης, ἡσύχως καὶ ἀβαναύσως, μεμαρτυρημένους τε πολλοῖς χρόνοις ὑπὸ πάντων, τούτους οὐ δικαίως νομίζομεν ἀποβαλέσθαι τῆς λειτουργίας. Ἄμαρτία γὰρ οὐ μικρὰ ἡμῖν ἔσται, ἔαν τοὺς ἀμέμπτως καὶ ὁσίως προσενεγκόντας τὰ δῶρα⁹ τῆς ἐπίσκοπῆς ἀποβάλωμεν. Μακάριοι οἱ προοδοιοπορήσαντες προσβύτεροι, οἵτινες ἔγκαρπον καὶ τελείαν ἔσχον τὴν ἀνάλυσιν.¹⁰ οὐ γὰρ εὐλαβοῦνται, μὴ τις αὐτοὺς μεταστήσῃ ἀπὸ τοῦ ἰδρυμένου αὐτοῖς τόπου. Οἱ ὁρῶμεν γὰρ, ὅτι ἐνίοις ὑμεῖς μεταγάγετε καλῶς πολιτευομένους¹¹ ἐκ τῆς ἀμέμπτως αὐτοῖς τετιμημένης λειτουργίας.¹¹

Cap. XLIV. 1) In Ms. siglum XY = Χριστοῦ.

2) I. e. aut de dignitate episcopali, ut ὄνομα significet ἀξίωμα; aut de re ipsa, adeoque de nomine rem ipsam denotante. Hammond.

3) Hoc est, Episcopus et Diaconus. Apostoli constituerunt inspectores et ministros iis qui credituri erant, aequae in Ecclesiis Romanae et Corinthiae ac in aliis. Qua in re obiter observandum, Petri partes atque auctoritatem non plus valuisse quam aliorum; Clemens enim quosvis commemorat ἀποστόλους, atque ἀποστόλους ἡμῶν vocat. Gul. Burton. Cfr. supra c. 42.

4) μεταξὺ = μετέπειτα, ut postmodo, et Act. 13, 42. Ep. Barnab. c. 13. not. 9, et alibi.

5) Ἐπινομή, a νέμω derivatum, apud antiquos de iure pascendi in alieno et de depastione ignis [Stephani Thes.] usurpatur. Sed vox ista forsitan etiam a νόμος derivari potest, ita ut praeceptum, ordinationem significet. Hammondus et Wottonus verterunt: seriem, modum successionis, eo innixi, quod vox ἐπι- νέμω aliquando significet καταλέγειν, i. e. catalogo adscribere, Hesychio ἐπι- νομος est = κληρονόμος, quo fultus Rothe (Anfang. p. 374 sq.) reddit: testamentarische Verfügung, quasi Apostoli vi

testamenti ordinassent, ipsis (Apostolis) defunctis (ἔαν κοιμηθῶσιν) ipsorum (Apostolorum) munus (τὴν λειτουργίαν αὐτῶν), presbyteros et diaconos (ἐπισκοπή sensu latiori) eligendi, ad alios probatos et eximios viros (i. e. Episcopus nostro sensu) transire debere. Rothe enim autumat, brevi tantum ante mortem suam Apostolos ordinem Episcopatus instituisse, quum antea non nisi Presbyteri (qui et Episcopi vocabantur) et Diaconi existerent. Sed viro docto accedere nobis non lubet, ut ex nostra versione latina elucet. Nolte coni. (l. I, p. 225.) ἔτι νόμον δεδώκασιν. In fragm. vet. vers. lat. apud Pitram l. I. legitur: hanc formam tenentes, ἐπινομή = forma = praeceptum. H. ed. IV. Rothii opinionis commenta exposcit Lipsius l. c. p. 16 sqq., ita locum explicans: Clemens presbyteros et diaconos ab apostolis statim ut illi prima ecclesiae fundamenta posuerunt constitutos esse narrat; deinde vero ne intestinae contentiones de recenti munere orientur, eosdem apostolos praeceptum addidisse, ut his presbyteris et diaconis alii viri probati succederent. Ex hoc ipso enim, quod munus ecclesiasticum ab apostolis originem traheret, luculenter apparere nefas esse, si quis eos qui vel ab ipsis apostolis vel ab aliis viris probatis apostolorum iussu

XLIV. *Apostolorum institutio, ne de munere sacerdotali contentio fiat. Legitime electos ac recte viventes de munere suo per nefas deiecit.*

Apostoli quoque nostri per Iesum Christum Dominum nostrum co-gnoverunt, contentionem de nomine Episcopatus oborituram; ob eam ergo causam, perfecta praescientia praediti, constituerunt praedictos, ac deinceps ordinationem dederunt, ut, quum illi decessissent, ministerium eorum alii viri probati exciperent. Constitutos itaque ab illis, vel deinceps ab aliis viris eximiiis consentiente universa ecclesia, quique inculpate gregi Christi deservierunt cum humilitate, quiete, nec iliberaliter, et longo tempore ab omnibus testimonium praeclarum reportarunt, hos putamus munere suo non iuste deiici. Non enim leve erit peccatum nostrum, si eos, qui sancte et sine reprehensione munera obtulerunt, episcopatu eiicimus. Beati presbyteri, viam prius emensi, qui fructuosam perfectamque dissolutionem consequuti sunt; non enim verentur ne quis eos transferat de loco ipsis constituto. Videmus enim, quod vos nonnullos honeste viventes ab officio, quod inculpate et cum honore exequabantur, dimovetis.

ad ecclesiam gubernandam constituti essent, de loco deiicere conaretur. Nemo non intelligit eos qui iam *ἕτεροι ἑλλόγιμοι ἄνδρες* appellantur, diversos esse ab iis qui paullo ante iisdem fere verbis vocati sunt *ἕτεροι δεδοκιμασμένοι ἄνδρες*. Nam utriusque ex presbyterorum quidem et diaconorum numero sunt; sed ii de quibus antea sermo erat, sunt successores eorum presbyterorum qui ab apostolis olim constituti erant. Postea vero *ἕτεροι ἑλλόγιμοι ἄνδρες* ipsis apostolis opponuntur, ita ut statim appareat, eorum presbyterorum qui ab apostolis neque vero a decessoribus eorum ordinati sint mentionem fieri. Ab hac interpretatione etiam ii parum discedunt, qui nuper vocem *ἐπινομήν* mutandam esse censuerunt. Ex quo numero fuit Bunsen, qui in libro, Ignatius v. Antiochien u. seine Zeit, p. 98 sqq., Turnerum (apud Usserium de epp. Ign. §. 18.) secutus *ἐπινομήν* in *ἐπιμονήν* correxit, et Ritschl (altkath. Kirche, p. 371.) qui *ἐπιστολήν* legendum esse censuit. Neutra tamen emendatione opus est.⁴

6) Locus hic, si quis alius, apprimè utilis ad intelligendum, quae fuerint partes Cleri et Plebis in Episcoporum ordinatione. *Κατάστασις* ad Apostolos et Episcopos, *συνεσδόκησις* ad Plebem spectabat. Rem optime illustrant b. Cyprianus Ep. 68. ed. Bened. (67 ed. Fell.) et Origenes, hom. 6. in Levit. (Opp. T. II. p. 216. ed. Bened.). *Fell.*

7) A Tito, Timotheo et aliis coadjutoribus Apostolorum, quibus munus Episcopos, Presbyteros et Diaconos instituendi commissum erat. *H.*

8) Moraliter ergo populus adsistebat et morali acceptione populi clericis rite electis opus erat. Cfr. Cyprian. Ep. 55. p. 82, Ep. 68. p. 118. ed. Bened. 1726: *sacerdos plebe praesente sub omnium oculis deligatur, et dignus atque idoneus publico iudicio ac testimonio comprobetur, . . . ut plebe praesente vel delegantur malorum crimina, vel bonorum merita praedicentur.*

9) Nimis audacter pronuntiat Bernardus neminem veterum ita sine adiecto simpliciter locutum esse. Ignatius in Ep. ad Smyrn. c. 7. Eucharistiam vocat *τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ*, et in Const. Apost. 8, 12. legimus *οἱ διάκονοι προσάγετωσαν τὰ δῶρα τῷ ἐπισκόπῳ πρὸς τὸ θυσιαστήριον*. Plura exempla huius significationis e scriptoribus non tantum vetustatis habentibus congestit Cotelerius, qui notat etiam Eucharistiam ab Aethiopicis *Corban* appellari, i. e. *δῶρον*. Marc. 7, 11. Cfr. Suicer. Thes. Eccl. vocc. *δωρεὰ* et *δῶρον*. *Iac.* Referendam *τὴν ἐπισκοπήν* esse ad presbyteros, sponte apparet.

10) Cfr. II Tim. 4, 6.

11) Cum sedulam curam iis praestare soliti simus, quae in honore ac pretio habemus, *λειτουργίαν τιμῆν* dicuntur, qui munera sua diligenter obeunt. *Davis.*

XLV. *Improbiorum est, iustos vexare et deicere.*

Φιλόνεικ[οί] ἐστε, ἀδελφοί, καὶ ζηλωταὶ περὶ [μὴ] ἀνηκόντων εἰς σωτηρίαν.¹ Ἐν[κρίτετε]² εἰς τὰς γραφάς, τὰς ἀληθεῖς [ρήσεις] πνεύματος τοῦ ἁγίου. Ἐπίστασθε³ [ὅτι οὐδ] ἐν ἀδικον, οὐδὲ παραπει[ποιημ]ένον γέγραπται ἐν αὐταῖς. [Οὐ γὰρ ε]ύρησετε δικαίους ἀποβε[βλημ]ένους ἀπὸ ὁσίων ἀνδρῶν. [Ἐδιώ]χθησαν δίκαιοι, ἀλλ' ὑπὸ ἀνό[μων]. ἐφυλακίσθησαν,⁴ ἀλλ' ὑπὸ [ἀνο]σίων· ἐλιθάσθησαν ὑπὸ πα[ραν]ομιῶν· ἀπεκτάνθησαν [ὑπ]ὸ τῶν μισρῶν καὶ ἀδικον ζῆλον [ἀ]νειληφότων. Ταῦτα πάσχοντες [ε]ύκλειως ἤνεγκαν. [Τί γ]ὰρ εἶπαμεν, ἀδελφοί; Δαυινῆ⁵ ὑπὸ τῶν φοβουμένων τὸν Θεὸν [ἐ]βλήθη εἰς λάκκον λεόντων; [Ἡ]⁶ Ἀνανίας καὶ Ἀζαρίας καὶ Μισαήλ ὑπὸ τῶν θρησκοεόντων τὴν μεγαλοπρεπή καὶ ἔνδοξον θρησκείαν τοῦ ὑψίστου κατείχθησαν εἰς κάμινον πυρός; Μηθὰ μῶς τοῦτο γένοιτο. Τίνες οὖν οἱ ταῦτα δράσαντες; Οἱ συγγητοὶ καὶ πάσης κακίας πλήρεις εἰς τοσοῦτο ἐξήριαν' θυμοῦ, ὥστε τοὺς ἐν ὁσίᾳ καὶ ἀμώμῳ προθέσει δουλεύοντας τῷ Θεῷ εἰς αἰκίαν περιβαλεῖν, μὴ εἰδότες ὅτι ὁ ὑψίστος ὑπέρμαχος καὶ ὑπερασπιστὴς ἐστὶν τῶν ἐν καθαρᾷ συνειδήσει λατρευόντων τῷ [πα]ναρέτῳ ὀνόματι αὐτοῦ· ᾧ ἡ δόξ[α εἰς] τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν. [Ο]ἱ δὲ ὑπομένοντες ἐν πεποιθήσει δόξαν καὶ τιμὴν ἐκληρονόμησαν, ἐπηρεθῆσαν τε καὶ ἐπαφρόδιτοι ἐγένοντο ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ μνημοσύνῳ αὐτῶν, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

XLVI. *Adhaeremus iustis. Dissensio vestra perniciosa est.*

Τοιοῦτοις οὖν ὑποδείγμασι κολληθῆναι καὶ ἡμᾶς δεῖ, ἀδελφοί. Γέγραπται γάρ· κολλᾶσθε¹ τοῖς ἁγίοις, ὅτι οἱ κολλώμενοι αὐτοῖς ἁγιασθήσονται.² Καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ λέγει· μετὰ ἀνδρὸς ἀθώου ἀθῶος ἔση,³ καὶ μετ' ἐκλεκτοῦ ἐκλεκτὸς ἔση, καὶ μετὰ στρεβλοῦ διαστρέψεις.⁴ Κολληθῶμεν οὖν τοῖς ἀθώοις καὶ δικαίοις· εἰσὶν δὲ οὗτοι ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ. Ἰν[α]⁵ τί ἔρεις, καὶ θυμοὶ, καὶ διχοστασίαι, καὶ σχίσματα, πόλεμὸς τε ἐν ὑμῖν; Ἡ⁶ οὐχὶ ἕνα Θεὸν ἔχομεν καὶ ἕνα Χριστόν; καὶ ἐν πνεύμα τῆς χάριτος τὸ ἐκχυθὲν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ μία κλήσις ἐν Χριστῷ; Ἰνα τί διελκομεν καὶ διασπῶμεν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ, καὶ στασιάζομεν πρὸς τὸ σῶμα τὸ ἴδιον, καὶ εἰς τοσαύτην ἀπονοίαν⁷ ἐρχόμεθα, ὥστε ἐπιλαθέσθαι ἡμᾶς, ὅτι μέλη ἐσμὲν ἀλλήλων; Μνήσθητε τῶν λόγων Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν. Εἶπε γάρ· οὐαί⁸ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκεῖνῳ· καλὸν ἦν αὐτῷ εἰ οὐκ ἐγεννήθη, ἢ ἕνα τῶν ἐκλεκτῶν μου σκανδαλίσει· κρεῖττον ἦν αὐτῷ, περιτεθῆναι μύλον καὶ καταποτισθῆναι εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ἕνα τῶν μικρῶν μου σκανδαλίσει.⁹ Τὸ σχίσμα ὑμῶν πολλοὺς διέστρεψεν, πολλοὺς εἰς ἀθυμίαν ἔβαλεν, πολλοὺς εἰς διαταγμὸν, τοὺς πάντας ἡμᾶς εἰς λύπην· καὶ ἐπίμονος ὑμῶν ἐστὶν ἡ στάσις.

Cap. XLV. 1) Cfr. illud τι τῶν ἀνηκόντων ὑμῖν εἰς σωτηρίαν c. 17. Ep. Barnab.

2) Ita Ms. Cfr. tamen supra c. 40. ἐγκεκυρώτες εἰς τὰ βάθη τῆς θείας γνώσεως.

3) ἐπίστασθαι Ms.

4) ἐφυλακίσθησαν in Ms. invenerunt Millius et Iacobsonus, ἐφυλάχθησαν evulgarunt Iunius, Colomesius et alii.

5) Dan. 6, 16.

6) Dan. 3, 20.

7) Male nonnulli textum immutare

XLV. *Improborum est, iustos vexare et deiicere.*

Contentiosi estis, fratres, et in rebus, quae ad salutem minime pertinent, accensi zelo. Scripturas diligenter inspicite, quae Spiritus sancti vera sunt oracula. Attendite, in illis nihil iniustum neque perversum scriptum esse. Non enim a viris sanctis invenietis iustos reiectos. Persecutionem passi sunt iusti, sed ab iniquis; in carcerem sunt coniecti, sed ab impiis; lapidati sunt, sed a nefariis; occisi sunt, sed a scelestis et iniusto zelo abreptis. Haec patientes gloriose tulerunt. Quid enim, fratres, dicemus? Daniel in speluncam leonum ab eis qui Deum timebant coniectus est? An Ananias, Azarias et Misael conclusi sunt in fornacem ignis ab eis qui magnificentum et gloriosum altissimi cultum observabant? Absit prorsus! Quinam igitur haec patrarunt? Abominandi et omni malitia pleni eo furoris rixati sunt, ut eos, qui in sancta et inculpata voluntate Deo servierunt, tormentis iniecerint, ignorantes, Altissimum propugnatorem et defensorem eorum esse, qui in pura conscientia nomen eius virtute plenum colunt, cui sit gloria in secula seculorum, Amen! Illi vero, in fiducia patienter tolerant, gloriae et honoris haeredes facti sunt, et a Deo exaltati et gratiosi sunt effecti in memoria ipsorum, in secula seculorum, Amen!

XLVI. *Adhaereamus iustis. Dissensio vestra pernicioosa est.*

Talibus igitur exemplis et nos adhaerere oportet, fratres. Scriptum enim est: „Sanctis vos adiungite, quia, qui illis adhaerent, sanctificabuntur.“ Et rursus in alio loco: „cum viro innocente innocens eris, et cum electo electus eris, et cum perverso perverteris.“ Quare innocentibus et iustis iungamus nos; ii quippe sunt electi Dei. Cur inter vos sunt contentiones, irae, dissensiones, schismata et bellum? Nonne unum Deum et unum Christum habemus? Nonne unus est Spiritus gratiae, qui super nos effusus est, et una vocatio in Christo? Cur divellimus et discerpimus membra Christi, et contra proprium corpus seditionem movemus, eoque vesaniae devenimus, ut alios aliorum membra esse obliviscamur? Recordamini verborum Iesu Domini nostri. Dixit enim: „vae homini illi! Bonum erat ei si natus non fuisset, quam ut unum ex electis meis scandalizaret; melius erat ut ei mola circumponeretur et demergeretur in mare, quam ut unum de pusillis meis scandalizaret.“ Schisma vestrum multos pervertit, multos in animi deiectionem, multos in vacillationem, omnes nos in tristitiam coniecit, nos omnes moerore affectit; et adhuc seditio vestra persistit.

volverunt. De voce *ξερίζω* v. Steph. Thes. (edit. nov.) et Passow, Lex. gr. II.

8) Sic nos legendum putamus. Ms. habet *ἐπαφρον* i. e. quod spuma obductum renidet et albescit. Davinius coniicit *ἐπαίθριοι*, Boisius *ἐλαφροί*, solutis vinculis, vel *ἀρέπαφοι*, intacti sc. ab igne. II. ed. IV.

Cap. XLVI. 1) Haec verba in S. Scriptura frustra quaeruntur. Cfr. Clem. Alex. Strom. V, 8. p. 677.

2) Ps. 17, 26. 27.

3) Iac. 4, 1.

4) Eph. 4, 4—6.

5) Vid. supra c. 1. *εἰς τοσοῦτον ἀπορίας*.

6) Quod antiquis non insolens fuit, multa testimonia Clemens in unum coniungit: nempe Matth. 26, 24. Luc. 17, 2. Matth. 18, 6. Marc. 9, 12. Cot. Cfr. Clem. Alex. Strom. III, 18. p. 561.

XLVII. *Discordia vestra recens peior est priori, quae Pauli temporibus fuit.*

actus
 Ἀναλάβετε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ μακαρίου Παύλου τοῦ ἀποστόλου. Τί πρῶτον ὑμῖν ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου ἔγραψεν; Ἐπ' ἀληθείας πνευματικῶς ἐπίστευεν ὑμῖν, περὶ αὐτοῦ τε καὶ Κηφᾶ τε καὶ Ἀπόλλω, διὰ τὸ καὶ τότε προσέκλιεις ὑμᾶς πεποιθῆσθαι. Ἀλλ' ἡ πρόσκλισις ἐκείνη ἦτονα ἁμαρτιᾶν ὑμῖν προσήνεγκεν· προσεκλίθητε γὰρ ἀποστόλοις μεμαρτυρημένοις καὶ ἀνδρὶ δεδοκιμασμένω παρ' αὐτοῖς. Νυνὶ δὲ κατανοήσατε, τίνας ὑμᾶς διέστρεψαν καὶ τὸ σερμόν^α τῆς περιβοήτου φιλαδελφίας ὑμῶν ἐμείωσαν. Αἰσχρὰ, ἀγαπητὸν, καὶ λίαν αἰσχρὰ, καὶ ἀνάξια τῆς ἐν Χριστῷ ἀγωγῆς, ἀκούεσθαι⁵, τὴν βεβαιοτάτην καὶ ἀρχαίαν⁶ Κορινθίων ἐκκλησίαν δι' ἐν ἣ δύο πρόσωπα στασιάζει πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους. Καὶ αὕτη ἡ ἀκοή οὐ μόνον εἰς ἡμᾶς ἐχώρησεν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἑτεροκλινεῖς⁷ ὑπάρχοντας ἀφ' ἡμῶν· ὥστε καὶ βλασφημίας ἐπιφέρεσθαι τῷ ὀνόματι κυρίου διὰ τὴν ὑμετέραν ἀφροσύνην, ἑαυτοῖς δὲ κίνδυνον ἐπιξεργάζεσθαι.

XLVIII. *Redeatis ad fraterni amoris studium.*

Ἐξάρωμεν οὖν τοῦτο ἐν τάχει, καὶ προσπέσωμεν τῷ δεσπότῃ, καὶ κλαύσωμεν ἰκετεύοντες αὐτὸν, ὅπως ἴλεως γενόμενος ἐπικαταλλαγῇ ἡμῖν, καὶ ἐπὶ τὴν σεμνὴν τῆς φιλαδελφίας ἡμῶν [καὶ] ἀγνὴν ἀγωγὴν ἀποκαταστήσῃ ἡμᾶς. Πύλη γὰρ δικαιοσύνης ἀνεωγυῖα εἰς ζωὴν αὕτη, καθὼς γέγραπται· ἀνοίξατέ μοι³ πύλας δικαιοσύνης. εἰσελθὼν ἐν αὐταῖς ἐξομολογήσομαι⁴ τῷ κυρίῳ· αὕτη ἡ πύλη τοῦ κυρίου· δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ. Πολλῶν⁴ οὖν πυλῶν ἀνεωγυῖων, ἢ ἐν δικαιοσύνῃ αὕτη ἔστιν ἢ ἐν Χριστῷ⁵, ἐν ἣ μακάριοι πάντες οἱ εἰσελθόντες, καὶ κατευθύνοντες τὴν πορείαν αὐτῶν ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ, ἀταράχως πάντα ἐπιτελοῦντες. Ἦτω τις πιστὸς, ἦτω δυνατὸς γνῶσιν ἐξευτεῖν, ἦτω σοφὸς ἐν διακρίσει λόγων, ἦτω ἀγνὸς ἐν ἔργοις· τοσοῦτῷ⁶ γὰρ μᾶλλον ταπεινοφρονεῖν ὀφείλει, ὅσα δοκεῖ μᾶλλον μεῖζων εἶναι, καὶ⁷ ζητεῖν τὸ κοινωφελὲς πᾶσιν, καὶ μὴ τὸ ἑαυτοῦ.

XLIX. *Charitatis encomium.*

Ὁ ἔχων ἀγάπην ἐν Χριστῷ, τηρησάτω τὰ τοῦ Χριστοῦ παραγγέλματα. Τὸν δεσμόν¹ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τίς δύναται ἐξηγήσασθαι; Τὸ μεγαλεῖον τῆς καλλονῆς αὐτοῦ τίς ἀρκεῖ, ὡς ἔδει, εἰπεῖν; Τὸ

Cap. XLVII. 1) I Cor. 3, 13 sqq.

2) I. e. in primordiis evangelicae praedicationis.

3) ἦτονα Cfr. Ioann. 19, 11.

4) Cfr. supra c. 1. Νέοις τε μέτρια καὶ σεμνὰ νοεῖν ἐπιτρέπεται.

5) Leg. ἀκούεται, ut monet Iunius, Boisius, Fellus, Colomesius et al.

6) I. e. in ipsis Evangelii primordiis fundata. Nequaquam solide ex hoc epitheto inferunt viri docti, tempore de-

mum Domitiani aut Traiani scriptam fuisse hanc epistolam, cum tempore Neronis antiqua nequiverit appellari ecclesia. Frey.

7) Ethnicos haud dubie intelligit, respiciens ad illud in Ep. ad Rom. 2, 24. τὸ γὰρ ὄνομα τοῦ Θεοῦ δι' ὑμᾶς βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν. Cfr. I Tim. 6, 1.

Cap. XLVIII. 1) Καὶ interponendum ex Clem. Alex. Strom. IV, 17 p. 613, ut vidit Wottonus post Cot. et Colom.

XLVII. *Discordia vestra recens peior est priori, quae Pauli temporibus fuit.*

Epistolam beati Pauli Apostoli in manus sumite. Quid primum vobis in principio Evangelii scripsit? Certe divinitus inspiratus de seipso, de Cepha et Apollo ad vos literas dedit, quia etiam tum inter vos factiones et partium studia fuerant. Sed factio ista minus vobis intulit peccatum; propendebatis enim in Apostolos praeclaro testimonio celebres, et a virum ab illis probatum. Nunc vero, qui sint qui vos perverterint, et nominatissimi amoris vestri fraterni decus imminuerint, vobiscum perpendite. Turpia, fratres, turpia valde et christiana vivendi ratione indigna audire debemus, firmissimam scilicet et antiquam Corinthiorum ecclesiam propter unam aut alterum hominem contra presbyteros seditionem movere. Et hic quidem rumor non tantum ad nos, sed ad eos etiam, qui a nobis alieni sunt, manavit; ita ut propter vestram amentiam blasphemiae nomini Domini inferantur, et vobis ipsis periculum creetur.

XLVIII. *Redeatis ad fraterni amoris studium.*

Auferamus igitur hoc celeriter; pedibus Domini advolvamur, et fletus suppliciter imploremus eum, ut propitius factus nobis reconcilietur, et pristinae nostrae decorae et castae fraterni amoris conversationi nos restituat. Haec enim vita porta iustitiae est ad vitam aperta, sicut scriptum est: aperite mihi portas iustitiae; ingressus in eas confitebor Domino; haec porta Domini, iusti intrabunt in eam. Cum igitur multae portae apertae sint, ea quae est iustitiae, eadem et in Christo est; beati omnes, qui in eam intrarunt, et iter suum in sanctitate et iustitia direxerunt, omnia imperturbate peragentes. Sit aliquis fidelis, sit potens in enarranda cognitione sublimiori, sit sapiens in sermonum diiudicatione, sit castus in operibus; tanto humilior esse debet, quanto maior esse videtur, et quaerere debet quod omnibus utile est, non solum sibi.

XLIX. *Charitatis encomium.*

Qui charitatem in Christo habet, servet Christi mandata. Vinculum charitatis Dei quis potest enarrare? Quis pulchritudinis eius magnificentiam, prout par est, eloqui valet? Altitudo, ad quam evehit, charitas

2) Ps. 117, 19. 20. Locus extat ap. Clem. Alex. Strom. I, 7. p. 338. 339.

3) Ms. *ἔξομολογήσωμαι*. Vocales *ω* et *ο* etiam in antiquissimis Codd. haud raro a librariis confunduntur.

4) Citantur haec a Clem. Alex. Strom. VI. 8 p. 772, tamquam ex S. Barnaba, lapsu memoriae, vel levi incuria aut errore; supra enim (Strom. I, 7. p. 339.) Clementi, ut mihi videtur, ea tribuit. Jac. Matth. 7, 13. 14.

5) Cfr. Ignat. ad Philad. c. 9. *ἀντὸς ὧν θύρα τοῦ πατρὸς, δι' ἧς εἰσέρχονται κτλ.* Hermae Past. Sim.

9, 12. Porta vero *Filius Dei est*, qui *solus est accessus ad Deum*.

6) Matth. 23, 11.

7) I Cor. 10, 33. Apud Clem. Alex. Strom. IV, 15. p. 613.

Cap. XLIX. 1) Coloss. 3, 14. Hieronymus (Opp. T. VII. p. 606. ed. Valars) in Eph. 4, 1. adnotat: 'Potest et in Christi vinculis et in carcere pro martyrio constitutus haec scribere: melius autem est, si victum in Christi charitate dicamus. Cuius rei et Clemens ad Corinthios testis est, scribens Vinculum charitatis Dei quis poterit enarrare?'

ὑψος², εἰς δ' ἀνάγει ἡ ἀγάπη, ἀνεκδιήγητόν ἐστιν. Ἀγάπη κολλᾷ ἡμᾶς τῷ Θεῷ· ἀγάπη³ καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν· ἀγάπη πάντα ἀνέχεται, πάντα μακροθυμεῖ· οὐδὲν βανασσον ἐν ἀγάπῃ, οὐδὲν ὑπερήφανον· ἀγάπη σχίσμα οὐκ ἔχει, ἀγάπη οὐ στασιάζει, ἀγάπη πάντα ποιεῖ ἐν ὁμονοίᾳ· ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐτελειώθησαν πάντες οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ· διὰ ἀγάπης οὐδὲν εὐαρεστον ἐστιν τῷ Θεῷ. Ἐν ἀγάπῃ προσελάβετο ἡμᾶς ὁ δεσπότης· διὰ τὴν ἀγάπην, ἣν ἔσχεν πρὸς ἡμᾶς, τὸ αἷμα⁴ αὐτοῦ ἔδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ κύριος ἡμῶν, ἐν θελήματι Θεοῦ, καὶ τὴν σάρκα⁵ ὑπὲρ τῆς σαρκὸς ἡμῶν, καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

I. Oremus, ut digni habeamur charitate.

Ὅρατε, ἀγαπητοὶ, πῶς μέγα καὶ θαυμαστόν ἐστιν ἡ ἀγάπη, καὶ τῆς τελειότητος αὐτῆς οὐκ ἔστιν ἐξήγησις. Τίς ἱκανὸς ἐν αὐτῇ εὐρεθῆναι, εἰ μὴ οὓς ἂν καταξιώσῃ [ὁ Θεός; Εὐχόμε]θα οὖν καὶ αὐτῶ- μέθα ἀπὸ τοῦ ἐλέους¹ αὐτοῦ, ἵνα ἐν ἀγάπῃ [ζῶμεν], διὰ προσκλι- σεως ἀνθρῶ[πίνης], ἄμωμοι. Αἱ γενεαὶ πᾶσαι [ἀπὸ Ἀδάμ]² ἕως τῆςδε ἡμέρας παρῆ[λθον], ἀλλ' οἱ ἐν ἀγάπῃ τελειωθέν[τες], κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν, ἔχουσιν[ε] χάρον εὐσεβῶν. οὐ φανερ[οῦν]ται³ ἐν τῇ ἐπι- σκοπῇ τῆς βασιλ[είας] τοῦ Χριστοῦ. Γέγραπται γάρ· „εἰσελ[θε] εἰς τὰ ταμεία⁴ μικρὸν ὅσον ὄσο[ν]⁵, ἕως οὐ παρέλθῃ ἡ ὄρη καὶ θ[υμὸς] μου, καὶ⁶ μνησθήσομαι ἡμέρ[ας] ἀγαθῆς, καὶ ἀναστήσω ὑμᾶς [ἐκ] τῶν θηκῶν ὑμῶν.“ Μακάριοι ἐσμεν, ἀγαπητοὶ, εἰ τὰ [προσ]τάγματα τοῦ Θεοῦ ἐποιούμεεν [ἐν ὁ]μονοίᾳ ἀγάπης, εἰς τὸ ἀφεθῆ[ναι] ἡμῖν δι' ἀγάπης⁷ τὰς ἁμαρτίας [ἡμῶν]⁸. Γέγραπται γάρ· „μακάριοι⁹, ὧν [ἀφέ]θησαν αἱ ἀνομίαι, καὶ ὧν ἔπεκ[αλύ]φθησαν αἱ ἁμαρτίαι. Μακάριοι [ἀνήρ], οὐ οὐ¹⁰ μὴ λογισθῆται κύριος ἁμαρτιῶν, οὐδέ ἐστιν ἐν τῷ στόματι αὐτ[οῦ] δόλος.“ Οὗτος ὁ μακαρισμὸς ἐ[γέ]νετο ἐπὶ τοὺς ἐκλελεγμένους ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμ[ῶν], ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶ[ν]ας τῶν αἰ[ῶ]νων. Ἀμήν.

2) Vocc. τὸ ὑψος — καταξιώσῃ ὁ Θεός cap. seq. ap. Clem. Alex. Strom. IV, 18. p. 613. extant multifarie variata.

3) I Petr. 4, 8. I Cor. 13, 4 sqq. Iac. 5, 20.

4) Gal. 1, 4. Ioann. 3, 16. I Ioann. 4, 9. 10.

5) Paene eadem habentur a B. Irenaeo forsans respiciente hunc locum: Τῷ ἰδίῳ οὖν αἵματι λυτρωσαμένου ἡμᾶς τοῦ Κυρίου, καὶ δόντος τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, καὶ τὴν σάρκα τὴν ἑαυτοῦ ἀντὶ τῶν ἡμετέρων σαρκῶν. [V. 1, l. p. 292, ed. Massuet.]. Ex sententia igitur utriusque Patris Iesus Christus Dominus noster dedit τὴν ψυχὴν καὶ σάρκα ἑαυτοῦ ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς καὶ τῆς

σαρκὸς ἡμῶν, quod plane evertit impij Socini dogma, Iesum Christum non praestitisse satisfactionem plenam et vicariam: nec non Apollinaris dogma, eum non habuisse animam rationalem, quum locum eius supplerit ὁ λόγος: ut enim animas nostras redimeret, dedit animam suam, i. e. humanam; quum aliter non fuisset proprium sacrificium pro anima humana. Wolf. Haec enim non significare possunt: Christus carnem dedit suam ut nostram carnem beatam redderet; sed nil nisi hoc: Christus carnem dedit suam ut ne nostra caro interiret, aeternis poenis affecta. Lipsius p. 82 l. c.

Cap. L. 1) Hanc Millii coniecturam, praeante Gallandio, admisit Iacobsonus pro lectione Iuniana αὐτῶμεθα [εἶναι

inarrabilis est. Charitas nos Deo agglutinat; charitas peccatorum multitudinem tegit; charitas omnia sustinet, omnia patienter tolerat; nihil sordidum in charitate, nihil superbum; charitas schisma non habet; charitas seditionem non movet; charitas omnia in concordia facit; in charitate omnes Dei electi perfecti sunt facti; sine charitate nihil Deo acceptum est. In charitate nos Dominus sibi assumisit; propter charitatem, quam erga nos habuit, Dominus noster Iesus Christus voluntate divina sanguinem suum pro nobis tradidit, et carnem pro carne nostra, et animam pro animabus nostris.

L. Oremus ut digni habeamur charitate.

Videtis, dilecti, quam magna et admiranda sit charitas, et quod perfectio eius nequeat enarrari. Quis est idoneus, ut in ipsa inveniat, praeter eos, quos Deus dignos esse voluerit? Oremus igitur et petamus ab illius misericordia, ut in charitate vivamus, sine propensione aliqua humana, et inculpati. Generationes omnes ab Adam usque in hodiernum diem praeterierunt; qui vero per Dei gratiam in charitate sunt consummati, locum piorum obtinent, et in visitatione regni Christi manifestantur. Scriptum enim est: ,ingredere in cubicula paululum quantumcunque, donec ira mea et furor pertranseat; et recordabor diei boni, et suscitabo vos e sepulchris vestris.' Beati sumus, dilecti, si praecepta Domini in charitatis concordia impleverimus, ut per charitatem peccata nostra nobis remittantur. Scriptum enim est: ,beati, quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. Beatus vir, cuius peccatum Dominus non imputabit, neque est in ore eius dolus.' Haec beatitudinis praedicatio ad eos pertinet, qui per Iesum Christum Dominum nostrum a Deo sunt electi, cui sit gloria in secula seculorum. Amen.

ἀξιῶν. Subinde p. αὐτοῦ Iunius, Fel-las, Colomesius et alii mallent ἀπὸ τῆς sc. ἀγάπης.

2) Nullam lacunam indicant Iun., Galland., Russel., Schoenemann. et alii. Spatium autem in Ms. certe extat.

3) φανερό[ωθήσονται] Iun., Colom., Galland. et alii supplent ex Clem. Alex.

4) Isai. 26, 20. Sensus est: aliquot temporis sepulchris erunt tecti, tunc resurgent. II.

5) Ὅσον geminatum habes etiam Hebr. 10, 37. lac.

6) Simile nonnihil habes in libro apocrypho IV Esdr. 2, 16. Colom. Respexisse auctorem ad Ezech. 37, 12. 13. putat Galland.

7) Animadvertite hic Clementem eandem plane vim Charitati ad remissionem peccatorum seu Iustificationem consequendam tribuere, quam tribuit Fidei Apostolus Paulus, cuius tamen mentem igno-

rare aut ab ea deflectere non potuit Clementis: immo eadem plane utitur forma loquendi, Οὗτος ὁ μακαρισμὸς ἐγένετο ἐπὶ πτλ. qua Paulus ad Rom. 4, 9.

Ὁ μακαρισμὸς οὖν οὗτος πτλ. tandemque idem Davidis testimonium adhibet ad confirmationem huius doctrinae de Charitatis efficacia ad Iustificationem, ex quo Fidei vim sine operibus docuerat Paulus, Rom. 4, 6—8. ut longe clarissimum sit, nunquam sanctos hos viros tam subtilem notionem Fidei animo concepis-
se, quae sanctitatem Charitatemque ab ea removeret. Patet etiam quomodo intelligendum, quod c. 32. inculcat. Frey.

8) Sic edd. usque ad Wottonum, et recte quidem, ut Iacobsonus contra illum notat.

9) Ps. 32, 1. 2.

10) Ita se habet Cod. Ms., Vat. Codex LXX interp. exhibet φ. Sic S. Paulus ad Rom. 4, 8. Woll.

LI. *Dissidii participes, praesertim auctores, consistantur peccatum ipsorum.*

· Ὅσα [οὖν] παρέ[βη]μεν διὰ τινος τῶν [τοῦ] ἀντικει[μέ]νου¹, ἀξιόσωμεν [συγγνώμην]. καὶ ἐκεῖνοι δέ, οὔτινε[ς] ἀρχηγ[οὶ τῆς] στάσεως καὶ διχοστασίας ἐγεν[ήθ]ησαν, ὀφείλουσιν τὸ κοινὸν τῆς ἐλπίδος σκοπεῖν. Οἱ γὰρ μετὰ φόβου καὶ ἀγάπης πολιτευόμενοι ἑαυτοὺς θέλουσιν μᾶλλον αἰκίαις² περιπίπτειν, ἢ τοὺς πλησίον· μᾶλλον δὲ ἑαυτῶν κατ[ά]γνωσιν φέρουσιν, ἢ τῆς παραδεδομένης ἡμῖν[υ] καλῶς καὶ δικαίω[ς] ὁμοφωνίας. Καλὸν γ[ὰρ] ἀνθρώπῳ ἐξομολογεῖσθαι περὶ τ[ῶν] παραπτωμ[ά]των, ἢ σκληρῶναι τὴν καρδίαν αὐτ[οῦ], καθὼς ἐσκληρύνθη ἡ καρδία τῶν στασιαζόντων³ πρὸς τὸν θεράποντα τοῦ Θεοῦ Μωϋσῆν· ἂν τὸ [κρί]μα πρόδηλον ἐγενήθη. Κατέβ[η]σαν γὰρ εἰς ἄδου ζῶ[ν]τες,⁴ καὶ θά[νατος] κατέτιεν αὐ[τούς]. Φαραὸ⁴ καὶ ἡ στρα[τιά] αὐτ[οῦ], καὶ πάντες οἱ ἡγοῦμε[νοὶ Αἰγ]ύπτου, τὰ τε ἄρματα καὶ οἱ ἀναβά[ται] αὐτῶν οὐ δι' ἄλλην τινὰ [αἰτία]ν ἐβυθίσθησαν εἰς θάλασσαν [ἐρυσ]τράν καὶ ἀπώλοντο, ἀλλὰ διὰ [τὸ] σκληρυνθῆναι αὐτῶν τὰς ἀσυνέτου[ς] καρδίας, μετὰ τὸ γενέσθαι [τὰ] σημ[εῖ]α [καὶ] τὰ τέρατα ἐν γῆ Αἰγύ[πτου] διὰ [τοῦ] θεράποντος τοῦ Θεοῦ [Μ]ωϋσέως.

LII. *Talis confessio Deo placet.*

Ἐπροσεῆς¹, ἀδελφοί, [ὁ] δεσπότης ὑπάρχει τῶν πάντων· [οὗ]δὲν οὐδενὸς χρεῖς, εἰ μὴ τὸ [ἐξ]ομολογεῖσθαι αὐτῷ. Φησὶ γὰρ [ὁ] ἐκλεκτὸς Λαβίδ², ἐξομολογήσο[μ]αι² τῷ κυρίῳ, καὶ ἀρέσει αὐτῷ ὑπὲρ [μ]όσχον νέον, κέρατα ἐκφέροντα καὶ ὄπλᾶς· ἰδέτωσαν πτωχοὶ καὶ εὐφρανθήτωσαν. Καὶ πάλιν λέγει· Ἐθύσον³ τῷ Θεῷ θυσίαν αἰ[νέ]σεως, καὶ ἀπόδος τῷ ὑψίστῳ τὰς εὐχὰς σου· καὶ ἐπικάλυψαί με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως σου, καὶ ἐξελοῦμαι σε, καὶ δοξάσεις με. Θυσία⁴ γὰρ τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον·

LIII. *Mosis charitas erga populum suum.*

Ἐπίστασθε γὰρ, καὶ καλῶς ἐπίστασθ[ε] τὰς ἱερὰς γραφὰς, ἀγαπητοί, [καὶ] ἔγκε[κ]ύφατε εἰς τὰ λόγια τοῦ [Θεοῦ]. Εἰς ἀνάμνησιν οὖν ταῦτα [λάβετε]. Μωϋσέως γὰρ ἀναβά[ντος εἰς]¹ τὸ ὄρος, καὶ ποιήσαν[τος] τεσσαρ[άκοντα] ἡμέρας καὶ τεσ[σαράκοντα] νύκτας ἐν νηστείᾳ [καὶ] ταπεινώσει, εἶπεν πρὸς αὐτὸν [ὁ] κύριος· „Μωϋσῆ³, Μωϋσῆ, κατάρθθι [τὸ] τάχος] ἐντεῦθεν, ὅτι ἠνόμησεν [ὁ] λαὸς σ]ου, οὓς ἐξήγαγες ἐκ γῆς [Αἰγύπτου]· παρέβησαν ταχὺ ἐκ [τῆς] ὁδοῦ, ἧς ἐνετείλω αὐτοῖς, [ἐποίησα]ν ἑαυτοῖς χωνεύματα· [Καὶ εἶπε]ν κύριος πρὸς αὐτόν· „λελάλη[κα] πρὸς] σε ἅπαξ καὶ δις, λέγων· [ἐώρακα] τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ ἰδοὺ, λαὸς [σ]κληροτράχηλος· ἔασόν [με] ἔξολ[ε]θρευσαί αὐτούς, καὶ ἔξα[λείψω] τὸ] ὄνομα αὐτῶν ὑποκά[τωθεν] τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ποιήσω [σε εἰς ἔθ]νος μέγα καὶ θαναμαστὸν [καὶ] πολ[ύ] μᾶλλον ἢ τοῦτο· [Ἐἶπε] δὲ Μωϋσῆς· „μηθαρῶς⁵, κύριε· [ἄφες] τὴν ἀ[μαρτίαν] τῷ λαῷ τούτῳ, ἢ καὶ ἐξάλειψον ἐκ βίβλου ζώντων· Ὡς μεγάλης ἀγάπης, ὡ

Cap. LI. 1) Sc. δόλων vel ἐνεδρῶν.
Woll. Cfr. Ep. Barnab. c. 2. Cum sint
ergo dies nequissimi, et contrarius habeat
huius saeculi potestatem.

2) Cod. Ms. οἰκίας.

3) Num. 16.

4) Exod. 14.

LI. *Dissidii participes, praesertim auctores, conflentur peccatum ipsorum.*

Quaecumque igitur per aliquas adversarii suggestiones deliquimus, veniam et indulgentiam imploremus; illi vero, qui seditionis et dissensionis principes exstiterunt, communem spem contemplari debent. Qui enim a timore et charitate vitam degunt, se ipsos potius quam proximos in cruciatus incidere volunt, et se ipsos potius quam pulchre et iuste traditam nobis consensionem subire vituperationem volunt. Melius enim est homini, peccata sua confiteri, quam indurare cor suum; prout induratum est eorum cor, qui contra Moysen famulum Domini seditionem concitarunt, quorum condemnatio manifesta fuit. Descenderunt enim in infernum vivi, et mors eos absorpsit. Pharaon una cum exercitu suo, et omnes praefecti Aegypti, currus etiam et consistentes in eis non aliam ob causam rubri maris profundo immersi sunt et perierunt, quam quod stulta eorum corda, post tot signa et miracula ostensa per famulum Dei Moysen in terra Aegypti, indurata fuerint.

LII. *Talis confessio Deo placet.*

Nullius rei, fratres, indigus est Dominus omnium; nihil a quoquam desiderat, praeterquam ut ipsi fiat confessio. Dicit enim electus David: confitebor Domino, et placebit ei super vitulum novellum, cornua producentem et ungulas; videant pauperes et laetentur.¹ Et rursus dicit: immola Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua. Et invoca me in die tribulationis tuae, et eruam te, et glorificabis me. Sacrificium enim Deo spiritus contribulatus.²

LIII. *Mosis charitas erga populum suum.*

Nostis autem, dilecti, et probe nostis sacras Scripturas, et penitus in divina eloquia introspeixistis. Illa igitur in memoriam revocate. Cum Moyses in montem ascendisset, et quadraginta dies noctesque quadraginta in ieiunio et humilitate transegisset, dixit ad eum Dominus: Moyses, Moyses, descende velociter hinc, quia iniquitatem fecit populus tuus, quos eduxisti de terra Aegypti; transgressi sunt cito de via, quam mandasti eis, et fecerunt sibi fusilia. Et dixit Dominus ad illum: locutus sum ad te semel et iterum, dicens: Vidi populum hunc, et ecce, populus dura cervice est; sine me exterminare eos, et delebo nomen eorum sub coelo; et faciam te in gentem magnam et mirandam, et hac numeroisorem.³ Dixit autem Moyses: neutiquam Domine; remitte huic populo peccatum, vel etiam me dele de libro viventium.⁴ O charitatem magnam!

Cap. LII. 1) Cfr. Act. 17, 25. et Ep. ad Diogn. c. 3.

2) Ps. 68, 31—33. Clem. Alex. l. c. p. 614.

3) Ps. 49, 14. 15.

4) Ps. 50, 19.

Cap. LIII. 1) ἀναβαλ[ωντος εἰς] edd. ante Iacobsonum.

2) ποιῆν χρόνον = διατροβῆν. Cfr. Act. 15, 33. 18, 23. 20, 3. II Cor. 11, 25. Iac. 4, 13.

3) Exod. 32, 7 sqq. Deut. 9, 12 sqq.

4) Cfr. Clem. Alex. Strom. IV, 19. p. 617.

5) Exod. 32, 32.

τελειότητος ἀνυπερβλήτου! Παρῆρησιάζεται θεράπων πρὸς κύριον, αἰτεῖται ἄφεσιν τῷ πλήθει, ἣ καὶ ἑαυτὸν ἐξαλειφθῆναι μετ' αὐτῶν ἄξιοι.

LIV. *Qui charitate plenus est, omne damnum subit, dummodo pax ecclesiae restituatur.*

Τίς οὖν ἐν ὑμῖν γενναῖος, τίς εὐσπλαγχνος, τίς πεπληροφορημένος ἀγάπης; Εἰπάτω· εἰ δὲ ἐμὲ στάσις καὶ ἔρις καὶ σχίσματα, ἐκχωρῶ, ἄπειμι, οὐ ἔαν βούλησθε, καὶ ποιῶ τὰ προστασσόμενα ὑπὸ τοῦ πλήθους· μόνον τὸ ποιμνιον τοῦ Χριστοῦ εἰρηνευέτω μετὰ τῶν καθεσταμένων πρεσβυτέρων. Τοῦτο ὁ ποιήσας ἑαυτῷ μέγα κλέος ἐν κυρίῳ περιποιήσεται, καὶ πᾶς τόπος δέξεται αὐτόν. Τοῦ γὰρ κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. Ταῦτα οἱ πολιτευόμενοι τὴν ἀμεταμέλητον πολιτείαν τοῦ Θεοῦ ἐποίησαν καὶ ποιήσουσιν.

LV. *Huius charitatis exempla.*

Ἵνα δὲ καὶ ὑποδείγματα ἔθνῶν ἐνέγκωμεν· πολλοὶ βασιλεῖς καὶ ἡγούμενοι, λοιμικοῦ τινὸς ἐνστάτος καιροῦ, χρησιμοδοτηθέντες, παρέδωκαν ἑαυτοὺς εἰς θάνατον, ἵνα ῥύσωνται διὰ τοῦ ἑαυτῶν αἵματος τοὺς πολίτας. Πολλοὶ ἐξεχώρησαν ἰδίων πόλεων, ἵνα μὴ στασιάζωσιν ἐπὶ πλεῖον. Ἐπιστάμεθα πολλοὺς ἐν ἡμῖν παραδεδωκότας ἑαυτοὺς εἰς δεσμὰ, ὅπως ἐτέρους λυτρώσονται. Πολλοὶ ἑαυτοὺς παρέδωκαν εἰς δουλείαν, καὶ λαβόντες τὰς τιμὰς αὐτῶν, ἐτέρους ἐνώμισαν. Πολλὰ γυναῖκες ἐνδυναμώθεισαι διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἐπετελέσαντο πολλὰ ἀνδρεία. Ἰουδιθ² ἡ μακαρία, ἐν συγκλεισμῷ οὔσης τῆς πόλεως, ἠτήσατο παρὰ τῶν πρεσβυτέρων, ἐαθῆναι αὐτὴν ἐξελεῖν εἰς τὴν παρεμβολὴν τῶν ἀλλοφύλων· παραδοῦσα οὖν ἑαυτὴν τῷ κινδύνῳ, ἐξῆλθεν δι' ἀγάπην τῆς πατρίδος καὶ τοῦ λαοῦ, τοῦ ὄντος ἐν συγκλεισμῷ· καὶ παρέδωκεν κυρίως Ὀλοφέρνην ἐν χειρὶ θηλείας. Οὐχ ἦττον³ καὶ ἡ τελεία κατὰ πίσιν Ἐσθήρ κινδύνῳ ἑαυτὴν παρέβαλεν, ἵνα τὸ δωδεκάφυλον τοῦ Ἰσραὴλ, μέλλον ἀπολέσθαι, ῥύσῃται. Διὰ γὰρ τῆς νηστείας καὶ τῆς ταπεινώσεως αὐτῆς ἠξίωσεν τὸν παντεπόπτην δεσπότην, Θεὸν τῶν αἰώνων· ὃς ἰδὼν τὸ ταπεινὸν τῆς ψυχῆς αὐτῆς ἐξόυστο τὸν λαὸν, ὃν χάριν ἐκινδύνευσεν.

LVI. *Admoneamus et corripiamus nos invicem; qui talem castigationem non renuit, Deum habet protectorem.*

Καὶ ἡμεῖς οὖν ἐντύχωμεν¹ περὶ τῶν ἐν τινι παραπτώματι ὑπαρχόντων, ὅπως δοθῇ αὐτοῖς ἐπιείκεια καὶ ταπεινοφροσύνη, εἰς τὸ εἶξαι αὐτοὺς μὴ ἡμῖν, ἀλλὰ τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ. Οὕτως γὰρ ἔσται αὐτοῖς ἔγκαρπος καὶ τελεία ἢ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἁγίους μετ' οἰκτιρῶν μνεία². Ἀναλάβωμεν παιδεῖαν, ἐφ' ἣ οὐδεὶς ὀφείλει ἀνανα-

Cap. LIV. 1) Locus recitatur ap. Epiph. haer. 27, 6.

2) Ps. 23, 1.

Cap. LV. 1) Huc referenda, quae ap. Origenem leg. in Ev. Ioan. Tom. VI, 36. Tom. I. P. I. p. 262; et ib. Tom. XXVIII, 14. p. 355. ed. Lommatsch.

2) Cfr. Rom. 16, 4. Philipp. 2, 30.

3) λυτρώσωνται placet Schoenemann. Illud servos Dei ex necessitate redimere (Herm. Past. Mand. 8.), a Iacobsono citatum, huc non spectat.

4) Eadem elocutio ap. Paulum Apost. I Cor. 13, 3.

insuperabilem perfectionem! Famulus Dominum libere alloquitur, pro se remissionem postulat, vel seipsum una cum eis deleri petit.

LIV. *Qui charitate plenus est, omne damnum subit, dummodo pax ecclesiae restituatur.*

Quis igitur inter vos generosus, quis misericors, quis charitate plenus? Dicitur: ,si propter me seditio et discordia et schismata orta sunt, discedo, ab eo, quocumque volueritis, et quae multitudo iusserit, facio; solum Christi grex in pace degat cum constitutis presbyteris.' Qui hoc fecerit, magnam sibi gloriam in Domino conciliabit, et omnis locus eam excipiet. ,Domini enim est terra et plenitudo eius.' Haec faciunt et facient, qui divinam, cuius nunquam poenitet, vitam vivunt.

LV. *Huius charitatis exempla.*

Ut autem etiam exempla gentium proferamus: multi reges et gubernatores, pestifero tempore saeviente, cum oraculo essent admoniti, morti se ipsos tradiderunt, ut suo sanguine cives liberarent. Multi, ne diutius seditio duraret, a civitatibus suis secesserunt. Multos inter nos cognovimus, qui se ipsos in vincula coniecerunt, ut alios redimerent. Multi in servitum se ipsos addixerunt, et accepto pretio sui alios cibaverunt. Multae mulieres, gratia divina corroboratae, virilia multa gesserunt. Beata Iudith, cum urbs circumsessa esset, rogavit seniores, ut sibi liceret in alienigenarum castra exire; et periculo se obiciens, propter amorem patriae populi obsessi egressa est; et tradidit Deus Olophernem in manus mulieris. Non minori periculo etiam perfecta in fide Esther, ut duodecim tribus Israel ab instanti exitio liberaret, se ipsam obiecit. Nam in ieiunio et humiliatione precata est rerum omnium inspectorem Dominum, seculorum Deum; qui animi eius humilitatem cernens populum liberavit, cuius gratia illa periculum subierat.

LVI. *Admoneamus et corripiamus nos invicem; qui talem castigationem non renuit, Deum habet protectorem.*

Oremus igitur et nos pro eis, qui in aliquod peccatum lapsi sunt, ut moderatio et humilitas eis concedatur, ut non nobis, sed voluntati divinae cedant. Sic enim misericors mentio eorum apud Deum et sanctos fructuosa erit, et finem suum consequetur. Assumamus, dilecti, disciplinam, propter quam nemo irasci debet. Admonitio, qua alii alios commone-

5) Iudith. 8, 30. Clem. Alex. l. 1. p. 617.

6) Ita lac. in altera ed., in priori cum relqq. edd. οὐχ ἤντων αὐ, Ms. HHTO-NEI. Esther. 7 et 8.

Cap. LVI. 1) ἐντυγχάνειν = oratione intercedere.

2) Gal. 6, 1.

3) *μυετα*, vox Paulina, Rom. 1, 9. Hilgenfeld (die Apost. Vaeter) p. 90, not. 5. (assentiente Gundert, Zeitschr. für luther. Theol. 1854, 479.), verba

difficillima interpretatur sic, ut τοὺς ἀγίτους ad ecclesiam referat: ,Die furbitte um die wiederaufnahme der gefallenen wird noch an Gott und an die heiligen, also an die gemeinde gerichtet.' Quod fieri nequit. Deprecatio enim illa (ἡ μετ' οἰκτιρῶν μυετα) commune est totius ecclesiae officium. Ergo si vera esset Hilgenfeldi interpretatio, ecclesia semet ipsam imploravisset. Quae quum ita sint, non possumus non de Sanctorum invocatione quae vocatur co-

πτεῖν, ἀγαπητοί. Ἡ νουθέτησις, ἣν ποιούμεθα εἰς ἀλλήλους, καλὴ ἔστιν καὶ ὑπεράγαν ὠφέλιμος· κολλᾷ γὰρ ἡμᾶς τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ. Οὕτως γὰρ φησὶν ὁ ἅγιος λόγος· παιδεύων⁴ ἐπαίδευσέν με ὁ κύριος, καὶ τῷ θανάτῳ οὐ παρέδωκέν με· ὃν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος, παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱόν, ὃν παραδέχεται.⁵ Παιδεύσει⁶ με γὰρ, φησὶν, „δικαίος ἐν ἐλέει, καὶ ἐλέγξει με, ἔλαιον⁸ δὲ ἀμαρτωλῶν μὴ λιπανάτω τὴν κεφαλὴν μου.“ Καὶ πάλιν λέγει· „μακάριος⁷ ἄνθρωπος, ὃν ἤλεγξεν ὁ κύριος· νουθέτημα δὲ παντοκράτορος μὴ ἀπαναίνου, αὐτὸς γὰρ ἀλγεῖν ποιεῖ, καὶ πάλιν ἀποκαθίστησιν· ἔπαισεν, καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἴασαντο.“ Ἐξάκις ἐξ ἀναγκῶν ἐξελεῖται σε, ἐν δὲ τῷ ἑβδόμῳ οὐχ ἄψεται⁹ σου κακόν. Ἐν λιμῷ ὄρεται σε ἐκ θανάτου, ἐν πολέμῳ δὲ ἐκ χειρὸς σιδήρου λύσει σε, καὶ ἀπὸ μαστιγῶν γλώσσης σε κρύψει, καὶ οὐ μὴ φοβηθῆσθαι, κακῶν ἐπερχομένων. Ἀδίκων καὶ ἀνόμων καταγελάσῃ, ἀπὸ δὲ θηρίων ἀγρίων οὐ μὴ φοβηθῆσθαι· θῆρες γὰρ ἄγριοι εἰρηνεύσουσίν σοι. Εἶτα γνώσῃ ὅτι εἰρηνεύσει σου ὁ οἶκος, ἡ δὲ δίαίτα τῆς σκηνῆς σου οὐ μὴ ἀμάρτη. Γνώσῃ δὲ ὅτι πολὺ [τὸ σπέρμα σου], τὰ δὲ τέκνα σου ὡσπερ [τὸ παμβό]τανον τοῦ ἀγροῦ. Ἐλευσ[η] δὲ ἐν τά]φῳ, ὡσπερ σῖτος ὄριμος, κατὰ και]ρὸν θεριζόμενος, ἡ ὡσ]περ θημω]νία ἄλωνος, καθ' ὥραν συ]γχομι]σθεῖσα.¹⁰ Βλέπετε, ἀγαπητέ[οι], ὅτι ὑπερασπισμὸς ἔστιν τ[οῖς παιδευ]ομένοις ὑπὸ τοῦ [δ]εσπ[ό]του· καὶ γὰρ ἀγαθὸς ὢν παιδεύει ὁ Θεός, εἰς τ[ὸ] νουθε- τ[η]θῆναι ἡμᾶς διὰ τῆς ὁσίας [παι]δείας αὐτοῦ.

LVII. *Seditionis auctores presbyteris sese subiiciant, ne Deus eos perdat.*

Ῥμείς οὖν, οἱ τὴν καταβολὴν [τῆς] στάσεως ποιήσαντες, ὑποτ[άγη]τε τοῖς πρεσβυτέρους, καὶ παι[δευ]θήτε εἰς μετάνοιαν, κάψαν[τες] τὰ γόνατα τῆς καρδίας ὑμῶν.² Μάθετε ὑποτάσσεσθαι, ἀποθήμενοι τὴν ἀλαζόνην καὶ ὑπερήφανον τῆς γλώσσης ὑμῶν ἀνυπό[τακτον]. ἄμεινον γὰρ ἔστιν ὑμῖν, [ἐν] τῷ ποιμνίῳ τοῦ Χριστοῦ μικροῦς καὶ ἔλλογιμους εὐρεθῆναι, ἢ καθ' ὑπεροχὴν δοκούντας ἐκριφῆναι ἐκ τῆς ἐλπίδος αὐτοῦ. Οὕτως γὰρ λέγει ἡ πανάρετος σοφία.³ ἰδοὺ, προσησομ[αι ὑμῖν] ἐμῆς πνοῆς φῆσιν, διδάξω [δὲ ὑμᾶς] τὸν ἐμὸν λόγον. Ἐπ[ειδὴ ἐκάλουν], καὶ οὐχ ὑπηκούσα[τε, καὶ ἐξέτει]νον λόγους, καὶ οὐ [προσ-

gitare. Comparanda sunt quae leguntur sub finem cap. 45.: [Ο]ἱ δὲ ὑπομέ- νοντες ἐν πεποιθήσει δόξαν καὶ τι- μὴν ἐκκληρονύμησαν, ἐπήρθησάν τε καὶ ἔπαρφοι ἐγένοντο ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ μνημοσύνῳ αὐτῶν εἰς τοὺς αἰῶ- νας τῶν αἰώνων. ἀμήν. Quibus statim adduntur haec (c. 46.): τοιοῦτοις οὖν ὑποδείγμασι κολληθῆναι καὶ ἡμᾶς δεῖ, ἀδελφοί. Γέγραπται γὰρ· „κολ- λάσθε τοῖς ἁγίοις, ὅτι οἱ κολλώμενοι αὐτοῖς ἀγιασθήσονται.“ Sancti igitur appelluntur ii qui ob nomen Domini quod constanter profitiebantur cruciatibus ac morte affecti sunt; ac videtur sententia verborum prope accedere ad ea, quae in Apocalypsi Ioannea de summis Sanctorum honoribus praedicantur. Sanctos

autem in extremo iudicio iudicum vice functuros esse quum vulgo ut videtur Christiani sibi persuasissent (cfr. I Cor. 6, 2; Apoc. 20, 4.), non prorsus incredibile est, iam Clementis tempore illos oratos esse, ut mortis supplicium ab hominibus qui in peccatum incidissent averterent esoque auxilio suo adiuvarent. Conferri potest etiam locus aliquis qui apud Philonem reperitur Opp. ed. Mang., II, 436: λευτέρῳ δὲ (sc. παρακλήτῳ τῶν πρὸς τὸν πατέρα καταλλαγῶν, quo homines utuntur), τῇ τῶν ἀρχη- γετῶν τοῦ ἔθνους οἰσιότητι· δι ταις ἀγειμῆναις σωματῶν ψυχαις ἀπλα- στον καὶ γυμνήν ἐπισεικνυμῆναις πρὸς τὸν ἀρχοντα θεραπεῖαν τὰς ὑπὲρ υἱῶν καὶ θυγατέρων ἱκετείας

facinus, bona est et apprime utilis, voluntati enim divinae nos agglutinat. Sic enim dicit sacer sermo: ,castigans castigavit me Dominus, et morti non tradidit me; quem enim diligit Dominus, arguit; flagellat autem omnem filium, quem suscipit. Corripiet enim, ait, me iustus in misericordia, et increpabit me; oleum autem peccatorum non impinguet caput meum.' Et rursus dicit: ,beatus homo, quem arguit Dominus; monitionem vero Omnipotentis ne renuas; ipse enim dolere facit, et rursus restituit; percussit, et manus eius sanaverunt. Sexies de necessitatibus eruet te, et in septimo non tanget te malum. In fame liberabit te a morte, in praelio vero de manu ferri solvet te, a flagello linguae abscondet te, et non timebis a malis venientibus. Iniustos et iniquos deridebis, et feroces bestias non timebis; bestiae enim ferae pacatae erunt tibi. Deinde scies, quod in pace erit domus tua, habitatio autem tabernaculi tui non deficiet. Scies autem, quod multum semen tuum, et liberi tui erunt quasi omnis herba campi. Et venies in sepulchrum, tanquam frumentum maturum, quod in tempore messuerunt, vel sicut acervus areae, in tempore comportatus.' Videtis, dilecti, protegi eos, qui a Domino castigantur; cum enim bonus sit, castigat nos Deus, ut sancta eius disciplina commonefiamus.

LVII. Seditiois auctores presbyteris sese subiiciant, ne Deus eos perdat.

Vos igitur, qui seditiois fundamenta iecistis, in obedientia subditi estote presbyteris, et correctionem suscipite in poenitentiam, genua cordium vestrorum flectentes. Discite subiici, deponentes gloriosam et superbam linguae vestrae arrogantiam; melius enim est in grege Christi parvos et bonae famae reperiri, quam nimis splendentes spe illius [Christi] eiici. Sic enim dicit sapientia omnem virtutem complectens: ,ecce, proferam vobis mei spiritus dictionem, docebo autem vos meum sermonem. Quoniam vocabam, et non obediistis, et extendebam verba, et non atten-

οὐκ ἀτελεῖς εἰσῶθαι ποιῆσθαι γέρας αὐτοῖς παρέχοντος τοῦ πατρὸς τὸ ἐπιχοῶν ἐν εὐχαίς. Ibi quum V. T. Sancti pro mortuorum animabus intercedere dicantur, ut Deus benevole eas accipiat, haud procul abesse videtur Philo ab ipsa Sanctorum invocatione. Statuere igitur possumus, eandem doctrinam etiam a Clementis sensu non alienam fuisse. Quod tamen non tam manifestum est, ut omnem me dubitationem disiecissem existimem. Quamobrem si quis illud καὶ τοὺς ἄγλους interpolatori alicui adscribere malit, equidem non obstrepuerim. Lipsius p. 44 l. c.

4) Ps. 117, 48. Prov. 3, 12. Hebr. 12, 6.
5) Ps. 140, 5.
6) I. e. reiicio gaudia a peccatoribus mihi parata. II.

7) Iob. 5, 17—26.
8) Sic Edd. omnes. Codex Mstus exhibet OY in fine lineae, et in initio

alterius ΚΟΨΕΤΑΙ, unde Millius dat οὐκ ὄψεται, quo sensu equidem prorsus nescio. Apud LXX Intt. legitimus sec. Cod. Alex. οὐκ ἄψεται, sec. Cod. Vat. οὐ μὴ ἄψεται. Iac.

Cap. LVII. 1) πρεσβύτεροι = ecclesiae praesides absque ulla distinctione, eo quidem sensu, quo saepius occurrunt in Hermiae Past.

2) Haec phrasit in Patribus et Conciliis frequens, desumpta videtur ex Oratione Manassis, quam quaedam Biblia complectuntur, quamque referunt Constitutiones Apostolicae lib. 2. cap. 22. Multas vero similes in Scriptoribus sacris et Ecclesiasticis invenies. Col.

3) Prov. 1, 23—31. Librum Proverbiorum etiam Clemens Alex. Strom. II, 22. p. 501. παράρτερον σοφίαν appellat, itemque Hegesippus, Irenaeus etc. apud Euseb. H. E. I, 22. Col.

είχετε], ἀλλ' ἀκύρους ἐποι[εῖτε ἑμᾶς] βουλὰς, τοῖς δὲ ἐμ[οῖς ἐλέγχοις] ἠπειθήσατε· τοιγαροῦν κἀγὼ] τῇ ὑμετέρᾳ ἀπολεί[α ἐπιγελάσομαι· καταχαροῦμαι δὲ, [ἦν/κα ἄν] ἔρχεται ὑμῖν δλεθρο[ς, καὶ ὡς ἄν ἀ]φί- κηται ὑμῖν ἄφνω θ[όρυβος, ἢ δὲ] καταστροφή ὁμοία κ[αταγίδι πα]ρῆ, ἢ ὅταν ἔρχηται ὑμ[ῖν θλίψις] καὶ πολιορκία. Ἔσται γ[ὰρ, ὅταν ἐπι]- καλέσησθέ με, ἐγὼ δὲ [οὐκ εἶσα]κούσομαι ὑμῶν· ζητ[ήσουσιν] με κακοί, καὶ οὐχ εὐρή[σουσιν]. Ἐμίσησαν γὰρ σοφίαν, [τὸν δὲ φό]βον τοῦ κυρίου οὐ προεἶλα[ντο, οὐδὲ] ἠθέλον ἑμαῖς προσέχ[ειν βουλαῖς]. Ἐμυκτῆριζον δὲ ἐμοῦ[ς ἐλέγχους]. Τοιγαροῦν ἔδονται τῆς [ἐαυτῶν] ὁδοῦ τούτους καρπῶς, [καὶ τῆς ἐαυτῶν] ἀσεβείας πλησθήσου[ται] ***** ἰπον⁴.

LVIII. *Deus omnibus ipsum invocantibus bona spiritualia tribuat.*

Ὁ παντεπόπτης Θεὸς [καὶ] δεσπότης τῶν πνευμάτων καὶ κύριος [πάσης σαρκός, ὁ ἐκλεξάμενος [τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ ἡμᾶς δι' αὐτοῦ [εἰς] λαὸν περιούσιον¹, φάη πάση [ψυ]χῇ ἐπικεκλημένη τῷ μεγαλο[π]ρεπὲς καὶ ἅγιον ὄνομα αὐτοῦ, [π]ίστιν, φόβον, εἰρήνην, ὑπομονήν, μακροθυμίαν, ἐγκράτειαν, ἀγνείαν καὶ σωφροσύνην, εἰς εὐαρέστησιν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, διὰ τοῦ ἀρχιερέως καὶ προστάτου ἡμῶν² Ἰησοῦ Χριστοῦ· δι' οὗ αὐτῷ δόξα καὶ μεγαλωσύνη, κράτος, τιμὴ, καὶ νῦν καὶ εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

LIX. *Corinthii missos a Clemente cito remittant, rescribantque de concordia restituta. Benedictio.*

Τοὺς δὲ ἀπεσταλμένους ἀφ' ἡμῶν Κλαύδιον Ἐφῆβον καὶ Οὐαλέριον Βίτωνα, σὺν καὶ Φορτουνάτῳ¹, ἐν εἰρήνῃ μετὰ χάριος ἐν τάχει ἀναπέμψατε πρὸς ἡμᾶς, ὅπως θάῃτον τὴν εὐκταίαν καὶ ἐπιποθήτην² ἡμῖν εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν ἀπαγγέλλωσιν· εἰς τὸ τάχιον καὶ ἡμᾶς χαρῆναι περὶ τῆς εὐσταθείας ὑμῶν. Ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ' ὑμῶν, καὶ μετὰ πάντων πανταχῇ τῶν κεκλημένων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ δι' αὐτοῦ· δι' οὗ αὐτῷ δόξα, τιμὴ, κράτος καὶ μεγαλωσύνη, θρόνος αἰώνιος, ἀπὸ τῶν αἰῶνων εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Κλήμεντος πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ α'³.

4) Iunius, cui forte codicem conferre contigit, priusquam a bibliopogo anglico praescissus fuerat et in corio compactus, diserte statuit, folium integrum hoc loco excidisse. Iac. Fortasse nonnulla, quae, ab antiquis e Clemente Romano citata,

in Epistola nostra non leguntur, huius lacunae spatium olim explerunt. H.

Cap. LVIII. 1) Imitatur Paulum ad Tit. 2, 14. At Paulus e LXX hanc loquutionem mutuavit. Dav.

2) Hic, suspicari licet, unus est ex

istis sed irrita fecistis mea consilia, et meis increpationibus rebelles factis: itaque et ego vestra perditione ridebo, gaudebo autem, cum venerit vobis interitus, et quoties advenerit vobis subito tumultus, versio autem similis procellae affuerit, vel cum venerit vobis tribulatio et oppressio. Erit enim, cum invocabitis me, ego autem non exaudiam vos; quaerent me mali, et non invenient. Oderunt enim sapientiam, timorem autem Domini non assumerunt, neque volebant meis attendere consiliis; subsannabant autem meas redargutiones. Ergo comedent viae suae fructus, et sua ipsorum impietate saturabuntur*****

LVIII. Deus omnibus ipsum invocantibus bona spiritualia tribuat.

Inspector omnium Deus, et Dominus spirituum et herus universae carnis, qui elegit Dominum Iesum Christum, et nos per eum in populum peculiarem, dei omni animae, quae gloriosum et sanctum nomen eius invocaverit, fidem, timorem, pacem, patientiam, aequanimitatem, continentiam, castitatem et pudicitiam, ut nomini eius recte placeat, per summum sacerdotem et patronum nostrum Iesum Christum, per quem illi gloria, maiestas, potestas, honor, et nunc et in secula seculorum. Amen!

LIX. Corinthii missos a Clemente cito remittant, rescribantque de concordia restituta. Benedictio.

Missos autem a nobis Claudium Ephebum et Valerium Bitonem cum Fortunato in pace cum gaudio ad nos brevi remittite, ut citius optabilem nobisque desideratissimam pacem et concordiam annuntient, ut et nos de statu vestro recte ordinato citius gaudeamus. Gratia Domini nostri Iesu Christi sit vobiscum et cum omnibus ubique vocatis a Deo et per ipsum; per quem illi gloria, honor, potentia, maiestas et dominatio sempiterna, a seculis in secula seculorum. Amen!

Clementis ad Corinthios Epistola I.

his locis quae Photio displicuerunt, Biblioth. 126. At eodem modo S. Paulum et B. Ignatium de Christo locutos esse demonstrat Wottonus. Vide supra c. 36. loc. Cfr. Hebr. 4, 15, 2, 17, 3, 1, 10.

Cap. LIX. 1) Forsan legendum *ὄν Γαίφ Φορτουνάτω*; nam Ephebo et Vi-

toni sunt data sua praenomina. Dav. Fortunatus idem esse videtur, qui a I. Paulo memoratur I Cor. 16, 17. Wott.

2) Non est, quod ea Codicis forma cum nonnullis vulg. mutemus in *ἐπιπόθητον*.

3) Wottono et Iacobsono testibus ita subscribitur in Ms.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β.¹

I. *Magnifice de Christo, qui ad salutem nos vocavit, sentiendum est.*

Ἀδελφοί, οὕτως δεῖ ὑμᾶς φρονεῖν περὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς περὶ Θεοῦ, ὡς περὶ κριτοῦ² ζώντων καὶ νεκρῶν· καὶ οὐ δεῖ ἡμᾶς μικρὰ φρονεῖν περὶ τῆς σωτηρίας³ ἡμῶν· ἐν τῷ γὰρ φρονεῖν ἡμᾶς μικρὰ περὶ αὐτοῦ μικρὰ καὶ ἐπιζόμεν λαβεῖν. Καὶ οἱ ἀκούοντες, ὡσπερ μικρῶν⁴, ἀμαρτάνομεν, οὐκ εἰδότες, πόθεν ἐκλήθημεν, καὶ ὑπὸ τίνος, καὶ εἰς ὃν τόπον, καὶ ὅσα ὑπέμεινεν Ἰησοῦς Χριστὸς παθεῖν ἕνεκα ἡμῶν. Τίνα οὖν ἡμεῖς αὐτῷ δώσομεν ἀντιμισθίαν, ἢ τίνα καρπὸν ἀξίον, οὗ ἡμῖν αὐτὸς ἔδωκεν; Πόσα δὲ αὐτῷ ὀφείλομεν ὅσια⁵; Τὸ φῶς γὰρ ἡμῖν ἐχαρίσατο· ὡς πατὴρ υἱοὺς ἡμᾶς προσηγόρευσεν· ἀπολυμένους ἡμᾶς ἔσωσεν. Ποῖον οὖν αἶνον αὐτῷ δώσομεν, ἢ μισθὸν⁶ ἀντιμισθίας ὧν ἐλάβομεν; πηροὶ ὄντες τῇ διανοίᾳ, προσκυνοῦντες λίθους καὶ ξύλα καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ χαλκόν, ἔργα ἀνθρώπων· καὶ ὁ βίος ἡμῶν ὄλος ἄλλο οὐδὲν ἦν, εἰ μὴ θάνατος. Ἀμαύρωσιν οὖν περιειμένοι, καὶ τοιαύτης ἀγλῦος γέμοντες ἐν τῇ ὁράσει, ἀνεβλέψαμεν, ἀποθέμενοι ἐκεῖνο, ὃ περιειμέθα, νέφος τῇ αὐτοῦ θελήσει. Ἠλέησεν γὰρ ἡμᾶς, καὶ σπλαγχνισθεὶς ἔσωσεν, θεασάμενος ἐν ἡμῖν πολλὴν πλάνην καὶ ἀπώλειαν, καὶ μηδεμίαν ἐλπίδα ἔχοντας σωτηρίας, εἰ μὴ τὴν παρ' αὐτοῦ. Ἐκάλεσεν⁷ γὰρ ἡμᾶς οὐκ ὄντας, καὶ ἠθέλησεν ἐκ μὴ ὄντος εἶναι ἡμᾶς.

II. *Ecclesia, prius sterilis, vocatione gentium mire foecunda.*

Ἐυφράνθητι¹, στείρα, ἢ οὐ τίκτουσα· δῆξον καὶ βόησον, ἢ οὐκ ὀδίνουσα, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου, μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα.² Ὁ εἶπεν· εὐφράνθητι, στείρα, ἢ οὐ τίκτουσα· ἡμᾶς εἶπεν· στείρα γὰρ ἦν ἡ ἐκκλησία ἡμῶν πρὸ τοῦ δοθῆναι αὐτῇ τέκνα. Ὁ δὲ εἶπεν· βόησον ἢ οὐκ ὀδίνουσα· τοῦτο λέγει, τὰς προσευχὰς ἡμῶν

1) Alius alium huius Epistolae titulum de suo evulgavit, cum in Codice Ms. extet nullus. Primum tamen verum Ἀδελφοὶ οὕτως δεῖ ὑμᾶς φρονεῖν literis miniatis ibidem habes exaratum.

2) Ioann. 5, 22. 27. Act. 10, 42. 17, 31. II Tim. 4, 1.

3) Μικρὰ φρονεῖν περὶ τῆς σω-

τηρίας, ut Iudaei, Messiae regnum in terris somniantes. Tortinus emendat περὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς σωτηρίας ἡμῶν. Idem arbitratur Clementem in animo habuisse Ebionaeos. lac.

4) Sententia non absoluta esse videtur, quare iam Iun., Colom. et alii proposuerunt Καὶ τοὶ ἀκούοντες ὡς περὶ

CLEMENTIS

EPISTOLA II.

I. *Magnifice de Christo, qui ad salutem nos vocavit, sentiendum est.*

Fratres, ita sentire vos oportet de Iesu Christo, tanquam de Deo, tanquam de iudice vivorum et mortuorum; nec decet nos humilia sentire de salute nostra; dum enim humiliter sentimus de illo, parva etiam nos accepturos speramus. Quique negligenter haec audimus, quasi tenuia sint, peccamus, nescientes, unde vocati sumus et a quo et in quem locum, et quanta sustinuerit Iesus Christus pati propter nos. Quam igitur nos ei dabimus remunerationem, aut quem fructum dignum eorum, quae nobis ipse dedit? Quanta vero ei debemus beneficia! Nam lucem nobis largitus est; tanquam pater filios nos appellavit; pereuntes nos servavit. Qualem ipsi laudem tribuemus, aut mercedem, qua compensemus quae accepimus? qui mente eramus debiles, adorantes lapides et ligna et aurum et argentum et aes, hominum opera; et tota vita nostra nihil aliud erat, quam mors. Obscuritate igitur circumdati, et visum tali caligine plenum habentes, oculos recuperavimus, eam nebulam, qua cingebamur, illius voluntate deponentes. Nam miseratus est nos, et visceribus commotus salvos fecit, cum spectasset in nobis multum errorem atque interitum, nec ullam nos habere spem salutis, nisi eam, quae ab ipso est. Vocavit enim nos, qui non eramus, et voluit e nihilo esse nos.

II. *Ecclesia, prius sterilis, vocatione gentium mire foecunda.*

Laetare sterilis, quae non paris; erumpe et clama, quae non parturis; quoniam multi filii desertae, magis quam eius, quae habet virum. Quod dixit: 'laetare sterilis, quae non paris,' nos indicat; sterilis enim erat ecclesia nostra, antequam ei dati essent filii. Quod vero dixit: 'clama, quae non parturis,' hoc dicit: preces nostras plane ad Deum refe-

μικρῶν, Boisius Καὶ ἐὶ ἀκούομεν τῶν περὶ Χριστοῦ, ὡς περ μικρῶν, Wottonus Καὶ ἡμεῖς οἱ ἀκούοντες τούτων, ὡς περ μικρῶν, Birrius Καὶ οἱ παρακούοντες, ὡς περ μικρῶν, cuius sensum versio latina reddit. Nolte coni. καὶ ὧν ἀκούοντες.

5) Ὅσια = beneficia, ut saepius apud LXX. II. Potius = iusta, officia, munia, iura, omnino id quod inviolabile est atque sanctum.

6) Ps. 115, 3.

7) Rom. 4, 17. Osee 2, 23. Rom. 9, 25. Cap. II. 1) Isai. 54, 1. Gal. 4, 27.

εἴχετε], ἀλλ' ἀκύρους ἐποιεῖτε ἡμᾶς] βουλὰς, τοῖς δὲ ἐμ[οῖς ἐλέγχοις] ἤπειθῆσατε· τοιγαροῦν κἀγὼ] τῇ ὑμετέρᾳ ἀπωλεί[α ἐπιγελάσομαι· καταχαροῦμαι δὲ, [ἡνίκα ἂν] ἔρχηται ὑμῖν δλεθρο[ς, καὶ ὡς ἂν ἀ]φί-
πῃται ὑμῖν ἄφνω θ[όρυβος, ἢ δὲ] καταστροφὴ ὁμοία κ[αταγίδι πα]ρῆ],
ἢ ὅταν ἔρχηται ὑμ[ῖν θλίψις] καὶ πολιορκία. Ἔσται γ[ὰρ, ὅταν ἐπι]-
καλέσῃσθέ με, ἐγὼ δὲ [οὐκ εἶσα]κούσομαι ὑμῶν· ζητησοῦσίν] με κακοί,
καὶ οὐχ εὐρή[σουσιν]. Ἐμίσησαν γὰρ σοφίαν, [τὸν δὲ φό]βον τοῦ
κυρίου οὐ προελλα[ντο, οὐδὲ] ἠθέλον ἡμᾶς προσέχ[ειν βουλαῖς]. ἐμυ-
κτηρίζον δὲ ἐμοῖς] ἐλέγχουσ]. Τοιγαροῦν ἔδονται τῆς [ἐαυτῶν] ὁδοῦ
τούς καρπούς, [καὶ τῆς ἐαυτῶν] ἀσεβείας πλησθήσου[ται] *****
***** ἰον⁴.

LVIII. *Deus omnibus ipsum invocantibus bona spiritualia tribuat.*

Ὁ παντεπόπτης Θεὸς [καὶ] δεσπότης τῶν πνευμάτων καὶ κύριος
[πά]σης σαρκός, ὁ ἐλεξάμενος [τὸ]ν κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ
ἡμᾶς δι' αὐτοῦ [εἰς] λαὸν περιούσιον¹, θάῃ πάσῃ [ψ]υχῇ ἐπικεκλημένη
τὸ μεγαλο[π]ρεπὲς καὶ ἅγιον ὄνομα αὐτοῦ, [π]ίστιν, φόβον, εἰρήνην,
ὑπομονὴν, μακροθυμίαν, ἐγκράτειαν, ἀγγελίαν, ἀγγελίαν καὶ σωφροσύνην, εἰς
εὐαρεστῆσθαι τῶ ὀνόματι αὐτοῦ, διὰ τοῦ ἀρχιερέως καὶ προστάτου ἡμῶν²
Ἰησοῦ Χριστοῦ· δι' οὗ αὐτῶ δόξα καὶ μεγαλωσύνη, κράτος, τιμὴ, καὶ
νῦν καὶ εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

LIX. *Corinthii missos a Clemente cito remittant, rescribantque de concordia restituta. Benedictio.*

Τοὺς δὲ ἀπεσταλμένους ἀφ' ἡμῶν Κλαύδιον Ἐφθρον καὶ Οὐαλέ-
ριον Βίτωνα, σὺν καὶ Φορτουνάτῳ¹, ἐν εἰρήνῃ μετὰ χαρᾶς ἐν τάχει
ἀναπέμψατε πρὸς ἡμᾶς, ὅπως θάπτον τὴν εὐκταίαν καὶ ἐπιποθήτην²
ἡμῖν εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν ἀπαγγέλλωσιν· εἰς τὸ τάχιον καὶ ἡμᾶς χα-
ρῆσαι περὶ τῆς εὐσταθείας ὑμῶν. Ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ μεθ' ὑμῶν, καὶ μετὰ πάντων πανταχῇ τῶν κεκλημένων ὑπὸ
τοῦ Θεοῦ καὶ δι' αὐτοῦ· δι' οὗ αὐτῶ δόξα, τιμὴ, κράτος καὶ μεγα-
λωσύνη, θρόνος αἰώνιος, ἀπὸ τῶν αἰῶνων εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώ-
νων. Ἀμήν.

Κλήμεντος πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆ α³.

4) Iunius, cui forte codicem conferre contigit, priusquam a bibliopecto aulico praescissus fuerat et in corio compactus, diserte statuit, folium integrum hoc loco excidisse. *Iac.* Fortasse nonnulla, quae, ab antiquis e Clemente Romano citata,

in Epistola nostra non leguntur, huius lacunae spatium olim explerunt. *H.*

Cap. LVIII. 1) Imitatur Paulum ad Tit. 2, 14. At Paulus e LXX hanc loquutionem mutuavit. *Dav.*

2) Hic, suspicari licet, unus est ex

distis, sed irrita fecistis mea consilia, et meis increpationibus rebelles fuistis; itaque et ego vestra perditione ridebo, gaudebo autem, cum venerit vobis interitus, et quoties advenerit vobis subito tumultus, eversio autem similis procellae affuerit, vel cum venerit vobis tribulatio et oppressio. Erit enim, cum invocabitis me, ego autem non exaudiam vos; quaerent me mali, et non invenient. Oderunt enim sapientiam, timorem autem Domini non assumerunt, neque volebant meis attendere consiliis; subsannabant autem meas redargutiones. Ergo comedent viae suae fructus, et sua ipsorum impietate saturabuntur*****

LVIII. *Deus omnibus ipsum invocantibus bona spiritualia tribuat.*

Inspector omnium Deus, et Dominus spirituum et herus universae carnis, qui elegit Dominum Iesum Christum, et nos per eum in populum peculiarem, det omni animae, quae gloriosum et sanctum nomen eius invocaverit, fidem, timorem, pacem, patientiam, aequanimitatem, continentiam, castitatem et pudicitiam, ut nomini eius recte placeat, per summum sacerdotem et patronum nostrum Iesum Christum, per quem illi gloria, maiestas, potestas, honor, et nunc et in secula seculorum. Amen!

LIX. *Corinthii missos a Clemente cito remittant, rescribantque de concordia restituta. Benedictio.*

Missos autem a nobis Claudium Ephebum et Valerium Bitonem cum Fortunato in pace cum gaudio ad nos brevi remittite, ut citius optabilem nobisque desideratissimam pacem et concordiam annuntient, ut et nos de statu vestro recte ordinato citius gaudeamus. Gratia Domini nostri Iesu Christi sit vobiscum et cum omnibus ubique vocatis a Deo et per ipsum; per quem illi gloria, honor, potentia, maiestas et dominatio sempiterna, a seculis in secula seculorum. Amen!

Clementis ad Corinthios Epistola I.

iis locis quae Photio displicuerunt, Biblioth. 126. At eodem modo S. Paulum et B. Ignatium de Christo locutus esse demonstrat Wottonus. Vide supra c. 36. *Iac.* Cfr. Hebr. 4, 15. 2, 17. 3, 1. 10.

Cap. LIX. 1) Forsan legendum *ὄν Γαῖψ Φορτρούατῶ*; nam Ephebo et Vi-

toni sunt data sua praenomina. *Dav. Fortunatus* idem esse videtur, qui a I. Paulo memoratur I Cor. 16, 17. *Wott.*

2) Non est, quod ea Codicis forma cum nonnullis vulg. mutemus in *ἐπιπόθητον*.

3) Wottono et Iacobsono testibus ita subscribitur in Ms.

ΚΑΗΜΕΝΤΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β.¹

I. *Magnifice de Christo, qui ad salutem nos vocavit. sentiendum est.*

Ἀδελφοί, οὕτως δεῖ ὑμᾶς φρονεῖν περὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς περὶ Θεοῦ, ὡς περὶ κριτοῦ² ζώντων καὶ νεκρῶν· καὶ οὐ δεῖ ἡμᾶς μικρὰ φρονεῖν περὶ τῆς σωτηρίας³ ἡμῶν· ἐν τῷ γὰρ φρονεῖν ἡμᾶς μικρὰ περὶ αὐτοῦ μικρὰ καὶ ἐλπίζομεν λαβεῖν. Καὶ οἱ ἀκούοντες, ὥσπερ μικρῶν⁴, ἀμαρτάνομεν, οὐκ εἰδότες, πόθεν ἐκλήθημεν, καὶ ὑπὸ τίνος, καὶ εἰς ὃν τόπον, καὶ ὅσα ὑπέμεινεν Ἰησοῦς Χριστὸς παθεῖν ἕνεκα ἡμῶν. Τίνα οὖν ἡμεῖς αὐτῷ δώσομεν ἀντιμισθίαν, ἢ τίνα καρπὸν ἀξιον, οὐ ἡμῖν αὐτὸς ἔδωκεν; Πόσα δὲ αὐτῷ ὀφείλομεν ὅσια⁵; Τὸ φῶς γὰρ ἡμῖν ἐχαρίσατο· ὡς πατὴρ υἱοὺς ἡμᾶς προσηγόρευσεν· ἀπολυμένους ἡμᾶς ἔσωσεν. Ποῖον οὖν αἶνον αὐτῷ δώσομεν, ἢ μισθόν⁶ ἀντιμισθίας ὧν ἐλάβομεν; πηροὶ ὄντες τῇ διανοίᾳ, προσκυνοῦντες λίθους καὶ ξύλα καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ χαλκόν, ἔργα ἀνθρώπων· καὶ ὁ βίος ἡμῶν ὅλος ἄλλο οὐδὲν ἦν, εἰ μὴ θάνατος. Ἀμαύρωσιν οὖν περικείμενοι, καὶ τοιαύτης ἀγλῆος γέμοντες ἐν τῇ ὁράσει, ἀνεβλέψαμεν, ἀποθήμενοι ἐκεῖνο, ὃ περικείμεθα, νέφος τῇ αὐτοῦ θελήσει. Ἠλέησεν γὰρ ἡμᾶς, καὶ σπλαγχνισθεὶς ἔσωσεν, θεασάμενος ἐν ἡμῖν πολλὴν πλάνην καὶ ἀπώλειαν, καὶ μηδεμίαν ἐλπίδα ἔχοντας σωτηρίας, εἰ μὴ τὴν παρ' αὐτοῦ. Ἐκάλεσεν⁷ γὰρ ἡμᾶς οὐκ ὄντας, καὶ ἠθέλησεν ἐκ μὴ ὄντος εἶναι ἡμᾶς.

ul life
with

II. *Ecclesia, prius sterilis, vocatione gentium mire foecunda.*

Ἐυφράνθητι¹, στείρα, ἢ οὐ τίκτουσα· ᾄξον καὶ βόησον, ἢ οὐκ ὀδίνουσα, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου, μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα.² Ὁ εἶπεν· εὐφράνθητι, στείρα, ἢ οὐ τίκτουσα, ἡμᾶς εἶπεν· στείρα γὰρ ἦν ἡ ἐκκλησία ἡμῶν πρὸ τοῦ δοθῆναι αὐτῇ τέκνα. Ὁ δὲ εἶπεν· βόησον ἢ οὐκ ὀδίνουσα, τοῦτο λέγει, τὰς προσευχὰς ἡμῶν

1) Alius alium huius Epistolae titulum de suo evulgavit, cum in Codice Ms. extet nullus. Primum tamen versum Ἀδελφοὶ οὕτως δεῖ ὑμᾶς φρονεῖν litteris iniatis ibidem habes exaratum.

2) Ioann. 5, 22. 27. Act. 10, 42. 17, 31. II Tim. 4, 1.

3) Μικρὰ φρονεῖν περὶ τῆς σω-

τηρίας, ut Iudaei, Messiae regnum in terris somniantes. Tortinus emendat περὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς σωτηρίας ἡμῶν. Idem arbitratur Clementem in animo habuisse Ebionaeos. Iac.

4) Sententia non absoluta esse videtur, quare iam Iun., Colom. et alii proposuerunt Καὶ τοὶ ἀκούοντες ὡς περὶ

CLEMENTIS

EPISTOLA II.

I. *Magnifice de Christo, qui ad salutem nos vocavit, sentiendum est.*

Fratres, ita sentire vos oportet de Iesu Christo, tanquam de Deo, tanquam de iudice vivorum et mortuorum; nec decet nos humilia sentire de salute nostra; dum enim humiliter sentimus de illo, parva etiam nos accepturos speramus. Quique negligenter hæc audimus, quasi tenuia sint, peccamus, nescientes, unde vocati simus et a quo et in quem locum, et quanta sustinuerit Iesus Christus pati propter nos. Quam igitur nos ei dabimus remunerationem, aut quem fructum dignum eorum, quae nobis ipse dedit? Quanta vero ei debemus beneficia? Nam lucem nobis largitus est; tanquam pater filios nos appellavit; pereuntes nos servavit. Qualem ipsi laudem tribuimus, aut mercedem, qua compensemus quae accepimus? qui mente eramus debiles, adorantes lapides et ligna et aurum et argentum et aes, hominum opera; et tota vita nostra nihil aliud erat, quam mors. Obscuritate igitur circumdati, et visum tali caligine plenum habentes, oculos recuperavimus, eam nebulam, qua cingebamur, illius voluntate deponentes. Nam miseratus est nos, et visceribus commotus salvos fecit, cum spectasset in nobis multum errorem atque interitum, nec ullam nos habere spem salutis, nisi eam, quae ab ipso est. Vocavit enim nos, qui non eramus, et voluit e nihilo esse nos.

II. *Ecclesia, prius sterilis, vocatione gentium mire foecunda.*

Laetare sterilis, quae non paris; erumpe et clama, quae non parturis; quoniam multi filii desertae, magis quam eius, quae habet virum. Quod dixit: 'laetare sterilis, quae non paris,' nos indicat; sterilis enim erat ecclesia nostra, antequam ei dati essent filii. Quod vero dixit: 'clama, quae non parturis,' hoc dicit: preces nostras plane ad Deum refe-

μικρῶν, Boisius *Καὶ εἰ ἀκούομεν τῶν περὶ Χριστοῦ, ὡς περὶ μικρῶν*, Wottonus *Καὶ ἡμεῖς οἱ ἀκούοντες τούτων, ὡς περὶ μικρῶν*, Birrius *Καὶ οἱ παρακούοντες, ὡς περὶ μικρῶν*, cuius sensum versio latina reddit. Nolte coni. *καὶ ὡν ἀκούοντες*.

5) Ὅσια = beneficia, ut saepius apud LXX. H. Potius = iusta, officia, munia, iura, omnino id quod inviolabile est atque sanctum.

6) Ps. 115, 3.

7) Rom. 4, 17. Osee 2, 23. Rom. 9, 25.

Cap. II. 1) Isai. 54, 1. Gal. 4, 27.

ἀπλῶς ἀναφέρειν πρὸς τὸν Θεόν, μὴ ὡς αἱ ὀδίνουσαι ἐκκακῶμεν². Ὁ δὲ εἶπεν· ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου, μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα· ἐπεὶ ἐρημος ἐδόκει εἶναι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ὁ λαὸς ἡμῶν, νυνὶ δὲ πιστεύσαντες πλείους³ ἐγενόμεθα τῶν δοκούντων ἔχειν Θεόν. Καὶ ἕτερα δὲ γραφὴ λέγει· ὅτι⁴ οὐκ ἤλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλούς· Τοῦτο λέγει, ὅτι δεῖ τοὺς ἀπολλυμένους σώζειν. Ἐκεῖνο γὰρ ἐστὶν μέγα καὶ θαυμαστόν, οὐ τὰ ἐστώτα στηρίζει, ἀλλὰ τὰ πίπτοντα. Οὕτως καὶ ὁ Χριστὸς ἠθέλησεν σώσαι⁵ τὰ ἀπολλύμενα, καὶ ἔσωσεν πολλούς, ἔλθων καὶ καλέσας ἡμᾶς ἥδη ἀπολλυμένους.

III. *Confiteamur Christum, facientes mandata eius, et ex corde eum honorantes.*

Τοσοῦτον οὖν ἔλεος ποιήσαντος αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς, πρῶτον μὲν δεῖ ἡμεῖς, οἱ ζῶντες, τοῖς νεκροῖς Θεοῖς οὐ θύομεν, καὶ οὐ προσκυνούμεν αὐτοῖς, ἀλλὰ ἔγνωμεν δι' αὐτοῦ τὸν πατέρα τῆς ἀληθείας· τίς ἢ γνώσις ἢ πρὸς αὐτὸν, ἢ τὸ μὴ ἀρνεῖσθαι, δι' οὗ ἔγνωμεν αὐτόν; Λέγει δὲ καὶ αὐτός· τὸν ὁμολογήσαντά με¹ ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ πατρὸς μου· Οὗτος οὖν ἐστὶν ὁ μισθὸς ἡμῶν, ἐὰν αὐτὸν² ὁμολογήσωμεν, δι' οὗ ἐσώθημεν. Ἐν τίνι δὲ αὐτὸν ὁμολογοῦμεν; Ἐν τῷ ποιεῖν ἃ λέγει, καὶ μὴ παρακούειν αὐτοῦ τῶν ἐντολῶν, καὶ μὴ μόνον χεῖλεσιν αὐτὸν τιμᾶν, ἀλλ' ἐξ ὅλης καρδίας³ καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας. Λέγει δὲ καὶ ἐν τῷ Ἡσαΐα· ὁ λαὸς οὗτος⁴ τοῖς χεῖλεσιν με τιμᾷ, ἢ δὲ καρδία αὐτῶν πόρθω ἄπεστιν ἀπ' ἐμοῦ.⁵

IV. *Quis Christum vere confiteatur.*

Μὴ μόνον οὖν αὐτὸν καλῶμεν κύριον· οὐ γὰρ τοῦτο σώσει ἡμᾶς. Λέγει γάρ· οὐ¹ πᾶς ὁ λέγων μοι, κύριε, κύριε, σωθήσεται, ἀλλὰ ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην· Ὡστε οὖν, ἀδελφοί, ἐν τοῖς ἔργοις αὐτὸν ὁμολογῶμεν, ἐν τῷ ἀγαπᾶν ἑαυτούς², ἐν τῷ μὴ μοιχᾶσθαι, μηδὲ καταλαλεῖν ἀλλήλων, μηδὲ ζηλοῦν, ἀλλ' ἐγκρατεῖς εἶναι, ἐλεήμονας, ἀγαθοὺς· καὶ συμπάσχειν ἀλλήλοις ὀφειλο[μεν], καὶ μὴ φιλαργυρεῖν. Ἐν τ[ού]τοις ἔργοις ὁμολογῶμεν [αὐτὸν]³, καὶ μὴ ἐν τοῖς ἐναντιοῖς· καὶ οὐ δεῖ ἡμᾶς φοβεῖσθαι το[ύς] ἀνθρώπους μᾶλλον, ἀλλὰ τὸν Θεόν. Δ[ιὰ] τοῦτο, ταῦτα ἡμῶν πρᾶσσόν[των], εἶπεν ὁ κύριος· ἐὰν⁴ ἦτε μετ' ἐμο[ύ] συνημένοι ἐν τῷ κόλπῳ μο[υ], καὶ μὴ ποιήτε τὰς ἐντολὰς μο[υ], ἀποβαλῶ ὑμᾶς, καὶ ἐρῶ ὑμῖν· ὑπάγετε⁵ ἀπ' ἐμοῦ, οὐκ οἶδα ὑμᾶς, πόθεν ἐστὲ, ἐργάται ἀνομίας.⁶

V. *Contemnamus mundum, et contendamus ad alterius vitae felicitatem.*

Ὁθεν, ἀδελφοί, καταλείψαντες τὴν παροικίαν τοῦ κόσμου τούτου, ποιήσωμεν τὸ θέλημα τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς, καὶ μὴ φοβηθῶμεν, ἐξελ-

2) Sic coniecit Cotelarius. Lectionem Msti ἔγκακῶμεν retinet Iacobsonus c. Wottono vertenti: „ut preces nostras simpliciter ad Deum perferamus, neque, ut parturientes, vociferemur.“ Vertit Galliccioli: *Giubila tu che non provavi i*

dolori del parto, vuol significare che noi offriamo le nostre preghiere a Dio senza fastidio, come fanno le partorienti.

3) Ita loquens se Gentilem indicat, non Iudaeum. Constant.

4) Matth. 9, 13. Luc. 5, 32.

ramus, non — parturientium instar — deficientes. Quod autem dixit: ,quia multi filii desertae, magis quam eius, quae habet virum;‘ id dixit, quoniam populus noster desertus esse videbatur et Deo orbatus, nunc vero, cum credimus, plures facti sumus iis, qui Deum habere censebantur. Alia quoque Scriptura ait: ,non veni vocare iustos, sed peccatores.‘ Hoc dicit, quod debeat pereuntes servare. Id enim magnum et admirabile est: fulcire, non quae stant, sed quae cadunt. Sic et Christus servare voluit pereuntia, et multos servavit, veniens vocansque nos iam pereuntes.

III. *Confiteamur Christum, facientes mandata eius, et ex corde eum honorantes.*

Cum igitur tantam misericordiam erga nos ipse fecerit: primo quidem, quod nos, qui vivimus, diis mortuis non sacrificamus, nec adoramus eos, sed per ipsum cognovimus patrem veritatis; quoniam est cognitio ad eum perducens, nisi ut non negemus illum, per quem eum cognovimus? Ait vero etiam ipse: ,qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor eum coram patre meo.‘ Haec est itaque merces nostra, si eum confitemur, per quem servati sumus. In quoniam autem illum confitebimur? Faciendo quae dicit, et mandata illius non spernendo, nec solum labiis eum honorando, sed ex toto corde et ex tota mente. Dicit enim in Esaia: ,populus iste labiis me honorat; cor autem eorum longe abest a me.‘

IV. *Quis Christum vere confiteatur.*

Non solum igitur ipsum vocemus Dominum; id enim non salvabit nos. Dicit enim: ,non omnis qui dicit mihi: Domine, Domine, salvabitur, sed qui facit iustitiam.‘ Itaque, fratres, in operibus ipsum confiteamur, in diligendo alii alios, in non adulterando, neque obtractando invicem, neque aemulando, sed vivendo in continentia, misericordia, bonitate; et compassione mutua duci debemus, non pecuniae cupiditate. In hisce operibus confiteamur eum, non autem in contrariis; nec timendi nobis sunt homines, sed Deus. Idcirco nobis haec facientibus dixit Dominus: ,si fueritis mecum congregati in sinu meo, et non feceritis mandata mea, abiciam vos, et dicam vobis: discedite a me, nescio vos, unde sitis, operarii iniquitatis.

V. *Contemnamus mundum, et contendamus ad alterius vitae felicitatem.*

Idcirco, fratres, derelicta peregrinatione mundana, faciamus voluntatem eius, qui vocavit nos, et ex mundo hoc exire non timeamus. Ait

5) Matth. 18, 11.

Cap. III. 1) Matth. 10, 32.

2) Ita Wott. Ms. οὖν, male. Nihil mutat Birrius; nam οὖν = τοίνυν. Gall.

3) Matth. 22, 37.

4) Isai. 29, 13.

Cap. IV. 1) Matth. 7, 21.

2) Ita Ms. i. e. ἀλλήλους. Cfr. infra c. 12 et Ep. I. c. 14. Libb. impr. αὐ-
τούς, cuius loco αὐτόν i. e. τὸν Κύ-

ριον, substituunt Iunius, Colomesius et Wottonus. Iac.

3) Ms. membrana heic lacerata, et teste Iacobsono a bibliopecto anglicano inhumaniter abscissa. Unde alii Θεόν substituunt, vel praeunte Iunio τὸν Θεόν, vel αὐτόν auctore Rothio.

4) Non est in S. Scriptura. Forsitan ex Evangelio secundum Aegyptios. Wott.

5) Matth. 7, 23. Luc. 13, 27.

Θεῖν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Λέγει γὰρ ὁ κύριος· ἔσεσθε¹ ὡς ἀρνία ἐν μέσῳ λύκων. Ἀποκριθεὶς² δὲ ὁ Πέτρος αὐτῷ λέγει· ἐάν³ οὖν διασπαράξωσιν οἱ λύκοι τὰ ἀρνία· ἔλεπεν ὁ Ἰησοῦς τῷ Πέτρῳ· μὴ φοβείσθωσαν⁴ τὰ ἀρνία τοὺς λύκους μετὰ τὸ ἀποθανεῖν αὐτὰ, καί ὑμεῖς μὴ φοβείσθε τοὺς ἀποκτείνοντας ὑμᾶς, καὶ μηδὲν ὑμῖν δυναμένοισιν ποιεῖν· ἀλλὰ φοβείσθε τὸν μετὰ τὸ ἀποθανεῖν ὑμᾶς ἔχοντα ἔξουσίαν ψυχῆς καὶ σώματος, τοῦ βαλεῖν εἰς γέενναν πυρός. Καὶ γινώσκετε, ἀδελφοί, ὅτι ἡ ἐπιδημία ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τῆς σαρκὸς ταύτης μικρὰ ἐστὶν καὶ ὀλιγοχρόνιος, ἡ δὲ ἐπαγγελία τοῦ Χριστοῦ μεγάλη καὶ θαυμαστή ἐστὶν, καὶ ἀνάπανσις τῆς μελλούσης βασιλείας καὶ ζωῆς αἰωνίου⁵. Τί οὖν ἐστὶν ποιήσαντας ἐπιτυχεῖν αὐτῶν, εἰ μὴ τὸ ὀσίως καὶ δικαίως ἀναστρέφεσθαι, καὶ τὰ κοσμικὰ ταῦτα ὡς ἄλλοτρια ἡγεῖσθαι, καὶ μὴ ἐπιθυμεῖν αὐτῶν; Ἐν γὰρ τῷ ἐπιθυμεῖν ἡμᾶς κησασθαι ταῦτα ἀποπίπτου[μεν] τῆς ὁδοῦ τῆς δικαίας.

VI. *Seculum praesens et futurum duo inimici. Spreto illo, hoc diligamus. Aliter nulla salutis spes.*

Λέγει δὲ ὁ κύριος· οὐδεὶς οἰκέτης¹ δύναται δυοῖς κυρίοις δουλεῦ[ειν]. Ἐάν ἡμεῖς θέλωμεν καὶ Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ, ἀσυφο[ρ]ον ἡμῖν ἐστίν. Τί² γὰρ τὸ ὄφελος, ἐάν τις τὸν ὅλον κόσμον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν ζημιωθῇ; Ἔστιν δὲ οὗτος ὁ αἰὼν καὶ ὁ μέλων δύο ἐχθροί. Οὗτος λέγει μοιχεύειν καὶ φθορὰν καὶ φιλαργυρίαν καὶ ἀπάτην· ἐκείνος δὲ τοιτοῖς ἀποτάσσεται. Οὐ δυνάμεθα οὖν τῶν δύο φίλοι εἶναι· δεῖ δὲ ἡμᾶς τούτῳ ἀποταξαμένους ἐκείνῳ χρᾶσθαι³. Οἴωμεθα⁴, ὅτι βέλτιόν ἐστιν τὰ ἐνθάδε μισῆσαι, ὅτι μικρὰ καὶ ὀλιγοχρόνια καὶ φθαρτὰ· ἐκεῖνα δὲ ἀγαπήσαι, τὰ ἀγαθὰ καὶ ἀφθαρτα. Ποιοῦντες γὰρ τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ, εὐρήσομεν ἀνάπανσιν· εἰ δὲ μήγε, οὐδὲν ἡμᾶς φύσεται ἐκ τῆς αἰωνίου κολάσεως, ἐάν παρακούσωμεν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ. Λέγει δὲ καὶ ἡ γραφή ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ· ὅτι⁵ ἐάν ἀναστῇ Νῶε καὶ Ἰᾶβ καὶ Δανιήλ, οὐ φύσσονται τὰ τέκνα αὐτῶν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ. Εἰ δὲ καὶ οἱ τοιοῦτοι δίκαιοι οὐ δύνανται ταῖς αὐτῶν δικαιοσύναις φύσασθαι τὰ τέκνα αὐτῶν, ἡμεῖς, ἐάν μὴ τηρήσωμεν τὸ βάπτισμα ἄγνόν καὶ ἀμίαντον, ποῖα πεποιθήσει εἰσελευσόμεθα εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Θεοῦ; Ἡ τίς ἡμῶν παράκλητος ἔσται, ἐάν μὴ εὐρεθῶμεν ἔργα ἔχοντες ὅσια καὶ δίκαια;

VII. *Certandum est nobis, ut coronemur.*

᾿Ωστε οὖν, ἀδελφοί μου, ἀγωνισώμεθα, εἰδότες ὅτι ἐν χερσίν ὁ αἰὼν¹, καὶ ὅτι εἰς τοὺς φθαρτοὺς ἀγῶνας καταπλεύουσιν² πολλοί, ἀλλ' οὐ πάντες στεφανοῦνται, εἰ μὴ οἱ πολλὰ κοπιάσαντες καὶ καλῶς ἀγωνισάμενοι. Ἡμεῖς οὖν ἀγωνισώμεθα, ἵνα πάντες στεφανωθῶμεν. ᾿Ωστε θῶμεν³ τὴν ὁδὸν τὴν εὐθείαν, ἀγῶνα τὸν ἀφθαρτον, καὶ πολλοὶ εἰς

Cap. V. 1) Matth. 10, 16.

2) De dicto Christi lego Luc. 10, 3; at de tali colloquio Christi cum Petro, quale hic commemoratur, reperio nihil. Fortasse sumta sunt ex Apocrypha aliqua Historia. Bois.

3) Luc. 10, 3.

4) Frustra in S. Scriptura quaeritur. Locus ergo interpolatus.

5) Matth. 10, 28. Luc. 12, 4. 5.

6) Omnino legendum αἰώνιος; hanc enim opponit ἐπιδημία τῇ ἐν κόσμῳ

enim Dominus: „eritis velut agni in medio luporum.“ Respondens autem Petrus ei ait: „si autem lupi agnos discerpserint?“ Respondit Iesus Petro: „ne timeant agni post mortem suam lupos, et vos nolite timere eos, qui occidunt vos, et deinde nihil vobis possunt facere: sed timete eum, qui postquam mortui fueritis, habet potestatem animae et corporis, ut mittat in gehennam ignis.“ Et scitote, fratres, quod peregrinatio carnis huius in hoc mundo brevis est ac parvi temporis; promissio autem Christi magna et admirabilis est, atque requies futuri regni ac vitae aeternae. Quid igitur faciendo ea consequi poterimus, nisi sancte iusteque vivendo ac operando, et mundana haec tanquam aliena putando, nec illa concupescendo? Dum enim ea possidere concupiscimus, excidimus a via iusta.

VI. *Seculum praesens et futurum duo inimici. Spreto illo hoc diligamus. Aliter nulla salutis spes.*

Dicit autem Dominus: „nullus servus potest duobus dominis servire.“ Si nos volumus et Deo servire et mammonae, incommodum nobis est. Nam quae utilitas, si quis universum mundum lucretur, animam autem detrimento afficiat? Porro hoc seculum et futurum sunt duo inimici. Illud praedicat adulterium, corruptelam, avaritiam et fraudem; hoc vero istis renuntiat. Non ergo possumus amhorum amici esse; oportet autem, ut illi valedicentes hoc utamur. Putemus melius esse, quae hic sunt odisse, quia parva et exigui temporis et corruptioni obnoxia sunt; illa autem diligere, utpote bona et incorrupta. Facientes enim voluntatem Christi, requiem inveniemus; sin minus, nihil nos ab aeterno supplicio eripiet, si mandata illius contemnamus. Dicit enim Scriptura in Ezechiele: „si Noe et Iob et Daniel resurgant, non eruent liberos suos, qui sunt in captivitate.“ Quodsi tantopere iusti viri non possunt iustitiis suis eruere liberos suos, nos, nisi baptisma purum et immaculatum servaverimus, qua confidentia intrabimus in regiam Dei? Aut quis advocatus noster erit, si non inveniamur opera pia et iusta habentes?

VII. *Certandum est nobis, ut coronemur.*

Quocirca, fratres mei, certemus, scientes quia saeculum militia est, et quia ad corruptibilia certamina multi adpellunt, sed non omnes coronantur nisi qui plurimum laboraverint et praeclare certarint. Nos igitur certemus, ut omnes coronemur. Ergo curramus viam rectam, certamen incorruptibile, et multi ad ipsum navigemus atque certemus, ut et

τούτω, quam μικράν et ὀλιγοχρόνιον dixit. Dar.

Cap. VI. 1) Matth. 6, 24. Luc. 16, 13.

2) Matth. 16, 26.

3) Ita Ms., χρῆσθαι Iun., Colom. et alii vulg.

4) Ms. οἰόμεθα, litt. ω et ο heic quoque permutatis.

5) Ezech. 14, 14. 20.

Cap. VII. 1) Ita Ms., ἀγών maluit

Fell., Cotel., Coust., Colom., idque Schoenemannus exhibet in contextu. Nil mutet. Nam ἐν χερσὶν εἶναι = pugmare; in manibus interfecerunt = inter pugnandum. Cfr. Iob. 7, 6.

2) F. καταπαλαίουσιν, lucta vincunt. Woll. Nihil mutant Birrius et Freyius, quibus elegans videtur significatio navigationis ad situm Corinthi, ubi ludi Isthmici celebrabantur. Gall.

αὐτὸν καταπλεύσωμεν καὶ ἀγωνισώμεθα, ἵνα [κ]αὶ στεφανωθῶμεν. Καὶ εἰ [μὴ] δυνάμεθα ἅπαντες στεφ[α]νῶδηται, κἄν ἐγγὺς τοῦ στεφάνου γενώμεθα. Εἰδέναι ἡμᾶς δεῖ, ὅτι ὁ τὸν φθαρτὸν ἀγῶνα ἀγωνιζόμενος, ἐάν εὐρεθῆ φθειρῶν, μαστιγωθείς³ αἰρεται, καὶ ἔξω βάλλεται τοῦ σταδίου. Τί δοκεῖτε; Ὁ τὸν τῆς ἀφθαρσίας ἀγῶνα φθείρας, τί παθεῖται; Τῶν γὰρ μὴ τηρησάντων, φησὶν, τὴν σφραγίδα⁴, ὁ σκώληξ⁵ αὐτῶν οὐ τελευτῆσει, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται, καὶ ἔσονται εἰς ὄρασιν πάσης σαρκί.⁶

VIII. *Quamdiu in hoc mundo sumus, poenitentiam agamus et carnem castam servemus.*

Ὡς⁷ οὖν ἐσμὲν ἐπὶ γῆς, μετανοήσωμεν· πηλὸς γὰρ ἐσμὲν εἰς τὴν χεῖρα τοῦ τεχνίτου. Ὅν τρόπον γὰρ ὁ κεραμεὺς, ἐάν ποιῇ σκεῦος, καὶ ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ διαστραφῆ ἢ συντριβῆ, πάλιν αὐτὸ ἀναπλάσσει· ἐάν δὲ προφθάσῃ εἰς τὴν καμινὸν τοῦ πυρὸς αὐτὸ βαλεῖν, οὐκέτι βοηθήσει αὐτῷ· οὕτως καὶ ἡμεῖς, ἕως ἐσμὲν ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ, ἐν τῇ σαρκὶ ἃ ἐπράξαμεν πονηρὰ, μετανοήσωμεν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, ἵνα σωθῶμεν ὑπὸ τοῦ κυρίου, ἕως ἔρχομεν καιρὸν μετανοίας. Μετὰ γὰρ τὸ ἐξελεθῆναι ἡμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου, οὐκέτι δυνάμεθα ἐκεῖ ἐξομολογήσασθαι ἢ μετανοεῖν ἔτι. Ὡστε, ἀδελφοί, ποιήσαντες τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς, καὶ τὴν σάρκα ἀγνήν τηρησαντες, καὶ τὰς ἐντολάς τοῦ κυρίου φυλάξαντες, ληψόμεθα ζωὴν αἰώνιον. Λέγει γὰρ ὁ⁸ κύριος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ· εἰ τὸ μικρὸν οὐκ ἐτηρήσατε, τὸ μέγα τίς ὑμῖν δώσει; Λέγω γὰρ ὑμῖν⁹ ὅτι ὁ πιστὸς ἐν ἐλαχίστῳ καὶ ἐν πολλῷ πιστὸς ἐστίν.¹⁰ Ἄρα οὖν τούτο λέγει· τηρήσατε¹¹ τὴν σάρκα ἀγνήν καὶ τὴν σφραγίδα ἄσπιλον, ἵνα τὴν αἰώνιον ζωὴν ἀπολάβητε.¹²

IX. *In carne iudicabimur; ergo praeparemus nos in tempore.*

Καὶ¹³ μὴ λεγέτω τις ὑμῶν, ὅτι αὕτη ἡ σὰρξ οὐ κρίνεται, οὐδὲ ἀνίσταται. Γινῶτε, ἐν τίνι ἐσώθητε, ἐν τίνι ἀνεβλέψατε, εἰ μὴ ἐν τῇ σαρκὶ ταύτῃ ὄντες. Λεῖ¹⁴ οὖν ἡμᾶς ὡς ναὸν Θεοῦ φυλάσσειν τὴν σάρκα. Ὅν τρόπον γὰρ ἐν τῇ σαρκὶ ἐκλήθητε, καὶ ἐν τῇ σαρκὶ ἐλεύσεσθε. Ὡς¹⁵ Χριστὸς ὁ κύριος, ὁ σώσας ἡμᾶς, ὃν μὲν τὸ πρῶτον πνεῦμα¹⁶, ἐγένετο σὰρξ, καὶ οὕτως ἡμᾶς ἐκάλεσεν· οὕτως καὶ ἡμεῖς ἐν ταύτῃ τῇ σαρκὶ ἀποληψόμεθα τὸν μισθόν. Ἀγαπῶμεν οὖν ἀλλήλους, ὅπως ἔλθωμεν πάντες εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Ὡς¹⁷ ἔρχομεν καιρὸν τοῦ ἰαθῆναι, ἐπιδῶμεν ἑαυτοὺς τῷ θεραπεύοντι Θεῷ, ἀντιμισθίαν αὐτῷ διδόντες. Ποῖαν; Τὸ μετανοῆσαι ἐξ ἐλεγκρινούσης καρδίας. Προγνώστης γὰρ ἐστὶν τῶν πάντων, καὶ εἰδὼς ἡμῶν τὰ ἐν καρδίᾳ.

3) τρέχοντες mavult lun., θέωμεν Cot. et Colom. pro coniectura in marg. Sic alii vulg. Wottonus leg. putat Ὡστε θῶμεν τὴν ὁδὸν τὴν εὐθείαν εἰς ἀγῶνα κτλ. Davius mallet βῶμεν. Birgius: θῶμεν relinquo B. Clementi, verum a τῷ θεῷ natum: ponamus vel proponamus viam rectam pro curriculo nobis i. e. viam virtutis, quod incorruptum certamen interpretatur.

4) Nolte conii. δέρεται, verberatur, collato ep. Ignat. ad Polyc. c. 3.

5) Baptismum intelligas. Cfr. Ep. Barnabae c. 9. not. 24.

6) Isai. 66, 24.

Cap. VIII. 1) Nolte mavult ἕως. Ita Hef. edidit in ed. IV.

2) ὁ art. Wott. restituit ex Ms. Cfr. Luc. 16, 10—12. Apud Iren. II, 64. (34. p. 169. ed. Massuet.) locus recita-

coronemur. Etsi non possumus omnes coronari, saltem prope coronam sumus. Scire vos oportet, quod, qui certamen corruptibile certat, si inveniatur corrumpens et peccans, flagellatus aufertur et extra stadium proicitur. Quid vobis videtur? Qui incorruptionis certamen corruperit, quid patietur? De iis enim, qui sigillum non servaverint, ait: ‚vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur; et erunt in visionem omni carni.‘

VIII. *Quamdiu in hoc mundo sumus, poenitentiam agamus et carnem castam servemus.*

Quamdiu ergo in terris degimus, poenitentiam agamus; lutum quippe sumus in manu artificis. Quemadmodum enim figulus, si vas fecerit, illudque in manibus eius distortum fuerit aut contritum, rursus illud refingit; sin vero illud in fornacem ignis mittere praefiniverit, non amplius ei succurret; ita et nos, quamdiu in hoc mundo sumus, peccatorum, quae in carne gessimus, ex toto corde poenitentiam agamus, ut a Domino salvemur, dum poenitentiae tempus habemus. Postquam enim e mundo exivimus, non amplius possumus ibi confiteri, aut poenitentiam agere. Quare, fratres, voluntatem Patris facientes et carnem castam servantes et mandata Domini custodientes consequemur vitam aeternam. Dicit enim Dominus in Evangelio: ‚si parvum non servastis, quis magnum vobis dabit? Dico enim vobis: qui fidelis est in minimo, et in maiori fidelis est.‘ Hoc ergo dicit: ‚servate carnem castam, et sigillum immaculatum, ut recipiatis vitam aeternam.

IX. *In carne iudicabimur; ergo praeparemus nos in tempore.*

Et nemo vestrum dicat, quod haec caro non iudicatur, neque resurgit. Agnoscite, in quo servati estis, in quo visum recepistis, nisi dum in hac carne vivitis. Nos ergo decet carnem sicut templum Dei custodire. Quemadmodum enim in carne vocati estis, ita in carne venietis. Quemadmodum Christus Dominus, qui nos servavit, cum primum esset spiritus, caro factus est, atque sic vocavit nos; ita etiam nos in hac carne mercedem recipiemus. Diligamus igitur nos invicem, ut veniamus omnes in regnum Dei. Donec tempus habemus, in quo sanemur, dedamus nos medico Deo, remunerationem ipsi tribuentes. Quam? Poenitentiam ex sincero corde. Namque praescius omnium est,

tur: si in modico fideles non fuistis, quod magnum est, quis dabit vobis? Grabijs haec ex Evang. secundum Aegyptios prodisse suspicatur.

3) Modus dicendi eiusmodi est, ut cum Wottono statuendum videatur, non esse haec directam Evangelii orationem, sed potius Clementis antecedentium interpretamentum, quomodo frequenter occurrit in Ep. Barnabae.

4) ἀπολάβωμεν in Ms. est. Idem defendit Nolte collato Rom. 7, 4. Editores vero plerique praeeunte Iunio mu-

larunt in ἀπολάβητε. Nobiscum facit Hef. ed. IV.

Cap. IX. 1) I Cor. 15, 12.

2) I Cor. 3, 16, 6, 19.

3) Ita c. Millio leg. videbant Davisius, Freyius, Schoenemannus et alii ob apodosin, εἰς Ms.

4) Πνεῦμα = τὸ θεῖον ἐν Χριστῷ, ut apud Pastorem Hermae lib. III. Sim. 5, 5. Baumgarten-Crusius, Lehrb. d. Dogmengesch. II. p. 1052. H. Cfr. I Petr. 1, 11. Theophil. ad Autolyc. 2, 14.

5) Gal. 6, 10.

Ἀσῶμεν οὖν αὐτῷ αἶνον⁶, μὴ ἀπὸ στόματος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ καρδίας, ἵνα ἡμᾶς προσδέξηται ὡς υἱούς. Καὶ γὰρ εἶπεν ὁ κύριος· ἄδελφοί μου· οὗτοι εἰσὶν οἱ ποιοῦντες τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου.⁷

X. *Vitio relicto virtutem persequamur, et bona promissa mundanis praeponamus deliciis.*

Ὡστε, ἀδελφοί μου, ποιήσωμεν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς, τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς ἵνα ζήσωμεν, καὶ διώξωμεν μᾶλλον τὴν ἀρετὴν, τὴν δὲ κακίαν καταλείψωμεν, ὡς προσοδοίπορον τῶν ἀμαρτιῶν⁸ ἡμῶν, καὶ φύγωμεν τὴν ἀσέβειαν, μὴ ἡμᾶς καταλάβῃ κακά. Ἐὰν γὰρ σπουδάσωμεν ἀγαθοποιεῖν, διώξεται ἡμᾶς εἰρήνη. Διὰ ταύτην γὰρ τὴν αἰτίαν οὐκ ἔστιν εὐρεῖν ἀνθρώπων⁹, οἵτινες παράγουσι φόβους ἀνθρωπίνους, προσηρημένοι μᾶλλον τὴν ἐνθάδε ἀπόλαυσιν, ἢ τὴν μέλλουσαν ἐπαγγελίαν. Ἀγνοοῦσιν γὰρ, ἡλικίην ἔχει βάσανον ἢ ἐνθάδε ἀπόλαυσις, καὶ ὅταν τρυφήν ἔχει ἢ μέλλουσα ἐπαγγελία. Καὶ εἰ μὲν αὐτοὶ μόνου ταῦτα ἔπρασσον, ἀνεκτὸν ἦν· νῦν δὲ ἐπιμένουσι κακοδιδασκαλοῦντες τὰς ἀναίτιους⁹ ψυχὰς, οὐκ εἰδότες ὅτι δισσὴν ἔξουσιν τὴν κρίσιν, αὐτοὶ τε καὶ οἱ ἀκούοντες αὐτῶν.

XI. *Divinis promissis fidem habentes serviamus Deo, et erit nobis beatitudo aeterna.*

Ἡμεῖς οὖν ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ δουλεύσωμεν τῷ Θεῷ, καὶ ἐσόμεθα δίκαιοι· ἐὰν δὲ μὴ δουλεύσωμεν, διὰ τοῦ μὴ πιστεύειν ἡμᾶς [τῇ] ἐπαγγελίᾳ τοῦ Θεοῦ, ταλαίπωρο[ι] ἐσόμεθα. Λέγει γὰρ καὶ ὁ προ[φη]τικὸς λόγος· ταλαίπωρο[ι] εἰσ[ιν] οἱ διψυχοί, οἱ διατάζοντες [τῇ] καρδίᾳ, οἱ λέγοντες· ταῦτα πάντα ἠκούσαμεν καὶ ἐπὶ τῶν πατ[έ]ρων ἡμῶν, ἡμεῖς δὲ² ἡμέραν ἐξ ἡμέρας προσδεχόμενοι οὐδὲν τούτων ἐωράκαμεν³. Ἀνόητοι, συμβάλετε ἑαυτοὺς ξύλω· λάβετε ἄμτελον. Πρῶτον μὲν φυλλοῤ-φοεῖ, εἶτα βλαστὸς γίνεται, μετὰ ταῦτα ὄμφαξ, εἶτα σταφυλὴ παρεστηκυῖα. Οὕτως καὶ ὁ λαὸς μου ἀκαταστασίας καὶ θλίψεις ἔσχεν· ἔπειτα ἀπολήψεται τὰ ἀγαθά· Ὡστε, ἀδελφοί μου, μὴ διψηγῶμεν, ἀλλὰ ἐλπίσαντες ὑπομένωμεν, ἵνα καὶ τὸν μισθὸν κομισώμεθα. Πιστὸς γὰρ ἔστιν ὁ ἐπαγγελλόμενος τὰς ἀντιμισθίας ἀποδιδόναί ἐκάστῳ τῶν ἔργων αὐτοῦ. Ἐὰν οὖν ποιήσωμεν τὴν δικαιοσύνην ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, εἰσῆξομεν εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, καὶ ληψόμεθα τὰς ἐπαγγελίας, ὡς⁴ [οὓς] οὐκ ἤκουσεν, οὐδὲ ὀφθαλμὸς ἶδεν, οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη.⁵

XII. *Expectemus quotidie regnum Dei.*

Ἐκδεχόμεθα αὖν καθ' ὥραν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐν ἀγάπῃ καὶ δικαιοσύνῃ, ἐπειδὴ οὐκ οἶδαμεν τὴν ἡμέραν τῆς ἐπιφανείας τοῦ

6) Ita Fell. et alii. Ms. αἰώνιον. landio auctor ad illud Iacobi 1, 15. ἢ Birrius affirmat, scripsisse Clementem αἶνον αἰώνιον. Call. ἐπιθυμία συλλαβοῦσα τίττει ἀμαρτίαν respexisse videtur.

7) Matth. 12, 50.

2) Ms. habet ANON. i. e. ἀνθρω-

Cap. X. 1) τιμωριῶν Iunio coniectante in marg. exhibent Col., Colom. alii- me, Boisius mavult τῆς ἀπωλείας. Gal-

πον, forte pro ANON, i. e. ἀν Θεόν. Ita Wott., qui legendum esse putat: οὐκ ἔστιν (αὐτοῖς) εὐρεῖν ἂν Θεόν

et quae in corde nostro versantur novit. Demus itaque illi laudem, non ab ore solum, sed etiam ex corde, ut nos tanquam filios suscipiat. Etenim dominus dixit: „fratres mei sunt ii, qui faciunt voluntatem patris mei.“

X. *Vitio relicto virtutem persequamur, et bona promissa mundanis praeponamus deliciis.*

Ergo, fratres mei, faciamus voluntatem patris, qui vocavit nos, ut vivamus; et persequamur potius virtutem, vitium autem derelinquamus, veluti praecursorem scelerum nostrorum; et fugiamus impietatem, ne nos mala comprehendant. Nam si bene agere studuerimus, consecrabitur nos pax. Hanc ob causam eam [pacem] non reperient homines, qui humanis timoribus ducuntur, praeponentes voluptatem praesentem re-
missioni futurae. Ignorant enim quantum habeat tormentum huius seculi voluptas, et quales habeat delicias futura promissio. Ac quidem, si ipsi soli ista facerent, tolerabile esset; iam vero perseverant, insontes animas pravis doctrinis imbuere, nescientes quod duplicem habebunt condemnationem, et ipsi, et qui audiunt eos.

XI. *Divinis promissis fidem habentes serviamus Deo, et erit nobis beatitudo aeterna.*

Nos ergo in corde puro Deo serviamus, et erimus iusti; quodsi autem non servierimus, non credendo promissis Dei, miseri erimus. Dicit enim et sermo propheticus: „miseri sunt, qui animo duplices et corde dubii sunt, qui dicunt: haec omnia audivimus etiam tempore patrum nostrorum; nos vero diem de die expectantes nihil horum vidimus. O fatui, comparate vos arbori; vitem sumite. Primum quidem foliis nudatur, germen postea fit, posthaec uva acerba, tandem demum uva matura. Ita et populus meus agitationes et pressuras tulit; deinde bona excipiet.“ Itaque, fratres mei, animo ne duplices simus, sed sperantes sustineamus, ut et mercedem reportemus. Fidelis enim est qui pollicitus est, se unicuique redditurum secundum opera eius. Si ergo fecerimus iustitiam coram Deo, in regnum illius ingrediemur, et accipiemus promissiones, „quas auris non audivit, nec oculus vidit, quaeque in cor hominis non ascenderunt.“

XII. *Expectemus quotidie regnum Dei.*

Igitur in horas regnum Dei expectemus in charitate et iustitia, quandoquidem nescimus diem adventus Dei. Interrogatus enim a quodam

πτλ. Forte legendum: οὐκ ἔστιν εὐ-
ρεῖν [αὐτὴν sc. τὴν εἰρηγὴν] ἀνθρώ-
πον [pro ἀνθρώπους] πτλ. Η. Ita iam
Gallicciolli locum luxuriam restituit,
puncto, quod vulg. post ἀνθρώπων le-
gebatur, in virgulam mutato. Nolte de-
leto ἀνθρώπων legi vult αὐτήν.

3) Cfr. Ign. ad Eph. c. 16.

Cap. XI. 1) Eadem legimus supra
in Clem. I. Ep. ad Cor. c. 23.

2) Voc. *πρὸ* Wott. praepostere hic
inseruit, literis quibusdam Msti interli-
nearibus parum intellectis.

3) Wottonus eodem errore seductus
interponit *ἔτι*.

4) Cfr. Isai. 64, 4. I Cor.

Θεοῦ. Ἐπερωτηθεὶς γὰρ αὐτὸς ὁ κύριος ὑπό τινος¹, πότε ἤξει αὐτοῦ ἡ βασιλεία, εἶπεν· ὅταν ἔσται τὰ δύο ἕν, καὶ τὸ ἔξω ὡς τὸ ἔσω, καὶ τὸ ἄρσεν μετὰ τῆς θηλείας, οὔτε ἄρσεν οὔτε θῆλυ. Τὰ δύο δὲ ἕν ἐστίν, ὅταν λαλῶμεν αὐτοῖς² ἀλήθειαν, καὶ ἐν δυοῖ σῶμασιν ἀνυποκρίτως εἶη μία ψυχή. Καὶ τὸ ἔξω ὡς τὸ ἔσω, τοῦτο λέγει· τὴν ψυχὴν λέγει τὸ ἔσω, τὸ δὲ ἔξ[ω] τὸ σῶμα λέγει. Ὅν τρόπον οὖν σου τὸ σῶμα φαίνεται, οὕτως καὶ ἡ ψυχή σου δῆλη³ ἔστω ἐν [τοῖς] καλοῖς ἔργοις. Καὶ τὸ ἄρσεν μετὰ τῆς θηλείας οὔτε ἄρσεν, οὔτε θῆλυ, τοῦτ[ο]⁴ *****

Cap. XII. 1) Πυνθανομένης τῆς in Evangelio secundum Aegyptios haberi, Σαλώμης ap. Clem. Alex. Strom. III, 13. idem Clem. Alex. existimat (l. l. c. 9.) p. 553. Quae ad Salomen dicta sunt.

ipse Dominus, quando venturum esset regnum ipsius, dixit: ,cum duo erunt unum, et quod foris ut id quod intus, et masculum cum femina, neque mas neque femina. ,Duo' autem sunt ,unum,' quando alter ad alterum loquemur veritatem, et in duobus corporibus sincere et absque simulatione fuerit una anima. ,Et quod foris est, ut quod intus,' hoc ait: animam vocat, ,quod intus;' et corpus, ,quod foris.' Quomodo igitur corpus tuum conspicuum est, ita et anima tua manifesta sit in bonis operibus. ,Et masculum cum femina, neque mas neque femina,' hoc *****

2) I. e. ἀλλήλοις. :Cfr. supra c. 4.
not. 2.

3) δῆλος Ms.

4) Reliqua [in Codice desiderantur.
Huius autem loci supplementum petas
ex Clem. Alex. Strom. III. c. 9.]

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΓΝΑΤΙΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.¹

ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ ΙΓΝΑΤΙΟΣ.²

csim. 8. | *Ιγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, τῇ εὐλογημένῃ ἐν μεγέθει Θεοῦ πατρὸς πληρώματι⁵, τῇ προωρισμένῃ⁶ πρὸ αἰώνων, εἶναι⁷ διαπαντὸς εἰς δόξαν παράμονον, ἀτρεπτον, ἠνωμένην⁸ καὶ ἐκλεγεμένην ἐν πάθει ἀληθινῶ, ἐν θελήματι τοῦ πατρὸς καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ ἀξιωμακαρίστω, τῇ οὓσῃ ἐν Ἐφέσῳ τῆς Ἀσίας⁹, πλεῖστα ἐν Ἰησοῦ Χριστῶ καὶ ἐν ἀμώμῳ χάριτι¹⁰ χαίρειν.*

1) Titulum debes Codici Laurentiano Mediceo), qui quidem *α' τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου ἐπιστολαὶ σμυρναίοις* in fronte fert notatum; *τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου ἐπισκόπου σμυρναίοις*: — *α'* inscriptio est Cod. Casanatensis. Titulum enim in utroque Ms. excipit Epistola ad Smyrnaeos. Tria sunt, quae Ignatii Epistolae, si excipias illam ad Romanos datam, praecipue spectant. Idcirco bellum indicunt *τοῖς σαββατίουσι* = Iudaizantibus in Christi evangelio, monarchiam episcopalem commendant, quia in concordia atque unione cum ecclesiae praesidibus unice salus sit, unde quoque, quicumque *ἀρέσεις* Christi gregi inferre tentent, reiiciendi sint omnes.

2) Ita inscribo c. C. L. et Holstenii apographo, ubi est *πρὸς ἐφεσίους Ἰγνάτιος*: — Ad oram numerus *Τ'*. Etiam Cod. Caien. *Ignatius Ephesius*. Deest nom. *ΙΓΝΑΤΙΟΣ* in versione Armen. et libb. impr. Cum Ignatius Antiochia vinculus Romam perduceretur, Smyrnam appulit, ubi Polycarpus fuit episcopus. Ephesii eo Onesimum episcopum cum diacono Burrho, Croco, Euplo, Frontone miserunt ad eum salutandum. Unde Igna-

tius occasionem capit caritatis eorum celebrandae (c. 1. 21. 2.). Monet eos deinde, ut omnes unili in ecclesiae disciplina perseverantes episcopo et presbyterio obediant (c. 3—6.), caveantque a fatuis atque pravis doctrinis (c. 7—10.). Sequitur Epistolae pars admonitoria, quae in singularum rerum eo spectantium disquisitione uberius versatur (c. 11—20.). — Prooemium et primum huius Epistolae caput, nonnullis parvi momenti exceptis, Syrus (ap. Cureton) vertit. Ex eo et Armenio (ap. Petermannum), quae maioris ponderis esse videbantur, lectiones adnotavi.

3) Cfr. Wernsdorf, de Ignatio Θεοφόρῳ, in eiusdem Memoria C. Timothei Seidelii, Helmst. 1758. 4. Vocabulum Θεοφόρος in omnibus epistolis Ignatiani ab alio quodam additum putat Dästerdieck, de *Ignat. epist. authentia*. Gotting. 1843. p. 89. H. Dästerdieckii librum me non vidisse doleo. Similem laudem sui ipsius contradicere modestiae atque humilitati (Ep. ad Magn. c. 11. 12 et 14.) facile aliquis crediderit illius, qui pluries (infra c. 8. et alibi) infra c. 3. semet ipsum adeo *περίφημα* affirmet. Illud

SANCTI IGNATII

EPISTOLAE.

A D E P H E S I O S.

Ignatius, qui et Theophorus, ecclesiae merito beatae, quae est Ephesi in Asia — benedictae Dei patris magnitudine cum plenitudine, praedestinatae ante secula, ut in permanentem et immutabilem gloriam semper esset unita, et vera passione, per voluntatem Patris et Iesu Christi, Dei nostri, electa — plurimam in Iesu Christo et in gratia perfecta salutem.

A D E P H E S I O S.

* Ignatius, qui et Theophorus, benedictae in magnitudine Dei Patris cum plenitudine, praedestinatae ante secula, ut sit semper in gloria durabilis, incommutabilis, unita et electa, in vera passione, in voluntate Dei Patris et Iesu Christi Dei nostri; Ecclesiae merito beatissimae, quae est Ephesi in Asia, plurimam in Iesu Christo et gratia irreprehensibili salutem.

Σαῦλος ὁ καὶ Παῦλος (Act. 13, 9.) parum commode comparatur, cum propter adliterationem, quam dicunt, vix casu effectam, tum ob allegoriam utriusque vocis proprio significatui insitam. Fuisse tamen Ignatium ἐκ τῶν Θεοφόρων ἀνδρῶν unum, nemo certe negabit. Alii quoque longe eo inferiores illud sibi epitheton apud alios meruerunt. Cfr. Epiphanii monachi et presbyteri Edita et Inedita cura A. Dressel p. 45. Ἐδρξε κάμολι ποθοῦντι καὶ ζητοῦντι ὡς ἐκείσει, ἐρευνῆσαι καὶ ἐκλέξασθαι παρὰ αὐτοπτῶν καὶ Θεοφόρων ἀνδρῶν τὰ περὶ τούτων, ἀπό τε Κλήμεντος Ῥώμης καὶ Εὐαγγέλιου Σικελοῦ καὶ Ἐπιφανίου τῆς Κύπρου.

4) Cfr. Eph. 1, 19. I Cor. 2, 5.

5) Καὶ πληρώματα Interpolator vulg.,

Syrus et vet. Int. lat. Exclusimus particulam c. Codd. CL, sicuti c. nostris recens. prolixioris BFORV et Armenio, id quidem absque sententiarum nexus iniuria. Cfr. Eph. 3, 19.

6) Cfr. Eph. 1, 4. 3, 11.

7) εἶναι, a Vossio omissum, ex CL; legitur quoque ap. Interpol. et in versionibus.

8) Cfr. Eph. 4, 3 sqq.

9) Vocc. τῆς Ἀσίας ab Armenio transposita, Syrus non leg.

10) H. ed. IV. χαρᾶ: ,ita ex interpolatore et versionibus Syr. et Arn. restituendum est.'

*) Altera versio harum Ign. epistolarum debetur Holstenio. Distinximus ubique praefixa stellula. Praeterea cf. Prolegg.

I. *Laus Ephesiorum ob legationem ipsi missam. Laus Onesimi.*

'Αποδεξάμενος¹¹ ἐν Θεῷ τὸ πολυαγαπήτον σου ὄνομα¹², ὃ κέκτησθε φύσει δικαία, κατὰ πίστιν καὶ ἀγάπην ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, τῷ σωτῆρι ἡμῶν. Μιμηταὶ ὄντες Θεοῦ, ἀναζωπυρήσαντες¹³ ἐν αἵματι Θεοῦ¹⁴, τὸ συγγενικὸν ἔργον τελείως ἀπηρτίσατε. Ἀκούσαντες γὰρ δεδεμένον ἀπὸ Συρίας ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ὀνόματος καὶ ἐλπίδος¹⁵, ἐλπίζοντα τῇ προσευχῇ ὑμῶν ἐπιτυχεῖν ἐν Ῥώμῃ θηριομαγῆσαι, ἵνα διὰ τοῦ μαρτυρίου ἐπιτυχεῖν δυναθῶ μαθητῆς εἶναι τοῦ¹⁶ ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν ἀνεγκόντος Θεῷ προσφορὰν καὶ θυσίαν. Ἐπεὶ¹⁷ οὖν τὴν πολυπληθίαν ὑμῶν ἐν ὀνόματι Θεοῦ ἀπέλληρα ἐν Ὀνησίμῳ, τῷ ἐν ἀγάπῃ ἀδιηγήτῳ, ὑμῶν δὲ ἐν σαρκί¹⁸ ἐπισκόπων ὃν εὐχομαι κατὰ Ἰησοῦν Χριστὸν ὑμᾶς ἀγαπᾶν, καὶ πάντας ὑμᾶς αὐτῷ ἐν ὁμοίότητι εἶναι. Εὐλόγητός γὰρ ὁ χαρισάμενος ὑμῖν ἀξίους οὖσι τοιοῦτον ἐπίσκοπον κεκτηῖσθαι.

II. *Laus reliquorum legatorum. Exhortatio ad obedientiam erga episcopum et presbyterium.*

Περὶ¹ δὲ τοῦ συνδούλου μου Βούρβου², τοῦ κατὰ Θεὸν διακόνου ὑμῶν ἐν πᾶσιν³ εὐλογημένου, εὐχομαι παραμεῖναι αὐτὸν εἰς τιμὴν ὑμῶν καὶ τοῦ ἐπισκόπου. Καὶ Κρόκος δὲ, ὁ Θεοῦ ἀξίος καὶ ὑμῶν, ὃν ἐξεμπλάριον τῆς ἀφ' ὑμῶν ἀγάπης ἀπέλαβον, κατὰ πάντα με ἀνέ-

11) Vocc. *Αποδεξάμενος* — ἡμῶν transeundo inserviunt ex prooemio ad ipsam Epistolam, suntque iungenda cum *χαίρειν* sc. λέγει. Cfr. infra ad Smyrn. c. 1. *Αοξάζων* et lectionem Cod. Ottoniani *δεδυννημένος* p. *δεδυνῆμαι* in summo c. 1. Hom. I Clementis ad Rom. ed. A. Dressel.

12) I. e. *vestrum nomen* = *vos*. De modo loquendi vid. Gal. 6, 1. Notum quoque est illud *nomen Latinum* = *omnes Romani* in A. Gellii Noct. Attic. 1, 2. Sensus: in Onesimo (vid. paulo infra c. 2.) episcopo vestro vosmet ipsos Ephesios suscepi praesentes. Ex interpolatore et versionibus Syr. et Arm. restituendum est ὑμῶν. H. ed. IV.

13) Sc. ὑμᾶς. Cfr. II Tim. 1, 6. Sed potius sensu intransitivo intelligas, ut Cleon. Rom. ad Cor. 1, 27. *Αναζωπυρησάτω οὖν ἡ πᾶσις αὐτοῦ ἐν ἡμῖν* et LXX Gen. 45, 27.

14) I. e. salutifera Christi passione ac morte. In sententiae fine ἀπηρτίσατε Vossius ex Interpol., ἀπαντίσατε mutatum in ἀπαντήσατε C, ἀπυρτίσατε L. Graziani: avete perfettamente compiuta un opera a voi connaturale. Equidem advb. *τελείως* (*ταχέως*; legisse videtur Syrus) idem significare dixerim,

quod prorsus τὸ τέλος. Tum fortassis legendum ac distinguendum *Μιμηταὶ ὄντες Θεοῦ, ἀναζωπυρησάντες ἐν αἵματι Θεοῦ τὸ συγγενικὸν ἔργον, τελείως ἀπηρτίσατε*.

15) Heic apodosis *ιδεῖν ἐσπουδάσατε* ex vet. Int. et Syro inserenda. (Inseruit textui H. ed. IV.) Forte scribendum *Ακούσαντες γὰρ με* (c. Syro) *δεδεμένον ἀπὸ Συρίας ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ὀνόματος καὶ ἐλπίδος, καὶ ἐλπίζοντα τῇ προσευχῇ ὑμῶν θυσίαν, ιδεῖν ἐσπουδάσατε*.

16) Θεοῦ Syrus, vocc. sqq. ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν ἀνεγκόντος Θεῷ προσφορὰν καὶ θυσίαν omittens.

17) Coniunctionis *ἐπεὶ* vera vis effugit illos, qui nil nisi particulae οὖν significationi eam augmentandae inservire opinentur. Protasi enim, quam inducit, non deest apodosis; incipit quippe vocc. *Ἠρέπον οὖν ἐστὶν* cap. sq. Deinde *πολυπληθίαν* C, quod unice rectum; *πολυπληθίαν* I. Iacobsono minus accurate asserente. Nam ex eodem Ms. Holstenius prius, et post me etiam Th. Heysius transcripsit *πολυπληθίαν*.

18) Interpolator una cum Syro et Armenio vocc. *ἐν σαρκί* non leg. Cfr. I Petr. 2, 25.

I. *Laus Ephesiorum ob legationem ipsi missam. Laus Onesimi.*

Suscepi vestrum in Deo valde dilectum nomen, quod vobis comparastis indole proba secundum fidem et charitatem in Iesu Christo, salvatore nostro. Cum imitatores sitis Dei, ad vitam revocati per sanguinem Dei, opus fraternitatis perfecte absolvistis. Postquam enim audistis, me vinctum e Syria pro communi nomine et spe, [videre festinastis] me sperantem, quod vestris precibus consequar, ut Romae adversus bestias pugnem, ut per martyrium adipisci possim discipulus esse illius, qui se ipsum pro nobis obtulit Deo oblationem et hostiam. Suscepi ergo in nomine Dei multitudinem vestram in Onesimo, inenarrabilis charitatis viro, vestro autem in carne episcopo; quem iuxta Iesum Christum a vobis amari, cuique similes vos omnes fieri opto. Benedictus enim, qui gratia sua vos talem episcopum possidere dignatus est.

* I. Suscepi vestrum in Deo exoptatissimum nomen, quod possidetis natura iusta, secundum fidem et caritatem in Iesu Christo Salvatore nostro. Cum imitatores sitis Dei, excitantes in sanguine Christi cognatum opus perfectum et absolutum reddidistis; tum, cum audissetis me ex Syria vinctum pro communi nomine et spe adduci, sperantem vestris precibus me consecuturum, ut Romae ad bestias pugnem, quo per martyrium consequi possim, ut eius sim discipulus, qui semet ipsum pro nobis obtulit Deo oblationem et hostiam. Postquam igitur numerosam vestram multitudinem in nomine Dei excepi in Onesimo, ineffabilis caritatis viro, vestro autem secundum carnem Episcopo, quem vos omnes secundum Iesum Christum diligere, eidemque universos similes esse opto. Benedictus enim, qui vobis pro vestro merito talem habere dedit Episcopum.

II. *Laus reliquorum legatorum. Exhortatio ad obedientiam erga episcopum et presbyterium.*

De conservo autem meo Burrho, secundum Deum diacono vestro, in omnibus benedicto, oro, ut semper vobis et episcopo sit honori. Sed et Crocus, et Deo et vobis dignus, quem exemplar vestrae charitatis accipi, per omnia me recreavit, quomodo et ipsum refrigeret pater Iesu

* II. De Burrho autem conservo nostro, vestro secundum Deum Diacono in omnibus benedicto oro, ut permaneat ad vestrum et Episcopi honorem. Crocus etiam Deo vobisque dignus, quem exemplar vestrae caritatis accipi, per omnia me recreavit: quomodo et ipsum refrigeret

Cap. II. 1) In vers. Syriaca haec et sequentia desunt usque ad medium cap. tertium. Hefelio pius ille monachus, qui versionem Syriacam elaboravit, omnia omisisse videtur, quae ipsi et usui suo ascetico minus congrua minusve necessaria putabat. Paraeneticos vero Epistolarum Ignatianarum locos omnesque ad vitam bene instituendam exhortationes se-

dulo eum collegisse. Casu ea Petermannus excidisse putat, cum extent ap. Armenium. Vix crediderim.

2) Male in Pseudoignatio Βιρρῶου: male in veteri versione Borro. Burrhus est nomen Romanum satis vulgare; non autem Birrus, Byrrus, aut Borrus. Vossius.

3) πᾶσιν C L, πᾶσι Voss.

παυσεν⁴, ὡς καὶ αὐτὸν ὁ πατὴρ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀναψύξει⁵, ἅμα Ὀνησίμῳ καὶ Βουρέφῳ καὶ Εὐπλῳ καὶ Φρόντωνι⁶, δι' ὧν πάντας ὑμᾶς κατὰ ἀγάπην εἶδον. Ὁναίμην⁷ ὑμῶν διὰ παντὸς, ἐάνπερ ἄξιός εἰμι. Πρέπον οὖν ἐστίν⁸, κατὰ πάντα τρόπον δοξάζειν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν δοξάσαντα ὑμᾶς, ἵνα ἐν μιᾷ ὑποταγῇ ἥτε κατηρητισμένοι τῷ αὐτῷ⁹ νοί καὶ τῇ αὐτῇ γνώμῃ, καὶ τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες περὶ τοῦ αὐτοῦ, ἵνα ὑποτασσόμενοι¹⁰ τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ κατὰ πάντα ἥτε ἡγιασμένοι.

III. Sine omni superbia — amore ductus — vos adhortor ad unitatem.

Οὐ¹ διατάσσομαι ὑμῖν⁴ ὡς ἄλλοις. Εἰ γὰρ καὶ δέδεμαι ἐν τῷ ὀνόματι², οὕτω ἀπήρητισμαι ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ. Νῦν γὰρ ἀρχὴν ἔχω τοῦ μαθητεύεσθαι, καὶ προσλαλῶ ὑμῖν ὡς συνδιδασκαλίταις³ μου. Ἐμὲ γὰρ ἔδει ὑφ' ὑμῶν ὑπαλειφθῆναι⁴ πίσει, νοουθεσίᾳ, ὑπομονῇ, μακροθυμίᾳ. Ἄλλ' ἐπεὶ ἡ ἀγάπη οὐκ ἔξ με σιωπῶν περὶ ὑμῶν, διὰ⁵ τοῦτο προέλαβον παρακαλεῖν ὑμᾶς, ὅπως συντρέχητε τῇ γνώμῃ τοῦ Θεοῦ. Καὶ γὰρ Ἰησοῦς Χριστὸς, τὸ ἀδιακριτὸν ἡμῶν⁶ ζῆν, τοῦ πατρὸς⁷ ἡ γνώμῃ, ὡς καὶ οἱ ἐπίσκοποι, οἱ κατὰ τὰ πέρατα⁸ ὀρισθέντες, ἐν⁹ Ἰησοῦ Χριστοῦ γνώμῃ εἰσίν.

IV. Presbyterii unitatem cum episcopo imitemini.

Ὅθεν¹ πρέπει ὑμῖν συντρέχειν τῇ τοῦ ἐπισκόπου γνώμῃ, ὅπερ καὶ ποιεῖτε. Τὸ γὰρ ἀξιονόμαστον ὑμῶν πρεσβυτέριον, τοῦ Θεοῦ

4) Vox Paulina; I Cor. 16, 18 et 20. Iac.

5) Ita C L vet. Int., ἀναψύξει Voss., Cott., Smith. c. Interpol. suffragante Armenio. Praestat fut., siquidem vaticinantis est. Cfr. II Tim. 1, 16. Act. 3, 19.

6) φρόντωνι L C, in hoc quidem correctum in φρόντωνι.

7) Phrasin hanc Apostolicam, a D. Pauli Epistola ad Philem. ut videtur desumptam, saepius usurpat Ignatius. Iac. ἀναίμην scr. C L.

8) ἐστι Iac. et qui eum repetierunt, inivitis Codd. C L.

9) Vocc. τῷ αὐτῷ νοί καὶ τῇ αὐτῇ γνώμῃ, καὶ τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες περὶ τοῦ αὐτοῦ a vet. Int. et Armenio ommissa, nonnullis male inserta esse videntur ex I Cor. 1, 10. Extant autem in utroque Ms. Neque video, cur iis memoriae suae infixis Ignatius pro simili sine non aequè uti potuerit. Centies nimirum integras N. T. sententias suis consociatas promiscue profert.

10) ἐπιτασσόμενοι C L Voss. Iac. ὑποτασσόμενοι Interpol. Int. vet. et Armenius. Auctor noster vb. ὑποτάσσεισθαι cum gen. coniungit et dat. Cfr. infra c. 5, Ep. ad Trall. c. 2.

Cap. III. 1) E capite tertio Syrus nil nisi unicum sententiam Ἄλλ' ἐπεὶ ἡ ἀγάπη οὐκ ἔξ με σιωπῶν περὶ ὑμῶν, διὰ τοῦτο προέλαβον παρακαλεῖν ὑμᾶς, ὅπως συντρέχητε τῇ γνώμῃ τοῦ Θεοῦ in usus suos convertit, eamque cum sine capitis primi male coniunxit. Multo aptius haec sententia cum verbis proxime eam antecedentibus (vos praeceptores mei estis) cohaeret. II.

2) τὸ ὄνομα absolute positum habes infra c. 7 et in Ep. ad Philad. c. 10. Iac. Mihi quidem convenienter suppressa videntur vocc. Ἰησοῦ Χριστοῦ, quia deinceps casu mutato exprimenda erant.

3) Graziani: e parlo a voi come a miei colleghi nel magistero. Ephesios doctores esse aequè ac semet ipsum dicit, et cum paulo ante disciplina se initium affirmasset, iam ut ab ipsis Ephesius praeceptoribus in fide confirmetur, meritoque desiderat.

4) I. e. ungi, excitari, instrui, ad certamen praeparari. Pearson.

5) Iacobsono Ignatius respexisse videtur Ep. ad Philem. v. 8. 9.

6) ἡμῶν Voss. c. Int. vet. suffragante Arm. et Ep. ad Trall. c. 1, ὑμῶν C L. Cfr. Ioann. 15, 5. Coloss. 3, 4.

Christi, una cum Onesimo et Burrho et Euplo et Frontone, per quos vos omnes quoad charitatem vidi. Fruar vobis perpetuo, si dignus fuero. Decet itaque vos omnibus modis glorificare Iesum Christum, qui glorificavit vos, ut in obedientia una sitis perfecti, eadem mente, eademque sententia, idemque dicatis de eodem omnes, ut subiecti episcopo et presbyterio per omnia sanctificati sitis.

Pater Iesu Christi una cum Onesimo, Burrho, Euplo et Frontone, per quos vos omnes in caritate vidi: ita perpetuo vobis fruam, si meruero. Convenit ergo omnibus modis glorificare Iesum Christum, qui glorificavit vos, ut in una obedientia sitis perfecti, eadem mente, eademque sententia, idemque dicatis de eodem omnes, ut subiecti Episcopo et Presbyterio per omnia sitis sanctificati.

III. *Sine omni superbia — amore ductus — vos adhortor ad unitatem.*

Non praecipio vobis, quasi sim aliquis. Quamvis enim victus sum propter nomen Christi, nondum tamen perfectus sum in Iesu Christo. Nunc enim incipio discipulus esse, et alloquor vos ut conductores meos. Nam oportebat me a vobis confirmari fide, admonitione, patientia, aequanimitate. At cum charitas non sinat me tacere de vobis, propterea anteverti vos admonere, ut uniamini in sententia Dei. Etenim Iesus Christus, inseparabilis nostra vita, sententia Patris est, ut et episcopi, per tractus terrae constituti, in sententia Iesu Christi sunt.

* III. Non praecipio vobis, quasi sim aliquis; quamvis enim victus sim hoc nomine, nondum tamen perfectus sum in Iesu Christo. Nunc enim incipio discipulus esse, et alloquor vos ut condiscipulos meos. Me enim oportebat a vobis subinstitui fide, admonitione, patientia, longanimitate: sed quandoquidem charitas non sinit me tacere de vobis, propterea anteverti vos admonere, ut concurratis cum voluntate Dei. Nam et Iesus Christus vita vestra Patris est voluntas: sicut et Episcopi suis quique locis constituti in Iesu Christi voluntate sunt.

IV. *Presbyterii unitatem cum episcopo imitemini.*

Unde decet vos in episcopi sententiam concurrere, quod et facitis. Nam memorabile vestrum presbyterium, dignum Deo, ita coaptatum est

* IV. Unde et vos decet accedere sententiae Episcopi, quemadmodum et facitis: nam memorabile illud vestrum Presbyterorum collegium dignum Deo

7) Vid. Ioann. 14, 9. Matth. 11, 27.

8) Forsitan τὴν χάριτα. Cfr. Ep. ad Magn. c. 2. Markland. At si iam Paulus Ap. dicere potuit, in omnem terram exiisse sonum Evangelistarum et in fines orbis terrae, quid mirum, quod Ignatius de Episcopis ubivis constitutis loquitur? Cfr. Hermae Past. Sim. 8, 3. Hac autem lege Filius Dei praedicatus est in omni-

bus finibus orbis terrae. Ign. Ep. ad Rom. c. 2. extr. εἰς δύσιν ἀπὸ ἀνατολῆς.

9) Ita C. L. Magis ex more Auctoris esset c. vel. Int. γνώμη, praepositione ἐν exclusa.

Cap. IV. 1) In vers. Syr. c. 4. desideratur.

ἄξιον, οὕτως συνήροσται τῷ ἐπισκόπῳ, ὡς χορδαὶ κιθάρα². Διὰ τοῦτο ἐν τῇ ὁμοιοῖα ὑμῶν καὶ συμφώνῳ ἀγάπῃ Ἰησοῦς Χριστὸς ἄδειται. Καὶ οἱ κατ' ἄνδρα δὲ χορὸς γίνεσθε, ἵνα συμφωνοὶ ὄντες ἐν ὁμοιοῖα, χρῶμα Θεοῦ λαβόντες ἐν ἐνότητι, ἄδῃτε³ ἐν φωνῇ μιᾷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τῷ πατρὶ, ἵνα ὑμῶν καὶ ἀκούσῃ, καὶ ἐπιγινώσκῃ⁴, δι' ὧν εὐ πράσσετε, μέλη ὄντας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Χρησιμον οὖν ἐστίν, ὑμᾶς ἐν ἀμώμῳ ἐνότητι εἶναι, ἵνα καὶ Θεοῦ πάντοτε μετέχητε.

V. Laus et utilitas huius unitatis.

Εἰ γὰρ ἐγὼ ἐν μικρῷ χρόνῳ τοιαύτην συνήθειαν ἔσχον πρὸς τὸν ἐπίσκοπον ὑμῶν, οὐκ ἀνθρωπίνην⁵ οὖσαν, ἀλλὰ πνευματικὴν, πόσω μᾶλλον ὑμᾶς μακαρίζω, τοὺς ἐνκεκραμένους⁶ αὐτῷ⁷ ὡς ἡ ἐκκλησία Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ὡς⁸ Ἰησοῦς Χριστὸς τῷ πατρὶ, ἵνα πάντα ἐν ἐνότητι σύμφωνά ἢ. Μηδεὶς πλανασθῶ· εἴαν μὴ τις ἢ ἐντός τοῦ θυσιαστηρίου, ὑστερεῖται⁹ τοῦ ἄρτου τοῦ Θεοῦ. Εἰ γὰρ ἐνὸς καὶ δευτέρου προσευχῆ τοσαύτην ἰσχύν ἔχει, πόσω μᾶλλον ἢ τε τοῦ ἐπισκόπου καὶ πάσης τῆς¹⁰ ἐκκλησίας; Ὁ οὖν μὴ ἐρχόμενος ἐπὶ τὸ αὐτὸ, οὗτος ἤδη ὑπερφανεῖ, καὶ ἑαυτὸν διέκρινεν. Γέγραπται γάρ· ὑπερφανίους¹¹ ὁ Θεὸς ἀντιτάσσειται.¹² Σπουδάσωμεν οὖν μὴ¹³ ἀντιτάσσεσθαι τῷ ἐπίσκοπῳ, ἵνα ὦμεν Θεοῦ¹⁴ ὑποτασσόμενοι.

VI. Respiciatis episcopum ut Christum ipsum. Onesimus hac in re vos laudat.

Καὶ ὅσον¹ βλέπει τις σιγῶντα² ἐπίσκοπον, πλείονως αὐτὸν³ φοβείσθω· πάντα⁴ γὰρ ὃν πέμπει ὁ οἰκοδεσπότης εἰς ἰδίαν οἰκονομίαν,

2) Eadem similitudine utitur etiam in Ep. ad Philad. c. 1. de Episcopo ipsorum verba faciens. *Usser.* Frequens acceptumque est veteribus Christianis symbolum citharae chordis intentae, maxime in gemmis. Cfr. Clem. Alex. Paedagog. III, 11. *Αἱ δὲ σφραγιδες ἡμῶν ἔστων πελειὰς, ἢ ἰχθύος, ἢ ναῦς οὐρανοδρομοῦσα* (al. οὐροδρομοῦσα), ἢ λύρα μουσική, ἢ κέχρηται *Πολυκράτης*· ἢ ἀγκυρα ναυτική, ἢν Σέλευκος ἐνεχαράττετο τῇ γλῶσῃ ἢ κτλ.

3) ἄδετε C L, ut ad finem sectionis μετέχητε, in C quidem man. sec. mutatum in μετέχητε. Illud repetiit Voss. Coniunctio ἵνα in N. T. quoque cum indicatio occurrit. I Cor. 4, 6 et Gal. 4, 17. Cfr. Winer Gramm. ed. 4ae. p. 266.

4) Salvinio praeunte scripsi *ἐπιγινώσκῃ* c. vet. Int. et Armenio, quorum ille legebat: καὶ ἐπιγινώσκῃ, δι' ὃν εὐ πράσσετε. In utroque Cod. habes *ἐπιγινώσκων*. Subinde δι' ὧν εὐ πράσσετε C L, δι' ὧν ἐπράσσετε Voss. Advb. εὐ suspectum habeo: tautologiam quippe adumbrat.

Cap. V. 1) Syrus interpres quintum quoque caput neglexit.

2) = *σαρκικήν*.

3) *ἐνκεκραμένους* L C, in hoc quidem γ sec. man. supra, *ἐγχεκραμένους* edd. praeter Iacobsonianam.

4) Conieceram αὐτῷ, quod nunc a Petermanno ex Armenio repositum video: οὕτως C L. Interpolator τοὺς ἀνακρεμαμένους αὐτῷ = qui pendetis ad eum.

5) ὁ auctore Vossio Cotelerius, Cler., Russel., Hornemannus et qui Vossium repetierunt, ὡς C; ὡς ὁ male protulit Iacobsonus ex L, in quo etiam Tischendorfio mihi asserente exaratum est ὡς sine ὁ, sicuti legitur in Holstenii apographo.

6) ὑστερεῖτε et sub finem cap. ἀντιτάσσεσθε L C, in hoc quidem utrobis ai man. sec. supra notato.

7) τῆς C L. Articulum cum Vossio omiserunt editores omnes usque ad Iacobsonum, et post eum Hef. in pr. ed.

8) Cfr. Prov. 3, 34. Iac. 4, 6. I Petr. 5, 5.

9) Vocc. ἀντιτάσσειται. σπουδάσωμεν οὖν μὴ in textu Codicis C praetermissa margini adscripsit manus sec.

episcopo, ut chordae citharae. Propter hoc in consensu vestro et concordia charitate Iesus Christus canitur. Sed et vos singuli chorus estote, ut consoni per concordiam, melos Dei recipientes in unitate, cantetis voce una per Iesum Christum Patri; quo et vos audiat, et agnoscat ex iis quae bene operamini, membra esse vos Filii ipsius. Utile itaque est, in immaculata unitate vos esse, ut et semper participetis Deo.

ita cooptatum est consentitque Episcopo, ut chordae ipsi citharae. Propterea in vestro consensu et concordia charitate Iesus Christus canitur, et singuli quique unum simul chororum constituite, ut communi animorum concentu consono Christi chroma in unitate accipientes canatis una voce per Iesum Christum Patri. Proinde utile est, vos in unione immaculata esse, ut Dei ubique sitis participes.

V. *Laus et utilitas huius unitatis.*

Si enim ego brevi temporis spatio talem consuetudinem contraxi cum episcopo vestro, quae non humana, sed spiritualis est; quanto vos beatiores iudico, coniunctos ei sicuti ecclesia Iesu Christi, et sicuti Iesus Christus Patri; ut omnia per unitatem consentiant. Nemo erret: nisi quis intra altare sit, privatur pane Dei. Si enim unius atque alterius precatio tantas vires habet; quanto magis illa, quae episcopi est et totius ecclesiae. Qui igitur in conventum non venit, hic iam superbia elatus est, et seipsum separavit atque iudicavit. Scriptum est enim: „superbis Deus resistit.“ Studeamus igitur episcopo non resistere, ut Dei subiecti.

* V. Si enim ego brevi temporis spatio talem consuetudinem coniuixi cum vestro Episcopo, quae non humana, sed spiritualis est, vos beatiores iudico ita eidem admixtos ex multis, ut Ecclesia Iesu Christo, et ut Iesus Christus Patri, ut omnia in unitate consentiant. Nemo erret; nisi quis intra altare sit, privatur pane Dei. Si enim unius et alterius oratio tantam vim habet, quanto magis Episcopi et totius Ecclesiae. Qui ergo in unum non convenit, hic iam despicit alios, et se ipsum segregavit. Scriptum est enim: Superbis Deus resistit. Studeamus ergo non resistere Episcopo, ut simus Dei subiecti.

VI. *Respiciatis episcopum ut Christum ipsum. Onesimus hac in re vos laudat.*

Et quamdiu quis episcopum tacentem videt, tanto magis eum revereatur; quemcunque enim paterfamilias mittit ad gubernandam familiam

* VI. Et quo magis tacitum quis videt Episcopum, eo magis eum revereatur. Quemcunque enim mittit paterfamilias ad res suas admini-

10) Θεοῦ C L, Θεῶ coni. Salvin. Antonius in Melissa lib. II. cap. 3. serm. 173. hunc locum laudat sic: σπουδάσατε μὴ ἀντιτάσσασθαι τῷ ἐπισκόπῳ, ἵνα ἦτε Θεῶ ὑποτακσόμενοι.

Cap. VI. 1) ὅσον C L et Antonius l. c., vet. Int. quantum, Arm. quando,

ὅσον c. Vossio Cotelerius, et qui eum sequuntur. Caput sextum Syrus non vertit.

2) l. e. silentio suo improbantem.

3) αὐτὸν erat in C, πλειόνωσκα- τὸν scriptum habes in L.

4) Cfr. Matth. 24, 25.

οὕτως δεῖ ἡμᾶς αὐτὸν δεχέσθαι, ὡς αὐτὸν τὸν πέμψαντα. Τὸν οὖν ἐπίσκοπον δηλονότι⁶ ὡς αὐτὸν τὸν κύριον δεῖ προσβλέπειν⁷. Αὐτὸς μὲν οὖν Ὀνήσιμος ὑπερεπαίνει ὑμῶν τὴν ἐν Θεῷ εὐταξίαν, ὅτι πάντες, κατὰ ἀληθῆσαν ζῆτε, καὶ ὅτι ἐν ὑμῖν οὐ δὲ μία⁸ αἴρεσις κατοικεῖ· ἀλλ' οὐδὲ ἀκούετε τινος πλέον, ἥπερ⁹ Ἰησοῦ Χριστοῦ λαλοῦντος ἐν ἀληθείᾳ.

VII. *Cavete ab haereticis; Christus — θεάνθρωπος — unus medicus est.*

Εἰδώσι γάρ τινες δόλω πονηρῶ τὸ ὄνομα¹ περιφέρειν, ἀλλὰ τινὰ² πράσσοντες ἀνάξια Θεοῦ· οὓς δεῖ ὑμᾶς ὡς θηρία ἐκκλίνειν. Εἰσὶν γὰρ κύνες λυσῶντες, λαθροδῆκται³· οὓς δεῖ ὑμᾶς φυλάσσεσθαι, ὄντας δυσθεραπεύτους⁴. Εἷς ἰατρός ἐστιν, σαρκικός τε καὶ πνευματικός, γεννητὸς καὶ ἀγέννητος⁵, ἐν σαρκὶ γενόμενος Θεός, ἀθάνατος ἐν ζωῇ ἀληθινῇ⁶, καὶ ἐκ Μαρίας καὶ ἐκ Θεοῦ, πρῶτον παθητὸς καὶ τότε ἀπαθῆς⁷, Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ κύριος ἡμῶν⁸.

VIII. *Ne seducamini. Vos estis magni et spirituales, ego minimus.*

Μὴ ὅτι τις ὑμᾶς ἐξαπατάτω, ὥσπερ οὐδὲ ἐξαπατᾶσθε, ὅλοι ὄντες Θεοῦ. Ὅταν γὰρ μηδεμίαν ἐνειρίσται ξρις ἐν ὑμῖν, ἡ δυναμένη ὑμᾶς βασανίσαι, ἄρα² κατὰ Θεὸν ζῆτε. Περὶ ψῆμα³ ὑμῶν, καὶ ἰγνίζωμαι⁴ [ὑφ'] ὑμῶν Ἐφεσίω ἐκκλησίας, τῆς διαβοήτου τοῖς αἰῶσιν. Οἱ σαρκικοί τὰ πνευματικὰ πράσσειν οὐ δύνανται, οὐδὲ οἱ πνευματικοὶ τὰ σαρκικά·

5) τὸν in margine Cod. C additur man. sec.

6) Scripsi δηλονότι c. C L., δῆλον ὅτι vulg.

7) Ita edd. Voss. In Codd. C L et Holstenii apograph. προβλέπειν.

8) οὐ δὲ μία C L., οὐδεμίαν editt.

9) ἥπερ C L. = ἥπερ, ut ed. Iac.

Cap. VII. 1) Vid. supra c. 3. Deest capituli septimi versio Syriaca.

2) ἀλλὰ τινὰ Markland., ἀλλὰ τινὰ Voss. suffragante C, ἀλλὰ τινὰ I. favente Int. vet. Cfr. Ep. ad Smyrn. c. 4.

3) Vossii error λαθροδῆκται in prima quoque ed. Hef. occurrit.

4) Sensus: In summo periculo atque aeternae salutis suae discrimine sunt. Sed quis eos sanet? Non homines, sed Christus; ipsi sunt relinquendi. Cfr. Rothe, Anf. p. 767. H.

5) Ita scripsi monitus scholio man. sec. orae Codicis C apposito: ἀναγνωστέον ἀγέννητος τοῦτ' ἐστι μὴ ποιηθείς. In utroque Cod. γεννητὸς καὶ ἀγέννητος, cui scripturae iam Iacobsonum nostram substituit, cum in pluribus Mss. Athanasii (de Synodis) locum nostrum citantibus ita scriptum fuerit.

6) Edidi ἀθάνατος ἐν ζωῇ ἀληθινῇ duce Ms. Casanatensi, quod exhibet ἐν

ἀθανάτω (sine iota subscr.) ζωῇ ἀληθινῇ, in L ἐν ἀθανάτω ζωῇ ἀληθινῇ absque iota subscr., ἐν ἀθανάτω ζωῇ ἀληθινῇ Voss. Vocc. ἀθάνατος ἐν ζωῇ ἀληθινῇ praedicatum sunt ad praec. Θεός. Lectio ex Athanasio, Theodoro et Gelasio ab editoribus recepta ἐν θανάτῳ ζωῇ ἀληθινῇ sermonis progressum turbat et male diffundit. Holstenius Codd. lectionem retinet vertitque: Unus est medicus corporalis et spiritualis, genitus et ingenitus, factus in carne, Deus in vera immortalis vita et ex Maria et ex Deo.

7) Cfr. Ep. ad Polyc. c. 3. Christus omnes carnis infirmitates atque affectus post resurrectionem exuerat.

8) Vocc. Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ κύριος ἡμῶν ex Theodoro, Gelasio et vet. Interprete addi iubet Voss. Favet Armenius.

Cap. VIII. 1) Initium huius capituli: (Μὴ οὖν . . . ὅλοι ὄντες Θεοῦ) Syrus omisit, et ea, quae sequuntur, immediate cum unica illa sententia, quam e capite tertio mutatus est, coniunxit; non inapte. Melius vero ea, quae sequitur, exhortatio ad unitatem cum capitibus 4—8 cohaeret. H.

2) ἄρα C L et edd., quod Iac. in ed. secunda permutavit cum ἄρα.

3) Cfr. infra c. 18. et I Cor. 4, 13.

suam, hunc ita accipere debemus, ut illum ipsum qui mittit. Manifestum igitur est, quod episcopum respicere oporteat ut ipsum Dominum. Et ipse quidem Onesimus supra modum laudat vestrum decentem divinumque ordinem, quod omnes secundum veritatem vivatis, et quod inter vos omnino nulla haeresis delitescat; sed neque auditis aliquem amplius, quam Iesum Christum, qui loquitur in veritate.

strandas, eum vos ita suscipere oportet, ut illum ipsum qui mittit. Unde certo apparet, Episcopum ita ut proprium Dominum suscipiendum esse. Proinde ipse Onesimus laudat vestrum in Deo bene compositum ordinem, quod omnes secundum veritatem vivatis, et quod nulla inter vos delitescat haeresis, neque auditis quemquam praeterquam Iesum Christum loquentem in veritate.

VII. *Cavele ab haereticis; Christus — θεάνθρωπος — unus medicus est.*

Solent enim nonnulli malo dolo nomen quidem circumferre, alia quaedam patrans, indigna Deo; quos oportet vos ut feras evitare. Sunt enim canes rabidi, clam mordentes; quos a vobis vitari oportet, ut morbo difficulter curabili laborantes. Medicus autem unus est, et carnalis et spiritualis, factus et non factus, in homine existens Deus, immortalis in vita vera, et ex Maria et ex Deo, primum passibilis et tunc impassibilis, Iesus Christus, Dominus noster.

* VII. Solent enim nonnulli dolo malo nomen circumferre, sed quaedam indigna Deo perpetrant, quos oportet nos tanquam feras evitare; sunt enim canes rabidi ex improvise mordentes; quos cavere vos oportet, cum remedia illis opponere difficile sit. Unus est medicus corporalis et spiritualis, genitus et ingenuus, factus in carne, Deus in vera immortali vita, ex Maria et ex Deo, primum passibilis, et tum impassibilis.

VIII. *Ne seducamini. Vos estis magni et spirituales, ego minimus.*

Ne quis igitur vos seducat, sicut nec seducimini; toti namque estis Dei. Cum enim nulla lite implicemini, quae vos discredere possit, profecto secundum Deum vivitis. Purgamentum vestri sum, et lustrandus a vestra Ephesiorum ecclesia, celeberrima in seculis. Carnales spiritualia exercere nequeunt, neque spirituales carnalia; sicut nec fides, quae in-

* VIII. Ne quis igitur vos seducat, sicut nec seducimini, cum toti sitis Dei. Cum enim nulla in vobis est contentio, quae vos torquere possit, utique secundum Deum vivitis. Ego retribuentum vestrum et piacularis victima vestrae Ephesinae Ecclesiae celeberrimae per secula. Carnales spiritualia exercere nequeunt; sicut nec fides ea, quae sunt

Syrus vertit, ac si legisset *τέρομαι* (*τέρινομαι*) *ὑμῶν καὶ δέομαι* (*δεησομαι*) *ὑπὲρ ὑμῶν*. Simili modo Armeninus. Bunsen (Hippolyt. II. p. XIV sqq.) legendum esse coniecit: *περίβλημα ὑμῶν καὶ ἄγνισμα ὑμῶν Ἐφεσίων (τῆς) ἐκκλησίας τῆς διαβοήτου* = nur Schmutz

s. was ihr auswerfet, das ist auch was euch heiliget, denn durch die Ueberwindung desselben werdet ihr reiner und stärker i. e. omne malum proicientes fortiores et sanctiores efficimini. (H. ed. IV.)

4) *ἀγγίζομαι* C, et Tischendorf post me adnotante L, non *ἀγγίζομαι* ut scri-

ὡσπερ οὐδὲ ἡ πίστις⁵ τὰ τῆς ἀπιστίας, οὐδὲ ἡ ἀπιστία τὰ τῆς πίστεως. Ἄ δὲ καὶ κατὰ σάρκα πράσσετε, ταῦτα πνευματικά ἐστίν· ἐν Ἰησοῦ γὰρ Χριστῷ πάντα πράσσετε.

IX. *Falsis doctoribus non praebuistis aures, vos, templa Dei.*

Ἔγνων¹ δὲ παροδύσαντάς τινας ἐκείθεν², ἔχοντας κακὴν διδαχὴν· οὓς οὐκ εἰάσατε σπεῖραι εἰς ὑμᾶς, βύσαντες τὰ ὄτα, εἰς τὸ μὴ παραδέξασθαι τὰ σπειρόμενα ὑπ' αὐτῶν, ὡς ὄντες λίθοι ναοῦ πατρὸς³, ἡτοιμασμένοι εἰς οἰκοδομὴν Θεοῦ πατρὸς, ἀναφερόμενοι εἰς τὰ ὕψη διὰ τῆς μηχανῆς Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅς⁴ ἐστὶν σταυρὸς, σχοινίω χρῶμενοι τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ· ἢ δὲ πίστις ὑμῶν ἀναγωγὸς ὑμῶν, ἢ δὲ ἀγάπη ὁδὸς ἢ ἀναφέρουσα εἰς Θεόν. Ἔστ⁵ ὁὖν καὶ σύνοδος πάντες, θεοφόροι καὶ ναοφόροι⁶, χριστοφόροι, ἁγιοφόροι⁷, κατὰ πάντα κεκοσμημένοι ἐντολαῖς Ἰησοῦ Χριστοῦ· οἷς καὶ ἀγαλλιῶμαι, ὅτι ἠξιώθη, δι' ὧν γράφω, προσομιλῆσαι ὑμῖν καὶ συγχαρῆναι, ὅτι κατ' ἄλλον βίον⁸ οὐδὲν ἀγαπᾶτε εἰ μὴ μόνον τὸν Θεόν.

X. *Orate pro aliis, sitis miles, humiles etc.*

Καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων δὲ ἀνθρώπων ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε¹. Ἔστιν γὰρ ἐν αὐτοῖς ἑλίπς μετανοίας, ἵνα Θεοῦ τύχωσιν. Ἐπιτρέψατε ὁὖν αὐτοῖς κἂν ἐκ τῶν ἔργων ὑμῖν μαθητευθῆναι. Πρὸς² τὰς ὀργὰς αὐτῶν ὑμεῖς πραεῖς, πρὸς τὰς μεγαλοῤῥημοσύνας³ αὐτῶν ὑμεῖς ταπεινόφρονες, πρὸς τὰς βλασφημίας αὐτῶν ὑμεῖς τὰς προσευχὰς, πρὸς τὴν πλάνην αὐτῶν ὑμεῖς ἑδραῖοι τῇ πίστει, πρὸς τὸ ἄκριον αὐτῶν ὑμεῖς ἡμεροί. Μὴ σπουδάζοντες ἀντιμιήσασθαι αὐτούς, ἀδελφοί αὐτῶν

hit Iacobsonus. Praepositio [ὕψ'] in utroque Cod. desideratur, sed addendum esse videtur ex Int. vet., nisi admittere velis Vossii coniecturam *περιήχημα ὑμῶν ἔγω, καὶ ἄγνισμα ὑμῶν Ἐγείτων κτλ.*

5) In marg. C man. sec. fides non potest facere, quae sunt infidelitatis.

Cap. IX. 1) Ex hoc capite Syrus nil nisi verba ἡτοιμασμένοι . . . ἀναφέρουσα εἰς Θεόν in suam versionem transtulit, eaque cum fine capitis octavi coniunxit. Arctius vero ἡτοιμασμένοι x. τ. λ. cum verbis proxime antecedentibus ὡς ὄντες λίθοι cohaereat. H.

2) Intelligenda videtur Smyrnaeorum civitas, ubi Docetarum secta id temporis multos sequaces habebat: nisi forte obstat ἐκείθεν, quae quidem vox nec apud Interpol. nec apud Armenium, a quo ad vos additur. Fuerunt etiam qui de Epheso dictum putarent, sed cfr. c. 6. ἐν ὑμῖν οὐδέμια αἵρεσις κατοικεῖ.

3) πρὸς L teste Tischendorfio, non πρὸς quomodo adnotavit Iacobsonus.

4) ὅς C L, ὁ Voss. Utrumque Ignatianum est. Vid. Ep. ad Magn. c. 10 et 15.

5) Ἔστ⁵ ὁὖν x. τ. λ. usque ad finem huius capitis apud Syrum desunt, qui hanc sententiam ideo omisisse videtur, quippe quae ipsi minus fuerit perspicua. H.

6) Nihil hic est mutandum. Vetus interpres vertit *templiferi*. Intelligendum autem istud non de materiali templo, sed de spirituali, quod in pectoribus nostris erigere debemus. Voss.

7) ἁγιοφόροι C, ἁγνοφόροι Voss. Ast in L extat ἁγιοφόροι Heysio mihi affirmante, scriptura quidem ambigua et prompta ad errorem. Unde Hefelius in notis emendandus.

8) Secundam vitam hanc christianam quae alia est a naturali. Smith.

Cap. X. 1) προσεύχεσθαι C L.

2) Syrus et Armenius hunc locum libere verterunt.

3) μεγαλορημοσύνας scr. C L. Ad absolvendam syntaxin Smithius ex Interpol. commendat ἀντιτάξαι. Cfr. Coloss. 1, 23.

credulitatis sunt, nec incredulitas, quae fidei. Quae vero et secundum carnem agitis, ea spiritualia sunt; in Iesu Christo enim omnia agitis.

incredulitatis, nec incredulitas, quae sunt fidei. Quae autem etiam secundum carnem facitis, ea spiritualia sunt; omnia enim in Christo Iesu facitis.

IX. Falsis doctoribus non praeuistis aures, vos, templa Dei.

Novi autem, nonnullos illic transiisse, qui habent perversam doctrinam; quos non permisistis seminare inter vos, et obturastis aures, ne reciperetis quae ab ipsis sunt disseminata, ut qui lapides situs templi Patris, praeparati in Dei Patris aedificium, sublati in alta per machinam Iesu Christi, quae est crux, Spiritu sancto pro fune utentes; fides autem vestra vos sursum trahit, charitas vero via deducens ad Deum. Estis igitur et viae comites omnes, Deiferi et Templiferi, Christiferi, Sanctiferi, per omnia ornati praeceptis Iesu Christi; propter quos exulto, quod dignus habitus sim, per ea, quae scribo, colloqui vobiscum, et simul gaudere; quia, ratione alterius vitae habita, nihil diligitis praeter solum Deum.

* IX. Novi autem nonnullos obiter isthuc divertentes, qui habent doctrinam perversam. Quam ut inter vos disseminent, nequaquam permittite, obturantes aures, ne ab ipsis disseminata recipiant; quippe qui estis lapides templi Patris praeparati ad aedificationem Dei Patris, sublati in altum per machinam Iesu Christi, quae est crux, pro funiculo utentes spiritu sancto. Fides autem vestra est, quae vos elevat; charitas autem via sursum ad Deum perducens. Estis igitur omnes Deiferi et templiferi Christiferi et sanctiferi, per omnia ornati praeceptis Iesu Christi. Et gaudeo, quod per haec, quae scribo, vos alloqui meruerim, et congaudere, quod in reliqua vita nihil diligitis praeter solum Deum.

X. Orate pro aliis, sitis mites, humiles etc.

Sed et pro aliis hominibus indesinenter orate. Est enim ipsis spes poenitentiae, ut Deum nanciscantur. Permittite itaque ipsos, saltem ex operibus, a vobis erudiri. Sitis vos adversus iras eorum mites, adversus magniloquentias eorum humiles, eorum maledictis opponite vos preces, adversus errorem eorum vos firmi permanete in fide, adversus efferos mores illorum vos mansueti sitis. Non ipsos contra imitari

* X. Et pro aliis hominibus indesinenter oratis. Est enim in ipsis spes poenitentiae, quod Deum nanciscantur. Permittatis, rogo, eis, ut etiam ex operibus discipuli vestri fiant. Adversus iras eorum vos mansueti, adversus iactantiam eorum vos humiles estote. Contra blasphemias ipsorum vos orationes opponite; contra errores ipsorum vos stabiles in fide, contra illorum feritatem vos mansueti, nequaquam eos contra imi-

εὐρηθῶμεν τῇ ἐπιεικείᾳ· μιμηταὶ δὲ τοῦ⁴ κυρίου σπουδάζωμεν εἶναι, κἄν τις πλέον ἀδικηθῇ καὶ ἀποστερηθῇ καὶ ἀθετηθῇ, ἵνα⁵ μὴ τοῦ διαβόλου βοτάνη⁶ τις εὐρεθῇ ἐν ὑμῖν· ἀλλ' ἐν πάσῃ ἀγνείᾳ καὶ σωφροσύνῃ μένετε⁷ ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, σαρκικῶς καὶ πνευματικῶς.⁸

XI. *Notissima iam sunt tempora; timeamus Dominum; orate pro me.*

"Ἐσατοι καιροί.¹ λοιπὸν αἰσχυρθῶμεν, φοβηθῶμεν τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ ἡμῖν εἰς κρίμα γένηται. Ἡ γὰρ τὴν μέλλουσαν ὁργὴν φοβηθῶμεν, ἢ τὴν ἐνεστῶσαν χάριν ἀγαπήσωμεν· ἐν τῶν δύο.² Μόνον³ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εὐρεθῆναι, εἰς τὸ ἀληθινὸν ζῆν. Χωρὶς τούτου μηδὲν ὑμῖν περπέτω, ἐν ᾧ⁴ τὰ δεσμὰ περιφέρω, τοὺς πνευματικὸς μαργαρίτας, ἐν οἷς γένοιτό μοι ἀναστῆναι τῇ προσευχῇ ὑμῶν, ἧς γένοιτό μοι αἰεὶ μέτογον εἶναι, ἵνα ἐν⁵ κλήρῳ Ἐφεσίων εὐρεθῶ τῶν χριστιανῶν, οἳ καὶ τοῖς ἀποστόλοις πάντοτε συνῆγεσαν ἐν δυνάμει Ἰησοῦ Χριστοῦ.

XII. *Laus Ephesiorum. Martyrium instans.*

Οἶδα τίς εἰμι καὶ τίσιν γράφω. Ἐγὼ κατάκριτος, ὑμεῖς ἡλεημένοι.¹ ἐγὼ ὑπὸ κίνδυνον, ὑμεῖς ἐστηριγμένοι. Πάροδος² ἔστε τῶν εἰς Θεὸν ἀναιρουμένων· Παύλου συμμύσται,³ τοῦ ἡγιασμένου,⁴ τοῦ

4) Uhlhorn: Das Verhältniss der kürz. griech. Recens. der Ign. Br. zur Syr. Uebers. p. 40. legi vult: μὴ σπουδάζοντες ἀντιμιμήσασθαι αὐτοὺς ἀδελφοὶ αὐτῶν εὐρεθῶμεν. τῇ ἐπιεικείᾳ δὲ μιμηταὶ τοῦ.

5) Ed. princeps: τίς πλέον ἀδικηθῇ, τίς ἀποστερηθῇ, τίς ἀθετηθῇ, ἢνα κτλ. Cui lectioni nimis languenti Marklandus aliam substituendam censuit, eamque parenthesi segregandam: εἶναι, (τίς πλέον ἠδικηθῇ; τίς ἀπεστερηθῇ; τίς ἠθετηθῇ;) ἢνα κτλ. Pearsonus locum ita restituit: οὐ τίς πλέον ἀδικηθῇ κτλ. interrogative. Hefelius Marklandi vestigia premens: εἶναι (τίς πλέον ἀδικηθῆς, τίς ἀποστερηθῆς, τίς ἀθετηθῆς;), ἢνα. Membrum nullo modo ad Christum spectat (esset enim prorsus ἀσύνδετον in sententiarum progressu glossamque redoleret), sed unice ad Christi imitatores est referendum. Codd. C L exhibent: εἶναι· τίς πλέον ἀδικηθῆ· τίς ἀποστερηθῆ· τίς ἀθετηθῆ· Retineo hanc lectionem et levi mutatione scribo: εἶναι, κἄν τις πλέον ἀδικηθῇ καὶ ἀποστερηθῇ καὶ ἀθετηθῇ, ἢνα. Nihil in utroque Ms. frequentius, quam permutatio diphth. *ei* et *η*. Cfr. I Cor. 6, 7. Vocc. ἢνα μὴ... ὀφθησονται sub finem c. 14. Syrus non vertit.

6) Eadem metaphora infra Ep. ad Philadelph. c. 3. et ad Trall. c. 6.

7) Cum utroque Cod. restitui μένετε ab Iacobsono sine causa formatum in μένητε. Membrum cum ἀλλ' ἐν exordiens pendet a praeced. ἢνα non nisi vi retortum.

8) Extrema capitis verba de Eucharistia intelligi vult amanuensis Codicis C.

Cap. XI. 1) Nulla distinctio in Codd. C L. Cum Interpolator nonnulli interpungunt post λοιπόν. Sed Pauli Ap. loquendi usus (I Cor. 7, 29.) suadet. ut interpungendi signum ante ponatur.

2) Maiori interpunctione distinxi post δύο c C L. ex quo Tischendorffius mihi exscripsit: ἀγαπήσωμεν· ἐν τῶν δύο· μόνον, uti est in C. Fugit hocce Vossium et Iacobsonum. Rectius alii edidit comma vel punctum post δύο posuere. Notat Gall.: In Parallelis Damascenicis Rufepulcaldinis extat fragmentum, quod hunc locum sic exhibet: ἀγαπήσωμεν ἐν τῷ τῶν βίῳ, μόνον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εὐρεθῶμεν.

3) Supplendum ὡς. Sic infinit. εὐρεθῆναι habet, unde pendeat.

4) Lectionem τῷ Codd. C L tacite correxit Voss. Scribendum fortasse τούτω, puncto post περπέτω posito. Cfr. Polyc. ad Philipp. c. 1.

5) Sic Voss. c. Interpol. et Int. vet., ἐν C L et Holstenii apographum. Scribendum fortassis ἐν ἐν κλήρῳ.

Cap. XII. 1) ἡλεημένοι C L, ἡλεημένοι libb. impr. ante lac. auctore Vossio.

conati, fratres eorum inveniamur per benignitatem, imitatores autem Domini studeamus esse, etiamsi quis plures iniurias passus fuerit, plures rerum suarum iacturas, maiores contemptus, ne herba aliqua diaboli in vobis inveniat; sed in omni puritate et temperantia maneat, in Iesu Christo, carnaliter et spiritualiter.

tari studentes. Fratres eorum inveniamur benignitate: imitatores autem Domini esse studeamus (quis plures iniurias, quis rerum suarum iacturam, quis contemptum perferat?), ne quod diaboli germen in vobis inveniat; sed in omni puritate et temperantia permanete in Iesu Christo et corporaliter et spiritualiter.

XI. *Notissima iam sunt tempora; timeamus Dominum; orate pro me.*

Tempora sunt novissima; ceterum poenitentiae vacantes timeamus Dei longanimitatem, ne in iudicium nobis cedat. Aut enim futuram timeamus iram, aut praesentem gratiam diligamus; unum ex duobus. Modo in Christo Iesu inveniamur ad veram vitam vivendam. Sine ipso nihil vos deceat, in quo vincula circumfero spirituales margaritas, in quibus resurgere mihi contingat oratione vestra, cuius me opto semper fieri participem, ut inveniar in sorte Ephesiorum Christianorum, qui et Apostolis semper consenserunt in virtute Iesu Christi.

- *X. Ceterum tempora sunt novissima; revereamur et timeamus Dei longanimitatem, ne nobis fiat in iudicium. Aut enim futuram timebimus iram, aut praesentem gratiam amabimus. Unum dumtaxat ex duobus, ut in Iesu Christo ad veram vitam obtinendam inveniamur. Sine ipso nihil deceat. In quo vincula circumfero spirituales margaritas. In quibus mihi resurgere contingat vestris precibus, quarum mihi semper participem esse liceat, ut inveniar in sorte Ephesiorum Christianorum: qui et iam Apostolis semper praebuerunt assensum in virtute Iesu Christi.

XII. *Laus Ephesiorum. Martyrium instans.*

Scio, quis sim et quibus scribam. Ego condemnatus, vos misericordiam assecuti; ego periculo obnoxius, vos confirmati. Transitus estis eorum, qui ita interficiuntur, ut ad Deum veniant; Pauli symmystae, qui

*XII. Scio quis sum, et quibus scribo. Ego morti addictus, vos misericordiam consecuti: ego periculo obnoxius, vos firmati: Transitus ad Deum [abreptis] patet [per vos,] Pauli Symmystas, qui sanctificatus

2) Ut antea *παροδύσαντας*, et in Epist. ad Rom. versus finem, (c. 9.) *οὐχ ὡς παροδύονται*. Hesychius: *Πάροδος· διάβασις*. Ephesum petebant, qui ex Oriente iter versus Romam instituebant. Haec non intellexit Interpolator; itaque reddidit *παροδοθεὶς γε ἐγὼ, ἀλλὰ τῶν διὰ Χριστὸν ἀναιρουμένων* [ἐλάχιστος] sensu plane nullo. In Ms. Anglicano *παροδοθεὶς γε τῶν*, et in Msti margine *περίοδος ἐστε τῶν*. Sed vetus Codex recte exhibet *πάροδος*, eamque vocem Interpres agnoscit. Sensus est,

Vos in Epheso, per quam transeunt illi, qui in Oriente condemnati Romam mittuntur. Pearson. Hic locus explicandus est ex Act. Apost. 20, 16. *Markland.* Forsitan *Πάροδοι. Τουρ.* Cfr. I Cor. 16, 7. *Οὐ θέλω γὰρ ὑμᾶς ἄρτι ἐν παρόδῳ ἰδεῖν.*

3) Qui participes facti estis Mysteriorum S. Pauli, a Domino immediate revelati, et ad Ephesios praecipue explicati, ut ipse explicat Epes. 3, 4. *Pearson.*

4) *ἀγιασμένου C L.*

μεμαρτυρημένου, ἀξιωμακαρίστου, οὗ γένοιτό μοι ὑπὸ τὰ ἔγη εὐρεθῆ-
ναι, ὅτ' ἂν Θεοῦ ἐπιτύχω, ὃς ἐν πάσῃ⁵ ἐπιστολῇ μνημονεύει ἑμῶν ἐν
Χριστῷ Ἰησοῦ.

XIII. *Convenite saepius ad cultum Dei.*

Σπουδάζετε οὖν πυκνότερον¹ συνέρχεσθαι εἰς εὐχαριστίαν Θεοῦ
καὶ εἰς δόξαν.² Ὅταν³ γὰρ πυκνῶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ γίνεσθε, καθαιροῦν-
ται αἱ δυνάμεις τοῦ Σατανᾶ, καὶ λύεται ὁ ὄλεθρος αὐτοῦ ἐν τῇ ὁμο-
νοίᾳ ὑμῶν τῆς πίστεως. Οὐδὲν ἐστὶν ἄμεινον εἰρήνης, ἐν ἧ⁴ πᾶς πό-
λεμος καταργεῖται⁴ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων.

XIV. *Teneatis fidem et charitatem, et operibus vos Christianos praebeatis.*

Ἐν¹ οὐδὲν λαυθάνει ὑμᾶς, ἐὰν τελείως εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν ἔχητε
τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην, ἣτις ἐστὶν ἀρχὴ ζωῆς καὶ τέλος. Ἀρχὴ
μὲν πίστις, τέλος² δὲ ἀγάπη. Τὰ δὲ δύο, ἐν ἐνόητι γένομενα, Θεοῦ
ἐστίν.³ τὰ δὲ ἄλλα πάντα εἰς καλοκάγαθίαν ἀκόλουθα ἐστίν. Οὐδεὶς
πίστιν ἐπαγγελλόμενος ἀμαρτάνει, οὐδὲ ἀγάπην κεκτημένος μισεῖ.
Φανερόν⁴ το δένδρον ἀπὸ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ· οὕτως οἱ ἐπαγγελ-
λούμενοι Χριστιανοὶ εἶναι, δι' ὧν πράσσουσιν ὁφθῆσονται. Οὐ γὰρ
νῦν ἐπαγγελίας⁵ τὸ ἔργον, ἀλλ' ἐν δυνάμει πίστεως ἐὰν τις εὐρεθῇ εἰς
τέλος.

XV. *Non loquentes solum, sed et silentes Dominum profiteamur.*

Ἄμεινόν¹ ἐστὶν σιωπᾶν² καὶ εἶναι, ἢ λαλοῦντα μὴ εἶναι. Καλὸν³
τὸ διδάσκειν, ἐὰν ὁ λέγων ποιῇ. Εἰς οὖν διδάσκαλος, ὃς εἶπεν, καὶ

5) Non in unaquaque, sed in una tota ipsius Epistola.

Cap. XIII. 1) Cfr. ad Polyc. c. 4, ubi πυκνότερον Pearsonus de confertis et plenis, non de crebris conventibus exponit. Quae quidem expositio rem ipsam non mutat. In Ep. Clem. Rom. ad Iacobum c. 17. p. 22. ed. Dressel οὐ ἐλ-
κεν πειρᾶσθε, κατὰ πάσας συνόδους ἔρχεσθαι. Amanuensis Cod. C. orae ad-
scripsit: περὶ τῆς εὐχαριστίας. Ac mihi quidem sub capitis finem de Agapis quoque sermo esse videtur.

2) Intelligendum fortasse de glorificando Deo gratiarum actione et hymnis canendis (cfr. supra c. 4. Ep. ad Smyrn. c. 7, ad Polyc. c. 4.). Magis tamen placet Rothii coniectura εἰς δο-
χὴν, quae vox ap. LXX Interpretes saepius est convivium.

3) Ὅταν C, ὅτ' ἂν L Voss. et reliq. editt.

4) καταργεῖτε C, in marg. ται.

Cap. XIV. 1) Nil nisi finis capituli 14. (Ὅν ὅτι ἐπαγγεῖλα τὸ ἔργον,

ἀλλ' ἐν δυνάμει πίστεως εὐρεθῇ τις ἂν εἰς τέλος) ap. Syrum.

2) Cfr. Rom. 1, 17.

3) Cfr. I Tim. 1, 5.

4) Graziani: Queste due cose poi insieme unite sono opera di Dio. Vet. Int. et Arm. leg. θεός ἐστίν, quomodo Damasceni Excerpta de fide ac pietate in Deum, ubi totum caput recitatur.

5) Matth. 12, 33. In C ad oram man. sec. manifesta arbor a fructu.

6) Praecedens nūn Syr. et Arm. non agnoscunt. Recte Gallicciolli: Perché il tutto non consiste mica nella professione, ma nella virtù della fede, se uno vi perseveri sino alla fine. Cfr. Iac. 2, 20. 26. Gal. 5, 5.

Cap. XV. 1) Syrus huius cap. sententiam Ἄμεινόν ἐστιν σιωπᾶν καὶ εἶναι (τι), ἢ λαλοῦντα μὴ εἶναι, ἔγα-
δι' ὧν λαλεῖ πράσσει, καὶ δι' ὧν σιγῆ γινώσκηται interpretatur. Legit sicut Armenius καὶ εἶναι τι p. καὶ εἶναι. In vers. Syr. sequentia desiderantur usque ad c. 18.

sanctificatus, martyrium consecutus, et digne beatus est, ad cuius vestigia contingat mihi ut inveniar, quando Dei particeps fio, qui tota epistola memor vestri est in Christo Iesu.

et testimonium consecutus est, meritoque beatissimus praedicatur, cuius in vestigiis utinam ego inveniar, cum Deum nactus fuero, qui in omnibus epistolis suis vestrum meminit in Christo Iesu.

XIII. *Convenite saepius ad cultum Dei.*

Date itaque operam, ut crebrius congregemini ad gratias Deo agendas, et ad eum laudandum. Quando enim saepius in eundem locum convenitis, labefactantur vires Satanae, et concordia vestrae fidei solvitur exitium, quod ille infert. Nihil praestantius pace est, qua aboletur omne bellum coelestium et terrenorum.

* XIII. Date itaque operam, ut crebrius congregemini ad Eucharistiam gloriamque Dei. Quando enim frequenter in unum convenitis, labefactantur vires Satanae, et exitium ac perniciēs eius vestro in fide consensu dissolvitur. Nihil praestantius est pace, qua omne bellum oboletur coelestium et terrestrium.

XIV. *Teneatis fidem et charitatem, et operibus vos Christianos praebeatis.*

Quorum nihil vos latet, si perfecte habueritis in Iesum Christum fidem et charitatem, quae initium vitae et finis sunt. Principium quidem fides, finis vero charitas. Haec autem duo in unum coeuntia a Deo sunt; omnia vero alia ad probitatem consecutanea sunt. Nullus fidem profitens peccat, neque charitatem possidens odit. Manifesta est arbor ex fructu suo; similiter, qui profitentur se Christianos esse, ex iis, quae faciunt, cernentur. Non enim nunc professione opus est, sed si quis in virtute fidei inveniat usque ad finem.

* XIV. Quorum nihil vos latet, si perfectam in Iesum Christum habetis fidem et caritatem, quae initium vitae est et finis. Initium quidem fides, finis autem caritas; duo autem ista quoties in unum coeunt, Dei sunt, cetera autem omnia ad probitatem consentanea sunt. Nemo fidem professus peccat; nec caritatem possidens odit. Dignoscitur arbor ex fructu suo; sic qui se Christianos esse profitentur, ex iis, quae faciunt, perspiciuntur. Res non iam in professione consistit, sed si quis in virtute fidei inveniat usque ad finem.

XV. *Non loquentes solum, sed et silentes Dominum profiteamur.*

Melius est, tacere et esse, quam loquentem non esse. Bonum est docere, si, qui dicit, faciat. Unus igitur doctor, qui dixit, et factum

* XV. Praestat tacere et esse, quam loquendo non esse. Pulchrum est docere, si qui dicit, idem faciat. Unus ergo magister, qui dixit,

2) Sententia cohaeret cum extremo esse Christianum sine strepitu verborum
c. 14. Idcirco non sensu generali cum interpretanda.
Italis intelligenda, sed Smitho monente 3) Cfr. Rom. 2, 21.

ἐγένετο· καὶ ἃ σιωγῶν δὲ πεποίηκεν, ἄξια τοῦ πατρὸς ἐστιν. Ὁ λόγον Ἰησοῦ κεκτημένος ἀληθῶς δύναται καὶ τῆς ἡσυχίας αὐτοῦ ἀκούειν, ἵνα τέλειος ᾗ, ἵνα δι' ὧν λαλεῖ πράσῃ⁴, καὶ δι' ὧν σιγᾷ γινώσκηται. Οὐδὲν λανθάνει τὸν κύριον, ἀλλὰ καὶ τὰ κρυπτά ἡμῶν ἐγγὺς αὐτῷ ἐστίν. Πάντα οὖν ποιῶμεν, ὡς αὐτοῦ ἐν ἡμῖν κατοικοῦντος, ἵνα ὦμεν αὐτοῦ ναοί, καὶ αὐτὸς ᾗ ἐν ἡμῖν Θεὸς ἡμῶν· ὅπερ καὶ ἔστιν⁵ καὶ φανήσεται πρὸ προσώπου ἡμῶν· ἔξ ὧν δικαίως ἀγαπῶμεν αὐτόν.

XVI. *Qui fidem falsis doctrinis corrumpunt, in ignem aeternum ibunt.*

Μὴ πλανᾶσθε, ἀδελφοί μου. Οἱ οἰκοφθόροι¹ βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν. Εἰ οὖν οἱ κατὰ σάρκα ταῦτα πράσσοντες ἀπέθανον, πόσω μᾶλλον, εἴαν [τις]² πίστιν Θεοῦ ἐν κακῇ διδασκαλίᾳ φθείρῃ, ὑπὲρ ἧς Ἰησοῦς Χριστὸς ἐσταυρώθη; Ὁ τοιοῦτος, ῥυπαρὸς γενόμενος, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον χωρήσει, ὁμοίως καὶ ὁ ἀκούων αὐτοῦ.

XVII. *Cavele a falsis haereticorum doctrinis.*

Διὰ τοῦτο μύρον ἔλαβεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ¹ ὁ κύριος, ἵνα πνέῃ τῇ ἐκκλησίᾳ ἀφθαρσίαν. Μὴ ἀλείφασθε δυσωδίαν τῆς διδασκαλίας τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος τούτου· μὴ αἰχμαλωτίσῃ ὑμᾶς ἐκ τοῦ προκειμένου ζῆν. Διὰ τί δὲ οὐ πάντες φρόνιμοι γινόμεθα, λαβόντες Θεοῦ γῶσιν, ὅ ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός; Τί μαρῶς ἀπολλύμεθα, ἀγνοοῦντες το γάρισμα, ὃ πέπομφεν ἀληθῶς ὁ κύριος;

XVIII. *Gloria crucis. Christi natiuitas et baptismus.*

Περίψημα¹ τὸ ἐμὸν πνεῦμα τοῦ σταυροῦ, ὃ ἐστὶν σκάνδαλον² τοῖς ἀπιστοῦσιν, ἡμῖν³ δὲ σωτηρία καὶ ζωὴ αἰώνιος. Που σοφός;⁴

4) Partic. καὶ Iacobsonus restituit ex L. Agnoscunt eam Cod. C Int. vet. et Arm. Smithus: Christus sui ipsius gloriae per universam vitam, etiam quando maxime mira et divina missione prorsus digna praestitisset, non velificatus est, utpote ab omni ostentatione vacuus.

5) Ita ed. Vossius, λαλῆ πράσσει C L.

6) Cfr. I Ioann. 3, 2.

Cap. XVI. 1) Et Vedelius vertit *familiarum corruptores*. Contra Hilgenfeldii opinionem (d. apostol. Väter p. 192.), agi h. l. de fatuarum doctrinarum propagatoribus, quorum opera Dei domus pessumdetur, totus clamat sententiarum aenus. Il potius ab Ignatio denotantur, in quos scriptum est in Hermae Pastore (Sim. 5, 7.): „Et corpus hoc tuum custodi mandum atque purum, ut spiritus ille, qui inhabitaverit in eo, testimonium referat illi, et tecum fuisse iudicetur. Atque etiam vide, ne quando persuadeatur tibi, interire corpus hoc, et abutaris eo in libidine aliqua. Si enim corpus tuum maculaveris, maculabis etiam eodem tem-

pore et Spiritum sanctum; et si maculaveris Spiritum sanctum, non vives.“ Cfr. I Cor. 6, 9. 10.

2) [τις] ex Int. vet. inserendum esse iam monuit Cot., deest in C L.

3) ὁ art. ab editoribus praetermissum inseruit Iac. ex L, suffragante C.

Cap. XVII. 1) αὐτοῦ Hef., αὐτοῦ C L et rliq. edit. Cfr. Ioann. 12, 7.

Cap. XVIII. 1) Syrus, qui hanc sententiam reddidit, haec habet: Adorat spiritus meus crucem hanc, quae est scandalum iis, qui non credunt, vobis vero in salutem et in vitam aeternitatis. Reliqua huius capituli in hac vers. desiderantur, sed suppleuntur ex alia versione, cuius fragmentum dedit Cureton l. l. pp. 44. 45. *Petermann*. Bunsen l. l. pro *περίψημα* legi vult *προσκύνημα*, ut explicetur *προσκυνεῖ τὸ ἐμὸν πνεῦμα τὸν σταυρόν*. Assentientem habet Nolte l. l. p. 231.

2) Cfr. I Cor. 1, 18.

3) ὁμῖν vertit Armenius c. Syro.

4) Cfr. I Cor. 1, 20.

est; sed et quae silens fecit, digna Patre sunt. Qui verbum Iesu possidet, vere potest et silentium ipsius audire, ut perfectus sit, ut per ea, quae loquitur, operetur, et per silentium suum cognoscatur. Nihil latet Dominum, sed et arcana nostra prope ipsum sunt. Omnia itaque faciamus, quasi ipso in nobis habitante; ut illius simus templa, et ipse sit in nobis Deus noster; quomodo et est et apparebit ante faciem nostram; ideo iuste diligimus ipsum.

et facta sunt. Et quae tacendo fecit, digna sunt Patre. Qui sermonem Iesu possidet, revera potest etiam silentium eius audire, ut perfectus sit, ut per ea, quae loquitur, agat, et interim, dum silet, cognoscatur. Nihil latet Dominum, cum et arcana nostra ipsi vicina patent. Omnia igitur quasi ipso in nobis habitante faciamus, ut nos illius templa simus, et ipse sit in nobis Deus noster; quemadmodum et est, et apparebit ante faciem nostram; unde et iure ipsum amamus.

XVI. Qui fidem falsis doctrinis corrumpunt, in ignem aeternum ibunt.

Ne erretis, fratres mei. Familiarum perturbatores regnum Dei non hereditabunt. Si autem ii, qui secundum carnem haec operati sunt, morte sunt affecti; quanto magis, si quis fidem Dei prava doctrina corrumpat, pro qua Iesus Christus crucifixus est? Talis, inquinatus factus, in ignem inextinguibilem ibit; similiter et qui audit ipsum.

* XVI. Ne erretis, fratres mei. Corruptores familiarum regnum Dei non haereditabunt. Si igitur secundum carnem haec facientes mortui sunt, quanto magis si quis fidem Dei mala doctrina corrumpat, pro qua Iesus Christus crucifixus est: eiusmodi homo sordibus contaminatus in ignem inextinguibilem ibit; similiter et is, qui ipsum audit.

XVI. Cavete a falsis haereticorum doctrinis.

Ob id Dominus in capite suo accepit unguentum, ut ecclesiae spiraret incorruptionem. Ne ungamini tetro odore doctrinae principis huius seculi; ne captivos vos abducat a proposita vita. Cur vero non omnes prudentes sumus, accepta Dei cognitione, quod est Iesus Christus? Quid fatue perimus, non agnoscentes donum, quod vere misit Dominus?

* XVII. Ideo unguentum in capite suo accepit, ut Ecclesiae incorruptionem aspiraret. Non ungamini tetro odore doctrinae principis huius seculi. Ne vos captivet, ut ex eius proposito vivatis. Verum cur non omnes sumus prudentes, cum acceperimus cogitationem Dei, qui est Iesus Christus? Quid stulte perimus, ignorantes donum, quod revera Dominus misit?

XVIII. Gloria crucis. Christi nativitas et baptismus.

Purgamentum meus spiritus est crucis, quae incredulis scandalum, nobis vero salus est et vita aeterna. Ubi sapiens? Ubi disputator? Ubi

* XVIII. Spiritus meus retribuentum est crucis, quae incredulis scandalum est, nobis autem salus et vita aeterna. Ubi sapiens? Ubi con-

Ποῦ συζητητής; Ποῦ καύχησις τῶν λεγομένων συνετῶν; Ὁ γὰρ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἐκνοφορήθη ὑπὸ Μαρίας κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ, ἐκ σπέρματος μὲν Δαβὶδ, πνεύματος δὲ ἁγίου· ὃς ἐγεννήθη καὶ ἐβαπτίσθη,⁶ ἵνα τῷ πάθει τὸ ὕδωρ καθαρῶσιν.

XIX. Tria mysteria clamoris.

Καὶ ἔλαθεν τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου ἢ παρθενία Μαρίας καὶ ὁ τοκετὸς αὐτῆς, ὁμοίως καὶ ὁ θάνατος τοῦ κυρίου· τρία μυστήρια κραυγῆς,² ἅτινα ἐν ἡσυχίᾳ Θεοῦ ἐπράχθη. Πῶς³ οὖν ἐφανερῶδη τοῖς αἰῶσιν; Ἄστὴρ ἐν οὐρανῷ ἔλαμψεν ὑπὲρ⁴ πάντας τοὺς ἀστέρας, καὶ τὸ φῶς αὐτοῦ ἀνεκλάλητον ἦν, καὶ ξενισμὸν παρεῖχεν ἢ καινότης αὐτοῦ. Τὰ δὲ λοιπὰ πάντα ἄστρα, ἅμα ἡλίῳ καὶ σελήνῃ, χωρὸς⁵ ἐγένετο ἄστει· αὐτὸς⁶ δὲ ἦν ὑπερβάλλον τὸ φῶς αὐτοῦ ὑπὲρ πάντα. Ταραχὴ τε ἦν, πόθεν ἢ καινότης ἢ ἀνόμοιος αὐτοῖς. Ὅθεν⁷ ἔλυτο πᾶσα μαγεία, καὶ πᾶς δεσμὸς ἠφανίζετο κακίας· ἄγνοια καθηρεῖτο,⁸ παλαιὰ βασιλεία διεφθείρετο, Θεοῦ ἀνθρωπίνως φανερούμενου εἰς καινότητα αἰδίου ζωῆς. Ἀρχὴν δὲ ἐλάμβανεν τὸ⁹ παρὰ Θεῷ ἀπρητισμένον.¹⁰ Ἐνθεν τὰ πάντα συνεκινεῖτο,¹¹ διὰ τὸ μελετᾶσθαι θανάτου κατάλυσιν.

XX. Iterum vobis scribam.

Ἐάν με καταξιώσῃ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῇ προσευχῇ ὑμῶν, καὶ θέλημα ἦ, ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλιδίῳ, ὃ μέλλω γράφειν ὑμῖν, προσδηλώσω ὑμῖν, ἧς ἠρξάμην οἰκονομίας εἰς τὸν καινὸν ἄνθρωπον Ἰησοῦν Χριστόν,¹ ἐν τῇ αὐτοῦ πίστει καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ ἀγάπῃ, ἐν πάθει αὐτοῦ

5) Loquitur ex more Pauli Ap. Vid. Coloss. 1, 25. I Tim. 1, 4.

6) C ad oram βάπτισμα.

Cap. XIX. 1) Exordium c. 19. Syrus vertit, mutans tamen et abbrevians. Locus citatus ab Orig. Hom. 6. in Lucam (Opp. Tom. V. p. 104. ed. Lommatsch.), a Basilio Hom. 25. de sancta Christi nativitate (Opp. I. p. 507. D. ed. Morel.), Hieronymo ad Matth. cap. 1. (Opp. VII. p. 12. ed. Vallars.), Iovio Monacho ἐν οἰκονομικῇ πραγματείᾳ lib. VII. cap. 31. apud Photium, Biblioth. Cod. 222., apud Eusebium ad Stephanum, Quaest. I. a Maio editum (in Scriptorum Vet. Nov. Collect. tom. I. p. 3.), nec non apud Andream Hierosolymitanum, Cretensium Archiepiscopum, in nativitate B. Virginis Hom. 2., quae inter Codd. Graecos Mss. Oxoniensis Acad. Biblioth. publ. a D. Henr. Savilio donatos habetur.

2) Graziani: tre misteri strepitosi. Cfr. supra c. 15.

3) Haec et sequentia, quae S. Ignatius de stella Magorum profert, a Syro abbreviata, et ita cum antecedentibus Θεοῦ ἐπράχθη coniuncta sunt, ut nil habeat hoc: per stellam. H.

4) Similia leguntur in Protevangelio Iacobi §. 21. Iac.

5) χωρὸς C, sine litura etiam L teste Tischendorfio. Corrige Iac. in notis.

6) Vocc. αὐτὸς. . . ἀνόμοιος αὐτοῖς Syrus non legit.

7) Syrus legisse videtur ὅθεν τοῦ νοῦ φανερούμενου ἠφανίζετο μαγεία, καὶ πᾶς δεσμὸς καθηρεῖτο, καὶ παλαιὰ βασιλεία καὶ ἄγνοια κακίας διεφθείρετο, omissis vocibus εἰς καινότητα αἰδίου ζωῆς.

8) καθηρῆτο C L.

9) I. e. Verbum caro factum est.

10) Versio Syriaca huius Epistolae desinit in ἄλλ. παρὰ Θεῷ ἀπρητισμένον.

11) H. e. in regno Satanae, eo quod mali Spiritus sibi meture inceperint; quod iam Christus, carne assumpta, mortem ipsam vel moriendo dissolvere esset propositurus. Smith.

Cap. XX. 1) I. e. oeconomiam seu dispensationem salutis ad Iesum Christum spectantem, de qua in prima hac Epistola agere coepi, pluribus in altera vobis patefaciam.

gloriatio eorum, qui dicuntur prudentes? Deus enim noster Iesus Christus in utero gestatus est a Maria, iuxta dispensationem Dei, ex semine quidem Davidis, Spiritu autem sancto; qui natus est, et baptizatus est, ut passione aquam purificaret.

quisitor? Ubi gloriatio eorum, qui dicuntur intelligentes? Deus enim noster Iesus Christus in utero gestatus est a Maria iuxta dispensationem Dei, ex semine quidem David, de spiritu autem sancto. Qui natus est et baptizatus, ut sufferendo aquam mundaret.

XIX. *Tria mysteria clamoris.*

Et principem huius mundi latuit Mariae virginitas et partus ipsius, similiter et mors Domini; tria mysteria clamoris, quae in silentio Dei patrata sunt. Quomodo igitur manifestatus est seculis? Stella in coelo fulsit, splendore exsuperans omnes stellas, et lux illius ineffabilis erat, et stuporem incussit ipsius novitas. Omnia autem reliqua astra, una cum sole et luna, chorus fuere stellae; ipsa vero lumen suum extendebat super omnia. Et perturbatio erat, unde prodiret novitas illis dissimilis. Quare soluta est omnis magia, et omne vinculum malitiae est abolitum; ignorantia destructa est, vetus regnum est labefactatum, Deo humanitus manifestato, in novitatem vitae aeternae. Initium vero nunc sumsit, quod ab initio apud Deum paratum erat. Inde omnia commovebantur, quia ille mortis abolitionem meditabatur.

* XIX. Et latuit principem huius mundi Mariae virginitas et partus ipsius, similiter et Mors Domini. Tria mysteria clamoris, quae in silentio Dei patrata sunt. Quomodo igitur manifestata sunt seculis? Stella in coelo fulsit super omnes stellas, et lumen eius erat ineffabile, et stuporem incutiebat eius novitas. Omnia autem reliqua astra una cum sole et luna chorus agebant huic stellae: ipsa autem luce superabat omnes eratque perturbatio, unde haec dissimilis novitas ipsis prodiret. Unde dissolvebatur omnis magia et omne vinculum malitiae evanuit. Ignorantia destructa est, vetus regnum abolitum, ubi Deus humano more manifestatus est ad novitatem vitae aeternae. Principium vero accepit perfectum illud et absolutum Dei opus: unde omnia commovebantur, eo quod meditaretur mortis abolitionem.

XX. *Iterum vobis scribam.*

Si me dignatus fuerit Iesus Christus propter orationem vestram, et voluntas sit, in secundo libello, quem scripturus sum vobis, declarabo vobis, quam inceperam formationem in novum hominem Iesum Christum, per fidem in eum et per ipsius dilectionem, per passionem et resur-

* XX. Si me dignabitur Iesus Christus per orationem vestram et voluntas eius sit, in secundo libello quem vobis scripturus sum, hoc etiam praedicabo vobis, quam coeperim dispensationem in novum hominem Iesum Christum, in fide eius, et in eius caritate, in passione eius

καὶ ἀναστάσει· μάλιστα² ἐν ὃ κυρίως μοι ἀποκαλύψῃ, ὅτι οἱ κατ' ἄνδρα κοινῇ πάντες ἐν χάριτι ἐξ ὀνόματος συνέρχασθε ἐν μιᾷ πίστει καὶ ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ,⁴ τῷ κατὰ σάρκα ἐκ γένους Δαβὶδ, τῷ υἱῷ ἀνθρώπου καὶ υἱῷ Θεοῦ, εἰς τὸ ὑπακούειν ὑμᾶς τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ ἀπερισπάστω διανοίᾳ, ἕνα ἄρτον κλώντες,⁵ ὅς ἐστιν φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτος τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ζῆν ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ διὰ παντός.

XXI. Orate pro me et valete.

Ἀντίψυχον¹ ὑμῶν ἐγὼ, καὶ ὄν³ ἐπέμψατε εἰς Θεοῦ τιμὴν εἰς Σμύρναν, ὅθεν καὶ γράφω ὑμῖν, εὐχαριστῶν τῷ κυρίῳ, ἀγαπῶν Πολυκαρπον ὡς καὶ ὑμᾶς. Μνημονεύετε μου, ὡς καὶ ὑμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Προσεύχεσθε ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Συρίᾳ, ὅθεν δεδεμένους εἰς Ῥώμην ἀπάγομαι, ἔσχατος ὢν τῶν ἐκεῖ πιστῶν, ὥσπερ ἠξιώθην εἰς τιμὴν Θεοῦ εὐρεθῆναι. Ἐρῄωσθε⁶ ἐν Θεῷ πατρὶ καὶ ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, τῇ κοινῇ ἐλπίδι ἡμῶν.⁶

2) Nolte cum eoque *Hef.* ed. IV. προδηλώσω.

3) Scribam vobis, praesertim si Deo favente nuntius mihi contigerit, vos perseverare in unitate cum episcopo. Alii (e. g. Wocherus in versione Epistolarum S. Ignatii germanica) post ἀποκαλύψῃ punctum ponunt, et apodosin ad ὅτι etc. initio capitis sequentis quaerunt = *quia vos uniti estis, et ea re me recreatis, — ideo et ego vos recreem.* H. Post ἀποκαλύψῃ in C L et apogr. Holstenii distinctio omnino nulla. Rectius certe ex more scriptoris membrum ὅτι οἱ κατ' ἄνδρα ad antecedentia trahitur. Bunsen post ἀποκαλύψῃ colon ponens novam quandam revelationem a scriptore expectatam putat. Contra dixit Uhlhorn l. I. p. 51.

4) In C orae adscriptum, παράγει (?) ταύτην τὴν μαρτυρίαν ὁ Θεοδώρητος. Praeter Theodoretum Dial. I. extat in Gelasii lib. de Duabus Naturis, ex quo lo-

cum mancum Vossius ita restitui vult: κοινῇ οὖν πάντες ἐν χάριτι ἐξ ὀνόματος συνέρχασθε ἐν μιᾷ πίστει, καὶ ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ τῷ κατὰ σάρκα κτλ. Sed non opus hac emendatione erat, si Voss. Codicem L accuratius excussisset, quippe qui sicuti C exaratum habeat, ut impressum est. Ille autem ed. συντρέχεσθε p. συνέρχασθε, vocc. ἐν μιᾷ πίστει καὶ praetermissis.

5) Graziani: che ognuno di voi e tutti in comune caritatevolmente vi riunite per nome in una medesima fede, e nel solo Gesu Cristo. Cfr. Ep. ad Polyc. c. 4. et ad Smyrn. c. 13.

6) κλώντες Voss., κλώντος L C, in cuius marg. περὶ εὐχαριστίας.

Cap. XXI. 1) Mire variant viri docti in hac voce interpretanda. Recte Holstenius Vos mea mihi anima cariores habeo.

2) ὢν vel οὓς coniecit Cotelerius; sed nil mutes: = καὶ αὐτοῦ, ὄν i. e.

rectionem ipsius; maxime, si Dominus mihi revelaverit, quod vos ad unum omnes nominatim per gratiam convenitis in una fide et in uno Iesu Christo — qui, secundum carnem ex genere David, filius est hominis et filius Dei — ut obediatis episcopo et presbyterio mente indivulsa, frangentes panem unum, qui pharnacum immortalitatis est, antidotum, ne moriamur, sed vivamus semper in Iesu Christo.

et resurrectione. Praesertim si Dominus mihi revelaverit, quod omnes viritum ac nominatim in communi gratia congregamini in una fide et in Iesu Christo, oriundo secundum carnem ex genere David, filio hominis et filio Dei, ut obediatis vos Episcopo et Presbyterorum collegio, mente indivulsa unum panem frangentes, qui est medicamentum immortalitatis, antidotum, ne moriamur, sed ut perpetuo vivamus in Iesu Christo.

XXI. *Orate pro me et valete.*

Vos mea mihi anima cariores habeo, ut et illum, quem ad honorem Dei misistis Smyrnam, unde et scribo vobis, gratias agens Domino, diligens Polycarpum, ut et vos. Memineritis mei, sicut et vestri Iesus Christus. Orate pro ecclesia, quae est in Syria, unde vinctus Romam abducor, novissimus fidelium eorum qui ibi sunt, cum dignus sim habitus inveniri ad honorem Dei. Valete in Deo patre et in Iesu Christo, communi spe nostra.

*XXI. Vos mea mihi anima cariores habeo, ut et illum, quem ad honorem Dei misistis Smyrnam, unde et scribo vobis, gratias agens Domino, et diligens Polycarpum, sicut et vos. Memores estote mei, sicut et vestri Iesus Christus. Orate pro Ecclesia, quae est in Syria, unde vinctus Romam abducor, novissimus fidelium, qui ibi sunt, qualis ad honorem Dei inveniri merui. Valete in Deo Patre et Iesu Christo, communi spe nostra.

Onesimum episcopum, in quo tota Ephesiorum ecclesia quodam modo apud Ignatium praesens aderat.

3) καὶ praetermisit Hef. invitis Codd.

4) ὅσπερ Interpol., qualis ad honorem Dei inveniri merui Holsten., siccome

Graziani. Semper, ut monet Hef., coniungendum erit cum antecedente δεδμεένος.

5) ἐξήλωσθαι C.

6) In ed. Vossiana subscribitur ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ. Nil tale quid in Codd. CL.

ΜΑΓΝΗΣΙΕΥΣΙΝ ΙΓΝΑΤΙΟΣ.¹

Ἰγνατίος, ὁ καὶ Θεοφόρος, τῇ εὐλογημένῃ ἐν χάριτι Θεοῦ πατρὸς, ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ τῷ² σωτῆρι ἡμῶν, ἐν ᾧ ἀσπάζομαι τὴν ἐκκλησίαν τὴν οὖσαν ἐν Μαγνησίᾳ τῇ πρὸς Μαιάνδρῳ,³ καὶ εὐχομαι ἐν Θεῷ πατρὶ καὶ ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ πλείστα χαίρειν.

I. Causa epistolae et pia vota.

Γινούς ὑμῶν τὸ πολυεύτακτον τῆς κατὰ Θεὸν ἀγάπης, ἀγαλλιόμενος προειλόμην⁴ ἐν πίστει Ἰησοῦ Χριστοῦ προσλαλήσαι ὑμῖν. Καταξιωθεὶς γὰρ ὀνόματος⁵ Θεοπρεπεστάτου, ἐν οἷς περιφέρω δεσμοῖς ἄδω τὰς ἐκκλησίας, ἐν αἷς ἔνωσιν εὐχομαι σαρκὸς καὶ πνεύματος Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ διαπαντός ἡμῶν⁶ ζῆν, πλείστως τε⁷ καὶ ἀγάπης, ἧς οὐδὲν προκέκριται, τὸ δὲ κυριώτερον Ἰησοῦ καὶ πατρὸς· ἐν ᾧ ὑπομένοντες τὴν πᾶσαν ἐπήρειαν τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ διαφυγόντες Θεοῦ τευξόμεθα.⁸

II. Gaudeo legalis vestris.

Ἐπιτ' οὖν ἠξιώθην ἰδεῖν ὑμᾶς διὰ Λάμα τοῦ ἀξιοθέου ὑμῶν ἐπισκόπου, καὶ πρεσβυτέρων ἀξίων Βάσσου καὶ Ἀπολλωνίου,⁹ καὶ τοῦ

1) *IGNATIUS* Iacobsonus adscriptit ex L; C quoque nomen agnoscit, a Vossio et rliqq. editit. neglectum. At opus eo est in fronte cuiuslibet Epistolae ita inscriptae, utpote quae huc illucve missa fuerit non absque mittentis nomine. Syrus hancce Epistolam non interpretatus est. Adeas tamen Curetonum (pp. 29.47.) de locis a scriptoribus Syr. ex ea passim laudatis. Extat eius versio Armen. integra. — Ephesiorum exemplo Magnesiae prope Maeandrum in Ionia sitae cives Christiani Smyrnam delegarunt Damam episcopum cum presbyteris Basso et Apollonio ac Sotione diacono ad Ignatium visendum consolandumque (c. 2. 15). Idcirco charitas eorum laudatur per episcopum cognita, cuius ne quis contemnat iuventutem admonet (c. 1. 3—7). Provide fugiendi, qui legem Mosaicam simul cum Christi evangelio observant (c. 8—11). Sequitur Epistolae pars exhortatoria (c. 12—15). Praeclara heic scriptoris eduntur documenta humilitatis:

Magnesii quoque, quamvis sint χριστοί et Θεοῦ gemant (c. 14.), ne arrogantia caveant, humilitati

studeant ac in precibus memores sint Ignatii et Syriae ecclesiae.

2) τῷ art. C. L tuentur contra Vossium.

3) πρὸς μεάνδρῳ C, προσμεάνδρῳ (sic) scr. L.

4) Graziani: vi ho prevenuto in ragioniar con voi nella fede di Gesù Cristo. Quae explicatio vix sustineri potest. Melius: *elegi vos, quibus litteras mitterem.*

5) Faber Stapulensis putat, nomen hoc esse Christianum; alii *Martyris* aut *Confessoris*. Mihi videtur esse nomen, quod illi ab omnibus tributum est, sc. *Θεοφόρος*. *Confessoris* nomen adeo antiquum esse minime videtur; *Martyrem* autem nunquam se appellat Ignatius. Et omnino illa ἐν οἷς περιφέρω δεσμοῖς, potius sequentibus ἄδω τὰς Ἐκκλησίας adiungenda videntur. Pearson. Interpol. ἀξιωθεὶς γὰρ ὀνόματος Θείου καὶ ποθεινοῦ. Wocherus dignitatem intelligit, quo sensu ὄνομα exponunt in Ep. ad Phil. 2, 9. *Iac.*

6) ἡμῶν L teste quoque Tischendorfio, ὑμῶν C.

7) τέ om. Voss. et rliqq. editit. ante

συνδούλου μου διακόνου Σωτίωνος,³ οὐ ἐγὼ ὀναίμην,⁴ ὅτι ὑποτάσσεται τῷ ἐπισκόπῳ ὡς χάριτι Θεοῦ,⁵ καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ ὡς νόμῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

III. *Honorate iuvenilem episcopum vestrum.*

Καὶ ὑμῖν δὲ πρέπει μὴ συγχεῖσθαι¹ τῇ ἡλικίᾳ τοῦ ἐπισκόπου, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν² Θεοῦ πατρὸς πᾶσαν ἐντροπὴν αὐτῷ ἀπονέμειν, καθὼς ἔγνωσαν καὶ τοὺς ἁγίους πρεσβυτέρους, οὐ προσειληφότας³ τὴν φαινομένην νεωτερικὴν τάξιν,⁴ ἀλλ' ὡς φρονίμους ἐν Θεῷ συγχεροῦντας αὐτῷ· οὐκ αὐτῷ δὲ, ἀλλὰ τῷ πατρὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῷ πάντων ἐπισκόπῳ. Εἰς τιμὴν οὖν ἐκείνου τοῦ θελήσαντος,⁵ ἡμᾶς πρέπει ἐστὶν ἐπακούειν κατὰ μηδεμίαν ὑπόκρισιν· ἐπεὶ οὐχ' ὅτι⁶ τὸν ἐπίσκοπον τοῦτον τὸν βλέπόμενον πλανᾷ τις, ἀλλὰ τὸν ἄορατον παραλογίζεται. Τὸ δὲ τοιοῦτον⁷ οὐ πρὸς σάρκα⁸ ὁ λόγος, ἀλλὰ πρὸς Θεόν, τὸν τὰ κρύφια εἰδῶτα.

IV. *Male nonnulli sine episcopo agunt.*

Πρέπει οὖν ἐστὶν, μὴ μόνον καλεῖσθαι Χριστιανούς, ἀλλὰ καὶ εἶναι· ὡσπερ καὶ τινες ἐπίσκοπον μὲν καλοῦσιν,¹ χωρὶς δὲ αὐτοῦ πάντα πράσσουσιν. Οἱ τοιοῦτοι δὲ οὐκ εὐσυνειδητοὶ μοι εἶναι φαίνονται, διὰ τὸ μὴ βεβαίως² κατ' ἐντολὴν συναθροῖζεσθαι.³

V. *Talibus proposita est mors, quia characterem Christianorum, τὴν ἀγάπην, non habent, et cupiditatibus suis non moriuntur.*

Ἐπεὶ οὖν τέλος τὰ πράγματα ἔχει, καὶ¹ ἐπίκειται τὰ δύο ὁμοῦ, ὃ τε θάνατος καὶ ἡ ζωὴ, καὶ ἕκαστος εἰς τὸν ἴδιον τόπον² μέλλει χω-

3) ζωτίωνος C L.

4) Vid. ad Eph. c. 2.

5) I. e. favori et benignitati divinae illum in ista excelsa dignitate constituenti; vel fortasse χάρις hic ponitur vice τοῦ χάρισμα. Aliter legebat Interpolator iunctim χάριτι Θεοῦ ἐν νόμῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Smith.

Cap. III. 1) Coulti vet. Int., καταχεῖσθαι abuli Iunius et Holstenius. Vertit Graziani: Ma eziandio a voi conviene, che non prostituite dell' età giovanile del Vescovo.

2) Gallicciolli explicat: *summa vi a Deo vobis insita*. Forte: *considerantes in eo facultatem divinam*.

3) Ita C L, προσειληφότας substituit Iunius, ἀφορῶντας = *respicientes* Interpol.

4) Ita Mss. Notat Hefelius: Germanice: sichtsliche Jugendlichkeit. Alia monet Rothe, Anf. p. 436—441, cui φαινομένη νεωτερικὴ τάξις = *ordo episcopalis*, ut male videtur, *nuper demum institutus*. Cfr. I. Andr. Bossii Exercit. ad locum Ignatii, quo viri docti quidam putarunt, Episcopi unius supra Presbyteros eminentiam vocari νεωτερικὴν τάξιν, Bossii Opusc. hist. p. 477.

5) I. e. qui nos amat. H. *Veritas qui ita vel cum voluit*, commate distinguens post θελήσαντος. Petermannus c. Cot., Smith., Armenio, Interpol. legere maluit θελήσαντος ἡμᾶς πρέπει, licet hi interpretes vocem ἡμᾶς non ad θελήσαντος, sed ad πρέπει referant.

6) Cfr. Herm. ad Vig. p. 790. n. 253. H.

7) τοιοῦτον C L, τοιοῦτο H.

8) Gallicciolli: Una cosa tale non è conto, che debba rendersi agli uomini.

Cap. IV. 1) I. e. iusta auctoritate constitutum fatentur; illo tamen inconsulto omnia agunt. Smith.

2) I. e. quod non firma fide, neque stabili ordine, iuxta praeceptum Christi et Apostolorum ad sacros coetus se conferant. Smith. Ut in Ep. Barnabae c. 6, sic heic quoque ἐντολὴν absolute ponitur p. ἐντολὴν Χριστοῦ.

3) Ita C L; συναθροῖσεσθαι Vossii ed. pr. (1646.), συναθροῖσασθαι ed. altera.

Cap. V. 1) καὶ tentur C L vet. Int., καὶ πρόκειται Interpol.

2) Sic de Iuda, Act. 1, 25. Cfr. Clem. Rom. I. ad Cor. c. 5. Polyc. ad Philipp. c. 9.

et per conservum meum Sotionem diaconum, quo utinam fruam, quia subditus est episcopo ut benignitati Dei, et presbyterio ut legi Iesu Christi.

conservum meum Sotionem Diaconum, ex quo mihi bene sit, quia obedit Episcopo ut gratiae Dei et Presbyterio tanquam legi Iesu Christi.

III. *Honorate iuvenilem episcopum vestrum.*

Sed et vos decet, non familiarius uti aetate episcopi, sed respectu potentiae Dei patris omnem impertiri illi reverentiam, quemadmodum cognovi sanctos facere presbyteros, qui non excipiunt adversus conspiciam illius conditionem iuvenilem, sed ut prudentes in Deo ei cedunt; non ei autem, sed patri Iesu Christi, omnium episcopo. In honorem igitur illius, qui eum voluit, nos decet obedire sine ulla hypocrisi; quia non solum episcopum hunc visibilem quis fallit, sed invisibilem decipere conatur. Tale facinus non ad carnem referendum est, sed ad Deum, qui abscondita cognoscit.

* III. Vos autem non abuti decet aetate Episcopi, sed secundum virtutem Dei Patris omnem reverentiam eidem exhibere: quod et sanctos Presbyteros facere novi, non excipientes, quod recentior ille ordo videatur, sed ut prudentes in Deo eundem admittentes; sed non tam ipsum, quam Patrem Iesu Christi universorum Episcopum. Quocirca ad honorem illius, qui ita voluit, decet nos obedire sine ulla simulatione, quandoquidem non visibilem hunc Episcopum quis fallit, sed invisibilem decipit. Ratio autem eiusmodi rei non ad carnem spectat, sed ad Deum, qui abscondita novit.

IV. *Male nonnulli sine episcopo agunt.*

Decet itaque non modo vocari Christianos, sed etiam esse; quemadmodum nonnulli episcopum quidem* nominant, sed omnia sine eo faciunt. Tales vero non bona conscientia mihi praediti esse videntur, quia non firmiter secundum praeceptum congregantur.

* IV. Convenit ergo, nos Christianos non tantum vocari, sed et esse. Sicuti enim nonnulli nomine quidem Episcopi utuntur, sed sine eo omnia faciunt. Tales autem haudquaquam bona conscientia mihi praediti videntur, quia non solida firmitate secundum praeceptum congregantur.

V. *Talibus proposita est mors, quia characterem Christianorum, τὴν ἀγάπην, non habent, cupiditatibus suis non moriuntur.*

Quia autem res finem habent, etiam duo haec simul instant, mors et vita, et unusquisque in proprium locum iturus est. Quemadmodum

* V. Quandoquidem igitur res finem habent, etiam duo haec simul imminet, mors et vita, et unusquisque in proprium locum abiturus est.

ρεῖν. Ὡσπερ γάρ ἐστιν νομίσματα δύο, ὃ μὲν Θεοῦ, ὃ δὲ³ κόσμου, καὶ ἕκαστον αὐτῶν ἴδιον χαρακτηῖρα ἐπικείμενον ἔχει· οἱ ἄπιστοι τοῦ κόσμου τούτου, οἱ δὲ πιστοὶ ἐν ἀγάπῃ χαρακτηῖρα Θεοῦ πατρὸς διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἂν μὴ ἀνθαιρέτως ἔχωμεν⁴ τὸ ἀποθανεῖν εἰς τὸ αὐτοῦ πάθος, τὸ ζῆν αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν.

VI. Tenete concordiam.

Ἐπεὶ οὖν ἐν τοῖς προγεγραμμένοις προσώποις τὸ πᾶν πλήθος ἐθεώρησα ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ,¹ παραινῶ, ἐν ὁμονοίᾳ Θεοῦ σπουδάζετε² πάντα πράσσειν, προκαθημένου τοῦ ἐπισκόπου εἰς τόπον Θεοῦ, καὶ τῶν πρεσβυτέρων εἰς τόπον συνεδρίου τῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν διακόνων, τῶν ἐμοὶ γλυκυτάτων, πεπιστευμένων διακονίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃς πρὸ αἰῶνων παρὰ πατρὶ ἦν, καὶ ἐν τέλει ἐφάνη. Πάντες οὖν, ὁμοῦθειας Θεοῦ λαβόντες, ἐντρέπεσθε ἀλλήλους,³ καὶ μηδεὶς κατὰ σάρκα βλεπέτω τὸ πλησίον, ἀλλ' ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ ἀλλήλους διαπαντὸς ἀγαπάτε. Μηδὲν ἔστω ἐν ὑμῖν, ὃ δυνήσεται ὑμᾶς μερίσαι, ἀλλ' ἐνώθητε τῷ ἐπισκόπῳ⁵ καὶ τοῖς προκαθημένοις, εἰς τυπὸν⁶ καὶ διδαχὴν ἀφθάρσιας.

VII. Agile nihil sine episcopo et presbyteris; siliis unum templum Dei.

Ὡσπερ οὖν ὁ κύριος ἄνευ τοῦ πατρὸς οὐδὲν ἐποίησεν,¹ ἠνωμένος ᾧν, οὔτε δι' ἑαυτοῦ, οὔτε διὰ τῶν ἀποστόλων· οὕτως μηδὲ ὑμεῖς ἄνευ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν πρεσβυτέρων μηδὲν πράσσετε.² Μηδὲ πειράσγητε εὐλόγον τι φαίνεσθαι³ ἰδίᾳ⁴ ὑμῖν. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ αὐτὸ μία προσευχὴ, μία δέησις, εἰς νοῦς, μία ἐλπίς, ἐν ἀγάπῃ, ἐν τῇ χαρᾷ τῇ ἀμώμῳ· Εἰς⁵ ἔστιν Ἰησοῦς Χριστός, οὗ ἄμεινον οὐθέν⁶ ἔστιν. Πάν-

3) Ita scribendum duce Cod. L iam vidit Iacobsonus. Praebent autem C L ὃ μὲν — ὃ δὲ, quod Vossius tacite mutat in τὸ μὲν — τὸ δὲ, idque rlqq. editt., excepto Aldrichio, repetierunt. Hefelius Codicis Med. lectionem ex Iacobsono minus accurate in notis descripsit. Articulus autem non solum in N. T. (Rom. 9, 21. Matth. 21, 35. Act. 27, 44. I Cor. 11, 21.), sed etiam a scriptoribus optimae notae pro relativo ponitur. Cfr. Thucyd. 3, 66, οὗς μὲν ἐν χειρὶν ἀπεκτείνετε κτλ.

4) Ita L, ἔχομεν C Voss. Tum ἐπιθανεῖν ex typhotetae, opinor, incuria ap. Voss.

Cap. VI. 1) Ita coniecit Vossius, ἠγάπησα C L et Interpolator in Codd. B F, sicut in editionibus Pacaei et Vedellii; ἠγάπησα scr. O V. Ceteroquin Vossius et Hefelius Ms. Med. ἀγάπησα praebere parum recte asserunt. Sensus: fidem et charitatem totius fidelis Magnesiorum populi in illis praesentem consensu sum. Nolte l. l. p. 231. le-

gendum esse suspicatus est ἀγάπη, ὑμᾶς παραινῶ.

2) In C pr. man. σπουδάζεται, man. sec. ε supra.

3) Bunsen: Die 3 ächten etc. mavult ἀλλήλους.

4) Ita C L. Vossius in contextu κλεπέτω, in notis Codd. descriptionem tamquam coniecturam proponens. Subinde est in Codd. C L τῷ πλησίον, unde dedi τὸ πλησίον. Cfr. Ep. Barnabae c. 19. Interpolator τὸν πλησίον.

5) In C man. sec. orae monitorium adscripsit: ἐνώθητε τῷ ἐπισκόπῳ.

6) τόπον exhibere Vossium parum accurate scribunt Iacobsonus et Petermannus, notulam illius et contextum permiscentes.

Cap. VII. 1) ἐποίησε Voss. invitis Mss.

2) πράσσειται C.

3) φαίνεσθε C, ai supra.

4) I. e. extra communionem Episcopi et Presbyterorum, in conventiculis. Smith.

5) Pro Εἰς interpr. vetus ὃς legit probante Bunsenio l. l. p. 132.

6) οὐθέν scr. C L.

enim sunt numismata duo, alterum quidem Dei, alterum autem mundi, et unumquodque proprium characterem habet impositum; ita infideles mundi huius, fideles autem in charitate characterem Dei Patris per Iesum Christum habent, per quem nisi propensa nobis est voluntas mori iuxta ipsius passionem, nec vita ipsius in nobis est.

Sunt enim velut duo nummi, alter Dei, alter mundi, quorum uterque propriam notam impressam habet: infideles huius mundi, fideles autem in charitate figuram Dei Patris per Iesum Christum, per quem nisi sponte mori velimus in passionem eius, vita eius non est in nobis.

VI. *Tenete concordiam.*

Cum itaque in personis supra dictis omnem multitudinem in fide et charitate conspexissem, hortor ut in concordia omnia peragere studeatis, episcopo praesidente loco Dei, et presbyteris loco senatus apostolici, et diaconis, mihi suavissimis, concreditum habentibus ministerium Iesu Christi, qui ante secula apud patrem erat, et in fine apparuit. Omnes igitur, acceptis iisdem divinis moribus, vos mutuo revereamini, et nemo secundum carnem spectet proximum, sed in Iesu Christo vos invicem semper diligatis. Nihil sit in vobis, quod possit vos dirimere, sed unamini episcopo et praesidentibus, in typum et demonstrationem immortalitatis.

* VI. Quandoquidem itaque in personis supracommemoratis totam multitudinem vidi in fide et dilexi; hortor ut in concordia Dei omnia agere studeatis, Episcopo praesidente loco Dei, et Presbyteris loco collegii Apostolici, et Diaconis mihi suavissimis, quibus concreditum est ministerium Iesu Christi, qui ante secula erat apud Patrem, et in fine apparuit. Omnes ergo concordiam Dei accipientes reveremini vos invicem, et nemo secundum carnem spectet proximum, sed in Iesu Christo vos invicem semper diligite. Nihil sit in vobis, quod vos dividere possit: sed unamini Episcopo et iis, qui ad formam et doctrinam incorruptibilitatis vobis praesident.

VII. *Agite nihil sine episcopo et presbyteris; sitis unum templum Dei.*

Quemadmodum igitur Dominus sine Patre, ipsi unitus, nihil fecit, neque per se ipsum, neque per apostolos; ita neque vos sine episcopo et presbyteris quidquam peragatis. Neque aggrediamini, ut quidquam a vobis separatim factum decens appareat. Sed in unum convenientibus una sit oratio, una precatio, una mens, una spes, in charitate, in gaudio sancto. Unus est Iesus Christus, quo nihil praestantius est. Omnes

* VII. Quemadmodum ergo Dominus sine Patre nihil neque per se, neque per Apostolos faciebat, quia ipsi unitus erat, ita nec vos sine Episcopo et Presbyteris quicquid agite; nec tentate ut privatim quid rectum vobis videatur; sed in commune una oratio, una supplicatio, una mens, una spes in charitate, in gaudio inculpatum; sicut unus est Iesus Christus, quo nihil praestantius est. Omnes igitur ad instar

τες οὖν ὡς εἰς [ἔνα] νὰὸν συντρέχετε⁷ Θεοῦ, ὡς ἐπὶ ἔν θουσιαστήριον, ὡς ἐπὶ ἔνα Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν ἀφ' ἐνὸς πατρὸς προελθόντα, καὶ εἰς ἔνα ὄντα καὶ χωρήσαντα.¹⁰

VIII. Caveat a falsis doctrinis Iudaizantium.

Μὴ πλανᾶσθε¹ ταῖς ἑτεροδοξίαις² μηδὲ μυθεύμασιν³ τοῖς παλαιοῖς, ἀνωφελέσιν οὖσιν. Εἰ γὰρ μέγρι νῦν κατὰ [νόμον]⁴ Ἰουδαϊσμὸν ζῶμεν, ὁμολογοῦμεν χάριν μὴ εἰληφέναι. Οἱ γὰρ θειώτατοι προφῆται κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν ἔζησαν.⁵ Διὰ τοῦτο καὶ ἰδιαχθήσαν, ἐνπνεόμενοι⁶ ὑπὸ τῆς χάριτος αὐτοῦ, εἰς τὸ πληροφορηθῆναι τοὺς ἀπειθοῦντας, ὅτι εἰς Θεὸς ἐστιν, ὁ φανερώσας ἑαυτὸν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὃς ἐστὶν αὐτοῦ Λόγος ἀίδιος, οὐκ ἀπὸ Σιγῆς⁷ προελθὼν, ὃς κατὰ πάντα εὐηρέστησεν τῷ πέμψαντι αὐτόν.

IX. Vivamus cum Christo.

Εἰ οὖν οἱ ἐν παλαιοῖς πράγμασιν¹ ἀναστραφέντες εἰς καινότητα ἐλπίδος ἤλθον,² μηκέτι σαββατίζοντες, ἀλλὰ κατὰ κυριακὴν ζῶντες,³

7) Ita locum sanare volunt Vossius, Toupius et Iacobson ex vet. Int., cui favet Arm. Deest [ἔνα] in C. L. Maluerim: Πάντες οὖν ὡς εἰς ἐπὶ νὰὸν συντρέχετε Θεοῦ, ut vertit Holstenius: omnes igitur ad instar unius in templum Dei concurrite. Id sibi vult Interpolator.

7) Ita Voss. c. L., approbante nunc etiam C.; συνέρχεθε Salvinus, qui ad oram reponit συνέρχεσθε. Bene. Cfr. Ep. ad Eph. c. 3. et 13.

9) ἐπὶ C., idem Heysio videbatur extare in L.; ἐπὶ apographum Holstenii.

10) χωρήσαντα L., χωρίσαντα C. I. e. simul cum eo versantem et consistentem. Cfr. Hermae Past. nunc primum a nobis editum Sim. 5, 6. Bunsenii coniectura est καὶ εἰς ἔνα ἀναχωρήσαντα.

Cap. VIII. 1) πλανᾶσθαι C. L.

2) Haec est secunda huius Epistolae pars, qua eos maxime praemunit contra Haereticos, eos praecipue, qui Iudaismum introducere conabantur, contra quos clare et expresse disputat. Erant autem ea tempestate ii, qui Divinam Christi naturam negabant, ut Ebionitae, Cerinthiani, Nazaraei, et Helkaiatae. Vid. Vindicias Ignat. p. 55. (P. 2.) Pearson. Cfr. Dästerdieck, de Ignatianarum Epist. authentia p. 55. sqq.

3) Cfr. I Tim. 1, 4, 7. Tit. 1, 14.

4) Legit Interpres κατὰ Ἰουδαϊσμόν. Et certe haec lectio ferri potest. Quod si τὸ νόμον abicere nolis, le-

gendum esset, Ἰουδαϊκόν, vel potius κατὰ νόμον Ἰουδαϊσμοῦ ζῶμεν. Sed non puto. Omnino verum est Ignatium scripsisse κατὰ νόμον ζῶμεν. Νόμος specialiter in veterum Christianorum libris accipitur pro lege Mosis. Quod cum nescirent isti magistri, qui Ignatium depravarunt, alterum pro Glossa addidere. Vossius. Cfr. infra c. 10, ubi est κατὰ χριστιανισμόν ζῆν. In utroque Ms. κατὰ νόμον Ἰουδαϊσμόν ζῶμεν.

5) Ad oram Codicis C. man. scr. κατὰ χριστὸν οἱ προφῆται ἔζησαν.

6) ἐνπνεόμενοι scr. C. L. Edd. ἐμπν.

7) Ignatiano - mastiges contendunt, fieri hic mentionem Σιγῆς Valentini Gnostici, et inde apparere, epistolam nostram non ab Ignatio esse exaratam. Respondent Cotel. (ad h. l.) Pearsonus (Vindic. P. II. c. 4. sqq.) et Rothe (Anf. p. 726.) Ignatium dixisse: Christus est verbum Dei aeternum quod non instar humani sermonis post silentium s. e silentio progreditur, non iniustus est silentium, sed aeternum. Simili modo am Interpol. hunc locum explicuit. Sed in famoso libro Hippolyti nuper detecto, quod false Origenis Philosophumena inscribitur (Oxon. 1851.), fragmentum ex τῇ Ἀποράσει μεγάλῃ Simonis Magi servatum est (p. 173.) e quo luce clarius perspicimus Simonem in systemate suo gnostico primum locum dedisse τῷ Σιγῆ, quae cum Βύθῳ Valentini comparanda est. Legimus ibi p. 173. λέγει γὰρ Σίμων διαφῆδην περὶ τούτου ἐν τῇ

itaque velut in unum templum Dei concurrite, velut ad unum altare, velut ad unum Iesum Christum, qui ab uno patre procedit, et ad unum reversum est, et cum uno perseverat.

unius in templum Dei concurrite, ut ad unum altare, ut ad unum Iesum Christum, ab uno Patre procedentem et existentem in uno, et redeuntem ad unum.

VIII. *Cavete a falsis doctrinis Iudaizantium.*

Ne seducamini alienis doctrinis, neque veteribus fabulis, quae sunt inutiles. Si enim adhuc iuxta [legem] Iudaismum vivimus, confitemur, nos gratiam non accepisse. Divinissimi namque prophetae iuxta Iesum Christum vixerunt. Ob hoc et persecutionem passi sunt, gratia ipsius inspirati, ut, qui erant increduli, certi redderentur quod unus sit Deus, qui seipsum manifestaverit per Iesum Christum filium suum, qui est Verbum eius aeternum, non e Sige progrediens, quique in omnibus ei, qui ipsum miserat, complacuit.

* VIII. Ne seducamini falsis opinionibus, neque fabulis antiquis, quae nulli bona sunt. Si enim adhuc iuxta legem Iudaico more vivimus, fatemur nos non accepisse gratiam. Etenim divinissimi Prophetae secundum Christum Iesum vixerunt, ideoque persecutionem passi sunt, gratia eius inspirati, ut non credentes plena fide crederent, quod unus Deus est, qui manifestavit semetipsum per Iesum Christum filium suum, qui est verbum ipsius aeternum, non ex silentio procedens, qui per omnia bene placuit ei, qui misit ipsum.

IX. *Vivamus cum Christo.*

Si igitur, qui in veteri rerum ordine degerunt, ad novam spem pervenerunt, non amplius sabbatum colentes, sed iuxta dominicam viven-

* IX. Si ergo ii, qui in vetustis rebus versabantur, ad novitatem spei pervenerunt, non amplius sabbata colentes, sed per diem domini-

Ἀποράσει οὕτως· Ὑμῖν οὖν λέγω ἢ λέγω, καὶ γράφω ἢ γράφω. τὸ γράμμα τοῦτο· δύο εἰσὶ παραφράσεις τῶν ὄλων αἰώνων, μήτε ἀρχὴν μήτε πέρας ἔχουσαι, ἀπὸ μιᾶς ὀλέξης, ἣτις ἐστὶ δύναμις, σιγή, ἀόρατος, ἀκατάληπτος, . . . ἣτις ἐστὶ μεγάλη δύναμις. Ignatium in loco isto ad hanc Simonis Σιγῆν respicere contenderunt Denzinger (Tübing. theol. Quartalschr. 1852. p. 442 sqq. et Bunsen (Hippol. I. p. 44 sq.) quamvis hic epist. nostram spuriam putet. Contradictio Hilgenfeld: die apost. Vat. p. 232. Simonis Magi fragmentum istud Uhlhornio l. l. p. 299. ignotum erat, quo factum ut Pearsonii sententiae accederet et Denzingeri priorem libellum (Die Aechtheit des bisherigen Textes der ign. Briefe 1849.) iniuste vituperaret.

H. ed. IV. In C manus recens orae adscripsit: Ἐν ἀντιγράφῳ τετυπωμένῳ· ὅς ἐστὶν αὐτοῦ λόγος οὐ ῥητὸς ἀλλ' οὐσιώδης. οὐ γὰρ ἐστὶ λαλιᾶς ἐνάριθρου φάνημα ἀλλ' ἐνεργείας θεϊκῆς οὐσία γεννητή. ὅς πάντα.

Cap. IX. 1) Forsitan δόγμασιν. Markland. Interpolator γράμμασιν. Usserius Iudaeos ad Christianismum conversos intelligit. Pearsonus confert Epiphanium contra Ebionem disputantem, ὅτι οὐ χρὴ βαπτισμοῖς χρῆσθαι καὶ ἔθεισιν ἀνωφελέσιν. Haer. XXX. c. 21. Opp. 1. p. 145. ed. Petav. Iac.

2) ἡλύθον C L, ἡλυθον Voss.
3) κυριακῆν ζωὴν ζῶντες C L. Praeunte Petermanno exclusi ζωὴν c. vel. Int. et Arm.

ἐν ἧ καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν ἀντέλειεν δι' αὐτοῦ καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ — ὃν τινες⁴ ἀρνοῦνται, δι' οὗ μυστηρίου ἐλάβομεν τὸ πιστεῦναι, καὶ διὰ τοῦτο ὑπομένομεν,⁵ ἵνα εὐρεθῶμεν μαθηταὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ μόνου διδασκαλοῦ ἡμῶν — πῶς ἡμεῖς δυνησόμεθα ζῆσαι χωρὶς αὐτοῦ, οὗ καὶ οἱ προφητῆται μαθηταὶ ὄντες τῷ πνεύματι ὡς διδάσκαλον αὐτὸν προσεδόκουν; Καὶ διὰ τοῦτο, ὃν δικαίως ἀνέμενον, παρῶν⁶ ἤγειρεν αὐτοὺς ἐκ νεκρῶν.

X. Nolite iudaisare.

Μὴ οὖν ἀναισθητῶμεν τῆς χρηστότητος¹ αὐτοῦ. Ἄν γὰρ ἡμᾶς μιμήσῃται,² καθὰ πράσσομεν, οὐκ ἔτι ἐσμέν. Διὰ τοῦτο, μαθηταὶ αὐτοῦ γενόμενοι, μάθωμεν κατὰ Χριστιανισμὸν ζῆν. Ὅς γὰρ ἄλλω ὀνόματι καλεῖται πλέον τούτου,³ οὐκ ἔστιν τοῦ Θεοῦ. Ἐπέρθεσθε⁴ οὖν τὴν κακὴν ζύμην, ἧ ἔστιν Ἰησοῦς Χριστός. Ἀλίσθητε ἐν αὐτῷ, ἵνα μὴ διαφθαρή τις ἐν ὑμῖν, ἐπεὶ ἀπὸ τῆς ὁσμῆς ἐλεγχθήσεσθε.⁵ Ἄτοπόν ἐστιν, Χριστὸν Ἰησοῦν λαλεῖν,⁶ καὶ λουδαῖζειν. Ὁ γὰρ Χριστιανισμὸς οὐκ εἰς Ἰουδαϊσμὸν ἐπίστευσεν, ἀλλ' Ἰουδαϊσμὸς εἰς Χριστιανισμὸν, ὡς⁷ πᾶσα γλῶσσα πιστεύσασα εἰς Θεὸν συνήχθη.⁸

XI. Non castigans, sed vos praemuniens haec scribo.

Ταῦτα δὲ, ἀγαπητοί μου, οὐκ ἐπεὶ ἔγνων τινὰς ἐξ ὑμῶν οὕτως ἔχοντας,¹ ἀλλ' ὡς μικρότερος ὑμῶν θέλω προφυλάσσεσθαι² ὑμᾶς, μὴ ἐμπεσεῖν εἰς τὰ ἀγκίστρα τῆς κενοδοξίας, ἀλλὰ πεπληροφορηθῆσαι³ ἐν τῇ γεννήσει καὶ τῷ πάθει καὶ τῇ ἀναστάσει τῇ γενομένη ἐν καιρῷ τῆς

4) ὃν τινες Voss., οἰκτιρες C L.

5) ὑπομένωμεν C L. Qua lectione recepta puncto post πιστεῦναι distinguas.

6) παρ' ὧν C, παρ' ὧν (sic, et primitus quidem) L. Matth. 27, 52.

Cap. X. 1) χρηστότητος C L. Respicere videtur v. 4. c. 2. D. Pauli Ep. ad Rom.

2) μιμήσῃται cum Augustano a Paesaeo edito et nostris (recensionis prolix.) B O V, μιμήσεται L, μιμήσθαι C, τιμήσεται conl. Voss. et alii. Tum πράσσωμεν C L Voss, πράσσομεν Interpol. et Int. vet. Cfr. Ps. 130, 3.

3) In C vocc. ὅς γὰρ ἄλλω ὀνόματι καλεῖται πλέον τούτου man. sec. ad eam repetuntur. Graziani: Giacché chiunque con altro nome chiamasi, fuor di questo, non è di Dio.

4) Ἐπέρθεσθε C L, et ita c. Augustano et Anglicano nostri Codd. B F O V recens. prolixioris; ἀπόθεσθε Interpolator vulg., Int. vet. (deponite) et Arm. Cfr. I Cor. 5, 7.

5) Metaphoram Auctor persequitur,

ut solet; nam ex putredine malus odor, Pearson. Cod. Mstus exhibet ὁσμῆς. Certissimam Vossii correctionem post Usser., Pearson. et Smith. in textum admisi. Cfr. Ep. ad Eph. c. 17. θυσωδσαν τῆς διδασκαλίας. ἐλεγχθήσεσθε quoque Vossius ut emendationem profert; sed ita revera legit Codex Medicus, non ἐλεγχθήσετε. Iac. Cod. C quoque ὁσμῆς ἐλεγχθήσεσθε.

6) λαλεῖν C L, non καλεῖν ut Vossio auctore ed. Col.

7) Ita scripsi c. C L, ἀλλὰ Voss. et rlqq. editt.

8) Pro ὡς Bunsenio l. l. p. 132. scribendum videbatur φ, idque recepit H. ed. IV.

9) Cfr. Ioann. 10, 16. Coniectaverim συνηχθῆ (συνήχθη) sensu medii intr. Cfr. Soph. Oedp. Col. 1500.

Cap. XI. 1) I. e. non quod cognoverim aliquos vestrum Iudaismum sectari. Iac.

2) προφυλάσσεσθε C L.

3) πεπληροφορηθῆσαι C, et Heysio notante etiam L.

tes, in qua et vita nostra exorta est per ipsum et mortem ipsius (quam quidam negant, per quod mysterium fidem accepimus, et propter hoc sustinemus, ut inveniamur discipuli Iesu Christi, solius doctoris nostri), quomodo nos poterimus vivere sine ipso, quem etiam prophetae, cum essent spiritu discipuli eius, ut doctorem expectabant? Et propter hoc is, quem iuste praestolabantur, adveniens suscitavit ipsos ex mortuis.

cam vitam viventes, in qua et vita nostra per ipsum mortemque eius exorta est; quem nonnulli negant: per quem mysterium credendi accepimus, ideoque sustinemus, ut inveniamur discipuli Iesu Christi, unici magistri nostri: quomodo nos poterimus vivere sine ipso, cuius etiam Prophetæ discipuli cum essent spiritu, ut magistrum eum expectabant? Ideoque quem iuste expectarunt, ille praesens excitavit eos a mortuis.

X. *Nolite iudaizare.*

Absit ergo a nobis, non moveri benignitate eius. Si enim nos imitetur secundum ea quae facimus, iam perimus. Propterea, discipuli eius effecti, discamus secundum Christianismum vivere. Qui enim alio nomine vocatur praeter hoc, non est Dei. Abiicite igitur malum fermentum, inveteratum et acimum, et transmutamini in novum fermentum, quod est Iesus Christus. Saliamini in ipso, ut non corrumpatur aliquis e vobis, quoniam ab odore redarguemini. Absurdum est, Christum Iesum profari, et iudaizare. Christianismus enim non in Iudaismum credit, sed Iudaismus in Christianismum, ut omnis lingua credens ad Deum congregaretur.

* X. Non ergo stupido animo negligamus benignitatem eius. Si enim nostro nos exemplo castigaverit secundum quod agimus, non amplius subsistimus. Quocirca discipuli eius effecti discamus Christiano ritu vivere. Qui enim alio nomine vocatur praeterquam hoc, ille non est Dei. Abiicite ergo malum hoc fermentum, obsoletum et acidum, et transmutemini in novum fermentum, quod est Iesus Christus. Sale conspergimini in ipso, ne quis putrescat in vobis, quia fervoris impetus vos arguet. Absurdum est Christum Iesum vocare, et iudaizare. Neque enim Christianismus in Iudaismum credit, sed Iudaismus in Christianismum: sicut omnis lingua credens in Deum adunata est.

XI. *Non castigans, sed vos praemuniens haec scribo.*

Haec autem scribo, dilecti mei, non quod cognoverim, aliquos vestrum hoc animo affectos esse, sed, minor vobis, cautum vobis cupio, ne incidatis in hamos inanis doctrinae, sed ut plene certi reddamini de nativitate et passione et resurrectione, quae contigit tempore praefecturae

* XI. Haec autem scribo, dilecti mei, non quod sciam, aliquos vestrum sic affectos esse, sed ut minor vestrum cupio praeservare vos, ne incidatis in hamos inanum opinionum, sed ut plenam fiduciam habeatis in nativitate, et passione, et resurrectione, quae contigit tem-

ἡγεμονίας Ποντίου Πιλάτου· *πραχθέντα*⁴ ἀληθῶς καὶ βεβαίως ὑπο
 Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς ἐλπίδος ἡμῶν, ἧς ἐκτραπῆναι μηδενὶ ὑμῶν
 γένοιτο.

XII. *Vos enim meliores me estis.*

Ὁναίμην ὑμῶν κατὰ πάντα, ἐάντερ ἄξιός ᾶ. *Εἰ γὰρ καὶ δέδε-
 μαι, πρὸς ἕνα τῶν λελυμένων ὑμῶν οὐκ εἰμι. Οἶδα ὅτι οὐ φρσι-
 οὔσθε· Ἰησοῦν γὰρ Χριστὸν ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς. Καὶ μᾶλλον, ὅταν¹
 ἐπαινώ ὑμᾶς, οἶδα ὅτι ἐντρέπεσθε, ὡς γέγραπται, ὅτι² ὁ δίκαιος
 ἑαυτοῦ κατήγορος.*⁴

XIII. *Confirmemini in fide et unione.*

Σπουδάσετε οὖν βεβαιωθῆναι ἐν τοῖς δόγμασιν τοῦ κυρίου καὶ
 τῶν ἀποστόλων, ἵνα πάντα, ὅσα ποιῆτε, κατευοδαθῆτε σαρκὶ καὶ
 πνεύματι, πίστει καὶ ἀγάπῃ, ἐν¹ υἱῷ καὶ πατρὶ καὶ ἐν πνεύματι, ἐν
 ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει, μετὰ τοῦ ἀξιοπρεπεστάτου ἐπισκόπου ὑμῶν, καὶ
 ἀξιοπλόκου πνευματικοῦ στεφάνου τοῦ πρεσβυτερίου ὑμῶν, καὶ² τῶν
 κατὰ Θεὸν διακόνων. Ἐποτάγητε τῷ ἐπισκόπῳ καὶ ἀλλήλοις, ὡς Ἰη-
 σοῦς Χριστὸς τῷ πατρὶ κατὰ σάρκα,³ καὶ οἱ ἀπόστολοι τῷ Χριστῷ
 καὶ τῷ πατρὶ καὶ τῷ πνεύματι· ἵνα ἔνωσις ἢ σαρκικὴ τε καὶ πνευ-
 ματικὴ.⁴

XIV. *Orate pro me et pro ecclesia Syriae.*

Εἰδὼς ὅτι Θεοῦ γέμετε,¹ συντόμως παρεκέλευσα ὑμᾶς. Μνημο-
 νεύετέ μου ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑμῶν, ἵνα Θεοῦ ἐπιτύχω, καὶ τῆς ἐν
 Συρίᾳ ἐκκλησίας — ὅθεν οὐκ ἄξιός εἰμι καλεῖσθαι² ἐπιδέομαι γὰρ
 τῆς ἡνωμένης ὑμῶν ἐν Θεῷ προσευχῆς καὶ ἀγάπης — εἰς τὸ ἀξιωθῆ-
 ναι τῆν ἐν Συρίᾳ ἐκκλησίαν διὰ τῆς ἐκκλησίας ὑμῶν δροισθῆναι.

4) Quasi ἂ ἐπράχθησαν, vel coniunge
 cum praecedentibus. *Cotel.* Praepone ἂ
 εἰσι, propter Grammaticae rationem; uti
 habet Vel. Int. quae facia sunt. *Smith.*
Supra Ep. ad Eph. c.9. ἄτινα ἐπράχθη. lac.

Cap. XII. 1) ὅταν C, ὅτ' ἄν L
 Voss., lac.

2) Prov. 18, 17.

Cap. XIII. 1) Ignatius Filium ante
 Patrem nominat (ut Apostolus II Cor.
 13, 13.), quod Remy Ceillier (histoire
 générale T. I. p. 622.) vetustissimae

antiquitatis signum putat. Cfr. Duster-
 dieck l. c. p. 27. H.

2) καὶ δεest in C.

3) Christus homo (κατὰ σάρκα),
 non Christus ὁ λόγος Deo Patri subditus
 ab Ignatio dicitur.

4) Cfr. Eph. 4, 4. Ἐν σῶμα καὶ ἐν
 πνεῦμα = concordia et unitas extra
 ecclesiam sicuti in ea ipsa.

Cap. XIV. 1) Heic et plus in recens.
 longiori imitatur Paul. Ap. ad Rom. 15, 14.

2) In C fuit καλεῖσθαι, quod mu-
 tatum est in καλεῖσθε, supra iterum ai.

Pontii Pilati; quae vere et indubitanter gesta sunt a Iesu Christo, spe nostra, a qua averti nemini vestrum accidat.

pore praesidatus Pontii Pilati, quae vere firmiterque facta sunt a Christo Iesu, spe nostra, a qua exorbitare quemquam vestrum ne sinat Deus.

XII. *Vos enim meliores me estis.*

Fruar vobis in omnibus, siquidem dignus sum. Etsi enim ligatus sum pro Christo, comparandus tamen non sum uni vestrum, qui ligati non estis. Novi, quod hac laude non superbitis; Iesum enim Christum habetis in vobis. Et magis, cum laudo vos, scio quod erubescitis, sicut scriptum est: iustus sui est accusator.⁴

* XII. Utinam fruam vobis per omnia, modo dignus sim. Ego enim licet victus, nulli vestrum solutorum comparandus sum. Scio, quod non inflemini; nam Iesum Christum habetis in vobismetipsis. Quin potius cum laudo vos, scio vos rubore suffundi, sicut scriptum est: iustus sui accusator est.⁴

XIII. *Confirmemini in fide et unione.*

Studete igitur confirmari in doctrinis Domini et Apostolorum, ut omnia, quae facitis, prospere vobis succedant, carne et spiritu, fide et caritate, in Filio et Patre et Spiritu, in principio et in fine, cum dignissimo episcopo vestro, et digne contexta spirituali corona presbyterii vestri, et cum diaconis, Deo placentibus. Subiecti estote episcopo et vobis mutuo, ut Iesus Christus Patri secundum carnem, et Apostoli Christo et Patri et Spiritui; ut unio sit et carnalis et spiritualis.

* XIII. Date ergo operam ut confirmemini in dogmatibus Domini et Apostolorum, ut omnia, quae facitis, recta procedant via, carne spirituque, fide et caritate, in filio et Patre et in spiritu, in principio et in fine; cum dignissimo Episcopo vestro, et cum bene contexta spirituali corona Presbyterio vestro, et Dei ministris Diaconis. Subiecti estote Episcopo et vobis mutuo, sicut Iesus Christus Patri, secundum carnem, et Apostoli Christo et Patri et spiritui, ut unio sit carnalis simul et spiritalis.

XIV. *Orate pro me et pro ecclesia Syriae.*

Cum sciam vos Deo plenos esse, brevibus vos cohortatus sum. Memores estote mei in orationibus vestris, ut Deum assequar, et ecclesiae, quae in Syria est — unde non sum dignus vocari, indigeo enim unita vestra in Deo oratione et caritate — ut ecclesia, quae in Syria est, mereatur per ecclesiam vestram irrorari.

* XIV. Cum sciam, vos Dei plenos esse, breviter vos cohortatus sum. Memores estote mei in orationibus vestris, ut Deum consequar, et Ecclesiae, quae in Syria est (cuius ego membrum vocari non sum dignus; opus enim mihi est unita in Deo oratione vestra et caritate), ut Ecclesia Syriae mereatur per vestram Ecclesiam refrigerari.

XV. *Salutant vos Ephesii et ceterae ecclesiae.*

Ἀσπάζονται ὑμᾶς Ἐφέσιοι ἀπὸ Σμύρνης, ὅθεν καὶ γράφω ὑμῖν, παρόντες εἰς δόξαν Θεοῦ, ὥσπερ καὶ ὑμεῖς, οἱ κατὰ πάντα με ἀνέπαυσαν, ἅμα Πολυκάρῳ, ἐπίσκοπῳ Σμυρναίων. Καὶ αἱ λοιπαὶ δὲ ἐκκλησίαι ἐν τῇ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀσπάζονται ὑμᾶς. Ἐρῶσθε ἐν ὁμοίᾳ Θεοῦ, κεκτημένοι ἀδιάκριτον¹ πνεῦμα, ὃς ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστός.

ΤΡΑΛΛΙΑΝΟΙΣ ΙΓΝΑΤΙΟΣ.¹

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, ἡγαπημένη Θεῷ, πατρὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐκκλησία ἀγία, τῇ οὔσῃ ἐν Τράλλεσιν² τῆς Ἀσίας, ἐκλεκτῇ καὶ ἀξιοθέῳ, εἰρηνεοῦση ἐν σαρκὶ καὶ αἵματι [καὶ]³ τῷ πάθει Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς ἐλπίδος ἡμῶν ἐν τῇ εἰς αὐτὸν ἀναστάσει· ἦν καὶ ἀσπάζομαι ἐν τῷ πληρώματι,⁴ ἐν ἀποστολικῷ⁵ χαρακτῆρι, καὶ εὐχομαι πλείστα χαίρειν.

I. *Laus vestra per Polybium mihi innotuit.*

Ἄμωμον διάνοιαν καὶ ἀδιάκριτον¹ ἐν ὑπομονῇ ἔγνω ὑμᾶς ἔχοντας, οὐ κατὰ γῆρσιν, ἀλλὰ κατὰ φύσιν,² καθὼς ἐδήλωσέν μοι Πολύβιος, ὁ ἐπίσκοπος ὑμῶν, ὃς παρεγένετο θελήματι Θεοῦ καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν Σμύρῃ, καὶ οὕτως μοι συνεχάρη δεδεμένῳ ἐν Ἰησοῦ

Cap. XV. 1) Non Ephesii, qui negociandi causa Smyrnae debebant, sed illi, qui cum Onesimo episcopo Epheso Ignatium eo venerant salutatum.

2) Ita c. Interpol. Vossius, in cuius textu διακριτον, ut exh. C.L. Cfr. ad Eph. c. 3, ad Trall. c. 1.

1) Sic inscribunt C.L. — Aequa ac aliarum civitatum charitate impulsī, qui Tralles inhabitabant, fratres Polybium episcopum Smyrnae delegaverunt (c. 1. 12.), ut Ignatio ob vincula congratularentur. Is naturali Trallianorum mentis candore atque fide ex ipso episcopo cognita, laude eos celebrat, ob obedientiam erga ipsum, presbyteros et diaconos adque mutuum amorem atque unitatem, ut assolet, cohortatur (c. 2. 3.). Humilitate sibi opus esse (c. 4.); quamvis coelestia tradere posset praecepta, discipulum se esse affirmat (c. 5.). Ab erroneis doctrinis custodite vos, praesertim a Docetis, id quidem mansuetudine, fide et charitate colenda (c. 6.—11.). Saluto vos una cum legatis ecclesiarum Smyrnae praesentibus; manete in fide et charitate, et in orationibus vestris mei et Syriae ecclesiae memores estote (c. 12. 13.).

Versio Syriaca a Curetono edita Epistolae ad Trallianos cap. 4. et 5. ita exhibet, ut ea annexat illis, quae ex Ep. ad Romanos desumpta profert ultima. Argumentum sane utriusque capitis ob indolem et hic et illic locum habere potest, quamquam eum facilius tuetur in Ignatio graeco. Curetonus vero utrumque cap. Epistolae ad Rom. adiudicat, eam ad Trallianos denotans suspectam. Armenii interpretationem ap. Petermannum evolvas.

2) ἐν τράλλεσιν C.L.

3) [καὶ] ex Inl. vet. inseri vult Voss.; deest in C.L. Mihi quidem abundare videtur, quia τῷ πάθει appositio est praecedentium. Versio Arm. a textu gr. vel maxime discrepat.

4) καὶ particulam a Vossio praetermissam praebet C.L.

5) I. e. cuius ecclesiae omnia saluto membra. Smith.

6) Utī hic sibi (episcopo), ita infra c. 2. presbyteris quoque Ecclesiae Trallianae auctoritatem quandam apostolicam tribuit Ignatius. Iac. Smithius salutandi formam, qua Apostoli utebantur, intelligit. Holstenius: Apostolico more. Gra-

XV. *Salutant vos Ephesii et ceterae ecclesiae.*

Salutant vos Ephesii e Smyrna, unde haec scribo vobis, qui praesentes adsunt in Dei gloriam, ut et vos, qui me una cum Polycarpo episcopo Smyrnaeorum in omnibus recrearunt. Et ceterae ecclesiae in honorem Iesu Christi vos salutant. Valet, Deo uniti, spiritum possidentes inseparabilem, qui est Iesus Christus.

* XV. Salutant vos Ephesii ex Smyrna, unde et scribo vobis, ubi praesentes adsunt ad gloriam Dei, sicut et vos, qui per omnia me refocillarunt una cum Polycarpo Smyrnsium Episcopo. Ceterae quoque Ecclesiae in honore Iesu Christi vos salutant. Valet in concordia Dei, indivisum possidentes spiritum, qui est Iesus Christus.

A D T R A L L I A N O S.

Ignatius, qui et Theophorus, dilectae a Deo, patre Iesu Christi, ecclesiae sanctae, quae est Tralibus Asiae, electae et Deo dignae, pacem habenti in carne et sanguine et passione Iesu Christi, spei nostrae, quando resurgemus ad eum; quam et saluto in plenitudine, in apostolico character, cuique plurimam opto salutem.

*IGNATIUS TRALLIANIS.

* Ignatius, qui et Theophorus, dilectae Deo Patri Iesu Christo Ecclesiae sanctae, quae est Tralibus Asiae, electae et Deo dignae, pacem habenti in carne et sanguine per passionem Iesu Christi, spei nostrae, et resurrectionem in ipsum, quam in plenitudine Apostolico more saluto, et plurimum salvare opto.

I. *Laus vestra per Polybium mihi innotuit.*

Constanter inculpatam et inseparabilem in sustinentia mentem cognovi vos habere, non usu solum, sed indole, quemadmodum id mihi episcopus vester Polybius indicavit, qui Smyrnae adfuit per voluntatem Dei et Iesu Christi, quique mihi vinco in Iesu Christo ita congratulatus est, ut omnem

* I. Inculpatam et non fictam mentem in patientia vos habere cognovi, idque non usu, sed naturae beneficio, quemadmodum significavit mihi Polybius Episcopus vester, qui Smyrnae adfuit per voluntatem Dei et Iesu Christi, mihique vinco in Iesu Christo ita congratulatus est,

ziani versioni italicæ καὶ inserit: la quale io saluto eziandio nella pienezza, e nell' apostolico carattere.

7) Cfr. supra Ep. ad Eph. c. 3.

8) Trallianorum fidem et constantiam non posse tantum cognosci ex quotidia-

nis eorum exercitiis et bonis operibus; sed etiam ex naturali eorum bonitate. Ita enim accipienda haec Ignatii verba, atque si scripsisset οὐ κατὰ χρεῖσιν μόνον, ἀλλὰ κατὰ φύσιν, idque satis trito loquendi genere.

Χριστῶ, ὥστε με τὸ πᾶν πλήθος ὑμῶν ἐν αὐτῷ θεωρεῖσθαι.⁹ Ἀποδεξάμενος οὖν τὴν κατὰ Θεὸν εὐνοίαν δι' αὐτοῦ, ἔδοξα εὐρεῖν¹⁰ ὑμᾶς, ὡς ἔγνω, ¹¹ μμητὰς ὄντας Θεοῦ.

II. Estote subiecti episcopo, presbyteris et diaconis.

Ὅταν γὰρ τῷ ἐπισκόπῳ ὑποτάσσησθε³ ὡς Ἰησοῦ Χριστῶ, φαίνεσθέ μοι οὐ κατὰ ἄνθρωπον³ ζῶντες, ἀλλὰ κατὰ Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν δι' ἡμᾶς⁴ ἀποθανόντα, ἵνα πιστεύσαντες εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ, τὸ ἀποθανεῖν ἐκφύγητε. Ἀναγκαῖον οὖν ἐστίν, ὥσπερ ποιεῖτε, ἄνευ τοῦ ἐπισκόπου μηδὲν πράσσειν ὑμᾶς· ἀλλ' ὑποτάσσεσθε⁵ καὶ τῷ πρεσβυτέρῳ, ὡς τοῖς ἀποστόλοις Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς ἐλπίδος ἡμῶν, ἐν ᾧ διάγοντες εὐρεθσώμεθα.⁶ Δεῖ⁷ δὲ καὶ τοὺς διακόνους, ὄντας μυστηρίου⁸ Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ πάντα τρόπον πᾶσιν ἀρέσκειν. Οὐ γὰρ βρωμάτων καὶ ποτῶν εἶδιν διακόνοι, ἀλλ' ἐκκλησίας Θεοῦ ὑπηρεταί. Δέον οὖν αὐτοὺς φυλάσσεσθαι⁹ τὰ ἐγκλήματα ὡς πῦρ.

III. Honorate diaconos, episcopum et presbyteros.

Ὅμοίως πάντες ἐντρεπέσθωσαν τοὺς διακόνους ὡς ἐντολὴν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸν ἐπίσκοπον ὡς Ἰησοῦν Χριστόν, ὄντα υἱὸν τοῦ πατρὸς,¹ τοὺς δὲ πρεσβυτέρους ὡς συνέδριον Θεοῦ, καὶ ὡς σύνδεσμον² ἀποστόλων. Χωρὶς τούτων ἐκκλησία οὐ καλεῖται. Περὶ ὧν πέπεισμαι ὑμᾶς οὕτως ἔχειν. Τὸ γὰρ ἐξεμπλάριον τῆς ἀγάπης ὑμῶν ἔλαβον, καὶ ἔχω μεθ' ἑαυτοῦ³ ἐν τῷ ἐπισκόπῳ ὑμῶν, οὐ αὐτὸ τὸ κατάστημα

9) Ita utriusque Cod. lectio θεωρησθε explicari, et sensu medii intelligi potest; θεωρησθαι ex Interpolatore et vet. Int. Vossius, quem seq. editt. excepto Iacobsono et qui eum repetierunt. Sensus profecto activi modi praestat.

10) ἔδοξα εὐρεῖν C L et Interpol.; εὐρεῖν p. εὐρών proposuit Voss. Interpres vet. et Arm. leg. ἔδόξασα εὐρών.

11) ἔγνω C, man. pr. lit. v postea adscripta.

Cap. II. 1) ὅταν C, ὅτ' ἂν L Voss. Iac.

1) Dedi ὑποτάσσησθε c. C L. Nam in hoc quoque Cod. Tischendorffius ita scriptum esse certiorum me fecit contra Iacobsonum, qui ὑποτάσσεσθε ut Vossius et libb. impr.

3) Ita C L, quod in ἀνθρώπινον pervertit Vossius, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον sine necessitate proponens in notis. Utriusque nostri Codicis lectio occurrit ap. Interpol. Cfr. I Cor. 15, 32. Gal. 3, 15.

4) Int. vet. vos.

5) ὑποτάσσεσθε scripsi c. C L et Armenio. Vossius quoque eam lectionem retinendam censet in notis, etsi ipse evulgavit ὑποτάσσεσθαι c. vet. Int., Antioch. serm. 124. et aliis, quos sqq. S. M. et Iac.

6) εὐρεθσώμεθα C Holstenii apo-

graphum et Voss., inveniamur vet. Interpretes. In L et ap. Interpolatorem εὐρεθσώμεθα, alio prorsus sensu.

7) Dicit, non debere esse quemquam, cui non placeant omnibus modis diaconi. Voss.

8) Recepti e marg. Codicis C lectionem μυστηρίου docta manu adscriptam; in textu est μυστήριον, ut scr. L; μυστηρίων Int. vet. et Paraphrastes. Ultimam lectionem commendat Vossius, haec addens: Sensum non perceperunt interpretes, qui tamen satis est clarus. Dicit enim, non debere esse quemquam, cui non placeant omnibus modis diaconi. Illos enim non esse ministros esculentorum et poculentorum; sed ministros mysteriorum Dei, sive Sacramentorum. Ait itaque, diaconos quidem immunes esse debere ab omni peccato; et ut ipsos decet, vitare crimina, tamquam ignem: alios vero debere tales debita reverentia prosequi. Miror autem Antiochum, qui Sermone 124. haec Ignatii citat, ita illa mutasse, ut id, quod de diaconis hic dicitur, presbyteris adtribuat: modo apud illum locus sit integer, nec aliqua exciderint verba. — Armenius legisse videtur συμμύστας.

9) φυλάσσεσθε L, φυλάσσεσθε C et supra.

multitudinem vestram in eo contemplatus sim. Excipiens enim per ipsum vestram, quae secundum Deum est, benevolentiam, vos ipsos, quos cognovi imitatores Dei, invenisse videbar.

ut universam multitudinem vestram in eo contemplatus sim. Accipiens ergo probansque istam secundum Dei benevolentiam, visus sum mihi per ipsum deprehendisse vos imitatores esse Dei.

II. *Estote subiecti episcopo, presbyteris et diaconis.*

Cum enim episcopo subiecti sitis ut Iesu Christo, videmini mihi, non secundum hominem, sed secundum Iesum Christum vivere, qui propter nos mortuus est, ut credentes in mortem ipsius mortem effugiatis. Necessarium itaque est, quemadmodum facitis, ut sine episcopo nihil agatis, sed et presbyterio subditi sitis, ut Apostolis Iesu Christi, spei nostrae, in quo conversantes inveniamur. Oportet autem et diaconos, qui sunt ministri mysterii Iesu Christi, omni modo omnibus placere. Non enim ciborum et potuum ministri sunt, sed ecclesiae Dei ministri. Oportet igitur, ut sibi caveant a criminibus tanquam ab igne.

* II. Quando enim Episcopo subiecti estis ut Iesu Christo, videmini mihi non secundum hominem vivere, sed secundum Iesum Christum, qui propter nos mortuus est, ut credentes in mortem eius, mortem effugiatis. Necessè itaque est, quemadmodum facitis, nihil vos sine Episcopo agere. Sed et Presbyterio subiecti estote, ut Apostolis Iesu Christi, qui spes nostra est, in quo viventes inveniamur. Oportet et Diaconos, qui spes Christi ministros, omni modo cunctis placere: neque enim ciborum et potuum ministri sunt, sed Ecclesiae Dei subserviunt. Decet ergo eos sibi cavere a criminibus tanquam ab igne.

III. *Honorate diaconos, episcopum et presbyteros.*

Cuncti similiter revereantur diaconos ut mandatum Iesu Christi, et episcopum ut Iesum Christum, filium patris, et presbyteros ut senatum Dei et concilium Apostolorum. Sine his ecclesia non vocatur. De his vos ita sentire persuasum habeo. Exemplar enim charitatis vestrae accepi et mecum habeo in episcopo vestro; cuius ipse habitus magna disciplina

* III. Similiter quoque omnes revereantur Diaconos ut Iesum Christum, sicut et Episcopum qui Patris typum gerit, Presbyteros autem ut consessum Dei et collegium Apostolorum. Sine his non vocatur Ecclesia. De quibus et vos ita sentire, persuasum habeo. Exemplar enim caritatis vestrae accepi et mecum habeo in Episcopo vestro, cuius ipsa

Cap. III. 1) Ita Smithius restituit ex Int. vel. In Mss. C L τούς διακόνους, ως ἰησοῦν χριστόν. ως καὶ τὸν ἐπίσκοπον ὄντα υἱὸν τοῦ πατρὸς. Cfr. infra c. 13. Ep. ad Smyrn. c. 8.

2) σύνδεσμον reponendum monuit Voss., σύνδεσμος C L.

3) μεθ' ἑαυτοῦ C L, quod Voss. tacite mutavit in μετ' ἑμαυτοῦ c. Interpolatore. Notus est graecismus ille, quo ἑαυτοῦ in omnibus casibus permolari potest cum ἑμαυτοῦ et σεαυτοῦ. Vid. Buttmann Gram. ed. undecimae pag. 361. Not. 5. Ioann. Franzius tamen Codd. scripturae non confidendum esse putabat.

μεγάλη μαθητεία, ἣ δὲ πραότης αὐτοῦ δύναμις· ὄν' λογίζομαι καὶ τοὺς ἄθεους ἐντρέπεσθαι, ἀγαπῶντας, ὡς οὐ φείδομαι ἑαυτοῦ. Πότερον δυνάμενος γράφειν ὑπὲρ τούτου εἰς τοῦτο φήσθην, ἵνα ὦν κατάκριτος ὡς ἀπόστολος ὑμῖν διατάσσωμαι;⁵

IV. Humilitate et mansuetudine mihi opus est.

Πολλὰ φρονῶ ἐν Θεῷ· ἀλλ' ἑμαυτὸν μετρῶ,¹ ἵνα μὴ ἐν καυχίῃσι ἀπόλωμαι. Νῦν γὰρ με δεῖ πλέον φοβεῖσθαι, καὶ μὴ προσέχειν τοῖς φυσιοῦσίν με. Οἱ γὰρ λέγοντές² μοι μαστιγοῦσίν με. Ἀγαπῶ μὲν γὰρ τὸ παθεῖν· ἀλλ' οὐκ οἶδα, εἰ ἄξιός εἰμι. Τὸ³ γὰρ ζήλος πολλοῖς μὲν οὐ φαίνεται, ἐμὲ δὲ πλέον πολεμεῖ. Χρήζω οὖν πραότητος, ἐν ἣ καταλύεται ὁ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου.

V. Non sublimes doctrinas vobis tradam.

Μὴ οὐ δύναμαι τὰ ἐπουράνια γράψαι; Ἀλλὰ⁴ φοβοῦμαι, μὴ νηπίοις οὖσιν ὑμῖν βλάβη παραθῶ.⁵ Καὶ συγγνωμονεῖτέ μοι, μήποτε, οὐ δυννηθέντες χωρῆσαι, στραγγαλωθῆτε.⁶ Καὶ γὰρ ἐγὼ, οὐ καθ' ὅτι⁷ δέδωμαι, καὶ δυνάμενος [νοεῖν]⁸ τὰ ἐπουράνια, καὶ τὰς τοποθεσίας⁹ τὰς ἀγγελικὰς, καὶ τὰς συστάσεις τὰς ἀρχοντικὰς, ὄρατά τε καὶ ἀόρατα. Παρὰ τοῦτο ἤδη¹⁰ καὶ μαθητής εἰμι· πολλὰ¹¹ γὰρ ἡμῖν¹² λείπει, ἵνα Θεοῦ μὴ λειπωμεθα.¹³

VI. Abstinetes a veneno haereticorum.

Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, οὐκ ἐγὼ, ἀλλ' ἡ ἀγάπη Ἰησοῦ Χριστοῦ, μόνη τῇ χριστιανῇ τροφῇ χρῆσθαι, ἄλλοτριὰς δὲ βοτάνης¹ ἀπέχεσθαι,

4) Huius loci corruptelam alius alio modo sanari vult. Equidem legerim: ὄν λογίζομαι καὶ τοὺς ἄθεους ἐντρέπεσθαι, [οὐ μόνον ὑμᾶς, οὐς ἀγαπῶ,] ἀγαπῶντας, ὡς οὐ φείδομαι ἑαυτοῦ. Πότερον δυνάμενος κτλ. Cfr. Ep. ad Philadelph. c. 5. initium. In Mss. C L ἑαυτὸν p. ἑαυτοῦ. Hefelius in verbo φήσθην reddendo Pearsonum secutus vertit: Num, quum hac de re scribere mihi licuerit, in tantam mei existimationem deveni, ut quomvis condemnatus, velut Apostolus vobis praeciperem?

5) διατάσσωμαι C L.

Cap. IV. 1) μετρῶ cum iota subscr. C. Sententiarum nexus: non tanti me esse opinor, ut vobis constituam, sicuti Apostolus. Multum quidem in Deo sentio; sed melior me ipse, ne peream gloriando. 2) Nonne mavult ol καλὰ λέγοντες.

3) τὸ C L, ὁ tacite ed. Voss., et cum eo riqq. usque ad Iacobsonum. Cfr. Clem. Rom. I. Ep. ad Cor. c. 4. Dicit autem martyrii desiderium, sibimet plus, quam aliis cognitum.

4) p. V. 1) Interpol., vet. Int., Syrus

et Armenius inserunt pron. ὑμῖν. Sequens membrum id superfluum reddit.

2) Cfr. I Cor. 3, 1. 2.

3) Nolte cum Interpol. legi vult παραδῶμαι.

4) Ita ex Interpol. Vossius, στραγγαλον θῆτε scr. C L.

5) καθ' ὅτι δ, τε scripsi c. C, καθ' ὅτι absque spiritu L Heysio mihi notante, καθότι libb. impr.

6) Ita monente Vossio supplendum ex Int. vet. et Interpolatore. Favent vers. Syr. et Arm.

7) I. e. officia et dignitates, ut ad Smyrn. c. 6.: τόπος μηδένα φυσιοῦτω. Cfr. etiam ad Polyc. c. 1. Pearson.

8) εἰ δὴ C L.

9) Cfr. I Cor. 13, 9. Syrus et Armenius h. l. paulo liberius verterunt. Fragmentum tamen Syr. Severi Antiocheni (Cfr. Cureton. l. c. pp. 40. 100.) gr. textui ad amussim respondet.

10) ἡμῖν C L, quod in textu Vossiano perversum est in ὑμῖν. Genuinum vero lectionem Voss. in notis indicat.

11) Gallicciolli: In quanto a questo

est, mansuetudo vero eius potentia; quem, ut existimo, et impii ipsi reverentur, quibus etiam placet quod ego mihi non parcam. Num, cum hac de re scribere mihi licuerit, in tantam mei existimationem deveni, ut, quamvis condemnatus, velut Apostolus vobis praeciperem?

animi vultusque aequalitas magnum documentum; cuius mansuetudo virtutem praefert, ut ipsos quoque impios eum revereri existimem. Non contineo me, quia diligo vos, quamvis acrius hac de re scribere possem: ideo scilicet, quia iam addictus tanquam Apostolus vobis praecipio.

IV. *Humilitate et mansuetudine mihi opus⁶ est.*

Multi sapio in Deo; sed mihi ipsi modum adhibeo, ne gloriando peream. Nunc enim plus mihi timendum est, nec aures illis sunt praebendae, qui me inflant. Qui enim me laudant, flagellant me. Nam diligo quidem pati; sed nescio an dignus sim. Vehementia enim mea multis quidem non apparet, me vero acrius impugnat. Opus itaque mihi mansuetudine, qua princeps seculi huius destruitur.

* IV. Magna sentio in Deo; sed me ipsum metior, ne gloriando peream. Nunc enim magis mihi timendum est, nec attendi, qui me inflant. Laudantes enim me flagellant. Nam cupio quidem pati; sed nescio utrum dignus sim. Nam aemulatio (inimici) multis quidem non apparet, sed me vehementius oppugnat. Quocirca mansuetudine mihi opus est, qua evertitur princeps huius seculi.

V. *Non sublimes doctrinas vobis tradam.*

Nonne possem coelestia scribere? At, ne parvulis vobis damnum inferam, metuo. Ac mihi ignoscite; ne, ista capere non valentes, strangulemini. Nam et ego, non ideo quod victus sum, et coelestia intelligere possum, et locos angelorum, et coetus constitutionesque principatuum, visibilia et invisibilia. Respectu harum rerum adhuc discipulus sum; multa enim nobis desunt, ne a Deo absimus.

* V. Nonne possem de rebus coelestibus scribere? Sed vereor, ne vobis adhuc parvulis obsim, et ignoscite mihi, ne, cum capere haud possitis, strangulemini. Etenim ego, non quia victus sum, et res coelestes, seriesque Angelorum et ordines principatuum, visibilia etiam et invisibilia intelligere possum, ideo iam discipulus quoque sum: multa enim desunt nobis, ne a Deo destituamur.

VI. *Abstinetes a veneno haeticorum.*

Obsecro itaque vos, non ego, sed charitas Iesu Christi, solo christiano alimento uti, ab aliena autem herba abstinere, quae est haeresis.

* VI. Quocirca obsecro vos, non quidem ego, sed caritas Iesu Christi, ut solo Christiano nutrimento utamini, abstineatis autem ab herba

sono ancora discepolo: imperciocchè divine, per poter dire, che esse non molte cose ci mancano, acciochè Dio ci mancano).
non ci manchi (Cioè, siamo ancora indietro assai nella cognizione delle cose ad Ephes. c. 10. Cap. VI. 1) Cfr. ad Philad. c. 3;

ἥτις ἐστὶν αἵρεσις. Οἱ καὶ τοῖς παρεμπλέκουσιν² Ἰησοῦν Χριστόν, καταξιοπιστευόμενοι³ ὡσπερ θανάσιμον φάρμακον διδόντες μετὰ οἰνομέλιτος, ὅπερ ὁ ἀγνοῶν ἠδέως λαμβάνει, ἐν ἡδονῇ κακῇ⁴ τὸ ἀποθανεῖν.

VII. *Custodite vos ab haereticis.*

Φυλάττεσθε οὖν τοιοῦτους.¹ Τοῦτο δὲ ἔσται ἡμῖν μὴ φουσιουμένοις, καὶ οὖσιν ἀχωρίστοις Θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῦ ἐπισκόπου, καὶ τῶν διαταγμάτων τῶν ἀποστόλων. Ὁ ἐντὸς θυσιαστηρίου ὢν καθαρὸς ἐστίν· [ὁ δὲ ἐκτὸς ὢν οὐ καθαρὸς ἐστίν]² τοῦτ' ἔστιν, ὁ χωρὶς ἐπισκόπου καὶ πρεσβυτερίου καὶ διακόνου³ πράσσαν⁴ τι,⁴ οὗτος οὐ καθαρὸς ἐστίν τῇ συνειδήσει.

VIII. *Contra diaboli insidias munitamini mansuetudine, fide et charitate.*

Οὐκ ἐπεὶ ἔγνων τοιοῦτόν τι ἐν ὑμῖν, ἀλλὰ προφυλάσσω ὑμᾶς ὄντας μου ἀγαπητούς, προορών¹ τὰς ἐνέδρας τοῦ διαβόλου. Ἐμεῖς οὖν τὴν πραῖπάθειαν² ἀναλαβόντες ἀνακτίσασθε ἑαυτοὺς ἐν πίστει, ὅ³ ἐστὶν σὰρξ τοῦ κυρίου, καὶ⁴ ἐν ἀγάπῃ, ὅ⁵ ἐστὶν αἷμα Ἰησοῦ Χριστοῦ. Μηδεὶς ὑμῶν κατὰ τοῦ πλησίον⁶ ἔχηται. Μὴ ἀφορμὰς δίδετε τοῖς ἔθνεσιν, ἵνα μὴ δι' ὀλίγους ἄφρονας τὸ ἐν Θεῷ πλήθος βλασφημηται.⁶ Ὁὐαί⁷ γὰρ, δι' οὗ ἐπὶ ματαιότητι τὸ ὄνομά μου ἐπὶ τινῶν βλασφημεῖται.

2) Sic ex vet. Interprete et ex Interpolatore restituit Vossius. Ms. οἱ καιροὶ παρεμπλ.; male. Οἱ καὶ ἑυπαροῖς Cot. Οἱ μισροὶ Smith. Οἱ καὶ αἵρετικοὶ Pears. Simpliciter καὶ παρεμπλέκουσιν legit Ioannes Damasc. H. οἱ καιροὶ παρεμπλέκουσιν C c. L. Armenius legisse videtur aut οὗ καὶ ἑαυτοὺς παρεμπλέκουσιν Ἰησοῦ Χριστοῦ, aut οὗ καὶ ἑαυτοῖς παρεμπλέκουσιν Ἰησοῦν Χριστόν.

3) Ms. κατ' ἀξίαν πιστευόμενοι. Sed ex Io. Damasceno restituito καταξιοπιστευόμενοι. Est autem teste Scarputa καταξιοπιστεύομαι apud Suidam = dico adversus aliquem, quae fide indigna sunt. Lectionem Msti Cotelerius interpretatur: ratione dignitatis (loci) quam obtinent, fidem adepti. Wocherus: iure quodam iis creditur, quippe qui fabulis suis vera quaedam et egregia, christianas nempe doctrinas admisceant. H. κατ' ἀξίαν πιστευόμενοι in C quoque exaratum est.

4) κακῇ c. Int. vet. et Io. Damasc. καὶ C L diphthongo εἰ et vocali η ut prius permutatis.

Cap. VII. 1) Ita Interpolator, τοῖς τοιοῦτοις C L invita Grammatica, quae accusativum requirit.

2) Haec addenda sunt ex vet. Int. et Interpolatore. Voss. Videndum, an non praestet interpretatio Armenii, qui legisse videtur ὁ ἐντὸς θυσιαστηρίου ὢν καθαρὸς ἐστίν, ὁ δὲ χωρὶς ἐπισκόπου καὶ πρεσβυτερίου πράσσαν τι κτλ.

3) H. ed. IV. cum Interpol. legit διακόνων.

4) In C pr. man. πράσσοντι, man. sec. ω supra.

Cap. VIII. 1) πρὸ ὁρῶν scr. C L.

2) Ita C et L, in quo quidem τὴν art. pr. man. superscriptus apparet. In ed. Vossiana excusum: ὑμεῖς οὐν πραῖτῶν εὐπάθειαν, quem typographi errore, ab ipso Vossio in commentariolo notatum, male repetiit Smithius. Nolte l. l. p. 232. coniecit πνεύματος εὐπάθειαν.

3) Pro utriusque Cod. lect. ὅς tacite Vossius impressit ὅ, a Cot. et a plerisque aliis repetitum; ἥ conii. Salvinus.

4) καὶ ex L C, in quo ἐν praep.

Isti etiam venenis suis Iesum Christum miscent, loquentes, quae fide sunt indigna; similis iis, qui mortiferum pharmacum cum vino mulso dant, quod qui ignorat, libenter, in voluptate noxia mortem, accipit.

aliens, quae est haeresis. De occasione obiter implicant Iesum Christum, quibus dignitas fidem conciliat, quasi letale venenum dantes cum mulso, quod ignarus libens laetusque accipit, atque hic mors subest.

VII. *Custodite vos ab haereticis.*

A talibus igitur vos custodite. Hoc autem fiet, si nec inflati nec avulsus fueritis a Deo Iesu Christo et episcopo et praeceptis Apostolorum. Qui intra altare est, mundus est [qui vero extra est, non est mundus]; hoc est, qui sine episcopo et presbyterio et diaconis quidpiam agit, is non est mundus in conscientia.

* VII. Cavete igitur tales. Quod quidem facietis, si non inflemini, et inseparabiliter adhaereatis Deo Iesu Christo et Episcopo et praeceptis Apostolorum. Qui intra altare est, mundus est, hoc est, qui sine Episcopo et Presbyterio et Diacono aliquid facit, hic nequaquam purus est conscientia.

VIII. *Contra diaboli insidias muniamini mansuetudine, fide et charitate.*

Non quod noverim tale quid inter vos, haec scribo; sed praemunire volo vos, ut filios meos charissimos, prospiciens insidias diaboli. Vos itaque, mansuetudinem assumentes, regenerate vosmet ipsos in fide, quae est caro Domini, et in charitate, quae est sanguis Iesu Christi. Nemo vestrum adversus proximum quidquam habeat. Ne ansam detis gentibus, ne propter paucos insipientes multitudo, quae est in Deo, blasphemetur. ,Vae enim ei, per quem in vanitate nomen meum apud aliquos blasphematur.’

* VIII. Non quod agnorim tale quid in vobis, sed ut praeservem vos mihi dilectos, praevidens insidias diaboli. Vos itaque mansuetudinem assumentes, reficite vosmetipsos in fide, quae est caro Domini, et in dilectione, quae est sanguis Iesu Christi. Nemo vestrum contra proximum quidquam habeat. Nolite occasiones dare gentibus, ut propter paucos insipientes multitudo in Deo coniuncta blasphemetur. ,Vae enim illi, per quem propter vanitatem nomen meum ab aliquibus blasphematur.’

man. sec. superscripta apparet. Deest $\kappa\alpha\lambda$ in ed. principe; addendum id esse (ex Interpol.) iam monet Cot. in marg. Cfr. ad Eph. c. 14.; ad Smyrn. c. 6.

5) Restitui $\pi\lambda\eta\sigma\iota\omicron\nu$ c. C, Vossio et riqq. edit. usque ad Iacobsonum, qui

scripsit $\pi\lambda\eta\sigma\iota\omicron\nu$. Sic teste quoque Tischendorfio in Ms. Mediceo exaratum est. Cfr. Matth. 5, 23. Subinde $\tau\iota$ additur in Parall. Damasc. Rupef.

6) $\beta\lambda\alpha\sigma\phi\eta\mu\epsilon\iota\nu\alpha\iota$ C L.

7) Isai. 52, 5.

IX. *Nolite audire eos, qui sine Christo loquuntur. Historia Christi.*

Κωφώθητε οὖν, ὅταν ὑμῖν χωρὶς Ἰησοῦ Χριστοῦ λαλῆ τις, τοῦ ἐκ γένους Δαβὶδ, τοῦ ἐκ Μαρίας, ὃς ἄληθῶς ἐγεννήθη, ἔφαγέν τε καὶ ἔπιεν, ἀληθῶς ἐδιώχθη ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, ἀληθῶς ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανεν, βλέπόντων τῶν ἐπουρανίων καὶ ἔπιγειων καὶ ὑποχθονίων ὃς καὶ ἀληθῶς ἠγέρθη ἀπὸ νεκρῶν, ἐλείραντος αὐτὸν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὡς καὶ κατὰ τὸ ὁμολοῖμα ἡμᾶς, τοὺς πιστεύοντας αὐτῷ, οὕτως ἐγερεῖ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, οὐ χωρὶς τὸ ἀλήθινον ζῆν οὐκ ἔχομεν.

X. *Si Christus non vere passus est, frustra ego vincula fero.*

Εἰ δὲ, ὡς περ τινὲς ἄθεοι ὄντες, τουτέστιν ἄπιστοι, λέγουσιν, τὸ δοκεῖν πεπονθέναι αὐτὸν, αὐτοὶ ὄντες τὸ δοκεῖν, ἐγὼ τί δέδεμαι, τί δὲ εὐχομαι θηριομαχῆσαι; Δωρεῖάν οὖν ἀποθνήσκω ἄρα οὐ καταψεύδομαι τοῦ κυρίου;

XI. *Fugite mortíferas Docetarum plantationes.*

Φεύγετε οὖν τὰς κακὰς παραφυάδας, τὰς γεννώσας καρπὸν θανατηφόρον, οὐ ἕαν γεύσῃται τις, παρ' αὐτὰ ἀποθνήσκει. Οὗτοι γὰρ οὐκ εἰσιν φυτεῖα πατρὸς. Εἰ γὰρ ἦσαν, ἐφαίνοντο ἂν κλάδοι τοῦ σταυροῦ, καὶ ἦν ἂν ὁ καρπὸς αὐτῶν ἀφθαρτος· δι' οὗ ἐν τῷ πάθει αὐτοῦ προσκαλεῖται ἡμᾶς, ὄντας μέλη αὐτοῦ. Οὐ δύναται οὖν κεφαλὴ χωρὶς γεννηθῆναι ἄνευ μελῶν, τοῦ Θεοῦ ἔνωσιν ἐπαγγελλομένου, ὃς ἔστιν αὐτός.

Cap. IX. 1) ὡς C; ex L. Heysius mihi retulit ὃς cum o subambiguo. Locus laudatus a Theodoret. Dial. I. p. 51. Cfr. Ep. ad Smyrn. c. 1.

2) καὶ Iac. add. ex L, nunc approbante C.

3) Ita coniecit Smithius duce vet. Interpretis; κατὰ τὸ ὁμολοῖμα ὃς καὶ ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας C L. Apud Voss. habes ὡς p. ὃς cum eodem verbb. ordine. Ego cum Marklando expungenda puto verba ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, et loco pronominis mutato cum Petermanno scribendum: ὃς καὶ κατὰ τὸ ὁμολοῖμα ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας αὐτῷ οὕτως ἐγερεῖ, οὐ χωρὶς τὸ ἀλήθινον ζῆν οὐκ ἔχομεν. Cfr. I Cor. 15, 49. Bunsenio scribendum videbatur ὃς καὶ - - οὕτως ἐγερεῖ [ὁ πατὴρ αὐτοῦ] ἐν Χριστῷ.

4) Cfr. Ioann. 3, 36. 5, 40. 14, 6. 20, 31.

Cap. X. 1) Ita C L, ἄρα Hef., qui membrum antecedens interrogative sumit.

— Vossius levi mutatione emendat (ἀρα

οὖν). Sed Lectio Codicis Medicei, quam vetus Interpres sequitur, retinenda videtur: et merito quidem, si verba interrogative accipiantur: Nonne, si Christus, ut ipsi blasphemant, putative solum passus sit, ipse moriendo Dominum Christum splendido hoc mendacio traducam? Smith. Interpolator habet δωρεῖάν οὖν ἀποθνήσκω ἄρα καταψεύδομαι τοῦ σταυροῦ τοῦ Κυρίου. Aldrichius, quem sequitur Hornemannus, punctum interrogationis ad ἀποθνήσκω positum mavult: certe de Domino mendacium non fingo. Ruchatus vertit: C'est donc inutilement que je meurs. Je mens donc en faveur du Seigneur. Wocherus: Also sterbe ich vergeblich? Also rede ich sogar vom Herrn lägenhaft? Chevallier Wakium secutus: Then do I die in vain. Verely I lie not against the Lord. Iac. Imitator Paulum Ap. de Christi resurrectione disserentem.

Cap. XI. 1) γεύσῃται C, γεύσῃται supra ai pr. man. L., γεύσεται Voss.

IX. *Nolite audire eos, qui sine Christo loquuntur. Historia Christi.*

Obturate igitur aures vestras, cum vobis quispiam loquitur sine Iesu Christo, qui ex genere Davidis, qui ex Maria, qui vere natus est, edit et bibit, vere persecutionem passus est sub Pontio Pilato, vere crucifixus et mortuus est, videntibus coelestibus et terrestribus et subterraneis; qui et vere resurrexit a mortuis, resuscitante ipsum patre ipsius, quemadmodum ad eius similitudinem et nos, ei credentes, pater eius ita resuscitabit in Iesu Christo, sine quo veram vitam non habemus.

*-IX. Obsurdescite igitur, cum quis vobis sine Iesu Christo loquitur, qui de genere David ex Maria vere natus est, et manducavit ac bibit, qui vere persecutionem passus sub Pontio Pilato, vere crucifixus et mortuus est, videntibus coelestibus et terrestribus et inferis; qui etiam vere resuscitatus est a mortuis, excitante illum Patre eius iuxta similitudinem, quod et nos credentes ipsi eodem modo excitabit Pater eius in Christo Iesu, sine quo veram vitam non habemus.

X. *Si Christus non vere passus est, frustra ego vincula fero.*

Si vero, ut quidam athei, hoc est infideles, aiunt, eum secundum apparentiam esse passum, ipsi secundum apparentiam tantum existentes, ad quid ego victus sum, cur opto cum bestiis depugnare? Frustra itaque morior. Nonne ego falsa de Domino loquor?

* X. Sin autem, ut quidam athei, hoc est increduli, aiunt, ipse opinione tantum passus est, cum ipsi mera sint opinio, ego quid victus sum? Quid opto, feris obici? Frustra igitur morior? Falso igitur Dominum praedico.

XI. *Fugite mortiferas Docetarum plantationes.*

Fugite ergo malas propagines, quae gignunt mortiferum fructum, quem si quis gustarit, statim moritur. Isti enim non sunt plantatio Patris. Si enim essent, apparerent utique rami crucis, et esset utique fructus illorum incorruptibilis. Per hanc crucem Christus in passione sua invitat vos, qui estis membra eius. Non potest igitur caput seorsum nasci sine membris, unionem promittente Deo, qui est ipse.

* XI. Fugite ergo malos stolones, qui fructum gignunt letiferum: quem si quis gustaverit, statim morietur. Hi enim non sunt plantatio Patris. Nam si essent, apparerent utique rami crucis, essetque fructus eorum incorruptibilis. Quocirca in passione sua incitat vos, membra sua. Non potest utique caput seorsim nasci sine membris, cum Deus unionem promittat, qui est ipse.

2) Cfr. Matth. 15, 13.

3) Ita Ms., testimonium doctrinae de divinitate Christi exhibens. Vet. Interpres: quod; sed non est, quod cum Vossio mutemus δ, vel cum Aldrichio η. H.

Etiam in Codice C δς, idque ob attractionem. Non de divina Christi natura agitur, sed de unione Dei ab ipso non discrepante. Fortasse: ως. Cfr. Eph. 5, 30. I Cor. 6, 15.

XII. *Manete in unitate et charitate.*

Ἀσπάζομαι ὑμᾶς ἀπὸ Σμύρνης, ἅμα ταῖς συμπαρούσαις μοι ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ, οἷς³ κατὰ πάντα με ἀνέπαυσαν σαρκί τε καὶ πνεύματι. Παρακαλεῖ ὑμᾶς τὰ δεσμά μου, ἃ⁴ ἔνεκεν Ἰησοῦ Χριστοῦ περιφέρω, αἰτούμενος Θεοῦ ἐπιτυχεῖν⁵ διαμένετε ἐν τῇ ὁμολογῇ ὑμῶν καὶ τῇ μετ' ἀλλήλων προσευχῇ. Πρέπει γὰρ ὑμῖν τοῖς καθ' ἕνα, ἔξαιρέτως καὶ⁶ τοῖς πρεσβυτέροις, ἀναψύχειν τὸν ἐπίσκοπον εἰς τιμὴν πατρὸς, Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων. Εὐχόμαι ὑμᾶς ἐν ἀγάπῃ ἀποῦσαί μου, ἵνα μὴ εἰς μαρτύριον⁷ ὡς ἐν ὑμῖν γράψας. Καὶ περὶ ἐμοῦ δὲ προσεύχεσθε, τῆς ἀφ' ὑμῶν ἀγάπης χρηζόντος ἐν τῷ ἔλεει τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸ καταξιωθῆναι με τοῦ κλήρου, οὐ περικίμαι⁸ ἐπιτυχεῖν, ἵνα μὴ ἀδόκιμος εὐρεθῶ.⁹

XIII. *Valete, orate pro ecclesia Syriae, etc.*

Ἀσπάζεται ὑμᾶς ἡ ἀγάπη Συμυρναίων καὶ Ἐφεσίων. Μνημονεύετε ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑμῶν τῆς ἐν Συρίᾳ ἐκκλησίας· ὅθεν καὶ οὐκ ἄξιός εἰμι λέγεσθαι, ὧν ἕστατος ἐκείνων. Ἐφάρωθε ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, ὑποτασσόμενοι τῷ ἐπισκόπῳ ὡς τῇ ἐντολῇ, ὁμοίως καὶ τῷ¹ πρεσβυτέρῳ. Καὶ οἱ κατ' ἄνδρα ἀλλήλους ἀγαπάτε ἐν ἀμερίστο καρδίᾳ. Ἀγνίζεται² [ὑφ'] ὑμῶν τὸ ἐμὸν πνεῦμα, οὐ μόνον νῦν, ἀλλὰ καὶ ὅταν Θεοῦ ἐπιτύχω. Ἔτι γὰρ ὑπὸ κίνδυνόν εἰμι· ἀλλὰ πιστὸς ὁ πατὴρ ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, πληρῶσαι μου τὴν αἰτησίαν καὶ ὑμῶν· ἐν ᾧ εὐρεθείητε ἄμαμοι.

Cap. XII. 1) Ita recte Interpolator et Int. vet., μου C L Voss.

2) Si quis ad Grammaticas canonas restringere ista velit, legendum fuerit αὐτὰ κατὰ πάντα. Sed retinenda est haec lectio, quam etiam Vetus Interpres agnoscit. Ecclesia enim pro illis, qui Ecclesiae erant membra. Non adfirmarem haec, nisi toties viderem in Ignatio istam loquendi formulam occurrere. Vossius. Interpolator maioris explicationis causa, ut constructio inde salva fieret, et quidem non inficete, ὧν οἱ ἡγούμενοι. Smith.

3) Cfr. Eph. 6, 20. Coloss. 4, 3.

4) καὶ ἔξαιρέτως inverti vult Iac.

5) Cfr. ad Philad. c. 6.

6) In C ὡν, litera ν postea erasa.

7) Ita Ms. Nonnulli mutarunt. Vede-

lius legit παράκειμαι, i. e. propinquus sum = quam propediem consequar; Smithius: ὑπόκειμαι, cui subiaceo. Iac. In C quoque περικίμαι.

8) εὐρεθῶ C, εὐρεθῶ: (sic) L duobus punctis; nescit Heysius, quo casu.

Cap. XIII. 1) In C fuit τὸ, quod man. sec. mutavit in τῷ. Cfr. supra c. 3.; ad Magn. c. 2.

2) Dedi ἀγνίζεται ex C, in quo quidem diphthongo αι erasa man. sec. scripsit ἀγνίσετε. Prior lectio unice quadrat ad vbb. οὐ μόνον νῦν καὶ. Vossius (coni. ἄγνισμα) ed. ἀγνίσετε ex L, quod repetiit Iacobsonus, ἀγνίηται proposuerant Got. et alii. Subinde adiunxi [ὑφ'] hortante Franzio. Cfr. Ep. ad Eph. c. 8.

XII. *Manete in unitate et charitate.*

Saluto vos e Smyrna, una cum ecclesiis Dei, quae mecum sunt, quae in omnibus me recrearunt quoad corpus et spiritum. Vincula mea, quae propter Iesum Christum fero, vos obsecrant: permanete in concordia vestra et oratione mutua. Decet enim singulos vestrum, et praecipue presbyteros, recreare episcopum in honorem Patris, Iesu Christi et Apostolorum. Opto ut in charitate me audiat, ne haec scribens in testimonium contra vos sim. Sed et orate pro me, qui in Dei misericordia charitate vestra indigeo, ut dignus fiam qui assequar sortem mihi instantem, ne reprobos inveniar.

* XII. Saluto vos e Smyrna una cum Ecclesiis Dei, quae mecum sunt, qui per omnia me refocillant et carne et spiritu. Obsecrant vos vincula mea, quae propter Iesum Christum circumfero, orans ut Dei compos fiam. Permanete in mutua concordia, et in coniuncta oratione. Decet enim vos singulos, et praecipue Presbyteros, refrigerare Episcopum in honorem Patris Iesu Christi et Apostolorum. Rogo vos, ut in caritate me audiat, ne in testimonium vobis sim, qui haec scribo. Orate etiam pro me, qui caritate vestra indigeo in misericordia Dei, ut eius dignatione sortem illam adipisci merear, quam assequi contendo, ne reprobos inveniar.

XIII. *Valete, orate pro ecclesia Syriae, etc.*

Salutat vos charitas Smyrnaeorum et Ephesiorum. Memores estote in omnibus orationibus vestris ecclesiae, quae est in Syria; de qua et non sum dignus, qui dicar, qui sim eorum ultimus. Valete in Iesu Christo, subiecti episcopo ut Dei praecepto, et similiter presbyterio. Ac singillatim omnes alter alterum diligite corde indivulso. Lustratur a vobis spiritus meus, non solum nunc, sed et quando Deum nactus fuero. Adhuc enim in periculo versor; sed fidelis est Pater in Iesu Christo, ut impleat petitionem meam et vestram; in quo opto ut inveniamini sine macula.

* XIII. Salutat vos caritas Smyrnaeorum et Ephesiorum. Memores estote in orationibus vestris Ecclesiae, quae est in Syria, cuius ego membrum vocari non sum dignus, cum sim ultimus ipsorum. Valete in Iesu Christo subiecti Episcopo, tanquam praecepto, similiter et Presbyterio. Et singillatim vos invicem diligite indivulso corde. Purificate vos meum spiritum non modo nunc, sed etiam cum Deum nactus fuero; etenim adhuc in periculo versor; sed fidelis est Pater in Iesu Christo adimplere petitionem meam et vestram, in quo sine macula inveniamini.

ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ.¹

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, τῇ ἡλεμένη ἐν μεγαλειότητι πατρὸς ὑψίστου καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ μόνου υἱοῦ αὐτοῦ ἐκκλησία ἡγαπημένη καὶ πεφωτισμένη ἐν θελήματι τοῦ θελήσαντος τὰ πάντα, ἃ ἔστιν κατὰ ἀγάπην Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἥτις καὶ προκαθῆται ἐν τόπῳ³ χωρίου Ῥωμαίων, ἀξιόθεος,⁴ ἀξιοπρεπής, ἀξιομακάριστος, ἀξιέπαινος, ἀξιεπίτευκτος, ἀξιαγνος καὶ προκαθήμενη τῆς ἀγάπης,⁵ χριστιάνυμος,⁶ πατρῶνυμος, ἣν καὶ ἀσπάζομαι ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ πατρὸς· κατὰ σάρκα καὶ πνεῦμα ἠνωμένοις πασῇ ἐντολῇ αὐτοῦ, πεπληρωμένοις χάριτος Θεοῦ ἀδιακρίτως, καὶ ἀποδιύλισμένοις⁷ ἀπὸ παντὸς ἄλλοτρου χρώματος, πλείστα ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, τῷ Θεῷ ἡμῶν, ἀμώμως⁸ χαίρειν.

I. Spero vos vinculus videre.

Ἐπευξάμενος⁹ Θεῷ ἐπέτυχον ἰδεῖν ὑμῶν τὰ ἀξιόθεα πρόσωπα, ὡς καὶ πλεόν ἤτοίμην λαβεῖν· δεδεμένος [γάρ]¹⁰ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐλπίζω ὑμᾶς ἀσπάζεσθαι, ἐάν περ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ ἀξιοθῆναι με εἰς τέλος εἶναι. Ἡ μὲν γὰρ ἀρχὴ εὐοικονομήτος ἔστιν, ἐάν¹¹ περ χάριτος ἐπιτύχω, εἰς τὸ τὸν κληρὸν μου ἀνεμποδίτως ἀπολαβεῖν. Φοβοῦμαι γάρ τὴν ὑμῶν ἀγάπην, μὴ αὐτὴ με ἀδικήσῃ. Τίμιν γὰρ εὐχερῆς¹² ἔστιν, ὃ θέλετε ποιῆσαι· ἐμοὶ δὲ δύσκολόν ἐστι τοῦ Θεοῦ ἐπιτυχεῖν, ἐάν περ ὑμεῖς φείσησθε¹³ μου.

1) Epistolam ad Romanos, qualis heic legitur, cum ipsius martyrio debemus Ruinarto, qui ex Cod. Colbertino 1451 (prius 460) a. 1689 utrumque edidit. In Codd. Casanatensi et Laurentiano ea desideratur. Duplex versionis Syriacae et Armeniacae huius Epistolae recensio extat. Syriacas habes ap. Curetonum p. 16 sqq. et p. 68 sqq., hanc quidem mancam; Armeniacarum autem alteram reperies in ed. Epp. Const. p. 85 sqq., alteram in martyrio Ignatii, quod exhibetur in vitis Sanctorum (Venet. 1810—14 XII. Voll. 8.) tom. X. p. 95 sqq. — In sequentibus eas, quae seorsim editae sunt, versiones Syr. et Arm. numero 1., illas vero, quae in Actis S. Ignatii leguntur, numero 2. praeunte Petermanno designabuntur.

Priusquam relinqueret Smyrnam, Ignatius fratribus in Urbe degentibus scribendum duxit, non quidem in episcopo vel legatis praesentibus, sed caritatis vinculo atque spiritus unitate arcte sibi coniunctis. Literas idcirco mittit per Ephesios, qui Romam eum praecesserunt (c. 10). Fratres quidem in oratione sibi comparuisse; sed fore sperat, ut ipsos videret (c. 1). Veritus tamen,

ne ob nimium hominis amorem intercedant ac martyrii coronam sibi intercipiant, iterum iterumque eos obtestatur rogatque, ut patiendi desiderio incensum omnino adiuvent, quo Christi fiat (c. 2—9).

2) Ex membro καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Syrus 1. solummodo vocem ἐκκλησία vertit.

3) Intellego Urbem et agrum Romanum ei proximum. Nam inter omnes constat, villas cum longis ambulacris splendidaeque aedificia ruralia inde a collibus Tusculanis usque ad Tiberis insulam sacram haud procul ab Ostiorum civitate terram Romae adiacentem spisse id temporis occupasse. Inibi etiam christianos sive liberos sive servili conditione degisse, quis neget? Errat autem, qui veteribus novam miscens h. l. vestigia episcopatum suburbicarium invenit, quos Romani Pontifices sequiori tempore Tusculi, Albani, Velitris, Ostiae etc. instituerunt.

4) Ac fuit quidem, cum hunc locum foede corruptum putarem ob nimia epitheta certatim congesta. Sed iam aliter me credere faciunt versiones Syr. et Arm. fere eadem exhibentes.

5) Pulchra ἀντανάκλασις, et a nostro

A D R O M A N O S.

Ignatius, qui et Theophorus, ecclesiae misericordiam consecutae in magnificentia Patris altissimi et Iesu Christi, filii eius unici; ecclesiae dilectae et illuminatae voluntate eius, qui vult omnia, quae sunt secundum charitatem Iesu Christi, Dei nostri; quae etiam praesidet in loco regionis Romanorum, digna Deo, digna decore, digna quae beata praedicetur, digna laude, digna quae voti compos fiat, digne casta, universo coetui charitatis praesidens, Christi et Patris nomine insignita, quam et saluto in nomine Iesu Christi, filii Patris; iis, qui secundum carnem et spiritum cuius ipsius praecepto sunt adunati, gratia Dei inseparabiliter repleti et ab omni alieno colore sunt expurgati, plurimam in Iesu Christo, Deo nostro, et intaminatam opto salutem.

I. *Spero vos vinculus videre.*

Deum precatus impetravi, ut Deo dignos vultus vestros cernerem, et plus, quam petebam, acciperem; vinculus enim in Iesu Christo vos salutare spero, siquidem voluntas Dei sit, ut dignus habear, qui ad finem perveniam. Recte enim dispositum est principium, si gratiam consequar, sortem meam sine impedimento accipiendi. Timeo enim vestram charitatem, ne ea mihi noceat. Vobis enim facile est, quod vultis facere; mihi vero difficile est, Deo potiri, si vos mihi parcere studetis.

saepius usurpata. Dixerat, ἦτις προκάθηται ἐν τόπῳ, quae in loco maxime praesidebat; nunc eandem in charitate etiam praeminere Ecclesiam ostendit; et inter reliqua epitheta sane praeclara has etiam laudes inserit, quod inter reliquas Ecclesias Romana in operibus misericordiae et charitatis eminebat. Id vero nos docet Dionysius Corinthiorum Episcopus in Epist. ad Romanos, 55. post hanc anno scripta, apud Euseb. H. E. IV. 23. Vide ibi plura. Pearson.

6) Vossius et post eum Smithius commendant *χριστόνομος* c. vet. Int. = *Christi habens legem*. Ac ita verterunt Syr. et Arm. interpretes, sequentia vero mutantes atque abbreviantes.

7) Int. noster *abstractis* reddidit; Vetus vulgata *ablutis*; Morelius magis proprie *expurgatis* ac *defaecatis* exposuit. Notum enim est ex Matth. 23, 24. quid sit *δουλίσειν τῆν κώνωπα*. Usser. Cfr. ad Philad. c. 3.

8) Syrus 1. ap. Cureton. post *ἀμώματος* commate interpungit.

9) Ita uterque vet. Int. et varii Codd. Symeonis Metaph., idem coniecit Vossius; *ἐπεὶ εὐξάμενος* Ms., cumque Interpolatore nostri Codd. BFOV, Syrus 2. et uterque Arm. Syrus 1. *πάλαι*, vel *πρωτον* vel tale quid p. *ἐπεὶ* legisse vide-

tur, vocc. *ὡς καὶ πλέον ἡτούμην λαβεῖν* omissis.

10) [γὰρ] ex utraque versione vet. latina et Interpolatore addendum esse, iam vidit Vossius. Adest quoque in Codd. BOV et ap. Arm. 2.; καὶ νῦν δεδεμένος Arm. 1., νῦν δὲ δεδεμένος Syr. 1.; discrepat Syr. 2.

11) Curetono Syr. 1. legisse videtur *ἐάνπερ ἐπιτύχω τὸν κλήρον μου εἰς πέρας ἀνεμποδίστως ἀπολαβεῖν*. Eum vertisse *πέρατος* loco *χάριτος* putat Petermannus.

12) Martyrii desiderio flagrans B. Ignatius verebatur, ne Romani vel precibus ad Deum et homines, vel pecunia, aut per vim eum a supplicio eximerent. Mos quippe erat Christianorum, tantum quantum poterant niti, ut fratres propter fidem captos et damnatos liberarent: quod discimus ex Const. Apost. IV. §. 9. V. §§. 1, 2. ex Luciani Peregrino (§. 12.) et ex Eusebio H. E. VI. 40. Quamvis autem id a Romanis effici nequiverit, amoris est nihil minus omnia tuta timere. Cotel. Symeon Metaph. habet *ποιῆσαι δ ἔλεγε*.

13) Interpolator, vet. lat. interpretes, Syr. 1. et Arm. 1. *ἐάνπερ ὑμεῖς μὴ φείσησθέ μου*, quae lectio sensum non mutat.

II. *Notite me martyrio eripere.*

Οὐ γὰρ θέλω ὑμᾶς¹ ἀνθρωπαρεσκῆσαι, ἀλλὰ Θεῷ ἀρέσαι, ὥσπερ καὶ ἀρέσκετε. Οὐ γὰρ ἐγὼ ποτε ἔξω καιρὸν τοιοῦτον Θεοῦ ἐπιτυχεῖν· οὔτε ὑμεῖς, ἐὰν σιωπήσητε, κρείττονι ἔργῳ ἔχετε ἐπιγραφῆναι. Ἐὰν γὰρ² σιωπήσητε ἀπ' ἐμοῦ, ἐγὼ γενήσομαι Θεοῦ·³ ἐὰν δὲ ἐρασθῆτε τῆς σαρκὸς μου, πάλιν ἔσομαι τρέγων.⁴ Πλέον μοι μὴ παρασχησθε τοῦ σπονδισθῆναι⁵ Θεῷ, ὡς ἔτι θυσιαστήριον ἑτοιμὸν ἐστίν· ἵνα ἐν ἀγάπῃ χορὸς γενόμενοι ἄσπτε τῷ πατρὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὅτι⁶ τὸν ἐπίσκοπον Συρίας ὁ Θεὸς κατηξίωσεν εὐρεθῆναι εἰς δύοσιν ἀπὸ ἀνατολῆς μεταπεμφάμενος.⁷ Καλὸν τὸ δύναι ἀπὸ κόσμου πρὸς Θεὸν, ἵνα εἰς αὐτὸν ἀνατείλω.

III. *Rogate potius Deum, ut ad martyrium mihi vires suppedilet.*

Οὐδέποτε ἔβασκάνατε οὐδένα· ἄλλους ἐδιδάξατε.¹ Ἐγὼ δὲ θέλω, ἵνα κάκεινα βέβαια ἦ, ἃ μαθητεύοντες ἐντέλλεσθε.² Μόνον μοι δύναμιν αἰτείσθε ἰσώθην τε καὶ ἔξωθεν, ἵνα μὴ μόνον λέγω, ἀλλὰ καὶ θέλω, ἵνα καὶ μόνον λέγωμαι χριστιανός, ἀλλὰ καὶ εὐρεθῶ. Ἐὰν γὰρ εὐρεθῶ,³ καὶ λέγεσθαι δύναμαι, καὶ τότε πιστὸς εἶναι, ὅταν κόσμῳ μὴ φαίνομαι. Οὐδὲν φαινόμενον ἀγαθόν.⁴ Τὰ γὰρ βλεπόμενα⁵ πρόσκαιρα· τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα αἰώνια.⁶ Ὁ γὰρ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν πατρὶ ὧν μᾶλλον φαίνεται.⁷ Οὐ σιωπῆς μόνον τὸ ἔργον, ἀλλὰ μεγέθους ἐστίν ὁ Χριστιανισμός.⁷

IV. *Sinite me ferarum dentibus moli, ut panis Christi inveniar.*

Ἐγὼ γράφω ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ ἐντέλλομαι πᾶσιν, ὅτι ἐγὼ ἐκὼν υπὲρ Θεοῦ ἀποθνήσκω, ἐὰν περ ὑμεῖς μὴ καλύσητε. Παρακαλῶ ὑμᾶς,

Cap. II. 1) ὑμᾶς c. Mss. B F (in quo ὑμᾶς ἀνθρωποπαρεσκῆσαι) O V, Interpol., vet. Int., Syr. 2., Arm. 1. et 2.; ὑμῖν Colb. Vocc. Οὐ γὰρ θέλω . . . ἀρέσκετε ap. Syr. 1. desiderantur.

2) οὐν reperio in Cod. Angelico (A.). Graziani: Imperocchè se voi terrete silenzio intorno a me, (Gallicciolli: se per me tacete) io diverrò di Dio.

3) Syr. 1. legisse videtur ἐγὼ γενήσομαι λόγος Θεοῦ. Similiter Syr. 2., nec non vers. Arm.

4) φωνῆ proposuit Vossius c. vet. Int. Ita Syr. 1. et 2., qui reliqua huius Epistolae non vertit. Apud Arm. 1. τρέγων, Arm. 2. φωνῆ. Cfr. tamen I Cor. 9, 24. Ad Polyc. c. 7. Sensus: iterum mihi currendum erit de certaminis praemio obtinendo; iterum ero lontanus a meta.

5) Cfr. II Tim. 4, 6. Philipp. 2, 17.

6) Syr. 1. legisse videtur ὅτι τὸν κατηξίωσεν εἶναι (εὐρε-

θῆναι) Θεοῦ, ἀπὸ ἀνατολῆς εἰς δύοσιν αὐτὸν καλῶν.

7) Postquam ex Oriente eum evocavit vel arcessivit. Cfr. Xenoph. Anab. I, 1. Κῦρον δὲ μεταπέμπεται.

Cap. III. 1) Hanc gloriam moriendi pro Christo nemini adhuc invidistis: vos, inquam, qui alios exemplo et hortatibus ad martyrium pro nomine Christi subeundum animare soliti fuistis. Smith. 2) Membrum Ἐγὼ . . . ἐντέλλεσθε ap. Syr. 1. et Arm. 1. non occurrit, salvoque sensu deesse potest.

3) καὶ εὐρεθῶ Ms. Exclisi καὶ particulam c. vet. Int., Interpol. (deest etiam in Codd. B F O V), Syr. 1., Arm. 1 et 2.

4) Ita vet. Int., fragmentum Syr. Timothei Alex. ap. Cureton. p. 42. una cum Syr. 1., Arm. 1 et 2.; αἰώνιον Ms. Colbert. et Interpol. (etiam Codd. B F O V).

II. *Nolite me martyrio eripere.*

Nolo enim vos hominibus placere, sed placere Deo, quemadmodum et vos ei placetis. Nec enim ego unquam tale tempus Deo potendi attingam; nec vos, si silueritis, meliori operi inscribi poteritis. Si enim de me silueritis, ego Dei fiam; si autem carnem meam amaveritis, denuo mihi erit currendum. Nolite plus mihi praebere, quam ut immoler Deo, dum adhuc altare paratum est; ut in charitate chorus effecti canatis Patri in Christo Iesu, quod Deus episcopum Syriae inveniri dignatus est, ab Oriente in Occidentem eum arcessens. Bonum est, a mundo occidere ad Deum, ut in ipso oriar.

III. *Rogate potius Deum, ut ad martyrium mihi vires suppeditet.*

Nulli unquam invidistis; alios docuistis. Ego vero illa quoque firma esse volo, quae docetis et praecipitis. Vires tantum mihi et internas et externas petite, ut non solum loquar, sed et velim; ut non solum dicar Christianus, sed et inveniar. Si enim inventus fuero, etiam dici potero Christianus, et tunc fidelis esse valebo, cum mundo amplius non apparebo. Nihil, quod apparet, bonum est. Quae enim videntur, temporalia sunt; quae vero non videntur, aeterna sunt.⁵ Namque ipse Deus noster Iesus Christus iterum in patre existens magis manifestatur. Non silentii tantum, sed magnitudinis opus est Christianismus.

IV. *Sinite me ferarum dentibus moli, ut panis Christi inveniar.*

Ego ecclesiis scribo, omnibusque mando, quod lubens pro Deo moriar, siquidem vos me non impediatis. Obsecro vos, ne intempestivam

5) Locus ex II Cor. 4, 18. translatus deest ap. vet. Int., Syrum 1., in fragm. Syr., Arm. 1 et 2. H. ed. IV. uncinis inclusit.

6) Christus ex quo ad patrem rediit, novae creaturae spiritu suo manifestior fit, glorioseque apparet operando.

7) Ita Cod. Colb. cuius, si Clericum audias, sententia est, Christianam religionem non esse quae timido silentio premi debeat, sed quam *μεγαληγορία* (quod vult Ignatius voce *μεγέθους*) comitetur necesse est, qualem in antecedentibus et sequentibus verbis animadvertere est. Msti lectionem cum Vossio ita relingunt Smithus et Ruchatus ex Int. vet.: *Οὐ πεισμονῆς τὸ ἔργον, ἀλλὰ μεγέθους ἐστὶν ὁ Χριστιανός, μάλιστα ὅταν μισῆται ὑπὸ κόσμου.* Symeon Metaphr. habet: *Οὐ πεισμονῆς τὸ ἔργον, ἀλλὰ μεγέθους ἐστὶν ὁ Χριστιανός ὅταν μισῆται ὑπὸ κόσμου. φιλεῖται παρὰ Θεοῦ.* Nimis audacter nec tamen feliciter emendat Toupinus, qui ad marginem exemplaris sui: *Ἐργον οὐχ*

ἔδρας ἔργον, οὐδ' ἀμβολᾶς, ut respexerit Bacchylid. et Int. Vet. forsitan *sessionis*.⁶ Quam quidem locutionem laudatam habes a Dionysio Halic. in libro *Περὶ Συνθέσεως Ὀνομάτων*: p. 234. ed. Upton., nec non ab Athenaeo XIV. 30. V. 289. Schweigh. Mire Wakius: A Christian is not a work of opinion, but of greatness of mind, (especially when he is hated by the world.) Wocherus praestat: Nicht blos in Stilleseyen bestehet das Christenthum, sondern in der (geistigen) Grösse. *lac.* Interpolator *οὐ πεισμονῆς τὸ ἔργον, ἀλλὰ μεγέθους ἐστὶν ὁ Χριστιανός.* Metaphrastes hanc sententiam in nostris quidem Codd. AEN omisit. Interpres vet., Syr. 1. et Arm. 2. leg. videntur *Οὐ πεισμονῆς τὸ ἔργον, ἀλλὰ μεγέθους ἐστὶν ὁ Χριστιανισμός, ὅταν μισῆται ὑπὸ κόσμου.* In Timothei libro contra concil. Chalced. (cfr. Cureton l. l. p. 42.) vertitur: *Non est opus hoc persuasionis, sed magnitudinis est Christianus, quando odio habetur a mundo.*

μη εὔνοια ἄκαιρος γένησθε μοι. Ἄφετέ με θηρίων εἶναι βορὰν, διὰ ὧν ἔνεστιν Θεοῦ ἐπιτυχεῖν. Σίτος¹ εἰμι Θεοῦ, καὶ δι' ὀδόντων θηρίων ἀλήθωμαι, ἕνα καθαρὸς ἄρτος εὔρεθῶ τοῦ Χριστοῦ. Μᾶλλον² κολακεύσατε τὰ θηρία, ἵνα μοι τάφος γένηται, καὶ μηδὲν καταλίπωσι τοῦ σώματός μου, ἵνα μὴ κοιμηθῆις βαρὺς τινι γένωμαι. Τότε ἔσομαι μαθητὴς ἀληθῶς τοῦ Χριστοῦ, ὅτε οὐδὲ τὸ σῶμά μου ὁ κόσμος ὄψεται. Αἰτανεύσατε τὸν Χριστὸν ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα διὰ τῶν ὀργάνων τούτων³ θυσία εὔρεθῶ. Οὐχ ὡς Πέτρος καὶ Παῦλος⁴ διατάσσομαι ὑμῖν. Ἐκεῖνοι ἀπόστολοι, ἐγὼ κατάκριτος· ἐκεῖνοι ἐλεύθεροι,⁵ ἐγὼ δὲ μέχρι νῦν δοῦλος. Ἄλλ' ἐὰν πάθω, ἀπελεύθερος⁶ Ἰησοῦ, καὶ ἀναστήσομαι ἐν αὐτῷ ἐλεύθερος. Νῦν μανθάνω δεδεμένος μηδὲν ἐπιθυμεῖν.⁷

V. *Mori cupio.*

Ἀπὸ Συρίας¹ μέχρι Ῥώμης θηριομαχῶ,² διὰ γῆς καὶ θαλάσσης, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, δεδεμένος δέκα λεοπαρδοῖς,³ ὃ ἔστι στρατιωτῶν τάγμα· οἱ καὶ εὐεργετούμενοι⁴ χεῖρους γίνονται. Ἐν δὲ τοῖς ἀδικήμασιν αὐτῶν μᾶλλον μαθητεύομαι, ἀλλ'⁵ οὐ παρὰ τούτο δεδικαιώμαι. Ὀναίμην⁶ τῶν θηρίων τῶν ἐμοὶ ἠτοιμασμένων, καὶ εὐχομαι ἕτοιμά μοι εὔρεθῆναι· ἃ καὶ κολακεύσω, συντόμως με καταφαγεῖν, οὐχ ὡσπερ τινῶν δειλαινόμωνα οὐχ ἦψαντο. Κἂν αὐτὰ δὲ ἄκοντα μὴ θελήσῃ, ἐγὼ προσβιάσομαι.⁷ Συγγνώμην μοι ἔχετε⁸ τί μοι συμφέρει, ἐγὼ γινώσκω. Νῦν ἄρχομαι μαθητὴς εἶναι.⁹ Μηδὲν με ζηλώσῃ τῶν ὀρατῶν καὶ ἀοράτων, ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω. Πῦρ καὶ σταυρὸς, θηρίων τε συστάσις, ἀνατομαί, διαιρέσεις,¹⁰ σκορπισμοὶ ὁστέων, συγκοπὴ μελῶν, ἀλησμοὶ ὄλον τοῦ σώματος, κακαὶ κολάσεις τοῦ διαβόλου ἐπ' ἐμὲ ἐργέσθωσαν, μόνον ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω.

Cap. IV. 1) Praeclarae sententiae ab Ignatio scripturae nunc et in agone postea ore editae varias lectiones, absque sensus diversitate, colliges ex Interpretatore, Interpretibus, Actis Ignatii, ac Menaeo Graecorum, nec non ex Irenaeo V. 28. Eusebio, H. E. III, 36. Rufino ibidem. Hieronymus: 'Cumque iam damnatus esset ad bestias, ardore patiendi, cum rugientes audiret leones, ait: Frumentum Christi sum, dentibus bestiarum molar, ut panis mundus inveniar.' (De Vir. Illust. c. 16. Opp. 2. p. 843. ed. Vallars.) Cotel.

2) μᾶλλον δὲ Cod. Angelicus. (A).

3) Gallicciolli: per tali mezzi. Graziani: per mezzo di questi stromenti.

4) Ignatius Petri et Pauli idcirco meminit, quod inter omnes Christi discipulos et sectatores ipsi evangelio praedicando et docendo eminebant, ideoque auctoritate quadam insigniti reliquos praestabant. Unde miror, quod Iacob-

sonus eorum Ignatium meminisse scribit, quippe qui ex sanctis Apostolis solis Christianis Romanis interfuerint.

5) I. e. saeculi infirmitatum vinculis expediti.

6) Cfr. I Cor. 7, 22.

7) ἐπιθυμεῖν κοσμικὸν ἢ μάταιον Ms. Colbert. et Interpol. (etiam Codd. BFOV). Vocc. κοσμικὸν ἢ μάταιον excludenda videbantur c. vet. Int., Syr. 1., Arm. 1 et 2. Rectum iam videt Vossius p. 300.

Cap. V. 1) Citatur integra haec sectio ab Eusebio, H. E. III, 36. et Hieronymo in Script. Eccl. Catalogo: ex cuius translatione Latina novam Graecam concinnavit interpres ipsius Sophronius. Producentur ista a Gilda quoque, in Epistola qua castigat Clerum Britanniae, sed ex Rufiniana Eusebii versione. Usser. Imitatus est hunc locum auctor in exordio illius Epistolae, qualis sub Ignatii nomine ad Tarsenses scripta circumfertur.

mihī benevolentiam exhibeatis. Sinite me ferarum cibum esse, per quas Deum consequi licet. Frumentum sum Dei, et per ferarum dentes molar, ut purus panis Christi inveniar. Feris potius blandimini, ut mihī sepulchrum fiant, nihilque mei corporis relinquunt; ne, postquam obdormiero, gravis alicui fiam. Tunc vere Christi discipulus ero, cum neque corpus meum mundus videbit. Christum pro me supplicate, ut per haec instrumenta hostia inveniar. Non ut Petrus et Paulus vobis praecipio. Illi apostoli, ego condemnatus; illi liberi, ego usque nunc servus. Sed si patiar, libertus Iesu ero, et in ipso resurgam liber. Nunc vinculus disco nil concupiscere.

V. *Mori cupio.*

A Syria Romam usque cum bestiis pugno, terra marique, noctu et interdiu, alligatus ad decem leopardos, quae est militum turma; qui etiam beneficio accepto peiores sunt. Illorum autem iniuriis magis erudior, sed propter hoc non iustificatus sum. Utinam fruam bestias mihī praeparatis, quas et opto mihī promptas inveniri; quibus et blandiar ut cito me devorent, non ut quosdam veritae non tetigerunt. Si autem illae repugnantes noluerint, ego eas vi impellam. Veniam mihī date; quid mihī prosit, ego novi. Nunc incipio discipulus esse. Nemo visibilium et invisibilium mihī invidet, ut Iesum Christum assequar. Ignis et crux, ferarum catervae, lacerationes, distractiones, disiunctiones ossium, concisio membrorum, totius corporis contusiones, dira diaboli tormenta in me veniant; solummodo ut Iesum Christum consequar.

2) Cfr. I Cor. 15, 32, ubi quoque *ἐθνησιμαχῆσα ἐν Ἐφέσῳ* de certatione cum hominibus belluinis explicandum est. *Iac.*

3) Voce *λέοπαρδος* offenderunt Basnagius, Baurius et alii, vocabulum illud ante Constantini aetatem obtinuisse negantes. Sed iam Pearsonus (Vindiciae Ignatianae II. p. 92.) clare demonstravit, ante Constantini tempora hoc vocabulum non solum apud Latinos, sed etiam apud Graecos in usu fuisse. Arctior provinciarum Romani imperii nexus effecit, ut multa vocabula latina a Graecis reciperentur. Cfr. Ignat. ad Polyc. c. 6. Huther, die wichtigsten Bedenken gegen die Aechtheit der Ignatian. Briefe in Illgenii: Zeitschrift für histor. Theol. T. XI. P. IV. p. 54 sqq. et Dusterdieck l. c. p. 66. Cfr. Steph. thes. l. gr. ed. Hase s. v. *λέοπαρδος*. H. Plura h. l. congescit Cotelerius ad vocem illam Ignatio vindicandam.

4) Intelligenda sunt, si Woherum audias, beneficia militibus collata a Chri-

stianis, qui eos mansuetiores erga Ignatium per munera reddere sperarent. *Iac.*

5) Respiciunt haec ad I Cor. 4, 4.

6) Chrysostomus in Ignatii nostri Encomio (c. 5. Op. II. p. 599. ed. Ben.): *Ἀκούσας δὲ οὗτος αὐτὸν τῆς τιμωρίας ὁ τρόπος μένει, Ἐγὼ τῶν θηρίων ἐκείνων ὀναίμην, ἔλεγεν.* Hieronymus in vita eiusdem: *Utinam fruam bestiis.* *Usser.* Aliter Pearsonus: *potiar feris potius quam his leopardis.*

7) Non displicet *παραβήσομαι*, quod invenio in Cod. E.

8) Voc. *Συγγνώμην μοι ἔχετε* om. Arm. 1.

9) Voc. *Νῦν ἄρχομαι μαθητῆς εἶναι* Syrus non leg.

10) Voc. *ἀνατομαί, διαίρεσις* ap. Eusebium et Hieronymum hunc locum laudantes non extant, neque a Syro 1. vertuntur, nec a vet. Int. lat. Praebent ea omnes nostri Codd. recens. prolixioris, Arm. 2.; *διαίρεσις* Arm. 1. sine praec. *ἀνατομαί.*

VI. *Morte mea veram vitam assequar.*

Οὐδέν μοι ὠφελήσει τὰ πέρατα¹ τοῦ κόσμου, οὐδέ αἱ βασιλείαι τοῦ αἰῶνος τούτου. Μᾶλλον² μοι ἀποθανεῖν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, ἢ βασιλευμένον τῶν περάτων τῆς γῆς. Ἦ γὰρ ὠφελείται ἄνθρωπος, ἐὰν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῆ;³ Ἐπειὸν ζητῶ, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντα· ἐκείνον θέλω, τὸν δι' ἡμᾶς ἀναστάντα. Ὁ δὲ τοκετός⁴ μοι ἐπίκειται. Σύγγνωτέ μοι, ἀδελφοί· μὴ ἐμποδίσητέ μοι ζῆσαι, μὴ θελήσητέ με⁵ ἀποθανεῖν, τὸν τοῦ Θεοῦ θέλοντα εἶναι, κόσμῳ μὴ χαρίσθηθε.⁶ Ἄφετέ με καθαρὸν φῶς λαβεῖν· ἐκεῖ παραγενόμενος ἄνθρωπος Θεοῦ ἔσομαι. Ἐπιτρέψατέ μοι μιμητὴν εἶναι τοῦ πάθους τοῦ Θεοῦ μου. Εἴ τις αὐτὸν ἐν ἐαυτῷ ἔχει, νοησάτω ὃ θέλω, καὶ συμπαθείτω μοι, εἰδὼς τὰ συνέχοντά με.

VII. *Mori desidero, nam amor meus crucifixus est.*

Ὁ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου¹ διαρπάσαι με βούλεται, καὶ τὴν εἰς Θεὸν μου γνώμην διαφθεῖραι. Μὴδέις οὖν τῶν παρόντων ὡμῶν βοηθεῖτω αὐτῷ· μᾶλλον ἐμοῦ γίνεσθε,² τοιτέστιν τοῦ Θεοῦ. Μὴ λαλεῖτε Ἰησοῦν Χριστὸν, κόσμον δὲ ἐπιθυμεῖτε. Βασκανία ἐν ὑμῖν μὴ κατοικεῖτω. Μὴδ' ἂν ἐγὼ παρὼν παρακαλῶ ὑμᾶς, πελσθητέ μοι· τούτους δὲ μᾶλλον πελσθητε, οἷς γράφω ὑμῖν. Ζῶν [γὰρ]³ γράφω ὑμῖν, ἐρῶν τοῦ ἀποθανεῖν. Ὁ ἐμὸς ἔρωσ⁴ ἐσταύρωται, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν ἐμοὶ πῦρ φιλόυλον.⁵ Ὑδαρ⁶ δὲ ζῶν καὶ λαλοῦν ἐν ἐμοί, ἔσωθέν μοι λήγον· δεῦρο πρὸς τὸν πατέρα. Οὐχ ἡδομαι τροφῇ φθοράς, οὐδέ ἡδοναῖς τοῦ βίου τούτου. Ἄρτον⁷ Θεοῦ θέλω, ἄρτον οὐράνιον, ἄρτον ζωῆς, ὅς ἐστιν σὰρξ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ γενομένου ἐν ὑστέρω ἐκ σπέρματος Δαβὶδ καὶ Ἀβραάμ· καὶ πόμα Θεοῦ⁸ θέλω, τὸ αἷμα αὐτοῦ, ὃ ἐστιν ἀγάπη ἄφθαρτος, καὶ ἀέννατος ζωῆς.

Cap. VI. 1) Ita c. Interpol., vet. Int., Arm. 1 et 2.; *τερπνὰ* Cod. Colbert. et *Metaph.* Cfr. ad Eph. c. 3. Syrus 1. ex hoc capite nil nisi vocc. ὃ δὲ τοκετός μοι ἐπίκειται vertit, annectitque illis *perpulchris* ὃ ἐμὸς ἔρωσ ἐσταύρωται *πτλ.* cap. sq.

2) Erat antea *καλόν*, et in versione *bonum*, quod est loquendi genus ex Hebraica lingua desumptum, nec infrequens. Sed Graeca sequuti sumus, et *μᾶλλον* rem maioris momenti interpretamur. *Cler.* Favet Arm. 2. Attamen cum versione vet. latina, omnibus nostris Codd. recens. interpolatae, *Metaph.*, fragmento ap. *Timotheum Alex.*, quod haec et proxime sequentia usque ad capitis finem Syriace exhibet, et Arm. 1. praefereendum videtur *καλόν*.

3) Hic locus ex Ev. Math. 16, 26. transcriptus neque ap. vet. Int., nec in *Timothei*, nec in vers. Arm. legitur.

4) Cfr. Phil. 1, 21. Saepissime *τοκετός* pro *lucro* sumitur. *Tonpio* et *Wochero* est *τοκετός* = *partus*. *Iac.* Gallicciolli: Questo è l'interesse, che mi preme. *Graziani*: Questa è l'usura che mi attende.

5) μοι Cod. Colbertinus, quam lectionem *Iac.* repetiit. *Iam* Voss. et *Cot.* c. vet. Int., *Interpol.* et *Metaph.* dederunt *με*.

6) *χαρίσθηθε* omnes nostri Codd. *Interpolatoris*. *Scriptura* Ms. *Colb.* *χαρήσθηθε* idem valet ob *Itacismum*. *Favent* verss. *Syr.* et *Arm.* In veteri int. lat. et *Arm.* 2. sequitur additamentum: *neque per materiam seducialis*.

Cap. VII. 1) Cfr. Ev. Ioann. 16, 11.

2) Forte excidit *βοηθός*. *Cler.* *Simplicius Gallicciolli*: Piuttosto siate miei: voglio dire di Dio.

3) [γὰρ] ex vet. Int. addendum monet

VI. *Morte mea veram vitam assequar.*

Nihil mihi proderunt termini mundi, neque huius seculi regna. Praestat mihi, in Iesu Christo mori, quam finibus terrae imperare. Quid enim prodest homini, si universum mundum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur? Illum quaero, qui pro nobis mortuus est; illum volo, qui propter nos resurrexit. Hoc mihi lucrum impendet. Ignoscite mihi, fratres! Ne me vivere impediatis; ne velitis me mori; me Dei esse cupientem mundo ne tradatis. Sinite me purum lumen percipere; ubi illuc advenero, homo Dei ero. Concedite mihi imitorem esse passionis Dei mei. Si quis illum in seipso habet, intelligat quid velim, et commiseretur mei, sciens quae me coercent.

VII. *Mori desidero, nam amor meus crucifixus est.*

Princeps huius seculi rapere me vult, meamque erga Deum voluntatem corrumpere. Nemo ergo vestrum, qui adestis, illum adiuvet; mei potius, id est Dei, efficiamini. Non loquimini Iesum Christum, mundum concupiscentes. Invidia in vobis ne habitet. Neque, si ego praesens vos orarem, credatis mihi; his potius, quae vobis scribo, credatis. Vivens enim scribo vobis, mori desiderans. Amor meus crucifixus est, nec est in me ignis materiae amans; sed vivens et loquens aqua in me est, mihi interius dicens: veni ad Patrem. Non delector alimento corruptibili, neque voluptatibus huius mundi. Panem Dei volo, panem coelestem, panem vitae, qui est caro Iesu Christi, filii Dei, qui posteriori tempore ex semine David et Abraham factus est; et potum Dei volo, sanguinem ipsius, qui est charitas incorruptibilis et vita perennis.

Smithius. Particulam tumentur etiam Codd. B F O V recens. interpolatae.

4) Exhibent hunc locum Syr. 1., nec non fragmentum Syr. Dionysii Areopagitae de divinis nominibus Lib. III. c. 4. ap. Cureton. Laudatur quoque ab Origene in Cant. Cantiorum Prolog. Tom. XIV. P. I. p. 302, ed. Lommatzsch.

5) Ita habet codex Colbertinus cum Symeone Metaphrasta et Menaeis graecis. Interpolator exhibet *φιλοῦν τι*, cui respondet vetus interpretatio latina: *non est in me ignis amans aliquam aquam* (Aquam autem pertinet ad sequentia). His ducibus Pearsonus, Smithius et Jacobsonus legendum esse suadent: *φιλοῦντι* = *ἐρώντι*, *in me amante non est ignis, sed aqua* etc. Syrus vertit: *nec est in me ignis in alio amore*; quo fit, ut Curetonus (p. 99. n. 34.) eum quoque *φιλοῦντι* legisse putet. H. Margo Cod. Ottob. *φιλοῦλον*.

6) Frommannus in Prolusione ad

hunc locum conscripta (Coburgi 1758) et cum eo Sprengerus (Thesaur. Rei Patrist. 1, 470.) Ignatium ad Christi verba in Ev. Ioann. 7, 38. respexisse putant. Intelligunt autem *ὑδωρ λαλοῦν* de Spiritu Sancto monitore, qui Ignatio mortem martyrio subeundam revelaverit.

7) Hunc locum Grabijs et Wocherus de Sacramento Eucharistiae explicant; de ipsius Dei fruitione in coelo, seu de aeterna visionis Dei beatitudine, Usserius et Halloixins. *Iac.* Cfr. Ioann. 6, 32. 45. 51. Syrus legit: *ἄρτον Θεοῦ θέλω, ὅς ἐστιν σὰρξ Χριστοῦ, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ. Πόμα θέλω, ὃ ἐστιν ἀγάπη ἁφ' ἑαυτοῦ*. Aliis igitur Syrus usus est signis interpunctionis, nec non omisit *ἄρτον οὐράνιον, ἄρτον ζωῆς*, et *τοῦ υἱοῦ — Ἀβραάμ. II.*

8) Θεοῦ non agnoscitur ab Interpol. vet. Int., Syro 1. Arm. 1 et 2. Desunt quoque vocc. *καὶ ἀένναος ζωῆ* in versione vet. lat. et Syr.

VIII. *Faveatis mihi.*

Οὐκέτι θέλω κατα ἀνθρώπους ζῆν.² Τοῦτο δὲ ἔσται, ἐὰν ὑμεῖς θελήσητε.³ Θελήσατε, ἵνα καὶ ὑμεῖς θεληθῆτε. Δι' ὀλίγων γραμμάτων αἰτοῦμαι ὑμᾶς· πιστεύσατέ μοι. Ἰησοῦς δὲ Χριστὸς ὑμῖν ταῦτα φανερώσει,⁴ ὅτι ἀληθῶς λέγω· τὸ ἀψευδὲς στόμα, ἐν ᾧ ὁ πατὴρ ἐλάλησεν ἀληθῶς. Αἰτήσασθε περὶ ἐμοῦ, ἵνα ἐπιτύχω. Οὐ κατὰ σάρκα ὑμῖν ἔγραψα, ἀλλὰ κατὰ γνώμην Θεοῦ. Ἐὰν πάθω, ἠθέλησατε· ἐὰν ἀποδοκιμασθῶ,⁵ ἐμισήσατε.

IX. *Oraie pro ecclesia Syriae. Salutiatio.*

Μνημονεύετε ἐν τῇ προσευχῇ ὑμῶν τῆς ἐν Συρίᾳ ἐκκλησίας, ἥτις ἀντὶ ἐμοῦ ποιμεῖν τῷ Θεῷ χρῆται.¹ Μόνος αὐτὴν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπισκοπήσει, καὶ ἡ ὑμῶν ἀγάπη. Ἐγὼ δὲ αἰσχύνομαι ἐξ αὐτῶν λέγεσθαι· οὐδὲ γὰρ ἄξιός εἰμι, ὧν² ἔσχατος αὐτῶν καὶ ἔκτρωμα. Ἀλλ' ἠλέημαί τις εἶναι, ἐὰν Θεοῦ ἐπιτύχω. Ἀσπάζεται³ ὑμᾶς τὸ ἐμὸν πνεῦμα καὶ ἡ ἀγάπη τῶν ἐκκλησιῶν τῶν δεξαμένων με εἰς ὄνομα Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὐχ⁴ ὡς παραδεύοντα. Καὶ γὰρ αἰ μὴ προσήκουσα⁵ μοι τῇ ὁδῷ, τῇ κατὰ σάρκα, κατὰ πόλιν με προῆγον.

X. *Conclusio.*

Γράφω δὲ ὑμῖν ταῦτα ἀπὸ Σμύρνης δι' Ἐφεσίων τῶν ἀξιωμακωρίστων. Ἔστιν δὲ καὶ ἅμα ἐμοὶ σὺν ἄλλοις πολλοῖς Κρόκος,² τὸ ποθητόν μοι ὄνομα. Περὶ τῶν προελθόντων με ἀπὸ Συρίας εἰς Ρώμην εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ, πιστεύω ὑμᾶς ἐπεγνωκέναι, οἷς καὶ δηλώσατε ἐγγύς με ὄντα. Πάντες γὰρ εἰσιν ἄξιοι τοῦ Θεοῦ καὶ ὑμῶν· οὓς πρότερον ὑμῖν ἔστιν κατὰ πάντα ἀναπαῦσαι. Ἐγραψα δὲ ὑμῖν ταῦτα τῇ πρὸ ἐννέα καλανδῶν Σεπτεμβρίων [τουτέστιν Αὐγούστου εἰκαδὶ τρίτῃ].³ Ἐρόωσθε εἰς τέλος, ἐν ὑπομονῇ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀμήν.⁴

Cap. VIII. 1) Cap. octavum et maiorem noni partem Syrus non vertit.

2) Loquendi modus Paulo Apostolo perfamiliaris. Cfr. Rom. 3, 5. I Cor. 9, 8. Gal. 3, 15.

3) Vetus lat. Int., Metaph., Codd. BFOV recens. interpolatae θέλητε. Solummodo in marg. Ottoboniani θελήσηται, mutatum in θελήσατε. θελήσατε οὖν ἵνα καὶ ὑμεῖς θεληθῆθε.

4) Cfr. Gal. 6, 11. Ep. ad Polyc. c. 7. Pro subsequente αἰτοῦμαι Ignatium procul dubio παρακαλῶ scripsisse censet Vossius.

5) Cod. A φανερώσει supra oi. Optandi modus praestat.

6) Si reprobus efficiar, si repudier, Marc. 8, 31. Pearson. Si a morte liberabor, quasi reiectaneus, et hoc honore

quem tanto animi cum fervore ambio prorsum indignus. Smith.

Cap. IX. 1) I. e. Christo: ut ex immediate sequentibus clarissime liquet. Male ergo habet Interpolator: τῷ Κυρίῳ, τῷ εἰπόντι, ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός. Hac enim superflua explicatione enervat testimonium, quod ubique in his Epistolis ingerit S. Ignatius, de Divinitate Christi. Smith. Vertit Graziani: Vi sovragna nella vostra preghiera della chiesa, che è nella Siria, la quale ora ha in mia vece Iddio per pastore.

2) Phrasis Paulina. Cfr. I Cor. 15, 8, 9.

3) Hinc versio Syrica 1. denuo incipit extenditurque usque ad capitis finem.

4) I. e. non tanquam advenam ecclesias illas in itinere festino praetergredientem, sed tanto cum amore et zelo,

VIII. *Faveatis mihi.*

Nolo amplius secundum homines vivere. Id autem fiet, si vos voveritis. Velitis precor, ut et vos benevolentiam inveniat. Paucis litteris peto a vobis: credite mihi. Iesus Christus vobis haec patefaciet, quod vera loquar; ipse os verax, in quo Pater vere locutus est. Petite pro me, ut consequar. Non secundum carnem, sed secundum mentem Dei vobis scripsi. Si patiar, bene mihi voluistis; sin reiiciar, odistis.

IX. *Orate pro ecclesia Syriae. Salutatio.*

Memores estote in precibus vestris ecclesiae Syriae, quae mei loco Deo pastore utitur. Solus Iesus Christus illam vice episcopi reget, atque vestra charitas. Ego autem erubesco, ex eorum numero dici; non enim sum dignus, utpote qui sim ultimus eorum et abortivus. Verum misericordiam consecutus sum, ut essem aliquis, si Deum consequar. Salutatio vos meus spiritus et charitas ecclesiarum, quae me exceperunt in nomine Iesu Christi, non ut transeuntem. Etenim ecclesiae, quae nihil ad me pertinebant in via, quae secundum carnem est, me per civitates comitabantur.

X. *Conclusio.*

Scribo autem haec vobis e Smyrna per Ephesios dignissimos, qui beati praedicentur. Mecum etiam est cum aliis multis Crocus, desideratum mihi nomen. De his, qui me e Syria Romam usque praecesserunt ad gloriam Dei, credo, vos eos cognovisse; annuntiate quoque iis, me prope esse. Omnes enim Deo et vobis digni sunt, et eos in omnibus recreare vos decet. Haec scripsi vobis ante diem IX Calendas Septembris [hoc est vicesima tertia Augusti]. Valet, fortes usque in finem, sustentantes pro Iesu Christo. Amen.

ac si essem illarum episcopus. Smith. Vocc. *Οὐχ ὡς παροδύοντα* Syrus 1. non vertit; leguntur in Arm. 1 et 2.

5) Pearsonus ecclesias ab Ignatii iurisdictione pendentes intelligit. Gallicciolli quoque vertit: le quali a me non appartengono in via carnale. Rectius locus explicatur de ecclesiis a via, per quam proficiscebantur, remotis. Id Graziani exprimit: Mentre quelle, che non erano contigue a me nella via, che io faceva secondo la carne, mi accompagnarono di cittade in cittade. Voces *τῆ κατὰ σάρκα* librarii additamentum esse cum Ruchato non crediderim. Oppositioni potius inserviunt *via secundum Deum seu spirituali*, sicuti *τὰ βλέπομενα* et *τὰ ἀόρατα* se invicem opponuntur. Tuentur eas Syr. 1. et Arm. 2. Saepius *προάγειν* = *προπέμπειν*, ut est in Ep. ad Tit. 3, 13.

Cap. X. 1) Syrum cap. quartum et quintum Epistolae ad Trallianos antecedentis nono ad Romanos annexisse, suo loco diximus. Post ea Syriaca versio cum ultima decimi cap. sententia ita finit: *ἔβόωσθε εἰς τέλος ἐν ὑπομονῇ Ἰησοῦ Χριστοῦ [τοῦ Θεοῦ ὑμῶν]*.

2) Christiani Epheso obviam Crocum miserant Ignatio salutando, cum eorum finibus adpropinquaret. Cfr. ad Eph. c. 2.

3) [*τουτέστιν Ἀγούστου εικάδι τρίτη*] nec a vet. Int. nec ab Interpol. agnoscitur. Est autem glossa expellenda. Eiusmodi interpretamento ad Romanos scribenti vix opus erat. Reperitur quidem ap. Arm. 1. (22 Aug.) et Arm. 2. (24 Aug.).

4) Vox *Ἀμὴν* ex Ignatii calamo certe non exiit: nullius recens. brevioris Epistolae fini appositum reperitur. Quare alienae manus additamentum esse dixerim.

ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣΙΝ ΙΓΝΑΤΙΟΣ.¹

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, ἐκκλησία Θεοῦ πατρὸς καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῇ οὐσῃ ἐν Φιλαδελφίᾳ τῆς Ἀσίας,² ἠλεημένη καὶ ἡδρασμαμένη³ ἐν ὁμοίᾳ Θεοῦ, καὶ ἀγαλλιωμένη ἐν τῷ πάθει τοῦ κυρίου ἡμῶν ἀδιακρίτως,⁴ καὶ⁵ ἐν τῇ ἀναστάσει αὐτοῦ πεπληροφορημένη ἐν παντὶ ἔλλει· ἦν ἀσπάζομαι ἐν αἵματι⁶ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἥτις ἐστὶν χαρὰ αἰώνιος καὶ παράνομος, μάλιστα ἂν ἐν ἐνὶ ὧσιν σὺν τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις, ἀποδεδειγμένοις ἐν γνώμῃ Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὓς κατὰ τὸ ἴδιον θέλημα ἐστήριξεν ἐν βεβαιωσύνῃ, τῷ ἀγλῶ αὐτοῦ πνεύματι.

I. *Laus episcopi.*

Ὅν ἐπίσκοπον ἔγνω, οὐκ ἄφ' ἑαυτοῦ, οὐδὲ δι' ἀνθρώπων κεκτήσθαι τὴν διακονίαν, τὴν εἰς τὸ κοινὸν ἀνήκουσαν, οὐδὲ κατὰ κενοδοξίαν, ἀλλ' ἐν ἀγάπῃ Θεοῦ πατρὸς καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ· οὐ καταπέπληγμα τὴν ἐπεικείαν, ὅς σιγῶν¹¹ πλείονα δύναται τῶν μάταια λαλούντων. Συννερούθμισται¹² γὰρ ταῖς ἐντολαῖς, ὡς χορδαῖς κιθάρα. Διὸ μακαρίζει μου ἡ ψυχὴ τὴν εἰς Θεὸν αὐτοῦ γνώμην, ἐπιγνούς ἐνάρετον καὶ τέλειον¹³ οὖσαν, τὸ ἀκίνητον αὐτοῦ καὶ τὸ ἀόρητον αὐτοῦ ἐν πάσῃ ἐπεικείᾳ Θεοῦ ζῶντος.

1) Nomen *IGNATIUS* in Codd. CL praeivum. Uterque autem signat *μαγνησιεύσιν φιλαδέλφεισιν*. *Ἰγνάτιος*: — Cuius inscriptionis primam partem epigraphen esse Epistolae praecedentis, nemo non vidit. — Relicta Smyrna Ignatius Troadem appulit, unde scripsit Philadelphensibus Mysiae, quorum oppidum in itinere peragraverat (c. 11. 3. 6. 7). Laudibus extollitur eorum episcopus, cui nusquam non obediendum, itidemque dissidia evitanda (c. 1—3). Poenitentes recipiendi, unitas Dei cultu observanda, Iudaismus evangelio non permiscendus, cum unus summus Pontifex sit Iesus Christus (c. 3—9). Rogat Philadelphenses, ut legatum Antiochiam mittant, pro nonnullis nominatim iis gratias agens (c. 10. 11).

2) I. e. Lydiae. Eiusdem ecclesiae mentio fit Apoc. 1, 11. 3, 7.

3) ἠλεημένη καὶ ἡδρασμαμένη (c. sp. leni) C, et Heysio contra Iacobsonum asserente etiam L absque tamen iota *αδραστο*, ἠλεημένη καὶ ἡδρασμαμένη Voss.

4) Cfr. supra ad Eph. c. 3. Magn. c. 15. Trall. c. 1. Rom. in inscript. Galliccioli: senza contenzioni. Graziani: e che esulta nella passione del Signor nostro inseparabilmente.

5) Iac. ex L adiunxit καὶ, approbante C.

6) I. e. in Christo, qui passione sua ac morte nos redemit, redemptos caritatis vinculo colligavit.

7) Cfr. supra ad Magn. c. 15. ἐν τιμῇ. Armenius: *voluntate*; Holstenius: *iuxta mentem*; Graziani: col parere.

8) ὄν C et apogr. Holstenii; Iacob sono olim in mentem venerat ὄν asserenti: „Neque spiritum neque accentum habet haec vox in Msto, ubi vocales o et ω saepissime permutantur.“ Ast Petrus del Furia ὄν in L distincte extare contra Iacobsonum mihi testis est. Nihil igitur mutandum. Respicit episcopum paulo ante indicatum. Inscriptionis a primo capite separatio nimirum in autographo erat nulla.

AD PHILADELPHENSES.

Ignatius, qui et Theophorus, ecclesiae Dei Patris et Domini Iesu Christi, quae est Philadelpiae in Asia, misericordiam consecutae, et firmatae in concordia cum Deo, et exultanti passione Domini nostri inseparabiliter, ac per resurrectionem eius plene instructae de omni misericordia; quam saluto in sanguine Iesu Christi; quae ecclesia est gaudium meum sempiternum et stabile, maxime, si uniti sunt cum episcopo et presbyteris eius et diaconis, iuxta sententiam Christi designatis, quos secundum propriam voluntatem suam firmavit in stabilitate, per sanctum suum Spiritum.

*IGNATII EPISTOLA AD PHILADELPHENSES.

Ignatius, qui et Theophorus, Ecclesiae Dei Patris et Domini Iesu Christi, quae est Philadelpiae in Asia, misericordiam consecutae et firmatae in concordia Dei, et exultanti in passione Domini nostri sine haesitatione, et in resurrectione eiusdem firmiter credenti in omni misericordia; quam saluto in sanguine Iesu Christi, quod est gaudium sempiternum et stabile, maxime si unum sint cum Episcopo et adiunctis ipsi Presbyteris et Diaconis designatis iuxta mentem Iesu Christi, quos secundum propriam voluntatem firmant in stabilitate sancto suo spiritu.

I. *Laus episcopi.*

Hunc episcopum cognovi, non a seipso, neque per homines, neque ob inanem gloriam, sed charitate Patris et Domini Iesu Christi obtinuisse ministerium regendi coetum. Valde admiratus sum eius modestiam, qui silendo potentior est, quam qui vana loquuntur. Consonus enim est mandatis, ut cithara chordis. Quapropter beatum praedico mentem eius piam, eam virtutibus ornatam et perfectam sciens, et immobilitatem eius ac lenitatem instar mansuetudinis Dei vivi.

* I. Quem Episcopum cognovi non a semetipso neque per homines adeptum esse hoc in commune pertinens ministerium, neque per vanam gloriam, sed in caritate Dei Patris et Domini Iesu Christi. Cuius obstupui modestiam; qui tacitus plus potest, quam alii vana loquentes. Est enim instructus mandatis divinis, ut cithara fidibus. Quapropter ex animo beatum eum dico ob istam in Deum sententiam, quam virtutibus deditam perfectamque novi, ut et immobilitatem et lenitatem eius, qui vivit in omni mansuetudine Dei.

9) Cfr. Gal. 1, 1.

10) Ita c. Interpol., Voss. et r1qq. editt., τὸν C L.

11) Cfr. supra ad Ephes. c. 6 et 15. Hic illius episcopi modestiam laudat et admiratur S. Ignatius, qui se mitem ac mansuetum erga immorigeros gessit, et

tacuisse visus est, isthoc tamen silentio potentior, potestate episcopali commodo maiori cum fructu usus. *Smith.*

12) Cfr. supra ad Eph. c. 4.

13) τέλειον C L, τέλειον editt. ante lac.

II. Tenete unionem cum episcopo, et fugite pravas doctrinas.

Τέκνα οὖν φωτὸς καὶ ἀληθείας, φεύγετε τὸν μερισμὸν καὶ τὰς κακοδιδασκαλίας· ὅπου μὲν³ ὁ ποιμὴν ἐστίν, ἐκεῖ ὡς πρόβατα ἀκολουθεῖτε. Πολλοὶ γὰρ λύκοι⁴ ἀξιόπιστοι⁵ ἠδονῇ κακῆ αἱμακαλιζουσιν⁶ τοὺς θεοδόμους·⁷ ἀλλ' ἐν τῇ ἐνότῃ ὑμῶν οὐχ ἔξουσιν τόπον.

III. Fugite schismaticos.

Ἀπέχεσθε τῶν κακῶν βοτανῶν,¹ ἅστινας οὐ γεωργεῖ Ἰησοῦς Χριστός, διὰ τὸ μὴ εἶναι αὐτούς² φυτεῖαν πατρός. Οὐχ ὅτι παρ' ὑμῖν μερισμὸν εὔρον,³ ἀλλ' ἀποδιῦλισμόν.⁴ Ὅσοι γὰρ Θεοῦ εἰσὶν καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὗτοι μετὰ τοῦ ἐπισκόπου εἰσὶν· καὶ ὅσοι ἂν μετανοήσαντες ἔλθωσιν ἐπὶ τὴν ἐνότῃα τῆς ἐκκλησίας, καὶ οὗτοι Θεοῦ ἔσονται, ἵνα ᾧσιν κατὰ Ἰησοῦν Χριστὸν ζῶντες. Μὴ πλανᾶσθε, ἀδελφοί μου· εἴ τις σκίζοντι ἀκολουθεῖ, βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομεῖ· εἴ τις ἐν ἄλλοτρίᾳ⁶ γνώμῃ περιπατεῖ, οὗτος τῷ πάθει οὐ συγκατατίθεται.⁷

IV. Utamini una Eucharistia.

Σπουδάσατε¹ οὖν μᾶ εὐχαριστία² χοῦσθαι· μία γὰρ σὰρξ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἕν ποτήριον εἰς ἕνωσιν τοῦ αἵματος αὐτοῦ, ἕν θυσιαστήριον, ὡς εἰς ἐπίσκοπος, ἅμα τῷ πρεσβυτέρῳ καὶ διακόνοις, τοῖς συνδούλοις μου· ἵνα, ὃ ἐὰν πράσσητε, κατὰ Θεὸν πράσσητε.

Cap. II. 1) Ante τέκνα Noltio I. l. p. 234. videbatur ὡς inserendum, praecunte Interpolatore. καὶ inserendum ex vet. Interprete, lat. et Arm. Cfr. Ioann. 12, 36. I Thess. c. 5, 5.

2) καὶ excidit ed. Vossiana.

3) Scripsi ὅπου μὲν c. C, ὅπου δὲ L teste etiam Tischendorfio, quod cum Vossio expresserunt editi. omnes.

4) Cfr. Act. 20, 29.

5) Vox ἀξιόπιστοι non tantum accipitur de illis, qui fide digni sunt; sed etiam de iis, qui tales videntur. Voss. Cfr. ad Trall. c. 6.; ad Polyc. c. 3.

6) αἱμακαλιζουσιν CL, αἱμαλωρίζουσι Hef. ex Col. Cfr. II Tim. 3, 6.

7) Cfr. I. Conr. Schwarz, Observ. de Θεοδόμοις Ignatii, in Miscell. Lips. nov. I. 223. H.

Cap. III. 1) Cfr. supra ad Trall. c. 6. Matth. 15, 13.

2) αὐτούς C L metaphora haud inusitata p. αὐτάς, ut Vossius leg. censet c. Interpolatore. Codex Aug. lon-
donsis, idem in nostris Cod. F O V.
C L Holstenii apogr., Voss.

3) Ex hoc loco, sicuti e capp. 7. et 8. Whistonus recte colligit, Ignatium aliquod temporis Philadelpheiae adfuisse. Contra quam Hefelius verisimilius esse opinatur, legatos tantum Philadelpheis ad ipsum Troade degentem venisse. More suo potius heic Ignatium loqui, ac si in legatis totam ecclesiam Philadelpheis conspexisset. Ast loci ad hanc explicationem sustinendam citati Ep. ad Trall. c. 8. et Magn. 11. nihil omnino probant; nam aliud est γιγνώσκειν, aliud εὔρειν.

4) Ita conii. Vossius p. utriusque Cod. lectione ἀποδιῦλισμένον. Ego quidem duabus participii litteris praepositioni ἐν conflatae adiunxerim χω, ita ut habeas ἀποδιῦλισμόν ἐν Χριστῷ. Si Codd. scripturam retines, supple μερισμόν. Cfr. inscriptio Ep. ad Rom.

5) καὶ Vossius ex Interpol. textui inserendum docet. Adest autem particula in Codd. C et L, a Vossio heic quoque minus accurate descripto.

6) Cfr. supra Ep. ad Trall. c. 6. ἄλλοτρίας βοτάνης ἀπέχεσθαι, ἧτις ἐστὶν αἵρεσις. Ep. ad Rom. inscr. ἄλλοτρίου χρώματος.

II. *Tenete unionem cum episcopo, et fugite pravas doctrinas.*

Filii itaque lucis et veritatis, fugite divisionem et pravas doctrinas; ubi quidem pastor est, eodem ut oves sequamini. Multi enim lupi, fide digni habiti, perniciosis voluptatibus eos capiunt, qui ad Deum currunt; sed in vestra concordia non habebunt locum.

* II. Quocirca filii lucis veritatis fugite dissidium et perversas doctrinas. Ubi vero pastor est, illuc et oves sequimini. Multi enim lupi speciosi eos, qui in Dei stadio currunt perniciosae voluptatis illicio captivos comprehendunt; sed in vestra concordia nullus ipsis dabitur locus.

III. *Fugite schismaticos.*

Abstinete ab herbis noxiis, quas Iesus Christus non colit, quia non sunt plantatio Patris. Non quod apud vos divisionem invenerim, sed defaecationem. Quotquot enim Dei et Iesu Christi sunt, hi sunt cum episcopo; et quotquot poenitentia ducti redierint ad unitatem ecclesiae, et hi Dei erunt, ut secundum Iesum Christum vivant. Ne erretis, fratres mei. Si quis schisma facientem sectatur, regni divini haereditatem non consequitur; si quis ambulat in aliena doctrina, is non assentitur passioni.

* III. Abstinete ab noxiis herbis, quas non excolit Iesus Christus, quia non sunt plantatio Patris. Non quod dissidium apud vos invenerim, sed animum purum et defaecatum. Quotquot enim Dei sunt et Iesu Christi, hi cum Episcopo sunt, et quotquot poenitentia ducti redierint ad unitatem Ecclesiae, hi Dei erunt, ut vivant secundum Iesum Christum. Ne erretis, fratres mei. Si quis dissidii auctorem sectatur, regnum Dei non hereditat. Si quis in falsa opinione ambulat, hic passioni refragatur.

IV. *Utamini una Eucharistia.*

Studeatis igitur una Eucharistia uti; una enim est caro Domini nostri Iesu Christi, et unus calix in unitatem sanguinis ipsius, unum altare, sicut unus episcopus, cum presbyterio et diaconis, conservis meis; ut, quod faciatis, secundum Deum faciatis.

* IV. Quocirca operam date, ut una Eucharistia utamini: una enim est caro Domini nostri Iesu Christi, et unus calix in unionem sanguinis eius, unum altare; sicut unus Episcopus cum Presbyterio et Diaconis conservis meis: ut, quicquid faciatis, secundum Deum faciatis.

7) I. e. non consentit huic veritati, Christum sanguine suo fundasse ecclesiam, quam schismate evertere conatur. *Smith.*

Cap. IV. 1) Ita C L., *Σπουδάσετε* e. Vossio edit. ante lac. In C. man. sec. orae adscriptis: *εὐχαριστία*. Franzius quidem lectionem *σπουδάσατε* nihili putabat.

PATRES APOST.

2) I. e. *coena Domini*, ut e sequentibus verbis *σὰρξ τοῦ κυρίου* et *ποτήριον* elucet. Etiam a S. Iustino (Apol. I, 66.) *coena Domini εὐχαριστία* vocatur. Cfr. ad hunc locum Rothe, Anf. p. 470, et Io. E. Pfeiffer, de Ignatio, Communioni privatae adverso. Erlang. 1764. 4. H. Graziani: Ponete cura dunque di far uso d'una medesima Eucaristia.

V. *Orate pro me, qui confugio ad Evangelium et Apostolos. Honorate etiam prophetas V. T.*

Ἀδελφοί μου, λίαν ἐκκέχυμαι ἀγαπῶν ὑμᾶς, καὶ ὑπεραγαλλόμενος ἀσφαλίζομαι ὑμᾶς· οὐκ ἐγὼ δὲ, ἀλλ' Ἰησοῦς Χριστός, ἐν ᾧ δεδεμένος φοβοῦμαι μᾶλλον, ὡς ἔτι ὧν ἀνάρπαστος. Ἄλλ' ἢ προσευχὴ ὑμῶν εἰς Θεόν με ἀπαρτίσει, ἵνα, ἐν ᾧ κλήρω ἡλεήθην, ἐπιτύχω, προσφυγῶν τῷ εὐαγγελίῳ ὡς σαρκὶ Ἰησοῦ, καὶ τοῖς ἀποστόλοις ὡς πρεσβυτέρῳ ἐκκλησίας.² Καὶ τοὺς προφήτας δὲ ἀγαπῶμεν, διὰ τὸ καὶ αὐτοὺς εἰς τὸ εὐαγγέλιον κατηγγελκέναι, καὶ εἰς αὐτὸν ἐλπίζειν,³ καὶ αὐτὸν ἀναμένειν· ἐν ᾧ καὶ πιστεύσαντες ἐσώθησαν, ἐν ἐνότητι Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὄντες ἀξιαγαπητοὶ καὶ ἀξιοθαύμαστοι ἄγιοι, ὑπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ μεμαρτυρημένοι, καὶ συνηριθιμημένοι ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τῆς κοινῆς ἐλπίδος.

VI. *Nec tamen Iudaismum admittite.*

Ἐὰν δὲ τις Ἰουδαϊσμὸν ἐρμηνεύῃ ὑμῖν,¹ μὴ ἀκούετε αὐτοῦ. Ἄμεινον γάρ ἐστιν παρὰ ἀνδρὸς περιτομῆν ἔχοντος Χριστιανισμὸν² ἀκούειν, ἢ παρὰ ἀκροβύστου Ἰουδαϊσμὸν.³ Ἐὰν δὲ ἀμφοτέροι οὖν περὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ μὴ λαῶσιν, οὗτοι ἐμοὶ στήλαι εἰσιν καὶ τάφοι νεκρῶν,⁴ ἐφ' οἷς γέγραπται μόνον ὀνόματα ἀνθρώπων. Φεύγετε οὖν τὰς κακοτεχνίας καὶ ἐνέδρους τοῦ αἰῶνος τοῦτου, μήποτε θλιβήτε τῇ γνώμῃ αὐτοῦ ἐξασθενήσετε⁵ ἐν τῇ ἀγάπῃ. Ἀλλὰ πάντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ γίνεσθε ἐν ἀμερίστῳ καρδίᾳ. Ἐυχαριστῶ δὲ τῷ Θεῷ μου, ὅτι εὖ συν-

Cap. V. 1) ὡς ἔστι p. ὡς ἔτι C. Dein ἀνάρπαστος c. C. L., ἀναπάρτιστος = imperfectus Interpol., Int. vet. et Arm., quae quidem lectio facile ex sq. ἀπαρτίσει oriri potuit. Vocem ἀνάρπαστος Ignatio satis convenire. Vossius et Pearsonus ostenderunt. Veteres autem ἀναρπάστους nuncuparunt, qui ex provinciis vocati non sine vi a patria suisque abducebantur. Sic Iosephus Antiq. Iud. XIV. 8, 4. p. 622. ed. Hudson. Δικαίως δὲ ἔλεγεν Ἀριστόβουλον μὲν εἰς Πάμην ἀνάρπαστον γεγενῆσθαι. Galliecioli: temo maggiormente, come se non ancora fossi strascinato via. Forte cum Cod. Casanatensi scribendum: ὡς ἔστι ὧν ἀνάρπαστος = ὡς ἔχει ἀνάρπαστος.

2) H. A. Niemeyer in Fries et Schroeter Oppositionsschrift I, 2. p. 14. hunc locum ita explicat: εὐαγγέλιον est = summa vitae et actorum Iesu; ἀπόστολοι = narrationes Apostolorum de Christo. Sensus: adhaereo iis, quae Christus praedicavit et fecit, quasi adhuc ipse vivat: haec quoque narrationibus Apostolorum, haec adhuc ut quondam presbyteri consultant. Sed et

Prophetas V. T. recipio, quippe qui Iesum annuntiaverint. Cfr. quoque Rothe Anf. p. 732. et Gieseler, Versuch über d. Entstehung der schriftlichen Evangelien p. 157, qui ante Niemeyerum moneral, εὐαγγέλιον nostri loci non de scripto evangelio esse accipiendum. Lessingius (Opp. ed. Lachmann. T. XI. p. 567.) ita scribendum esse putat: προσφυγῶν τῷ ἐπισκόπῳ ὡς σαρκὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῖς πρεσβυτέροις ἐκκλησίας ὡς ἀποστόλοις. Alii εὐαγγέλιον de scriptis Evangelii, ἀπόστολοι de scriptis Apostolorum, προσφῆται de scriptis Prophetarum seu de V. T. accipiunt. Male Eichhornius de Prophetis novi foederis sine doctoribus christianis somniat. H.

3) Vet. Int. vertit: et in Christum sperare.

Cap. VI. 1) ἡμῖν C. L., pro quo Voss. recte dedit ὑμῖν.

2) Quaere, an ut Antiochiae primo nomen Χριστιανός, ita ab Ignatio, Antiochiae episcopo, primum usurpata vox Χριστιανισμός? Pearson.

3) C in marg. man. recentiore: Contra Rabinos.

V. *Orate pro me, qui confugio ad Evangelium et Apostolos. Honorate etiam prophetas V. T.*

Fratres mei, valde effusus sum in amorem vestri, et valde laetatus roboro vos; non ego vero, sed Iesus Christus, cuius gratia victus plus timeo, cum adhuc in ius eripiar. Sed oratio vestra ad Deum me perficiet, ut sorte per misericordiam mihi assignata potiar, confugiens ad Evangelium tanquam ad corporaliter praesentem Christum, et ad Apostolos tanquam ad praesens ecclesiae presbyterium. Sed et Prophetas diligamus, quia et ipsi Evangelium annuntiaverint, et in Christum speraverint, et ipsum exspectaverint; per quem et credentes salutem consecuti sunt, Iesu Christo uniti; cum essent sancti, amore et admiratione digni, a Iesu Christo testimonium adepti, et connumerati in Evangelio spei communis.

* V. Fratres mei, nimis effusus sum amore vestri, et superexultans gaudio praemunio vos; non autem ego, sed Iesus Christus, in quo victus plus timeo, ut postea adhuc imperfectus: sed praecatio vestra ad Deum me perficiet, ut, in qua sorte vocatus sum, eam consequar, confugiens ad Evangelium, tanquam ad carnem Iesu, et ad Apostolos, velut ad Presbyterium Ecclesiae. Sed et Prophetas deligimus, eo quod et ipsi Evangelium enuntiarunt, et in ipsum Iesum sperarunt eumque expectarunt; in quo etiam credentes salutem consecuti sunt, in unitate Iesu Christi, viri sancti; digni, quos amemus et admiremur, a Iesu Christo testimonium adepti, et connumerati in Evangelio spei communis.

VI. *Nec tamen Iudaismum admittite.*

Si quis autem vobis Iudaismum praedicet, ne audiat eum. Melius est enim, a viro circumciso Christianismum audire, quam ab habente praeputum Iudaismum. Si autem utrique de Iesu Christo non loquantur, isti mihi columnae sepulchrales et mortuorum sunt monumenta, quibus hominum nomina dumtaxat inscripta sunt. Fugite igitur malas artes et insidias principis seculi huius, ne quando prudentia eius oppressi in charitate langueatis. Sed omnes uniti sitis indivulso corde. Gratias autem ago Deo meo, quod quoad vos bona gaudeam conscientia, nec possit

* VI. Si quis autem Iudaismum vobis interpretatur, illum non audite; melius enim est ab homine circumciso Christianismum audire, quam a non circumciso Iudaismum. Si vero utrique de Iesu Christo non loquantur, hi mihi cippi sepulchrales et monumenta sunt mortuorum, quibus hominum nomina dumtaxat inscripta sunt. Fugite ergo malas artes, et insidias principis huius seculi, ne quando sententia eius afflicti in caritate infirmemini: sed omnes in unum conspirate corde indivulso. Gratias autem ago Deo meo, quod bene conscius mihi sum de vobis,

4) Holstenius: hi mihi cippi sepulchrales et monumenta sunt mortuorum.

5) *ἔξασθενήσατε* dedi c. C, in quo *ἔξασθενήσεται* supra ε. Idem valet

Codicis L. *ἔξασθενήσεται*, quod impressit Voss. coniiciens *ἔξασθενήσατε*. Apud Interpol. habes *ἔξασθενήσατε*, quod expressit Iac., utpote grammaticae canonibus magis conveniens.

εἰδητός εἰμι ἐν ὑμῖν, καὶ οὐκ ἔχει τις καυχῆσασθαι, οὔτε λάθρα, οὔτε φανερώς, ὅτι ἐβάρησά⁶ τινα ἐν μικρῷ ἢ ἐν μεγάλῳ. Καὶ πᾶσι δέ, ἐν οἷς ἐλάλησα, εὐχόμαι, ἵνα μὴ εἰς μαρτυριον⁷ αὐτοῦ κτήσονται.⁸

VII. S. Spiritu impellente vos ad unitatem adhortatus sum.

Εἰ γὰρ καὶ κατὰ σάρκα μὲ τινες ἠθέλησαν πλανῆσαι, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα οὐ πλανᾶται, ἀπὸ Θεοῦ ὄν. Οἶδεν¹ γὰρ, πόθεν ἔρχεται, καὶ ποῦ ὑπάγει, καὶ τὰ κρυπτὰ ἐλέγχει. Ἐκραύγασα μεταξύ ὧν, ἐλάλουν μεγάλη φωνῇ² τῷ ἐπισκόπῳ προσέχετε καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ καὶ διακόνους. Οἱ δὲ ὑποπτεύσαντές³ με, ὡς προειδῶτα τὸν μερισμὸν διων, λέγειν ταῦτα. Μάρτυς δέ μοι, ἐν ᾧ δέδεμαι, ὅτι ἀπὸ σαρκὸς ἀνθρωπίνης οὐκ ἔγνω. Τὸ δὲ πνεῦμα ἐκήρυσσεν, λέγον⁴ ταδε· χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου μηδὲν ποιεῖτε, τὴν σάρκα ὑμῶν ὡς ναὸν Θεοῦ τηρεῖτε,⁵ τὴν ἔνωσιν ἀγαπάτε, τοὺς μερισμοὺς φεύγετε, μιμηταὶ γίνεσθε Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς καὶ αὐτὸς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

VIII. Studete unitati. Christus loco documentorum est.

Ἐγὼ μὲν οὖν τὸ ἴδιον ἐπόλουν, ὡς ἄνθρωπος εἰς ἔνωσιν κατηρτισμένος. Οὗ δὲ μερισμὸς ἐστὶν καὶ ὀργή, Θεὸς οὐ κατοικεῖ. Πᾶσιν οὖν μετανοοῦσιν ἀφίει ὁ κύριος, ἐὰν μετανοήσωσιν εἰς ἐνότητα Θεοῦ καὶ συνέδριον τοῦ ἐπισκόπου. Πιστεύω τῇ χάριτι Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃς λύσει ἀφ' ὑμῶν πάντα δεσμῶν.¹ Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, μηδὲν κατ' ἐριθειαν πρᾶσσειν,² ἀλλὰ κατὰ χριστομαθίαν. Ἐπεὶ ἤκουσά τινων λεγόντων, ὅτι, ἐὰν μὴ ἐν τοῖς ἀρχαίοις³ εὐρω, ἐν τῷ εὐαγγελίῳ οὐ πιστεύω· καὶ λέγοντός μου αὐτοῖς, ὅτι γέγραπται, ἀπεκρίθησάν μοι, ὅτι πρόκειται.⁴ Ἐμοὶ δὲ ἀρχαῖά⁵ ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστὸς, τὰ ἄδικτα ἀρχαῖά⁶

6) I. e. nemini iugum Iudaismi imponere studui. Cfr. quoque II Cor. 12, 13. H.

7) Cfr. ad Trall. c. 12.

8) κτήσονται C, κτισθῶνται L.

Cap. VII. 1) Cfr. Ioann. 3, 8. Orac Codicis C. man. sec. adscripsit: τὸ πνεῦμα ἀπὸ Θεοῦ ὄν οἶδεν, πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει.

2) Locutus sum magna voce, voce Dei vet. Int.

3) Ita Interpolator, πτέσαντες C L Voss.; ὑπώπτευσαν vel ὑπωπτεύσαντο = suspicati sunt ap. vet. Int. con. Col. Nolte con. πτέσαντες = affirmarunt.

4) λέγων C L.

5) τηρεῖτε C L. Cfr. I Cor. 3, 16. 6, 19. Cap. VIII. 1) Ita etiam Armenius. Apud Interpol. additur ἀδικίας.

2) Cfr. Ep. ad Philipp. 2, 3.

3) In priori ed. mea cum Vossio in notis, Rothio (Anfänge d. chr. Kirche p. 339.) et Arndtio (in Ullmanni Studien u. Krit. 1839. I. p. 182.) Interpolatorem in lectionem codicis ms. ἀρχαίους ἀρχαίους (archivis = documentis) munus nunc vero re melius perpensa in lectionem codicis, quam Credner (Beitr. v. Niemeyer (Oppositionsschrift I, 2.

p. 21.), Düsterdieck (de Ignatiarum epist. authentia etc. p. 56. not.) et Iacobsonus defendunt, quaeque a veteri Interprete latino agnita est, retinendam puto. Ignatius contra Iudaizantes verba facit, qui Christi adventum et passionem in veteribus vaticiniis (ἐν τοῖς ἀρχαίοις) praenunciatam negabant. H. Lectionem ἀρχαίους confirmat etiam Cod. Casanatensis.

4) I. e. hoc ipsum proponitur demonstrandum. Arndt. Bene Ruchatus: c'est cela qui est en question. Alii legendum putant: οὐ πρόκειται, non liquet. H. Eodem modo Graziani: mi risposero, che questa è la controversia. (Galliciolli: Questo è ciò che si cerca). Aliiter Holstenius: Audivi enim quosdam dicentes: nisi in archivis, hoc est in Evangelio invenero, non credo; et cum dicerem ipsis, quod in scripturis habetur, responderunt mihi, id omnibus patere.

5) Ms. habet ἀρχεῖα. Qui vero supra lectionem codicis ms. ἀρχαίους retinet, hic et paulo inferioris ἀρχαῖα legat oportet. H. Etiam Cod. C c. Interpol. in Mss. BFOV. ἀρχεῖα.

6) ἀδίκητα ἀρχεῖα C L.

quisquam gloriari, vel secreto vel palam, a me quemquam gravatum esse aut in parvo, aut in magno. Et omnibus, ad quos locutus sum, opto, ne in testimonium id cedat contra ipsos.

nec habet quisquam, quod glorietur, vel secreto vel palam, me gravasse quemquam, vel in parvo vel in magno. Et omnes oro, inter quos locutus sum, ne illud in testimonium mihi conservent.

VII. *S. Spiritu impellente vos ad unitatem adhortatus sum.*

Quamquam enim nonnulli secundum carnem me decipere voluerint, spiritus tamen non decipitur, a Deo ortus. Novit enim, unde veniat, et quo vadat, et secreta coarguit. Clamavi, cum praesens essem, locutus sum magna voce: episcopo obedite et presbyterio et diaconis. Quidam autem suspicati sunt, me, ut praescium schismatis quorundam, haec dixisse. Testis autem mihi is est, pro quo vincitus sum, quod a carne humana id non cognoverim. Sed Spiritus annuntiavit, dicens: sine episcopo nihil facite, carnem vestram ut Dei templum custodite, unionem amate, dissidia fugite, imitatores este Iesu Christi, sicut et ipse patris sui.

* VII. Quamquam enim nonnulli secundum carnem me seducere voluerunt; sed spiritus a Deo profectus non decipitur. Scit enim, unde venit, et quo vadit, et secreta coarguit. Exclamavi voce magna inter eos, quibus loquebar: Episcopo attendite, et Presbyterio, et Diaconis; at illi suspicabantur, me haec dicere, quasi dissidium nonnullorum praesciverim. Mihi autem testis est ille, in quo vincitus sum, quod ab carne humana non cognoverim: sed spiritus annuntiabat, sic dicens: sine Episcopo nihil facite. Carnem vestram ut templum Dei custodite. Unitatem diligite: dissidia fugite: imitatores Christi estote, sicut et ipse fuit Patris sui.

VIII. *Studete unitati. Christus loco documentorum est.*

Ego itaque, quod meum erat, feci, ut homo ad unionem destinatus. Ubi autem divisio est et ira, ibi Deus non habitat. Omnibus igitur poenitentibus remittit Deus, si se convertant ad unionem cum Deo et ad communionem cum episcopo. Credo gratiae Iesu Christi, qui solvet a vobis omne vinculum. Obsecro autem vos, ut nihil contentiose agatis, sed iuxta Christi doctrinam. Cum audirem quosdam dicentes: nisi invenero in antiquis vaticiniis, Evangelio non credo, et dicente me ipsis: scriptum est, responderunt mihi: hoc demonstrandum est. Mihi vero loco antiquitatis est Iesus Christus, incorrupta et antiqua dogmata mihi sunt

* VIII. Ego itaque, quod meum erat, feci, ut homo ad unitatem compositus. Ubi autem dissidium est et ira, ibi Deus non habitat. Omnibus poenitentibus remittit Deus, si poenitentia reducantur ad unitatem Dei et ad communionem Episcopi. Credo gratiae Iesu Christi, qui solvet a vobis omne vinculum. Obsecro autem vos, ut nihil per contentionem agatis, sed omnia iuxta Christi disciplinam. Audi enim quosdam dicentes: nisi in archivis, hoc est, in Evangelio invenero, non credo, et cum dicerem ipsis, quod in scripturis habetur, responderunt mihi, id omnibus patere. Mihi autem pro archivis est Iesus Christus: illibata

ὁ σταυρὸς αὐτοῦ καὶ ὁ θάνατος καὶ ἡ ἀνάστασις αὐτοῦ καὶ ἡ πίστις ἡ δι' αὐτοῦ· ἐν οἷς θέλω ἐν τῇ προσευχῇ ὑμῶν δικαιοθῆναι.

IX. *Bonum est V. T., melius Novum Foedus.*

Καλοὶ καὶ οἱ ἱερεῖς¹, κρεῖσσον δὲ ὁ ἀρχιερεὺς, ὁ πεπιστευμένος τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ὃς μόνος πεπίστευται τὰ κρυπτά τοῦ Θεοῦ.² αὐτὸς ὢν³ θύρα τοῦ πατρὸς, δι' ἧς εἰσέρχονται Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ οἱ προφῆται καὶ οἱ ἀπόστολοι καὶ ἡ ἐκκλησία. Πάντα⁴ ταῦτα εἰς ἐνότητα Θεοῦ. Ἐξαιρετόν δέ τι ἔχει τὸ εὐαγγέλιον, τὴν παρουσίαν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,⁵ τὸ πάθος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνάστασιν. Οἱ γὰρ ἀγαπητοὶ προφῆται κατήγγειλαν εἰς αὐτόν· τὸ δὲ εὐαγγέλιον ἀπάρτιμά ἐστιν ἀφθαρσίας.⁶ Πάντα⁷ ὁμοῦ καλά ἐστίν, ἔαν ἐν ἀγάπῃ πιστεύητε.⁸

X. *Congratulemini Antiochenis de fine persecutionis.*

Ἐπειδὴ¹ κατὰ τὴν προσευχὴν ὑμῶν καὶ κατὰ τὰ σπλάγχνα, ἃ ἔχετε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἀπηγγέλη μοι, εἰρηνεύειν² τὴν ἐκκλησίαν τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας· πρόβρον ἐστὶν ὑμῖν, ὡς ἐκκλησία Θεοῦ, χειροτονῆσαι διάκονον εἰς τὸ πρεσβεῦσαι ἐκεῖ Θεοῦ πρεσβείαν, εἰς τὸ συγκαρῆναι αὐτοῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ γενομένοις, καὶ δοξάσαι τὸ ὄνομα. Μακάριος ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, ὃς καταξιοθήσεται τῆς τοιαύτης διακονίας· καὶ ὑμεῖς δοξαστήσεσθε. Θέλουσιν δὲ ὑμῖν οὐκ ἔστιν ἀδύνατον, ὑπὲρ ὀνόματος Θεοῦ· ὡς καὶ αἱ ἔγγιστα ἐκκλησίαι ἔπεμψαν ἐπισκόπους, αἱ δὲ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους.

Cap. IX. 1) οἱ ἱερεῖς = sacerdotes iudaici = vetus oeconomia; ἀρχιερεὺς = Christus = novum foedus. Aliter Rothe, Anf. p. 731 sq., qui ἱερεῖς de Christianis ecclesiae Philadelphensis accipit, et ita explicat: preces quidem vestrae pro me bonae sunt, multo vero meliores preces Christi. H. Sententiarum nexus Rothii explicationi non favet. Subinde κρείσσων ap. Interpol.

2) Aludat ad sancta Sanctorum templi veteris. Cfr. Hebr. 2, 17. 9, 25.

3) ὢν C L. Vossii ἄν mendum puto. Cfr. Ioann. 10, 7. 9.

4) Veteris et Novi Testamenti oeconomia ad redintegrationem hominis cum Deo spectat.

5) σωτήρος p. κυρίου Interpolator; utrumque reddit vet. Int. praesentiam Salvatoris Domini nostri Iesu Christi; Arm. At praecellentia existit in evangelio, obventus Salvatoris Domini nostri Iesu Christi.

6) I. e. Evangelio ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ et vita in hoc regno aeterna instituta est. Aliter h. l. explicat Heringius: perfecta doctrina, quae semper manebit, post quam nihil amplius revelabitur. Iac. In marg. C. man. sec. rescripsit sententiam τὸ εὐαγγέλιον ἀπάρτιμά ἐστιν ἀφθαρσίας.

7) Galliciolli: Tutte insieme queste cose sono belle, se in carità le crediate.

8) Ita C L, πιστεύετε Int. vet., quod expresserunt Voss. et qui eum repetierunt.

Cap. X. 1) ἐπειδὴ C L, ἐπεὶ δὲ auct. Vossio Cotelerius, Smithius et alii. Proximum καὶ addidit Iac. ex L, suffragante nunc C. Articulus τὰ ante σπλάγχνα excidit etiam tertiae et quartae ed. Hefelianae.

2) Ignatio antequam Asiam relinqueret, persecutionem contra christianos Antiochiae excitationem cecisisset innotuit. Id elucet ex h. l. et ex Ep. ad Smyrn. c. 11. (cfr. ad Polyc. c. 7.).

crux eius et mors et resurrectio eius et fides, quae per ipsum: quibus iustificari volo per preces vestras.

archiva sunt crux eius et mors, et resurrectio illius, et fides per ipsum: in quibus cupio per orationem vestram iustificari.

IX. *Bonum est V. T., melius Novum Foedus.*

Boni quidem sunt sacerdotes, praestantior autem est summus pontifex, cui credita sunt sancta sanctorum, cui soli secreta Dei sunt tradita; qui ipse est ianua Patris, per quam ingrediuntur Abraham et Isaac et Iacob, et prophetae et apostoli et ecclesia. Omnia haec ad unionem cum Deo. Eximium autem quidquam habet Evangelium, nimirum adventum Domini nostri Iesu Christi, passionem ipsius ac resurrectionem. Dilecti namque prophetae annuntiaverunt eum; Evangelium vero est perfectio vitae aeternae. Omnia simul bona sunt, modo in charitate credatis.

* IX. Boni utique sunt sacerdotes; melior autem est summus sacerdos, cui credita sunt sancta sanctorum: qui solus sibi commissa habet secreta Dei. Hic est porta ad Patrem, per quam ingrediuntur Abraham et Isaac et Iacob; item Prophetae et Apostoli, et Ecclesiae: omnia haec ad unitatem Dei. Eximium autem quid habet Evangelium, nimirum adventum Domini nostri Iesu Christi passionemque eius et resurrectionem. Etenim dilecti Prophetae annuntiaverunt de ipso: Evangelium vero perfectio est incorruptibilitatis. Omnia simul bona sunt, si in caritate creditis.

X. *Congratulemini Antiochenis de fine persecutionis.*

Cum mihi nuntiatum sit, per orationem vestram et commiserationem, qua movemini in Christo, ecclesiam Antiochenam in Syria pacem obtinuisse; decet vos, ut Dei ecclesiam, eligere diaconum, qui obeat ibi legationem Dei, qui cum illis, in unum congregatis, simul gaudeat, et glorificet nomen. Beatus ille in Iesu Christo, qui dignus habitus fuerit eiusmodi ministerio; et vos quoque glorificabimini. Volentibus autem vobis hoc non est impossibile, pro nomine Dei, ut et quaedam proximae ecclesiae miserunt episcopos, nonnullae presbyteros et diaconos.

* X. Quoniam vero per orationem vestram et per viscera, quae habetis in Christo Iesu, nuntiatum est mihi, Ecclesiam Antiochenam in Syria pacatam esse, decet vos, ut Dei Ecclesiam, eligere Diaconum ad obeundam isthuc Dei legationem, ut in unum coniuncti gaudeatis ipsis, et glorificetis nomen Dei. Beatus ille in Iesu Christo, qui ministerio isto fungi merebitur: et vos quoque glorificabimini. Volentibus autem vobis non est difficile pro nomine Dei, sicut et vicinae Ecclesiae partim Episcopos miserunt, partim Presbyteros et Diaconos.

XI. *Gratias vobis ago, quod comites meos benevole suscepistis.**Salutant vos fratres in Troade.*

Περὶ δὲ Φίλωνος¹ τοῦ διακόνου ἀπὸ Κιλικίας, ἄνδρος μεμαρτυρημένου, ὃς καὶ νῦν ἐν λόγῳ Θεοῦ ὑπηρετεῖ μοι ἅμα Ρῆῳ Ἀγαθόποδι,² ἄνδρὶ ἐκλεκτῷ, ὃς ἀπὸ Συρίας μοι ἀκολουθεῖ, ἀποταξάμενος τῷ βίῳ, οἱ καὶ μαρτυροῦσιν ὑμῖν, κἀγὼ τῷ Θεῷ εὐχαριστῶ ὑπὲρ ὑμῶν, ὅτι ἐδέξασθε αὐτούς, ὡς καὶ ὑμᾶς ὁ κύριος. Οἱ δὲ ἀτιμάσαντες αὐτούς λυτρωθείησαν ἐν τῇ χάριτι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀσπάζεται ὑμᾶς ἡ ἀγάπη τῶν ἀδελφῶν τῶν ἐν Τρωάδι· ὕθεν καὶ γράφω ὑμῖν διὰ Βουδύφρου,³ πεμφθέντος ἅμα ἐμοὶ ἀπὸ Ἐφεσίων καὶ Συμυρναίων εἰς λόγον τιμῆς. Τιμῆσει αὐτούς ὁ κύριος Ἰησοῦς Χριστός, εἰς ὃν ἐλπίζουσιν σαρκί, ψυχῇ, πίστει, ἀγάπῃ, ὁμονοίᾳ. Ἐβῆσθε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, τῇ κοινῇ ἐλπίδι ἡμῶν.

ΣΜΥΡΝΑΙΟΙΣ ΙΓΝΑΤΙΟΣ.¹

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, ἐκκλησία Θεοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἡγαπημένου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡλεημένη ἐν παντὶ χαρίσματι, πεπληρωμένη ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ, ἀνυστερῆτῳ οὐσῃ παντὸς χαρίσματος,² θεοπροπεστάτῃ³ καὶ ἀγιοφόρῳ,⁴ τῇ οὐσῃ ἐν Συμυρῇ τῆς Ἀσίας, ἐν ἀμώμῳ πνεύματι καὶ⁵ λόγῳ Θεοῦ, πλεῖστα χαίρειν.

dim. 1.

I. *Glorifico Deum propter fidem vestram.*

Δοξάζων⁶ Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Θεόν, τὸν οὕτως ὑμᾶς σοφίσαντα· ἐνόησα γὰρ ὑμᾶς κατηρητισμένους ἐν ἀκινήτῳ πίστει, ὡςπερ καθήλω-

Cap. XI. 1) Pseudo-Ignatius ita haec accepisse videtur, tamquam si Philo testimonium a Cilicibus consecutus fuerit. Sed si verum sit, quod legitur in Epistola ad Tarsenses, illum fuisse Tarsi Diaconum; non dubito, quin illud ἀπὸ Κιλικίας referendum sit ad praecedens, non autem ad id quod sequitur. *Vossius*. Manifestum est Philonem e Cilicia oriundum, non in Cilicia, sed cum Ignatio in Troade, ut perhibent, fuisse, quum hanc Epistolam exararet: ita Hebr. 13, 24. οὗ ἀπὸ τῆς Ἰταλλίας homines sunt Itali, eo ipso tempore quo Epistola ad Hebraeos conscripta fuit, extra Italiam cum istius Epistolae Scriptore alibi, quo in loco non liquet, versantes. Cfr. S. Math. 15, 1. (Marc. 7, 1.) Act. 17, 13. *Orellius*.

2) In C ῥῆψ· ἀγαθόποδι. Eodem modo interpunctum esse in L certiore me fecit Tischendorfius. Unde inter duo nomina καὶ copulam excidisse aliquis suspicari queat. Cfr. tamen ad Smyrn. c. 12. *Wenienius*: cum Rheo fratre et

3) Cfr. ad Smyrn. c. 12., ad Ephes. c. 12.

1) Ita lac. et apographum Holstenii; *συμυρναίους* sine *Ἰγνάτιος* C. et teste Petro del Furia inquit L. — Ex Troade Ignatius Burrhum cum literis misit Smyrnam (c. 12.). Firma Smyrnaeorum fide in Christi nativitate ac passionem laudata, illos impugnat (c. 2—7.), qui Docetarum more Iesum Christum vere vixisse, passum esse, aut resurrexisse negent, et propterea vacui sint recta fide atque caritate. Obtemperandum ecclesiae praesidibus, coniunctimque cum iis standum (c. 8. 9). Gratias agit, Syriae ecclesiam commendat, nominatim salutatur (c. 10—13).

2) Respicere videtur I Cor. 1, 7. Cfr. ad Polyc. c. 2.

3) *θεοπροπεστάτης* C. Vide infra capp. 11. 12.

4) I. e. quae sanctis referta est, eosque quasi parere videtur. *Pearson*. Galliciolli: che è degnissima di Dio, e ferace di santità.

5) καὶ textui Vossiano exciderat.

6) Dedi *δοξάζων* duce Cod. Casanatensi, ubi habes *δοξάζων*, littera

XI. *Gratias vobis ago, quod comites meos benevole suscepistis. Salutant vos fratres in Troade.*

Quod autem Philonem Cilicem diaconum attinet, virum laudatum, qui et nunc Dei causa mihi ministrat, una cum Rheo Agathopode, viro electo, qui a Syria me comitatur, vitae renuntians, quique vobis bonum testimonium perhibent; et ego Deo gratias ago pro vobis, quia illos suscepistis, sicut et vos Dominus. Iis vero qui illos ignominia affecerunt, condonet gratia Christi. Salutat vos charitas fratrum in Troade, unde et scribo vobis per Burrhum, qui missus est mecum ab Ephesiis et Smyrnaeis, honoris causa. Honoret eos Dominus Iesus Christus, in quem sperant carne, anima, fide, charitate, concordia. Valete in Christo Iesu, communi spe nostra.

* XI. Ceterum de Philone Diacono ex Cilicia, viro testimonium habente, qui nunc etiam in sermone Dei mihi ministrat, uno cum Rheo et Agathopode, viro electo, qui inde a Syria me comitatur, cum vitae suae renuntiavit, quique testimonium vobis perhibent: et ipse Deo gratias ago pro vobis, quod suscepistis ipsos, sicut et vos Dominus. Illi autem, qui contumelia eos affecerunt, liberentur per gratiam Iesu Christi. Salutat vos caritas fratrum, qui sunt in Troade, unde et scribo vobis per Burrhum, ab Ephesiis simul et Smyrnensibus honoris causa ad me missum. Remunerabit eos Dominus Iesus Christus, in quem sperant carne, anima, fide, caritate et concordia. Valete in Christo Iesu, communi spe nostra.

A D S M Y R N A E O S.

Ignatius, qui et Theophorus, ecclesiae Dei patris et dilecti Iesu Christi, omne donum per misericordiam consecutae, repletae fide et charitate, nulla gratia destitutae, Deo dilectissimae et sanctiferae, quae est Smyrnae in Asia, in sancto spiritu et in verbo Dei plurimam salutem.

IGNATIUS SMYRNENSIBUS.

* Ignatius, qui et Theophorus, Ecclesiae Dei Patris et dilecti Iesu Christi, misericordiam consecutae in omni dono, plene instructae in fide et caritate, nullius gratiae experti, Deo dignissimae, et sacrosanctae, quae est Smyrnae in Asia, in immaculato spiritu et Verbo Dei, salutem plurimam.

I. *Glorifico Deum propter fidem vestram.*

Glorifico Iesum Christum Deum, qui vos adeo sapientes reddidit; observavi enim, perfectos vos esse in fide immobili, ut clavis affixos

* I. Glorifico Iesum Christum Deum, qui ita vos erudit; cognovi enim vos absolute perfectos in fide immobili, utpote una affixos cruci

quidem *v* man. sec. duabus lineolis subnotata; *Δοξάζων* L sine ullo emendationis vestigio. Cfr. Ep. ad. Eph. *Δοξάζω*. initium. Interpolator, vet. Int., fragmentum Syriacum (Cureton. p. 32.) et Arm.

μένους⁷ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, σαρκί τε καὶ πνεύματι,⁸ καὶ ἡδρασμένους⁹ ἐν ἀγάπῃ ἐν τῷ αἵματι Χριστοῦ, πεπληροφορημένους¹⁰ εἰς τὸν κύριον ἡμῶν, ἀληθῶς ὄντα ἐκ γένους Δαβὶδ κατασάρκα, υἱὸν Θεοῦ κατὰ θέλημα¹¹ καὶ δύναμιν Θεοῦ, γεγεννημένον ἀληθῶς ἐκ παρθένου, βεβαπτισμένον ὑπὸ Ἰωάννου, ἵνα¹² πληρωθῇ πᾶσα δικαιοσύνη ὑπ' αὐτοῦ, ἀληθῶς ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ Ἡρώδου τετραρχοῦ καθηλωμένον¹³ ὑπὲρ ἡμῶν ἐν σαρκί. Ἀφ' οὗ καρποῦ¹⁴ ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ θεομακαρίτου¹⁵ αὐτοῦ πάθους, ἵνα¹⁶ ἄρῃ σύσσημον εἰς τοὺς αἰῶνας διὰ τῆς ἀναστάσεως εἰς τοὺς ἀγίους καὶ πιστοὺς αὐτοῦ, εἶτε ἐν Ἰουδαίοις, εἶτε¹⁷ ἐν ἔθνεσιν, ἐν ἐνὶ σώματι τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ.

II. *Christus vere in carne passus est. Contra Docetas.*

Ταῦτα¹ γὰρ πάντα ἔπαθεν δι' ἡμᾶς, ἵνα σωθῶμεν. Καὶ ἀληθῶς ἔπαθεν, ὡς καὶ ἀληθῶς ἀνέστησεν ἑαυτὸν,² οὐχ' ὡς περ ἄπιστοί τινες λέγουσιν, τὸ δοκεῖν³ αὐτὸν πεπονθέναι, αὐτοὶ τὸ δοκεῖν⁴ ὄντες, καὶ καθὼς φρονοῦσιν καὶ συμβήσεται αὐτοῖς, οὐδὲν ἀσωμάτοις καὶ δαιμονικοῖς.

7) Immobilitatem et firmitatem fidei illorum illustrat, dum eos adeo stabiles pronunciat, ac si clavis quibusdam fixi essent cruci Christi. Χριστῷ συνεσταύρωμαι. Gal. 2, 20. Cfr. 6, 14. In Actis Pionii καθηλωσεῖς illius Martyris memorabantur, ut tradit Eusebius. (H. E. IV, 15.) Eleganter haec exprimuntur a Clem. Alex. Paedag. III, 12. (p. 303. ed. Potter.) Greg. Naz. 276. A. (Tom. I. ed. Morel.) Vide etiam Theodotum Ancyranum, p. 25.) πῶς ὁ Κύριος τῆς δόξης ἐσταύρωται, εἰ μὴ ἄρα ἔγνωσιν πρὸς τὸν καθηλωθέντα ἐπέησατο; Ps. 119, 121. Καθ' ἡλώσω τὰς σαρκάς μου de Christo aliqui interpretati sunt, ut Barnabas p. 219. (ed. Voss. c. 4.) Pearson.

8) I. e. ex integro ac sine ullo defectu. Smilh.

9) ἡδρασμένους C L, ἐδρασμένους Voss. et editt. ante Jacobsonum. Particulam καὶ antecedentem deesse ap. Voss. Cot. Cler., idem minus accurate scribit.

10) Locus laudatus a Theodoretō Dial. I. T. IV. p. 49. ed. Schulze.

11) Θεότητα leg. Theodoretus, φῦσιν Argm.

12) Cfr. Matth. 3, 15.

13) Καθηλωμένον C L, illic quidem

u supra. Etiam in nostris Codd. interpolatis O V habes καθηλωμένου.

14) Sc. ligni; Christus, pendens in ligno, quasi fructus eius intelligitur. Cfr. ad Trall. c. 11. Pears.

15) Θεομακαρίτου dedi ex C. Nec aliud quidquam in Cod. Med. apparet, quamvis lac. inter rugas illius hoc loco replicatas ε p. τ facillime latere posse opinetur. Interpolator Θεομακαρίστου, quod repetierunt editt. excepto Vossio, qui quidem impressit Θεομακαρίου.

16) Isai. 5, 26. 49, 22.

17) ἔντε — ἔντε L C, iu hoc quidem emendatum man. sec. in εἶτε— εἶτε.

Cap. II. 1) Omnia quaedam passionem includebant; multa enim sustinuit praeter crucem. Αἰ' ἡμᾶς, phrasis praecipue notanda: an loco nostri? ut duo dicat, an pro nobis, an propter nos? Rom. 4, 25. I Cor. 8, 11. II Cor. 8, 9. I Thess. 5, 10. I Petr. 1, 20. Finis passionum Christi ἵνα σωθῶμεν plane Apostolice. Cfr. Poly carp. ad Philipp. c. 8. Pearson. Refert Hef. ad Ioannis doctrinam de carne Christi. I Ioann. 4, 2. 1, 1. 2. 22.

2) Cfr. infra c. 7. σάρκα τοῦ σωτήρος ἡμῶν . . . ἦν ὁ πατήρ ἡγειρεν. Ep. ad Trall. c. 9. Ioann. 10, 17. Ep. ad Rom. 4, 24.

cruci Domini Iesu Christi, quoad carnem et animam, et firmatos in caritate per sanguinem Christi, persuasissimum habentes, Dominum revera esse ex genere David secundum carnem, filium Dei secundum voluntatem et potentiam Dei, natum vere ex virgine, baptizatum a Ioanne, ut impleretur ab eo omnis iustitia, vere sub Pontio Pilato et Herode tetrarcha clavis confixum pro nobis in carne. Ex hoc fructu nos sumus per divine beatam passionem eius, ut per resurrectionem suam in secula elevet vexillum pro sanctis et fidelibus suis, sive in Iudaeis, sive in gentibus, in uno corpore ecclesiae suae.

Domini Iesu Christi, tam carne, quam spiritu, et stabilitos in caritate in sanguine Christi, plena firmaque fide credentes in Dominum nostrum vere oriundum ex genere David secundum carnem, filium Dei secundum voluntatem et virtutem Dei, vere natum ex Virgine, baptizatum a Ioanne, ut impleretur ab ipso omnis iustitia; sub Pontio Pilato et Herode tetrarcha vere cruci affixum pro nobis in carne: de quo fructu nos sumus per divinam beatamque eius passionem, ut tolleret signum in secula per resurrectionem sanctis et fidelibus suis, sive in Iudaeis, sive in gentibus fuerint in uno corpore Ecclesiae suae.

II. *Christus vere in carne passus est. Contra Docetas.*

Omnia autem haec passus est propter nos, ut salutem consequeremur. Et revera passus est, ut et revera seipsum rescuscitavit; non, ut quidam infideles dicunt, secundum apparentiam eum passum esse, ipsi secundum apparentiam existentes; et quaemadmodum sapiunt, sic et continget eis, quippe qui phantastici sint et diabolici.

* II. Haec enim omnia passus est propter nos, ut salvaremur; et vere passus est, quemadmodum et vere rescuscitavit semetipsum. Non ut quidam ineruditi eum sola opinione passum affirmant, ipsi sola opinione existentes, et ut sentiunt, ita quoque eveniet ipsis, qui corpore cassi et daemoniaci sunt.

3) Unde hi Haeretici *λοχηταί*. Eorum origo a Simone Mago. His autem maxime in Episcopatu infestus est S. Ignatius. Nam Menander, discipulus Simonis et Doceta, Ignatio synchronus fuit. De eo Iustinus Martyr paucis annis post Ignatii Martyrium: *Μένανδρον . . . ἐν Ἀντιοχείᾳ γενόμενον, πολλοὺς ἑξαπατήσαι διὰ μαγικῆς τέχνης οἶδαμεν.* (Apol. 1. c. 26. Opp. p. 59. ed. Ben.) Menandri discipulus erat Saturnilus, ut

tradit Irenaeus, I, 22. (24, 2. p. 100. ed. Massuet.) et post eum Epiphanes; qui etiam docuit Salvatore *pulativo visum hominem*, et *τὰ πάντα ἐν τῷ δοκεῖν πεποιηθέναι.* Pearson. Cfr. ad Trall. c. 10.

4) Eiusmodi paronomasiae saepius apud Ignatium leguntur, e. g. in inscriptione epistolae ad Polycarpum, in Ep. ad Rom. c. 8, ad Trall. c. 5. H.

III. *Christus et post resurrectionem in carne fuit.*

Ἐγὼ γὰρ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν σαρκὶ αὐτὸν οἶδα καὶ πιστεύω ὄντα. Καὶ ὅτε πρὸς τοὺς περὶ Πέτρον ἦλθεν, ἔφη αὐτοῖς· λάβετε, ψηλαφήσατέ⁴ με, καὶ ἴδετε, ὅτι οὐκ εἰμὶ δαιμόνιον ἀσάματον. Καὶ εὐθύς αὐτοῦ ἦψαντο, καὶ ἐπίστευσαν, κραθέντες⁵ τῇ σαρκὶ αὐτοῦ καὶ τῷ πνεύματι. Διὰ τοῦτο καὶ θανάτου κατεφρόνησαν, ἠυρέθησαν δὲ ὑπὲρ θάνατον. Μετὰ⁶ δὲ τὴν ἀνάστασιν συνέφαγεν αὐτοῖς καὶ συνέπιεν ὡς σαρκικὸς, καίπερ πνευματικῶς ἠνωμένους τῷ πατρὶ.

IV. *Cavete vobis ab haereticis istis. Nisi Christus vere passus esset, nec ego paterer.*

Ταῦτα δὲ παραινῶ ὑμῖν, ἀγαπητοὶ, εἰδὼς ὅτι καὶ ὑμεῖς οὕτως ἔχετε. Προφυλάσσω δὲ ὑμᾶς ἀπὸ τῶν θηρίων τῶν ἀνθρωπομόρφων, οὓς οὐ μόνον δεῖ ὑμᾶς μὴ παραδέχεσθαι, ἀλλ' εἰ δυνατόν ἐστι μηδὲ συναντᾶν, μόνον δὲ προσεύχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν, ἐάν πως μετανοήσωσιν, ὅπερ δύσκολον. Τοῦτου δὲ ἔχει ἐξουσίαν Ἰησοῦς Χριστὸς, τὸ ἀληθινὸν ἡμῶν ζῆν. Εἰ γὰρ τὸ δοκεῖν ταῦτα ἐπράχθη ὑπὸ τοῦ κυρίου ἡμῶν, κἀγὼ τὸ δοκεῖν δέδεμαι. Τί δὲ καὶ ἐαντὸν³ ἔκδοτον δέδωκα τῷ θανάτῳ, πρὸς πῦρ, πρὸς μάχαιραν, πρὸς θηρία; Ἄλλ' ἔγγυς μαχαίρας ἔγγυς Θεοῦ,⁴ μεταξύ θηρίων μεταξύ Θεοῦ· μόνον ἐν τῷ ὄνοματι Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἰς τὸ συμπαθεῖν⁵ αὐτῷ πάντα ὑπομένω, αὐτοῦ με ἐνδυναμοῦντος τοῦ τελείου ἀνθρώπου γενομένου.

V. *Periculum erroris Docelarum.*

Ὅν τινες ἀγνοοῦντες ἀρνοῦνται, μᾶλλον δὲ ἠρνήθησαν ὑπ' αὐτοῦ, ὄντες συνήγοροι τοῦ θανάτου μᾶλλον, ἢ τῆς ἀληθείας· οὓς οὐκ ἔπει-

Cap. III. 1) Laudant h. l. Euseb. H. E. III, 36. et Theodoret. Dial. II. l. c. p. 127. Refert Hef. ad C. W. Fr. Walch: *nam Ignatius Christum post resurrectionem in carne viderit.* Programma pasch. Gotting. 1772.

2) *περὶ* in C man. pr. superadditum. Ad oram: *ὁ περὶ Πέτρον.*

3) Cum eiusmodi elocutio apud nullum quattuor Evangelistarum extet, iam Eusebius H. E. l. c. quaerit *οὐκ οἶδα, ὁπόθεν τοῖς ἡτοιῖς κέχρηται.* Hieronymus in cat. scriptorum eccl. ex evangelio Nazaraeorum eam provenisse putat. Pearsono tamen ex traditione desumpta videtur, cum Vedelius contendat, constatam fuisse eam ex evang. Lucae 24, 36—40,

4) *ψηλαφήσατέ* C, man. sec. a supra. 5) *Recepti κραθέντες* ex CL, quod unice genuinum sensum antecedentium reddet; *κρατηθέντες* auctore Vossio editi. omnes, minus ex indole linguae graecae. Dein τὸ πνεύματι C, man. sec. τῷ supra. Armenius leg. videtur *ὁ κραθέντες τῇ*

σαρκὶ καὶ τῷ αἵματι αὐτοῦ. Nollius l. l. malebat *ἀνακραθέντες.*

6) Cfr. Act. 10, 41. S. Augustini Ep. 49.

Cap. IV. 1) Cfr. Theodoret. Dial. I. l. c. p. 50.

2) τὸ C L, τῷ Theodoretus Dial. I. p. 50, Vossius et alii. Sed cum illud non minus graecum sit, quam hoc, Codicum auctoritatem etiam ἐν ἀδιαφόροις religiose sequamur. Cfr. Ep. ad Trall. c. 10. initio.

3) *ἐαντὸν* C L = *ἐμαντὸν*, ut libb. imp. Vossium secuti ante Jacobsonum. Cfr. ad Trall. c. 3.

4) *ἔγγυς* - *μεταξὺ Θεοῦ* ex apocrypha Doctrina Petri sumta videntur. Cfr. Denzinger l. c. p. 102. H. ed. IV.

5) Cfr. Rom. 8, 17. *εἶπερ συμπασχομεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν.*

Cap. V. 1) Similem *ἐπανόρθωσιν* Pearsonus indicat in inscript. Ep. ad Polyc. *ἐπισκόπων* — *μᾶλλον ἐπισκοπημένῳ* (vulg.). Cfr. Matth. 10, 33. Luc. 12, 9.

III. *Christus et post resurrectionem in carne fuit.*

Ego enim scio, et post resurrectionem eum in carne fuisse, et credo eum adhuc in carne esse. Et quando ad Petrum et socios eius venit, eis dixit: ,apprehendite, palpate me, et videte, quod non sim daemonium incorporale.' Et confestim ipsum tetigerunt et crediderunt, mixti eius carni et spiritui. Propter hoc etiam mortem contempserunt, et mortis sunt inventi victores. Post resurrectionem autem cum illis comedit et bibit, ut carnalis, quamvis spiritualiter unitus esset Patri.

* III. Ego enim etiam post resurrectionem in carne ipsum novi, et esse credo: etenim quando ad Petrum sociosque eius venit, ait ipsis: ,Accipite, palpate me, et videte, quod non sum daemonium incorporale.' Et statim eum contrectarunt et crediderunt, mixti eius carni et spiritui. Quapropter et mortem contempserunt; nam morti superiores inventi fuerunt. Post resurrectionem vero cum ipsis comedit et bibit tanquam carnalis, licet spiritualis unitus esset cum Patre.

IV. *Cavete vobis ab haereticis istis. Nisi Christus vere passus esset, nec ego palerer.*

De his autem admoneo vos, charissimi, quamvis vos idem sentire sciam. Sed praemunio vos contra feras, humana specie indutas, quos non solum oportet vos non recipere, sed, si possibile est, neque obviam eis fieri, solum vero pro eis orare, num aliquam poenitentiam agant, quod admodum difficile est. Huius autem potestatem habet Iesus Christus, qui vera est vita nostra. Si autem illud ad apparentiam tantum a Domino nostro peractum est, et ego ad apparentiam tantum victus sum. Cur vero et meipsum tradidi morti, ad ignem, ad gladium, ad bestias? Verum, qui prope gladium, prope Deum est, qui cum bestiis, cum Deo est; dummodo sit in nomine Iesu Christi. Ut simul cum illo patiar, omnia sustineo, ipso roborante me, qui perfectus homo factus est.

* IV. De his autem commoneo vos, carissimi, sciens et vos ita sentire: sed praemunio vos contra feras humanam formam prae se ferentes, quas vos non modo non suscipere, sed occursum quoque earum, si fieri potest, vitare decet; solumque pro iis orare, si quando poenitentia ducantur, quod difficile est. Illud vero in sua potestate solum habet Iesus Christus, vera nostra vita. Si enim sola opinione ista facta fuere a Domino nostro, et ego opinione solum victus sum. Cur vero meipsum morti obtuli, ad ignem, ad gladium, ad feras? Sed vicinus gladio, vicinus Deo; septus feris, septus Deo: tantum in nomine Iesu Christi, ut ipsi compatiar. Omnia sustineo, ipso me confortante, qui perfectus homo natus est.

V. *Periculum erroris Docetarum.*

Eum stulti quidam abnegant, potius autem ab eo abnegantur, patroni mortis magis, quam veritatis; quibus nec prophetiae persuasero,

* V. Quem nonnulli ignorantem negant, vel potius negati sunt ab ipso, cum sint patroni mortis potius, quam veritatis, quos nec Prophe-

σαν αἱ προφητεῖαι, οὐδ' ὁ νόμος Μωσέως,² ἀλλ' οὐδὲ μέχρι νῦν τὸ εὐαγγέλιον, οὐδὲ τὰ ἡμέτερα τῶν κατ' ἄνδρα παθήματα. Καὶ γὰρ περὶ ἡμῶν τὸ αὐτὸ φρονοῦσιν.³ Τί⁴ γὰρ με ὠφελεῖ τις, εἰ ἐμὲ ἐπαινεῖ, τὸν δὲ κύριόν μου βλασφημεῖ, μὴ⁵ ὁμολογῶν αὐτὸν σαρκοφόρον; Ὁ δὲ τοῦτο μὴ λέγων τελείως αὐτὸν ἀπίρηται, ὧν⁶ νεκροφόρος. Τα δὲ ὀνόματα αὐτῶν, ὄντα ἄπιστα, οὐκ ἔδοξέν μοι⁷ ἔγγράφαι. Ἄλλα μὴδὲ γένοιτό μοι αὐτῶν μνημονεύειν, μέχρις οὐ μετανοήσωσιν⁸ εἰς τὸ πάθος, ὃ ἐστὶν ἡμῶν ἀνάστασις.

VI. *Qui non credit in sanguinem Christi, iudicabitur, etsi angelus esset. Haereticis istis etiam virtutes desunt.*

Μηδεὶς πλανάσθω. Καὶ τὰ ἐπουράνια, καὶ ἡ δόξα τῶν ἀγγέλων, καὶ οἱ ἄρχοντες ὄρατοί τε καὶ ἀόρατοι, ἐὰν μὴ πιστεύσωσιν² εἰς τὸ αἷμα Χριστοῦ,³ κἀκείνους κρῖσις ἐστίν. Ὅ⁴ χωρῶν χωρεῖται. Τόπος μὴδένα φυσιοῦται· τὸ γὰρ ὅλον ἐστίν⁵ πίστις καὶ ἀγάπη, ὧν οὐδὲν προκέρκρται. Καταμάθετε δὲ τοὺς ἐτεροδοξοῦντας εἰς τὴν χάριν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν εἰς ἡμᾶς ἔλθουσιν, πῶς ἐναντίοι εἰσὶν τῇ γνώμῃ τοῦ Θεοῦ. Περὶ ἀγάπης οὐ μέλει αὐτοῖς, οὐ περὶ χήρας, οὐ περὶ ὄρφανου, οὐ περὶ θλιβομένου, οὐ περὶ δεδεμένου ἢ λελυμένου, οὐ περὶ πεινῶντος⁶ ἢ διψῶντος.

VII. *Haeretici isti abstinent ab Eucharistia, carnem Christi eam esse negantes. Recedamus ab iis.*

Εὐχαριστίας καὶ προσευχῆς ἀπέχονται,¹ διὰ τὸ μὴ ὁμολογεῖν, τὴν εὐχαριστίαν σάρκα εἶναι τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ὑπέρ τῶν² ἁμαρτιῶν ἡμῶν παθοῦσαν, ἣν τῇ χρηστότητι ὁ πατήρ ἠγειρεν.

2) Cfr. Luc. 24, 44.

3) I. e. qui incarnationem Christi impugnant, illi universos homines evertunt, eorum redemptionem per mortem Christi negantes. Seu: qui dicunt, Christum κατὰ τὸ δοκεῖν tantum esse passum, ii nos quoque κατὰ τὸ δοκεῖν (i. e. in vanum) pati contendunt necesse est. H. Aliter Galliccioli adnotans: Non già che costoro pensassero nei martiri patimenti fantastici e in apparenza, come pensavano di Cristo; ma il santo cava ciò come illazione. Simil maniera fu nel capo antecedente.

4) Eadem habes ap. Theodoret. Dial. I. p. 50.

5) Cfr. I Ioann. 4, 2. 3. Christus dicitur σαρκοφόρος, Ignatius θεοφόρος, is qui negat incarnationem Christi νεκροφόρος, i. e. qui vivens portat funus suum, i. e. qui ipse mortuus est. H. Particulam μὴ in textu Codicis C. omissam man. sec. orae adscripsit.

6) ὧν C, man. sec. ὧν in marg.

7) ἔδοξέν μοι C L, ἔδοξέ μοι edit.

8) I. e. donec respiciant, et Christum

reapse mortuum esse et e mortuis surrexisse credant. De modo loquendi cfr. infra c. 9. εἰς Θεὸν μετανοεῖν et Ep. ad Philad. c. 8. ἔὰν μετανοήσωσιν εἰς ἐνότητι Θεοῦ.

Cap. VI. 1) Cfr. Gal. 1, 8. Ephes. 1, 21.

2) πιστεύσωσιν recte substituit Voss., πιστεύσωμεν C L.

3) Apud Cureton. p. 42. Timothei Alexandrini fragmentum Syriacum post Χριστοῦ exhibet ὃ ἐστὶ Θεοῦ, in altero fragmento p. 48. est ὃς ἐστὶ Θεός.

4) Vid. Matth. 19, 12.

5) ἐστὶν ex C L, ἐστὶ edit. In marg. C man. sec. οὔτε πίστις ἀγάπης προκέρκρται, οὔτε ἀγάπη πίστεως. Cfr. Ep. ad Magn. c. 1.

6) πεινῶντος C, man. sec. ὦ (sic) in marg. Jacobsonus in utraque ed. periodum subsequentem traxit ad c. 6. a verbis Οἱ οὖν septimum exordiens.

Cap. VII. 1) Verba Εὐχαριστίας καὶ προσευχῆς ἀπέχονται desunt in Pseudo-Ignatio, cum tamen citentur a Theodoro, Dial. III. hoc modo: Εὐχαριστίας καὶ προσφορᾶς οὐκ ἀποδέχονται. (IV, 1.

nec Mosis lex, sed nec Evangelium in hunc usque diem, neque nostrae singulorum passiones. Nam et de nobis idem sentiunt. Quid enim mihi prodest, si quis me laudet, Dominum autem meum blasphemet, eum carnem assumpsisse negans? Qui vero id non profitetur, is prorsus eum negavit, ipse funus portans. Nomina vero eorum, cum sint infidelia, non visum mihi est scribere. Et absit a me, ut eorum mentionem faciam, donec revertantur ad passionem Christi, quae est nostra resurrectio.

tiae persuasere, neque lex Mosaica, neque ipsum Evangelium hactenus, neque nostri, quos singuli perferimus, cruciatus: nam et de nobis idem sentiunt. Quid enim mihi prodest, si quis me laudet, Dominum autem meum blasphemet, non confitens ipsum carne indutum? Qui vero id non dicit, prorsus ipsum negavit, cadaver circumferens. Ceterum nomina eorum, cum sint infidelia, his literis inserere non libuit. Sed absit a me, ut eorum mentionem faciam, donec respiscant ad passionem, quae est nostra resurrectio.

VI. *Qui non credit in sanguinem Christi, iudicabitur, etsi angelus esset. Haereticis istis etiam virtutes desunt.*

Nemo erret. Et si coelestes, et gloria angelorum, et principes visibiles et invisibiles non credant in sanguinem Christi, et ipsi iudicantur. ,Qui capere potest, capiat.' Locus neminem efferat; totum enim est fides et charitas, quibus nihil praestantius. Considerate vero eos, qui de gratia Iesu Christi, quae ad nos venit, alienam opinionem tuentur, quomodo contrarii sint divinae voluntati. Non charitas eis curae est, non vidua, non pupilla, non oppressus, non vinctus vel solutus, non esuriens vel sitiens.

* VI. Nemo erret, et coelestia, et gloria Angelorum, et principes visibiles et invisibiles. Si non credimus in sanguinem Christi, etiam illis iudicium est. ,Qui capit, capiat.' locus neminem inflat: totum namque et praecipuum est fides, et caritas, quibus nihil praestantius est. Considerate autem eos, qui aliena sentiunt de gratia Iesu Christi, quae in nos pervenit, quomodo adversentur sententiae Dei circa dilectionem: nulla ipsis cura est neque de vidua, neque de pupillo, neque de afflicto, neque de vincto; neque de liberato, neque de esuriente aut sitiente.

VII. *Haeretici isti abstinere ab Eucharistia, carnem Christi eam esse negantes. Recedamus ab iis.*

Ab Eucharistia et oratione abstinere, eo quod non confiteantur, Eucharistiam carnem esse salvatoris nostri Iesu Christi, quae pro peccatis nostris passa est, quamque Pater benignitate sua suscitavit. Qui ergo

* VII. Eucharistia et oratione abstinere, eo quod non confitentur Eucharistiam carnem esse Salvatoris nostri Iesu Christi, quae pro peccatis nostris passa est, quam sua benignitate Pater resuscitavit.

p. 231. ed. Schulze). Nostram tamen lectionem etiam agnoscit Armachani vetus versio. *Vossius*. Codd. C L membrum exhibent integrum, sicuti vet. Int. et Arm.

2) τῶν Iac. recepit ex L, approbante nunc C, in cuius marg. man. sec. περί τῆς εὐχαριστίας. Vid. supra c. 2. et Ep. ad Trall. c. 9.

Οὖν ἀντιλέγοντες τῇ διαφεῖ τοῦ Θεοῦ συζητοῦντες ἀποθνήσκουσιν.³ Συνέφερε⁴ δὲ αὐτοῖς ἀγαπᾶν,⁵ ἵνα καὶ ἀνασταῶσιν. Πρέπον οὖν ἐστὶν ἀπέχεσθαι τῶν τοιούτων, καὶ μῆτε κατ' ἴδιαν περὶ αὐτῶν λαλεῖν, μῆτε κοινῇ προσέχειν⁶ δὲ τοῖς προφηταῖς, ἐξαιρέτως δὲ τῷ εὐαγγελίῳ, ἐν ᾧ τὸ πάθος ἡμῖν δεδήλωται, καὶ ἡ ἀνάστασις τετελειώται.⁷ Τοὺς δὲ μερισμούς φευγετε, ὡς ἀρχὴν κακῶν.⁸

VIII. Nihil sine episcopo peragatur.

Πάντες τῷ ἐπισκόπῳ ἀκολουθεῖτε, ὡς Ἰησοῦς Χριστὸς τῷ πατρὶ· καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ, ὡς τοῖς ἀποστόλοις· τοὺς δὲ διακόνους ἐντρέπεσθε, ὡς Θεοῦ ἐντολήν.¹ Μηθεὶς χωρὶς² τοῦ ἐπισκόπου τι πράσσεται τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἐκείνη βεβαία εὐχαριστία ἡγείσθω, ἣ ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον οὖσα, ἣ ᾧ ἂν αὐτὸς ἐπιτρέψῃ.³ Ὅπου ἂν φανῇ ὁ ἐπίσκοπος, ἐκεῖ τὸ πλήθος ἔστω· ὡς περὶ οὗπου ἂν ᾗ ἡ Χριστὸς Ἰησοῦς, ἐκεῖ ἡ καθολικὴ ἐκκλησία. Οὐκ ἐξόν ἐστὶν χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου οὔτε βαπτίζειν, οὔτε ἀγαπῆν ποιεῖν· ἀλλ' ὃ ἂν ἐκείνος δοκιμάσῃ, τοῦτο καὶ τῷ Θεῷ εὐάρεστον, ἵνα ἀσφαλές⁴ ἦ καὶ βέβαιον πᾶν ὃ πράσσεται.

IX. Honorate episcopum. Me in omnibus recreastis.

Εὐλογόν ἐστιν λοιπὸν¹ ἀνανῆσαι, καὶ, ὡς ἔτι καιρὸν² ἔχομεν, εἰς Θεὸν μετανοεῖν. Καλῶς ἔχει, Θεὸν καὶ ἐπίσκοπον εἶδέναι. Ὁ τιμῶν ἐπίσκοπον ὑπὸ Θεοῦ τετιμῆται· ὁ λάθρα ἐπισκόπου τι πράσσων τῷ διαβόλῳ λατρεύει. — Πάντα οὖν ὑμῖν ἐν χάριτι περισσευέτω· ἄξιοι γὰρ ἔστε. Κατὰ πάντα με³ ἀνεπαύσατε, καὶ ὑμᾶς Ἰησοῦς Χριστός. Ἀπόντα με καὶ παρόντα ἡγαπήσατε. Ἀμείβοι⁴ ὑμῖν Θεός, δι' ὃν πάντα ὑπομένοντες αὐτοῦ τεύξεσθε.

3) Ita C I., ἀποθνήσκουσι Voss. et alii.

4) Συνέφερε cum C, Συνέφερεν L et vulg.

5) Graziani, qui vertit: 'Sarebbe poi utile per loro l'acquetarso' nec de diligendis iis, qui aliter in hac re sentiunt, nec de Agapis explicat, sed de coena Domini celebranda.

6) προσέχει C, γ man. sec. additum.

7) Graziani: e in cui leggiamo essere stata consumata la risurrezione.

8) Ad oram Codicis C: μερισμός ἀρχὴ κακῶν. Haec ultima cap. sententia ap. Iacobsonum exordium est subsequentis.

Cap. VIII. 1) Vid. Ep. ad Trall. c. 13.

2) Vgt. Int. sine Episcopo, quod est ἄρεν, non satis plene. Separatim ab Episcopo, vel seorsim. Χωρὶς nunc ut adverbium, nunc ut praepositio Graecis usurpatur. Ubi adverbium est, clare separationem indicat; sed et eadem signi-

ficatio est, ubi loco praepositionis ponitur. Vide Gatak. Msc. pp. 2. 3. (Opp. Crit. 410. 411.) ubi ex loco Xenophonitidis haec optime explicantur. S. Io. 15. 5. χωρὶς ἐμοῦ, ad quem locum vide Bezzam. Pearson.

3) Ἐπιστρέψῃ C in textu, ἐπιτρέψῃ ad oram.

4) ἦ in C man. sec. supraadditum.

5) Gallicciolli adnotat: Cioè, quel ceto, ove è Cristo, debbe di certo confessarsi essere una porzione della Chiesa di lui Cattolica.

6) ἵνα ἀσφαλές C Voss., ἵν' ἀσφαλές lac. c. L.

Cap. IX. 1) Cfr. Ep. ad Eph. c. 11.

2) Cfr. Gal. 6, 10.

3) μὲν C. Legendum fortasse κατὰ πάντα μὲν ἀνεπαύσατέ με.

4) Ita diphthongis transpositis explicanda est scriptio ἀμοίβει in utroque Cod. obvia, Ἀμείβῃ cum Vossio edit. ante Iacobsonum.

contradicunt huic dono Dei, altercantes moriuntur. Utile autem esset illis diligere, ut et resurgerent. Decet itaque abstinere a talibus, et nec in privato nec in communi colloquio de illis verba facere; attendere autem prophetis, praecipue autem Evangelio, in quo passio nobis ostensa, et resurrectio perfecte demonstrata est. Divisiones autem fugite, ut principium malorum.

Quicumque igitur muneri divino contradicunt, disquirendo moriuntur. Conduceret autem ipsis caritas, ut et resurgerent. Decet igitur abstinere ab eiusmodi, nec privatim nec publice de illis loqui; attendere autem Prophetis, et omnium maxime Evangelio, in quo nobis passio ob oculos posita, et resurrectio perfecte explicata est. Separationem autem fugite, ut fontem malorum.

VIII. *Nihil sine episcopo peragatur.*

Omnes episcopo obtemperate, ut Iesus Christus Patri; et presbyterio ut apostolis; diaconos autem revereamini ut Dei mandatum. Separatim ab episcopo nemo quidquam faciat eorum, quae ad ecclesiam spectant. Valida Eucharistia habeatur illa, quae sub episcopo peragitur, vel sub eo, cui ipse concesserit. Ubi comparuerit episcopus, ibi et multitudo sit; quemadmodum ubi fuerit Christus Iesus, ibi catholica est ecclesia. Non licet sine episcopo neque baptizare, neque agapen celebrare; sed quodcumque ille probaverit, hoc et Deo est beneplacitum, ut firmum et validum sit omne quod peragitur.

* VIII. Omnes Episcopum sequimini, ut Iesus Christus Patrem, et Presbyterorum collegium, tanquam Apostolos; Diaconos autem revereamini, ut praeceptum divinum. Sine Episcopo nemo quicquam faciat eorum, quae spectant ad Ecclesiam. Ea Eucharistia rata habeatur, quae sub Episcopo fuerit vel cui ipse concesserit. Ubi comparuerit Episcopus, ibi et multitudo sit: quemadmodum ubi est Christus, ibi Ecclesia catholica. Non licet sine Episcopo neque baptizare, neque agapen celebrare; sed quicquid ille probaverit, hoc et Deo gratum erit, ut firmum ratumque sit, quicquid agitur.

IX. *Honorate episcopum. Me in omnibus recreastis.*

Rationi ceterum convenit, iterum sobrios fieri, et dum adhuc tempus habemus, ad Deum per poenitentiam redire. Bonum est, Deum et episcopum honorare. Qui honorat episcopum, a Deo honoratus est; qui clam episcopo aliquid agit, diabolo servit. — Omnia nunc abundanter vobis gratia largiatur; digni enim estis. Omni modo me recreastis, et vos Iesus Christus. Absentem me et praesentem dilexistis. Retribuat vobis Deus, propter quem omnia sustinentes ipsum adipiscemini.

* IX. Consentaneum est deinceps iam resipiscere, et dum adhuc tempus habemus, ad Deum per poenitentiam converti. Bonum est, Deum et Episcopum agnoscere. Qui honorat Episcopum, honoratur a Deo, qui clam Episcopum aliquid facit, diabolo obsequium praestat. Omnia igitur vobis cum gratia fiant; digni enim estis. Per omnia me recreastis: ita et vos recreet Iesus Christus. Absentem me et praesentem dilexistis; retribuatur vobis Deus, propter quem omnia sustinentes ipso potissimum

X. *Comites meos benevole suscepistis; non deerit vobis merces.*

Φίλωνα και Πέρον Ἀγαθόπουον, οἱ ἐπηκολούθησάν μοι εἰς λόγον Θεοῦ, καλῶς ἐποιήσατε ὑποδεξάμενοι ὡς διακόνους Χριστοῦ Θεοῦ· οἱ καὶ εὐχαριστοῦσιν τῷ κυρίῳ ὑπὲρ ὑμῶν,³ ὅτι αὐτοὺς ἀνεπαύσατε κατὰ πάντα τρόπον. Οὐδὲν ὑμῖν οὐ μὴ ἀπολείται.³ Ἀντίφωρον ὑμῶν τὸ πνεῦμά μου καὶ τὰ δεσμά μου,⁴ ἃ οὐχ ὑπερφανήσατε,⁵ οὐδὲ ἐπσχύνθητε. Οὐδὲ ὑμᾶς ἐπαισχυνθήσεται ἡ τελεία πίστις, Ἰησοῦς Χριστός.⁶

XI. *Mittite legatum ad Antiochenos ob pacem restitutam.*

Ἡ προσευχὴ ὑμῶν ἀπῆλθεν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας· ὅθεν δεδεμένος θεοπρεπεστάτοις δεσμοῖς, πάντας ἀσπάξομαι, οὐκ ὦν ἄξιος ἐκείθεν εἶναι, ἔσχατος αὐτῶν, ὧν κατὰ θέλημα³ δὲ [Θεοῦ] κατηξιώθην, οὐκ ἐκ συνειδότος,³ ἀλλ' ἐκ χάριτος Θεοῦ, ἣν εὐχομαι τελείαν μοι δοθῆναι, ἵνα ἐν τῇ προσευχῇ ὑμῶν Θεοῦ ἐπιτύχω.⁴ Ἴνα οὖν τέλειον ὑμῶν γένηται τὸ ἔργον καὶ ἐπὶ γῆς καὶ ἐν οὐρανῷ, πρέπει εἰς τιμὴν Θεοῦ χειροτονήσαι⁵ τὴν ἐκκλησίαν ὑμῶν θεοπρεσβύτην⁶, εἰς τὸ γενόμενον ἕως Συρίας συγκαρῆναι αὐτοῖς, ὅτι εἰρηνεύουν, καὶ ἀπέλαβον τὸ ἴδιον μέγεθος, καὶ ἀπεκατεστάθη αὐτοῖς τὸ ἴδιον σωματεῖον.⁷ Ἐφάνη μοι οὖν⁸ ἄξιον πρῶγμα, πέμψαι τινα τῶν ὑμετέρων⁹ μετ' ἐπιστολῆς, ἵνα συνδοξάσῃ τὴν κατὰ Θεὸν αὐτοῖς γενομένην

Cap. X. 1) ὄρων in utroquo Ms. Observat Vossius: „Lego Πέρον. Reo Agathopodi erat nomen bono huic viro, quem laudat Ignatius. Male autem inde duo nomina efformarunt interpretes. Neque contenti hoc errore, pro Reo substituerunt *Gaium* et *Gavium*. Sed et Agathopodis nomen quam varie corruptum fuerit, videsis apud Armachanum. Unum id esse nomen, adparet cum ex hoc loco, tum etiam magis ex epistola ad Philadelphenses (c. 11.): ὑπηρετεῖ μοι ἄμα Πρω Ἀγαθόποδι ἀνδρὶ ἐκλεκτῷ, δεσ ἀπὸ Συρίας κτλ. Hic est, puto, ille Agathopus, ad quem scribit Valentinus Haereticus apud Clementem Στραων. III. Οὐαλεντίνος δὲ ἐν τῇ πρὸς Ἀγαθόποδα ἐπιστολῇ, κτλ. In inscriptionibus nomen Agathopus saepius occurrit.“ Unde miror, quod post Πέρον in d. Vossiana καὶ copula inserta est.

2) ἡμῶν C. L.

3) Graziani: Nulla per voi sarà perduto.

4) Loquitur tamquam martyr, vitam suam eorum loco positurus; ideoque addit καὶ τὰ δεσμά μου. Pearson. Cfr. Ep. ad Eph. c. 21; ad Polyc. c. 2 et 6.

5) ὑπερφανήσατε I. C, in hoc quidem man. sec. η ad oram. Tum ἐπαισχύνθητε Voss. et C in textu, η ad oram.

6) Iesus Christus fidei auctor et summator. Hebr. 12, 2.

Cap. XI. 1) An fama solum, an literis, an affectu? Effectu, procul dubio. Iac. Cfr. ad Philad. c. 10., ad Polyc. c. 7.

2) ἔσχατος αὐτῶν. ὧν κατὰ θέλημα dedi ex C, ἔσχατος αὐτῶν ὧν, κατὰ θέλημα Voss. et Riqq. editt. vel eadem vel pleniori interpunctione post ὧν distinguentes. Particula δὲ primitivo suo loco a librariis remota esse videtur, utpote quae minus vulgatae lectioni respondeat. Vix me tenere potui, quin post ὧν eam collocarem, aut cum tribus meis recensionis longioris Codd. prorsus excluderem. Dein nonnulli reponunt Θεοῦ post δὲ c. vulg. Interpolatoris textu. Sed in Codd. BOV l. c. deest τοῦ Θεοῦ, ita ut θέλημα absolute capiendum sit. Cfr. Ep. Polycarpi ad Philipp. c. 7. Sola faver versio vetus lat. Armenius leg. videtur κατὰ οὖν θέλημά μου.

3) Non quod mihi mei ipsi vel minimum sim conscius, quasi ipse meruissem. Smith. συνειδότως C, ος supra man. sec. In Cod. Med. teste Tischendorfio συνειδότως.

4) In C voc. ἐπιτύχω varie mutatum marginique tandem appositum est.

5) Cfr. II Cor. 8, 19. Ep. ad Philad. c. 10.

X. *Comites meos benevole suscepistis; non deerit vobis merces.*

Philonem et Rheum Agathopodem, qui me seculi sunt Dei causa, ut ministros Christi Dei suscipientes, bene fecistis. Ii quoque Domino gratias agunt propter vos, quod omnibus modis illos refeceritis. Nil horum vobis erit amissum. Vicissim recreent vos spiritus meus et vincula mea, quae non contempsistis, quorumque vos non puduit. Nec vestrum pudebit perfectam fidem, Iesum Christum.

* X. Philonem, Rheum et Agathopum, comites meos ad verbum Dei, quod excepistis, bene fecistis, tanquam ministros Christi Dei: qui etiam gratias Domino pro vobis agunt, quod omnibus modis ipsos refocillastis. Nihil vobis de beneficio perit; nam ego vicissim pro anima vestra impendere paratus sum spiritum meum et vincula mea, quae non despexistis, nec ob ea erubuitis. Quare nec de vobis erubescet consummata fides nostra Iesus Christus.

XI. *Mittite legatum ad Antiochenos ob pacem restitutam.*

Oratio vestra pervenit ad ecclesiam, quae est Antiochiae in Syria; unde vinculis Deo maxime placentibus ligatus [abductus], omnes saluto, illo episcopatu fungi non dignus, utpote illorum infimus, ex quibus [Dei] voluntas me dignata est, non iuxta conscientiam meam, sed ex gratia Dei, quam perfectam mihi dari opto, ut per orationem vestram Deum consequar. Ut nunc opus vestrum absolutum fiat coram Deo et hominibus, decet ad Dei honorem, ut ecclesia vestra eligat sacrum legatum, qui, cum ad Syriam usque venerit, congratuletur illis, quod pacem consecuti sint, et suam receperint magnitudinem, ac restitutum sit illis suum corpus. Digna igitur mihi res est visa, ut aliquem vestrum mittatis cum epistola, qui una cum illis glorificet tranquillitatem, quam iuxta Dei vo-

* XI. Oratio vestra pervenit ad Ecclesiam Antiochenam, quae est in Syria, unde ego vinctus vinculis Deo dignissimis omnes saluto: de cuius numero haberi dignus non sum; utpote novissimus eorum, quorum ex voluntate dignus habitus fui; non ex mea conscientia, sed ex gratia Dei: quam perfectam mihi concedi opto, ut per vestram orationem Deum assequar. Ut igitur perfectum sit opus vestrum et in terra et in coelo, decet ad Dei honorem, ut Ecclesia vestra eligat legatum sacrum, qui in Syriam profectus gratuletur ipsis, quod pacem consecuti fuerint, et suam receperint magnitudinem, et restitutum sit illis suum corpusculum. Operae igitur pretium mihi visum fuit, ut aliquem vestrum mittatis cum epistola, ut una cum illis Deum glorificet ob tranquillitatem,

6) Ita C L, *θεοπροπεσιτάτην* Vossius, subaudiens *τινά*, vel *τινά* *θεοπροπεσιτάτην*.

an ipsa christianorum grex persecutionis procella dissipata.

8) *ὄν* om. Vossius invitis Codd.

7) Quaero, an intelligendum sit corpusculum seu collegium presbyterorum,

9) *ἡμετέρων* C L Interpol. vet. Inl. Magis placet *ἡμετέρων*, ut invenio in prima edit. Hefelii.

ἐδίδαν, καὶ ὅτι λιμένος ἤδη ἐτύγγανεν¹⁰ τῇ προσευχῇ ὑμῶν. Τέλειοι ὄντες, τέλεια καὶ φρονεῖτε. Θέλουσιν¹¹ γὰρ ὑμῖν εὐπράσσειν Θεὸς ἔτοιμος εἰς τὸ παρασχεῖν.

XII. Salutationes.

Ἀσπάζεται ὑμᾶς ἡ ἀγάπη τῶν ἀδελφῶν τῶν ἐν Τρωάδι, ὃθεν καὶ γράφω ὑμῖν διὰ Βούρβου,¹ ὃν ἀπεστείλατε μετ' ἐμοῦ ἅμα Ἐφεσίοις, τοῖς ἀδελφοῖς ὑμῶν, ὃς² κατὰ πάντα με ἀνέπαυσεν. Καὶ ὠφελον³ πάντες αὐτὸν ἐμιμοῦντο, ὄντα ἐξεμπλάριον Θεοῦ διακονίας. Ἀμείψεται αὐτὸν ἡ χάρις κατὰ πάντα. Ἀσπάζομαι τὸν ἀξιόθεον ἐπίσκοπον, καὶ θεοπρεπέστατον πρεσβυτέριον, τοὺς συνδούλους⁴ μου διακόνους, καὶ τοὺς κατ' ἄνδρα καὶ κοινῇ πάντας, ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῇ σαρκὶ αὐτοῦ καὶ τῷ αἵματι, πάθει τε καὶ ἀναστάσει, σαρκικῇ τε καὶ πνευματικῇ, ἐν ὀνόματι,⁵ ἐν ἐνότητι Θεοῦ καὶ⁶ ὑμῶν. Χάρις ὑμῖν, ἔλεος, εἰρήνη, ὑπομονὴ διὰ παντός.

XIII. Salutationes.

Ἀσπάζομαι τοὺς οἴκους τῶν ἀδελφῶν μου σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, καὶ τὰς παρθένους, τὰς λεγομένας χήρας.¹ Ἐφάρωθέ μοι ἐν δυνάμει πνεύματος.² Ἀσπάζεται ὑμᾶς Φίλων,³ σὺν ἐμοὶ ὄν. Ἀσπάζομαι τὸν οἶκον Ταουῖας, ἣν εὐχομαι ἐδραῖσθαι πίστει καὶ ἀγάπῃ σαρκικῇ τε καὶ πνευματικῇ. Ἀσπάζομαι Ἄλκην,⁴ τὸ ποθητόν μου ὄνομα, καὶ Δάφνον τὸν ἀσύγκριτον, καὶ Εὐτεκνον καὶ πάντας κατ' ὄνομα. Ἐφάρωθε ἐν χάριτι Θεοῦ.⁵

10) Forte legendum ἐτύγγανον cum versione Armeniaca. II. ed. IV.

11) Hunc locum Semipelagianismi suspectum habet Baumgarten - Crusius, Lehrb. d. Dogm. G. II, 1107.

Cap. XII. 1) βούβου C L. Cfr. ad Eph. c. 2.; ad Philad. c. 11.

2) Δς C L., quod expressit etiam Int. vet. et Arm., ὅτι Voss.

3) ὠφελον dedi ex C, in quo est ὄφελον, ὡ supra man. sec. Editores Vossium secuti dederunt lectionem Cod. L ὄφελον.

4) καὶ ante τοὺς συνδούλους inserunt Smith. Cot. Russel. cum vet. Interprete contra utriusque Codicis auctoritatem. Etiam Arm. et diaconis sociis.

5) Iam praecessit ἐν ὀνόματι [Ἰησοῦ Χριστοῦ]. Itaque non opus est repetere illa verba, quae hic locum non habent. Delenda proinde et irreptitia, vel ex similitudine sequentium vel repetitione primum. Vossius. Apud Interpretatorem Codd. summo consensu: πάθει τε καὶ ἀναστάσει, σαρκικῇ τε καὶ πνευματικῇ ἐνότητι Θεοῦ καὶ ὑμῶν. lac.

6) In C καὶ man. sec. textu superadditum.

Cap. XIII. 1) Ita etiam vet. Int. et Arm. Rectum habere videtur Interpretator καὶ ἀειπαρθένους, καὶ τὰς χήρας.

2) H. ed. IV. πατρός cum vet. Interpret. et versione Armeniaca.

3) Vid. supra c. 10.

4) ἄλκην C. Eodem modo id nomen scribitur in L teste Tischendorfio. Dein τὸ ποθητόν μου ὄνομα C L., τὸ ποθητόν μοι ὄνομα Voss. Cot. Vocc. καὶ Δάφνον τὸν ἀσύγκριτον, καὶ Εὐτεκνον καὶ πάντας κατ' ὄνομα Vossius Codici Laurentiano librarii culpa excidisse falso asserit. Adsunt enim in L et C, agnoscunturque ab Interpretatore et Int. vet. Smithius ex Rom. 16, 14. scribendum putat Ἀσύγκριτον.

5) His verbis subicitur in Cod. Mediceo ΣΜΥΡΝΑΙΟΙΣ ΑΠΟ ΤΡΩΑΙΟΣ. Verum autem non est quod in notis ad hunc locum asserit Vossius, omnibus Epistolis addi ad quos sint perscriptae. Ad finem Epp. ad Polycarpum et ad Magnesianos quidem talis epigrapha legitur; caeteris autem deest. lac. In C

luntatem sunt consecuti, et quod ecclesia illa per orationem vestram portu iam sit polita. Cum perfecti sitis, etiam perfecta excogitatis. Cupientibus enim vobis bene agere Deus ad largiendum paratus est.

quam in Deo consecuti sunt, et quod vestrae orationis beneficio portum iam obtinuerint. Cum perfecti sitis, perfecta quoque sentite. Vobis enim benefacere cupientibus Deus ad bonum largiendum paratus est.

XII. *Salutationes.*

Salutat vos charitas fratrum, qui Troade sunt, unde et scribo vobis per Burrhum, quem mecum misistis una cum Ephesiis, fratribus vestris, qui omni modo me recreavit. Atque utinam omnes illum imitentur, cum sit exemplar divini ministerii. Remuneretur ipsum gratia per omnia. Saluto episcopum Deo dignum, et Deo dilectissimum presbyterium, conservos meos diaconos, singillatimque ac in universum omnes, in nomine Iesu Christi, et in carne eius et sanguine, passione et resurrectione corporali simul et spirituali, in nomine, in unione Dei vobiscum. Gratia vobis, misericordia, pax, patientia sit semper.

* XII. Salutat vos caritas fratrum, quae est Troade: unde et scribo vobis per Byrrhum, quem misistis mecum una cum Ephesiis fratribus vestris, quia per omnia me refocillavit. Et utinam omnes ipsum imitentur, cum sit exemplar divini ministerii. Retribuatur illi gratia per omnia. Saluto Deo dignum Episcopum, et divinis exornatum dotibus Presbyterium, et conservos meos Diaconos, et unumquemque singillatim, et in universum omnes, in nomine Iesu Christi, et in carne eius et sanguine: item in passione eius et resurrectione carnali et spirituali: in nomine et in unitate Dei et vestra. Gratia vobis, misericordia, pax et patientia sit semper.

XIII. *Salutationes.*

Saluto familias fratrum meorum cum uxoribus et liberis, et virgines, vocatas viduas. Fortes sitis in virtute Spiritus. Salutat vos Philo, qui mecum est. Saluto Taviam et domum eius, quam opto firmari fide et charitate corporali et spirituali. Saluto Alcen, desiderabile mihi nomen, et Daphnum incomparabilem, et Eutecnum, omnesque nominatim. Valete in gratia Dei.

* XIII. Saluto familias fratrum meorum cum uxoribus et liberis et virgines, quae appellantur viduae. Incolumes mihi estote in virtute spiritus. Salutat vos Philo, qui mecum est. Saluto familiam Taviae, quam opto solidari fide et caritate corporali et spirituali. Saluto Alcen, desiderabile mihi nomen, et incomparabilem illum Daphnum, optimorum filiorum parentem, et omnes nominatim. Valete in gratia Dei.

Data ad Smyrnenses ex Troade.

σμυρναίους ἀπὸ Τρωάδος πρὸς Πολύκαρον Ἰγνατίου: —
β β (sic). Ex L. Petrus del Furia

mihī notavit Β σμυρναίους ἀπὸ Τρωάδος πρὸς Πολύκαρον Ἰγνατίου.

ΠΡΟΣ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΝ ΙΓΝΑΤΙΟΣ.¹

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, Πολυκάρπῳ ἐπισκόπῳ ἐκκλησίας Σμυρναίων,² μᾶλλον ἐπισκοπημένῳ³ ὑπὸ Θεοῦ πατρὸς καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, πλεῖστα χαίρειν.

I. *Laus et adhortatio.*

Ἀποδεχόμενός σου τὴν ἐν Θεῷ γνώμην,⁴ ἠδρασμένην ὡς ἐπὶ πέτραν ἀκίνητον, ὑπερδοξάζω,⁵ καταξιωθεὶς τοῦ προσώπου⁶ σου τοῦ ἀμώμου, οὐ ὀνειμῆν⁷ ἐν Θεῷ. Παρακαλῶ σε ἐν χάριτι,⁸ ἣ ἐνδίδουσαι,⁹ προσθεῖναι¹⁰ τῷ δρόμῳ σου, καὶ πάντας παρακαλεῖν, ἵνα σώζωνται. Ἐχθίζει¹¹ σου τὸν τόπον ἐν πάσῃ ἐπιμελείᾳ σαρκικῇ τε καὶ πνευματικῇ. Τῆς ἐνώσεως φρόντιζε, ἧς οὐδὲν ἄμεινον. Πάντας βίασταζε, ὡς καὶ σὲ ὁ κύριος. Πάντων ἀνέχου ἐν ἀγάπῃ, ὡσπερ καὶ ποιεῖς. Προσευχαῖς σκόλαζε ἀδιαλείπτως.¹² Αἰτοῦ¹³ σύννειν πλείονα ἧς ἔχεις. Γρηγόρει, ἀκοιμητον πνεῦμα¹⁴ κεκτημένος. Τοῖς κατ' ἀνδρα κατὰ βοήθειαν¹⁵ Θεοῦ λάλει. Πάντων τὰς νόσους βίασταζε, ὡς τέλειος ἀθλητής. Ὅπου πλείων¹⁶ κόπος, πολὺ κέρδος.

1) Ea inscriptio ex CL et apogr. Holstenii. — Ignatio e Troade repente proficiscendum erat Neapolim in Macedonia sitam (c. 8.). Priusquam eo pergeret, Polycarpo Smyrnaeorum episcopo scripsit Epistolam, quae ab exordio ad finem usque pastoralis exhortatio est. Fusius quippe disserit de iis, quae episcopum eiusque gregem deceant exornentque.

Sunt, qui hanc Epistolam in dubium vocent eo maxime moti, quod Ignatius post Smyrnaeos ad eorum quoque episcopum, idque seorsim scripserit. Obstant autem Eusebius, qui in Hist. eccl. III, 36. ex ipsius Polycarpi Epistola ad Philippenses testimonium affert: Ἐγράψατέ μοι καὶ ὁμῆϊς καὶ Ἰγνάτιος κτλ. Obstant Hieronymus, Chrysostomus, Antiochus, Io. Damascenus et alii scriptores veterum, quippe qui episcopum Antiochenum Epistolam ad Polycarpum dedisse clare reliquerint. Nostra aetate dubia illa maxime confutarunt Hutherus (in Ilgenii Zeitschr. für histor. Theol. T. XI. p. 62 sqq.) et Düsterdieckius, de Ignatianarum Epistolarum authenticia etc. p. 42 sqq. Versio Syriaca Epistolae in duobus Codicibus extat, quorum alter saec. sexto, octavo alter exaratus esse dicitur. Ex vetustiori eam Curetonus edidit, variis lectionibus e recentiori alatis textum illustrans. Utriusque Ms. Syriaci versio usque ad finem capituli sexti extenditur, graeco textui quasi ad sensum respondens. Nil nisi duae sen-

tentiae ex reliqua parte desumptae illic adiunguntur.

2) Πολυκάρπῳ ἐπισκόπῳ Σμύρνης Syrus, Πολυκάρπῳ ἐπισκόπῳ ἐκκλησίας Σμύρνης πόλεως Armenius.

3) Pulchra epanorthosis et plane Apostolica. Gal. 4, 9. Pearson. Vairlenius, ut redderet quantum licebat paronomasiam hancce, dedit in versione sua, *inspectorii, immo qui inspectus est a Deo*. Verborum lus hab. Ignat. ad Trall. capp. 5. 10., ad Rom. 8., ad Smyrn. capp. 2. 5. 10., ad Polyc. c. 3., a quibus minime abhorruerunt Scriptores Sacri, e. g. Paulus ad Philem. 11, 20. Iac. Cum utroque Ms. restitui *ἐπισκοπημένῳ*, quod iam expressit Vossius. Eam lectionem Iacobsonus mutavit in *ἐπεσκοπημένῳ* auctore, ut scribit, Cotelerio. Sed neque princeps Cotelerii editio, neque secunda aut tertia Clerici aliud exh., quam *μᾶλλον [δὲ] ἐπισκοπημένῳ*.

4) Vertit Galliciolli: Approvando i tuoi divini sentimenti. Id sibi vult illud ad Rom. c. 7. *τὴν εἰς Θεόν μου γνώμην*.

5) ὑπερδοξάζω [Θεόν] Syr. et Arm. Iam Holstenius: *summis Deum laudibus eveho*.

6) Cum captivus Smyrnae essem.

7) Loquendi modus Ignatio perfamiliaris. Cfr. Ep. ad Eph. c. 2., ad Magn. c. 2. et 12., ad Rom. c. 5.

8) Smithius contra utriusque Cod. et Interpolatoris auctoritatem addit Θεοῦ ex Int. vet. Nec Syr. neque Arm. eam vocem tuentur.

A D P O L Y C A R P U M.

Ignatius, qui et Theophorus, Polycarpo, episcopo ecclesiae Smyrnaeorum, qui ipse potius episcopum habet Deum patrem et Dominum Iesum Christum, plurimam salutem.

* EPISTOLA IGNATHII AD POLYCARPUM.

* Ignatius, qui et Theophorus, Polycarpo Ecclesiae Smyrnenensis Episcopo, vel potius sub Episcopo Deo Patre et Domino Iesu Christo, salutem plurimam.

I. *Laus et adhortatio.*

Piam mentem tuam, velut supra petram immobilem fundatam, comprobans, summis eveho laudibus, quod dignus sim habitus sancta tua facie, qua utinam semper frui possim in Deo. Obsecro te per gratiam, qua indutus es, ut augeas cursum tuum, omnesque adhorteris, ut salventur. Defende locum tuum in omni cura carnali et spirituali. Unitatis curam habe, qua nihil melius. Omnes perfer, ut et te perfert Dominus. Omnes tolera in charitate, sicut et facis. Precibus vaca perpetuis. Postula sapientiam maiorem quam habes. Vigila, insomnem spiritum possidens. Singulis loquere, ut potes Deo adiuvante. Cunctorum aegrotationes porta, sicut perfectus athleta. Ubi plus laboris, ibi magnum lucrum.

* I. Probens animum tuum in Deo firmatum, velut super petram immobilem, summis Deum laudibus eveho, quod tuam inculpatam faciem videre meruerim, qua utinam in Deo fruam. Obsecro te per gratiam, qua indutus es, ut cursum tuum promoveas, omnesque horteris, ut salventur. Vindica et tuere locum tuum cum omni diligentia tam corporali, quam spirituali. Unitatis curam habe, qua nihil melius. Omnes porta, quemadmodum te Dominus; omnes tolera in caritate, sicut et facis. Precibus vaca sine intermissione. Postula intellectum ampliorem, quam habes. Vigila, spiritum insomnem habens. Singulis secundum adiutorium Dei loquere. Omnium infirmitates perfer, ut athleta perfectus. Ubi plus laboris, ibi plus emolumentum.

9) Imitatur S. Paulum, qui voce *ἐνδύω* et *ἐνδύομαι* hoc sensu saepe utitur, e. g. Eph. 6, 14. Col. 3, 12. Pears.

10) Conf. *πληροῦν τὸν δρόμον*. Act. 13, 25. *τελειοῦν τὸν δρόμον*, Act. 20, 24. II Tim. 4, 7. Pearson. In C *προσθῆναι*.

11) I. e. *vindica, tuere*. Graziani: Custodici (Gallicciolli: Sostieni) il tuo posto. Petermannus quaerit, Syr. et Arm. an legerint τὸ *πρέπον* p. τὸν τόπον.

12) *ἀδιαλείπτως* om. Syr. et Arm.

13) Nil habet hic locus rusticitatis seu arrogantiae, ut Dallaeus contendebat. Fraternali tantum amore ductus beatus Ignatius Polycarpum suum ad ecclesiam

studiose fovendam ac preces assidue fundendas hortatus est. *Duesterdieck*.

14) Apud Damascenum, qui hunc locum citat, legitur *ἀκοιμητον ὄμμα*, quod idem est; intelligit enim *ὄμμα τῆς ψυχῆς*. Pears. Interpolator, Int. vet., Syr. et Arm. tuentur *πνεῦμα*. In Ep. Clementis Rom. ad Iacobum. c. 12. *Οἱ μὲν οὖν τῆς ἐκκλησίας διάκονοι τοῦ ἐπισκόπου συνειτῶς ρεμβόμενοι ἔστρωσαν οἱ οὐθαλμοί.*

15) *ὀμώθειαν* Interpol., vet. Int. Lectio corrupta ex *βοήθειαν*, quod exhibent C L. Apud Syr. et Arm. *κατὰ θέλημα* seu *βουλήν Θεοῦ*.

16) *πλείον* C L. Syrus ap. Cureton. cum Antiochio *ἔπου* [γὰρ] *πλείων κόπος*, πολὺ [καὶ] *κέρδος*.

II. *Continuatio adhortationum.*

Καλοὺς μαθητὰς ἐὰν φιλήσῃς,¹ χάρις σοι² οὐκ ἔστιν· μᾶλλον τοὺς λοιμοτόρους³ ἐν πραότητι ὑπότασσε. Οὐ πᾶν τραῦμα τῇ αὐτῇ ἐμπλάστροφ θεραπεύεται. Τοὺς παροξυσμούς⁴ ἐμβροχαῖς⁵ παύε. Φρόνιμος⁶ γίνου ὡς ὄφις ἐν ἄσπασιν, καὶ ἀκέραιος ὡς ἡ⁷ περιστέρα. Διὰ τοῦτο σαρκικός εἶ καὶ πνευματικός, ἵνα τὰ φαινόμενά σου εἰς πρόσωπον κολακεύῃς· τὰ δὲ ἀόρατα⁸ αἰτεῖ, ἵνα σοι φανερωθῇ, ὅπως μηδενὸς λείπη, καὶ παντὸς χαρίσματος περισσεύῃς. Ὁ καιρὸς ἀπαιτεῖ σε, ὡς κυβερνήται ἀνέμους,⁹ καὶ ὡς χειμαζόμενος λιμένα, εἰς τὸ Θεοῦ ἐπιτυχεῖν. Νῆφε ὡς Θεοῦ ἀθλητῆς· τὸ θέμα ἀφθαρσία καὶ ζωὴ αἰώνιος, περὶ ἧς καὶ σὺ πέπεισαι. Κατὰ πάντα σου ἀντίψυχον¹⁰ ἐγὼ καὶ τὰ δεσμά μου, ἃ ἠγάπησας.

III. *Continuatio.*

Οἱ δοκοῦντες ἀξιοπίστοι εἶναι¹ καὶ ἑτεροδιδασκαλοῦντες,² μὴ σε καταπληστέωσαν. Στῆθι ἐδραῖος ὡς ἄκμων³ τυπτόμενος. Μεγάλου ἐστὶν ἀθλητοῦ τὸ δέρεσθαι καὶ νικᾶν. Μάλιστα δὲ ἐνεκεν Θεοῦ πάντα ὑπομένειν ἡμᾶς δεῖ, ἵνα καὶ αὐτὸς ἡμᾶς ὑπομείνῃ. Πλέον⁴ σπουδαῖος γίνου οὐ εἶ. Τοὺς καιροὺς καταμάνθανε. Τὸν ὑπὲρ καιρὸν⁵ προσδόκα, τὸν ἄχρονον, τὸν ἀόρατον, τὸν δι' ἡμᾶς ὄρατόν, τὸν ἀψηλάφητον, τὸν ἀπαθῆν, τὸν δι' ἡμᾶς παθητόν, τὸν κατὰ πάντα τρόπον δι' ἡμᾶς ὑπομείναντα.

IV. *Continuatio.*

Χῆραι μὴ ἀμελεισθῶσαν. Μετὰ¹ τὸν κύριον σὺ αὐτῶν φροντιστῆς ἔσο. Μηδὲν ἄνευ γνώμης σου γινέσθω, μηδὲ σὺ ἄνευ Θεοῦ [γνώμης]² τι πράσσει· ὅπερ οὐδὲ πράσσεις, εὐσταθῆς.³ Πυκνότερον⁴

Cap. II. 1) φιλήσῃς [μόνον] Syr. ap. Curelon.

2) χάρισσοι fuit in C.

3) Cfr. Act. 24, 5.

4) Syrum, quem Armenius repetit, aut παροξυσμα, aut prorsus aliud vocabulum legisse, aut locum parum intellexisse Curelonus censet.

5) ἐν βροχαῖς C L.

6) Cfr. Matth. 10, 16.

7) Dedi ὡς ἡ cum C L, ὡσεὶ impresserunt Vossius et cum eo rliq. editores. Prolioxiores sunt huius sententiae verss. Syr. et Arm.

8) I. e. arcana vitia quorundam. Iun. Arcana mysteria Dei, aut: quae in futuro evenient. Smith.

9) ναῦν leg. Syrus.

10) Pro anima tua (tui vice) Syr., persona mea sit (erit) vice personae tuae Arm. Cfr. ad Eph. c. 21., ad Smyrn. c. 10.

Cap. III. 1) εἶναι τι p. ἀξιοπίστοι εἶναι Syr. et Arm. Cfr. Gal. 6, 3. Ign. Ep. ad Tars. c. 9.

2) Cfr. I Tim. 1, 3. et 6, 3.

3) ἀθλητῆς Syr., vir fortis Arm.

4) Vocc. Πλέον σπουδαῖος κτλ. usque ad capitis finem Syriace etiam extant ap. Severum, patriarcham Antiochenum. Gfr. Curelon. l. 1.

5) Ita C et apogr. Holstenii seiunctim, ὑπερκαιρὸν Petrus del Furia contra Iacobsonum mihi transcripsit ex L, idque est in ed. principe. Scribe saltem ὑπερκαιρον, alio quidem sensu = nimis maturus.

Cap. IV. 1) διὰ Syr; vocc. Μετὰ τὸν κύριον om. Arm.

2) [γνώμης], quod deest in C L, ex Interpol. inseruit Vossius: adest quoque ap. Syr., Arm. et in homilia de unico utriusque Testamenti legislatore, S. Chrysostomo adscripta.

3) ὅπερ οὐδὲ πράσσεις. Εὐστάθει Syrus c. Interpol. et fere Arm.

4) Πυκνότερον Pearsonus de confertis et plenis, non de crebris conventibus intelligit. Cfr. ad Eph. c. 13.

II. *Continuatio adhortationum.*

Bonos discipulos si amaveris, nullam inde mereris gratiam; potius pestilentiore in mansuetudine subiice. Non omne vulnus eodem emplastro curatur. Impetus febriles superfusionibus seda. Prudens esto, sicut serpens, in omnibus, et simplex ut columba. Idcirco corporalis es et spiritualis, ut quae coram te apparent, placide tractes; invisibilia autem petas ut manifestentur tibi, ne tibi quidquam desit et omni dono abundes. Tempus expetit te, ut gubernator ventos, et ut tempestate iactatus portum, ut cum tuis Deum assequaris. Sis sobrius ut Dei athleta; praemium propositum est immortalitas et vita aeterna, de qua et tibi persuasum est. In omnibus vicissim recreeris me et vinculis meis, quae dilexisti.

* II. Bonos discipulos si amas, nulla tibi debetur gratia. Potius deteriores mansuetudine ad obsequium coge. Non omne vulnus eodem emplastro curatur. Exacerbatiores accessiones perfusionibus seda. Prudens esto in omnibus ut serpens, et simplex ut columba. Ideo carnalis es et spiritualis, ut ea, quae tibi ad oculum apparent, blande molliterque tractes. Quae autem non videntur, postula, ut ea tibi manifestentur, ne quicquam tibi desit, et omni gratia abundes. Hoc tempus te flagitat, sicut gubernatores ventos, et tempestate vexatus portum, ut Deum assequaris. Sobrius esto, ut athleta Dei. Praemium propositum incorruptio est, et vita aeterna, de qua et tu omnino es persuasus. Libenter ego pro te impendam et animum, et vincula haec, quae amasti.

III. *Continuatio.*

Qui videntur fide digni esse, et aliena docent, te non perterrefaciant. Sta firmus ut incus, quae percutitur. Magni athletae est, caedi et vincere. Maxime vero propter Deum omnia sustinere nos oportet, ut et ipse nos sustineat. Studiosior fias, quam es. Tempora perpende. Eum, qui ultra tempus est, expecta, intemporealem, invisibilem, propter nos visibilem, impalpabilem, impatibilem, propter nos patibilem, qui omni modo propter nos sustinuit.

* III. Ii, qui fidem mereri videntur, et aliena docent, non te perterrefaciant. Sta firmus, velut incus, quae percutitur. Magni athletae est caedi, et vincere. Maxime autem propter Deum omnia nobis sustinenda sunt, ut et ipse nos sustineat. Magis te sedulum et diligentem exhibe, quam es: temporis occasiones disce: eum, qui supra tempus est, expecta, carentem tempore, invisibilem et propter nos visibilem, impalpabilem, impassibilem, et propter nos passibilem, et nullum non patientiae modum propter nos exercentem.

IV. *Continuatio.*

Viduae ne negligantur. Post Dominum tu earum curator sis. Nihil sine tua voluntate fiat, neque tu quidquam sine Dei voluntate agas; quod nec facis, cum sis constans. Crebrius conventus fiant. Nominatim

* IV. Viduae non negligantur. Post Dominum tu earum curator esto. Nihil sine tuo arbitrio agatur, neque tu sine Deo quicquam facito, sicut nec facis constans et bene compositus. Crebriores celebren-

συναγαγαὶ γινέσθωσαν. Ἐξ ὀνόματος πάντας ζήτει.⁵ Δούλους⁶ καὶ δούλας μὴ ὑπερηφάνει· ἀλλὰ μηδὲ αὐτοὶ φρυσιούσθωσαν, ἀλλ' εἰς δόξαν Θεοῦ πλέον δουλευτέωσαν, ἵνα κρείττονος ἐλευθερίας ἀπὸ Θεοῦ τύχωσιν. Μὴ ἐράτωσαν ἀπὸ τοῦ κοινοῦ⁷ ἐλευθεροῦσθαι, ἵνα μὴ δούλοι εὐρεθῶσιν ἐπιθυμίας.⁸

V. *Quid coniuges, coelibes, sponsos moneat episcopus.*

Τὰς κακοτεχνίας¹ φεῦγε· μᾶλλον δὲ περὶ τούτων ὁμιλᾶν ποιοῦ.² Ταῖς ἀδελφαῖς μου προσλάλει, ἀγαπᾶν τὸν κύριον, καὶ τοῖς συμβίοις ἀρκεῖσθαι σαρκὶ καὶ πνεύματι. Ὁμοίως καὶ τοῖς ἀδελφοῖς μου παράγγελλε ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀγαπᾶν τὰς συμβίους³ ὡς ὁ κύριος τὴν ἐκκλησίαν. Εἴ τις δύναται ἐν ἀγνείᾳ μένειν εἰς τιμὴν τοῦ κυρίου⁴ τῆς σαρκὸς, ἐν ἀκαυχήσει μέντω. Ἐὰν καυχῆσθαι, ἀπόλετο· καὶ ἔαν γνωσθῇ πλέον τοῦ ἐπισκόπου, ἐφθάρται. Πρέπει⁵ δὲ τοῖς γαμοῦσι καὶ ταῖς γαμουμέναις, μετὰ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου τὴν ἔνωσιν ποιῆσθαι, ἵνα ὁ γάμος ἢ κατὰ Θεὸν, καὶ μὴ κατ' ἐπιθυμίαν. Πάντα⁶ εἰς τιμὴν Θεοῦ γινέσθω.

VI. *Officia gregis christiani.*

Τῷ ἐπισκόπῳ προσέχετε,¹ ἵνα καὶ ὁ Θεὸς ὑμῖν. Ἀντίψυχον² ἐγὼ τῶν ὑποτασσομένων τῷ ἐπισκόπῳ, πρεσβυτέρους, διακόνους· καὶ μετ' αὐτῶν μοι τὸ μέρος γένοιτο σχεῖν ἐν Θεῷ. Συγκοπιᾶτε ἀλλήλους,

5) I. e. universos nominatim ad congressus sacros convoca. *Iac.* Vertit Graziani: Ricerca di tutti nominatamente. *Aliter* Gallicciolli: chiama tutti a nome, absurde adnotans: Qui le ragunanze sono quelle che altrimenti si dicono *sinassi*. Vedesi sino dal primo secolo l'uso di chiamare a nome i concorrenti, per sapere chi convenisse, o no.

6) Cfr. Neander, *Kirchengesch.* I. p. 300. *H.*

7) Aut de communi Christianorum aetario, aut de ipsorum communitate atque unitate intelligendum.

8) Editi ante Iacobsonum τῆς ἐπιθυμίας auct. Vossio. Articulus in utroque Cod. deest.

Cap. V. 1) Non cum Hefelio *malas doctrinas et haereses*, sed *huius saeculi artificia* intellexerim. Graziani: Fuggi le male arti = gl'inganni, le furberie. Gallicciolli: Fuggi gli astuti artifizi.

2) ὁμιλᾶν μὴ ποιοῦ c. Interpolatore Vossius, Cotelerius, Smithius et alii invito utroque Cod., vet. Int., Syr. et Arm. Deest μὴ etiam in Mss. B F O V recens. prolixiorum exhibentibus.

3) Vocc. τὰς συμβίους, quae ex vulg. et Int. vet. Vossius supplenda monet, reapse extabant in L, suntque in C. Cfr. *Eph.* 5, 25.

4) I. e. eius, qui corpora nostra resuscitat, et cuius membra corpora nostra sunt. Cfr. I Cor. 6, 14. 15. *Iac.* Holstenius Interpretem vet. sequens ad *honorem Domini carnis*, sicuti vertit Gallicciolli: a onor del Signore della carne. *Aliter* Graziani: ad onor della carne del Signore. Syrus quoque et Arm. εἰς τιμὴν τῆς σαρκὸς τοῦ κυρίου.

5) Videatur Neander, l. c. p. 321. *H.*

6) Cfr. I Cor. 10, 31.

Cap. VI. 1) Hic est locus (usque ad *ἐν τῇ ἀναστάσει ὑμῶν παθητῆν*. c. 7.), quo maxime evertere conati sunt quidam (Scultetus, Vedelius, Usserius) huius Epistolae auctoritatem. Quid enim, inquit, itane sui oblitus fuit Ignatius, ut nesciret, se ad Episcopum scribere? Non certe: ipsi videntur oblitii esse praecedentium verborum, qui haec carpunt. *Supra enim dixit Ignatius, προσλάλει, παράγγελλε*, etc. Non itaque Polycarpo scribit, ut Episcopo obediat; sed rogat eum, ut hortetur Smyrnaeos haec facere. Quorsum enim alias omnia ista, quae sequuntur, *συγκοπιᾶτε, συντρέχετε, ἀρέσχετε*, etc., quae non uni dicuntur? Apparet ergo, esse fictionem personae Polycarpi, Smyrnaeos hortantis. *Vossius*. Quia ad Smyrnae Episcopum destinata Epistola ex more antiquo le-

omnes quaere. Servos et ancillas ne contempnas; sed nec ipsi superbiant, verum ad gloriam Dei plus serviant, ut potioem libertatem a Deo consequantur. Non desiderent communibus sumptibus e servitute redimi, ne servi inveniantur cupiditatis.

tur conventus. Nominatim omnes inquire. Servos et ancillas ne despicias; sed nec ipsi inflentur, sed ad gloriam Dei officiosius serviant, ut meliorem libertatem a Deo consequantur. Neque communi impensa manumitti velint, ne servi inveniantur concupiscentiae.

V. *Quid coniuges, coelibes, sponso moneat episcopus.*

Malas artes fuge; magis autem de illis coram populo loquere. Sororibus meis dicito, ut Dominum ament, et maritis contentae sint carne ac spiritu. Similiter et fratribus meis manda in nomine Iesu Christi, ut diligant coniuges suas sicut Dominus ecclesiam. Si quis potest in castitate manere, ad honorem eius, qui Dominus est carnis, in humilitate maneat. Si gloriatur, perit; et si se maiorem episcopo censeat, interiit. Decet vero, ut sponsi et sponsae de sententia episcopi coniugium faciant, ut nuptiae secundum Dominum sint, non secundum cupiditatem. Omnia ad honorem Dei fiant.

* V. Malas artes fuge; imo de his nec verba facito. Sororibus meis dicito, ut Dominum ament, et coniugibus suis contentae sint et carne et spiritu. Similiter et fratribus meis praecipe in nomine Iesu Christi, ut coniuges suas ament, sicut Dominus Ecclesiam. Si quis in castitate permanere potest ad honorem Domini carnis, sine iactantia permaneat: Si gloriatus fuerit, perit, et si cuiquam notus sit praeter Episcopum, perit ei castitas. Sponso autem sponsasque cum assensu Episcopi coniugari decet, ut nuptiae sint secundum Deum, non secundum concupiscentiam. Omnia ad honorem Dei fiant.

VI. *Officia gregis christiani.*

Episcopo attendite, ut et Deus vobis attendat. Utinam ego vicissim recreare possim eos, qui subditi sunt episcopo, presbyteris, diaconis; et utinam mihi contingat, cum illis partem habere in Deo. Collaborate

* VI. Episcopo attendite, ut et Deus vobis. Eos ut propriam animam diligo, qui parent Episcopo, Presbyteris et Diaconis, et cum ipsis contingat mihi partem habere in Deo. Collaborate invicem, una

genda etiam erat Smyrnensibus, ideo sanctissimus Martyr intermiscet praeccepta ad populum: exemplo Apostoli, qui in I ad Tim. multa praecipit omnibus Reipublicae Christianae ordinibus; atque sicut hic (IV. 12.): *Nemo adolescentiam tuam contemnat*; et Tit. 2, 15. *Nemo te contemnat. Coel.* Sic B. Paulus ad Philipp. 4, 3. Episcopo sive Ecclesiae Phi-

lippensis fratri alicui eximio seorsim scribit. Smithius conferri iubet personarum imitationes, quas legimus Apoc. 2, 10. Kistius censet hanc Epistolam potius inscribendam esse ad Polycarpum et Presbyterium. *Iac.* Vid. Ep. ad Smyrn. c. 13. Not. 4.

2) Cfr. supra c. 2., ad Smyrn. c. 10., ad Ephes. c. 21.

συναθλείτε,³ συντρέχετε, συμπάσχετε, συγκοιμᾶσθε, συνεγείρεσθε, ὡς Θεοῦ οἰκονόμοι καὶ πάρεδροι καὶ ὑπηρέται. Ἀρέσκετε ὡς στρατεύεσθε, ἀφ' οὗ καὶ τὰ ὄψωνια⁴ κομίζεσθε. Μὴ τις ὑμῶν δεσέρτωρ⁵ εὐρεθῆ. Τὸ βίπτισμα ὑμῶν μενέτω⁶ ὡς ὄπλα, ἢ πίστις ὡς περικεφαλαια, ἢ ἀγάπη ὡς δόρυ, ἢ ὑπομονὴ ὡς πανοπλία. Τὰ δεπόσιτα⁷ ὑμῶν τὰ ἔργα ὑμῶν, ἵνα τὰ ἄκκεπτα ὑμῶν ἄξια κομίσθησθε.⁸ Μακροθυμήσατε σὺν μετ' ἀλλήλων ἐν πραότητι, ὡς ὁ Θεὸς [μεθ']⁹ ὑμῶν. Ὁναίμην¹⁰ ὑμῶν διὰ παντός.

VII. *Mittite legatum ad Antiochenos ob pacem restitutam.*

Ἐπειδὴ¹ ἡ ἐκκλησία ἣ ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας εἰρηνεύει, ὡς ἔδηλώθη μοι, διὰ τὴν προσευχὴν ὑμῶν, κἀγὼ εὐθυμότερος ἐγενόμην ἐν ἀμεριμνίᾳ Θεοῦ, ἕαν περ διὰ τοῦ παθεῖν Θεοῦ ἐπιτύχω, εἰς τὸ εὐρεθῆναί με ἐν τῇ ἀναστάσει² ὑμῶν μαθητήν.³ Πρέπει, Ἐπολύκαρπε θεομακαριστότατε, συμβούλιον ἀγαγεῖν θεοπρεπέστατον, καὶ χειροτονῆσαι τινα, ὃν ἀγαπητὸν λαν ἔχετε καὶ ἄκκων, ὃς⁴ δυνήσεται θεόδρομος καλεῖσθαι· τοῦτον καταξιῶσαι,⁵ ἵνα πορευθῆς εἰς Συρίαν δοξάσῃ ὑμῶν τὴν ἄκκων ἀγάπην εἰς δόξαν Χριστοῦ. Χριστιανὸς ἑαυτοῦ ἔξουσιαν οὐκ ἔχει, ἀλλὰ Θεῷ σχολάζει. Τοῦτο τὸ ἔργον Θεοῦ ἐστὶν καὶ ὑμῶν, ὅταν αὐτῷ ἀπαρίσθητε.⁶ Πιστεύω γὰρ τῇ χάριτι, ὅτι⁷ ἔτοιμοι

3) συναθλίητε scr. C L Voss.

4) Et ex hoc et ex sequentibus locis voluerunt ostendere viri docti, epistolam hanc non esse Ignatii, vel saltem hanc partem; quod in ea tot Latina vocabula occurrerent. Nam, inquit, itane rudis fuit Ignatius linguae Graecae, ut nesciret, quid *depositum*, quid *accipere*, quid *desertorem* sermo Graecus vocet? Fefellit, ut puto, viros doctissimos iudicium suum. Omnia enim haec verba desumpta sunt ex militia et iure Romano; neque Graecis minus nota, quam Romanis; imo etiam vernaculis notiora. Quis est, qui nesciat, omnia militaria vocabula etiam apud Graecos obtinuisse? Hoc qui ignorat, nunquam *Tacticos* legit; e quibus discere est, non tantum officia, partes exercitus, militum exercitia, similiaque, sed etiam leges militares Latine fuisse scriptas et recitatas. Eadem quoque est ratio in iure Graeco-Romano, cuius innumera vocabula, una cum imperio, in Graeciam fuere translata. Hoc nos nescire non patiuntur veterum Iurisconsultorum libri. Non itaque mirandum, si notiora forent vulgo vocabula ista, ὄψωνιον pro stipendio militari, δεσέρτωρ, δεπόσιτα, ἄκκεπτα, quam illa, quae antiquioribus Graecis in usu fuerant. In actis Smyrnaeae Ecclesiae de Polycarpo habes *πομπράτωρ*, et sexcenta alibi id genus, etiam in libris novi foederis. Miror au-

tem, quid veteri interpreti in mentem venerit, ut pro *desertore* substitueret *ocio-sum*. Quis enim nescit in militia desertores vocari *λεποτακτοῦντας*? Posterior aetas non eos tantum, sed et rebelles et proditores ita adpellat. Voss.

5) Perquam eleganter *δεσέρτωρ* et *μενέτω* opponuntur; nec vocis sub-iungitur *δεπόσιτα*, cui voci respondet nomen *ἄκκεπτα*. *Cotel*. Miratur Vossius quid Int. Vet. in mentem venerit ut pro *desertore* substituerit otiosum. Cod. Mstus adhuc exhibet vocem *ἀργός* margini hoc modo adscriptam; atque hoc glossema inusitatoris *δεσέρτωρ* transtulit Int. vet. *Iac*. In textu Codicis C *δεσέρτωρ*, cui vox *ἀργός* man. alia margini adscripta cum signo γ· respondet.

6) Ita vocabulo utitur Ignatius, quia desertores arma abiciebant. *Pears*.

7) *διπόσητα* C L.

8) Hoc C L Interpol., *κομίζησθε* auct. Vossio edit. ante *Iac*.

9) Praepositio, quae excidit utriusque Ms., leg. ap. Interpol., Syr. et in fragmentis Damascenicis Rupefucaldinis.

10) Cfr. supra c. 1. Ep. ad Eph. c. 2. Cap. VII. 1) Ἐπειδὴ *Iac*. c. L, confirmante nunc C; Ἐπει δὲ Vossius, et qui cum eo faciunt. Syrus ex hoc cap. non nisi dictum *Χριστιανὸς ἑξουσίαν ἑαυτοῦ οὐκ ἔχει, ἀλλὰ Θεῷ σχολάζει* vertendo sibi elegit. Vid. supra Ep. ad Smyrn. c. 11. ad Philad. c. 10.

vobis mutuo; una certate, una currite, compatimini, una dormite, una exsurgete, ut Dei administratores, familiares et ministri. Placete illi, cui militatis, a quo et stipendia fertis. Nemo vestrum desertor inveniatur. Baptismus vester maneat velut arma, fides ut galea, charitas ut hasta, patientia ut tota armatura. Deposita vestra sint opera vestra, ut accepta vestra digne reportetis. Longanimes igitur estote alter ad alterum in mansuetudine, ut et Deus erga vos. Utinam fruar vobis perpetuo.

certate, simul currite, compatimini invicem, simul quiescite, simul exurgite, ut Dei dispensatores, assessores et ministri. Placete illi, cui militatis, a quo et stipendia recipitis: nemo vestrum desertor inveniatur. Baptismus maneat velut arma, fides ut galea, caritas ut hasta, patientia ut armatura totum corpus protegens. Deposita vestra sunt opera vestra, ut accepta vestra digna reportetis. Longanimes ergo estote invicem cum mansuetudine, sicut et Deus cum vobis. Semper vobis frui cuperem.

VII. *Mittite legatum ad Antiochenos ob pacem restitutam.*

Quia vero ecclesia, quae est Antiochiae in Syria, ut mihi relatum est, pace fruitur per preces vestras; et ego nunc tranquilliore animo sum in securitate Dei; si modo per passionem Deum assequar, ut in resurrectione discipulus vester inveniatur. Decet, Polycarpe, in Deo beatissime, concilium cogere Deo decentissimum, et eligere aliquem, quem valde charum habeatis et impigrum, qui poterit divinus cursor appellari; illumque eo dignari honore, ut in Syriam profectus impigrum charitatem vestram ad Dei gloriam celebret. Christianus sui potestatem non habet, sed Deo vacat. Hoc est opus Dei et vestrum, quando id in illius honorem perfecteritis. Confido enim gratiae, vos paratos esse ad opus hoc

* VII. Postquam Ecclesia Antiochena Syriae pacata est, sicut significatum est mihi, per orationem vestram, et ego tranquilliori sum animo in securitate Dei; si forte per passionem Deum assequar, ut in resurrectione discipulus vester inveniatur. Oportet te, beatissime Polycarpe, concilium sacrosanctum agere, et eligere aliquem vobis carissimum et impigrum, ut cursor divinus appellari possit, et decernere, ut ille in Syriam profectus praedicet impigram caritatem vestram ad gloriam Christi. Christianus sui potestatem non habet, sed Deo vacat. Hoc est opus Dei et vestrum; quando id ipsum perfecteritis. Credo enim gratiae, quod parati estis ad praestanda bona opera Deo congruen-

2) Ita C L, et ex Mss. nostris recens. longioris B, *αὐτῆσει* Interpolator c. vet. Int., unde Cot. coniecit *ἀνατῆσει*. Armenius: *precibus vestris et discipulus vester invenior.*

3) *παθητῆν* cum aliis Iacobsonus ex Ms. Unde Pearsonus: Quære, an ut *αμαθεῖν μαθητῆς*, ita *απαθεῖν παθητῆς*. Sed Codex C distincte scribit *μαθητῆν*, et ita est in Holstenii apographo Codicis Med., nec non ap. Vossium. Ita etiam vet. Int. et Arm. Medicei Codicis scripturam *παθητῆν* mendum puto.

4) Haec refert S. Polycarpus in Ep. ad Phil. c. 13. *Pears.*

5) Ita C L, *ὡς* Voss., et qui eum recitarunt.

6) Sic Voss. recte, *καταξιώσει* C L.

7) Ita L C, in quo quidem prius fuit *αὐτῷ ἀπαρτήσητε*. Apud Voss. *αὐτὸ ἀπαρτίσητε*, quod libb. impr. usque ad lac. male repetierunt.

8) Transpone verba: *ὅτι τῇ χάριτι* h. e. *διὰ τῆς χάριτος*. *Smith.*

ἔστε εἰς εὐποιῖαν Θεῷ ἀνήκουσαν. Εἰδὼς οὖν ὑμῶν τὸ σύντονον τῆς ἀληθείας, δι' ὀλίγων ὑμᾶς γραμμάτων παρεκάλεσα.

VIII. *Et aliae ecclesiae legatos vel epistolas Antiochiam mittant.*

Salutationes.

Ἐπεὶ πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις οὐκ ἠδυνήθη³ γράφαι, διὰ τὸ ἐξαίφνης πλεῖν με ἀπὸ Τρωάδος εἰς Νεάπολιν, ὡς τὸ θέλημα⁴ προστάσσει· γράψεις ταῖς ἔμπροσθεν ἐκκλησίαις, ὡς Θεοῦ γνώμην κεκτημένοι, εἰς τὸ καὶ αὐτοὺς τὸ αὐτὸ ποιῆσαι, οἱ μὲν δυνάμενοι πεζοὺς πέμψαι, οἱ δὲ ἐπιστολὰς διὰ τῶν ὑπὸ σου πεμπομένων· ἵνα δοξασθῆτε⁵ αἰωνίῳ ἔργῳ, ὡς ἄξιός ἂν. Ἀσπάζομαι πάντας ἐξ ὀνόματος, καὶ τὴν τοῦ Ἐπιτρόπου σὺν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτῆς καὶ τῶν τέκνων. Ἀσπάζομαι Ἀτταλον τὸν ἀγαπητόν μου. Ἀσπάζομαι τὸν μέλλοντα καταξιούσθαι τοῦ εἰς Συρίαν πορεύεσθαι. Ἔσται ἡ χάρις μετ' αὐτοῦ διὰ παντός, καὶ τοῦ πέμποντος αὐτὸν Πολυκάρπου. Ἐρῄωσθαι ὑμᾶς διὰ παντός⁶ ἐν Θεῷ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ⁷ εὐχόμεναι, ἐν ᾧ διαμείνητε⁸ ἐν ἐνότητι Θεοῦ καὶ ἐπισκοπῆ⁸. Ἀσπάζομαι Ἀλκην,⁹ τὸ ποθητόν μου ὄνομα. Ἐρῄωσθε ἐν κυρίῳ.

Cap. VIII. 1) Syrus unam sententiam ex cap. octavo ea quidem ratione recitat, ac si legisset: Ἀσπάζομαι τὸν καταξιούμενον τοῦ εἰς Ἀντιοχείαν πορεύεσθαι ἀντὶ ἐμοῦ, καθὼς ἐνετειλάμην σοι. Ultima vbb. ἀντὶ ἐμοῦ, καθὼς ἐνετειλάμην σοι, nec ab Armenio agnita, alienae manus additamentum esse videntur.

2) ἠδυνήθη C.

3) I. e. mandatum imperatoris, seu militum, qui Ignatium ducebant, seu voluntas Dei. Θέλημα absolute ponitur Ep. ad Smyrn. c. 11. Iac.

4) *Ut glorificeris* vet. Int. Sed legerim potius ἵνα δοξασθῆτε αἰωνίῳ ἔργῳ, ὡς ἄξιόν.

5) Vocc. καὶ τοῦ πέμποντος αὐτὸν πολυκάρπου. Ἐρῄωσθαι ὑμᾶς διὰ παντός a Vossio praetermissa restituit Iac. ex L. Extant ea etiam in C.

6) χν C L, i. e. χριστοῦ.

7) διαμείνηται C, ε supra.

8) Lege ἐπισκόπου, ut habent codices Augustanus et Leicestrensis (epistolae interpolatae). Smith. Mihi quidem lectio ἐπισκοπῆ sequiori aetate non absque consilio facta esse videtur ex priori

bonum, ad Deum pertinens. Cum itaque scirem vehemens vestrum erga veritatem studium, brevi epistola vos adhortatus sum.

tia. Cum igitur noverim intensum vestrum veritatis, brevibus literis vos cohortatus sum.

VIII. *Et aliae ecclesiae legatos vel epistolas Antiochiam mittant.*

Salutationes.

Cum omnibus ecclesiis scribere non potuerim, quod repente a Troade Neapolim, iussu ita postulante, navigaverim; tu, qui sententiae Dei sis compos, scribes vicinis ecclesiis, ut et ipsi idem faciant, qui possint, pedites mittant, alii vero epistolas per eos, qui a te mittentur; ut glorificeris aeterno opere, quemadmodum dignus es. Saluto omnes nominatim, et Epitropi uxorem cum tota domo sua et liberis. Saluto Attalum mihi charum. Saluto eum, qui protectione in Syriam dignus habebitur. Gratia in perpetuum cum illo erit et cum mittente illum Polycarpo. Opto vos semper valere in Deo nostro Iesu Christo, per quem in unione cum Deo et episcopatu permaneat. Saluto Alcen, desiderabile mihi nomen. Valet in Domino.

* VIII. Quoniam cunctis Ecclesiis scribere non potui, quod repente a Troade Neapolim navigare cogar, aliorum voluntate ita iubente, scribes ceteris porro Ecclesiis, ut qui Dei voluntatem teneas, quo et ipsi idem faciant. Et qui possunt pedites mittant; alii vero literas per eos, qui a te mittuntur, ut opere hoc aeterno glorificemini, sicut mereris. Saluto omnes nominatim, et uxorem Episcopi cum tota familia sua et liberis. Saluto dilectum mihi Attalum: saluto designandum ad iter in Syriam. Erit cum illo gratia semper, et cum eo, qui mittit illum, Polycarpo. Opto, vos semper valere in Deo nostro Iesu Christo, in quo permanete in unitate et tutela Dei. Saluto Alcem, desiderabile mihi nomen. Valet in Domino.

ἐπισκόπου. In Cod. B recens. longioris invenio *ἐπισκόπου*, man. sec. ἢ sine *ι* subscripto supra. Etiam Arm. *ἐπισκόπου*.

9) *ἔλλην* CL. Cfr. Ep. ad Smyrn. c. 13. In C deest epigraphe *ΠΡΟΣ ΠΟΛΥΚΑΡΠION*, quam Vossius subiecit ex L.

**ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΦΟΡΟΥ.**

I. *Ignatii cura pastoralis et martyrii desiderium.*

Ἄρτι διαδεξαμένου τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν Τραϊανοῦ, Ἰγνάτιος, ὁ τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου μαθητῆς,¹ ἀνὴρ ἦν² τοῖς πᾶσιν ἀποστολικός, καὶ ἐκυβέρνηα τὴν ἐκκλησίαν Ἀντιοχείων ἐπιμελῶς,³ τοὺς⁴ πάλαι χεῖμῶνας μόλις παραγαγὼν τῶν πολλῶν ἐπὶ Δομετιανοῦ διωγμῶν, καθάπερ κυβερνήτης ἀγαθός, τῷ ὀλακι τῆς προσευχῆς καὶ τῆς νηστείας, καὶ τῇ συνεχείᾳ τῆς διδασκαλίας, τῷ τόνῳ τῷ πνευματικῷ,⁵ πρὸς τὴν ζάλην τὴν ἀντικειμένην ἀντεῖχεν· δεδοικῶς μὴ τινα τῶν ὀλιγοψύχων ἢ ἀκραιωτέρων ἀποβάλῃ. Τοιγαροῦν ἠψφραλίνο μεν ἐπὶ τῷ τῆς ἐκκλησίας ἀσαλεύτῳ, λωφῆσαντος πρὸς ὀλίγον τοῦ διωγμοῦ· ἤσχαλλεν δὲ καθ' ἑαυτὸν, ὡς μῆπω τῆς ὄντως εἰς Χριστὸν ἀγάπης ἐφαψάμενος, μηδὲ τῆς τελείας τοῦ μαθητοῦ τάξεως. Ἐνενοίει γὰρ τὴν διὰ μαρτυρίου γινομένην ὁμολογίαν πλείον αὐτὸν προσοικειούσαν τῷ κυρίῳ. Ὅθεν ἔτεσιν ὀλίγοις ἔτι παραμένων τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ λύχου⁶ δίκην θεϊκοῦ τὴν ἐκάστου φωτίζων διάνοιαν διὰ τῆς τῶν [θελῶν]⁷ γραφῶν ἐξηγήσεως, ἐπετύγγανεν τῶν κατ' εὐχρῆν.

II. *Ignatius a Traiano condemnatur.*

Τραϊανοῦ γὰρ μετὰ ταῦτα ἐννάτῳ¹ ἔτει τῆς αὐτοῦ βασιλείας, ἐπαρθέντος ἐπὶ τῇ νίκῃ τῇ κατὰ Σκυθῶν καὶ Λακῶν² καὶ ἑτέρον πολλῶν ἔθνων, καὶ νομίσαντος ἔτι λείπειν αὐτῷ πρὸς πᾶσαν ὑποταγὴν τὸ τῶν χριστιανῶν θεοσεβὲς σύστημα, καὶ εἰ μὴ τὴν τῶν δαιμόνων³ ἔλιτο λατρείαν μετὰ πάντων ὑπεισιέναι τῶν ἔθνων, διωγμῶν ὑπομένειν ἀπειλήσαντος, πάντα⁴ τοὺς εὐσεβῶς ζῶντας ἢ θύειν ἢ τελευτᾶν κατηνάγκασεν. Τότε τοίνυν φοβηθεὶς ὑπὲρ τῆς Ἀντιοχείων ἐκκλησίας ὁ γενναῖος τοῦ Χριστοῦ στρατιώτης, ἐκουσῶς⁵ ἤγετο πρὸς Τραϊανόν, διάγοντα μὲν κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, σπουδάζοντα δὲ ἐπὶ Ἀρμενίαν καὶ Πάρθους. Ὡς δὲ κατὰ πρόσωπον ἔσθη Τραϊ-

Cap. I. 1) Notum est, Traianum a. 98 p. Chr. n. Nervae Imperatori successisse. Sive autem Ignatius secundum Usserium et Burtonum a. 107 martyrium subiit, sive a. 112 secundum alios, sive a. 115, uti videtur Greswellio, sive opinantibus Pearsono et Clerico a. 116, vox Ἄρτι non de Imperatore nuper facto intelligi potest, sed de novello est capienda.

2) De discipulatu S. Ignatii sub cura et institutione S. Ioannis Apostoli alium silent Scriptorum Ecclesiastici; quorum plerique omnes, in enarrandis Sanctorum Martyriis occupati, patriam, patriae, nataliumque memoriam, et universam illorum vitae praecedentis rationem, institutum, reliquasque περιστάσεις litteris mandare posterisque tradere neglexerint. *Interim* et horum Actorum fide statuen-

dum videtur, Ignatium fuisse auditorem S. Ioannis, licet de tempore et loco, sive in Palaestina, sive in Syria, sive potius una cum S. Polycarpo (quod asseritur c. 3.) in Asia Minori, nondum constet. *Smith.*

3) Lege ἐν pro ἦν, quod in Codice suo non habebat vet. Int., particula καί, quae sequitur, deleta. *Smith.*

4) Voc. ἐπιμελῶς, quam Interpretes vet. excludunt, Petermanno serius videtur addita. In graeco exemplari, quo usus est Armenius, subinde fuisse videtur τοὺς πολλοὺς χεῖμῶνας Δομετιανοῦ τοῦ βασιλέως παραγαγὼν καθάπερ κτλ.

5) δς ante τοὺς inserti Grabius c. vet. Int. Caieni.

6) Ms. τῷ πνεύματι, male. Legendum aut τοῦ πνεύματος, aut τῷ πνευ-

MARTYRIUM SANCTI HIEROMARTYRIS IGNATHI THEOPHORI.

I. *Ignatii cura pastoralis et martyrii desiderium.*

Cum non ita pridem imperium Romanorum exceperisset Traianus, Ignatius, Apostoli Ioannis discipulus, vir erat in omnibus apostolicus, et ecclesiam Antiochenorum summa cura regebat, cum veteres procellas multarum sub Domitiano persecutionum aegre praeteriisset; quippe qui instar boni gubernatoris gubernaculo precum ac ieiunii, et assiduitate docendi, et perpetua contentione spiritus, tempestati contrariae restitit; veritus, ne quem timidiorum aut simpliciorum amitteret. Quamobrem gaudebat quidem ecclesiae tranquillitate, quiescente ad breve tempus persecutione; dolebat autem animo, quod nondum veram erga Christum charitatem, neque perfectum discipuli ordinem esset assecutus. Reputabat enim animo, confessione, quae per martyrium fit, fore, ut ipse similior fieret Christo. Unde paucis annis adhuc in ecclesia moratus, et divinae instar lucernae intellectum cuiusque interpretatione [divinarum] scripturarum illustrans, votorum suorum compos factus est.

II. *Ignatius a Traiano condemnatur.*

Posthaec enim Traianus, nono imperii sui anno, victoria de Scythis et Dacis aliisque multis gentibus reportata elatus, ad subiunctionem omnium sibi adhuc pium Christianorum coetum deesse ratus, persecutionemque, nisi daemonum cultum cum omnibus gentibus amplecterentur, minatus, omnes religiose viventes aut sacrificare aut mori cogebat. Tum vero pro Antiochena ecclesia pertimescens generosus Christi miles sponte ductus est ad Traianum, qui eo tempore Antiochiae quidem morabatur, sed contra Armeniam et Parthos ire festinabat. Ut vero in conspectu

ματικῶ. Posterior emendatio praeferenda est; nam uterque vetus Interpres latinus habet: *spirituali*. Clerico placet τῷ ἐν-τόνῳ πνεύματι, *firmo et constanti*; Smithio πόνῳ πνευματικῶ. *Iac. Syrus legis videtur νησιείας τῆς συνεχοῦς καὶ τῆ διδασκαλίᾳ τῶν πόγων τῶν πνευματικῶν, aut neglectis punctis Ribui τοῦ πόγου τοῦ πνευματικοῦ vel πνεύματος. Armenius τῇ διδασκαλίᾳ καὶ τῷ πόνῳ τῷ πνευματικῶ vel τοῦ πνεύματος.*

7) Cfr. Ioann. 5, 35.

8) [*Θεῶν*] ab utroque Int. vet. om., neque a Syro agnoscitur; τῶν ἁγίων γραφῶν legisse videtur Armenius.

Cap. II. 1) Usserius et Smithius lect. *quartum* ap. vet. Int. Cottonianum mutant in *nonum*. Grabijs in textu graeco ἰθ' = δεκάτῳ ἑννάτῳ ἔτει scriptum fuisse suspicatur.

PATRES APOST.

2) Primum contra Dacos bellum gestum est quarto Traiani consulatu, eo-que confectum. Sed hic de secundo agitur, quo debellato Decebalus rex sibi ipse mortem conscivit, et coloniae in Daciam Romanae missae sunt. Hinc Traianus denominatus est Dacius, uti legitur in columna eius triumphali, quae Romae superstes est.

3) H. ed. IV. recepit *ἔλοιγτο*, suadente Noltio l. c. p. 235. propter nomen *πληθυντικὸν* Christianorum coetus. Syrus: *ut daemones colerent*. Cfr. Petermann, Ign. Epp. p. 453 sq.

4) Ms. inserit *ὁ φόβος* ante πάντα, invito tamen utroque vet. Int. et Syro.

5) Ignatius sponte se contulit ad Traianum, ut eum placaret expositione doctrinae christianae, aut si minus eum placare posset, totam iram eius ipse exciperet, ecclesiamque Antiochenam sic metu liberaret. *Cler.*

νοῦ τοῦ βασιλέως· τίς εἶ, κακόδαιμον, τὰς ἡμετέρας σπουδάζων διατάξεις ὑπερβαίνειν, μετὰ τὸ καὶ ἐτέρους ἀναπέλθειν, ἵνα κακῶς ἀπολωνται; Ἰγνάτιος εἶπεν· οὐδεὶς Θεοφόρον ἀποκαλεῖ κακοδαίμονα· ἀφεστήκασι γὰρ ἀπὸ τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ τὰ δαιμόνια. Εἰ δὲ, ὅτι τούτοις ἐπαχθῆς εἰμι, καὶ κακόν με πρὸς τοὺς δαίμονας ἀποκαλεῖς, συνμολογῶ. Χριστὸν γὰρ ἔχων ἐπουράνιον βασιλέα, τὰς τούτων καταλύω ἐπιβουλάς. Τραϊανὸς εἶπεν· καὶ τίς ἐστὶν Θεοφόρος; Ἰγνάτιος ἀπεκρίνατο· ὁ Χριστὸν ἔχων ἐν στέροισι. Τραϊανὸς εἶπεν· ἡμεῖς οὖν σοι δοκοῦμεν κατὰ νοῦν μὴ ἔχειν Θεοὺς, οἷς καὶ χαώμεθα συμμάχοις πρὸς τοὺς πολεμίους; Ἰγνάτιος εἶπεν· τὰ δαιμόνια τῶν ἐθνῶν Θεοὺς προσαγορεύεις πλανώμενος· εἷς γὰρ ἔστιν Θεὸς, ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς· καὶ εἷς Χριστὸς Ἰησοῦς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ μονογενῆς, οὗ τῆς βασιλείας ὀναίμην. Τραϊανὸς εἶπεν· τὸν σταυρωθέντα λέγεις ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου; Ἰγνάτιος εἶπεν· τὸν ἀνασταυρώσαντα τὴν ἐμὴν ἀμαρτίαν μετὰ τοῦ ταύτης εὐρετοῦ, καὶ πᾶσαν καταδικάσαντα δαιμονικὴν πλάνην καὶ κακίαν ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν αὐτῶν ἐν καρδίᾳ φοροῦντων. Τραϊανὸς εἶπεν· σὺ οὖν ἐν ἑαυτῷ φέρεις τὸν σταυρωθέντα; Ἰγνάτιος εἶπεν· ναί· γέγραπται γάρ· „ἐνοικησάτω ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμπερικτηθήσονται.“ Τραϊανὸς ἀπεφῆναιτο· Ἰγνάτιον προσετέξαμεν, τὸν ἐν ἑαυτῷ λέγοντα περιφέρειν τὸν ἐσταυρωμένον, δέσμιον ὑπὸ στρατιωτῶν γενόμενον ἄγεσθαι παρὰ τὴν μεγάλην Ῥώμην, βρώμα γενησόμενον θηρίων εἰς τέρψιν τοῦ δήμου. Ταύτης ὁ ἅγιος μάρτυς ἐπακούσας τῆς ἀποφάσεως, μετὰ χαρᾶς ἐβόησεν· εὐχαριστῶ σοι, δέσποτα, ὅτι με τελεῖα τῇ πρὸς σε ἀγάπῃ τιμήσαι κατηξίωσας, τῷ ἀποστόλῳ σου Παύλῳ δεσμοῖς συνδήσας σιδηροῖς. Ταῦτα εἰπόν, καὶ μετ' εὐφροσύνης περιθέμενος τὰ δεσμά, ἐπευξάμενος πρότερον τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ταύτην παραθέμενος μετὰ δακρύων τῷ κυρίῳ, ὡσπερ κριὸς ἐπίσημος, ἀγέλης καλῆς ἡγούμενος, ὑπὸ θηριῶδους στρατιωτικῆς δεινότητος συνηρητάετο, θηρίοις ἀιμοβόροις ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἀπαχθησόμενος πρὸς βορᾶν.

III. Ignatius Smyrnam navigat.

Μετὰ πολλῆς τοίνυν προθυμίας καὶ χαρᾶς, ἐπιθυμῆα τοῦ πάθους κατελθὼν ἀπὸ Ἀντιοχείας εἰς τὴν Σελεύκειαν, ἐκείθεν εἴχeto τοῦ πλοῦς· καὶ προσχὼν μετὰ πολὺν κάματον τῇ Σμυρναίων πόλει, σὺν πολλῇ χαρᾷ καταβάς τῆς νηὸς, ἔσπευδε τὸν ἅγιον Πολύκαρπον, τὸν Σμυρναίων ἐπίσκοπον, τὸν συνακρατήν, θεάσασθαι· ἐγεγόνεισαν γὰρ πάλαι μαθηταὶ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἰωάννου· παρ' ᾧ καταχθεις, καὶ πνευματικῶν αὐτῶ κοινωνήσας χαρισμάτων, καὶ τοῖς δεσμοῖς ἐγκανχάμενος, παρεκάλει συναθλεῖν τῇ αὐτοῦ προθέσει, μάλιστα μὲν κοινῇ πᾶσαν ἐκκλησίαν (ἐδεξιούντο γὰρ τὸν ἅγιον διὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων αἱ τῆς Ἀσίας πόλεις καὶ ἐκκλησίαι, πάντων ἐπειγόμενων πρὸς αὐτὸν, εἰ πως μέρος⁵ χαρίσματος λάβωσι πνευματικοῦ).

6) τοῦ mavult Smithius.

7) καὶ abundare videtur Smithio. Syrus et adversus spiritus immundos sum.

8) Cfr. Levit. 26, 12. II Cor. 6, 16.

9) Ipse Ignatius ad Rom. c. 6 scripsit: Ἀγετέ με θηρίων εἶναι βορᾶν. Cfr. Euseb. H. E. VIII, 13.

Cap. III. 1) Erat Selencia (Seleucia)

Traiani imperatoris stetit: ‚quis es,‘ inquit, ‚o cacodaemon, qui nostra mandata transgredi eniteris, simulque aliis suades, ut male pereant.‘ Ignatius respondit: ‚nemo Theophorum vocat cacodaemonem; abscesserunt enim daemonia a servis Dei. Sin vero, quia iis infestus sum, me etiam malum in daemona vocas, assentior. Cum enim habeam Christum coelestem regem, insidias illorum dissolvo.‘ At Traianus, ‚quis est,‘ ait, ‚Theophorus?‘ Ignatius respondit: ‚is, qui habet Christum in pectore.‘ Tum Traianus, ‚annon videmur tibi,‘ inquit, ‚et nos in animo gestare Deos nostros, quibus adversus hostes adiutoribus utimur?‘ Ignatius respondit: ‚daemonia gentium errans vocas Deos; est enim unus Deus, qui coelum et terram et mare et omnia, quae sunt in iis, fecit; et unus Christus Iesus, filius Dei unigenitus, cuius regno utinam fruatur!‘ Traianus dixit: ‚illum dicis, qui sub Pontio Pilato crucifixus est?‘ Ignatius respondit: ‚eum, qui in crucem sustulit peccatum meum cum eius inventore, et omnem errorem daemonicum, omnemque malitiam damnans subiecit pedibus eorum, qui ipsum in corde gerunt.‘ At Traianus, ‚ergo,‘ ait, ‚geris in te crucifixum?‘ Ignatius respondit: ‚imo; scriptum enim est: habitabo et ambulabo inter eos.‘ Traianus sententiam tulit: ‚Ignatium, qui in se ipso circumferre crucifixum contendit, iussimus in vincula a militibus coniectum abduci Romam magnam, ut sit pastus ferarum ad delectationem populi.‘ Sententiam hanc cum sanctus martyr audisset, pro gaudio exclamavit: ‚gratias tibi ago, Domine, quia me perfecta erga te charitate honorare dignatus es, qui me cum Apostolo tuo Paulo in ferrea vincula conieceris.‘ Haec cum dixisset, et hilari animo vincula suscepisset, cumque prius orasset pro ecclesia, et eam cum lacrimis Domino commendasset, instar arietis insignis, qui egregium gregem ducit, ferina et militari acerbitate correptus est, abducendus Romam ad pastum cruentarum ferarum.

III. Ignatius Smyrnam navigat.

Cum multa ergo alacritate et laetitia, patiendi cupiditate, Antiochia Seleuciam descendit, et illinc navi vectus est; cumque post multos labores ad Smyrniensium urbem adpulisset, multa cum laetitia e navi descendit, ac sanctum Polycarpum, Smyrniensium episcopum, quondam condiscipulum suum, videre festinavit. Fuerant enim olim sancti apostoli Ioannis discipuli. Apud quem diversatus, cum cum spiritualium charismatum participem fecisset, suis etiam vinculis esset gloriatus, orabat eum, ut vellet propositum ipsius adiuvare; et maxime quidem hoc rogabat totam ecclesiam (exceperant enim sanctum illum virum civitates atque ecclesiae Asiae per episcopos et presbyteros et diaconos, cum omnes ad eum festinarent, si forte partem charismatis spiritualis ab eo acciperent);

nampe *Pieriae*) urbs maritima, 130 stadiis ab *Antiochia* dissita, ut in *Persicorum* lib. 2. docet Procopius (p. 62. l. 15. ed. Hoeschel.); ex qua, ut Paulus et Barnabas (Act. XIII, 4.), ita nunc iter suum maritimum iniit Ignatius. *Usser.*

2) Cfr. Ep. ad Rom. c. 5.

3) Adiect. *ἀγίου* excluditur ab Int. vet. Caien. et Syro, non in Cod. Cotton.

4) I. e. precibus a Deo petere, ut Ignatium gloria martyrii donaret, eique constantiam praeberet. *Cler.*

5) Phrasis Paulina. Cfr. Rom. 1, 11.

ἐξαιρέτως δὲ τὸν ἅγιον Πολύκαρπον, ἵνα, διὰ τῶν θηρίων θάττον ἀφανῆς τῷ κόσμῳ γενόμενος, ἐμφανισθῆ τῷ προσώπῳ τοῦ Χριστοῦ.

IV. Ignatius scribit ecclesiis, praesertim Romanae.

Καὶ ταῦτα οὕτως ἔλεγεν, καὶ οὕτως διεμαρτύρατο, τοσοῦτον ἐπεκτείνων τὴν πρὸς Χριστὸν ἀγάπην, ὡς οὐρανοῦ μέλλων¹ ἐπιλαμβάνεσθαι διὰ τῆς καλῆς ὁμολογίας καὶ τῆς τῶν συνευχρισμένων ὑπὲρ τῆς ἀθλήσεως σπουδῆς, ἀποδοῦναι δὲ τὸν μισθὸν ταῖς ἐκκλησίαις ταῖς ὑπαντησάσαις αὐτῷ διὰ τῶν ἡγουμένων, γραμμάτων εὐχαριστῶν² ἐκπεμφθέντων πρὸς αὐτάς, πνευματικὴν μετ' εὐχῆς καὶ παραινέσεως ἀποσταζόντων³ χάριν. Τοιγαροῦν τοὺς πάντας ὁρῶν εὐνοικῶς διακειμένους περὶ αὐτὸν, φοβηθεὶς μὴ ποτε ἢ τῆς ἀδελφότητος στοργῇ τὴν πρὸς κύριον αὐτοῦ σπουδὴν ἐκκόψῃ,⁴ καλῆς ἀνευαχθείσης αὐτῷ θύρας τοῦ μαρτυρίου, οἷα πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἐπιστέλλει Ῥωμαίων, ὑποτέτακται.

Legitur hic Epistola S. Ignatii ad Romanos. Vide supra p. 164 sqq.

V. Ignatius a Smyrna Romam ducitur.

Καταρτίσας¹ τοίνυν, ὡς ἤβούλετο, τοὺς ἐν Ῥώμῃ τῶν ἀδελφῶν ἄκοντας διὰ τῆς ἐπιστολῆς, οὕτως ἀναχθεὶς ἀπὸ τῆς Σμύρνης (κατεπιεγτο γὰρ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ὁ Χριστοφόρος² φθάσαι τὰς φιλοτιμίας³ ἐν τῇ μεγάλῃ Ῥώμῃ,⁴ ἵνα ἐπ' ὄψει τοῦ δήμου Ῥωμαίων θηρσὶν ἀγρίοις παραδοθεὶς, τοῦ στεφάνου τῆς ἀθλήσεως ἐπιτύχῃ) πρόσσεχε τὴν Τρωάδι. Ἐἶτα ἐκεῖθεν καταχθεὶς ἐπὶ τὴν Νεάπολιν, διὰ Φιλίππων παραδίδουεν Μακεδονίαν,⁵ περὶ καὶ⁶ τὴν Ἡπειρον,⁷ τὴν πρὸς Ἐπίδαμνον,⁸ ἐν τοῖς παραθαλαττίοις νηὸς ἐπιτυχῶν, ἔπλει τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος, κἀκεῖθεν ἐπιβάς τοῦ Τυρῆνικοῦ, καὶ παραμείβων νήσους τε καὶ πόλεις, ὑποδειχθέντων τῷ ἁγίῳ Ποτιόλῳ, αὐτὸς μὲν ἐξελεθεῖν ἔσπευδεν, κατ' ἔγνωσ βαδίζειν ἐθέλων τοῦ ἀποστόλου⁹ Παύλου. Ὡς δὲ ἐπιπεσὸν βίαιον πνεῦμα οὐ συνεχώρει, τῆς νηὸς ἐκ πρύμνης ἐπειγομένης, μακαρίσας τὴν ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ τῶν ἀδελφῶν ἀγάπην, οὕτω παρέπλει. Τοιγαροῦν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καὶ νυκτὶ τῇ αὐτῇ οὐρίοις ἀνέμοις προσχωρησάμενοι, ἡμεῖς μὲν ἄκοντες ἀπηγόμεθα, στένοντες ἐπὶ τῷ ἄφ' ἡμῶν μέλλοντι χωρισμῷ τοῦ δικαίου γίνεσθαι. Τῷ δὲ κατ' εὐχὴν ἀπέβαινεν σπεύδοντι θάττον ἀναχωρῆσαι τοῦ κόσμου, ἵνα φθάσῃ πρὸς ὃν ἠγάπησεν κύριον. Καταπλεύσας γοῦν εἰς τοὺς λιμένας Ῥωμαίων, μελλούσης λήγειν τῆς ἀκαθάρτου φιλοτιμίας, οἱ μὲν στρατιῶται ὑπὲρ τῆς βραδυνότητος ἤσχαλλον, ὁ δὲ ἐπίσκοπος χαίρων κατεπέγουςιν ὑπήκουσεν.

Cap. IV. 1) μέλλων p. Codicis lect. μέλλειν reponi vult Iacobsonus c. Toupio.

2) εὐχαριστικῶν proponit Grab., εὐχαρίτων Toup.

3) Fere idem sibi vult δροσισθῆναι in Ign. Ep. ad Magn. c. 14.

4) Timebat nempe, ne Ecclesia Romana, eius amore permota, amicos adhiberet apud Traianum, non inclementem caeteroqui Principem, ut veniam sibi

impetrarent; quod si factum fuisset, egrégiam occasionem constantiae suae Deo et hominibus probandae amitteret. Clericus.

Cap. V. 1) I. e. componere animos aliter sentientium, eosque ad id probandum, quod ipse cupiebat, adducere. Cler.

2) Christiani Ephesini erant (Ep. ad Eph. c. 9.): ναοφόροι, χριστοφόροι, ἁγιοφόροι.

ac prae ceteris sanctum Polycarpum, ut citius per feras, inconspicuum in mundo factus, coram Christo compareret.

IV. *Ignatius scribit ecclesiis, praesertim Romanae.*

Atque haec sic dicebat et sic contestabatur, usque adeo extendens amorem in Christum, ut per pulchram confessionem et studium eorum, qui pro eius certamine simul Deum orabant, coelum esset accepturus, utque ecclesiis, quae ipsi per rectores suos occurrerant, mercedem redderet, gratias agens literis ad eas missis, e quibus gratia spiritualis cum votis et adhortationibus stillabat. Cum ergo omnes erga se benevole affectos cerneret, veritus est, ne fratrum charitas studium eundi ad Deum incideret, dum pulchra ipsi esset aperta martyrii ianua. Quae ad ecclesiam Romanorum scripsit, subiecta sunt.

Legitur hic Epistola S. Ignatii ad Romanos. Vide supra p. 164 sqq.

V. *Ignatius a Smyrna Romam ducitur.*

Postquam ergo, ut volebat, epistola sua repugnantes fratres Romanos composuisset, a Smyrna solvens (urgebatur enim a militibus Christophorus, ut ad publica spectacula magnae Romae properaret, quo prae oculis populi Romani feris bestiis traditus coronam certaminis consequeretur) adpulit Troadem. Deinde illinc Neapolin ductus, per Philippos peragravit Macedoniam et ad eam Epiri partem, quae ad Epidamnum sita est, in maritimis locis navi inventa, per Adriaticum mare navigavit; inde Tyrrhenum ingressus, insulas et civitates transiit; ostensisque sancto viro Putcolis, ipse quidem egredi cupiebat, cum vellet per vestigia Pauli Apostoli incidere. Cum vero irruens ventus vehementior id non pateretur, nave a puppi impulsa, beatam praedicavit charitatem fratrum illius loci, et sic praeternavigavit. Igitur uno die et nocte eadem secundis ventis usi abducebamur, nos quidem inviti, gementes ob separationem iusti illius a nobis mox futuram. At ei ex voto res contingebat, festinanti e mundo discedere. Quare cum navigando pervenisset in portus Romanorum, finisque immundi spectaculi immineret, milites tarditatem aegre ferebant; at episcopus gaudens urgentibus parebat.

3) Per hasce *φιλοτιμίας* intelligo ludos solennes, magno sumptu ac studio a munerum publicorum magistratuumque candidatis, qui inde gratiam et applausum plebis Romanae captabant, pro more exhiberi solitos. *Smith.*

4) *In magna civitate* vet. Int. Caieni.

5) Adde *πεζῆ*, ut legebat vet. Int. *Smith.* Cfr. Act. 16, 11. 12. Ignatius via Egnatia, Thessalonicam cum Dyrrachio (= Epidamno) iungenti usus est. Cfr. Tafel, Epistola gratulatoria ad universitatem Gotting. 1837. pp. 3. 15., et Dissert. de via Egnatia Tubing. 1841. p. 16. sqq. *H.*

6) *περὶ καὶ* transponit Clericus, quem postquam in edd. prioribus etiam Hef. secutus esset, nuper recepit *πέρα*

(= ultra, darüber hinaus) pro *περὶ*, addita hac nota: Revera Ign. non per Adriaticum mare Epidamnum (Epirum), sed ab Epidamno ad Adriaticum mare pervenit. Uhlhorn (*Zeitschr. für histor. Theol.* 1851. p. 268.) pro *περὶ* legi vult *πεζῆ*, adhibita versione vetere; contra ipsius Codicis lectionem defendit Nolte *Zeitschr. für kathol. Theol.* Wien 1854. p. 235. *H. ed. IV.*

7) I. e. Epirus nova (septentrionalis) seu Illyris graeca, distinguenda ab Epiro vetere (meridionali). *H. ed. IV.*

8) I. e. vel Epidamni vel Apolloniae; ex utraque urbe via Egnatia initium cepit. Cfr. Tafel l. I. diss. I. p. 2 et 3. *H. ed. IV.*

9) Vid. Act. 28, 13. 14.

VI. *Ignatius Romae a bestiis devoratur.*

Ἐκειθεν οὖν ἐώσθησαν ἀπὸ τοῦ καλουμένου Πόρτου¹ (διεπεφήμιστο γὰρ ἦδη τὰ κατὰ τὸν ἅγιον μάρτυρα)· συναντῶμεν² τοῖς ἀδελφοῖς φόβῳ καὶ χαρᾷ πεπληρωμένοις, χαίρουσιν μὲν ἐφ' οἷς ἤξιῶντο τῆς τοῦ Θεοφόρου συντυχίας, φοβούμενοις δὲ, διότι περ ἐπὶ θάνατον³ ὁ τοιοῦτος ἦγετο. Τισὶ δὲ καὶ παρήγγελλεν ἡσυχάζειν, ζέουσι καὶ λέγουσι καταπαύειν τὸν δῆμον πρὸς τὸ μὴ ἐπιζητεῖν ἀπολέσθαι τὸν δίκαιον· ὃς εὐθύς γινὺς τῷ πνεύματι, καὶ πάντας ἀσπασάμενος, αἰτήσας τε παρ' αὐτῶν τὴν ἀληθινὴν ἀγάπην, πλείονά τε τῶν ἐν τῇ ἐπιστολῇ⁴ διαλεχθεῖς, καὶ πείσας μὴ φθονῆσαι τῷ σπεύδοντι πρὸς τὸν κύριον, οὕτω μετὰ γονυκλισίας πάντων τῶν ἀδελφῶν, παρακαλέσας τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν, ὑπὲρ τῆς τοῦ διαγμοῦ καταπαύσεως, ὑπὲρ τῆς τῶν ἀδελφῶν εἰς ἀλλήλους ἀγάπης, ἀπήχθη μετὰ σπουδῆς εἰς τὸ ἀμφιθέατρον. Εἶτα εὐθύς ἐμβληθεὶς κατὰ τὸ πάλαι⁵ πρόσταγμα τοῦ Καίσαρος, μελλουσῶν καταπαύειν τῶν φιλοτιμιῶν (ἦν γὰρ ἐπιφανής,⁶ ὡς ἐδόκουν, ἢ λεγομένη τῇ Ῥωμαϊκῇ φωνῇ τρισκαίδεκάτη,⁷ καθ' ἣν σπουδαίως συνῆεσαν), οὕτως θηροῖν ὁμοίς παρὰ τῷ ναῷ⁸ παρεβάλλετο, ὡς παρ' αὐτὰ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἰγνατίου πληροῦσθαι τὴν ἐπιθυμίαν, κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἐπιθυμία⁹ δικαίου δεκτὴ· ἵνα μηδενὶ τῶν ἀδελφῶν ἐπαχθῆς διὰ τῆς συλλογῆς τοῦ λειψάνου γένηται, καθὼς φθάσας ἐν τῇ ἐπιστολῇ τὴν ἰδίαν ἐπεθύμει γενέσθαι τελειῶσιν. Μόνα γὰρ τὰ τραχύτερα τῶν ἁγίων αὐτοῦ λειψάνων περιελείφθη, ἅτινα εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ἀπεκομίσθη, καὶ ἐν λίνῳ¹⁰ κατετέθη, θησαυρὸς ἀτίμητος, ὑπὸ τῆς ἐν τῷ μάρτυρι χάριτος τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ καταλειφθέντα.¹¹

VII. *Ignatius mortuus adparet dormientibus.*

Ἐγένετο δὲ ταῦτα τῇ πρὸ δεκατριῶν¹ καλανδῶν Ἰαννουαρίαν, τούτέστιν Δεκεμβρίῳ εἰκοδί, ὑπατευόντων παρὰ Ῥωμαίους Σύρα καὶ Σενεκίου τὸ δεύτερον.² Τούτων αὐτόπται γινόμενοι, μετὰ δακρύων κατ' οἶκόν τε παννυχίσαντες, καὶ πολλὰ μετὰ γονυκλισίας καὶ δεήσεως παρακαλέσαντες τὸν κύριον πληροφορησαί³ τοὺς ἀσθενεῖς ἡμᾶς ἐπὶ τοῖς

Cap. VI. 1) Intellige Portum a Claudio Imp. aedificatum, postea a Traiano ampliatum et civitate auctum. Iam nihil aliud superest illius inclytæ civitatis, quam in paludibus mediæ sevi palatium semidirutum, cui nomen Episcopatus subarbicularii *Porto* affluxum est.

2) Ita Iac. restituit cum Cod. Parisino, ex quo Ruinartus ediderat *σὺν αὐτῷ μὲν*. Illud etiam vet. Int. legisse iam monuit Smith.

3) Coniectura Toupii est *διότι τὴν ἐπὶ θάνατον*, et postea *ἡσυχάζειν, σίζουσι*.

4) In Ep. ad Rom. c. 7. *Βασκαρία ἐν ὑμῖν μὴ κατοικεῖτω κτλ.*

5) Sic loquitur Martyrii scriptor,

quia ante aliquot menses sententiam pronuntiavit Traianus. *Cler.*

6) Nemp̄ *ἑορτή*. Eo die et sqq. celebrabantur *Sigillaria*; de quibus vide Lipsium, *Saturnal.* 1, 4. (Ipsa *Saturnalia* constabant diebus quinque; at *Sigillaria*, quae subsequiebantur, binis.) (*Lericus. Sigillaria* Usserius item intelligit, quorum *Saturnalibus*, adiecta celebritas, ut habet Macrobius, (*Saturn.*) 1. 10. ab Usserio indicatus, in septem dies discursum publicum et lætitiām religionis extendit. Huic solennitati non adeo bene convenire *φιλοτιμίας* nuncupationem arbitrat̄ Smithus. Temporum autem ratio in Martyrologiis incertissima est. Vid. Pearson. *Opp. Posth.* p. 26. *Iac.*

VI. *Ignatius Romae a bestiis devoratur.*

Illinc ergo abierunt ab eo, qui dicitur Portus (iam vero sparsa erat sancti martyris fama); obviamus fratribus metu et gaudio repletis, gaudentibus quidem, quod congressu Theophori Deus ipsos esset dignatus, timentibus autem, quod talis vir ad mortem duceretur. Quosdam etiam monuit, ut quiescerent, qui fervebant aiebantque, se populum esse sedaturos, ne virum iustum ad necem quaereret. Qui cum confestim rem spiritu cognovisset et omnes salutasset, et ab iis verum amorem pluribus verbis, quam in epistola, petiisset, iisque persuasisset, ne sibi inviderent ad Dominum festinanti, nunc, postquam cuncti fratres genua flexissent, ipseque filium Dei pro ecclesiis et pro cessatione persecuti-onis et pro mutuo fratrum inter se amore precatus esset, abductus est confestim in amphitheatrum. Dein illico in id immissus ex mandato Caesaris pridem dato, sine spectaculorum imminente (erat enim sollemnis, ut putabant, dies qui dicitur Romana lingua tertius decimus, quo studiose convenerant), sic crudelibus feris iuxta templum est obiectus, ut illico sancti martyris Ignatii impleretur desiderium, prout scriptum est: desiderium iusti est acceptum; ut nempe nulli fratrum gravis fieret ob suarum reliquiarum collectionem, quemadmodum prius in epistola optaverat, suam consummationem fieri. Solae enim duriores sanctarum eius reliquiarum partes relictæ et Antiochiam ablatae sunt, atque in lintheo depositae, ut thesaurus inestimabilis, ob martyris gratiam sanctae ecclesiae relictæ.

VII. *Ignatius mortuus adparet dormientibus.*

Contigerunt vero haec a. d. XIII Calendas Ianuarias, hoc est, Decembris vigesima, Consulibus apud Romanos iterum Sura et Senecione. Horum nos ipsi spectatores facti, cum in lacrimis totam noctem exegissemus, et genibus flexis multaque oratione Dominum, ut nos infirmos

7) Sc. ante Calendas Ianuarias, ut ex c. 7. apparet: *ἐγένετο δὲ ταῦτα τῇ πρὸ δεκατριῶν Καλανθῶν Ἰαννουαρίων*. Die illo celebrabantur binis diebus *Sigillaria*, adiecta *Saturnalibus*. H.

8) Erat Amphitheatrum aut Iovi Latiari, aut Stygio, et Dianae sacrum, quamobrem mirum non est, hic templi mentionem fieri. *Cler.* Vetus Interpres non legit τῷ ναῷ, habet enim: *ad impiis*, fortasse legens: *παρὰ τῶν ἀνοσίων* sive *ἀνόμων*. *Smith.*

9) Prov. 10, 24.

10) Vet. versio: *et in capsula reposita*; ideo Dr. Nolte pro *λίθῳ* legendum putat *λίθῳ* = in sporta. H. ed. IV.

11) Vid. Euseb. H. E. IV, 15. Cfr. Chrystost. orat. in S. Ignat. c. 5. Opp. T. II. p. 660. ed. Moutf.

Cap. VII. 1) Ignatii festum Graeci vigesima die mensis Decembris celebrant, qua ipsum passum fuisse Acta testantur; Latini vero die prima Februarii; an ob aliquam sacrarum eius reliquiarum translationem? Plures enim fuisse constat. *Ruinart.*

2) I. e. quum ambo coniuncti unacum secundo Consules essent. Primo illi unacum consules erant anno Christi 102, et quidem Senecio III, Sura II. Secunda vice ii iuncti munere fungebantur anno Christi 107, et quidem Senecio IV, Sura III. Videatur Pagi, *Critica* ad ann. 102 et 107. H.

3) I. e. ut nos certiores faceret, num Ignatii martyrium Deo esset acceptum. *Cler.*

προγεγονόσιν, μικρὸν ἀφυπνώσαντες, οἱ μὲν ἐξαίφνης ἐπιστάντα καὶ περιπτυσσόμενον ἡμᾶς ἐβλέπομεν, οἱ δὲ πάλιν ἐπευχόμενον ἡμῖν ἐωρῶμεν τὸν μακάριον Ἰγνάτιον, ἄλλοι δὲ σταζόμενον ὑφ' ἰδρωτός ὡς ἐκ καμάτου πολλοῦ παραγενόμενον, καὶ παρεστῶτα τῷ κυρίῳ. Μετὰ πολλῆς τοίνυν χαρᾶς ταῦτα ἰδόντες, καὶ συμβαλόντες τὰς ὄψεις τῶν ὄνειράτων, ὑμνήσαντες τὸν Θεὸν, τὸν δοτῆρα τῶν ἀγαθῶν, καὶ μακαρίσαντες τὸν ἅγιον, ἐφανερώσαμεν ὑμῖν καὶ τὴν ἡμέραν καὶ τὸν χρόνον, ἵνα κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ μαρτυρίου συναγόμενοι,⁴ κοινωνῶμεν τῷ ἀθλητῇ καὶ γενναίῳ μάρτυρι Χριστοῦ, καταπατήσαντι τὸν διάβολον, καὶ τὸν τῆς φιλοχρίστου αὐτοῦ ἐπιθυμίας τελειώσαντι δρόμον, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι⁵ εἰς αἰῶνας. Ἀμήν.

4) I. e. τὰ γενέθλια sancti martyris in S. Ignatium perspicimus. Vide Chrycelebremus. Ea Chrysostomi adhuc temsost. Opp. ed. Montf. T. II. p. 600poribus esse celebrata, ex sermone eius sqq. H.

de iis, quae facta fuerant, certos faceret, essemus peccati, ac paululum obdormissemus; alii statim adstantem eum nosque complectentem vidimus, alii rursus pro nobis orantem beatum Ignatium conspeximus, alii vero sudore stillantem, tanquam a multo labore advenientem atque adstantem Domino. Cum ergo multo cum gaudio ista vidissemus, et somniorum visa contulissemus, Deum datorem honorum laudavimus, sanctum virum beatum praedicavimus, vobis et diem et tempus significavimus, ut tempore martyrii eius convenientes communionem nostram testificemur cum athleta et generoso martyre Christi, qui conculcavit diabolum et desiderii sui, ex amore Christi profecti, cursum explevit, in Christo Iesu, Domino nostro, per quem et cum quo Patri sit gloria et potentia cum Spiritu sancto, in secula. Amen!

5) Vetus Int. Caien. cum Spiritu colorum. Amen = ἐν τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ
 Sancto, in sancta Ecclesia in secula se- εις τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

ΙΓΝΑΤΙΩ ΜΑΡΙΑ ΕΚ
ΚΑΣΣΟΒΗΛΩΝ.¹

Μαρία προσήλυτος Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ἰγνατίῳ Θεοφόρῳ μακαριωτάτῳ, ἐπισκόπῳ ἐκκλησίας ἀποστολικῆς τῆς κατὰ Ἀντιόχειαν, ἐν Θεῷ Πατρὶ καὶ Ἰησοῦ ἡγαπημένῳ χαίρειν καὶ ἐβρῶσθαι.

MARIAE PROSELYTAE CHASSAOBOLO-
RUM AD IGNATIUM EPISCOPUM AN-
TIOCHIAE EPISTOLA.

Maria Proselyta Iesu Christi, Ignatio Theophoro beatissimo Episcopo Ecclesiae Apostolicae eius, quae secundum Antiochiam, in Deo Patre et Iesu dilecto gaudere et valere.

*IGNATIO MARIA EX CASSOBELIS.

* Maria proselyta Iesu Christi Ignatio Theophoro, beatissimo Episcopo Ecclesiae Apostolicae, quae est Antiochiae, in Deo Patre et Iesu Christo dilecto, gaudium et salutem. Continuum tibi in ipso laetitiam et sanitatem precamur.

1. Πάντοτέ σοι³ εὐρόμεθα τὴν ἐν αὐτῷ χαράν τε καὶ ὑγίαν. Ἐπειδὴ, θαυμάσιε, καὶ παρ' ἡμῖν ὁ Χριστὸς ἐγνωρίσθη υἱὸς εἶναι τοῦ Θεοῦ τοῦ ζώντος, καὶ ἐν ὑστέροις καιροῖς⁵ ἐνηνθροπηκέναι διὰ παρθένον Μαρίας, καὶ σπέρματος Δαβὶδ καὶ Ἀβραάμ, κατὰ τὰς περὶ αὐτοῦ ὑπ' αὐτοῦ προφῆθειας φωνὰς παρὰ τοῦ τῶν προφητῶν χοροῦ· τούτου ἕνεκεν παρακαλοῦμεν ἀξιούντες ἀποσταλῆναι ἡμῖν παρὰ τῆς σῆς συνέσεως Μάριν τὸν ἐταῖρον ὑμῶν, ἐπίσκοπον τῆς Ἡμελάπης Νέας πόλεως, τῆς πρὸς τῷ Ζαρβῷ, καὶ

I. Semper tibi oramus secundum illud, quod in ipso, gaudium et sanitatem. Quia miraculis et apud nos Christus cognitus est Filius esse Dei viventis, et in posterioribus temporibus inhumanatum esse per Virginem Mariam ex semine David et Abraham; secundum eas, quae de ipso ab ipso praedictae sunt, voces a Prophetarum choro: huius gratia deprecamur, dignificantes mitti nobis a tuo intellectu Marim amicum nostrum, Episcopum Emelapes Neapoleos eius, quae ad Zarbo,¹ et Eulo-

* I. Quandoquidem, o vir admirande, etiam nos agnoscimus, Christum esse filium Dei viventis, cumque extremis temporibus humanam assumpsisse naturam ex Maria Virgine, et semine David et Abraham, secundum voces de ipso per ipsum a Prophetarum choro praedictas; ea propter te rogamus, et a tua prudentia ad nos mitti petimus Marin, amicum vestrum, Episcopum nostrae civitatis Neapolis ad Zarbum, et Eulogium

1) In Cod. Casanatensi haec Epist. Num. ζ extat insignita. Unde apparet, librarium putasse, serie non interrupta eam cum praecedentibus esse coniungendam.

2) καὶ C D; excidit ed. Vossianae.

3) Lectionem Codd. C D πάντοτέ σοι pro coniectura Vossius commendat

ex Int. vet., cum minus accurate evulgasset πάντες τέ σοι.

4) θαυμάσιε καὶ C D, θαυμασίως Voss.

5) καιροῖς C D, χρόνοις Voss.

1) I. Zarbum. Cur.

Εὐλόγιον, Κασσόβηλον⁶ πρεσβύτερον, ὅπως μὴ ᾤμεν ἕρημοι τῶν προστατῶν τοῦ θείου λόγου· καθάπου⁷ καὶ Μωσῆς λέγει· Ἐπισκεψάσθω Κύριος ὁ Θεὸς ἄνθρωπον, ὃς ὀδηγήσει τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ οὐκ ἔσται ἡ συναγωγὴ Κυρίου ὡσεὶ πρόβατα οἷς οὐκ ἔστι⁸ ποιμήν.

gium, et Sobelum Presbyterum, ut non simus desolati praepositis divini verbi: quemadmodum et Moyses dicit:² ,Provideat Dominus Deus hominem, qui ducat populum hunc; et non erit Synagoga Domini ut oves, quibus non est pastor.'

Cassobelum Presbyterum, ne destituamur verbi divini praefectis, sicuti et Moses quodam loco dicit: ,provideat Dominus Deus hominem, qui ducat populum hunc; et non erit Synagoga Domini sicut oves, quibus non est pastor.'

II. Ἐπεὶ δὲ τοὺς νέους εἶναι τοὺς προγεγραμμένους, δέλσεις¹ μηδὲν, ᾧ μακαρίε. Γινώσκεις γὰρ σε θέλω, ὡς ὑπερφρονοῦσι² σαρκός, καὶ τῶν ταύτης παθῶν ἀλογοῦσιν, αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς,³ προσφάτω νεότητι ἱερῶσύνης ἀστράπτοντες πολιῶν. Ἀνάσκαλον δὲ τῶν λογισμῶν σου διὰ τοῦ δοθέντος σοι παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ Χριστοῦ Πνεύματος αὐτοῦ, καὶ γνώση ὡς Σαμουὴλ μικρὸν παιδάριον⁴ ὁ βλέπων ἐκλήθη, καὶ τῷ χορῷ τῶν προφητῶν ἐγκατελεχθεὶς, τὸν πρεσβυτὴν Ἠλεὶ⁵ παρανομίας ἐξελέγχει, ὅτι παραπλήγας

II. Pro eo autem, quod iuvenes sunt praescripti, formides nihil, o beate. Cognoscere enim te volo quod sapient super carnem, et ipsius passionem non sentiant ipsi in seipsis, recenti iuventute sacerdotii refulgentes canitie. Perscrutare autem cogitationem¹ tuam per datum tibi a Deo per Christum Spiritum ipsius, et cognosces quod Samuel,² parvus puerulus, Videns vocatus est: et choro Prophetarum connumeratus, presbyterum Eli transgressionis redarguit, quoniam insa-

* II. Quod autem illi, de quibus iam scripsi, iuvenes sint, de eo nihil metuas, o beate. Cupio enim te scire, quod carnem despiciunt, nec passionum eius ullam rationem habent, dum in ipsorum viridi iuventute sacerdotis canitie resplendent. Revolve cogitationes tuas per spiritum, qui tibi datus est a Deo per Christum, et scies, quomodo Samuel, parvulus adhuc puer, vocatus fuerit videns; et choro Prophetarum connumeratus senem Elei iniquitatis arguerit, quod filios vecordes Deo

6) Dedi Κασσόβηλον ex D p. καὶ Σόβηλον, quod est in C, ap. Voss. et Ini. vet. Fortasse scribendum ἐκ Κασσοβήλων. Armenius sacerdotem Caspalonis.

7) καθάπου C D, καθάπερ Voss.

8) ἔστι C, ἔστιν D vulg.

Cap. II. 1) δέλσεις C, ad oram man. sec. δέλσεις.

2) ὑπερφρονοῦσι D, ὑπερφρονοῦ-

σιν C Voss. Vossii τε post σαρκός non est in C D.

3) αὐτοῖς C, ἐ (sic) man. rec. supra.

4) ᾧν inseruit Voss. invitis Codd.

5) ἡλεὶ C.

2) Num. 27, 16 sq.

Cap. II. 1) al. cognitionem. Cur.

2) 1 Sam. 3, 20. 9, 9. 19.

νεῖς Θεοῦ τῶν⁶ πάντων αἰτίου προ-
τετιμῆκει, καὶ παίζοντας⁷ εἰς τὴν
ἐρωσύνην καὶ⁸ εἰς τὸν λαὸν ἀσελ-
γάζοντας εἶασεν ἀτιμωρήτους.

nientes filios Deo omnium causae
praeonoravit, et ludentes in sacer-
dotium et in populum luxuriantes
dimisit impunitos.

omnium auctori praetulerit, et sacerdotium ludibrio habentes, populoque
nequiter insultantes incastigatos reliquerit.

III. Δανιὴλ δὲ ὁ σοφός, νέος
ᾧν, ἔκρινεν¹ ἀμογέροντάς τινας,
δείξας ἐξώλεις αὐτοὺς καὶ οὐ πρεσ-
βυτέρους εἶναι, καὶ τῷ γένει Ἰου-
δαίους ὄντας, τῷ τρόπῳ Χαναταίους
ὑπάρχειν. Καὶ Ἰερεμίας, διὰ τὸ²
νέον παραιτούμενος τὴν ἐγγειριζομέ-
νην αὐτῷ πρὸς τοῦ Θεοῦ προφητεί-
αν, ἀκούει· Μὴ λέγε, νεώτερος εἰμί·
διότι πρὸς πάντας, οὓς ἐὰν ἐξαπο-
στελῶ σε, πορεύσῃ, καὶ κατὰ πάντα,
ὅσα ἂν ἐντελλωμαι σοι, λαλήσεις,³
ὅτι μετὰ σοῦ ἐγὼ εἰμι. Σολομῶν
δὲ ὁ σοφός, δυοκαίδεκα τυχγάνων
ἐτῶν, συνῆκε τὸ μέγα τῆς ἀγνωσίας
τῶν γυναικῶν ἐπὶ τοῖς σφετέραις τέ-
κνοις ζήτημα, ὡς⁴ πάντα τὸν λαὸν ἐκ-
στηναὶ ἐπὶ τῇ τοσαύτῃ τοῦ παιδὸς
σοφίᾳ, καὶ φοβηθῆναι οὐχ ὡς μει-
ράκιον, ἀλλ' ὡς τέλειον ἄνδρα. Τὰ

III. Daniel¹ autem sapiens, iuve-
nis existens, iudicavit crudeles senes
quosdam, ostendens adulteros ipsos,
et non seniores esse, et genere
Iudaeos existentes, modo Chananaeos
existere. Et Ieremias,² propter
iuventutem renuens tributam ipsi a
Deo prophetiam, audit: „Non dicas,
quoniam iunior sum, quia ad omnes
quoscumque mittam te, ibis, et se-
cundum omnia, quaecumque mando
tibi, loqueris, quia tecum ego sum.“
Salomon³ autem sapiens, duodecim
existens annorum, intellexit magnam
ignorantiae mulierum de suis filiis
quaestionem, ut omnis populus ob-
stupesceret de tanta pueri sapientia,
et timeret non ut puerum, sed ut
perfectum virum. Aenigmata autem

* III. Sapiens autem ille Daniel adhuc adolescens crudos quosdam
senes iudicabat, ostendens eos perditos nebulones, non senes esse, et
quamvis genere Iudaeos, moribus Chananaeos existere. Et Ieremias,
propter iuventutem commissum sibi a Deo Prophetae munus detrectans,
audit: „Noli dicere: puer sum: quoniam ad omnia, quae mittam te, ibis,
et universa, quaecumque mandavero tibi, loqueris; quia tecum ego sum.“
Salomon autem ille sapiens, cum duodecim haberet annos, intellexit
magnam illam mulierum suos liberos non agnoscentium quaestionem:
ita ut universus populus obstupesceret ad tantam pueri sapientiam, eum-
que non ut puerum, sed ut virum perfectum timeret. Aenigmata autem

6) Scripsi τῶν c. D, τοῦ C Voss.

7) Ita C D. πείζοντας Curetonus
(Corpus Ignatianum, Berlin 1849).

8) καὶ C; deest in D Voss.

3) λαλήσης C, supra ei man. rec.,
λαλήσης D Voss.

4) Sic C D, ὄσπερ Cureton.

Cap. III. 1) In C oblitteratum est
καὶ ante ἔκρινεν.

2) τὸν C, ad oram τὸ man. rec.

Cap. III. 1) Dan. 13.

2) Ier. 1, 7.

3) 1 Reg. 3 et 10.

δὲ ἀνίγματα τῆς Αἰθιοπῶν βασι-
λίδος, φορὰν ἔχοντα ὡσπερ τὰ τοῦ
Νεῖλου ρεύματα, οὕτως ἐπελύσατο,
ὡς ἔγω αὐτῆς γενέσθαι τὴν οὕτως
σοφῆν.

Aethiopum Reginae, lationem habentia quemadmodum Nili fluentia, sic solvit, ut extra seipsam fieret ipsa sic sapiens.

Reginae Aethiopum, quae impetu largo sicuti Nili fluente manabant, ita dissolvit, ut mulierem tam sapientem exterreret admiratio.

IV. Ἰωσίας δὲ ὁ Θεοφιλῆς, ἀναφθρα σχεδὸν ἔτι φθγγόμενος, ἐλέγχει τοὺς τῶ πονηρῶ πνεύματι κατοχούς, ὡς ψευδολόγοι καὶ λαοπλάνοι τυγγανουσιν, δαιμόνων τε ἐκκαλύπτει τὴν ἀπάτην, καὶ τοὺς οὐκ ὄντας θεοὺς παραδειγματίζει, καὶ τὸν ἱερωμένους αὐτοῖς, νῆπιος ὦν, κατασφάζει, βαιμούς τε αὐτῶν ἀνατρέπει, καὶ θυσιαστήρια νεκροῖς λειψάνοις μιαινει, τεμένη τε καθαιρεῖ, καὶ τὰ ἄλση ἔκκόπτει, καὶ τὰς στήλας συντριβεῖ, καὶ τοὺς τῶν ἀσθεῶν τάφους ἀνορύττει, ἵνα μηδὲ σημεῖον ἔτι τῶν πονηρῶν ὑπάρχη· οὕτω τις ξηλωτῆς ἦν τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν ἀσθεῶν τιμαρὸς, ἔτι ψελίξων τῇ γλώσσῃ.³ Δαβὶδ δὲ, ὁ⁴ προφήτης ὁμοῦ καὶ βασιλεὺς, ἡ τοῦ σωτηρίου κατὰ σάρκα ρίζα, μείρακιον χρεῖται ὑπὸ Σαμωνῆ εἰς βασιλεία· φησὶν γάρ που αὐτός· Ὅτι μικρὸς ἤμην ἐν τοῖς ἀδελφοῖς μου καὶ νεώτερος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς μου.

IV. Iosias autem Dei amator, inarticulate fere adhuc loquens, re-darguit malo spiritu detentos, quod falsiloqui et populi seductores existerent, daemonumque revelat deceptionem, et eos non existentes deos demonstrat, et sacratos ipsis, puer existens, interficit, delubraque ipsorum evertit, et altaria mortuis reliquiis inquinat, templaque delet, et saltus succidit, et columnas conterit, et impiorum sepulcra suffodit, ut neque signum amplius malorum existat. Sic quidem zelotes erat religionis et impiorum punitor, adhuc halbutiens lingua. David autem, Propheta simul et Rex, Salvatoris secundum carnem radix, puer ungitur a Samuele in regem. Ait enim alicubi ipse: ,Cum parvus eram inter fratres meos et iunior in domo patris mei.'

* IV. Iosias vero ille Dei amatissimus vix dum articulata voce loquens arguit maligno spiritu detentos tanquam mendaces et seductores populi, daemonumque imposturam detegit, et deos fictitios explodit, et sacerdotes eorum puer adhuc occidit, arasque ipsorum subvertit, et altaria mortuorum reliquiis contaminat, fana diruit et lucos excidit, statuasque confringit, sepulchra quoque impiorum suffodit, ne ullum porro signum sceleratorum superesset. En tantus erat pietatis zelator et impiorum vindex, qui lingua adhuc halbutiebat. David autem Propheta simul et Rex, Salvatoris secundum carnem radix, adolescentulus a Samuele in Regem inungitur. Ipse enim alicubi ait: ,quia parvus eram inter fratres meos, et iunior in domo patris mei.'

Cap. IV. 1) ἄλση C.

2) Sic C D, γλώττη vulg.

3) δὲ excidit ap. Voss.

V. Καὶ ἐπιλείπει με ὁ χρόνος, εἰ πάντας ἀνιχνεύειν βουλοίμην τοὺς νεότητι εὐαρεστήσαντας¹ Θεῶ, προφητείαν τε καὶ ἱερωσύνην καὶ βασιλείαν ὑπὸ Θεοῦ ἐγγειρισθέντας. Ἐπομνήσεως δὲ ἕνεκα αὐτάρκη καὶ τὰ εἰρημένα. Ἄλλὰ σε ἀντιβόλῳ, μὴ σοὶ τις² περιττὸς εἶναι δόξῳ καὶ φανητιῶσα· οὐ γὰρ διδάσκουσά σε, ἀλλ' ὑπομιμνήσκουσα τὸν ἐμὸν ἐν Θεῶ πατέρα, τούτους παρεθέμην τοὺς λόγους· γινώσκω γὰρ τὰ ἑαυτῆς μέτρα, καὶ οὐ συμπαρακτείνω ἑαυτὴν³ τοῖς τηλικούτοις ὑμῖν. Ἀσπάζομαι σου τὸν ἅγιον κληρὸν,⁴ τὸν ὑπὸ τῆν σὴν κηδεμονίαν ποιμαινόμενον. Πάντες οἱ παρ' ἡμῖν πιστοὶ προσαγορεύουσίν⁵ σε. Ὑγιαίνειν με κατὰ Θεὸν προσεύχου, μακάριε ποιμήν.

V. Et deficiet mihi tempus, si omnes investigare voluero, qui in iuventute bene placuerunt Deo, prophetia et sacerdotio et regno a Deo donati. Rememorationis autem gratia sufficiunt et haec dicta. Sed te deprecor, ne tibi quaedam superba esse videar et ostentatrix. Non enim docens te, sed submemorans meum in Deo patrem hos apposui sermones. Cognosco enim mei ipsius mensuras, et non coextendo meipsam tantis vobis. Saluto tuum sanctum Clerum, sub tua cura pastum. Omnes apud nos fideles salutant te. Sanam me esse secundum Deum ora, beate Pastor.

* V. Et tempus me deficeret, si omnes illos pervestigare velim, qui in iuventute Deo placuerunt, et quibus propheticum munus et sacerdotium ac regnum a Deo commissum fuit. Memoriae autem renovandae ea, quae dixi, sufficiunt. Sed rogo te, ne qua tibi ultra modum loquax aut ostentationis cupida videar. Neque enim ut te doceam, sed ut meum in Deo Patrem de his commonefaceam, hosce sermones protuli. Cognosco enim meum modulum, nec meipsam vobis tantis viris exaequo. Saluto sanctum tuum clerum, qui sub tua cura pascitur. Omnes apud nos fideles te compellant. Prosperam mihi valetudinem tuis apud Deum precibus exora, beate pastor.

Cap. V. 1) Ita C, εὐαριστήσαντας D vulg.

2) μὴ τις σε ed. Cureton invitis Codd. C D.

3) ἑαυτῆς — ἑαυτὴν CD, ἑμαυτῆς — ἑμαυτὴν Voss.

4) Vossius hic inserit vocc. καὶ τὸν φιλόχριστόν σου λαὸν a neutro Codice, nec ab Int. vet. agnita.

5) Ita C D, προσαγορεύουσίν vulg.

ΠΡΟΣ ΜΑΡΙΑΝ ΕΙΣ ΝΕΑΠΟΛΙΝ
ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΤΩ ΖΑΡΒΩ
ΙΓΝΑΤΙΟΣ.

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, τῇ
ἡλεημένη ὑπὸ Θεοῦ Πατρὸς
ὑψίστου, καὶ Κυρίου Ἰησοῦ
Χριστοῦ τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἀπο-
θανόντος, πιστοτάτη, ἀξιοθέτω,
χριστοφόρῳ θυγατρὶ Μαρίας
πλείστα ἐν Θεῷ χαίρειν.

* MARIAE DEGENTI NEAPOLI AD ZARBUM IGNATIUS.

* Ignatius, qui et Theophorus, misericordiam consecutae per gratiam
Dei Patris altissimi, et Domini Iesu Christi pro nobis mortui,
fidelissimae, Deo dignae, Christiferae Mariae filiae Mariae, plu-
rimam in Deo salutem.

I. Κρεῖττον μὲν γράμματος
ὄψις, ὅσω περ μέρος οὐσα τοῦ
χοροῦ τῶν αἰσθήσεων, οὐ μόνον
οἷς μεταδίδοι τὰ φιλικὰ, τιμᾶ τὸν
λαμβάνοντα, ἀλλὰ καὶ οἷς ἀντιδέ-
χεται τὸν ἐπὶ τοῖς κρεῖττοσι πόθον
πλουτεῖ· πλὴν δεύτερος, φασὶν,⁵
λίμην καὶ ὁ τῶν γραμμάτων τρόπος,
ὃν ὥσπερ ἀγαθὸν ὄρμον δεδέγμεθα⁶
παρὰ τῆς σῆς πίστεως πόρρωθεν,

* I. Eo quidem melior literis est aspectus, quod cum sit pars una
chori sensuum, non solum amicitiae officia communicando accipientem
honorat, sed etiam iis, quae vicissim recipit, rerum praestantiorum desi-
derio ditescit. Verum secundus, quod aiunt, portus est et literarum
ratio, quam velut commodam stationem a fide tua accepimus, ut qui

IGNATIÏ ANTIOCHENAE ECCLESIAE
EPISCOPI ET MARTYRIS EPISTOLA
AD MARIAM CASSOBOLITAM.¹

Ignatius, qui et Theophorus, mi-
sericordiam consecutus² et gra-
tiam Dei Patris altissimi, et
Domini nostri Iesu Christi, qui
pro nobis mortuus est, fidelis-
simae, Deo dignae, Christiferae
filiae³ Mariae plurimam in Deo
Salutem.

I. Optima quidem figuratio li-
terae, velut pars chori sensus conti-
nens; non solum his, quibus imper-
lit affectum, honorat accipientem, sed
et in ipsis, qui suscipiunt, amplius
auget desiderium. Et quomodo na-
vigantibus in tempestate gratus est
portus, ita et nobis literarum tuarum
acceptabilis est modus, quem tan-
quam tutissimum solatium a tua fide-
lissima mente de longinquo susce-

1) Haec inscriptio in C D et apud
Voss. In exemplari Barberino τοῦ ἁγίου
Ἱερομάρτυρος Ἰγνατίου Ἀρχιεπισκό-
που Θεοπόλεως Ἀντιοχείας Ἐπι-
στολαί: —

Πρὸς Μαρίας.
Ἐπιστολή α'.

Ex quo alius alium titulum consarcina-
vit. In C numerum H in fronte fert.

2) τὴν D C (in hoc erat τῆς) Cot.,
τῆς Voss.

3) Scripsi ὑπὸ c. B, χάριτι C D

Med. (ap. Leonem Allatium), quo spectant
vet. Int. et Arm.

4) μεταδιδεῖ C D.

5) Ita B C D, φασὶ vulg.

6) δεδέγμεθα D.

1) Incipiunt epistolae beati ignati epi-
scopi antiochiensis. et martiris. atque di-
scipuli. beati. iohannis. evangeliste. adma-
riam cassobolitam. prima. Pal.; Incipiunt
epistolae sancti Ignatii martyris numero
XII. Incipit prima. Reg.

2) f. consecutae. Cur.

3) filiae non est in Reg.

ὡσπερ δι' αὐτῶν ἰδόντες⁷ τὸ ἐν σοι καλόν. Αἱ γὰρ τῶν ἀγαθῶν, ὡς πάνσοφε γύναι, ψυχῆαι ταῖς καθαρωτέραις⁸ εἰκάσι πηγαῖς· ἐκείναι τε γὰρ τοὺς παριόντας, κἂν μὴ διψῶσιν, αὐτῶ τῷ εἶδει⁹ ἐφέλκονται αὐτοὺς ἀρύσασθαι τοῦ πότου· ἢ τε σῆ¹⁰ σύνεσις παρεγγυᾷ, μετασχεῖν ἡμᾶς παρακελευομένη τῶν ἐν τῇ ψυχῇ σου βλυζόντων θείων πομάτων.¹¹

pimus, conspicientes in eo illud, quod in te est bonum. Omnium namque honorum, o sapientissima mulierum, tuam animam purissimis fontibus assimilamus, illis videlicet, qui transeunt etiam non sitiētes visione sui⁴ attrahunt potum haurire. Ita et tuae prudentiae pollicitatio constringit nos, iubens de illis sanctis liquoribus, qui in anima tua redundant,⁵ haustum sumere.

per eas velut de longinquo pulchras animi tui dotes perspexerimus. Nam animae honorum, o faeminarum praestantissima, similes sunt limpidissimis fontibus. Hi enim transeunt, etiamsi non sitiant, sua pulchritudine ad potum hauriendum pertrahunt; et tua prudentia ad divinorum fluentium in anima tua scaturientium participationem nos incitat.

II. Ἐγὼ δὲ, ὡ μακαρία, οὐκ ἐμαντοῦ¹ νῦν τοσοῦτον, ὅσον² ἄλλων γενόμενος, ταῖς πολλῶν³ τῶν ἐναντίων γνώμαις ἐλαύνομαι, τὰ μὲν φηγαῖς, τὰ δὲ φρουραῖς, τὰ δὲ δεσμοῖς· ἀλλ' οὐδενὸς τούτων ἐπιστρέφομαι· ἐν δὲ τοῖς ἀδικήμασιν αὐτῶν μᾶλλον μαθητεύομαι, ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω. Ὀναίμην τῶν δεινῶν τῶν ἐμοὶ ἠτοιμασμένων, ἐπειδὴ οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλύπτεσθαι εἰς ἡμᾶς.⁴

II. Ego autem, o beata,¹ non meis tantum nunc, quantum aliorum plurimorum² contrariis sententiis exagitor, quae quidem sunt fugae et carceres ac vincula. Sed nichil horum declino. In iniustitiis autem eorum magis edoceor, ut lesum merear adipisci. Lucror enim³ periculis mihi praeparatis, quia non sunt condignae passiones huius temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis.⁴

* II. Ego vero, o beata, non tam mea nunc quam aliena in potestate constitutus, variis adversariorum sententiis exagitor, partim exiliis, partim custodiis, partim vinculis. Sed nihil istorum curo, sed eorum iniuriis magis erudior, ut lesu Christi compos fiam. Prosint mihi supplicia praeparata, quando quidem non sunt condignae passiones huius temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nos.

7) Scripsi δι' αὐτῶν ἰδόντες c. C D, δι' ἑαυτῶν εἰδότες B, δι' ἑαυτῶν ἰδόντες Voss.

8) καθαρωτάταις B, Med. ap. Allatum, vetus vulg. versio.

9) διψῶσιν, αὐτῶ τῷ εἶδει C D, διψῶσι, τῷ εἶδει B Voss.

10) σῆ om. B.

11) ναμάτων B.

Cap. II. 1) ἐμαντόν C; idem prius in D.

2) ὅσον C.

3) πολλῶν B C et uterque Int. vet., πολλαῖς D, fortasse Arm., Voss.

4) εἰς ἡμᾶς om. B.

4) sui c. Pal. Reg. ed. Veneta 1546, sua vulg. ap. Cureton.

5) qui in anima gustum tua redundant Reg.

Cap. II. 1) obtam p. o beata Pal.

2) plicamorum Pal.

3) ego Pal.

4) Rom. 8, 18.

III. Τὰ δὲ ὑπὸ σοῦ διὰ τῆς ἐπιστολῆς κελευσθέντα¹ ἀσμένως ἐκλήρωσα· ἐν οὐδενὶ ἀμφιβάλλον, ὡς αὐτῇ² καλῶς ἔχειν δεδοκίμακας. Ἐργῶν γὰρ σε κρίσει³ Θεοῦ τὴν μαρτυρίαν τοιν⁴ ἀνδροῖν πεποιησθαι, ἀλλ' οὐ χάριτι σαρκικῇ· πάντῃ δέ με ἐπήσαν⁵ καὶ αἱ συνεχεῖς σου τῶν γραφικῶν χωρίων μνήμαι· ὡς ἀναγνοὺς, οὐδὲ μέχρις ἐννοίας ἐνεδοίασα⁶ περὶ τὸ πρᾶγμα· οὐ γὰρ εἶχον τισιν ὀφθαλμοῖς ἐκδραμεῖν, ὧν εἶχον ἀναντιδρόητον ὑπὸ σοῦ τὴν ἀπόδειξιν. Ἀντιψυχόν σου γενοίμην ἐγὼ, ὅτι φιλεῖς Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος· διὸ καὶ αὐτὸς ἐρεῖ σοι· Ἐγὼ τοὺς ἐμὲ φιλοῦντας ἀγαπῶ· οἱ δὲ ἐμὲ ζητοῦντες εὐφροσυσιν εἰρήνην.

* III. Quae vero per epistolam iubes, lubens perfecti, nihil ambigens de iis quae ipsa recte se habere probaveris. Scio enim, te divino iudicio testimonium perhibuisse de duobus istis viris, non carnali benevolentia. Admodum vero me delectaverunt crebri illi abs te commemorati scripturarum loci; quibus lectis ne cogitatio quidem ulla ambigendi hac de re mihi suborta est. Neque enim habebam, quibus oculis subterfugerem ea, quorum irrefrangibilem a te videbam demonstrationem adductam. Animam meam libens pro te impenderem, quia Iesum filium Dei viventis diligis. Quare et ipse tibi dicit: ,Ego diligentes me diligo; et qui me quaerunt, pacem invenient.'⁴

IV. Ἐπίρρηται δὲ μοι λέγειν, ὅτι ἀληθινὸς ὁ λόγος, ὃν ἤκουον περὶ σοῦ, ἔτι οὐσης σοῦ ἐν τῇ Ῥώμῃ παρὰ τῷ μακαρίῳ πάπῃ Ἀννῳ,¹

III. Quae autem per Epistolam a te intimata sunt, prompte adimplevi: de nullo eorum dubitans, quos tu bene habere probasti. Agnovi enim, te¹ iudicio Dei testimonium memoratis viris perhibuisse, et non gratia carnali. Non valde autem assidua fuerunt spatia, in quibus tua scripta perlegerem; neque adhuc negotium mente perceperam:² nec enim habui quomodo oculis percurrerem illam ineffabilem tuae sententiae relationem. Pro anima tua ego efficiar, quoniam diligis Dominum Iesum filium Dei vivi. Propter quod et ipsi tibi dicit:³ ,Ego eos, qui me diligunt, diligo; et qui quaerunt me invenient pacem.'⁴

IV. Obvenit itaque mihi dicere, quia verus est sermo, quem audivi de te, causante¹ Romae apud beatum Papam Anacletum,² cui successit

* IV. Meo autem animo occurrit, ut dicam verum fuisse sermonem, quem de te audiveram, cum adhuc Romae esses apud beatum Papam

Cap. III. 1) κελευσθέντα CD, κελευθέντα B Voss.

2) αὐτῇ sine iota C, ad oram man. rec. αὐτῇ.

3) κρίσιως C, ad oram man. rec. κρίσει.

4) τοῖς (sic) B.

5) Dedi ἐπήσαν cum marg. Codicis C, ubi est man. rec. ἴσ' ἐπεισαν (sic); ἦσαν textus CD et Voss, ἦσαν al. Subsequens καὶ deest in D Voss.

6) ἐνεδοίασα B.

Cap. IV. 1) Ἀννῷ Med. ap. Alla-

tium, λήνῳ CD, Ἀναγκλήτῳ absque sp. B. In marg. C man. rec. Κλήμης διάδοχος λήνου.

Cap. III. 1) agnovi te enim invertit Pal.

2) neque adhuc mente negotium perceperam Pal.

3) dicit c. Pal. Reg. ed. Veneta 1546. dixit vulg. ap. Cureton.

4) Prov. 8, 17.

Cap. IV. 1) causantem Reg.

2) cletum tribus litt. ante crasis Pal., anacletum Reg.

ὄν διεδέξατο τὰ νῦν ὁ ἀξιωμακάριστος Κλήμης, ὁ Πέτρον καὶ Παύλου ἀκουστής. Καὶ νῦν προσέθηκας ἐπ' αὐτῶ ἑκατονταπλασίως, καὶ προσθείης³ γε ἔτι, ὡς αὐτῇ. Σφόδρα ἐπεθύμουν ἔλθειν⁴ πρὸς ὑμᾶς, ὥστε συναναπαύσασθαι ὑμῖν. Ἄλλ' οὐκ ἐν ἀνθρώπῳ ἡ ὁδὸς αὐτοῦ. Ἐπέχει γάρ μου τὴν πρόθεσιν, οὐ συχωροῦσα εἰς πέρας⁵ ἔλθειν, ἢ στρατιωτικῇ φρουρᾷ· ἀλλ' οὔτε ἐν οἷς εἰμί, δρᾶν τι ἢ παθεῖν οἶός τε ἐγώ. Διὸ δεύτερον τῆς ἐν φίλοις παραμυθίας⁶ τὸ γράμμα λογιζόμενος, κατασπάξομαι τὴν ἱεράν σου ψυχὴν, παρακαλῶν⁶ προσθῆναι τῷ τόνῳ.⁷ Ὁ γὰρ παρῶν πόνος ὀλίγος, ὁ δὲ προσδοκώμενος μισθὸς πολὺς.

Linum, cui nunc successit beatissimus Clemens, Petri et Pauli auditor. Et nunc adiecisti huic centuplum, et plura insuper adicias, o Maria. Vehementer desideravi, venire ad vos, ut una vobiscum refrigerem; verum non est in hominis potestate via eius.⁴ Impedit enim propositum meum, neque ad finem pervenire permittit militaris custodia; sed ille est rerum mearum status, ut nec facere, nec admittere quicquam possim. Quocirca secundum solatium inter amicos literas esse ratus. Saluto sacram tuam animam, hortans te, ut magis magisque vires eius intendas. Praesens enim labor exiguus; merces autem, quae expectatur, magna est.

V. Φεύγετε¹ τοὺς ἀρνούμενους τὸ πάθος Χριστοῦ καὶ τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν· πολλοὶ δὲ εἰσιν ἄκρι οἱ ταύτην νοσοῦντες τὴν ἀρρώστιαν. Τὰ δὲ ἄλλα σοι παραινεῖν εὔηθες, κατηρητισμένη μὲν παντὶ

beatitudine dignus Clemens, Petri et Pauli auditor. Et nunc adiecisti super eum centupliciter³ et adhuc adicias tu ipsa.⁴ Valde enim desiderabam venire ad vos, et conrequiescere vobiscum; sed non mihi fuit opportunum.⁵ Praepediebat enim propositum meum, non sinens illo pergere, militaris custodia: quia nullus talia perfecit vel passus est, qualia ego. Quapropter⁶ secunda solatio est inter amicos, conscriptis⁷ se invicem relevare. Saluto sacratissimam animam tuam, rogans superadiicere ad propositum tuum. Praesens enim labor parvus est; merces vero, quae speratur, multa est.

V. Fuge eos,¹ qui negant passionem Christi et nativitatem eius secundum carnem. Multi vero sunt modo,² qui hanc sanitatem infirmare conantur. Sed tu contra huiusmodi consuesce etiam alios monere,³ quia

* V. Fugite eos, qui passionem Christi et nativitatem eius secundum carnem negant. Multi autem iam sunt hoc morbo laborantes. De ceteris vero te admonere stultum esset, quae et omnis operis ac sermonis boni

2) Ita Med. ap. Allatum, Voss.; προσθείη D et sec. man. C, in quo fuisse videtur πρόσθετος, ut exhibet B. Vetus Int. nostri Codicis Pal. leg. videtur καὶ προσθεῖσά γε ἔτι σιωτήν.

3) Vox ἔλθειν add. man. rec. ad oram C. Tum καὶ p. ὥστε B, vulg. vet. versio.

4) τέλος Med., versio Usserii.

5) παραμυθίας D.

6) παρακαλῶ B.

7) Ita lego c. BCD (robori vet. Int. ap. Usser.), πόνῳ exhibere dicitur Cod. Nydrpruccianus.

Cap. V. 1) Ita CD Med., φεύγε B.

3) centupliciter Pal. Reg.

4) adiciens te ipsam Pal.

5) Ier. 10, 23.

6) Propter quod Reg.

7) scriptis Pal. Reg.

Cap. V. 1) fugite eos Pal. Scribendum fugite eos.

2) Multi sunt enim Pal., Multi sunt enim modo Reg.

3) monere Pal.

ἔργῳ καὶ λόγῳ ἀγαθῷ. δυναμένη
 δεῖ καὶ ἄλλους ποιεῖν ἐν Χριστῷ.
 Ἀσπασα πάντα τοὺς ὁμοίους σου,²
 ἀντιγραφένους τῆς ἐπιτῶν σωτηρί-
 ας ἐν Χριστῷ. Ἀσπάζονται σε οἱ
 πρεσβύτεροι, καὶ οἱ δῆκονοι, καὶ
 πρὸ πάντων ὁ ἱεὺς Ἡρόν. Ἀσπάζ-
 ῖται σε Κασσιανός,³ ὁ ξένος μου,
 καὶ ἡ ἀδελφή μου ἡ γαμετὴ αὐτοῦ,
 καὶ τὰ φίλιωτάτα αὐτῶν τέκνα.⁴ Ἐφ-
 ῥωμένην σε σαρκὶ καὶ πνεύματι
 ὑγίαν ὁ Κύριος ἀγιάσει⁵ αἰεὶ, καὶ
 ἰδοὺ σε ἐν Χριστῷ τυγχανούσαν¹⁰
 τοῦ στεφάνου.¹¹

in omni opere et verbo bono per-
 fecta es; potens etiam alios eru-
 dire in Domino. Salutant te Pres-
 byteri et Diaconi;⁴ prae omnibus
 vero sanctus Hyron.⁵ Salutant te
 Cassianus hospes meus, et soror
 mea coniux eius, et dulcissimi filii
 eorum. Incolumem te carnali et
 spirituali salute Dominus sanctificet
 semper, et videam te in Domino
 consecutam coronam.⁶

perfectionem consecuta es, et alios in Christo exhortari potes. Saluta
 omnes tui similes, satagentes suae in Christo salutis. Salutant te Pres-
 byteri et Diaconi, et ante omnes sacer Hero. Salutat te Cassianus ex-
 hospes meus et soror mea, eius uxor, et carissimi eorum liberi. Te cor-
 poris spiritusque incolumitate gaudentem Dominus semper sanctificet, et
 ego te coronam in Christo assecutam videam. Mariae ex Antiochia.

2) τοὺς ὁμοίως σοι C D, τοὺς
 ὁμοίους σοι B.
 3) οἱ om. C D.
 4) πρὸς C.
 5) κασιανός C D.
 6) καὶ ἡ vel. Int. Usserii; supraad-
 ditum extat καὶ in D.
 7) τέκνα om. C, Int. Usserii.
 8) Dedi Ἐφῥωμένην σε σαρκὶ καὶ
 πνεύματι ὑγίαν ex B, Ἐφῥωμένην
 σε σαρκικὴν καὶ πνευματικὴν ὑγίαν
 Med., Ἐφῥωμένην σαρκικὴν καὶ πνευ-
 ματικὴν ὑγίαν C D Voss.

9) ἀγιάσει Med. B, in quo ἀεὶ deest;
 ἀγιάσει C, ad oram ἀγιάσει, ac ita
 in D.
 10) Ita C D, τυγχοῦσαν B.
 11) Post στεφάνου Codd. C D Med.
 exh. ΜΑΡΙΑ ΜΠΟ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ.
 4) diacones Pal.
 5) Ita Pal., hiron Reg.
 6) Sequitur subscriptio *Explicit ad
 mariam cassobolitanam* in Pal., *Explicit
 prima* in Reg.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΤΡΑΛΛΗΣΙΟΥΣ.¹

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, τῇ ἡγαπημένῃ παρὰ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ ἀγία, τῇ οὐσῃ ἐν Τράλλεσιν,² ἐκλεκτῇ καὶ ἀξιοθέτῳ, εἰρηνευούσῃ ἐν³ σωρῇ καὶ πνεύματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς ἐλπίδος ἡμῶν, ἐν πάθει τῷ διὰ σταυροῦ καὶ θανάτου καὶ ἀναστάσει· ἦν καὶ ἀσπάζομαι ἐν τῷ πληρώματι, ἐν ἀπυστολικῷ χαρακτῆρι, καὶ εὐχομαι πλεῖστα χαίρειν.

I. Ἄμωμον διάνοιαν καὶ ἀνυπόκριτον⁴ ἐν ὑπομονῇ ἔγνω ὑμᾶς ἔχοντας, οὐ κατὰ χρῆσιν, ἀλλὰ κατὰ κτῆσιν,⁵ καθὼς ἐδήλωσε⁶ Πολύβιος ὁ ἐπίσκοπος ὑμῶν, ὃς παρεγένετο θελήματι Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, συνεργεῖα Πνεύματος, ἐν Σμύρῃ, καὶ οὕτως μοι συνεχάρη⁷ δεδεμένῳ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὥστε με τὸ πᾶν πλήθος ὑμῶν ἐν αὐτῷ θεωρῆσαι. Ἀποδεξάμενος οὖν τὴν κατὰ Θεὸν ὑμῶν εὐνοίαν δι' αὐτοῦ, ἔδοξα εὐρῶν ὑμᾶς⁸ μιμητὰς ὄντας Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σωτῆρος.

II. Τῷ ἐπισκόπῳ ὑποτάσσεσθε ὡς τῷ Κυρίῳ¹ αὐτὸς γὰρ ἀγρυπνεῖ ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν ὡς λόγον ἀποδώσων Θεῷ. Διὸ καὶ φαίνεσθέ μοι οὐ κατὰ ἄνθρωπον ζῶντες, ἀλλὰ κατὰ Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν δι' ἡμᾶς ἀποθανόντα, ἵνα πιστεύοντες εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ διὰ τοῦ βαπτίσματος κοινωνοὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ γένησθε.² Ἀναγκαῖον οὖν ἐστίν, ὅσαπερ³ ποιεῖτε, ἄνευ τοῦ ἐπισκόπου μηδὲν πράττειν ὑμᾶς. Ἄλλ' ὑποτάσσεσθε⁴ καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ, ὡς ἀποστόλοις Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς ἐλπίδος ἡμῶν, ἐν ᾧ διαγοντες ἐν αὐτῷ εὐρεθθόμεθα. Λεῖ δὲ καὶ τοὺς διακόνους, ὄντας μυστηρίων Χριστοῦ Ἰησοῦ, κατὰ πάντα τρόπον⁵ ἀρέσκειν· οὐ γὰρ βρωτῶν⁶ καὶ ποτῶν εἰσὶ διάκονοι, ἀλλ' ἐκκλησίας Θεοῦ ὑπηρεταί· δέον οὖν αὐτῶν τὰ ἐγκλήματα φυλάττεσθαι,⁷ ὡς πῦρ φλέγον. Αὐτοὶ μὲν οὖν ἔσωσαν τοιοῦτοι.

III. Ὑμεῖς δὲ ἐντρέπεσθε αὐτούς ὡς Χριστὸν Ἰησοῦν, οὗ φύλακές εἰσι τοῦ τόπου¹ ὡς καὶ ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Πατρὸς τῶν ὄλων τύπος ὑπάρχει· οἱ δὲ πρεσβύτεροι, ὡς συνέδριον Θεοῦ καὶ σύνδεσμος ἀπο-

Ad Trallianos Epistola in Codd. F O U accephala extat. Notula in O monet: Πρὸς τραλλησίους ἐπιστολὴ δευτέρη: — λέιπει ἢ ἀρχὴ τῆς πρὸς τραλλησίους ἐπιστολῆς, τῆς δὲ πρώτης τὸ πᾶν. Alienis praemissis, in quinta pagina Epistola nostra ita exorditur, sicuti in F; ὡς ἢ κατ' αὐτὰ οὖν πραότης, ἐν ἣ καταλύεται ὁ ἄρχων (c. 4.). Simili modo Cod. V, cuius margini manus rec. inscripsit: ἐντεῦθεν ἄρχεται ἡ δευτέρα ἐπιστολὴ, ἣ γων τὸ κείμενον λείπει δὲ ὁμως ἢ ἀρχή. τὸ ἀνωθεν δὲ οὐκ ἐστὶ τοῦ Ἰγνατίου. ὁ ἀπογραφεὺς ἡμάρτανεν, σίγχαων φουρτὴν ἀμφοτέρων.

1) πρὸς τραλλησίους β' B, in cuius margine: Med. β' τραλλήνους.

2) Τράλλεσιν τῆς Ἀσίας Med.

3) ἐν om. Voss. Tum αἵματι τῷ πάθει p. πνεύματι Med.

4) ἀδιάκριτον Med.

5) φύσιν Med.

6) ἐδήλωσεν B Med, ubi subinde leg. μοι Πολύβιος.

7) οὕτως μοι συνεχάρει B.

8) ὑμᾶς ὡς ἔγνω Med.

Cap. II. 1) ὅταν γὰρ τῷ ἐπισκόπῳ ὑποτάσσεσθε ὡς Ἰησοῦ Χριστῷ Med. ad sensum, non tamen ad verbum.

2) τὸ ἀποθανεῖν ἐκφυγῆτε p. δια

EIVSDEM EPISTOLA AD TRALLIANOS. SCRIPTA EX SMYRNA.¹

Ignatius, qui et Theophorus, dilectae a Deo Patre et Domino Iesu Christo Ecclesiae sanctae, quae est in Trallis, electae et Deo dignae, pacificatae in carne et Spiritu Iesu Christi, spei nostrae, in passione per crucem et mortem atque resurrectionem: quam et saluto in plenitudine Apostolicae formae, et opto plurimum in Deo gaudere.²

I. Immaculatum animum et sine dolo in perseverantia cognovi vos habere, non in usitationem, sed in possessionem, secundum quod significavit mihi Polybius³ Episcopus vester, qui pervenit voluntate Dei Patris et Iesu Christi Filii eius, cooperatione Spiritus, ad Smyrnam, et sic mihi congratulatus est victo in Christo Iesu, ita ut omnem plenitudinem vestram in ipso conspicerem. Suscipiens ergo eum secundum Deum, vestram benevolentiam⁴ per ipsum agnovi, inveniens vos imitatores esse Iesu Christi Salvatoris nostri.

II. Episcopo subiecti estote sicut Domino. Ipse enim vigilat pro animabus vestris tanquam rationem redditurus Deo.¹ Propter quod videmini mihi non secundum hominem vivere, sed secundum Iesum Christum,² qui pro nobis mortuus est, ut credentes in morte eius per baptismum communicantes resurrectionis eius efficiamur. Necessarium est enim, vos nichil praeter Episcopum facere, neque aliquid agere. Sed et Presbyteris subditi estote, ut Apostolis Iesu Christi, spei nostrae, in quo perseverantes, in ipso inveniamur. Oportet ergo et Diaconis, qui sunt in ministerium³ Iesu Christi, in omni modo placere. Non enim in cibo et potu sunt ministri, sed ministri Ecclesiae Dei. Oportet ergo praecepta eorum observare,⁴ sicut ignem ardentem. Ipsi vero sint tales.

III. Vos autem reveremini eos tanquam Dominum¹ Iesum Christum, quoniam custodes sunt loci eius: sicut Episcopus forma est Patris omnium; Presbyteri vero sicut consessus² Dei et coniunctio³ Apostolorum

τοῦ βαπτίσματος κοινωνοὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ γένησθε Med.

3) ὡσπερ Med.

4) ὑποτάσσεσθαι B.

5) τρόπον πάσιν Med.

6) βρωμάτων Med.

7) αὐτοὺς φυλάττεσθαι p. αὐτῶν τὰ ἐγκλήματα φυλάττεσθαι Med.

Cap. III. 1) ὁμοίως πάντες ἐντρέπεσθωσαν τοὺς διακόνους ὡς Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς καὶ τὸν ἐπίσκοπον ὄντα υἱὸν τοῦ πατρὸς. τοὺς δὲ πρεσβυτέρους, ὡς συνέδριον θεοῦ καὶ ὡς σύνδεσμον ἀποστόλων p. γλέγον. Αὐτὰ μὲν οὖν ἔστωσαν τοιοῦτοι ἡμεῖς δὲ ἐντρέπεσθε αὐτοὺς ὡς Χριστὸν Ἰησοῦν, οὗ φύλακες εἶσθε τοῦ τόπου Med.

1) Incipit eiusdem ad trallianos Pal., Incipit secunda Reg.

2) et obto te plurimum in domino gaudere Reg.

3) polusbius Pal. Reg.

4) vestram benivolentiam Pal.; benivolentiam vestram Reg.

Cap. II. 1) Heb. 13, 17.

2) Ita Reg. ed. Veneta 1546 c. textu gr., Christum Iesum Pal. vulg.

3) ministri p. in ministerium Pal.

4) praecepta observare eorum Reg.

Cap. III. 1) dominum nostrum Pal.

2) consensus Pal.

3) convictio esse videtur in Pal.

στόλων Χριστοῦ. Χωρὶς τούτων ἐκκλησία ἐκλεκτὴ οὐκ ἔστιν,² οὐ συν-
 ἄθροισμα ἁγίων,³ οὐ συναγωγὴ ὁσίων· πέπεισμαι δὲ καὶ ὑμᾶς οὕτω
 διακεισθαι. Τὸ γὰρ ἐξεμπλάριον τῆς ἀγάπης⁴ ἔλαβον καὶ ἔχω μετ'
 ἑμαυτοῦ ἐν τῷ ἐπισκόπῳ ὑμῶν, οὐ αὐτὸ τὸ κατάστημα μεγάλη μαθη-
 τεῖα, ἢ δὲ προότης αὐτοῦ δύναιμι, ἢ⁵ λογίζομαι καὶ τοὺς ἀθέους
 ἐντρέπεσθαι. Ἀγαπῶν ὑμᾶς, φείδομαι συντονώτερον ἐπιστεῖλαι, ἵνα μὴ
 δόξω τισὶν εἶναι προσάντης,⁶ ἢ ἐπιδεῆς. Δέδεμαι μὲν διὰ Χριστόν,
 ἀλλ' οὐδέπω Χριστοῦ ἄξιός εἰμι· ἐὰν δὲ τελειωθῶ, τάχα γενήσομαι.

IV. Οὐχ ὡς ἀπόστολος διατάσσομαι,¹ ἀλλ' ἑμαυτὸν μετροῦν, ἵνα μὴ
 ἐν καυχῇσι ἀπόλωμαι. Καλὸν δὲ τὸ ἐν Κυρίῳ καυχᾶσθαι. Κἂν ἐρόψω-
 μένος ὡς τὰ κατὰ Θεὸν, πλείον με δεῖ φοβέισθαι, καὶ μὴ προσέχειν
 τοῖς εἰκῇ φουσιούσι με· οἱ γὰρ με ἔπαινοῦντες μαστιγοῦσιν.² Ἄλλ'
 οὐκ οἶδα, εἰ ἄξιός εἰμι· ὁ γὰρ ζῆλος τοῦ ἐχθροῦ πολλοῖς μὲν οὐ φαί-
 νεται, ἐμὲ δὲ³ πολεμεῖ. Χρηζῶ οὖν προότης, ἐν ἣ καταλύεται ὁ
 ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου ὁ διάβολος.

V. Μὴ γὰρ οὐκ ἐβουλόμην ὑμῖν μυστικώτερα γράψαι,¹ ἀλλὰ
 φοβοῦμαι, μὴ νηπίοις οὖσιν ὑμῖν βλάβην παραθῶμαι· καὶ σύγγνωτέ²
 μοι, μὴ³ οὐκ δυνηθέντες χωρῆσαι τὴν ἐνέργειαν στραγγαλωθῆτε. Καὶ
 γὰρ ἐγὼ, οὐ καθ' ὅτι δέδεμαι, καὶ δύναμαι νοεῖν τὰ ἐπουράνια, καὶ
 τὰς ἀγγελικὰς⁴ τάξεις, καὶ τὰς τῶν ἀγγέλων καὶ στρατειῶν⁵ ἐξαλλαγὰς,
 δυνάμεόν τε καὶ κυριότητων διαφορὰς, θρόνων τε καὶ ἔξουσιῶν πα-
 ραλλαγὰς, αἰῶνων τε⁶ μεγαλότητας, τῶν τε Χερουβειμ καὶ Σεραφεῖμ⁷
 τὰς ὑπεροχὰς, τοῦ τε Πνεύματος τὴν ὑψηλότητα, καὶ τοῦ Κυρίου τὴν
 βασιλείαν, καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸ τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ⁸ ἀπαράθετον.
 Ταῦτα γινώσκων ἐγὼ, οὐ πάντως ἤδη τετελείωμαι, ἢ μαθητὴς εἰμι
 ὁσος Παῦλος καὶ Πέτρος⁹· πολλὰ γὰρ μοι¹⁰ λείπει, ἵνα Θεοῦ μὴ απο-
 λειφθῶ.

VI. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, οὐκ ἐγὼ, ἀλλ' ἡ ἀγάπη Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ, ἵνα τὸ αὐτὸ λέγητε¹ πάντες, καὶ μὴ ἢ ἐν ὑμῖν σχίσματα· ἦτε
 δὲ κατηρτισμένοι τῇ αὐτῇ γνώμῃ καὶ τῷ αὐτῷ νοί. Εἰσὶ γὰρ τινες
 ματαιολόγοι καὶ φρεναπάται, οὐ Χριστιανοὶ, ἀλλὰ χριστέμποροι, ἀπάτη
 περιφέροντες τὸ ὄνομα τοῦ² Χριστοῦ, καὶ κατηλεόντες τὸν λόγον τοῦ
 εὐαγγελίου, καὶ³ τὸν ἰὸν προσπλέκοντες τῆς πλάνης τῇ γλυκεῖα⁴ προ-
 σηγορία, ὡσπερ οἶνομέλιτι κώνειον⁵ κεραρνύντες, ἵνα ὁ πίνων, τῇ γλυ-
 κυτάτῃ⁶ κλαπέις ποιότητι τὴν γευστικὴν αἴσθησιν, ἀφυλάκτως τῷ θα-

2) οὐ καλεῖται p. ἐκλεκτὴ οὐκ ἔστιν Med.

3) ἁγίων B.

4) ἀγάπης ὑμῶν Med.

5) Ita B F O V, ὃν recensio brev.

6) προσαιτίας Med.

Cap. IV. 1) ὡς Ἀπόστολος ὑμῖν δια-
 τάσσομαι πολλὰ φρονῶν ἐν Θεῷ Med.

2) Med. addit ἀγαπῶμεν γὰρ τὸ
 καθ' εἶν.

3) δὲ πλείον Med.

Cap. V. 1) μὴ οὐ δύναμαι τὰ
 ἐπουράνια γράψαι Med.

2) συγγνωμενεῖτε Med.

3) μὴ ποτε Med.

4) εὐαγγελικὰς F.

5) στρατιῶν F O V.

6) δὲ B.

7) χερουβιν καὶ σεραφὶν O V, χε-
 ρουβιμ καὶ νῦν σεραφίμ F.

8) πᾶσιν, τὸ τοῦ Παντοκράτορος
 Θεοῦ B.

9) ταῦτα γινώσκων ἐγὼ, οὐ πάν-
 τος ἤδη τετελείωμαι, ἢ μαθητὴς εἰμι,
 ὁσος Παῦλος, καὶ Πέτρος B; παρα

Christi. Sine ipsis enim ecclesia electa⁴ non est, neque collectio sanctorum, neque congregatio sancta.⁵ Confido enim et vos sic consistere. Exempla autem caritatis vestrae accepi, et habeo penes meipsum in Episcopo vestro, quoniam ipsius institutio magna doctrina est. Nam et mansuetudo eius virtus est, quam arbitrator etiam illos, qui sine Deo sunt, revereri. Quia autem diligo vos, parco frequentius vobis scribere,⁶ ne videar aliquibus contrarius aut taediosus esse. Vinculus sum enim pro Christo, sed nondum Christo dignus sum. Si autem consummavero, forsitan ero.

IV. Non sicut Apostolus praecipio, sed metior meipsum; ne in gloriatione mea peream. Bonum est enim in Domino gloriari.¹ Et si salvatus fuero apud Deum, plus me oportet timere, et non attendere ad eos qui magnificant me. Illi² vero qui me laudant, potius flagellant. Eligo enim³ pati: sed nescio si dignus sim.⁴ Zelus⁵ enim inimici multis non videtur: me autem impugnat. Debeo ergo esse mansuetus, ut dissolvatur princeps huius seculi⁶ Diabolus.

V. Nunquid non poteram vobis secretiora scribere? Sed timeo ne parvulis vobis constitutis laesionem imponam. Et ignoscite mihi: quia non valetis ferre onera vinculorum, quemadmodum ego vinculus sum. Et possum quidem intelligere caelestia: Angelorum scilicet atque Archangelorum ordines, Militiarum diversitates, Virtutum et Dominationum differentias, Sedium atque Postestatum distantias, Aeternorum magnificentias, Cherubin et Seraphin excellentias, Spiritus sublimitatem, Domini regnum, et super haec omnia omnipotentis¹ Dei incomparabilitatem. Haec igitur ego cognoscens, non omnino perfectus² sum, aut discipulus esse possum qualis Paulus aut Petrus. Multum enim mihi³ restat, ne a Deo derelinquar.

VI. Rogo autem vos, non ego, sed dilectio Iesu Christi,¹ ut idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata;² sitis autem perfecti in eodem sensu, et in eadem scientia.³ Sunt enim quidam vaniloqui et mentis seductores, non Christiani, sed Christum mercantes, seductione circumferentes nomen Christi, et cauponantes verbum Evangelii, et venenum erroris commiscentes dulci blandimento, sicut oenomelli virus admiscentes, ut qui biberit illius potus gustabilem sensum, dulcedine ca-

τοῦτο καὶ μαθητῆς εἶμι Med. In F O V
vocc. transpositio: πέτρος καὶ παῦλος.

10) ἡμῶν Med.

Cap. VI. 1) λέγετε O V, illic η supra.

2) τοῦ om. B F O V.

3) ἵνα καὶ F O V.

4) γλυκίαι O V.

5) κώγιον F O V.

6) γλυκυτάτου B.

4) electa ecclesia transponit Reg.

5) neque congregatio sancta neque collectio sanctorum ordinant Pal. Reg.

6) frequentius scribere vobis Reg.

Cap. IV. 1) I Cor. 1, 31.

2) hii Reg.

3) quidem Pal.

4) Ita ex Pal., sum Reg. vulg.

5) zelum Reg.

6) princeps seculi huius Pal. Reg.

Cap. V. 1) Sic ex Pal. p. omnitenentis Reg. vulg.

2) profectus Pal.

3) multum mihi enim Pal.

Cap. VI. 1) Ita Pal. Reg. ed. Veneta 1516 c. textu gr., Christi Iesu Curetonus c. vulg.

2) scimata Pal. Reg.

3) I Cor. 1, 10.

νάτω περιπαρῆ. Παραινεί τις τῶν παλαιῶν· Μηδεὶς ἀγαθὸς⁷ λέ-
γέσθω, κακῶ τὸ ἀγαθὸν κεραννύς. Λέγουσι γὰρ Χριστὸν, οὐχ ἵνα
Χριστὸν κηρύξωσιν, ἀλλ' ἵνα Χριστὸν ἀθετήσωσιν⁸ καὶ οὐ νόμον⁹
συστήσωσιν, ἀλλ' ἵνα ἀνομίαν καταγγείλωσιν.¹⁰ Τὸν μὲν γὰρ Χρι-
στὸν ἄλλοτριούσι τοῦ Πατρὸς· τὸν δὲ νόμον¹¹ τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἐκ
Παρθένου γέννησιν διαβάλλουσι· ἐπαισχυνόμενοι τὸν σταυρὸν, τὸ πά-
θος ἀρνοῦνται, καὶ τὴν ἀνάστασιν οὐ πιστεύουσιν¹² τὸν Θεὸν ἄγνω-
στον εἰσηγοῦνται· τὸν Χριστὸν ἀγέννητον νομίζουσιν¹³ τὸ δὲ Πνεῦμα,
οὐδὲ ὅτι ἔστιν, ὁμολογοῦσιν.¹⁴ Τινὲς δὲ¹⁵ αὐτῶν τὸν μὲν Ἰῶν ψιλὸν
ἄνθρωπον εἶναι λέγουσι· ταῦτόν¹⁶ δὲ εἶναι Πατέρα καὶ Ἰῶν καὶ
Πνεῦμα Ἅγιον· καὶ τὴν κτίσιν, ἔργον¹⁷ Θεοῦ οὐ διὰ Χριστοῦ, ἀλλ'
ἐτέρου τινὸς ἄλλοτριας δυνάμεως.

VII. Ἀσφαλίξεσθε οὖν τοὺς¹ τοιοῦτους, ἵνα μὴ λάβητε βρόχον ταῖς
ἐαυτῶν ψυχαῖς. Καὶ τὸν βίον ὑμῶν ἀπρόσκοπον τίθεσθε² πᾶσιν ἀν-
θρώποις, ἵνα μὴ γένησθε³ παγὶς τῇ σκοπιᾷ,⁴ καὶ ὡς δίκτυον ἐκτετα-
μένον. Ὁ μὴ ἰώμενος γὰρ ἑαυτὸν⁵ ἐν τοῖς ἔργοις ἑαυτοῦ, ἀδελφός
ἐστὶ⁶ τοῦ λυμαινομένου ἑαυτοῦ. Ἐάν οὖν καὶ ὑμεῖς ἀποθῆσθε⁷ φυ-
σίωσιν, ἀλαζονείαν,⁸ τύφον, ὑπεροψίαν, δυνατὸν ὑμῖν ἐστὶν⁹ εἶναι ἀχω-
ρίστοις¹⁰ Θεοῦ. Ἐγγὺς γὰρ ἐστὶ¹¹ τοῖς φοβουμένοις αὐτόν· καὶ, Ἐπὶ
τίνα, φησὶν, ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν ταπεινὸν καὶ ἡσύχιον, καὶ
τρέμοντά μου τοὺς λόγους; Αἰδεῖσθε δὲ καὶ τὸν ἐπίσκοπον ὑμῶν, ὡς
Χριστὸν, καθ' ὃ¹² ὑμῖν οἱ μακάριοι διετάξαντο¹³ ἀπόστολοι. Ὁ ἐντὸς
τοῦ θυσιαστηρίου ὢν,¹⁴ καθαρὸς ἐστὶν¹⁵ διὸ καὶ ὑπακούει τῷ ἐπι-
σκόπῳ καὶ τοῖς πρεσβυτέροις· ὁ δὲ ἐκτὸς ὢν, οὗτός ἐστιν ὁ χωρὶς
τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν διακόνων τι πράσων·
ὁ τοιοῦτος μεμλάναι τῇ συνειδήσει, καὶ ἔστιν ἀπίστου χειρῶν.¹⁶ Τί
γὰρ ἐστὶν ἐπίσκοπος; ἀλλ' ἢ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας ἐπέκεινα πάν-
των κρατῶν, ὡς οἶόν τε ἄνθρωπον κρατεῖν μιμητὴν γινόμενον¹⁷ κατὰ
δύναμιν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ. Τί δὲ πρεσβυτέριον; ἀλλ' ἢ σύστημα
ιερόν, σύμβουλοι καὶ συνεδρευταὶ τοῦ ἐπισκόπου. Τί δὲ διάκονοι;
ἀλλ' ἢ μιμηταὶ τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων, λειτουργοῦντες αὐτῷ λειτουρ-
γίαν καθαρὰν καὶ ἄμωμον· ὡς Στέφανος ὁ ἅγιος Ἰακώβῳ τῷ μακα-

7) ἀγαθὸς O V, illic correctum.
8) ἀθετήσωσιν B F O V, ἀθετήσωσι
vulg.
9) μόνον F O V.
10) καταγγείλωσιν B O V, κατα-
γείλωσι F vulg.
11) τὸν μὲν νόμον F. Sequens καὶ
om. B O V.
12) πιστεύουσιν B, πιστεύουσι
F O V vulg.
13) νομίζουσιν B, νομίζουσι F O V
vulg.
14) ὁμολογοῦσιν B O V, ὁμολογοῦσι
F vulg.
15) δ' F O V.
16) τ' αὐτόν scr. B O V.
17) ἔργων B.
Cap. VII. 1) τοὺς om. B.

2) τίθεσθαι O V, εἰ in utroque supra.
3) γένητε B.
4) τῆς κοπιᾶς c. σ supraaddito V,
in cuius marg. τῇ σκοπιᾷ man. corre-
ctoris; τῆς σκοπιᾶς O, τῇ σκοπιᾷ
man. sec. ad oram. Ita etiam F, sed var.
lect. marginalis pr. manu.
5) ἑμαυτόν V. Tum αὐτοῦ p. ἐαν-
τοῦ F O.
6) ἐστὶν B. Μοx λυμαινομένου O V.
7) ἀπόθεσθε O U, ηἰ in illo supra.
8) ἀλαζωνίαν O V.
9) δυνατὸν ἐστὶν ὑμῖν F; ἔστιαι
Med.
10) ἀχωρίστους FOV, ἀχωρίστους B.
11) ἐστὶ om. F O V. Subsequens
τοῖς reposui c. B F O V Col., deest ap.
Voss. et alios.

plus inobservanter morti addicatur. Monet autem quidam antiquorum, ut nemo bonus dicatur, qui malum bono admiscuerit. Nominant enim Christum, non ut Christum praedicent, sed ut Christum spernant; et legem proferunt, non ut legem statuunt, sed ut legi contraria annunciant. Christum enim alienant a Patre: legem vero Christi et nativitatem ex Virgine abiciunt, crucem erubescens, et passionem negantes, et resurrectioni non credentes. Deum² incognitum profitentur; Christum ingenuum putant,⁴ et neque quia est Spiritus Sanctus, confitentur. Quidam vero eorum Filium hominem purum esse dicunt: alii autem ipsum dicunt esse Patrem, ipsum Filium, ipsumque⁵ Spiritum Sanctum; et creaturam non opera⁶ Dei esse per Christum dicunt, sed alterius cuiusdam extraneae virtutis.

VII. Cavete ergo a talibus, ne sumatis laqueos animabus vestris: et vitam vestram inexplorabilem apponite omnibus hominibus, ne efficiamini muscipula explorationis, et sicut retia extensa.¹ Qui enim sibi non parcat in operibus suis, frater est pollutentis semetipsum.² Si ergo et vos deponatis naturalem superbiam, inflatilem et tumidam extollentiam, possibile erit vobis, inseparabiles esse a Deo. „Prope est enim Dominus timentibus eum“:³ et, „In quem“, inquit,⁴ respiciam, nisi in humilem, et quietum, et trementem⁵ verba mea?⁶ Veneramini autem et Episcopum vestrum sicut Christum, secundum quod vobis beati Apostoli praeceperunt. Qui enim intra altare est constitutus, mundus est: propter quod obedite Episcopo vestro et Presbyteris. Qui vero⁶ extra altare est constitutus, extra Episcopum est et Presbyteros et Diaconos aliquid agens: qui talis fuerit, pollutus est conscientia,⁷ et est deterior infideli. Quid est enim Episcopus, nisi omnem principatum et potestatem⁸ illorum omnium tenens, quemadmodum deceat hominem tenere, imitorem Dei factum⁹ secundum virtutem? Quid est Presbyterium,¹⁰ nisi constitutio sancta, consiliiarii et confessores Episcopi? Quid¹¹ etiam Diaconi, nisi imitatores Christi, ministrantes Episcopo sicut Christus Patri, et operantes illi operationem mundam et immaculatam? quomodo sanctus Stephanus

12) καθὰ π. καθ' ὁ B F O V. Subinde ἡμῖν p. ὑμῖν B.

13) ἐτάξαντο F, syllaba δι supra-addita, spirituque deleta. In V ante ἀπόστολοι art. οί, qui in O lineola inductus est.

14) ὄν (sic) V; sic et paulo post.

15) Ita B O V, ἔστι F vulg.

16) χεῖρον O V, in marg. illius correctum.

17) γενόμενον O V.

4) dominum Reg.

5) Deum incognitum putant p. Deum incognitum profitentur: Christum ingenuum putant Pal.

6) ipsum Pal.

7) opera non inv. Pal.

Cap. VII. 1) Hos. 5, 1.

2) Prov. 18, 9.

3) Ps. 85, 9.

4) in quid scr. Reg. Praeterea vide Esa. 66, 2.

5) timentem Reg.

6) enim Reg. In Codice Pal. Qui enim extra altare est ipse ulique extra episcopum est.

7) est pollutus conscientia Reg. Praeterea cf. I Tim. 5, 8.

8) potestatum Pal. Idem subinde illorum tenens omnium, Reg. omnium illorum tenens.

9) sicuti debet hominum (erat omnium in Reg.) tenere imitator factus dei. Pal. Reg.

10) quid presbyteri extare videtur in Reg.

11) Qui Pal., Quis Reg.

ρίω, καὶ Τιμόθεος καὶ Λίνος Παύλω, καὶ Ἀνάκλητος¹⁸ καὶ Κλήμης Πέτρον. Ὁ τοίνυν τούτων¹⁹ παρακούων, ἄθεος πάμπαν εἶη ἂν, καὶ δυσσεβής, καὶ²⁰ ἀθετῶν Χριστὸν, καὶ τὴν αὐτοῦ διατάξιν σμικρύνων.

VIII. Ἐγὼ δὲ ταῦτα ὑμῖν ἐπιστέλλω, οὐχ ὅτι ἔγνω τούτους τινὰς ἐν ὑμῖν· ἀλλὰ μὴ δὲ¹ συγγωρησίειν ποτε ὁ Θεὸς τοιοῦτον εἰς ἀκοὰς ἐλθεῖν τὰς ἐμὰς,² ὁ μὴ φεισάμενος³ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ διὰ τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν·⁴ ἀλλὰ προορῶν τὰς ἐνέδρας τοῦ πονηροῦ, ταῖς παραγγελίαις προασφαλίζομαι ὑμᾶς, ὡς τέκνα μου ἀγαπητὰ καὶ πιστὰ ἐν Χριστῷ, προποτιζῶν ὑμᾶς τὰ φυλακτικὰ τῆς λοιμικῆς⁵ τῶν ἀνυποτάκτων νόσου, ἧς ὑμεῖς ἀποφεύγετε τὴν νόσον εὐδοκία Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Ὑμεῖς οὖν ἀναλαβόντες προσώτητα, γίνεσθε⁶ μιμηταὶ παθημάτων Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἀγάπης αὐτοῦ,⁷ ἣν ἠγάπησεν ἡμᾶς, δοὺς ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν λύτρον, ἵνα τῷ αἵματι αὐτοῦ καθαρῶς⁸ ἡμᾶς παλαιᾶς δυσσεβείας, καὶ ζῶν ἡμῖν παρασχηται,⁹ μέλλοντας ὅσον οὐδέπω ἀπόλλυσθαι ὑπὸ τῆς ἐν ἡμῖν¹⁰ κακίας. Μηδεὶς οὖν ὑμῶν¹¹ τί κατὰ τοῦ πλησίον ἐχέτω. Ἀφετε γὰρ, φησὶν ὁ Κύριος ἡμῶν,¹² καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν. Μὴ ἀφορμᾶς¹³ δίδοτε τοῖς ἔθνεσιν, ἵνα μὴ ὀλλύνων τινῶν ἀφρόνων εἴνεκεν ὁ λόγος καὶ ἡ διδασκαλία βλασφημηται. Οὐαὶ γὰρ, φησὶν ὁ Προφήτης ὡς¹⁴ ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ, δι' οὗ τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται¹⁵ ἐν τοῖς ἔθνεσιν.

IX. Κωφώθητε οὖν, ὅταν ὑμῖν χωρὶς Ἰησοῦ Χριστοῦ λαλῇ τις, τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ γενομένου ἐκ Λαβιδ,¹ τοῦ² ἐκ Μαρίας· ὅς³ ἀληθῶς ἐγεννήθη καὶ ἐκ Θεοῦ καὶ ἐκ παρθένου, ἀλλ' οὐχ ὡσαύτως· οὐδὲ γὰρ ταῦτό,⁴ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος· ἀληθῶς ἀνέλαβε⁵ σῶμα· Ὁ Λόγος γὰρ⁶ σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐπολιτεύσατο ἄνευ ἁμαρτίας. Τίς γὰρ, φησὶν, ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; ἔφαγε⁷ καὶ ἔπιεν ἀληθῶς· ἔσταυρώθη καὶ ἀπέθανεν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου· ἀληθῶς δὲ, καὶ οὐ δοκῆσει, ἔσταυρώθη καὶ ἀπέθανεν,⁸ βλεπόντων οὐρανίων, καὶ ἐπιγελίων, καὶ καταχθονίων, οὐρανίων μὲν ὡς τῶν ἀσωμάτων φύσεων· ἐπιγελίων δὲ,⁹ Ἰουδαίων καὶ Ῥωμαίων καὶ τῶν παρόντων κατ' ἐκείνου καιροῦ ἀνθρώπων, σταυρουμένου τοῦ Κυρίου· καταχθονίων¹⁰ δὲ ὡς τοῦ πλήθους τοῦ συναναστάντος τῷ Κυρίῳ. Πολλὰ γὰρ, φησὶν,¹¹ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθη, τῶν μνημείων ἀνεωχθέντων· καὶ κατήλθεν εἰς ἄδην¹² μόνος, ἀνῆλθε δὲ μετὰ πλήθους· καὶ ἔσχισε¹³

18) Ita B F et in marg. O, ἀνέγκλητος O in textu et V. Haec quidem scribendi ratio antiquior esse videtur.

19) τοῦτον O V, illic τούτων ad oram.

20) καὶ om. F O V.

Cap. VIII. 1) μηδὲ scr. F.

2) ἐμὰς F.

3) φεισάμενος O V, φεισάμενος illic ad oram.

4) Ordine inverso Ἐκκλησίαν ἁγίαν B.

5) λυμικῆς F O V.

6) γίνεσθαι O, supra ε.

7) Ita locum restitutum ex Codd. F O V,

quorum secundus exh. i. u. ante καὶ, primus et tertius χθ. Vetus Int. Christi, ut Med.; γίνεσθε μιμηταὶ παθημάτων καὶ ἀγάπης αὐτοῦ B et vulg.

8) καθαρῶς F, et correct. ex η.

9) παρασχηταὶ O V, illic η ad oram.

10) ὑμῖν F O V, secundus in marg.

11) ὡς ἡμῖν.

12) ὑμῶν c. F O V vet. Int. Cot., ἡμῶν B Voss. et alii.

13) ἡμῶν c. F O V Cot., ὑμῶν B Voss. et alii.

14) ἀφορμᾶς V. Subinde δίδωτε F.

15) ὅς B.

16) βλασφημεῖται F O V, in O εἰ ad

beatissimo Iacobo, et Timotheus et Linus Paulo, et Anacletus et Clemens Petro. Qui igitur istis inobediens fuerit, hic sine Deo omnino erit,¹² et impius, et contempnens Christum, et ordinationem ipsius minorans.

VIII. Ego vero haec vobis mando,¹ non quod aliquos inter vos tales agnoverim: nec permittat Deus aliquando aliquid huiusmodi in auribus meis introire, qui Filio suo non pepercit² propter sanctam Ecclesiam; sed praevidens seditiones Iniqui, praemonitione conforto vos sicut filios meos³ carissimos et fideles in Domino, praepotans vos medicamine praemuniente contra iminentem pestilentiam, quam etiam vos tanquam morbum fugite, beneplaciti in Christo Domino nostro. Vos ergo succincti mansuetudine, imitatores estote passionum Christi et dilectionis eius, qua dilexit nos, dans semetipsum⁴ pro nobis redemptionem, ut nos sanguine suo mundaret antiquae impietatis, et vitam nobis praestaret, incipientibus⁵ iam perire pro malitia, quae erat in nobis.⁶ Nemo ergo vestrum adversus proximum aliquid habeat, dicente Domino: ,Dimittetur, et dimittetur vobis.⁴ Nolite occasionem dare gentibus, ne propter aliquos paucos insipientes⁷ verbum Domini et doctrina blasphemetur, ne in vobis compleatur, quod propheta ex persona Dei ad huiusmodi dicit: ,Quoniam per vos nomen meum blasphematur in gentibus.⁴

IX. Obturate ergo¹ aures vestras, quando vobis quis sine Iesu Christo Filio Dei loquitur: qui factus est ex semine David per Mariam; qui vere natus est ex Deo et ex Virgine: quia hoc ipsum est quod et Deus. Suscepit enim vere corpus: ,Verbum,⁴ inquit, ,caro factum est, habitavit sine peccato in nobis.² ,Quis enim,⁴ inquit,³ ,ex vobis arguet me de peccato?⁴ Manducavit enim vere et bibit; et crucifixus est, et mortuus sub Pontio Pilato. Sed et secundum placitum voluntatis suae vere crucifixus est, et vere mortuus, videntibus caelestibus et terrestribus et infernis: caelestibus quidem tanquam incorporalibus naturis: terrestribus vero ut Iudaeis et Romanis et caeteris hominibus, qui tunc eodem tempore praesto erant, quando crucifixus est Dominus: infernis autem ut multitudine eorum, qui cum Domino resurrexerunt: ,Multa,⁴ inquit, ,corpora sanctorum dormientium resurrexerunt de monumentis patefactis.⁴ Descendit enim in infernum solus; ascendit vero cum multitudine: et

oram et notula: Θεοδόρητος ἐν διαλόγῳ.

Tum ἔθνεσιν B F O V, ἔθνεσι vulg.

Cap. IX. 1) ἐκ γένους Ἀβραῖδ Med.

2) τοῦ om. F.

3) ὡς Med.

4) τ' αὐτὸν B V, ταυτὸν F O.

5) ἀνέλαβεν B O V.

6) γὰρ om. F O V.

7) ἔφαγεν B.

8) ἀπέθανεν c. B F O V, ἀπέθανε vulg.

9) τὲ B F O V c. Voss.

10) ὑποχθονίων Med.

11) φησὶν B O V, φησὶ F vulg.

12) ἔθον F, quod praestat. Tum ἀνῆλθεν B.

13) ἔσχισεν B.

12) deserit Pal., deserit Reg.

Cap. VIII. 1) mandans Pal. Reg.

2) Rom. 8, 32.

3) vestros Pal.

4) semetipsum om. Pal., se ipsum scr. Reg.

5) Exclusi vulg. et Pal. nobis post incipientibus c. Reg.

6) Cfr. ad haec et sqq. Mt. 6, 14. Mc. 11, 25. Luc. 6, 37. Tit. 2, 5. I Tim. 6, 1. Esa. 52, 5. Ezech. 36, 23.

7) Inter vocc. insipientes et verbum lacunae signum in Reg.

Cap. IX. 1) Obdurate autem Pal. Reg.

2) Ioh. 1, 14, 8, 46.

3) inquit om. Reg.

4) Matth. 27, 52.

τὸν ἀπ' αἰῶνος φραγμὸν, καὶ τὸ μεσότοιχον αὐτοῦ ἔλυσεν¹⁴ καὶ ἀνέστη διὰ τριῶν ἡμερῶν, ἐγείραντος αὐτὸν τοῦ Πατρὸς· καὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας συνδιατρέψας τοῖς Ἀποστόλοις, ἀνεληφθῆ πρὸς τὸν Πατέρα· καὶ ἐκάθισεν¹⁵ ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, περιμένων ἕως ἂν τεθῶσιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Τῇ οὖν παρασκευῇ τρίτῃ ὥρα¹⁶ ἀπόφασιν ἐδέξατο παρὰ τοῦ Πιλάτου, συγχωρησάντος τοῦ Πατρὸς· ἕκτη ὥρα ἐσταυρώθη· ἑννάτη ἀπέπνευσεν¹⁷ πρὸ ἡλίου δύσεως ἑτάφη· τὸ Σάββατον ὑπὸ γῆν μένει ἐν τῷ μνημείῳ, ᾧ ἀπέθετο αὐτὸν Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθίας¹⁸ ἐπιρωσκουσίης κυριακῆς ἀνέστη ἐκ¹⁹ τῶν νεκρῶν κατὰ τὸ εἰρημένον²⁰ ὑπ' αὐτοῦ. Ὡσπερ ἦν Ἰωάνης ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. Περιέχει οὖν ἡ μὲν παρασκευὴ τὸ πάθος· τὸ Σάββατον τὴν ταφὴν· ἡ κυριακὴ τὴν ἀνάστασιν.

X. *Εἰ δὲ, ὥσπερ τινὲς ἄθεοι ὄντες, τουτέστιν ἄπιστοι, λέγουσι, τῷ¹ δοκῆσει γεγενῆσθαι² αὐτὸν ἀνθρώπον, οὐκ ἀληθῶς ἀνεληφέναι σῶμα, καὶ τῷ³ δοκεῖν τεθνηκέναι, πεποθνῆναι οὐ τῷ ὄντι· τίνος ἔνεκεν⁴ ἐγὼ δέδεμαι, καὶ⁵ εὐχομαι θηριομαχῆσαι; δωρεὰν οὖν ἀποθνήσκω· ἄρα⁶ καταψεύδομαι τοῦ σταυροῦ τοῦ Κυρίου. Καὶ περιττός ὁ προφητῆς· Ὅψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν, καὶ κόψονται ἐφ' ἑαυτοῖς ὡς ἐπὶ ἀγαπητῷ. Οὐκοῦν ἄπιστοι αὐτοὶ, οὐχ ἦττον τῶν σταυρωσάντων αὐτόν. Ἐγὼ δὲ οὐ τῷ⁷ δοκεῖν ἔχω τὰς ἐλπίδας ἐπὶ τῷ ὑτέρῳ ἐμοῦ ἀποθάνοντι, ἀλλὰ τῷ ὄντι· ἀληθείας γὰρ ἀλλότριον τὸ ψεύδος. Ἀληθῶς τοίνυν ἐγέννησε Μαρία σῶμα, Θεοῦ ἔνοικον ἔχον⁸ καὶ ἀληθῶς ἐγενήθη ὁ Θεὸς Λόγος ἐκ τῆς παρθένου, σῶμα ὁμοιοπαθὲς ἡμῖν ἡμωσισμένους· ἀληθῶς γέγονεν ἐν μήτρᾳ, ὁ πάντας ἀνθρώπους ἐν μήτρᾳ⁹ διαπλάττων· καὶ ἐποίησεν ἑαυτῷ σῶμα ἐκ τῶν τῆς παρθένου σπερμάτων,¹⁰ πλὴν ὅσον ἄνευ ὀμιλίας¹¹ ἀνδρός· ἐκυφορήθη, ὡς καὶ ἡμεῖς,¹² χρόνως¹³ περιόδοις· καὶ¹⁴ ἀληθῶς ἐτέχθη, ὡς καὶ ἡμεῖς· καὶ ἀληθῶς ἐγαλακτοτροφήθη, καὶ τροφῆς κοινῆς καὶ ποτου μετέσχεν, ὡς καὶ ἡμεῖς· καὶ τρεῖς δεκάδας ἔτων πολιτευσάμενος, ἐβαπτίσθη ὑπὸ Ἰωάννου ἀληθῶς, καὶ οὐ δοκῆσει· καὶ τρεῖς ἑνιαυτούς κηρύξας τὸ εὐαγγέλιον, καὶ ποιήσας σημεῖα καὶ τέρατα, ὑπὸ τῶν ψευδοῦσδαιῶν*

14) ἔλυσεν O V, ἔλυσεν B, ἔλυσε F vulg.

15) ἐκάθισεν F.

16) Cod. O in marg. hanc glossam sec. man. praebet: *Ἀθανάσιος ἐν τῷ περὶ παρθενίας λόγῳ· μετὰ τρίτῃν ὥραν συνάξεις ἐπιτέλει, ὅτι ταύτη τῇ ὥρᾳ ἐπάγη τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ. ἕκτη ὥρα ἐπιτέλει τὰς προσευχὰς μετὰ κλαυθμοῦ καὶ ψαλμῶν καὶ δεήσεως, ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἐκρεμάσθη ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. ἑννάτῃ ὥρᾳ πάλιν ἐν ἕμνοις καὶ δοξολογίαις μετὰ δακρύων ἰκέτευε, ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ὁ κύριος κρεμάμενος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἀπέδωκε τὸ πνεῦμα. καὶ τὴν τριτὴν τῆν σὺναξιν τῆς ἑννάτης*

ἔσθιε τὸν ἄρτον σου εὐχαριστήσασα τῷ Θεῷ ἐπὶ τῆς τραπέζης σου.

17) Ita B F O V, ἀπέπνευσε vulg.

18) Ἀριμαθίας B F O V.

19) ἀπὸ F.

20) εἰρημένον B.

Cap. X. 1) τὸ B F O V.

2) γεγενῆσθαι O V.

3) τὸ B.

4) τί p. τίνος ἔνεκεν Med.

5) τί δὲ Med.

6) ἄρα οὐ Med.

7) οὕτω p. οὐ τῷ V.

8) ἔχων O V, in illo ad oram correctum.

9) Vocc. ὁ πάντας ἀνθρώπους ἐν μήτρᾳ non sunt in F O V.

dirupit maceriam,⁵ quae erat a seculo, et medium parietem eius⁶ dissolvit; et resurrexit tertia die, resuscitante eum Patre; et post dies, quos⁷ conversatus est cum Apostolis, assumptus est ad Patrem: et sedit⁸ ad dexteram eius, expectans donec ponantur omnes inimici eius sub pedibus ipsius. Die ergo Parasceve tertia hora accepit sententiam a Pilato, permittente Patre; sexta vero crucifixus est; nona autem emisit spiritum: ante solis vero occasum⁹ depositus est de cruce et sepultus in monumento novo. Sabbato vero mansit sub terra in sepulchro, in quo posuit eum Ioseph ab Arimathia.¹⁰ Dominica autem die resurrexit a mortuis, secundum quod dictum est ab eo: sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, sic erit Filius hominis in corde terrae tribus diebus et tribus noctibus.¹¹ Continet ergo¹² dies Parasceve passionem eius, Sabbatum vero sepulturam et requiem, Dominica autem resurrectionem.

X. Quidam autem tanquam sine Deo increduli et infideles dicunt, eum putative tantum fuisse hominem, et non verum corpus suscepisse, atque putative passum et mortuum. Ego vero pro passione et morte Domini mei victus¹ sum, et opto ad bestias pugnare. Si enim putative et non vere passus est atque² mortuus, ergo ego gratis moriturus sum mendacia de cruce Domini conlingens. Sed et Propheta superflue dixit:³ Videbunt in quem compunxerunt, et plangent super⁴ seipsos tanquam super dilectum, et dolebunt dolore tanquam super primogenitum.⁴ Ergo infideles illi et increduli non minus sunt, quam illi, qui eum crucifixerunt. Ego autem⁵ sic devovi spem habere in eum, qui pro me vere mortuus est, quia alienum est ab eo mendacium. Vere etenim peperit Maria corpus,⁶ Deo in eo habitante; et vere natus est Deus Verbum ex Virgine, corpus similiter nobis passibile sine peccato induens. Vere conceptus est in utero, et factus est in⁷ vulva; formans et faciens sibi corpus ex Virgine, sine semine scilicet et colloctione viri: portatusque in utero, sicut et nos tempore portati sumus: et vere lactatus est, et nutritus, sicuti et nos,⁸ et cibo et potu, sicuti et nos, usus est; et triginta annos agens baptizatus est a⁹ Iohanne in veritate et non in phantasmate: et tribus annis praedicavit Evangelium, et fecit signa et pro-

10) αἰμάτων B. In Med. ἐκ τῆς παρθένου.

11) ὀμηλίας O V, ὀμιλλας illic ad oram.

12) Ordo vocc. ἀνδρός· ὡς καὶ ἡμεῖς ἐκνομορήθη in F.

13) χρόνον V, idem fuisse videtur in O.

14) καὶ superscriptum in F.

5) dirupit materiam Pal., dirupit matheriam Reg.

6) eius om. Pal.

7) Sic ex Pal. Reg., quibus vulg.

8) sedit Pal. Praeterea cf. Heb. 1, 13. 10, 12 sq.

9) ante solis occasum vero Reg.

10) ab arimathia Pal.

11) Vocc. sic erit Filius hominis in corde terrae tribus diebus et tribus noctibus non leg. in Pal. Reg. Praeterea cf. Matth. 12, 40.

12) autem Reg.

Cap. X. 1) victus Reg.

2) ac Pal., et Reg.

3) Zach. 12, 10.

4) inter Pal. Reg.

5) autem om. Reg.

6) corpus maria peperit transp. Pal.

7) Lacuna in Reg. inter in et vulva.

8) sicuti et nos ex Pal. Reg. (sicut et nos ed. Veneta 1546) p. sicut nos vulg.

9) ab Pal. Ceterum cf. Luc. 2, 23.

digia coram falsis Iudaeis: et a Pilato praeside Iudex iudicatus est, flagellatus est, colaphis caesus est, consputus est, spineam coronam purpureamque vestem portavit, condemnatus est,¹⁰ crucifixus est vere, voluntarie complacens, non phantastice; neque fallaciter¹¹ mortuus est, sed vere; et¹² sepultus est, et resurrexit a mortuis, sicut ipse alicubi orans Patrem dicebat: ,Tu autem, Domine, resuscita me, et reddam illis':¹³ et Pater, qui eum semper¹⁴ exaudit, respondes ait: ,Exsurge Deus, iudica terram, quoniam tu haereditabis in omnibus gentibus.'¹⁵ Qui ergo resuscitavit eum Pater, ipse etiam nos per eum resuscitaturus est, non sine vera vita, hoc¹⁶ est non sine ipso, qui ait: ,Ego sum vita: qui credit in me, licet moriatur, vivet';¹⁷ et omnis qui vivit, et credit in me,¹⁸ non morietur in aeternum.' Fugite autem¹⁹ illas sine Deo haereses: Diaboli enim sunt adinventio, serpentis auctoris malorum, qui per mulierem seduxit Adam patrem generis nostri.

XI. Fugite vero et malas¹ soboles eius: Simonem dico, primogenitum generis ipsius, et Menandrum,² et Basilidem, et totam collectionem malignitatis ipsius, et illos hominis³ cultores Hebionitas,⁴ quos maledictos esse Ieremias propheta asseruit. Fugite quoque et illos immundissimos falsi nominis Nicolaitas,⁵ amatores libidinis, malos calumniatores; non enim talis fuit Apostolorum minister Nicolaus.⁶ Fugite etiam ipsius Nequissimi nepotes, Theodotum scilicet et Cleobulum,⁷ qui generant fructum mortiferum; de quo si quis degustaverit, statim morietur, non morte temporalis, sed aeterna. Hi⁸ autem omnes non sunt plantatio Dei Patris, sed progenies Maledicti. ,Omnis autem plantatio,⁹ inquit Deus, ,quam non plantavit Pater meus caelestis, eradicabitur.' Quod si fuissent rami Patris, non utique essent inimici crucis Christi: sed sunt illorum qui occiderunt Dominum gloriae.¹⁰ Nunc autem crucem negantes et passionem erubescences, operiunt¹¹ Iudaeorum iniquitates, illorum scilicet, qui et Deo rebelles extiterunt, et Dominum occiderunt.¹² Parum est enim eos dicere Prophetarum esse interfectores. Vos ergo invitat Christus ad¹³ suam incorruptionem, per passionem suam et resurrectionem,¹⁴ qui estis membra eius.

XII. Saluto vos de Smyrna una cum compraesentibus¹ mihi Ecclesiae Dei, quae, et praesidentes,² me requieverunt in omnibus, carne et

13) Psalm. 41, 10.

14) Is ordo vocc. Reg., *semper eum*
Pal. vulg. Ceterum cf. Ioh. 11, 42.

15) Psalm 82, 8.

16) *qui hoc* Pal.

17) *vivit* Reg. Ceterum cf. Ioh. 11,
25 sq.

18) *Et omnis qui credit et vivit in*
me transp. Reg.

19) *autem* om. Reg.

Cap. XI. 1) *malos* Pal.

2) *meandrum* Pal. Reg.

3) *hominis* om. Pal.

4) Ita scr. Pal. Reg.

5) *nicholaitas* Reg.

6) *nicholaus* Pal. Reg.

7) *cleobolum* Pal. Reg.

8) *hii* Reg.

9) *Vocc. Dei Patris; sed progenies*
Maledicti. Omnis autem plantatio non sunt
in Pal. Ceterum cf. Matth. 15; 13.

10) Phil. 3, 18. 1 Cor. 2, 8.

11) *et operiunt* Reg.

12) 1 Thess. 2, 15.

13) *Inter ad et suam parvulam lacu-*
nam exh. Reg.

14) *suam* add. Pal.

Cap. XII. 1) *praesidente* Reg.

2) *quae et praecedentes Pal., quae (i*
man. sec. supra) et praesente Reg.

και
φης
τιο
φε
τι
c

ΑΓΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

... και προσεχόντων. Πραγματικώς...
... διαμένετε εν τῇ ὁμο-
... γρη γὰρ ὑμῖν τοῖς καθ'
... τῆς ἐπισκοπῆς, εἰς
... τὸν ἐπίσκοπον, εἰς
... τὸν κληρὸν καὶ τῶν ἀποστόλων.
... εἰς μαρτύριον ᾧ ὑμῖν
... ὑμῶν ἀγάτης χορη-
... γηθεῖσθαι με τοῦ κληροῦ,
... εὐρεθῶ.

Μνημο-
... ὅθεν οὐκ ἄξιός εἰμι λέγεσθαι,
... Ἐπιστολῆς τοῦ Ἀρχιεπισκοπῆ Ἰησοῦ Χριστοῦ,
... ὑποτασσό-
... μενοι τοῖς πρεσβυτέροις καὶ τοῖς διακόνοις·
... ἐκτελετε ἐν ἀμερίστῳ καρδίᾳ. Ἀσπάξε-
... ται ὁ Θεὸς πάντων νῦν, ἀλλὰ καὶ ὅταν Θεοῦ ἐπι-
... σταν ἡμεῖς καὶ ὑμῶν, ἐν ᾧ εὐρεθῆμεν ἄμωμοι.

2) Vnde. tot. ante. omisi c.
B F O V.
3) ἡρώδης. O V. Sic ἢ supra.
Cap. XII. 1) ἀποστόλων F O V.
2) ἄλλοι O V. ἢ τῶν προσευχῶν
ἐμῶν Med.
3) οἱς τῇ ἀποστολῇ add. Med.
4) τῇ πρεσβυτερίᾳ Med.

5) ἀγνίζεται Med.
6) ἐπικινδυνόν F O V, ὑπὸ κινδυ-
νόν Med.
7) εὐρεθῆιητε Med.
8) ὀνέμειν (sic) O V, ὀναίμην illic
ad oram.
In V subscribitur τοῦ ἀγίου Ἰγνα-
τίου ἱερομάρτυρος ἐπιστολῇ β' πρὸς
τραλλισίους.

spiritu. Postulant vos vincula mea, quae propter Iesum Christum porto, rogans Deum, ut mereamini in consensu et oratione invicem permanere. Decet enim unumquemque vestrum bene deservire Presbyteris; Episcopum² et in honorem Dei Patris et in honorem Iesu Christi atque Apostolorum venerari. Deprecor vos ex affectu audire me, ut non sit in testimonium, quod vobis scripsi. Et orate pro me, indigente misericordia Dei ac vestra caritate, ut merear consequi sortem, cui subiaceo, ne reprobus inveniar.

XIII. Salutet vos dilectio Smyrnaeorum et Ephesiorum. Memor est vestri Ecclesia quae est in Syria, unde non sum dignus dici ultimus eorum qui ibi sunt. Incolumes estote in Christo Iesu, subiecti Episcopo, similiter ut Presbyteris atque Diaconis. Omnes invicem diligite¹ corde inseparabili. Castificet vos spiritus meus,³ non solum nunc, sed et⁴ quando Deum meruero adipisci. Adhuc enim in periculo sum: sed fidelis est Pater Iesu Christi, adimplere petitionem meam et vestram, in qua inveniamur immaculati et acquisiti in Domino. Amen.⁴

3) *episcoporum* Pal. Reg., in quo subinde et om.

Cap. XIII. 1) *diligite* des. in Reg.

2) *sanctus* Reg.

3) *et tuentur* Reg. ed. Veneta 1546

c. textu gr., des. in Pal. et ap. Cureton.

4) *acquisivi vos in domino p. et acquisiti in Domino. Amen* Pal. Reg. Ille subinde: *Explicit ad trallianos, hic Explicit secunda.*

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΜΑΓΝΗΣΙΟΥΣ.

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, τῇ εὐλογημένῃ² ἐν χάριτι Θεοῦ Πατρὸς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ σωτῆρι,³ ἐν ᾧ ἀσπάζομαι τὴν ἐκκλησίαν τὴν οὖσαν ἐν Μαγνησίᾳ τῇ πρὸς Μαιάνδρῳ, καὶ εὐχομαι ἐν Θεῷ Πατρὶ καὶ Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ἐν ᾧ πλεῖστα χαίρειν ὑμᾶς εἶη.

I. Γνοὺς ὑμῶν τὸ πολυεύτακτον τῆς κατα Θεὸν⁵ ἀγάπης, ἀγαλλιώμενος προειλόμην⁶ ἐν πίστει Ἰησοῦ Χριστοῦ προσλαλησαι ὑμῖν. Ἀξιωθείς⁷ γὰρ ὀνόματος θείου καὶ ποθεινοῦ, ἐν οἷς περιφέρω δεσμοῖς, ἅδια τὰς ἐκκλησίας, ἐν⁸ αἷς ἔνωσιν εὐχομαι σαρκὸς καὶ πνεύματος Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὅς ἐστι⁹ σωτὴρ πάντων ἀνθρώπων, μάλιστα δὲ πιστῶν· οὗ¹⁰ τῷ αἵματι ἐλυτρώθητε· δι' οὗ ἔγνωτε Θεόν, μᾶλλον δὲ ὑπ'¹¹ αὐτοῦ ἐγνώσθητε· ἐν ᾧ ὑπομένοντες, τὴν πᾶσαν ἐπήρειαν¹² τοῦ αἰῶνος τούτου διαφεύξεσθε. Πιστὸς γὰρ, ὅς¹³ οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε.

II. Ἐπεὶ οὖν ἠξιώθη ἐιδεῖν ὑμᾶς¹ διὰ Λαμᾶ τοῦ ἀξιοθέου ὑμῶν ἐπισκόπου καὶ πρεσβυτέρων Θεοῦ ἀξίαν, Βάσσου καὶ Ἀπολλωνίου, καὶ τοῦ συμβιωτοῦ μου διακόνου Ζωτίωνος, οὗ ἐγὼ ὄναμιην, ὅτι ὑποτάσσεται² τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ, χάριτι Θεοῦ ἐν νόμῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

III. Καὶ ὑμῖν δὲ πρέπει μὴ καταφρονεῖν τῆς ἡλικίας τοῦ ἐπισκόπου, ἀλλὰ κατὰ γνώμην Θεοῦ Πατρὸς πᾶσαν ἐντροπήν αὐτῷ ἀπονέμειν, καθὼς ἔγνω καὶ τοὺς ἀγίους πρεσβυτέρους οὐ¹ πρὸς τὴν φαινομένην ἀφορῶντας νεότητα, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐν Θεῷ φρόνησιν. Ἐπέπερ οὐχ οἱ πολυηρόνιοι εἰσι σοφοί, οὐδὲ οἱ γέροντες ἐπίστανται σύνεσιν·² ἀλλὰ πνευμά ἐστιν ἐν βροτοῖς. Δανιὴλ μὲν γὰρ ὁ σοφὸς δωδεκαετῆς γέγονε κάτοχος τῷ θεῷ πνεύματι, καὶ τοὺς μάτην τὴν πολιὰν φέροντας πρεσβύτας, συκοφάντας καὶ ἐπιθυμητὰς ἀλλοτρίου κάλλους ἀπήλεξεν.³ Σαμουὴλ δὲ παιδάριον ὄν μικρὸν, τὸν ἐνενηκονταετῆ⁴ Ἥλει διελέγγει, τοῦ Θεοῦ προτετιμηκότα τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας. Ὡσαύτως καὶ Ἰερεμίας ἀκούει πρὸς τοῦ Θεοῦ· Μὴ λέγε, ὅτι νεώτερός εἰμι. Σολομῶν δὲ καὶ

1) Numerum Γ': add. O V; Τοῦ

2) εὐλογομένη B.

3) ἡμῶν add. Med. et vet. Int., deest in B F O V.

4) τῆς (sic) B. Tum μεάνδρω O V.

5) Θεοῦ B.

6) προειλάμην O V.

7) καταξιώθεις Med., quod praestat. Mox καὶ deest in B O V; Θεοπρεπεστάτου p. Θείου καὶ ποθεινοῦ Med.

8) ἐν om. Voss.

9) ἔστιν B.

10) οὗ deest in B, ubi extare relativum in Med. notat Allatius.

11) ὑπο sine accentu B.

12) ἐπήρειαν B O Voss., ἐπήρειαν V. Subsequitur ἀρχοντος in Med.

13) ὡς O V, illic ad oram ὅς. Tum ἐάση O V.

Cap. II. 1) ὑμᾶς om. O V. Subinde διαδάγμα (sic) p. διὰ Λαμᾶ V, διαδάγμα O, ad oram διὰ δάμᾶ (sic), διὰ Λάμα B.

2) ὑποτάσσετε O V, illic ai supra.

Cap. III. 1) οὗς O V, illic ad oram οὐ.

2) οὐδὲ οἱ γέροντες, οἱ ἐπίστανται σύνεσιν legit Cod. noster Reg. (lat.)

EIVSDEM EPISTOLA AD MAGNESIANOS. SCRIPTA EX SMYRNA.¹

Ignatius, qui et Theophorus, benedictae Ecclesiae² gratia Dei Patris in Christo Iesu salvatore nostro; in quo saluto Ecclesiam, quae est in Magnesia iuxta Maeandrum,³ et oro in Deo⁴ Patre et Christo Iesu⁵ Domino nostro: in quo plurimum vos gaudere opto.

I. Cognoscens vestram secundum Deum bene dispositam dilectionem, exsultans assumpsi in fide Iesu Christi alloqui vos. Dignus effectus sancti atque desideratissimi nominis, in his quae gesto vinculis, cano⁶ Ecclesias, in quibus laudare opto carne et spiritu Iesu Christi,⁷ qui⁸ est salvator omnium hominum, maxime fidelium: cuius sanguine redempti estis, per quem cognovistis Deum, immo cogniti estis⁹ ab eo; in quo sustinentes, seculi huius temptationem effugite. Fidelis autem est,¹⁰ qui non permittet¹¹ temptari vos super id, quod potestis sufferre.¹²

II. Quoniam ergo merui videre vos per Deo dignum Episcopum vestrum Damam¹ et Deo dignos Presbyteros, Bassum scilicet et Apollonium, et convivam meum Zotionem, quem ego nutriti, quoniam subditus est Episcopo et Presbyteris in gratia Dei et lege Iesu Christi.

III. Et vos oportet non contempnere aetatem Episcopi, sed secundum¹ ordinationem Dei Patris omnem venerationem ei exhibere, secundum quod cognovi etiam sanctos Presbyteros ei deferre, non propter iuventutem, quae in eo videtur, arbitrantes eum contemnendum, sed in² sapientia Dei ei obedire. Quoniam³ quidem non longi temporis sunt sapientes, neque senes, qui⁴ sciunt prudentiam: sed spiritus est in hominibus. Denique Daniel⁵ sapientissimus, duodecim⁶ annorum effectus, Spiritu Sancto repletus est, et illos seniores, cantiam vanam habentes, calumniatores et alienae pulcritudinis appetitores esse manifestavit. Samuel⁷ etiam, cum esset puer pusillus, nonagenarium Heli⁸ sacerdotem per increpationem redarguit, quod filios suos honorificaret super Deum. Similiter et Hieremias⁹ audit¹⁰ a Domino: Noli dicere, quia iuvenis sum

3) ἀπήλεγξεν O V Med., ἀπήλεγξε F vulg.; ἀπέδειξεν B.

4) ὄν, μικρόν τὸν ἐγενήοντα ἔτη scr. O V. lidem ἡλί p. Ἡλέ.

1) Incipit ad Magnesianos scripta ex smyrna Pal., Incipit tertia Reg.

2) Ecclesiae om. Pal., gratie p. Ecclesiae gratia Dei Reg.

3) meandirum Reg.

4) domino Reg.

5) Sic ex Pal. Reg. consentiente textu gr., Iesu Christo vulg.

6) canos Pal.

7) christi iesu ordinat Reg.

8) I Tim. 4, 10.

9) estis om. Reg. Ceterum cf. Gal. 4, 9.

10) Ita Reg., est autem Pal. vulg.

11) permittit Pal. Reg.

12) I Cor. 10, 13.

Cap. II. 1) daman Pal.

Cap. III. 1) sed (et id man. pr. supra) secundum Reg.

2) in om. Pal.

3) Iob. 32, 8 sq.

4) qui adsumpsi ex Reg.

5) Dan. 13.

6) XII Reg.

7) I Sam. 3.

8) Ita scr. Pal. Reg.

9) Geremias scr. Pal. Ceterum cf. 1, 7.

10) audito Reg.

Ἰωσίας· ὁ μὲν δωδεκαετῆς βασιλεύσας τὴν φοβερὰν ἐκείνην καὶ δυσερμήνευτον ἐπὶ ταῖς γυναιξί⁵ κρίσιν ἕνεκα τῶν παιδίων ἐποίησατο· ὁ δὲ ὀκταετῆς ἄρξας τοὺς βωμούς καὶ τὰ τεμένη⁶ κατέβριπτε,⁷ καὶ τὰ ἄλλα κατεπίμπρα⁸· δαίμοσι γὰρ ἦν, ἀλλ' οὐ Θεῷ ἀνακείμενα⁹· καὶ τοὺς ψευδιερεῖς κατέσφαττεν,⁹ ὡς ἂν φθορέας καὶ ἀπαταιῶνας¹⁰ ἀνθρώπων, ἀλλ' οὐ θεϊότητος λατρευτάς. Τοιγαροῦν οὐ τὸ¹¹ νέον εὐκαταφρόνητον, ὅταν¹² Θεῷ ἀνακείμενον ἦ· ἀλλ' ὁ τὴν γνώμην μοχθηρὸς, κἂν πεπαιτωμένος¹³ ἢ ἡμερῶν κακῶν. Νέος ἦν ὁ Χριστοφόρος Τιμόθεος· ἀλλ' ἀκούσατε, οἷα γράφει αὐτῷ ὁ διδάσκαλος· Μηδεὶς σου τῆς νεότητος καταφρονεῖτω¹⁴· ἀλλὰ τύπος γίνου τῶν πιστῶν ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ. Πρέπον οὖν ἐστὶ¹⁵ καὶ ὑμᾶς ὑπακούειν τῷ ἐπισκόπῳ ὑμῶν, καὶ κατὰ μηδὲν αὐτῷ ἀντιλέγειν· φοβερὸν γὰρ ἐστὶ τῷ τοιοῦτῳ ἀντιλέγειν· οὐ γὰρ τοιούτῳ τὸν βλεπόμενον πλανᾷ τις, ἀλλὰ τὸν ἄορατον παραλογίζεται, τὸν μὴ δυνάμενον παρὰ τινος παραλογισθῆναι· τὸ δὲ τοιοῦτο οὐ πρὸς ἄνθρωπον, ἀλλὰ πρὸς Θεὸν ἔχει τὴν ἀναφορὰν. Τῷ γὰρ Σαμουὴλ λέγει ὁ Θεός· Οὐ σὲ παρελογίσαντο,¹⁶ ἀλλ' ἐμέ. Καὶ ὁ Μωσῆς φησὶν· Οὐ γὰρ καθ' ἡμῶν¹⁷ ὁ γογγυσμὸς, ἀλλὰ κατὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ. Οὐδεὶς ἔμεινεν ἀτιμώρητος, ἐπαρθείς κατὰ τῶν κρείττωνων· οὔτε γὰρ τῷ νόμῳ Δαθὰν καὶ Ἀβειρῶν¹⁸ ἀντείπαν,¹⁹ ἀλλὰ Μωσῆϊ· καὶ ζῶντες εἰς ἄδου κατηνέχθησαν. Κορὲ δὲ καὶ οἱ συμφρονήσαντες αὐτῷ κατὰ Ἀαρῶν διακόσιοι πεντήκοντα, πυρίφλεκτοι γεγόνασιν. Ἀβεσσαλώμ²⁰ πατραλοίας γενόμενος, ἐκκρεμῆς²¹ ἐν φυτῷ γέγονε καὶ ἀπίσιν ἐβλήθη τὴν κακόβουλον καρδίαν. Ἀβεδδαδὰν²² ὡσαύτως τῆς κεφαλῆς ἀφαιρεῖται δι' ὅμοιαν αἰτίαν. Ὀξίας λεπροῦται, κατατολήσας ἱερέων καὶ ἱεροσύνης. Σαοὺλ ἀτιμοῦται, μὴ περιμείνας τὸν ἀρχιερέα Σαμουὴλ. Χηὲ οὖν καὶ ὑμᾶς αἰδεῖσθαι τοὺς κρείττους.

IV. Καὶ πρέπον ἐστὶ μὴ μόνον καλεῖσθαι Χριστιανούς, ἀλλὰ καὶ εἶναι· οὐ γὰρ τὸ λέγεσθαι, ἀλλὰ τὸ εἶναι μακάριον ποιεῖ. Εἰ τινὲς ἐπίσκοπον μὲν λέγουσι, χωρὶς δὲ αὐτοῦ¹ πάντα ποιοῦσι, τοῖς τοιούτοις ἔρεϊ καὶ αὐτὸς, ὃς² καὶ ὁ ἀληθινὸς καὶ πρῶτος ἐπίσκοπος καὶ μόνος φύσει ἀρχιερέυς· Τί με καλεῖτε Κύριε Κύριε,³ καὶ οὐ ποιεῖτε ἅ λέγω;

5) γυναιξίν B.

6) τεμένει O V, in illo correctum.

7) κατεβρίπτου O V, illic κατεβρίπτου man. sec.

8) κατεπίμπρα O V. Tum δαίμοσιν B.

9) κατασφάττει O V, illic man. sec. mutatum in κατεσφάττει.

10) ἀπαταιῶνας O V.

11) τὸν O, τὸ ad oram.

12) Ita F V, ὅτ' ἂν B O vulg.

13) μοχθηρῶν, κἂν πεπαιτωμένον B O V. Fortasse scribendum ἀλλὰ τὸ τὴν γνώμην μοχθηρῶν, κἂν πεπαιτωμένον.

14) καταφρονεῖτο O V, illic emendatum.

15) ἐστὶν B O V.

16) παρελογίσαντο O V.

17) ἡμῶν B F O V LXX Cler., ὑμῶν Voss. et alii.

18) ἀβειρῶν O V.

19) ἀντείπαν c. B F O V, ἀντείπον vulg. Mox μωσῆ ser. F O V.

20) ἀβεσσαλῶν O V. Subinde πατρολύας O V, illic man. sec. correctum.

21) ἐκκρεμῆς O V.

22) Ἀχάβ καὶ Ναμῶν p. Ἀβεδδαδὰν Med.

Cap. V. 1) αὐτῷ B.

2) ὡς O V.

3) Secundum Κύριε excidit ap. Voss.

11) Sic Reg., duodecimo anno aetatis suae Pal. vulg. Ceterum cf. III Reg. 3.

ego. Salomon quoque et Iosias in iuventute mirifici et sapientes in operibus suis apparuerunt. Salomon quidem duodecimo aetatis suae anno¹¹ regnare incipiens, arduam et ininterpretabilem¹² mulierum pro parvulis quaestionem terribili iudicio dissolvit. Iosias¹³ vero octo annorum existens, aras et monumenta subvertere coepit, lucos excidere et templa deiicere, quae non Deo, sed daemonibus fuerant consecrata. Nam et pseudo-sacerdotes interfecit, ut corruptores et seductores hominum, non divinitati, sed diabolo servientes. Propter quod non est contempnenda iuventus, cum Deo adiacuerit, sed illa aetas, quae sententiae nocet, etiam¹⁴ si inveterata fuerit dierum malorum. Iuvenis fuit et Christoferus¹⁵ Timotheus: sed audite, qualia ei scripsit magister. Nemo, inquit, iuventutem tuam contempnat: sed forma esto fidelium in verbo, in conversatione. Dignum est ergo vos obedire Episcopo vestro, et in nullo ei contradicere. Terribile est enim tali contradicere. Non enim istum visibilem quis spernit; sed illum¹⁶ invisibilem in eo contempnit, qui non potest ab aliquo contempni. Hic autem non ab homine, sed a Deo habet promotionem. Dicit enim Deus Samueli¹⁷ de contemptoribus eius: Non te spreverunt, sed me. Nam et Moyses populo adversus se murmuranti ait:¹⁸ Non enim adversus nos murmurastis, sed¹⁹ adversus Dominum Deum. Nemo enim inultus remansit, qui se contra potiores extulit. Denique in lege, Dathan²⁰ et Abiron²¹ Moysi resistentes, vivi ad inferos depositi sunt. Sed et Chore et qui conspiraverunt cum eo adversus Aaron ducenti quinquaginta,²² igne consumti sunt. Absalon etiam,²³ parricida existens, divino iudicio arbori appensus est; sed et cor eius, quod mala cogitaverat, sagittis infixum est. Nam et Achab²⁴ et Dadan nichilominus propter similem causam²⁵ capite plexus est. Ozias²⁶ quoque leprosus factus est, qui contra sacerdotes sacerdotium arripere ausus est.²⁷ Saul²⁸ etiam sacrificare praesumens, regali dignitate dehonorus est, non expectans principem sacerdotum Samuelem. Oportet ergo et nos revereri potiores.

IV. Et dignum est non solum vocari nos Christianos, sed etiam esse. Non enim dici,¹ sed esse facit beatum.² Quidam autem Episcopum quidem vocant, et praeter ipsum omnia faciunt. Talibus ergo³ etiam ipse Christus dicit, qui et verus et primus est Episcopus et solus natura Pontifex: Quid me vocatis Domine, Domine, et non facitis quae dico?⁴

12) *ininterpretabilem* c. Pal. Reg. et Veneta 1546, *interpretabilem* Vossius, et c. aliis vulg. et Caretonus.

13) IV Reg. 23.

14) *et etiam* Pal. Ceterum cf. Dan. 13, 52.

15) *fuit etiam Christoferus* Pal., *fuit etiam Christiferus* Reg. Ceterum cf. I Tim. 4, 12.

16) *illud erat* in Pal.

17) I Sam. 8, 7.

18) Exod. 16, 8.

19) *Voc. se murmuranti ait: Non enim adversus nos murmurastis, sed non leg. in Pal.*

20) *datam* Pal. Ceterum cf. Num. 16.

21) *Ea scriptura* in Pal. Reg.

22) *CCH L'a* Reg.

23) II Sam. 18.

24) *aab* Pal., *ahab* Reg.

25) *causam* om. Pal.

26) 2 Chron. 26.

27) *ausus est arripere* Reg.

28) I Sam. 13.

Cap. IV. 1) *Recepi dici* ex Reg. favente textu gr., *dicere* Pal. vulg.

2) *beatos* Pal.

3) *igitur* Pal., *deest ergo* in Reg.

4) Luc. 6, 46.

οί γὰρ τοιοῦτοι οὐκ εὐσυνείδητοι, ἀλλ' εἰρωνές τινες καὶ μόρφωνες εἶναι μοι φαίνονται.

V. Ἐπει οὖν τέλος τὰ πρᾶγματα ἔχει, καὶ πρόκειται ζωὴ ἢ ἐκ φυλακῆς, καὶ θάνατος ὁ ἐκ παρακοῆς, καὶ ἕκαστος τῶν ἡρημένων¹ εἰς τὸν τόπον τοῦ εὐρεθέντος μέλλει χωρεῖν, φύγωμεν τὸν θάνατον, καὶ ἐκλεξώμεθα τὴν ζωὴν. Δύο γὰρ λέγω χαρακτῆρας ἐν ἀνθρώποις εὐρίσκεισθαι· καὶ τὸν μὲν νομίσματος, τὸν δὲ παραχαράγματος. Ὁ θεοσεβῆς ἀνθρώπος νόμισμά ἐστιν ὑπὸ Θεοῦ χαραχθέν· ὁ ἀσεβῆς ψευδάνυμον νόμισμα, κίβδηλον, νόθον, παραχάραγμα, οὐχ ὑπὸ Θεοῦ, ἀλλ' ὑπὸ διαβόλου ἐνεργηθέν. Οὐ² δύο φύσεις ἀνθρώπων λέγω, ἀλλὰ τὸν ἕνα ἀνθρώπων, ποτὶ³ μὲν Θεοῦ, ποτὶ δὲ διαβόλου γίνεσθαι· ἔαν εὐσεβῆ τις, ἀνθρώπος Θεοῦ ἐστίν, ἔαν δὲ ἀσεβῆ τις, ἀνθρώπος τοῦ διαβόλου, οὐκ ἀπὸ τῆς φύσεως, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ γνώμης γινόμενος. Οἱ ἄπιστοι εἰκόνα ἔχουσι τοῦ ἄρχοντος τῆς πονηρίας, οἱ δὲ πιστοὶ εἰκόνα⁴ ἔχουσι τοῦ ἄρχοντος Θεοῦ Πατρὸς καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ· δι' οὗ ἔαν⁵ μὴ αὐθαιρέτως ἔχωμεν τὸ ὑπὲρ ἀληθείας ἀποθανεῖν εἰς τὸ αὐτοῦ πάθος, τὸ ζῆν αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν.

VI. Ἐπεὶ οὖν ἐν τοῖς προγεγραμμένοις προσώποις τὸ πᾶν πλήθος ἐθεώρησα ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ,¹ παραινῶ, ἐν ὁμοιοῖα Θεοῦ σπουδάζατε² πάντα πράττειν, προκαθημένου τοῦ ἐπισκόπου εἰς τόπον Θεοῦ, καὶ τῶν πρεσβυτέρων εἰς τόπον συνεδρίου τῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν διακόνων τῶν ἐμοὶ γλυκυτάτων, πεπιστευμένων διακονίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃς πρὸ αἰῶνος³ παρὰ τῷ Πατρὶ γεννηθεὶς, ἦν λόγος Θεός,⁴ μονογενὴς υἱός· καὶ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων ὁ αὐτὸς διαμένει· τῆς γὰρ βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος, φησί⁵ Δαυὶδ ὁ προφήτης. Πάντες οὖν ἐν ὁμοιοῖα ἀλλήλους ἀγαπήσωμεν, καὶ μηδεὶς κατὰ σάρκα βλεπέτω⁶ τὸν πλησίον, ἀλλ' ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Μηδὲν ἔστω ἐν ὑμῖν, ὃ δυνήσεται ὑμᾶς μερίσαι, ἀλλ' ἐνώθητε τῷ ἐπισκόπῳ, ὑποτασσόμενοι τῷ Θεῷ δι' αὐτοῦ ἐν Χριστῷ.

VII. Ὡσπερ οὖν ὁ Κύριος ἄνευ τοῦ Πατρὸς οὐδὲν ποιεῖ¹. Οὐ δύναμαι γὰρ, φησί, ποιεῖν ἀπ' ἑμαυτοῦ² οὐδὲν· οὕτως καὶ ὑμεῖς ἄνευ τοῦ ἐπισκόπου, μηδὲ πρεσβυτέρου, μηδὲ διάκονου, μηδὲ λαϊκός.³ μηδέ τι φαινέσθω ὑμῖν⁴ εὐλογον παρὰ τὴν ἐκείνου γνώμην· τὸ γὰρ τοιοῦτον παράνομον καὶ Θεοῦ ἐχθρόν. Πάντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν τῇ προσευχῇ ἅμα συνήχεσθε⁵· μίᾳ δέησις ἔστω κοινὴ, εἰς νοῦς, μίᾳ ἐπιτις ἐν ἀγάπῃ,

4) ἀλλὰ B.

Cap. V. 1) εἰρημένων O V.

2) οὐ addidit Morelius ex vulg. Int. Adest neg. in BFOV. Male eam prae-termisit Voss.

3) τότε O V.

4) δὲ addidi ex B.

5) χαρακτῆρα Med.

6) ἄν O V. hīdem mox ἔχομεν.

Cap. VI. 1) ἀγάπησα p. ἀγάπη O V, ἀγάπησα B F.

2) σπουδάζετε Med.

3) αἰώνων Med.

4) παρὰ πατρὶ ἦν καὶ ἐν τέλει ἐφάνη Med., rīqq. usque ad Πάντες οὖν omissis.

5) φησὶν O V.

6) βλέπει B. Fortasse βλέπη.

Cap. VII. 1) ἐποίησεν οὕτε δι' ἑαυτοῦ, οὕτε διὰ τῶν Ἀποστόλων p. ποιεῖ Med.

2) ἀφ' ἑαυτοῦ O V, illic mutatum in vulg.

3) μὴ διάκονος, μὴ λαϊκός B O V. Ex Med. εἴτε πρ. εἴτε διακ. εἴτε λαϊκ. notat Allatius.

tales enim non bonae scientiae, sed derisores et simulators mihi esse⁵ videntur.

V. Quoniam vero¹ negotia finem habent, et adiacet quidem vita ex observatione, mors vero ex inobedientia, et necesse est ut unusquisque in locum, quem sibi de praedictis elegerit, in futuro esse² praecipiat, fugiamus itaque mortem, et eligamus vitam. Duos enim characteres dico in hominibus inveniri: unum quidem verum monetae signaculum, alium vero adulterinum.³ Pius enim homo et religiosus vera moneta est, quae a Deo formata vel expressa⁴ est. Impius vero et irreligiosus falsa moneta est, noxia, adultera, prava,⁵ quae non a Deo, sed a Diabolo facta est. Haec autem asserens non duas⁶ naturas hominum esse dico, sed unum eundemque hominem, qui aliquando quidem Dei, aliquando autem⁷ Diaboli efficitur. Si quis igitur pius fuerit, homo Dei est; si quis vero⁸ impius extiterit, Diaboli est, non ex sua sententia factus. Infideles enim imaginem habent Principis nequitiae; fideles autem formam habent auctoris omnium Dei Patris et Christi Iesu filii eius. Propter quod si non elegerimus pro veritate mori in passione ipsius,⁹ vita eius non est in nobis.

VI. Et quoniam in praescriptis personis multitudinem vestri contemplatus sum in fide et dilectione, moneo ut unanimes in Deo omnia facere festinetis, assidente Episcopo in loco Dei, et Presbyteris in loco consistorii Apostolorum, et Diaconis dulcissimis mihi, quibus creditum est ministerium Iesu Christi,¹ qui ante² secula genitus est a Patre, Deus Verbum, unigenitus Filius: et³ in consummatione seculorum ipse permanet. Regni enim eius⁴ non erit finis, inquit Daniel propheta. Omnes⁵ in concordia invicem diligamus, et nemo secundum carnem⁶ consideret proximum suum, sed secundum Christum Iesum. Nichil sit in vobis, quod vos possit separare, sed adunamini Episcopo, subiecti per ipsum Deo in Christo.

VII. Sicuti ergo Dominus sine Patre nichil facit: Non enim possum, inquit,¹ a me ipse facere quicquam: sic etiam et vos sine Episcopo; sive Presbyter, sive² Diaconus, sive Laicus. Non ergo aliquid rationabile vobis videatur extra ipsius sententiam; tale etenim iniquum³ est et Deo inimicum. Omnes in id ipsum ad orationem simul convenite. Una deprecatio sit communis, unus animus, una spes, dilectio immaculata in

4) ὑμῶν correctum ex ὑμῆς O.

5) συνλόχεσθαι OV, illic correctum.

5) esse erasum in Reg.

Cap. V. 1) ergo Pal.

2) esse des. in Pal.

3) adulterum Pal. Reg.

4) expressum Reg.

5) paracarazina (-chma?) Pal. Reg.

6) non duas asserens inv. Reg. Subinde hominum naturas Pal.

7) autem om. Reg.

8) si vero quis Pal. Reg.

9) eius Pal., ubi subinde des. vocc. vita eius.

Cap. VI. 1) Ita Pal. Reg. ed. Veneta 1546 c. textu gr., Christi Iesu vulg.

2) qui an ante Reg.

3) et verbum erat in Reg.

4) ipse permanet et regni eius exh. Pal. Ceterum cf. Dan. 2, 44. et 7, 14. 27.

5) omnia Pal.

6) Is ordo vocc. in Pal. Reg., secundum carnem nemo vulg.

Cap. VII. 1) ait Reg. Ceterum cf. Ioh. 5, 30.

2) seu Pal. Reg.

3) etenim et iniquum Pal.

ἐν πίστει τῇ ἀμώμῳ, τῇ εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, οὗ ἄμεινον οὐδέν ἐστιν.* Πάντες ὡς εἰς εἰς τὸν ναὸν Θεοῦ συντρέχετε, ὡς ἐπὶ ἔν θυσιαστηρίων, ἐπὶ ἕνα Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν ἀρχιερέα τοῦ ἀγεννήτου Θεοῦ.

VIII. Μὴ πλανᾶσθε ταῖς ἑτεροδοξίαις, μηδὲ μύθοις ἐπέχετε,¹ καὶ γενεαλογίαις ἀπεράντοις, καὶ Ἰουδαϊκοῖς τύποις· Τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε καινὰ τὰ πάντα. Εἰ γὰρ μέχρι νῦν κατὰ νόμον Ἰουδαϊκὸν καὶ περιτομὴν σαρκὸς ζῶμεν, ἀρνούμεθα τὴν χάριν εἰληφέναι. Οἱ γὰρ θεϊότατοι προφῆται κατὰ Ἰησοῦν Χριστὸν ἔζησαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐδιώχθησαν, ἐμπενόμενοι ἀπὸ τῆς χάριτος, εἰς τὸ πληροπορηθῆναι τοὺς ἀπειθοῦντας,² ὅτι εἰς Θεὸς ἐστὶν ὁ παντοκράτωρ, ὁ φανερώσας ἑαυτὸν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ³ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὃς ἐστὶν αὐτοῦ λόγος,⁴ οὐ φητός, ἀλλ' οὐσαῖός ἐστι· οὐ γὰρ ἐστὶ⁵ λαλιᾶς ἐνάρθρου φώνημα, ἀλλ' ἐνεργείας θεϊκῆς οὐσία γεννητῆ· ὃς πάντα κατευαρέστησε τῷ πέμψαντι αὐτόν.*

IX. Εἰ οὖν οἱ ἐν παλαιοῖς¹ γράμμασιν ἀναστραφέντες εἰς καινότητα ἐλπίδος ἦλθον ἐκδεχόμενοι Χριστὸν, ὡς ὁ Κύριος διδάσκει λέγων· Εἰ ἐπιστεύετε Μωσῆϊ,² ἐπιστεύσατε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν³ καὶ, Ἀβραάμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιᾶσατο, ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμὴν, καὶ εἶδεν,⁴ καὶ ἐχάρη· πρὶν γὰρ Ἀβραάμ ἐγὼ εἰμι· πῶς ἡμεῖς δυνησόμεθα⁵ ζῆσαι χωρὶς αὐτοῦ; οὐ καὶ οἱ προφῆται ὄντες δούλοι, τῷ πνεύματι προεώραν αὐτόν, καὶ ὡς διδάσκαλον ἀνέμενον, καὶ προσεδόκων ὡς Κύριον καὶ σωτῆρα λέγοντες· Αὐτὸς ἦξει καὶ σώσει ἡμᾶς. Μηκέτι οὖν σαββατίζωμεν⁶ Ἰουδαϊκῶς, καὶ ἀργίας⁷ χαίροντες. Ὁ μὴ ἐργαζόμενος γὰρ μὴ ἐσθιέτω. Ἐν ἰδρωτί⁸ γὰρ τοῦ προσώπου σου φάγη⁹ τὸν ἄρτον σου, φασὶ τὰ λόγια. Ἄλλ' ἕκαστος ὑμῶν σαββατιζέτω πνευματικῶς, μελέτη νόμου¹⁰ χαίρων, οὐ σώματος ἀνέσει, δημιουργίαν Θεοῦ θαυμάζων, οὐκ ἔωλα¹¹ ἐσθίω, καὶ χλιαρὰ πίνω, καὶ μεμετριμένα¹² βαδίζω, καὶ ὀρχήσει¹³ καὶ κρότοις νοῦν οὐκ ἔχουσι χαίρων· καὶ μετὰ¹⁴ τὸ σαββατίσαι ἐορταζέτω πᾶς φιλόχριστος τὴν κυριακὴν, τὴν ἀναστάσιμον, τὴν βασιλίδαν,¹⁵ τὴν ὑπατον πασῶν τῶν ἡμερῶν, ἣν περιμένων ὁ προφῆτης ἔλεγεν· Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῆς ὀγδόης, ἐν ἣ καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν ἀντέειπεν,¹⁶ καὶ τοῦ θανάτου γέγονε¹⁷ νίκη ἐν Χριστῷ· δὴ¹⁸ τὰ τέκνα τῆς ἀπωλείας ἀρνούνται, οἱ ἐχθροὶ τοῦ σωτῆρος, ὧν ὁ

6) ἐστι B F vulg.

7) ὡς ἐπὶ p. ἐπὶ O V vel. Int.

Cap. VIII. 1) μύθους ἀπέχετε O V, μύθοις ἀνέχετε B.

2) ἀπειθοῦντας B vel. Int.

3) χριστὸν (sic) B.

4) λόγος ἀίδιος Med.

5) ἐστὶν O V.

6) ἐν πᾶσιν εὐάρεστος τῷ ὑποστήσαντι p. ὃς πάντα κατευαρέστησε τῷ πέμψαντι αὐτόν O V Med. In B κατευαρέστησεν.

Cap. IX. 1) ἐν παλαιοῖς c. Med., deest praep. in B F O V.

2) ἐπιστεύσατε μωσῆ O V.

3) Ita B O V, ἔγραψε F vulg.

4) ἴδεν O V.

5) δυνησόμεθα O V.

6) σαββατίζωμεν O V, in illo ω ad oram.

7) Ita F O V, ἀργελας B Voss.

8) ἰδρωτίη O V.

9) φαγῆ (perisp.) O V.

10) νόμων O V. Tum οὐ σώματος ἀνέσει O, man. sec. ἀνέσει ad oram.

11) οὐκ ἔωλα O V, in illius marg. οὐκ ἔωλα.

12) μεμετριμένα V.

13) ὀρχήσει O V, in illo ἡ ad oram.

14) μετὰ B O V, κατὰ Voss.

15) τὴν βασιλίδαν B F O V; deest ap. Voss.

ide Christi Iesu,⁴ qua⁵ nichil aliud melius est.⁶ Omnes adunati ad templum Dei concurrite, sicut ad unum altare, sicut ad unum Iesum Christum, Pontificem ingeni⁷ Dei Patris.

VIII. Nolite errare in aliena gloria; neque intendatis fabulis et genealogiis interminatis et Iudaicis inflationibus;¹ Vetera enim transierunt, et ecce facta sunt omnia nova.² Si enim nunc usque³ secundum legem Iudaicam et circumcisionem carnis vivamus, negamus nos gratiam⁴ accepisse. Sancti enim Prophetæ secundum Iesum⁵ Christum vixerunt; ideoque et persecutionem passi sunt, inspirati gratia ad manifestationem incredulis, quia unus est Deus⁶ omnipotens, qui manifestavit seipsum per Iesum Christum Filium suum, qui est⁷ Verbum ipsius, non prolativum scilicet, sed substantiale,⁸ non locutio articulatae vocis, sed operatio Deitatis; substantia scilicet genita, in omnibus bene complacens substitutori.

IX. Si ergo ex antiquis Scripturis conversi ad vacuum spem venerunt expectantes Christum, sicuti ipse Dominus docet dicens:¹ Si crederetis Moysi, crederetis utique et mihi; de me enim ille scripsit. Nam et Abraham, inquit,² pater vester exultavit, ut videret diem meum; et vidit, et gavisus est: Ante Abraham enim, inquit, ego sum: Quomodo nos poterimus³ vivere sine ipso? cui et Prophetæ servi fuerunt, spiritu praevidentes eum, et tanquam magistrum expectabant, et sperabant ut Dominum et Salvatorem dicentes: Ipse veniet et salvabit nos.⁴ Non ergo sabbatizemus Iudaice, ut feriis gaudentes. Qui enim non operatur, inquit,⁵ non manducet. Et iterum:⁶ In sudore enim⁷ vultus tui manducabis panem tuum, dicunt Eloquia. Sed unusquisque vestrum⁸ sabbatizet spiritualiter, meditationi Legis congaudens, non corporis dimissione fabricationem Dei admirans velut Iudaeus, non omnia comedens, et tepidum bibens, et mensurate ambulans, et saltationes atque plausum manuum nunc habens. Sed pro sabbatizatione⁹ diem festum celebret omnis Christianus Dominicam resurrectionem, regalem, eminentissimam omnium dierum, de qua Propheta expectans dicebat: In finem, pro octava: in qua¹⁰ die et vita nostra exorta est, et mortis in Christo facta victoria, quem filii perditionis negant, inimici scilicet Salvatoris, quorum deus venter est;¹¹

16) Ita B O V, ἀνέτειλε F vulg.

17) γέγονεν B.

18) ὡν O V, illic ἦν ad oram. In textu Cod. B δν, in marg. ἦν Med.

4) iesu christi transp. Pal. Reg.

5) cuius Pal., cui Reg.

6) est om. Pal.

7) ingeniūm Pal.

Cap. VIII. 1) I Tim. 1, 4.

2) nova omnia transp. Pal. Ceterum cf. II Cor. 5, 17.

3) Vocc. nunc usque non sunt in Pal.

4) gratiam om. Pal.

5) Iesum om. Reg.

6) Deus om. Pal.

7) est des. in Reg.

8) substantiu Pal.

Cap. IX. 1) Ioh. 5, 46.

2) Ioh. 5, 56. 58.

3) quo modo poterimus nos Reg.

4) et salvos nos faciet Pal. Ceterum cf. Esa. 35, 4.

5) II Thess. 3, 10.

6) Gen. 3. 19.

7) enim adiunxi ex Reg.; leg. quoque in textu gr.

8) nostrum Pal. Reg.

9) sabbatizare Pal. Reg.

10) quo Pal. Reg. Ceterum cf. Psalm. 6 et 11 inscript.

11) Phil. 3, 19.

Θεὸς ἡ κοιλία, οἱ τὰ ἐπιγεία φρονοῦντες· οἱ φιλήδονοι καὶ οὐ φιλόθεοι, μόρφωσιν εὐσεβείας ἔχοντες, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἡρημένοι· οἱ χρηστέμποροι,⁹ τὸν λόγον καπηλεύοντες καὶ τὸν Ἰησοῦν παλοῦντες· οἱ τῶν γυναικῶν φθορεῖς καὶ τῶν ἀλλοτριῶν ἐπιθυμηταί, οἱ χρηματολάλατες·¹⁰ ὧν φουσιέητε ἔλλει Θεοῦ διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

X. Μὴ οὖν ἀναίσθητοι ὦμεν τῆς χρηστότητος αὐτοῦ. Ἐὰν μιμήσῃται ἡμᾶς, καθὰ καὶ¹ πράσσομεν, οὐκ ἔτι ἐσμέν. Ἐὰν γὰρ ἀνομίας παρατηρήσῃς, Κύριε, Κύριε,² τίς ὑποστήσεται; Γενώμεθα οὖν ἄξιοι τῆς ἐπωνυμίας ἧς ἐκλήψαμεν. Ὅς γὰρ ἂν ἄλλω ὀνόματι καλεῖται πλείον τούτου, οὗτος οὐκ ἔστι³ τοῦ Θεοῦ· οὐ γὰρ⁴ δέδεκται τὴν προφητείαν τὴν λέγουσαν περὶ ἡμῶν, ὅτι κληθήσεται ὀνόματι καινῷ, φ⁵ ὁ Κύριος ὀνομάσει αὐτόν, καὶ ἔστι λαὸς ἅγιος. Ὅπερ καὶ πεπλήρωται πρώτως⁶ ἐν Συρίᾳ· ἐν Ἀντιοχείᾳ γὰρ ἐχρηματίσαν οἱ μαθηταὶ Χριστιανοί, Παύλου καὶ Πέτρου θεμελιούντων τὴν ἐκκλησίαν. Ἐπέρθεσθε⁷ οὖν τὴν κακὴν ζύμην, τὴν παλαιωθειῖσαν, τὴν σεσητυῖαν· καὶ μεταβάλλεσθε εἰς νέαν ζύμην χάριτος.⁸ Ἀύλασθητε ἐν Χριστῷ, ἵνα μὴ ὁ ἀλλότριος ὑμῶν κυριεύσῃ. Ἄτοπόν ἐστιν Ἰησοῦν Χριστὸν λαλεῖν ἐπὶ γλώσσης, καὶ τὸν παυσθέντα Ἰουδαϊσμόν ἐπὶ διανοίας ἔχειν· οὐ γὰρ Χριστιανισμὸς, οὐκ ἔστιν Ἰουδαϊσμός·¹⁰ εἰς γὰρ ἔστιν ὁ Χριστὸς, εἰς δὲ πᾶν ἔθνος πιστεύσαν, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἔξομολογησαμένη εἰς Θεὸν συνήχθη· καὶ γέγοναν¹¹ οἱ λιθῶδεις τῇ καρδίᾳ τέκνα τοῦ Θεοῦ, φίλοι Ἀβραάμ· καὶ ἐν τῷ σπέρματι αὐτοῦ ἐνευλογήθησαν¹² πάντες οἱ τεταγμένοι εἰς ζωὴν αἰώνιον ἐν Χριστῷ.

XI. Ταῦτα δὲ, ἀγαπητοί μου, οὐκ ἐπέγνων τινὰς ἐξ ὑμῶν οὕτως ἔχοντας, ἀλλ' ὡς μικρότερος ὑμῶν θέλω προφυλάσσεσθαι ὑμᾶς, μὴ ἐμπεσεῖνεὶς τὰ ἄγκιστρα τῆς κενοδοξίας, ἀλλὰ πληροφορεῖσθαι ἐν Χριστῷ, τῷ πρὸ πάντων μὲν αἰῶνων γεννηθέντι παρὰ τοῦ Πατρὸς, γεννωμένῳ³ δὲ ὕστερον ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου διγα ὁμίλλας⁴ ἀνδρός· καὶ πολιτευσαμένῳ⁵ ὁσίως, καὶ πᾶσαν νόσον καὶ μαλακίαν θεραπεύσαντι ἐν τῷ λαῷ, καὶ σημεῖα καὶ τέρατα ποιήσαντι, ἐπ' εὐεργεσίᾳ ἀνθρώπων· καὶ τοῖς ἔξοκέλαισιν⁶ εἰς πολυθειῖαν τὸν ἕνα καὶ μόνον

19) χρηστέμποροι O V, illic correctum. Subinde muta Vossii τοῦ in τὸν.

20) χρηματολέλαπαις O V, in illo e supra ai.

Cap. X. 1) μιμήσῃται c. B O V, μιμήσῃται F c. e supra, μιμήσῃται Voss. Cler.

2) καὶ adiecti ex F O V Med., deest in B vulg.

3) Alterum κύριε om. Voss.

4) ἔστιν B.

5) γὰρ om. B O V.

6) φ c. F O V, δ B vulg.

7) πρώτως O V, illic πρώτως man.

sec.

8) ἐπέρθεσθε c. B F O V, ἀπόθεσθε Voss. Cler.

9) χαίριτος V.

10) οὐ γὰρ χριστιανισμὸς εἰς Ἰουδαϊσμόν, ἀλλὰ Ἰουδαϊσμός εἰς χριστιανισμόν p. οὐ γὰρ χριστιανισμός, οὐκ ἔστιν Ἰουδαϊσμός Med.

11) γέγοναν c. B F O V, γέγονασιν vulg. Deinde ὑπατον p. λιθῶδεις O V.

12) ἐνευλογήθησαν τε O V.

Cap. XI. 1) πεπληροφορεῖσθε (V).

2) γεννόμενον B O V.

3) ὁμίλλας O V, illic η mutatum in ι.

4) πολιτευσάμενον B O V. lidem in sequentibus pro tertio participii casu constanter quartum exhibent: θεραπεύ-

qui terra sapient; amatores voluptatum, et non Dei; speciem quidem pietatis habentes, virtutem autem eius abnegantes;¹² Christum mercantes, verbum Dei in tabernis praedicantes et Dominum Iesum Christum vendentes, mulierum corruptores, aliena concupiscentes et pecuniarum amatores, a quibus eruamini misericordia Dei¹³ faciente per Dominum nostrum Iesum Christum.

X. Non enim sentimus utilitatem eius, nisi nos temptaverit. Secundum autem¹ quod agimus, iam non erimus, nisi ipse nos² miseratus fuerit. Si enim iniquitates³ observaverit, quis sustinebit? Efficiamur ergo digni cognomto, quod accepimus. Qui enim alio nomine praeter istud⁴ vocatur, hic non est Dei. Non enim suscepit⁵ prophetiam dicentem de nobis: Quoniam vocabitur nomine novo, quo Dominus vocabit⁶ eum, et erit populus sanctus. Quod et completum est primo in Antiochia Syriae, ubi adquisierunt discipuli nomen Christianum,⁷ Petro et Paulo fundantibus⁸ Ecclesiam. Abiicite ergo malum vetus fermentum, quod corrumpit⁹ et putrefacit, et percipite novum gratiae fermentum. Exultate in Christo, ut non alienus dominetur vestri. Ineptum est enim, Iesum Christum¹⁰ lingua tantum proferre, et Iudaismum in animo habere. Non enim Christianitas in Iudaismum credidit, sed Iudaismus in Christianitatem. Omnes denique gentiles aequaliter crediderunt, et¹¹ omnis lingua Christum confessa ad Dominum collecta est, et facti sunt lapidei corde filii amici Dei Abrahae, et in semine eius benedicti sunt omnes, qui in vitam aeternam deputati sunt in Christo.

XI. Haec autem, dilectissimi mihi, taliter scribens, non agnovi aliquos ex vobis sic habere; sed sicut minimus vestrum¹ volo vos conservatos esse, ut non incidatis in hamos² inanis gloriae, sed ut ad plenum instructi sitis³ in Christo, qui ante secula genitus est a Patre, postea autem factus ex Maria virgine sine colloctione viri; et inhabitans sancte et⁴ sine querela, omnem infirmitatem omnemque languorem curavit in populo, et signa atque prodigia pro beneficiis hominum fecit, et illis qui longe erant, et eis qui prope in multitudine,⁵ unum et solum verum

σαντα — ποιήσαντα — καταγγέλλαντα
(καταγγέλλοντα B) — ὑποστάντα —
ὑπομείναντα — ἀποθανόντα — ἀνα-
στάντα — ἀνελθόντα — καθιερθέντα
— ἐρχόμενον.

5) ἐξωκλίσειν O V.

12) II Tim. 3. 4 sq.

13) Dei des. in Reg.

Cap. X. 1) autem leg. post agimus
in Pal. Reg.

2) nos om. Pal. Reg.

3) iniquitates enim transp. Pal. Ce-
terum cf. Ps. 130, 3.

4) istum Pal. Reg.

5) suscipit Pal.

6) vocavit Reg. Ceterum cf. Esa. 62,
2. 12.

7) Act. 11, 26.

8) paulo et petro fundantibus Pal.
Reg., in quo subinde des. Ecclesiam.

9) I Cor. 5, 7.

10) christum iesum inv. Reg.

11) Cf. ad haec et sqq. Phil. 2, 11.
Matth. 3, 9. Iac. 2, 23. Gen. 22, 18.
Gal. 3, 16.

Cap. XI. 1) vester Pal.

2) inum p. in hamos Pal., in animos
Reg., prius in avos.

3) simus Pal.

4) et om. Pal. Reg.

5) Ita Pal. Reg. ed. Veneta 1546., in
multitudinem valg.

ἀληθινὸν Θεὸν⁶ καταγγέλλαντι, τὸν ἑαυτοῦ πατέρα· καὶ τὸ πάθος ὑποσταντι, καὶ πρὸς τῶν χριστοκτόνων Ἰουδαίων ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου ἡγεμόνος καὶ Ἡρώδου βασιλέως καὶ σταυρὸν ὑπομείναντι, καὶ ἀποθανόντι· καὶ ἀναστάντι, καὶ ἀνελθόντι εἰς τοὺς οὐρανοὺς πρὸς τὸν ἀποστείλαντα, καὶ καθεσθέντι ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ, καὶ ἐρχομένῳ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰῶνων μετὰ δόξης πατρικῆς, κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροῦς, καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ταῦτα ὁ γνούς ἐν πληροφορίᾳ καὶ πιστεύσας, μακάριος· ὡσπερ νῦν⁷ καὶ ὑμεῖς φιλόθεοι καὶ φιλόχριστοί ἐστε ἐν πληροφορίᾳ τῆς ἐλπίδος ἡμῶν, ἧς ἐκτραπήναι μηδενὶ ὑμῶν⁸ γένηται.

XII. Ὁναίμην ὑμῶν κατὰ πάντα, ἵάνπερ ἄξιός εἰ⁹· εἰ γὰρ καὶ δέδεμαι, πρὸς ἓνα τῶν λελυμένων ὑμῶν οὐκ εἰμί. Οἶδα ὅτι οὐ φουσιούσθε· Ἰησοῦν γὰρ ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς. Καὶ μᾶλλον ὅταν ἐπαιῶ ὑμᾶς, οἶδα ὅτι ἐντρέπεσθε, ὡς γέγραπται· Δίκαιος ἑαυτοῦ κατηγορός· καὶ. Λέγε σὺ τὰς ἁμαρτίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῆς· καὶ, Ὅταν ποιήσῃτε πάντα τὰ διατεταγμένα ὑμῖν, λέγετε ὅτι δοῦλοὶ ἐσμεν ἀρχεῖοι· ὅτι τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλόν, βδέλυγμα παρὰ Θεῶ· ὁ Θεὸς γὰρ, φησίν, ἰλάσθητί μοι τῶ ἁμαρτωλῶ. Διὰ τοῦτο οἱ μεγάλοι ἐκείνοι Ἀβραάμ καὶ Ἰακώβ, γῆν καὶ σποδὸν ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ ἑαυτοὺς ἴσον¹⁰ ἠνόμαζον· καὶ ὁ Δαβὶδ, Τίς εἰμι ἐγὼ ἐναντίον σου Κύριε, ὅτι ἐδόξασάς με ἕως τούτου; Καὶ Μωσῆς, ὁ παρὰ πάντας ἀνθρώπους πραότατος, λέγει πρὸς Θεόν· Ἰσχυρόφανος καὶ βραδύγλωσσός εἰμι ἐγώ. Ταπεινοφρονεῖτε οὖν καὶ αὐτοί,¹¹ ἵνα ὑψωθῆτε· Ὁ ταπεινῶν γὰρ¹² ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται, καὶ ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν, ταπεινωθήσεται.

XIII. Σπουδάσατε οὖν βεβαιωθῆναι ἐν τοῖς δόγμασι τοῦ Κυρίου καὶ τῶν ἀποστόλων, ἵνα πάντα, ὅσα ποιεῖτε, κατευδοθησῆται¹³ σαρκί τε καὶ πνεύματι, πίστει καὶ ἀγάπῃ, μετὰ τοῦ ἀξιοπρεπεστάτου ἐπισκόπου ὑμῶν, καὶ ἀξιοπλόκου καὶ πνευματικοῦ στεφάνου τοῦ πρεσβυτερίου¹⁴ ὑμῶν, καὶ τῶν¹⁵ κατὰ Θεὸν διακόνων. Ἐποτάγητε τῷ ἐπισκόπῳ καὶ ἀλλήλοις, ὡς ὁ Χριστὸς τῷ Πατρὶ, ἵνα ἑνωσις ἢ κατὰ Θεὸν ἐν ὑμῖν.

XIV. Εἰδὼς ὑμᾶς πεπληρωμένους παντὸς ἀγαθοῦ, συντόμως παρεκάλεσα ὑμᾶς ἐν ἀγάπῃ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Μνημονεύετέ μου ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑμῶν, ἵνα Θεοῦ ἐπιτύχω, καὶ τῆς ἐν Συρίᾳ ἐκκλησίας, ἧς οὐκ ἄξιός εἰμι καλεῖσθαι ἐπίσκοπος. Ἐπιδέομαι γὰρ τῆς ἡνωμένης¹⁶ ὑμῶν ἐν Θεῶ προσευχῆς καὶ ἀγάπης, εἰς τὸ ἀξιοθῆναι τὴν ἐν Συρίᾳ ἐκκλησίαν, διὰ τῆς εὐταξίας ὑμῶν, ποιμανθῆναι ἐν Χριστῷ.

6) Θεὸν om. Voss.

7) οὖν B O V.

8) Ita F et recensio brev., ἡμῶν B O V Voss.

Cap. XII. 1) ὦν V.

2) Ἰσον supplēvi ex B O V et nonnullis edd., deest in F, ap. Voss., Cler.

3) αὐτοῖς V.

4) ὁ γὰρ ταπεινῶν B.

Cap. XIII. 1) κατευδοθησῆται O V.

2) ἀξιοπλόκου B. Unde diiudices Usse-rii censuram in Morelium.

3) στεφάνου τοῦ πρεσβυτερίου c. O V, στεφάνου τοῦ πρεσβυτέρου B F Voss. Cler.

4) τῶν praetermisit Voss.

Cap. XIV. 1) ἡνωμένης O V, ἡνωμένης Med.

6) ad (punctis subnotatum) eum Pal.

7) sedū Reg.

8) eius Reg.

9) vestrae Pal.

Deum Patrem suum annunciavit: et passionem pertulit, et ab interfecto-ribus suis Iudaeis sub Pontio Pilato Praeside et Herode Rege crucem sustinuit, et mortuus est atque resurrexit, et in caelos ascendit ad illum, qui misit eum,⁶ et sedet⁷ ad dexteram eius, venturusque est in consummatione seculi in gloria paterna iudicare vivos et mortuos, et reddere unicuique secundum opera sua.⁸ Haec qui in pleno cognoverit et cre- diderit, beatus est: quomodo et vos amici Dei, et amatores Christi estis in plenitudine spei nostrae,⁹ a qua nulli vestrum¹⁰ averti contingat.

XII. Adquisivi vos in omnibus, siquidem dignus ero. Si enim vincetus sum, sed ad solutionem¹ omnium vestrum non sum vincetus. Scio enim, quia non inflamini, quia Iesum habetis in vobis. Et magis cum laudavero vos, scio, quia reveremini, sicut scriptum est, quoniam² Iustus sui accusator est in primordio sermonis. Et, Dic tu,³ inquit, primus peccata tua, ut iustificeris. Et, Cum feceritis, inquit,⁴ omnia quae man- data sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus. Quoniam in hominibus, qui se exaltaverit, delinquit ante Deum. Dicit enim Deus:⁵ Propitius factus sum peccatori. Propter quod magni illi, Abraham et Iob, terram et cinerem semet ipsos ante Deum nominaverunt.⁶ Et David: Quis⁷ sum ego, ait, coram te Domine, quoniam glorificasti me usque nunc?⁸ Nam et Moyses, supra omnes homines mansuetissimus,⁹ dicit ad Deum: Gra- cilis voce et tardus lingua sum ego.¹⁰ Humiles ergo estote et vos ipsi, ut exaltemini. Qui enim se humiliaverit, exaltabitur, et qui se exaltaverit, humiliabitur.¹¹

XIII. Studete itaque confirmari in dogmatibus Domini et Aposto- lorum, ut ex omnibus, quae facitis, dirigamini in viam rectam carne et spiritu, fide et dilectione, cum honore digno Episcopo vestro, et corona digno¹ atque spiritali Stephano Presbytero vestro, et secundum Deum² Diaconis. Subiecti estote Episcopo et invicem, quomodo Iesus Patri, ut laus sit in vobis secundum Deum.

XIV. Videns¹ vos repletos omnibus bonis, compendiose rogavi vos in dilectione Iesu Christi. Mementote mei in orationibus vestris, ut Deum merear adipisci,² et Ecclesiae, quae est in Syria, cuius non sum dignus vocari Episcopus.³ Indigeo enim vestra illa laudabili⁴ in Deo oratione et dilectione, ut dignus sim illam, quae in Syria est, Ecclesiam per bonam opinionem⁵ vestram pascere in Christo.

10) nostrum Pal. Reg., in quo dein continguat.

Cap. XII. 1) *absolutionem p. ad so- lutionem* Pal.

2) Prov. 18, 17.

3) *tu tibi* Reg. Ceterum cf. Esai. 43, 9.

4) Luc. 17, 10. 16, 15.

5) Luc. 18, 13.

6) Gen. 18, 27. Iob. 30, 19.

7) *quid* Reg. Ceterum cf. I Chron. 17, 16.

8) *Vocce. quoniam glorificasti me us-*

que nunc c. Pal. Reg. ed. Veneta 1546, desunt eadem in vulg. ap. Cureton.

9) Num. 12, 3.

10) Exod. 4, 10.

11) Luc. 14, 11. 18, 14.

Cap. XIII. 1) *digna* Pat.

2) *deo* Pal.

Cap. XIV. 1) *videntem* Pal. Reg. Quartus casus ad praeced. Deum respicit.

2) *adipisci merear* inv. Reg.

3) *apostolus* Pal. Reg.

4) *illa laudabili vestra* Reg.

5) *opinionem* Reg.

XV. Ἀσπάζονται ὑμᾶς Ἐφέσιοι ἀπὸ Σμύρνης, ὅθεν καὶ γράφω ὑμῖν, παρόντες εἰς δόξαν Θεοῦ, ὥσπερ καὶ ὑμεῖς, οἳ κατὰ πάντα με ἀνεπαύσατε, ἅμα Πολυκάρῳ. Καὶ αἱ λοιπαὶ δὲ ἐκκλησίαι ἐν τιμῇ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀσπάζονται ὑμᾶς. Ἐξήλωσθε ἐν ὁμονοίᾳ, πνεῦμα πεπηγμένοι ἀδιάκριτον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ θελήματος Θεοῦ.

XV. Salutant vos Ephesii de Smyrna, unde scribo vobis, praesentes in gloria Dei; quomodo in omnibus refecistis me, simul cum Polycarpo. Et caeterae Ecclesiae in honore¹ Iesu Christi salutant vos. Incolumes estote in unanimitate, possidentes inseparabilem spiritum in Christo Iesu per voluntatem Dei.²

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΝ ΤΑΡΣΩ
ΙΓΝΑΤΙΟΣ.¹

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, τῇ σεσωσμένη ἐν Χριστῷ ἐκκλησία, ἀξιεπαίνω,² καὶ ἀξιομνημονεύτω, καὶ ἀξιογαπητῷ, τῇ οὔσῃ ἐν Ταρσῷ, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ κληθῆν. θείη διὰ παντός.

EIUSDEM EPISTOLA AD TARSENSES.
SCRIPTA EX PHILIPPIS.¹

Ignatius, qui et Theophorus, salutem consecutae in Christo Ecclesiae, laude dignae et memoria dignae, et dilectione dignae, quae est in Tharso, misericordia et pax a Deo Patre et Domino Iesu Christo.

* AD TARSENSES IGNATHI EPISTOLA.

* Ignatius, qui et Theophorus, salvatae in Christo, laudandae, memorandae et adamandae Ecclesiae, quae Tarsi est, misericordia et pax a Deo Patre et Domino Iesu Christo multiplicetur semper.

I. Ἀπὸ Συρίας μέχρι Ῥώμης
θηριομαχῶ ὄχῳ ὑπὸ ἀλόγων θη-

I. Satiatus sum in omnibus, a
Syria usque ad Romam cum bestiis

* I. A Syria Romam usque ad bestias pugno, non quod a brutis

Cap. XV. 1) αἱ om. O V; illic sec. cura supraadditum.

Subiicitur in V τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Ἰγνατίου. πρὸς Μαγνησίους ἐπιστολὴ Γ'.

Cap. XV. 1) in honorem Pal. Reg.

2) Subinde Explicite ad magnesianos Pal., Explicite III Reg.

1) Ita C D Voss., τοῦ αὐτοῦ πρὸς

τοῦς ἐν Ταρσῷ. Ἐπιστολὴ δ' B, Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐν Ταρσῷ ἐπιστὸ τετάρτη O, τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολὴ Δ' πρὸς τοὺς ἐν Ταρσῷ Ἰγνάτιος V.

2) ἀξιεπαίνετῳ B O V.

3) καὶ om. B O V. ἀξιογαπητῷ scr. B.

1) Incipit ad tarsenses scripta de philippis Pal., Incipit IIII Reg.

φίλων βιβρωσόμενος· ταῦτα γὰρ, ὡς ἴσται,⁴ Θεοῦ θελήσαντος ἐφείσαντο τοῦ Δανιήλ· ἀλλ' ὑπὸ ἀνθρωπομορφῶν, οἷς ὁ ἀνήμερος Θεὸς ἐμφωλεύειν νύττει με ὁσημέραι⁵ καὶ τιρώσκει· ἀλλ' οὐδενὸς λόγον ποιῶμαι τῶν δεινῶν, οὐδὲ ἔγω τὴν ψυχὴν τιμίαν ἐμαντῶ,⁶ ὡς ἀγαπῶν⁷ αὐτὴν μᾶλλον ἢ τὸν Κύριον. Διὸ ἔτοιμός εἰμι πρὸς πῦρ, πρὸς θηρία, πρὸς ξίφος, πρὸς σταυρὸν, μόνον ἵνα Χριστὸν⁸ ἴδω¹¹ τὸν σωτήρα μου καὶ Θεόν, τὸν¹² ὑπὲρ ἑμοῦ ἀποθανόντα. Παρακαλῶ σὺν ὑμᾶς ἐγὼ ὁ δέσμιος Χριστοῦ, ὁ διὰ γῆς¹³ καὶ θαλάττης ἱλαννόμενος· Στήκετε ἐν τῇ πίστει ἰδραῖοι, ὅτι ὁ δίκαιος¹⁴ ἐκ πίστεως ζήσεται· γίνεσθε ἀκλινεῖς, ὅτι Κύριος κατοικίξει μονοτρόπους ἐν οἴκῳ.

depugnans; non ab irrationalibus scilicet bestiis comestus: illae enim voluntate Dei pepercerunt Danieli;⁸ sed humanam figuram habentibus, quae⁵ sunt immanes bestiae. Obsident enim me nocte ac die, et⁴ devorant. Sed nulli⁵ iniquorum istorum facio sermonem; neque habeo animam meam tam honorabilem mihi, ut plus eam, quam Dominum⁶ diligam. Propter quod paratus sum ad ignem, ad bestias, ad gladios, ad crucem, tantum ut Christum videam salvatorem meum et Deum, qui pro me mortuus est. Rogo ergo vos ego⁷ victus Christi, qui per terram et mare exagitor: ,state⁸ in fide confirmati, quoniam iustus ex fide vivit. Estote indeclinabiles et unanimes in fide, quoniam Dominus habitare facit unanimes in domo.¹⁰

feris devorer (haec namque, ut nostis, Deo ita volente pepercerunt Danieli), sed a feris humana forma praeditis, in quibus immitis illa fera suas lalebras habens, quotidie me pungit et sauciat. Sed nihili facio quamcunque adversitatem, nec meam mihi animam praetiosam habeo, ut eam plus amem, quam Dominum. Quocirca paratus sum ad ignem, ad bestias, ad gladium, ad crucem, dummodo Christum, Salvatorem meum et Deum pro me mortuum, videam. Obsecro igitur vos ego victus Christi, qui terra marique exagitor, ,state in fide constantes, quia iustus ex fide vivet. Estote immobiles, quia Dominus habitare facit unius moris in domo.⁴

4) ἴσται V O, in hoc man. sec. e supra.

5) ἀλλ' ὑπὸ B F O V, ὑπὸ δὲ C D Voss.

6) ὡς C D. Tum ἐμφωλεύει, δς p. ἐμφωλεύειν B O V. Lege: ἐν οἷς ὡς ἀνήμερος Θεὸς ἐμφωλεύει, δς κτλ.

7) ὡς ἡμέραι scr. O V.

8) ἐν αὐτῷ p. ἐμαντῶ C D.

9) ἀγαπῶν B O V.

10) τὸν χριστὸν C D Voss. Omisi art. c. B O V.

11) εἶδω O V.

12) τὸν om. D.

13) γῆς καὶ γῆς p. γῆς V O, in hoc

quidem subnotando mutatum in vulg. Mox θαλάσσης C D.

14) Ita C D, γίνεσθε ὅτι ὁ δίκαιος B O V Voss.

2) Dan. 6.

3) qui Pal. Reg. Adverbium esse videtur.

4) Ita Pal., ac vulg.

5) nulli om. Pal. Ceterum cf. Act. 20, 24.

6) deum Reg.

7) ego om. Pal.

8) Cf. ad haec et sqq. I Cor. 16, 13. Hab. 2, 4. Gal. 3, 11. Ps. 68, 6.

9) Vocc. in domo des. in Pal.

II. Ἔγνωσθε ὅτι τινὲς τῶν τοῦ Σατανᾶ ὑπηρετῶν ἐβουλήθησαν ὑμᾶς ταράξαι· οἱ μὲν, ὅτι Ἰησοῦς δοκῆσει ἐγεννήθη, καὶ δοκῆσει ἐσταυρώθῃ, καὶ δοκῆσει ἀπέθανεν· οἱ δὲ, ὅτι οὐκ ἔστιν υἱὸς τοῦ δημιουργοῦ· οἱ δὲ, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ἐπὶ πάντων Θεός· ἄλλοι δὲ, ὅτι ψιλὸς ἄνθρωπός ἐστιν· ἕτεροι δὲ, ὅτι ἡ σὰρξ αὐτῆ οὐκ ἐγείρεται, καὶ δεῖ τὸν ἀπολαυστῶν βίον ζῆν καὶ² μετέιναι· τοῦτον γὰρ εἶναι πέρας τῶν ἀγαθῶν τοῖς μετ' οὐ πολὺ φθαρσομένοις. Τοσούτων κακῶν ἐσμός εἰσεκάμασεν· ἀλλ' ὑμεῖς οὐδὲ πρὸς ἄραν εἴξατε⁴ τῇ ὑποταγῇ αὐτῶν. Παύλου γὰρ ἔστε πολῖται καὶ μαθηταί, τοῦ ἀπὸ Ἱεροσολύμων⁵ καὶ κύκλω μέχρι τῷ Ἰλλυρικῷ πεπληρωκότος τοῦ εὐαγγελίου, καὶ τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκὶ περιφέροντος.

* II. Novi, quosdam ministrorum Satanae voluisse vos turbare; quorum alii asseverant Iesum opinione tantum natum, et opinione crucifixum: alii vero eum filium creatoris negant. Alii ipsum super omnia Deum, alii merum hominem esse affirmant: alii carnem hanc non resurgere, et vitam voluptuariam vivendam studioque persequendam aiunt; hunc enim finem bonorum mortalibus mox perituris esse. Tantorum malorum agmen se proterve ingessit. Sed vos ne ad horam quidem ad obtemperandum illis cedite. Pauli enim cives et discipuli estis, qui ab Hierosolymis et in circuitu usque ad Illyricum explevit Evangelium, et stigmata Christi in carne sua circumtulit.

III. Οὗ μνησθέντες πάντως γινώσκατε, ὅτι Ἰησοῦς ὁ Κύριός ἀληθῶς ἐγεννήθη ἐκ Μαρίας, γενόμενος ἐκ γυναικός, καὶ ἀληθεῶς

* III. Cuius cum memineritis, omnino cognoscitis, quod Iesus Dominus vere natus est ex Maria, factus ex muliere, et vere crucifixus

II. Agnovi enim, quoniam quidam ex ministris Sathanae voluerunt vos conturbare: quorum quidam dicunt, quia Iesus putative natus est, et putative crucifixus; quidam vero, quia non est filius eius qui fecit mundum; alii autem, quia ipse est ille, qui est super omnia Deus; alii quoque,¹ quia homo est purus; quidam vero, quia caro eius non resurrexit,² et quia oportet fruibilem vitam habere, atque hanc esse finem bonorum, qui non post multum corrumpitur.³ Qui quidem illis multorum malorum agger⁴ cumulatus est. Sed vos non intendatis mandatis⁵ eorum. Pauli enim estis cives et discipuli, qui ab Hierosolymis et in circuitu⁶ usque ad Illyricum replevit Evangelio, et stigmata Christi in corpore suo portavit.⁷

III. Cuius memores estote omnimodis, et cognoscite, quia Dominus Iesus Christus vere natus est de Maria, factus ex muliere, et vere

Cap. II. 1) Sic C D, ὅτι Ἰησοῦς δοκῆσει ἐγεννήθη καὶ δοκῆσει ἐσταυρώθῃ BOV, ὅτι Ἰησοῦς δοκῆσει ἐσταυρώθῃ, καὶ δοκῆσει ἀπέθανεν Voss.

2) Voc. ζῆν καὶ om. B O V.
3) Scripsi τοῦτον c. CD O V, τοῦτο B F Voss.

4) ἤξατε O V.

5) Ἱεροσολύμων V.

Caq. III. 1) Χριστός B.

Cap. II. 1) aliique p. alii quoque Pal. Reg.

2) surrexit Reg. Subinde atque p. et Pal.

3) qui non corripitur post multum Reg.

4) ager Pal.

5) Sic c. Pal. Reg., mendacis vulg. invito textu graeco. Ceterum cf. Gal. 2, 5.

6) ierosolimis et in circuitum Reg. Ceterum cf. Rom. 15, 19.

7) Gal. 6, 17.

σταυρώθη. Ἐμοὶ γὰρ, φησὶν,² μὴ γίνετο καυχῆσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.³ καὶ ἀληθεία ἔπαθε, καὶ ἀπέθανεν, καὶ ἀνέστη. Εἰ παθητὸς γὰρ, φησὶν, ὁ Χριστὸς, εἰ πρῶτος ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν· καὶ, Ὁ ἀπέθανεν,⁵ τῇ ἀμαρτίᾳ ἀπέθανεν ἐφ' ἡμᾶς.⁶ ὃ δὲ ζῆν, τῷ Θεῷ ζῆν.⁷ Ἐπεὶ τίς χρεῖα δεσμῶν, Χριστοῦ μὴ ἀποθανόντος;⁸ τίς χρεῖα ὑπομονῆς;⁹ τίς χρεῖα μαστίγων; τί δῆποτε,¹⁰ Πέτρος μὲν ἵσταυροῦτο; Παῦλος δὲ καὶ Ἰάκωβος μαχαίρα ἐτέμνοντο; Ἰωάννης δὲ ἐφυγαδεύετο ἐν Πάτμῳ; Στέφανος δὲ ἐν λίθοις ἀηρεῖτο παρὰ¹¹ τῶν κυριοκτόνων Ἰουδαίων; ἀλλ' οὐδὲν τούτων εἰκὴ ἀληθεία γὰρ ἵσταυρώθη ὁ Κύριος ὑπὸ τῶν δυσσεβῶν.

crucifixus est: in qua cruce gloriatur¹ Paulus dicens: ,Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri² Iesu Christi.' Et vere passus est,³ et mortuus, et resurrexit. ,Si enim passibilis', inquit, ,Christus, si primus ex mortuis resurrexit.' Et,⁵ ,Qui mortuus est peccato, mortuus est semel; quod autem vivit, vivit⁶ Deo.' Insuper, quae necessitas vinculorum, Christo non mortuo? Quae necessitas tolerantiae, aut quae necessitas flagellorum? Quid, quod Petrus crucifixus est, Paulus et Iacobus gladio⁷ obruncati sunt, Iohannes in Patmos relegatus est; sed et Stephanus a Domini interfectoris Iudaeis lapidibus extinctus est? Sed nec in hoc quidem est victoria.⁸ Vere enim crucifixus est Dominus ab impiis.

est. ,Mihi enim,' inquit, ,absit gloriari, nisi in cruce Domini Iesu.' Et vere mortuus est, et resurrexit. Ait enim: ,si passibilis Christus, si primus ex resurrectione mortuorum.' Et ,quod mortuus est, peccato mortuus est semel; quod autem vivit, vivit Deo.' Quae enim utilitas vinculorum, Christo non mortuo? Quae utilitas sufferentiae? Quae utilitas flagrorum? Cur Petrus crucifixus? Cur Paulus et Iacobus gladio percussi, Ioannes autem in Pathmos relegatus est, et Stephanus lapidibus interemptus a Iudaeis, qui Dominum trucidaverunt? Verum nihil horum temere factum. Etenim revera ab impiis crucifixus est Dominus.

IV. Καὶ ὅτι οὗτος ὁ γεννηθεὶς ἐκ γυναικὸς υἱὸς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ.

IV. Et quia iste, qui natus est ex muliere, filius est Dei;¹ et qui

* IV. Et hic ipse, qui ex muliere natus est, filius est Dei: idem-

2) φησὶν C D O V, φησὶ B F vulg.

3) τοῦ B vulg. aute Ἰησοῦ omisi c. C D O V.

4) ἔπαθε, καὶ om. C D. Subinde ἀπέθανεν iidem, ἀπέθανε B O V Voss.

5) ἀπέθανεν C D, ἀπέθανε B O V. Voss.

6) ἐφ' ἡμᾶς C D O V.

7) ζῆν τῷ Θεῷ est ordo vocc. in O V.

8) ἀποθανόντος B C D F O V, ἐπιθανόντος Voss.

9) Vocc. τίς χρεῖα ὑπομονῆς des. in O V.

10) δὲ ποτε B.

11) παρὰ C vulg., πρὸς B O V, πρὸς παρὰ D.

Cap. IV. 1) ὅτι om. C D.

2) ἐστὶν C D.

Cap. III. 1) gloriatus Reg. Pal., in quo dein dicit p. dicens.

2) mei Pal. Ceterum cf. Gal. 6, 14.

3) est om. Pal.

4) Act. 26, 23.

5) Rom. 6, 10.

6) vivit deest in Pal.

7) Ita Pal., gladiis Reg. vulg. Ceterum cf. ad haec Act. 12, 2. Apoc. 1, 9. Act. 7, 59.

8) Vocc. est victoria desunt in Pal.

Cap. IV. 1) filius dei est Reg.

καὶ ὁ³ σταυρωθεὶς, πρωτότοκος πάσης κτίσεως, καὶ Θεὸς Λόγος· καὶ αὐτὸς ἐποίησε τὰ πάντα· λέγει γὰρ ὁ ἀπόστολος· Εἰς Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα. Καὶ πάλιν·⁴ Εἰς γὰρ Θεὸς, καὶ εἰς μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός· καὶ, Ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα, τὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, ὄρατά τε καὶ ἀόρατά· καὶ αὐτὸς ἐστὶν⁵ πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκεν.⁶

crucifixus est, primogenitus est omnis creaturae et Deus Verbum; et ipse² fecit omnia iussione Patris: Apostolus conroborat dicens:³ ,Unus Deus Pater, ex quo omnia, et unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia.' Et iterum:⁴ ,Unus enim Deus, unus et mediator Dei et hominum, homo Iesus Christus.'⁵ ,Qui⁶ est imago Dei invisibilis, primogenitus universae creaturae, quoniam in ipso creata sunt omnia, quae sunt in caelo et quae sunt in terra, visibilia et invisibilia; et ipse est ante omnes,⁷ et omnia in ipso constant.'

que crucifixus, primogenitus omnis creaturae, et Deus verbum, et ipse fecit omnia. Dicit enim Apostolus: ,unus Deus Pater, ex quo omnia; et unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia.' Et rursus: ,Unus enim Deus, et unus mediator Dei et hominum, homo Iesus Christus. Et in ipso creata sunt omnia, quae in caelo et in terra, visibilia et invisibilia, et ipse est ante omnia, et omnia in ipso constant.'

V. Καὶ ὅτι οὐκ αὐτὸς ἐστὶν ὁ ἐπὶ πάντων Θεὸς καὶ Πατήρ,¹ ἀλλ' υἱὸς ἐκείνου, οὗ² λέγει· Ἀναβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου, καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεόν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν· καὶ, Ὅτε ὑποταγεῖ³ αὐτῷ τὰ πάντα, τότε⁴ καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα, ἵνα ἢ ὁ

V. Et quia non est ipse ille, qui est super omnia Deus, sed filius ipsius, qui et ascendere se ad eum profitetur dicens:² ,Ascendo ad Patrem meum et ad Patrem vestrum, ad Deum meum et ad Deum vestrum.' Et,³ ,Quando ei fuerint omnia subiecta, tunc et ipse subiectus erit illi, qui ei subdidit omnia,

* V. Tum etiam quod ipse non sit super omnia Deus et Pater, sed filius ipsius, de quo ait: ,Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum; et ad Deum meum, et Deum vestrum. Et cum subiecta fuerint illi omnia, tunc et ipse subiectus erit ei, qui subiecit sibi omnia,

3) ὁ non leg. in C D.

4) καὶ πάλιν non est in B O V.

5) τὰ om. O.

6) τὰ om. B.

7) τε om. B F O V Voss.

8) ἐστὶν C D.

9) συνέστηκε B F Voss.

Cap. V. 1) καὶ πατήρ c. B F O V Int. Usserii, deest in C D vet. vulg. versione, Voss.

2) οὗ c. C D, deest in B O V Voss.

3) Ita C, δετε ὑποταγῆ DV, unde orta videtur lectio Codd. BO δταν ὑποταγῆ.

4) Ita BC FO V, ἵνα τότε D Voss. Tum ὁ υἱὸς c. B FO V, deest in C D Voss.

2) deus Pal.

3) I Cor. 8, 6.

4) I Tim. 2, 5.

5) christus iesus transp. Pal. Reg.

6) Col. 1, 15 sqq.

7) et ipse ante est omnes Reg.

Cap. V. 1) et om. Pal.

2) Io. 20, 17.

3) I Cor. 15, 28.

Θεὸς τὰ πάντα⁵ ἐν πᾶσιν. Οὐκοῦν ἕτερός ἐστιν ὁ ὑποτάξας, καὶ ὁ⁶ ἂν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν· καὶ ἕτερος ἢ ὑπετάγη, ὃς⁷ καὶ μετα πάντων ὑποτάσσεται.

ut sit Deus omnia in omnibus.⁴ Ergo alius est, qui subiecit, et qui est omnia in omnibus: et alius, cui subiecta sunt, qui etiam cum omnibus subiicitur.

VI. Καὶ οὔτε φιλὸς ἀνθρώπος, δι' οὗ¹ καὶ ἐν ᾧ γέγονε τὰ πάντα· Πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο· Ἦνίκα ἐποίησε τὸν οὐρανόν, συμπαραῆμην αὐτῷ, καὶ ἐκεῖ ἤμην παρ' αὐτῷ² ἀρμόζουσα, καὶ προσέχαιρέ³ μοι καθ' ἡμέραν. Πῶς δ' ἂν⁴ ὁ φιλὸς ἀνθρώπος ἤκουσεν⁵· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου; πῶς δὲ καὶ ἔλεγεν⁶· Πρὶν Ἀβραάμ γενέσθαι ἐγὼ εἶμι; καὶ, Δόξασόν⁷ με τῇ δόξῃ σου ἢ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι;⁸ Ποίως δὲ ἀνθρώπος ἔλεγεν⁹· Καταβέβηκα ἐκ τοῦ

ut sit Deus omnia in omnibus.⁴ Ergo alius est ille, qui subiecit Filio omnia in omnibus; et alius Filius, cui subiecta sunt omnia, qui et post haec omnia subiectus erit illi, qui ei subdidit omnia.

VI. Et non est homo purus ille,¹ per quem et in quo facta sunt omnia. ,Omnia enim,² inquit,³ per ipsum facta sunt: sicut et⁴ in libro Sapientiae ipse de seipso refert dicens: ,Cum faceret caelum, aderam illi.⁵ Et iterum: ,Ego⁶ eram apud eum componens; et congaudebat michi quotidie.⁷ Quomodo autem homo purus audiret: ,Sede ad dexteram meam?⁸ Aut quomodo diceret:⁹ ,Antequam Abraham fieret ego sum?¹⁰ Vel¹¹ illud, quod ait: ,Glorifica me¹² illa gloria, quam habui apud te prius, quam mundus fieret?¹³ Quis autem homo posset dicere: ,Descendi de caelo, non ut facerem¹⁴

* VI. Neque merus homo est, per quem et in quo facta sunt omnia. ,Nam omnia per ipsum facta sunt:¹ quando faciebat coelos, aderam ipsi;² et ibi ,cum eo eram componens, et adgaudebat mihi quotidie.³ Et quomodo merus homo audivit: ,Sede a dextris meis?⁴ Quomodo autem dicebat: ,antequam Abraham fieret, ego sum?⁵ Et ,clarifica me claritate tua, quam habui prius, quam mundus esset?⁶ Qualis autem homo dicebat: ,Descendi de caelo, non ut faceam voluntatem

5) Vocc. Ἰνα ἢ ὁ θεὸς τὰ πάντα om. O V.

6) ὁ deest in B F O V Voss. Tum πᾶσι B vulg.

7) ὑπετάγει ᾧ V, ὑποτάγει ᾧ B.

8) πάντα Cureton.

Cap. VI. 1) ὁ δι' οὗ B F O V; exclusi art. c. C D.

2) αὐτῷ desideratur in D.

3) προσέχαιρέν C D.

4) δ' ἂρ¹ Cureton.

5) ἤκουσεν C D O V, ἤκουσε B F Voss.

6) ἔλεγε B F Voss.

7) δόξασόν (Ioan. 17, 5.) C D vulg., δοξάσεις B, δοξάσης O V. Deinde deest οὖν in B O V.

8) γίνεσθαι B O V.

9) ἐρεῖ B O V.

Cap. VI. 1) et non est purus homo ille Reg.

2) lo. 1, 3.

3) facta sunt. Et Reg.

4) Prov. 8, 27. 30.

5) Ego et erat in Reg.

6) Heb. 1, 13.

7) Heb. 8, 58.

8) ut Pal.

9) me pater Reg. Cf. Job. 17, 5.

10) faciam Pal. Reg. Ceterum cf. Ioh. 6, 38.

οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με; Περὶ ποίου δὲ ἀνθρώπου ἔλεγεν τὸ¹⁰ Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἀνθρώπων ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον· ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω· εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν,¹¹ καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον; Πῶς οὖν ὁ τοιοῦτος ψιλὸς ἀνθρώπος, καὶ ἐκ Μαρίας ἔχων τὴν ἀρχὴν τοῦ εἶναι, ἀλλ' οὐκ ἔστι Θεὸς Λόγος, καὶ Υἱὸς μονογενής;¹² Ἐν ἀρχῇ γὰρ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Καὶ ἐν ἄλλοις· Κύριος ἔκτισέν¹³ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ· πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέν¹⁴ με· πρὸ δὲ πάντων βου-
ων γεννᾷ με.

voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me?¹ Vel de quo homine diceretur?¹¹ Erat lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In hoc¹² mundo erat, et mundus per ipsum factus¹³ est; et mundus cum non cognovit. In sua¹⁴ venit, et sui eum non receperunt?¹ Quomodo ergo huiusmodi homo est purus,¹⁵ ex Maria demum habens initium, ut esset; et non potius Deus Verbum, et Filius unigenitus? de quo dictum est:¹⁶ In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nichil.¹ Et paulo post: Vidimus gloriam eius, gloriam tanquam unigeniti a Patre, plenum gratia¹⁷ et veritate.¹ Et iterum: Unigenitus, qui est in sinu Patris, ipse enarravit.¹ Qui¹⁸ et per Salomonem refert dicens: Dominus creavit me principium viarum suarum in opera sua; ante secula fundavit me; ante omnes autem colles genuit¹⁹ me.¹

meam, sed voluntatem eius, qui misit me?¹ De quali autem homine dictum est illud: Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In mundo autem erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit. In propria venit et sui eum non receperunt?¹ Talis ergo quomodo merus homo, et qui ex Maria essentiae ceperit exordium, et non potius Deus verbum, et filius unigenitus? Nam in principio erat verbum, et verbum erat apud Deum, et Deus erat verbum.¹ Et alibi: Dominus creavit me initium viarum suarum in opera sua, ante seculum fundavit me; et ante omnes colles generat me.¹

VII. Ὅτι δὲ καὶ ἀνίστανται¹ τὰ σώματα ἡμῶν, λέγει· Ἀμήν

VII. Et quoniam resuscitaturus est corpora nostra, dicit: Amen dico

* VII. Quod autem nostra quoque corpora resurgunt, ait: Amen

10) τὸ om. B O V Voss.
11) ἦλθε B.
12) Ord. vocc. μονογενής υἱὸς in B F O V Voss.
13) ἔκτισέν C D.
14) ἐθεμελίωσέ C D.
Cap. VII. 1) ἀνίστανται C D, ἀνίστανται B O V Voss.

12) hoc om. Pal.

13) factum Pal.

14) propria Reg.

15) homo purus est Reg.

16) Io. 1, 1. 3. 14. 18.

17) gloria Reg.

18) Quae Pal. Ceterum cf. Prov. 8, 22 sqq.

19) generat Reg.

11) Io. 1, 9 sqq.

λέγω ὑμῖν, ὅτι ἔρχεται ὥρα, ἐν ᾗ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται. Καὶ ὁ ἀπόστολος· Δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανάσιαν. Καὶ ὅτι δεῖ σωφρόνως ζῆν καὶ δικαίως, καθὼς Παῦλος πάλιν λέγει·² Μὴ πλανᾶσθε οὔτε μοιχοί, οὔτε ἀρσενοκοῖται,³ οὔτε πόρνοι, οὔτε λοιδόροι, οὔτε μέθυσοι, οὔτε κλέπται⁴ βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσουσιν·⁵ καὶ, Εἰ οἱ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται· κενὸν ἄρα τὸ κήρυγμα ἡμῶν, κενὴ δὲ καὶ ἡ πίστις ἡμῶν·⁶ ἔτι ἔστε ἐν ταῖς ἀμαρτίαις ὑμῶν·⁷ ἄρα καὶ οἱ κοιμηθέντες ἐν Χριστῷ ἀπώλοντο. Εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἠλπικότες ἐσμέν ἐν Χριστῷ μόνον, ἔλεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμέν. Εἰ νεκροὶ

vobis, quoniam venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt,² audient vocem Filii Dei, et qui audierint, vivent.³ Quod etiam Apostolus confirmat dicens: ,Oportet enim⁴ corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem.⁵ Et quia oportet caute ac iuste vivere, secundum quod⁴ iterum dicit: ,Nolite errare: neque fornicarii,⁵ neque molles, neque masculorum concubitores, neque maledici, neque ebriosi, neque fures, neque rapaces regnum Dei possidebunt.⁶ Et,⁶ ,Si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. Vacua est ergo praedicatio nostra, vacua et fides nostra, et adhuc estis in peccatis vestris. Ergo et qui dormierunt in Christo, perierunt. Si in hac vita tantum sperantes sumus in Christo, miserabiliores sumus omnibus hominibus.

dico vobis, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Dei; et qui audient, vivent.⁴ Et Apostolus: ,Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem.⁵ Tum quod sobrie pieque vivendum, rursum dicit: ,Nolite errare; neque adulteri, neque molles, neque fornicarii, neque maledici, neque ebriosi, neque fures regnum Dei haereditare possunt.⁶ Item: ,Si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. Inanis est ergo praedicatio nostra, vana est et fides vestra; adhuc enim estis in peccatis vestris. Ergo qui dormierunt in Christo, perierunt. Si in hac vita tantum in Christo sperantes simus, miserabiliores sumus omni-

2) τοῦ υἱοῦ om. C D Voss.

3) Ita B F O V, σωφρόνως καὶ εὐσεβῶς ζῆν, πάλιν λέγει C D. Apud Voss. σωφρόνως εὐσεβῶς ζῆν, πάλιν λέγει.

4) Ita B F O, om. οὐ. ἀρσ. C D Voss.

5) οὔτε κλέπται om. O V.

6) κληρονομήσουσιν c. O V, οὐ κληρονομήσουσι B F et Arm. (illud in N. T. ed. Lachmanni, hoc in ed. Grieshei et Tisch. I Cor. 6, 9. 10.); κληρονομήσαι δύνανται C D Voss.

7) καὶ εἰ οἱ νεκροὶ edidi c. F, καὶ οἱ νεκροὶ O V, καὶ νεκροὶ C, εἰ ad oram, καὶ, εἰ νεκροὶ B D Voss.

8) ἡμῶν c. C F, ὑμῶν B D O V Voss.

9) Vocc. ἔτι ἔστε ἐν ταῖς ἀμαρτίαις ὑμῶν om. B F O V.

Cap. VII. 1) teniet Reg. Ceterum cf. Io. 5, 25.

2) qui sunt in monumentis Pal. Reg. 3) enim ex Pal., deest in Reg. vulg. Ceterum cf. I Cor. 15, 53.

4) Vocc. secundum quod recepi ex Pal. Reg., des. eadem in nonnullis vulg. et ap. Cureton.

5) fornicarii Pal. Cf. ad haec I Cor. 6, 9 sqq.

6) I Cor. 15, 13 sqq.

οὐκ ἐγείρονται, φάγωμεν καὶ πλώμεν, αὐρίον γὰρ ἀποθνήσκομεν. Οὕτω δὲ διακείμενοι, τί διοίσομεν ὄνων καὶ κυνῶν,¹⁰ οἱ μὴδὲν τοῦ μέλλοντος φροντίζοντες; μόνου¹¹ τοῦ φαγεῖν φροντίζουσιν, εἰς ὄρεξιν ἐρχόμενοι καὶ τῶν μετὰ τὸ φαγεῖν; ἀνεπίστατοι¹² γὰρ εἰσι τοῦ νοῦ, τοῦ κινουόντος ἔνδοθεν.

bus hominibus. Si mortui non resurgunt, manducemus et bibamus; cras enim moriemur.⁴ Sic autem affecti, quid differemus ab asinis et canibus, qui sine ulla futurorum cura de edendo tantum solliciti sunt, ubi appetitus adest, et de iis, quae cibum subsequuntur? Nesciunt enim illud, quod interius movet.

VIII. Ὁναίμην ὑμῶν ἐν Κυρίῳ. Νήφετε· πᾶσαν ἕκαστος κακίαν ἀπόθεσθε, καὶ τὸν θηριώδη θυμὸν, καταλαλιάν, συκοφαντίαν, ἀσχρολογίαν, εὐτραπέλιαν, ψιθυρισμὸν, φυσίωσιν, μέθην, λαγνείαν, φιλαργυρίαν, φιλοδοξίαν, φθόνον, καὶ πᾶν τὸ τούτοις συναδόν. Ἐνδύσασθε δὲ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιῆσθε¹ εἰς ἐπιθυμίαν. Οἱ πρεσβύτεροι, ὑποτάσσεσθε τῷ ἐπισκόπῳ, οἱ διάκονοι, τοῖς πρεσβυτέροις· ὁ λαὸς, τοῖς πρεσβυτέροις καὶ τοῖς διακόνοις. Ἀντίψυχος² ἐγὼ τῶν φυλαττόντων ταύτην τὴν εὐταξίαν· καὶ ὁ Κύριος εἴη μετ' αὐτῶν διηλεκτῶς.

IX. Οἱ ἄνδρες, στέργετε τὰς γαμετὰς ὑμῶν· αἱ γυναῖκες, τοὺς ὁμοζύγους· οἱ παῖδες, τοὺς γονεῖς

Si mortui non resurgunt, manducemus⁷ et bibamus; crastina enim moriemur.⁴ Si autem sic confidimus, quae est differentia hominum et canum vel asinorum, qui nichil de futuro cogitant; qui comestionis tantummodo appetitores sunt, et post comestionem inscii sunt, quid interius moveatur?

VIII. Adquisivi¹ vos in Domino. Elaborate² unusquisque omnem malitiam deponere, et ferocem animum, et maliloquium,³ et calumniam, et turpiloquium, malam⁴ conversationem, susurrationem, inflationem malignam, avaritiam, inanem gloriam, invidiam, et omnia, quae⁵ his similia sunt. Induite autem Dominum nostrum Iesum Christum, et carnis curam⁶ ne feceritis in concupiscentiis. Presbyteri subditi estote⁷ Episcopo, Diaconi Presbyteris, populus Diaconis. Pro animabus hanc ordinationem custodientibus ego efficiar: et Dominus sit cum eis indesinenter.

IX. Commendo vobis, o viri, diligite coniuges vestras: et vos mulieres, diligite compares vestros.¹

10) καὶ κυνῶν om. O V.

11) μόνου c. C D, μόνον B F O V vulg. Tum εἰσὶν ὀρεκτικοὶ p. φροντίζουσιν, εἰς ὄρεξιν ἐρχόμενοι B O V.

12) ἀνεπίστατοι c. C D, ἀνεπίστητοι B Voss., ἀνεπιστάτητοι F O V. Dein εἰσιν τὸν νοῦν B O V. Post primam syllabam verbi κινουόντος (κινουόντος O) finiunt Codd. C D, sicuti Med. Cap. VIII. 1) ποιῆσθε O V.

2) ἀντίψυχον O V.

7) ergo add. Pal. Reg.

Cap. VIII. 1) Acquisi Pal.

2) et laborate Pal. Reg.

3) maliloquia Reg.

4) et malam Pal.

5) qui Pal.

6) et curam carnis Reg. Cf. ad haec Rom. 13, 14.

7) estote presbyteri subditi Pal. Reg.

Cap. IX. 1) compares vestros diligite Reg.

αἰδεῖσθε¹ οἱ γονεῖς, τὰ τέκνα ἐκ-
τρέφετε ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ
Κυρίου. Τὰς ἐν παρθενίᾳ² τιμᾶτε,
ὡς ἱερέας Χριστοῦ· τὰς ἐν σεμνότη-
τι γήρας, ὡς θυσιαστήριον Θεοῦ.
Οἱ κύριοι, μετὰ φειδοῦς τοῖς δούλοις
ἐπιτάσσετε· οἱ δούλοι, μετὰ φόβον
τοῖς κυριοῖς ἐξυπηρετεῖτε.³ Μηδεὶς
ἐν ὑμῖν ἀργὸς ἔστω· μήτηρ γὰρ
τῆς ἐνδείας ἢ ἀργία. Ταῦτα οὐκ
ἐπιτάττω, ὡς ὢν τι, εἰ καὶ δέδεμαι·
ἀλλ' ὡς ἀδελφὸς ὑπομιμνήσκω. Ἐγὼ
Κύριος μεθ' ὑμῶν.

X. Ὁναίμην ὑμῶν τῶν προ-
σευχῶν· προσευχέσθε,¹ ἵνα Ἰησοῦ
ἐπιτύχω. Παρατίθεται ὑμῖν τὴν ἐν
Ἀντιοχείᾳ² ἐκκλησίαν. Ἀσπάζον-
ται ὑμᾶς αἱ ἐκκλησίαι Φιλιππησίων,
ὄθεν καὶ γράφω ὑμῖν. Ἀσπάζε-
ται ὑμᾶς Φίλων ὁ διάκονος ὑμῶν,
ὃ καὶ ἐγὼ εὐχαριστῶ, σπουδαίως
ὑπηρετοῦντί μοι³ ἐν πᾶσιν. Ἀσπάζε-
ται ὑμᾶς Ἀγαθόποπος ὁ διάκονος,
ὁ ἐκ Συρίας, ὃς ἀκολουθεῖ μοι ἐν
Χριστῷ. Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν
ἀγίῳ φιλήματι. Ἀσπάζομαι πάντας
καὶ πάσας, τοὺς ἐν Χριστῷ. Ἐβ-
λώσθε σώματι καὶ ψυχῇ καὶ πνευ-
ματι ἐνὶ, καὶ ἐμοῦ μὴ ἐπιλάθῃσθε.
Ὁ Κύριος μεθ' ὑμῶν.

Filii, honorate parentes: et vos pa-
rentes,² filios nutrite in eruditione
et disciplina Domini. Eas,³ quae in
virginitate sunt, honorate, sicut sa-
cras Christi: viduas pudicas ut sa-
crarium Dei veneramini. Domini,
cum paritate estote. Servi, cum
timore dominis⁴ deservite. Nemo
otiosus in vobis sit.⁵ Mater enim
egestatis est vacuitas. Haec autem
dicens, non impero, quantum oportet:
et si quidem victus sum, tanquam
fratres commemoro: et si Dominus
est vobiscum.⁶

X. Adquisivi vos. Orationibus
vestris incumbite, ut Iesum merear
adipisci. Commendo vobis Ecclesiam,
quae est in Antiochia. Salutant
vos electae Ecclesiae Philippensium,
unde et scribo vobis. Salutat vos
Philon diaconus vester, cui et ego
gratias ago, bene mihi servienti in
omnibus. Salutat vos Agathopus
diaconus de Syria, qui¹ me sequitur
in Christo. Salutate invicem in
osculo sancto.² Saluto universos et
universas, qui sunt in Christo.
Incolumes estote corpore et anima³
et spiritu, et mei ne⁴ obliviscamini.
Et sit Deus vobiscum.⁵

Cap. IX. 1) αἰνεῖσθε Voss., προση-
γεῖσθε B O V.

2) παρθενεία O.

3) In Codd. B O V invertitur οἱ δού-
λοι — ἐξυπηρετεῖτε· οἱ κύριοι — ἐπι-
τάσσετε, quod ed. Vossius, Russelius et
Curetonus, consentiente Int. lat. et Arm.,
ut nos in textu.

Cap. X. 1) προσεύχετε B.

2) ἐν ἀντιοχείαν O V mendose.

3) ἐμοι B.

In V epigraphæ: τοῦ ἀγίου ἱερο-

μάρτυρος Ἰγνατίου ἐπιστολῆ Ἀ' πρὸς
τοὺς ἐν Ταρσῶ.

2) Eph. 6, 4.

3) easque Reg.

4) domini Pal.

5) Nemo in vobis otiosus sit Pal.

6) vobiscum est Reg.

Cap. X. 1) que Reg.

2) II Cor. 13, 12.

3) Ita ex Reg., animo Pal. vulg.

4) non Reg.

5) Subscriptio: Explicit ad tarsenses
in Pal., Explicit quarta in Reg.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ ΠΕΡΙ ΒΑΠΤΙΣΜΑΤΟΣ
ΕΠΙΣΤΟΛΗ.¹

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, ἐκκλησία Θεοῦ ἡλεημένη ἐν πίστει καὶ ὑπομονῇ, καὶ ἀγάπῃ ἀνυποκρίτως, τῇ οὔσῃ ἐν Φιλίπποις, ἕλεος, εἰρήνῃ ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃς ἐστὶ σωτὴρ πάντων ἀνθρώπων, μάλιστα πιστῶν.

Ι. Μνησθημένοι τῆς ἀγάπης ὑμῶν καὶ τῆς ἐν Χριστῷ σπουδῆς, ἧς ἐνεδεξάσθε εἰς ἡμᾶς, πρέπον ἡγησάμεθα γράψαι πρὸς τὴν φιλαδέλφον ὑμῶν κατὰ Θεὸν ψυχικὴν ἀγάπην, ὑπομιμνήσκειν ὑμᾶς τοῦ ἐν Χριστῷ ὑμῶν δρόμου, ἵνα τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες, σύμφυγοι, τὸ ἔν φρονούντες, τῷ αὐτῷ κανόνι τῆς πίστεως στοιχοῦντες, ὡς Παῦλος ὑμᾶς ἐνουθετεῖ. Εἰ γὰρ εἷς ἐστὶν ὁ τῶν ὄλων Θεὸς, ὁ Πατὴρ τοῦ Χριστοῦ, ἐξ οὗ τὰ πάντα· εἷς δὲ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς, ὁ τῶν ὄλων Κύριος, δι' οὗ τὰ πάντα· ἔν δὲ καὶ Πνεῦμα Ἅγιον, τὸ ἐνεργήσαν ἐν Μωσῇ καὶ προφήταις καὶ ἀποστόλοις· ἔν δὲ καὶ τὸ βάπτισμα, τὸ εἰς τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου διαδιδόμενον·² μία³ καὶ ἡ ἐκλεκτὴ Ἐκκλησία· μία ὀφείλει⁴ εἶναι καὶ ἡ κατὰ Χριστὸν πίστις. Εἷς γὰρ Κύριος, μία πίστις, ἔν βάπτισμα, εἷς Θεὸς καὶ Πατὴρ πάντων, καὶ διὰ πάντων, καὶ ἐν πᾶσιν.

ΙΙ. Εἷς οὖν Θεὸς καὶ Πατὴρ, καὶ οὐ δύο, οὐδὲ τρεῖς· εἷς ὁ ὢν, καὶ οὐκ ἔστι¹ πλὴν αὐτοῦ, ὁ μόνος ἀληθινός· Κύριος γὰρ, φησὶν, ὁ Θεὸς σου, Κύριος εἷς ἐστίν.² Καὶ πάλιν· Οὐχ εἷς Θεὸς ἔκτισεν³ ἡμᾶς; οὐχ εἷς Πατὴρ πάντων ἡμῶν; Εἷς δὲ καὶ Τίος, Λόγος Θεός. Ὁ μονογενής⁴ γὰρ, φησὶν, ὁ ὢν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Πατρὸς. Καὶ πάλιν· Εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός. Καὶ ἐν ἄλλῳ· Τί ὄνομα αὐτῷ, ἢ τί ὄνομα τῷ Τίῳ, ἵνα γινώμεν; Εἷς δὲ καὶ ὁ Παράκλητος. Ἐν γὰρ, φησὶν,⁵ καὶ Πνεῦμα, ἐπειδὴ ἐκλήθημεν ἐν μιᾷ⁶ ἐλπίδι τῆς κλήσεως ἡμῶν. Καὶ πάλιν· Ἐν πνεῦμα ἐποτίσθημεν· καὶ τὰ ἐξῆς. Πάντα δὲ ταῦτα τὰ χάρισματα δηλονότι ἐνεργεῖ ἔν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα. Οὔτε οὖν τρεῖς πατέρες, οὔτε τρεῖς υἱοί, οὔτε τρεῖς παράκλητοι· ἀλλ' εἷς πατὴρ, καὶ εἷς υἱός, καὶ εἷς παράκλητος. Διὸ καὶ⁸ ὁ Κύριος ἀποστέλλων τοὺς ἀποστόλους μαθητεῦσαι πάντα τὰ ἔθνη,⁹ ἐνετείλατο

1) ἐπιστολὴ accessit ex B, ubi numerus ε'.

2) Dedi διαδιδόμενον c. F, διὰ διδόμενον O V, διδόμενον B vulg.

3) Vulg. δὲ post μία exclusi c. tribus meis Codd. et F.

4) ὀφείλει O V, in illo ὀφείλει man. sec.

Cap. II. 1) ἔστιν O V.

2) Ita O V, ἐστὶ B Voss,

3) ἔκτισε O.

4) ὁμογενής p. ὁ μονογενής B.

5) Ita O V, φησὶ B F Voss.

6) μία (sic) B.

7) Ita FO V, δῆλον δεῖ B Voss.

8) καὶ om. B. Subsequens ὁ accessit ex O V.

9) ἔθνης V.

1) Incipit eiusdem ad philippenses de baptismo scripta de eudamno per euphanium Pal., Incipit V Reg.

2) I Tim. 4, 10.

3) ostenditis Reg.

4) al. decens esse Cur.

5) nostri Pal. Reg.

6) ait Pal. Locus laudatus est I Cor. 8, 6.

EPISTOLA AD PHILIPPENSES, DE BAPTISMO.

PER EUPHRANUM LECTOREM NAVIM IAM ASCENSURUM.

Ignatius, qui et Theophorus, ex imperio Dei Patris misericordiam consecutae, in fide et patientia et dilectione sine dolo, Ecclesiae, quae est Philippis, misericordia et pax a Deo Patre, et Domino Iesu Christo, qui est salvator omnium hominum, maxime fidelium.⁷

I. Memores caritatis vestrae et sollicitudinis, quae est in Christo, quam ostendistis⁸ in nobis, decenter⁴ arbitrati sumus, scribere ad fratrem in Domino unanimitatis vestrae dilectionem, commemorans vos cursus vestri⁵ in Christo, ut idipsum dicatis omnes, unum sentientes, in hoc ipso fidei canone fixi, sicuti et Paulus erudiens vos dicit:⁹ ,Unus est enim⁷ omnium Deus, Pater Christi, ex quo omnia; et unus Dominus noster Iesus Christus, filius Dei unigenitus, dominator universorum, per quem omnia.⁶ Unus autem etiam Spiritus Sanctus, qui operabatur in Moyse et Prophetis et Apostolis. Unum quoque et baptisma, quod datur in morte Christi. Una itaque etiam Ecclesia⁸ esse debet, et una fides, quae est in Christo, secundum dictum eiusdem Apostoli dicentis: ,Unus Dominus,⁹ una fides, unum baptisma, unus Deus et Pater omnium, qui est super omnes, et per omnes, et in omnibus.¹⁰

II. Unus ergo est¹ Deus et Pater, et non duo vel tres: unus scilicet qui est, et non est² praeter eum, solus verus. ,Dominus enim,³ inquit, ,Deus tuus, Dominus unus⁴ est.⁶ Et iterum: ,Nonne unus Deus creavit nos; et unus pater est omnium nostrum?⁵ Unus quoque et filius, Deus Verbum. ,Unigenitus⁶, inquit,⁶ ,qui est in sinu Patris.⁶ Et rursum:⁷ ,Unus Dominus Iesus Christus.⁶ Et alibi:⁸ ,Quod est nomen eius; aut quod est nomen filii eius?⁷ Scitote autem, quia unus est etiam Spiritus Sanctus⁹ Paracletus; sicut idem Paulus ait:¹⁰ ,Unus Spiritus, sicut vocati estis in una spe¹¹ vocationis vestrae.⁶ Et iterum:¹² ,Omnes,⁶ inquit, ,in¹³ uno spiritu¹⁴ potati sumus.⁶ Manifeste autem omnia¹⁵ dona gratiarum ipse unus atque idem Spiritus operatur.¹⁶ Ergo neque tres sunt Patres, neque tres Filii, sed neque tres Paracleti; sed unus Pater, et unus Filius, et unus Paracletus. Propter quod et Dominus mittens Apostolos docere omnes gentes, praecepit eis,¹⁷ baptizare eas in nomine

7) enim adposui ex Pal. Reg. ed. Veneta 1546.

8) Ita Pal. Reg., Ecclesia etiam vulg.

9) deus Pal. Reg. Ceterum cf. Eph. 4, 5 sq.

10) et per omnes et in omnes et in omnibus Pal.

Cap. II. 1) Unus est ergo Reg.

2) est addidi c. Reg. et ed. Veneta 1546.

3) Dominus enim qui est Reg.

4) verus Pal. Locus est Deut. 6, 4.

5) nostrum om. Pal., vestrum leg. Reg. Locus est Mal. 2, 10.

6) Ioh. 1, 18.

7) I Cor. 8, 6.

8) Prov. 30, 4.

9) Sanctus om. Reg. Utrque Cod. constanter paracletus.

10) Eph. 4, 4.

11) in unam spem Pal.

12) I Cor. 12, 13.

13) in om. Pal.

14) Voc. in uno spiritu des. in Reg. 15) omnia recepi ex Pal. Reg. ed. Veneta 1546.

16) I Cor. 12, 11.

17) Matth. 28, 19.

αὐτοῖς βαπτίζειν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ¹⁰ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· οὔτε εἰς ἓνα τριώνυμον, οὔτε εἰς τρεῖς ἑνανθρωπήσαντας,¹¹ ἀλλ' εἰς τρεῖς ὁμοτίμους.

III. Εἰς γὰρ ὁ ἑνανθρωπήσας, οὔτε ὁ Πατήρ, οὔτε ὁ Παράκλητος, ἀλλὰ μόνος¹² ὁ Υἱὸς· οὐ δοκῆσει, οὐ φαντασίᾳ, ἀλλ' ἀληθείᾳ. Ὁ Λόγος γὰρ¹³ σὰφ' ἐγένετο. Ἡ γὰρ σοφία ὠκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον. Καὶ ἐγεννήθη ὡς ἄνθρωπος ὁ Θεὸς Λόγος, μετὰ σώματος ἐκ τῆς παρθένου, ἄνευ ὁμιλίας ἀνδρός. Ἡ παρθένος γὰρ ἐν γαστρὶ λήφεται, καὶ τέξεται υἱόν. Ἀληθῶς οὖν ἐγεννήθη, ἀληθῶς ἠϋξήθη,¹⁴ ἀληθῶς ἔφαγε¹⁵ καὶ ἔπιεν, ἀληθῶς ἐσταυρώθη, καὶ ἀπέθανε, καὶ ἀνέστη. Ὁ ταῦτα πιστεύσας, ὡς ἔχει, ὡς γεγένηται, μακάριος· ὁ ταῦτα μὴ πιστεύσας,¹⁶ ἐναγῆς, οὐχ ἦττον τῶν τὸν Κύριον σταυρωσάντων. Ὁ γὰρ ἄρχον τοῦ κόσμου τούτου χαιρεῖ, ὅταν τις ἀρνήται τὸν σταυρὸν.¹⁷ Ὁλεθρον γὰρ ἑαυτοῦ¹⁸ γινώσκει τὴν ὁμολογίαν τοῦ σταυροῦ. Τούτο γὰρ ἔστι τὸ τρόπαιον κατὰ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως· ὅπερ ὀρῶν φρίττει, καὶ ἀκούων φοβεῖται.¹⁹

IV. Καὶ πρὶν μὲν γένηται ὁ σταυρὸς, ἔσπευδε γενέσθαι τοῦτο·¹ καὶ ἐνήργει² ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας, ἐνήργει ἐν Ἰουδαίᾳ, ἐν Φαρισαίοις, ἐν Σαδδουκαίοις, ἐν πρεσβύταις, ἐν νέοις, ἐν ἱερεῦσιν.³ Μέλ-λοντος δὲ γίνεσθαι, θορυβεῖται,⁴ καὶ μετὰ μेलον ἐμβάλλει τῷ προδότῃ, καὶ βρόχον αὐτῷ δεικνυσιν,⁵ καὶ ἀγγόνην διδάσκει· φοβεῖ δὲ καὶ τὸ γύναιον, ἐν ὀνείροις αὐτὸ καταταραττων, καὶ παύειν πειρᾶται τὰ κατὰ τὸν⁶ σταυρὸν, ὁ πάντα κάλων⁷ κινῶν εἰς τὴν αὐτοῦ κατασκευὴν· οὐ μεταγινώσκων ἐπὶ τῷ⁸ τοσοῦτω κακῷ· εἰ γὰρ ἂν⁹ οὐ πάντα ἦν ποιηρὸς· ἀλλ' ἐπήσθετο¹⁰ τῆς ἑαυτοῦ ἀπωλείας. Ἀρχὴ γὰρ αὐτῷ καταδίκης ὁ τοῦ Χριστοῦ σταυρὸς, ἀρχὴ θανάτου, ἀρχὴ ἀπωλείας· διὸ καὶ ἐν τισιν ἐνεργεῖ ἀρνεῖσθαι τὸν σταυρὸν, τὸ πάθος ἐπαισιγνέσθαι, τὸν θάνατον δόκησιν καλεῖν, τὴν ἐκ παρθένου γέννησιν περικόπτειν, τὴν φύσιν αὐτὴν διαβάλλειν ὡς μυσερᾶν.¹¹ Ἰουδαίοις συμμαχεῖ εἰς ἀρνησιν τοῦ σταυροῦ, Ἕλλησιν εἰς συκοφαντίαν μαγείας,¹² ἀρετικαῖς εἰς φαντασίαν. Ποικίλος γὰρ ἔστιν ὁ τῆς¹³ κακίας στρατηγὸς, κλεψίνους, ἄστατος, ἑαυτῷ ἐναντίος· καὶ ἄλλα μὲν προβαλλόμενος, ἔτερα δὲ δεικνύς· σοφὸς γὰρ ἔστι τοῦ κακοποιῆσαι, τὸ δὲ καλὸν ὃ τι ποτε ἔστιν ἀγνοεῖ· ἀγνοίας γὰρ¹⁴ πεπλήρωται, δι' ἐκούσιον παράνομιαν. Πῶς γὰρ οὐκ ἔστι¹⁵ τοιοῦτος, ὃς μηδὲ¹⁶ πρὸ ποδῶν τῶν ἑαυτοῦ λόγον¹⁷ βλέπει;

10) Ἧ Voss.

11) ἑνανθρωπήσαντας O V.

Cap. III. 1) μόνον V.

2) γὰρ om. O.

3) Vocc. ἀληθῶς ἠϋξήθη om. O V.

4) ἔφαγεν B.

5) πιστεύσας scripsi c. B F O V, πιστεύων Voss.

6) ἑαυτῶν Voss., haud dubie calami lapsu.

7) φοβῆται O V, in illo φοβεῖται ex correctura.

Cap. IV. 1) τοῦτο F O V, τοῦτον B Voss. Illud quidem ad antecedens ἀρνεῖσθαι τὸν σταυρὸν referendum.

2) ἐνεργῶν V, prius etiam O.

3) Ita O V, ἱερεῦσιν c. puncto sub lit. v F, ἱερεῦσι B Voss.

4) θορυβῆται V, et prius O.

5) δεικνυσι B F Voss.

6) τὸ O V.

7) κάλων O V, in illius marg. κάλων.

8) τῷ om. F O V.

9) Scripsi εἰ γὰρ ἂν (suppl. μετέγνω) c. F O, idem est ἢ γὰρ ἂν in V; ἢ γὰρ ἂν B Voss.

10) ἔπαισθετο O V, ἐτήσθετο B.

11) In O V forma posterior μυσερᾶν.

12) μαγίας O V.

13) τῆς tyrotheta negligens ap. Voss. pervertit in τοῦ.

Patris et Filii et Spiritus Sancti, non in unum quendam trinomium, neque in tres unius eiusdemque honoris.

III. Quia unus est tantum, qui homo factus est; non Pater scilicet, neque Paracletus, sed solus Filius: non putative¹ neque in phantasmate, sed certissima veritate. Verbum enim caro factum est, et habitavit² in ea. Sapientia namque aedificavit sibi domum. Et factus est sicut homo Deus Verbum cum corpore, quod suscepit, ex virgine: non ex colloctione scilicet aut semine viri. Virgo enim, inquit,³ in utero concipiet, et pariet filium. Vere ergo⁴ natus est, et vere crevit; vere manducavit,⁵ et bibit; vere crucifixus est et mortuus, et resurrexit. Qui haec credit, sicut habet, quo modo natus est, beatus est. Qui autem haec non credit, non minus est ab eis, qui eum crucifixerunt. Princeps enim mundi in hoc gaudet, quando quis crucem negaverit. Interitum enim sibi ipsi esse cognoscit confessionem crucis. Hoc est enim trophaeum contra eius virtutem: quod videns expavescit, et audiens timet.

IV. Nam et antequam facta esset crux,¹ festinabat facere hoc, et operavit in filiis² diffidentiae. Operatus est autem in Iuda,³ in Pharisaeis, in Sadducaeis, in senioribus, in iuvenibus, et in⁴ Sacerdotibus. Cum autem properaret, ut fieret, conturbatur;⁵ et postea desperationem⁶ immisit proditori, et laqueum ei ostendit, et suspendium eum docuit: et mulieri immisit timorem in somnio, ipse conturbans et compescere temptans patibulum crucis, ipse omnia evocans et movens in suam praeparationem; non recognoscens: in tantum enim mala⁷ erant non omnia. Malignus autem sentiebat suam perditionem.⁸ Initium enim illi fuit ad damnationem crux Christi, principium mortis, initium perditionis. Propter quod in aliquibus quidem operatur negare crucem, passionem erubescere: qui mortem putant vocare Virginis generationem, circumcidere ipsam naturam, et diffamare quasi odiosam. Iudaeorum auxiliator est⁹ ad negationem crucis, Paganorum ad calumniam magiae, Haereticorum ad phantasiam. Multiformis enim est¹⁰ malitiae princeps, furans sensus, contrarius sibimet ipsi; et alia quidem immittens, alia vero ostentans. Sapiens est¹¹ enim ad malefaciendum; quod bonum est autem, nescit aliquando. Ignorantia enim¹² repletus est per inobedientiam. Quomodo enim non sit talis, qui non sibi proponit suum sermonem?

14) γὰρ om. B O V.

15) ἔστιν O V.

16) μήτε O V.

17) λόγων O V.

Cap. III. 1) putatur Pal.

2) inhabitavit Pal. Reg. Locus est lo.

1. 14. Tum sequitur Prov. 9, 1.

3) inquit propheta Reg. Ceterum cf. Esai. 7, 11.

4) ergo om. Reg.

5) vere et manducavit Pal. Reg.

6) qui crucifixerunt cum Reg.

Cap. IV. 1) cruz vestra Pal.

2) operari in filios Pal. Reg. Ceterum cf. Eph. 2, 2.

3) Operatus est autem invidia Pal., operatus autem invidia Reg.

4) in om. Reg.

5) conturbabatur Pal. Reg.

6) desperationem om. Pal. Reg. Ceterum cf. Matth. 27, 3. 19.

7) tantum mala enim Reg.

8) superam ditionem p. suam perditionem Reg.

9) auxiliares p. auxiliator est Pal. Reg. Subinde adnegationem scr. Pal., abnegationem p. ad negationem Reg.

10) est enim inv. Pal.

11) est om. Reg. Locus est Ier. 4, 22.

12) et enim Pal.

V. *Εἰ γὰρ φιλὸς ἄνθρωπος ὁ Κύριος, ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος μόνον, τί περικόπτεις τὴν γέννησιν τῆς κοινῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως; τί δὲ, ὡς παραδόξον τι ἐπ' ἀνθρώπου γενόμενον, τὸ πάθος δόκησιν καλεῖς; καὶ τὸν θάνατον τοῦ θνητοῦ δόξαν νομίζεις; Εἰ δὲ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, τί παράνομον καλεῖς τὸν τῆς δόξης Κύριον, τὸν τῆ φύσει ἄτρεπτον; τί παράνομον λέγεις τὸν νομοθέτην, τὸν ἀνθρωπείαν¹ ψυχὴν ἔχοντα; Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ τέλειος ἄνθρωπος, οὐκ ἐν ἀνθρώπῳ κατοικήσας. Πῶς δὲ καὶ Μάγος οὗτος, ὁ παλαιοὶ μὲν πάσαν αἰσθητὴν καὶ νοητὴν φύσιν κατασκευάσας γνώμη Πατρός· ἐν δὲ τῇ ἐνανθρωπήσει² πᾶσαν νόσον καὶ μαλακίαν θεραπεύσας;*

VI. *Πῶς δὲ οὐχ οὗτος Θεὸς,¹ ὁ νεκροὺς ἀνιστῶν, χωλοὺς ἀρτιλοὺς ἀποστείλλων, λεπροὺς καθαρίζων, τυφλοὺς ὀμματῶν, τὰ ὄντα ἢ αὐξῶν ἢ μεταβάλλων, ὡς τοὺς πέντε ἄρτους, καὶ² τοὺς δυο ἰχθύας, καὶ τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον, τὸν δὲ σὸν στρατὸν ῥήματι μόνον φυγαδεύων; τί δὲ κακίζεις τὴν φύσιν τῆς παρθένου, καὶ τὰ μόρια ἀποκαλεῖς³ αἰσχροῦ; παλαιοὶ ταῦτα πομπεύων, καὶ γυμνοῦσθαι κελεύων, ἀρθένας μὲν εἰς ὄψιν θηλειῶν, θηλείας⁴ δὲ εἰς ἀκόλαστον ἐπιθυμίαν ἀρθένων. Νῦν αἰσχροῦ σοι ταῦτα γενόμεσται, καὶ σεμνὸς εἶναι προσποιεῖς,⁵ σὺ τὸ τῆς πορνείας πνεῦμα, ἀγνοῶν ὅτι τότε γίνεται αἰσχρόν τι, ὅταν παρὰ νομίᾳ ῥυπανθῇ ἁμαρτίας δὲ ἀπούσης, οὐδὲν τῶν γενομένων αἰσχρόν, οὐδὲν φαῦλον, ἀλλὰ πάντα καλὰ λίαν· καὶ σὺ μὴ βλέπων, κακίζεις αὐτά;*

VII. *Πῶς δὲ πάλιν οὐκ ἔτι σοι δοκεῖ ὁ Χριστὸς εἶναι ἐκ τῆς παρθένου, ἀλλ' ὁ ἐπὶ πάντων Θεὸς, ὁ ὢν ὁ παντοκράτωρ; τίς οὖν ὁ τοῦτον ἀποστείλας, εἰπέ· τίς ὁ τοῦτον κυριεύων; γνώμη δὲ τίνος οὗτος ἐπειθάρησεν;¹ νόμων δὲ ποίων² πληρωτὴς γέγονεν, ὁ μήτε γνώμη τινός, μήτε ἐξουσίᾳ εἶκων; καὶ τὸν Χριστὸν ἐξαιρῶν τῆς γεννήσεως, τὸν ἀγέννητον νομοθετεῖς³ γεγεννησθαι, καὶ σταυρῶ προσηλωσθαι τὸν ἄναρχον· τίνος συγχαρῆσαντος, οὐκ ἔχω εἰπεῖν· ἀλλὰ γὰρ οὐ λέληθας με⁴ τοῦ παλιμβόλου· οὐδ' ἀγνοῶ, ὅτι διὰ λοξὰ καὶ δίδυμα βαίνεις⁵ ἀγνοεῖς δὲ σὺ τίς ὁ γεννηθεὶς, ὁ πᾶν εἰδέναι προσποιούμενος.*

VIII. *Πολλὰ γάρ σε λανθάνει· ἢ παρθενία¹ Μαρίας, ὁ παράδοξος τοκετός· ὅστις ὁ ἐν τῷ σώματι· ὁ ἡγούμενος ἀστὴρ τῶν ἐν ἀνατολῇ, τῶν τὰ δῶρα κομιζόντων Μάγων· Ἀρχαγγέλου ἀσπασμὸς πρὸς παρθένον· παρθένον παράδοξος σύλληψις μεμνηστυμένης· παιδὸς προδρομοῦ κηρυκεία² ἐπὶ τῷ ἐκ τῆς παρθένου, καὶ ἐν κοιλίᾳ σκληρήσις ἐκ τοῦ προθεωρουμένου· ἄγγελον ὕμνοι ἐπὶ τῷ τεχθέντι· ποιμένων εὐαγ-*

Cap. V. 1) ἀνθρωπείαν O V.

2) ἐνανθρωπίση scr. O V.

Cap. VI. 1) Θεὸς desideratur in O V.

2) ἢ sine accentu O V.

3) ἀποκαλεῖς O Voss., ἀποκαλεῖς B V.

4) θηλίαν, θηλείας V. simile aliquid in O man. sec.

5) Altera forma προσποιεῖ est in O V.

Cap. VII. 1) Ita O V, ἐπειθάρησε B Voss., ἐπειθάρησε F.

2) ποίου B.

3) νομοθέτης O V, in illo man. sec.

ad oram: οἰμαι γραπτέον· νομοθετεῖς.

4) λέλυθας με V.

5) οὐδ' ἀγνοῶ διὰ λοξὰ καὶ δί-

δυμα βαίνεις B, οὐδ' ἀγνοῶ διὰ δόξην καὶ δίδυμα βαίνεις (βαίνεις man. sec.) O, οὐδ' ἀγνοῶ ὅτι διὰ δόξην καὶ

δίδυμα βαίνεις V.
Cap. VIII. 1) παρθενία O V.

V. Si enim homo purus est Dominus, ex anima et corpore, quid circumcidis nativatem communem naturae hominum? Quid, tanquam parvam gloriam in homine factam, passionem simulationem vocas, et mortem mortalis gloriam existimas? Si Deus est et homo, quid iniquum vocas Dominum gloriae,² illum videlicet natura³ immutabilem? Quid sine lege dicis legislatorem, qui non humanam animam habuit? Verbum⁴ caro factum est, Verbum homo, sed non in homine. Quomodo igitur magus est ille,⁵ qui in principio omnem sensibilem et intelligibilem⁶ naturam voluntate Patris praeeparavit? qui, cum esset in carne, omnem infirmitatem⁷ atque languorem curavit?

VI. Quomodo autem non est Deus ille,¹ qui mortuos resuscitavit, claudos sanavit, leprosos mundavit, caecos illuminavit, de quinque panibus et duobus piscibus tot millia hominum saturavit,² aquam in vinum convertit, tuumque exercitum verbo tantum fugavit? Quid ergo pessimas naturam Virginis, et membra turpia vocas? haec olim praeseminans, et nudari iubens masculos in facie faeminarum, faeminas vero in illicitum desiderium masculorum. Nunc omnia tibi turpia videntur, et pudicum teipsum facis, cum tu sis fornicationis spiritus. Ignoras, quia tunc fit aliquid³ turpe, quando illicite perficitur? Caeterum nichil turpe est, quod sine peccato geritur, nichil pravum, sed omnia bona valde: et tu, non videns, pessimas ea?

VII. Quomodo rursum non tibi videtur esse Christus ex virgine, sed ille, qui est super omnia Deus, ille scilicet omnia potens? Quis ergo est, qui hunc misit, dicito; quisve, qui huic dominatur; vel cuius sententiae subiectus fuit, aut cuius legem adimplevit? Tu qui, nullius sententiam vel potestatem habens,¹ Christum separas a generatione, et Legislatorem ingenitum esse pronuncias, et cruci affixum illum, qui est sine principio. Cuius ergo permisso hoc factum est,² non habeo dicere. Non enim me latuisti tuo antiquo consilio; neque ignoro, quoniam curve et lubrico incedis. Tu autem ignoras, quis³ est qui natus est, qui⁴ omnia scire te fingis.

VIII. Multa enim te latent: virginitas scilicet Mariae, gloriosus partus, de cuius corpore Deus processit; stella Orientis, quae apparuit munera ferentibus Magis; Archangeli salutatio ad Virginem facta; Virginis gloriosa conceptio, et desponsatae puellae praedicatio, et in utero Virginis gestientis infantis praevisionis; Angelorum hymnus gloriam agen-

2) *κηρυξία* B, *κηρυξία* F O V Voss.

cf. Matth. 11, 5. Io. 6, 9sq. 2, 9. Luc. 8, 30.

Cap. V. 1) *et* om. Reg.

2) I Cor. 2, 8.

3) *naturam* Pal.

4) *verbum enim* Pal. Reg. Locus est Io. 1, 14.

5) *iste* Pal. Reg.

6) *sensibilem et insensibilem intelligibilem* Reg.

7) *infirmitatem omnem* inv. Reg.

Cap. VI. 1) *iste* Pal. Reg. Ceterum

2) Vocc. *de quinque panibus et duobus piscibus tot millia hominum saturavit* non extant in Reg.

3) *aliquod* Reg.

Cap. VII. 1) *habeas* Pal. Subinde *separas christum* inv. Reg.

2) *cuius ergo permissum hoc factum esse* Pal.

3) *qui* Pal. Reg.

4) *quia* Pal.

γελία· Ἡρώδου φόβος ἐπὶ ἀφαιρέσει βασιλείας, νηπιοκτόνων³ πρόσταγμα· εἰς Αἴγυπτον μετανάστασις· ἐκεῖθεν ἐπὶ τὰ τῆδε ἐπάνοδος· σπάργανα παιδικά· ἀπογραφή ἀνθρωπίνῃ· γαλακτοτροφία· ὄνομα πατρὸς οὐ σπείραντος· φάτναι, διὰ τὸ μὴ εἶναι τόπον· οὐδέμια παρασκευὴ ἀνθρωπίνῃ· ἀξήσῃσας προκοπή· ἀνθρώπινα ῥήματα· πείνα, δίψα,⁴ ὀδοιπορία, κόπος· θυσιαὶν προσκομιδαί· ἔπειτα⁵ καὶ περιτομή· βάπτισμα· φωνὴ Θεοῦ ἐπὶ τῷ βαπτιζομένῳ, ὅστις καὶ πόθεν, μαρτυρία Πνεύματος καὶ Πατρὸς⁶ ὑπεράνωθεν· φωνὴ Ἰωάννου προφήτου, σημαίνουσα πάθος διὰ τῆς τοῦ ἁμνοῦ προσηγορίας· σημείων διαφορῶν ἐνέργεια, ἰάσεις ποικίλαι· ἐπιτίμησις δεσποτικῆ, προστάττουσα θαλάττῃ καὶ ἀνέμοις· πνεύματα πονηρὰ φυγαδευόμενα, σεαυτὸν στρεβλούμενον, ἐκ τῆς τοῦ φαινομένου δυνάμεως αἰκίζομενον, οὐκ ἔχοντα ὅ τι ποιήσῃς.

IX. Ταῦθ' ὄρων, ἰλλιγγιάς¹ καὶ ὅτι παρθένος ἡ τεκοῦσα, ἡγνόεις² ἄλλ' ἐξέπληττέ σε³ ἢ τῶν ἀγγέλων ἡμολογία, ἢ τῶν μάγων προσκύνησις, ἢ τοῦ ἀστέρος ἐπιτολή. Εἰς ἄγνοιαν σὺ παλινδρομεῖς,³ διὰ τὰ εὐτελή· μικρὰ γάρ σοι δοκεῖ σπάργανα, πάθη, περιτομή, γαλακτοτροφία· ἀνάξια σοι ταῦτα κατὰ Θεοῦ κατεφαίνετο. Πάλιν εἶδες⁴ ἄνθρωπον, τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ νύκτας ἄγευστον μέιναντα τροφῆς ἀνθρωπίνης, ἀγγέλους διακονοῦντας, οὓς καὶ ἔφριττες, ἰδὼν πρῶτον ὡς κοινὸν ἄνθρωπον βαπτιζόμενον, καὶ τὴν αἰτίαν ἄγνοῶν· μετὰ δὲ τὴν νηστείαν πεινῶντα κατεθάρσεις πάλιν, καὶ ἐπιείραξες ὡς κοινὸν ἄνθρωπον, ἄγνοῶν ὅστις εἶη. ἔλεγες γάρ· Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, εἰπέ ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται. τὸ γὰρ, Εἰ υἱὸς εἶ, ἄγνοίας⁵ ἐστίν· εἰ γὰρ ὄντως ἐγίνωσκες, ἤπιστω⁶ ὅτι δημιουργῶ καὶ τὸ μὴ ὄν ποιῆσαι, καὶ τὸ ὄν⁶ μεταβαλεῖν, ἐπ' ἴσης⁶ δυνατόν. Καὶ διὰ γαστροῦς πειράξεις τὸν τρέφοντα πάντας τοὺς τροφῆς δεομένους· καὶ πειράξεις⁷ τὸν τῆς δόξης Κύριον, ἐπιλαθόμενος ἐκ κακονοίας, ὅτι οὐκ ἐπ' ἄρτω μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ. Εἰ γὰρ ἐγίνωσκες, ὅτι υἱὸς Θεοῦ ἦν,⁸ ἐγίνωσκες, ὅτι ὁ ἐν τεσσαράκοντα ἡμέραις καὶ ἰσαριθμοῖς⁹ νυξὶν ἀνευδὲς ποιήσας τὸ σῶμα, καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς ἐδύνατο τοῦτο¹⁰ ποιῆσαι. Διὰ τί οὖν¹¹ πεινᾷ; ἵνα δεῖξῃ, ὅτι κατ' ἀλήθειαν ἀνέλαβε¹² σῶμα ὁμοιοπαθὲς ἀνθρώποις· διὰ μὲν τοῦ πρώτου, ἔδειξεν ὅτι Θεός· διὰ δὲ τοῦ δευτέρου, ὅτι καὶ ἄνθρωπος.

3) νηπιοκτόνον V.

4) δίψη O V.

5) ἐπειθὴ B F O V. In vers. Arn. des. vocc. ἔπειτα κατ.

6) Θεοῦ O V vet. Int. Cap. IX. 1) ἡ λιγγιάς p. ἰλλιγγιάς V. Illud fuit in O, iam mutatum in ἡ λιγγιάς.

2) ἐξέπληττέν σε O V.

3) πάλιν δρομεῖς O, παλινδρομεῖς ad oram.

4) ἴδες O V.

5) κατὰ Voss. Tum πεινῶντι O V Careton.

6) ἄγνοια O, ἀγνοί (sic) V.

7) ἐπιστω O V.

8) τὸ μὴ ὦν — τὸ ὦν O V, in illo ad oram emendatum.

9) ἐφ' ἴσας O V, in illo correctum ad oram.

10) πειράξης V, et prius O.

11) εἶ O V, ad illius oram ἦν man. sec.

12) ἰσαριθμον O V.

13) το ἀσκειν accentu p. τοῦτο V; deest τοῦτο in O.

14) οὐ O V, in illius marg. οὖν.

15) ἔλαβε O V.

tium, et pastorum annunciatio;¹ Herodis timor in extollentia regni, praecipio ad parvulorum necem; in Aegyptum transmigratio, atque exinde² reversio; cunabula³ infantilia; descriptio humana; lactis nutritio; nomen patris non seminantis; praesepe ubi positus est, eo quod non fuerat⁴ locus; nulla humana praeparatio; provectus aetatis; crementum corporis; humana loquela: sed et quod esuriit, sitivit, iter ambulavit, laboravit; sacrificiorum oblatio, circumcisio; baptismum, vox Dei desuper ad baptizatum,⁵ quis vel unde fuerit testificatio Spiritus et Dei; vox Iohannis Prophetae significantis⁶ passionem per agni appellationem; diversorum signorum operatio, variae curationes; imperium Domini, quo mari imperavit, et ventos sedavit, et spiritus iniquos fugavit; teipsum torquens, et de manifestatione virtutis suae affligens.

IX. Haec omnia videns, non habes quid¹ facias, nisi² tenebrosas vertigines. Et quia virgo peperit, ignoras; sed confudit³ te Angelorum laudatio, Magorum adoratio, stellae apparitio. Ignorantiam igitur olim incurristi per contumaciam. Parva tibi videntur cunabula, passiones, circumcisio, lactis nutritio. Indigna tibi haec Deo esse videntur. Iterumne vidisti hominem quadraginta diebus et quadraginta noctibus⁴ ingustabilem existentem cibo humano, et Angelos ei⁵ ministrantes, quos et tu timebas? videns primo, quasi communem hominem, baptizatum, et causam ignorans. Post ieiunium vero esurienti insidiabaris, et tentabas quasi communem hominem, ignorans quis⁶ esset; dicebas enim: „Si Filius Dei es.“ Ignorantiae id⁷ est. Nam si vere cognosceres, scires sine dubio, quia quae impossibilia videntur ad faciendum, et difficilia ad convertendum, factori omnia possibile sunt. Et propter ventrem temptas⁹ eum, qui pascit omnes esca indigentes: et audes temptare Dominum gloriae, oblitus per tuam malitiam, „quia non in pane solo vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit ex ore Dei.“¹⁰ Si scires, quia Filius Dei erat, cognosceres utique, quia in quadraginta diebus et quadraginta noctibus¹¹ inindigens faciens corruptibile corpus, etiam¹² in continuatione hoc facere poterat. Sed idcirco esuriit, ut ostenderet, quia vere suscepit corpus passibile, simile hominibus. Propterea in¹³ primo ostendit, quia Deus erat; et in secundo, quia et¹⁴ homo fuit.

Cap. VIII. 1) *himno glorie ad gentium pastores anuntiatio Reg.*

2) *inde Pal.*

3) *cunacula Pal.*

4) *fuerit Pal. Reg. Forte legendum fuit.*

5) *baptistmum Pal. Scripsi subinde quis c. Pal. Reg., quid vulg.*

6) *Ea lectio Graeca accurate reddens ex Reg., dei vox iohannis prophetia significantis Pal., Dei vox; Iohannis prophetia significans vulg.*

Cap. IX. 1) *quod Reg.*

2) *nisi et Pal.*

3) *Sic ex Pal., confundit Reg. vulg.*

4) *XL diebus et XL noctibus Reg.*

5) *et Pal.*

6) *qui Reg.*

7) *esset Pal. Locus est Matth. 4, 3.*

8) *id om. Reg.*

9) *temptans Pal. Reg.*

10) *quod praecedit in (c. punctis suppositis) ex ore dei Pal. Ceterum cf. Matth. 4, 4.*

11) *in XL diebus et XL noctibus Reg.*

12) *Sic Pal. Reg. ed. Veneta 1546, et vulg.*

13) *In dedi ex Reg., et Pal. vulg.*

14) *et reposui c. Reg. et ed. Veneta 1546.*

X. Σὺ οὖν ὁ ἐκπεσὼν ἐκ τῆς ὑψηλοτάτης δόξης, ὡς ἀστραπή, τολμᾶς λέγειν τῷ Κυρίῳ· Βάλε σεαυτὸν ἐντεῦθεν κάτω· ὧ τὰ ἐνόντα λελόγισται ὡς μὴ ὄντα· καὶ εἰς κενοδοξίαν προκαλέσαι· τὸν οὐκ ἐπιδεικτιῶντα; καὶ προσποιῆ τὴν γραφὴν ἀναγινώσκειν περὶ αὐτοῦ· Ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελείται περὶ σοῦ, καὶ ἐπὶ χειρῶν ἀφοῦσί σε, τοῦ μὴ προσκόψαι πρὸς λίθον τὸν πόδα σου; Καὶ τὰ λοιπὰ προσποιῆ ἄγνοεῖν, κλέπτων ἅ² περὶ σοῦ καὶ τῶν σῶν προπολῶν³ προεφήτευσεν· Ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλλικὸν ἐπιβήσῃ, καὶ καταπατήσεις⁴ λέοντα καὶ δράκοντα.

XI. Εἰ τοίνυν σὺ πάθημα τῶν ποδῶν τοῦ Κυρίου, πῶς πειράξεις¹ τὸν ἀπείραστον, ἐπιλαθόμενος τοῦ νομοθέτου παρακλιεμένου· Ὅτι οὐκ ἐκπειράσεις Κύριον τὸν Θεόν σου; Ἀλλὰ καὶ τολμᾶς, ἐναγέστατε, τὰ τοῦ Θεοῦ ἔργα οἰκειοῦσθαι, καὶ σοὶ παραδεδόσθαι λέγειν² τὴν τούτων ἀρχὴν· καὶ τὴν σὴν πτώσει προτείνεις τῷ Κυρίῳ, καὶ δίδοναι τὰ αὐτοῦ αὐτῷ ἐπαγγέλλῃ, ἐὰν πεσῶν ἐπὶ τῆς γῆς προσκυνήσῃ³ σοι; καὶ πῶς οὐκ ἔφριξας τοιαύτην φωνὴν κατὰ τοῦ δεσπότου προηκασθαι, ὃ πάντων πονηρῶν πνευμάτων πονηρότερον ἐκ κακονοίας πνεύμα; Διὰ γαστροῦς ἠτήθης, καὶ διὰ κενοδοξίας ἠτιμάσθης· διὰ φιλοσηματίας καὶ φιλαρχίας εἰς ἀσέβειαν ἐφέλκῃ.⁴ Σὺ ὁ Βελλιαρ,⁵ ὁ δράκων, ὁ ἀποστάτης, ὁ σκολιὸς ὄφεις, ὁ τοῦ Θεοῦ ἀποστάς, ὁ τοῦ Χριστοῦ χωρισθεὶς, ὁ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀλλοτριωθεὶς, ὁ τοῦ χοροῦ τῶν ἀγγέλων ἐξωσθεὶς, ὁ τῶν νόμων τοῦ Θεοῦ ὕβριστής, ὁ τῶν νομίμων ἐχθρὸς, ὁ τοῖς πρωτοπλάστοις⁶ ἐπαναστάς καὶ τῆς ἐντολῆς ἐξώσας⁷ τοὺς οὐδὲν ἀδικήσαντάς σε, ὁ τῷ Ἄβελ ἐπαναστήσας τὸν ἀνθρωποκτόνον Κάιν, ὁ τῷ Ἰωβ ἐπιστρατεύσας, λέγεις τῷ Κυρίῳ· Ἐὰν πεσῶν προσκυνήσῃς μοι; Ὡ τῆς τόλμης, ὃ τῆς παραπληξίας. Δουλὸς δραπέτης, δούλος μαστιγίας, ἀφηνιᾶς τοῦ καλοῦ δεσπότου. Δεσπότη ἐηλικιωτοῦ, Θεῷ πάντων τῶν⁸ νοητῶν καὶ αἰσθητῶν λέγεις· Ἐὰν πεσῶν προσκυνήσῃς μοι;

XII. Ὁ δὲ Κύριος μακροθυμῆ,¹ καὶ οὐκ εἰς τὸ μὴ ὄν ἀναίρει τὸν ἀπὸ ἀγνοίας τοιαῦτα θρασυνόμενον, ἀλλὰ πρῶτως ἀποκρίνεται· Ἔπαγε Σατανᾶ. Οὐκ εἶπεν· Ἔπαγε ὀπίσω μου· οὐ γὰρ ὑποστρέψαι οἴός τε· ἀλλὰ· Ἔπαγε Σατανᾶ, ἐν οἷς ἐπελέξω ὑπάγε, ἐν οἷς ἠρεθίσθης² ἐκ κακονοίας· ἐγὼ γὰρ, ὅστις εἰμὶ, γινώσκω, καὶ ὑπὸ τίνος ἀπέσταλμαι, καὶ ὄν χρὴ προσκυνεῖν ἐπίσταμαι. Κύριον γὰρ τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. Οἶδα τὸν ἕνα, ἐπίστα-

Cap. X. 1) προκαλεῖσθαι OV. Forma mediū praestare videtur.

2) οὐ BOV.

3) προπολλῶν scr. OV.

4) καταπατήσης OV, ille quidem καταπατήσεις man. sec.

Cap. XI. 1) πειράξεις OV, in illo πειράξεις sec. cura.

2) λέγειν Usserius reposuit ex Nydruc. et vet. Int., deest in BOV, idque sine damno.

3) προσκυνήσει V, et prius O.

4) ἐφέλκει OV, in illo ἐφέλκει ex correctura.

5) βελλιαρ OV.

6) πρωτοπλάστεις OV.

7) ἠκείσας (c. sp. asp.) OV.

8) τῶν om. OV. lidem scr. ἐσθητῶν.

Cap. XII. 1) μακροθυμῆ OV, in illo correctum. Vossii μακροθυμοῖ emendandum.

2) ἠρεθίσθης OV. Illic vocc. praecedentia ἐπέλεξω ὑπάγε ἐν οἷς (sic) in marg. supplentur.

X. Tu ergo, qui tanquam fulgur de sublimi gloria cecidisti,¹ audes dicere Domino:² ‚Mitte te hinc deorsum;‘ cui ea, quae sunt, aestimantur quasi quae non sint; et ad inanem gloriam provocas eum, qui non extollitur? Et fingis te Scripturas de eo legere dicens: ‚Scriptum est enim, quoniam Angelis suis mandavit de te, ut in manibus tollant te, ne quando offendas ad lapidem pedem tuum?‘ Et fingis te sequentia ignorare; furans ea, quae de te ac tuis³ ministris prophetavit dicens: ‚Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem?‘

XI. Si ergo conculcatio es⁴ pedum Domini, quomodo temptas intemptabilem, immemor legislatoris, qui dixit:⁵ ‚Non temptabis Dominum Deum tuum?‘ Et audes, impudentissime, opera Dei assumere et dicere, quia tibi traditus est⁶ principatus eorum: et casum tuum extendis contra Dominum⁷ et promittis, te dare ei, quae sunt ipsius,⁸ dicens: ‚Haec omnia tibi dabo, si cadens in terram adoraveris me?‘ Quomodo non timuisti talem vocem contra Dominum emittere, tu qui omnium spirituum malignorum⁹ malignissimus es; et pro malitia⁷ ventre et pectore in terra repere iussum es, et per inanem gloriam inhonoratus es; qui per avaritiam et arrogantiam ad impietatem deductus es? Tu incensor, draco, apostata, serpens perplexus, a Deo discedens, a Christo separatus, a Sancto Spiritu⁹ alienatus, et a choro Angelorum exulatus; iniuriator legis Dei, et legitimum inimicus; qui super protoplastos insurrexisti, et a mandato Dei eos avertisti, qui nichil te laeserunt; qui adversus Abel Cain fratricidam⁹ excitasti; qui in Iob mala exercuisti: tu ergo huiusmodi dicis Domino: ‚Si cadens¹⁰ adoraveris me?‘ O audacia. O puniende serve fugitive, serve flagellande, exterminator honorum. Domino dominorum, perfecto Deo omnium intelligibilium atque sensibilium dicis: ‚Si cadens adoraveris me?‘

XII. Dominus autem longanimis est,¹ qui non in praesenti interfecit eum, qui per ignorantiam et audaciam talia dicit; sed mansuete respondet dicens: ‚Vade Satana.² Non dixit: Revertere post me; non enim est reversurus aliquando;³ sed, Vade, inquit, Satana,⁴ in ea, quae tibi elegisti; vade, in quibus provocatus es a tua malitia. Ego autem scio, quis sum,⁵ et a quo sum missus,⁶ et⁷ scio, quem debeo adorare. ‚Dominum enim,⁸ inquit, ‚Deum tuum adorabis, et ipsi⁹ soli servies.‘ Scio

Cap. X. 1) Luc. 10, 18.

2) Matth. 4, 6.

3) de te atque de tuis Pal., de te ac de tuis Reg. Ceterum cf. Ps. 91, 13.

Cap. XI. 1) est Pal.

2) Deut. 6, 16.

3) traditus tibi est Pal.

4) dominum tuum Reg.

5) illius Pal. Praeterea cf. Matth. 4, 9.

6) malignorum spirituum inv. Pal. Reg.

7) pro tua malitia Reg. Locus est Gen. 3, 14.

8) a spiritu sancto Pal. Reg.

9) fratricidam ex Reg., parricidam Pal. vulg.

9) in terram add. Reg.

Cap. XII. 1) est om. Pal., in quo des. subsequens qui.

2) vade retro me satanas Pal., vade retro satanas Reg. Cf. Matth. 4, 10. 16, 23.

3) aliquando reversurus transp. Reg.

4) satanas Pal. Reg.

5) cognosco qui sum Pal. Reg.

6) missus sum inv. Reg.

7) et recepi ex Pal. Reg. ed. Veneta 1546.

8) enim om. Pal. In Reg. dominum enim deum tuum inquit (supra add.) adorabis. Cf. Matth. 4, 10. Deut. 6, 13.

9) ipsi ex Pal. Reg., illi vulg.

μαι τὸν μόνον, οὐ σὺ ἀποστάτης γέγονας. Οὐκ εἰμι ἀντίθεος, ὁμολογῶ τὴν ὑπεροχὴν· ἐπίσταμαι τὸν τῆς ἐμῆς γεννήσεως αἴτιον, τὸν Πατέρα.

XIII. Ταῦτα, ἀδελφοί, ἀπὸ διαθέσεως τῆς πρὸς ὑμᾶς ἠναγκάσθη ἐπιστεῖλαι, εἰς δόξαν Θεοῦ παραινῶν, οὐχ ὡς ὧν τι,¹ ἀλλ' ὡς ἀδελφός. Ὑποτάσσεσθε τῷ ἐπισκόπῳ, τοῖς πρεσβυτέροις, τοῖς διακόνοις. Ἀγαπάτε ἀλλήλους ἐν Κυρίῳ, ὡς Θεοῦ ἀγάματα. Ὅρατε οἱ ἄνδρες, ὡς ἴδια μέλη τὰς γαμετὰς στέργετε· αἱ γυναῖκες, ὡς ἔν οὔσαι τῇ συναφείᾳ,² στέργετε τοὺς ἑαυτῶν ἄνδρας. Εἴ τις ἀγνεύει ἢ ἐγκρατεύεται, μὴ ἐκαιρέσθω, ἵνα μὴ ἀπολέσῃ³ τὸν μισθόν. Τὰς ἑορτὰς μὴ ἀτιμάζετε· τὴν τεσσαρακοστὴν μὴ ἐξουθενεῖτε· μίμησιν γὰρ περιέχει τῆς τοῦ Κυρίου πολιτείας· μετὰ τὴν τοῦ πάθους ἑβδομάδα μὴ παρορᾶτε τετραδάδα καὶ παρασκευὴν νηστεύοντες, πένησιν ἐπιχορηγοῦντες τὴν περισειαν. Εἴ τις κυριακὴν ἢ σάββατον νηστεύει, πλὴν ἐνὸς σαββάτου τοῦ Πάσχα,⁴ οὗτος χριστοκτόνος⁵ ἐστίν.

XIV. Αἱ προσευχαὶ ὑμῶν ἐκταθείησαν εἰς τὴν Ἀντιοχείας ἐκκλησίαν, ὅθεν καὶ δέσμιος ἀπάγομαι εἰς Ρώμην. Ἀσπάζομαι τὸν ἅγιον ἐπίσκοπον Πολύκαρπον· ἀσπάζομαι τὸν ἅγιον ἐπίσκοπον Βιτάλιον,¹ καὶ τὸ ἱερὸν πρεσβύτεριον, καὶ τοὺς συνδούλους μου τοὺς διακόνους· ὧν ἐγὼ ἀντίψυχος² γενόμην. Ἔτι συντάσσομαι τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς πρεσβυτέροις ἐν Κυρίῳ· Εἴ τις μετὰ Ἰουδαίων ἐπιτελεῖ τὸ πάθος, ἢ τὰ σύμβολα τῆς ἑορτῆς αὐτῶν δέχεται, κοινωνός ἐστι τῶν ἀποκτεινάντων τὸν Κύριον καὶ τοὺς ἀποστόλους αὐτοῦ.

XV. Ἀσπάζονται ὑμᾶς Φίλων καὶ Ἀγαθόπους οἱ διάκονοι. Ἀσπάζομαι τὸ σύστημα τῶν παρθένων, τὸ τάγμα τῶν χηρῶν· ὧν καὶ ὄναμην. Ἀσπάζομαι τὸν λαὸν Κυρίου, ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου. Ἀπέστειλα ὑμῖν ταῦτά μου τὰ γράμματα δι' Ἐυφάνιου τοῦ ἀναγνώστου, ἀνδρὸς θεοτιμῆτου καὶ πιστοτάτου, συντηχῶν περὶ Ῥηγεῖονα,³ ἀναγομένου ἐν πλοίῳ. Μήμευσθέ μου τῶν δεσμῶν, ἵνα τελειωθῶ⁴ ἐν Χριστῷ. Ἐρῆσθε σαρκί, ψυχῇ, πνεύματι, τέλεια φρονοῦντες, ἀποστρεφόμενοι τοὺς ἐργάτας τῆς ἀνομίας, καὶ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας φθορεῖς, ἐνδυναμούμενοι ἐν τῇ χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Cap. XIII. 1) οὐκ ὧν τι p. οὐχ ὡς ὧν τι O V.

2) τῆς συναφείας O V.

3) ἀπολέσει O V, ἀπολέσῃ ille ad gram.

4) Ita ex Nydrpruc. Usser., μόνου p. σαββάτου τοῦ Πάσχα O V, σαββάτου sine τοῦ Πάσχα B.

5) χριστοκτόνος V, et prius O.

Cap. XIV. 1) βιτάλιον V O, heic mutatum in βιτάλιον.

2) ἀντίψυχον F O V, quod Ignatiano usui loquendi magis respondet.

Cap. XV. 1) Ita F O V, διὰ B vulg. Subinde εὐφανέλου F O V.

2) ρηγιονα O V, Ρηγεῖονα B.

3) τελειωθῆ O V.

In Vepigraphæ: τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Ἰγνατίου ἐπιστολῆ πρὸς φιλιππησίους περὶ βαπτισματος.

enim et novi unum solum, cui non denego servire, a quo tu apostata factus es. Non enim¹⁰ sum antitheus, hoc¹¹ est contrarius Deo, sed confiteor¹² eminentiam: et non recuso adorare eum, quem novi nativitate meae auctorem et dominum atque¹³ meae perseverantiae custodem. „Ego enim,“ inquit,¹⁴ vivo propter Patrem.⁶

XIII. Haec autem, fratres, per dispositionem Dei coactus sum mittere ad vos, monens vos ad gloriam Dei, non quasi extraneus, sed sicut frater. Subiecti estote Episcopo et Presbyteris et Diaconis. Diligite invicem in Domino, sicut Dei simulacra. Videte ergo viri, diligite uxores vestras sicut propria membra. Mulieres vero, sicut unitatis tactu vestros viros amate.¹ Qui castus est, vel continens, non extollatur, ne perdat mercedem suam. Dies festos nolite dehonore. Quadragesimam vero nolite quasi² pro nichilo habere: imitationem enim continet Domini conversationis. Hebdomadam etiam³ passionis nolite despiciere. Quarta feria et sexta⁴ ieiunate, pauperibus reliquias porrigentes. Quicumque Dominicam⁵ aut Sabbatum ieiunaverit, praeter unum Sabbatum Paschae, ipse est Christi interfector.⁶

XIV. Orationes vestrae protendantur ad Ecclesiam Antiochiae, unde et¹ victus ducor ad Romam. Saluto sanctum Episcopum Polycarpum. Saluto sanctum Episcopum Vitalem, et sacrosanctum Presbyterium,² et conservos meos Diaconos:³ pro quorum animabus ego efficiar. Adhuc dico Episcopis et Presbyteris in Domino: Quicumque cum Iudaeis Pascha egerit, aut solennia dierum festorum eorum susceperit, communis est eis, qui Dominum et Apostolos eius occiderunt.

XV. Salutant vos Philon et Agathopus diaconi. Saluto¹ congregationem virginum, legionem viduarum, a quibus et² adiutus sum. Saluto populum Domini, a minimo usque ad maximum. Transmisi vobis haec mea scripta per Euphanium³ lectorem, virum Deo honorabilem et fidelissimum, qui mihi occurrit in regionem⁴ iam navem ascensuro. Memenote vinculorum meorum, ut consumer in Christo. Incolumes estote carne et anima et spiritu, perfecta sentientes, devitantes operarios iniquitatis et corruptores verbi veritatis, confortati in gratia Domini nostri Iesu Christi.⁵

10) enim om. Pal.

11) id Reg.

12) contrarius Pal.

13) ac Pal. Subsequens meae non est in Pal. Reg.

14) inquit des. in Reg. Cf. Io. 6, 57.

Cap. XIII. 1) viros vestros amate Reg.

2) quasi recepi ex Pal.

3) enim Pal.

4) Quarta vero et sexta feria Reg. Membrum Quarta feria et sexta ieiunare: pauperibus reliquias porrigentes non est in Pal.

5) dominum Pal.

6) ipse christi est interfector Reg.

Cap. XIV. 1) unde et unde et Reg., secundo loco subnotatum.

2) presbiterum Pal.

3) diacones Reg.

Cap. XV. 1) saluta supra opr. man. Reg

2) et om. Reg.

3) eustanum Reg.

4) in regione Pal., quod praestat.

5) Subscriptio *Explicit ad philippenses* in Pal., *Explicit V* in Reg.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΣ.¹

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, ἐκκλησία Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆ οὐσῆ ἐν Φιλαδελφίᾳ, ἐν ἀγάπῃ ἡλεημένη, καὶ ἠδρασμένη ἐν ὁμοσίᾳ Θεοῦ, καὶ ἀγαλλομένη² ἐν τῷ πάθει τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ³ ἀδιακρίτως, καὶ ἐν τῇ ἀναστάσει αὐτοῦ πεπληροφορημένη ἐν παντὶ ἔλλει· ἦν ἀσπάζομαι ἐν αἵματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἧτις ἐστὶ χαρὰ αἰώνιος καὶ παράμυθος· μάλιστα τοῖς⁴ ἐν ἐνὶ οὐσί⁵ σὺν τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς πρεσβυτέροις καὶ διακόνους, ἀποδεδειγμένοις ἐν θελήματι Θεοῦ Πατρὸς, διὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃς κατὰ τὸ ἴδιον βούλημα⁶ ἐστήριξεν αὐτοῦ βεβαίως τὴν ἐκκλησίαν ἐπὶ τῇ πέτρᾳ, οἰκοδομῇ πνευματικῇ,⁷ ἀχειροποιήτῳ, ἢ συγκλήσαντες οἱ ἄνεμοι καὶ οἱ ποταμοὶ οὐκ ἴσχυσαν αὐτὴν ἀνατρέψαι, ἀλλὰ μηδὲ ἰσχύσειάν ποτε τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, ἀλλ' ἐξασθενήσειαν δυνάμει Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν.

I. Θεασάμενος ὑμῶν τὸν ἐπίσκοπον ἔγνων, ὅτι οὐκ ἀφ' εαυτοῦ, οὐδὲ δι' ἀνθρώπων ἠξιώθη τὴν διακονίαν, τὴν εἰς τὸ κοινὸν ἀνήκουσαν, ἐγχειρισθῆναι, οὐδὲ κατὰ κενοδοξίαν, ἀλλ' ἐν ἀγάπῃ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ Πατρὸς, τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν· οὐ καταπέπληγμα⁸ τὴν ἐπιείκειαν,⁹ ὃς σιγῶν πλέον δύναται τῶν πλέον¹⁰ λαλούντων· συνήρῃσθαι γὰρ ταῖς ἐντολαῖς Κυρίου καὶ τοῖς δικαιομασίαις, ὡς χορδαὶ τῇ κιθάρᾳ, καὶ ἔστιν ἄμεμπτος, οὐχ ἦττον Ζαχαρίου τοῦ ἱερέως. Διὸ μακαρίζει μου ἡ ψυχὴ τὴν εἰς Θεὸν αὐτοῦ γνῶμην, ἐπιγνοῦς ἐνάρετον καὶ τελείαν οὐσαν, τὸ ἀκίνητον αὐτοῦ καὶ τὸ ἀόρηγον ἐν πάσῃ ἐπιείκειᾳ Θεοῦ ζῶντος.

II. Ὡς τέκνα οὖν φωτὸς ἀληθείας, φεύγετε τὸν μερισμὸν τῆς ἐνόητος καὶ τὴν κακοδιδασκαλίαν¹ τῶν αἰρεσιαστῶν, ἐξ ὧν μολυσμὸς ἐξῆλθεν εἰς πᾶσαν τὴν γῆν. Ὅπου δὲ ὁ ποιμὴν ἐστίν, ἐκεῖ ὡς πρόβατα² ἀκολουθεῖτε· πολλοὶ γὰρ λύκοι κωδίοις ἡμφιεσμένοι, ἠδονῇ κακῇ αἰγματούζουσι τοὺς θεοδρόμους· ἀλλ' ἐν τῇ ἐνόητι ὑμῶν οὐχ ἔξουσι τόπον.

III. Ἀπέχεσθε οὖν τῶν κακῶν βοτανῶν, ἄστινας Ἰησοῦς Χριστὸς οὐ γεωργεῖ, ἀλλ' ὁ ἀνθρωποκτόνος θῆρ, διὰ τὸ μὴ εἶναι αὐτάς¹

- 1) Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Φιλαδελφεῖς. Ἐπιστολῆς. ζ'. B. κοδομη πνι, supra η θ - man. sec. O; in B οἰκοδομῇ πνευματι.
- 2) ἀγαλλο—ομένη B, versum claudens, novumque exordiens. 8) καταπέπλειγμα O V, η in illo supra.
- 3) Χριστοῦ accessit ex F O V. 9) ἐπιείκειαν O V, iñic correctum in ἐπιείκειαν.
- 4) τοῖς recepi ex margine Codicis O, suadente vet. Int. 10) πλέων B. Cap. II. 1) τῆς κακοδιδασκαλίας B O V.
- 5) ὡσιν O V. 2) πρόβατον O V. Cap. III. 1) Sic B, αὐτοὺς F O V c. utroque Cod. recensionis brevioris.
- 6) Sic B F O V, θέλημα recensio brev., Cureton. Subinde ἐστήριξεν O V.
- 7) οἰκοδο πνι V, μη ad oram; ol-

EIUSDEM EPISTOLA AD PHILADELPHIENSES. EX TROIA.¹

Ignatius, qui et Theophorus, Ecclesiae Dei Patris et Domini nostri Iesu Christi, quae est in Philadelphia, misericordiam consecutae in dilectione, et confirmatae in concordia et exultatione Dei, in passione Domini nostri indiscrete, et in resurrectione eius repletae in omni misericordia: quam et saluto in sanguine Iesu Christi, quod est gaudium sempiternum et singulare: maxime iis,² qui sunt in unum cum Episcopo et cum Presbyteris et cum Diacanis, probatis in voluntate Dei Patris, per Dominum Iesum Christum, qui secundum suam voluntatem solidavit firmiter Ecclesiam eius super petram, aedificio spirituali³ non manu facto, quam flumina inundantia et flantes venti non valuerunt subvertere; nec valeant aliquando spiritus nequitiae, sed debilitentur virtute Domini nostri Iesu Christi.

I. Videns autem Episcopum vestrum cognovi, quia non a semet ipso, neque ab hominibus⁴ promotus est in ministerium ad communionem pertinens,⁵ neque per inanem gloriam, sed in dilectione Iesu Christi et Dei Patris, qui resuscitavit eum a mortuis: cuius expavesco mansuetudinem, quomodo tacens amplius potest a loquente.⁶ Aptus est enim mandatis Domini et iustitiae eius, sicut chordae⁷ citharae; et est irreprehensibilis,⁸ non minus a Zacharia sacerdote.⁹ Propter quod beatificat anima mea illius secundum Deum¹⁰ dispositionem, cognoscens innocentem et¹¹ perfectam et immobilem et sine ira circa omnes eius mansuetudinem, tanquam Dei vivi.

II. Sicut¹ ergo filii lucis, vere² fugite divisionem unitatis et malam doctrinam³ Haereticorum, ex⁴ quibus exivit coinquinatio in omnem terram. Ubi ergo⁵ Pastor est, illuc sicut oves congregemini.⁶ Multi⁷ enim lupi pellibus ovium induti voluntate⁸ mala captivant decurrentes ad Deum; sed in unitate vestra non inveniunt locum.

III. Abstinetes itaque vos a verbis¹ malis, quae Iesus Christus non seminavit, sed hominum interfectrix bestia: propter quod non sunt plan-

1) *Incipit eiusdem ad philadelphiaenses* Pal., *Incipit VI* Reg.

2) *iis* om. Pal. Reg.

3) *spirituali* Pal. Locus est Matth. 16, 18.

4) Gal. 1, 1.

5) *promotus est ministerium ad communionem pertinentem* Pal., *promotus est in ministerium ad comunitionem pertinentem* Reg.

6) *a loquente potest* exaratum in Pal.

7) *corde* Pal. Reg.

8) *inreprehensibilis* scr. Pal.

9) *Zacharia propheta sacerdote* Pal. Cf. Luc. 1, 5 sq.

10) *domini* Reg.

11) *et* om. Pal.

Cap. II. 1) *Sic* Reg.

2) *lucis verae* Pal. Reg.

3) *malae doctrinae* Pal. Reg. Secundum casum exhibent etiam Codd. nostri gr. B O V.

4) *de* Reg. Ceterum cf. Ier. 23, 15.

5) *et* Pal.

6) *congregamini* Pal. Reg.

7) Matth. 7, 15.

8) *l. voluptate*. Cur.

Cap. III. 1) *l. herbis*. Cur.

φντελαν Πατρὸς, ἀλλὰ σπέρμα τοῦ πονηροῦ. Οὐχ ὅτι παρ' ὑμῖν με-
ρισμὸν εὔρον,² ταῦτα γράφω, ἀλλὰ προασφαλίζομαι ὑμᾶς ὡς τέκνα
Θεοῦ· ὅσοι γὰρ Χριστοῦ εἰσίν, οὗτοι μετὰ τοῦ ἐπισκόπου εἰσίν·³ ὅσοι
δ' ἂν ἐκκλίνωσιν αὐτοῦ, καὶ τὴν κοινωνίαν ἀσπάζονται μετὰ τῶν κα-
τηραμένων, οὗτοι σὺν αὐτοῖς ἐκκοπήσονται· οὐ γὰρ εἰσὶ γεωργίον
Χριστοῦ, ἀλλ' ἐχθροῦ σπορά· οὐ βυσθείητε πάντοτε εὐχαίς τοῦ προ-
καθεζομένου ὑμῶν ποιμένος, τοῦ πιστοτάτου καὶ πραοτάτου.⁴ Παρα-
καλῶ σὺν ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ· ὅσοι ἂν μετανοήσαντες ἔλθωσιν ἐπὶ τὴν
ἐνότητα τῆς ἐκκλησίας, προσδέξασθε⁵ αὐτοὺς μετὰ πάσης πραότητος,
ἵνα διὰ τῆς χρηστότητος καὶ τῆς ἀνεξικακίας ἀνανήψαντες ἐκ τῆς τοῦ
διαβόλου παγίδος, ἄξιοι Ἰησοῦ Χριστοῦ γενόμενοι, σωτηρίας αἰώνιου
τύχωσιν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ. Ἀδελφοί, μὴ πλανᾶσθε· εἴ τις
σχίζονται ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἀκολουθεῖ, βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομή-
σει· καὶ εἴ τις οὐκ ἀφίσταται τοῦ ψευδολόγου κήρυκος, εἰς γέενναν
κατακριθήσεται· οὔτε γὰρ εὐσεβῶν ἀφίστασθαι χρεῖ, οὔτε δὲ δυσσεβεῖς⁶
συγγεῖσθαι δεῖ· εἴ τις ἐν ἄλλοτρίᾳ γνώμῃ περιπατεῖ, οὗτος οὐκ ἔστι
Χριστοῦ, οὔτε τοῦ πάθους αὐτοῦ κοινωνός· ἀλλ' ἔστιν ἀλώπηξ,¹⁰
φθορὸς ἀμπελώνος Χριστοῦ· τῷ τοιοῦτῳ μὴ συναμιγνυσθε, ἵνα μὴ
συναπόλησθε αὐτῷ· κἂν πατήρ ἢ, κἂν υἱός, κἂν ἀδελφός, κἂν οἰκείος·
Οὐ φείσεται γὰρ σου, φησὶν, ὁ ὀφθαλμὸς ἐπ' αὐτῷ. Τοὺς μισοῦντας
σὺν τὸν Θεὸν μισεῖν χρεῖ καὶ ὑμᾶς καὶ ἐπὶ τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ ἐκτῆ-
κεσθαι·¹¹ οὐ μὴν καὶ τυπτεῖν αὐτοὺς ἢ διακεῖν, καθὼς τὰ ἔθνη τὰ
μὴ εἰδῶτα τὸν Κύριον καὶ Θεόν· ἀλλ' ἐχθροὺς μὲν ἡγεῖσθαι, καὶ χα-
ρίζεσθαι ἀπ' αὐτῶν· νοουθετεῖν δὲ αὐτοὺς, καὶ ἐπὶ μετάνοιαν παρακα-
λεῖν, ἕαν ἄρα ἀκούσωσιν, ἕαν ἄρα ἐνδῶσιν.¹² Φιλάνθρωπος γὰρ ἔστιν
ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ πάντα ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπί-
γνωσιν ἀληθείας ἔλθεῖν· διὸ τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς
καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει τὸν ὑετὸν¹³ ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους· οὐ τῆς
χρηστότητος· θέλων καὶ ἡμᾶς¹⁴ εἶναι μιμητὰς ὁ Κύριος, λέγει, Γίνεσθε
τέλειοι, καθὼς καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστιν.

IV. Ἐγὼ πέποιθα εἰς ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ, ὅτι οὐδὲν ἄλλο φρονή-
σετε· διὸ καὶ θαυρῶν γράφω τῇ ἀξιοθέῳ ἀγάπῃ ὑμῶν παρακαλῶν
ὑμᾶς, μὴ πίστει, καὶ ἐνὶ κηρύγματι, καὶ μὴ ευχαριστίᾳ χρῆσθαι· μία
γὰρ ἔστιν ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, καὶ ἐν αὐτοῦ τὸ αἷμα τὸ ὑπὲρ
ἡμῶν ἐκχυθέν· εἰς καὶ ἄρτος τοῖς πᾶσιν ἐθρῦφθη, καὶ ἐν ποτήριον
τοῖς ὅλοις διενεμήθη· ἐν θυσιαστήριον πάση τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ εἰς
ἐπίσκοπος, ἅμα τῷ πρεσβυτερίῳ, καὶ τοῖς διακόνοις, τοῖς συνδούλοις

2) εὔρον O V.

3) Ita B F O V Cler., εἰσι Voss.

4) εἰσιν O V.

5) Vocc. καὶ προγοτάτου in textu
Cod. O praetermissa, ad oram addita
exiant.

6) προσδέξασθαι O V, e illic supra.

7) ἐπὶ Voss. mendose.

8) δυσσεβεῖσιν O V.

9) ἔστιν O V.

10) ἀλώπηξ O V, η in illo supra,
ἀλλύπηξ B.11) εκτετηκέσθαι sine spiritu C, εκτε-
τικέσθαι V.

12) Ita O V, ἐνδῶσι B F Vulg.

13) τὸν ὑετὸν om. O V.

14) ἡμᾶς c. B F O V vet. Int. Cler.,
ὑμᾶς Voss. et al. male.
Cap. IV. 1) γὰρ O V.

2) plantationes Pal.

3) igitur Pal. Reg.

4) scribo vobis Reg.

5) cum om. Reg.

tatio² Patris, sed seminarium Nequissimi. Non ergo³ separationem inveniens apud vos haec scribo:⁴ sed inveniens vos ut filios Dei. Quotquot enim sunt Christi, ipsi sunt cum⁵ Episcopo. Qui autem declinant eum, vel communionem eius, et sociant se⁶ maledicis, ipsi cum illis simul⁷ abscinduntur. Non enim sunt agricolae Christi, sed Inimici seminarium: a quibus eruamini semper precibus assidentis Pastoris vestri fidelissimi et mitissimi. Rogo itaque vos⁸ in Domino: quicumque poenitentes venerint ad unitatem Ecclesiae, suscipite eos cum omni mansuetudine, ut per utilitatem et bonam demonstrationem de luto et muscipula⁹ Diaboli eruti et digni Iesu Christo¹⁰ effecti, sempiternam salutem percipiant in regno Christi. Nolite ergo errare, fratres. Quicumque enim separatum a veritate fuerit secutus,¹¹ regnum Dei non haereditabit: et qui non discesserit a falso loquente praedicatore, in Gehennam¹² damnabitur. Unde nec a iustis¹³ discedere, neque iniustis appropinquare oportet. Quicumque enim in aliena sententia ambulaverit, ipse non est Christi, nec passionis eius particeps, sed est fraudator et corruptor vineae Christi. Tali ne commisceamini, ne simul cum eo pereatis: nec si pater sit, vel filius, aut frater, aut domesticus. Non enim, inquit, parcat¹⁴ oculus tuus super eum.¹⁵ Qui ergo odio habent Deum, oportet etiam vos eos odire, et super inimicos eius tabescere. Non quidem nos persequi eos aut percutere oportet, secundum Gentes, quae non noverunt Deum:¹⁶ sed inimicos arbitrari, et separari ab eis, et monere eos, et poenitentiam provocare, si¹⁷ forte audiant et adquiescant. Amator enim hominum est Deus noster, et vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire.¹⁸ Propter quod et Solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super iustos et iniustos.¹⁹ Cuius utilitatis etiam nos Dominus volens esse imitatores, dicit: Estote perfecti, sicut et Pater vester caelestis perfectus est.²⁰

IV. Ego confido de¹ vobis in Domino, quia nichil aliud sapietis.² Propterea fiducialiter scribo Deo dignae dilectionis³ vestrae, rogans vos, ut instetis uni fidei, uni praedicationi, una gratiarum actione⁴ utentes. Una enim est⁵ caro Domini Iesu,⁶ et unus eius sanguis, qui pro nobis effusus est, unus etiam panis pro omnibus confractus, et unus calix totius Ecclesiae: et unus⁷ Episcopus, simul cum omni Presbyterio, et Dia-

- 6) *se cum Pal.*
 7) *simul om. Pal. Subinde abscinduntur Pal. Reg.*
 8) *Rogo vos itaque Pal.*
 9) *et amuscipula Pal. Ceterum cf. II Tim. 2, 26.*
 10) *Christo Pal. Reg. ed. Veneta 1546. Christi vulg. ap. Cureton.*
 11) *Qui enim separatus a veritate secutus Pal., Qui enim separatum a veritate secutus fuerit Reg.*
 12) *gehenna Reg.*
 13) *Unde neque ab iustis Pal., Unde itaque nec a iustis Reg.*
 14) *parcat inquit inv. Reg. Ceterum cf. Ps. 139, 21.*
 15) *I Thess. 4, 5.*
 16) *ne Pal. Reg.*
 17) *provenire Pal. Cf. I Tim. 2, 4.*
 18) *Matth. 5, 45.*
 19) *Matth. 5, 48.*
 20) *Cap. IV. 1) in Pal. 2) sapientis Reg. 3) dilectionis Pal. 4) actiones Pal. 5) est est p. enim est Pal., est enim inv. Reg. 6) iesus Reg. 7) Subsequuntur litt. ea cum punctis suppositis in Pal.*

μον· ἐπελπερ καὶ εἰς ἀγέννητος, ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ· καὶ εἰς Μονογενῆς Υἱὸς, Θεὸς λόγος καὶ ἄνθρωπος· καὶ εἰς ὁ Παράκλητος, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας· ἔν δὲ καὶ τὸ κήρυγμα, καὶ ἡ πίστις μία, καὶ τὸ βάπτισμα ἓν, καὶ μία ἡ ἑκκλησία, ἣν ἰδρῦσαντο οἱ ἄγιοι ἀπόστολοι ἀπὸ περάτων ἕως περάτων, ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ, οἰκείους ἰδρῶσι καὶ πόνοις. Καὶ ὑμᾶς οὖν χρῆ, ὡς λαὸν περιούσιον καὶ ἔθνος ἅγιον, ἐν ὁμονοίᾳ πάντα ἐν Χριστῷ ἐπιτελεῖν. Αἱ γυναῖκες, τοῖς ἀνδράσι ἐν ὑποτάξει ἐν φόβῳ Θεοῦ· αἱ παρθένοι, τῷ Χριστῷ ἐν ἀφθαρσίᾳ, οὐ βδελυσσόμεναι γάμον, ἀλλὰ τοῦ κρείσσονος ἐπιέμεναι· οὐκ ἐπὶ διαβολῇ² συναφείας, ἀλλ' ἕνεκα τῆς τοῦ νόμου³ μελέτης. Τὰ τέκνα, παιδαρχεῖτε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν, καὶ στέργετε αὐτούς, ὡς συνεργοὺς Θεοῦ εἰς τὴν ὑμετέραν γέννησιν. Οἱ δοῦλοι, ὑποτάγητε τοῖς κυρίοις ἐν Θεῷ, ἵνα Χριστοῦ ἀπελεύθεροι γένησθε. Οἱ ἄνδρες, ἀγαπάτε τὰς γυναῖκας ὑμῶν, ὡς ὁμοδούλους Θεῷ, ὡς οἰκείον σῶμα, ὡς κοινωνοὺς βίον, καὶ συνεργοὺς τεκνογονίας. Αἱ παρθένοι, μόνον τὸν Χριστὸν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχετε καὶ τὸν αὐτοῦ Πατέρα ἐν ταῖς εὐχαῖς, φρατίζόμεναι ὑπὸ τοῦ Πνεύματος. Ὁναίμην ὑμῶν τῆς ἁγιωσύνης, ὡς Ἥλλα,⁴ ὡς Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, ὡς Μελχισεδεκ, ὡς Ἐλισσαίου,⁵ ὡς Ἰερεμίον, ὡς τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου, ὡς τοῦ ἡγαπημένου μαθητοῦ, ὡς Τιμοθέου, ὡς Τίτου, ὡς Εὐδοκίου,⁶ ὡς Κλήμεντος, τῶν ἐν ἀγγελίᾳ ἐξελεθόντων τὸν βίον. Οὐ ψέγω δὲ⁷ τοὺς λοιποὺς μακαρίους, ὅτι γάμοις προσομίλησαν,⁸ ὧν ἐμνήσθη ἄρι· εὐχομαι γὰρ ἅγιος Θεοῦ εὐρεθεῖς, πρὸς τοῖς ἔργοις αὐτῶν εὐρεθῆναι ἐν τῇ βασιλείᾳ, ὡς Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαακ, καὶ Ἰακώβ, ὡς Ἰωσήφ, καὶ Ἰσαίου, καὶ τῶν ἄλλων προφητῶν· ὡς Πέτρον, καὶ Παύλον, καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων, τῶν γάμοις προσομιλήσαντων· οὐχ⁹ ὑπὸ προθυμίας τῆς περὶ τὸ πᾶγμα, ἀλλ'¹⁰ ἐπ' ἐννοίας ἑαυτῶν τοῦ γένους¹¹ ἔσχον ἐκείνους. Οἱ πατέρες, ἐκτρέφετε τοὺς ἑαυτῶν παῖδας ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου· καὶ διδάσκετε αὐτούς τὰ ἱερὰ γράμματα καὶ τέχνας, πρὸς τὸ μὴ ἀργεῖν¹² χαίρειν. Καλῶς δὲ, φησὶν, ἐκτρέφει πατὴρ δίκαιος, ἐπὶ νιφῷ συνετῶν εὐφρανθήσεται ἡ καρδία αὐτοῦ. Οἱ κύριοι, εὐμενεῖς τοῖς οἰκέταις προσέχετε, ὡς ὁ¹³ ἅγιος Ἰωβ ἐδίδαξεν· μία γὰρ φύσις, καὶ ἓν τὸ γένος τῆς ἀνθρωπότητος· ἐν γὰρ Χριστῷ οὔτε δοῦλος, οὔτε ἐλεύθερος. Οἱ ἄρχοντες, παιδαρχεῖσθε¹⁴ τῷ Καίσαρι· οἱ στρατιῶται, τοῖς ἄρχουσι· οἱ διάκονοι, τοῖς πρεσβυτέροις, ἀρχιερεῦσιν· οἱ πρεσβύτεροι, καὶ οἱ διάκονοι, καὶ ὁ λοιπὸς κληρὸς, ἅμα παντὶ τῷ λαῷ καὶ τοῖς στρατιώταις καὶ τοῖς ἄρχουσι καὶ τῷ Καίσαρι, τῷ ἐπισκόπῳ· ὁ ἐπίσκοπος τῷ

2) ἡ om. O V.

3) οἰκείος O, ad oram οἰκείος.

4) διαβολῆς O V, illic διαβολῆ ad oram.

5) τῶν νόμων O V.

6) Ἥλλας (sine spir.) B.

7) Ἐλισσαίου (sine spir.) B.

8) Ἐυδοκίου B V, forsan O.

9) ψέγων p. ψέγω δὲ B O V. Particium eleganter cum antecedentibus coniungitur, si modo pro puncto post βίον minori signo distinguas.

10) προσομίλησαν V. Subinde τούτων p. ὧν B O V.

11) ἀλλ' B O V.

12) ἀλλ' om. B O V.

13) αὐτούς p. ἑαυτῶν τοῦ γένους O V, αὐτὸς p. ἑαυτῶν τοῦ γένους B. Ad oram Codicis O his ultimis exadverso amanuensis scripsit: notandum.

14) ἀργεῖν O V.

15) ὁ om. O. Deinde ἐδίδαξεν c. O V, ἐδίδαξε B vulg.

conservis meis. Quia et unus⁸ est ingenitus Deus Pater, et unus ingenitus Filius, Deus Verbum et homo, et unus Paracletus,⁹ Spiritus unitatis. Una etiam praedicatio et fides una, et unum Baptisma,¹⁰ et una Ecclesia; quam fundaverunt sancti Apostoli, a finibus usque ad fines, in sanguine Christi, propriis sudoribus et laboribus. Et vos ergo oportet, sicut populum sacerdotalem et gentem sanctam, in concordiam omnes in Christo consummari.¹¹ Mulieres vero viris vestris subditae estote in timore Dei: Virgines Christo in incorruptione,¹² non execrantes nuptias, sed meliora diligentes; non in criminatione contagii,¹³ sed propter legis meditationem. Filii,¹⁴ subditi estote parentibus vestris, et diligite eos, tanquam cooperarios¹⁵ Dei ad vestram generationem. Servi, subditi estote dominis vestris in Deo, ut Christi liberti efficiamini. Viri, diligite uxores vestras, sicut conservas in Deo, ut proprium corpus; sicut socias vitae, et cooperatrices ad filiorum procreationem.¹⁶ Virgines, solum Christum prae oculis habete et eius Patrem in animabus vestris, illuminatae a¹⁷ Spiritu Sancto. Memor sum sanctitatis vestrae, sicut Heliae,¹⁸ sicut Iesu Nave, sicut Melchisedech, sicut Helisaei, sicut Hieremiae, sicut Iohannis Baptistae, sicut dilectissimi discipuli, sicut Timothei, sicut Titi, sicut Euodii, sicut Clementis, vel eorum, qui in castitate de vita exierunt. Non detraho¹⁹ autem caeteris beatis, qui nuptiis copulati fuerunt; quorum nunc memini. Opto enim Deo dignus ad vestigia²⁰ eorum in regno ipsius inveniri, sicut Abraham et Isaac et Iacob, sicut Ioseph et Isaias,²¹ et caeteri Prophetae, sicut Petrus et Paulus,²² et reliqui Apostoli, qui nuptiis fuerunt sociati: qui non libidinis causa, sed posteritatis²³ subrogandae gratia coniuges habuerunt. Patres,²⁴ nutrite filios vestros in eruditione et disciplina Domini, et docete eos sacras litteras et artes honestas, ut non otio gaudeant. 'Bene enim', inquit,²⁵ 'nutrit pater iustus; in filio autem sapiente²⁶ laetabitur cor eius.' Domini, benigne in domesticos vestros intendite, sicut sanctus Iob docuit. Una enim est natura, et unum genus hominum. In Christo²⁷ autem neque servus est, neque liber. Principes, subditi estote Caesari; milites, Principibus: Diaconi, Presbyteris et²⁸ sacerdotibus. Presbyteri vero et Diaconi atque omnis clerus, simul cum omni populo et militibus atque principibus, sed et Caesare,²⁹ obediant Episcopo. Episcopus vero Christo,

16) *πειθαρχήσωσαν* O V, illic vulg. ad oram.

8) *et quia unus* Pal.

9) *paracletus* Pal. Reg. in quo des. in subsequens *spiritus*.

10) Eph. 4. 5.

11) *consumari* scr. Reg. Ceterum cf. 1 Pet. 2, 9.

12) *incorrupte p. in incorruptione* leg. videtur Pal.

13) *coniugii* Pal., *contagii* ad oram.

14) *Filioli* Pal.

15) *operarios* Pal., *cooperarios* Reg.

16) *progenerationem* Pal.

17) *ab* Pal. Reg.

18) *elie* scr. Pal.

19) *traho* Reg.

20) *vestia* Reg.

21) *esaias* Pal. Reg., *ysaias* illic scr. in notula marginali.

22) *et Paulus* om. Pal.

23) *potestatis* erat in Pal.

24) Eph. 6, 4.

25) Cf. ad haec Prov. 23, 24. Iob. 31, 13. 15.

26) Gal. 3, 28.

27) *sapiente* Pal. Reg. ed. Veneta 1546 Cot., *sapientiae* nonnulli vulg.

28) *ut* Pal. Reg.

29) *cesar* Pal. Subinde des. *obediant* in Reg.

Χριστῷ, ὡς ὁ Χριστὸς τῷ Πατρὶ· καὶ οὕτως ἡ ἐνότης διὰ πάντων σώζεται. Ἔστωσαν δὲ καὶ αἱ χῆραι¹ μὴ φεμβοί, μὴ λίχνοι,¹ μὴ περιροχάδες, ἀλλ' ὡς Ἰουδιθ ἡ σεμνοτάτη, ὡς ἡ Ἄννα ἡ σωφρονεστάτη. Ταῦτα οὐχ ὡς ἀπόστολος διατάσσομαι· τίς γὰρ εἰμι ἐγὼ; ἢ τίς ὁ οἶκος τοῦ πατρὸς μου; ἵνα ἰσότιμον ἐμαυτὸν¹⁰ ἐκείνων εἶπω· ἀλλ' ὡς στρατιωτῆς ὑμῶν, ὑποφωρητοῦ τάξιν ἐπέχων.

V. Ἀδελφοί μου, λιν ἐκκέχυμαι ἀγαπῶν ὑμᾶς, καὶ ὑπεραγαλλόμενος ἀσφαλίζομαι ὑμᾶς· οὐκ ἐγὼ δὲ, ἀλλὰ δι' ἐμοῦ ὁ Κύριος Ἰησοῦς, ἐν ᾧ δεδμεμένος φοβοῦμαι μᾶλλον· ἔτι γὰρ εἰμι ἀναπάρτιστος· ἀλλ' ἡ προσευχὴ ὑμῶν εἰς Θεὸν με ἀπαρτίσει,¹ ἵνα ἐν ᾧ ἐκλήθην² ἐπιτύχω, προσφυγῶν³ τῷ εὐαγγελίῳ ὡς σαρκὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῖς ἀποστόλοις ὡς πρεσβυτερίῳ ἐκκλησίας. Καὶ τοὺς προφήτας δὲ ἀγαπῶ, ὡς Χριστὸν καταγγέιλαντας, ὡς τοῦ αὐτοῦ πνεύματος μετασχόντας, οὐ καὶ οἱ ἀπόστολοι. Ὡς γὰρ οἱ ψευδοπροφήται καὶ οἱ ψευδαπόστολοι, ἔν καὶ τὸ αὐτὸ εἴκυσαν⁴ πονηρὸν καὶ ἀπατηλὸν καὶ λαοπλάνον πνεῦμα· οὕτω καὶ οἱ προφήται καὶ οἱ ἀπόστολοι, ἔν καὶ τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀγαθόν, καὶ ἡγεμονικόν, ἀληθές τε καὶ διδασκαλικόν ἔλαβον παρὰ Θεοῦ δια Ἰησοῦ Χριστοῦ.⁵ Εἰς γὰρ ὁ Θεὸς παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης· εἰς ὁ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, εἷς τε δημιουργίαν νοητῶν καὶ αἰσθητῶν, καὶ πρόνοιαν πρόσφορον καὶ κατάλληλον· εἰς δὲ καὶ ὁ Παράκλητος, ὁ ἐρογγήσας ἐν Μωσῆ⁶ καὶ προφήταις καὶ ἀποστόλοις. Πάντες οὖν οἱ ἅγιοι ἐν Χριστῷ ἐσώθησαν, ἐλπίσαντες εἰς αὐτὸν καὶ αὐτὸν ἀναμείναντες· καὶ δι' αὐτοῦ σωτηρίας ἔτυχον,⁷ ὄντες ἀξιαγάπητοι καὶ ἀξιοθαύμαστοι ἅγιοι, ὑπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ μεμαρτυρημένοι ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τῆς κοινῆς ἐλπίδος.

VI. Ἐάν τις Θεὸν νόμου καὶ προφητῶν κηρύττῃ¹ ἕνα, Χριστὸν δὲ ἀρνῆται² υἱὸν εἶναι Θεοῦ, ψεύστης ἐστίν, ὡς καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὁ διάβολος· καὶ ἔστιν ὁ τοιοῦτος τῆς κάτω περιτομῆς ψευδοιουδαίος. Ἐάν τις ὁμολογῇ Χριστὸν Ἰησοῦν Κύριον, ἀρνῆται δὲ τὸν Θεὸν τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, οὐκ εἶναι λέγων τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητὴν Πατέρα τοῦ Χριστοῦ, ὁ τοιοῦτος ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἔστηκεν, ὡς καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὁ διάβολος· καὶ ἔστιν ὁ τοιοῦτος Σίμωνος τοῦ μάγου, ἀλλ' οὐ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μαθητής. Ἐάν τις λέγῃ μὲν ἕνα Θεὸν, ὁμολογῇ³ δὲ καὶ Χριστὸν Ἰησοῦν, ψιλὸν δὲ ἀνθρώπον εἶναι νομίζῃ⁴ τὸν Κύριον, οὐχὶ Θεὸν μονογενῆ, καὶ σοφίαν, καὶ λόγον Θεοῦ, ἀλλ' ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος αὐτὸν μόνον⁵ εἶναι νομίζῃ,⁶ ὁ τοιοῦτος

17) χεῖραι O, ad oram correctum.

18) λίχνοι O V.

19) ἐαυτὸν BOV, quod idem efficit.

6) Μωσεῖ B.

7) Vossii ἔτυχεν emendandum.

Cap. V. 1) ἀπαρτίσει O V.

2) ἐκλήθην O, ἐκλήθην in marg.

3) προσφυγῶς B.

4) εἰλήφεσαν B.

5) εὐθὺς πνεῦμα add. BOV.

Cap. VI. 1) κηρύττει BOV.

2) ἀρνείται O V heic et infra.

3) λέγει—ὁμολογεῖ V, prius etiam O.

4) νομίζει O F.

5) μόνον om. O V.

6) νομίζει O V.

sicut Christus Patri: et ita unitas per omnia conservatur.³⁰ Sint³¹ autem vitae non vagae, neque gulosae, neque protervae, sed pudicae et sobriae, sicut Iudith et Anna. Haec autem non sicut Apostolus praecipio: Quis³² enim sum ego, aut quae domus patris mei, ut aequalem me illis dicam? sed sicut³³ commilito vester, obedientiae ordinem continens.

V. Fratres mei, valde pronus sum ad dilectionem vestram, supercilians de unanimitate vestra. Moneo enim vos; non ego, sed Dominus Iesus per me, in quo vinculus sum. Adhuc magis timeo, quia nondum perfectus sum: sed oratio vestra faciet me perfectum apud Deum, ut eum,¹ in quo vocatus sum, merear adipisci, confugiens ad Evangelium tanquam ad corpus Iesu Christi, et ad Apostolos² tanquam ad Presbyterium Ecclesiae. Et Prophetas quidem diligo, ut Christum praenunciantes, continentes³ eius spiritum, sicut⁴ et Apostoli. Sicuti enim Pseudoprophetae et Pseudo-apostoli unum eundemque⁵ malignum, et seductorem, et populum errare facientem Spiritum assumpserunt: sic iterum veri Prophetae et veri Apostoli unum eundemque sanctum,⁶ bonum, principalem et verum atque doctorem, per Christum acceperunt Spiritum. Unus enim Deus veteris et novi Testamenti:⁷ Unus et Mediator Dei et hominum, ad facturam intelligibilem⁸ et sensibilem, et providentiam gerens omnium. Unus quoque et Paraclitus,⁹ qui operabatur in Moyse et Prophetis et Apostolis. Omnes enim sancti in Christo salvati sunt, in ipsum sperantes atque ipsum¹⁰ expectantes: et per ipsum salutem adepti sunt, qui erant digni dilectione et digni laude, sanctificati a Christo Iesu, testificantes in Evangelio spei communis.¹¹

VI. Si quis Deum Legis et Prophetarum unum¹ praedicaverit, Christum autem negaverit Filium esse Dei, mendax est, quomodo et Pater eius Diabolus;² et est huiusmodi inferioris circumcisionis Pseudo-iudaeus. Si autem quis confitetur Christum Iesum³ Dominum, negat autem Deum Legis et Prophetarum Patrem esse Christi, hic in veritate non stat, quomodo nec pater eius Diabolus; et est huiusmodi Simonis Magi, et non Spiritus Sancti discipulus.⁴ Si quis autem dicit unum Deum, confiteturque⁵ Christum Iesum, hominem vero purum putans Dominum,⁶ et non Deum unigenitum, et sapientiam et Verbum Dei, sed ex anima et corpore eum solum⁷ esse existimans, huiusmodi serpens est seductor, errorem

30) Sic Reg., *conservetur* Pal., *servatur* vulg.

31) *Sunt* Pal. Ceterum cf. Iud. 8, 4. 6. Luc. 2, 36 sq.

32) *qui* Pal.

33) *sicut* des. in Reg.

Cap. V. 1) *illum* Pal. Reg.

2) Vocc. *tanquam ad corpus Iesu Christi, et ad Apostolos* non leg. in Pal.

3) *continentes* Pal.

4) *sicuti* Pal. Reg.

5) *eundem* Pal.

6) *spiritum* Pal., *qui pergit et bonum,*

in Reg. *et verum,* supra *et* in marg. *bonum.* Cf. I Tim. 2, 5.

7) *intelligibilem* Pal.

8) *paraclitus* Pal. Reg.

9) *ipsum* om. Reg.

10) *communi* Pal. Reg.

Cap. VI. 1) *unum non* Pal.

2) Ioh. 8, 44.

3) *iesum christum* ordinat Reg.

4) *sancti spiritus discipulus* Pal. Reg.

5) *confitetur namque et* Pal. Reg.

6) *putans deum p. purum putans*

Dominum Pal.

7) *solum* deest in Pal. Reg.

ὄφρις ἐστίν, ἀπάτην καὶ πλάνην κηρύττων ἐπ' ἀπωλεία ἀνθρώπων· καὶ ἔστιν ὁ τοιοῦτος πένης τὴν διάνοιαν, ὡς ἐπικαλεῖται Ἐβίων.⁷ Ἐάν τις ταῦτα μὲν ὁμολογῇ,⁸ φθορὰν δὲ καὶ μολυσμὸν καλῆ τὴν νόμιμον μίξιν, καὶ τὴν τῶν παιδῶν γένεσιν, ἢ τινα τῶν βρωμάτων βδελυκτά, ὁ τοιοῦτος ἔνοικον ἔχει τὸν δράκοντα τὸν ἀποστατήν. Ἐάν τις Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα ὁμολογῇ, καὶ τὴν κτίσιν ἔπεινῃ, δοκῆσιν δὲ λέγῃ⁹ τὴν ἐνσωμάτωσιν, καὶ τὸ πάθος ἐπαισχύνηται· ὁ τοιοῦτος ἤρηται τὴν πίστιν, οὐχ ἤττον τῶν χριστοφόνων Ἰουδαίων. Ἐάν τις ταῦτα μὲν ὁμολογῇ, καὶ ὅτι Θεὸς λόγος ἐν ἀνθρώπινῳ σώματι κατοικεῖ, ὡν ἐν αὐτῷ¹⁰ ὁ λόγος, ὡς¹¹ ψυχὴ ἐν σώματι, δια τὸ ἔνοικον εἶναι Θεόν, ἀλλ' οὐχὶ ἀνθρωπείαν¹² ψυχήν, λέγῃ¹³ δὲ τὰς παρανομίους μίξεις ἀγαθόν τι εἶναι, καὶ τέλος εὐδαιμονίας ἡδονὴν τίθηται,¹⁴ οἷος ὁ ψευδῶντιμος Νικολαΐτης, οὗτος οὔτε φιλόθεος, οὔτε φιλόχριστος εἶναι δύναται, ἀλλὰ φθορεὺς τῆς οἰκειᾶς¹⁵ σαρκός, καὶ διὰ τοῦτο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κενός, καὶ τοῦ Χριστοῦ ἀλλότριος. Οἱ τοιοῦτοι πάντες στηλαὶ εἰσὶ καὶ ταφοὶ νεκρῶν, ἐφ' οἷς γέγραπται μόνον ὀνόματα νεκρῶν ἀνθρώπων. Φεύγετε οὖν τὰς κοκοτεχνίας καὶ ἐνέδρας τοῦ πνεύματος τοῦ νῦν ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς υἱοῖς τοῦ αἰῶνος τούτου, μὴ ποτε οἱ θλιβέντες ἐξασθενήσητε¹⁶ ἐν τῇ ἀγάπῃ· ἀλλὰ πάντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ γίνεσθε ἐν ἀμερίστῳ καρδίᾳ, καὶ ψυχῇ θελούσῃ, σύμφυχοι, τὸ ἐν φρονούντες, πάντοτε τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν δοξάζοντες, ἐν τε ἀνέσει¹⁷ καὶ κινδύνοις, καὶ ἐν λύπαις, καὶ ἐν χαρμοναῖς. Εὐχαριστῶ¹⁸ τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι εὐσυνειδήτος εἰμι ἐν ὑμῖν, καὶ οὐκ ἔχει τις κατηγήσασθαι, οὔτε λάθρα, οὔτε φανερώς, ὅτι ἐβάρησά τινα ἢ ἐν μικρῷ, ἢ ἐν μεγάλῳ. Καὶ πᾶσιν, ἐν οἷς ἐλάλησα, εὐχομαι, ἵνα μὴ εἰς μαρτυρίαν αὐτὸ κτησῶνται.

VII. Εἰ γὰρ κατὰ σάρκα με¹ ἠθέλησάν τινες πλανῆσαι, ἀλλὰ τὸ πνεῦμά μου οὐ πλανᾶται· παρὰ γὰρ Θεοῦ αὐτὸ εἴληφα· οἶδε γὰρ, πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει, καὶ τὰ κρυπτά ἐλέγχει. Ἐκρανούασα γὰρ,² μεταξὺ ὧν ἐλάλου, μεγάλη φωνῇ· οὐκ ἐμός ὁ λόγος, ἀλλὰ Θεοῦ. Τῷ ἐπισκόπῳ προσέχετε, καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ καὶ τοῖς διακόνοις. Εἰ δὲ ὑποπτεύετε με, ὡς προμαθόντα τὸν μερισμὸν τινῶν λέγειν ταῦτα· μάρτυς μοι, δι' ὃν δέδεμαι, ὅτι ἀπὸ στόματος ἀνθρώπου οὐκ ἔγνω. Τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκήρυξέ μοι λέγον³ τάδε· Χαρὶς ἐπισκόπου μηδὲν ποιεῖτε· τὴν σάρκα ὑμῶν ὡς ναὸν Θεοῦ τηρεῖτε· τὴν ἔνωσιν ἀγαπάτε, τοὺς μερισμοὺς φεύγετε· μιμηταὶ γίνεσθε Παύλου καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων, ὡς καὶ αὐτοὶ τοῦ Χριστοῦ.

7) ἐπὶ κλίην βιωῶν p. ἐπικαλεῖται Ἐβίων O V, ἐπὶ κλίην Ἐβίων B.

8) ὁμολογεῖ O V.

9) λέγει O V.

10) ἐαυτῷ O V.

11) Dedi ὡς c. B F O V p. ὡσπερ καὶ vulg.

12) ἀνθρωπείαν O V.

13) λέγει O V.

14) τίθεται O V.

15) οἰκίας O V, illic correctum in vulg.

16) ἐξασθενήσετε O V.

17) ἀνέσει om. O V.

18) εὐχαριστῶς V, εὐχαριστῶς c. dupl. accentu O.

Cap. VII. 1) μὲν O V.

2) γὰρ om. B O V.

3) λέγων O V, illic o supra.

4) ποιήτε B.

8) hebion Pal. Reg.

9) christum Pal.

10) qui Pal. Reg.

11) Vocc. propter quod inhabitare discimus Deum in corpore desunt in Pal.

praedicans ad perditionem hominum; huiusmodi pauper est sensu, sicuti vocatur et adinventor ipsius erroris Ebion.⁹ Si quis enim haec confitetur, corruptionem vero et coinquinationem vocat legitimam mixtionem et filiorum procreationem, aut aliquam escam execrabilem putat, huiusmodi cohabitatores habet Draconem apostatam. Si quis enim Patrem⁷ et Filium et Spiritum Sanctum confitetur, et creaturam laudat, simulationem vero dicit incarnationem, et passionem erubescit confiteri, huiusmodi fidem abnegat, nichilo minus quam¹⁰ interfectores Christi Iudaei. Si quis autem haec confessus fuerit, et quia Deus Verbum in humano corpore habitavit, sicut et anima in corpore: propter quod inhabitare dicimus Deum in corpore,¹¹ sed non in humana anima; dicit autem quosdam¹² iniquas mixtiones aliquid boni esse, et finem beatitudinis voluptatem ponit, qualis ille falso nomine Nicolaita,¹³ hic¹⁴ neque Dei amicus, neque Christi amator esse potest, sed corruptor propriae carnis; et propterea a¹⁵ Spiritu Sancto desertus¹⁶ est, et a Christo alienus. Huiusmodi omnes statuatae sunt exanimae et sepulcra mortuorum, in quibus scripta sunt tantummodo nomina hominum defunctorum. Fugite ergo malas artes et insidias Spiritus, qui operatur in filiis seculi huius,¹⁷ ne quando tribulati infirmemini in dilectione: sed omnes in idipsum¹⁸ estote inseparabiles corde, et in¹⁹ unanimitate unum semper sentientes in idipsum, de hoc ipso glorificantes, in requie, et in periculis, et in tristitiis, et in gaudiis. Gratias ago Deo per Iesum²⁰ Christum, quia bene mihi²¹ conscius sum in vobis, et non habet quis, unde gloriari, neque absconse, neque publice, quod gravaverim²² aliquem aut in modico aut in magno. Et omnes quibus locutus sum deprecor, ut non in testimonium illud possideant.

VII. Si enim secundum carneum me voluerunt quidam oberrare, sed spiritus meus non oberrat; a Deo etenim eum accepi: novit enim unde venerit et quo eat, et occulta arguet.² Clamavi enim voce magna inter eos, quibus loquebar, non meum sermonem, sed Dei proferens: Episcopo³ intendite, et Presbyterio⁴ et Diaconis. Hi⁵ vero despexerunt me, tanquam prohibentem divisionem quorundam fieri. Haec autem dicenti testis est mihi propter quem vincitus sum, quia de ore humano hoc non cognovi; sed Spiritus mihi praeconisavit,⁶ dicens haec:⁷ Praeter Episcopum ne feceritis. Carnem vestram sicut templum Dei servate. Unitatem diligite, divisionem fugite. Imitatores⁸ estote Pauli et caeterorum Apostolorum, quomodo et ipsi Christi.

12) quosdam Pal., quidam Reg.
 13) nicholaita Pal. Reg.
 14) hic autem Pal. Reg.
 15) ab Pal.
 16) desertor Reg.
 17) Eph. 2, 2.
 18) in ipsum p. omnes in idipsum Reg.
 19) in om. Reg. Totum membrum estote inseparabiles corde; et in unanimitate unum semper sentientes in idipsum des. in Pal.
 20) deum Pal.
 21) quia mihi bene Reg.

22) gravituerim Reg.
 Cap. VII. 1) novi Reg.
 2) argueret Reg.
 3) episcopus Reg., episcopo ad oram.
 4) Presbyterio c. Pal. Reg. ed. Veneta 1546, Presbyteris vulg.
 5) hii Reg.
 6) praeconavit Pal. Reg.
 7) haec adscripti ex Pal. (dicens: haec praeter) Reg. (dicens: haec praeter) et ed. Veneta 1546.
 8) I Cor. 11, 1.

VIII. Ἐγὼ μὲν οὖν τὸ ἴδιον ἐποιοῦν, ὡς ἄνθρωπος εἰς ἔνωσιν κατηρισμένος, ἐπιλέγων καὶ τοῦτο, ὅτι οὐ διάστασις γνώμης, καὶ ὀργή, καὶ μῖσος, ἐκεῖ Θεὸς οὐ κατοικεῖ. Πᾶσιν οὖν τοῖς μετανοοῦσιν ἀφήσιν¹ ὁ Θεός, ἐὰν συνδράμωσιν εἰς ἐνότητα Χριστοῦ, καὶ συνεδρεῖαν² τοῦ ἐπισκόπου. Πιστεύω τῇ χάριτι Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι λύσει ἀφ' ἡμῶν³ πάντα σύνδεσμον ἀδικίας. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς· μηδὲν κατ' ἐρίθειαν⁴ πράσσετε, ἀλλὰ κατὰ χρηστομάθειαν⁵ ἤκουσα γὰρ τινων λεγόντων, ὅτι ἐὰν μὴ ἐν τοῖς ἀρχαίοις εἶρω τὸ εὐαγγέλιον,⁶ οὐ πιστεύω· τοῖς δὲ τοιούτοις ἐγὼ λέγω, ὅτι ἐμοὶ ἀρχαία ἐστὶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, οὐ παρακοῦσαι πρόδηλος ὄλεθρος. Αὐθεντικόν μοι⁷ ἐστὶν ἀρχαίον ὁ σταυρὸς αὐτοῦ καὶ ὁ θάνατος, καὶ ἡ ἀνάστασις αὐτοῦ, καὶ ἡ πίστις ἡ περὶ τούτων· ἐν οἷς θέλω ἐν τῇ προσευχῇ ὑμῶν δικαιωθῆναι. Ὁ ἀπιστῶν τῷ εὐαγγελίῳ, πᾶσιν ὁμοῦ ἀπιστεῖ⁸· οὐ γὰρ προκρίνεται⁹ τὰ ἀρχαία τοῦ Πνεύματος. Σκληρὸν τὸ πρὸς κέντρα λακτίζειν, σκληρὸν τὸ⁹ Χριστῷ ἀπιστεῖν, σκληρὸν τὸ ἀθετεῖν τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων.

IX. Καλοὶ μὲν οἱ ἱερεῖς¹ καὶ οἱ τοῦ λόγου διάκονοι· κρείσσω² δὲ ὁ ἀρχιερεὺς, ὁ πεπιστευμένος τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ὃς μόνος πεπιστευταὶ τὰ κρυπτά τοῦ Θεοῦ. Καλαὶ αἱ λειτουργικαὶ³ τοῦ Θεοῦ δυνάμεις. Ἅγιος δὲ ὁ Παράκλητος, καὶ ἅγιος ὁ Λόγος, ὁ τοῦ Πατρὸς υἱός, δι' οὗ ὁ Πατήρ τὰ πάντα πεποίηκεν,⁴ καὶ τῶν ὅλων προνοεῖ· οὗτός ἐστιν ἡ πρὸς τὸν Πατέρα ἄγουσα ὁδός, ἡ πέτρα, ὁ φραγμός, ἡ κλεῖς, ὁ ποιμὴν, τὸ ἱερεῖον, ἡ θύρα τῆς γνώσεως, δι' ἧς εἰσῆλθον Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, Μωσῆς, καὶ ὁ σύμπασις τῶν προφητῶν χορὸς, καὶ οἱ στυλοὶ τοῦ κόσμου οἱ ἀπόστολοι, καὶ ἡ νύμφη τοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ ἧς, φέρνης λόγῳ, ἐξέχεε⁵ τὸ οἰκτεῖον αἷμα, ἵνα αὐτὴν ἐξαγοράσῃ. Πάντα ταῦτα εἰς ἐνότητα τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ. Ἐξαιρέτων δὲ τι ἔχει τὸ εὐαγγέλιον, τὴν παρουσίαν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ πάθος, αὐτὴν τὴν ἀνάστασιν. Ἄ γὰρ οἱ προφηταὶ κατήγγελλον,⁶ λέγοντες· Ἔως ἂν⁷ ἔλθῃ, ᾧ ἀπόκειται, καὶ αὐτὸς προσδοκία ἔθνων, ταῦτα ἐν τῷ εὐαγγελίῳ πεπλήρωται· Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτούς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Πάντα οὖν ὁμοῦ καλὰ, ὁ νόμος, οἱ προφηταὶ, οἱ ἀπόστολοι, τὸ πᾶν συνάθροισμα τὸ δι' αὐτῶν πιστεύσαν· μόνον ἐὰν ἀγαπῶμεν ἀλλήλους.

Cap. VII. 1) ἀγίει O V.

2) συνεδρεῖαν O V.

3) ἡμῶν B F O V vet. Int. Cler., quamvis in versione et in commentario dederit vobis, ut Voss. in textu gr.

4) ἐρίθειαν V.

5) Δεδί χρηστομάθειαν ex marg. Codicis O, in cuius textu et F V χρηστομάθειαν, illic mutatum in vulg. χρηστομάθειαν.

6) τῷ εὐαγγελίῳ BOV. Qua lectione admissa, supple τὸν νόμον vel τὰ παραγγέλματα vel simile aliquid.

7) ἀδικτόν μοι B O V.

8) πρόκειται B O V.

9) τῷ O V.

Cap. IX. 1) ἱερεῖς V.

2) κρείσσω V; idem fuisse videtur in O.

3) λειτουργεῖαι, καὶ O; idem in V sine interpunctione.

4) δὲ om. B O V.

5) Ita O V, πεποίηκε B F vulg.

6) ἐξέχεεν O V.

7) κατήγγελλον O V.

8) & Voss. Tum δ p. ᾧ O V, illic ᾧ ad oram.

Cap. VIII. 1) Ego meum quidem quod fuit Pal.

2) hoc Reg.

3) odium fuerit Pal.

VIII. Ego quidem, quod meum fuit,¹ feci, ut homo² in unitate perfectus, adiciens etiam hoc, quia ubi dissensio mentis et iracundia et odium,³ illic Deus non habitat. Omnibus igitur poenitentibus dimittit Deus, si ad unitatem Christi concurrerint, et ad consensum Episcopi. Credo gratiae Iesu Christi, quia solvit a nobis omne vinculum iniustitiae. Rogo autem vos, ut nichil secundum irritationem⁴ agatis, sed secundum Christi dimicationem. Audivi enim quosdam dicentes: Si non invenero Evangelium in antiquis, non credam. Talibus autem ego dico, quia mihi antiquitas⁵ Iesus Christus est, cui non obedire, manifestus et irremissibilis interitus est.⁶ Principatus eius est crux, et mors ipsius, et⁷ resurrectio, et fides in omnibus his: in quibus volo vos in orationibus vestris iustificari. Qui non credit Evangelio, omnibus⁸ simul non credit, quia non praeiudicatur antiquitati⁹ spiritus. Durum¹⁰ est enim, contra stimulum calcitrare; durum etiam, Christo non credere; durum quoque, praedicationem Apostolorum spernere.

IX. Boni enim sunt sacerdotes¹ et sermonis ministri; melior autem est Pontifex, cui credita sunt sancta sanctorum, cui soli commissa sunt secreta Dei. Bona sunt etiam officia virtutis Dei;² bonus quoque³ Spiritus Sanctus, qui est super omnia sancta⁴ sanctissimus, et verbi minister. Sed super omnes sanctos sanctissimus est summus Pontifex, et⁵ Princeps Pontificum;⁶ qui est legatus et minister Patris, et princeps legionum militiae caelestis;⁷ per quem Pater omnia fecit,⁸ atque omnem providentiam gerit. Ipse est⁹ via, quae ducit ad Patrem; ipse petra, maceria,¹⁰ clavis,¹¹ pastor, sacerdotium, ianua scientiae et¹² agnitionis: per quam introiit¹³ Abraham et Isaac et Iacob, Moyses quoque, et¹⁴ omnis chorus Prophetarum, et columnae mundi Apostoli, et sponsa Domini Ecclesia; pro qua sanguinem suum fudit, ut eam redimeret. Omnia igitur haec in unitate unius et unigeniti veri Dei. Quid autem praecipuum habet Evangelium? Praesentiam adventus Salvatoris nostri Iesu Christi, passionem, sed et ipsam resurrectionem. Quae enim Prophetae annuntiaverunt dicentes: „Donec veniat, cui repositum est,¹⁵ et ipse erit expectatio gentium:“ haec in Evangelio completa sunt, dicente Domino:¹⁶ „Pergite et docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.“ Omnia ergo simul bona sunt: Lex, Prophetiae, Apostoli, omnis congregatio, quae per ipsos credidit. Solum autem restat, ut nos invicem¹⁷ diligamus.

4) secundum christi dimicationem, supra irrit Reg.

5) quia antiquitas mihi Pal.

6) est interitus inv. Pal. Reg.

7) atque Pal.

8) hominibus Pal.

9) antiquitate Ral. Reg.

10) Act. 9, 5 et 26, 14.

Cap. IX. 1) Boni enim sacerdotes sunt Reg.

2) domini Pal.

3) quoque et Pal.

4) sancta om. Reg.

5) Vocc. summus Pontifex, et non leg. in Pal. Reg.

6) sacerdotum dei Pal., sacerdotum Reg.

7) legionem caelestis militiae Pal.

8) facit Pal. Cf. Heb. 1, 2.

9) enim Reg. Cf. Io. 14, 6, 11 et 9.

10) macheria Reg.

11) clavis Pal.

12) et om. Pal. Reg.

13) introiit Reg.

14) atque Pal. Reg.

15) reposita sunt Pal. Reg. Ceterum cf. Gen. 49, 10.

16) Matth. 28, 19.

17) ut invicem nos Reg.

Χ. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν προσευχὴν ὑμῶν¹ καὶ τὰ σπλάγγνα, ἃ ἔχετε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ,² ἀπηγγέλη³ μοι εἰρηνεύειν τὴν ἐκκλησίαν τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας, πρότερον ἔστιν ὑμῖν, ὡς ἐκκλησία Θεοῦ, χειροτονῆσαι ἐπίσκοπον, εἰς τὸ πρεσβεῦσαι ἐκεῖ Θεοῦ πρεσβείαν, εἰς τὸ συγχωρηθῆναι αὐτοῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ γενομένοις καὶ δοξάσαι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Μακάριος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς κατηξιώθη τῆς τοιαύτης διακονίας· καὶ ὑμεῖς δὲ σπουδάσαντες, ἐν Χριστῷ δοξασθήσεσθε. Θέλουσι δὲ ὑμῖν, οὐ πᾶσιν⁴ ἀδύνατον, ὑπὲρ ὀνόματος Θεοῦ, ὡς καὶ αἶψα αἰ ἐγγιστα ἐκκλησίαι ἐπεμψαν ἐπισκόπους, αἱ δὲ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους.

XI. Περὶ δὲ Φίλωνος τοῦ διακόνου, ἀνδρὸς ἀπὸ Κιλικίας μεμαρτυρημένου, ὃς καὶ νῦν ἐν λόγῳ ὑπηρετεῖ¹ μοι, ἅμα Γαῖῳ² καὶ Ἀγαθόποδι, ἀνδρὶ ἐκλεκτῷ, ὃς ἀπὸ Συρίας μοι ἀκολουθεῖ, ἀποταξάμενοι τῷ βίῳ, οἱ καὶ μαρτυροῦσιν ὑμῖν· κἀγὼ τῷ Θεῷ εὐχαριστῶ περὶ ὑμῶν, ὑπὲρ ὧν ἐδέξασθε αὐτούς· προσδέξεται καὶ ὑμᾶς ὁ Κύριος. Οἱ δὲ ἀτιμάσαντες αὐτούς, λυτρωθείησαν³ ἐν τῇ χάριτι Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ μὴ βουλομένου τὸν θάνατον⁴ τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ἀλλὰ τὴν μετάνοιαν. Ἀσπάξεται ὑμᾶς ἡ ἀγάπη τῶν ἀδελφῶν τῶν ἐν Τρωάδι, ὅθεν καὶ γράφω ὑμῖν διὰ Βουργου, πεμφθέντος ἅμα ἀπὸ Ἐφεσίων καὶ Συρναίων, εἰς λόγον τιμῆς· οὐδὲ ἀμείψεται ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, εἰς ὃν ἐλπίζουσι⁵ σαρκί, ψυχῇ, πνεύματι, πίστει, ἀγάπῃ, ὁμοιοῖα. Ἐφόρωσθε ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ, τῇ κοινῇ ἐλπίδι ἡμῶν, ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι.

Cap. X. 1) ἡμῶν B.

2) ἐν τῷ Χριστῷ Ἰησοῦ O V.

3) ἀπηγγέλλει O V.

4) πᾶσαν O V, illic πᾶσιν ad oram.

2) γαυίᾳ O, γαυῖα B V.

3) λυτρωτέησαν scr. B.

4) εἰς τὸν θάνατον O V.

5) ἐλπίζουσιν O V.

Cap. XI. 1) ὑπηρετεῖ O V, in illo correctum.

Subscriptio in V: τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Ἰγνατίου ἐπιστολῆ πρὸς φιλαδέλφεις.

X. Quoniam secundum orationem vestram et viscera, quae habetis in Domino Iesu, annunciatum est mihi pacificare Ecclesiam, quae est in Antiochia Syriae, decet¹ vos, tanquam Ecclesiam Dei, ordinare Episcopum ad mittendum illuc² visitationem Dei; concedere eis in idipsum constitutis glorificare nomen Dei. Beatus est in Christo Iesu, qui dignus effectus fuerit tali ministerio: et vos quidem festinantes, glorificamini in Christo. Volunt autem vobis, quod non est omnibus impossibile, pro nomine Dei, quomodo et semper vicinae Ecclesiae consueverunt, mittere nobis³ Episcopos, Presbyteros⁴ et Diaconos.

XI. De Philone vero Diacono, viro religioso a Cilicia, qui nunc mihi in verbo Dei ministrat, una cum Gaio et Agathopo,¹ viro electo, qui a Syria me sequitur, testificor vobis, quia renunciaverunt seculo, et martyrium perpetrare assumpserunt. Et ego gratias ago Deo pro vobis, rogans ut suscipiatis eos in Domino, ut et vos suscipiat Iesus Christus. Qui enim eos diffamaverunt,² redempti sunt in gratia Iesu Christi, qui non vult mortem peccatoris, sed poenitentiam.³ Salutet vos dilectio fratrum, qui sunt in Troia, unde et⁴ scribo vobis per Burgum,⁵ qui missus est simul ab Ephesiis⁶ et Smyrnaeis, ad verbum honoris: quos redimet⁷ Dominus Iesus Christus,⁸ in quem sperant carne et anima, spiritu et fide,⁹ dilectione et concordia. Incolumes estote in Domino Iesu Christo, communi¹⁰ spe nostra, in Spiritu Sancto.¹¹

Cap. X. 1) *decet enim* Pal. Reg.

2) *ad visitandum illic* Pal. Reg.

3) *vobis* Pal. Reg.

4) *et presbyteros* Pal.

Cap. XI. 1) *chatopo* Reg.

2) *dehonoraverint* Pal., *dehonoraverunt* Reg.

3) *et restitui* ex Pal. Reg. ed. Veneta 1546.

4) Ezech. 33, 11. 2 Pet. 3, 9.

5) *burgium* Reg.

6) *effesiis* Pal., *epheisiis* Reg.

7) *redimat* Pal. Reg.

8) *dominus Iesus Iesus Christus* Pal.

9) *carne anima et spiritu fide dilectione et concordia* Pal. Reg.

10) *cum omni* Reg.

11) *Subscribitur Explicit ad philadelphenses* in Pal., *Explicit VI* in Reg.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΣΜΥΡΝΑΙΟΥΣ.¹

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, ἐκκλησία Θεοῦ Πατρὸς ὑψίστου καὶ τοῦ ἡγαπῆμένου υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡλεμένη ἐν παντὶ χαρίσματι, πεπληρωμένη² ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ, ἀνυστερήτω ὄσῃ παντὸς χαρίσματος, θεοπρεπεστάτη καὶ ἀγιοφόρη, τῇ ὄσῃ ἐν Σμύρνῃ τῆς³ Ἀσίας, ἐν ἀμώμῳ πνεύματι καὶ λόγῳ Θεοῦ πλεῖστα χαίρειν.

I. Δοξάζω τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν⁴ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸν δι' αὐτοῦ⁵ οὕτως ὑμᾶς σοφίσαντα· ἐνόησα γὰρ ὑμᾶς καθηλωμένους ἐν ἀκινήτῳ πίστει, ὡσπερ καθηλωμένους ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν⁶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, σαρκὶ τε καὶ πνεύματι, καὶ ἐδρασμένους ἐν ἀγάπῃ ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ· πεπληροφορημένους,⁷ ὡς ἀληθῶς, εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν⁸ Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν τοῦ Θεοῦ υἱόν, τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως, τὸν Θεὸν Λόγον, τὸν μονογενῆ υἱόν· ὄντα δὲ ἐκ γένους Δαβὶδ κατὰ σάρκα, ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου, βεβαπτισμένον ὑπὸ Ἰωάννου, ἵνα πληρωθῇ πᾶσα δικαιοσύνη ὑπ' αὐτοῦ· πολιτευσάμενον⁹ ὁσίας ἄνευ ἁμαρτίας, καὶ ἐπὶ¹⁰ Ποντίου Πιλάτου καὶ Ἡρώδου τοῦ τετράρχου καθηλωμένον ὑπὲρ ἡμῶν ἐν σαρκὶ ἀληθῶς· ἅψ' οὐ καὶ ἡμεῖς ἐσμὲν, ἀπὸ τοῦ θεομακαριστοῦ αὐτοῦ παθόντες, ἵνα ἅψ' σύσσημον εἰς τοὺς αἰῶνας, διὰ τῆς ἀναστάσεως, εἰς τοὺς ἀγίους καὶ πιστοὺς αὐτοῦ, εἴτε ἐν Ἰουδαίῃς, εἴτε ἐν ἔθνεσιν, ἐν ἐνὶ σώματι τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ.

II. Ταῦτα γὰρ πάντα ἔπαθε¹ δι' ἡμᾶς· καὶ ἀληθῶς ἔπαθεν,² καὶ οὐ δοκῆσει, ὡς καὶ ἀληθῶς ἀνέστη· ἀλλ' οὐχ ὡσπερ τινὲς τῶν ἀπίστων, ἐπαισχυνόμενοι τὴν τοῦ ἀνθρώπου πλάσιν, καὶ τὸν σταυρόν, καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον, λέγουσιν, ὅτι δοκῆσει, καὶ οὐκ ἀληθεῖα ἀνέληψε τὸ ἐκ τῆς παρθένου σῶμα, καὶ τῷ³ δοκεῖν πέπονθεν· ἐπιλαδόμενοι τοῦ εἰκότος· Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο· καὶ, Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν ἐγερω αὐτόν· καὶ, Ἐὰν ὑψωθῶ ἀπὸ τῆς γῆς, πάντας ἐκλύσω⁴ πρὸς ἑμαυτόν. Οὐκοῦν ὁ Λόγος ἐν σαρκὶ ᾤκησεν· Ἡ σοφία γὰρ ἑαυτῇ ᾤκοδόμησεν οἶκον. Ὁ Λόγος τὸν ἑαυτοῦ ναὸν, λυθέντα ὑπὸ τῶν χριστομαχῶν Ἰουδαίων, ἀνέστησε⁵ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ. Ὁ Λόγος, ὑψωθείσης αὐτοῦ τῆς σαρκὸς, κατὰ τὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ χαλκοῦν ὄφιν, πάντας εἴλκυσε πρὸς ἑαυτὸν εἰς σωτηρίαν αἰώνιον.

1) Ita V Voss., τοῦ αὐτοῦ πρὸς σμυρναίους ἐπιστολῇ ζ' BF O, in hoc quidem ἐβδόμῃ p. ζ'.

2) Ita c. FO V, πεπληροφορημένη B Voss.

3) τῆς bis in V.

4) ὑμῶν B.

5) αὐτοῦ ex B vet. Int., αὐτοῦ FO V vulg.

6) ἡμῶν om. Curetonus c. recensione brev. et vet. versione vulg. Dein Χριστοῦ om. B.

7) πεπληροφοροῦμένους O V, η in illo supra.

8) ἡμῶν om. B.

9) πολιτευσάμενος O V, quod mutandum esse censeo in πολιτευσαμένου, cum iidem Codd. etiam paulo post exhibeant καθηλωμένου p. καθελωμένον. In B vulg. πολιτευσάμενον — καθηλωμένον.

10) ἀπὸ Voss. inuitis Codd.

Cap. II. 1) ἔπαθεν O V.

2) Cum FO V ἔπαθεν p. ἔπαθε B Vulg.

3) τὸ O V, illic ad oram τῷ.

4) ἐκλύσω O, ἐκλύσω ad oram.

5) ἀνέστησεν O V.

EIUSDEM EPISTOLA AD SMYRNENSES. EX TROIA.

Ignatius, qui et Theophorus, Ecclesiae Dei Patris altissimi et dilectissimi filii eius Iesu Christi, misericordiam consecutae et gratia repletae, in fide et dilectione fundatae² et totius gratiae Deo³ decentissimae, sanctificatae,⁴ quae est in Smyrna, immacolatae spiritu⁵ et verbo Dei plurimam salutem.

I. Glorifico Deum et Patrem Domini nostri Iesu Christi, qui per seipsum vos tantum⁶ illuminavit. Agnovi enim vos perfectos esse in fide immobili, tanquam clavis⁷ affixos cruci Domini Iesu Christi, carne et spiritu, et confirmatos in caritate in sanguine Christi, et vere ad plenum instructos in Domino nostro Iesu Christo, filio Dei, primogenito totius creaturae;⁸ Deo Verbo, unigenito Filio, qui est ex genere David secundum carnem,⁹ et ex Maria virgine, baptizatus a Iohanne, ut adimpleretur in¹⁰ eo omnis iustitia. Qui¹¹ conversatus sancte sine peccato, et¹² sub Pontio Pilato et Herode Tetrarcha vere clavis confixus est pro nobis in carne. A quo et nos sumus, a divina et beata eius passione; ut tollat secum¹³ sibi coniunctos in secula per resurrectionem, ad sanctos et fideles suos, sive ad Iudaeos sive ad Gentes, in unum corpus Ecclesiae suae.

II. Haec enim omnia passus est pro nobis. Et vere passus est; non putative, sed vere, sicuti et resurrexit. Sed non sicut quidam infidelium, erubescens plasmationem hominis, et crucem, et ipsam mortem, dicunt;¹ quasi putative et non vere suscepit corpus ex virgine, et putative passus est: immemores illius qui dixit: 'Verbum caro factum est, et habitavit² in nobis.' Et iterum:³ 'Solvite templum hoc, et ego in triduo resuscitabo illud.' Et⁴ in alio loco: 'Cum exallatus fuero a terra, omnia traham⁵ ad meipsum.' Ergo Verbum in carne habitavit.⁶ Sipientia enim aedificavit sibi domum.⁷ Verbum ergo templum sui ipsius ab adversariis⁸ resolutum, resuscitavit tertia die. Verbum utique exaltata carne sua, velut illo aeneo⁹ serpente in eremo, omnes attraxit ad se ad salutem aeternam.

1) Incipit eiusdem ad smyrnenses scripta de troia per burgum Pal., Incipit VII Reg.

2) *infraudate* Pal.

3) *dei* Pal., *dono* Reg.

4) *sanctificare* Pal., ubi dein *myrna* p. *Smyrna*.

5) *in spiritu* Pal.

6) *tantum* vos ordinat Pal.

7) *clavis* mutatum in *clavos* Pal.

8) Sic Pal. Reg. ed. Veneta 1546, *naturae* nonnulli vulg. Cf. Col. 1, 15.

9) Rom. 1, 3.

10) *ab* Pal., *in eo* om. Reg. Cf. Matth. 3, 15.

11) *Qui* om. Pal. Reg.

12) *et* adscripti ex Pal. Reg.

13) *secundum* Pal., *secum* pr. man. supraadditum in Reg.

Cap. II. 1) *ducunt* erat in Pal.

2) *verbum enim caro factum est et habitabit* Pal. Cf. Io. 1, 14.

3) Io. 2, 18.

4) *et* pr. man. supraadditum in Reg., vocc. in alio loco omissis; *Et alio loco* Pal. Cf. Io. 12, 32.

5) *adtraham* Pal., *attraham* Reg., tum in utroque *me* p. *meipsum*.

6) *in carne inhabitabit* Pal., *habitavit* in carne Reg.

7) Prov. 9, 1.

8) *suis* inser. Pal. Reg. Scribendum forte *ab adversariis Iudaeis*.

9) *ereo* Pal. Reg., qui scribunt *in heremo*. Cf. Num. 21, 9. Io. 3, 14.

III. Ἐγὼ δὲ οὐκ ἐν τῷ γενῆσθαι καὶ σταυροῦσθαι γινώσκω αὐτὸν ἐν σώματι γεγονέναι μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν σαρκί' αὐτὸν οἶδα, καὶ πιστεύω ὄντα. Καὶ ὅτε πρὸς τοὺς περὶ Πέτρον ἦλθεν, ἔφη αὐτοῖς· Λάβετε, ψηλαφήσατέ με, καὶ ἴδετε, ὅτι οὐκ εἰμι δαιμόνιον ἀσώματον· πνεῦμα γὰρ σάρκα καὶ ὅσπερ οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα· καὶ τῷ Θωμᾷ λέγει· Φέρε τὸν δάκτυλόν σου ὡδὲ² εἰς τὸν τυπὸν τῶν ἡλῶν, καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου, καὶ βάλε εἰς τὴν πλευράν μου· καὶ εὐθὺς ἐπίστευσεν,³ ὡς αὐτὸς εἶη ὁ Χριστός. Διὰ καὶ Θωμᾶς φησὶν αὐτῷ· Ὁ Κύριός μου, καὶ ὁ Θεός μου. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ θανάτου κατεφρόνησαν· μικρὸν γὰρ εἰπεῖν, ὕβρισαν καὶ πληγῶν. Οὐ μὴν δὲ, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ ἐπιδειξάαι ἑαυτὸν αὐτοῖς, ὅτι ἀληθῶς ἀλλ' οὐ τῷ⁴ δοκεῖν ἐγγήγοιται· καὶ συνέφαγεν αὐτοῖς, καὶ συνέπιεν, ἄχρις ἡμερῶν ὄλων τεσσαράκοντα· καὶ οὕτω σὺν τῇ σαρκί, βλεπόντων αὐτῶν,⁵ ἀνελήφθη πρὸς τὸν ἀποστείλλαντα αὐτὸν, σὺν αὐτῇ πάλιν ἐρχόμενος μετὰ δόξης καὶ δυνάμεως. Φασὶ γὰρ τὰ λόγια· Οὗτος ὁ Ἰησοῦς, ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανὸν, οὕτως ἐλεύσεται, ὃν τρόπον ἔθεάσασθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν. Εἰ δὲ ἄνευ σώματος φασὶν ἔρχεσθαι ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος, πῶς αὐτὸν καὶ ὄψονται· οἱ ἐκκενήσαντες, καὶ ἐπιγνόντες⁶ κόψονται ἐφ' ἑαυτοῖς; ἀσωμάτων γὰρ οὔτε εἶδος, οὔτε χαρακτήρ ἐστίν, ἢ τμημα⁷ ζώου μορφῆν ἔχοντος, διὰ τὸ ἀπλοῦν τῆς φύσεως.

IV. Ταῦτα δὲ παραινῶ ὑμῖν, ἀγαπητοὶ, εἰδὼς ὅτι καὶ ὑμεῖς οὕτως ἔχετε. Προφυλάσσω δὲ ὑμᾶς ἀπὸ τῶν θηρίων τῶν ἀνθρωπομορφῶν, ἅ' οὐ μόνον ἀποστρέφεισθαι χρεῖ, ἀλλὰ καὶ φεύγειν· μόνον δὲ προσεύχεσθε⁸ ὑπὲρ αὐτῶν, ἵνα πως μετανοήσωσιν. Εἰ γὰρ τῷ⁹ δοκεῖν ἐν σώματι γέγονεν ὁ Κύριος, καὶ τῷ δοκεῖν ἐσταυρώθη, καὶ γὰρ τῷ δοκεῖν δέδεμαι. Τί δὲ καὶ ἑμαυτὸν ἐκδοτὸν δέδωκα τῷ θανάτῳ,⁴ πρὸς πῦρ, πρὸς μάχαιραν, πρὸς θηρία; Ἄλλ' οὐ τῷ⁵ δοκεῖν, ἀλλὰ τῷ ὄντι πάντα ὑπομένω διὰ Χριστόν, εἰς τὸ⁶ συμπαθεῖν αὐτῷ, αὐτοῦ με ἐνδυναμοῦντος· οὐ γὰρ μοι τοσοῦτον σθένος.

V. Ὅν τινες ἀγνοοῦντες ἠρνήσαντο, καὶ συνηγοροῦσι τῷ ψεύδει μᾶλλον ἢ τῇ ἀληθείᾳ· οὓς οὐκ ἐπεισαν αἱ προφητεῖαι, οὐδ' ὁ νόμος

Cap. III. 1) In O V distinguitur:

ἀνάστασιν. Ἐν σαρκί κτλ.

2) Ita B Cler., ὡς Voss., Cureton.; deest in O V.

3) ἐπίστευσεν dedi c. FO V ratione habita eorum, quae antecedunt et quae sequuntur, ἐπίστευσαν B vulg. et vet. Int.

4) τὸ O V, τῷ ad illius oram.

5) αὐτὸν O.

6) ὁ om. O V.

7) ὄψονται O V.

8) ἐπιγνόντες (sic) V.

9) Ita c. B FO V, σῆμα Voss.

Cap. IV. 1) οὓς O V. Haud male.

2) προσεύχεσθαι O V.

3) τὸ O V, τῷ in illius marg.

4) τί δὲ καὶ ἑμαυτὸν ἐκδέδωκα τῷ Δο (sic) θανάτῳ p. τί δὲ καὶ ἑμαυτὸν ἐκδοτὸν δέδωκα τῷ θανάτῳ V, τί δὲ ἑμαυτὸν ἐκδέδωκα τῷ — θανάτῳ (sic) O.

5) τὸ O V, in illo correctum ut ante.

6) τῷ B.

Cap. III. 1) non om. Reg.

2) natum esse Pal., ad oram Non, quod lineola inserendum monet post natum.

3) non solum Reg.

4) Luc. 24, 39.

5) dixit Reg. Cf. Io. 20, 27.

6) Io. 20, 28.

III. Ego autem non¹ solum natum eum² et crucifixum in corpore factum scio, sed etiam post resurrectionem in carne eum novi, et credo esse. Et quando ad eos, qui cum Petro erant, venit, ait illis: *Palpate me, et videte, quia non³ sum daemonium incorporeum. Spiritus enim carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.*⁴ Et Thomae dicit⁵: *Iniice digitum tuum in fixuram clavorum, et affer manum tuam, et mitte in latus meum; et noli esse incredulus, sed fidelis.*⁶ Et statim crediderunt, quia ipse erat Christus. Propter quod et Thomas ait illi⁶: *Deus meus, et Dominus meus.*⁶ Propterea ergo mortem contempserunt, parum dicentes esse,⁷ iniurias et plagas et alia nonnulla propter ipsum sustinere. Nam et postquam ostendit se eis, quia vere et non putative resurrexisset,⁸ manducavit cum eis et bibit per dies quadraginta, et sic videntibus eis assumptus⁹ est cum carne ad eum, qui miserat illum, in qua et iterum venturus est¹⁰ cum gloria et virtute, secundum quod dictum est ab Angelis ad Apostolos: *Hic Iesus,*¹¹ qui assumptus est a vobis in caelum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum ascendentem in caelum.¹² Si ergo sine corpore dicunt eum venturum esse in consummatione¹³ seculi, quomodo visuri sunt eum illi, qui compunxerunt in eum, et cognoscentes plangent inter se? Nam¹⁴ incorporalium neque species, neque figura, sed neque¹⁵ effigies quidem aliqua animalis formae haberi poterit, in qua fixura¹⁶ clavorum vel lanceae foramen appareat, propter simplicitatem naturae.

IV. Haec autem moneo vos, carissimi, sciens quia et¹ vos sic habetis. Praecustodio autem vos a bestiis hominum figuras² habentibus: quas non solum devitare, sed etiam fugere vos oportet. Tantum orate pro illis, ut³ forte poeniteant. Si enim putative in corpore fuit Dominus, et putative crucifixus est, ergo et ego putative⁴ vincitus sum. Quare autem et meipsum tradidi⁵ ad mortem, ad ignem, ad gladium, ad bestias? Sed non putative, sed vere omnia sustineo⁶ propter Christum, ad compatiendum ei, ipso me confortante, quia non est mihi tanta virtus.

V. Quem profecto¹ quidam ignorantes² negaverunt, et consentiant magis mendacio quam veritati. Quos non persuaserunt Prophetae, neque

7) *parum esse dicentes* Pal. Reg.

8) *surrexit* Pal., *resurrexit* Reg., qui pergit *manducavit cum eis per dies XL et bibit*. Ceterum cf. Act. 1, 3 et 10, 41.

9) *absumptis* Pal.

10) *est* om. Pal.

11) Act. 1, 11.

12) *Hic Iesus qui assumptus est cum carne ad eum qui miserat illum quemadmodum vidistis eum ascendentem in caelum sic veniet* Pal.

13) *consumationem* Pal. Postea cf. Zach. 12, 10. Apoc. 1, 7.

14) *cum* Pal. Reg.

15) *nec* Pal. Reg., qui pergit *effigies quidem aliquam animalis formam habere*

possit in qua figurae clavorum vel lanceae foramen apparuerat.

16) *fixura* Pal.

Cap. IV. 1) *et ex* Pal. Reg. ed. Veneta 1546.

2) *a bestiis figuras (erat figuratae)* hominum Reg.

3) *ne* Pal. Reg.

4) *Is ordo vocc. in* Pal. Reg., *et putative ego* Cureton. Dein Pal. *devinctus* p. *vincitus*.

5) *tradidit* Reg.

6) *sed vere sustineo omnia* Pal.

Cap. V. 1) *ergo* Pal. Reg.

2) *ignorantes* om. Reg.

ὁ Μωσῆως, ἀλλ' οὐδὲ μέχρι νῦν τὸ εὐαγγέλιον, ἀλλ' οὐδὲ τὰ ἡμέτερα τῶν' κατ' ἄνδρα παθήματα. Καὶ γὰρ περὶ ἡμῶν² τὸ αὐτὸ φρονοῦσι. Τί γὰρ ὠφελεῖ, εἰ ἐμὲ ἔπεινεῖ τις, τὸν δὲ Κύριόν μου βλασφημεῖ, μὴ ὁμολογῶν αὐτὸν σαρκοφόρον Θεόν; Ὁ δὲ τοῦτο μὴ λέγων, τελείως αὐτὸν ἀπῆρυνται, ὡν νεκροφόρος. Τὰ δὲ ὀνόματα αὐτῶν, ὄντα ἄπιστα, νῦν οὐκ ἔδοξέ μοι ἑγγράψαι· μηδὲ γένοιτό με αὐτῶν μνημονεύειν, μέχρις οὗ μετανοήσουσιν.³

VI. Μηδεὶς πλανασθῶ. Ἐὰν μὴ πιστεύσῃ,¹ Χριστὸν Ἰησοῦν ἐν σαρκὶ πεπολιτεῦσθαι, καὶ ὁμολογήσῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ τὸ πάθος, καὶ τὸ αἷμα, ὃ ἐξέχεεν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας, οὐ τῆς ζωῆς² αἰώνιον τεύχεται, κἂν βασιλεὺς ᾦ, κἂν ἱερεὺς, κἂν ἄρχων, κἂν ιδιώτης, κἂν δεσπότης ἢ δοῦλος, κἂν ἀνὴρ³ ἢ γυνή. Ὁ χωρῶν χωρεῖτω, ὁ ἀκούων ἀκουέτω. Τόπος, καὶ ἀξίωμα, καὶ πλοῦτος μηδένα φυσιοῦτω· ἀδοξία, καὶ πενία,⁴ μηδένα ταπεινοῦτω· τὸ γὰρ ὄλον⁵ ἐστὶν πίστις ἢ εἰς Θεόν, καὶ ἢ εἰς Χριστὸν ἐλπὶς, ἢ τῶν προσδοκωμένων ἀγαθῶν ἀπόλαυσις, ἀγάπη τε περὶ τὸν Θεὸν καὶ τὸ ὁμόφυλον· Ἀγαπήσεις⁶ γὰρ Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου,⁷ καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν· καὶ ὁ Κύριος φησὶν· Ἄβτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, τὸ γινώσκειν τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέσειλεν Ἰησοῦν Χριστόν· καὶ Ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους· ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὄλος ὁ νόμος καὶ ὁ προφήται κρέμανται. Καταμάθετε οὖν τοὺς ἐτεροδοξοῦντας, πῶς νομοθετοῦσιν ἄγνωστον εἶναι τὸν Πατέρα τοῦ Χριστοῦ· πῶς ἄπιστον ἔχθραν μετ' ἀλλήλων ἔχουσιν.⁸ Ἀγάπης αὐτοῖς οὐ μέλει, τῶν προσδοκωμένων ἀλογοῦσι, τὰ παρόντα ὡς ἐστῶτα λογίζονται, τὰς ἐντολάς παραφῶσι, χήραν καὶ ὄρφανὸν περιορῶσιν, θλιβομένων διακτύπουσι,⁹ δεδεμένον γελῶσι.

VII. Τὸν σταυρὸν ἐπαισχύνονται, τὸ πάθος χλευάζουσι, τὴν ἀνάστασιν κομψοδοῦσιν.¹ Ἐγγονοί² εἰσι τοῦ ἀρχεκάκου πνεύματος, τοῦ τὸν Ἀδὰμ διὰ τῆς γυναικὸς τῆς ἐντολῆς ἐξώσαντος,³ τοῦ τὸν Ἄβελ διὰ τοῦ Κάιν ἀποκτείναντος, τοῦ τῷ Ἰαὼ ἐπιστρατεύσαντος, τοῦ κατηγοροῦντος Ἰησοῦ τοῦ υἱοῦ⁴ Ἰωσεδέκ, τοῦ ἐξαιτησαμένου σινιασθῆναι τῶν

Cap. V. 1) Sic B F O V, τὰ Voss.

2) ἡμῶν c. O V vet. Int., ὑμῶν B Voss.

3) μετανοήσουσιν c. O V, μετανοήσωσιν vulg., vet. Int., μετανοήσωσι F. Confidit absque dubio.

Cap. VI. 1) πιστεύσει et mox ὁμολογήσει O V.

2) οὐ τῆς ζωῆς B vet. Int. Voss., ὅτι ζωῆς O V Cler.

3) κἂν ἀνὴρ B vet. Int.; deest in F O V ap. Voss. et in textu Cler.

4) πένηα O V.

5) ὄλων B. Subinde ἐστὶν O V, ἐστὶ B vulg.

6) ἀγαπήσεις O V, illic mutatum in ἀγαπήσεις.

7) Recepi vocc. καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, ex O V; desunt in B F vulg. vet. Int.

8) Allatius post ἔχουσιν colon, quod sequitur in recensione breviori, ex Med. in hunc modum marg. Cod. B inscripsit: περὶ ἀγάπης οὐ μέλει αὐτοῖς, οὐ περὶ χήρας, οὐ περὶ ὄρφανου, οὐ περὶ θλιβομένου, οὐ περὶ δεδομένου, οὐ περὶ λελυμένου, οὐ περὶ πεινῶντος, οὐ περὶ διψῶντος. Ἐυχαριστίας καὶ προσευχῆς ἀπέχονται, διὰ τὸ μὴ ὁμολογεῖν τὴν εὐχαριστίαν σάρκα εἶναι τοῦ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν παθοῦσαν τῷ ... τῇ χρηστότητι ὁ πατὴρ ἠγειρεν. 9) περιορῶσιν, θλιβομένων δια-

Lex Moysi; sed nec nunc usque Evangelium, nec nostrae speciales passionēs.³ Nam et de nobis hoc ipsum sentiunt. Quid enim me iuvat, si me quis laudaverit, Dominum autem meum blasphemaverit;⁴ si non eum confessus fuerit⁵ incarnatum esse Deum?⁶ Hoc autem qui non dixerit, perfecte eum negat, sicut mortuum baiulans. Nomina vero eorum infidelia non⁷ est mihi nunc visum scribere; sed neque contingat mihi, ut mentionem eorum faciam, donec poeniteant.

VI. Nemo seipsum seducat. Si enim non crediderit, Christum Iesum in carne fuisse conversatum, et confessus fuerit crucem eius, et passionem, et sanguinem, quem effudit² pro mundi salute, vitam aeternam non consequetur, sive rex fuerit, sive sacerdos, seu princeps, seu⁸ privatus, seu dominus, sive servus, seu⁴ vir, sive mulier. Qui capit, capiat, et qui audit, audiat.⁶ Locus ergo et dignitas atque divitiae neminem inflent; ignobilitas et paupertas nullum humiliet; sed cum his omnibus fides sit in Deum et in Christum, et spes fruitionis⁶ futurorum bonorum, cum dilectione, quae est circa Deum et circa proximum. Diliges enim Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et proximum tuum sicut teipsum.⁷ Sed et Dominus dicit: Haec est⁸ vita aeterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Iesum Christum.⁴ Et illud Iohannis:⁹ Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem. In his enim duobus mandatis tota lex pendet, et Prophetarum.¹⁰ Discite ergo eos, qui taliter¹¹ docent, quomodo legem ponunt, incognitum esse Patrem Christi praedicantes, quomodo etiam infidelem inimicitiam cum invicem habent. Dilectionem enim futurorum negligunt, praesentia dissimulant, quae ventura sunt tanquam praesentia¹² esse putant, et tanquam somnium et phantasmam existimant: mandata contempnunt, viduam et orphanum despiciunt, tribulatum respuunt,¹³ vincitum derident.

VII. Crucem erubescunt, passionem deludunt, resurrectionem frustrant.¹ Huiusmodi omnes nepotes sunt illius inveterati malorum nequissimi² spiritus, qui et Adam per mulierem mandatum transgredi persuasit, qui et Abel per Cain occidit, qui et Iob decipere conatus est, qui et Iesu filio Iosedech resistere temptavit, qui et Apostolorum fidem sub-

πίουσι dedi c. Ο V p. περιωῶσι, ελιβόμενον διαπτύουσι B vulg. Ex Cod. F mihi notatur παρορῶσι. ελιβόμενων διαπτύουσι. Subinde δεθεμελῶν V.

Cap. VII. 1) κομοδοῦσιν Ο V.

2) ἔχονοί B.

3) ἐξεώσαντος Ο V.

4) τῶ Ο V.

3) *passiones speciales* inv. Reg.

4) *blasphemaverit* scr. Reg.

5) *fuerit* om. Reg.

6) *dominum* Reg.

7) *non supra* add. in Reg.

Cap. VI. 1) Is ordo vocc. in Pal. Reg. ed. Veneta 1546, *Iesum Christum* vulg.

2) *effundit* Pal.

3) *sive* Pal. Reg.

4) *sive* Reg.

5) Matth. 19, 12. 13, 43.

6) *fruitionibus* Pal.

7) Luc. 10, 27.

8) *est enim* Pal. Reg. Ceterum cf.

Io. 17, 3.

9) Io. 13, 34.

10) Matth. 22, 40.

11) *f. aliter*. Cur.

12) *n̄ instantia* (sic) p. *praesentia*

Pal. Reg.

13) *despiciunt* Reg., ubi subinde *vincitum despiciunt* (subnotatum) *derident*.

Cap. VII. 1) *frustrant* Reg.

2) *nequissimi* accessit ex Pal.

ἀποστόλων τὴν πίστιν, τοῦ τὸ⁵ Ἰουδαϊκὸν πληθος ἐπεγείραντος τῷ Κυρίῳ, τοῦ καὶ νῦν ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας, ὧν ὄυεται ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ὁ δεηθεὶς μὴ ἐκλείπειν τὴν πίστιν τῶν ἀποστόλων, οὐχ ὡς μὴ αὐταρκῶν φυλάξει αὐτὴν, ἀλλ' ὡς χαίρων τῇ τοῦ Πατρὸς ὑπεροχῇ. Πρέπον⁶ οὖν ἐστίν, ἀπέχεσθαι τῶν τοιούτων, καὶ μῆτε κατ' ἴδιαν⁷ περὶ⁸ αὐτῶν λαλεῖν, μῆτε κοινῇ, προσεχειν δὲ νόμῳ καὶ προφήταις, καὶ τοῖς εὐαγγελισαμένοις ὑμῖν τὸν σωτήριον λόγον.

VIII. Ὅτι δὲ δυσανήμους αἰρέσεις καὶ τοὺς τὰ σχίσματα ποιού-
τας φεύγετε, ὡς ἀρχὴν κακῶν. Πάντες τῷ ἐπισκόπῳ ἀκολουθεῖτε, ὡς
ὁ Χριστὸς Ἰησοῦς τῷ Πατρὶ· καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ δὲ, ὡς τοῖς ἀπο-
στόλοις· τοὺς δὲ διακόνους ἐντρέπεσθε, ὡς Θεοῦ ἐντολὴν διακονοῦντας.
Μηδεὶς χωρὶς ἐπισκόπου τι πρᾶστέτω τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ἐκκλησίαν.
Ἐπίσημη βεβαία εὐχαριστία¹ ἡγείσθω, ἢ ὑπὸ τῶν² ἐπίσκοπον οὐσα, ἢ ᾧ
ἂν αὐτὸς ἐπιτρέψῃ³. Ὅπου ἂν φανῇ ὁ ἐπίσκοπος, τὸ πληθος ἔστω
ᾧσπερ ὅπου ὁ Χριστὸς, πᾶσα ἡ οὐράνιος στρατία παρεστήκειν, ὡς ἀρχι-
στρατήγῳ τῆς δυνάμεως Κυρίου, καὶ διανομῇ πάσης νοητῆς φύσεως.
Οὐκ ἔξόν ἐστὶ⁴ χωρὶς ἐπισκόπου οὔτε βαπτίζειν, οὔτε προσφέρειν, οὔτε
θυσίαν⁵ προσκομίζειν, οὔτε δοχὴν ἐπιτελεῖν· ἀλλ' ὃ ἂν ἐκείνῳ δοκῇ
κατ' εὐαρέστησιν Θεοῦ, ἵνα ἀσφαλὲς⁶ ἢ καὶ βέβαιον πᾶν, ὃ ἂν πρᾶσ-
σῃτε.⁷

IX. Εὐλόγον ἐστὶ λοιπὸν ἀνανῆψαι ἡμᾶς, ὡς ἔτι καιρὸν ἔχομεν
εἰς Θεὸν μετανοεῖν· ἐν γὰρ τῷ ἄδῃ οὐκ ἔστιν ὁ ἐξομολογούμενος· Ἰδοὺ
γὰρ ἄνθρωπος, καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ πρὸ προσώπου αὐτοῦ. Τίμα, φησὶν,
ὕβρι τὸν Θεόν, καὶ βασιλέα· ἐγὼ δὲ φημί· Τίμα μὲν τὸν Θεόν, ὡς
αἰτιον τῶν ὅλων καὶ Κύριον· ἐπίσκοπον δὲ, ὡς ἀρχιερέα, Θεοῦ εἰκόνα
φοροῦντα, κατὰ μὲν τὸ ἀρχεῖν, Θεοῦ, κατὰ δὲ τὸ ἱερατεῦν, Χριστοῦ·
καὶ μετὰ τούτων, τιμᾶν χρῆ καὶ βασιλέα. Οὔτε γὰρ Θεοῦ τις κρείττων,
ἢ παραπλήσιος ἐν πᾶσι τοῖς οὐσί¹· οὔτε δὲ ἐν ἐκκλησίᾳ ἐπίσκοπου τι
μείζον ἱερωμένου Θεῷ ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου παντὸς σωτηρίας· οὔτε
βασιλέως τις παραπλήσιος ἐν ἀρχουσιν, εἰρήνην καὶ εὐνομίαν τοῖς ἀρ-
χομένοις προτανεύοντος. Ὁ τιμῶν ἐπίσκοπον, ὑπὸ Θεοῦ τιμηθήσεται·
ᾧσπερ οὖν ὁ ἀτιμᾶζων αὐτὸν, ὑπὸ Θεοῦ κολασθήσεται. Εἰ γὰρ ὁ
βασιλεῦσι μὲν ἐπεγειρόμενος,¹ κολάσεως ἄξιός δικαίως² γενήσεται, ὡς
γε παραλύων τὴν κοινὴν εὐνομίαν· πόσω δοκεῖτε χειρόνος³ ἀξιωθήσεται
τιμωρίας, ὁ ἄνευ ἐπισκόπου τι ποιεῖν προαιρούμενος, καὶ τὴν ὁμόνοιαν
διασπᾶν, καὶ τὴν εὐταξίαν συγχέων; ἱερωσύνῃ γὰρ ἐστὶ τὸ πάντων⁴

5) τοῦτο ρ τοῦ τὸ V.

6) πρέπων V.

7) κατ' ἴδιαν scr. O.

8) Ita BF OV, μετ' Voss.

Cap. VIII. 1) εὐχαριστία O V.

2) τῶν O, τὸν ad. oram.

3) ἐπιτρέψει O V.

4) ἐστὶν O V.

5) οὐσίαν O V. Quae varia lectio fere
monet, ut huius passus auctorem illo tem-
pore vixisse statuamus, quo in Ecclesia
nota illa controversia de οὐσία fervebat
eamque vocem p. θυσία introduxisse.

6) ἀσφαλὲς V.

7) ὃδ' ἂν πρᾶσσετε O V.

Cap. IX. 1) ὁ βασιλεῦσι μὲν ἐπε-
γειρόμενος dedi ex O, in cuius quidem
textu est ut in V ὁ βασιλεῦσι μὴ ἐπε-
γειρόμενος, sed μὲν in marg.; ὁ βασι-
λεῦσιν ἐπεγειρόμενος B vulg., ὁ βασι-
λεὺς μὲν ἐπεγειρόμενος V.

2) ἀξίως καὶ δικαίως p. ἄξιός δι-
καίως O V.

3) χειρόνος O V, in hoc prius χεί-
ρονως.

vertere voluit, qui³ Iudaeorum multitudinem adversus Dominum suscitavit, qui⁴ et nunc operatur in filiis diffidentiae, a quibus eruat nos Dominus Iesus Christus, qui Patrem deprecatus est,⁵ ut non deficeret fides Apostolorum: non quod non sufficeret custodire eam; sed tanquam gaudens de Patris eminentia, ipsum pro eis deprecatus est. Dignum est ergo, a talibus abstinere, et neque proprium cum his, neque commune habere colloquium,⁶ sed intendere Legi et Prophetis, et evangelizantibus⁷ vobis salutare verbum.

VIII. Nefandas vero haereses et schismata facientes¹ fugite, sicut principatum malorum. Omnes Episcopum sequimini, sicut Iesus Christus Patrem; Presbyteros, sicut Apostolos: Diaconos autem veneramini, sicut mandato Dei ministrantes. Nemo praeter Episcopum aliquid agat eorum, quae ad Ecclesias pertinent. Firma Eucharistia reputetur, quae ab Episcopo concessa fuerit. Ubi Episcopus praesens fuerit, illuc et plebs congregetur: sicuti et ubi Christus est, omnis militia caelestis² adest tanquam principi militiae virtutis Domini, et ipse est dispensator totius intelligibilis naturae. Propterea non licet sine Episcopo neque offerre, neque sacrificium immolare, neque Missas celebrare:³ sed si ei visum fuerit, secundum beneplacitum Dei; tunc demum tutum et firmum⁴ erit.

IX. Ergo omnia, quaecumque agitis et facitis,¹ iam mutabilia sunt: ut corrigamus nos in Deo, cum tempus habemus poenitendi. Quod enim incertum est, non habet confessionem. „Ecce² enim homo,“ inquit, „et opera eius coram eo.“³ Sicut scriptum est:⁴ „Honora,“ inquit, „filii Deum et Regem.“ Ego autem dico: Honorate⁵ quidem Deum, ut⁶ auctorem omnium et Dominum; Episcopum autem tanquam principem sacerdotum, imaginem Dei ferentem: principatum quidem secundum Deum; sacerdotium vero secundum Christum. Et post hunc honorare oportet etiam Regem.⁷ Nemo enim potior est Deo, neque similis ei: neque Episcopo in Ecclesia honorabilior, sacerdotium Deo gerenti⁸ pro mundi salute. Neque regi quis similis est in exercitu, pacem et benevolentiam omnibus principibus cogitanti. Qui enim honorat⁹ Episcopum, a Deo honorabitur: et qui dehonorerit eum, a Deo dampnabitur. Si enim quis contra Regem insurgens dampnatione dignus est, quomodo ille evadere ultionem poterit,¹⁰ qui praeter Episcopum aliquid egerit? Sacer-

4) πάντων Ὁ V, illic ad oram πάντων.

4) firmum et tutum ordinat Pal.

3) Zach. 3, 1.

4) qui ex Pal., ubi quidem fuisse videtur et, quod exh. Reg. vulg.

5) Eph. 2, 2.

6) Luc. 22, 32.

7) colloquium habere transp. Reg. In Pal. habes: neque cum mulieribus eorum habere (vocc. eorum habere man. sec. add.) colloquium.

8) evangelicantibus Pal.

Cap. VIII. 1) facientibus Pal.

2) celestis militia Reg.

3) In Reg. Dochen caenam celebrare man. sec. ad oram.

Cap. IX. 1) Vocc. et facilis om. Pal., qui subinde tam rationalia sint; in Reg. iam rationalia sunt.

2) Et ecce Pal. Cf. Esai. 62, 11.

3) eo om. Pal.

4) Prov. 24, 21.

5) honorare Pal. Reg.

6) et Pal. Reg.

7) In Pal. notula differentia inter episcopum et regem sec. man. in marg.

8) gerenti deo inv. Pal. Reg.

9) honorat ex Pal. Reg. ed. Veneta 1546 p. honoraverit vulg.

10) ille ultionem evadere poterit Pal., ultionem ille evadere poterit Reg.

ἀγαθῶν ἐν ἀνθρώποις ἀναβεβηκός· ἧς ὁ καταμανεῖς, οὐκ ἀνθρώπων ἀτιμᾷζει, ἀλλὰ Θεὸν, καὶ Χριστὸν Ἰησοῦν, τὸν πρωτότοκον, καὶ μόνον τῆ φύσει τοῦ Πατρὸς ἀρχιερέα. Πάντα οὖν ὑμῖν μετ' εὐταξίας ἐπιτελεῖσθω ἐν Χριστῷ. Οἱ λαϊκοὶ τοῖς διακόνους ὑποτασσέσθωσαν· οἱ δᾶκονοι τοῖς πρεσβυτέροις· οἱ πρεσβύτεροι τῷ ἐπισκόπῳ· ὁ ἐπίσκοπος τῷ Χριστῷ, ὡς αὐτὸς τῷ Πατρὶ. Κατ' ἐμὲ⁵ ἀνεπαύσατε, ἀδελφοί, καὶ ὑμᾶς Ἰησοῦς ὁ Χριστός. Ἀπόντα με καὶ παρόντα⁶ ἠγαπήσατε· ἀμείψεται ὑμᾶς ὁ Θεός, δι' ὃν ταῦτα εἰς τὸν δέσμιον αὐτοῦ ἐνεδείξασθε. *Εἰ γὰρ καὶ μὴ εἰμι ἱκανός, ἀλλὰ τὸ τῆς προθυμίας ὑμῶν μέγα· Ὁ τιμῶν γὰρ προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου, μισθὸν προφήτου λήψεται· δηλονότι· καὶ ὁ τιμῶν δέσμιον Ἰησοῦ Χριστοῦ μαρτύρων λήψεται μισθόν.*

X. Φίλινα καὶ Γαῖον καὶ Ἀγαθόποδα, οἱ ἐπηκολούθησάν μοι εἰς λόγον Θεοῦ, διάκονοι Χριστοῦ ὄντες, καλῶς ἐποιήσατε ὑποδεξάμενοι ὡς διακόνους Χριστοῦ· οἱ καὶ σφόδρα εὐχαριστοῦσι τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ ὑμῶν, ὅτι αὐτοὺς ἀνεπαύσατε κατὰ πάντα τρόπον. Οὐδὲν ὑμῖν παραλογισθήσεται, ὡν εἰς αὐτοὺς ἐποιήσατε· δῶή ὑμῖν ὁ Κύριος εὐρεῖν ἔλεος παρὰ Κυρίου ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. Ἀντίψυχον ὑμῶν τὸ πνεῦμά μου καὶ τὰ δεσμά μου, ἃ οὐχ ὑπερηφανήσατε· οὐδὲ ἐψησχύνθητε· διὸ οὐδὲ ὑμᾶς ἐπαισχυνθήσεται ἡ τελεία ἐκκλησία, Ἰησοῦς ὁ Χριστός.

XI. Αἱ προσευχαὶ ὑμῶν ἤγγισαν εἰς τὴν Ἀντιοχείαν ἐκκλησίαν, καὶ εἰρηνεύεται· ὅθεν δεδεμένος πάντας ἀσπάζομαι, οὐκ ὦν ἄξιός ἐκείθεν ἔσχατος αὐτῶν ὧν· κατὰ δὲ θέλημα τοῦ Θεοῦ⁷ κατηξιώθη, οὐκ ἐκ συνειδήσεως ἐμῆς, ἀλλ' ἐκ χάριτος Θεοῦ· ἦν εὐχομαι τελείαν μοι δοθῆναι, ἵνα ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑμῶν Θεοῦ ἐπιτύχω. Ὅπως οὖν ὑμῶν τὸ ἔργον τέλειον γένηται ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ, πρέπει εἰς Θεοῦ τιμὴν, χειροτονησά τὴν ἐκκλησίαν ὑμῶν θεοπροσβύτην, εἰς τὸ γενόμενον ἐν Συρίᾳ συγχαρῆναι αὐτοῖς, ὅτι εἰρηνεύουσι, καὶ ἀπέλαβον τὸ ἴδιον μέγεθος, καὶ ἀπεκατεστάθη αὐτοῖς τὸ ἴδιον σωματίον. Ὁ ἐφάνη μοι ἄξιον, τοῦτο ἐστίν, ὥστε πέμψαι τινὰ τῶν ὑμετέρων μετ' ἐπιστολῆς, ἵνα συνδοξάσῃ⁸ τὴν κατὰ Θεὸν αὐτοῖς γενομένην εὐδίαν,⁹ καὶ ὅτι λιμένος εὐόρμου τετύχηκα, Χριστοῦ, διὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν. Τέλειοι ὄντες, τέλεια καὶ φρονεῖτε· θέλουσι γὰρ ὑμῖν εὖ πράττειν, καὶ ὁ Θεὸς ἔτοιμός ἐστιν⁵ εἰς τὸ παρασχεῖν.

5) Dedi κατ' ἐμὲ p. καθὸ με vulg.

In B F O καθὰ με, V καθάμε (sic),

6) με add. O V.

7) δηλονότι F O V, δηλον ὅτι B vulg., ap. Vossium c. signo distinctionis minime interposito.

Cap. X. 1) ὑπεραφανήσατε B, ὑπερ-φρανεύσατε O V. Voc. subseqq. οὐδὲ ἐψησχύνθητε des. in O; ἐπαισχύνθητε scr. V.

Cap. XI. 1) εἰρηνεύετε O V.

2) κατὰ θέλημα p. κατὰ δὲ θέ-
λημα τοῦ Θεοῦ B O V. Etiam Codd. C.I.
breviorem recensionem exhibentes vocc.
τοῦ Θεοῦ repudiant.

3) συνδοξάσει O V, illic correctum.

4) εὐδέταν O V.

5) ἔτοιμους p. ὁ Θεὸς ἔτοιμός
ἐστίν O V, in illo ὁ Θεὸς ἔτοιμός εἰς
in marg. Etiam in B ἐστίν deest.

11) Sacerdotium est summa Pal., Sa-
cerdotium enim summa Reg.

dotium enim summa est¹¹ omnium honorum, quae in hominibus constant: quod¹² si quis dehonorerit, Deum dehonorat, et Dominum Iesum Christum¹³ primogenitum totius creaturae, et solum natura principem sacerdotum Dei. Omnia vobis bene¹⁴ ordinate, quae¹⁵ mandata sunt in Christo. Laici Diaconis subditi sint;¹⁶ Diaconi Presbyteris:¹⁷ Presbyteri Episcopo; Episcopus Christo, sicut ipse Patri. Secundum quod vos¹⁸ me refecistis, fratres, et vos Dominus Iesus Christus.¹⁹ Absentem me et praesentem dilexistis: retribuet vobis Deus, propter quem²⁰ tanta in vinculo eius ostendistis. Et si quidem non sum sufficiens, sed tamen devotio vestra grandis est. Si quis enim honoraverit Prophetam in nomine Prophetarum, mercedem Prophetarum accipiet.²¹ Manifeste et qui honorat vinculum Christi Iesu, mercedem martyrum accipiet.²²

X. Philonem et Gaium et Agathopum, qui me sequuntur in verbo Dei, qui sunt ministri Christi, bene fecistis suscipere eos sicut ministros Dei: qui et maximas gratias agunt Domino pro vobis, quia¹ refecistis eos omnibus modis.² Nichil vobis reputabitur ad peccatum de his, quae eis impendistis. Det vobis Dominus invenire misericordiam apud Dominum in illa die.³ Pro animabus vestris spiritus meus et vincula mea sint,⁴ quae non spreveritis, et⁵ non erubuitis. Haec est perfecta spes in Christo Iesu.

XI. Orationes vestrae appropinquarunt¹ ad Antiochenam Ecclesiam, cui et pacifici estis. Unde et vinculus omnes saluto. Unde² et non sum dignus esse ultimus eorum; sed secundum Dei voluntatem dignus effectus sum, non ex mea providentia, sed ex gratia Dei. Quam opto perfectam mihi tribui, ut per vestras orationes Deum merear adipisci, ut opus meum³ perfectum sit in caelo et in terra. Decet ergo vos in honorem Dei, curam gerere Deo dignae Ecclesiae, quae est in Syria, et congratulari eis, quia pacifici sunt, et perceperunt⁴ suam magnificentiam, et restituta est eis in corpore eorum.⁵ Sed mihi visum est, mittere aliquem vestrum illuc cum Epistola, ut glorificent tranquillitatem, quae eis secundum Deum contigit et quietem. Ego vero⁶ merui portum tutissimum in Christo orationibus vestris. Cum sitis perfecti, perfecta cogitate, sapite, sentite. Volentibus enim vobis bene agere, etiam Deus paratus est vobis praestare.

12) quem Pal. Reg.

13) Christum des. in Pal. Reg. Cf. Coloss. 1, 15.

14) Sic ex Pal. Reg., bene vobis vulg.

15) quae deest in Pal. Reg.

16) diaconis sint subditi Pal.

17) Ita C Pal. Reg. ed. Veneta 1546, Presbytero nonnulli vulg.

18) vos om. Pal. Reg.

19) reficiat man. sec. supraadd. in Pal.

20) quod Reg.

21) Matth. 10, 41.

22) percipiet Pal. Reg.

Cap. X. 1) quoniam Pal. Reg.

2) Vocc. omnibus modis om. Pal. omnimodis exh. Reg.

3) in die illa Reg. Ceterum cf. 2 Tim. 1, 18.

4) sint supraadd. in Reg.

5) et quae al. Reg.

Cap. XI. 1) appropinquaverunt Pal., ubi subinde ad antiochiam ecclesiam.

2) Unde om. Pal.

3) vestrum Pal. Reg. ed. Veneta 1546, ut textus gr.

4) pepercerunt Reg.

5) ipsorum Pal. Reg.

6) vero non est in Pal. Reg.

XII. Ἀσπάζεταιται ὑμᾶς ἡ ἀγάπη τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν τῶν ἐν Τρω-
 ᾶδι· ὄθεν καὶ γράφω ὑμῖν διὰ Βούργου, ὃν ἀπεστείλατε μετ' ἐμοῦ
 ἅμα Ἐφεσίοις, τοῖς ἀδελφοῖς¹ ὑμῶν· ὃς κατὰ πάντα με ἀνέπαυσεν.²
 Καὶ ὄφελον πάντες αὐτὸν ἐμμοῦντο, ὄντα ἐξεμπλάριον Θεοῦ διακονίας.
 Ἀμείψεται αὐτὸν ἡ χάρις τοῦ Κυρίου κατὰ πάντα. Ἀσπάζομαι τὸν
 ἀξιόθεον ἐπίσκοπον ὑμῶν Πολύκαρπον, καὶ τὸ θεοπρεπὲς πρεσβυτέριον,
 καὶ τοὺς χριστοφόρους³ διακόνους τοὺς συνδούλους μου,⁴ καὶ τοὺς
 κατὰ ἄνδρα καὶ κοινῇ πάντας, ἐν ὀνόματι Χριστοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς
 σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ τῷ αἵματι, πάθει τε καὶ ἀναστάσει, σαρκικῇ τε
 καὶ πνευματικῇ, ἐνότητι Θεοῦ καὶ ὑμῶν. Χάρις ὑμῖν, ἔλεος, εἰρήνη,
 ὑπομονὴ διὰ παντὸς ἐν Χριστῷ.

XIII. Ἀσπάζομαι τοὺς οἴκους τῶν ἀδελφῶν μου, σὺν γυναιξὶ καὶ
 τέκνοις, καὶ ἀειπαρθένους¹ καὶ τὰς χήρας. Ἐφώσθη μοι ἐν δυνάμει
 Πνεύματος. Ἀσπάζεταιται ὑμᾶς Φίλων ὁ² συνδιάκονος, ὁ ὢν σὺν ἐμοί.
 Ἀσπάζομαι τὸν οἶκον Γαυίας, ἣν εὐχομαι ἡδραῖσθαι πίστει καὶ ἀγάπῃ
 σαρκικῇ τε καὶ πνευματικῇ. Ἀσπάζομαι Ἀλκην, τὸ ποθητὸν μοι ὄνομα,
 καὶ Λάφνον τὸν ἀσύγκριτον, καὶ Εὐτεκνον, καὶ πάντας κατ' ὄνομα.³
 Ἐφώσθη ἐν χάριτι Θεοῦ καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, πεπληρω-
 μένοι Πνεύματος Ἁγίου καὶ σοφίας θείας καὶ ἱεράς.

Cap. XII. 1) συναδελφοῖς B O V.
 2) ἀνέπαυσεν O V, ἀνέπαυσε B F
 vulg.

3) χρηστοφόρους V.

4) Vocc. τοὺς συνδούλους μου si-
 cuti καὶ ante κοινῇ des. in O V.

Cap. XIII. 1) ἀειπαρθένους O V.
 Deinde τὰς ante χήρας om. B.

2) ὁ B.

3) κατὰ ὄνομα B.

In fine V: τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος
 Ἰγνατίου ἐπιστολὴ πρὸς σμυρνεύς.

XII. Salutatio vos dilectio fratrum vestrorum, quae est in Troia: unde et scribo vobis per Burgum, quem misistis mecum una cum Ephesiis, fratribus vestris: qui me refecit in omnibus. Et debuerant quidem omnes eum imitari,¹ quia exemplum est ministerii Dei. Retribuetur² ei gratia Domini in omnibus. Saluto Deo dignum Episcopum vestrum Polycarpum, et Deo decentissimum Presbyterium, et Christiferos Diaconos conservos meos:³ et specialiter et generaliter omnes in nomine Iesu Christi, et in carne eius, et in sanguine ipsius,⁴ et in passione et in resurrectione carnali et spirituali, in unitate Dei et vestra. Gratia vobis et misericordia, pax⁵ et patientia in omnibus in Christo.

XIII. Saluto domos fratrum meorum, cum uxoribus et filiis, sed et virgines et viduas. Incolumes estote in virtute Dei Patris. Salutatio vos Philon condiaconus, qui est mecum. Saluto domum Gaviae, quam opto firmari in fide¹ et dilectione carnali et spirituali.² Saluto Alcen,³ desiderabile mihi nomen, et Daphnum⁴ incomparabilem et bonum filium, et omnes nominatim. Incolumes estote in gratia Dei Domini nostri Iesu Christi, repleti Spiritu Sancto et sapientia sancta atque divina.⁵ Amen.

Cap. XII. 1) imitari omnes p. omnes eum imitari Reg.

2) Retribuet Reg.

3) Christoforum (erat Christoforus) diaconos conservos meos (erat diaconus conservus meus) Pal., et christoforus diaconus conservus meus Reg. p. et Christiferos Diaconos conservos meos vulg.

4) ipsius om. Pal.

5) et pax Pal.

Cap. XIII. 1) in christo fide exh. Reg.

2) spiritali Pal.

3) alcen Pal., ambigo de Reg.

4) dasnumin Pal. dasnumin Reg.

5) individua Reg. Subsequens Amen non est in Pal. Reg. Illic Explicit ad smyrnenses, heic Explicit VII.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΡΟΣ ΠΟΛΥΚΑΡΠΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΣΜΥΡΝΗΣ.¹

Ἰγνάτιος ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας, ὁ καὶ μάρτυς Ἰησοῦ Χριστοῦ, Πολυκάρπῳ ἐπισκόπῳ ἐκκλησίας Σμυρναίων, μᾶλλον ἐπισκοπῆ-
μένῳ ὑπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ κυρίου² Ἰησοῦ Χριστοῦ, πλείστα
χαίρειν.

I. Ἀποδεχόμενος τὴν ἐν Θεῷ σου γνώμην ἠδρασμένην ὡς ἐπὶ
πέτραν ἀκίνητον, ὑπερδοξάζω καταξιώθεις τοῦ προσώπου σου τοῦ ἀμώ-
μου, οὐ ὀναίμην ἐν Θεῷ. Παρακαλῶ σε ἐν χάριτι, ἣ ἐνδεδῦσαι, προσ-
θεῖναι³ τῷ δρόμῳ σου, καὶ πάντας παρακαλεῖν, ἵνα σώζωνται.⁴ Ἐκ-
δίξει σου τὸν τόπον ἐν πάσῃ ἐπιμελείᾳ, σαρκικῇ τε καὶ πνευματικῇ.⁵
Τῆς ἐνώσεως φρόντιζε, ἧς οὐδὲν ἄμεινον⁶ πάντας βίασταζε, ὡς καὶ
σὲ ὁ Κύριος· πάντων ἀνέχου ἐν ἀγάπῃ, ὥσπερ καὶ ποιεῖς· προσευχαῖς
σκόλαζε ἀδιαλείπτως· αὐτοῦ σύνεσιν πλείονα, ἧς ἔξεις· γρηγόρει, ἀκολ-
ρητον πνεῦμα κεκτημένος· τοῖς κατὰ ἄνδρα κατὰ ὁμοίθειαν λάλεε Θεοῦ.
παντῶν τὰς νόσους βίασταζε ὡς τέλειος ἀθλητῆς, ὡς καὶ ὁ Κύριος
πάντων· αὐτὸς γὰρ, φησί, τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβεν,⁷ καὶ τὰς νό-
σους ἡμῶν ἐβίαστασεν. Ὅπου πλείων⁸ κόπος, πολὺ κέρδος.

II. Καλοὺς μαθητὰς ἐὰν φιλῆς, χάρις σοι οὐκ ἔστιν·¹ μᾶλλον δὲ
τοὺς λοιμοτέρους ἐν πραύτητι ὑπότασσε. Οὐ πᾶν τραῦμα τῇ αὐτῇ
ἐμπίλαστρω² θεραπεύεται· τοὺς παροξυσμοὺς ἐμβροχαῖς³ παῦε. Φρό-
νιμος⁴ γίνου ὡς ὄφις⁵ ἐν πᾶσιν, καὶ ἀκέραιος⁶ εἰσαεὶ ὡς ἡ περιστερά.
Διὰ τοῦτο ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος εἰ, σαρκικὸς καὶ πνευματικὸς, ἵνα
τὰ φαινόμενα σοι εἰς πρόσωπον ἐπανορθώσης,⁷ τὰ δὲ ἀόρατα αὐτῆς,
ἵνα σοι φανερωθῆι⁸ ἵνα μηδὲν σοι λείπῃ, καὶ παντὸς χαρίσματος πε-
ρισσεύης. Ὁ καιρὸς ἀπαιτεῖ σε εὐχέσθαι. Ὡσπερ γὰρ κυβερνήτῃ ἄνε-
μος συμβάλλεται, καὶ ὡς νηὶ χειμαζομένη λιμένες εὐθετοὶ εἰς σωτηρίαν,
οὕτω καὶ σοὶ ἡ εὐχὴ πρὸς⁹ τὸ ἐπιτυχεῖν Θεοῦ. Νῆψε ὡς Θεοῦ ἀθλη-
τῆς, οὐ τὸ θέλημα ἀφθαρσία καὶ ζωὴ αἰώνιος, περὶ ἧς καὶ σὺ πέπει-
σαι. Κατὰ πάντα σοῦ ἀντίψυχος ἐγὼ καὶ τὰ δεσμά μου, ἃ ἠγάπησας.

III. Οἱ δοκοῦντες ἀξιόπιστοι εἶναι, καὶ ἑτεροδιδασκαλοῦντες, μὴ
σε καταπλησίστασαν· στήθι δὲ ἐδραῖος ὡς ἄκμων τυπτόμενος. Μεγά-
λου ἐστὶν ἀθλητοῦ, δέρεσθαι καὶ νικᾶν· μάλιστα δὲ ἔνεκεν¹ Θεοῦ
πάντα ὑπομένειν ἡμᾶς δεῖ, ἵνα καὶ αὐτὸς ἡμᾶς ἀναμεινῇ εἰς τὴν βα-
σιλείαν. Πλείον πρόσθετος² τῇ σπουδῇ, οὐ εἰ· συντονώτερον δραμε·
τοὺς καιροὺς³ καταμάνθανε, ὡς ἐνταῦθα εἰ, νίκησον· ὧδε γὰρ ἐστὶ τὸ

1) Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Πολύκαρπον
ἐπίσκοπον Σμύρνης c. B O Voss. In
V additur ἐπιστολὴ post αὐτοῦ.

2) κυρίου adiunxi c. B F O V.

3) προσθῆναι O V.

4) σώζονται O V, illic correctum.

5) σαρκικῇ τε καὶ πνευματικῇ
tuentur B F O V; desunt ap. Voss.

6) In O ex adverso: ὄρα τοῦτο.

7) καὶ excidit ap. Voss.

8) ἔλαβεν c. O V, ἔλαβε B F vulg.

9) πλείον O V.

Cap. II. 1) ἔστιν c. B O V, ἔστι
F vulg.

2) ἐμπλάτρω O V.

3) ἐν βροχαῖς O V.

4) φρόνημος O V, illic i supra.

5) Vulg. ὁ ante ὄφεις suppressi c.
B F O V, scripsique c. ultimis duobus
ἐν πᾶσιν p. ἐν πᾶσι B F vulg.

6) ἀκέραιος O V.

AD POLYCARPUM EPISCOPUM SMYRNENSIMUM. DE ILLUMINATIS.¹

Ignatius Episcopus Antiochiae, qui et martyr Iesu Christi, Polycarpo Episcopo² Smyrnensium.

I. Suscipiens in Deo sententiam tuam³ tanquam supra immobilem petram firmatam, quoniam desidero promereri faciem tuam immaculatam, quam acquisivi⁴ in Domino. Rogo te in gratia Dei, qua indutas es, adicere ad cursum tuum, et rogare omnes, ut salventur⁵ in Christa. Defende⁶ locum tuum in omni diligentia spirituali. Unitatis curam habeto, qua⁷ nichil melius est. Omnes baiula, quo modo et te Dominus.⁸ Omnes suffer in dilectione. Orationibus indesinenter vaca: ampliorem prudentiam, quam habes, postula. Vigila, inobdormibilem spiritum possidens: secundum adiutorium Dei loquere. Omnium infirmitates baiula, ut perfectus athleta: quomodo et Dominus omnium. „Ipse enim,⁹ inquit,⁹ infirmitates nostras portavit, et languores nostros abstulit.⁶ Ubi enim magnus fuerit labor, ibi¹⁰ etiam maius lucrum est.

II. Si bonos discipulos amaveris, non est tibi gratia; magis autem pestiferos subiuga in mansuetudine. Non omne vulnus uno emplastro curatur. Acredines enbroche¹ compece. Astutus esto ut serpens, et simplex ut columba.² Propterea enim ex anima et corpore,³ carnaliter et spiritualiter extas, ut omnia, quae tibi ostensa fuerint, in facie corrigas: quae autem⁴ invisibilia fuerint, pete ut manifestentur tibi,⁵ ut nichil tibi restet, sed totius gratiae abundans sis. Tempus deposcit te tanquam gubernatorem, prosperum ventum petere, et sicut navem periclitantem portum aptum ad salutem requirere. Sic et te, Dei athleta, ut nubem incorruptionis et vitam aeternam percipias: pro qua et tu confidis. In omnibus pro anima tua ego efficiar et vincula mea, quae dilexisti.

III. Qui se arbitrantur fide dignos esse et aliter docent, non te circumveniant; sed sta firmus, sicut incus,¹ quae percutitur. Magni enim athletae est, vapulare et vincere. Maxime autem pro Deo oportet nos omnia sustinere, ut et ipse sustineat nos in regno. Plurimum adde ad festinationem; continuanter curre: tempora cognosce, ut in ipsis sem-

7) ἐπανορθοῦσαι Ὁ, ἐπανορθοῦσαι V.

8) Vocc. ἡ εὐχὴ πρὸς om. B O V. Etiam subsequens τὸ deest in B.

Cap. III. 1) ἔγενε O V.

2) πρόσθε B.

3) χειρὸς B.

1) Incipit eiusdem ad Polycarpum (S c. puncto supposito) episcopum de illuminatis Pal., Incipit VIII Reg.

2) ecclesiae inserit Pal. ut textus gr.

3) Suscipiens tuam sententiam sine in Deo Reg.

4) quem et acquisivi Pal. Reg.

5) et rogare ut omnes salventur Pal.

6) defendo Pal.

7) cui Pal. Reg.

8) christus Reg.

9) Esai. 53, 4. Matth. 8, 17.

10) illic Pal. Reg.

Cap. II. 1) embroche Pal., embrochae Reg.

2) Matth. 10, 16.

3) Vocc. et corpore des. in Reg.

4) autem tibi Reg.

5) ut tibi manifestentur Reg.

Cap. III. 1) incus leg. videtur Pal., incus Reg. secundis curia.

βάπτισμα ὑμῶν μενέτω⁵ ὡς ὄπλα· ἢ πίστις ὡς περικεφαλαία· ἢ ἀγάπη ὡς δόρυ, ἢ ὑπομονή ὡς πανοπλία, τὰ δεπόσιτα ὑμῶν, τὰ ἔργα ὑμῶν, ἵνα τὰ ἄκκεπτα⁶ ὑμῶν ἄξια Θεοῦ κομισήσθε. Μακροθυμεῖτε⁷ σὺν μετ' ἀλλήλων ἐν πραύτητι, καὶ ὁ Θεὸς μεθ' ὑμῶν. Ὁναίμην ὑμῶν διὰ παντός.

VII. Ἐπειδὴ ἡ ἐκκλησία ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας εἰρηνεύει, ὡς ἐδηλώθη μοι, διὰ τῆς προσευχῆς ὑμῶν, καὶ γὰρ εὐθυμότερος⁸ ἐγενόμην ἐν ἀμεριμνίᾳ Θεοῦ, ἐὰν περ διὰ τοῦ παθεῖν Θεοῦ ἐπιτύχω, εἰς τὸ εὐρεθῆναι με ἐν τῇ αἰτήσει⁹ ὑμῶν μαθητήν. Πρέπει, Πολύκαρπε θεομακαριστότατε, συμβούλιον ἀγαγεῖν θεοπρεπέστατον, καὶ χειροτονῆσαι, εἴ τίνα ἀγαπητὸν λίαν ἔχετε καὶ ἄσκον, ὃς δυνήσεται θεόδρομος καλεῖσθαι¹⁰ τοῦτον καταξιώσαι πορευθῆναι εἰς Συρίαν, ἵνα πορευθεῖς εἰς Συρίαν δοξάσῃ¹¹ ὑμῶν τὴν ἄσκον ἀγάπην, εἰς δόξαν Θεοῦ. Ὁ Χριστιανὸς ἑξουσίαν ἑαυτοῦ οὐκ ἔχει, ἀλλὰ Θεῷ σχολάζει. Τοῦτο τὸ ἔργον Θεοῦ ἐστίν¹² καὶ ὑμῶν, ὅταν αὐτὸ ἀπακτίσῃτε. Πιστεύω γὰρ τῇ χάριτι, ὅτι ἔτοιμοί ἐστε εἰς εὐποΐταν Θεῷ ἀνήκουσαν· εἰδὼς ὑμῶν τὸ σύντομον τῆς ἀληθείας, δι' ὀλλῶν ὑμᾶς γραμμάτων¹³ παρεκάλεσα.

VIII. Ἐπεὶ σὺν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις οὐκ ἠδυνήθην γράφαι διὰ τὸ ἐξαίφνης πλεῖν με ἀπὸ Τρωάδος εἰς Νεάπολιν, ὡς τὸ θέλημα προστάσσει, γράφεις ταῖς ἔμπροσθεν ἐκκλησίαις, ὡς Θεοῦ γνώμην κεκτημένος, εἰς τὸ καὶ αὐτοὺς τοῦτο ποιῆσαι· οἱ μὲν δυνάμενοι πεζοὺς πέμψαι, οἱ δὲ ἐπιστολὰς διὰ τῶν ὑπὸ σοῦ πεμπομένων, ἵνα δοξασθῆτε ἐν αἰωνίῳ ἔργῳ, ὡς ἄξιοι ὄντες.¹⁴ Ἀσπάζομαι πάντας ἐξ ὀνόματος, καὶ τὴν τοῦ Ἐπιτρόπου σὺν ὄλω τῷ οἴκῳ αὐτῆς καὶ τῶν τέκνων· ἀσπάζομαι Ἀτταλον τὸν ἀγαπητὸν μου· ἀσπάζομαι τὸν μέλλοντα καταξιούσθαι εἰς Συρίαν πορευέσθαι· ἔσται ἡ χάρις μετ' αὐτοῦ διὰ παντός, καὶ τοῦ πέμποντος αὐτὸν¹⁵ Πολύκαρπον. Ἐρῶσθαι ὑμᾶς διὰ παντός Θεῷ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ εὐχόμεαι, ἐν ᾧ διαμείνατε¹⁶ ἐν ἐνόητι Θεοῦ καὶ ἐπισκοπῇ.¹⁷ Ἀσπάζομαι Ἀλκην τὸ ποθητὸν μοι ὄνομα. Ἀμήν. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μεθ' ὑμῶν.¹⁸ Ἐρῶσθε ἐν Κυρίῳ.

5) μαινέτω O V, illic ε supra.

6) ἄσκεπτα O V. Tum κομισέσθε p. κομισήσθε B.

7) μακροθυμήτε O V, in illo μακροθυμεῖτε ad oram.

Cap. VII. 1) εὐθυμότερος O V.

2) αἰτήσει F O V, ἀνιστάσει B.

3) δοξάσει O V, illic mutatum in δοξάση.

4) ἐστίν O V, ἐστὶ B.

5) ὑμῶν πραγμάτων p. ὑμᾶς γραμμάτων O V.

Cap. VIII. 1) Coniecturam ὡς ἄξιοι

ὄντες p. vulg. ὡς ἄξιος ὢν recepi ex marg. Codicis O.

2) αὐτὸν αὐτὸν V.

3) διαμείνατε B O V.

4) ἐπισκόπου B ἢ (sine i subscr.) supra.

5) Recepi coniecturam margini lio, III. appositam ἰσως· ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μεθ' ὑμῶν, cum vocc. post ἡ χάρις in vulg. textu huc usque deessent.

Subscriptio in V: τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Ἰγνατίου ἐπιστολῆ πρὸς πολύκαρπον ἐπίσκοπον σμύρνης.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΣ.

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, ἐκκλησία ἡλεμένη ὑπὸ Θεοῦ, ἐκλεγμένη ὑπὸ Χριστοῦ, παροικουσῆ ἐν Συρία, καὶ πρώτη Χριστοῦ ἐπωνυμίαν λαβούσῆ, τῇ ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐν Θεῷ Πατρὶ καὶ Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ, χαίρειν.

I. Ἐλαφρά μοι καὶ κοῦφα τὰ δεσμὰ ὁ Κύριος πεπολιῆκεν,² μαθόντι³ εἰρηνεύειν ὑμᾶς, καὶ ἐν πάσῃ ὁμοιοίᾳ σαρκικῇ τε καὶ πνευματικῇ διάγειν. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ἐγὼ ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ, ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως ἧς ἐκληθῆτε, φυλαττόμενοι τὰς εἰσκομασάσας⁴ αἰρέσεις τοῦ Πονηροῦ, ἐκ' ἀπάτη καὶ ἀπωλεία τῶν πειθομένων αὐτῷ· προσέχειν δὲ τῇ τῶν Ἀποστόλων διδαχῇ, καὶ νόμῳ καὶ προφήταις πιστεῦειν· πᾶσαν Ἰουδαϊκὴν καὶ Ἑλληνικὴν ἀποθῆναι πλάνην· καὶ μήτε πλῆθος θεῶν ἐπεισάγειν, μήτε τὸν Χριστὸν ἀρνεῖσθαι προσφάσει τοῦ ἐνδὸς Θεοῦ.

II. Μωσῆς τε γὰρ ὁ πιστὸς θεράπων τοῦ Θεοῦ εἰπὼν, Κύριος ὁ Θεὸς σου, Κύριος εἰς ἐστίν·¹ καὶ τὸν ἕνα καὶ μόνον κηρύξας Θεόν, ἀμολόγησεν εὐθέως καὶ τὸν Κύριον ἡμῶν λέγων· Κύριος ἔβρεξεν ἐπὶ Σόδομα καὶ Γόμορρα παρὰ Κυρίου πῦρ καὶ θεῖον· καὶ πάλιν· Εἶπεν ὁ Θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν· καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν· καὶ ἐξῆς· Ἐν εἰκόνι Θεοῦ ἐποίησε² τὸν ἄνθρωπον. Καὶ ὅτι γενήσεται ἄνθρωπος, φησὶν·³ Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ.

III. Οἱ δὲ Προφῆται, εἰπόντες ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ, Ἐγὼ Θεὸς πρῶτος, καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα, καὶ πλὴν ἐμοῦ οὐκ ἔστι Θεός, περὶ τοῦ Πατρὸς τῶν ὄλων λέγουσιν·⁴ Καὶ περὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· Τίς, φησὶν,⁵ ἐδόθη ἡμῖν, οὐ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ ἐστὶν ἄνωθεν, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, θαυμαστός, σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυρός, ἐξουσιαστής. Καὶ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ· Ἴδου ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ⁴ λήφεται, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ. Καὶ περὶ τοῦ πάθους· Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείραντος αὐτὸν ἄφανος· Καγὰ ὡς⁵ ἀρνίον ἄκακον ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι.

1) ἐπιστολῇ adsumpsi ex V, ubi Θ' ad oram; Τοῦ αὐτοῦ πρὸς ἀντιοχείς ἐπιστολῇ ἐνάτῃ O, Τοῦ αὐτοῦ πρὸς ἀντιοχείς B Voss.

2) πεπολιῆκε B F Voss.

3) μαθόντι dedi ex O V, μαθόντα B Voss.

4) Evulgavi εἰσκομασάσας c. F O V = irruentes, εἰσκομισάσας B Voss.

Cap. II. 1) ἐστὶ B F Voss.

2) ἐποίησα O V.

3) φησὶ B F Voss.

Cap. III. 1) ἔστιν O V.

2) λέγουσι B F Voss.

3) γαστρὶ B Voss.

4) Vocc. ἐν γαστρὶ des. in O V.

5) ὡς om. Voss., ὡς ὡς (sic) V.

1) Incipit ad antiochenses scripta a philippis Pal., Incipit VIII Reg.

2) Act. 11, 26.

3) pacificos vos esse Pal. Reg.

EIUDEM EPISTOLA AD ANTIOCHENSES. SCRIPTA EX PHILIPPIS.¹

Ignatius, qui et Theophorus, Ecclesiae Antiochensi misericordiam a Christo consecutae, habitanti in Syria, quae prima Christi cognomen accepit,² quae est in Antiochia; in Deo Patre et Domino Iesu Christo, salutem.

I. Levia mihi et inonerosa vincula fecit Dominus, cum didicissem vos pacificos esse,³ et in omni concordia carnali et spirituali vos transigere. Rogo igitur vos ego vinculus in Domino, digne ambulare vocatione, qua vocati estis,⁴ custodientes vos ab introeuntibus haeresibus malignis, ad seductionem et perditionem consentientium⁵ eis; intendere autem Apostolorum doctrinae, et Legi atque Prophetis credere; omnem Iudaicum atque Paganicum errorem abicere; et neque multitudinem Deorum admittere, neque Christum ad excusationem unius Dei negare.

II. Moyses¹ fideli famulo Dei ad populum dicente: ‚Dominus Deus tuus Deus unus est.‘ Et unum atque² solum praedicans Deum, confensus est statim etiam Dominum nostrum dicens:³ ‚Pluit Dominus super Sodomam et Gomorram ignem et sulphur a Domino de caelo.‘ Et iterum:⁴ ‚Et dixit Deus: faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram.‘ Et rursus: ‚Et fecit Deus hominem; ad imaginem Dei fecit illum.‘ Et paulo post: ‚Ad imaginem Dei fecit hominem.‘ Et quia nasciturus erat homo, sic ait: ‚Prophetam suscitabit vobis⁵ Dominus Deus vester de fratribus vestris, sicut me.‘

III. Nam et Prophetae ex persona Dei dixerunt:¹ ‚Ego Deus primus, et ego post haec, et praeter me non est Deus.‘ Hoc autem de Patre omnium dixerunt. De Domino vero² nostro Iesu Christo rursus Prophetae proclamaverunt³ dicentes: ‚Ecce puer natus est nobis, et filius datus est nobis, cuius initium est desuper: et⁴ vocabitur,‘ inquit, ‚nomen eius magni consilii Angelus, admirabilis, consiliarius, Deus fortis, potestatem habens, Princeps pacis.‘ Nam et de incarnatione eius ex Virgine dicunt: ‚Ecce Virgo in utero concipiet, et pariet filium, et vocabitur⁵ nomen eius Emmanuel.‘ Et de passione eius nichilominus adiecerunt, dicentes: ‚Sicut ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus coram tondente se⁶ sine voce.‘ Et iterum, ipse de se ipso referens, dicit:⁷ ‚Ego autem, sicut agnus innocens, ductus sum ad immolandum.‘

4) Eph. 4, 1.

5) et persecutionem credentium Pal.

Cap. II. 1) Moysi Pal. Subsequens fideli non est in Reg. Ceterum cf. Deut. 6, 4. Marc. 12, 29.

2) ac Pal.

3) Gen. 19, 21.

4) Gen. 1, 26 sq.

5) ad imaginem dei fecit eum Pal., ad imaginem dei fecit eos Reg. Cf. ad sequentia Gen. 5, 1. 9, 6.

6) Prophetam vobis suscitabit Pal. Reg.,

in quo dein des. vocc. de fratribus vestris. Ceterum cf. Deut. 18, 15. Act. 3, 22. 7, 37.

Cap. III. 1) Esa. 44, 6.

2) vero om. Reg.; subseq. nostro non leg. Pal.

3) clamaverunt Reg. Ceterum cf. Esa. 9, 6.

4) et om. Pal.

5) vocabunt Pal. Cf. Esa. 7, 14. Math. 1, 23.

6) se om. Reg. Cf. Esai. 53, 5. Act. 8, 32.

7) ait Reg. Cf. Ier. 11. 19.

IV. Οἱ τε Εὐαγγελισταὶ εἰπόντες τὸν ἕνα Πατέρα μόνον ἄληθινόν Θεόν, καὶ τὰ κατὰ τὸν Κύριον ἡμῶν οὐ παρέλειπον,¹ ἀλλ' ἔγραψαν· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος· οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν· πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο,² καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονε. Καὶ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως· Ὁ Λόγος, φησὶ, σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν·³ καὶ, Βίβλος γενέσεως⁴ Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ Δαβίδ, υἱοῦ Ἀβραάμ. Οἱ δὲ Ἀπόστολοι εἰπόντες, ὅτι⁵ Θεὸς εἷς ἐστίν, εἶπον οἱ αὐτοί, ὅτι εἷς καὶ μεσότης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. καὶ τὴν ἐνσωμάτωσιν καὶ τὸ πάθος οὐκ ἐψηχύνθησαν· τί γὰρ φησιν; ἄνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός, ὁ δοῦς ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καὶ σωτηρίας.

V. Πᾶς οὖν, ὅστις ἕνα καὶ μόνον καταγγέλλει Θεόν, ἐπ' ἀναίρεσει τῆς τοῦ Χριστοῦ θεότητος, ἐστὶ¹ διάβολος, καὶ ἐχθρὸς πάσης δικαιοσύνης· ὃ τε ὁμολογῶν Χριστὸν, οὐ τοῦ ποιήσαντος² τὸν κόσμον υἱὸν, ἀλλ' ἑτέρου τινὸς ἀγνώστου, παρ' ὃν ἐκήρυξεν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται, οὗτος ὄργανόν ἐστιν αὐτοῦ τοῦ διαβόλου· ὃ τε τὴν ἐνανθρωπήσιν παραιτούμενος, καὶ τὸν σταυρὸν ἐπαισχυνόμενος, δι' ὃν³ δέδεται, οὗτος ἐστὶν ἀντίχριστος· ὃ τε ψιλὸν ἄνθρωπον λέγων τὸν Χριστὸν, ἐπάρατός ἐστι κατὰ τὸν Προφήτην, οὐκ ἐπὶ Θεῷ πεποιθώς, ἀλλ' ἐπὶ ἀνθρώπῳ·⁴ διὸ καὶ ἄκαρπός ἐστι, παραπλησίως τῇ ἀγριομυρική.⁵

VI. Ταῦτα γράφω ὑμῖν, ὡς τοῦ Χριστοῦ νεολεῖα,¹ οὐ συνειδὼς ὑμῖν τὸ τοιοῦτο φρόνημα, ἀλλὰ προφυλαττόμενος ὑμᾶς, ὡς πατὴρ τὰ ἑαυτοῦ τέκνα. Βλέπετε οὖν τοὺς κακεντρεχεῖς ἐργατας, τοὺς ἐχθροὺς τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, ὧν τὸ τέλος ἀπάλεια, ὧν ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν. Βλέπετε τοὺς κύνας τοὺς ἐνεοὺς, τοὺς ὄφεις τοὺς συρομένους, τὰ φιλόδορα δρακόντια, τὰς ἀσπίδας, τοὺς βασιλίσκους, τοὺς σκορπιούς· οὗτοι γὰρ εἰσι θῶες ἄλωποι, ἀνθρωπόμομοι πύθηκοι.

VII. Παύλου καὶ Πέτρου γεγόνατε μαθηταί· μὴ ἀπολέσητε¹ τὴν παραθήκην· μνημονεύσατε Εὐδολίον τοῦ ἀξιωμακαριστοῦ ποιμένος ὑμῶν,² ὃς πρῶτος ἐνεχειρίσθη παρὰ τῶν Ἀποστόλων τὴν ὑμετέραν³ προστασίαν. Μὴ καταισχύνωμεν τὸν πατέρα· γενώμεθα γνήσιοι παῖδες, ἀλλὰ μὴ νόθοι. Οἴδατε, ὅπως συνανέστραφην μεθ' ὑμῶν· ἅ⁴ παρῶν ἔλεγον ὑμῖν, ταῦτα καὶ ἀπῶν γράφω· Εἴ τις οὐ φιλεῖ τὸν Κύριον Ἰησοῦν,

Cap. IV. 1) παρέλειπαν O V.

2) γένητο (sic) B.

3) ὑμῖν O, ad oram ἡμῖν.

4) γεννήσεως O V.

5) ὃ (sic) V, ὃ O.

Cap. V. 1) ἔστιν O V.

2) ποιήσαντον V O, heic man. sec. ποιήσαντος.

3) δ Voss.

4) Scrib. V O, ἄνων id est ἀνθρώπων, O ad oram ἀνθρώπων.

5) ἀγριομυρική O V.

Cap. VI. 1) Recepi lectionem ὡς τοῦ χριστοῦ νεολεῖα ratione habita nostris Mss. Ex iis ὁ τοῦ χριστοῦ νεο-

λεῖα O V, cuius marg. ὡς adscriptum; ὡς τοῦ χριστοῦ νεολεῖα F; ὡ τοῦ χριστοῦ νεολεῖα B Voss.

Cap. VII. 1) ἀπολέσηται V O, in hoc man. sec. ἀπολέσητε.

2) ἡμῶν O V.

3) ἡμετέραν O, ad oram man. sec. ὑμετέραν.

4) ὡς O V.

Cap. IV. 1) dicentes in Reg. exh. post Patrem Cf. Io. 17, 3.

2) ea addidi c. Pal. Reg. ed. Veneta 1546.

3) prescripserunt Pal.

IV. Nam et Evangelistae dicentes,¹ unum solum verum Deum esse Patrem, etiam ea,² quae ad Dominum nostrum Iesum Christum pertinent, non prae-termiserunt, sed potius perscripserunt³ dicentes: „In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.⁴ Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil.⁵ Sed et de incarnatione eius subiunxerunt dicentes:⁶ „Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.“ Et iterum:⁷ „Liber,“ inquit, „generationis Iesu Christi, filii David,⁸ filii Abraham.“ Apostoli quoque Christi⁹ asserentes, quia Deus unus est, adiecerunt dicentes:⁹ „Unus Deus, unus et mediator Dei et hominum.“ Et de incarnatione eius ac¹⁰ passione non erubuerunt; sed potius fiducialiter subiunxerunt dicentes:¹¹ „Homo Christus Iesus, qui dedit semet ipsum pro seculi vita.“

V. Omnis ergo, qui unum Deum annunciat, intercipit autem Christi divinitatem, filius est Diaboli, et inimicus omnis iustitiae. Qui autem non confitetur Christum filium esse eius, qui fecit mundum, sed alterius cuiusdam incogniti, praeter eum quem praedicat Lex et Prophetiae, hic organum est ipsius Diaboli. Quicumque autem incarnationem Christi¹ recusat, et crucem eius erubescit, propter quam ego vinc-tus sum,² hic est Antichristus. Quicumque vero purum hominem dicit esse Christum, maledictus est secundum dictum Prophetiae,³ non in Deum fidens, sed in hominem tantum. Propterea et infructuosus est, quemadmodum tamariscus, quae⁴ est in deserto.

VI. Haec scribo vobis, cum sim Christi novellum olivae, non ignorans,¹ vos taliter sapere: sed praecustodio vos, sicut pater filios suos. Videte ergo malignos operarios, inimicos crucis Christi; quorum finis interitus, quorum Deus venter est, quorum gloria in confusione eorum.² Videte canes rabidos, serpentes supra³ pectus repentes, dra-cones squamosos, aspidēs, basiliscos, scorpiones. Hi enim sunt thoes vul-pes, sed et similia⁴ humana imitantes.

VII. Pauli et Petri facti estis discipuli: nolite perdere¹ depositum, quod vobis commendaverunt. Mementote digne beatissimi Evodii Pasto-ris vestri, qui primus vobis ab Apostolis antistes ordinatus est. Non confundamus patrem; sed efficiamur certi filii, et non adulterini. Sci-tis, qualiter conversatus sum inter vos.² Quae ergo praesens dicebam vobis, haec nunc et absens scribo. Si quis non diligit Dominum Iesum,

4) Vocc. hoc erat in principio apud deum, et deus erat verbum heic sequuntur in Pal. deleta. Cf. Io. 1, 1 sqq.

5) Io. 1, 14.

6) Matth. 1, 1.

7) filii David om. Pal. Subinde filii abrahe Pal. Reg.

8) Christi quoque inv. Reg.

9) I Cor. 8, 4. 6. Gal. 3, 20.

10) atque Pal. Reg.

11) I Tim. 2, 5 sq.

Cap. V. 1) Christi incarnationem transp. Reg.

2) propter quem vinc-tus ego sum Reg.

3) Ier. 17, 6.

4) transmaritium quod Pal. Reg.

Cap. VI. 1) ignoram Pal.

2) ipsorum Pal. Reg. Cf. Phil. 3, 18 sq.

3) Ita Pal. Reg., super vulg.

4) sime Reg.

Cap. VII. 1) prodere Pal.

2) conversatus sim vobiscum Pal., con-versatus sum vobiscum Reg. Ceterum cf. I Cor. 16, 22.

ἦτω ἀνάθεμα. Μιμηταὶ μου γίνεσθε. Ἀντίψυχον ὑμῶν γενοίμην, ὅταν Ἰησοῦ ἐπιτύχω. Μνημονεύετε μου τῶν δεσμῶν.

VIII. Οἱ πρεσβύτεροι, ποιμάνετε τὸ ἐν ὑμῖν ποιμνιον, ἕως ἀναδέξῃ ὁ Θεὸς τὸν μέλλοντα ἄρχειν ὑμῶν· ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι, ἵνα Χριστὸν κερδήσω. Οἱ διάκονοι γινωσκέτωσαν, οἷου εἰσὶν ἀξιώματος, καὶ σπουδαζέτωσαν ἀμεμπτοὶ εἶναι, ἵνα ὧσι μιμηταὶ Χριστοῦ. Ὁ λαὸς ὑποτασσέσθω τοῖς πρεσβυτέροις καὶ τοῖς διακόνοις. Αἱ παρθένοι γινωσκέτωσαν, τίνι καθιέρωσαν ἑαυτάς.

IX. Οἱ ἄνδρες στεργέτωσαν τὰς ὁμοζύγους, μνημονεύοντες, ὅτι μίαν ἐνί, οὐ πολλὰ ἐνί ἐδόθησαν ἐν τῇ κτίσει. Αἱ γυναῖκες τιμάτωσαν τοὺς ἄνδρας, ὡς σάρκα ἰδίαν· μηδὲ ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ τολμάτωσαν καλεῖν· σωφρονιζέτωσαν δὲ, μόνους ἄνδρας τοὺς ὁμοζύγους εἶναι νομίζουσαι, οἷς καὶ ἠνάθησαν κατὰ γνώμην Θεοῦ. Οἱ γονεῖς, τὰ τέκνα παιδεύετε· παιδεῖαν ἱερὰν. Τὰ τέκνα, τιμᾶτε τοὺς γονεῖς, ἵνα εὖ ὑμῖν ᾗ.

X. Οἱ δεσπόται, μὴ ὑπερηφάνως τοῖς δούλοις προσέχετε, μιμούμενοι τὸν τλητικὸν Ἰᾶθ εἰπόντα· Ἐγὼ δὲ καὶ ἐραυλίσα κρῖμα θεράπωντός μου ἢ θεραπαίνης μου, κρινομένου αὐτῶν πρὸς με· τί γὰρ ποιήσῃ, εἰ ἐκ τῶν μου ὁ Κύριος ποιήσεται;¹ καὶ τὰ ἐξῆς ἐπίστασθε. Οἱ δούλοι, μὴ παροργίζετε τοὺς δεσπότας ἐν μηδενί, ἵνα μὴ κακῶν ἀνηκέστων ἑαυτοῖς² αἴτιοι γένησθε.

XI. Μήθεις ἀργὸς ἐσθιέτω, ἵνα μὴ ἡμεβδὸς³ γένηται καὶ πορνοσκόπος. Μήθει, ὄργη, φθόνος, λαιδορία, κραυγή, βλασφημία μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν. Αἱ χῆραι μὴ σπαταλάτωσαν, ἵνα μὴ καταστηνιάσωσι τοῦ λόγου. Τῷ Καίσαρι ὑποτάγητε, ἐν οἷς ἀκίνδυνος ἡ ὑποταγή. Τοὺς ἄρχοντας μὴ ἐρεθίζετε εἰς παροξυσμὸν, ἵνα μὴ ὄντες ἀφορμὴν τοῖς ζητοῦσι καθ' ὑμῶν.⁴ Περὶ δὲ γοητείας,⁵ ἢ παιδεραστίας, ἢ φόνου,⁶ περιττὸν τὸ γράφειν, ὅποτε ταῦτα καὶ τοῖς ἔθνεσιν ἀπηγόρευται πράττειν. Ταῦτα οὐχ ὡς ἀπόστολος παρακλιεῖσθε, ἀλλ' ὡς σύνδουλος ὑμῶν ὑπομνησάσκω ὑμᾶς.

XII. Ἀσπάζομαι τὸ ἅγιον πρεσβύτεριον. Ἀσπάζομαι τοὺς ἱεροὺς διακόνους, καὶ τὸ ποθεινὸν μοι ὄνομα, ὃν ἐπίδομι ἀντὶ ἐμοῦ ἐν πνεύματι ἀγάπῃ, ὅταν Χριστοῦ ἐπιτύχω· οὐ ἀντίψυχον γενοίμην. Ἀσπάζομαι ὑποδιακόνους, ἀναγνώστας, ψάλτας, πυλωρούς, τοὺς κοπιῶντας,

Cap. VIII. 1) ὧσιν O V.

Cap. IX. 1) παιδεύεται B.

Cap. X. 1) ποιήσεται VO, in cuius marg. ποιήσεται, ποιήσετε B.

2) αὐτοῖς O V.

Cap. XI. 1) ἡμεβδὸς O V; iidem πορνοσκόπος.

2) ἡμῶν O V.

3) γοητίας O V, in hoc man. sec. γοητείας.

4) φθόνου O, ad oram ἰσως φόνου.

5) dei Pal.

6) Col. 4, 18.

Cap. VIII. 1) quae Pal. Cf. I Pet. 5, 2.

2) vobis erit p. est in vobis Pal., erit vobis Reg.

3) II Tim. 4, 6. Phil. 3, 8.

sit anathema. Imitatores mei³ estote. Pro animabus vestris ego efficiar, quando Christum meruero adipisci. Mementote vinculorum meorum.⁴

VIII. Presbyteri, pascite gregem qui¹ in vobis est, donec ostendat Deus eum, qui futurus est in vobis² rector. Ego autem nunc festino, ut Christum lucrifaciam.³ Diaconi agnoscant, cuius sint dignitatis, et studeant esse inculpabiles, ut sint Christi imitatores. Populus subditus sit Presbyteris et Diaconis. Virgines cognoscant, cui se consecraverunt.

IX. Viri diligant coniuges¹ suas, memores, quia una uni, et non multae uni² in principio creaturae datae sunt in possessionem. Mulieres honorificent viros suos, ut³ carnem suam: et non audeant proprio nomine eos vocare. Sciant autem, solos viros suos compares esse,⁴ quibus et coniunctae sunt secundum ordinationem Dei. Parentes,⁵ erudite filios eruditione sancta. Filii, honorate parentes, ut bene sit vobis, et sitis longaevi super terram.

X. Domini, nolite superbe servis uti, imitantes patientissimum Iob dicentem:¹ „Si prave iudicavi servum meum, aut ancillam meam, iudicet ego ab eis: quid enim faciam, si interrogationem Dominus fecerit² de me?³ et caetera, quae sequuntur, bene nostis. Servi, nolite ad iracundiam in aliquo provocare dominos,³ ne forte aliquid mali fiat vobis, et vos ipsi vobis eritis rei.

XI. Nemo otiosus manducet,¹ ne vagus et fornicarius efficiatur. Ebrietas, iracundia, invidia, maliloquium, clamor, blasphemia non nominetur in vobis.² Viduae non in deliciis agant, ne per luxuriam abiciant verbum. Caesari subditi estote in his, in quibus sine periculo est ipsa subiectio.³ Principes nolite exasperare, ne detis occasiones adversum vos⁴ quaerentibus eas. De maleficiis autem et veneficiis, vel homicidio, ex abundanti est scribere vobis,⁵ quando haec etiam⁶ in Gentibus abominabile sit agere. Haec autem non sicut Apostolus praecipio, sed sicut conservus vester commemorans vos.

XII. Saluto sanctum Presbyterium. Saluto sacrosanctos Diaconos, et desiderabile mihi nomen eius,¹ quem reservavi pro me in Spiritu sancto, cum Christum meruero adipisci: pro cuius anima ego efficiar. Saluto subdiaconos, lectores, cantores, ostiarios,² laborantes, exorcistas

Cap. IX. 1) *uzores* Reg.

2) *Vocce. et non multae uni* des. in Reg. Ceterum cf. Mal. 2, 15. Matth. 19, 4 sq.

3) *sicut* Reg.

4) *suos solos viros compares suos esse* Pal.; add. *suos post compares etiam* in Reg.

4) *Parentes vero* Pal. Cf. Eph. 6, 3.

Cap. X. 1) Iob. 31, 13 sq.

2) *fecerit dominus* inv. Pal. Reg.

3) *dominus provocare* Pal., *dominos provocare* Reg.

Cap. XI. 1) *manducat* Pal.

2) Eph. 5, 3.

3) *suggestio* Reg.

4) *ne detis occasionem adversum nos* Pal.

5) *ex abundantia est scribere vobiscum* Reg.

6) *quando etiam haec* Pal.

Cap. XII. 1) *eius* om. Reg.

2) *ostiarios* Pal. Reg.

ἐπορκιστάς, ὁμολογητάς. Ἀσπάζομαι τὰς φρουροὺς τῶν ἁγίων πυλῶνων, τὰς ἐν Χριστῷ διακόνους. Ἀσπάζομαι τὰς χριστολήπτους παρθένους, ὧν ὄναίμην ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ. Ἀσπάζομαι τὸν λαὸν Κυρίου ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, καὶ πάσας τὰς ἀδελφὰς μου ἐν Κυρίῳ.

XIII. Ἀσπάζομαι Κασσιανὸν, καὶ τὴν ὁμόζυγον αὐτοῦ, καὶ τὰ φίλιτατα αὐτοῦ τέκνα. Ἀσπάζεται ὑμᾶς Πολύκαρπος, ὁ ἀξιοπρεπὴς ἐπίσκοπος, ὃ καὶ μέλει περὶ ὑμῶν ὃ καὶ παρεθέμην ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ. Καὶ πᾶσα δὲ ἐκκλησία Σμυρναίων μνημονεῖ ὑμῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς ἐν Κυρίῳ. Ἀσπάζεται ὑμᾶς Ὀνήσιμος, ὁ Ἐφεσίων ποιμὴν. Ἀσπάζεται ὑμᾶς Δημᾶς, ὁ Μαγνησίας ἐπίσκοπος. Ἀσπάζεται ὑμᾶς Πολύβιος, ὁ Τραλλαίων. Ἀσπάζεται ὑμᾶς Φίλων καὶ Ἀγαθόπου, οἱ διάκονοι, οἱ συνακόλουθοί μου. Ἀσπασάσθε ἀλλήλους ἐν ἁγίῳ φιλίῳ.

XIV. Ταῦτα ἀπὸ Φιλίππων γράφω ὑμῖν. Ἐρῶμένους ὑμᾶς ὁ ἄν μόνος ἀγέννητος, διὰ τοῦ πρὸ αἰῶνων γεγεννημένου, διαφυλάξει πνεύματι καὶ σαρκί· καὶ ἴδοιμι ὑμᾶς ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ βασιλείᾳ. Ἀσπάζομαι τὸν ἀντὶ ἔμοῦ μέλλοντα ἄρχειν ὑμῶν· οὗ καὶ ὄναίμην ἐν Χριστῷ. Ἐρῶσθε Θεῷ καὶ Χριστῷ, πεφωτισμένοι τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι.

Cap. XII. 1) τοὺς O V.

2) χριστολήπτους O V.

Cap. XIII. 1) μέλλει erat in V.

2) ἡ ante ἐκκλησία omisi c. F O V, adest in B Voss.

3) ἀσπάζεται c. F O V et versione vet. vulg., ἀσπάζονται B Voss. Int. Us-serii.

4) ἀσπάζεσθαι B, ob permutationem vocalis ε cum dipht. αι idem ac ἀσπάζεσθε.

Cap. XIV. 1) πεφωτισμένον V.

Subscriptio in V: τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Ἰγνατίου ἐπιστολὴ πρὸς Ἀντιοχεῖς Θ'.

atque confessores. Saluto custodes sanctarum portarum, Diaconissas, quae sunt in Christo. Saluto susceptrices Christi virgines, quas ego nutrivim in Domino Iesu. Saluto pudicissimas viduas. Saluto plebem Domini³ a minimo usque ad maximum, et omnes sorores meas in Domino.

XIII. Saluto Cassianum hospitem meum, et coniugem eius, et amabiles natos eius. Salutatur vos Polycarpus, digne decentissimus Episcopus, qui et curam vestri¹ gerit; cui et commendavi vos in Domino. Et omnis Ecclesia Smyrnesium memor est vestri in orationibus² apud Deum. Salutatur vos Onesimus, Ephesiorum Pastor. Salutatur vos Damas, Magnesiae Episcopus. Salutatur vos Polybius,³ Trallianorum antistes. Salutatur vos Philon et Agathopus diaconi, qui me sequuntur. Salutate invicem in osculo sancto.⁴

XIV. Haec autem a Philippis scribo vobis. Incolumes vos ille, qui est solus ingenuus, per illum, qui est ante secula natus,¹ spiritu et carne custodiat: et videam vos in regno Christi. Saluto eum qui pro² me futurus est princeps vester: quem et adquisivi³ in Christo. Incolumes estote Deo et Christo, illuminati Spiritu Sancto.⁴

3) *dei* Pal.

Cap. XIII. 1) *vestram* Pal.

2) *vestris* (lineola subnotatum) inserit Reg.

3) *polibius* scr. Pal. Reg.

4) 2 Cor. 13, 12.

Cap. XIV. 1) *qui ante secula natus est* Pal. Reg.

2) Ita Pal. Reg. (heic quidem *p'* = *pro et post*) ed. Veneta 1546, *post* vulg. Dein *venturus* p. *futurus* Pal.

3) *quae et adquisivi* Pal., *quae et adquisivi* Reg.

4) Subscriptio *Explicit ad antiocenses* in Pal., *Explicit nona* in Reg.

EIUSDEM AD HERONEM ECCLESIAE ANTIOCHENAE DIACONUM, QUEM EI DOMINUS OSTENDIT SESSURUM IN SEDE IPSIUS. EX PHILIPPIS.¹

Ignatius, qui et Theophorus, a Deo honorabili, desiderabili, pudico, Christifero, spiritifero, in fide et dilectione, Heroni² diacono Christi, ministro Dei, gratia et misericordia et pax ab omnipotente Deo, et Christo Iesu Domino nostro, unigenito filio eius, qui³ dedit semet ipsum pro peccatis nostris, ut redimeret nos de hoc praesenti seculo maligno, et salvos faceret in regnum suum caeleste.

I. Rogo te in Domino, adhaerere ad cursum tuum, et defendere dignitatem tuam: consonantiae, quae est ad Sanctos, curam gerere. Infirmitates suffer, ut adimpleas legem Christi.⁴ Ieiuniis⁵ et orationibus vaca; sed non ultra mensuram, ne te ipsum deicias. Vino et carnibus non ex toto abstineas; non enim sunt abominabiles. „Bona,“ inquit, terrae comeditis.⁶ Et, „Carnes ut olera manducabitis.“⁷ Sed et, „Vinum laetificat cor hominis, et oleum exhilarat, et panis confirmat.“⁸ Sed et mensurate et ordinate, tanquam Deo concedente. Quis enim manducat, aut quis bibit, praeter eum? quoniam quicquid bonum est, eius, et quicquid optimum, ipsius. Lectioni intende, ut non solum ipse scias leges, sed etiam aliis eas exponas,⁹ ut Dei athleta. „Nemo militans Christo“¹⁰ implicat se negotiis secularibus,¹¹ ut placeat ei, cui se probavit. Sed nec vir¹² athleta coronabitur, nisi legitime certaverit.¹³ Pro anima tua ego victus sum.

II. Omnis igitur, qui dixerit praeter illa quae tradita sunt, tametsi² fide dignus sit, tametsi ieiunet, tametsi virginitatem servet, tametsi signa faciat, tametsi prophetet,² lupus tibi pareat² in grege ovium corruptionem operans. Si quis crucem negaverit, et passionem erubuerit, sit tibi tanquam adversarius: tametsi⁴ substantiam suam pauperibus tribuat, tametsi montes transferat, tametsi corpus suum combustioni tradat, sit tibi execrabilis et abominabilis. Si quis infalsaverit Legem et⁸ Prophetas, quos Christus praesens adimplevit, sit tibi tanquam Antichristus. Si quis hominem tantum dixerit Dominum, Iudaeus est Christi interfector.

III. Viduas¹ honora, quae vere viduae sunt. Pupillos tuere.² Deus enim pater est pupillorum, et iudex viduarum. Nichil sine Episcopis

3) Gal. 1, 4.

4) Gal. 6, 2.

5) ieiunis Reg.

6) manducabilis Pal. Cf. Esai. 1, 19.

7) et olera comeditis p. ut olera manducabilis Pal. Cf. Gen. 9, 3.

8) Ps. 104, 15. Item ad sqq. cf. Eccl. 2, 25. Zach. 9, 17. LXX.

9) expone Pal.

10) deo Reg. Cf. 2 Tim. 2, 4 sq.

11) secularibus om. Pal.

12) Sed necui (matatum in nec ui) Pal., Sed nec quis Reg.

13) certet Pal.

Cap. II. 1) tamen si Pal., et ita constanter in hoc capite; prius quidem ubi erat tametsi.

2) In Reg. collocatur tametsi prophetet. tametsi signa faciat.

3) In marg. appareat. Cur.

4) I Cor. 13, 2 sq.

4) et des. in Pal.

Cap. III. 1) I Tim. 5, 3.

2) Ps. 68, 6.

τῶν ἐπισκόπων πράττε· ἱερεῖς γάρ εἰσιν,¹ σὺ δὲ διάκονος τῶν ἱερέων· ἐκείνοι βαπτίζουσιν, ἱεροουργοῦσιν, χειροτονοῦσιν, χειροθετοῦσιν·² σὺ δὲ αὐτοῖς διακόνει,³ ὡς Στέφανος ὁ ἅγιος ἐν Ἱεροσολύμοις Ἰακώβῳ καὶ τοῖς πρεσβυτέροις. Τῶν συναΐξεων μὴ ἀμέλει· ἐξ ὀνόματος πάντας ἐπιζητεῖ. Μηδεὶς σου τῆς νεότητος καταφρονεῖτω, ἀλλὰ τύπος γίνου τῶν πιστῶν ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ.

IV. Οἰκέτας μὴ ἐπαισχύνου· κοινῇ γὰρ ἡμῖν καὶ αὐτοῖς ἡ φύσις. Γυναῖκας μὴ βδελύττου· αὐταὶ γάρ σε² γεγέννηκαν³ καὶ ἐξέθρεψαν· ἀγαπᾶν οὖν χρῆ τὰς αἰτίας τῆς γεννήσεως, μόνον δὲ ἐν Κυρίῳ, ἄνευ δὲ γυναικὸς ἀνὴρ οὐ παιδοποιήσει· τιμᾶν οὖν χρῆ τὰς συνεργούς τῆς γεννήσεως. Οὔτε ἀνὴρ χωρὶς γυναικὸς, οὔτε γυνὴ χωρὶς ἀνδρὸς, εἰ μὴ ἐπὶ τῶν πρωτοπλάστων·⁴ τοῦ γὰρ Ἀδάμ τὸ σῶμα ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων· τῆς δὲ Εὕας ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ· καὶ ὁ παράδοξος δὲ τοκετὸς τοῦ Κυρίου, ἐκ μόνης τῆς παρθένου, οὐ βδελυκτικῆς οὔσης τῆς νομίμου μίξεως, ἀλλὰ θεοπρεποῦς τῆς γεννήσεως· ἔπρεπε γὰρ τῷ δημιουργῷ, μὴ τῇ συνήθει⁵ ἀποχρήσασθαι γεννήσει, ἀλλὰ τῇ παραδόξῳ καὶ ξένη, ὡς δημιουργῷ.

V. Ὑπερηφανείαν φεῦγε· ὑπερηφάνοις γὰρ² ἀντιτάσσεται Κύριος. Ψευδολογίαν βδελύττου· Ἀπολείς γὰρ, φησί,³ πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος. Φθόνον φυλάττου· ἀρχηγὸς γὰρ αὐτοῦ ἐστίν⁴ ὁ διάβολος, καὶ διάδοχος ὁ Κάιν, ἀδελφῷ βασκανάας, καὶ ἐκ φθόνου φόνον κατεργασάμενος. Ταῖς ἀδελφαῖς μου παραίνει ἀγαπᾶν τὸν Θεόν, καὶ μόνον ἀρκεῖσθαι τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν· ὁμοίως καὶ τοῖς ἀδελφοῖς μου παραίνει ἀρκεῖσθαι ταῖς ὁμοζύγοις. Παρθένους φυλάττε, ὡς Χριστοῦ κειμήλια. Μακρόθυμος ἔσο, ἵνα ἧς πολὺς ἐν φρονήσει. Τῶν πενήτων μὴ ἀμέλει, ἐν οἷς ἂν εὐπορήσῃς· Ἐλεημοσύναις γὰρ καὶ πίστεσιν ἀποκαθαίρονται⁵ ἁμαρτίαι.

VI. Σαυτὸν ἀγνὸν τήρει, ὡς Θεοῦ οἰκητήριον· ναὸς Χριστοῦ ὑπάρχεις, ὄργανον εἰ τοῦ πνεύματος. Οἶδας, ὅπως σε ἀνέθρεψα· εἰ καὶ ἐλάχιστός εἰμι, ζηλωτῆς μου γενεῶ· μίμησαι μου τὴν ἀναστροφὴν· σὺ καυχῶμαι ἐν κόσμῳ, ἀλλ' ἐν Κυρίῳ. Ἦραων τῷ ἐμῷ τέκνῳ παραινῶ· Ὁ δὲ καυχῶμενος ἐν Κυρίῳ καυχάσθω. Ὀναίμην σου, παιδίον ποθεινόν· οὐ φύλαξ γέννηται ὁ μόνος ἀγέννητος Θεὸς καὶ ὁ Κύριος

Cap. III. 1) εἰσιν c. F O V, εἰσι B Voss.

2) ἱεροουργοῦσιν, χειροτονοῦσιν, χειροθετοῦσιν (sic) V, et prima man. O, sine ν BF Voss.

3) Dedi διακόνει ex F O V, idem nihil vult διακονῇ in B, διακονεῖς Voss. et vet. lat.

Cap. IV. 1) κοινῇ c. F; κοινῇ V O, in hoc κοινῇ cura correctoris; κοινῶν εἰ B Voss.

2) Ita ex F, αὐταὶ γὰρ σε O V, αὐταὶ σε γὰρ B Voss.

3) γεγέννηκαν c. F O V, γεγεννήκασι B Voss.

4) πρώτων πρωτοπλάστων

omisi c. F O V vet. Int.; extat in B Voss. Forsan mutandum est in μόνων.

5) συνήθειά O V, illic quidem man. sec. emendatum.

Cap. V. 1) Ita F O V, ὑπερηφανίαν B Voss.

2) γὰρ om. B.

3) φησί om. B O V.

4) Voss. αὐτοῦ ἐστίν des. in O V.

5) ἀποκαθαίρονται V, quod prius fuisse videtur etiam in O. Coniunctivus non displicet.

3) Sine episcopis nil agas Reg.

4) ministrans Pal.

5) ierosolimis Pal. Reg.

agas.³ Sacerdotes enim sunt; tu vero minister sacerdotum. Illi enim baptizant, sacerdotium agant, ordinant, manus imponunt; tu vero eis ministras,⁴ sicut sanctus Stephanus Iacobo et Presbyteris in Hierosolymis.⁵ Congregationem noli negligere: nominatim omnes require. Nemo⁶ adolescentiam tuam contempnat; sed forma esto fidelium in verbo et conversatione.

IV. Domesticos ne confundas; communis est enim¹ nobis et ipsis² natura. Mulieres noli execrari; ipsae enim pariunt et nutriunt. Diligi ergo oportet eas³ generationis causa, tantum in Domino, quia sine muliere vir omnino generare non potest. Honorare ergo oportet eas, ut cooperarias generationis, quia⁴ neque vir sine muliere, neque mulier sine viro aliquando originem sortiri potuerit,⁵ nisi in solis illis protoplastis: quia corpus Adae ex quattuor elementis factum est,⁶ Eva vero de⁷ latere Adae. Gloriosum vero habitaculum Domini in⁸ sola Virgine. Execrabilis quidem non⁹ videtur legitima commixtio, sed Deo condecens est ipsius generationis ordiuatio. Decebat enim Opificem,¹⁰ non secundum humanam consuetudinem¹¹ nativitate uti, sed gloriose et nove, ut decebat, nasci Factorem.

V. Superbiam fuge;¹ „Superbis enim Deus resistit.“ Falsiloquium execrare. „Perdes enim,² ait,³ omnes, qui loquuntur mendacium.“ Invidiam cave. Auctor enim eius⁴ Diabolus, et successor ipsius Cain fratri invidens et de invidia homicidium perpetrans. Sorores meas mone Deum diligere, et solis viris suis sufficere debere. Similiter et fratres meos mone, suis coniugibus debere sufficere.⁴ Virgines custodi, tanquam Christi sacramenta. Longanimis esto, ut sis multus prudentia. Pauperibus, secundum quod habueris, benefacere ne neglexeris. „Elemosyna⁵ enim et fide purgantur peccata.“

VI. Te ipsum castum custodi, tanquam Dei habitaculum: templum Christi¹ constitutus, et organum Spiritus sancti existens. Scito,² quo modo³ te enutrierim. Etsi minimus quidem sum, aemulator meus esto; et imitare conversationem meam. Non enim glorior in mundo, sed in Domino. Heronem⁴ filium meum moneo, ut qui gloriatur, in Domino gloriatur:⁵ cuius et memini filii⁶ desiderabilis: cui custos fiat ille⁷ solus

6) I Tim. 4, 12.

Cap. IV. 1) in Pal., ubi fuit enim.

2) ipsi Reg.

3) Diligi ergo eas oportet Pal. Reg.

4) I Cor. 11, 11.

5) Sic Reg., potuit Pal. vulg.

6) est factum inv. Pal.

7) ex Reg.

8) in c. Pal., ex Reg. vulg.

9) non des. in Reg.

10) Opificem om. Reg.

11) secundum consuetudinem humanam Reg.

Cap. V. 1) Ad haec cf. Iac. 4, 5. I Pet. 5, 6.

2) ait des. in Pal. Reg. Cf. Ps. 5, 6.

3) enim heic iterum inseritur in Reg. Forte leg. est, quod Pal. exh. post diabolus.

4) sufficere des. in Pal., sufficere debere transp. Reg.

5) Elemosina scr. Pal. Reg., in quo supraadd. enim. Cf. Prov. 15, 27.

Cap. VI. 1) enim Reg.

2) sciens Pal. Reg.

3) modo om. Reg.

4) hyronem Pal., hironem Reg.

5) I Cor. 1, 31. II Cor. 10, 17.

6) fili Reg.

7) ille fiat inv. Reg.

ingenitus Deus et Dominus Iesus Christus. Noli omnibus credere, neque de omnibus praesumere, ne quis te subintret. Multi enim sunt ministri Sathanae: et qui cito credit, levis est corde.⁸

VII. Memento Dei, et nunquam peccabis. Noli esse duplex animo in oratione tua. Beatus est enim, qui non dubitaverit.¹ Credo ergo in Patrem Domini nostri² Iesu Christi, et in unigenitum eius Filium, quia ostendet mihi Deus Heronem³ in sede mea. Ergo adde ad cursum tuum. Praecipio tibi coram Deo, qui est super omnia et coram Christo, praesente et Sancto Spiritu,⁴ et coram ministrantibus legionibus: custodi depositum meum,⁵ quod ego et Dominus Iesus⁶ Christus commendavimus⁷ tibi, et ne indignum te iudicaveris eorum, quae ostensa sunt mihi de te a Deo.⁸ Commendo ergo tibi Ecclesiam Antiochensium. Commendavi⁹ vos Polycarpo in Domino Iesu Christo.

VIII. Salutant te Episcopi Onesimus,¹ Vitus, Damas, Polybius,² et omnes a Philippis in Christo,³ unde scripsi tibi. Saluta Deo decens Presbyterium. Saluta sanctos condiaconos tuos, quos ego nutriti in Domino, in carne et spiritu.⁴ Saluta populum Domini a pusillo⁵ usque ad magnum secundum nomina,⁶ quae tibi commendo, sicut Moyses Iesu duci exercitus.⁷ Et non tibi videatur onerosum, quod dictum est de te. Et si tales non sumus, quales illi fuerunt; sed tamen oramus ut tales efficiamur, quia et Abrahae filii sumus. Confortare ergo, Heron,⁸ potenter et viriliter age. Tu enim introduces et educes ex hoc nunc populum⁹ Domini, qui est in Antiochia, et non erit¹⁰ Synagoga Domini sicut oves non habentes pastorem.

IX. Saluta Cassianum hospitem meum, et illam pudicissimam eius coniugem, et dilectissimos filios eorum: quibus¹ det Deus invenire misericordiam apud Dominum in illa die ministrationis, quae² est ad nos: quos et commendo tibi in Christo. Saluta eos, qui sunt in Laodicea³ fideles omnes⁴ secundum nomina in Christo. Eos,⁵ qui sunt in Tarso,⁶ noli negligere; sed assidue⁷ eis intende, confirmans eos in⁸ Evangelio. Marium Episcopum, qui est in Neapoli secus Zarbo,⁹ saluta in Domino. Intende etiam pudicissimae Mariae filiae meae, quae est multum doctissima, et ei quae in domo eius¹⁰ Ecclesiae; quae facta est mihi pro anima mea¹¹ exemplum piissimarum mulierum. Sanam te et in omnibus

8) Deo scripsi c. Pal. p. Domino vulg. Neutrum in Reg.

9) commendavi autem Pal. Reg.

Cap. VIII. 1) honestus Pal. Reg.

2) polibius Pal., polisbius Reg.

3) Vocc. in Christo non agnoscit Reg.

4) spiritus Pal.

5) minimo Reg. In marg. Cur.: al. minimo usque ad maximum.

6) omnia Reg. Item Cur. in marg.

7) episcopus Pal. Cf. Deut. 31.

8) hyron Pal., hiron Reg.

9) nunc nunc populum Pal.

10) est Pal.

Cap. IX. 1) 2 Tim. 1, 18.

2) qui Reg.

3) laodicia Pal., laodicia Reg.

4) Sequuntur vocc. qui sunt subnotata in Reg.

5) et eos Pal.

6) Ita scr. Pal., Tharso Reg. vulg.

7) assiduis erat in Pal., qui subiade exh. eos.

8) in om. Pal.

9) carbo Pal., tarbo Reg.

10) eius eius est Pal. Cf. Col. 4, 15.

11) mea om. Pal. Reg.

καὶ ἐν πᾶσιν εὐδοκιοῦντα ὁ Πατὴρ τοῦ Χριστοῦ δι' αὐτοῦ τοῦ⁶ μονογενοῦς φυλάττοι⁷ ἐπὶ μήμιστον βίου χρόνον εἰς ἀφέλειαν τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας. Ἐρῶσω ἐν Κυρίῳ καὶ προσευχῶ, ἵνα τελειωθῶ.

IGNATIÏΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ.¹

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, τῇ εὐλογημένη ἐν² μεγέθει Θεοῦ Πατρὸς πληρωματι, τῇ καὶ προωρισμένη πρὸ αἰώνων εἶναι διὰ παντὸς εἰς δόξαν παράμονον, ἄτρεπτον, ἠνωμένην, καὶ ἐκλελεγμένην, ἐν πάθει ἀληθινῶ, ἐν θελήματι Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ ἀξιωμακαρίστῳ,³ τῇ οὔσῃ ἐν Ἐφέσῳ τῆς Ἀσίας, πλεῖστα ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ⁴ καὶ ἐν ἀμώμῳ χαρᾷ χαιρεῖν.

I. Ἀποδεξάμενος⁵ ὑμῶν ἐν Θεῷ τὸ πολυπόθητον ὄνομα, ὃ κέκτησθε φύσει δικαία, κατὰ⁶ πίστιν καὶ ἀγάπην ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Σωτῆρι⁷ ἡμῶν, μιμηταὶ ὄντες Θεοῦ φιλανθρωπίας, ἀναζωπυρήσαντες ἐν αἵματι Χριστοῦ, τὸ συγγενικὸν ἔργον τελείως ἀπρητίσατε⁸ ἀκούσαντες γὰρ με δεδεμένον ἀπὸ Συρίας ὑπὲρ Χριστοῦ, τῆς κοινῆς ἐλπίδος, πεποιθότα⁹ τῇ προσευχῇ ὑμῶν ἐπιτυχεῖν ἐν Ρώμῃ θηριομαχεῖσαι, ἵνα διὰ τοῦ μαρτυρίου δυναθῶ μαθητῆς εἶναι τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν ἀνενεγκόντος¹⁰ Θεῷ προσφορὰν καὶ θυσίαν. Ἐπεὶ¹¹ οὖν τὴν πολυπλήθειαν ὑμῶν ἐν ὀνόματι Θεοῦ ἀπέλιψα ἐν Ὀνησίμῳ, τῷ ἐπ' ἀγάπῃ ἀδιηγῆται, ὑμῶν δὲ ἐπισκόπων ὃν εὐχομαι κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν ὑμᾶς ἀγαπᾶν, καὶ πάντας ὑμᾶς ἐν ὁμοιώματι αὐτοῦ εἶναι. Εὐλογητὸς γὰρ ὁ Θεός, ὁ χαρισάμενος ὑμῖν τοιούτοις οὔσιν,¹² τοιούτον ἐπίσκοπον κέκτησθαι ἐν Χριστῷ.

II. Περὶ δὲ τοῦ συνδούλου ἡμῶν Βίβρον,¹ τοῦ κατὰ Θεὸν διακόνου ὑμῶν καὶ ἐν πᾶσιν εὐλογημένου, εὐχομαι παραμεῖναι αὐτὸν ἄμωμον, εἰς τιμὴν τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἐπισκόπου ὑμῶν τοῦ μακαριωτάτου. Κρόκος δὲ, ὁ Θεοῦ ἅγιος καὶ ὑμῶν, ὃν ὡς ἔξεμπλαριον τῆς ἀπ' ὑμῶν ἀγάπης ἀπελάβομεν, κατὰ πάντα με ἀνέπαυσεν,² καὶ τὴν

6) τοῦ repetitur in V.

7) φυλάττει O V, in illo man. sec. φυλάττοι.

Subscriptio in V: τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Ἰγνατίου ἐπιστολὴ πρὸς Ἡρώνα διακοναὶ (sic) ἀντιοχείας.

1) Ita R, ubi numerus α' ad oram; τοῦ αὐτοῦ πρὸς Ἐφεσίους B; τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολὴ πρὸς Ἐφεσίους V, et O c. num. ια'.

2) ἐν om. R. Exclusi vulg. καὶ ante πληρώματι c. B F O R V.

3) Θεομακαρίστῳ R.

4) Ordo vocc. in R Χριστῷ Ἰησοῦ.

5) Dedi Ἀποδεξάμενος ex F O R V, suffragante recens breviori et Int. vet.

Ἀπεδεξάμην B vulg.

6) καὶ κατὰ Cureton.

7) κυρίῳ R.

8) ἀπρητίσατε O V, in illo quidem correctum, ἀπρητίσασε (sic) F.

9) πεποιθότες F O R V. Haud male.

10) ἀνερέγκαντος F O V,

11) ἐπεὶ B F O R V vet. Int. Ἐγὼ μὲν Voss. Deiu πολυπάθειαν p. πολυπλήθειαν F O V.

probabilem¹² Pater Christi aevo longiore per ipsum Unigenitum summa custodiat ad utilitatem Ecclesiae.¹³ Incolumis in Domino ora pro me, ut consumer.¹⁴

AD EPHESIOS. DE UNITATE, SCRIPTA EX SMYRNA.¹

Ignatius, qui et² Theophorus, benedictae, magnitudine³ Dei Patris repletae, et praedestinatae ante secula, ut sit semper⁴ in singulari gloria, inconvertibilis, et adunata, et electa, in passione vera, in voluntate Dei Patris et Domini nostri Iesu Christi⁵ Salvatoris, Ecclesiae beatitudine⁶ dignae, quae est Ephesi Asiae, plurimam⁷ in Iesu Christo et immaculato gaudio salutem.

I. Suscipiens vestrum in Deo multum desiderabile nomen, quod possedistis natura iusta, secundum fidem et dilectionem in Christo Iesu Salvatore nostro; cum sitis imitatores humanitatis Dei, ut⁸ vivificati in sanguine Christi, congenitum opus perfecte⁹ consummate. Audientes¹⁰ enim me vinctum de Syria pro Christo, spe¹¹ communi, confidentem orationibus vestris, ut merear Romae cum¹² bestiis dimicare: ut per martyrium possim discipulus eius¹³ esse, qui pro nobis seipsum obtulit¹⁴ Deo hostiam, et oblationem in odorem¹⁵ bonae suavitatis. Quoniam ergo suscepi multitudinem vestram in nomine Dei in Onesimo,¹⁶ dilecto praeceptore nostro, vestro autem Episcopo, obsecro eum secundum Iesum Christum diligere vos, et vos omnes in concordia eius in ipso esse. Benedictus enim Deus, qui vobis talibus talem Episcopum donavit habere in Christo.

II. Pro conservo autem nostro Burro, secundum Deum diacono vestro et in omnibus benedicto, deprecor permanere eum immaculatum in honore Ecclesiae et beatissimi Episcopi vestri. Crocus vero Deo dignus, quem tanquam exemplar dilectionis vestrae suscepi, in omnibus me refecit, et catenam meam non erubuit,¹ simul cum Onesiphoro et

12) Ita F O V, οὐσι BR Voss.
Cap. H. 1) βήθδου R, η secundis curis.
2) Ita O V; ἀνέπασσε BFR Voss.

12) probalem Reg.

13) sue add. Pal.

14) In Pal. subscribitur: *Explicit ad heronem discipulum anthiochene ecclesiae diaconum et successorem suum, in Reg. Explicit X.*

1) Incipit eiusdem ad ephesios scripta de smyrna de unitate Pal., Incipit XI Reg.

2) et om. Reg.

3) et magnitudine Pal.

4) semper (subnotatum) ut sit semper Reg.

PATRES APOST.

5) Christi om. Reg.

6) beatitudini Reg.

7) plurima Pal.

8) et Reg.

9) vel connatale inserit Pal.

10) audiente Pal.

11) et spe Pal.

12) cum des. in Pal. Reg.

13) eius supraadditum in Reg. Deest subsq. esse in Pal.

14) obtulit seipsum ordo in Reg. Cf. Eph. 5, 2.

15) odore Pal.

16) honesto Pal. Reg.

Cap. II. 1) 2 Tim. 1, 16.

μᾶλλον ὑμᾶς μακαρίσω τοὺς ἀνακεραμμένους¹ αὐτῶ, ὡς ἡ ἐκκλησία τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ, καὶ ὁ Κύριος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ αὐτοῦ, ἵνα πάντα ἐν ἐνότητι σύμφωνα ᾗ. Μηδεὶς πλανασθῶ· ἐὰν μὴ τις ἐντὸς ἢ τοῦ θυσιαστηρίου, ὑστερεῖται τοῦ ἄρτου τοῦ Θεοῦ. Εἰ γὰρ ἐνὸς καὶ δευτέρου προσευχῆ τοσαύτην ἰσχνὴν ἔχει, ὥστε τὸν Χριστὸν ἐν αὐτοῖς ἔσταναι, πόσῳ μᾶλλον ἢ τε τοῦ ἐπισκόπου καὶ πάσης τῆς ἐκκλησίας προσευχῆ σύμφωνα, ἀνιούσα πρὸς Θεὸν πίστει, πείσει παρασχεθῆναι² αὐτοῖς³ πάντα τὰ ἐν Χριστῷ αἰτήματα. Ὁ οὖν τῶν τοιούτων χωριζόμενος καὶ μὴ συνεργούμενος ἐν βουλῇ θυσιαῶν καὶ ἐκκλησία πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανῷ, λύκος ἐστὶν ἐν προβάτου δορᾷ ἡμερον ἐπιδεικνύς μορφῆν. Σπουδάζετε, ἀγαπητοί, ὑποταγῆναι τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς πρεσβυτέροις καὶ τοῖς διακόνοις· ὁ γὰρ τοῦτοῖς ὑποτασσόμενος, ὑπακούει⁴ Χριστῷ τῷ προχειρισμένῳ αὐτούς· ὁ δὲ ἀπειθῶν αὐτοῖς, ἀπειθεῖ Χριστῷ Ἰησοῦ· ὁ δὲ ἀπειθῶν τῷ Ἰῶ, οὐκ⁵ ὄψεται τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὁργὴ τοῦ Θεοῦ μένει ἐπ' αὐτόν· αὐθάδης γὰρ ἐστὶ καὶ δύσερις, ὑπερήφανος, ὁ μὴ κειθαρῶν τοῖς κρείττοσιν. Ὑπερήφανοις δὲ, φασίν, ὁ Θεὸς ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν· καὶ Ὑπερήφανοι παρηνόμου ἕως σφόδρα. λέγει δὲ καὶ ὁ Κύριος πρὸς τοὺς ἱερεῖς, Ὁ ὑμῶν ἀκούων, ἐμοῦ ἀκούει· καὶ ὁ ἐμοῦ ἀκούων, οὐκ ἀκούει ἐμοῦ, ἀλλὰ⁶ τοῦ πέμψαντός με⁷ Πατρός· ὁ ὑμᾶς ἀθετῶν, ἐμὲ ἀθετεῖ· ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν, ἀθετεῖ τὸν πέμψαντά με.⁸

VI. Ὡσα οὖν¹ βλέπετε σιωπῶντα τὸν ἐπίσκοπον, πλεῖον αὐτὸν φοβεῖσθε. Πάντα γὰρ ὃν πέμπει² ὁ οἰκοδεσπότης εἰς ἴδιαν οἰκονομίαν, οὕτως αὐτὸν δεῖ ἡμᾶς δέχεσθαι, ὡς αὐτὸν τὸν πέμψαντα. Τὸν οὖν ἐπίσκοπον δηλονότι³ ὡς αὐτὸν τὸν Κύριον δεῖ προσβλέπειν, τῷ Κυρίῳ παρεστῶτα· ὁρατικὸν δὲ ἄνδρα καὶ ὄξυν⁴ τοῖς ἔργοις βασιλευσί δεῖ παραστάναι, καὶ μὴ παρεστάναι⁵ ἀνθρώποις νοθροῖς. Αὐτὸς μένου Ὀνησιμος ὑπερεπαινεῖ ὑμῶν τὴν ἐν Θεῷ εὐταξίαν,⁶ ὅτι πάντες κατὰ ἀληθειαν ζῆτε, καὶ ὅτι ἐν ὑμῖν οὐδεμίαν⁷ αἵρεσις κατοικεῖ· ἀλλ' οὐδὲ ἀκούετε τινος ἢ μόνου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ ποιμένος καὶ διδασκάλου, καὶ ἔστε, ὡς Παῦλος ὑμῖν ἔγραφεν, Ἐν σῶμα καὶ Ἐν πνεῦμα; διὰ τὸ καὶ⁸ ἐν μιᾷ ἐλπίδι κεκλησθαι τῆς πίστεως· ἐπέλεπερ καὶ εἰς Κύριος, μία πίστις, Ἐν βάπτισμα, εἰς Θεὸς καὶ πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων

Cap. V. 1) ἀνακεραμμένους ORV, ἀνακεραμμένους F.

2) Dedi πρὸς Θεὸν πίστει, πείσει παρασχεθῆναι ex Codd. FORV, ubi habes πρὸς Θεὸν. πίστει παρασχεθῆναι. In B ut vulg. πρὸς Θεὸν, πείσει παρασχεθῆναι.

3) Post αὐτοῖς puncto distinguitur in R.

4) ὑπακούσει B V.

5) οὐχ F.

6) Edidi ex R οὐκ ἀκούει ἐμοῦ, ἀλλὰ pro quibus Codd. B F O V et vulg. nil nisi vocem ἀκούει exhibent.

7) In B sicut μου, iam μευ.

8) ἀποστείλαντά με F O V.

Cap. VI. 1) οὖν om. FOV.

2) πέμψει R.

3) δηλονότι c. FRV, δηλον ὅτι B O vulg.

4) ὄξυν F.

5) παρεστάναι om. R contra LXX.

6) ὑπερεπαινεῖ τὴν ἐν Θεῷ εὐταξίαν ὑμῶν F.

7) οὐδὲ μία scr. F.

8) καὶ om. R. c. vet. Int.

3) deum Pal.

4) patrem suum p. suum et Patrem Reg.

magis vos beatifico, qui pendetis ad eum, quomodo Ecclesia ad Dominum Iesum, et ipse Dominus ad Dominum³ suum et Patrem⁴, ut omnia in unitate sibi consonantia sint. Nemo oberret. Si quis non fuerit intra altare, fraudabitur pane Dei. Si enim unius aut duorum oratio tantam habet virtutem,⁵ ut Christus in eis consistat, quanto magis immaculati sacerdotis et sancti populi supplicatio consonanter adscendens ad Deum persuadet praestare eis omnes petitiones in Christo. Qui ergo a talibus separatur et non convenerit in congregationem sacrificiorum, Ecclesiam⁶ primogenitorum descriptorum in caelo, lupus est in grege ovium mansuetam demonstrans⁷ figuram. Festinate ergo, dilectissimi, subditi esse Episcopo et Presbyteris et Diaconis. Qui enim istis subditus fuerit, Christo obedit, qui eis hoc⁸ concessit. Qui vero eis non consenserit, Iesu Christo non consentit. Qui autem Filio non consenserit, non videbit vitam, sed ira Dei manebit super eum.⁹ Huiusmodi ergo temerarius est, horribilis¹⁰ et superbus, qui non est subditus prioribus. Superbis enim, inquit, Deus¹¹ resistit; humilibus autem dat gratiam. Et iterum: Superbi inique egerunt¹² usque valde. Dicit etiam Dominus sacerdotibus: Qui enim vos audierit, me audiat,¹³ et qui me audierit, audiet illum,¹⁴ qui me misit: et qui vos spernit, me spernit; qui autem me spernit, spernit eum, qui me misit.

VI. Quando ergo videtis tacere Episcopum, plus eum timete. Omnem itaque, quem mittit paterfamilias pro sua dispensatione, sic nos oportet suscipere, quemadmodum ipsum qui mittit. Ergo Episcopum manifeste sicut ipsum Dominum oportet contemplari,¹ Domino assistentem. Prospectorem enim² verum³ et acutum in operibus suis, regibus oportet assistere, et non assistere hominibus infirmis. Ipse autem Onesimus⁴ laudat vestram in Deo bonam⁵ dispensationem, quia omnes secundum veritatem⁶ vivitis, et⁷ quia nulla haeresis inter vos habitat. Sed nec obeditis alicui, nisi soli⁸ Iesu Christo vero pastori et doctore, et estis, quemadmodum Paulus vobis⁹ scripsit, unum corpus et unus spiritus, quoniam in una spe fidei conclusi estis. Unus enim Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus et Pater omnium, qui super omnes¹⁰

5) *veritatem* Reg. Ceterum cf. Matth. 18, 20.

6) *Ecclesiam* des. in Pal. Cf. Heb. 12, 23.

7) *monstrans* Pal. Reg.

8) Ita prius Pal., ubi iam *qui eis non concessit* (sic) *usu* (forte *iesu*) *christo non consentit*. *Qui autem filio non consenserit, non videbit vitam*.

9) Io. 3, 36.

10) *et horribilis* Pal. Reg.

11) *deus* inquit transp. Reg. Cf. I Pet. 5, 5. Iac. 4, 6.

12) *egerunt* ex Reg., *gesserunt* Pal. vulg. Cf. Ps. 118, 51.

13) *audiet* Reg. Cf. Luc. 10, 16.

14) *eum* Reg.

Cap. VI. 1) Prov. 22, 29.

2) *enim* om. Pal.

3) Cur. in marg. *virum*.

4) *honestus* Reg.

5) Voc. in *Deo bonam* om. Reg. Subinde erat *dispositionem* in Pal.

6) *deum* Reg.

7) *et* om. Reg.

8) *soli* des. in Reg.

9) *vobis paulus* inv. Pal. Reg. Cf.

Eph. 4, 4 sqq.

10) *omnia* Reg.

καὶ διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσιν.⁹ Ὑμεῖς μὲν οὖν ἐστέ τοιοῦτοι, ὅσοι τοιαῦτα παιδευτῶν στοιχειωθέντες, Παύλου τοῦ Χριστοφόρου καὶ Τιμοθέου τοῦ πιστοτάτου.¹⁰

VII. Τινὲς δὲ φαυλότατοι εἰώθασι δόλω πονηρῶ τὸ ὄνομα περιφέρειν, ἄλλα τινὰ πρᾶσσοντες ἀνάξια Θεοῦ καὶ φρονούντες ἐναντία τῆς τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας, ἐπ' ὀλέθρῳ ἑαυτῶν καὶ τῶν πειθομένων αὐτοῖς· οὓς δεῖ ὑμᾶς ὡς θηρία ἐκκλίνειν· δίκαιος γὰρ ἐκκλινῶν, σώζεται εἰς τὸν αἰῶνα· πρῶχειρος δὲ γίνεται καὶ ἐπίχατος ἀσεβῶν ἀπόλεια· εἰσι γὰρ κύνες¹ ἐνεοί, οὐ² δυνάμενοι ὑλακτεῖν, λυσσῶντες,³ λαθροδῆκτοι, οὓς φυλάσσεισθαι χρῆ⁴· ἀνίατα γὰρ νοσοῦσιν. Ἰατρός δὲ ἡμῶν ἐστὶν ὁ μόνος ἀληθινὸς Θεὸς, ὁ ἀγέννητος⁵ καὶ ἀπρόσιτος, ὁ τῶν ὄλων κύριος, τοῦ δὲ μονογενοῦς πατρὸς καὶ γεννήτωρ⁶· ἔχομεν ἱατρὸν καὶ τὸν Κύριον ἡμῶν Θεὸν Ἰησοῦν τὸν⁷ Χριστὸν, τὸν πρὸ αἰῶνων υἱὸν μονογενῆ καὶ λόγον, ὕστερον δὲ καὶ ἄνθρωπον ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου· ὁ λόγος γὰρ σὰρξ ἐγένετο· ὁ ἀσώματος ἐν σώματι, ὁ ἀπαθὴς ἐν παθητῶ σώματι, ὁ ἀθάνατος ἐν θνητῶ σώματι,⁸ ἡ ζωὴ ἐν φθορᾷ, ὅπως θανάτου καὶ φθορᾶς ἐλευθερώσῃ⁹ καὶ ἱατρεύσῃ τὰς ψυχὰς ἡμῶν, καὶ ἰώσῃται αὐτὰς νοσηλευθείσας ἐν ἀσειβείᾳ, καὶ πονηραῖς ἐπιθυμίαις.

VIII. Μὴ οὖν τις ὑμᾶς ἐξαπατάτω,¹ ὥσπερ² οὐδὲ ἐξαπατάσθε· ὅλοι γὰρ ἐστε Θεοῦ. Ὅταν γὰρ μηδεμίᾳ ἐπιθυμίᾳ ἐν ὑμῖν ὑπάρχη,³ δυνάμειν ὑμᾶς ὑπανάει καὶ βάσανον ἐπαγαγεῖν, ἄρα κατὰ Θεὸν ζῆτε καὶ ἐστέ⁴ Χριστοῦ. Περὶ ψῆμα δὲ⁵ ὑμῶν καὶ τῆς ἀγνωστῆς⁶ Ἐφεσίων ἐκκλησίας, τῆς διαβολῆτος καὶ πολυῦμνητου τοῖς αἰῶσιν, ἐκβάλλετε. Οἱ σαρκικοὶ τὰ πνευματικὰ πρᾶττειν οὐ δύνανται, οὐδὲ οἱ πνευματικοὶ τὰ σαρκικὰ, ὥστε οὐδὲ ἡ πίστις τὰ τῆς ἀπιστίας, οὐδὲ ἡ ἀπιστία⁷ τὰ τῆς πίστεως. Ὑμεῖς δὲ, πληθεῖς ὄντες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, οὐδὲν σαρκικόν, ἀλλὰ πνευματικὰ⁸ πάντα πρᾶσσετε· ἐν Χριστῶ Ἰησοῦ τελειοῦσθε, ὅς ἐστι σωτὴρ πάντων ἀνθρώπων, μάλιστα πιστῶν.

IX. Ἔργων δὲ τινὰς παροδύσαντας δεῖ ὑμῶν, ἔχοντας κακὴν διδαχὴν ἀλλοκότου καὶ πονηροῦ πνεύματος· οἷς οὐκ ἰδώκατε παροδοῦν σπειραὶ τὰ ζιζάνια, βύσαντες τὰ ἅτα, εἰς τὸ μὴ παραδέξασθαι τὴν ὑπ'

9) πᾶσι B O V.

10) παύλω τῷ χριστοφόρῳ, καὶ τιμοθέῳ τῷ πιστοτάτῳ B F O R V. Excidisse videtur praepositio tertium casum regens.

Cap. VII. 1) δὲ O in textu, δεῖ ad oram.

2) κύνες V.

3) οἱ R.

4) λυσσῶντες O V. Subinde λαθροδῆκτοι c. B O R V, λαθροδῆκτοι F, λαθροδῆκται vulg.

5) ἀγέννητος ex F O R V, ἀγέννητος B Voss.

6) τὸν om. B.

7) Voc. ὁ ἀθάνατος ἐν θνητῶ σώματι non leg. in R.

8) ἐλευθερώσει O V, iidem ἱατρεύσει. Deinde vocc. ψυχὰς ὑμῶν, καὶ ἰώσῃται αὐτὰς desiderantur in ed. Vossiana. Cap. VIII. 1) ἐξατάτω V.

2) ἔπερ F O R V.

3) ὑπάρχη c. B F R, ὑπάρχει O V vulg.

4) ἔσται scr. B.

5) δὲ particulam et vb. ἐκβάλλετε sub periodi finem in Cod. Nydrpruc. addita omittunt B F O R V.

6) ἀγιωτάτης R.

7) ἀπιστίας — ἀπιστεία O V, illud etiam in F, ubi deest membrum οὐδὲ ἡ ἀπιστία τὰ τῆς πίστεως.

8) πνεύματι καὶ p. πνευματικὰ O V, πνεύματι F.

et per omnes et in omnibus.⁶ Vos ergo estote tales¹¹, qui a tali eruditi estis, hoc est, a Paulo Christifero et Timotheo fideissimo.¹²

VII. Quidam autem¹ fallaces consueverunt dolo maligno nomen² Christi circumportare; sed aliquanta indigna Deo agentes et contraria doctrinae Christi sapientes, ad interitum suum sibi consentiant: quos oportet vos tanquam bestias declinare. ,Iustus' inquit,³ declinans evadet in aeternum: extraneus etenim⁴ atque alienus erit ab impiorum perditione.⁵ Sunt igitur canes⁶ muti, non valentes latrare, rabidi occulte: quos observare oportet, insanabilem languorem habentes.⁷ Medicus autem noster est solus verus Deus, ingenitus et invisibilis, Dominus omnium, Unigeniti vero pater et genitor. Habemus autem medicum etiam Dominum nostrum et Deum⁷ Iesum Christum, ante secula⁸ Filium unigenitum et in principio Verbum, postea vero et hominem ex Maria Virgine: ,Verbum enim,' inquit, ,caro factum est.'⁹ Incorporalis in corpore, impassibilis in corpore passibili, immortalis in corpore mortali, vita in corruptione, ut de morte et corruptione liberet et curet animas nostras, et sanet eas infusas morbo impietatis et iniquis desideriis.

VIII. Nullus ergo vestrum seducatur: quod et de vobis confido; unum etenim omnes estis.¹ Quando enim nichil in vobis fuerit, quod vos poterit² coinquinare et tormentum superinducere, secundum Deum vivitis:³ et erit Christi⁴ subiectio vestra et Ecclesiae Ephesiorum, quae est auxiliatrix et multum laudabilis. Carnales enim⁵ spiritualia non possunt agere, neque spiritualia⁶ carnalia: sicut nec⁷ fides ea, quae sunt⁸ infidelitatis, neque infidelitas ea, quae sunt fidei. Vos vero repleti Spiritu Sancto, nichil carnale, sed omnia spiritualia⁹ agite. Unusquisque vestrum perfectus¹⁰ sit in Christo Iesu, qui est salvator omnium hominum, maxime¹¹ fidelium.

IX. Agnovi enim aliquos ex vobis a via veritatis discedentes malam doctrinam habere alieni et nequissimi spiritus. Quibus non tribuistis secus viam seminare zizania,¹ obturantes aures ad non² suscipiendum errorem,

11) *tales estote* transp. Reg.

12) *fidelissimo* des. in Reg.

Cap. VII. 1) *igitur* Pal. Reg.

2) *maligno* (seq. parvula lacuna) *no-*
men Reg.

3) Cf. Prov. 10, 25. 11, 3. Esai. 56, 10.

4) *enim* Reg. Subinde et (subnotatum)
et p. *atque* Pal.

5) *proditione* Pal.

6) *carne* Pal.

7) *Vocce. et Deum* transcripsi ex Pal.
Reg.

8) *natum* interponunt Pal. Reg.

9) *est* om. Pal. Cf. Io. 1, 14.

Cap. VIII. 1) *omnes enim estis unum*

(supraadd.) Pal., *omnes etenim unum estis* Reg.

2) *poterit* Pal. Reg.

3) *vivitis* Pal. Reg.

4) *Christi* des. in Pal.

5) *enim* supraadd. in Reg. Subinde
spiritalia Pal.

6) *spiritales* Pal.

7) *et* Pal. Reg.

8) *sunt* supraadscriptum in Reg.

9) *spiritalia* Pal.

10) *perfectus* Pal.

11) *maxime autem* Pal. Reg. Ceterum
cf. I Tim. 4, 10.

Cap. IX. 1) *zizaniam* Pal. Reg.

2) *dominum* Pal.

qui ab ipsis praedicatur, scientes³ quia huiusmodi spiritus est erroris, non ea quae sunt Christi, sed sua loquens. Falsiloquus etenim est. Sanctus autem Spiritus non sua propria loquitur, sed ea quae sunt Christi, nec a semetipso, sed a Domino, sicut et Dominus ea quae a Patre audivit nobis annunciat.⁴ ‚Sermo,‘ inquit, ‚quem⁵ audistis, non est meus, sed eius, qui me misit.‘ De Sancto vero Spiritu⁶ dicit: ‚Non enim loquetur a se, sed quaecumque audierit a me.‘ De se autem ait⁷ Patri: ‚Ego te glorificavi⁸ super terram, opus perfecti, quod dedisti mihi ut facerem; manifestavi nomen tuum hominibus.‘ De Spiritu Sancto ait: ‚Ille me glorificabit,⁹ quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis.‘ Ergo uterque¹⁰ eorum ipsum glorificat, a quo et accepit, quod faceret; et ipsum praedicat, atque eius verba pronunciat. Erroris autem spiritus seipsum praedicat, sua propria dicens: sibi placens etenim est, et seipsum glorificat. Acerbus namque est, plenus extans falsiloquio, seductor, lubricus, superbus,¹¹ arrogans, verbosus, dissonus, immensuratus, nigriformis, tumidus. De cuius operationibus liberavit nos Iesus Christus, fundans nos super petram tanquam¹² lapides electos, qui apti sunt ad aedificium¹³ Dei Patris, elevati in altum a Christo, qui pro nobis crucifixus est; confortatos Spiritu Sancto, in fide introductos,¹⁴ et dilectione elevatos a terra ad caelum,¹⁵ ambulantes immaculate. ‚Beati enim,‘ inquit, ‚immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.‘¹⁶ Via enim sine errore est Iesus Christus, sicut¹⁷ ipse ait: ‚Ego sum via, veritas¹⁸ et vita.‘ Deducit autem haec via ad Patrem: ‚Nemo enim,‘¹⁹ inquit, ‚venit²⁰ ad Patrem nisi per me.‘²¹ Beati ergo estis vos Deiferi, Spiritiferi, sanctiferi, templiferi, in omnibus ornati in mandatis Iesu Christi, regnum²² sacerdotale et²³ gens sancta, populus in acquisitionem: in quibus exsultans dignus effectus sum, per quos scribo, alloqui sanctos qui sunt Ephesi, fideles in Christo Iesu.²⁴ Gaudeo enim in vobis, quia vanitati non intenditis,²⁵ neque ea, quae secundum carnem sunt, diligitis, sed ea, quae sunt secundum Deum.

X. Et¹ pro aliis hominibus orate indesinenter;² est enim in illis spes, ut Deum mereantur adipisci. ‚Nunquid qui cadit,‘ inquit,³ ‚non adiciet, ut resurgat? aut qui avertitur, non convertitur?‘⁴ Convertimini ergo

3) scientes deest in Reg.

4) Neque a semetipso sed ea quae sunt christi. Neque a semetipso: sed a domino, sicuti et dominus ea quae a patre audivit nobis annunciat p. nec a semetipso — annunciat Pal.; neque nunciat intermediis omissis Reg.

5) quem (erat quo) modo Pal. Ceterum cf. Io. 14, 24.

6) Sic dedi ex Pal. Reg., De Spiritu Sancto vulg. Cf. Io. 16, 13.

7) autem Reg.

8) clarificavi Reg. Cf. Io. 17, 4, 6.

9) clarificabit Reg. Cf. Io. 16, 14.

10) uter vestrum Pal.

11) superciliosus Pal.

12) fides (c. punctis subpositis) interponit Pal.

13) edificium sanctum Pal. Reg.

14) introductos om. Reg.

15) confortatos spiritu sancto in fide introductos in fide et dilectione elevatos ad celum Pal.

16) Ps. 119, 1.

17) sicuti Pal. Cf. Io. 14, 6.

18) et veritas Pal.

19) enim des. in Reg.

20) venit Pal. Reg.

21) Voc. per me margini adscripta in Pal.

22) genus Pal. Cf. I Pet. 2, 9.

23) et om. Reg.

24) Eph. 1, 1.

25) non vanitati intenditis Pal. Reg.

Cap. X. 1) al. Sed. Cur.

2) indesinenter orate inv. Pal.

3) Ier. 8, 4.

4) convertetur Reg.

τοῖς² μαθητευθῆναι ὑμῖν. Γίνεσθε οὖν διάκονοι Θεοῦ καὶ στόμα Χριστοῦ. λέγει γὰρ ὁ Κύριος· Ἐάν ἐξαγάγητε³ ἐξ ἀναξίου τίμιον, ὡς στόμα μου ἔσσεθε. Γίνεσθε πρὸς τὰς ὁργὰς αὐτῶν ὑμεῖς ταπεινόφρονες· ἀντιτάξατε πρὸς τὰς βλασφημίας αὐτῶν ὑμεῖς τὰς ἐκτενεῖς εὐχὰς· αὐτῶν πλανωμένων στήκατε ὑμεῖς ἐν τῇ πίστει ἑδραῖοι· νικῆσατε τὸ ἄγριον ἦθος ἐν ἡμερότητι, τὸ ὄργιλον πραότητι·⁴ Μακάριοι γὰρ οἱ πραεῖς· καὶ Μωσῆς πρῶτος παρὰ πάντας ἀνθρώπους καὶ Δαβὶδ πρῶτος σφόδρα· διὸ καὶ⁵ παραινεῖ Παῦλος, Δούλον, λέγων,⁶ Κυρίου οὐ δεῖ μαχεσθαι, ἀλλ' ἤπιον εἶναι πρὸς πάντας, διδασκτικόν, ἀνεξίκακον, ἐν πραότητι παιδεύοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους· μὴ σπουδάζοντες⁷ ἀμύνεσθαι τοὺς ἀδικούντας ὑμᾶς· Εἰ ἀνταπέδωκα γὰρ, φησὶν,⁸ τοῖς ἀνταποδιδούσι μοι πικρὰ· ἀδελφούς αὐτοὺς ποιήσωμεν τῇ ἐπιεικείᾳ⁹ εἶπατε γὰρ τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς. Ἀδελφοὶ ἡμῶν ἐστέ, ἵνα τὸ ὄνομα τοῦ¹⁰ Κυρίου δοξασθῇ· καὶ μιμησώμεθα τὸν Κύριον, ὃς λοιδορούμενος οὐκ ἀντελοιδορεῖ, σταυρούμενος οὐκ ἀντέτεινεν,¹¹ πάσχων οὐκ ἠπέλει,¹² ἀλλ' ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν προσήχετο· Πάτερ ἄφες αὐτοῖς, οὐκ οἶδασιν ὃ ποιοῦσιν. Εἴ¹³ τις πλέον ἀδικηθεὶς πλείονα ὑπομείνη,¹⁴ οὗτος μακάριος· εἴ τις ἀποστερηθῆ, εἴ¹⁵ τις ἀθετηθῆ διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, οὗτος ὄντως Χριστοῦ ἐστί. Βλέπετε, μὴ τοῦ Διαβόλου βοτάνη εὔρεθῆ ἐν ὑμῖν· πικρὰ γὰρ ἐστὶ καὶ ἀλμυρὰ τις αὐτῆ. Νήψατε, σωφρονίσαστε¹⁶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

XI. Ἔσχατοι καιροὶ λοιπόν εἰσιν· αἰσχυρθώμεν, φοβηθώμεν τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ· μὴ τοῦ πλοῦτου τῆς χρησιμότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνογῆς καταφρονήσωμεν· ἡ¹ γὰρ τὴν μέλλουσαν ὁργὴν φοβηθώμεν, ἡ τὴν ἐνεστῶσαν χαρὰν ἀγαπήσωμεν ἐν τῷ νῦν βίω· ἔστω δὲ ἡ ἐνεστῶσα χαρὰ καὶ ἡ ἀληθινή, τὸ² μόνον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εὔρεθῆναι, εἰς τὸ ἀληθινῶς ζῆν. Χωρὶς τούτου μηδ' ἂν³ ἀναπνεῦσαι ποτε ἔλησθε· οὗτος γὰρ μου ἡ ἐλπίς, οὗτος τὸ καύχημα, οὗτος ὁ⁴ ἀνελλιπὴς πλοῦτος, ἐν ᾧ τὰ δεσμὰ ἀπὸ Συρίας μέχρι Ρώμης περιφέρω, τοὺς πνευματικοὺς μαργαρίτας, ἐν οἷς γένοιτό μοι τελειωθῆναι τῇ προσευχῇ ὑμῶν μέτοχον τῶν παθημάτων Χριστοῦ, καὶ κοινωνὸν τοῦ θανάτου αὐτοῦ γενέσθαι, καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, καὶ τῆς ἀνεκλιπούσης⁵ ζωῆς, ἧς γένοιτό μοι ἐπιτυχεῖν, ἵνα ἐν κλήρῳ Ἐφεσίων εὔρεθῶ τῶν Χριστιανῶν, οἳ καὶ

2) αὐτοῖς ex BFORV, αὐτοὺς vulg.
3) ἐξαγάγηται F.
4) Vulg. ἐν ante πραότητι omisi c. BFORV.
5) καὶ inserul ex R.
6) λέγω notatur ex F.
7) σπουδάζοντες (sic) in Cod. F extare mihi asseritur.
8) φησὶν BFR vulg.
9) ἐπιεικεία FOV.
10) τοῦ om. R.
11) ἀντίτεινε c. FOV, ἀντέτεινε R, ἀντίπε B vulg.
12) ἠπέλει O V.
13) εἴ c. FORV. Ἐάν B vulg. Tum πλείον p. πλέον R.

14) ὑπομείνει scr. FOV.
15) εἴ — εἴ c. FORV, ἐάν — ἐάν B vulg.
16) σωφρονίσαστε R.
Cap. XI. 1) Ita BFORV, μάλλον Voss.
2) Vocc. ἔστω δὲ ἡ ἐνεστῶσα χαρὰ καὶ ἡ ἀληθινή, τὸ desunt in BFORV, ut in exemplari Augustano.
3) ἂν om. B. Subinde ἀγγεῦσαι p. ἀναπνεῦσαι FORV. Tum ἔλοισθε p. ἔλησθε R.
4) ὁ accessit ex R. Subinde ἀνεκλιπῆς p. ἀνελλιπῆς FOV.
5) ἀνεκλιπούσης FOV, ἀνεκλείπτου R.

ad doctrinam. Estote ministri Dei et os Christi. Dicit enim Dominus: ,Si abduxeritis⁵ pretiosum ab indigno, sicut⁶ os meum eritis.⁷ Estote ad iracundias eorum humiles; renunciate blasphemis eorum. Vos vero orationi instate; illis errantibus vos stabiles estote, radicati in fide. Vincite eorum ferocem consuetudinem⁷ per vestram mansuetudinem, et iracundiam per lenitatem. ,Beati enim,⁸ inquit, ,mites.⁹ Nam et Moyses mansuetus erat⁹ supra omnes homines, et David¹⁰ mitis valde. Propter quod Paulus¹¹ monet dicens: ,Servum autem Domini non oportet litigare, sed mitem esse ad omnes, docibilem, patientem, cum omni modesta corripientem eos qui resistunt.¹² Nolite festinare ulcisci nocentes¹³ vos. ,Si reddidi enim,¹³ inquit, ,retribuentibus mihi mala.¹⁴ Fratres eos faciamus per mansuetudinem. Dicit itaque his, qui vos¹⁴ oderunt: Fratres nostri estis, ut nomen Domini glorificetur. Imitemur scilicet Dominum, qui¹⁵ cum malediceretur non maledicebat, cum crucifigeretur non contradicebat, cum pateretur non comminabatur, sed pro inimicis suis¹⁶ orabat, dicens: ,Pater dimitte illis, quia nesciunt¹⁷ quid faciunt.¹⁸ Cui¹⁸ plus nocetur, ampliora sustineat. Beatus¹⁹ qui abiectus et reprobatus fuerit propter nomen Domini; ipse etenim²⁰ vere est Christi. Videte, ne herba Diaboli inveniatur in vobis; amara etenim est, et salsa.²¹ Ergo sobrii estote et casti in Christo Iesu.

XI. Iam enim novissima tempora sunt. Revereamur¹ et timeamus longanimitatem Dei, et non simus divitiarum aut² utilitatum eorum appetitores. Futuram iracundiam plus timeamus, quam praesentem gratiam diligamus. Praesens enim gratia est, ut inveniamur in Christo Iesu,³ et in veritate vivamus. Extra hoc autem nec respirare oportet aliquando. Haec enim est⁴ spes mea, haec exultatio, hae⁵ denique indeficientes divitiae. In quo et vincula mea a Syria usque ad Romam suffero,⁶ spirituales margaritas, in quibus mihi contingat⁷ consummari orationibus vestris participem passionum Christi et communem⁸ morti eius fieri, et a mortuis resurrectioni et vitae⁹ sempiternae, quam mihi¹⁰ contingat percipere, ut in sorte Ephesiorum Christianorum inveniar, qui et cum Apo-

5) *abduxeris* Pal. Cf. Ier. 15, 19.

6) *sicut* des. in Reg.

7) *ferocem eorum consuetudinem* Pal.

8) *vos mites* Reg. Cf. Matth. 5, 5.

9) *erat* om. Reg. Cf. Num. 12, 3.

10) *mansuetus* (subnotatum) inserit Reg. Cf. I Sam. 24.

11) *et paulus* Pal. Cf. 2 Tim. 2, 24 sq.

12) *volentes* Reg.

13) *enim* om. Pal. Reg.; in illo subinde *retribuentibus inquit mihi mala*.

Cf. Ps. 7, 4.

14) *vos* des. in Reg.

15) I Pet. 2, 23.

16) *suis* om. Pal. Cf. Luc. 23, 34.

17) *nesciunt enim p. quia nesciunt* Pal. Reg.

18) *Qui* scr. Reg.

19) Matth. 5, 11.

20) *enim* Pal.

21) *falsa* Pal. Reg. Cf. ad sq. I Pet. 4, 7.

Cap. XI. 1) *revereamus* Pal. Ceterum cf. Rom. 2, 4.

2) *atque* Reg.

3) *Iesu* des. in Reg.

4) *haec est enim* Pal. Reg.

5) *haec* Reg.

6) *suffecero* Reg. Subinde *spiritalis* Pal.

7) *contingat mihi* inv. Pal.

8) *comune* Pal.

9) *Vitae et vitae* des. in Pal., solum

et deest in Reg.

10) *mihi* supraadd. in Reg.

τοῖς ἀποστόλοις πάντοτε συνῆσαν⁶ ἐν δυνάμει⁷ Ἰησοῦ Χριστοῦ, Παύλω, Ἰωάννῃ, Τιμοθέῳ τῷ πιστοτάτῳ.

XII. Οὐδὰ τίς εἰμι, καὶ τίσι¹ γράφω· ἐγὼ μὲν² ὁ ἐλάχιστος Ἰγνατίος, καὶ³ τοῖς ὑπὸ κίνδυνον καὶ κρίσιν παρόμοιους· ὑμεῖς δὲ ἡλεημένοι, ἔστη-
ριμένοι ἐν Χριστῷ· παραδοθεῖς γε ἐγὼ, ἀλλὰ⁴ τῶν διὰ Χριστὸν ἀναι-
ρουμένων, ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἄβελ τοῦ δικαίου ἕως τοῦ⁵ αἵματος Ἰγνα-
τίου τοῦ ἐλαχίστου.⁶ Ὑμεῖς δὲ⁷ Παύλου συμμύσται ἔστέ, ἡγιασμένον,
μαρτυρημένον, ὅτι σκευὸς ἔστιν ἐκλογῆς, οὐ γένοιτό⁸ μοι ὑπὸ τὰ ἔξη
εὐρεθῆναι, καὶ τῶν λοιπῶν ἀγίων, ὅταν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω, ὃς
πάντοτε ἐν ταῖς δεήσεσιν αὐτοῦ μνημονεῦει ὑμῶν.⁹

XIII. Σπουδάζετε οὖν πυκνότερον¹ συνέρχεσθαι εἰς εὐχαριστίαν²
Θεοῦ καὶ δόξαν· ὅταν γὰρ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνεχῶς γίνησθε,³ καθαιροῦνται
αἱ δυνάμεις τοῦ Σατανᾶ, καὶ ἄπρακτα αὐτοῦ ἐπιστρέφει τὰ πεπρωμένα
βέλη πρὸς ἁμαρτίαν· ἢ γὰρ ὑμετέρα⁴ ὁμόνοια καὶ σύμφωνος πίστις
αὐτοῦ μὲν ἔστιν ὀλεθρος, τῶν δὲ ὑπασπιστῶν αὐτοῦ βῆσανος. Οὐδὲν
ἄμεινον τῆς κατὰ Χριστὸν εἰρήνης, ἐν ἧ⁵ πᾶς πόλεμος καταργεῖται,⁶
ἀερίων καὶ ἐπιγελῶν πνευμάτων· Οὐ γὰρ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλῃ πρὸς
αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς
κοσμοκράτορας⁷ τοῦ σκότους, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν
τοῖς ἐπουρανίοις.

XIV. Οὐκοῦν οὐ λήσεται ὑμᾶς τι τῶν νοημάτων τοῦ Διαβόλου,
ἐάν, ὡς Παῦλος, τελείως εἰς Χριστὸν ἔχητε¹ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην,
ἣτις ἔστιν ἀρχὴ ζωῆς καὶ τέλος· ἀρχὴ ζωῆς πίστις, τέλος δὲ ἀγάπη·
τὰ δὲ δύο ἐν ἐνότητι γενομένα Θεοῦ ἄνθρωπον ἀποτελεῖ· τὰ δὲ ἄλλα²
πάντα εἰς καλοκάγαθIAN ἀκόλουθά εἰσιν. Οὐδεὶς πίστιν ἐπαγγελλό-
μενος ὀφείλει³ ἁμαρτάνειν, οὐδὲ ἀγάπην κεκτημένος μισεῖν τὸν ἀδελφόν·
ὁ γὰρ εἰπὼν· Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου, εἶπεν⁴ καὶ τὸν πλησίον
σου ὡς σεαυτόν.⁵ Οἱ ἐπαγγελλόμενοι Χριστοῦ εἶναι; οὐκ ἐξ ὧν λέγουσι
μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὧν πράττουσι, γνωρίζονται· ἐκ γὰρ τοῦ καρποῦ
τὸ δένδρον γινώσκειται.⁶

6) συνεῖσαν O V, in illo συνῆσαν
man. sec.

7) Δυνάμει deest in F, ubi inver-
titur χριστῷ Ἰησοῦ.

Cap. XII. 1) τίσιν O V.

2) μὲν om. B FORV.

3) καὶ nonnulli c. Vossio om. contra
auctoritatem Codd. B FORV.

4) Vocc. ἐγὼ, ἀλλὰ non leg. in
B FORV.

5) τοῦ om. FORV.

6) τοῦ ἐλαχίστου c. B FORV, ἐλά-
χιστος vulg.

7) Ὑμεῖς δὲ non leg. in B FORV.

8) γένοιτό male Voss.

9) ὑμῶν ex B F O R V vet. Int.,
ἡμῶν vulg.

Cap. XIII. 1) ποικνότερον O V.

2) εὐχαριστεῖαν O V.

3) Ita R, συνεχῶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ γέ-
νησθε B F O V vulg.

4) ἡμετέρα O V.

5) καταργεῖται B, κατεργῆται O V,
in illo ἢ man. sec. Subinde ἀερίων O V,
ille ἀερίων man. sec.

6) Dedi πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς
τοὺς κοσμοκράτορας ex R p. καὶ πρὸς
ἐξουσίας, καὶ πρὸς τοὺς κοσμοκράτο-
ρας B O V vulg., καὶ πρὸς τὰς ἐξου-
σίας, καὶ πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας F.

Cap. XIV. 1) ἔχηται F, ἔχετε O R V.

2) δ' ἄλλα R.

3) ὀφείλη V, prius etiam O.

4) εἶπε B F R vulg.

5) ἑαυτὸν F R.

6) γινώσκειται τὸ δένδρον Inv. B.

olis semper conversati sunt in virtute Iesu Christi, Paulo, Ioanne et imotheo fidelissimo.

XII. Scio,¹ qui sum, et quibus scribo. Ego itaque minimissimus sum,² et supplex, sub periculis, et iudiciis, et lege constitutus. Vos pro consecuti³ estis misericordiam, firmi in Christo. Traditus sum autem propter Deum generi interfectorum a sanguine Abel iusti usque ad anguinem Ignatii minimissimi.⁴ Pauli enim sancti estis conministri,⁵ et martyrium consummantis, qui est vas electionis, sub cuius vestigia merear inveniri, et caeterorum sanctorum, quando Iesum Christum merear⁶ dipisci: qui semper⁷ in suis orationibus meior est vestri.⁸

XIII. Festinate ergo frequenter convenire ad eucharistiam et¹ gloriam Dei. Quando enim assidue hoc ipsum agitur, expelluntur virtutes satanae, qui actus² suos convertit in sagittas ignitas³ ad peccatum. Vestra autem concordia et consonans fides ipsius est interitus et consensu eius tormentum. Nichil enim melius est, quam pacem habere in Christo, in qua omne telum⁴ evacuatur aeriorum⁵ et terrestrium spirituum.⁶ Non est⁷ enim nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principatus et potestates et⁸ adversus mundi rectores tenebrarum, adversus spiritualia⁹ nequitiae in caelestibus.⁴

XIV. Ergo nolite vos vulnerare in¹ aliqua contagione² Diaboli, sicut et Paulus dicit, habentes in Christum fidem³ et dilectionem, quae⁴ est principium vitae et finis. Principium quidem vitae est fides, finis vero ius est dilectio: ambae vero⁵ simul iunctae, in unitate⁶ factae, hominem dei perficiunt: sed et caetera omnia, quae in⁷ benevolentia sequuntur, consummant. Nemo fidem annuncians debet peccare, neque dilectionem ossidens debet fratrem suum odire. Qui enim dixit: „Diliges⁸ Dominum tuum ex toto corde tuo,“ ipse iterum ait: „Et proximum tuum sicut⁹ ipsum.“ Qui enim annunciant esse¹⁰ se Christi, non ex quibus dicunt tantummodo, sed ex quibus agunt, agnoscuntur. „Ex fructu enim arbor agnoscitur.“¹¹

Cap. XII. 1) enim inserunt Pal. Reg.
2) sum om. Pal. Reg.

3) Ita erat in Reg., nunc secuti vero. insequens estis deest in Pal. Reg.

4) Matth. 23, 35.

5) ministri Reg.

6) meruero Pal. Reg.

7) semper om. Pal.

8) memor nostri sit leg. videtur Pal., nemor sit vestri exh. Reg.

Cap. XIII. 1) et supra adscr. in Pal.

2) aptus Pal.

3) Eph. 6, 16.

4) caelum Pal.

5) aeriorum Pal.

6) spirituum Pal.

7) est om. Reg., ubi transp. colluctatio nobis. Cf. Eph. 6, 12.

8) et om. Pal. Reg.

9) spiritualia Pal.

Cap. XIV. 1) ex Pal.

2) cogitatione Reg.

3) in christum habentes spem Pal. Reg.

4) qui Pal. Reg.

5) vero om. Pal. Reg., qui subinde exhibent simul coniunctae.

6) unitatem Reg.

7) quenam p. quae in erat in Pal.

8) proximum male heic inserit Reg. Cf. Luc. 10, 27.

9) tanquam Pal. Reg.

10) esse supraadd. in Reg., ubi subinde christum p. se Christi.

11) Matth. 12, 33.

XV. Ἄμεινόν ἐστι¹ σιωπᾶν καὶ εἶναι, ἢ λαλεῖν καὶ μὴ εἶναι· οὐκ ἐν λόγῳ ἢ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐν² δυνάμει. Καρδίᾳ πιστεύεται, στόματι δὲ ὁμολογεῖται· τῇ μὲν εἰς δικαιοσύνην, τῷ δὲ εἰς σωτηρίαν. Καλὸν τὸ διδάσκειν, ἕαν ὁ λέγων³ ποιῇ· ὅς γάρ ἂν ποιήσῃ⁴ καὶ διδάξῃ⁵ οὗτος μέγας ἐν τῇ βασιλείᾳ. Ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ ζῶντος, πρῶτον ἐποίησεν,⁶ καὶ τότε ἐδίδαξεν, ὡς μαρτυρεῖ Λουκᾶς, οὗ ὁ ἔπαινος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ διὰ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν. Οὐδὲν λανθάνει τὸν Κύριον, ἀλλὰ καὶ τὰ κρυπτά ἡμῶν ἔγγυς αὐτοῦ⁷ ἐστίν. Πάντα οὖν ποιῶμεν, ὡς αὐτοῦ ἐν ἡμῖν κατοικοῦντος, ἵνα ὦμεν αὐτοῦ ναοί, καὶ αὐτὸς ἐν ἡμῖν⁸ Θεός. Χριστὸς ἐν ἡμῖν λαλεῖται, ὡς καὶ ἐν Παύλῳ· τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον διδάσκειται ἡμᾶς τὰ Χριστοῦ φθέγγεσθαι παρακλησίως αὐτῷ.

XVI. Μὴ πλανᾶσθε, ἀδελφοί μου· οἱ οἰκοφθόροι βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν· εἰ δὲ οἱ τοὺς ἀνθρωπίνους οἴκους διαφθείροντες θανάτῳ καταδικάζονται, πόσῳ μᾶλλον οἱ τὴν Χριστοῦ διδασκαλίαν¹ νοθεύειν ἐπιχειροῦντες αἰώνιαν τίσουσι² δίκην; ὑπὲρ ἧς σταυρὸν καὶ θάνατον ὑπέμεινεν³ ὁ Κύριος⁴ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενὴς υἱός· οὗ⁵ τὴν διδασκαλίαν ὁ ἀδετήσας, λιπανθεὶς⁶ καὶ παρυνθεὶς εἰς γέενναν⁷ χωρήσει. Ὁμοίως δὲ καὶ πᾶς ἀνθρώπος, ὁ τὸ διακρίνειν παρὰ Θεοῦ εὐληθῶς, κολασθήσεται, ἀπειρῶ ποιμένι ἐξακολουθήσας, καὶ ψευδῆ δόξαν ὡς ἀληθῆ⁸ δεξάμενος. Τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος, ἢ Χριστῷ πρὸς Βελίαν;⁹ ἢ τίς μερὶς πιστοῦ πρὸς ἀπιστον, ἢ ναῶ Θεοῦ μετὰ εἰδώλων; φημί δὲ κἀγώ· τίς κοινωνία ἀληθείας πρὸς ψεῦδος, ἢ δικαιοσύνης¹⁰ πρὸς ἀδικίαν, ἢ δόξης πρὸς ψευδοδοξίαν;

XVII. Διὰ τοῦτο μύρον ἔλαβεν ὁ Κύριος ἐπὶ τῆς¹ κεφαλῆς, ἵνα ἡ ἐκκλησία πνέῃ τὴν ἀφθαρσίαν. Μύρον γὰρ, φησὶν, ἔκκενωθὲν ὄνομά σου·² διὰ τοῦτο νεάνιδες ἠγάπησάν σε, εἵλκυσαν σε·³ ὅπισω⁴ εἰς ὁσμὴν μύρων σου δραμοῦμεθα. Μὴ ἀλειφῆσθαι τις⁵ δυσωδίαν⁶ διδασκαλίας τοῦ αἰῶνος τούτου. ἢ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία μὴ αἰγματοπισθῆ ὑπὸ τῆς πανουργίας αὐτοῦ, ὡς ἡ πρώτη γυνή.⁷ Διὰ τί λογικοὶ ὄντες, οὐ

Cap. XV. 1) ἐστὶν O V.
2) ἀλλὰ ἐν B.
3) λέγω O V, in illo cum signo correcturae, λέγει F.
4) ποιήσει O V.
5) διδάξει O V.
6) ὁ adiunxi ex BFORV.
7) ἐποίησε BFR vulg.
8) αὐτῷ O R V. Subinde ἐστὶν c. O V, ἐστὶ B R vulg.
9) ἡμῖν B.
Cap. XVI. 1) διδασκαλίαν c. BFORV vel. Int., ἐκκλησίαν vulg.
2) τίσουσι O V.
3) σταυρὸν ὑπέμεινεν καὶ θάνατον ordo vocc. in R.
4) υἱὸς O V, ad illius oram correctum in vulg.

5) λιπανθεὶς F V.
6) γέενναν O.
7) ἀληθῶς F O V.
8) βελίαν O V, illic correctum in vulg.
9) δικαιοσύνη O R V. Eadem tria Mss. et F mox δόξῃ p. δόξης.
10) ἀδοξίαν R, ψευδοξίαν B V.

Cap. XVII. 1) τῆς addidi ex FORV, deest in B vulg.
2) Ita LXX, σοι B F O V.
3) εἵλκυσάν σε om. F.
4) αὐτῶν post ὅπισω exh. F O V.
5) τις om. BFORV.
6) δυσωδίαν B. Subinde διδασκαλίαν BFORV.
7) γυνή εὔα F; εὔα additur ad oram in O.

XV. Melius est igitur tacere et esse, quam dicere et non esse, quia non in verbo est regnum Dei, sed in virtute.¹ Corde enim creditur ad iustitiam, ore² autem confessio fit ad salutem.³ Bonum est igitur docere, sed si fecerit ea quae dixerit. Qui enim docuerit et fecerit, hic magnus vocabitur³ in regno caelorum.⁴ Dominus autem noster et Deus Iesus Christus, qui est filius⁵ Dei vivi, primo videlicet fecit, et sic docuit, sicut testificatur Lucas, cuius laus est in Evangelio per omnes Ecclesias.⁶ Nichil enim latet Dominum, sed etiam occulta nostra coram ipso sunt. Omnia ergo faciamus tanquam ipso in nobis habitante,⁷ ut simus eius templa, et ipse habitet in nobis. Dominus itaque Christus⁸ in nobis loquatur, sicut et in Paulo: Spiritus Sanctus nos doceat, quae sunt Christi, respondere adiuncti illi.

XVI. Nolite errare, fratres mei, et ne sitis masculorum concubitores, quia huiusmodi regnum Dei non possidebunt.¹ Qui enim habitacula humana corrumpunt, morti condempnabuntur. Quomodo non magis qui Christi doctrinam corrumpere² conantur, sempiternam damnationem percipient, propter crucem et mortem, quam sustinuit Dominus Iesus unigenitus Dei filius? cuius doctrinam quicumque depraverit,³ abiectus et pollutus in gehennam proicietur.⁴ Similiter autem et omnis homo, qui spernit⁵ quod a Deo accepit, damnabitur. Qui imperitum pastorem secutus fuerit, et falsam gloriam tanquam veram susceperit, particeps Christi⁶ esse non poterit. Quae enim societas luci cum tenebris? aut Christo cum Belial?⁷ aut quae pars fideli cum infideli? aut templo Dei cum idolis? Dico autem et ego: Quae communicatio veritati⁸ ad mendacium? aut quae societas iustitiae cum iniustitia? aut verae gloriae cum falsa gloria?

XVII. Propterea unguentum accepit Dominus in capite, ut Ecclesia fragret¹ in corruptione. Unguentum enim² exinanitum est,³ inquit, nomen tuum; propterea adolescentulae dilexerunt te, altraxerunt te naribus: post te in odorem⁴ unguentorum tuorum curremus.⁵ Ne ungetur⁶ quis fetore doctrinae⁶ huius seculi: sancta Dei Ecclesia non captivetur ab astutia illius, sicut prima mulier Eva. Quapropter⁷ cum simus rationa-

Cap. XV. 1) I Cor. 4, 20.

2) oris Pal., dein affert in salutem, Reg. fit in salutem. Cf. Rom. 10, 10.

3) est Pal.

4) dei Pal. Reg. Cf. Matth. 5, 19.

5) qui est christus filius Pal.

6) II Cor. 8, 18.

7) in nobis revelante (subnotatum) habitante Reg.

8) iesus Pal., postmodo loquitur p. loquatur.

Cap. XVI. 1) possidebitores Reg. Cf. I Cor. 6, 9 sq.

2) dirumpere Pal., dirumpere Reg.

3) pessimaverit Pal. Reg.

4) in gehennam proicitur Reg.

5) spernet Reg.

6) christi particeps transp. Pal. Reg.

7) 2 Cor. 6, 14 sqq.

8) veritatis erat in Pal.

Cap. XVII. 1) Pro fragret lacuna in Pal., inflagret Reg.

2) enim om. Reg. Ceterum cf. Cantic. 1, 3 sqq. LXX.

3) est om. Reg., ex quo et Pal. accessit subsq. inquit.

4) odore Reg.

5) ungetur Pal., ungetur Reg.

6) iustitiae Pal. Subinde simul huius seculi Reg.

7) Quipropter Pal., a supra. Cf. 2 Cor. 11, 3.

γιγόμεθα φρόνημοι;⁸ διὰ τί ἔμφυτον τὸ⁹ περὶ Θεοῦ παρὰ Χριστοῦ¹⁰ λαβόντες κριτήριον, εἰς ἄγνοιαν¹¹ καταπίπτομεν, καὶ¹² ἐξ ἀμελείας ἀγνοοῦντες τὸ χάρισμα ὃ εἰλήφαμεν, ἀνοήτως ἀπολλύμεθα;

XVIII. Ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ τοῖς μὲν ἀπίστοις σκάνδαλόν ἐστιν,¹ τοῖς δὲ πιστοῖς σωτηρία καὶ ζωὴ αἰώνιος. Ποῦ σοφός; ποῦ συζητητής; ποῦ κατήχησις τῶν λεγομένων² δυνατῶν;³ ὁ γὰρ τοῦ Θεοῦ υἱός, ὁ πρὸ αἰῶνος γεννηθεὶς, καὶ τὰ πάντα γνώμη τοῦ Πατρὸς συστησάμενος, οὗτος ἐκνοφορήθη ἐκ Μαρίας, καὶ οἰκονομίαν Θεοῦ,⁴ ἐκ σπέρματος μὲν Δαβὶδ, διὰ⁵ Πνεύματος δὲ Ἁγίου. Ἰδοὺ γὰρ, φησὶν, ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήφεται, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ κληθήσεται Ἐμμανουήλ. Οὗτος ἐγεννήθη, καὶ⁶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ Ἰωάννου, ἵνα πιστοποιήσῃται τὴν διατάξιν τὴν ἐγγειρισθεῖσαν⁷ τῷ Προφῆτῃ.

XIX. Καὶ ἔλαθε τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου ἢ παρθενία Μαρίας, καὶ ὁ τοκετὸς αὐτῆς, ὁμοίως καὶ ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου· τρία μυστήρια κραυγῆς, ἅτινα ἐν ἡσυχίᾳ ἐπράχθη, ἡμῖν δὲ ἐφανερώθη.¹ Ἄστηρ ἐν οὐρανῷ ἔλαμψεν ὑπὲρ πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ, καὶ τὸ φῶς αὐτοῦ ἀνεκλάλητον ἦν, καὶ ξενισμὸν παρεῖχεν ἢ καινότης αὐτοῦ τοῖς ὁρθῶσιν αὐτόν. Τὰ δὲ λοιπὰ πάντα ἄστρα, ἅμα ἡλιὸς καὶ σελήνη, χορδὸς ἐγίνοντο τῷ ἄστει²· αὐτὸς δὲ ἦν ὑπερβάλλων αὐτὰ³ τῷ φανῶ. Ταραχή τε ἦν, πόθεν ἢ καινότης ἢ φαινομένη. Ἐνθεν ἐμωραίνετο σοφία κοσμική, γοητεία⁴ ὕθλος ἦν, καὶ γέλως⁵ ἢ μαγεία· πᾶς θεσμὸς κακίας ἠφανίζετο, ἀγνοίας ζόφος διεσκεδάννυτο, καὶ τυραννικὴ ἀρχὴ καθηρεῖτο,⁶ Θεοῦ ὡς ἀνθρώπου φαινομένου, καὶ ἀνθρώπου ὡς Θεοῦ ἐνεργοῦντος· ἀλλ' οὔτε τὸ πρότερον δόξα, οὔτε τὸ δεύτερον ψιλότης, ἀλλὰ τὸ μὲν ἀλήθεια, τὸ δὲ οἰκονομία. Ἀρχὴν δὲ ἐλάβαν⁸ τὸ παρὰ Θεῶ ἀπηρετισμένον⁷· ἔνθεν τὰ πάντα συνεκινεῖτο⁸ διὰ τὸ μελετᾶσθαι θανάτου καταλυσιν.

XX. Στήκετε, ἀδελφοί, ἑδραῖοι ἐν τῇ πίστει Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ ἀγάπῃ, ἐν πάθει αὐτοῦ καὶ ἀναστάσει. Πάντες ἐν χάριτι ἐξ ὀνόματος συναθροίξεσθε κοινῇ, ἐν μιᾷ πίστει Θεοῦ Πατρὸς καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ, τοῦ καὶ πρωτοτόκου πάσης

8) φρόνημοι O V.

9) τὸν O V, illic v punctis subnotatum.

10) Vulg. τοῦ ante Χριστοῦ omisi c. B F O R V.

11) ἄγνοϊαν F.

12) καὶ deest in B F O R V. Tum ἀμελείας O V.

Cap. XVIII. 1) ἐστι B F R vulg.

2) Literae leγο ultimaesunt in Cod. R.

3) δυνατὸν F.

4) Θεοῦ om. B F O V.

5) διὰ non est in B F O V.

6) καὶ non extat in B O V.

7) πιστοποιήσεται O V, illic quidem η supra.

8) ἐγγειρισθεῖσαν O V.

Cap. XIX. 1) Nulla interpunctio post ἐφανερώθη in O V.

2) αὐτοὺς B F O V.

3) γοητεία c. F O V, γοητία B vulg.

4) γέλως O V, illic mutatum in γέλως. Subinde ἢ μαγίας V.

5) καθαιρεῖτο F O V.

6) ἐλάβαν F O V.

7) ἀπηρετισμένον F V O, heic mutatum in vulg.

8) συνεκινεῖτο O V, in illo quidem correctum.

Cap. XX. 1) καὶ om. F O V.

biles,⁸ non efficiamur stulti? Quare plantationem, quam a Deo per Christum accepimus, non custodimus, sed in iudicium per ignorantiam ex negligentia incidimus, ignorantes gratiam quam accepimus, et nescienter⁹ perimus?

XVIII. Quia crux Christi¹ infidelibus quidem scandalum est, fidelibus autem² salus et vita aeterna. Ubi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor? ubi exultatio dictorum? Filius autem Dei, qui ante secula genitus³ est, et omnia dispositione Patris constituit, ipse in utero portatus est a Maria, secundum Dei⁴ dispositionem, ex semine David et Spiritu Sancto. „Ecce enim,⁴ inquit, „Virgo⁵ in utero concipiet et pariet filium: et vocabitur nomen eius Emanuel.“ Ipse baptizatus est a Iohanne, ut fidelem⁶ faceret ordinationem, quae tradita est Prophetis a Deo.

XIX. Et latuit principem huius seculi¹ virginitas Mariae, et partus eius; similiter et mors Domini. Tria² mysteria clamavit in silentio. Dei enim opera nobis manifestata sunt.³ Stella in caelo effulsit⁴ super omnes, quae ante ipsam erant: et lux eius inaestimabilis et nova atque⁵ peregrina apparuit videntibus eam. Caetera autem⁶ sidera simul cum sole et luna corusca facta sunt illi stellae; illa vero superabat omnes splendore suo: et facta est perturbatio, unde⁷ fuisset illa novitas, quae apparuerat. Hinc hebetata est sapientia huius mundi, maleficia adnullabantur, magica deridebantur,⁸ iniquitas et malitia exterminabantur, tenebrae et ignorantia dissipabantur, et tyranni principatus abolebantur,⁹ Deo ut homine apparente, et homine¹⁰ sicut Deo operante. Sed neque primo gloria, neque secundo puritas: sed illa veritas, et illa¹¹ conversatio principatum accepit a Deo. Perfecta omnia in illo¹² constabant: propter quod meditatus est mortis solutionem.

XX. State ergo, fratres, firmi in fide Iesu Christi et in¹ dilectione eius atque resurrectione. Omnes in omnibus, in² gratia, in eius nomine congregamini communiter; in una fide Dei Patris, et Christi Iesu, Filii eius unigeniti, et primogeniti totius creationis,³ secundum carnem qui-

8) rationales Pal. Reg.

9) nescientes mutatum in nescienter Pal., nescientes Reg.

Cap. XVIII. 1) christi crux inv. Reg. Cf. I Cor. 1, 18. 23. 20.

2) autem om. Pal. Subinde vita aeterna et salus Reg.

3) natus Pal. Reg.

4) Dei des. in Pal. Reg. Subinde dispensationem Reg.

5) virgo inquit ordo vocc. in Pal. Reg. Cf. Matth. 1, 23. Esai. 7, 4.

6) fidem Reg.

Cap. XIX. 1) principem saeculi huius Pal.

2) tua enim Pal., tria enim Reg., in quo dein clamavi.

PATRES APOST.

3) nobis opera manifestata absque sunt Pal.

4) effulsit c. Pal. Reg., fulsit vulg.

5) atque des. in Pal., ubi erat peregrine. 6) vero Pal. Reg.

7) ut Pal.

8) magie deridebantur Pal., magia deridebatur Reg.

9) abolebatur Pal. Reg.

10) hominem erat in Pal.

11) ipsa Pal.

12) in illo omnia ordo in Pal. Reg.

Cap. XX. 1) in om. Reg.

2) in om. Reg., ubi hiat versio inter gratia et eius.

3) Col. 1, 15.

dem ex genere David: eruditi a Paraclete:³ obediētes Episcopo et Presbyterio impraevaticabili⁴ sensu: frangentes panem, qui⁵ est medicamentum immortalitatis, antidotum non moriendi, sed vivendi in Deo per Iesum Christum, catharticum expellens malum sit in vobis.⁶

XXI. Pro animabus vestris ego¹ efficiar, et² quem misistis in honorem Dei ad Smyrnam, unde et scribo vobis,³ gratias agens Domino, diligens Polycarpum quomodo et vos. Memores mei estote, sicut et⁴ vestri Iesus Christus, qui est benedictus in secula. Orate pro Ecclesia Antiochensium, quae est in Syria, unde et vincitus ducor ad Romam, qui sum ultimus illorum fidelium, unde dignus effectus sum in honorem⁵ Dei has sufferre catenas. Incolumes estote in Deo Patre et Domino Iesu Christo, communi spe, in Spiritu Sancto. Amen.⁶

4) *paraclete* scr. Pal. Reg.

5) *in praevaticatione*, supra *bili* Reg.

6) *quod* Reg.

7) *vobis* videtur esse in Pal.

Cap. XXI. 1) *ergo* Reg.

2) *et* om. Pal. Subinde *que p. quem* Reg.

3) *vobis* deest in Reg.

4) *et* des. in Pal.

5) *honore* Pal.

6) Voc. *Amen* Codd. Pal. Reg. non agnoscunt. Ille *Explicit epistola sancti ignatii ad ephesios*, hic *Explicit XI*.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.¹

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος,² τῇ ἡλεημένη ἐν μεγαλειότητι ὑψίστου Θεοῦ Πατρὸς καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ, ἐκκλησίᾳ ἡγαπημένη³ καὶ πεφωτισμένη ἐν θελήματι⁴ Θεοῦ τοῦ ποιήσαντος τὰ πάντα ἃ ἔστι,⁵ κατὰ πίστιν καὶ ἀγάπην Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Θεοῦ καὶ⁶ σωτῆρος ἡμῶν, ἧτις προκαθίσταται ἐν τόπῳ χωρίου Ῥωμαίων, ἀξιόθεος,⁷ ἀξιοπρεπής, ἀξιομακαρίστος, ἀξίεπαινος, ἀξιοεπίτευκτος,⁸ ἀξίαννος, καὶ προκαθημένη τῆς ἀγάπης, Χριστιάννος,⁹ Πατριάννος, Πνευματοφόρος, ἣν καὶ ἀσπάζομαι ἐν ὀνόματι Θεοῦ παντοκράτορος καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· τοῖς κατὰ σάρκα καὶ πνεῦμα ἠνωμένοις¹⁰ πάσῃ ἐντολῇ αὐτοῦ, πεπληρωμένοις πάσης χάριτος Θεοῦ ἀδιακρίτως καὶ ἀποδιῦλισμένοις ἀπὸ παντὸς ἄλλοτριῶν χρώματος, πλείστα ἐν Θεῷ καὶ Πατρὶ καὶ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ ἀμώμως¹¹ χαίρειν.

I. Ἐπεὶ εὐξάμενος¹² τῷ Θεῷ ἐπέτυχον ἰδεῖν ὑμῶν τὰ ἀξιόθεα¹³ πρόσωπα, οὓς καὶ πλέον ἠτούμην¹⁴ λαβεῖν· δεδεδεμένος γὰρ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἐπίλω ὑμᾶς ἀσπάζασθαι, ἐάν περ θέλημα ἦ τοῦ ἀξιοθῆναι με εἰς τέλος εἶναι·¹⁵ ἢ μὲν γὰρ ἀρχὴ¹⁶ εὐνοικονομητός ἐστιν, ἐάν περ χάριτος ἐπιτύχω, εἰς τὸ τὸν κληρὸν μου εἰς πέρας ἀνεμποδίστως ἀπολαβεῖν. Φοβούμαι γὰρ τὴν ἀγάπην ὑμῶν, μὴ αὐτὴ με ἀδικήσῃ·¹⁷ ὑμῖν γὰρ εὐχερές ἐστιν, ὃ θέμτε, ποιῆσαι· ἐμοὶ δὲ δύσκολόν ἐστι τοῦ Θεοῦ¹⁸ ἐπιτυχεῖν, ἐάν περ ὑμεῖς μὴ¹⁹ φείσησθέ μου προφάσει φιλίας σαρκίνης.²⁰

II. Οὐ θέλω γὰρ ὑμᾶς ἀνθρωπαρεσκήσαι, ἀλλὰ Θεῷ ἀρέσαι, ὥσπερ¹ καὶ ἀρέσκετε· οὔτε γὰρ ἐγὼ ἔξω² ποτὲ καιρῶν³ τοιοῦτον, ὥστε Θεοῦ ἐπιτυχεῖν· οὔτε ὑμεῖς, ἐάν σιωπήσητε,⁴ κρείττονι ἔργῳ ἔχετε ἐπιγραφῆναι.⁵ Ἐάν τε γὰρ σιωπήσητε ἀπ' ἐμοῦ, ἐγὼ γενήσομαι Θεοῦ· ἐάν δὲ ἔρασθῆτε τῆς σαρκός μου, πάλιν ἔσομαι τρέχων. Πλείον δὲ με παρήσθε τοῦ σπονδισθῆναι Θεῷ, ὡς ἔτι θυσιαστήριον ἔτοιμόν ἐστιν· ἵνα ἐν ἀγάτῃ χορὸς γενόμενοι, ἄσῃτε τῷ Πατρὶ ἐν Χριστῷ Ἰη-

1) τοῦ αὐτοῦ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς β' O, τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολῆς πρὸς Ῥωμαίους β' V, τοῦ αὐτοῦ πρὸς Ῥωμαίους β' B.

2) In marg. Codicis O additur: ἐπίσκοπος τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἀγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, sicuti est ap. Symeonem Metaph.

3) ἠγιασμένη B O V, hic in marg. ἡγαπημένη, ut Cod. Colbertinus.

4) τῷ ante θελήματι superadditum extat in O.

4) ἐστὶν O V.

6) καὶ textui Codicis O superadditur c. Metaph., consentiente utroque vet. Int., sicuti in B F V vulg.

7) ἀξιόθεος om. B. Epitheta ἀξιό-

θεος — πνευματοφόρος in O man. sec. unciis includuntur, neque extant ap. Metaph.

8) ἀξιοεπίτευκτος O V, illic ἀξιοεπίτευκτος ad oram.

9) Ita B, χριστιάννος O V.

10) ἠνωμένοις O, ἠνωμένην ad oram. Idem πεπληρωμένοις, supra ἠν.

11) Vocc. ἀδιακρίτως — ἀμώμως man. sec. unciis inclusa extant in O.

12) Ἐπεὶ εὐξάμενος B F O V, Ἐπευξάμενος vulg. Proximus art. τῷ lineola subnotatur in O.

13) ἀξιοθῆναι O ad oram.

14) ἡ τούμῃ (sic) V, ἡ τούμῃ O, γ man. sec. additum. In eodem vocc. οὓς — λαβεῖν manus sec. unciis inclusit.

15) τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ ἀξιοθῆναι με καὶ εἰς τέλος οὕτως εἶναι margo Cod. O.

AD ROMANOS. DE SMYRNA PER EPHESIOS SCRIPTA.¹

Ignatius, qui et Theophorus, misericordiam consecutae² in magnitudine Dei altissimi, Patris Iesu Christi unigeniti eius filii,³ Ecclesiae sanctificatae et illuminatae⁴ in voluntate Dei, qui fecit omnia quae sunt, secundum fidem et dilectionem Iesu Christi, Dei et Salvatoris nostri: quae et praesidet in loco regionis Romanorum; Deo dignae,⁵ eminentia dignae, beatudine dignae, laude dignae, fide dignae, castitate dignae, fundatae in dilectione et fide⁶ Christi, paternum nomen habenti, spiritiferae: quam et saluto in nomine Dei⁷ omnipotentis et Iesu Christi filii eius, qui est secundum carnem et spiritum: adunatis in mandato eius, repletis gratia Dei inseparabiliter et ablutis ab omni alieno colore atque immaculatis, plurimam in Deo Patre et Domino nostro⁸ Iesu Christo salutem.

I. Deprecans Deum merui videre dignos vultus⁹ vestros, sicuti¹⁰ plurimum optabam promereri. Vincit enim in Christo Iesu, spero vos salutare, siquidem fuerit voluntas illius, qui dignum me faciat usque in finem propositum meum consummare.¹¹ Illa vero¹² principia bonae conversationis sunt: siquidem per gratiam meruero¹³ sortem meam usque in finem sine impedimento percipere. Timeo enim dilectionem vestram, ne ipsa me laedat. Vobis enim facile est, quod vultis, facere; mihi autem difficile est¹⁴ Deum promereri: tamen potero, si vos pepercideritis mihi occasione amicitiae carnalis.

II. Nolo igitur vos homini placere, sed Deo, sicuti et complacuitis. Nec enim ego habui aliquando tale tempus, ut Deum promeruissem.¹ Ergo et si² vos tacueritis, meliori operi³ conscribimini. Si enim tacueritis de me, ego efficior Dei; si autem dilexeritis carnem meam, iterum ero currens. Multum enim mihi praestatis, si me offeratis Deo, cum iam altare paratum est: ut, in dilectione chorus effecti, cantetis

16) εὐχὴ O ad oram.

17) ἀδικήσει O V, illic emendatum.

18) δύσκολόν ἐστιν θεοῦ O V.

19) μὴ subnotatur in O.

20) Vocc. προφίσει τιλίας σαρκίνης uncis criticis in O a reliquis segregata.

Cap. II. 1) δὴ inserit margo O.

2) ἄλλον additur in O.

3) καιρὸν ποτὲ invertit O.

4) Vocc. ἐὰν σιωπήσητε uncis seclusa in O.

5) Post ἐπιγραφῆσαι signum † in O, ubi sequens γὰρ subnotatur.

2) consecutus Pal.

3) eius filii sui Pal. Reg.

4) illuminata erat in Pal.

5) Subsequuntur in Reg. vocc. fide dignae castitate dignae lineolis subnotata.

6) lege p. et fide Pal., et lege Reg.

7) deo, supra i Pal.

8) nostro recepi ex Pal. Reg.

9) dignos o vultus Pal.

10) sicut Pal.

11) consummare Pal. Reg.

12) vero om. Reg.

13) meruro (sic) per gratiam inv. Reg.

14) et mihi difficile p. mihi autem difficile est Reg.

1) Incipit eiusdem ad romanos scripta de smyrna per ephesios Pal., Incipit XII Reg.

Cap. II. 1) ut promeruissem deum Reg.

2) si et inv. Reg.

3) opere Pal. Reg.

σού, ὅτι τὸν ἐπίσκοπον Συρίας κατηξίωσεν ὁ Θεὸς εὐρεθῆναι, εἰς δύ-
σιν ἀπὸ ἀνατολῆς⁶ μεταπεμφθείμενος, καί⁷ τῶν ἑαυτοῦ παθημάτων μάρ-
τυρα καλῶν,⁸ τοῦ διελθεῖν αὐτὸν⁹ ἀπὸ κόσμου πρὸς¹⁰ Θεὸν, ἵνα εἰς
αὐτὸν ἀντιτίλω.¹¹

III. Οὐδέποτε ἔβασκάνετε οὐδενί, ἄλλους ἐδιδάξατε. Ἐγὼ δὲ
θέλω ἵνα κάκεινα βάρβαρα ἢ, ἃ μαθητεύοντες ἐντέλλεσθε. Μόνον δύ-
νομαι¹ αἰτεῖσθε μοι ἕσωθέν τε καὶ ἔξωθεν, ἵνα μὴ μόνον λέγω, ἀλλὰ
καὶ θέλω, ὅπως μὴ μόνον λέγωμαι Χριστιανὸς, ἀλλὰ καὶ εὐρεθῶ.
Ἐὰν γὰρ εὐρεθῶ, καὶ λέγεσθαι δύναμαι, καὶ τότε πιστὸς εἶναι,² ὅταν³
κόσμος μὴ φαίναμαι. Οὐδὲν φαινόμενον, αἰώνιον. Τὰ γὰρ βλεπό-
μενα, πρόσκαιρα· τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα, αἰώνια. Οὐ πεισμονῆς⁴ τὸ
ἔργον, ἀλλὰ μεγέθους ἐστίν. Ὁ Χριστιανὸς, ὅταν μιῆται ὑπὸ τοῦ⁵
κόσμου, φιλεῖται παρὰ Θεοῦ. Εἰ ἐκ τοῦ κόσμου γὰρ, φησί, τούτου
ἦτε, ὁ κόσμος ἂν ἐφίλει τὸ ἴδιον· νυνὶ δὲ οὐκ ἐστὲ ἐκ τοῦ κόσμου,
ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς· μέινετε παρ' ἐμοί.

IV. Ἐγὼ γράφω πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ ἐντέλλομαι¹ πᾶσιν,
ὅτι ἐγὼ ἕκων ὑπὲρ Θεοῦ ἀποθνήσκω, ἕαν παρ' ὑμεῖς μὴ κολύσητε.
Παρακαλῶ οὖν² ὑμᾶς, μὴ εὐνοία ἄκαιρος γένησθε³ μοι. Ἄφετέ με
θρησκῶν εἶναι βρωμα,⁴ δι' ὧν ἐστὶ⁵ Θεοῦ ἐπιτυχεῖν. Σίτος εἰμι τοῦ
Θεοῦ, καὶ δι' ὀδόντων θρησκῶν ἀλήθομαι,⁶ ἵνα καθαρὸς ἄρτος Θεοῦ⁷
εὐρεθῶ. Μᾶλλον κολακεύσατε τὰ θηρία, ἵνα μοι⁸ τάφος γένωνται,
καὶ μηδὲν καταλείπωσι⁹ τῶν τοῦ σώματός μου, ἵνα μὴ κοιμηθῆις¹⁰ βα-
ρῦς τινι εὐρεθῆσομαι· τότε δὲ ἔσομαι μαθητῆς ἀληθῆς¹¹ Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ, ὅτε οὐδὲ τὸ σῶμά μου¹² ὁ κόσμος ὄψεται. Λιτανεύσατε¹³ τὸν
Κύριον¹⁴ ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα διὰ τῶν ὀργάνων τούτων Θεῷ θυσιά¹⁵ εὐρεθῶ.
Ὁχὼς Πέτρος καὶ Πᾶυλος διατάσσομαι ὑμῖν· ἐκείνοι ἀπόστολοι Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ, ἐγὼ δὲ ἐλάχιστος· ἐκείνοι ἐλεύθεροι, ὡς δοῦλοι Θεοῦ,
ἐγὼ δὲ μέχρι νῦν δοῦλος· ἀλλ' ἕαν¹⁶ πάθω, ἀπελευθερὸς γενήσομαι
Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀναστήσομαι ἐν αὐτῷ ἐλεύθερος. Νῦν μανθάνω,
ἐν αὐτῷ δεδεμένος, μηδὲν ἐπιθυμῆν κοσμικὸν ἢ μάταιον.¹⁷

6) τοῦτον interponit margo O.

7) καὶ om. B O V.

8) καλῶν O ad oram.

9) τοῦ διαλυθῆναι p. τοῦ διελθεῖν
αὐτὸν B, τὸ διαλυθῆναι O V.

10) πρὸς c. B F O V recens. brevior,
εἰς vulg.

11) O cum rihq. ἀνατελλω, man.
sec. μεν supra annexum.

Cap. III. 1) μοι add. in marg. O.
Subinde ἐτεῖσθε O V, at illic supra.
Voc. αἰτεῖσθε μοι ἕσωθέν τε καὶ
ἔξωθεν ἵνα μὴ μόνον λέγωμαι ἀλλὰ
καὶ θέλω in O subnotantur scribiturque
oram αἰτησάστε δοθῆναι παρὰ
θεοῦ.

2) Margo O add. ὀφθῆσομαι.

3) ὅτε O V.

4) πλεισμονῆς (sic) O V. In illo voce.
οὐ πλεισμονῆς — παρ' ἐμοί intra un-
cos apparent.

5) τοῦ accessit ex F O V.

Cap. IV. 1) ἐντελοῦμαι, sq. pron.
ἐγὼ omissio, B V O, heic mutatum in vulg.

2) οὖν addidi ex O V et vet. lat. vers.

3) γένεσθε O V, in illo γένησθε
man. sec.

4) Marg. O βορᾶν.

5) ἐστὶν O V.

6) ἀλίθομαι V.

7) τοῦ χριστοῦ marg. O et vet. vul-
gata vers.

8) μὴ subnotatur in O, ad oram μοι.
Dein γένηται p. γένωνται O V.

Deo Patri in Christo Iesu, quoniam episcopum Syriae dignum fecit Deus inveniri in Occidente, ab Oriente praemittens suam passionem, martyrem bonum, proficiscentem de mundo ad Deum, ut in ipso oriar.⁴

III. Nunquam fascinastis aliquem, alios¹ docuistis. Ego autem rogo ut secundum illa firma, quae² docti estis, ex omni virtute optetis mihi, ut non solum dicar, sed etiam inveniar Christianus. Si autem inventus fuero, et dici possum, et tunc esse fidelis, quando mundo non comparuero. Nichil enim de his, quae videntur, aeternum est. Quae enim³ videntur,⁴ inquit, temporalia sunt; quae autem non videntur, aeterna sunt:⁴ non solum in opere, sed etiam in magnitudine. Christianitas enim est, quae oditur a mundo, amatur a Deo, quia non est ab hominibus, sed ex Deo. Si enim essetis,⁴ inquit,⁴ de mundo, mundus, quod suum est,⁵ diligeret: nunc autem quia non estis de mundo, propterea odit vos mundus; sed ego elegi vos: manete in me.⁴

IV. Ego scribo omnibus Ecclesiis, et omnibus¹ mando: quia voluntarie pro Deo morior, si vos non praepedieritis. Rogo itaque vos, ut non frustra sit in me dilectio vestra. Sinite² me, ut bestiarum esca sim, per quam possum³ Deum promereri. Triticum Dei sum: dentibus bestiarum molar,⁴ ut mundus panis Dei inveniar. Magis autem blandimini bestiis, ut mihi sepulchrum sint, et nichil relinquunt de meo corpore, ut non obdormiens gravis alicui inveniar. Tunc vero⁵ ero discipulus Iesu Christi, cum corpus meum mundus non viderit.⁶ Deprecamini Dominum⁷ pro me, ut per has operationes⁸ sacrificium inveniar. Non sicut Petrus et Paulus praecipio vobis. Illi enim⁹ Apostoli Iesu Christi sunt, ego autem¹⁰ minimissimus; illi vero liberi sicut servi Dei, ego autem usque nunc servus. Sed si passus fuero, libertus ero Iesu Christi,¹¹ et resurgam¹² in eo liber. Nunc¹³ disco vinctus, nichil mundi¹⁴ concupiscere, aut aliquid vanum.

9) καταλείπωσιν O.

10) κοιμηθήσ O V.

11) ἀλλήλῃς erat in O.

12) ἔτι interponit margo O.

13) λειτανεύσατε O V.

14) τῷ χῶ O ad oram.

15) παθαρὰ accedit in marg. O.

16) ἀλλ' ἔάν c. FO V, ἀλλὰ ἔάν B vulg.

17) μάται V.

4) moriar Pal.

Cap. III. 1) aliquos Pal.

2) ut secundum illam formam quam Reg.

3) enim supra non Pal., ubi subinde des. vocc. videntur, inquit, temporalia sunt: quae autem non. Cf. 2 Cor. 4, 18.

4) Io. 15, 19. 4.

5) erat Reg.

Cap. IV. 1) Vocc. Ecclesiis, et omnibus desunt in Pal.

2) sinete erat in Pal.

3) possim Pal. Reg.

4) molar om. Reg.

5) vere Reg.

6) Ita ex Pal. Reg., videat vulg.

7) deum Reg.

8) orationes, supra pe Reg.

9) etiam Pal. Dein sunt iesu christi transp. Reg.

10) autem sum Reg.

11) I Cor. 7, 22.

12) resurgo Pal. Reg.

13) Nihil Pal.

14) mundum Reg. Subinde concupisco (erat concupiscere) Pal.

V. Ἀπὸ Συρίας μέχρι Ῥώμης¹ θηριομαχῶν, διὰ γῆς καὶ θαλάσσης, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ἐνδεδεμένοι δέκα λεοπάρδοις, ὃ ἔστι² στρατιωτικὸν τάγμα, οἳ καὶ εὐεργετούμενοι χεῖρους³ γίνονται· ἐν δὲ τοῖς ἀδικήμασιν αὐτῶν μᾶλλον μαθητεύομαι, ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο δεδικαιώμαι. Ὀναίμην τῶν θηρίων τῶν ἐμοὶ ἡτοιμασμένων, ἃ καὶ εὐχομαι σύντομά μοι εὐρεθῆναι· ἃ καὶ κολακεύσω, συντόμως με καταφαγεῖν, οὐχ ὥσπερ τινῶν δειλαινόμενα οὐχ ἤψαντο· κἂν αὐτὰ δὲ⁵ ἐκόντα μὴ θέλῃ, ἐγὼ προσβιάσομαι. Συγγνώμην μοι ἔχετε· τί μοι συμφέρει, ἐγὼ γινώσκω· νῦν ἄρχομαι μαθητῆς εἶναι. Μηδέν με ζηλώσαι τῶν ὁρατῶν καὶ τῶν ἀορατῶν,⁶ ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω. Πῦρ καὶ σταυρὸς, θηρίων τε συστάσεις, ἀνατομαί, διαιρέσεις, σκορπισμοὶ ὀστέων, συγκοκαὶ μελῶν, ἄλυσμοί⁷ ὄλου τοῦ σώματος καὶ κόλασις τοῦ διαβόλου ἐπ' ἐμὲ ἐρχέσθω, μόνον ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω.

VI. Οὐδὲν με ὠφελήσει τὰ πέρατα¹ τοῦ κόσμου, οὐδὲ αἱ βασιλείαι αἱ² τοῦ αἰῶνος τούτου. Καλὸν ἐμοὶ ἀποθανεῖν διὰ Ἰησοῦν Χριστόν, ἢ βασιλευεῖν τῶν περάτων τῆς γῆς. Τί γὰρ ὠφελείται ἄνθρωπος, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ,³ τὴν δὲ ψυγὴν αὐτοῦ⁴ ἀπολέσῃ;⁵ Τὸν Κύριον ποθῶ, τὸν υἱὸν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ⁶ καὶ Πατρὸς, Ἰησοῦν τὸν Χριστόν. Ἐκεῖνον ζητῶ, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντα καὶ ἀναστάντα. Συγγνωμονεῖτέ μοι, ἀδελφοί· μὴ ἐμποδισθῆτέ μοι εἰς ζωὴν φθάσαι· Ἰησοῦς γάρ ἐστιν ἡ ζωὴ τῶν πιστῶν· μὴ θελήσητέ με ἀποθανεῖν· θάνατος γὰρ ἐστιν ἡ ἀνευ Χριστοῦ ζωὴ. Τοῦ Θεοῦ θέλοντά με εἶναι, κόσμῳ μὴ χαρίσθηθε. Ἄφετέ με καθαρὸν φῶς λαβεῖν· ἐκεῖ παραγενόμενος, ἄνθρωπος Θεοῦ ἔσομαι. Ἐπιτρέψατέ μοι μιμητὴν εἶναι πάθους Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ μου. Εἴ τις αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ⁷ ἔχει, νοησάτω ὃ θέλω, καὶ συμπαθείτω μοι, εἰδῶς τὰ συνέχοντά με.

VII. Ὁ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου διαρπάσαι με βούλεται, καὶ τὴν εἰς τὸν Θεὸν μου γνώμην διαφθεῖραι.¹ Μηδεὶς οὖν τῶν παρόντων ὑμῶν βοηθεῖτω αὐτῷ· μᾶλλον ἐμοὶ γένεσθε, τοῦτ' ἐστιν² τοῦ Θεοῦ.³ Μὴ λαλεῖτε⁴ Ἰησοῦν Χριστόν, κόσμον δὲ προτιμᾶτε. Βασκανία ἐν ὑμῖν μὴ κατοικεῖτω⁵ μηδὲ ἐὰν ἐγὼ ὑμᾶς παρὼν παρακαλῶ, πεισθῆτε⁶· τούτοις δὲ μᾶλλον πιστεύσατε, οἷς γράφω ὑμῖν. Ζῶν γὰρ γράφω ὑμῖν, ἔρων τοῦ διὰ Χριστόν ἀποθανεῖν· ὃ ἐμὸς ἔρωσ ἐσταύ-

Cap. V. 1) αὐτῆς inseri vult margo Codicis O.

2) ἔστιν O V.

3) χεῖρον O V, ille vulg. ad oram.

4) ἔτοιμα marg. O.

5) ἐὰν interponit B.

6) Vocc. μηδέν με—ἀορατῶν un-
cis distinguuntur in O.

7) Ita B, ἄλυσμοι FOV vet. Int.

Cap. VI. 1) τερπνά O ad oram.

2) αἱ recepi e textu O.

3) κερδήσει O V, illic correctum.

4) Ita F, αὐτοῦ BOV.

5) Vocc. τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ἀπο-

λέσει subnotantur in O, suppleturque

ex adverso: καὶ ζημιωθῆ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ.

6) Θεοῦ non leg. in O V.

7) ἐνταῦθα p. ἐν ἑαυτῷ BOV, in hoc quidem vulg. ad oram. Legendum suspicor ἐν ταῦτῳ.

Cap. VII. 1) διαρθῆραι O V.

2) Ita O V, ἔστι B vulg.

3) Scripsi τοῦ Θεοῦ c. B FOV, vet. Int., τῷ Θεῷ vulg. Dativus ex falso parallelismo grammaticali ortus esse videtur.

4) Dedi μὴ λαλεῖτε c. O V, vet. Int., μὴ λαλῆτε B vulg.

5) κατοικῆτω V, prius etiam O.

6) πισθῆτε (sic) O V.

V. A Syria usque ad Romam cum bestiis depugno, per terram et mare, nocte et¹ die, vincus² cum decem leopardis, hoc est, cum³ militari custodia, qui ex beneficiis peiores fiunt. In iniustitiis autem eorum magis edoceor; sed nec in hoc quidem iustificor. Utinam fruar bestiis, quae mihi praeeparatae⁴ sunt, de quibus opto compendium mihi inveniri; et⁵ illiciam, ut celerius me comedant, ne sicut in aliis territae sunt, et non eos tetigerunt: et si ipsae noluerint,⁶ ego eis vim faciam. Ignoscite mihi: ego scio quid⁷ mihi expediat. Nunc incipio⁸ esse discipulus. Nulli⁹ aemulor visibilibus et invisibilibus, ut Iesum Christum merear adipisci. Ignis, crux, bestiarumque constantia, abscissio, separatio, confractio ossium,¹⁰ dissipatio membrorum, interitus totius corporis et damnatio Diaboli, omnia in me veniant, ut Iesum Christum merear adipisci.

VI. Nichil me iuvant, quae¹ sunt mundi huius, neque regnum temporale. Bonum est mihi mori² in Iesu Christo,³ quam regnare in⁴ finibus terrae. „Quid enim prodest homini, si totum mundum lucretur, animam vero suam perdat?⁵ Dominum⁶ namque desidero Filium veri Dei, et Patrem Iesu Christi. Ipsum utique⁷ quaero, et illum qui pro nobis⁸ mortuus est et resurrexit. Ignoscite mihi, fratres, ne mihi impediatis ad vitam; Iesus enim est vita fidelium.⁹ Et ne velitis me mori; mors enim est¹⁰ vita sine Christo. Dei volens esse, mundo non placeam. Sinite me puram lucem percipere. Illuc perveniens, homo Dei ero. Concedite mihi ut sim imitator passionis¹¹ Christi, Dei mei. Qui eum vult in seipso¹² habere, intelligat quod volo, et compatiatur mihi, sciens quid¹³ sit in me.

VII. Princeps¹ mundi huius diripere me vult, et in iudicio Dei mei dirumpere.² Nemo ergo de praesentibus vobis auxilietur ei;³ magis autem mei adiutores⁴ estote, hoc est, Dei. Nolite dicere Iesum Christum, mundum honorantes. Fascinus in vobis non habitet, neque, si vos praesens rogavero, consentiatis mihi. His autem magis consentite,⁵ quae scribo vobis. Vivus enim vobis scribo, desiderans mori pro Christo. Meus enim⁶ amor crucifixus est, et non est in me: aqua au-

-
Cap. V. 1) <i>ac</i> Pal. Reg.	6) <i>Deum</i> Reg.
2) <i>vincum</i> Pal. Dein <i>lopardis</i> Reg.	7) <i>utique deum</i> Pal.
3) <i>cum</i> om. Pal. Reg.	8) <i>Voc. pro nobis des.</i> in Reg.
4) <i>Ita ex</i> Pal. Reg., <i>paratae</i> vulg.	9) <i>est fidelium vita</i> Pal.
5) <i>ut</i> Pal. Reg.	10) <i>et</i> Reg.
6) <i>noluerunt erat</i> in Pal.	11) <i>passionum</i> Pal. Subinde restitui
7) <i>Sic</i> Pal. Reg. et alii vulg., <i>quod</i> Cureton.	12) <i>in se ipso vult</i> transp. Pal. Reg.
8) <i>mihi</i> inserit Pal.	13) <i>quod</i> Pal.
9) <i>enim</i> interponunt Pal. Reg.	
10) <i>os suum</i> Pal. Reg.	Cap. VII. 1) <i>enim</i> inserit Reg.
Cap. VI. 1) <i>qui</i> Pal.	2) <i>dirumpere</i> Pal. Reg.
2) <i>mori</i> om. Reg.	3) <i>illi</i> Pal. Reg.
3) <i>christo iesu</i> inv. Pal. Reg.	4) <i>adiutores mei</i> inv. Pal.
4) <i>in</i> om. Pal. Reg.	5) <i>consentite</i> Reg. Subinde <i>quem</i> Pal.
5) <i>Matth. 16, 26. Luc. 9, 25.</i>	6) <i>autem</i> Reg.

tem alia viva⁷ manet in me intrinsecus mihi dicens: Veni ad Patrem. Non comedo⁸ escam corruptionis, neque voluptates vitae huius desidero.⁹ Panem¹⁰ Dei volo, panem caelestem, panem vitae, quae¹¹ est caro Iesu Christi Filii Dei, qui natus est in novissimo ex semine David et Abrahæ: et potum volo sanguinem¹² eius, qui est dilectio incorruptibilis et vita aeterna.

VIII. Iam nolo secundum homines¹ vivere: hoc autem erit, si vos volueritis.² Christo³ crucifigor; iam ego non vivo, quoniam vivit⁴ in me Christus. Per modica⁵ scripta rogo vos, ne mihi obsistatis.⁶ Credite mihi, quia Iesum diligo, quoniam et ipse dilexit me, et seipsum tradidit pro me. Quid retribuam Domino⁷ pro omnibus, quae retribuit mihi⁸? Ipse autem Deus et⁹ Pater et Dominus Iesus Christus manifestabit¹⁰ vobis¹¹ haec omnia, quia¹² vero dico. Et vos simul condeprecamini mecum, ut laborem consequar in Spiritu Sancto. Non secundum carnem vobis scripsi, sed secundum dispositionem Dei. Si autem passus fuero, dilexistis me; sed si reprobatus fuero,¹³ odio me habuistis.

IX. Mementote in orationibus vestris illius, qui pro me rector est Ecclesiam, quae est in Syria. Credite Domino dicenti:¹ 'Ego sum pastor bonus; et solus eam visitabit,² et sit vestra in eo³ dilectio. Ego autem et erubescio ex ipsis dici. Non enim⁴ sum dignus esse ultimus eorum⁵ aut purgamentum: sed miserabilis sum⁶ nunc, donec Deum merear adipisci. Salutat vos spiritus meus,⁷ et dilectio ecclesiarum, quae me susceperunt, sicut nomen Iesu Christi. Habentes enim⁸ me non quasi transeuntem, aspiciant⁹ viam meam et per civitatem¹⁰ me deducebant.

X. Haec igitur scribo vobis de Smyrna per Ephesios beatitudine dignos. Est autem¹ mecum simul cum aliis Crocus, desiderabile mihi nomen. Ex his, qui advenerunt de Syria ad Romam in gloria Dei, credo vos agnoscere, quae mihi mandastis,² adhuc proxime constituto.

7) aqua autem viva alia Pal. Reg.
8) comedam Pal. Reg.
9) neque desidero voluntatem vite Pal., neque desidero voluntatem vite huius Reg.
10) enim interponit Pal.
11) qui Reg.
12) sanguinis Pal.
Cap. VIII. 1) hominem Pal.
2) voluerit Pal.
3) In christo Pal. Cf. Gal. 2, 19.
4) Sic dedi ex Pal. Reg., quia iam ego non vivo; vivit vero vulg.
5) Pro modica p. Per modica Pal.
6) observetis Pal. Reg.
7) Sic ex Pal., ei vulg. Neutrum in Reg.
8) Ps. 115, 12.
9) et c. Pal. Reg. ac nonnullis vulg., deest ap. Cureton.
10) manifestavit Pal. Reg.

11) nobis Reg.
12) qua Pal.
13) Vocc. dilexistis me: sed si reprobatus fuero om. Pal.
Cap. IX. 1) Io. 10, 11.
2) et solus causa visitavit Pal., et solus visitavit eam Reg.
3) ea Pal.
4) enim non inv. Pal.
5) eorum om. Reg. Subinde erat autem in Pal.
6) miserabiliter (fuisse videtur miserabilium) p. miserabilis sum Pal.
7) sanctus Reg.
8) enim des. in Pal. Reg.
9) et aspiciant Pal. Reg.
10) pro civitate Pal.
Cap. X. 1) enim Pal. Reg.
2) mandatis Pal.

ὄντα πάντες γὰρ εἰσὶν ἄξιοι Θεοῦ καὶ ὑμῶν οὓς πρόπον ἐστὶν ὑμῖν κατὰ πάντα ἀναπαύσαι. Ἐγράψα δὲ ὑμῖν ταῦτα τῇ πρὸ ἑννέα καλανδῶν Σεπτεμβρίων. Ἐρῴσθε εἰς τέλος, ἐν ὑπομονῇ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Omnes enim digni sunt Deo: et apud vos me oportet in omnibus requiescere. Scripsi vobis haec nono³ Calendas Septembris. Incolumes estote usque in finem in patientia Iesu Christi. Amen.⁴

3) ἀγαπητοὶ add. O ad oram.
Epigraphe τέλος in B, τέλος τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Ἰγνατίου τοῦ θεοφόρου πατριάρχου θεουπόλεως τῆς ἀντιοχείας in O, τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Ἰγνατίου πατριάρχου θεοῦ πόλεως ἀντιοχείας ἐπιστολὴ πρὸς ῥωμαίους ιβ' in V.

3) IX Pal., VIII Reg.

4) Amen om. Pal. Reg. Subscriberur Expliciumt epistole sancti ignatii martyris discipuli iohannis evangeliste et episcopi e (cum supposito puncto) antiochie. Incipit laus hyronis discipuli eius in eum: qui ei successerat in episcopatu in Pal., Expliciumt XII Epistole sancti Ignatii martyris antioensis. Incipit laus Hyronis discipuli sui atque successoris in eum in Reg.

[B. IGNATHII AD S. IOHANNEM,
APOSTOLUM ET EVANGELISTAM, EPISTOLA.

IOHANNI SANCTO SENIORI, IGNATIUS, ET QUI CUM EO SUNT FRATRES.

De tua mora dolemus graviter, allocutionibus et consolationibus tuis roborandi. Si tua absentia protendatur, multos de nostris destituet. Propere igitur venire: quia credimus expedire. Sunt et hic multae de nostris mulieribus, Mariam Iesu videre cupientes, et quotidie a nobis ad vos discurrere volentes; ut eam contingant, et ubera eius tractent, quae Dominum Iesum aluerunt, et quaedam secretiora eius percunctentur ipsam. Sed et Salome quam diligis, filia Annae, Hierosolymis quinque mensibus apud eam commorans, et quidam alii noti referunt eam omnium gratiarum abundam, et omnium virtutum, more virginis, virtutis et gratiae foecundam. Et, ut dicunt, in persecutionibus et afflictionibus est hilaris; in penuriis et indigentis non querula: iniuriantibus grata, ad molesta laetatur: miseris et afflictis coafflicta condolet, et subvenire non pigrescit. Contra vitiorum autem pestiferos conflictus in pugna fidei disceptans enitescit. Nostrae novae religionis et poenitentiae est magistra, et apud fideles omnium operum pietatis ministra. Humiliter quidem est devota, et devotis devotius humiliatur: et mirum ab omnibus magnificatur, cum a Scribis et Pharisaeis ei detrahatur. Praeterea multi multa alia referunt de eadem: tamen omnibus per omnia non audemus fidem concedere, nec tibi referre. Sed, sicut nobis a fide dignis narratur, in Maria matre Iesu, humanae naturae sanctitatis angelicae sociatur. Et haec talia excitaverunt viscera nostra: et cogunt valde desiderare adspectum huius (si fas sit fari) coelestis prodigii, et sacratissimi monstri. Tu autem diligenti modo disponas, cum desiderio nostro, et valeas. Amen.]

[AD EUNDEM, ALTERA.

IOHANNI SANCTO SENIORI, SUUS IGNATIUS.

Si licitum est mihi apud te, ad Hierosolymae partes volo adscendere, et videre fideles Sanctos qui ibi sunt: praecipue Mariam matrem Iesu, quam dicunt universis admirandam, et cunctis desiderabilem. Quem enim non delectet videre eam et alloqui, quae verum Deum de se peperit, si nostrae sit fidei et religionis amicus? Similiter et illum venerabilem Iacobum, qui cognominatur Iustus: quem referunt Christo Iesu simillimum facie, vita et modo conversationis, ac si eiusdem uteri frater esset gemellus. Quem, dicunt, si videro, video et ipsum Iesum secundum omnia corporis eius lineamenta. Praeterea caeteros sanctos, et sanctas. Heu, quid moror? quid detineor? Bone praeceptor, properare me iubeas, et valeas. Amen.]

[B. IGNATII AD S. MARIAM

VIRGINEM, MATREM DOMINI NOSTRI IESU CHRISTI, EPISTOLA.

CHRISTIFERAE MARIAE, SUUS IGNATIUS.

Me neophytum, Iohannisque tui discipulum, confortare et consolari debueras. De Iesu enim tuo percepi mira dictu, et stupefactus sum ex auditu. A te autem, quae semper ei fuisti familiaris et coniuncta, et secretorum eius conscia, desidero ex animo fieri certior de auditis. Scripsi tibi etiam alias, et rogavi de eisdem. Valeas: et neophyti qui mecum sunt, ex te et per te et in te confortentur. Amen.]

**ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΦΟΡΟΥ.**

I. Ἄρτι Τραϊανοῦ τὰ τῆς Ῥωμαίων βασιλείας σκῆπτρα παραλαβόντος τῆς Ἀντιοχείων ἐκκλησίας ἐπίσκοπος ὁ καὶ κλήσει καὶ πράγματι Θεοφόρος Ἰγνάτιος ἦν. Πέτρον μὲν γὰρ τὸν μέγαν Εὐσδοσ διαδέχεται, Εὐσδοσ δὲ Ἰγνάτιος· ὃ¹ τοῦ τρόπου τε καὶ τῆς ἀρετῆς ζηλωτῆς γίνεται. Τούτῳ δὴ τῷ Θεοφόρῳ² φασὶ κομιδῇ ὄντι νηπίῳ τὸν Χριστὸν ἔτι³ τὰς ἐν κόσμῳ διατριβὰς ποιούμενον τὰς ἀχράντους ἐς αὐτῷ ἐπιθεῖναι χεῖρας, καὶ πρὸς τὸ πλήθος ἀποβλέψαντα, Ἐὰν μὴ τις⁴, εἰπεῖν, ταπεινώσῃ ἑαυτὸν ὡς τὸ παιδίον τοῦτο, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· καὶ ὃς ἐὰν ἐν τῶν τοιούτων παιδιῶν⁵ δέξῃται ἐν τῷ ἑμῷ ὀνόματι, ἑμὲ δέχεται· ὁποῖος ἔσται προκόπτων τὴν ἡλικίαν Ἰγνάτιος, ἐντεῦθεν παραδηλῶν⁶ καὶ τὴν ἀποστολικὴν ἐκείνου διδασκαλίαν σοφῶς⁷ ὑποφαίνων.

II. Οὗτος τοίνυν ὁ Θεῖος Ἰγνάτιος ἅμα Πολυκάρπῳ τῷ τῆς κατὰ Σμύρναν ἐκκλησίας ἡγησαμένῳ μαθητῆς Ἰωάννου τοῦ εὐαγγελιστοῦ γίνεται· καὶ αὐτῷ μόνῳ φοιτήσας πᾶσαν τε ἀρετῆς ἰδέαν καὶ μαλιστα τὴν ἱερῇ πρέπουσαν φιλοπόνως ἐξασκηθεῖς, ἔτα καὶ ἱερῆς κοινῇ πάντων ὁμοῦ τῶν ἀποστόλων ψήφῳ χειροτονεῖται καὶ τῆς Ἀντιοχείων ἐπίσκοπος προημιρίζεται· παραλαβὼν δὲ τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἰδρῶτι συγνῶ¹ καὶ μόχθῳ τὸ τῆς εὐσεβείας ἐν² αὐτῇ κήρυγμα κατασπειρας, ἀποστολικόν τε διὰ πάντων βίον³ ἐπιδειξάμενος καὶ τέλειος διάκονος ἦδ⁴ τῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων ἀναφανείς, καὶ μάρτυς ὕστερον γίνεται, θηροῖσι δι' ἐκείνον παραδοθεῖς, ὡς μικρὸν ἄνωθεν ἀναλαβὼν ὁ λόγος δηλώσει.

III. Τραϊανῷ γὰρ τῷ Ῥωμαίων αὐτοκράτορι τῇ κατὰ Σκυθῶν ἐπαρθέντι νίκῃ, καὶ μὴ μέχρι τούτου στήσαι τὴν εὐδαιμονίαν ἀνεχομένῳ, ἀλλὰ περαιτέρω ταύτην βουλομένῳ προαγαγεῖν καὶ πολλοὺς ἑτέροισι τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ παραστήσασθαι· τοῦτο πρὸ τῶν ἄλλων ὁ κατὰ Χριστιανῶν εἶτον εὐσεβείας πόλεμος κράτιστον αὐτῷ καὶ λυσίτελές ἐνομίζετο. Ἐκείνως μὲν γὰρ τὸ κοινὸν ὠφελεῖν μόνον· οὕτω¹ δὲ καὶ τοὺς αὐτοῦ Θεοῦ θεραπεύειν καὶ συνεργοὺς αὐτοῦς κατὰ τῶν πολεμίων ἐπάγεσθαι. Ἀμέλει καὶ διαγμὸν κατὰ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως χαλεπὸν ἐπάγει, καὶ διατάγματα κατὰ τῆς ὑπηκόου πάσης ἐκτίθεται, ὥστε ἢ πάντας αὐτῷ κοινωνοὺς εἶναι τῆς ἀσθεῖας, ἢ Χριστιανοὺς ἔτι μένοντας τιμωρίαις ποικίλαις καὶ θανάτοις χαλεποῖς ἐκδίδοσθαι. Ἐπῆρξε δὲ τότε Τραϊανῷ τῇ Ἀντιοχείων ἐπιδημείν, οἳ δὴ μέλλοντι κατὰ Περσῶν ἐκστρατεύειν καὶ παρασκευαζομένῳ παρ' αὐτῇ τὰ πολέμια. Ἐνταῦθα γούν καὶ μὴνύεται αὐτῷ τὰ κατὰ τὸν Θεοφόρον Ἰγνάτιον, ὡς εἶη τε τὰ Χριστιανῶν πρεσβέων καὶ Χριστὸν Ἰσα καὶ Θεοῖς² τιμᾶν τοὺς ἀνθρώπους ἀναπέψων, καὶ ταῦτα σταυρὸν ὑπὸ Πιλάτου κατακριθέντα καὶ θάνατον, ὡς τὰ περὶ αὐτοῦ διδάσκουσιν ὑπομνήματα· νομοθετεῖ τε παρθενίαν καὶ

1) καὶ ἐνδόξου adsumpsi ex A.

2) ὃ dedi ex coniectura, οὐ proponit Cotelierius. Deest pron. in AEN

3) καὶ ante Θεοφόρῳ, quod deesse in aliis asserit Col., omisi c. AEN.

4) ἔτι transposui c. AEN; prius legebatur ante ποιούμενον.

MARTYRIUM SACROSANCTI ET GLORIOSI MARTYRIS IGNATII THEOPHORI.

I. Cum Traianus sumpsisset scepra Romanorum Imperii, erat Antiochenae ecclesiae Episcopus et nomine et re Theophorus Ignatius. Nam magno quidem Petro succedit Evodus, Evodo autem Ignatius, cui fit et morum et virtutis aemulator. Huic Theophoro, cum esset plane puer, aiunt Christum adhuc versantem in mundo, ei intemeratas manus impostuisse, et ad populum intuendo dixisse: „Nisi quis seipsum humiliaverit ut hic puellus, non intrabit in regnum caelorum; et qui unum ex talibus pueris susceperit in nomine meo, me suscipit;“ qualisnam futurus esset aetate proficiens Ignatius, hinc ostendens et apostolicam illius doctrinam aperte indicans.

II. Hic ergo divinus Ignatius simul cum Polycarpo, qui Smyrnenae praefuit ecclesiae, fit discipulus Ioannis Evangelistae; et cum ad eum solum ventitasset atque omnem virtutis speciem et eam maxime, quae decet sacerdotem, diligenter exercuisset, sacerdos deinde eligitur communi sententia omnium simul Apostolorum, et Antiochenus creatur Episcopus. Cum autem assumpsisset ecclesiam, et multo sudore ac labore in ea seminasset praeconium pietatis, et zelum per omnia apostolicum doctrinamque ostendisset ac exstitisset perfectus minister Christi mysteriorum, fit quoque postea martyr, bestiis propter illum traditus, ut paulo altius repetens declarabit oratio.

III. Traiano enim Romanorum Imperatori, victoria quam de Scythia habuerat elato, nec sustinenti suam hucusque sistere felicitatem, sed volenti eam ulterius producere et Romanorum imperio multos alios subiungere, adversus Christianos, seu adversus pietatem, bellum ei ante alia visum est optimum esse ac expedire. Nam illo quidem modo putabat se uni prodesse Reipublicae; sic quoque Deos suos colere, eosque inducere, ut opem ferant adversus hostes. Gravem itaque ac difficilem persecutionem infert adversus piam fidem, et proponit edicta per universam terram, quae eius parebat imperio, uti aut essent cum eo omnes impietatis participes, aut adhuc manentes Christiani afficerentur variis suppliciis et acerbis mortibus. Contigerat, ut tunc Traianus versaretur Antiochiae, utpote qui esset expeditionem suscepturus contra Persas, et bellum ibi pararet. Hic ergo ei de Theophoro significatur Ignatio, quod et religionem teneret Christianam, et hominibus persuaderet, Christum tamquam Deos honorarent, idque cum fuisset a Pilato cruce condemnatus et morte, ut docent eius Acta; et ferret legem de servanda

5) παιδίον A. Cfr. Matth. 18, 5.

6) παραδηλόν A.

7) Al. σαφῶς Col.

Cap. II. 1) Al. πολλῶ Col.

2) ἐν om. E. Mendum κατασσεύρας editionis Cler. a. 1724. repetiit Petermannus.

3) ζῆλον καὶ διδασκαλίαν p. βίον AEN et var. lect. ap. Col.

4) In al. ἤδη deest teste Col. Subinde τὸν erat in A.

Cap. III. 1) Dedi ἐκείνως — οὕτως c. A, in quo prius ἐκείνος, ut in EN vulg.; οὕτως N, οὗτος E vulg.

2) θεόν var. lect. ap. Col.

πλούτου και τρυφῆς και τῶν ἄλλων τοῦ βίου τερπνῶν κατολιγωρεῖν· και τὸ δὴ χαλεπώτατον, μήτε θεοὺς ἠγείσθαι, μήτε τινὰ λόγον τῶν αὐτοκρατορῶν τίθεσθαι.

IV. Ταῦτα ὡς ἤκουσε Τραϊανὸς, μεταπεμφθῆς αὐτίκα τὸν ἅγιον, συμπαιδείας αὐτῷ και τῆς συγκλήτου βουλῆς, Σὺ εἶ, φησὶν, ὁ λεγόμενος Θεοφόρος ὁ τῶν ἡμετέρων καταπαίξων· προστάξων και τὴν Ἀντιοχείων πᾶσαν ἀνάστατον³ ποιῶν, ὀπίσω τε πάντας τοῦ ὑπὸ σοῦ κηρυττομένου Χριστοῦ ἐπαγόμενος και μηδὲ ψιλοῦ τοὺς θεοὺς ὀνόματος ἁγίων; Και ὁ θεῖος Ἰγνάτιος, Ἐγὼ εἰμι, ἔφη. Ὁ δὲ,⁴ Και τί ἐστι Θεοφόρος; διεπυνθάνετο. Πρὸς ὃν ὁ μάρτυς, Ὁ τὸν Χριστὸν ἐν τῇ ψυχῇ περιφέρων,⁵ ἔφη. Και ὁ βασιλεὺς· σὺ οὖν ὁ ἐν ἑαυτῷ τὸν Χριστὸν περιφέρων;⁶ Ναι,⁶ φησὶ· γέγραπται γάρ· Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς και ἐμπεριπατήσω.⁶ Τί δὲ ἡμεῖς; οὐ σοὶ δοκοῦμεν θεῶν μεμνησθαι διηνεκῶς και τουτούς ἐν τῇ ψυχῇ φέρειν⁶ αἶε, συμμάχους τε αὐτούς κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπαγόμενοι και δι' αὐτῶν πάντα ποιούντες τὰ κατὰ γνώμην; Και ὑπολαβὼν ὁ θεῖος Ἰγνάτιος, Φεῦ ὅτι τὰ εἰδωλα, ἔφη, τῶν ἔθνῶν θεοὺς βασιλεῦ, ὀνομάξεις. Εἰς γὰρ θεὸς ἁληθῆς, ὃς οὐρανοῦ τε και γῆς και θαλάσσης και τῶν ἐν αὐτοῖς πάντων ἐστὶ ποιητής· εἰς Χριστὸς Ἰησοῦς¹⁰ ὁ τοῦ θεοῦ μονογενῆς υἱός, οὐ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται¹¹ τέλος· ὃν εἶ και¹² αὐτὸς ἐπέγνωσ, ὡ¹³ βασιλεῦ, πολλῶ ἂν ἦτε ἀλοργίς σοι αὐτῇ και τὸ διάδημα και ὁ βασιλικὸς θρόνος βεβαίωτερα.¹⁴

V. Και ὁ βασιλεὺς· τὰ μὲν πολλὰ ταῦτα χαίρειν ἔωμεν. Σὺ δὲ εἰ βούλει,¹ φησὶν, Ἰγνάτιε, τὰ μεγάλα τῷ ἐμῷ κράτει χαρισασθαι και τοῖς ἔμοις τοῦ λοιποῦ συντάττεσθαι φίλοις, τῆς τοιαύτης γνώμης μεταβαλὼν θυσον σὺν ἡμῖν τοῖς θεοῖς· και αὐτίκα, ἴσωςαν αὐτοὺς μεταβαλὼν θυσον σὺν ἡμῖν τοῖς θεοῖς· και αὐτίκα, ἴσωςαν αὐτοὺς πάντες, ἀρχιερέα σε τοῦ μεγάλου καταστήσω Διὸς και πατέρα τῆς βουλῆς ὀνομάσω. Πρὸς ταῦτα ὁ Θεοφόρος· χάριτας μὲν παρέχειν, ὡ βασιλεῦ, και πᾶσι καλὸν, μάλιστα δὲ βασιλεῦσιν, ὅσω και αὐτοὶ δυνατοὶ τὰ μείζω πάλιν ἀντιχαρίζεσθαι,² ἀλλὰ τὰς λυσitelεις πάντως και ὠφελίμους ἀμφοτέροις· τὰς δὲ βλάπτειν και μάλιστα γε ψυχὴν δυναμένης και σφοδρότεραν³ αὐτῇ τοῦ πυρός τὴν γέενναν ὑπανάπτειν οὐχ ὁ διδοὺς μόνον, ἀλλὰ και ὁ αἰτῶν αὐτὸς ἀθλιώτατος. Θαναμαστὴ δὲ σου, βασιλεῦ, και μεγαλόδωρος ἡ ἐπαγγελία. Τί γὰρ ἐμοὶ τὸ τοῦ παρὰ σοὶ⁴ μεγίστου Διὸς καταστήναι ἀρχιερέα και βουλῆς πατέρα κληθῆναι, ἰερεὶ τε ὄντι Χριστοῦ και θυσίαν αὐτῷ καθ' ἐκάστην αἰνέσεως θυνοῦντι, ἥδη δὲ και ὄλον ἑμαυτὸν καταθύσειν⁵ ἐπειγομένῳ και σύμφυτον θέσθαι τῷ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ὁμοιώματι;

VI. Και ὁ βασιλεὺς· τίνι δὲ σπεύδεις ἑαυτὸν καταθύσαι; τῷ ἐπὶ Ποντιῷ σταυρωθέντι Πιλάτου; Ναι, φησὶν ὁ μέγας Ἰγνάτιος, τῷ τὴν ἁμαρτίαν ἀνασταυρώσαντι και τὸν εὐρετὴν αὐτῆς διάβολον καθελόντι και πᾶσαν διὰ τοῦ σταυροῦ τὴν ἐκείνου δύναμιν καταργήσαντι. Ἀυθις

Cap. IV. 1) καταπέζων E.

2) ἀνάστατον πᾶσαν ordo vocc. in E N. Apud Col. alii subsequentia ita exhibent: και τοὺς ἀνὰ τὴν πόλιν κατόπιον.

3) Vocc. ὁ δὲ om. A.

4) περιφέρεις A.

5) σὺ οὖν ὁ ἐν ἑαυτῷ τὸν Χριστὸν περιφέρων; dedi ex A p. σὺ οὖν ἐν ἑαυτῷ τὸν Χριστὸν περιφέρεις; EN vulg.

6) δαλ scr. N.

virginitate, et de contemnendis divitiis ac deliciis et aliis, quae sunt in vita iucunda; quodque est omnium gravissimum, quod non oporteat putare esse Deos, et nullam Imperatorum ducendam rationem.

IV. Haec postquam audivit Traianus, Sancto statim arcesso, cum una etiam adesset Senatus: Tune es, inquit, qui diceris Theophorus, qui nostra iussa ludificaris, et omnem evertis Antiochiam, omnesque facis sequaces Christi a te praedicati, nec solo nomine Deos dignaris? Divinus autem Ignatius: Ego sum, inquit. Ille vero: Et quid sibi vult, interrogavit, illud Theophorus? Cui martyr: Qui Christum, inquit, circumfert in anima. Imperator autem: Tu ergo Christum in teipso circumfers? Certe, inquit. Scriptum est enim: 'Habitabo in eis et inambulabo.' Quid vero nos, non videmur tibi Deorum assidue meminisse, ac eos semper in anima circumferre, eosque inducere ad opem ferendam contra hostes, nec non per eos omnia facere, quae sunt ex animi sententia? Respondens autem divinus Ignatius: Hei mihi, inquit, simulacra gentium, o Imperator, Deos nominas? Unus enim Deus verus, qui caeli, terrae, maris et omnium, quae sunt in ipsis, est creator. Unus Christus Iesus, Dei filius unigenitus, cuius regni non erit finis. Quem si tu agnosceres, o Imperator, et purpura ipsa et diadema et thronus regius tibi firmiora essent et longe stabiliora.

V. Imperator vero: Haec multa mittamus. Tu autem si velis, inquit, o Ignati, meae potentiae rem facere gratissimam, et de caetero referri in numerum meorum amicorum, hac mente mutata Diis nobiscum sacrificata, et statim (sciant isti omnes) te Magni Iovis constituam Pontificem, et Patrem nominabo Senatus. Ad haec Theophorus: Gratias quidem praebere, o Imperator, omnibus quidem est pulcrum, maxime autem Imperatoribus, quod possint ipsi amplius iterum gratificari; sed eas, quae sunt omnino utrisque utiles et conducibiles. Sin vero eiusmodi sunt, quae possint laedere et maxime animam, ac vehementiorem igne gehennam succendere, non is solum qui dat, sed etiam qui petit, et ipse fit miserrimus. Admirabilis autem, o Imperator, et munifica est tua promissio. Quid enim mea refert, Maximi apud te Iovis constitui Pontificem, et vocavi Patrem Senatus, qui sum Christi sacerdos ac ei quotidie sacrifico sacrificium laudis, et iam vero totum meipsum propro immolare ac efficere complantatum eius mortis similitudini?

VI. Imperator vero: Cuinam autem festinas teipsum immolare? Eius qui a Pontio Pilato in crucem fuit actus? Profecto, magnus inquit Ignatius, ei, qui peccatum crucifixit, eiusque inventorem destruxit diabolum, et omnem eius potentiam per crucem abolevit. Rursus autem Impe-

7) II Cor. 6, 16.

8) Al. περιφέρειν. Col.

9) εἰς θεοῦ γὰρ E.

10) Ἰησοῦς Χριστός p. εἰς Χριστός Ἰησοῦς A.

11) ἔσται A, ἔστι EN vulg.

12) ὃν καὶ εἰ A.

13) ὃ om. E. Idem πολλῶν p. πολλῶ.

14) ἦσαν κομιδῇ νομιμώτερα p.

βεβαιώτερα A E. Post βεβαιώτερα Co-
telerio asserente add. in Al. ἦσαν καὶ
κομιδῇ νομιμώτερα.

Cap. V. 1) βούλη (sic) N.

2) χαρίζεσθαι E, ἀντιχαρίζασθαι A.

3) σφοδρότερον ex A E N, σφο-
δρότερον vulg.

4) σοῦ E.

5) Al. καταθύειν. Col.

οὖν ὁ βασιλεὺς, Ἐοικάς μοι, φησὶν, Ἰγνάτιε, κρίσεως ὀρθῆς καὶ φρονῶς ὑγιᾶς ἐξουσίας ἐρημος τὸ παράπαν εἶναι. Οὐ γὰρ ἂν οὕτω φανερώς ταῖς τῶν Χριστιανῶν γραφαῖς ἐξηπάτησο, ἀλλ' ἐγνωσ πάντως ἡλικὸν ἀγαθὸν² βασιλικοῖς πείθεσθαι διατάγμασι καὶ θεοῖς μετὰ πάντων προσφέρειν θυσίας. Πρὸς ταῦτα μείζονι πάλιν ὁ ἄγιος χρησάμενος παρῆρησία, Εἰ καὶ θηρίοις ἀναλώσεις, ἔφη, εἰ καὶ σταυρῶ με κατακρινεῖς, εἰ καὶ αὐτῷ ἔσφει³ καὶ πυρὶ παραδώσεις, ἃ τῆς σῆς ἐξουσίας ἐστίν, οὐκ ἂν ποτε θυσίαν ἐγὼ δαίμοσι προσενεγκεῖν ἀνάσχοιμι· οὔτε γὰρ θάνατον δέδοικα, οὔτε ποθῶ τὰ παρόντα ὧν ὑμεῖς κύριοι παρέχειν τὰς ἀπολαύσεις· ἀλλὰ τῶν μελλόντων ἐφιέμαι μόνων, καὶ σπουδῆ μοι πᾶσα πρὸς τὸν ὑπὲρ ἐμοῦ ἀποθανόντα διαβῆναι Χριστόν.

VII. Ἐφ' οἷς ἐξ ἀγγιολίας¹ δῆθεν ἡ σύγκλητος ἐπιλαβέσθαι βουλομένη τοῦ μάρτυρος, Τί δὲ συνομολογεῖς, ἔφησαν, καὶ αὐτὸς τεθνᾶναι σου τὸν θεόν; Καὶ πῶς ἂν ὁ θάνατον ὑποστᾶς καὶ θάνατον ἐπάρατον, οὗτος² ἑτέρους ὠφελῆσαι δυνατὸς ἐσται; Οἱ θεοὶ δὲ ἀθάνατοί τε εἰσὶ καὶ παρ' ἡμῶν λέγονται. Ἐκ τούτου λαβόμενος ἀφορμῆς³ ὁ θεῖος Ἰγνάτιος, ὥστε ὁμοῦ μὲν τοὺς ἐκείνων διαμυκτηρήσαι θεοῦς, ὁμοῦ δὲ καὶ τοῦ τῆς οἰκονομίας μυστηρίου θύραν αὐτοῖς παρανοιῶσαι, καὶ οὕτως εἰς πίστιν χειραγωγῆσαι τῆς τοῦ Χριστοῦ γνώσεως, οὕτω διετίθει τοὺς λόγους· ὁ ἐμὸς κύριος καὶ θεὸς Ἰησοῦς Χριστὸς πρῶτα μὲν ἄνθρωπος ἐγένετο δι' ἡμᾶς καὶ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν, καὶ σταυρὸν ἐθειλούσιον καὶ θάνατον καὶ ταφήν κατεδέξατο· πλην ἀλλ' ἀνέστη πάλιν τρίτην ἡμέραν τοῦ ἐχθροῦ τοῦ κράτος καταβαλὼν, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνήλθεν, ὅθεν ἐλήλυθεν, συναναστήσας ἡμᾶς τοῦ τῆς ἀμαρτίας πτώματος καὶ εἰσαγαγὼν αὐθις εἰς τὸν παράδεισον, οὐ κακῶς ἐξεβλήθημεν, καὶ μείζοσι⁴ τῶν προτέρων ἀγαθοῖς⁵ δωρησάμενος. Ὅτι δὲ τοιούτων τι τῶν παρ' ὑμῖν νομιζομένων θεῶν τις ἐπεδείξατο, οὐδεὶς τῶν πάντων ἂν ἰσχυρίζαιτο. Ἄνθρωποι γὰρ οὗτοι κακοῦργοι κομιδῆ καὶ φθορεῖς γενόμενοι, καὶ πολλὰ ἐπὶ βλάβῃ καὶ διαφθορᾷ τῆς ἡμετέρας ζωῆς τε καὶ τῆς καταστάσεως ἐργασάμενοι μικρὰν τινα δόξαν θεῶν καὶ φαντασίαν τοῖς ἀλογωτέροις τῶν ἀνθρώπων ἀλογώτατα παρασχόμενοι, εἴτα τῶν παραπετασμάτων ὕστερον τῆς ἀπάτης συνελκυσθέντων· ἐξαιρεθείσης τε τῆς σκηνῆς ὅπερ ἦσαν ἠλέγχθησαν, αἰσχυρῶς τὸν βίον ἀπολιπόντες καὶ θανάτω διὰ τὴν τῶν πολλῶν ἀπώλειαν ἀθανάτω παραδοθέντες. Ἀμέλει καὶ Ζεὺς μὲν ὁ πρῶτος ὑμῖν⁶ καὶ μέγιστος τῶν θεῶν ἐν Κρήτῃ τέθνηται, Ἀσκληπιὸς δὲ κεραυνῷ βέβληται, Ἀφροδίτης ὁ τάφος⁷ ἐν Πάφῳ δεικνύται, καὶ ὑπὸ πυρὸς Ἡρακλῆς ἀνάλωται. Τοιούτων γὰρ ἀληθῶς, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ¹⁰ χειρόνων τὰ ἐκείνων ἄξια.

VIII. Τούτων οὕτω φηθέντων Ἰγνατίῳ τῶν λόγων ὁ βασιλεὺς ἅμα τῇ συγκλήτῳ δείσας, μὴ τῆς διαλέξεως εἰς¹ πλέον ἐκτεινομένης δικαιοσύνη μὲν τὰ Ἑλλήνων καὶ πρὸς ἀπιστίαν² ἢ καὶ μυκτηρισμὸν ἀποβλέψειεν, ἀνθήσει³ δὲ τὰ τῆς εὐσεβείας καὶ τὸ ἐπισκοποῦν αὐτῇ τῆς πλάνης νέφος ἐξαιρεθείη,⁴ τοῦτον μὲν ὑπὸ δεσμοῖς καὶ φρουρᾷ

Cap. VI. 1) φρονῶς N.

2) ἀγαθῶν N.

3) Ita A E N, ἔσφει Col., Cler.

Cap. VII. 1) ἀγγιολίας E, quod praestat.

2) οὕτως A E N.

3) ἀφορμῆν E.

rator: Videris mihi, inquit, o Ignati, recto omnino carere iudicio et sana mente. Non enim tam aperte fuisses deceptus scripturis Christianorum, sed cognovisses omnino, quantum sit bonum, Edictis parere Imperatoriis, et Diis sacrificia offerre cum omnibus. Ad haec Sanctus, utens rursus maiore dicendi libertate: Etiam si bestiis, inquit, consumpseris, etiam si me cruce condemnaveris, licet ipsi gladio et igni tradideris, quae sunt in tua potestate, nunquam ego patiar daemonibus offerre sacrificium. Neque enim metuo mortem, neque desidero praesentia, quae est in potestate vestra praebere fruenda; sed sola desidero futura, et a me omne adhibetur studium, ut transeam ad Christum, qui pro me est mortuus.

VII. Propter quae volens Senatus martyrem arguere, sollerter mirum: Quid autem tu quoque, dixerunt, confiteris Deum tuum esse mortuum? Quo modo vero, qui subiit mortem, eamque execrandam, poterit ille prodesse aliis? Dii autem et sunt immortales, et dicuntur a nobis. Ex hoc occasione accepta simul et irridendi illorum Deos, et eis aperiendi ianuam mysterii de suscepta carnis dispensatione, sicque deducendi ad fidem Christi cognitionis, divinus Ignatius ita verba fecit: **Meus Dominus et Deus Iesus Christus** primum quidem propter nos homo factus est et propter nostram salutem, sponteque crucem suscepit et mortem et sepulturam. Ceterum rursus tertio die resurrexit, inimici deiecta et prostrata potentia, atque ascendit in caelos, unde venerat, nos simul a lapsu peccati faciens resurgere et rursus introducens in paradisum, ex quo male fueramus eieci, nosque donans bonis maioribus, quam erant ea quae praecesserant. Quod autem ex iis, qui a vobis censentur Dii, ullus tale quid fecerit, nullus hominum asseruerit. Nam cum isti fuissent homines malefici et exitiosi, et multa fecissent ad damnum corruptelamque nostrae vitae et status, valde vilem autem Deorum opinionem ac speciem hominibus, qui sunt a ratione paulo alieniores, citra ullam rationem praebuissent, contractis postea velis deceptionis et scena ablata, deprehensi sunt ii qui erant, quippe qui turpiter e vita excesserint, et morti immortalis traditi sint propter multorum interitum. Iupiter quidem certe, qui est vobis primus et maximus Deorum, in Creta est sepultus; Aesculapius vero fulmine fuit percussus. Sepulcrum Veneris ostenditur Paphi, et Hercules fuit ab igne consumptus. Nam eorum res ac vita talia vere, immo et multo deteriora merebantur.

VIII. Cum haec sic dicta fuissent ab Ignatio, Imperator simul cum Senatu timens, ne si esset eius sermo prolixior, res quidem gentilium labefactarentur, et vel non crederentur, vel haberentur ludibrio, vera autem floreret religio, et tolleretur nubes erroris, quae ei offundit tenebras, illum quidem coniicit in vincula, et in tutissima collocat custodia.

4) *ἐλλήλυθε* N. Teste Cotelerio Al. ante inserunt καὶ.

5) *μείζονα* marg. Cot.

6) *ἀγαθῶν* marg. Cot.

7) In N. *εἰς* adiungitur verbo *ἐπεδελξατο*. Ibidem *ἰσχυρήσασατο*.

8) Al. *ὑμῶν*. Col.

9) Al. *Πάντῃ τῆς κύπρου*. Cot.

10) *πολλῶν* A.

Cap. VIII. 1) *εἰς* om. E.

2) *ἀπιστεῖαν* N.

3) *ἀνθήσει* A, mutatum in *ἀνθήσου* aut *ἀνθήσει*.

4) *ἐξερεθείη* E.

καθίστησι τῇ ἀσφαλεστάτῃ· αὐτὸς δὲ παρ' ὄλην νύκτα διασκευά-
μενος, πῶς ἂν αὐτὸν ἀξίως ἀμύναιτο, καὶ τίνι τρόπῳ τῆς παρουσίας
ὑπεξαγάγοι ζωῆς, θηρίοις ἔγνω παραδοῦναι βορᾶν⁵ καὶ ὑπ' ἐκείνων
διασπαρχθέντα τὸν ἅγιον ἀπολέσθαι. Οὗτος γὰρ βαρύντατος θανάτου
τρόπος διεσκέφθη τῷ βασιλεῖ. Ἔωθεν οὖν περὶ τοῦτου καὶ τῇ συγ-
κλήτῳ κοινωσαμένου⁶ τὴν μὲν γνώμην καὶ αὐτοὶ ἐπήρουν· πλήν οὐκ
ἐν Ἀντιοχείᾳ συνεβούλευον δεῖν γενέσθαι τὴν ἔκδοσιν, ἵνα μὴ ποθεινὸν,
φθίσιν,⁷ οὕτω καὶ μᾶλλον ἐπίδοξον παρὰ τοῖς οἰκείοις πολίταις τὸν
Ἰγνάτιον ἐργασώμεθα μαρτυρικῶς δῆθεν τέλει τὴν ζωὴν καταλύοντα·
ὥστε προσήκειν, ἔφασκον, εἰς Ῥώμην αὐτὸν ἀπαρχθέντα δεσμῶν ἐκε-
τοῖς θηρίοις ἐκδοθῆναι. Οὕτω γὰρ τῷ μήκει τε τῆς πορείας χαλεπω-
τέραν ὑφέξει⁸ τὴν κόλασιν καὶ ἅμα Ῥωμαίοις ἀγνούμενος ὅστις εἴη
καθάπερ εἰς τῶν κακούργων ἀναιρεθῆναι δόξειε, καὶ οὐδὲ βραχέως
τὸ μετὰ ταῦτα μνήμη παρ' ἐκείνοις ἀξιοθῆσεται.

IX. Τοῦτου τοιγαροῦν ἀρέσαντος καὶ τῆς κατ' αὐτοῦ ψήφου
παρανυκτικῆ ἐξενεχθείσης παρίστησιν ἀπὸ τῆς φυλακῆς αὐτὸν, καὶ πάλιν
ὁ βασιλεὺς τελευταίαν αὐτῷ ταύτην τὴν πεῖραν προσαγαγών.¹ Καὶ
πρῶτα μὲν πολλὸς ἦν ταῖς τῶν ἀγαθῶν ἀπαγγελμαῖς τὸν ἄθλητὴν ὑπο-
σαίνων καὶ καταψῶν· ἔπειτα δὲ καὶ πλείον² πάλιν ταῖς ἀπειλαῖς δεδι-
τόμενος.³ Ὡς δὲ μήτε⁴ πρὸς τὰς ὑποσχέσεις ἐνδιδόντα εἶδε, μήτε πρὸς
τὰς ἀπειλάς ὑποπτῆσόντα παντάπασιν⁵ τὴν μετὰ πολλὴν ἀπογνῶν, εἰς
ἔργον τὰ ἐπηγγελμένα⁶ ἐξῆγε· καὶ βαρύτερα τῶν προτέρων αὐτῷ δεσμὰ
περιφθίνειν κελεύσας τάγματι στρατιωτικῶ παραδίδοσι, καὶ εἰς Ῥώμην
ἐκπέμπει ἐντειλαμένος, ἥλικα τοῖς πολίταις ἡμέρα πανηγύρεως ἐπιστῆ,
θηρίοις αὐτὸν εἰς τέρφιν τοῦ θεάτρον κοινήν ἐκδοθῆναι.⁷ ὥστε κατὰ
τὸν θεῖον Παῦλον καὶ αὐτὸν θέατρον⁸ γενέσθαι τῷ κόσμῳ καὶ ἀγγέλοις
καὶ ἀνθρώποις.

X. Ὁ μάρτυς τοίνυν τὴν τελευταίαν ἀπόφασιν ἐκείνην¹ λαβὼν καὶ
τῷ θεῷ μεγάλη βοή τὰ εἰκότα εὐχαριστήσας μεθ' ἡδονῆς ὄσης καὶ
φαιδρότητος τα δεσμὰ περιτίθεται. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ἐξῆει κατὰ
Περσῶν μετὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν στρατιᾶς. Ὁ θεοφορὸς δὲ τῇ ἐκκλησίᾳ
πρότερον ἐπευξάμενος καὶ τὴν ποιμνὴν σὺν δάκρυσι² παραθέμενος τῷ
θεῷ³ δέσμιος ἠκολούθει τοῖς στρατιώταις. Εἶθ' οὕτως τὴν Σελεύκειαν
οὐ διαμέλλων, οὐκ ἀθυμῶν, οὐ πάσχειν τι σκυθρωπὸν⁴ ὅλως ὑποφαι-
νόμενος, ἀλλὰ ποσὶν εὐπροθύμοις καταλαβὼν εἰς πλοῖον τε ὑπὸ τῶν
στρατιωτῶν ἐμβάλλεται καὶ σὺν αὐτοῖς εἰς Σμύρναν καταίρει. Ἐνταῦθα
Πολύκαρπον ἀσπάζεται τὸν θεῖον ἀπόστολον, ὃν προσεστίαναι τῆς κατὰ
Σμύρναν ἐκκλησίας συμφοιτητῆν Ἰγνατίῳ γενόμενον ἀνωτέρω⁵ φθιάσας
ὁ λόγος ἐδήλωσεν.⁶ Τοῦτον οὖν ἀσπάζεται σεμνυνόμενος ἐπι⁷ τοῖς δε-
σμοῖς καὶ χαίρων. Τί γὰρ καὶ εἶχεν αὐτὸν πλέον σεμνύναι ἢ τὸ ὑπερ-
οὕτως ἀγαπήσαντος δεσποτου πάσχοντα καθροσάσθαι; Εἶτα καὶ τοῖς
λοιποῖς ἐπισκόποις πρεσβυτέροις τε καὶ διακόνοις τοὺς προσήκοντας
ἀσπασμούς ἀποδοῦς· ἐπεὶ πολλοὶ⁸ συνέθεον ἀπὸ τῶν τῆς Ἀσίας ἐκκλη-

5) βορᾶν N.

6) Al. κοινολογησαμένου ap. Col.,
κοινωσαμένω N.

7) μὲν accessit ex A EN et marg. Col.

8) Al. φασίν ap. Col.

9) ἐφέξει erat in A.

Cap. IX. 1) προσάγων (sic) A EN.

2) πλείων A. lit. v erasa, πλείων N.

3) δεδειττόμενος N.

4) μὴ δὲ F.

Ipse autem cum tota nocte apud se cogitasset, quonam modo eum ulcisceretur pro meritis, et quonam modo e praesenti vita subduceret, statuit illum feris tradere devorandum, ut dilaniatus ab eis Sanctus interiret. Visus est enim Imperatori hic mortis modus longe gravissimus. Cum hanc rem ergo Senatui mane communicasset, ipsi quoque eius quidem laudarem sententiam; sed consuluerunt, ne haec bestiis obiectio fieret Antiochiae: Ne, aiebant, sic magis desideratum et gloriosum apud suos cives reddamus Ignatium, martyrii nimirum sine e vita excedentem. Quamobrem dicebant oportere eum Romam abduci vincum, et illic tradi bestiis. Sic enim et prolixitate itineris gravius subibit supplicium, simulque Romanis quisnam sit ignorantibus videbitur esse peremptus tamquam unus ex maleficis, et ne minima quidem erit postea eius apud illos memoria.

IX. Cum hoc ergo placuisset et in ipsum lata fuisset protinus sententia, Imperator illum rursus producit e custodia, hoc eius postremum faciens periculum. Et primo quidem multum bonorum promissis athletam deliniebat ac demulcebat; deinde etiam rursus minis magis terribans. Postquam autem eum vidit nec cedere promissis, neque minas formidare, desperans omnino fore ut mutaretur, ad effectum deduxit ea quae denunciata fuerant. Et cum iussisset prioribus graviora ei imponi vincula, tradit cohorti militari et mittit Romam, praecipiens, cum advenisset civibus dies festus publicae celebritatis ludorumque sollemnium, cum tradi bestiis ad communem theatri delectationem, ut convenienter ei, quod dixit divinus Paulus, ipse quoque fieret, 'spectaculum mundo, et angelis, et hominibus.'

X. Martyr ergo cum ultimam illam accepisset sententiam, Deoque clamore magno, ut consentaneum erat, egisset gratias, cum magna voluptate et laetitia sibi imponit vincula. Et Imperator quidem egreditur contra Persas cum suo exercitu. Theophorus autem ubi ecclesiae prius bene est precatus et gregem suum Deo commendavit cum lacrimis, vincum sequebatur milites. Deinde sic Seleuciam non cunctans, non animum despondens, non se aliquid grave omnino pati prae se ferens, sed alacribus venit pedibus, et a militibus in navem immittitur atque cum eis appellit Smyrnam. Illic salutatur Polycarpum divinum apostolum, quem Smyrnenesi praefuisse ecclesiae, cum Ignatii fuisset condiscipulus, iam superius diximus ac declaravimus. Eum ergo salutatur, glorians atque gaudens de vinculis. Quid enim ei poterat esse maiori ornamento, quam adspici pati pro Domino, qui eum sic dilexerat? Deinde postquam reliquis Episcopis et Presbyteris et Diaconis reddidisset decentes salutationes (quoniam multi concurrebant ex ecclesiis Asiae et civitatibus

5) παντάπασιν N.

6) ἐψηφισμένοι A E N et Al. ap. Cöt.

7) Ita A, et ita invenio ap. Petermannum; ἐνδοθῆναι E N vulg.

8) I Cor. 4, 9.

Cap. X. 1) Ordo vocc. in E ἐκείνην ἀπόφασιν.

2) δάκρυσιν N.

3) Ita A E N p. τῷ θεῷ παραθέμενος vulg.

4) Al. σκυθρωπῶν. Cöt.

5) In N manu sec. ὡς supra additum ante ἀνωτέρω.

6) ἐδήλωσε A E N.

7) σεμνηνόμενος ὑπὸ E.

8) πολὺ N.

σιῶν καὶ τῶν⁹ πόλεων, καὶ ὄψιν ἐκείνην ἰδεῖν καὶ καλοῦ νόματος ἀπολαῦσαι θέοντος τῆς ἐκείνου γλώττης· αὐτὸς τὰ προσήκοντα παραινῶν εὐχέσθαι ὑπὲρ αὐτοῦ πάντας ἡξίου, ὥστε διὰ τῶν θηρίων θάττον ἀναλῦσαι πρὸς τὸν ποθοῦμενον καὶ τῷ ἐκείνου θεῷ προσώπῳ ἐμφανισθῆναι.

XI. Ὅρῶν δὲ καὶ μὴν αὐτοὺς περιπαθῶς ἔχοντας καὶ οἰονεὶ τῆς ἐκείνου ψυχῆς ἐκκρεμαμένους καὶ ζημίαν οὐ φορητὴν ἵγουμένους τὸν χωρισμὸν αὐτοῦ καὶ τὸν θάνατον, δεῖσας τε καὶ περὶ τῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ πιστῶν, μὴ καὶ αὐτοὶ παραπλησίως διατεθέντες οὐκ ἀνέξονται ἰδεῖν αὐτὸν ἐκιδόμενον τοῖς θηρίοις, ἀλλὰ χεῖρας ἀντιπάλους τοῖς ἐπιτετραμμένοις τὴν ἔκδοσιν ἐπιβάλλωσι, καὶ τὴν διανοιγεῖσαν αὐτῷ τοῦ μαρτυρίου κλειδίωσι θύραν, ἔγνω πρὸς αὐτοὺς ἐπιστεῖλαι, ὥστε καὶ τούτους ὑπὲρ αὐτοῦ εὐχέσθαι, μὴ ἐμποδισθῆναι τὸν δρόμον αὐτῷ τῆς ἀθλήσεως,¹ ἀλλὰ διὰ τῶν θηρίων, ὡσπερ εἴρηται, θάττον πρὸς τὸν ἐρώμενον ἀναλῦσαι δεσπότην. Ἄξιον δὲ καὶ αὐτῆς ἐκείνης ἐπιμνησθῆναι τῆς ἐπιστολῆς ἐχούσης ἐπὶ λέξεως οὕτως.

XII. Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, ἐπίσκοπος τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἀγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας, τῇ ἡλεημένῃ¹ ἐν μεγαλειότητι πατὴρ ἐνὶ στίβου, καὶ Κυρίου² Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ μόνου υἱοῦ αὐτοῦ, ἐκκλησία ἡγαπημένη καὶ πεφωτισμένη ἐν τῷ³ θελήματι τοῦ θελήσαντος τὰ πάντα, ἃ ἐστὶ κατὰ ἀγάπην Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν· ἥτις καὶ προκάθηται ἐν τόπῳ χωρίου Ῥωμαίων· ἦν καὶ ἀσπάζομαι ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ σάρκα καὶ πνεῦμα ἡνωμένην πάσῃ ἐντολῇ αὐτοῦ, πεπληρωμένην χάριτος θεοῦ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ θεῷ χαίρειν.

Ἐπεὶ εὐχόμενος θεῷ ἐπέτυχον ἰδεῖν ὑμῶν τὰ ἀξιοθέατα πρόσωπα, δεδεμένος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐλπίζω ὑμᾶς ἀσπάζεσθαι,⁴ ἐάν περ θέλημα τοῦ θεοῦ ἢ τοῦ ἀξιωθῆναι με καὶ εἰς τέλος οὕτως εἶναι. Ἡ μὲν γὰρ εὐχὴ εὐοικονομήτός ἐστιν, ἐάν περ τῆς χάριτος ἐπιτύχω, τὸν κληρόν μου ἀνεμποδίστως ἀπολαβεῖν. Φοβοῦμαι γὰρ τὴν ὑμῶν ἀγάπην, μὴ αὐτῇ με ἀδικήσῃ. Τίμιν γὰρ εὐχερὲς ἐστὶ ποιῆσαι ὃ θέλετε· ἐμοὶ δὲ δύσκολόν ἐστι τοῦ θεοῦ ἐπιτυχεῖν, ἐάν περ ὑμεῖς φείσησθέ μου.

XIII. Οὐ γὰρ θέλω, ὑμᾶς ἀνθρωπαρεσκῆσαι, ἀλλὰ θεῷ ἀρεῖσαι, ὡσπερ δὴ καὶ ἀρέσκετε. Οὐ γὰρ ἐγὼ ἄλλον ἕξω καιρὸν ποτε θεοῦ ἐπιτυχεῖν, οὔτε ὑμεῖς. Ἐάν οὖν¹ σωπήσητε ἀπ' ἐμοῦ, ἐγὼ γενήσομαι θεοῦ· ἐάν δὲ ἐρασθῆτε τῆς σαρκός μου, πάλιν ἔσομαι τρέλων. Πλέον δὲ μοι παράσχεθε σπονδισθῆναι θεῷ, ὡς ἔτι² θυσιαστήριον ἔτοιμόν ἐστιν, ἵνα ἐν ἀγάπῃ χορὸς γενόμενοι ἄσητε τῷ πατρὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὅτι τὸν ἐπίσκοπον Συρίας ὁ θεὸς κατηξίωσεν εὐρεθῆναι εἰς δύσιν, ἀπὸ ἀνατολῆς τούτου μεταπεμφάμενος. Καλὸν τὸ δύναται ἀπὸ κόσμου πρὸς θεόν, ἵνα εἰς³ αὐτὸν ἀνατελλώμεν.

XIV. Οὐδέποτε ἐβασκήνατε οὐδενί, ἄλλους ἐδιδάξατε. Ἐγὼ δὲ θέλω, ἵνα κἀκεῖνα βέβαια ἦ, ἃ μαθητευόντες ἐντέλλεσθε. Μόνον μοι

9) τῶν om. E.

Cap. XI. 1) ἀσκήσεως E.

Cap. XII. 1) ἡλειμμένη var. lect. ap. Col.

2) κυρίου om. AE, uti Cod. Colber-

cum ad videndum illud spectaculum, tum ut pulcro fruerentur fluento, quod scaturiebat ex illius lingua) ipse ea quae par erat suadens, rogabat omnes, ut pro ipso orarent, quo per feras cito resolveretur ad eum quem desiderabat, et appareret ante illius divinam faciem.

XI. Videns autem eos tum valde anxios, tum quodammodo pendentes ab illius anima, tum non ferendum damnum existimantes separationem eius et mortem, de iis quoque qui Romae erant fideles timens, ne et ipsi similiter affecti non sustinerent eum videre tradi bestis, sed manus adversas illis admoverent, quibus mandatum erat eum tradere, ac ei clauderent apertam ianuam martyrii, statuit ad ipsos scribere, ut ii quoque pro eo orarent, ne cursus sui certaminis ei impediretur, sed per feras, sicut dictum est, cito resolveretur ad dilectum Dominum. Operae pretium est autem, illius quoque mentionem facere epistolae, quae sic habet ad verbum.

XII. Ignatius, qui et Theophorus, Episcopus sanctae Dei ecclesiae quae est Antiochiae, ecclesiae misericordiam consecutae in maiestate patris altissimi et Domini Iesu Christi solius eius filii, dilectae et illuminatae in voluntate eius, qui voluit omnia, quae sunt secundum caritatem Iesu Christi Dei nostri, quae etiam praesidet in loco regionis Romanorum, quam et saluto in nomine Iesu Christi, secundum carnem et spiritum unitam omni eius mandato, impletam gratia Dei, salutem in Christo Iesu Deo.⁴

Cum Deum precatus obtinuerim, ut viderem spectabiles vultus vestros, vinctus in Christo Iesu spero, me vos salutaturum, si Dei fuerit voluntas, ut dignus habear, qui et sic ad finem perveniam. Meum enim rite succedit votum, si gratiam fuero consecutus, ut sortem meam percipiam sine impedimento. Timeo enim vestram caritatem, ne ipsa me iniuria afficiat. Vobis enim facile est facere quod vultis; mihi autem difficile est Deum assequi, si vos mihi peperceritis.

XIII. Non enim volo, vos hominibus placere, sed Deo, sicut etiam placetis. Nam neque ego unquam habebo aliud tempus Deum assequendi, neque vos. Si igitur silueritis de me, ego Dei efficiar; sin vero carnem meam amaveritis, rursus ero currens. Plus autem mihi praebete, ut Deo immoler, dum adhuc ara parata est, ut effecti chorus in caritate canatis patri in Christo Iesu, quod Episcopum Syriae dignatus sit Dominus, ut inveniretur in Occidente, eum arcessens ab Oriente. Pulcrum est, a mundo occidere ad Deum, ut ad ipsum exoriamur.

XIV. Nulli unquam invidistis, alios docuistis. Ego autem volo, illa quoque esse firma ac stabilia, quae docentes praecipitis. Solum

tinus et ex nostris in Ep. ad Rom. interpolatis BOV.

3) τῷ non leg. A E; deest quoque in Cod. Colbertino et in BV recens. interpol. Ep. ad Rom.

4) ΑΙ. θεάσασθαι. Col.

Cap. XIII. 1) οὐν in textum recepti A, ubi supra adscriptum est.

2) ἔτοιμον E male.

3) πρὸς E.

δύναμιν αἰτήσασθε δοθῆναι παρὰ θεοῦ, ἵνα μὴ μόνον λέγωμαι Χριστιανός, ἀλλὰ καὶ εὐρεθῶ καὶ λέγεσθαι δύναμαι· καὶ τότε πιστός εἶναι δοκῶμαι, ὅτε κόσμος¹ μὴ φαίνομαι.² Οὐδὲν γὰρ φαινόμενον, αἰώνιον· ἐπεὶ καὶ τὰ βλεπόμενα,³ πρόσκαιρα· τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα, αἰώνια.

XV. Ἐγὼ γράφω ταῖς ἐκκλησίαις καὶ ἐντέλλομαι πᾶσιν, ὅτι ἐγὼ ἐκὼν ὑπὲρ θεοῦ ἀποθνήσκω, ἐὰν περ ὑμεῖς μὴ κωλύσητε. Παρακαλῶ ὑμᾶς, μὴ εὐνοία ἄκαιρος γένησθέ μοι.¹ Ἄφετέ με² θηρίων εἶναι βορᾶν, δι' ὧν ἔνεστι³ θεοῦ ἐπιτυχεῖν. Σίτος εἰμι θεοῦ, καὶ δι' ὀδύτων θηρίων ἀλήθομαι, ἵνα καθαρὸς ἄρτος εὐρεθῶ τοῦ Χριστοῦ. Μᾶλλον δὲ⁴ κολακεύσατε τὰ θηρία, ἵνα μοι τάφος γένωνται, καὶ μηδὲν καταλείπωσι⁵ τοῦ σώματός μου, ἵνα μὴ κοιμηθεῖς βαρὺς γένωμαι. Τότε ἔσομαι μαθητὴς ἀληθῆς τοῦ Χριστοῦ, ὅτε οὐδὲ τὸ σῶμά μου ἔτι ὁ κόσμος ὄψεται. Λιτανεύσατε τῷ Χριστῷ⁶ ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα διὰ τῶν ὀργάνων τούτων θυσία καθαρὰ εὐρεθῶ. Οὐχ ὡς Πέτρος καὶ Παῦλος διατάσσομαι ὑμῖν. Ἐκεῖνοι ἀπόστολοι, ἐγὼ κατάκαιρος· ἐκεῖνοι ἐλευθέροι, ἐγὼ δὲ μέχρι τῶν δοῦλος· ἄλλ' ἐὰν θελήσητε,⁷ ἀπελευθέρωσθε Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀναστήσομαι ἐν αὐτῷ ἐλευθέρως. Νῦν μανθάνω δεδεμένος, μηδὲν ἐπιθυμῶν κοσμικὸν ἢ μάταιον.

XVI. Ἀπὸ Συρίας μέχρι Ῥώμης αὐτῆς θηριομαγῶν⁸ ἀπὸ γῆς καὶ θαλάσσης, νυκτός καὶ ἡμέρας, δεδεμένος δέκα λεοπαρδοῖς, ὃ⁹ ἔστι στρατιωτικὸν τάγμα· οἱ καὶ εὐεργετούμενοι χεῖρους γίνονται. Ἐν δὲ τοῖς ἀδικήμασιν αὐτῶν μᾶλλον μαθητεύομαι. Ὀναμίην τῶν θηρίων τῶν ἐμοὶ ἠτοιμασμένων· καὶ εὐχομαι ἕτοιμά μοι εὐρεθῆναι· ἃ καὶ κολακεύσω, συντόμως με καταφαγεῖν, οὐχ ὥσπερ τινῶν δειλαινόμενα οὐχ ἤψαντο. Κἂν αὐτὰ δὲ ἄκοντα μὴ θελήσειεν, ἐγὼ δὲ παραβιάσομαι.⁴ Συγγνώμην ἔχετε μοι· τί μοι⁵ συμφέρει, ἐγὼ γινώσκω. Νῦν ἄρχομαι μαθητὴς εἶναι, ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω. Πῦρ καὶ σταυρός, θηρίων τε συστάσεις, ἀνατομαί, διαιρέσεις, σκορπισμοὶ ὀστέων, συγκοπή μελῶν, ἀλεσμοὶ ὄλου τοῦ σώματος καὶ κολάσεις τοῦ διαβόλου ἐπ' ἐμὲ ἐργάσθωσαν, μόνον ἵνα⁶ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω.

XVII. Οὐδὲν με ὠφελήσει τὰ τερπνὰ τοῦ κόσμου, οὐδὲ αἱ βασιλείαι τοῦ αἰῶνος τούτου. Καλὸν μοι ἀποθανεῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἢ βασιλεύειν τῶν περᾶτων τῆς γῆς. Τί γὰρ ὠφελείται ἄνθρωπος, ἐὰν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον, καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ;² Ἐκεῖνον ζητῶ, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντα. Συγγνωτέ μοι, ἀδελφοί· μὴ ἐμποδίσθητέ μοι ζῆσαι· μὴ³ θελήσητέ με ἀποθανεῖν. Ἄφετέ με καθαρὸν φῶς λαβεῖν. Ἐπεὶ γὰρ παραγεγόμενος, ἄνθρωπος θεοῦ ἔσομαι. Ἐπιτρέψατέ μοι μιμητὴν εἶναι τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ. Ἐἴ τις αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ ἔχει, νοησάτω ὃ θέλω, καὶ συμπαθησάτω μοι, εἰδὼς τὰ συνέχοντά με.

Cap. XIV. 1) Αἱ καὶ κόσμῳ. Col.
2) Αἱ φαίνομαι. Col.
3) II Cor. 4, 18.

Ε, ἄκαιρος γενόσθε μου Ν, ἄκαιρος γένησθέ μου (supra οἱ) Α.

2) ἄφετέ μοι correctum in με Α.
3) Αἱ. ἔστι. Col.

Cap. XV. 1) ἄκερος γενέσθαι μου

4) δὲ addidi ex Α.

• rogare, dari mihi vires a Deo, ut non tantum dicar Christianus, sed etiam inveniar et dici possim; et tunc videbor esse fidelis, quando mundo non apparebo. Nihil enim, quod apparet, est aeternum, quandoquidem, quae videntur, temporalia sunt, quae autem non videntur, aeterna.⁴

XV. Ego scribo ecclesiis et omnibus mando, quod ego lubens pro Deo morior, si vos non prohibueritis. Rogo vos, ne intempestiva benevolentia mihi efficiamini. Sinite me ferarum esse cibum, per quas licet Deum consequi. Sum Dei frumentum, et molor per dentes ferarum, ut Christi inveniar mundus panis. Immo feris potius blandimini, ut fiant mihi sepulcrum, et nihil relinquant mei corporis, ne sopitus fiam gravis. Tunc ero verus Christi discipulus, quando nec corpus quidem meum adhuc videbit mundus. Pro me Christo supplicate, ut per haec organa inveniar hostia munda. Non sicut Petrus et Paulus vobis praecipio. Illi Apostoli, ego condemnatus; illi liberi, ego autem servus usque in hodiernum diem; sed si volueritis, libertus Iesu Christi, ac exurgam in ipso liber. Nunc disco victus, nihil mundanum cupere aut inane.

XVI. A Syria usque ad Romam ipsam pugno cum bestiis terrae marique, noctu et diu, victus decem leopardis, qui sunt cohors militaris: qui etiam si beneficio afficiantur, fiunt deteriores. In eorum vero iniuriis magis disco. Utinam fruar bestiis mihi paratis: et opto, ut mihi promptae inveniantur; quibus etiam blandiar, quo me protinus devorent, non sicut quosdam timore affectae non tetigerunt. Quodsi etiam invitae noluerint, ego vi adigam. Ignoscite mihi; scio quid mea intersit. Nunc incipio esse discipulus, ut Iesum Christum assequar. Ignis et crux, bestiarum irruptiones, dissectiones, divisiones, discriptiones ossium, concisio membrorum, triturae totius corporis et diaboli tormenta super me veniant, ut tantummodo consequar Iesum Christum.

XVII. Nihil mihi proderunt mundi iucunditates, neque regna huius seculi. Melius est mihi mori in Christo Iesu, quam regnum obtinere usque ad fines terrae. Quid enim prodest homini, si mundum universum lucretur, et suae animae detrimentum patiatur?⁵ Illum quaero, qui pro nobis est mortuus. Ignoscite mihi, fratres: ne sitis mihi impedimento, quo minus vivam: ne me velitis mori. Sinite me puram lucem accipere. Cum illuc enim venero, ero homo Dei. Permittite mihi, ut sim imitator passionis Christi. Si quis ipsum in seipso habet, intelligat quod volo, et mei moveatur commiseratione, cum sciat quae me constringant.

5) καταλίπωσι A.

6) τὸν χριστὸν A ex correctura.

7) θελήσειτε mutatum in θελήσητε A.

Cap. XVI. 1) Ita AEN et Codd. Colb.

B O V, μέχρως vulg.

2) Al. θρηνομαχῶ. Col.

3) Al. δπερ. Col.

4) παραβήσομαι E. Haud male.

5) με E.

6) Ὑνα deest in Al. Col.

Cap. XVII. 1) Matth. 16, 26.

2) Al. ἐαυτοῦ. Col.

3) μὴ δὲ AEN et Al. in marg. apud Col.

XVIII. Princeps huius seculi me vult diripere et corrumpere meam in Deum sententiam. Nemo ergo ex iis, qui adsunt, illi opem ferat; estote mei potius, hoc est Dei. Ne loquamini Iesum Christum, mundum vero desideretis. Ne habitat in vobis invidia; nec si ego quidem praesens vos rogem, parete mihi; iis autem parete potius, quae ego ad vos scribo. Ex iis enim, quae scribo ad vos, mori cupio. Meus amor est cruci affixus: et non est in me ignis amans materiae; aqua autem potius viva et in me loquens, quae intus mihi dicit: Veni ad patrem. Non delector nutrimento corruptionis, neque voluptatibus huius vitae. Panem Dei volo, panem caelestem, panem vitae, qui est caro Iesu Christi filii Dei, qui postea natus est ex semine Davidis et Abrahami; ac potum Dei volo, eius sanguinem, qui est caritas incorrupta et vita perennis.

XIX. Non amplius volo vivere sicut homines; hoc autem erit, si vos volueritis. Velitis ergo, ut vos quoque Deus velit. Brevis literis peto a vobis; mihi credite. Iesus vero Christus vobis haec aperiet, qui est os non mendax, quod vera dico. Petite pro me, ut consequar. Non secundum carnem vobis scripsi, sed secundum Dei sententiam, si patiar.

XX. Mementote in oratione vestra ecclesiae Syriae, quae pro me utitur pastore Deo. Solus ipsam Iesus Christus visitabit ac vice Episcopi reget, et vestra caritas. Salutatur vos meus spiritus et caritas ecclesiarum, quae me susceperunt in nomine Iesu Christi, non tamquam transeuntem. Etenim quae me non convenerunt in via, quae est secundum carnem, me deduxerunt in civitatibus.

XXI. Scripsi autem haec ad vos Smyrna per Ephesios merito beatos. Est vero mecum cum multis aliis Crocus quoque, nomen desiderabile, eorum qui mecum venerunt e Syria ad gloriam Dei. Ista vobis scripsi nono Kalend. Septembris. Valet perpetuo, dilecti, in tolerantia Iesu Christi. Amen.

XXII. Sed est haec quidem epistola. Ipse autem paulo post Smyrna deductus a militibus cum appulisset Troadam et Neapolim, transiit pedes per Philippos et Macedoniam, eas quae sunt in via invisens ecclesias, atque in eis docens, exhortans, disserens, fratrum simpliciores ac imbecilliores confirmans et efficiens, ut omnes vigilarent essentque sobrii. Cum vero pervenisset Epidamni Epirum ac mare transmisisset Adriaticum et Tyrrhenum, appellit Romanorum Puteolos. Hospitio autem exceptus simul cum militibus ab iis, qui illic erant fidelibus, traditaque illic quoque salutatione in Domino, venit Romam, et sistitur ante Praefectum Urbis. Is ergo Theophorum intuitus, litterisque Imperatoris acceptis, cum

Cap. XX. 1) Ita AEN, ἀντ' ἐμοῦ vulg.

2) Χριστός deest in Al. Col.

Cap. XXI. 1) ποθεινόν N A, in hoc quidem ποθεινόν secundis curis.

2) σεπτεβόλου E et var. lect. apud Col.

Cap. XXII. 1) τὴν ἐπιδάμνω ἠπειρον E, τὴν ἐν ἐπιδάμνω ἠπειρον N.

2) τοὺς restitui ex A, τὰς EN vulg.

3) Al. ἀποδοῦς. Col.

4) εἶτα τὴν Al. apud Col.

5) εἶδων N.

νος γράμματα, ἡμέρας ἐπιστάσης εὐκαίρου, ἠνίκα δημοτελὴς ὑπῆρχε τοῖς Ῥωμαίοις πανήγυρις, κατὰ μέσον αὐτὸν εἰσάγει τὸ θέατρον, ὥσπερ οὖν εἶχε τὸ πονηρὸν ἐκεῖνο τοῦ βασιλέως ἐπίταγμα.

XXIII. Τῆς πόλεως οὖν πάσης τοῦ θεάτρου προκαθημένης μετὰ θερμοῦ πνεύματος καὶ ὀφθαλμῶν ἥδη θείας ἐρώντων,¹ ἅτε πανταχοῦ τῆς φήμης διαγγειλάσης, τὸν τῆς Συρίας ἐπίσκοπον μέλλειν σήμερον θηριομαχεῖν, ἐπιστραφεὶς πρὸς τὸ πλῆθος ἐκεῖνος μετὰ γενναίου λίαν καὶ ἀτρέστου² φρονήματος, οἷα δὴ καὶ κανυῶμενος ἐπὶ τῇ δοκουσῇ ταύτῃ διὰ Χριστὸν αἰσύνῃ καὶ μεγαλοφρονῶν³ Ἄνδρες, ἔφη, Ῥωμαῖοι, καὶ τοῦ παρόντος ἀγῶνός μοι⁴ θεαταί, οὐ φαύλου τινὸς ἔνεκεν ἐμοὶ ταῦτα, οὐδὲ πονηρῶν πράξεων ὑπέχρονι δίκην, ἀλλ' ὥστε θεοῦ ἐπιτυχεῖν, οὔτερ ἰδῶ καὶ ἀπλήστως⁵ ἐφίεμαι. Σίτος γάρ εἰμι αὐτοῦ καὶ δι' ὁδόντων θηρίων ἀλήθωμα, ἵνα καθαρὸς αὐτῷ ἄρτος γένομαι. Ταῦτα εἶπε· καὶ ἀφεθέντες οἱ λέοντες διεσπασάντο τε αὐτὸν εὐθύς καὶ κατέφαγον, μόνων ἐκείνου τῶν τραχυτέρων ὄσων ἀπεχομένοι,⁶ ἔργῳ τῆς εὐχῆς τῷ ἀνδρὶ⁷ πληρωθείσης, ὥστε τάφον αὐτῷ τὰ θηρία γενέσθαι καὶ μηδὲν ὑπολειφθῆναι⁸ τοῦ σώματος· οἰονεὶ περὶ πλείονος τοῦ θεοῦ θεμένου τὴν εὐχὴν καὶ τὸν ἔρωτα τοῦ θεράποντος ἐνεγκεῖν εἰς πέρας, ἣ τὸ ἄψανστον αὐτὸν τοῖς λέουσιν ἀποδειξαι, τῷ οἰκείῳ ὀνόματι περιθείναι⁹ δόξαν.

XXIV. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐξέβη καὶ τέλος ἔλαβεν, οἱ κατὰ τὴν Ῥώμην πιστοὶ, οἷς καὶ ζῶν ἔτι ὁ θεοφόρος ἐπέστειλε,¹ μετὰ τὸ διαλυθῆναι τὸ θέατρον συνελθόντες καὶ τὰ ὄστα ποθούσαις χερσὶν ἀνελομένοι, καὶ σεβασμίως αὐτὰ περιστέλλαντες, ἔξω τῆς πόλεως ἐν ἐπισήμῳ κατέθεντο τόπῳ, εἰκάδα ᾗτε τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς ἄγοντος. Ταῦτα δὲ καὶ εἰς Ἀντιόχειαν ὕστερον τὴν τοῦ μάρτυρος ἀνεκομίσθη πατρίδα, καὶ διπλὴν αἰ μεταξὺ πόλεις τὴν εὐλογίαν ἐτρύγησαν· πρότερον τε ἠνίκα δέσμιος ἐξ Ἀντιοχείας ὁ μάρτυς εἰς Ῥώμην κατήγετο, καὶ νῦν, ὅτε μετὰ λαμπρῶν τῶν τροπαίων ἐκεῖθεν ἀνεκομίζετο, καθάπερ μέλισσαι κηρίον τοῦτον περιπτάμεναι.

XXV. Λέγεται γοῦν, ὅτι μετὰ τὴν μαρτυρικὴν τοῦ ἀνδρὸς τελείωσιν πενθούντων τὴν ἐκείνου στέρησιν τῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ πιστῶν, καὶ οὐδὲν ὅλως τῆς ὀδύνης παραμύθιον δεχομένων, ὕμνοις τε σχολάζοντων ἐπιταφίοις καὶ παννυχίαις, αὐτὸς ὄναρ ἐπιφαινόμενος καὶ οἰονεὶ περιβάλλων αὐτοὺς καὶ περιπτυσσόμενος, ὅσοι δηλαδὴ καὶ ἀξίους ἑαυτοὺς πρότερον τῆς ἐκείνου κατέστησαν συνουσίας, ὁμαλὲς αὐτοῖς καὶ προότερον ἐποίει τὸ πένθος καὶ τῆς ὀδύνης τὸ ἄγχιον ἀπεσβέννυ. Ἔτεροι δὲ πάλιν ἰδεῖν αὐτὸν ἔφησαν ἰδρωτὶ καταρρέομενον, καθάπερ ἄρτι τῶν¹ τῆς ἀθλήσεως ἀναπνευκῶτα πόνων καὶ σωτηρίαν τῇ τε πόλει καὶ πᾶσι πιστοῖς ἐπευχόμενον.

XXVI. Τοιοῦτον μὲν δὴ τὸ τοῦ θεοφόρου τέλος, οὗτοι οἱ ἀγῶνες, τοιοῦτοι¹ οἱ πρὸς Χριστὸν αὐτοῦ περιφανεῖς² ἔρωτες. Μαρτυρεῖ δὲ

Cap. XXIII. 1) ΑΙ. ὀρώντων. Col.
2) ἀτρέπτου ΑΕ var. lect. ap. Col.
3) μέγα φρονῶν ΑΕΝ et ΑΙ. ap.

4) ΑΙ. μου, in al. deest. Col.

5) ἀπλήστῳ erat in Α.

6) ἀποσχομένοι ΑΕΝ et var. lect. ap. Col.

dies advenisset opportunus, quando erat dies festus et celebrer populi Romani, inducit eum in medium theatrum, sicut nempe iubebat improbum illud Edictum Imperatoris.

XXIII. Cum ergo universa civitas sederet in theatro ardenti spiritu et oculis iam spectaculum aventibus, utpote quod iam fama ubique annunciasset, Syriae Episcopum cum feris esse hac die pugnaturum, conversus ille ad populum cum plane generoso et intrepido animo, ut qui gloriaretur ac sibi magnopere placeret ob apparentem hanc pro Christo ignominiam: Viri, inquit, Romani et praesentis huius certaminis spectatores, non haec mihi fiunt ob aliquod maleficium, neque ut luam poenas pravorum facinorum, sed ut Deum assequar, cuius quidem teneor desiderio, et quem cupio insatiabiliter. Sum enim eius frumentum et molor per dentes bestiarum, ut fiam ei purus panis. Haec dixit atque dimissi leones eum statim dilacerarunt ac devorarunt a solis durioribus illius ossibus abstinentes, reapse votis viro impletis, ut bestiae fierent ei sepulcrum et nihil reliquum esset corporis, utpote quod Deus pluris faceret famuli preces et amorem ad finem perducere, quam efficere, ut non tangeretur a leonibus, quo suo nomini tribueret gloriam.

XXIV. Postquam autem haec evenerunt et finem acceperunt, qui Romae erant fideles, ad quos adhuc vivens Theophorus scripserat Ignatius, ubi dimissum fuit theatrum, convenientes, cum ossa cupientibus manibus sustulissent eaque honorifice ac reverenter composuissent, deposuerunt in loco insigni extra Urbem mense Decembris vigesimum diem tunc habente. Haec postea deportata sunt in patriam martyris Antiochiam, et quae inter utramque urbem sunt civitates, duplicem percepere benedictionem, tum prius quando martyr victus ducebatur Romam ex Antiochia, tum nunc quando cum praeclaris tropaeis illinc referebatur, tamquam apes favum illum circumvolantes.

XXV. Ac dicitur quidem, quod post viri per martyrium consumptionem, cum lugerent illius privationem ii qui Romae erant fideles, et nullam omnino acciperent doloris consolationem, vacarent vero sepulcralibus hymnis ac vigiliis, ipse in somnis apparens et eos quasi amplectens, qui scilicet se ipsos prius praebuerant dignos illius consuetudine, luctum eis effecit facilem ac leniorem, et doloris sedavit vehementiam. Alii rursus dixerunt, se vidisse eum sudore diffluentem, tamquam qui nuper respirasset a laboribus decertationis, et precantem pro salute civitatis omniumque fidelium.

XXVI. Hic quidem fuit exitus Theophori, haec sunt certamina, hi conspicii eius amores in Christum. Et fert testimonium Irenaeus Lug-

7) Is ordo vocc. in AEN, τῶ ἀνδρὶ τῆς εὐχῆς vulg.

8) ὑποληψῆσθαι N, ὑπολελειψῆσθαι Al. ap. Cot.

9) περιθῆσθαι scr. EN.

Cap. XXIV. 1) ἐπέστελε E.

Cap. XXV. 1) τὸν E.

Cap. XXVI. 1) τοιοῦτον N.

2) περιμανεῖς AEN, περικαλλεῖς Al. ap. Cot.

dunensis Episcopus, vir magni faciendus, qui Theophori multam facit mentionem. Quin etiam Polycarpus, Smyrnensis ecclesiae Antistes, qui cum eo ventitavit ad Ioannem Evangelistam et Theologum, quique cum captivus ille Romam duceretur Antiochia, eum, sicut iam vidimus, salutavit, haec alicubi scribens in suis epistolis: Rogo vos, fratres, ut obediat et omnem exercitetis tolerantiam, quam vidistis oculis non solum in beatis Ignatio, Rufo et Zosimo, sed etiam in multis aliis ex vobis, et in ipso Paulo et iis, qui cum ipso crediderunt. Quia ii omnes non in vanum cucurrerunt, neque in vanum laboraverunt, sed in fide et iustitia, quae est in Christo Iesu. Quamobrem et sunt nunc in loco, qui eis debetur apud Dominum, cum quo et passi sunt. Non enim praesens seculum dilexerunt, sed Christum, qui pro nobis mortuus est et resurrexit. Sic ergo situs erat divinus Ignatius in sacris illorum animis; et cum desiderasset bestiarum ventres sibi sepulcrum efficere, in piorum virorum magis habitat animis.

XXVII. Imperator autem Traianus cum de Theophori huius Ignatii rebus postea didicisset, et quam fortiter peregisset certamen martyrii, quodque ut ipse tulerat sententiam a bestiis fuisset devoratus; cumque multa etiam audivisset de Christianis, qui erant per regiones, quod scilicet nihil praeter leges facerent, neque rem ullam agerent impiam, sed diluculo surgentes et Christum adorarent tamquam Dei filium, omnemque exerceret abstinentiam in cibo ac potu sumendo, et nihil tangerent ex iis quae lex prohiberet; cum ille, inquam, haec audivisset, tum ductus esse poenitentia eorum quae facta fuerant, tum dicitur tale Decretum proposuisse, ut gens Christianorum exquireretur quidem atque omnibus esset cognita, inventi autem non interficerentur, sed neque magistratus gererent, neque susciperent ullam Reipublicae administrationem. Sic non vita solum Ignatii, sed iam mors quoque fuit multorum bonorum conciliatrix, gloriatio fidei quae in Christo est, argumentum pietatis, adhortatio ad divinos labores, et contentio temporariae vitae, item continentia a noxiis ac studium vitae puritatis, gratia et benignitate Domini nostri Iesu Christi, cum quo patri gloria et sancto ac vivifico spiritui nunc et semper et in secula seculorum. Amen.

11) Deest in Al. Col.

12) Al. *καρίφ*. Col.

Cap. XXVII. 1) Deest in Al. Col.

2) *γενναίος* supra *ω* E, *γενναϊός* N, *γενναϊόν* Al. ap. Col.

3) *τῶ* N.

4) Al. *ἀλλ' ἤδη καὶ*. Col.

5) *καθαρότης* E et Al. ap. Col.

6) Vocem *χαρίτι* in E lacuna praecedit. Forte excidit *τοῦτο δέ*.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ.

I. Ἐν ἔτει πέμπτῳ τῆς βασιλείας Τραϊανῶ Καίσαρος καὶ δευτέρῳ ἔτει ἑνυπατίας Ἀττήκου καὶ Σουρβίνου καὶ Μαρκέλλου Ἰγνάτιος ἐπίσκοπος τῆς Ἀντιοχείου τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας δεύτερος μετὰ τοὺς ἀποστόλους γενόμενος — Εὐόδιον γὰρ διεδέξατο μετὰ ἐπιμελεστάτης φρουροφυλακῆς — ἀπὸ Συρίας ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων πόλιν παρεπέμφθη τῆς εἰς τὸν Χριστὸν ἕνεκα μαρτυρίας. ἦσαν δὲ οἱ φυλάσσοντες αὐτὸν Τραϊανῶ προτίκτορες δέκα τὸν ἀριθμὸν, ἀήμεροί τινες καὶ θηριώδη τὸν τρόπον ἔχοντες. οἳ καὶ διὰ τῆς Ἀσίας δέσμιοι ἦγον τὸν μακάριον· ἐκείθεν δὲ ἐπὶ Θράκην καὶ Ῥήγιον διὰ γῆς καὶ θαλάσσης ὑποπιέζοντες τὸν ὄσιον ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ τοὶ καθ' ἑκάστην πόλιν εὐεργετούμενοι ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν· ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἐπράυνεν τῶν ἀνημέρων τὰς ὄργας, ἀλλ' ἀτάκτοις καὶ ἀναιδέσις ὀφθαλμοῖς ἐξέθλιβον τὸν ἅγιον, ὡς πού καὶ αὐτὸς ἐν ἐπιστολῇ γράφει λέγων ἀπὸ Συρίας μέχρι Ῥώμης θηριομαγῶν¹ διὰ γῆς καὶ θαλάσσης ἀγόμενος, ἐνδεδεμένους δέκα λεοπάροδοις, οἳ τινὲς εἰσι στρατιωτικὸν τάγμα· οἳ καὶ εὐεργετούμενοι χειρὸς γίνονται.² Ἄραντες οὖν ἐκ Ῥηγίου παραγίνονται ἐν τῇ Ῥώμῃ.

II. Καὶ προσήνεγκαν τῷ αὐτοκράτορι Τραϊανῶ τὴν ἄφιξιν αὐτοῦ. καὶ ἐκέλευσε ὁ αὐτοκράτωρ εἰσαχθῆναι αὐτὸν, παρουσίας καὶ τῆς συγκλήτου. καὶ φησι πρὸς αὐτόν· σὺ εἶ Ἰγνάτιος, ὁ τὴν Ἀντιοχείου πόλιν ἀνάστατον ποιήσας; ὡς καὶ εἰς ἀκοὰς ἑμᾶς ἔλθειν, ὅτι πᾶσαν τὴν Συρίαν μετέβαλες ἀπὸ τοῦ ἑλληνισμοῦ εἰς τὸν χριστιανισμόν. Ἰγνάτιος εἶπεν· Ἐἴθε, βασιλεῦ, ὁλός τε ἡμῖν καὶ σὲ μεταβαλεῖν ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρίας καὶ προσαγαγεῖν τῷ τῶν ὄλων Θεῷ, καὶ φίλον Χριστοῦ καταστήσαι, καὶ ἰσχυρωτέρων σου ποιῆσαι τὴν ἀρχὴν. Τραϊανὸς εἶπεν· εἰ βούλει μοι χάριτας καταθέσθαι καὶ ἐν τοῖς ἑμοῖς φίλοις καταριθμεῖσθαι, μεταθέμενος τὴν γνώμην θύσον τοῖς θεοῖς· καὶ ἔση ἀρχιερεὺς τοῦ μεγάλου Διὸς, καὶ βασιλευσεὶς σὺν ἑμοί. Ἰγνάτιος εἶπεν· χάριτας δεῖ παρέχειν, βασιλεῦ,¹ τὰς μὴ βλαπτούσας ψυχὴν, οὐ τὰς ἀπαγούσας εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν. τὰς δὲ ἐπαγγέλλας σου, ἃς ἐπηγγέλω διδόναι μοι, οὐδενὸς λόγου ἄξιλα κέρη· οὔτε γὰρ θεοῖς, οἷς οὐ γινώσκω, λατρεύω, οὔτε ὁ Ζεὺς, ὅστις ἐστίν, ἐπίσταμαι, οὔτε βασιλείας κοσμικῆς ἐφέμαι. τί γὰρ ὄφελος θῆσομαι, ἐὰν ὄλον τὸν κόσμον κερδήσω, τὴν δὲ ψυχὴν μου ζημιωθῶ; Τραϊανὸς εἶπεν· ἔοικάς μοι αἰσθήσεως ἐμφορόνου ἄμφορος εἶναι, διὰ τοῦτο ἐξεοτέλλεις μου τὰς ἐπαγγέλλας. ὄθεν ἐὰν εἰς ἀγανάκτησίν με ἀγάγῃς, πάσαις αἰκίαις σε τιμωρήσομαι οὐ μόνον ὡς ἀνήκοον, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀχάριστον καὶ μὴ πειθόμενον ἱερᾶς συγκλήτου καὶ οὐ θύοντα. Ἰγνάτιος εἶπεν· ποιεῖ τὸ δοκοῦν σοι, βασιλεῦ, ἐγὼ γὰρ οὐ θύω. οὔτε γὰρ πῦρ, οὔτε σταυρὸς, οὔτε θηρίων θυμὸς, οὔτε ἀφαιρέσεις μελῶν ποιούσιν με ἀποστῆναι ἀπὸ Θεοῦ ζῶντος. οὐ γὰρ τὸν νῦν ἀγαπῶ αἰῶνα, ἀλλὰ τὸν ὑπὲρ ἑμοῦ ἀποθανόντα καὶ ἀναστάντα Χριστόν. ἡ σύγκλητος εἶπεν· ἡμεῖς οἴδαμεν, ὅτι οἱ θεοὶ ἀθάνατοι εἰσιν· σὺ δὲ πῶς ἔφης, Ἰγνάτιε, ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπέθανεν;

1) Θηριομαγῶν Val. Plura eiusmodi menda tacite correxi in Codice describendo.

2) Ep. ad Rom. c. 5.

1) βασιλεύς Val.

Ἰγνάτιος εἶπεν· ὁ ἐμὸς κύριος εἰ καὶ ἀπέθανεν, δι' οἰκονομίαν ἀπέθανεν, ἀλλὰ διὰ τριῶν ἡμερῶν ἀνέστη· οἱ δὲ ὑμέτεροι θεοὶ ἀπέθανον μὲν ὡς θνητοὶ, οὐκ ἠγήροθησαν δὲ ὡς θεοί. αὐτίκα γοῦν Ζεὺς μὲν ἐν Κρήτῃ τέθαιπται, Ἀσκληπίος κεραυνῷ βληθεὶς ἐν Κυθήνῃ,² Ἀφροδίτῃ ἐν Πάφῳ μετὰ Κινύρου τέθαιπται, Ἡρακλῆς πυρὶ ἀνήλωται. τοιούτων γὰρ τιμωριῶν ἄξιοι ἦσαν οἱ θεοὶ ὑμῶν, ἐπεὶ ἀκατεῖς καὶ κακοποιοὶ ὑπῆρχον καὶ ἀνθρώπων φθορεῖς· ὁ δὲ ἡμέτερος κύριος ἀνηρέθη κατὰ σάρκα ὑπὸ ἀνθρώπων πονηρῶν οὐ φερόντων αὐτοῦ τοὺς ἐλέγχους, πᾶσαν εὐεργεσίαν παρεσχηκῶς καὶ ἀχαριστηθεὶς ὑπὸ ἀπίστων. Τραϊανὸς εἶπεν· ἐγὼ σοι παραινῶ, ἐκκλίνει τὸν θάνατον, καὶ προσδραμεῖν τῇ ζωῇ. Ἰγνάτιος εἶπεν· καλῶς μοι παραινεῖς, ὦ βασιλεῦ· φύγα γὰρ τὸν αἰώνιον θάνατον, καὶ προσφενύγα τὴν αἰώνιαν ζωῇ. Τραϊανὸς εἶπεν· καὶ πόσοι εἰσὶ θάνατοι; Ἰγνάτιος εἶπεν· δύο· ὁ μὲν πρόσκαιρος, ὁ δὲ αἰώνιος· οὕτω δὲ καὶ ζῶαι δύο· ἡ μὲν ὀλιγοχρόνιος, ἡ δὲ αἰώνιος. Τραϊανὸς εἶπεν· θῦσον τοῖς θεοῖς καὶ τὰς τιμωρίας ἐκκλινον· οὐ γὰρ εἰ σὺ τῆς γερουσίας ἀμείνων. Ἰγνάτιος εἶπεν· ποιοὺς θεοὺς θέλεις θύσω; τῶν δεκατρεῖς μηνῶν διὰ μοιχείαν ἐν πίδῳ κατειρχθέντι; ἢ τῶν πεπεδημένῳ τὰς βιάσεις χαλκῶ; ἢ τῶν ἀστοχῆσαντι τῆς μαντικῆς καὶ ὑπὸ γυναικὸς νικηθέντι; ἢ τῶν ὑπὸ Τιτάνων διασπωμένῳ ἀνδρογόνῳ; ἢ τοῖς τὰ τοῦ Ἄλλου οἰκοδομήσασιν τεῖχη καὶ τὸν μισθὸν ἀποστερηθεῖσιν; ἢ ταῖς τὰ ἀνδρῶν ἔργα μιμουμέναις, τὰ δὲ τῶν γυναικῶν ἔργα ἐκλαθομέναις; αἰδοῦμαι λέγειν θεοὺς γόητας καὶ φθορεῖς παιδῶν καὶ μοιχοὺς εἰς αἴτην καὶ ταῦρον καὶ χρυσοῦν καὶ κυκνον καὶ δράκοντα, ὡς ὑμεῖς λέγετε, μεταβαλλομένους, οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ τινί, ἀλλ' ἐπὶ διαλύσει ἄλλοτριῶν γάμων, οὓς ἔχρην βδελύττεσθαι, οὐχὶ δὲ καὶ προσκυνεῖν. τούτοις ὑμῶν εὐχονταὶ αἱ γυναῖκες, ἵνα ὑμῖν τὴν σωφροσύνην φυλάττωσιν.⁴ Τραϊανὸς εἶπεν· ἐγὼ σοι παραίτιος τῆς εἰς τοὺς θεοὺς βλασφημίας γέγονα, μὴ αἰκισάμενός σε. Ἰγνάτιος εἶπεν· εἰρηκά σοι καὶ πάλαι, ὅτι ἐτοίμως ἔγω πρὸς πᾶσαν αἰτίαν καὶ παντοῖον θανάτου τρόπον, ἐπειδὴ σπενδῶ πρὸς τὸν ἀθάνατον θεόν. Τραϊανὸς εἶπεν· ἔαν μὴ θίῃσεις, μεταμεληθήσῃ. πρῖν οὖν παθεῖν, φείσαι σεαυτοῦ. Ἰγνάτιος εἶπεν· εἰ μὴ ἐφειδομένην ἑμαυτοῦ, ἐπόλουν ὃ προσέταττες. Τραϊανὸς εἶπεν· τὰς μολυβδίσιν⁵ αἰκίσατε αὐτοῦ τὰ μετάφρενα. Ἰγνάτιος εἶπεν· ἐπέτεινάς μοι, βασιλεῦ, τὸν εἰς θεὸν πόθον. Τραϊανὸς εἶπεν· τοῖς ὄνυξι τὰς πλευράς αὐτοῦ καταξάνετε καὶ ἄλσιν ἀνατρίψατε. Ἰγνάτιος εἶπεν· ὄλος μου ὁ νοῦς πρὸς θεὸν ἀνατέταται, καὶ ὧν πάσχω λόγον οὐ ποιῶμαι. Τραϊανὸς εἶπεν· θῦσον τοῖς θεοῖς. Ἰγνάτιος εἶπεν· τόχα τοῖς τῶν Αἰγυπτίων κελεύεις με θῦσαι βοῖ καὶ τράγον ἤβη⁶ καὶ πιθήκῳ καὶ ἀσπίδι λοβόλῳ καὶ κυνὶ λέοντι⁷ καὶ κροκοδείλῳ, ἢ τῶν Περσικῶν πυρὶ ἢ θαλάσσης ὕδατι ἢ ἐπιχθονίῳ Πλάτωνι ἢ Ἐρμῇ κλέπτῃ. Τραϊανὸς εἶπεν· εἰπὸν σοι· θῦσον. ταῦτα γὰρ σε λέγοντα οὐδὲν ὀφελήσει. Ἰγνάτιος εἶπεν· εἰπόν σοι· οὐ θῦω, οὐδὲ ἀφίσταμαι τοῦ θεοῦ τοῦ ἐνός καὶ μόνου, ὃς ἐποίησεν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ⁸ τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ

2) Ita scr. Vat. Forte ἐν Κιθαιρωῶν.

3) καὶ addidi ex coniectura.

4) ἠυλάξωσιν Vat.

5) μολιθέσιν Vat.

ἸΑΤΗΡΕΣ ΑΠΟΣΤ.

6) τράγῳ. ἤβη Vat. Fortasse τράγῳ καὶ ἤβη (aut ἰβηδι).

7) κυνὴ. λεοντι (sic) Vat. Forte inserendum est καὶ, aut scribendum κυνὶ, λέοντι.

8) Adiuuxi καὶ copulam

ἐν αὐτοῖς, τοῦ θεοῦ τῶν πνευμάτων,⁹ τοῦ βασιλέως παντὸς αἰσθητοῦ καὶ νοητοῦ, ὃς ἔχει πάσης σαρκὸς ἐξουσίαν. Τραϊανὸς εἶπεν· τί γάρ σε κωλύει, κάκεινον, εἴπερ ἔστιν, θεὸν σέβειν, καὶ τούτους, οὓς κοινῆ πάντες ὁμολογοῦμεν; Ἰγνάτιος εἶπεν· ἡ φυσικὴ διαγνώσις, ὅταν ἡ καρὰ, οὐ συγκρίνει τῇ ἀληθείᾳ τὸ ψεῦδος, τῷ φρατὶ τὸ σκότος, τῷ γλυκεῖ τὸ πικρὸν. τοῖς γὰρ ταῦτα μὴ διακρίνουσι ἐπήρηται τὸ οὐαί. τίς γὰρ συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελλὰρ, ἢ τίς μερὶς πιστῶ μετὰ ἀπίστων; τίς δὲ συγκατάθεσις ναῶν θεοῦ καὶ εἰδώλοις; Τραϊανὸς εἶπεν· ἀπλώσαντες αὐτοῦ χεῖρας πλήσατε πυρός. Ἰγνάτιος εἶπεν· οὔτε πῦρ τὸ καυστικόν, οὔτε θηρίων ὀδόντες, οὔτε σκορπισμὸς ὀστέων, οὐ συγκοπαὶ μελῶν, οὔτε ἄλεσμοι ὄλου τοῦ σώματος, οὐχ αἱ τοῦ διαβόλου κολάσεις μεταστήσουσιν με τῆς πρὸς θεὸν ἀγάπης. Τραϊανὸς εἶπεν· πάτυρον ἐλαῶν βάψαντες καὶ ἀφαντες τὰς πλευράς αὐτοῦ φλέξατε. Ἰγνάτιος εἶπεν· δοκεῖς μοι, βασιλεῦ, ἀγνοεῖν, ὅτι ὁ θεὸς ἐν ἐμοὶ ἔστιν, ὃς καὶ δύναμιν μοι ἐπιχορηγεῖ καὶ στερεῶν ποιεῖ μου τὴν ψυχὴν· οὔτε γὰρ ἂν οἶός τε ἡμῖν φέρειν σου τὰς βασάνους. Τραϊανὸς εἶπεν· σιδήριος τάχα τίς εἶ καὶ ἀπεσκληρωτός· ἢ γὰρ ἂν ἐνεδίδους λοιπὸν τοῖς μάλωσιν ἀλγυνόμενος θῦσαι τοῖς θεοῖς. Ἰγνάτιος εἶπεν· οὐχ ὡς μὴ αἰσθανόμενος, βασιλεῦ, τῶν βασάνων φέρω καὶ καρτερῶ ταῦτα, ἀλλ' ὡς τῆς πρὸς θεὸν ἐνόιας ἐλπίδι τῶν ἀγαθῶν ἐπικουφίζούσης μου τὰς ὀδύνας· οὔτε γὰρ πῦρ φλέγον, οὔτε ὕδωρ ἐπικλύζον σβέσαι ποτὲ δυνήσεται τὴν πρὸς θεὸν ἀγάπην. Τραϊανὸς εἶπεν· ἐνέγκαντες πῦρ καὶ ἀπλώσαντες εἰς τὸ ἔδαφος τὴν ἀνθρακίαν στήσατε ἐπ' αὐτὴν τὸν Ἰγνάτιον, ἵνα καὶ οὕτως πεισθῇ εἶξαι καὶ θῦσαι τοῖς θεοῖς. Ἰγνάτιος εἶπεν· τὸ καυστικὸν τοῦ πυρός σου εἰς ὑπόμνησιν με ἄγει ἐκείνου τοῦ πυρός καὶ αἰωνίου καὶ ἀσβέστου, καὶ τοῦ προσκαίρου ὄν. Τραϊανὸς εἶπεν· οἶμαι ὅτι¹⁰ γοητείας ἐστὶ, καταφρονεῖν τῶν βασάνων· ἢ¹¹ γὰρ ἂν εἶξαις ἡμῖν τοσαῦτα παρ' ἡμῶν αἰσισθεῖς. Ἰγνάτιος εἶπεν· οἱ δαίμονας ἀποστρεφόμενοι ὡς ἀποστάτας θεοῦ καὶ εἰδῶλα βδελυσσόμενοι πῶς ἂν εἶεν γοητες, εἰπέ μοι. ὑμεῖς γὰρ μᾶλλον ταῦτα οἱ σεβόμενοι τοῖς τοιοῦτοις ληρωδήμασιν ὑπέκεισθε· ἡμῖν δὲ νενομοθέτηται, φαρμάκους μὴ ἔαν ζῆν, μήδε ἔπασιδοῦς, μήδε κληθονίζομένους, ἀλλὰ καὶ τῶν τὰ περιεργα πραττόντων τὰς βίβλους κατακαλεῖν εἰώθαμεν ὡς ἀποθρήτους. οὐκοῦν οὐκ ἐγὼ γόης ἀλλ' ὑμεῖς προσκυνοῦντες τοῖς δαίμοσιν. Τραϊανὸς εἶπεν· τοὺς θεοὺς, Ἰγνάτιε, ἀπέκαμον εἰς σέ, καὶ λοιπὸν ἀπορῶ, ποταῖς χρῆσομαι βασάνοις πρὸς τὸ πείσαι σε εἶξαι τοῖς προστατομένοις σοι. Ἰγνάτιος εἶπεν· μὴ κάμνε, βασιλεῦ, ἀλλ' ἢ πυρὶ παραδίδου, ἢ ξίφει τέμνε, ἢ βυθῶ ἐπίρριπτε, ἢ θηρίοις ἐκδίδου, ἵνα πεισθῆς, ὅτι τούτων ἡμῖν οὐδὲν δεινὸν διὰ τὴν πρὸς θεὸν ἀγάπην.

III. Τραϊανὸς εἶπεν· τίνα ἐλπίδα ἐκδέχη,¹² Ἰγνάτιε, τούτοις ἐναποθνήσκων, οἷς πάσων ὑπομένεις, οὐκ ἔγω λέγειν. Ἰγνάτιος εἶπεν· οἱ ἀγνοοῦντες τὸν θεόν, τὸν ἐπὶ πάντων κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀγνοοῦσι καὶ τὰ ἠτοιμασμένα ἀγαθὰ, ὅθεν ἐνταῦθα λογίζονται τὴν ὑπαρξίν αὐτῶν εἶναι μόνον ὡς καὶ τῶν ἀλόγων ζώων· οὐδὲν δὲ πλέον μετὰ τὴν ἐνθνήδε ἀπαλλαγὴν φαντάζονται· ἡμεῖς δὲ οἱ γινώσκοντες

9) τὸν θῦ τὸν πῶων (sic) Val.

10) Addidi ὅτι.

11) ἢ Val.

12) ἐκδέχει Val. ut supra μεταμέληθήσει.

τὴν εὐσέβειαν ἴσμεν, ὅτι μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀπαλλαγὴν ἀναστάντες ἀίδιον ζωὴν ἔχομεν ἐν Χριστῷ ἀνελλιπῆ καὶ ἀδιάδοχον, ἧς ἀπέδρα ὀδύνη καὶ λύπη καὶ στεναγμός. Τραϊανὸς εἶπεν· ἐγὼ καταλύσας ὑμῶν τὴν αἵρεσιν διδάξω ὑμᾶς σωφρονεῖν καὶ μὴ διαμάχεσθαι τοῖς Ῥωμαίων δόγμασιν. Ἰγνάτιος εἶπεν· καὶ τίς δύναται, βασιλεῦ, Θεοῦ οἰκοδομὴν καταλύσαι; κἄν γὰρ ἐπιχειρήσῃ τις, οὐδὲν αὐτῷ πλέον ὑπάρχει, ἢ τὸ θεομάχον εἶναι· ὁ γὰρ Χριστιανισμὸς οὐ μόνον οὐ καταλυθῆσεται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ὁσημέραι δύναμει Χριστοῦ εἰς αὔξησιν ἐπιδώσει καὶ μέγεθος κατὰ τὰ αὐτά¹ καὶ ὡσαύτως ἔχων προκοπὴν λαμπρότητος, ὁμοῦ καὶ σεμνότητος, ἐκλάμψει² μαρμαρυγᾶς. πλησθήσεται γὰρ σύμπασα ἡ γῆ τοῦ γινῶναι τὸν κύριον, ὡς ὕδωρ πολὺ κατακαλύψαι θαλάσσας· οὐ καλῶς γὰρ, βασιλεῦ, αἵρεσιν ἀποκαλεῖς τὸν Χριστιανισμόν· πολὺ γὰρ αἵρεσις Χριστιανισμοῦ κερῶρισταί· Χριστιανισμὸς γὰρ τοῦ ὄντος³ Θεοῦ ἐπίγνωσις ἐστίν, καὶ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ τῆς κατὰ σάρκα ἐπιδημίας αὐτοῦ, καὶ Μωυσέως συνεπομένω καὶ τῶν τῆς πολιτείας καλῶν τῇ ἀδιαφεύστῳ θρησκείᾳ⁴ τίνα δὲ ἡμῶν ἔγνωσ στάσιν καὶ πόλεμον ἀγαπᾶν, οὐχὶ δὲ ὑποτασσομένους ἄρχουσιν, οἷς ἀπλῆδυνος ἡ ὑποταγή; ὁμονοοῦντας⁵ εἰρηνικῶς ἐν τοῖς φυλάκοις, ἀποτεινόντας πᾶσι τὰς ὀφειλάς· τοῖς τὸν φόρον, τὸν φόρον, τοῖς τὸν φόβον, τὸν φόβον, τοῖς τὸ τέλος, τὸ τέλος, τοῖς τὴν τιμὴν, τὴν τιμὴν, σπεύδοντας μηδεὶν μηδεὶν ὀφείλειν, ἢ τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους· δεδιδάγμεθα γὰρ παρὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μὴ μόνον τὸν πλησίον ἀγαπᾶν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐχθρόν⁶ εἰποιεῖν, καὶ εὐεργετεῖν τοὺς μισοῦντας ἡμᾶς, καὶ εὐχεσθαι ὑπὲρ τῶν ἐπιχρεαζόντων ἡμᾶς καὶ διωκόντων· τί δὲ σοι προσέκρουσε τὸ Χριστιανισμοῦ κήρυγμα, ἐξότου ἤρξατο, εἶπέ· ἄρα μὴ τι νεώτερον συμβέβηκεν ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν; οὐχὶ δὲ καὶ ἡ πολυαρχία εἰς μοναρχίαν μετέπεσε, καὶ Αὐγουστος ὁ σὸς πρόγονος, ἐπ' οὗ ὁ ἡμέτερος σωτήρ ἐτέθη ἐκ παρθένου καὶ ἐγένετο ὁ πρῶτος Θεὸς λόγος ὢν ἀνθρώπος δι' ἡμᾶς, μόνος⁷ οὐχὶ αἰῶνα ὄλον ἐβασίλευσεν πεντήκοντα ὄλοις ἑνιαυτοῖς καὶ ἐπτά πρὸς μῆσιν ἄλλοις, κρατήσας τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς καὶ μοναρχίας ὡς οὐδεὶς ἕτερος τῶν πρὸ αὐτοῦ; οὐ πᾶν φύλον αὐτῷ ὑπετάγη; καὶ ἡ πρότερον ἀμιξία τῶν ἔθνων καὶ τὸ πρὸς ἀλλήλους μῖσος διελύθη ἐκ τῆς τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἐπιδημίας. ἡ σύγκλητος εἶπεν· καὶ, ταῦτα οὕτως ἔχει, ὡς εἶπας, Ἰγνάτιε. ἀλλὰ τοῦτο ἀγανακτοῦμεν, ὅτι τὴν περὶ τοὺς θεοὺς θρησκείαν κατέλυσεν. Ἰγνάτιος εἶπεν· ὦ λαμπρά γερούσια, ὡσπερ τὰ ἀλογώτερα τῶν ἐθνῶν καθυπέταξε τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ, ἣν οἱ ἡμέτεροι λόγοι σιδήραν ράβδον ἀποκαλοῦσιν, οὕτως καὶ τὰ πονηρὰ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐξήλασε πνεύματα, ἕνα καὶ μόνον καταργήσας τὸν ἐπὶ πάντων Θεόν. καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς μικρᾶς αὐτῶν δουλείας ἀπήλλαξεν, αἰμοβόρον καὶ ἀνιλέων ὄντων αὐτῶν. οὐ τῷ θανάτῳ τῶν φιλιτάτων ὑμῶν ἐνετρουφῆσαν;⁸ οὐκ ἐμφυλλοῖς πολέμοις ὑμᾶς ἰμλαῖνον; οὐκ ἀσχημονεῖν ὑμᾶς ἠνάγκαζον γυμνοὺς θεατρούζοντες, καὶ τὰς γυναῖκας ὑμῶν γυμνάς ὡς ἐν ἀγχιμαλασίᾳ πομπεύοντες,⁹

1) Forte leg. αὐτοῦ.

2) ἐκλάμπουσα Vat.

3) τοῦ ὄντος ὄντως Vat.

4) καὶ μωυσέως συνεπομένω καὶ τῆς τῶν πολιτείας καλῶν τῇ ἀδιαφεύστα (sine accentu) θρησκείᾳ Vat.

5) ὁμονοοῦντες Vat.

6) τῶν ἐχθρῶν Vat.

7) μόνον Vat.

8) ἐνετρουφῆσαν Vat.

9) πομπεύοντες Vat.

αἵμασι κοινούντες τὴν γῆν, καὶ τὸν καθαρὸν ἀέρα ἀκαθαρταῖς θολοῦν-
 τες; ἐρωτήσατε Σκύθας, εἰ μὴ τῇ Ἀρτέμιδι ἀνθρώπους ἔθνον· πάντως
 γὰρ ὑμεῖς ἀρνεῖσθε αἰσχυρόμενοι τὴν τῷ Κρόνῳ σφαττομένην παρθένον.
 καὶ Ἕλληνες ἐγκανυῶνται ἐπὶ ταῖς τοιαύταις ἀνθρώπων θυσίαις, παρὰ
 βαρβάρων τὸ τοιοῦτον παραλαβόντες κακόν. Τραϊανὸς εἶπεν· νῆ τοὺς
 θεοὺς, ἐκπλήττομαί σε, Ἰγνάτιε, τῆς πολυμαθίας, εἰ καὶ μὴ ἐπαινώ
 τῆς θρησκείας. Ἰγνάτιος εἶπεν· καὶ τί κατέγνωσ τῆς θρησκείας ἡμῶν
 τῆς θείας; Τραϊανὸς εἶπεν· ὅτι τὸν δεσπότην ἥλιον οὐ προσκυνεῖτε,
 οὔτε τὸν οὐρανὸν, οὐ τὴν ἱερὰν σελήνην τὴν πάντροφον. Ἰγνάτιος
 εἶπεν· καὶ τίς ἂν ἔλοιτο, βασιλεῦ, προσκυνεῖν τὸν ἥλιον τὸν ἐν σχηματι
 ὄντα, τὸν ἐν αἰσθήσει ὑποκλίπτονα καὶ ἀποβάλλοντα καὶ πάλιν ἐκ
 πυρὸς ἀναλαμβάνοντα τὴν ἀποβληθεῖσαν θερμότητα, τὸν [ἐν] ἐκλείψει
 οὐπω μενόντα,¹⁰ τὸν μὴ δυνάμενον ποτε ἀμείψαι τὴν ἑαυτοῦ τάξιν παρὰ
 τὴν γνῶμην τοῦ ἐπιτάξαντος αὐτῷ τὸν δρόμον τελεῖν; οὐρανὸς δὲ πῶς
 προσκυνητὸς, ὁ νέφεσι καλυπτόμενος, ὃν ὡσεὶ δέβρον ἐξέτεινεν ὁ δημι-
 ουργὸς καὶ ὡς καμάραν ἔπηξεν καὶ ὡς κύβον ἤδρασεν; ἢ σελήνην
 αὐξοῦσαν καὶ μειομένην καὶ πάθειν ὑποκειμένην; ἀλλ' ὅτι λαμπρὸν
 τὸ φῶς ἔχουσιν, διὰ τοῦτο προσκυνεῖσθαι ὀφείλουσιν, οὐ πάντως ἀλη-
 θῆς ὁ λόγος. εἰς φαῦσιν γὰρ ἀνθρώποις, ἀλλ' οὐκ εἰς προσκυνῆσιν
 ἐδόθησαν· πεπαίνειν καὶ θερμαίνειν τοὺς καρποὺς προσετέθησαν, λαμ-
 πρύνειν τὴν ἡμέραν καὶ φωτίζειν τὴν νύκτα· καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐ-
 ρανοῦ εἰς σημεῖα ἐτάχθησαν καὶ εἰς καιροὺς καὶ εἰς τροπὰς καὶ τῶν τὴν
 θάλασσαν πλεόντων παραμυθίαν· ἀλλ' οὐθὲν τούτων προσκυνητὸν, οὐχ
 ὕδωρ, ὃν Ποσειδῶνα καλεῖτε, οὐ πῦρ, ὃν Ἥφαιστον λέγετε, οὐκ ἀέρα,
 ὃν Ἥραν ὀνομάζετε, οὐ γῆν, ἣν Δημητῆρα καλεῖτε, οὐ καρποὺς· ταῦτα
 γὰρ πάντα κἂν ἢ πρὸς σύστασιν ἡμετέραν, ἀλλ' ὅμως φθαρτὰ εἰσι καὶ
 ἄψυχα. Τραϊανὸς εἶπεν· οὐ καλῶς ἔλεγον ἐν ἀρχαῖς, ὅτι σὺ εἰ ὁ ἀνα-
 στατώσας τὴν ἀνατολήν, μὴ σέβεσθαι τοὺς θεοὺς; Ἰγνάτιος εἶπεν· καὶ ἀγανα-
 κτεῖς, ὦ βασιλεῦ, ὅτι τὰ μὴ ὄντα προσκυνητὰ παραινοῦμεν μὴ σέβειν,
 ἀλλὰ τὸν θεὸν τὸν ἀληθινόν, τὸν ζῶντα, τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ
 γῆς, τὸν μονογενῆ υἱὸν αὐτοῦ, καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα; αὕτη γὰρ
 μόνη ἀληθῆς θρησκεία κρατοῦσα καὶ ὁμολογομένη θεοῦς τε καὶ πνευ-
 ματικοῖς δόγμασιν ἀβροννομένη· ἢ δὲ καθ' ὑμᾶς διδασκαλίᾳ τοῦ ἑλλη-
 νισμοῦ ἄθεος, πολυθεία εὐανάτρεπτος ἀστάτως περιφερομένη, ἐπ' οὐ-
 δεμιᾶ βεβαιώσει ἐστηκυῖα· ἢ γὰρ ἀνεξέλεγκτος¹¹ παιδεία πλανᾶται· πῶς
 γὰρ οὐκ ἔστι παντοίων λόγων ψεύδων πεπλανημένη, ποτὲ μὲν λέγουσα,
 δῶδεκα εἶναι τοὺς καθόλου τοῦ κόσμου θεοὺς, πάλιν δὲ πλείους υπει-
 ληφῆναι; Τραϊανὸς εἶπεν· οὐκ ἔτι σου φέρω τὴν ἀλαστονίαν· δεινῶς γὰρ
 ἡμῶν κατακεκροτομεῖς, στρωμυλία λόγων νικᾶν ἡμᾶς θέλων. θῦσον οὖν·
 ἀρκεῖ γὰρ σοι, ὅσα κατεβήθητόρευσας ἡμῶν. εἰ δὲ μὴ γε, πάλιν σε αἰκι-
 σάμενος ὕστερον θηροῖς σε παραδώσω. Ἰγνάτιος εἶπεν· ἕως πότε
 ἀπειλεῖς, καὶ οὐ ποιεῖς ἢ ἐπαγγέλλῃ; ἐγὼ γὰρ Χριστιανὸς εἰμι καὶ οὐ
 θύω ποηροῖς δαίμοσιν, ἀλλὰ προσκυνῶ τὸν ἀληθινὸν θεὸν τὸν πατέρα
 τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸν φωτίσαντά με φῶς γνῶσεως, τὸν ἀνοί-
 ξαντά μου τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς κατανόησιν τῶν θαυμασίων αὐτοῦ·
 αὐτὸν γὰρ τιμῶ καὶ σέβω· αὐτὸς γὰρ θεὸς ἔστι καὶ κύριος καὶ βασι-

10) οὐ πομένοντα (sic) Vat.

11) ἀνεξέλεκτος Vat.

λεὺς, ὁ μακάριος καὶ μόνος δυνάστης. Τραϊανὸς εἶπεν· κραβατοπυρραῖς σε ἀναίρω, ἐὰν μὴ μετανοήσης. Ἰγνάτιος εἶπεν· καλὸν, ὦ βασιλεῦ, ἢ ἐκ κακῶν μετάνοια, ἢ δὲ ἐξ ἀγαθῶν ὑπόδικός ἐστιν· ἐπὶ τὰ κρείττω γὰρ χρῆ τρέχειν ἡμᾶς, οὐκ ἐπὶ τὰ χείρονα. Τραϊανὸς εἶπεν· τοῖς ὄνυξι τὸν νῶτον αὐτοῦ καταξέσαντες λέγετε αὐτῷ· πελσθῆτι τῷ αὐτοκράτορι, καὶ θύσον τοῖς θεοῖς κατὰ τὸ δόγμα τῆς συγκλήτου. Ἰγνάτιος εἶπεν· ἐγὼ τὸ δόγμα τοῦ θεοῦ φοβοῦμαι τὸ λέγον· οὐκ ἔσονται σοι·θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ, καὶ ὁ θυσιάζων θεοῖς ἑτέροις ἐξολοθρευθήσεται. συγκλήτου δὲ καὶ βασιλέως παρανομεῖν με κελευόντων οὐκ ἀκούσω· οὐ λήψῃ¹² γὰρ πρόσωπον δυνάστου, οἱ θεοὶ νόμοι διαγορευουσιν, καὶ οὐκ ἔση μετα πολλῶν ἐπὶ κακίᾳ. Τραϊανὸς εἶπεν· ὄξος σὺν ἁλσὶ καταχέετε αὐτοῦ τὸν πληγῶν. Ἰγνάτιος εἶπεν· πάντα μοι ταῦτα ὑπὲρ τῆς τοῦ θεοῦ ὁμολογίας γινόμενα ἴσθι μισθῶν εἶναι πρόξενα. οὐκ ἄξια γὰρ τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι. Τραϊανὸς εἶπεν· φείσαι σεαυτοῦ λοιπὸν, ἄνερ, καὶ εἶξον τοῖς προστατομένοις σοι, ἐπεὶ χείροσι χρῆσομαι κατὰ σου βασάνοις. Ἰγνάτιος εἶπεν· τίς ἡμᾶς χωρῖσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλίψις ἢ στενοχωρία, ἢ διωγμὸς, ἢ λιμὸς, ἢ γυμνότης, ἢ κίνδυνος, ἢ μάχαιρα; πέπεισμαι γὰρ, ὅτι οὐτε ζῶη, οὐτε θάνατος ἐκστήσεται με τῆς εὐσεβείας δυνηθήσεται, θαρσύνοντα τῇ δυνάμει τοῦ Χριστοῦ. Τραϊανὸς εἶπεν· οἶε νικῆσαι με τῇ καρτερίᾳ; φιλόνηκον γὰρ ζῶων ὁ ἄνθρωπος. Ἰγνάτιος εἶπεν· οὐκ οἶομαι, ἀλλὰ πιστεύω τῷ θεῷ, ὅτι ἐνίκησα καὶ νικήσω, ἵνα πεισθῆς, ὅπόσον μεταξὺ εὐσεβείας καὶ ἀσεβείας. Τραϊανὸς εἶπεν· λαβόντες αὐτὸν καὶ περιθέντες αὐτῷ σίδηρα καὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ ἀσφαλισάμενοι εἰς τὸ ξύλον, βάλλετε αὐτὸν εἰς τὴν ἑσπετέραν φυλακὴν καὶ μηδεὶς αὐτὸν ὄλας ἐπὶ τῆς εἰρηκτῆς ὁράτω· καὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας ἄρτον μὴ φαγέτω, ἵνα μετὰ τὰς τρεῖς ἡμέρας θηρίοις βληθεὶς οὕτω τοῦ ζῆν ὑπεξέλθῃ. ἡ συγκλητος εἶπεν· καὶ ἡμεῖς σύμφηφοι τῆς κατὰ αὐτοῦ ἀποφασίσεως γινόμεθα· πάντας γὰρ ἡμᾶς ἐνύβρισε μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος, μὴ εἶξας θῦσαι τοῖς θεοῖς, ἀλλ' εἶναι Χριστιανὸς διαβεβαίουμενος. Ἰγνάτιος εἶπεν· εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃς τῇ πολλῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι ἤξιώσέ με κοινωνὸν τῶν παθημάτων τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ γενέσθαι καὶ μάρτυρα τῆς θεότητος αὐτοῦ ἀληθῆ καὶ πιστῶν.

IV. Τῇ δὲ τρίτῃ ἡμέρᾳ Τραϊανὸς προσκαλεσάμενος τὴν συγκλητον καὶ τὸν ἑπαρχον πρόεισιν ἐπὶ τὸ ἀμφιδέταρον, συνδραμόντος καὶ τοῦ δήμου Ῥωμαίων· ἤκουσαν γὰρ, ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Συρίας μέλλει θηριομαγεῖν· καὶ ἐκέλευσεν ὁ αὐτοκράτωρ εἰσαχθῆναι αὐτόν. ὡς δὲ ἔθεασατο αὐτόν, ἔφη πρὸς αὐτόν· ἐγὼ θανατῶ, ὅτι ζῆς μετὰ τοςαύτης αἰκίας καὶ τοςαύτην λιμόν. καὶ νῦν πελσθῆτί μοι, ὅπως καὶ τῶν προκειμένων κακῶν ἀπαλλαγῆς· καὶ ἡμᾶς τοῦ λοιποῦ φίλους ἔξεις. Ἰγνάτιος εἶπεν· ἔοικάς μοι μορφήν μὲν ἔχειν ἀνθρώπου, τρόπος δὲ ἀλαστοῦ σείοντος μὲν τῇ κέρκῳ, ἐπιβουλεύοντος δὲ τῇ γνώμῃ, φιλανθρώπου δὲ ἡματα πλαττόμενος καὶ βουλευόμενος μηδὲν υγιῆς. ἄκουε γοῦν μετὰ παρῆσθιας, ὡς οὐδεὶς μοι λόγος ἔσται· τοῦ θνητοῦ καὶ ἐπικήρου βίου

12) λέλειπε Val.

13) βάλετε Val.

1) Forte ἐστὶ.

τούτου δια Ἰησοῦν, ὃν ποθῶν ἄπειμι πρὸς αὐτόν· σίτος γάρ ἐστιν ἀθανασίας καὶ πόμα ζωῆς αἰωνίου. ὅλος αὐτοῦ εἰμι καὶ πρὸς αὐτόν ἐπέτακά μου τὴν διάνοιαν· καὶ ὑπεροῶ σου τὰ βασανιστήρια, καὶ τῆς δόξης σου διακτώω. Τραϊανὸς εἶπεν· ἐπειδὴ ἀλαζῶν ἐστί καὶ ὑπερόπτης, δύο λέοντας ἐπ' αὐτὸν ἐάσατε, ὅπως μὴδὲ λείψανον αὐτοῦ ὑπολείπωνται. ὡς δὲ ἐθεάθη τὰ θηρία, θεασάμενος αὐτὰ ὁ μακάριος ἔφη πρὸς τὸν δῆμον· ἄνδρες Ῥωμαῖοι, τοῦ δὲ ἀγῶνος θεαταί, οὐ φαύλης τινὸς ἕνεκα μομφῆς ταῦτα πάσχω, ἀλλ' ἕνεκα εὐσεβείας· σίτος γάρ εἰμι τοῦ Θεοῦ καὶ δι' ὀδόντων θηρίων ἀλήθουμαι, ἵνα ἄρτος καθαρὸς γίνωμαι. ἀκούων δὲ ταῦτα ὁ Τραϊανὸς, μεγάλως ἐξεπλήττετο λέγων· μεγάλη ἡ ὑπομοιγῆ τῶν Χριστιανῶν· τίς γάρ Ἑλλήνων ἢ βαρβάρων ὑπέμενεν τοιαῦτα παθεῖν ἕνεκα Θεοῦ ἰδίου, οἳ οὗτος, ὑπὲρ οὐ πεπίστευκε, πάσχει; Ἰγνατίος εἶπεν· οὐκ ἀνθρωπίνης δυνάμεώς ἐστί τὸ στέργειν τα τοιαῦτα, προθυμίας δὲ μόνης καὶ πίστεως ἐφελκομένης εἰς βοήθειαν Χριστοῦ.

Καὶ ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ ἔδραμον πρὸς αὐτόν οἱ λέοντες, καὶ ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν προσπεσόντες ἀπέπνιξαν αὐτόν μόνον, οὐκ ἔθιγον αὐτοῦ τῶν σαρκῶν, ἵνα τὸ λείψανον αὐτοῦ ἦν φυλακτήριον τῇ Ῥωμαίων πόλει, ἐν ἧ καὶ Πέτρος ἐσταυρώθη, καὶ Παῦλος ἀπετριμῆθη τὴν κεφαλὴν, καὶ Ὀνήσιμος ἐτελειώθη ἐν δόξῃ Χριστοῦ.

Ὁ δὲ Τραϊανὸς ἐξαναστάς, ἐν Θαυμασμῶ ἦν ἐκπληττόμενος. ἦκει δὲ αὐτῷ καὶ γράμματα παρὰ Πλινίου Σεκουνδου ἡγεμῶνος, κινήθέντος ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν γενομένων μαρτύρων ὡς ἀνωτάως ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀναιρεθέντων, ἅμα δὲ ἐν τῷ αὐτῷ μηνύοντά μὴδὲν ἀνόσιον, μὴδὲ παρὰ τοὺς νόμους πράττειν αὐτούς, πλην τοῦ γε ἅμα τῇ ἐῷα διεγειρομένους καὶ τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ δίκην προσκυνεῖν καὶ ὑπὲρ τούτου δίκην ὑπέχειν· τὸ δὲ μοιχεύειν καὶ φονεύειν καὶ τὰ συγγενῆ τούτοις ἀθέμιτα πλημμελήματα καὶ αὐτούς ἀπαγορεύειν, πάντα δὲ πράττειν ἀκολούθως·² πρὸς αὐτὸν [γέγραπται,] Τραϊανὸν ἐπ' ἐννοία λαβόντα τὰ κατὰ τὸν μακάριον καὶ ἅγιον Ἰγνατίου προβάντα — ἦν γὰρ πρόμαχος τῶν λοιπῶν μαρτύρων — δόγμα τοιοῦτον τεθηκέναι, τὸ Χριστιανῶν φύλον ἐκζητεῖσθαι μὲν, εὐρεθὲν δὲ μὴ ἀναιρεῖσθαι.³ τὸ δὲ λείψανον τοῦ μακαρίου Ἰγνατίου ἐκέλευσε τοῖς θέλουσι πρὸς ταφὴν ἀκωλύτως ἔχειν. οἱ δὲ κατὰ τὴν Ῥώμην ἀδελφοί, οἷς καὶ ἐπεστάλκει, ὥστε μὴ παραιτησαμένους αὐτὸν τῆς ποθουμένης μαρτυρίας ἀποστερήσειν⁴ ἐλπίδος, λαβόντες αὐτοῦ τὸ σῶμα ἀπέθεντο ἐν τοπῶ, ἐνθα ἦν ἐξὸν ἀθροίζομένους αἰνεῖν τὸν Θεὸν καὶ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐπὶ τῇ τελειώσει τοῦ ἁγίου καὶ μακαρίου ἐπισκόπου καὶ μακαρίου μάρτυρος Ἰγνατίου· μνήμη γὰρ δικαίων μετ' ἐγκωμίων γίνεται.

Οἶδεν δὲ⁵ τὸ μαρτύριον αὐτοῦ Εἰρηναῖος ὁ Λουγδούνου ἐπίσκοπος, καὶ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ μνημονεύει λέγων οὕτως· εἰρηκέ τις τῶν ἡμετέρων διὰ τὴν πρὸς Θεοῦ μαρτυρίαν παραδοθεὶς εἰς θηρία, ὅτι σῆτός εἰμι τοῦ Θεοῦ μου, καὶ δι' ὀδόντων θηρίων ἀλήθουμαι, ἵνα καθαρὸς ἄρτος γένωμαι.⁶ καὶ Πολύκαρπος δὲ ὁ ἐπίσκοπος τῆς Σμυρναίων

2) Plin. Epp. X, 96.

3) Plin. Epp. X, 97.

4) ἀποστερήσει Vat.

5) αὐτοῦ inserit Vat.

6) Iren. adv. haer. V, 28.

παροικίας τούτων μνημονεύει λέγων· παρακαλῶ ὑμᾶς, ἀδελφοί, πειθαρχεῖν καὶ ἀσκεῖν πᾶσαν ὑπομονήν, ἣν εἶδετε κατ' ὀφθαλμούς, οὐ μόνον ἐν τοῖς μακαρίοις Ἰγνατίῳ καὶ Ρούφῳ καὶ Ζωσίμῳ καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς τοῖς ἐξ ἡμῶν, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Παύλῳ καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ πεπιστευκόσιν, ὅτι οὗτοι πάντες οὐκ εἰς κενὸν ἔδραμον, οὐδ' εἰς κενὸν ἐκοπίασαν, ἀλλ' ἐν πίστει καὶ δικαιοσύνῃ· καὶ ὅτι εἰς τὸν ὀφειλόμενον αὐτοῖς τόπον εἰσὶν παρὰ κυρίῳ, ᾧ καὶ συνέπαθον· οὐ γὰρ τὸν νῦν αἰῶνα ἠγάπησαν, ἀλλὰ τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντα Χριστὸν καὶ ἀναστάντα ἐπόθησαν.⁷ καὶ μετὰ βραχεία δέ· τὰς ἐπιστολάς Ἰγνατίου τὰς πεμφθείσας ἡμῖν ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἄλλας, ὅσας εἶχομεν παρ' ἡμῖν ἐπιστολάς, ἐπεμψα ὑμῖν, καθὼς ἐνετείλασθε· αἰτινές εἰσιν ὑποτεταγμέναί τῃ ἐπιστολῇ ταύτῃ· ἐξ ὧν μεγάλως ὠφεληθήσεσθε· περιέχουσι γὰρ πίστιν καὶ ὑπομονὴν τὴν εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.⁸

Τοιοῦτον γὰρ Ἰγνατίου τὸ μαρτύριον· διαδέχεται δὲ μετ' αὐτὸν τὴν Ἀντιοχείας ἐπισκοπὴν Ἡρώων· καὶ ἔστιν ἡ μνήμη τοῦ θεοφιλεστάτου καὶ γενναίου μάρτυρος Ἰγνατίου μηνὶ Δεκεμβρίῳ κ' χάριτι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

7) Polyc. ad Phil. c. 9.

8) Ibid. c. 13.

See Hilgenfeld, *Polykarpe von Smyrna*
in his *Zeitschr. f. wiss. Theol.* 1874, xvii. 305-
45.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ
ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΥ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΣΜΥΡΝΗΣ ΚΑΙ
ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΠΡΟΣ

ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ
ΕΠΙΣΤΟΛΗ.¹

SANCTI POLYCARPI

SMYRNAEORUM EPISCOPI ET
HIEROMARTYRIS

AD

PHILIPPENSES EPISTOLA.

Πολύκαρπος και οι σὺν αὐτῷ
πρεσβύτεροι τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ
Θεοῦ τῇ παροικίᾳ Φιλίπ-
πους·² ἔλεος ἡμῖν³ καὶ εἰρήνη
παρὰ Θεοῦ παντοκράτορος καὶ
κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ
σωτῆρος ἡμῶν πληθυνθείη.

Polycarpus et qui cum eo pres-
byteri ecclesiae Dei, quae pe-
regrinatur Philippis: miseri-
cordia vobis et pax a Deo
omnipotente et a Domino Iesu
Christo salvatore nostro mul-
tiplicetur.

*INCIPIT EPISTOLA BEATI POLYCARPI SMYRNAEORUM ECCLESIAE EPISCOPI
AD PHILIPPENSES.¹

him. II.

Polycarpus² et qui cum eo sunt Presbyteri Ecclesiae Dei, quae est
Philippis: misericordia vobis et pax a Deo omnipotente et Iesu
Christo Salvatore nostro abundet.

1) Ea inscriptio in Codd. B C F O V.
Versioni Cotelerianae correctiori accessit
interpretatio latina vetus integra, quam
duobus Bibliothecae Vatic. Mss. Reg. et
Pal. adiutus emendavi. Argumentum totius
Epistolae titulo illorum Codicum clare
indicatur.

2) *Φιλίππους* Iacobsonus restituit ex
V, quod reperio etiam in O; *φιλιπποις*
B C L P et libri ante Routhium impressi.
Tum opus erat *ἐν* praepositione. Ultra-
que dicendi ratio occurrit in Inscript.
Ep. Circul. Smyrnensium de Polycarpi
Martyrio. Saepius autem qui exemplar
Vaticanum exaravit, a levi tractu addito
confudit cum v: id quod ex eius var. lect.
ad Epistolas Barnabae et Ignatii Inter-
pol. a me allatis, satis superque intelli-
ges. Quare in similibus auctoritas unius

Codicis V reliquis non semper antepo-
nenda est. Recte Gallicciolli: che soggi-
orna in Filippi, *peregrinantem* innuens.
Cfr. inscript. Clementis Rom. I Ep. ad Cor.

3) ἡμῖν C.

4) *κυρίου* om. F O P V vet. Int.

1) Ita dedi ex Reg., ubi inscriptio:
*Incipit Epistola beati Policarpi Smirneor-
um ecclesiae episcopi ad Philippenses con-
firmantis fidem eorum.* In Pal.: *Incipit
epistola beati polycarpi martyris episcopi
smirneorum discipuli iohannis evangeliste
ad philippenses confirmantis fidem eorum.*
Libr. impr.: S. *Polycarpi Martyris, Smyr-
naeorum Episcopi, discipuli S. Iohannis
Evangelistae, ad Philippenses Epistola.*

2) *Policarpus* Pal. Reg.

I. *Laus ob benignitatem erga fratres vinclos et ob fidem firmam.*

Συνεγάσθη ὑμῖν μεγάλως ἐν κυρίῳ⁵ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, δεξαμένοις⁶ τὰ μιμήματα τῆς ἀληθοῦς ἀγάπης, καὶ προπέμψασιν, ὡς ἐπέβαλεν⁷ ὑμῖν, τοὺς ἐνειλημμένους τοῖς ἀγιοπρεπέσι δεσμοῖς, ἅτινά ἐστι⁸ διαδήματα τῶν ἀληθῶς ὑπὸ Θεοῦ καὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἐκλελεγμένων· καὶ ὅτι ἡ βεβαία τῆς πίστεως ὑμῶν ῥίζα, ἐξ⁹ ἀρχαίων καταγγελλομένη χρόνων, μέχριν ἄρτι διαμέγει, καὶ καρποφορεῖ εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὃς ὑπέμεινεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἕως θανάτου καταντήσαι, ὃν¹⁰ ἤγειρεν ὁ Θεός, λύσας τὰς ἀδύνας τοῦ ᾄδου.¹¹ Ἐἰς¹² ὃν οὐκ ἰδόντες¹² πιστεύετε, πιστεύοντες δὲ ἀγαλλιᾶσθε χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ καὶ δεδοξασμένῳ· εἰς ἣν πολλοὶ¹³ ἐπιθυμοῦσιν εἰσελθεῖν, εἰδότες ὅτι χάριτι¹⁴ ἐστε σεσωσμένοι, οὐκ ἐξ ἔργων,¹⁴ ἀλλὰ θελήματι Θεοῦ, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Magnopere congaivus sum vobis in Domino nostro Iesu Christo, quod verae charitatis imagines suscepistis, et quod prout decuit vos, comitati estis eos, qui implicati sunt vinculis, quae sanctis conveniunt, quaeque diademata sunt eorum, qui vere sunt a Deo et Domino nostro electi; et quod firma fidei vestrae radix, ab antiquis temporibus annuntiata, usque adhuc permanet ac fructum affert in Domino nostro Iesu Christo, qui pro peccatis nostris usque ad mortem devenire sustinuit, quem resuscitavit Deus, solutus doloribus inferni. In quem non videntes creditis, credentes autem exsultatis laetitia inenarrabili et glorificata; in quam multi desiderant introire, scientes quod gratia estis salvati, non ex operibus, sed voluntate Dei per Iesum Christum.

* I. Congratulatus³ sum vobis magnifice in Domino nostro Iesu Christo, suscipiens imitabilia verba dilectionis, quam ostendistis⁴ in illis, qui praemissi sunt, viris sanctis, decorosis vinculis connexis,⁵ quae sunt coronae electae Deo, illius veri regni, per Dominum nostrum Iesum Christum; et quia firmitas fidei vestrae a principio usque nunc permanet et fructificat in Domino nostro⁶ Iesu Christo, qui sustinuit pro peccatis nostris usque ad mortem; quem resuscitavit Deus, dissolvens dolores inferni. Quem cum non videritis, nunc diligitis; in quem nunc non aspicientes, creditis: credentes autem gaudebitis gaudio inenarrabili et glorificato: in quod⁷ multi desiderant introire, scientes quia gratia salvi facti estis,⁸ non ex operibus, sed in voluntate Dei, per Iesum Christum.

5) ἐν κυρίῳ B C O, ἐν τῷ κυρίῳ FPV.

6) δεξαμένοις O, in marg. sec. man.

7) ἐπέβαλεν O V. Mox ἐνειλημμένους C, ἐνειλημμένους B. Dein ἀγιοπρεπέσιν O V.

8) ἔστιν O V.

9) Vid. I Phil. 1, 5.

10) Act. 2, 24.

11) I Pet. 1, 8.

12) εἰδόντες C. Vocc. πιστεύοντες δὲ ἀγαλλιᾶσθε desunt in BCFOPV.

13) πολλὰ C.

14) Ephes. 2, 8. 9.

3) congratus Pal.

4) Ita dedi ex Reg. p. ostenditis vulg., ostendis Pal.

6) connexi Pal. Reg.

6) nostro reposui ex Reg. Ita latina versio graecis respondet.

7) quem Pal. Reg.

8) estis salvi facti Pal., salvi estis facti Reg.

II. *Adhortatio ad virtutem.*

Διὸ ἀναξωσάμενοι τὰς ὀσφύας ὑμῶν¹, δουλεύσατε² τῷ Θεῷ ἐν φόβῳ³ καὶ ἀληθείᾳ, ἀπολιπόντες τὴν κενὴν ματαιολογίαν καὶ τὴν τῶν πολλῶν πλάνην, πιστεύσαντες⁴ εἰς τὸν ἐγείραντα τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν⁵ ἐκ νεκρῶν, καὶ δόντα αὐτῷ δόξαν⁶ καὶ θρόνον ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ⁷ ὃ ὑπετάγη⁸ τὰ πάντα ἐπουράνια καὶ ἐπίγεια· ὃ πᾶσα πνοὴ λατρεύει·⁹ ὃς¹⁰ ἔρχεται κριτὴς ζώντων καὶ νεκρῶν· οὗ τὸ αἷμα ἐκζητήσει ὁ Θεὸς ἀπὸ τῶν ἀπειθοῦντων αὐτῷ. Ὁ¹¹ δὲ ἐγείρας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν καὶ ἡμᾶς ἔγερεῖ, ἐάν ποιῶμεν αὐτοῦ τὸ θέλημα, καὶ πορευόμεθα¹² ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ, καὶ ἀγαπῶμεν ἃ ἠγάπησεν, ἀπεχόμενοι¹³ πάσης ἀδικίας, πλεονεξίας, φιλαργυρίας, καταλαλιᾶς, ψευδομαρτυρίας· μὴ¹⁴ ἀποδιδόντες κακὸν ἀντὶ κακοῦ, ἦ¹⁵

Propter quod succincti lumbos vestros servite Deo in timore¹ et veritate, relinquentes inane vaniloquium et vulgi errorem, credentes in eum, qui Dominum nostrum Iesum Christum a mortuis suscitavit, eique gloriam dedit² ac sedem ad dextram suam; cui subiecta sunt omnia coelestia et terrestria; cui omnis spiritus servit; qui venit iudex vivorum et mortuorum; cuius sanguinem Deus requiret ab iis, qui non credunt in illum. Is vero, qui ipsum suscitavit e mortuis, et nos suscitabit, si fecerimus voluntatem eius et in ipsius mandatis ambulaverimus, ac dilexerimus ea quae ipse dilexit, abstinentes ab omni iniustitia, fraudatione, avaritia, obtreccatione, falso testimonio; non reddentes malum pro malo, nec

* II. Propter quod succincti lumbos vestros servite Deo cum timore¹⁴ et in veritate: dimisso inani² vaniloquio et multo errore. Credite³ ergo³ in illum, qui resuscitavit Dominum nostrum Iesum Christum ex mortuis, et dedit ei⁴ gloriam, et sedem in dextera sua; cui subiecta sunt omnia caelestia et terrestria et subterranea; cui omnis spiritus servit;⁵ qui venturus est iudicare vivos et mortuos; cuius sanguinem requiret⁶ Deus ab eis qui non crediderunt in eum: qui et resuscitavit eum a mortuis; qui et nos resuscitaturus est in vita, si fecerimus voluntatem eius, et ambulaverimus in mandatis ipsius, et dilexerimus quae⁷ ipse dilexit; abstinentes nos ab omni iniustitia, hoc est, a concupiscentia, ab avaritia, a⁸ detractatione, a falso testimonio; non reddentes malum pro malo, aut

Cap. II. 1) Vid. I Petr. 1, 13. Ephes. 6, 14. Cfr. Clementis Rom. I Ep. ad Cor. c. 9.

2) Iacobsonus ex F P V restituit pron. ὑμῶν, quod agnoscit ex nostris etiam O; deest tamen in B C. Minus accurate ille scribit, Codd. exhibere ἀπολείποντες. Nam in F O V est ἀπολείπόντες cum accentu aoristi, quod ex Itacismo idem est ac ἀπολείποντες in B C.

3) Ps. 2, 11.

4) I Petr. 1, 21. Cfr. Ign. ad Trall. c. 9, ad Smyrn. c. 7 et 2.

5) χὶ (i. e. Χριστὸν) in C expunctum est.

6) ὑπετεῖγ B.

7) λατρεύσει BC.

8) Cfr. Act. 17, 31. οὐ B.

9) Cfr. I Cor. 6, 14. II Cor. 4, 14.

Rom. 8, 11. ●

10) πορευόμεθα BC O.

11) Vid. I Thess. 5, 22.

12) I Petr. 3, 9.

13) οὐ B.

Cap. II. 1) timorem Pal. cum puncto sub lit. m. Idem pergit et in veritate.

2) inani non est in Pal. Reg.

3) ergo om. Pal. Reg.

4) ei om. Reg.

5) deseruit Pal.

6) requirit Reg.

7) quem Pal.

8) ac Pal.

λοιδορίαν ἀντί λοιδορίας, ἢ γρόνθον ἀντί γρόνθου, ἢ κατάραν ἀντί καταράς· μνημονεύοντες¹⁴ δὲ ὡν εἶπεν ὁ κύριος διδάσκων· μὴ¹⁵ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε· ἀφιέτε,¹⁶ καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν· ἐλεεῖτε, ἵνα ἐλεηθῆτε· [ἐν] ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν¹⁷ καὶ ὅτι μακάριοι οἱ πτωχοὶ¹⁸ καὶ οἱ διωκόμενοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.¹⁹

maledictum pro maledicto, nec pugnum pro pugno, nec execrationem pro execratione; memores autem eorum quae dixit Dominus docens: nolite iudicare, ne iudicemini; dimittite, et dimittetur vobis; miseremini, ut misericordiam consequamini; [in] qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis; et: beati pauperes, et qui persecutionem patiuntur; quoniam ipsorum est regnum Dei.⁴

iniuriam pro iniuria, aut contumeliam pro contumelia, aut maledictum pro maledicto. Mementote quae Dominus docens dixit: Nolite iudicare, ne iudicemini: dimittite, et dimittetur vobis; miseremini, et Dominus miserabitur vestri;¹⁰ qua enim mensura mensi fueritis, eadem remetietur¹¹ vobis. Et quod dictum est: Beati pauperes spiritu,¹² et qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum caelorum.⁴

III. Non arrogantem haec scribo. Paulus praeceptor vester est.

Ταῦτα, ἀδελφοί, οὐκ ἑμαυτῶ ἐπιτρέψας γράφω ὑμῖν περὶ τῆς δικαιοσύνης, ἀλλ' ἐπεὶ ὑμεῖς προεπεκαλέσασθέ με.³ Οὔτε γὰρ ἐγώ,

Haec, fratres, non quod mihi arrogem, scribo vobis de iustitia; sed quia vos provocastis me. Ne-

* III. Haec autem, fratres mei, non a meipso imperans scribo vobis de iustitia, sed quoniam vos provocastis. Propter quod neque ego, neque

14) μνημονεύοντες c. B C F O P V, μνημονεύσαντες vulg. ante Iacobsonum Deinde ὄν p. ὡν C.

15) Matth. 7, 1. In PP. Ap. scriptis varii loci ex N. T. desumpti haud raro in unum congesti reperiuntur. Cfr. Clem. Rom. I Ep. ad Cor. c. 13. et alibi.

16) Luc. 6, 37. Matth. 6, 12. 14.

17) Voc. ἐλεεῖτε — ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν in C non extant, nec in Salmasiano exemplari. ἐλεεῖτε B F O P V. Cfr. Luc. 6, 36. Praepositionem ἐν ante ᾧ μέτρῳ deleri vult Smithius. Deest reapse in B O V et Heysio mihi asserente in F. Matth. 7, 2. Luc. 6, 38.

18) In Ev. Matth. 5, 3. legitur οἱ πτωχοὶ τοῦ πνεύματος, et vel. Int. vulg. pauperes spiritu; in nostris Codd. Pal. Reg. pauperes in spiritu, quod quidem praedicatum deest ap. Luc. 6, 20.

19) In O extant vocc. τῶν οὐρανῶν ante τοῦ Θεοῦ subnotata.

Cap. III. 1) Similia legitimus in Ignatii Ep. ad Eph. c. 3.

2) ἐπὶ Cler., id quidem opinor ex nullius Codicis suffragio.

3) προεπηκαλέσασθέ με p. προεπεκαλέσασθέ με C F P, προεπελακίσασθέ με O, πρὸ ἐπελακίσασθέ με V, προεπιλακίσασθέ με B. Ad lectionem προεπικαλέσασθέ με investigandam Halloixio non opus erat interprete vetere, ut Iacobsono videtur, sed transpositione literarum λκ. Quae cum primitivo suo loco amotae essent, neque vox προεπελακίσασθε graece extaret, librarii ἐμυταρunt in ε, ut fieret προεπελακίσασθε. Ea certe lectio absurda est: absurdum quippe, Christianos Philippenses contumelios Polycarpum affecisse.

4) γὰρ bis legitur in C.

9) quod Pal. Reg.

10) vobis Pal.

11) Ita Pal. Reg., remetietur eadem vulg.

12) in spiritu Pal. Reg.

οὔτε ἄλλος ὁμοιος ἐμοὶ δύναται κατακολουθῆσαι τῇ σοφίᾳ⁵ τοῦ μακαρίου καὶ ἐνδόξου Παύλου· ὃς γενόμενος ἐν ὑμῖν, κατὰ πρόσωπον τῶν τότε⁶ ἀνθρώπων ἐδίδαξεν ἀκριβῆς καὶ βεβαίως τὸν περὶ ἀληθείας λόγον· ὃς καὶ ἀπὸν ὑμῖν ἔγραψεν ἐπιστολάς,⁷ εἰς ἃς ἐὰν ἐγκύπτητε, δυνήθησεσθε οἰκοδομῆσθαι εἰς τὴν δοθεῖσιν ὑμῖν πίστιν, ἣτις ἐστὶ⁸ μήτηρ πάντων ἡμῶν,⁹ ἐπακολουθούσης τῆς ἐλπίδος, προαγωγίσης τῆς ἀγάπης, τῆς εἰς Θεὸν καὶ Χριστὸν καὶ εἰς τὸν πλησίον. Ἐὰν γάρ τις τούτων ἐν τὸς ἡ,¹⁰ πεπλήρωκεν ἐντολὴν δικαιοσύνης· ὁ γὰρ ἔχων ἀγάπην μακρὰν ἐστὶ¹¹ πάσης ἁμαρτίας.

sim. 7.

que enim ego, neque alius mei similis beati et gloriosi Pauli sapientiam assequi potest; qui cum esset apud vos, coram hominibus tunc viventibus perfecte ac firmiter verbum veritatis docuit; qui et absens vobis scripsit epistolas, in quas si intueamini, aedificari poteritis in fide, quae vobis est data, quaeque est mater omnium nostrum, subsequente spe, praecedente charitate in Deum et in Christum et in proximum. Si quis enim intra haec fuerit, mandatum iustitiae implevit; nam qui charitatem habet, longe est ab omni peccato.

alius similis¹ mei poterit sequi sapientiam beati et gloriosi Pauli: qui fuit apud vos, et visus est secundum faciem illis, qui tunc erant, hominibus; qui docuit certissime atque firmissime verbum veritatis; qui et absens scripsit² vobis Epistolas, ad quas deflectamini,³ ut possitis aedificari in fide, quae data est mater omnium nostrum,⁴ subsequente spe, praecedente dilectione,⁵ quae est in Deo, et in Christo, et in proximo. Si enim quis horum intrinsecus repletus fuerit mandatis iustitiae, et habuerit dilectionem, longe est ab omni peccato.

IV. Fugiamus avaritiam; doceamus nos ipsos, uxores et viduas.

Ἀρχὴ¹ δὲ πάντων χαλεπῶν φιλαργυρία.² Εἰδότες οὖν, ὅτι οὐδὲν³ εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον, ἀλλ' οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι ἔχομεν,⁴ ὅπλι-

,Principium autem omnium malorum est habendi cupiditas.' Scientes ergo, quod nihil intulimus in hunc mundum, sed nec auferre quid

* IV. Principium autem omnium malorum est avaritia.¹ Scitote ergo,² quia nihil intulimus in hunc mundum, neque auferre possumus.³ Arme-

5) Vid. II Petr. 3, 15.

6) τότε ἀν (sine accentu) p. τότε B.

7) Epistolas de una epistola dici, monet Cotelerius, qui et plura exempla affert. Consentit ei de Wette, Einl. in d. N. T. edit. tertia §. 150. Not. d. Alii divum Paulum plures epistolas ad Philippenses scripsisse putant, e. g. Feilmoser, Einl. ins N. T. Tübingen 1830. Cf. ep. S. Pauli ad Philipp. 3, 1. 18. 4, 15 sq. H. ed. IV.

8) ἐστὶν O V. Gal. 4, 26.

9) ἡμῶν B C F P O V vet. Int. Cot., ὁμῶν Cler.

10) πλήρης addi vult Routhius.

11) ἐστὶν O V.

Cap. IV. 1) I Tim. 6, 10.

2) I Tim. 6, 7.

Cap. III. 1) Sic ordinavi cum Pal. Reg., similis alius vulg. Subinde mihi p. mei Pal.

2) scribo Pal.

3) deflectimini Reg.

4) vestrorum Pal., vrm Reg.

5) Sequuntur in Pal. vocc. quae est in dilectione oblitterata.

Cap. IV. 1) avaritia est Pal.

2) autem Reg.

σόμεθα³ τοῖς ὄπλοις τῆς δικαιοσύνης, καὶ⁴ διδάξωμεν⁵ ἑαυτοὺς πρῶτον, πορεύεσθαι ἐν τῇ ἐντολῇ τοῦ κυρίου· ἔπειτα καὶ τὰς γυναῖκας ὑμῶν ἐν τῇ δοθείσῃ αὐταῖς πίστει καὶ ἀγάπῃ καὶ ἀγγελίᾳ, στεργούσας τοὺς ἑαυτῶν ἀνδρας ἐν πάσῃ ἀληθείᾳ, καὶ ἀγαπώσας πάντας ἕξ ἴσου ἐν πάσῃ ἐγκρατεῖᾳ, καὶ τὰ τέκνα παιδεύειν τὴν παιδείαν τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ· τὰς χήρας σωφρονούσας περὶ τὴν τοῦ κυρίου πίστιν, ἐντυγχανούσας ἀδιλείπτως⁶ περὶ πάντων, μακρὰν οὔσας πάσης διαβολῆς,⁷ καταλαλιᾶς, ψευδομαρτυρίας, φιλαργυρίας καὶ παντὸς κακοῦ· γινώσκουσας ὅτι εἰσὶ θυσιαστήριον⁸ Θεοῦ, καὶ ὅτι πάντα μωμοσκοπεῖται,⁹ καὶ λέληθεν αὐτὸν οὐδὲν, οὔτε λογισμῶν, οὔτε ἐννοιῶν, οὔτ' ἔτι¹⁰ τῶν κρυπτῶν τῆς καρδίας.

valemus, armemur armis iustitiae, et doceamus primum nos ipsos, ambulare in mandato Domini, deinde et vestras uxores, ambulare in fide ipsis tradita et in charitate et castitate, amantes viros suos in omni veritate, ac diligentes cunctos aequaliter, in omni continentia, et erudire filios in disciplina timoris Dei; viduas vero doceamus, esse prudentes circa fidem Domini, interpellantes sine intermissione pro omnibus, elongantes se⁹ ab omnibus diabolicis detractionibus, et falso testimonio, avaritia et omni malo; cognoscentes, quod altare Dei sint, et quod ille omnia clare perspiciat, nihilque eum lateat, nec ratiociniorum, nec cogitationum, nec adeo quidquam occultorum cordis.

mur armis iustitiae; et doceamus nosmet³ ipsos primum, ambulare in mandatis Domini: et post hoc etiam⁴ mulieres vestras, in fide, quae data est eis, et dilectione, et castitate, amantes suos viros in omni veritate et caritate; diligentes omnes aequaliter in omni continentia; et filios erudire in disciplina et timore Dei. Viduae vero pudicae circa fidem Dei⁵ interpellent incessanter pro omnibus, elongantes se⁹ ab omnibus diabolicis detractionibus, et falso testimonio, et ab omni malo; cognoscentes seipsas, quia sunt sacrarium Dei: quoniam omnia Deus prospicit, et nichil eum latet, neque cogitatio, neque conscientia, neque aliquod⁷ abditum cordis.

3) Vid. Eph. 6, 11.

4) Cfr. Clem. Rom. I Ep. ad Cor. capp. 1 et 21.

5) διδάξωμεθα B C. Plenior forma non displicet. Ea recepta, supple διδάσκωμεν post ἔπειτα.

6) ἀδιαιλήπτως ser. B, vocc. περὶ τὴν τοῦ κυρίου πίστιν, ἐντυγχανούσας praetermissis. Cfr. I Thess. 5, 17.

7) Ita BCV; in O διαβολῆς subnotatur, ad oram διαβολικῆς man. sec., quod est in FP.

8) θυσιαστήριον B FOPV vet. Int., θυσιαστήρια C c. libb. impressis ante Iac. Intellige viduas in unum ordinem colligatas. Ad h. l. respexisse videtur auctor Constitutionum Apostol. II, 26.

9) πάντα μωμοσκοπεῖται p. vulg.

ἡμῶν σκοπεῖται CV, μώμω σκοπεῖται B et in textu O, μώμος man. sec. ad oram. Lectionem Codd. CV a Iac. in textu positam agnoscunt quoque FP, quorum ille μώμω — σκοπεῖται exhibet, μόμο orae libri adscripto; hic μώμος — σκοπεῖται. Cfr. Clem. Rom. I Ep. ad Cor. c. 41. Subinde καὶ λέληθεν B.

10) Scripsi οὔτ' ἔτι c. B, ut ed. Haloixius, οὔτε τι CFOPV Iac. cum aliis.

3) nos Pal.

* 4) hec autem p. hoc etiam Reg.

5) Vocc. circa fidem Dei non legit Reg.

6) se elongantes invertit Pal.

7) aliud Reg.

V. *Officia diaconorum, iuvenum et virginum.*

Εἰδότες οὖν, ὅτι Θεὸς οὐ
 μυκτηρίζεται,¹ ὀφειλομέν ἄξιως τῆς
 ἐντολῆς αὐτοῦ καὶ δόξης περιπα-
 τεῖν. Ὁμοίως διάκονοι ἄμεμπτοι
 κατενώπιον αὐτοῦ τῆς δικαιοσύνης,
 ὡς Θεοῦ καὶ Χριστοῦ² διάκονοι,
 καὶ οὐκ ἀνθρώπων· μὴ διάβολοι,
 μὴ δίλογοι,³ ἀφιλάργυροι, ἐγκρα-
 τεῖς περὶ πάντα, εὐσπλαγχοὶ, ἐπι-
 μελεῖς, πορευόμενοι κατὰ τὴν ἀλή-
 θειαν τοῦ κυρίου, ὃς ἐγένετο δια-
 κωνος⁴ πάντων· ὃ ἐὰν εὐαρεστή-
 σωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, ἀπολη-
 ψόμεθα⁵ καὶ τὸν μέλλοντα, καθὼς
 ὑπέσχετο ἡμῖν ἐγεῖραι ἡμᾶς ἐκ νε-
 κρῶν, καὶ ὅτι ἐὰν πολιτευσώμεθα⁶
 ἀξίως αὐτοῦ, καὶ συμβασιλεύσο-
 μεν⁷ αὐτῷ, εἴγε πιστεύομεν. Ὁμοί-
 ως καὶ νεώτεροι ἄμεμπτοι ἐν πᾶ-
 σιν,⁸ πρὸ παντὸς προνοοῦντες ἀγγελ-
 ας, καὶ χαλιναγωγῶντες ἑαυτοὺς

Scientes ergo, quod Deus non
 irridetur, debemus digne mandato
 ac voluntate eius ambulare. Si-
 militer diaconi in conspectu iustitiae
 eius inculpato esse debent, sicut
 ministri Dei et Christi, non homi-
 num; ne calumniatores sint, ne
 bilingues, nec avari, sed continen-
 tes in omnibus, misericordes, se-
 duli, incedentes iuxta veritatem Do-
 mini, qui omnium minister factus
 est; cui si in hoc seculo placue-
 rimus, recipiemus et futurum, quem-
 admodum pollicitus est nobis, quod
 resuscitabit nos e mortuis, quod-
 que, si digne ipso vivamus, etiam
 cum eo regnabimus, siquidem cre-
 didimus. Simili modo et iuvenes in
 omnibus inculpabiles sint, ante omnia
 solliciti de castitate, ac se ab omni

* V. Scientes ergo,¹ quia Deus non irridetur,² debemus digne in
 mandato eius et gloria ambulare. Similiter Diaconi inculpabiles sint in
 conspectu iustitiae eius,³ sicut Dei et Christi ministri, et non hominum:
 non criminatores, neque⁴ detractores, neque avari; sed omnia tolerantes,
 in omnibus misericordes, diligentes in omnibus, ambulantes in veritate
 Domini, qui factus est minister omnium: cui si complaceamus in hoc
 seculo, percipiemus ea, quae futura sunt, secundum quod promisit⁵ resu-
 scitare nos a mortuis: et si digne eo conversati fuerimus, et si credide-
 rimus, conregnabimus cum eo.⁶ Iuvenes similiter inculpabiles sint in
 omnibus; omnem ignorantiam praevidentes,⁷ refrenantes semet ipsos⁸ ab

Cap. V. 1) *μυκτηρίζεται* BC, *μολ-
 πτερίζεται* F P V O, in hoc quidem v
 supra α. Gal. 6, 7.

2) Ita BCFO PV et Int. vet., ὡς
 Θεοῦ ἐν Χριστῷ Haloix. et al.

3) *δίλογοι* FOPV, *δίγλωσσοι* BC
 et var. edd. Vid. I Tim. 3, 3.

4) Cfr. Matth. 20, 26.

5) *ἀπολειψόμεθα* O, lect. vulg. man.
 sec. margini adscripta. Tum καθὰ p.
 καθὼς B.

6) *πολιτευσόμεθα* B. Vid. Philipp.
 1, 27.

7) Ita c. Int. vet. legendum esse vi-
 dit Routhius, Codd. F P suffragantibus;

συμβασιλεύσωμεν BCOV et libb. prius
 impressi. Cfr. II Tim. 2, 12.

8) Ita scr. OV, πᾶσι BCF vulg.

Cap. V. 1) *autem* Reg.

2) Ita repositi ex Reg., *deridetur* Pal.
 et vulg.

3) *eius iustitiae* ordinat Pal.

4) *non* Reg.

5) Ita repositi c. Pal. Reg., ex quibus
 hic *promisit nos resuscitare a mortuis*
 Libri impr. *repromisit*.

6) *providentes* Reg.

7) *semet ipsos repositi* ex Pal. Reg.
 p. *se* vulg.

ἀπὸ παντὸς κακοῦ. Καλὸν γὰρ τὸ ἀνακόπτεσθαι⁹ ἀπὸ τῶν ἐπιθυμιῶν ἐν τῷ κόσμῳ, ὅτι πᾶσα ἐπιθυμία¹⁰ κατὰ τοῦ πνεύματος στρατεύεται· καὶ οὔτε¹¹ πύρνοι, οὔτε μαλακοί, οὔτε ἀρσενοκοῖται¹² βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσουσιν, οὔτε οἱ ποιοῦντες τὰ ἄτοπα. Διὸ δέον ἀπέχεσθαι ἀπὸ πάντων τούτων, ὑποτασσομένους¹³ τοῖς πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις, ὡς Θεῷ καὶ Χριστῷ· τὰς παρθένους ἐν ἀμώμῳ καὶ ἀγνῇ συνειδήσει περιπατεῖν.

malo refrenantes. Bonum enim est, abscindi a cupiditatibus mundi, quia omnis cupiditas militat adversus spiritum, et neque fornicarii, neque molles, neque masculorum concubitores regnum Dei possidebunt, neque qui absona faciunt. Quare oportet ab his omnibus abstinere, subiici autem presbyteris et diaconis, tanquam Deo et Christo; virgines vero oportet in immaculata et casta conscientia degere.

omni malo. Bonum est enim abscindi⁹ ab omnibus concupiscentiis mundi: quoniam omnis concupiscentia adversus spiritum militat:^{9c} quia neque fornicarii, neque molles, neque masculorum concubitores regnum Dei possidebunt, neque illicita facientes. Propter quod¹⁰ abstineri oportet ab omnibus his. Subiecti estote Presbyteris et Diaconis,¹¹ sicut Deo et Christo. Virgines¹² in immaculata et casta conscientia ambulate.

VI. Officia presbyterorum et officia communia.

Καὶ οἱ πρεσβύτεροι δὲ εὐσπλαγχοί, εἰς πάντας ἐλείημονες, ἐπιστρέφοντες τὰ ἀποπεπλανημένα,¹ ἐπισκεπτόμενοι πάντας ἀσθενεῖς, μὴ ἀμελοῦντες χήρας, ἢ ὄρφανούς, ἢ πένητος· ἀλλὰ προνοοῦντες² αἰ τοῦ καλοῦ ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀν-

Et presbyteri sint ad commiserationem proni, misericordes erga cunctos, aberrantia reducentes, visitantes infirmos omnes, non negligentes viduam, aut pupillum, aut pauperem; sed solliciti semper de bono coram Deo et hominibus, ab-

* VI. Et Presbyteri simplices sint,¹ in omnibus misericordes, omnes ab errore convertentes, omnes infirmos visitantes, viduas et pupillos et pauperes non negligentes: sed semper providentes bona coram Deo et

9) Ita BCFOPV et Int. vet., ἀνακόπτεσθαι vulg. ante Usserium. In V art. τῶν ante ἐν τῷ κόσμῳ non solum otiose abundat, sed sequentium nexum distortet. Quare invidis rlqq. Codd. recipiendus non est.

10) I Petr. 2, 11.

11) I Cor. 6, 9. 10.

12) ἀρσενοκεῖται C.

13) Obedientia alias episcopo, hic claris verbis pariter presbyteris et diaconis praestanda commendatur.

Cap. VI. 1) Lege τὸς ἀποπεπλανημένους, nisi forte πρόβατα intelligatur. Iun. ἀποπλανημένα V O, heic quidem correctum in vulg.

2) Rom. 12, 17. II Cor. 8, 12.

8) abscidi Pal. Reg.

9) adversus christum militat Reg.

10) Propter Pal., man. sec. propterea p. Propter quod.

11) diaconib. (sic) Reg.

12) autem add. Pal. Reg. Subsequens in adiunxi ex Pal. Subinde igitur immaculata in Reg. Tum ambulare b. ambulate Pal. Reg.

Cap. VI. 1) sint non est in Pal. Reg. Tum ex membro antecedenti suppleendum erit ambulate.

θρώπων, ἀπεχόμενοι πάσης ὀργῆς, προσωποληψίας, κρίσεως ἀδίκου· μακρὰν ὄντες πάσης φιλαργυρίας· μὴ ταχέως πιστεύοντες κατὰ τινος· μὴ ἀπότομοι ἐν κρίσει, εἰδότες ὅτι πάντες ὀφειλῆται³ ἔσμεν ἁμαρτίας. Εἰ⁴ οὖν δεόμεθα τοῦ κυρίου, ἵνα ἡμῖν ἀφῆ, ὀφειλομεν καὶ ἡμεῖς ἀφιέναι· ἀπέναντι γὰρ τῶν τοῦ κυρίου καὶ Θεοῦ ἔσμεν ὀφθαλμῶν, καὶ πάντας⁵ δεῖ παραστῆναι τῷ βῆματι τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἕκαστον ἵππερ ἑαυτοῦ⁶ λόγον δοῦναι· Οὕτως οὖν δουλεύσωμεν αὐτῷ μετὰ φόβου καὶ πάσης εὐλαβείας, καθὼς αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ οἱ εὐαγγελισάμενοι ἡμᾶς⁷ ἀπόστολοι, καὶ οἱ προφήται, οἱ προκηρύξαντες τὴν ἔλευσιν τοῦ κυρίου ἡμῶν· ζηλωταὶ περὶ τὸ καλόν, ἀπεχόμενοι τῶν⁸ σκανδάλων καὶ τῶν ψευδαδέλφων καὶ τῶν ἐν ὑποκρίσει φερόντων⁹ τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου, οἵτινες ἀποπλανῶσι κενοὺς ἀνθρώπους.

stinentes ab omni ira, acceptione personarum, iudicio iniusto; longe recedentes ab omni avaritia; non cito credentes adversus aliquem; non severi nimium in iudicio, scientes, nos omnes debitores esse peccati. Si ergo deprecamur Dominum, ut nobis dimittat, debemus et nos dimittere; nam coram Domini et Dei oculis sumus, et omnes ante tribunal Christi stare, et unumquemque pro se rationem reddere oportet.⁴ Sic itaque serviamus illi cum timore et omni reverentia, sicut praecepit ipse, et Apostoli, qui nobis evangelium annuntiarunt, et prophetae, qui Domini nostri adventum praesignificarunt; studiose, quod bonum est, sectantes, abstinentes a scandalis et a falsis fratribus et ab iis, qui in hypocrisi nomen Domini ferunt, qui vanos homines in errorem inducunt.

hominibus.⁴ Abstinete vos² ab omni iracundia, a³ iudicio iniusto: longe estote ab omni avaritia.⁴ Non cito consentiatis adversus aliquem, ne praevaricemini in iudicio, scientes⁵ quia debitores sumus peccati. Si ergo deprecamur Dominum, ut nobis dimittat, debemus etiam nos dimittere. Ante⁶ conspectum enim oculorum Domini⁷ sumus, et omnes oportet astare ante tribunal Christi, et unumquemque pro se rationem reddere.⁴ Sic⁸ ergo serviamus ei cum timore et omni reverentia, secundum quod evangelizaverunt nobis Apostoli Domini, et Prophetae annuntiaverunt⁹ adventum Domini nostri Iesu Christi; zelantes bona, abstinentes vos a¹⁰ scandalis, et falsis fratribus, et qui in hypocrisisim portant nomen Domini, qui aherrare faciunt inanes homines.

3) ὀφειλῆταις C, ε lineola deletum.

4) Matth. 6, 12. 14.

5) Rom. 14, 10. 12.

6) ἑαυτοῦ BC, αὐτοῦ OV.

7) ἡμᾶς BC, ὑμᾶς FO V. εὐαγγελισάμενοι τινα = evangelium alicui nuntiare, ut Luc. 3, 18. Act. 14, 15. 16, 10.

8) τῶν⁸ deest in BC.

9) Cfr. Ign. ad Eph. c. 7.: δόλωσεν πονηρῶ τὸ ὄνομα περιεφέρειν. Iac.

2) vos om. Pal.

3) ab Pal.

4) Is ordo vocc. in Pal. Reg., longe ab omni avaritia estote vulg.

5) Inter iudicio et scientes lacuna quinque literis adscribendis aperta extat in Reg.

6) Membrum Ante conspectum enim . . . rationem reddere Cod. Pal. post Domini nostri Iesu Christi collocat.

7) dei Reg. Forte Domini et Dei, ut graeca.

8) Si Pal. Reg.

9) nobis addit Pal.

10) ab Reg., ubi mox deest hypocrisisim. Idem oberrare p. aberrare.

VII. *Fugite Docetas, et perseverate in ieiuniis et oratione.*

Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθέναι, ἀντίχριστός ἐστιν.² καὶ ὃς ἂν μὴ ὁμολογῇ τὸ μαρτύριον τοῦ σταυροῦ, ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν.³ καὶ ὃς ἂν⁴ μεθοδεύῃ τὰ λόγια τοῦ κυρίου πρὸς τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας, καὶ λέγῃ⁵ μήτε ἀνάστασιν μήτε κρίσιν εἶναι, οὗτος πρωτότοκός ἐστι τοῦ Σατανᾶ. Διὸ ἀπολιπόντες⁷ τὴν ματαιότητα τῶν πολλῶν καὶ τὰς ψευδοδιδασκαλίας, ἐπὶ τὸν ἐξ ἀρχῆς ἡμῖν παραδοθέντα⁸ λόγον ἐπιστρέψωμεν, νηφόντες⁹ πρὸς τὰς εὐχάς, καὶ προσκαρτεροῦντες νηστείαις, δεήσειςιν αἰτούμενοι τὸν παντεπόπτην Θεόν, μὴ¹⁰ εἰσενεγκεῖν ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, καθὼς εἶπεν ὁ κύριος· τὸ¹¹ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής.⁶

„Omnis enim, qui non confessus fuerit, Iesum Christum in carne venisse, antichristus est;“ et qui non confessus fuerit martyrium crucis, ex diabolo est; et qui eloquia Domini ad desideria sua traduxerit, dixeritque nec resurrectionem nec iudicium esse, hic primogenitus est Satanae. Ideo multorum vanitate falsisque doctrinis relictis ad traditam nobis ab initio doctrinam revertamur, vigilantes in orationibus et perseverantes in ieiuniis, precibus rogantes omnium conspectorem Deum, ne nos inducat in tentationem, sicut dixit Dominus: „spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.“

* VII. „Omnis enim, qui non confitetur Iesum Christum in carne venisse, hic Antichristus est;“ et qui non confitetur martyrium crucis, ex Diabolo est; et qui deviaverit eloquia Domini ad propria desideria, et dixerit neque resurrectionem neque iudicium esse, hic primogenitus est Satanae. Propter quod relinquentes vanitatem multorum et falsas doctrinas, ad illud, quod traditum est nobis a principio, verbum revertamur. Sobrii simus in orationibus, et ieiunia tolerantantes; supplicationibus petentes omnium prospectorem Deum, ne nos inducat in temptationem, secundum quod dixit Dominus: „Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.“

Cap. VII. 1) ὁμολογεῖ V O, ὁμολογῆν mutatum in ὁμολογεῖν C. Vocc. Ἰησοῦν Χριστὸν — καὶ ὃς ἂν μὴ ὁμολογῇ omissis, Cod. F et teste Iacobsono P exh.: Πᾶς γὰρ ὃς ἂν μὴ ὁμολογῇ τὸ μαρτύριον τοῦ σταυροῦ. Similia supra scripserat c. 2. ex I Ioan. 4, 3. Velus Int. nostri Cod. Reg. legit μυστήριον p. μαρτύριον.

2) ἐστι B vulg.

3) ἐστὶ B vulg.

4) οἱ (sine accentu) ἂν p. ὃς ἂν B.

5) λέγει scr. C O V.

6) εἶναι om. BFOPV.

7) Ita dedi ex BC c. Haloixio. Eodem spectat ἀπολείποντες (cum accentu aoristii) Codd. FO V, vocali i et diphthongo ei secundum Itacismum permutatis. Unde corrigendus est Iacobsonus, ex Codd. F(L)V ἀπολείποντες afferens. Cfr. supra c. 2.

8) Cfr. Ep. Iudae 3.

9) I Petr. 4, 7.

10) Matth. 6, 13. 26, 41.

11) Matth. 26, 41. Marc. 14, 38.

Cap. VII. 1) est bis extat in Pal., ultimum tamen duabus lineolis segregatum.

2) misterium Reg.

3) dei Reg.

4) vobis Reg.

5) verborum Pal.

6) simus om. Pal. Reg. Tum minori signo post revertamur distinguendum.

7) Ita lego c. Pal. (prospectorem deum) et Reg., in quo erat prospectalem dm. Faber St. prosperatorem Dominum, ap. Iac. prospereorem Dominum. Vid. supra c. 4. quoniam omnia Deus prospici.

8) vos Pal.

VIII. *Perseverate in spe et in patientia.*

Ἀδιαλείπτως¹ οὖν προσκαρτε-
ροῦμεν τῇ ἐλπίδι ἡμῶν καὶ τῷ ἀφ-
φαῶνι τῆς δικαιοσύνης ἡμῶν, ὅς
ἐστὶ Χριστὸς Ἰησοῦς, ὃς² ἀνήνεγ-
κεν ἡμῶν τὰς ἀμαρτίας τῷ ἰδίῳ
σώματι ἐπὶ τὸ ξύλον,³ ὃς⁴ ἀμαρ-
τίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη
δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ· ἀλλὰ
δι' ἡμᾶς, ἵνα⁴ ζήσωμεν ἐν αὐτῷ,
πάντα⁵ ὑπέμεινεν.⁶ Μιμηταὶ οὖν
γενόμεθα τῆς υπομονῆς αὐτοῦ,⁷
καὶ ἐὰν πάσχωμεν⁸ διὰ τὸ ὄνομα
αὐτοῦ, δοξάζωμεν⁹ αὐτόν. Τούτου
γὰρ ἡμῖν τὸν υπογραμμὸν ἔθηκε¹⁰
δι' αὐτοῦ, καὶ ἡμεῖς τοῦτο¹¹ ἐπι-
στεύσαμεν.

Indesinenter ergo perseveremus
in spe nostra et pignore iustitiae no-
strae, quod est Christus Iesus, qui
peccata nostra in corpore suo super
lignum pertulit, qui peccatum non
fecit, nec inventus est dolus in ore
eius; sed propter nos, ut in ipso
vivamus, omnia sustinuit. Imitatores
igitur simus patientiae eius; et si
patiamur propter nomen eius, gloria
illum afficiamus. Hoc enim exem-
plum nobis posuit in se ipso, et
nos id credidimus.

* VIII. Indeficienter ergo toleremus¹ propter spem nostram et pi-
gnus iustitiae, quod est Iesus² Christus; qui sustulit peccata nostra in
corpore suo super lignum; qui peccatum non fecit, nec inventus est
dolus³ in ore eius; sed propter nos omnia sustinuit, ut vivamus in
ipso.⁴ Imitatores ergo efficiamur tolerantiae eius, et si passi fuerimus
pro nomine eius, glorificemus eum. Hoc enim nobis indicium⁴ posuit
de seipso, et nos hoc credidimus.⁵

IX. *Exerceatis patientiam exemplo Ignatii etc.*

Παρακαλῶ¹ οὖν πάντας ὑμᾶς
πειθαρχεῖν τῷ λόγῳ τῆς δικαιο-
σύνης, καὶ ἀσκεῖν πάσαν υπομονήν,²

Rogo itaque vos omnes, ut obe-
diatis verbo iustitiae, et omnem pa-

* IX. Rogo igitur omnes vos,¹ insistere verbo iustitiae² et patientiae,

Cap. VIII. 1) ἀδιαλήπτως B.
2) I Petr. 2, 24.
3) I Petr. 2, 22.
4) I Ioan. 4, 9.
5) Ita scr. Ignat. ad Polyc. c. 3.
6) ὑπέμεινε BC vulg.
7) αὐτοῦ deest in FOPV.
8) Act. 5, 41. I Petr. 4, 16.
9) Ita BCFV et a sec. man. O ad
oram c. vet. Int., δοξάζομεν O in textu
et vulg. ante Iac.
10) ἔθηκεν C.
11) Lege τούτω, vel si retineatur
τοῦτο, subintellige εἶναι. Smith.
Cap. IX. 1) Totum cap. nonum ha-
bes quoque ap. Euseb. Hist. eccl. III, 36.
2) ὑπομένειν V, ὑπομόνειν O, ad
oram ἀσκεῖν. Tum scripsi ἦν καὶ εἰ-

δετε c. BCF Euseb., idem est ἴδατε
in V, ubi haud raro ε permutatum habes
cum α (cfr. Ep. Barnabae c. 6. not. 25
et 39); ἦν καὶ ἴδατε O in textu, εἶδετε
ad oram; ἦν καὶ ἴδατε Iac., ante quem
καὶ desiderabatur. Errat tamen quod ad
Codd. FV.

Cap. VIII. 1) Indeficienter autem
toleramus Reg.
2) Iesus om. Reg.
3) nec dolus inventus est Reg.
4) iudicium Pal. Reg., ut ed. Faber St.
5) credimus Pal., credimus supra di
Reg.
Cap. IX. 1) Ita colloco ex Pal. Reg.
cum Fab. St. p. vos omnes Iac.
2) eius Reg.

ἦν καὶ εἶδετε κατ' ὄφθαλμοῦς, οὐ μόνον ἐν τοῖς μακαρίοις Ἰγνατίῳ καὶ Ζωσίμῳ³ καὶ Ρούφῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις τοῖς ἐξ ἡμῶν,⁴ καὶ ἐν αὐτῷ Παύλῳ καὶ τοῖς λοιποῖς⁵ ἀποστόλοις· πεπεισμένων, ὅτι οὗτοι πάντες οὐκ εἰς⁷ κενὸν ἔδραμον, ἀλλ' ἐν πίστει καὶ δικαιοσύνῃ· καὶ ὅτι εἰς⁸ τὸν ὀφειλόμενον αὐτοῖς τόπον εἰσὶ παρὰ τῷ κυρίῳ, ᾧ καὶ συνέπαθον. Οὐ γὰρ τὸν νῦν⁹ ἠγάπησαν αἰῶνα, ἀλλὰ τὸν ὑπερ ἡμῶν ἠποθανόντα,¹⁰ καὶ δι' ἡμᾶς ὑπὸ [τοῦ Θεοῦ ἀνασταθέντα].¹¹

tientiam exerceatis, quam et ante oculos habetis, non solum in beatis Ignatio et Zosimo et Rufo, sed etiam in aliis, qui ex nobis, ac in ipso Paulo ceterisque Apostolis; utpote qui simus persuasi, quod hi omnes in vacuum non cucurrerint, sed in fide ac iustitia; et quod in debito ipsis loco sint apud Dominum, cum quo et passi sunt. Non enim praesens seculum dilexerunt, sed eum, qui pro nobis mortuus est, ac propter nos a Deo est resuscitatus.

quam³ et oculata⁴ fide vidistis, non solum in beatissimis illis⁵ Ignatio scilicet⁶ et Zosimo et Rufo, sed et in aliis, qui ex vobis sunt, et⁷ in ipso Paulo, et caeteris Apostolis, confidentes quia hi⁸ omnes non in vacuum⁹ cucurrerunt, sed in fide et iustitia; et ad debitum sibi locum a¹⁰ Domino, cui et compassi sunt, abierunt, quia non hoc praesens¹¹ seculum dilexerunt, sed eum qui¹² pro ipsis et pro nobis mortuus est, et a Deo resuscitatus.

3) Martyrologium Rom. indicat, Rufi et Zosimi martyrum diem natalem Philippis Macedoniae 18 Decembris celebrari.

4) ἡμῶν dedi ex C Euseb., ἡμῶν B F O V vet. Int. et vulg. Subinde τῶ (sine accentu) O, ad oram αὐτῶ. Deest praep. ἐν ante αὐτῶ in B.

5) ἄλλοις V et O, cuius margini adscriptum est λοιποῖς.

6) Restitui πεπεισμένων ex C, quam lectionem unice genuinam puto; πεπεισμένους O V et vulg., πεπεισμένους B. Genitivus cum ἡμῶν coniungendus, quartus casus pendet a Πιστὸς καὶ δικαιοσύνη, tertium respicit ad λοιποῖς.

7) Cfr. Philipp. 2, 16. Gal. 2, 2.

8) Cfr. Clem. Rom. I Ep. ad Cor. c. 5.

9) νῦν C in textu, νῦν pr. man. in marg.

10) Ita Codd. nostri omnes Cot. et ed. Clerici a 1698, τὸν ὑπερ ἡμῶν ἠποθανόντα eiusdem ed. a. 1724.

11) Voc. unciis inclusa Usserius ex Eusebio et Nicephoro supplevit. In O hoc Polycarpi Ep. fragmentum cum Ep. Barnabae ita coniuncta extat: ἀποθανόντα. καὶ δι' ἡμᾶς ὑπὸ τὸν λαὸν τὸν κενόν. Ad oram man. sec. Euseb. habet καὶ δι' ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀναστάντα, quae lectio convenit cum

his, quas latinas habemus.⁴ Atque eandem lectionem nuper defendit Nolte, explicans: *resurgens iussu Dei*, collato Win. in Gramm. ed. V. p. 442. Simili enim vero modo alterius finem, exordium alterius Epistolae, quantum graece superest, exhibent Codd. B C F V. Vid. quae scripsimus Ep. Barnabae c. 5 not. 10.

Latina ab hoc inde loco extant in veteri versione a Iacobo Fab. Stapulensi a. 1498. Parisiis divulgata. Quae vero infra ad c. 13. exhibuimus graeca, Eusebius servavit.

3) quam deest in Pal.

4) oculata fuit in Reg.

5) in his beatissimis p. in beatissimis illis Pal.

6) scilicet reposui ex Pal. Reg. et Fab. St., postquam a Iacobsono exclusum erat.

7) Post et in Reg. quattuor literarum lacuna, quam excipiunt vocc. in ἴσως qq.

8) hii Reg.

9) in vano p. in vacuum Pal., in vacuo Reg.

10) a om. Reg.

11) praesens accessit ex Pal., in hoc saeculo p. hoc saeculum Reg.

12) qui excidit Codici Reg.

Adhortatio ad virtutes.

* X. In his ergo state, et Domini exemplar sequimini, firmi in fide et immutabiles, fraternitatis¹ amatores, diligentes invicem, in veritate sociati, mansuetudinem Domini² alterutri praestolantes, nullum despicientes. Cum potestis³ benefacere, nolite differre, quia ,eleemosyna⁴ de morte liberat.⁵ Omnes vobis invicem subiecti estote, ,conversationem⁶ vestram irreprehensibilem habentes in gentibus,⁷ ut ex bonis operibus vestris et vos laudem accipiatis, et Dominus in vobis non blasphemetur. Vae⁸ autem illi, per quem nomen Domini blasphematur. Sobrietatem ergo docete omnes; in qua et vos conversamini.

Contristatus sum pro Valente. Cavete vobis ab avaritia.

* XI. Nimis contristatus sum pro Valente, qui presbyter factus est¹ aliquando apud vos; quod sic ignoret is² locum, qui datus est ei. Moneo itaque vos, ut abstineteis³ ab avaritia,⁴ et sitis casti et⁵ veraces. Abstinetes vos ab omni malo. Qui autem in his non potest se gubernare,⁶ quomodo alii⁷ hoc pronuntiat? Si quis non abstinerit se⁸ ab avaritia, ab idololatria⁹ coinquinabitur, et tanquam inter gentes iudicabitur. Qui autem¹⁰ ignorat iudicium Domini? ,An¹¹ nescimus, quia sancti mundum iudicabunt?¹² sicut¹³ Paulus docet. Ego¹⁴ autem nichil tale sensi in vobis, vel audivi, in quibus laboravit beatus Paulus, qui estis laudati¹⁵ in principio epistolae eius. De vobis etenim¹⁶ gloriatur in omnibus ecclesiis, quae Deum solae tunc cognoverant;¹⁷ nos¹⁸ autem nondum noveramus.

Cap. X. 1) Cfr. 1 Pet. 2, 17.

2) Sic Halloix. et Faber Stapulensis, et sic Cod. L. Libb. impr. omittunt *Domini*. Pro *praestolantes* Al. *praesentantes*. *Iacobsonus*. Vac. *Domini* extat in Cotelerii editione a. 1672, Clerici a. 1698, apud Graziani et in Codd. Pal. Reg., ex quo dedi *praestolantes* p. *praesentantes* vulg.

3) *possitis* Pal. Reg.

4) Tob. 4, 10. 12, 9.

5) 1 Petr. 2, 12.

6) Cfr. Isai. 52, 5. et Ign. ad Trall. c. 8. Pronomen *illi* om. Pal. Reg.

Cap. XI. 1) *factus est presbyter* Pal., *presbyter est factus* Reg., in quo ante desideratur *sum*.

2) *ignoretis* p. *ignoret is* Pal. Reg.

3) *moneo itaque ut abstineteis vos* Pal. Reg.

4) Presbyter iste pecunias pauperum avertisse videtur, cuius facinoris uxor eius particeps fuerat. *Woch*. *Iacobsono* autem et aliis *ὁ πλεονεκτης* est = *adulter*, quia sua uxore non est contentus; ut docet Suicerus c. Clem. Alex. Strom. III. p. 552; *avaritia* = *πλεονεξία* = *adulterium*, cuius flagitii et presbyter Valens et eius uxor accusari videntur. *H*.

5) et om. Pal. Reg.

6) Pal. transponit *Qui autem non po-*

test se in his gubernare, Reg. *Qui autem non potest in his se gubernare*.

7) Cfr. 1 Tim. 3, 5. Gallandius leg. *censet aliis*. In Pal. *quo modo hoc aliud pronuntiatur*.

8) *se abstinerit* Pal. Reg.

9) *idolatria* Pal. Reg.

10) *autem* om. Pal. Reg.

11) *Aut* Pal. Reg. 1 Cor. 6, 2.

12) Verba: *sicut Paulus docet*, *Crednero* (Einl. i. d. N. T. p. 445) suspecta sunt, quia Polycarpus nusquam nomen scriptoris ab ipso citati proferat. *H*.

13) Cfr. Ign. ad Magn. c. 11 et ad Trall. c. 8.

14) [*laudati*] vel simile quid suppleri vult *Smithus*. Cfr. Philip. 1, 5 sq. Reg. *qui estis in principio ecclesiae eius*. Nolte (ut notat *H*. in ed. IV.) l. l. p. 236. nihil addit, respiciens ad 2 Cor. 3, 2 sq. ubi Paulus ad Cor. scribit: *epistola nostra vos estis*.

15) *enim* Pal.

16) *quae solae tunc dominum cognoverant* Pal.

17) Per nos Polycarpum ipsum intelligit *Usserius*; rectius forsitan *Smyrnenses* Cotelierius, *Smith.*, *Ruchat*. Cfr. Act. 16, 6. 12. cum 19, 10. *Iac. cognoveramus* p. *noveramus* Pal. Reg.

Valde ergo, fratres, contristor pro illo et pro¹⁸ coniuge eius; quibus det Dominus poenitentiam veram.¹⁹ Sobrii ergo estote et vos in hoc; ,et²⁰ non sicut inimicos tales existimetis, sed sicut passibilia membra et errantia eos revocate, ut omnium vestrum corpus salvetis. Hoc enim agentes, vos ipsos aedificatis.

Ignoscite ei. Deus vobis virtutes tribuat. Orate pro omnibus, etiam pro inimicis.

* XII. Confido enim vos bene exercitatos esse in sacris literis, et nichil vos latet; michi¹ autem non est concessum. Modo, ut his scripturis dictum est, irascimini² et nolite peccare, et sol³ non occidat super iracundiam vestram. Beatus, qui meminerit; quod⁵ ego credo esse in vobis. Deus autem et Pater Domini nostri Iesu Christi, et ipse sempiternus pontifex, Dei filius⁶ Iesus Christus, aedificet vos in fide et veritate, et in⁷ omni mansuetudine, et sine iracundia, et⁸ in patientia et longanimitate⁹ et tolerantia et castitate; et det vobis sortem et partem inter sanctos suos, et nobis vobiscum et omnibus, qui sunt sub caelo, qui credituri sunt¹⁰ in Dominum nostrum¹¹ Iesum Christum et in ipsius Patrem, qui resuscitavit¹² eum a mortuis. Pro omnibus sanctis orate. Orate¹³ etiam pro regibus et potestatibus et¹⁴ principibus, atque¹⁵ pro persequentibus et odientibus vos, et pro inimicis crucis; ut fructus vester manifestus sit in omnibus, ut sitis in illo perfecti.

XIII. *Epistolas vestras Antiochenis tradam. Vobis epistolas Ignatii mitto.*

Ἐγράψατέ¹ μοι καὶ ὑμεῖς καὶ Ἰγνατίος,² ἵνα, εἰάν τις ἀπέρχηται Scripsistis ad me et vos et Ignatius, ut, si quis forte e Smyrna

* XIII. Scripsistis mihi et vos et Ignatius,³ ut si quis⁴ vadit ad Syriam,

18) pro om. Reg.

19) vestram Reg.

20) II Thess. 3, 15.

21) Cfr. I Cor. 12, 26.

5) qđ quod Pal. Fortasse id quod.

6) eius inserit Pal. In Reg. ipse sempiternus dei filius eius p. et ipse sempiternus pontifex, Dei filius Iesus.

7) in om. Pal.

8) et deest in Pal.

9) et in longanimitate Pal. Reg.

10) sunt om. Reg.

11) et deum inserit Pal. In Reg. et dominum nostrum et deum p. Dominum nostrum.

12) Gal. 1, 1.

13) I Tim. 2, 2.

14) atque Pal.

15) et Pal. Matth. 5, 44.

Cap. XII. 1) Ex eadem mente haec profert, qua illa humilitatis Ignatius in Ep. ad Eph. c. 3. *Νῦν γὰρ ἀρχὴν ἔχω τοῦ μαθητεύσθαι, καὶ προσλαλῶ ὑμῖν ὡς συνδιδασκαλίταις μου. Ἐμὲ γὰρ ἔδει ὑπ' ὑμῶν ὑπαλειφθῆναι πλάσει, δουρασίᾳ, ὑπομονῇ, μαχοθυμίᾳ.* Post modo haud dubie praeceptum morale excidit, unde sequens membrum pendeat. Pal. exhibet: non est concessum modo uti his scripturis dictum est enim. At ne ea quidem lectio lacunam explet, quam ante dictum esse suspicor.

2) Ps. 4, 5.

3) Eph. 4, 26.

4) Gallicciolli: Beato chi di ciò terrà memoria. Al. crediderit.

Cap. XIII. 1) Graeca ex Euseb. H. E. III, 36. desumpta.

2) Cfr. Ign. Ep. ad Polycarp. c. 8.

3) Scripsistis mihi ignathius et vos Reg.

4) qui Pal.

εἰς Συρίαν, καὶ τὰ παρ' ὑμῶν ἀποκομίση γράμματα ὅπερ ποιήσω, ἴάν λάβω καιρὸν εὐθετον, εἴτε ἐγὼ, εἴτε ὃν πέμψω πρεσβεύσοντα καὶ περὶ ὑμῶν. Τὰς ἐπιστολάς Ἰγνατίου τὰς πεμφθείσας ἡμῖν ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ἄλλας, ὅσας εἶχομεν παρ' ἡμῖν, ἐπέμψαμεν ὑμῖν, καθὼς ἐνετείλασθε· αἵτινες ὑποταγμένοι εἰσὶ τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ· ἐξ ὧν μεγάλα ὠφελήθηται δυνήσεσθε. Περιέχουσι γὰρ πίστιν καὶ ὑπομονὴν καὶ πάσαν οἰκοδομήν, τὴν εἰς τὸν κύριον ἡμῶν ἀνήκουσαν.

in Syriam proficisceretur, vestras quoque literas eo deferret; quod quidem perficiam, si tempus opportunum nactus fuero; vel ego ipse, vel per alium quempiam, quem legatum et pro vobis mittam. Epistolas Ignatii, quas ad me misit, et cunctas alias, quas habemus, ad vos misimus, sicut mandastis; quas quidem huic epistolae subiecimus. Ex iis magnum fructum percipere vobis licebit. Continent enim fidem et patientiam et aedificationem omnem, ad Dominum nostrum pertinentem.

deferat literas meas, quas fecero ad vos; si habuerimus tempus opportunum, sive ego, seu legatus, quem misero pro vobis. Epistolas sane Ignatii, quae transmissae sunt vobis ab eo,⁷ et alias quantascunque apud nos habuimus, transmisimus vobis, secundum quod mandastis: quae sunt subiectae⁸ huic Epistolae, ex quibus magnus vobis erit⁹ profectus. Continent enim fidem, patientiam, et omnem aedificationem ad Dominum nostrum pertinentem. Et¹⁰ de ipso Ignatio,¹¹ et de his,¹² qui cum eo sunt, quod certius agnovveritis, significate.

Commendo vobis Crescentem. Valet.

* XIV. Haec vobis scripsi per Crescentem, quem in praesentem¹ diem commendavi vobis, et nunc commendo. Conversatus est enim nobiscum inculpabiliter; credo quia et vobiscum² similiter. Sororem autem eius habebitis commendatam, cum venerit ad vos. Incolumes estote in Domino Iesu Christo. Gratia ipsius³ cum omnibus vobis. Amen.

5) I. e. Antiochiam. Ignatius (c. 7.) Polycarpo mandaverat, ut ipse legatum ad ecclesiam Antiochenam mitteret ob pacem restitutam, et (c. 8.) huic legato simul epistolas aliarum ecclesiarum gratulatorias traderet. Praeter hoc Ignatii mandatum Philippenses quoque ipsi Polycarpum precibus adierant, ut ipsorum epistolam suo legato traderet ad Antiochenos perferendam. His votis se responsurum esse Polycarpus pollicetur. H. 6) Designantur duae Ignatii epistolae, una ad Polycarpum, altera ad Polycarpi seu Smyrnensem ecclesiam. Col.

7) habeo p. ab eo Reg., abeo Pal.

8) subiunctae Pal.

9) magnus erat vobis Reg.

10) Quae sequuntur a solo vet. Interpretate servata ad nos pervenerunt.

11) Polycarpus de morte Ignatii iam certior factus erat (vide c. 9.); sed circumstantias, dicta etc., ut videtur, ignorabat. Iac.

12) ipsis Reg.

Cap. XIV. 1) Hanc editionis principis et Fabri Stapulensis lectionem praetulimus, praeeunte cl. Routhio, qui suscipitur Polycarpum scripsisse ὃν μέχρη τοῦ παρόντος ὑμῖν συνέστηκα, καὶ νῦν συνίστημι. Vulgatum in praesenti exhibent Codd. Laur. et Magd. Iac. Etiam nostri Pal. Reg. in praesenti.

2) vobis Reg.

3) ipsis accessit ex Reg. In Pal. in gratia cum omnibus vestris. Amen. Ibidem subscribitur: Explicit epistola beati Πολυκάρπου ad philippenses. In Reg. Explicit epistola beati Polycarpi ad Philippenses.

ΤΗΣ ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΠΕΡΙ

ΜΑΡΤΥΡΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ.¹

Ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, ἡ παροικοῦσα² Σμύρναν, τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, τῇ παροικουσῇ ἐν Φιλομηλίᾳ,³ καὶ πάσαις ταῖς κατὰ πάντα τόπον τῆς ἀγίας καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας παροικίαις⁴ ἔλεος, εἰρήνη καὶ ἀγάπη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πληθυνθείη.

ECCLESIAE SMYRNENSIS

DE

MARTYRIO SANCTI POLYCARPI

EPISTOLA CIRCULARIS.

Ecclesia Dei, quae Smyrnae peregrinatur, ecclesiae Dei, quae Philomelii peregrinatur, et omnibus ubique terrarum sanctae et catholicae parocciis: misericordia, pax et charitas a Deo Patre et Domino nostro Iesu Christo multiplicetur.

Cum mihi pro textu huius opusculi emendando nova in bibliotheca Vaticana investigare adminicula non contigerit, Iacobsonum in criticis fere repetivi, qui e Codd. Vindobonensi, Parisino et Barrocciano haud paucos eius locos emendavit. Ipsi autem rerum gestarum narrationi Interpolator asceticus vim intulisse mihi videtur plus, quam par esset. — 1) Eusebius postquam locutus est de Polycarpi martyrio (H. E. IV, 15.) ita pergit: *ἔστι δὲ ἡ γραφή ἐκ προσώπου ἧς αὐτὸς ἐκκλησίας ἡγεῖτο, ταῖς κατὰ Πόντον παροικίαις τὰ κατ' αὐτὸν ἀποσημαίνουσα διὰ τούτων*. Cfr. Neander, Kirchengesch. T. I. p. 107 sqq.

2) Cfr. Clem. Rom. 1 Ep. ad Cor. c. 1., inscript. Ep. Polyc. ad Philipp., et ad Diognetum c. 5.

3) Ita legendum cum Cod. Vindob., cum vet. Int. et Euseb. Hist. eccl. IV, 15. Reliqui Codd. *Φιλαδέλφια*. *Iac.* Philomelium est Phrygiae magnae oppidum, cuius meminit Cic. 3 Fam. 8 et 15 et Verr. 85. Nunc *Ilgum* vocatur.

4) καὶ om. Vind. Cfr. Ign. ad Smyrna. c. 8.

5) Accipitur parochia vel late pro tota dioecesi, ut apud Augustin. Epist. 261. [209 ed. Ben.], et hac significatione apud Christianos sequioris aevi denotabat territorium et regionem Episcopi . . . vel *scrictae* pro districtu ecclesiarum quarumvis *particularium*; quae significatio eo invaluit tempore, postquam nomen dioeceseos regionibus Episcopis assignatis tribui coepit. *Boadmer. Ius Paroch. III. 3. 2. Iac.*

I. De martyrio Polycarpi et sociorum scribimus.

Ἐγράψαμεν ὑμῖν, ἀδελφοί, τὰ κατὰ τοὺς μαρτυρήσαντας,⁶ καὶ τὸν μακάριον Πολύκαρπον, ὅστις ὡσπερ ἐπισφραγίσας τῆ μαρτυρίᾳ⁷ αὐτοῦ κατέπαυσε τὸν διωγμὸν. Σχεδὸν γὰρ πάντα τὰ προάγοντα ἐγένετο, ἵνα ἡμῖν ὁ κύριος ἀνωθεν ἐπιδείξῃ τὸ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον μαρτύριον. Περιέμενεν γὰρ, ἵνα παραδοθῆ, ὡς καὶ ὁ κύριος,⁸ ἵνα μιμηταὶ καὶ ἡμεῖς αὐτοῦ γενώμεθα, μὴ μόνον σκοποῦντες τὸ καθ' ἑαυτούς, ἀλλὰ καὶ τὸ κατὰ τοὺς πέλας. Ἀγάπης γὰρ ἀληθοῦς καὶ βεβαίας ἐστίν, μὴ μόνον ἑαυτὸν θέλειν σώζεσθαι, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἀδελφούς.

II. Martyrum mira constantia.

Μακάρια μὲν οὖν καὶ γενναῖα τὰ μαρτύρια πάντα, τὰ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ γεγονότα. Δεῖ γὰρ¹ εὐλαβεστέρους ἡμᾶς ὑπάρχοντας, τῷ Θεῷ τὴν κατὰ πάντων ἐξουσίαν ἀνατιθέναί.² Τὸ γὰρ γενναῖον αὐτῶν³ καὶ ὑπομονητικὸν καὶ φιλοδέσποτον τίς οὐκ ἂν θαυμάσειεν· οἱ μάλιστα μὲν καταξανθέντες, ὥστε⁴ μέχρι τῶν ἔσω φλεβῶν καὶ ἀρτηριῶν τὴν τῆς σαρκὸς οἰκονομίαν θεωρεῖσθαι, ὑπέμειναν, ὡς καὶ τοὺς περιεστώτας ἔλεειν καὶ ὀδύρεσθαι⁵ τοὺς δὲ καὶ εἰς τοσοῦτον γενναϊότητος ἔλθειν, ὥστε μήτε γρυξαι μήτε στενάξαι τινὰ αὐτῶν, ἐπιδεικνυμένους ἅπασιν ἡμῖν, ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ βασανιζόμενοι, τῆς σαρκὸς ἀπεδήμουν οἱ μαρτυρες τοῦ Χριστοῦ, μᾶλλον δὲ, ὅτι παρεστῶς ὁ κύριος ὠμίλει αὐτοῖς; Καὶ προσέγοντες τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι τῶν κοσμηκῶν κατεφρόνουν βασάνων, διὰ μιᾶς ὥρας τὴν αἰώνιον κόλασιν ἐξαγοραζόμενοι. Καὶ τὸ πῦρ ἦν αὐτοῖς ψυχρὸν τὸ τῶν ἀπηγῶν βασανιστῶν. Πρὸ ὀφθαλμῶν γὰρ εἶπον φυγεῖν τὸ αἰώνιον καὶ μηδέποτε σβεννυμένον πῦρ, καὶ τοῖς τῆς καρδίας ὀφθαλμοῖς ἀνέβλεπον τὰ τηρούμενα τοῖς ὑπομείνανσιν ἀγαθὰ, ἃ⁶ οὔτε οὐς ἤκουσεν, οὔτε ὀφθαλμὸς ἶδεν, οὔτε ἐπὶ καρδίᾳ ἀνθρώπου ἀνέβη,⁷ ἐκείνοις δὲ ὑπεδείκνυτο ὑπὸ τοῦ κυρίου, οἵπερ μὲν ἐπὶ ἀνθρώποι, ἀλλ' ἤδη ἄγγελιο ἦσαν. Ὁμοίως δὲ καὶ εἰς τὰ θηρία κριθέντες ὑπέμειναν⁸ δεινὰς κολάσεις, κήρυκας μὲν ὑποστρωννύμενοι, καὶ ἄλλαις ποικίλαις βασάνοις κολαφιζόμενοι, ἵνα, εἰ δυνηθῆι, ὁ τύραννος διὰ τῆς ἐπιμόνου κολάσεως εἰς ἀρησιν αὐτούς τρέψῃ.

III. Germanici constantia. Polycarpi mors postulatur.

Πολλὰ γὰρ ἐμνησαντο κατ' αὐτῶν ὁ διάβολος. Ἀλλὰ χάρις τῷ Θεῷ⁹ κατὰ πάντων γὰρ οὐκ ἴσχυσεν. Ὁ γὰρ γενναϊότατος Γερμανικός¹⁰ ἐπεβρώννυεν αὐτῶν τὴν δειλίαν διὰ τῆς ἐν αὐτῷ ὑπομονῆς· ὃς καὶ ἐπισήμως ἐθηριομάχησεν. Βουλομένου γὰρ τοῦ ἀνθυπάτου¹¹ πεί-

6) Ita Codd. Par. Vind. In Cod. Barocc. deest τὰ teste Iacobsono.

7) Eusebius διὰ τῆς μαρτυρίας. Usser.

8) Cod. Vind. περιέμενεν γ' ὁ παραδοθῆναι καθὼς καὶ ὁ Κύριος. Iac. Cap. II. 1) Ita Iacobsonus e Codice Vindob. Male editi: καὶ γὰρ, sensu plane

nullo. Cotelerius e coniectura χρὴ ad oram libri posuerat. Sensus est: quum Dei voluntate omnia regantur, etiam Polycarpus et socii iuxta divinam voluntatem martyrio sunt coronati. H.

2) Ita Cod. Vind.; Cod. Paris. αὐτῷ ἀνατιθέναί. Cod. Barocc. ἀνατιθέναί, ut annotat Iac.

2 τ ᾠ

ύνιος
: 11.

do.

ἵνα

I. *De martyrio Polycarpi et sociorum scribimus.*

Scripsimus vobis, frates, de martyribus et de beato Polycarpo, qui martyrio suo, velut signaculo quodam, persecutioni finem imposuit. Fere enim cuncta, quae praecesserunt, ideo evenerunt, ut nobis Dominus desuper ostenderet martyrium, Evangelio congruum. Expectavit enim tradi, sicut et Dominus, ut et nos ipsius essemus imitatores, non solum nostra considerantes, sed et ea, quae ad proximos pertinent. Charitatis enim verae ac solidae est, non modo se ipsum velle servari, sed etiam omnes fratres.

II. *Martyrum mira constantia.*

Beata et generosa fuerunt cuncta martyria, quae iuxta voluntatem Dei evenerunt. Cum enim nos religiosiores simus, Deo omnium rerum potestatem adscribamus oportet. Quis enim generositatem eorum et patientiam et erga Dominum charitatem non admiretur, qui flagellis adeo lacerati, ut ad intimas usque venas et arterias corporis structura cerne- retur, tamen sustinuerunt; ita, ut etiam adstantes miserarentur et plan- gerent, ipsi vero eo fortitudinis venirent, ut nemo illorum neque mur- muraret neque ingemisceret, omnibus ostendentes, quod martyres Christi hora ista, qua torquebantur, extra carnem fuerint, aut potius, quod Do- minus assistens cum ipsis esset collocutus? Atque ad Christi gratiam adtendentes mundana tormenta spernebant, unius horae spatio se ab aeterna poena redimentes. Frigidusque ipsis videbatur ignis crudelium carnificum. Prae oculis enim habebant fugam illius ignis, qui aeternus est et nun- quam exstinguetur, et oculis cordis respiciebant ad ea bona, quae reser- vantur sustinentibus, quae nec auris audivit nec oculus vidit, quae nec in cor hominis ascenderunt, quae vero a Domino monstrata sunt iis, utpote qui non homines amplius, sed iam angeli essent. Similiter qui ad bestias erant condemnati, graves cruciatus pertulerunt, super murices prostrati, variisque aliis tormentis excruciat, ut, si fieri potuisset, tyran- nus eos assiduitate supplicii ad negationem Christi adduxisset.

III. *Germanici constantia. Polycarpi mors postulatur.*

Multa enim adversus illos diabolus machinatus est. Sed gratia sit Deo; nam neminem iste vincere potuit. Fortissimus enim Germanicus eorum timiditatem constantia sua corroboravit; quippe qui splendide cum bestiis pugnaverit. Nam cum proconsul eum flectere vellet diceretque,

3) Cod. Par. Τὸ γὰρ γενναῖον αὐτοῦ. Cod. Vind. Τὸ γὰρ γενναῖον, καὶ ὑπο- μνητικόν, κτλ. Jac. Graziani: Giacché la generosità, la tolleranza, e l'amor loro verso del Signore chi mai non ammirerà?

4) Cod. Vind. καταξανθέντες το- σοῦτον ὥστε asserente lac.

5) αὐτοῦ add. Vind.

6) I Cor. 2, 9.

7) Ita reposuit Jac. e Codd. Vind. et

Par.; Cod. Barocc. χρόνον, pro qua voce πλαθον e coniectura dederat Patr. Iunius.

Cap. III. 1) Eius memoriam Ian. 19. Latinorum celebrant martyrologia. *Usser. Martyrologium Rom.: Smyrnae natalis b. Germanici M., qui cum primae aetatis venustate floreret, sub Marco Antonino et Lucio Aurelio sqq.*

2) Infra c. 21. proconsul nominatus est Lucius Statius Quadratus.

θειν αὐτὸν, καὶ λέγοντος,³ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ κατοικτεῖραι, ἑαυτῷ ἐπεσπάσατο τὸ θηρίον προσβιασάμενος, τάχιον τοῦ ἀδικου καὶ ἀνόμου βλον αὐτῶν ἀπαλλαγῆναι βουλόμενος. Ἐκ τούτου οὖν πᾶν τὸ πλήθος, θαυμάσαν⁴ τὴν γενναιότητα τοῦ θεοφιλοῦς καὶ θεοσεβοῦς γένους τῶν Χριστιανῶν, ἐπεβόησεν· αἴρε τοὺς ἀθέτους· ζητήσθω Πολύκαρπος·

IV. Quintus apostata.

Εἷς δὲ, ὀνόματι Κόιντος, Φρύξ, προσφάτως ἐληλυθὼς ἀπὸ τῆς Φρυγίας, ἰδὼν τὰ θηρία ἐδειλάσεν. Οὗτος δὲ ἦν ὁ παραβιασάμενος ἑαυτὸν τε καὶ τινὰς προσελθεῖν¹ ἐκόντας. Τοῦτον ὁ ἀνθύπατος, πολλὰ ἐκλιπαρήσας, ἔπεισεν ὁμοσαι καὶ ἐπιθῦσαι. Διὰ τοῦτο οὖν, ἀδελφοί, οὐκ ἐπαινοῦμεν τοὺς προδιδόντας ἑαυτούς·² ἐπειδὴ οὐχ' οὕτως διδάσαι³ τὸ εὐαγγέλιον.

V. Polycarpus secessus et visio.

Ὁ δὲ θαυμασιώτατος Πολύκαρπος, τὸ μὲν πρῶτον ἀκούσας οὐκ ἐταράχθη, ἀλλ' ἐβούλετο κατὰ πόλιν μένειν· οἱ δὲ πλείους ἐπειθον αὐτὸν ὑπεξελεθεῖν. Καὶ ὑπεξῆλθεν εἰς ἀγρίδιον, οὐ μακρὰν ἀπέχον ἀπὸ τῆς πόλεως· καὶ διέτριβε μετ' ὀλίγων,¹ νύκτα καὶ ἡμέραν οὐδὲν ἕτερον ποιῶν, ἢ προσευχόμενος περὶ πάντων καὶ τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐκκλησιῶν· ὅπερ ἦν σύνηθες αὐτῷ. Καὶ προσευχόμενος ἐν ὀπτασίᾳ γέγονε πρὸ τριῶν ἡμερῶν τοῦ συλληφθῆναι αὐτόν· καὶ εἶδεν προσκεφάλαιον αὐτοῦ ὑπὸ πυρὸς κατακαίμενον. Καὶ στραφεὶς εἶπεν πρὸς τοὺς συνόντας αὐτῷ προφητικῶς· δεῖ με ζῶντα καυθῆναι.²

VI. Polycarpus a servulo proditur. Herodes irenarcha.

Καὶ ἐπιμενοντῶν τῶν ζητούντων αὐτὸν, μετέβη εἰς ἕτερον ἀγρίδιον· καὶ εὐθέως ἐπέστησαν οἱ ζητούντες αὐτόν. Καὶ μὴ εὐρόντες, συναλάβοντο παιδάριον δύο, ὧν τὸ ἕτερον βασανιζόμενον ὡμολόγησεν. Ἦν γὰρ καὶ ἀδύνατον λαθεῖν αὐτόν, ἐπεὶ καὶ οἱ προδιδόντες αὐτόν οἰκτεροὶ ὑπῆρχον.¹ Καὶ ὁ εἰρήναρχος,² ὁ καὶ κληρονόμος,³ τὸ αὐτὸ ὄνομα, Ἡρώδης ἐπιλεγόμενος, ἔσπευδεν εἰς τὸ στάδιον αὐτόν εἰσαγαγεῖν· ἵνα ἐκεῖνος μὲν τὸν ἴδιον κληρὸν ἀπαρτίσῃ, Χριστοῦ ποιωνὸς γενόμενος· οἱ δὲ προδόντες αὐτόν τὴν αὐτοῦ⁴ τοῦ Ἰουδα ὑπόσχοιεν τιμωρίαν.

VII. Polycarpus a persecutoribus invenitur.

Ἔχοντες οὖν τὸ παιδάριον, τῇ παρασκευῇ, δείπνου ὄρα, ἐξήλθον διωγμίται καὶ ἱππεῖς, μετὰ τῶν συνήθων αὐτοῖς ὄπλων, ὡς¹ ἐπὶ

3) Ita coniecit Iunius, et ita edidit Iac. ex Cod. Parisino, λέγειν Vind. Barocc. et prius libb. impr.

4) Ita Vind. Parisin. p. θαυμάσας Barocc. et vulg.

Cap. IV. 1) Gallieciolli: costai aveva sollecitato se stesso e alcuni altri a presentarsi volontarij.

2) προδιδόντας ἑαυτοῖς Vind., προ-

σιόντας ἑαυτοῖς Paris. Barocc. et libb. impr. ante Iac. Nolte coniecit, notante H. in ed. IV., προσιέντας ἑαυτοῖς (προσίημι = mittere, tradere).

3) Iubet enim potius Evangelium, fugere ad aliam civitatem (Matth. 10, 23.); ita tamen, ut, si fugere non liceat, mors constanter feratur. Cler.

Cap. V. 1) Ita Cod. Par., καὶ ἔτριβε

ut suam ipse aetatem miseraretur, ille bestiam ultro ad se attraxit eique vim intulit, cupiens velocius ex iniusta et iniqua illorum hominum vita effugere. Exinde autem universa multitudo, fortitudinem pii ac religiosi Christianorum generis admirata, exclamavit: „tolle impios; Polycarpus requiratur!“

IV. *Quintus apostata.*

Quidam vero, nomine Quintus, natione Phryx, qui nuper ex Phrygia advenerat, cum vidisset bestias, timore percussus est. Hic autem erat, qui se ipsum et alios quosdam impulerat, ut ultro accederent. Huic proconsul multis obsecrationibus persuasit iurare ac sacrificare. Propter hoc igitur, fratres, non laudamus eos, qui sponte sese offerunt; quandoquidem non ita docet Evangelium.

V. *Polycarpi secessus et visio.*

Polycarpus autem, vir maxime admirabilis, primum, re audita non turbatus, in urbe permanere volebat; plerique tamen ei persuaserunt, ut secederet. Et secessit in villam, non multum ab urbe dissitam; ubi cum paucis mansit, diu noctuque nil aliud agens, nisi quod oraret pro universis et pro omnibus per orbem ecclesiis; quod ipsi erat solenne. Et cum oraret, triduo antequam comprehenderetur, visio ei obtigit, viditque cervical suum incendio conflagrans. Et conversus ad socios propheticè dixit: „oportet me vivum comburi.“

VI. *Polycarpus a servulo proditur. Herodes irenarcha.*

Instantibus autem iis qui quaerebant eum, in aliam villam migravit; et statim aderant exploratores. Cumque illum non reperissent, duos servulos comprehenderunt, quorum alter, tormentis subditus, confessus est. Impossibile autem erat latere ipsum, cum proditores domestici eius essent. Irenarcha vero, vel cleronomus, quod item munus est, nomine Herodes, in stadium illum ducere properabat, ut hic sortem suam impletet, Christi consors factus; proditores autem ipsius Iudae poenas subeant!

VII. *Polycarpus a persecutoribus invenitur.*

Habentes ergo puerulum, feria sexta, sub horam coenae, egressi sunt persecutores et equites cum consuetis armis, tanquam adversus

μετ' ὀλίγων ἀδελφῶν Vind., ἔτριβε
μετ' ὀλίγων Barocc. et prius libb. impr.

2) Ita Codd. Vind. Paris. Barocc.,
κατακαυθῆναι vulg. ante Iac.

Cap. VI. 1) Ἦν γὰρ ... ὑπῆρχον
ex Interpolatoris manu esse, censet Dal-
rymplus. Iac.

2) Irenarchae munus erat, seditiosos
homines et pacis publicae turbatores
comprehendere. *Vales.*

3) Κληρονόμοι sunt magistratus sorte
electi. *Col.* Cum aliis Giallicciolli et
Graziani *εἰρηνάρχους* et *κληρονόμους*
eisdem fuisse magistratus putant. Mihi
quidem vocc. ὁ καὶ κληρονόμος, τὸ
αὐτὸ ὄνομα glossematis speciem prae
se ferre videntur.

4) Lege αὐτήν. Iac.

Cap. VII. 1) Matth. 26, 55.

ληστὴν τρέχοντες.⁴ Καὶ ὅψε τῆς ὥρας συνεπελθόντες,⁵ ἐκείνον μὲν εὖρον ἐν τιμῇ δωματίῳ κατακείμενον, ἐν⁶ ὑπερώῳ· κάκειθεν ἠδύνατο εἰς ἕτερον χωρίον ἀπελθεῖν, ἀλλ' οὐκ ἐβουλήθη, εἰπὼν· τὸ⁷ θέλημα τοῦ Θεοῦ⁸ γενέσθω. Ἀκούσας δὲ αὐτοὺς παρόντας,⁹ καὶ καταβάς, διελέχθη αὐτοῖς· θαυμαζόντων τῶν παρόντων τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ καὶ τὸ εὐσταθές, καὶ¹⁰ ὅτι τοσαύτη σπουδῇ ἐχρήσαντο τοῦ συλληφθῆναι τοιοῦτον πρεσβύτερον ἄνδρα. Εὐθέως οὖν αὐτοῖς ἐκέλευσε παρατεθῆναι φαγεῖν καὶ πιεῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, ὅσον ἂν βρούλωνται· ἐξητήσατο δὲ αὐτοὺς, ἵνα δῶσιν αὐτῷ ὥραν πρὸς τὸ προσεῦξασθαι ἀδεῶς. Τῶν δὲ ἐπιτερφάτων, σταθεῖς προσηύξατο, πλήρης ὢν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, οὕτως, ὥστε ἐπὶ δύο ὥρας μὴ δύνασθαι σιωπῆσαι, καὶ ἐκπλήττεσθαι τοὺς ἀκούοντας, πολλοὺς τε μετανοεῖν ἐπὶ τῷ ἐληλυθέναι ἐπὶ τοιοῦτον θεοπρεπῆ πρεσβύτερον.

VIII. Polycarpus in urbem ducitur.

Ὡς δὲ κατέπαυσε τὴν προσευχὴν, μνημονεύσας ἀπάντων καὶ τῶν πρότε¹¹ συμβεβηκότων αὐτῷ, μικρῶν τε καὶ μεγάλων, ἐνδόξων τε καὶ ἀδόξων, καὶ ἀπάσης τῆς κατὰ τὴν οἰκουμένην καθολικῆς ἐκκλησίας, τῆς ὥρας ἐλθούσης τοῦ ἐξιέναι, ἐν ὧν καθίσαντες αὐτὸν, ἤγον εἰς τὴν πόλιν, ὄντος σαββάτου¹² μεγάλο. Καὶ ὑπήντα αὐτῷ ὁ εἰρήναρχος Ἡρώδης καὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ Νικήτης ἐπὶ τὸ ὄχημα,¹³ οἱ καὶ μεταθέντες αὐτὸν ἐπὶ τὴν καρούχαν, ἔπειθον παρακαθεζόμενοι καὶ λέγοντες· τί γὰρ κακόν ἐστιν εἰπεῖν, κύριος¹⁴ Καῖσαρ, καὶ ἐπιθῦσαι, καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα, καὶ διασωῆσθαι;¹⁵ Ὁ δὲ τὰ μὲν πρῶτα οὐκ ἀπεκρίνατο αὐτοῖς· ἐπιμενόντων δὲ αὐτῶν, ἔφη· οὐ μέλλω ποιεῖν, ὃ συμβουλευέτέ μοι.¹⁶ Οἱ δὲ ἀποτυχόντες τοῦ πείσαι αὐτὸν, δεινὰ ῥήματα ἔλεγον αὐτῷ, καὶ μετὰ σπουδῆς καθήρουν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὀχήματος,¹⁷ ὡς καὶ κατίοντα ἀπὸ τῆς καρούχας ἀποσυρῆναι τὸ ἀντικνήμιον. Καὶ μὴ ἐπιστροφείς ὡς οὐδὲν πεπονθῶς, προθύμως μετὰ σπουδῆς ἐπορεύετο, ἀγόμενος εἰς τὸ στάδιον, θορόβου τηλικούτου ὄντος ἐν τῷ σταδίῳ, ὡς μηδὲ ἀκουσθῆναι τινα δύνασθαι.

IX. Polycarpus Christo Domino suo non maledicit.

Τῷ δὲ Πολυκάρῳ, εἰσιόντι εἰς τὸ στάδιον, φωνὴ ἐξ οὐρανοῦ ἐγένετο· ἴσχυε καὶ ἀνδρῆζον, Πολύκαρπε.¹⁸ Καὶ τὸν μὲν εἰπόντα οὐδεὶς εἶδεν, τὴν δὲ φωνὴν τῶν ἡμετέρων οἱ παρόντες ἤκουσαν. Καὶ [λοιπὸν]¹⁹ προσαχθέντος αὐτοῦ, θύρυβος ἦν μέγας ἀκουσάντων, ὅτι Πολύκαρπος συνελήφθη. Λοιπὸν προσαχθέντα αὐτὸν ἀνηγάτα ὁ ἀνθύπατος, εἰ αὐτὸς εἶη Πολύκαρπος. Τοῦ δὲ ὁμολογοῦντος, ἔπειθεν ἀρνεῖσθαι, λέγων· αἰδέσθητί σου τὴν ἡλικίαν,²⁰ καὶ ἕτερα τούτοις ἀκόλουθα, ὡς

2) Hanc lectionem Usseus ex Eusebii scriptura ἐπελθόντες (H. E. IV, 15.) Smitho probante commendavit; συναπελθόντες vulg.

3) ἐν ap. Iac. accessit ex Vind.

4) Cf. Mauth. 6, 10. Act. 21, 14.

5) Ita Codd. Vind. Paris. Barocc. p. κυρίου vulg.

6) Sic Iacobsonus e Codd. Vind. et Paris. Vulg. ἀκούσας οὖν τοὺς παρόντας.

7) Ita Cod. Paris., lectio vulg. εὐσταθές, τινές ἔλεγον· ἢ τοσαύτη

latronem proficiscentes.⁴ Et sub vespertinum tempus advenientes, illum in superiori cubiculo parvae cuiusdam domus discumbentem invenerunt; unde in aliud praedium abire poterat, sed noluit, dicens: ,fiat voluntas Dei.⁵ Cum vero eos adstantes audisset ac descendisset, cum eis collocutus est, mirantibus iis, qui aderant, aetatem eius et constantiam, quodque ipsi tanto studio usi fuerint ad huiusmodi virum senem comprehendendum. Statim nunc illa hora iis cibum et potum apponi iussit, quantum vellent; petiit autem ab illis, ut ipsi darent horae spatium ad libere orandum. Quod cum concessissent, stans orabat, plenus gratia Dei; adeo ut per duas horas tacere non posset, ac obstupescerent auditores, multosque eorum poeniteret, quod adversus senem, Deo tantopere gratum, venissent.

VIII. Polycarpus in urbem ducitur.

Cum autem precationem finiisset, in qua mentionem fecerat omnium qui aliquando cum ipso congressi fuerant, parvorum quidem et magnorum, clarorum et obscurorum, totiusque per orbem terrarum catholicae ecclesiae; cumque hora proficiscendi venisset, asino eum imponentes, in urbem duxerunt die magni sabbati. Et occurrit ei Herodes irenarcha, ac pater eius Nicetas, curru vecti, qui et eum in carrucam suam transporterunt, assidentesque hortabantur, dicentes: ,quid enim mali est, dicere dominus Caesar, et sacrificare atque ita salvum evadere?⁶ Ille autem primum quidem eis non respondit; sed cum instarent, dixit: ,facturus non sum, quod suadetis mihi.⁷ Tum illi, frustrati spe spectandi eum, contumeliosa ei verba dixerunt, et cum vehementia deiecerunt eum e curru, adeo, ut e carruca exiens tibiam distraheret. Sed nequaquam commotus, et quasi nihil mali passus esset, alacriter et propere pergebat, ductus ad stadium. Tantus vero erat in stadio tumultus, ut nemo posset audiri.

IX. Polycarpus Christo Domino suo non maledicit.

Polycarpo autem, intranti in stadium, vox e coelo contigit: ,fortis esto et viriliter age, Polycarpe!⁸ Et eum quidem, qui vocem emisit, nemo vidit; vocem autem ii audierunt, qui ex nostris praesentes erant. Ceterum introducto illo magnus erat tumultus eorum, qui Polycarpum comprehensum esse audierunt. De cetero adductum eum interrogavit proconsul, an ipse esset Polycarpus. Cumque annueret, hortabatur ille, ut negaret, dicens: ,reverere aetatem tuam,⁹ aliaque his consentanea quae

σπουδῆ, ἡ τοῦ συλληφθῆναι τοιοῦτον
πρεσβύτην ἄνδρα ἦν;

Cap. VIII. 1) Sic Codd. Viud., Paris., Barocc. p. *πὸρὲ* vulg.

2) Vulgo dies sabbati intelligitur, qui Paschatis solemnia praecedebat. Attamen Orsi Ist. lib. 4. §. 4. adnotat: Secondo i calcoli più sicuri il martirio di s. Polycarpo seguì li 23 febbraio; né si può

render ragione di questo sabbato grande, che non è certo il sabbato santo.

3) ἐπὶ τὸ ὄχημα glossema esse videtur. *Iac.*

4) Codices omnes habent κύριος Editi. κύριε. *Iac.*

5) ἀπὸ τοῦ ὀχλήματος *Iac.* glossema esse putat.

Cap. IX. 1) Voc. [λοιπὸν] uncinis segregavit *Iac.*

ἔθος αὐτοῖς λέγειν.² ὄμοσον τὴν Καίσαρος τύχην, μετανόησον, εἰπέ· αἶρε τοὺς ἀθέτους.³ Ὁ δὲ Πολύκαρπος ἐμβριθεῖ τῷ προσώπῳ εἰς παντα τὸν ὄχλον τῶν ἐν τῷ σταδίῳ ἀνόμων ἔθνῶν ἐμβλέψας, καὶ ἐπισείσας αὐτοῖς τὴν χεῖρα, στενάξας τε καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, εἶπεν· αἶρε τοὺς ἀθέτους.⁴ Ἐγκειμένου δὲ τοῦ ἀνθυπάτου καὶ λέγοντος· ὄμοσον, καὶ ἀπολύω σε, λοιδορήσον τὸν Χριστόν· ὁ Πολύκαρπος ἔφη· ὀδοῖσθαι καὶ ἕξ ἔτη ἔγω δουλεύων αὐτῷ, καὶ οὐδὲν με ἠδίκησεν· καὶ πῶς δύναμαι βλασφημηῆσαι τὸν βασιλέα μου, τὸν σῶσαντά με;

X. Polycarpus se Christianum profiteetur, et de Christo loqui vult.

Ἐπιμένοντος δὲ πάλιν αὐτοῦ καὶ λέγοντος· ὄμοσον τὴν Καίσαρος τύχην, ἀπεκρίνατο· εἰ κενοδοξεῖς, ἵνα ὄμοσω τὴν Καίσαρος τύχην, ὡς σὺ λέγεις, προσποιεῖ⁵ δὲ ἀγνοεῖν με, τίς εἰμι· μετὰ παρρησίας ἀκουε, Χριστιανός εἰμι. Εἰ δὲ μαθεῖν θέλεις τὸν τοῦ Χριστιανισμοῦ λόγον, ὁδὸς ἡμέραν, καὶ ἀκουσον.⁶ Ὁ ἀνθύπατος ἔφη· πείσῃ⁷ τὸν δήμον. Ὁ δὲ Πολύκαρπος εἶπεν· σὲ μὲν καὶ λόγου ἤξιωσα· δεδιδάγμεθα γὰρ ἀρχαῖς⁸ καὶ ἐξουσίας ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμέναις τιμὴν κατὰ τὸ προσήκον, τὴν μὴ βιάπτουσαν ἡμᾶς, ἀπονέμειν· ἐκείνους δὲ οὐχ ἡγοῦμαι ἀξίους, τοῦ ἀπολογεῖσθαι αὐτοῖς.

XI. Nec desitatum, nec ignis minae Polycarpum perterrent.

Ὁ δὲ ἀνθύπατος πρὸς αὐτὸν εἶπε· θηρία ἔγω, τοῖτοίς σε παραβαλῶ, ἂν μὴ μετανόησῃς.⁹ Ὁ δὲ εἶπεν· κάλει, ἀμετάθετος γὰρ ἡμῖν ἢ ἀπὸ τῶν κρειττόνων ἐπὶ τὰ χεῖρα μετανοεῖν· καλὸν δὲ μετατιθεσθαι με ἀπὸ τῶν χαλεπῶν ἐπὶ τὰ δίκαια.¹⁰ Ὁ δὲ πάλιν πρὸς αὐτόν· πυρὶ σε ποιῶ δαπανηθῆναι, εἰ τῶν θηρίων καταφρονεῖς, ἂν μὴ μετανόησῃς.¹¹ Ὁ δὲ Πολύκαρπος· πῦρ ἀπειλεῖς τὸ πρὸς ἄραν καιόμενον, καὶ μετ' ὀλίγον σβεννύμενον· ἀγνοεῖς γὰρ τὸ τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ αἰώνιου κολάσεως τοῖς ἀσεβεῖσι τηρούμενον πῦρ.¹² Ἀλλὰ τί βραδύνεις; Φέρε, ὃ βούλει.¹³

XII. Polycarpus ad rogum damnatur.

Ταῦτα δὲ καὶ ἄλλα πλείονα λέγων, θάρσους καὶ χαρᾶς ἐνεπέμπλατο, καὶ τὸ πρόσθετον αὐτοῦ χάριτος ἐπληροῦτο, ὥστε οὐ μόνον μὴ συμπεσεῖν, ταραχθέντα¹⁴ ὑπὸ τῶν λεγομένων πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ τοῖνατιον τὸν ἀνθύπατον ἐκστῆναι, πέμψαι τε τὸν ἑαυτοῦ κήρυκα, ἐν μέσῳ τῷ σταδίῳ κηρύξαι τρίτον· Πολύκαρπος ἀμολόγησεν ἑαυτὸν Χριστιανὸν εἶναι.¹⁵ Τοῦτου λεχθέντος ὑπὸ τοῦ κήρυκος, ἅπαν τὸ πλῆθος ἔθνῶν τε καὶ Ἰουδαίων τῶν τὴν Σμύρναν κατοικούντων, ἀκατασχέτῳ θυμῷ καὶ μεγάλῃ φωνῇ ἐπεβόα· οὗτός ἐστιν ὁ τῆς ἀσεβείας¹⁶ διδάσκαλος, ὁ πατὴρ τῶν Χριστιανῶν, ὧν ἡμετέρων θεῶν καθαιρέτης, ὁ πολλοὺς διδάσκων μὴ θύειν, μηδὲ προσκυνεῖν τοῖς θεοῖς.¹⁷ Ταῦτα λέ-

2) Ita Vind., ὡς ἔστιν αὐτοῖς ἔθος λέγειν Paris., ὡς ἔθος αὐτοῖς λέγων Barocc. Ap. Euseb. ἢ σύνθηδες αὐτοῖς ἔστι λέγειν. Lectio vulg. λέγων.

3) I. e. Christianos. Cfr. Chrysost. 46. in Act. Apost.

4) Vox alio certe sensu, quam ante Polycarpo intellecta atque prolata. Ac mihi quidem eos significare videtur, qui Dii non sunt.

Cap. X. 1) Ita Codd. Barocc. et Vind., Cod. Paris. προσποιεῖ. Infra c.

isti proferre solent: iura per fortunam Caesaris, resipisce, conclama: tolle impios.' Tunc Polycarpus gravi ac severo vultu turbam omnem sceleratorum, qui in stadio erant, gentilium contuens, manumque in eos porrigens, simulque gemens ac coelum suspiciens dixit: tolle impios.' Urgente vero proconsule atque dicente: iura, et dimitto te, maledic Christo,' Polycarpus respondit: octoginta et sex anni sunt, ex quo servio ei, nec me ulla affecit iniuria; et quomodo possim maledicere regi meo, qui salvum me fecit?'

X. *Polycarpus se Christianum profletur, et de Christo loqui vult.*

Urgente rursus illo et dicente: iura per fortunam Caesaris,' respondit: si vanam ex eo quaeris gloriam, ut ego per Caesaris fortunam, ut tu ais, iurem, simulas autem nescire quis sim, palam audi: Christianus sum. Si vero christianae doctrinae rationem vis discere, da diei spatium et audi.' Proconsul dixit: persuadee populo.' Polycarpus respondit: te quidem sermone dignum puto; edocti enim sumus, principibus et potestatibus, a Deo ordinatis, prout decet, honorem nobis non nocentem deferre; illos vero indignos puto, quibus rationem reddam.

XI. *Nec bestiarum, nec ignis minae Polycarpum perterrent.*

At proconsul ad ipsum dixit: bestias habeo; his te obiciam, nisi convertaris.' Ipse vero respondit: arcesse eas, nos enim mutari non possumus conversione a melioribus ad deteriora; bonum autem est, me a malis ad iusta transire.' Rursus iste ad Polycarpum: quandoquidem bestias spernis, igni te tradam consumendum; nisi sententiam mutes.' Cui Polycarpus: ignem minaris, qui ad horae spatium ardet, ac paulo post exstinguitur; ignoras enim illum futuri iudicii et aeternae poenae ignem, qui impiis reservatur. Verum quid moraris? Profer, quodcumque volueris.'

XII. *Polycarpus ad rogum damnatur.*

Haec vero atque alia plura cum diceret, fiducia et gaudio replebatur, illiusque vultus plenus gratiae erat, adeo, ut non solum non concideret, iis quae ad eum dicta essent territus; sed contra proconsul staperet, suumque mitteret praekonem ter in medio stadio proclamaturum: Polycarpus confessus est, Christianum se esse.' Quod ubi pronuntiasset praeco, universa multitudo gentilium ac Iudaeorum, qui Smyrnam incolabant, effrenata ira et magna voce conclamabat: hic impietatis est praecceptor, pater Christianorum, Deorum nostrorum eversor, qui multos docet, ne sacrificent, neve Deos adorent.' Haec dicentes clamabant rogabant-

11. ὁ βούλει. Male in libb. impr. προσποιεῖς. Apud Euseb. προσποιούμενος ἀγνοεῖν ὅστις εἶμι. Iac.

2) I. e. audire te volo, si a populo prolationem supplicii poteris impetrare. Neandro proconsul Ignatium servare voluisse videtur. Vide eius Historiam eccl. I. 1. p. 189. H. (ed. IV.)

3) Cfr. Rom. 13, 1. 7. Tit. 3, 1.

Cap. XI. 1) Ὁ ἅγιος Πολύκαρπος λέγει Vind.

2) Sc. aut bestias, aut ignem.

Cap. XII. 1) Sic Barocc. Euseb., παραδέχτος Vind. Paris.

2) Pro ἀσβελας restituendum esse ἄσλας, Eusebii, Rufini et veteris Interpretis consentiens hic evincit auctoritas. Usser.

γοντες ἐπεβόων καὶ ἠρώτων τὸν Ἀσιάρχην³ Φίλιππον, ἵνα ἐπαρῆ τῷ Πολυκάρπῳ λέοντα. Ὁ δὲ Φίλιππος ἔφη, μὴ εἶναι ἐξόν αὐτῷ, ἐπειδὴ πεπληρώκει⁴ τὰ κνηγέσια. Τότε ἔδοξεν αὐτοῖς ὁμοθυμαδὸν ἐπιβοῆσαι, ὥστε τὸν Πολυκάρπον ζῶντα⁵ κατακαυθῆναι. Ἔδει γὰρ τὸ τῆς φανερωθείσης ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου ὀπτασίας πληρωθῆναι, ὅτε ἰδῶν αὐτὸ καίόμενον προσευχόμενος, εἶπεν ἐπιστραφεὶς τοῖς σὺν αὐτῷ πιστοῖς προφητικῶς· δεῖ με ζῶντα κατακαυθῆναι.⁶

XIII. Rogus extruitur.

Ταῦτα οὖν μετὰ τοσούτου τάχους ἐγίνετο, θάπτον τοῦ λεχθῆναι, τῶν ὄχλων παραρρήμα συναγόντων ἕκ τε τῶν ἐργαστηρίων καὶ βαλασιῶν ἔξυλα καὶ φρυγανα⁷· μάλιστα Ἰουδαίων προθυμίας, ὡς ἔθος αὐτοῖς, εἰς ταῦτα ὑποουρούντων. Ὅτε δὲ ἡ πυρκαϊὰ ἠτοιμασμένη, ἀποθέμενος ἑαυτῷ πάντα τὰ ἱμάτια, καὶ λύσας τὴν ζώνην αὐτοῦ, ἐπειρᾶτο καὶ ὑπολύειν ἑαυτὸν· μὴ πρότερον τοῦτο ποιῶν, διὰ τὸ αἰεὶ ἕκαστον τῶν πιστῶν σπουδάζειν, ὅστις τάχιον τοῦ χρωτός αὐτοῦ ἄψεται· παντὶ γὰρ καλῷ, ἀγαθῆς ἔνεκεν πολιτείας, καὶ πρὸ τῆς μαρτυρίας ἐκεκόσμητο. Εὐθέως οὖν αὐτῷ περιετίθειτο τὰ πρὸς τὴν πυρᾶν ἠρμοσμένα ὄργανα. Μελλόντων δὲ αὐτῶν καὶ προσηλοῦν,⁸ εἶπεν· ἄφετέ με οὕτως· ὁ γὰρ δούς μοι ὑπομείναι τὸ πῦρ, δώσει καὶ χωρὶς τῆς ὑμετέρας ἕκ τῶν ἤλων ἀσφαλείας, ἀσάλευτον ἐπιμείναι τῇ πυρᾷ.⁹

XIV. Polycarpi precatio.

Οἱ δὲ οὐ καθήλωσαν μὲν, ἔδησαν δὲ αὐτόν. Ὁ δὲ ὀπίσω τας χεῖρας ποιήσας καὶ προσδεθείς, ὥσπερ κριὸς ἐπίσημος¹ ἕκ μεγάλου ποιμνίου εἰς προσφορὰν ὀλοκάρπωμα² δεκτὸν τῷ Θεῷ ἠτοιμασμένος, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, εἶπε· κύριε ὁ Θεός, ὁ παντοκράτωρ, ὁ τοῦ ἀγαπητοῦ καὶ εὐλογητοῦ παιδός σου Ἰησοῦ Χριστοῦ πατῆρ, δι' οὗ τὴν περὶ σοῦ ἐπίγνωσιν εἰλήφαμεν, ὁ Θεὸς ἀγγέλων καὶ δυνάμεων, καὶ πάσης τῆς κτίσεως, καὶ παντός τοῦ γένους τῶν δικαίων, οἱ ζῶσιν ἐνώπιόν σου· εὐλογῶ σε, ὅτι ἤξιωσάς με τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας ταύτης, τοῦ λαβεῖν με μέρος ἐν ἀριθμῷ τῶν μαρτύρων σου, ἐν τῷ ποτηρίῳ³ τοῦ Χριστοῦ σου, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς αἰωνίου, ψυχῆς τε καὶ σώματος, ἐν ἀφθαρσίᾳ πνεύματος ἁγίου· ἐν οἷς προσδεχθεῖην ἐνώπιόν σο ὑσήμερον ἐν θυσίᾳ πίονι καὶ προσδεκτῇ, καθὼς προητοίμασας καὶ προεφάνερωσας καὶ ἐπλήρωσας,⁴ ὁ ἀψευδῆς καὶ ἀληθινὸς Θεός. Διὰ τοῦτο καὶ περὶ πάντων αἰνῶ σε, εὐλογῶ σε, δοξάζω σε, σὺν τῷ αἰωνίῳ καὶ ἔπουρανίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ, ἀγαπητῷ σου παιδί· μεθ' οὗ σοὶ καὶ πνεύματι ἁγίῳ ἡ δόξα,⁵ καὶ νῦν καὶ εἰς τοὺς μέλλοντας αἰῶνας. Ἀμήν.⁶

3) *Asiarchae* erant, qui ludos sacros in honorem Deorum pro salute provinciae suae statis temporibus procurabant. Quod vero spectacula, quae ab illis dabantur, sacra erant, inde *sacerdotes* sunt appellati. *Mader*. Valde onerosum erat hoc sacerdotium, atque idcirco non nisi opulentiores ad id gerendum eligebantur. Hinc est, quod Strabo observat, *Asiarchas* fere ex *Trallianis* desumptos fuisse,

propterea quod eius urbis cives totius Asiae opulentissimi essent. *Vales*. Idem iste Philippus infra c. 21. ἀρχιερέως *Τραλλιανός* appellatur. *Iac*.

4) Ita Codices, teste *Iacobsono*, omissio augmento plusquamperfecti, quod saepius fieri testatur *Winer* *Gramm.* §. 12. N. 8. p. 69. ed. IV. H.

5) *E Codd. Vind. et Paris.* reposui ζῶντα, quam vocem *Eusebii*, *Ruffini*, et *Int. Vet.*

διὰ τοῦ αἰωνίου ἀρχιερέως Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀγαπητοῦ
μεθ' σοὶ σὺν αὐτῷ ἐν πνεύματι ἁγίῳ δόξα

que Philippum Asiarcham, ut leonem adversus Polycarpum emitteret. At Philippus id sibi licere negavit, quia ludum bestiarium iam explevisset. Tunc placuit illis, uno consensu clamare, ut Polycarpus vivus combureretur. Necesse enim erat, ut visio illa de cervicali impleretur, quae ei ostensa fuerat, cum inter orandum illud ardens videret, et conversus ad fideles adstantes propheticè diceret: ‚oportet me vivum comburi.‘

XIII. Rogus exstruitur.

Haec porro citius peracta sunt quam pronuntiata, cuncta plebe confestim ex officinis ac balneis ligna et sarmenta congerente; praecipue Iudaeis alacri animo, ut solent, ad ista iuvantibus. Cum autem rogos apparatus esset, Polycarpus sibi detractis omnibus vestimentis et cingulo soluto, conabatur etiam se excalceare; quod prius non faciebat, quia semper cuncti fideles contendebant, quisnam celerius corpus eius tangeret; omni enim bono propter sanctos mores suos ille etiam ante martyrium ornatus erat. Illico nunc ille omnibus instrumentis circumdabatur, quae pro rogo parata erant. Cum vero et clavis ipsum affigere vellent, dixit: ‚sinite me sic; qui enim mihi dat ignem pati, dabit et sine vestra ex clavis cautione, immotum in pyra permanere.‘

XIV. Polycarpi precatio.

Illi ergo non quidem clavis defixerunt, sed ligaverunt eum. Hic vero manibus in tergum reiectis ac vinculus, tanquam aries insignis ex magno grege ad oblationem, victima acceptabilis Deo praeparata, coelum intuitus dixit: ‚Domine Deus omnipotens, pater dilecti ac benedicti filii tui Iesu Christi, per quem tui notitiam accepimus, Deus angelorum et virtutum, ac universae creaturae, totiusque generis iustorum in conspectu tuo viventium, benedico tibi, quoniam me hac die atque hac hora dignatus es, ut partem acciperem in numero martyrum tuorum, in calice Christi tui, ad resurrectionem in vitam aeternam, animae et corporis, in incorruptione per Spiritum sanctum; inter quos utinam suscipiar hodie coram te in sacrificio pingui et accepto, quemadmodum praeparasti et mihi praemonstrasti et nunc adimplevisti, Deus, mendacii nescius ac verax. Quapropter de omnibus laudo te, benedico tibi, glorifico te, cum sempiterno et coelesti Iesu Christo, dilecto tuo filio, cum quo tibi et Spiritui sancto gloria, et nunc et in futura secula. Amen.‘

auctoritate freti, hic esse legendum monuerunt Usserius et Smithus. Cod. B. a. r. o. c. c. Πολύκαρπον ἐπιβοῆσαι κατακαυθῆναι. Pro κατακαυθῆναι Eusebius κατακαῖναι. Iac.

Cap. XIII. 1) ἐν παντί Euseb.

2) Non videntur haec ita intelligenda, quasi Polycarpi manus clavis transfixuri essent, et palo adfixuri; non fuisset enim haec exigua pars supplicii [quam carnifices non remisissent]. Crediderim ergo, catenas, quibus revinctae erant ad ter-

gum manus, palo clavis adfixas fuisse, ne moverentur. Cler.

Cap. XIV. 1) In Martyrio Ignat. c. 2. ὡσπερ κριδὸς ἐπίσημος, ἀγέλης καλῆς ἡγούμενος.

2) A graecis Interpretibus Hebraeorum כֶּבֶד non per ὀλοκαύτωμα solum redditur, sed interdum etiam per ὀλοκάφρωμα, ut Lev. 1, 14, 16, 24. Usser.

3) Matth. 20, 22, 26, 39. Marc. 10, 38.

4) Patefecerat enim ei Deus fore, ut Christi causa combureretur, quod nunc impletum videbat. Cler.

XV. *Polycarpus igne non laeditur.*

Ἀναπέμψαντος δὲ αὐτοῦ τὸ Ἄμην, καὶ πληρώσαντος τὴν εὐχὴν, οἱ τοῦ πυρὸς ἄνθρωποι ἐξῆψαν τὸ πῦρ. Μεγάλῃς δὲ ἐκλαμψάσης φλογὸς, θαῦμα μέγα εἶδομεν, οἷς ἰδεῖν ἐδόθη· οἱ καὶ ἐτηρήθημεν, εἰς τὸ ἀναγαγεῖν τοὺς λοιποὺς τὰ γενόμενα. Τὸ γὰρ πῦρ¹ καμάρως εἶδος ποιῆσαν, ὡσπερ ὀδὸν πλοίου ὑπὸ πνεύματος πληρουμένη, κύκλῳ περιετέλεισε τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος· καὶ ἦν μέσον οὐχ ὡς σὰρξ καιομένη, ἀλλ' ὡς ἄρτος ὀπτάμενος, ἢ ὡς χρυσὸς καὶ ἄργυρος ἐν καμίνῳ πυρούμενος. Καὶ γὰρ εὐδίας² τοσαύτης ἀντελαβόμεθα, ὡς λιβάνωτοῦ πνέοντος, ἢ ἄλλου τινὸς τῶν τιμίων ἀρωμάτων.

XVI. *Polycarpus pugione transfigitur.*

Πέρασ οὖν ἰδόντες οἱ ἄνομοι, οὐ δυνάμενον αὐτοῦ τὸ σῶμα ὑπὸ τοῦ πυρὸς δαπανηθῆναι, ἐκέλευσαν προσελθόντα αὐτῷ κομφέκτορα¹ παραβῦσαι ξιφίδιον. Καὶ τοῦτο ποιήσαντος, ἐξῆλθε περιστέρα² καὶ πλήθος αἵματος, ὥστε κατασβεῖσαι τὸ πῦρ, καὶ θαυμάσαι πάντα τὸν ὄχλον, εἰ τοσαύτη τις διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀπίστων καὶ τῶν ἐκλεκτῶν· ὧν εἰς καὶ οὗτος γέγονε³ ὁ θαυμασιώτατος μάρτυς Πολύκαρπος, ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις διδάσκαλος ἀποστολικὸς καὶ προφητικὸς γενόμενος, ἐπίσκοπός τε τῆς ἐν Σμύρνῃ καθολικῆς ἐκκλησίας. Πᾶν γὰρ ῥῆμα, ὃ ἐξαφῆκεν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἐτελειώθη καὶ τελειώθησεται.

XVII. *Polycarpi corpus Christianis non traditur.*

Ὁ δὲ ἀντίζηλος καὶ βάσκανος καὶ πονηρὸς, ὁ ἀντικείμενος¹ τῷ γένει τῶν δικαίων, ἰδὼν τό τε μέγεθος αὐτοῦ τῆς μαρτυρίας, καὶ τὴν ἀπ' ἀρχῆς ἀνεπίληπτον πολιτείαν, ἐστεφανωμένον τε τῷ τῆς ἀφθαρσίας στεφάνῳ, καὶ βραβεῖον ἀναντιδῆτον ἀπειρηγεμένον, ἐπετηδευσεν, ὡς μὴδὲ τὸ λείψανον αὐτοῦ ὑφ' ἡμῶν ληφθῆναι,² καίτερ πολλῶν ἐπιθυμούντων τοῦτο ποιῆσαι, καὶ κοινωῆσαι τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ σαρκί. Ἐπέβαλε γοῦν Νικήτην τὸν τοῦ Ἡρώδου πατέρα, ἀδελφὸν δὲ Ἀλκῆς,³ ἐντυχεῖν τῷ ἄρχοντι, ὥστε μὴ δοῦναι αὐτοῦ τὸ σῶμα ταφῇ⁴ μὴ, φησὶν, ἀφέντες τὸν ἐσταυρωμένον, τοῦτον ἄρξωνται σέβασθαι.⁵ Καὶ ταῦτα εἰπόν, ὑποβαλλόντων καὶ ἐνισχυόντων τῶν Ἰουδαίων, οἱ καὶ ἐτήρησαν,

Cap. XV. 1) Quod ignis forniciis praeuens speciem steterit, id causis physicis tribui posse censet Dalrympleus. *Iac.*

3) Ita scriptor asceticus loquitur suis ipsis affectibus plus consentaneum, quam physicae. Aliter quidem Iacobsono videtur scribenti: Existisse quidem fragrantiam affirmant Smyrnaei; e corpore autem Polycarpi eam effluxisse non dicunt. Neque mirum, uti monuerunt tum Iortinus tum Dalrympleus, quum sarmata e balneis, officinis, ergasteriisque raptim comportata fuerant, si ligna nonnulla interessent odorata et aromatica.

Cap. XVI. 1) Confectores = qui be-

stias in amphitheatro conficiebant; si quando enim bestiae efferatae stragem populo minarentur, ii immitterantur, qui eas conficerent et occiderent. *Iac.*

2) De hac columba ne verbum quidem legitur apud Eusebium, Rufinum et Nicephorum; quo fit, ut falsa a multis lectio Codicum sit putata. Moynius pro *περιστέρα* coniecit *ἐπ' ἀριστερά* = *a sinistra*. Ipsi accesserunt complures viri docti. Ruchatus scribendum censuit *περὶ στέργα*, Editor Bibliothecae Bremensis Cl. III. p. 429. coniecit *περὶ στέργου* vel *περὶ στέργων*. Heumannus in Exam. *fabulae de columba et Polycarpi rogo* evo-

XV. *Polycarpus igne non laeditur.*

Et postquam ‚Amen‘ emisisset, precationemque complevisset, ministri ignis ignem accenderunt. Cum vero ingens flamma emicasset, grande miraculum vidimus, nos, quibus illud spectare concessum fuit, qui et ideo reservati sumus, ut aliis, quae contigerunt, annuntiaremus. Ignis enim fornicis speciem praebens, tanquam navis velum a vento repletum, in circulo corpus martyris circumdedit; quod, in medio positum, non ut caro assa videbatur, sed veluti panis coctus, vel sicut aurum et argentum in fornace candens. Tantam autem nos percepimus suavitatem odoris, ac si thus aut aliud quoddam pretiosorum aromatum oluisset.

XVI. *Polycarpus pugione transfigitur.*

Tandem igitur cernentes improbi, corpus eius ab igne non posse consumi, iusserunt confectorem propius accedere pugioneque eum transfigere. Quod cum ille fecisset, evolavit columba, et effluxit tanta sanguinis copia, ut ignem exstingeret, utque universa plebs miraretur, tantum esse discrimen inter infideles et electos; quorum unus hic fuit maxime admirandus martyr Polycarpus, qui nostris temporibus apostolicus et propheticus doctor exstitit, atque catholicae ecclesiae Smyrnae episcopus. Omne enim verbum, quod ore suo emisit, aut impletum est aut implebitur.

XVII. *Polycarpi corpus Christianis non traditur.*

Sed cum aemulus ille et invidus et malus, iustorumque generi adversus, insigne illius martyrium cerneret, moresque ab ineunte aetate irreprensos, et eum corona immortalitatis coronatum, praemiumque sine controversia reportantem; operam dedit, ne reliquiae eius a nobis auferrentur, quamvis multi id facere et sancto illius corpore participes fieri cuperent. Suggestit ergo diabolus Nicetae, Herodis patri, fratri autem Alces, adire proconsulem, ne corpus illius ad sepeliendum traderet: ‚ne,‘ inquit, ‚relicto crucifixo, hunc colere incipiant.‘ Atque haec dicebant, suggerentibus et instantibus Iudaeis, qui quoque observaverant nos, ex

lante statuit, monachos hoc prodigio Acta nostra auxisse. Mihi quidem longe verisimilius videtur, lectorem quempiam in animo habuisse, ad oram Codicis notare locum epistolae, ubi animam suam efflavit b. Polycarpus; ideoque, mori ecclesiae veteris obsecutum, vocem *περιστέρα* margini adscripsisse, qua scilicet significaret, animam b. Martyris illo temporis momento e corpore liberatam, sub columbae specie ad coelum evolasse. Columbarum enim imagines etiam Christianorum sepulchris frequenter exsculptae sunt. Iac. Addidit ad haec H. ed. IV. Imago columbae apud veteres signum erat animae e corpore migrantis et in epitaphiis etc. saepe depingebatur, quo factum ut temporum progressu de multis Martyribus

fama divulgaretur, ipsorum animos sub specie columbarum e corporibus mortuis evolasse. Cf. Döllinger, Hippol. 1853. p. 63. Nolte coni. *ἔξηλθε περίπτερα αἵματος κατὰ πλῆθος* = *scintillarum instar sanguis spargebatur versus multitudinem*. Cf. Cant. Cantic. 8, 6.

3) Ita Iacobsonus e Codicibus. Plusquamperf. sine augmento ut supra c. 12. Vulg. *γέγονεν*.

Cap. XVII. 1) Cfr. Clem. Rom. I. Ep. ad Cor. c. 51.

2) *ληφθῆναι* Vind. Paris., *ληφθῆναι* vulg. ante Iac. Cfr. Mart. Ign. c. 6.

3) *Alcen* quandam salutal Ign. Ep. ad Smyrn. c. 13., ad Polyc. c. 8. Proconsulem more suo Archontem appellat.

μελλόντων ἡμῶν ἐκ τοῦ πυρὸς λαμβάνειν· ἀγνοοῦντες, ὅτι οὔτε τὸν Χριστὸν ποτε καταλιπεῖν δυνησόμεθα, τὸν ὑπὲρ τῆς τοῦ παντὸς κόσμου τῶν σωζομένων σωτηρίας παθόντα [ἄμωμον ὑπὲρ ἀμαρτωλῶν],⁴ οὔτε ἕτερον τινα σέβασθαι. Τοῦτον μὲν γὰρ υἷὸν ὄντα τοῦ Θεοῦ προσκυνοῦμεν· τοὺς δὲ μάρτυρας, ὡς μαθητὰς καὶ μιμητὰς τοῦ κυρίου, ἀγαπῶμεν ἀξίως, ἕνεκα εὐνοίας ἀνυπερβλήτου τῆς εἰς τὸν ἴδιον βασιλεῖα καὶ διδάσκαλον· ὧν γένοιτο καὶ ἡμᾶς συγκοινωνοὺς⁵ τε καὶ συμμαθητὰς γενέσθαι.

XVIII. *Polycarpi corpus comburitur. Reliquiae.*

Ἰδὼν οὖν ὁ [ἐκατόνταρχος]¹ κεντυρίων τῆν² τῶν Ἰουδαίων γενομένην φιλονεικίαν, θείς αὐτὸν ἐν μέσῳ τοῦ πυρὸς ἔκαυσεν. Οὕτω τε ἡμεῖς ὕστερον ἀνελόμενοι τὰ τιμιώτερα λίθων πολυτελῶν καὶ δοκιμώτερα ὑπὲρ χρυσοῦ ὅσα αὐτοῦ, ἀπεθέμεθα ὅπου καὶ ἀκόλουθον ἦν. Ἐνθα ὡς δυνατόν ἡμῖν συναγομένοις ἐν ἀγαλλιάσει καὶ χαρᾷ παρέξει ὁ κύριος ἐπιτελεῖν τὴν τοῦ μαρτυρίου αὐτοῦ ἡμέραν γενέθλιον, εἰς τὴν τῶν ἡθληκῶν μνήμην, καὶ τῶν μελλόντων ἀσκήσιν τε καὶ ἐτοιμασίαν.

XIX. *Laus Polycarpi martyris.*

Τοιαῦτα τὰ κατὰ τὸν μακάριον Πολύκαρπον, ὃς σὺν τοῖς ἀπὸ Φιλαδελφίας δωδέκατος ἐν Σμύρῃ μαρτυρήσας, μόνος ὑπὸ πάντων μνημονεύεται,³ ὥστε καὶ ὑπὸ τῶν ἔθνῶν ἐν παντὶ τόπῳ λαλεῖσθαι· οὐ μόνον διδάσκαλος γενόμενος ἐπίσημος, ἀλλὰ καὶ μάρτυς ἕξοχος, οὗ τὸ μαρτύριον πάντες ἐπιθυμοῦσιν μιμῆσθαι, κατὰ τὸ εὐαγγέλιον Χριστοῦ γενόμενον. Διὰ τῆς ὑπομονῆς γὰρ καταγωνισάμενος τὸν ἄδικον ἄρχοντα, καὶ οὕτως τὸν τῆς ἀφθαρσίας στέφανον ἀπολαβὼν σὺν τοῖς ἀποστόλοις καὶ πᾶσι δικαίοις ἀγαλλωμένος, δοξάζει τὸν Θεὸν καὶ πατέρα, καὶ εὐλογεῖ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν σωτήρα τῶν ψυχῶν ἡμῶν,⁴ καὶ κυβερνήτην τῶν σωμάτων ἡμῶν, καὶ ποιμένα τῆς κατὰ τὴν οἰκουμένην καθολικῆς ἐκκλησίας.⁴

XX. *Mittite hanc epistolam fratribus.*

Ἔμεις μὲν οὖν ἠξιώσατε διὰ πλειόνων δηλωθῆναι ὑμῖν τὰ γενομένα· ἡμεῖς δὲ κατὰ τὸ παρὸν ἐπὶ κεφαλαίῳ μεμνηνύκαμεν διὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν Μάρκου. Μαθόντες οὖν ταῦτα καὶ τοῖς ἐπέκεινα ἀδελφοῖς τὴν ἐπιστολὴν διαπέμψασθε,¹ ἵνα καὶ ἐκεῖνοι δοξάζωσιν τὸν κύριον, τὸν ἐκλογὰς ποιοῦντα ἀπὸ τῶν ἰδίων δούλων. Τῶν² δυναμένων πάντας ἡμᾶς εἰσαγαγεῖν ἐν τῇ αὐτοῦ χάριτι καὶ δωρεᾷ εἰς τὴν αἰώνιον αὐτοῦ βασιλείαν, διὰ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ τοῦ μονογενοῦς Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ ἡ δόξα, τιμὴ, κράτος, μεγαλοσύνη, εἰς αἰῶνας. Ἀμήν. Προσαγορεῦετε πάντας τοὺς ἁγίους. Ἐμᾶς οἱ σὺν ἡμῖν προσαγορεύουσιν, καὶ Εὐάρεστος, ὁ γραψάς, πανοικεῖ.

4) Parenthesis ista neque in Eusebio habetur, neque in Rufino, neque in vetere nostro Interprete. *Usser.* Interpolata fuisse videtur a librario quopiam, qui in animo habebat 1 Petr. 3, 18. *Iac.*

5) Ita *Iac.* ex *Cod. Paris.* et *Euseb.* *p. κοινωνοὺς* vulg.

Cap. XVIII. 1) *Cod. Vind.* vocem [ἐκατόνταρχος] non exhibet teste *Iac.*

2) τὴν accessit ex *Vind.*

Cap. XIX. 1) *Eusebium* habet δώδεκα. *Apud Eusebium Strothius* et *Heinichenius* exhibent δώδεκα τοῖς ἐν Σμύρῃ μαρτυρήσασιν. *Iac.*

igne eum extracturos; ignari, quod nec Christum, qui pro salute omnium, qui in toto mundo salvi fient, passus et [inculpatus pro peccatoribus], unquam derelinquere poterimus, neque alium quemquam colere. Illum enim utpote filium Dei adoramus; martyres vero tamquam Domini discipulos et imitatores merito diligimus, propter illorum eximiam erga regem ac magistrum suum benevolentiam; quorum utinam et nos fiamus consortes ac condiscipuli.

XVIII. *Polycarpi corpus comburitur. Reliquiae.*

Videns autem centurio a Iudaeis ortam contentionem, corpus in medio ignis positum exussit. Atque ita nos postea ossa illius gemmis pretiosissimis exquisitoria et super aurum probatiora tollentes, ubi decubat, deposuimus. Quo etiam loci nobis, ut fieri poterit, in exultatione et gaudio congregatis, Dominus praebebit, natalem martyrii eius diem celebrare, tum in memoriam eorum qui certamina pertulerunt, tum ut posteriori exercitati siut et parati [ad eadem sustinenda].

XIX. *Laus Polycarpi martyris.*

Haec de beato Polycarpo, qui cum iis, qui ex Philadelphia, duodecim Smyrnae martyrium est passus, sed solus ab omnibus celebratur, ita ut a gentilibus quoque locorum memoretur; qui non solum doctor insignis exstitit, sed etiam martyr eximius, cuius martyrium, evangelio Christi congruum, omnes imitari desiderant. Postquam enim sustinendo iniustum praesidem vicit, sicque immortalitatis coronam recepit, cum apostolis omnibusque iustis exultans, Deum ac patrem glorificat, et benedicit Domino nostro Iesu Christo, animarum nostrarum salvatori, et corporum nostrorum gubernatori, nec non pastori catholicae in toto orbe ecclesiae.

XX. *Mittite hanc epistolam fratribus.*

Vos quidem petieratis, ut cuncta, quae gesta sunt, fusius vobis exponerentur; nos vero impraesentiarum summam indicavimus per fratrem nostrum Marcum. Quae quidem cum legeritis, epistolam fratribus remotioribus transmittatis, ut et ipsi glorificent Dominum, qui ex suis famulis delectum facit. Ei, qui omnes nos gratia sua atque indulgentia in regnum suum aeternum potest inducere per unigenitum filium suum Iesum Christum, ipsi sit gloria, honor, imperium, maiestas, in secula. Amen! Salutate omnes sanctos. Vos, qui nobiscum sunt, salutant, et qui scripsit haec, Evarestus cum omni domo sua.

2) Apud Euseb. ὑπὸ πάντων μάλ-
λον μεημονεύεται.

3) Ἰησοῦν — ψυχῶν ἡμῶν e Cod.
Paris. restituit lac.

4) Post haec subiungit Cod. Vind. καὶ
τὸ πανάγιον καὶ ζωοποιὸν Πνεῦμα·
ἔθεν καὶ ἡμεῖς ἅπαντες τὸν μὲν
Χριστὸν προσκυνοῦμεν, ὡς υἱὸν ἀλη-
θινὸν ὄντα τοῦ Θεοῦ· τοὺς δὲ μάρ-
τυρας, ὡς μιμητὰς καὶ μαθητὰς τοῦ
Κυρίου ἀγαπᾶμεν ἀίως· ὡν γένητο

καὶ ἡμᾶς πάντας σύνκοινωνούς (sic;
συγκοι alia manus alio atramento ad
oram αὐτῶν γενέσθαι, καὶ ἐπιτυχίῳ
τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, σὺν Χρι-
στῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα
καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰ-
ῶνων. Ἀμήν. Caetera, usque ad finem
epist. non agnoscit Cod. Vind. Iac.

Cap. XX. 1) διαπέμψατε προπε-
suerunt Usserius et Smithus.

2) Cfr. Rom. 16, 25—27.

XXI. *Martyrii tempus.*

Μαρτυρεῖ δὲ ὁ μακάριος Πολύκαρπος μηνὸς Ξανθικοῦ¹ δευτέρᾳ ἰσταμένου, πρὸ ἑπτὰ καλανδῶν Μαΐων,² σαββάτῳ μεγάλῳ,³ ὥρα ὀγδόῃ.⁴ Συνελήφθη δὲ ὑπὸ Ἡρώδου, ἐπὶ ἀρχιερέως⁵ Φιλίππου Τραλλιανοῦ, ἀνθυπατευσοντος Στατίου⁶ Κοδράτου, βασιλευσόντος δὲ εἰς τὸν αἰῶνα Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ ἡ δόξα, τιμὴ, μεγαλοσύνη, θρόνος αἰώνιος, ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Ἀμήν.

XXII. *Salutatio. Epistolae transcriptores.*

Ἐφῶσθαι ὑμᾶς εὐχόμεθα, ἀδελφοί, στοιχοῦντας τῷ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον λόγῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ· μεθ' οὗ δόξα τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ καὶ ἁγίῳ πνεύματι, ἐπὶ σωτηρίᾳ τῇ τῶν ἁγίων ἐκλεκτῶν· καθὼς ἐμαρτυρήσεν ὁ μακάριος Πολύκαρπος, οὗ γένοιτο ἐν τῇ βασιλείᾳ Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὸς τὰ ἔτη εὐρεθῆναι ἡμᾶς.

Ταῦτα μετεγράψατο μὲν Γάιος,¹ ἐκ τῶν Εἰρηναίου, μαθητοῦ τοῦ Πολυκάριου, ὃς καὶ συνεπολιτεύσατο τῷ Εἰρηναίῳ. Ἐγὼ δὲ Σωκράτης ἐν Κορίνθῳ ἐκ τῶν Γαίου ἀντιγράφων ἔγραφα. Ἡ χάρις μετὰ πάντων.

Ἐγὼ δὲ πάλιν Πιόνιος ἐκ τοῦ προγεγραμμένου ἔγραφα, ἀναζητήσας αὐτὰ, κατὰ ἀποκάλυψιν φανερώσαντός μοι τοῦ μακαρίου² Πολυκάριου· καθὼς δηλώσω ἐν τῷ καθεξῆς· συναγαγὼν αὐτὰ ἤδη σχεδὸν ἐκ τοῦ χρόνου κεκηκῶτα, ἵνα καμὲ συναγάγῃ ὁ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ, εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν αὐτοῦ,³ ᾧ ἡ δόξα, σὺν πατρὶ καὶ ἁγίῳ πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Cap. XXI. 1) Smyrnaei a 25 die Martii Xanthicum suum inchoarunt. *Usser.* De chronologia huius capituli Hef. conferri vult Ideler, *Handb. der Chronol.* T. I. p. 419. 430.

2) Longe meliori Codice usus est Constantnopolitanus Chorographus, Siculorum Fastorum auctor, qui legit *Ἀπριλλίων*. Verum enim Polycarpi natalem in 26 Martii esse statuendum, et Asiani anni ratio et magni Sabbati cha-

racter evincit, licet apud Latinos 26 Ian., apud Graecos 23 Febr. celebretur. Ex quibus etiam characteribus manifeste deprehenditur, anno vulgaris aerae christianae 169, et imperii M. Aurelii nono passionem eius contigisse. *Usser.* Cui adstipulatur Pagi ad ann. 167 n. 3 et 4. Anni 161 rem agit Stieren, über d. Todesjahr Justins, in Illgenii *Zeitschr. f. d. histor. Theol.* 1842. fasc. I. p. 34. H.

3) Vid. supra c. 8.

XXI. *Martyrii tempus.*

Martyrium autem passus est beatus Polycarpus Xanthici mensis ineuntis die secundo, ante septimum Calendas Maias, magno sabbato, hora octava. Captus est autem ab Herode, sub pontifice Philippo Traliano, proconsule Statio Quadrato, regnante autem in secula Iesu Christo, cui sit gloria, honor, maiestas, thronus sempiternus, a generatione in generationem. Amen!

XXII. *Salutatio. Epistolas transcriptores.*

Optamus, fratres, vos valere ac incedere in evangelico sermone Iesu Christi; cum quo gloria sit Deo, et Patri et Spiritui sancto, ob sanctorum electorum salutem; quemadmodum beatus Polycarpus martyrium pertulit, ad cuius vestigia utinam inveniamur in regno Iesu Christi!

Atque haec ex codice Irenaei, discipuli Polycarpi, descripsit Caius, qui et ipse cum Irenaeo conversatus est. Ego vero Socrates Corinthi ex Caii exemplari haec descripsi. Gratia sit cum omnibus.

Et posthaec ego Pionius ex suprascriptis haec exaravi, postquam illa perquisivissem, et beatus Polycarpus ea per revelationem mihi manifestasset, ut in sequentibus declarabo. Collegi ea, propemodum ex temporis diuturnitate fatiscentia, ut me quoque cum electis suis in regnum suum coeleste colligat Dominus Iesus Christus, cui sit gloria cum Patre et Spiritu sancto, in secula seculorum. Amen!

4) I. e. ante meridiem; non enim de Romana, sed de Asiatica horas computandi ratione hic est sermo, eadem scilicet, qua nos hodie utimur. *Iac.*

5) *Idè* ex Paris. addit *Iac.*

6) Qui prius (c. 12.) ἀστιάρχης, nunc ἀρχιερέως appellatur. *Usser.*

7) Στρατιῶν ed. etiam *Iac.* ex Codd., quod cum vel. Int. in *Statii* mutandum.

Cap. XXII. 1) *Vitam* Polycarpi, primum graece conscripsisse Caium, S. Ire-

naei Lugdunensis Episcopi discipulum, non recte hinc collegit P. Halloixius. Nam aliud nihil hinc deduci potest, quam ex Irenaei exemplaribus Caium, ut ex Gaii exemplaribus Socratem Corinthium, praesentem hanc Smyrnenis Ecclesiae Epistolam transcripsisse. *Usser.*

2) Vocc. τοῦ μακαρίου e Codd. Paris. et Barocc. in textum admissa.

3) Verba εἰς τὴν — αὐτοῦ praetermiserat *Usserius.* *Iac.*

See Leipzig Report. 1856, LIII. No. 1 &
LV. No. 3768
1857 LVII. No. 1 &

HERMAE¹ PASTOR.

LIBER PRIMUS,

QUI INSCRIBITUR:

VISIONES.

VISIO I.

Contra turpes et elatas cogitationes, et negligentem Hermae filiorum castigationem.

(A) I. Qui enutriverat me, vendidit² quamdam puellam Romae. Post multos autem annos hanc visam ego recognovi,³ et coepi eam diligere ut sororem. Exacto autem tempore aliquo,⁴ lavari eam in flumine Tiberi vidi, et porrexi ei manum, et eduxi eam e flumine.⁵ Visaque ea cogitabam in corde meo, dicens: ,felix essem, si talem uxorem, et specie et moribus, sortitus essem.⁶ Hoc solum, nec ultra quicquam cogitavi. Post tempus autem aliquod, cum iis cogitationibus proficiscens, honorificabam creaturam Dei, cogitans quam magna et pulchra sit.⁶ Et dum ambulassem, obdormivi. Et spiritus me rapuit,⁷ et tulit me per quamdam locum ad dexteram, per quem non poterat homo iter facere. Erat autem locus ille in rupibus, et abruptus, et inivius⁸ ab aquis. Cumque transissem locum illum, veni ad planitiem, et genibus positus coepi orare Dominum, et confiteri peccata mea. Et orante me apertum est⁹ caelum, et video mulierem illam, quam concupieram, salutantem me de caelo et dicentem: ,Herma, ave.⁴ Et ego prospiciens illam dico ei: ,domina, quid tu heic facis?¹⁰ Ac¹¹ illa respondit mihi: ,recepta sum huc,¹² ut

Titulus iste in libb. impressis prae-
vius auctoritate Mss. niti videtur nulla,
ab editoribus quippe pro cuiuslibet com-
modo atque arbitrio confectus. In Codice
Vaticano 3848 haec inscriptio:

INCIPIT PROLOGUS LIBRI PASTORIS -
IN HOC CORPORE CONTINETUR

liber qui appellatur pastoris quem sanctus

Hieronimus presbiter in cathologo illustrium
virovum inter ecclesiasticos scriptores ita
meminit: dicens: Herman cuius apostolus
Paulus ad Romanos scribens meminit: sa-
lutate segontam hermen patrobam herman
et qui cum eis sunt fratres et asserunt
auctorem esse libri qui appellatur pastor
et apud quasdam grecae ecclesias publice
legitur. Revera utilis liber multique de

INCIPIT LIBELLUS SANCTI PASTORIS.

INCIPIT VISIO PRIMA, QUAM VIDIT HERMA.

(B) I. Qui me nutritiv, vendidit me in urba Roma cuidam¹ feminae nomine Radae. Post multum temporis eam cognovi et coepi quasi sororem amare. Quam cum postea in flumine, qui appellatur Tiberis, lavantem [se] vidissem, porrexi ei manum, et produxi eam. Et bonam speciem eius considerans, coepi in animo meo cogitare dicens: beatus essem, si talem uxorem haberem bonis moribus et optima specie. Cumque hoc solum cogitasset et postea venissem apud civitatem Ostiorum et gratularer in omnibus creaturis Dei, quod magnae et ornatae et potentes essent, ambulans obdormivi. Et spiritus me sustulit, et tulit me in altam viam, per quam homo ambulare non poterat; erat enim rupibus et scissuris delabentibus conrosa.² Transiens ergo flumen illud veni in locis mollibus, et posui genua mea et coepi orare Dominum et confiteri mea peccata. Me autem orante apertum est caelum, et video feminam illam, quam desideraveram, salutantem me de caelis [et] dicentem: ave Herma. Respicens autem eam dixi ei: domina, quid ibi facis? Quae respondit mihi: sursum sublata sum, ut tua peccata redarguam apud

eo scriptorum veterum usurpaverunt testimonia. Sed apud Latinos pene ignotus est. liber pastoris

Liber pastoris nuntii penitentiae. Mandata ac similitudines eius quibus apparuit et locutus est herme. Cui etiam in principio apparuit ecclesia in variis figuris. Sunt ergo visiones ecclesiae numero quattuor pastoris nuntii penitentiae visionum numerus quinque mandata eiusdem numero duodecim similitudines ipsius numero decem.

Capitulum lemmata Cotelerii sunt.

2) *vendit Vat.* Esse Hermam Romam oriundam, hinc male nonnulli colligunt; Romae plus minusve temporis eam vixisse, haud dubie illinc apparet, quod Tiberim ac civitatem Ostiorum viamque Appiam (Campanam) et agrum Cumanum praesens vidit.

3) *cognovi Vat., vocc. autem et visam omissis.*

4) *post tempus aliquod p. Exacto autem tempore aliquo Vat.*

5) *duxi eam de flumine Vat., qui ante scr. libris.*

6) *Exhibet Vat. Visaque ea dixi. felix essem si talem uxorem haberem. et speciem cum vidissem cogitabam in corde meo dicens. felix essem si talem uxorem haberem et specie et moribus. Hoc solum cogitavi nec ultra aliquid cogitavi. post tempus aliquod proficiscens cum his cogitationibus proficiscens honorificans creaturam dei quam magnifica et pulcherrima sit.*

7) *Spiritus afflatu ad visionem obtuendam idoneus superne redditur.*

8) *abruptus p. abruptus, et in vius Vat.*

9) *est om. Vat., ex quo dedi, suffragante editione principis (Fabri Stapulensis) et Codice Palatino 150. mulierem illam, quam concupieram p. mulierem, quam concupiveram vulg.*

10) *quid hic facis domina Vat.*

11) *Ac p. At cum. Vat.*

12) *precepta sum p. recepta sunt huc Vat.*

1) *In Cod. Palatino prima manus scripserat quidā, unde radendo factam est cuidā. Deinde distincte radae.*

2) *conrosas Pal.*

peccata tua arguam apud Dominum.¹³ ,Domina,‘ inquam, ,num tu me argues?’ ,Non,‘ inquit. ,Sed audi verba, quae tibi dictura sum. Deus, qui in caelis habitat, et condidit ex nihilo ea quae sunt, et multiplicavit propter sanctam ecclesiam suam, irascitur tibi, quoniam peccasti in me.‘ Respondens dico ei: ,domina, si in te ego peccavi, ubi, aut quo in loco,¹⁴ aut quando tibi turpe verbum¹⁵ locutus sum? Nonne semper te quasi dominam¹⁶ arbitratus sum? Nonne semper te veritus¹⁷ velut sororem? Quid in me¹⁸ commentiris haec tam nefanda?‘ Tunc illa arri- dens mihi ait: ,in corde tuo ascendit concupiscentia nequitiae. An¹⁹ non videtur tibi, viro iusto rem iniquam esse, si ascenderit in corde mala concupiscentia? Peccatum est ei, et quidem grande. Iustus enim vir iusta²⁰ cogitat. Cogitante ergo illo quae iusta sunt, et recte eo incedente,²¹ in caelis propitium habebit Dominum in omni negotio suo. Qui autem nefanda cogitant in cordibus suis, mortem et captivitatem sibi²² assumunt; maxime ii,²³ qui seculum hoc diligunt, et gloriantur in divitiis suis, et qui non exspectant futura bona: vacuantur animae eorum. Haec autem faciunt dubii, qui non habent spem in Domino, et contempnunt et negligunt vitam suam.²⁴ Sed tu ora ad Dominum, et sanabit peccata tua, totiusque domus tuae, et omnium sanctorum.‘

(A) II. Postquam autem locuta est¹ verba haec, clausi sunt caeli. Et ego totus eram in maerore² et metu, et dicebam intra me: ,si hoc mihi peccatum adscribitur, quo modo potero salvus esse, aut quo modo exorabo Dominum pro peccatis meis abundantissimis? Quibus³ verbis rogabo Dominum, ut mihi propitius sit?‘ Haec me recogitante et discernente in corde meo, video contra me cathedram⁴ de lanis candidis, sicut nix, factam magnam. Et venit mulier anus in veste splendida, habens librum in manu; et sedit sola,⁵ et salutavit me: ,Herma, ave.‘ Et ego maestus et plorans dixi: ,domina, ave.‘ Et illa dixit mihi: ,quid maestus es, Herma, qui eras patiens et modestus et semper hilaris?‘ Respondens dico ei: ,domina, contumelia mihi⁶ obiecta est a muliere optima, dicente, quod⁷ peccavi in eam.‘ Ac⁸ illa dixit mihi: ,absit a servo Dei res ista. Sed forte in corde tuo ascendit illius concupiscentia.⁹ Est quidem in servis Dei talis cogitatio peccatum inferens. Non enim debet haec cogitatio abhorrenda esse in servo Dei, neque spiritus probatus concupiscere malum

13) a domino p. apud Dominum Vat., qui pergit domina nec tu me arguis. Non inquit sed audivi verba que tibi incipio dicere dominus qui in celis. Laudatum hunc locum habemus apud Orig. Tom. I. comment. in Ioann. I, 1. T. I. P. I. p. 37. ed. Lommatzch. Cfr. infra Mand. I.

14) et ubi aut in quo loco Vat.

15) Vulg. pron. aliquod post verbum exclusi c. Pal. Vat.

16) ac si deam p. quasi dominam Vat.

17) veritus (Fab. Stap. veritus sum) p. reveritus sum ex Vat.

18) mei p. in me Vat., cum quo su-

binde mutavi comminisceris in commin- ris. Quid michi commentaris Fab. St.

19) Aut p. An Vat., mox sevam rem esse si ascendit in corde illius mala concupiscentia peccatum ei quidem magnum.

20) iuste Vat.

21) ingrediente illo p. eo incedente Vat.

22) sibi adiunxi ex Pal. Vat. et Fab. St.

23) hi Vat., qui repetit post divitiis suis vocc. mortem et captivitatem sibi assumunt.

24) et contempnunt negligunt viam suam Vat.

Dominum. Dico ego ei: tu ergo me accusas? Et ait mihi: ego non; sed audi sermones meos, quos incipio tibi dicere. Deus, qui habitat in caelis, et fecit ex nihilo, ut essent omnia abundare et crescere propter sanctam ecclesiam suam, irascitur³ tibi, quoniam peccasti in me. Respondens autem dixi ei: in te quomodo peccavi, aut quando tibi impudicum verbum locutus sum? Non semper te verecundatus sum quomodo sororem? Quid in me mentiris haec iniqua et immunda? Illa autem ridens dixit mihi: in corde tuo ascendit concupiscentia iniqua. Aut non tibi videtur homini iusto iniqua res esse, si ascenderit in corde eius iniqua concupiscentia? Peccatum est, et magnum. Dicebas mihi: vir iustus iusta cogitat. Quando autem iusta cogitat, ipse se corrigit, et gratia eius in caelis erit, et propitium habebit Dominum in omni negotio suo. Qui autem iniqua cogitant in cordibus suis, mortem et captivitatem sibi adquirent; maxime illi, qui seculum hoc sibi vindicant, et luxuriantes in divitiis suis gloriam venturam negligunt. Non resistunt iisdem luxuriis⁴ animae suae non habentes spem vitae; ipsi enim de se et de vita sua desperant. Tu autem ora ad Dominum, et dimittet tibi peccata tua et totius domus tuae et omnium sanctorum.

(n) II. Et cum locuta fuisset verba ista, clusi¹ sunt caeli. Et ego totus in timore eram tremens et tristis. Dicebam autem in corde meo: si hoc peccatum mihi adscribitur, quomodo possum salvari, aut quomodo Dominum Deum propitiare in his peccatis possum meis, aut quibus verbis eum rogare, ut mihi propitietur in his quae cogitavi? Et me hoc disputante² in corde meo, video contra me cathedram candidam de lanis niveis factam magnam. Et veniens quaedam femina senior in veste limpida, habens librum in manibus, et sedens sola salutavit me dicens: ave Herma. Et ego tristis et plorans dixi ei: ave domina. Et dixit mihi: quid tristis es tu, longanimis et sine iracundia et omnia ridens? Quid sic vultu tristi³ es et non hilaris? Et ego dixi ei: a femina bona dicente mihi, quod peccassem in ea. Et illa dixit mihi: nequam super servum Domini hoc negotium. Sed forte in corde tuo [concupiscentia] ascendit de ipsa. Est quidem servus Dei cogitatio peccatum adferens. Iniqua autem cogitatio est⁴ timida in omni casto spiritu et

Cap. II. 1) *postquam locuta est autem* Vat. Respicit animo ancipite homines sive *διψυχους*. Cfr. Ep. Iac. 1, 8. Vis. 3, 4.

2) *memore* Vat.

3) *plenissimis. Quantis p. abundantissimis? Quibus* Vat.

4) I. e. ex adverso positam sellam. Fabricius.

5) *singularis* Vat. *Mulier anus* (Pal. *femina senior*) Herma salutans figura Ecclesiae est. Huc spectant, quae Hieron. scribit in Osee ad c. 7, 9.

6) *mihi ponitur post est* in Vat.

7) *quae* Vat.

8) Ita c. Vat., Et Pal., At vulg. Sequens mihi non est in Vat.

9) *illa p. illius concupiscentia* Vat. *Concupiscentiae* voce usum fuisse auctorem ex notione in scholis recepta, ut docet Oxon., vix persuasum sibi habebit, qui haec et quae sequuntur, attente legerit.

3) *irascor* Pal.

4) *et luxuriantes indi divitiis suis gloriam venturam negligent. Non resistens hisdem luxuriis* Pal.

Cap. II. 1) Ita scribit Pal.

2) *disputantem* Pal.

3) *tristis* Pal.

4) *et* Pal.

opus; et praecipue Hermas, qui est continens ab omni concupiscentia scelerata,¹⁰ et est omni simplicitate plenus et innocentia magna.⁶

(A) III. Verumtamen¹ non causa tua irascitur Deus, sed propter domum tuam, quae nefas admisit in Dominum et in parentes suos. Et tu cum sis amator filiorum, non commonuisti domum tuam, sed dimisisti illos conversari violenter.² Propter hoc enim³ irascitur tibi Dominus; sed sanabit⁴ omnia quae ante gesta sunt mala in domo tua. Propter illorum enim peccata et iniquitates consumtus es a secularibus negotiis.⁵ Iam enim misericordia Dei miserta⁶ est tui et domus tuae, et conservavit te in gloria. Tu tantum noli vagari, sed animaequus⁷ esto, et conforta domum tuam. Tanquam aerarius producens opus suum exponit ei cui vult, sic et tu verbum quotidianum iustum docens abscondes grande peccatum.⁸ Ne desinas ergo commonere natos tuos; scit enim Dominus, quod⁹ poenitentiam agent ex toto corde suo, et scribet¹⁰ te in libro vitae.⁶ Cumque finisset verba haec, ait mihi: vis audire me legentem?⁶ Dico ei:¹¹ domina, volo.⁶ Esto ergo auditor.⁶ Et revolutio libro legebat gloriose,¹² magnifice et mirifice, quae non poteram in memoria retinere. Erant enim verba terrificata,¹³ quae non poterat homo sustinere. Novissima tamen verba memoriae mandavi;¹⁴ erant enim pauca¹⁵ et utilia nobis: ecce Deus virtutum, qui invisibili virtute et magno sensu suo condidit mundum, et honorifico consilio circumdedit decorem creaturae suae, et fortissimo¹⁶ suo verbo confixit caelum, et fundavit terram¹⁷ super aquas, et virtute sua potenti condidit sanctam ecclesiam suam,¹⁸ quam benedixit; ecce, transferet caelos ac montes, colles¹⁹ ac maria, et omnia plana fient electis eius, ut reddat illis repromissionem, quam repromisit, cum multo honore et gaudio, si servarint²⁰ legitima Dei, quae acceperunt in magna fide.⁶

(A) IV. Cumque consumasset legendo, exsurrexit de cathedra; et venerunt quattuor iuvenes, et tulerunt cathedram¹ ad orientem. Et vocavit me ad se, et tetigit pectus meum atque mihi: placuit tibi lectio mea?⁶

10) In Vat. enuntiatio ita sonat: *Non enim cogitatio hec debet esse abhorrenda servo dei et spetie probatus concupiscere in malum opus et precipue herma qui est continens ab omni pollutione scelerata.* Ex Codice. Carmelit. Paris. Cotelerius affert spiritu probatus, quod praestat, nisi scripseris castus spiritus et probatus.

Cap. III. 1) sed Vat., ex quo reposui causa tua p. causa tui, et favente Pal. Deus p. Dominus. In Vat. irascetur p. irascitur. Quid significet Hermae domus, distinctius dicitur Vis. 2, 2.

2) conviolari seve p. comoversari violenter Vat.

3) enim om. Vat.

4) sanavit Vat.

5) Hinc et ex verbis: *negotationibus implicitus es* (Vis. 2, 3.) coniecit Cotta

(Kirchengesch. I. p. 648.), Hermae exercuisse mercaturam, divitiasque suas filiorum nequitia perdidisse. Similiter Fleury (hist. eccl. T. I. Lib. 2. §. 44.) suspicatur, Hermae fuisse laicum, a filiis ad inopiam redactum (*consumtus a secularibus negotiis*). Contra Dodwellus et Tillemontius Hermae clericum fuisse opinantur. Cfr. Iachmannus, *Der Hirte des Hermae*, Königsberg 1835. p. 26 et 27. II.

6) miserata Vat. Ibidem mox om. te.

7) animequus Vat.

8) *tanquam errarius producens domum opus suum opricum ei cui vult. sic et tu verbum cotidianum iuste dicens abscondes grande peccatum* Vat.

9) deus qm̄ p. Dominus, quod Vat.

10) scribit Vat. In Pal. et scribentur

probato, si desideravit opus iniquum, et maxime tu, qui abstines ab omni desiderio iniquo, et [es] totius simplicitatis et innocentiae magnae.

(a) III. Sed non propter hoc irascitur tibi Deus, sed ut domum tuam quae iniqua egit ante Dominum et in vobis parentibus suis corrigas. Tu autem satis diligens filios tuos non monebas domum tuam, sed reliquisti eos, ut multum corrumpentur. Propter hoc ergo irascitur tibi Deus; sed purgabit omnem iniquitatem suam, quae ante facta est in domo tua. Propter illorum autem peccata et iniquitates tu corruptus es a secularibus actibus. Sed in multa miseratione Dominus misertus est tibi et domui tuae, et conservavit domum tuam. Sicut enim faber ferrarius molliens opus suum et quomodo voluerit perficiet:¹ ita et sermo iustus quotidianus convincit omnem iniquitatem. Non deficias ergo monens filios tuos; scio autem, quod iam poenitentiam agent ex omni corde suo,² et scribentur in libris vitae sanctorum. Et postquam locuta est haec verba, dixit mihi: vis audire me legentem? Et ego dixi: etiam domina. Et ait mihi: esto audiens: audi laudes Dei. Et cum audissem magna et mirabilia, non potui ea in mente habere: omnia autem verba terribilia, quae non potest homo portare. Novissima autem verba in mente habui; erant autem nobis consentanea et mansueta: Ecce Deus virtutum, qui omnia virtute sustentabili et sensu suo magno aedificans seculum et magno consilio ponens decorem creaturae suae et fortissimo verbo³ suo configens caelum et fundans terram super aquam, et potenti virtute aedificans sanctam ecclesiam suam, quam et benedixit — ecce transferet caelos et montes et colles et maria, et omnia plana fient electis eius, ut reddat eis promissionem, quam promisit, cum multa gloria; et gaudium [erit magnum,] si servaverint legitima Dei sui, quam acceperunt cum magna fide.

(a) IV. Cum ergo finisset legens et se levasset de cathedra, venerunt quattuor iuvenes et tulerunt cathedram et ierunt ad orientem. Vocans autem me tetigit pectus meum et ait mihi: placuit tibi lectio mea? Et

in libris vitae sanctorum. Cfr. Phil. 4, 3. Apoc. 20, 15.

1) *ei om.* Vat.

2) *glorias* Vat.

3) In libro apocrypho Esdrae IV. 6, 17. auditur sonus eius sicut sonus aquarum multarum. Plura persimilia Esdrae et Hermae Pastoris congressit Iachmann l. c. p. 65.

14) *Novissima tamen verba in verba memoria mandavi* Vat.

15) *modica* Vat.

16) *Vocce circumdedit decorem creaturae suae, et fortissimo* des. in Vat.

17) *terras* Vat.

18) *suam om.* Vat.

19) *colles om.* Vat., ubi mox c. ed.

pr. et Cot. *plena p. plana*, quod quidem distincte exhibet Pal. Vid. II Petr. 3, 5. Loquitur de *electis* (Cfr. Rom. 8, 33. Math. 22, 16. Ioan. 13, 18. Eph. 1, 4.), docens simul hominis libertatem Sim. 8, 6. 11. Vide Iachmann p. 78.

20) *si servarint* Vat., *si servaverint* Vict. ap. Cot. et Pal., *servaverint* absque si Cot.

Cap. IV. 1) *tricum (sic) cathedram p. cathedram* Vat.

Cap. III. 1) *perficiet eum* Pal., ubi postmodum *convincit omne iniquitatem.*

2) *quod iam penitentiam agebunt ex omni corde tuo* Pal.

3) *vero* Pal.

Dico ei; ,domina, haec mihi novissima placent; priora autem saeva et dura sunt.² Ac³ illa ait mihi: ,haec novissima iustis,³ priora autem re- fugis et ethnicis.⁴ Et cum loqueretur mecum, duo quidam viri appa- ruerunt, et sustulerunt illam humeris,⁴ et abierunt, ubi et cathedra erat, ad orientem. Hilaris autem discessit. Et cum iret,⁵ ait mihi: ,confor- tare, Herma!⁶

VISIO II.

Rursum de negligentī uxoris loquacis et filiorum libidinosorum casti- gatione, et eius moribus.

(A) I. Cum vero proficiscerer Cumis¹ circa illud tempus quo et anno priore, ambulans commemoratus sum anni prioris visionem. Rursumque me abstulit spiritus, et duxit² me in eundem locum, quo anno priore.³ Cumque venissem ad illum locum, positus genibus⁴ coepi orare Dominum, et honorificare nomen eius, quod dignum me arbitratus sit, et manife- staverit mihi peccata pristina. Et cum surrexissem ab oratione, video⁵ contra me anum illam, quam et anno superiore⁶ videram, ambulantem et legentem libellum aliquem. Et ait mihi: ,potes haec electis Dei re- munciare?⁶ Dico ei: ,domina, tanta⁷ in memoria retinere non possum; da autem mihi libellum, et describam.⁶ ,Accipe,⁶ inquit, ,et restitues mihi eum.⁶ Ut autem accepi, in quandam locum agri secedens,⁹ descripsi omnia ad litteram; non inveniebam enim syllabas. Cumque consum- massem scripturam¹⁰ libelli, subito de manu mea raptus est libellus; a quo autem, non vidi.

(A) II. Post quindecim autem dies, cum ieiunassem, multumque Domi- num rogassem,¹ revelata est mihi scientia scripturae. Erat autem scrip- tura haec: ,semen tuum, Herma, deliquit in Dominum,² et prodiderunt parentes suos in nequitia³ magna. Et audierunt proditores parentum, et prodentes⁴ profecerunt. Sed etiam nunc adiecerunt peccatis suis libi- dines et commaculationes⁵ nequitiae, et sic impleverunt iniquitates suas.

2) Ita Vat., et Pal., At vulg.

3) Cotelerii mendum *istis* ab ipso correctum, repelit Cler. c. lectione Lamb. *iustis* ad oram, ac si ea fuisset nova.

4) *eum in humeris p. illum humeris* Vat.

5) Sic ex Pal. Vat., *abiret* vulg.

Vis. II. 1) Ita edidi duce Cod. Pal. In Vat. sicuti in reliq. Mss. et libr. impr. *cum his suppl. cogitationibus*. Verum iam vidit Cotelerius.

2) *spetie et eduxit p. spiritus et duxit* Vat., i. e. per apocalypsin.

3) *priore* c. Vat. et Fab. St., *primo* Col.

4) *genibus* Vat. Vocce. *Cumque ve- nissem ad illum locum, positus genibus coepi orare Dominum* Gallaudius non ini- que textui inseruit ex Cod. Carmel.; ex-

tant eadem in Vat. et pauca cum varie- tate in Pal.

5) *audivi* Vat.

6) *priore* Vat. Cfr. Vis. 1, 2.

7) *tanta* non est in Vat.

8) Ita ex Vat., *restituus mihi illum* vulg.

9) *sedens* Vat., in uno loco *sedi* Pal. Cfr. Clemens Alex. Strom. VI, 15. p. 506. Veteres scriptioe continua multum quo- que temporis post saeculum secundum non solum in nummis et lapidibus si- gnandis, sed in libris etiam conscribendis usos fuisse, testes sunt Codd. manu scri- pti SS. Bibliorum Gr., Virgilii et Ternetii, qui in bibliotheca Vaticana numeris 1209. 3225. 3226. signati asservantur, ut de multis aliorum auctorum palimpsestis

ego dixi: haec novissima mihi placent; priora autem dura et difficillima. Et ait mihi: haec novissima iustis, priora autem gentibus et qui praevaricatores sunt. Cum autem loqueretur mihi, duo quidam viri paruerunt et sustulerunt eam manibus suis et ierunt, ubi et cathedra, ad orientem. Hilaris enim ibat. Et cum iret, dixit mihi: viriliter age.

VISIO SECUNDA.

(B) I. Cum apud regionem Cumanorum iter facerem, eo tempore quo antea fueram, ambulans memoratus sum prioris visionis. Et iterum tulit me spiritus et duxit in eo loco, ubi et antea. Veniens ergo ad illum¹ locum posui genua et coepi orare Deum et laudare nomen eius, quoniam dignum me duxit et nota mihi fecit peccata mea priora. Et cum surrexissem ab oratione, video contra me illam seniozem, quam videram, ambulante et librum legentem. Et ait mihi: potes haec electis Dei nuntiare? Et ego dixi ei: haec tanta memor esse non possum; sed da mihi ipsum librum, ut scribam mihi illum. Accipiens autem librum, in uno loco sedi et scripsi omnia per ordinem. Non autem inveniebam per syllabas declinare ipsam scripturam. Et cum finissem omnem scripturam eiusdem libri, subito idem² liber a nescio quo raptus est de manibus meis.

(B) II. Post quindecim autem dies, cum ieiunarem et multum Dominum orarem, demonstrata est mihi notitia ipsius scripturae. Erant autem scripta haec: semen tuum Herma deliquit in Domino, et blasphemaverunt Dominum et tradiderunt parentes suos in nequitia magna. Et audierunt traditores parentum, et tradentes eos nihil sibi profuerunt. Sed superaddiderunt peccatis luxurias et compositiones iniquitatum, et

nostro tempore proditis taceam. Quae cum ita sint, mirantur viri docti, quod Hermae *syllabas* desideret, cum ut *voce* quidem in scriptione continua reperiantur separatae. Ast in hoc loco ab interpretibus tantum agitato nihil eum offendit, qui genuinum eius sensum capiat. Hermae quippe in libro illo non quaerit, quod invenire nequit. Nihil sane ex libro intelligit, utpote quem legere non possit. Legere autem non potuit id, quod syllabatum oculis dividere, iamque eo ipso tempore mente comprehendere (*συλλαβάρειν*) non valebat. Unde nihil aliud notat novi, quam quod nec ore nec oculis nec mente scripturam illam potuerit syllabatum efferre. Favet huic interpretationi lectio Codicis Pal. *Non autem inveniebam per syllabas declinare ipsam scripturam*, sive vocem *syllaba* proprio suo sensu sive de *verbis* accipias, ut est ap. Martialis, 1, 62, de Catullo:

Verona docti syllabas amat vatis,
Marone felix Mantua est,
ubi intelligas numeros et versus.

10) *scripturas* Vat.

Cap. II. 1) Ita est in Vat. et ap. Fab. St., *dominum orarem* Pal., *rogassem Dominum* Cot. Revelata est Hermae scientia scripturae libelli ei traditi.

2) *deliquit in domino* Vat.

3) *equivicium* Vat.

4) Sic Cod. G. (Sanct. Germ.) ap. Cot., cuius textus et Vat. *prudentes*, ut ed. Fab. St. Recte Gallicciolli: Porsero orecchio a quelli che si fan beffe de' genitori, e nelle loro onte quelli sopravanzarono. Aliter Pal. in secundo membro. Agitur autem in primo de Christianis parentibus apud iudices paganos denunciatis.

5) *commoderationes* Vat., *compositiones* Pal., quod praestat.

Vis. II. 1) *illud* Pal.

2) *subito ide* scr. Pal. Ultima vox fortassis transcriptio est verbi *ἰδέ* (*ἰδού*) = ecce. Tum legas *subito ecce* vel *ecce subito*.

Sed impropria verba haec filiis tuis omnibus et coniugi tuae, quae futura est soror tua.⁶ Et ipsa enim compescat linguam suam, in qua malignatur. Sed⁷ auditis verbis his continebit se, et consequetur⁸ misericordiam. Erudietur enim, postquam impropria verba illi haec verba, quae mandavit ille dominator,⁹ ut tibi revelentur. Tunc remittentur¹⁰ illis peccata, quae¹¹ iam pridem peccaverunt, et omnibus sanctis, qui peccaverunt usque in hodiernum diem, si ex toto corde suo egerint poenitentiam, et abstulerint¹² a cordibus suis dubitationes. Iuravit enim dominator ille per gloriam suam super electos suos, praefinita ista die¹³ etiam nunc si peccaverit aliquis, non habiturum illum salutem. Poenitentiae enim iustorum habent fines. Impleti¹⁴ sunt dies poenitentiae omnibus sanctis; gentibus autem poenitentia usque in novissimo die.¹⁵ Dices ergo eis qui praesunt ecclesiae, ut dirigant vias suas¹⁶ in iustitia, ut recipiant in pleno reprobationem cum multa gloria. Permanete¹⁷ ergo, qui operamini iustitiam, et sic facite, ut sit transitus vester cum sanctis angelis. Felices vos, quicumque sustinetis pressuram supervenientem magnam, et quicumque non negaverit vitam suam. Iuravit enim Dominus per Filium suum: qui denegaverit Filium et se, spondentes se vitam illius, et ipsi denegaturi sunt illum in adventibus diebus.¹⁸ Ii¹⁹ autem qui nunquam²⁰ denegerint, ob nimiam misericordiam propitius factus est illis.⁴

(A) III. ,Tu autem, Herma, noli meminisse iniuriarum¹ filiorum tuorum, sed nec sororem tuam negligas; sed cura, ut emendentur² a pristinis peccatis. Erudientur³ enim doctrina ista, si tu iam non fueris memor iniuriarum⁴ illorum. Memoria enim iniuriarum⁵ mortem operatur, oblivio vero earum vitam aeternam. Tu autem,⁶ Herma, magnas tribulationes seculares sustinuit propter praevaricationes domus tuae, quoniam illas, ut ad te nihil pertinentes, neglexisti,⁷ et in negotiationibus tuis malignis implicitus es. Sed illud te salvum faciet, quod non discesseris a Deo

6) Durante primo Christianae pietatis ardore, coniugati subinde, ex consensu, thori commerciis abstinabant, et uxor in sororem cessit. *Oxon.* Cfr. Tertull. lib. I. ad uxorem c. 6. Vid. cap. seq. et Sim. 9, 11. Clemens Alex. Strom. III, c. 6. VI, c. 12.

7) Ita G, Vat., Galliecioli, et Cot. c. Fab. St. Maiori signo distincti post malignatur c. Vat. Pal.

8) *habebit* Vat.

9) *improbaretis haec verba illi quae mandavit illi dominator* Vat.

10) *emittentur* Vat.

11) *qui* Vat., ubi des. vocc. *et omnibus sanctis, qui peccaverunt.*

12) *abstulerunt* Vat.

13) *quod si super statuta die adhuc peccatum fuerit* Pal. Interpunctione post die c. Vat. sublata alius nascitur sensus. Iam non de die iudicii locus accipiendus

esse videtur. Neque autem de illa die cogitaverim, qua Hermas oraculum accepit, sed de ea, quam Dominus sapienter sibi praefixit, hominibus certe ignotam.

14) *repleti* Vat.

15) *et gentibus autem poenitentiae usque in novissima die* Vat.

16) *suas* om. Vat.

17) *Prius permanente* Vat.

18) Ita iam edidit Fab. St., nescio an Codd. auctoritate nisus. Coniectando potius ita conflictus mihi esse videtur totus locus. At si coniectura necesse est, proposuerim hanc, quae ad Mss. proprius accedit: *Iuravit enim Dominus per filium suum: qui denegaverint filium seque, despondent vitam suam, quia eum denegaturi sunt etiam in adventibus diebus.* In Codd. Carmel. Bodl. Lamb. Vat. *qui denegaverint filium seque despondentes vitam suam qui nunc denegaturi sunt in*

sic completæ sunt iniquitates ipsorum. Sed increpa his sermonibus filios tuos omnes et uxorem tuam, quæ incipit soror tua esse, et non abstinere lingua, in qua nequiter agit. Audiens enim hæc verba evadet, et habebit misericordiam post istam increpationem tuam et horum sermonum, quos¹ mihi mandavit Dominus ut tibi manifestentur, quando dimittuntur eis omnia peccata, quæ ante peccaverunt. Et omnibus quidem dimissio erit, qui peccaverunt usque in hunc diem, si ex omni corde poenitentiam egerint et tulerint de cordibus suis dubietatem. Iuravit enim Dominus per gloriam suam super electos suos, quodsi super statuta die adhuc peccatum fuerit, non habere eos salutem. Poenitentia autem iustorum habet finem. Completi sunt dies poenitentiae omnibus sanctis; nam et gentibus poenitentia est usque ad novissimum diem. Dic ergo prioribus ecclesiae, ut corrigant vias suas ad iustitiam, ut recipiant plenam promissionem cum magna gloria, perseveranter operantes iustitiam. Et nolitis in quibusdam dubii² esse, ut fiat iter vestrum cum angelis sanctis. Beati vos, qui perseveratis in tribulatione, quæ supervenit magna, et qui non negent vitam suam. Iuravit enim Dominus per filium suum, eos qui negaverunt Dominum suum desperatos haberi a vita sua, qui nunc³ incipiunt negare in diebus supervenientibus. Nam his, qui primum negaverunt, propter multam misericordiam suam propitiabitur Deus.

(a) III. Tu autem ne memor sis malitiae filiorum tuorum, nec¹ demittas sororem tuam, ut purgentur a peccatis suis. Corripientur² autem correptione iusta, si tu memor non fueris malorum illorum; malitiae autem memoria mortem operatur æternam. Tu autem multas tribulationes habuisti proprias propter praevaricationes domus tuae, quoniam non tibi pertinet de ipsis, sed recogitasti et in negotiis tuis nequissimis circumcivisti et te involvisti. Sed salvaberis eo, quod non recessisti a Deo vivo.

advenientibus diebus. Genuinus sensus latet in Pal. Coniectura nostra aut lectione Codicis Pal. recepta, deest quidem apodosis illa, quam habemus Matth. 10, 33. Sed alia hæc, quam illic, exposcitur, neque ea caremus. Felices prædicat, quicumque sustinent pressuram supervenientem magnam et quicumque non negaverint vitam suam; despondent i. e. amittunt vitam suam Dominum negantes, quia etiam diebus affuturis idem facient. Cfr. Sim. 9, 28. 26.

19) *Hi* Vat.

20) Legas c. Pal. *primum* i. e. *semel*. Nam qui numquam denegaverint, iis profecto nimia illa Dei misericordia non opus est.

Cap. III. 1) *malorum* Vat. Iam uxor Hermae soror facta est ipsi.

2) *sinas, sed ut emendetur* p. *negligas, sed cura, ut emendetur* Vat.

PATRES APOST.

3) *erudictur* Vat.

4) *malorum malicie* Vat.

5) *malorum* Vat.

6) *oblivio enim malorum vitam eternam cooperatur. Tu enim* Vat., postea habuisti p. *sustinuisti*.

7) *quoniam non pertinuit ad te de illis p. quoniam illas, ut ad te nihil pertinentes, neglexisti* Vat.

Cap. II. 1) *quæ* Pal.

2) *perseverantes operantes iustitiam. Et non in quibusdam dubios* Pal.

3) *Legerim quia iam nunc.*

Cap. III. 1) *et* Pal. Quam lectionem si retinere malueris, saltem scribendum tibi erit *et dimittas sorori tuae* (sc. *malignitatem*). Sic Tacit. III. Hist. 55. *His tribula dimittere, alios immunitatibus iurare.*

2) *corripiantur* Pal.

vivo. Et simplicitas tua et singularis continentia salvum facient te,⁸ si permanseris. Et omnes salvos facient, quicumque huiusmodi operantur,⁹ et ingrediuntur in innocentia et simplicitate. Hi, qui huiusmodi sunt, invalescent adversus omnes nequitas,¹⁰ et permanebunt in vitam aeternam. Felices omnes, qui operantur iustitiam; non absumentur usque in vitam aeternam.¹¹ Dices autem: ecce¹² magna tribulatio venit. Si tibi videtur, iterum nega.¹³ Prope est Dominus convertentibus, sicut scriptum est in Heldam et Modal,¹⁴ qui vaticinati sunt in solitudine populo.⁶

(A) IV. Revelatum autem est mihi, fratres, dormienti¹ a iuvene specioso et dicente mihi: ,anum illam, a qua accepisti libellum, quam putas esse?' Et ego dixi: ,Sibyllam.'² ,Erras,' inquit, ,non est.' ,Quae est ergo,³ Domine?' Et dixit mihi: ,ecclesia Dei est.' Et dixi ad illum: ,quare ergo anus est?' ,Quoniam,' inquit, ,omnium prima creata est,⁴ ideo anus; et propter illam mundus factus est.' Post haec autem visionem vidi in domo mea, et venit illa anus, et interrogavit me, si iam libellum dedissem senioribus.⁵ Et respondi: adhuc non.' Ac⁶ illa dixit: ,bene fecisti; habeo enim quaedam verba adiicere⁷ tibi. Cum autem consummavero omnia verba, aperte scientur ab⁸ electis.' * Scribe⁹ ergo duos libellos, et mitte unum Clementi, et unum Graptae.¹⁰ Mittet autem Clemens¹¹ in exteris civitates; illi enim permissum est. Grapte¹² autem commonebit viduas et orphanos. Tu autem leges in hac civitate cum senioribus, qui praesunt ecclesiae.⁶

* Γράψεις δύο βιβλία, και δώσεις ἕν Κλήμεντι, και ἕν Γραπτῇ. Καὶ Γραπτῇ μὲν νοουθετήσῃ τὰς χήρας και τοὺς ὀρφανούς. Κλήμησ

8) et nimia continentia hec salvum fecerunt te Vat.

9) Et omnes salvum faciet — operatur Vat.

10) invalescent adversus omnem nequitiam Vat.

11) assummentur usque in eternum Vat. Melius Pal. non peribunt usque in saeculum.

12) Dixit forsitan aliquis: Persecutio instat permagna, qui in fide permanere potero? dices autem magna ecce Vat.

13) Scilicet fretus sponsonibus de misericordia divina, quas temere adhibet liber apocryphus, sub Eldadi et Medadi nomine conscriptus. Oxon.

14) scriptum i nelda et i nelda Vat. Istorum prophetarum nomina Num. 11, 26. 27. in Hebraeo et in Vulgata sunt Eldad et Medad Cot. Liber apocryphus, qui eorum nomine ferebatur, iam diu perit. Cfr. Fabricius Cod. pseudepigr. V. T. I, p. 801 sq. In Nicephori Sticho-

metria invenitur liber Ἐλὰδ και Μωδὰδ ac notatur ex 400 stichis constare. Ἐλὰδ και Μωδὰδ est in Synopsi Athanasii, in Pal. heldat et modat.

Cap. IV. 1) Revelatum est fratres dormiente Vat.

2) Non inde sequitur, Hermas libros nostros Sibyllinos legisse. Cotelerius putat, in Graeco exstitisse προφήται, quam latinus interpres verterit Sibyllam; sicut infra Lib. II. Mand. VI. ἀγγέλους Genios reddidit. Sed si supra Vis. II, 1. Cumis legendum est, obvia satis est causa, quare Hermas anum Sibyllam esse coniecerit. Gall. Oxon.

3) que ergo est V.

4) Quoniam omnium prior creata est inquit Vat. Ut Clemens Alexandrinus ecclesiam coelestem et terrestrem discernit, ita et Hermas; cui ecclesia coelestis quasi Aeon quidam est, prima Dei creatura, cuius gratia mundus creatus est. Cfr. Rothe, Anlange etc. p. 612. Not. 42,

Nam simplicitas et multa abstinentia tua, hae³ salvaverunt te. Et si perseveraveris, tu et omnes salvabuntur, qui eadem agunt et ambulant sine malitia cum simplicitate. Tales enim vincent omnem nequitiam et permanent in vitam aeternam. Beati omnes, qui operantur iustitiam; non peribunt usque in seculum. Dicis autem: maxima ecce tribulatio supervenit. Si placuerit tibi, iterum negaris. Iuxta est⁴ Dominus his qui convertuntur ad ipsum, quemadmodum scriptum est in Heldat et Modat,⁵ qui prophetaverunt ad populum in deserto.

(B) IV. Revelatum est autem mihi, fratres, dormienti a iuvene specioso dicente mihi: illam seniore, a qua librum accepisti, quam putas esse? Et ego dixi: Sibyllam. Erras, ait mihi: non est Sibylla. Et ego dixi: quis ergo est? Et ait mihi: ecclesia est. Et dixi ei: quare senior? Et ait mihi: quoniam prior omnium creata est, propterea senior est, eo quod propter ipsam seculum creatum est. Postea iterum visionem vidi in domo mea: venit illa senior et interrogavit me, si librum dedissem prioribus ecclesiae. Et cum negassem me eis dedisse,¹ ait mihi: bene fecisti; habeo enim² aliqua verba addere. Cum ergo omnia verba finiero, per te nota fient electis. Et scribe duos libros: unum mittes Clementi,³ quem scriptum mittet in alias civitates. Illi autem, ut supra dictum est, monebunt⁴ viduas et orphanos. Tu autem legis ea in ista civitate cum senioribus et maioribus natu ecclesiae.

δὲ πέμψει εἰς τὰς ἕξ πόλεις. Σὺ δὲ ἀναγγελεῖς τοῖς πρεσβυτέροις τῆς ἐκκλησίας.

nbi Iachmanni sententia (p. 86.) emendatur. II. Mihi quidem non de tempore, sed de excellentia auctorem modo Hermaeorum hic loqui videtur. In mundo quippe creando omnia Dei consilia ad ecclesias spectabant. Cfr. Ep. Barnabae c. 12. not. 25.

5) Qui praesnut Ecclesiae, vide infra.

6) Ita Vat., At vulg.

7) *adicere* Vat., *addere* Pal., *edicere* vulg.

8) *ab* om. Vat.

9) Ita Vat., eadem constructio in Pal., et supra c. 1. *Accipe — restitues*. Apud Fab. St. et Cot. *Scribes*. Inde a *Scribe* usque *ecclesiae* legitur Graece in Orig. Philocal. c. 1. ex lib. IV c. 2. de Princ., unde adscriptissimus. Neutrum libellorum Hermae, postquam omnia revelata fuerint, scribendum ab eo diversum esse credo, quem adhuc ante oculos habemus. Si enim libellum intelligeret ab ano muliere acceptum, utendum ei erat verbo *describere* ut supra c. 1. Vid. Apoc. 1, 11. Clementem Romanum hic respici credunt. Grapte

aeque ac Clemens fidelibus notissima esse debebat, cum praeter nomen eius nihil aliud Hermae indicetur. Sunt, qui diaconissam, vel viduam et orphanorum praesidem, vel ipsius Hermae uxorem fuisse eam opinentur. Cognomen Grapte haud raro occurrit in inscriptionibus lapid.; apud Grut. 434, 4. *Mamercia Grapte*. Aliter narrat Pal.

10) *grappate* Vat.

11) *Mitte ergo clementi p. Mittet autem Clemens* Vat.

12) *grappate* Vat.

3) *haec* Pal. Forte = *haec*. Cfr. Bentley ad Ter. Andr. I, 1, 99.

4) *Dicis autem maximo. Ecce tribulatio supervenit tibi si placuerit tibi iterum negare iusta* (fuit *iuxta*) *es* Pal.

5) *in heldat et modat*: sic Pal.

Cap. IV. 1) *dedissem* Pal.

2) Post enim in Pal. pron. *me* lineola subnotatur.

3) Hoc loco nonnulla exciderunt.

4) *monebant et infra civita* (italice) Pal.

VISIO III.

De triumphantis ecclesiae structura et variis hominum reproborum ordinibus.

(A) I. Visio, quam vidi, fratres, visio talis erat. Cum ieiunassem frequenter, et precatus essem Dominum, ut mihi ostenderet revelationem, quam pollicitus est ostendere per anum illam; eadem nocte apparuit mihi anus illa,¹ et dixit mihi: ,quoniam sic langues et sollicitus es² ad sciendum omnia, veni in agrum, ubi vis, et circa horam sextam manifestabo me tibi, et ostendam tibi quae oporteat te videre.³ Rogavi illam, dicens: ,domina, in quem locum agri?‘ ,Ubi,‘ inquit, ,vis, elige locum bonum, secretum.⁴ Antequam autem⁵ loqui coepissem et dicere ei locum, ait mihi:⁶ ,veniam, ubi vis.⁶ Fui ergo, fratres, in agro, et observavi⁷ horas, et veni in locum, ubi constitueram⁸ ei venire. Et video subsellium positum; erat cervicalium lineum, et super linteum expansum carbasinum. Videns haec posita, et neminem esse in loco,⁹ stupere coepi, et capilli mei exsurrexerunt, et quasi horror¹⁰ me comprehendit, cum essem solus. Ad¹¹ me autem reversus, et memoratus gloriam Dei, et accepta audacia, positus genibus confitebar Deo iterum peccata, quae prius. Ecce venit illuc¹² cum iuvenibus sex, quos et ante videram, et stetit post me¹³ et audiebat me orantem, et confitentem Domino¹⁴ peccata mea. Et tangens me dixit: ,desine iam pro peccatis tuis tantum orare. Ora et¹⁵ pro iustitia, ut accipias partem ex ea in domo tua.⁶ Et crexit me de loco, et apprehendit manum meam, et adduxit me ad subsellium, et ait illis iuvenibus: ,ite et aedificate.⁶ Postquam autem discesserunt iuvenes, et nos soli fuimus,¹⁴ ait mihi: ,sede heic.¹⁵ Dico ei: ,domina, sine aeniore ante sedere.⁶ ,Quod tibi dico,⁶ inquit, ,sede.¹⁶ Cumque vellem sedere ad dexteram partem, non est passa,¹⁷ sed annuebat mihi manu, ut ad sinistram partem sederem. Cogitante autem¹⁸ me, et maesto existente, quod non sivit me ad dextram¹⁹ partem sedere, ait mihi: ,quid maestus es, Herma? Locus, qui est ad dextram, illorum est²⁰ qui iam meruerunt Deum, et passi sunt causa nominis eius.²¹ Tibi autem superest multum, ut cum illis sedeas. Sicut manes, in simplicitate tua permane, et sedebis cum illis, et²² quicumque fuerint operati illorum opera, et sustinuerint quae illi sustinuerunt.⁶

(A) II. Dico ei: ,domina, vellem scire, quae sustinuerunt.⁶ ,Audi,⁶ inquit: ,feras bestias, flagella, carceres, cruces, causa nominis eius.¹ Propter hoc illorum sunt dextrae partes sanctitatis, et quisquis patietur² pro-

Vis. III. 1) apparuit mihi illa anus Vat.
2) quoniam sic egens es et sollicitus
Vat. Similiter Esdras (IV, 9, 26.) in cam-
pui Ardath nominatum mittitur. Vid.
Iachmann p. 65.

3) ei addit Vat.

4) mihi om. Vat.

5) extimavi Vat.

6) constituerem Vat.

7) eum locum p. loco Vat.

8) horripilatio Vat.

9) apud Vat., ibidem gloria p. gloriam.
Ita peccatores et poenitentiam agentes
orare consuevisse, ceteros stantes, mo-
net Hef.

10) Et ecce venit ibi Vat.

11) orantem post me exclusi c. Vat.
et Fab. St.

VISIO TERTIA.

(a) I. Visio, quam vidi, fratres, talis est. Cum ieiunassem frequenter et rogassem Deum, ut mihi revelaret visionem,¹ quam repromiserat mihi per illam seniore, in ipsa nocte paruit mihi illa senior et ait mihi: quia sic perseveras in oratione et ita argutus es ad cognoscenda omnia, veni in agrum, ubi mavis,² et circa horam quintam apparebo tibi, et ostendam tibi quae oportet te videre. Interrogavi eam dicens: domina, in quo loco agri? Et ait mihi: ubi tu vis. Et elegi³ locum bonum, semotum. Et antequam dicerem ei de loco, ait mihi: venio ibi, ubi vis. Cum ergo venissem, fratres, in loco agri illius hora opportuna, sicut promiseram me venturum, vidi scamnum positum eburneum, et supra scamnum cervical lineum, et supra scamnum sparsum carbasinum. Et cum vidissem haec ita posita et nullum ibidem praesentem, stuporatus factus sum et tremor me habuit solum, et capilli mei steterunt, et frigidus factus sum. Et cum apud me reversus fuissem et memoratus gratiae Dei, confirmatus sum, et posui genua mea et coepi iterum confiteri Deo peccata mea. Et cum tetigisset me illa senior, ait mihi: silentium habe, et pro peccatis tuis noli interrogare; interroga autem de iustitia, ut⁴ accipias partem ex ea in domo tua. Et levavit me manu sua et duxit me ad scamnum, et ait iuvenibus: ite, aedificate. Et cum recessissent iuvenes, solis nobis derelictis⁵ ait mihi: sede hic. Et ego dixi ei: dimitte, senior,⁶ primo sedere. Et ait mihi: quod tibi dico, fac et sede⁷ hic. Volente autem me sedere in parte dextra, non permisit mihi,⁸ sed manu sua annuit mihi, ut in parte sinistra sederem. Disputante autem me et triste [existente], quoniam non permisisset me in parte dextra sedere, ait mihi: tristaris, quoniam in parte dextra non sedisti? Aliorum locus est: eorum, qui iam placuerunt Deo, et passi sunt pro nomine eius. Tibi autem multa restant, ut cum ipsis sedeas. Sed quomodo manes, in simplicitate tua permane; et sedebis cum eis tu et omnes, quicumque fecerint, quod illi fecerunt, et passi fuerint ea, quae passi sunt.

(a) II. Et dixi ei: domina, volebam scire, quae passi sunt. Et ait mihi: audi nunc: flagella, carceres, tristitias magnas, cruces, bestias, propter nomen Dei. Ideo ipsorum est pars dextra sanctificationis, et

12) Deo Vat.

13) et om. Vat., idem ut accipies.

14) facti sumus Vat., coniunct. autem ante omissa.

15) hic Vat.

16) Ordo vocc. in Vat. sede inquit.

17) mihi adiungit Vat., qui mox manum loco abl.

18) Recogitante ergo Vat.

19) dexteram Vat. Ita constanter.

20) Des. est in Vat. Laureolam martyrum gloria peculiari praefergere, studiose docent omnes scriptores veteres. Oxon.

21) sui Vat.

22) et deest in Vat.

Cap. II. 1) Vocc. cruces, causa nominis eius des. in Vat.

2) fuerit passus Vat.

Vis. III. 1) Ante visionem in Pal. praep. de punctis suppositis excluditur.

2) manes aut maues Pal.

3) elige vulg.

4) aut Pal.

5) derelictos erat in Pal.

6) senior correctum ex seniore in Pal.

7) Ante sede expungitur c litera in Pal.

8) me Pal.

pter nomen Dei; reliquorum autem sinistralis partes sunt. Sed utrisque, et eis qui ad dexteram, quique³ ad sinistram sedent, sunt dona et promissiones; tantum quod ad dextram sedentes⁴ habent gloriam quandam. Tu autem cupidus es sedere ad dextram cum eis; sed exiguitates tuae multae sunt. Emundaberis⁵ autem ab exiguitatibus tuis. Sed et omnes, qui dubii non fuerint, emundabuntur ab omnibus peccatis in hunc diem.⁶ Et cum haec dixisset, volebat abire. Et procedens⁶ illi ad pedes, rogavi illam per Dominum, ut mihi demonstraret quod repromiserat visum. At illa rursus apprehendit manum meam, et erexit me, et fecit sedere super subsellium ad sinistram, et elevata virga quadam splendida, dixit mihi: *vides rem magnam?*⁷ Dico ei: *domina, nihil video.* *Ecce, non vides contra te turrim magnam, quae aedificatur super aquas, lapidibus quadratis splendidis?*⁸ In quadrato enim aedificabatur turris ab illis sex iuvenibus, qui venerant cum illa. Alia autem multa millia virorum adportabant lapides. Quidam autem⁹ de profundo trahebant lapides; alii de terra⁹ transferebant, et porrigebant illis sex iuvenibus. Porro illi¹⁰ accipiebant, et aedificabant. Eos autem,¹¹ qui de profundo extrahebantur lapides, omnes sic imponebant¹² in structuram; politi enim erant, et convenientes commissurae cum illis lapidibus, sicque¹³ coniungebantur alius ad alium, ita ut commissurae eorum non paterent.¹⁴ Et in hunc modum apparebat structura turris tanquam ex uno lapide aedificata. Caeteros¹⁵ autem lapides, qui afferebantur de terra, quosdam quidem reiciebant, quosdam vero adaptabant¹⁶ in structuram. Alios¹⁷ excidebant et proiciebant longe a turri. Alii autem lapides multi¹⁸ circa turrim positi erant, et non utebantur illis ad¹⁹ structuram. Erant enim quidam ex illis²⁰ scabrosi; alii autem scissuras habebant, alii vero candidi et rotundi,²¹ non convenientes in structuram turris. Videbam autem alios lapides proiici longe a turri, et incidentes in viam,²² et non manentes in via, sed volvi de via in locum desertum; alios autem in ignem incidentes et ar dentes; alios cadentes secus aquam, nec posse volvi²³ in aquam, volentibus quidem eis intrare in aquam.

(A) III. Et cum haec mihi demonstrasset, volebat recedere.¹ Dico ei: *domina, quid mihi prodest haec vidisse, et non scire, quae sint² haec res?* Respondens dixit mihi: *versutus es homo, volens scire ea, quae*

3) Ita est in Vat., *Sed utrisque eis, et qui ad dextram, et qui ad sinistram sedent* Col.

4) *tantum qui ad dexteram et p. tantum quod ad dextram sedentes* Vat.

5) *emendaberis* (sic) Vat., paulo post *emundabuntur p. emundabuntur*. Cf. Vis. 2, 2.

6) *ire procedens p. abire. Et procedens* Vat.

7) *et elevata virga quadam splendida et dixit mihi. Vides magnam rem* Vat., ubi mox desiderantur *voc. nihil video. Ecce, non vides contra te turrim magnam. Idem quadratis p. quadris, et autem p. enim.*

8) In Vat. *Alii autem multa milia hominum adportabant lapides quidam quidem.*

9) *Voc. de terra non leg.* in Vat.

10) *Porro illi om.* Vat.

11) *quidem* Vat.

12) *Dedi imponebant* c. Carmel. Lamb. Vat. Fabro St. et var. lect. ap. Cot., in cuius textu *ponebantur*. Eadem dicendi ratio infra c. 5 not. 3. *et imponuntur in structuram*. Codex Bodl. *ponebant*; at tum *rectius Pal. ponebant in eadem fabrica.*

13) *et sic* Vat.

14) *parerent* Vat., qui annectit: *et sic parebat structuram turris*. Huius loci mentionem facit Orig. Philocal. c. 8.

qui ita passi fuerint; caeterorum autem pars sinistra est. Utrorumque autem una donatio est et una promissio. Illi autem soli ad dextram¹ sedent et habent gloriam quandam. Si autem et tu desideras sedere cum ipsis, reliquiae tuae satis sunt. Munda² ergo te a reliquiis tuis. Et omnes, qui non sunt dubii,³ mundabuntur ab omnibus peccatis hac die. Haec igitur dicens volebat recedere. Cadens autem ad pedes eius rogavi illam⁴ per Dominum adiurans, ut mihi ostenderet quam promiserat visionem. Illa autem accipiens manum meam levavit me in scamnum, et fecit me in parte sinistra sedere, et ipsa [sedit] in parte dextra. Et levans virgam longam⁵ ait mihi: vides magnam rem? Dico ei: nihil video. Illa autem dixit mihi: ecce, non vides contra te turrem magnam, quae aedificatur supra aquam lapidibus quadratis candidis? In quadro autem aedificabatur ipsa turris a sex viris, qui venerunt cum ipsa. Alia autem multitudo virorum transferebant lapides: quidam ex altitudine fundamentorum, quidam ex ipsa terra, et tradebant sex viris. Quos cum acciperent, aedificabant. Illos, qui de fundamentis eruebantur, omnes sic ponebant in eadem fabrica; apti enim erant et pares eidem⁶ iuncturae cum aliis similibus lapidibus, et ita iungebantur alter ad alterum, ut nulla⁷ eorum iunctura pareret. Parebat autem aedificatio turris quasi ex uno lapide aedificata. Alii autem lapides, qui erant⁸ sublati a terra, quidam eorum reprobabantur, quidam in aedificio ponebantur, alii concidebantur et longe proiciebantur a turre. Alii autem iacebant, et de eis in eadem fabrica non utebantur. Erant autem ex iis scabiosi et scissuras habentes, alii minimi ac modici effecti, et alii albi et rotundi, qui non erant apti⁹ in fabrica. Videbam autem et alios lapides proiectos longe a turre et venientes in viam¹⁰ et non perseverantes in ipsa, sed volutantes in aliam viam; alios autem in ignem cadentes iuxta aquam et non sufficientes volutari in aquam, et maxime volentes venire ad aquam.

(B) III. Ostendens autem mihi haec, voluit currens recedere. Dico ei: domina, quid mihi prodest haec videnti et non cognoscenti, quae sint res istae? Respondens autem dixit mihi: exquisitissimus homo es

(Comment. in Ossee) Tom. XIII. P. III. p. 304. ed. Lommatzch. Visionis explanationem invenies infra c. 3. et sqq. Sim. 9, 3. 4. 6. 7. 15. 16. 32.

15) *ceteri* Vat.

16) *quosdam autem ponebant* Vat.

17) *autem inserit* Vat.

18) *multi lapides* ordo vocc. in Vat. Locum habes laudatum a Didymo in Catena ad Iobi 8, 17. 18. p. 202. ed. Long. 1637.

19) *in* Vat.

20) *his* Vat.

21) *alii autem rotundi et candidi* Vat.

22) *venientes in via* Vat., absque sq. *volvi*.

23) *alios autem cadentes secus aquam non posse volvi* Vat.

Cap. III. 1) *recurrere* Vat.

2) *sunt* Vat.

Cap. II. 1) *ad dextra* Pal., dein *quendam p. quandam, maluerim quondam*.

2) *nulla* Pal.

3) *Prius dubiis* Pal.

4) *illum* Pal.

5) *virga longa* Pal.

6) *eadem* Pal.

7) *nullo* Pal.

8) *erat* Pal.

9) *acti mutatum in atti* italice Pal.

10) *in via* Pal., ubi paulo post *in alia via — in igne — in aqua*.

circa turrim sunt.⁴ Ita, inquam, domina, ut fratribus annuntiem, et hilariores fiant, et haec audientes honorificent Dominum cum multa gloria.⁴ Et illa ait: ,audient quidem multi; et cum audierint, quidam ex eis⁵ gaudebunt, quidam autem flebunt. Sed et⁴ isti audientes, si poenitentiam egerint, et ipsi gaudebunt. Audi nunc similitudinem⁶ turris omnia haec, et hactenus mihi⁶ de revelatione molestior esse noli. Revelationes enim istae finem habent; impletae sunt enim. Sed tu non desinis petendo⁷ revelationes; improbus enim es. Turris quidem, quam vides aedificari, ego sum ecclesia,⁸ quae tibi apparui, et modo et prius. Quodcumque igitur⁹ volueris, interroga de turri, et revelabo tibi, ut gaudeas cum sanctis.⁴ Dico ei: ,domina, quoniam me semel dignum arbitrata es, ut omnia mihi reveles, revela.⁴ Ait mihi: *,quodcumque oportuerit tibi revelari,¹⁰ revelabitur, tantum ut cor tuum apud Dominum sit, et ne dubites, quodcumque videris.⁴ Interrogavi illam: ,quare turris¹¹ aedificata est super aquas, domina?⁴ Respondit:¹² ,dixeram tibi et prius, versusum te esse, circa structuram diligenter¹³ inquirentem; igitur invenies¹⁴ veritatem. Quare ergo¹⁵ super aquas aedificatur turris, audi: quoniam vita vestra per aquam salva facta est,¹⁶ et fiet. Fundata est¹⁷ enim verbo omnipotentis et honorifici nominis; continetur autem¹⁸ ab invisibili virtute Dei.⁴

(A) IV. Respondens dico ei: ,magnifice habent se¹ res hae. Illi autem iuvenes sex, qui aedificant, qui sunt, domina?² ,Hi sunt sancti² angeli Dei, qui primo constituti sunt, quibus tradidit Dominus universam creaturam suam, creandi et³ aedificandi et dominandi creaturae illius. Per hos enim consummabitur structura⁴ turris.⁴ Caeteri autem, qui apportant lapides, qui sunt?⁴ ,Et ipsi sancti angeli Domini: sed illi sunt his excellentiores.⁵ Cum ergo consummata fuerit structura⁶ turris, omnes simul epulabuntur iuxta turrim, et honorificabunt Dominum, quoniam consummata erit⁷ structura turris.⁴ Interrogavi eam, dicens: ,vellem⁸ scire exitum lapidum, et vim eorum, qualis sit.⁴ Respondens autem⁹ dixit mihi: nunquid tu prae omnibus melior es, ¹⁰ ut tibi id¹¹ revele-

* ὁ ἐὰν ἐνδέχεται σοι ἀποκαλυφθῆναι, ἀποκαλυφθήσεται.

3) quidem ex his Vat.

4) et deest in Vat.

5) Ita Vat., et parabolas Pal., de similitudine vulg.

6) mihi om. Vat., ubi esse videtur nolui p. noli.

7) Vulg. in ante petendo omisi c. Vat. Editi importunus p. improbus. Oxon. Gallicciolli vertit: Ma tu non finisci mai di chiedere rivelazioni, e sei insaziabile.

8) ego ecclesia sum Vat. Structura Ecclesiae, qualis heic graphice describitur in primaevis veterum Christianorum cryptis, quae Neapoli sunt, fucis colorum effugiata cernitur. Vid. Christ. Fr. Bellermann: Über die ältesten christlichen Be-

gräbnisstätten und besonders die Katakomben zu Neapel mit ihren Wandgemälden. Hamburg 1839. p. 77. Eiusdem picturae insigne fragmentum vidimus in crypta quadam cymeterii S. Calixti, loco Sixti episcopi vicina, inter viam Appiam et Ardeatinam a cl. P. Iosepho Marchio prope Urbem nuper detectum. Secundi autem saeculi ego cum aliis, quibus huius rei iudicium est, id esse opus crediderim. In cryptae Romanae pictura etiam candida et ingens petra quadrata apparet, ea quidem vetus, sed cum nova porta, super qua turris aedificari iussum erat. Cfr. Sim. 9, 2, 3.

9) erga Vat.

volens cognoscere ea, quae ad turrem pertinent. Et ego dixi: etiam domina, ut fratribus meis nuntiem, et audientes cognoscant Dominum in multa gloria et laetitia. Et illa dixit mihi: audient quidem multi, sed quidam eorum audientes exultabunt, et quidam plorabunt. Sed et isti, si audierint et poenitentiam egerint, et ipsi exultabunt. Audi ergo et parabolas huius turris, quas¹ revelo tibi, et nunquam me fatiges de iisdem. Revelationes autem istae finem habent, quoniam completae sunt. Non autem relinquatur revelatio, quae postulata fuerit,² vacua. Turris enim quam vides, quae aedificatur, ego sum ecclesia, quae parui tibi modo et antea. Quid ergo nunc vis interrogare de turre? Et revelo tibi, ut gaudeas cum sanctis. Et dixi ei: domina, quia semel dignum me fecisti, ut omnia mihi reveles, revela. Illa autem dixit mihi: quicquid poterit tibi revelari,³ revelabitur, tantum cor tuum apud Deum sit et non dubius sis in his, quae videris. Et ego interrogavi eam: quare turris supra aquam⁴ fabricabitur? Et illa ait mihi: dixi tibi iam et primo: et tu quaeris diligenter; ergo requirens invenis veritatem. Propter quid turris supra aquam⁵ fabricatur, audi, inquit: quoniam vita vestra per aquam salvata est et salvabitur. Fundata est enim turris verbo omnipotentis et gloriosi nominis et invisibilis virtutis Domini.

(b)IV. Et respondens ei dixi: domina, magne et mirabiliter habet se res haec. Sex autem viri illi, qui aedificabant, qui sunt isti? Et illa dixit mihi: isti sancti angeli, qui primo creati sunt, quibus tradidit Dominus omnem creaturam suam incrementare et superaedificare, et dominare totius creaturae. Per istos ergo finiatur aedificatio turris. Et ego dixi: illi, qui transferebant lapides, qui erant? Illa autem dixit mihi: et isti sancti sunt angeli Dei; illi enim sex praecessores eorum sunt. Finiatur ergo aedificatio turris, et omnes simul exultabunt in circuitu turris, et laudabunt Deum, quoniam completa est aedificatio turris. Interrogavi eam dicens: domina, vellem scire lapidum illorum exitum et virtutem illorum, qualis est. Et respondens ait mihi: non quia

10) *revelare* Vat., qui interpunctione vitiosa vb. ait reicit post *revelabitur*. Extant haec graece in Clem. Alex. Strom. II, 1. p. 430., unde adscripsimus.

11) *turris quare* Vat.

12) *Respondit* om. Vat.

13) *versutu te esse circa scripturas diligent* imperfecte Vat.

14) *inveniens* Vat.

15) *ergo* om. Vat.

16) *perquam salva facta es* Vat.

17) *est* om. Vat.

18) *continentur enim p. continetur autem* Vat.

Cap. IV. 1) *se habent* Vat.

2) *Adiunxi sancti* ex Pal Vat. et Fab. St.

3) *creandi et ex* Vat. p. *struendi* Cot.

4) *struclam* Vat.

6) *et ipsi sancti angeli domini? Hi autem praecellentes illos* Vat. Diversos angelorum gradus non ignorat N. T. Cfr. I Thess. 4, 16. Ephes. 1, 21. 3, 10. I Petr. 3, 22.

6) *structuram* Vat. lineola m literae calamo supposita.

7) *erit* om. Vat.

8) *volebam* Vat.

9) *autem* om. Vat.

10) *sis es p. es* Vat.

11) *id* excludit Vat.

Cap. III. 1) *quos* Pal., qui scr. *hisdem p. iisdem*.

2) *Expungitur est ante fuerit* in Pal.

3) *revelare* prius Pal.

4) *aqua* Pal.

5) *aqua* Pal.

tar? Alii enim priores te sunt et meliores te, quibus oportebat revelari visiones istas;¹² sed ut honorificetur nomen Dei, tibi revelatum est, et revelabitur * propter dubios, qui cogitant in cordibus suis, utrumne sint haec, an non sint.¹³ Dic illis, quod¹⁴ haec omnia sunt vera, et nihil extra veritatem est; sed omnia firma et certa, quae¹⁵ fundata sunt.⁶

(A) V. ,Audi nunc et de lapidibus, qui sunt in structura. Lapidem quidem illi quadrati et albi, convenientes in commissuris suis, ii¹ sunt apostoli et episcopi et doctores et ministri, qui ingressi sunt in clementia Dei, et episcopatum gesserunt, et docuerunt, et ministraverunt sancte et modeste electis Dei, qui dormierunt, quique adhuc sunt, et semper cum illis convenerunt, et in se pacem habuerunt, et se invicem audierunt. Propter hoc et in structuram turris conveniunt commissurae² eorum. Qui vero de profundo trahuntur, et imponuntur in structuram,³ et conveniunt commissurae eorum cum caeteris lapidibus, qui iam aedificati sunt; ii⁴ sunt, qui iam dormierunt, et passi sunt causa nominis Domini.⁵ Caeteri autem lapides, qui adportabantur a terra, volo scire qui sunt, domina?⁶ Ait: ,eos quidem, qui in terram⁶ vadunt, et non sunt politi, illos Deus probavit,⁷ quoniam ingressi sunt in acquitatem Domini, et direxerunt vias⁸ in mandatis eius. Qui autem afferuntur, et ponuntur in structura turris, ii⁹ sunt novelli in fide, et fideles. Commoventur¹⁰ autem ab angelis ad benefaciendum, propterea quod non est inventa nequitia in illis.⁶ Quos autem reiciebant et ponebant iuxta turrim, qui sunt illi?⁶ Ait mihi: ,ii sunt, qui peccaverunt,¹¹ et voluerunt poenitentiam agere; propter hoc non sunt longe proiecti a turre, quoniam utiles erunt in structura,¹² si poenitentiam egerint. Qui ergo poenitentiam acturi sunt, si egerint poenitentiam, fortes erunt in fide, si nunc poenitentiam egerint, dum aedificatur turris. Nam si consummata fuerit structura, iam quis¹³ non habet locum, ubi ponatur, sed erit reprobus; solummodo autem hoc habebit, qui iam¹⁴ ad turrim positus est.⁶

(A) VI. ,Qui autem recidebantur, et longe proiiciebantur a turre, vos scire,¹ qui sunt?⁶ ,Volo,⁶ inquam, ,domina.⁶ ,Ii² sunt filii iniqui-

* διὰ τοὺς διψύχους, τοὺς διαλογιζομένους ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν,

12) Ita Vat., annuente Pal., *has vulg.* Quae sequuntur: *propter dubios* — *an non sint*, graece extant in Clem. Alex. Strom. I, 29. p. 426., ut apposuimus.

13) *utrum ve* (n aliena man. supra) *sint an ne* Vat. absque haec et sq. *sint*.

14) *quoniam* Vat. Cal.

15) Ita scripsi c. G. Vat. et Fab. St. *firma, certeque* Cot.

Cap. V. 1) *Hi* Vat., ubi *ingrediuntur p. ingressi sunt*, dein *sanctis p. electis*, sub enuntiationis finem *alterutrum p. invicem*. Cotelerius distinctos hierarchiae ordines hic notatos esse dulce somniat. Accuratior loci explicatio petenda est ex Sim. 9, 3. 4. 15. 16.

2) *structurae* Vat.

3) Ita Bodl. Vat. Cot., et *imponuntur in structura* prima Hefelii ed. cum Gallandio. In Pal. et *positi in aedificatione*. Cfr. supra c. 2, not. 12.

4) *hi* Vat.

5) Ita Vat. et Fab. St. annuente Pal., *qui sint Domina?* Cot. H. puncto distinguit post *domina*.

6) Reponendum censeo cum Pal. in *aedificationem*, exclusa Hefelii opinione de fundamentis, etiamsi vulg. lectionem retineas. Indicari videntur homines iusti Veteris Testamenti.

7) *hos deus probavit* Vat., ubi labiales haud raro permutatae.

tu dignitiosior es super omnes, ut tibi reveletur (alii enim priores tui sunt et meliores te, quibus debentur revelari visiones istae), sed ut laudaretur nomen Dei, tibi revelata sunt et revelabuntur propter eos, qui dubii sunt, qui disputant in cordibus suis, si vere haec ita sunt, aut non. Dic¹ eis, quoniam haec omnia vera sunt, et nihil extra veritatem est, sed omnia fortia et firma et fundata sunt.

(B) V. Audi nunc de lapidibus, qui vadunt in aedificationem. Et quidem lapides albi et pares in coniunctione sua, isti sunt apostoli et episcopi et magistri et ministri, qui ambulaverunt in castitate et sanctitate Dei, quidam dormientes et quidam adhuc viventes, et semper sibi consentientes et secum pacem habentes et alterno audientes. Propterea in aedificatione turris pares sunt in iuncturis suis. Et dixi ei: qui autem de profundo levati sunt et positi in aedificatione et conveniunt in iuncturis eorum cum aliis lapidibus, qui ex aedificatione erunt, qui sunt? Et illa dixit mihi: isti sunt, qui patiuntur propter nomen Domini. Et dixi ei: alii autem lapides, qui de terra prolati sunt, volo scire qui sunt, domina? Et illa ait mihi: illi quidem, qui in aedificationem² vadunt non dolati, istos Dominus probavit, quoniam ambulaverunt in sanctitate ante Dominum et correxerunt in se mandata eius. Et dixi ei: qui autem adducti et positi in aedificatione, qui sunt? Illa autem dixit mihi: isti non³ sunt in fide et fideles. Momentur autem ab angelis in bonis factis, quoniam inventa est in eis malitia. Et dixi: qui autem reprobabantur et proiciebantur, qui sunt? Et ait mihi: isti sunt, qui delinquebant et poenitentiam facere volebant. Propter³ hoc non longe proiecti sunt a turre, quoniam utiles erunt in aedificatione, si poenitentiam egerint. Si ergo coeperint poenitentiam agere et egerint, fortes erunt⁴ in fidem, si veram poenitentiam gesserint, cum adhuc turris aedificatur. Si autem turris peraedificata fuerit, non habebunt locum, et inutiles erunt; solum tamen hoc habebunt, quoniam iuxta turrem iacebunt.

(B) VI. Concisos autem et longe proiectos a turre vis scire? Isti sunt filii iniquitatis. Crediderunt autem subdole: omnis malitia non *et ἄρα ἐστὶ ταῦτα, ἣ οὐκ ἔστιν.*

8) *vis des.* in Vat. In Pal. *Et illa ait mihi. Illi quidem qui in aedificatione vadunt non dolati: istos dominus probavit: quoniam ambulaverunt in sanctitate ante dominum: et correxerunt in se mandata eius.* Gallicciolli: Ella risposemi: quelli che vanno in terra, e non furono puliti, Dio gli approvò perché camminarono le vie giuste del Signore, e con dirittura ordinarono i loro costumi a tenore dei mandamenti di lui.

9) *hi* Vat.

10) *commoventur esse videtur* in Vat., qui dein *propter quod p. propterea quod.*

11) *Quos autem proiciebant et reiciebant iuxta turrim qui sunt? Hi sunt, qui peccaverant* Vat.

12) *structuram* Vat. Cfr. c. 6 not. 3.

13) *quis des.* in Vat.

14) *quoniam p. qui iam* Pal. Vat. Cot. ad oram.

Cap. VI. 1) Interrogationis terminus heic est in Vat., *voc. qui sunt? Volo, inquam, domina* praetermissis.

2) *hi* Vat. Puncto post *iniquitatis p. commate posito, exclusi vulg. qui post Et, suffragante* Pal. et ed. pr.

Cap. IV. 1) *de* Pal.

Cap. V. 1) *edificatione* Pal.

2) *Corrige novi.*

3) *volebant. non propter* Pal., *ibidem erant p. erunt.*

4) *erant supra* a Pal.

tatis. Et crediderunt in simulatione, et omnis nequitia non discessit ab eis. Propter hoc non habent salutem, quoniam non sunt utiles in structura,³ propter nequitas suas. Quapropter⁴ excisi sunt et longe proiecti propter iram Domini, quia exacerbaverunt eum. Caeteros autem lapides, quos vidisti complures positos, non euntes in structuram, ii⁵ quidem, qui scabrosi erant, hi sunt, qui cognoverunt veritatem, nec permanserunt in ea, nec coniuncti sunt sanctis; propter hoc inutiles sunt. Qui autem scissuras habebant, hi sunt,⁶ qui alius adversus alium in cordibus discordiam habent, et non habent pacem inter se; in praesentia⁷ quidem pacem habentes, cum autem unus ab alio discesserit, nequitia eorum in cordibus permanet. Hae sunt ergo scissurae, quas habent lapides. Qui vero curti⁸ sunt, ii sunt, qui crediderunt quidem, plurimam partem habentes⁹ iniquitatis; propter hoc curti et non integri sunt.⁶ Candidi autem et rotundi, et non convenientes in structuram turris, qui sunt, domina?⁶ Respondens mihi dixit: usquequo stultus es et insensatus, et omnia interrogas, et nihil intelligis? Hi sunt habentes¹⁰ quidem fidem, habentes autem et divitias huius seculi. Cum ergo venerit tribulatio, propter divitias suas et negotiationes suas¹¹ abnegant Dominum.⁶ Respondens dico ei: domina, quando ergo utiles erunt Domino?⁶ Cum circumcisae,⁶ inquit, fuerint divitiae eorum, quae eos delectant, tunc¹² erunt utiles Domino ad aedificium. Sicut enim lapis rotundus, nisi decisis fuerit et abiecerit ab se aliquid,¹³ non potest quadratus fieri; sic et, qui divites sunt in hoc seculo, nisi circumcisae fuerint divitiae eorum, non possunt Domino utiles esse. A te primum scito. Quando dives fuisti, inutilis eras; nunc vero utilis es et aptus vitae tuae; nam et tu ipse ex eis¹⁴ lapidibus fuisti.⁶

(A) VII. Caeteros autem lapides, quos vidisti longe proiectos a turri, et currentes in via, et volvi de via in loca deserta, ii¹ sunt, qui crediderunt quidem, dubitatione autem sua reliquerunt viam suam veram, putantes, se meliorem viam posse invenire. Errant² autem, et miseri sunt, ingredientes in desertas vias.³ Qui autem cadebant in ignem et ardebant, ii sunt, qui in perpetuum⁴ abscesserunt a Deo vivo, nec amplius illis ascendit in corda, poenitentiam agere, propter desideria libidinum suarum et scelerum, quae operantur.⁶ Caeteri vero, qui cadebant iuxta aquas, et non poterant volvi in aquas,⁵ qui sunt?⁶ Hi⁶ sunt, qui verbum audierunt; volentes baptizari in nomine Domini; quibus cum venit in memoriam sanctitas veritatis, retrahunt se,⁷ ambulanteque rursus post desideria sua scelestia.⁶ Consummavit igitur enarrationem turris. Ego

3) structuram Vat.

4) Et propter hoc Vat. Ibidem prociis sunt. Adnotat H: Qui fidem tantum simulant, excluduntur ab ecclesia, quae est sancta. Cfr. Rothe, Anf. p. 600.

5) hi Vat., cum quo et Fab. St. eieci Cotelerii et ante nec; Pal. et non.

6) Vocc. hi sunt, mox discordiam non leg. in Vat.

7) persona Lamb. Vat., quo tendit Codicis Pal. personam. Illa quidem lectio

esse videtur genuina, in praesentia vero eiusdem interpretamentum.

8) eruti Vat., qui dein om. ii sunt.

9) habent Vat. iteratque mox eruti p. curti.

10) Pronomine qui ante habentes interposito omittitur seq. autem in Vat.

11) suas accessit ex Pal. Vat. et Fab. St.

12) tum Vat.

13) Ordo vocc. in Vat. aliquid a se,

recessit ab eis. Propterea non habebunt salutem, quoniam non sunt utiles in aedificatione propter malitiam suam. Ideo concisi et longe proiecti sunt propter iracundiam Domini, quoniam exacerbaverunt eum. Caeteros vero, quos vidisti multos iacentes, positos in aedificationem non ire, isti aliquando scabiosi erant, qui cognoverunt veritatem et non permanserunt in ea.¹ Et dixi ei: qui autem scissuras habebant, qui erant? Et ait mihi: isti sunt, qui adversum se divisionem² habebant, et non erant secum pacifici, in personam habentes pacem. Recedentes autem a se, malitia eorum in cordibus eorum perseverabat. Ipsae ergo scissurae erant, quae erant in lapidibus illis. Illi autem lapides, qui breves et minimi erant, isti sunt, qui crediderunt quidem et maiorem partem habent iustitiae; aliquantam autem partem habent iniquitatis: propterea breves et non consumati sunt. Et ego dixi: albi ergo et rotundi et qui non aequantur in aedificatione, qui sunt, domina? Et illa dixit mihi: usque quo non sentis, sed semper interrogas et nihil intelligis? Isti sunt, qui habent quidem fidem, et habent divitias huius seculi. Quando fit tribulatio, propter divitias suas et propter negotiationes suas negant Deum suum. Et respondens dixi ei: domina, quando ergo utiles erunt in aedificatione? Et illa dixit mihi: quando circumcisa fuerit substantia eorum, quae confortat eos, tunc utiles erunt Deo. Sicut lapis rotundus, nisi praecisus fuerit et amittat aliquid de se, non poterit quadratus fieri: sic et divites seculi huius, nisi praecisa fuerit eorum substantia, non poterunt Domino utiles fieri. A te autem ipso primo intellige: quando dives eras, inutilis eras; modo autem utilis es,³ et proderit vitae tuae. Utiles estote Deo: et tu autem utilior de ipsis lapidibus eris.

(B) VII. Alios autem lapides, quos vidisti longe a turre proiectos et cadentes in viam⁴ et volventes se de via in aliam viam, isti sunt credentes quidem; per dubietatem suam dimitunt viam suam veram, sperantes se meliorem viam invenire. Et falluntur in miseriis suis, ambulantes in viis perversis. Qui⁵ autem cadunt in ignem et ardent, isti sunt, qui praevaricant a Deo vivo. Et nunquam ascendit illis in corde poeniteri propter concupiscentias libidinum suarum et malitias, quas operantur. Et ego dixi: alii autem lapides cadentes iuxta aquam et qui non poterant volvi in aquam, dic mihi, qui erant? Illa autem dixit mihi: isti sunt, qui verbo audierunt et volentes baptizari in nomine Domini. Quando venit illis in mentem castitas veritatis, poenitentur et ambulant iterum post concupiscentias iniquitatis suae. Finit ergo

dein divites qui, tum eorum divitiae fuerint. Matth. 19, 21—24.

14) eis om. Vat.

Cap. VII. 1) *Hi* Vat., qui exh. a dubitatione. Idem relinquit p. reliquerunt. Vid. II Petr. 2, 15.

2) *Erant* Vat.

3) *in desertis viis* Vat.

4) *Hi sunt qui in fine* Vat., mox in corde.

5) *aquam* Vat.

6) *Hi* Vat.

7) *cum venerit in memoria sanctitas veritatis retrahent se* Vat.

8) *ambulantique rursus primo desideria sua scelestia* Vat.

Cap. VI. 1) *eam* Pal.

2) *divisione* Pal.

3) *est* Pal.

Cap. VII. 1) *via* Pal. cum in supra addito.

2) *Quibus erat* in Pal., postmodo est in igne. Infra verbo non correximus.

vero,⁹ cum adhuc essem improbus, interrogavi illam: ,an iis omnibus lapidibus,¹⁰ qui proiecti sunt, nec conveniebant in structuram turris, an est poenitentia, et habebunt locum in turre hac? ,Habent,¹¹ inquit, poenitentiam; sed in hac turre¹¹ non possunt convenire; alio autem¹² loco ponentur multo inferiori; et hoc, cum cruciati fuerint, et impleverint¹³ dies peccatorum suorum. Et propter hoc transferentur, quoniam perceperunt¹⁴ verbum iustum. Et tunc illis continget transferri de poenis, si ascenderint in corda ipsorum¹⁵ opera, quae operati sunt scelesti. Quodsi non ascenderint in corda¹⁶ ipsorum, non erunt salvi propter duritiam cordis sui.⁶

(A) VIII. Cum ergo destiti interrogare¹ illam de omnibus istis, ait mihi: ,vis aliud videre aliquid?² Cumque cupidus essem ad videndum, hilaris factus sum vultu. Respicens me subrisit, et ait mihi: ,vides septem³ mulieres circa turrim?⁴ ,Video,⁵ inquam, ,domina.⁶ ,Turris haec,⁷ inquit, ,ab iis⁴ supportatur secundum praeceptum Domini. Audi nunc⁵ effectus earum. Prima quidem earum,⁸ quae continet manu, ,fides⁸ vocatur; per hanc salvi fient⁷ electi Dei. Alia vero, quae succincta est et viriliter agit, ,abstinentia⁸ vocatur; haec filia est fidei.⁸ Quisquis ergo secutus fuerit illam, felix fiet⁹ in vita sua, quoniam ab omnibus operibus malis abstinere. Credens autem, quoniam si abstinuerit se¹⁰ ab omni concupiscentia, haeres erit vitae aeternae.⁸ ,Caeterae autem,⁸ inquam,¹¹ ,domina, quinque quae sunt?⁸ ,Filiae,⁸ inquit, ,invicem sunt. Vocatur autem quaedam ,simplicitas,⁸ alia ,innocentia,⁸ alia ,modestia,⁸ alia ,disciplina,⁸ alia autem ,caritas.⁸ Cum ergo servaveris opera matris earum, omnia poteris¹² custodire.⁸ ,Volebam¹³ scire, domina, quam quaeque earum habeat virtutem.⁸ ,Audi,⁸ inquit: ,virtutes aequales habent, connexae autem ad invicem sunt¹⁴ virtutes earum, et sequuntur se invicem sicut natae sunt. Ex fide¹⁵ nascitur abstinentia, de abstinentia simplicitas, de simplicitate innocentia, de innocentia modestia, de modestia disciplina et caritas.¹⁶ Harum ergo opera sancta et pudica et recta sunt. Quicumque ergo servierit his, et invaluerit tenere opera earum, in turri¹⁷ habebit habitaculum cum Sanctis Dei.⁸ Interrogavi eam¹⁸ de temporibus, si iam consummatio est? Illa autem exclamavit voce magna, dicens: ,insensate homo! nonne vides turrim adhuc¹⁹ aedi-

9) qui Vat. Improbus ut supra c. 3.

10) an hi omnes lapides Vat. enuntiationem ita terminans: si est illis poenitentia et habebuntur in turrim hanc.

11) turri Vat.

12) enim Vat.

13) repleverint Vat. Falluntur quotquot de Purgatorio intelligunt. Haud dubium quin loquatur de Poenitentia. Col.

14) praeceperunt Vat., in sententiae fine istud p. iustum.

15) in cor eorum Vat.

16) ascenderit in corde Vat.

Cap. VIII. 1) desini interrogando Vat.

2) aliquid accessit ex Vat., ubi ante videre literae ve d apparent uti vocabuli membra disiecta.

3) sex Vat.

4) his Vat. vb. inquit omissio.

5) nunc excidit exemplari Vat.

6) enim Vat.

7) fiant Vat. Matth. 9, 22. Marc. 5, 34. 10, 52. Luc. 7, 50. 8, 48. 17, 19. Act. 26, 18. Rom. 3, 22. 28. 5, 1. Apud Clem. Alex. Strom. II, 12. p. 458., ubi ecclesia manu contineri dicitur. Editio Oxoniensis: Manus contracta, rectissime Fidem repraesentat, qua divina promissa apprehendimus. Aliter Pal. Prima quidem ipsarum quae tenet manus fides vocatur.

8) continentia vocatur hec est filia dei Vat.

9) fiat Vat.

ea, quae referebat de turri. Et iterum interrogavi illam, si omnes lapides isti ascendentes et non apti in turre, si est illis poenitentia, et habebunt locum in turre hac.³ Et ait mihi: habent quidem poenitentiam, sed in ista turre non possunt convenire; in alio autem loco poterunt convenire multo minore. Et hoc postquam⁴ tormentis afflicti fuerint, et complebuntur dies peccatorum suorum. Et ideo transferentur, quoniam receperunt verbum iustum. Et tunc contingit eis transferri de tormentis suis propter opera, quae operati sunt mala. Si autem non ascenderit in corde eorum [poenitentia], non salvabuntur propter durum cor eorum.

(B) VIII. Et cum pausassem interrogans eam de omnibus his, dixit mihi: vis aliud videre? Et ego aliquid desiderans, factus sum vultu meo gaudens. Illa itaque respiciens ait mihi: vides septem feminas in circuitu turris? Et dixi ei: video, domina. Et ait mihi: turris haec¹ ab istis portatur iuxta dispositionem Domini. Audi ergo operas earum. Prima quidem ipsarum, quae tenet manus, fides vocatur: per hanc salvantur electi Dei. Alia autem, quae praecineta est et viriliter agit, abstinencia vocatur: haec filia est fidei. Quicumque secutus fuerit illam, beatus erit in vita sua, quoniam omnium malorum operum evadet credens, quoniam evadet ab eadem concupiscentia iniqua, et haereditabit vitam aeternam. Et dixi ei: illae aliae, quae sunt, domina? Et ait mihi: filiae suae alterutro² sunt. Vocantur enim una simplicitas, alia disciplina, alia innocentia, alia castitas et alia caritas.³ Quando ergo operas matris earum servaveris, omnes poteris videre. Dixi itaque ei: volebam cognoscere, domina, quaeque⁴ earum quam virtutem habet. Et ait mihi: audi virtutes ab alterutro. Virtutes ipsarum, quas habent, tenentur ab alterutro, et sequuntur⁵ alterutro, sicut natae sunt. De fide ergo nascitur abstinencia, de abstinencia simplicitas, de simplicitate innocentia, de innocentia castitas, de castitate disciplina, de disciplina caritas. Harum ergo opera casta, sancta et divina sunt. Quisquis ergo servierit istis et potuerit tenere opera earum, in turre habebit habitationem cum sanctis.⁶ Cum autem interrogassem eam⁷ de temporibus, illa exclamavit voce magna dicens: insensibilis homo, non vides, turrem adhuc aedificari? Usque

10) Ita dedi c. Vat., *abstinebit; credens, quod, si se continuerit* Cot.

11) *inquam* sicuti mox inquit excid. libro Vat., ubi subinde *alterutrum p. invicem*.

12) *servaveritis — poteritis* Vat., quae lectio locum suum tuetur.

13) *Volo* Vat., ubi *que quam earum (quaeque earum quam Pal.) p. quam quaeque earum*.

14) *Tenantur autem ab invicem p. connexae autem ad invicem sunt* Vat.

15) Sensus huius loci putat Cl. Poterius expressisse Clementem Alex. l. c. hisce verbis: *Καὶ πάλιν Προηγείται (praecedit) μὲν πίστις· ἄβος δὲ ὀκνοδομεῖ, τελειοῖ δὲ ἡ ἀγάπη*. Gall.

16) Cf. ad haec Pal.

17) *turrim* Vat.

18) *eam* c. Pal. Vat. et Fabr. St., *illam* Cot.

19) Ita transcripsi ex Pal., *super* Vat., unde vulg. lectionem *super* parum, comode provenisse puto.

3) *in turrem hanc* Pal.

4) *Voc. et hoc postquam* bis scribuntur in Pal. Infra servavimus in corde.

Cap. VIII. 1) *hanc* Pal.

2) *Post alterutro expungitur domina* Pal.

3) *claritas* erat in Pal.

4) *quis* Pal.

5) *sequentur* Pal.

6) *Post sanctis crasum est tuis* in Pal.

7) *ea* Pal.

dum compleatur turris, quae fabricatur, habebunt finem. Sed cito peraedificabitur. Iam noli me interrogare aliquid; sufficiat tibi compositio haec et sanctis, et renovatio spiritus vestri. Sed non tibi soli revelata sunt ista, sed ut omnibus nunties.⁸ Illa post dies tres intelligere te oportet. Primo quidem mando tibi verba haec, quae incipio tibi dicere: loquere ea omnia in auribus sanctorum, ut audientes ea et facientes mudentur a nequitiiis suis, et tu cum ipsis.

(B) IX. Audite me, filii. Ego vos enutrivim in multa simplicitate et innocentia et castitate propter misericordiam Domini eius, qui desuper stillavit iustitiam suam, ut iustificemini et sanctificemini ab omni nequitia et ab omni vacatione.¹ Vos autem recedite a nequitiiis vestris. Nunc ergo audite me, et pacem habete in vobis ipsis et visitate alterutros et suscipite alterutros et nolite soli, quae a Deo creata sunt, accipere infructu, sed date etiam eis, qui dehabent. Qui autem a multis escis imbecillitatem corporis acquirunt, et fatigant carnem suam; et qui non habet escam, fatigatur caro eius eo, quod sufficienter non habeat escam: et corrumpitur caro eorum. Haec ergo intemperantia nocens est eis, qui abundant et non porrigunt² eis, qui dehabent. Videte ergo iudicium venturum. Qui autem plus habetis, quaerite esurientes, usque quo turris non est completa. Postea autem cum completa fuerit turris, velle habetis benefacere, et non habebitis locum. Videte ergo vos, qui luxuriamini in divitiis vestris, ne forte suspirent qui egent, et suspirium eorum ascendat ad Dominum, et excludamini cum omnibus divitiis vestris foris portam turris. Modo ergo dico prioribus ecclesiae et his qui primas sessiones amant: nolite esse similes maleficis. Malefici autem maleficia sua in thecis³ suis portant; vos autem mala vestra et acta in cordibus vestris inserta habetis, et non vultis purgare corda vestra, et temperare vestram sapientiam⁴ in unum et in corde puro vestro, ut habeatis misericordiam a rege magno. Videte ergo filii, ne forte hae dissensiones vestrae deserant vitam vestram. Quomodo vos vultis corripere electos Dei, ipsi non habentes disciplinam? Corripite ergo alterutros, et pacem habete in vobis, ut et ego ante patrem hilaris adstans rationem pro vobis omnibus reddam Domino vestro.

infirmilitatem carnis suae assumunt sed et convolvant carnem suam Vat.

5) *id* excludit Vat.

6) *Recepi propter hoc ex Vat.*, qui subinde consummuntur. Tum voc. corpus esset quartus casus.

7) *nocua* Vat., ubi mox habes *his p. iis*.

8) Haec non contradicunt *iis*, quae vulg. legitur supra c. 8. *nonne vides turrim semper aedificari?* Nam *semper* idem est ac *adhuc*, quod exhibet Pal. Turris autem consummatio a futura est die consummationis totius saeculi.

9) *hi* Vat.

10) *ascendit* Vat. Vid. Iac. 5, 4.

11) *consensus* om. Vat.

12) *similis* Vat., ibidem *maleficis* erat

PATRES APOST.

maleficis. Cfr. Matth. 23, 6. Marc. 12, 39. Luc. 11, 43. 20, 46.

13) *venena sua in buxides et (expunctum) baiulant* Vat.

14) *medicamentum* Vat.

15) *corde* Vat.

16) *ne excidit exemplo* Vat.

17) *ipsis* Vat.

18) *Componente* Vat., dein *alterutrum p. vos invicem*.

19) Ita Vict. Carmel. Lamb. Vat. favente Pal. c. Fab. St., *eos* Cot.

8) *nuntietis* Pal.

Cap. IX. 1) *Scribendum opinor praevaricatione*.

2) *porrigent* Pal.

3) *thetis* Pal.

4) *vestra sapientia* Pal.

(A) X. Cumque desisset¹ mecum loqui, venerunt illi sex iuvenes, qui aedificabant, et tulerunt eam² ad turrin, et alii quattuor sustulerunt subsellium, et abierunt ipsi iterum in turrin. Horum faciem non vidi, quoniam aversi³ erant. Euntem illam rogabam, ut mihi revelaret de tribus figuris, in quibus mihi apparuit. Respondens autem⁴ mihi dixit: ‚de his alium te oportet interrogare, ut tibi reveletur.‘ Apparuit autem mihi, fratres, prima visione, anno superiore,⁵ valde anus, et in cathedri sedens. Alia autem⁶ visione faciem quidem iuvenilem habebat, carnem autem et capillos aniles, et stans mihi loquebatur; hilarior autem erat, quam⁷ primum. Tertia autem visione tota iunior⁸ erat et aspectu decora, tantum quod capillos aniles habebat; hilaris autem facie erat, et super subsellium sedens. De his ipsis maestus eram valde, donec⁹ cognoscerem visionem hanc. Video anum illam in visu noctis dicentem mihi: ‚omnis rogatio humilitate eget;¹⁰ ieiuna ergo, et percipies a Domino, quod postulas.‘ Ieiunavi ergo diem unam.¹¹ Eadem nocte apparuit mihi iuvenis, et ait: ‚quid tu frequenter petis revelationes in oratione?¹² Vide, ne multa¹³ postulans noceas carni tuae. Sufficiant tibi revelationes istae.¹⁴ Nunquid poteris fortiores revelationes videre, quam quas¹⁵ vidisti?‘ Respondens ei dico: ‚domine, hoc solum peto pro tribus figuris illius anus, ut integra fiat revelatio.‘ Respondit mihi: ‚vos non insensati estis; sed dubitationes vestrae vos insensatos¹⁶ faciunt, eo quod non habetis cor vestrum ad Dominum.‘ Respondi illi et dixi: ‚sed a te ea diligentius cognoscamus.‘¹⁷

(A) XI. ‚Audi,‘ inquit, ‚de figuris, quas inquiris. In prima¹ quidem visione quare anus tibi apparuit super cathedram sedens? Quoniam spiritus vester antiquior et iam² marcidus est, et non habens vim a vestris infirmitatibus et dubitatione cordis. Sicut enim seniores, qui non habent spem renovandi, et nihil aliud expectant nisi dormitionem suam; sic et vos infirmati a secularibus negotiis tradidistis vos in socordiam,³ et non proiecistis a vobis sollicitudinem in Domino, et confusus⁴ est sensus vester, et inveterastis in tristitiis vestris.‘ ‚Quare ergo super cathedram sedebat, volebam cognoscere, domine?‘ Respondit: ‚quoniam omnis infirmus⁵ super cathedram sedet propter infirmitatem suam, ut contineatur infirmitas eius. Ecce habes figuram primae visionis.‘

Cap. X. 1) *desinisset* Vat.

2) Sic leg. Pal. Vat. et Fab. St., *illam* Cot., a *turri* p. *ad turrin* Vat., qui scr. *subtulerunt* p. *sustulerunt* et *ierunt* p. *abierunt*.

3) Revocavi lect. *aversi* c. Pal. Fab. St. et Cot. *aversi* Vat. = *ad turrin* vari. At *simplicius* illud, quod ap. Hef. parum commode in hoc commutatam. Cfr. Vis. 4, 3. extrem.

4) *autem* excludit Vat. Discrepat Pal. *de his postea debes me interrogare, ut tibi reveletur.*

5) *priore* Vat. omisso voc. *fratres*, *tum in cathedram*. Vis. 1, 2 sq.

6) *quidem* Vat. absque sqq. *quidem* et *mihi*.

7) Voc. *erat, quom* om. Vat. Cfr. Vis. 2, 1 sq.

8) *iuvenior* Vat., qui *quidem* p. *quod*, *deinde in fine* p. *facie*. Cfr. Vis. 3, 1 sq.

9) Voci *donec* adscribendae lacuna aperta extat in Vat.; ibidem *revelationem* p. *visionem*.

10) Antiochus hom. 106.: *χωρίς δὲ ταπεινοφροσύνης οὐκ ἔστιν εὐπρόσ- τεκτον γενέσθαι προσευχῆν*. In Vat. *participes* p. *percipies*.

11) *unam diem* Vat.

(a) X. Quando autem cessavit loquens mecum, venerunt sex viri, qui aedificabant turrem. Et tulerunt eam in turrem, et alii quattuor tulerunt scamnum.¹ Horum personam non vidi, quoniam aversi erant. Eunte autem illa² interrogabam, ut mihi revelaret de tribus personis, in quibus mihi paruit. Quae respondens dixit mihi: de his postea debes me interrogare, ut tibi reveletur. Visa enim mihi est, fratres, prima quidem visione annotina satis senior, et super cathedra sedens. Alia autem visione faciem iuvenis habebat, carnem³ autem et capillos senioris, et stans loquebatur mihi; hilarior autem erat quam ante. Tertia autem visionis visa est mihi tota iuvenis et formosa specie; solum autem capillos senioris habebat. Hilaris autem in finem erat et super scamnum sedens. Propter hoc satis tristis eram, ut cognoscerem visionem istam. Video itaque senioreme ipsam⁴ in visione dicentem mihi: omnis interrogatio humilitate⁵ opus habet. Crede ergo et accipies, quod quaeris ad Dominum. Jeiunavi ana die.⁶ Et ipsa nocte visus est iuvenis et ait mihi quoniam tu sub manu petiturus es visiones in praee, vide ne satis petens noceas carni tuae.⁷ Sufficiunt tibi visiones istae: ne putes fortiores visiones his, quibus vidisti, videre. Respondens autem dixi ei: domine, hoc solum quaero de tribus formis praedicatae senioris, ut visio perfecta fiat. Respondens autem dixit mihi: quam diu insensati estis? Nam et dubietates vestrae ipsae vos insensatos faciunt, et quod non habeatis cor vestrum paratum ad Dominum. Respondens dixi illi: a te autem domine diligentius ea cognoscere debemus.

(a) XI. Audi, inquit, de formis, [de] quibus interrogas. Prima quidem visione propter quid senior tibi apparuit in cathedra sedens? Quoniam spiritus¹ senior et fatigatus et non habens virtutem a luxuriis vestris et dubietatibus. Sicut autem seniores non habentes spem renovari nihil aliud sperant, ni dormitionem propriam: sic et vos fatigati a secularibus actibus tradidistis vos anxietatibus et non proiecistis sollicitudinem vestram in Dominum; sed obtusus est sensus vester et veteres² facti estis in cogitationibus vestris. Et dixi ei: propter quid ergo in cathedra sederat, volo cognoscere domine. Qui dixit mihi: quoniam omnis aegrotans in cathedra sedet propter aegritudinem suam, ut continetur imbecillitas corporis eius. Habes formam visionis primae.

12) orationem Vat., voc. visione ante revelationes expuncto.

13) Videas ne nullum Vat.

14) Ita Pal. Vat., hae vulg.

15) quod Vat.

16) Voc. ordo in Vat. insensatos vos; cum eodem habetis p. vulg. habeatis.

17) Praetuli lectionem Vat. cognoscamus vulg. cognoscemus.

Cap. XI. 1) priori p. in prima Vat.

2) Ita Vat. et Fab. St. p. Cotelerii etiam, quae lectio mentem scriptoris non reddit. Vis. 2, 4. senectutis causa erat ecclesiae: quoniam omnium prima creata est.

3) accidias Vat. Fortassis anxietates.

4) concussus Vat.

5) infirmis Vat.

Cap. X. 1) In Pal. enunciatio languet: et tulerunt eam in ea et alii quattuor tulerunt scamnum: et tulerunt eam in turre.

2) illam erat in Pal.

3) carne Pal.

4) ipsa Pal.

5) humilitatem Pal.

6) Lege potius unam diem.

7) carnem tuam Pal.

Cap. XI. 1) spiritu Pal.

2) veteris Pal.

(A) XII. „Secunda autem visione vidisti illam stantem, et iuvenilem faciem habentem, et hilariorem quam pristinam;¹ carnem autem et capillos aniles. Audi, inquit, et hanc parabolam. Cum senior iam fuerit aliquis, desperat de se ipso² propter infirmitatem suam et paupertatem, et³ nihil aliud expectat, nisi diem extremum vitae suae. Deinde subito illi⁴ relicta est hereditas, et audiens exsurgit, hilarisque factus induit virtutem; et iam non discumbit, sed stat, et liberatus⁵ est a prioribus maeroribus, et iam non sedet, sed viriliter agit. Ita et vos, audita revelatione,⁶ quam Deus vobis revelavit. Quia misertus est Dominus vestri,⁷ et renovavit spiritum vestrum, et deposuistis infirmitates vestras; accessit vobis fortitudo, et invaluistis in fide, et visa Deus fortitudine vestra gavisus est. Propter hoc demonstravit vobis structuram turris; et alia ostendet,⁸ si ex toto corde pacem habueritis inter vos.⁴

(A) XIII. „Tertia autem visione vidisti illam adolescentiorem, honestam et hilarem, et serenum vultum eius.¹ Sicut enim, si alicui maesto² supervenerit nuntius bonus aliquis, statim oblitus est maeroris, nihilque aliud expectat, nisi annuntiationem quam audivit, et confortatur de cetero, et renovatur spiritus eius³ propter gaudium quod accepit; sic et vos renovationem accepistis spiritu vestrorum, videntes haec bona. Et quia super subsellium vidisti sedentem, fortis positio est,⁴ quoniam quattuor pedes habet subsellium, et fortiter stat. Nam et mundus per quattuor elementa continetur. Qui ergo poenitentiam egerint integre, iuniores erunt; et qui ex toto corde poenitentiam egerint, erunt fundati.⁵ Habes in pleno revelationem; nihil amplius postules de revelandis.⁶ Si quid autem oportuerit, revelabitur tibi.⁴

VISIO IV.

De tentatione et tribulatione hominibus superventura.

(A) I. Visionem vidi, fratres, post dies viginti pristinae visionis, figuram tribulationis superventurae.¹ Proficiscebar² in illa via Campana; a via autem publica in villam sunt fere³ stadia decem. Raro⁴ autem iter fit per locum illum. Et solus ambulans rogabam Dominum, ut revelationes eius, quas mihi ostendit per sanctam ecclesiam suam, confirmaret, et daret poenitentiam omnibus servis suis, qui scandalizati sunt;

Cap. XII. 1) *pro pr pristina* (sic) p. *quam pristinam* Vat.

2) *se ipsum* p. *de se ipso* Vat.

3) *et excidit* Vat.

4) *Deinde illi subito* Vat., idem *exurrexit* p. *exurgit*.

5) *superatus* leg. *videtur* Vat.

6) Ita (*audientes hanc visionem* Pal.) var. lect. ap. Col., qui in textu c. Fab. St. *audite revelationem* ut Vat.

7) *vobis* Vat.

8) *ostendit* Vat.

Cap. XIII. 1) *Tertiam autem visionem*

vidisti illam adolescentiorem et bonam et hilarem et bene vultum eius Vat.

2) *si in alicui maesto* Vat. Ibidem nihil p. *nihilque*; deest prox. et ante *confortatur*.

3) *et renovatur eius spiritus* Vat.

4) *est* des. in Vat. (*suspicio etiam* in Lamb.)

5) In Vat. des. vocc. *integre, iuniores erunt; et qui ex toto corde poenitentiam egerint, erunt fundati*. In Pal. *perfecte p. integre, quam vocem invito Gallandio bene locum suum tueri censeo*.

(B) XII. In secunda autem visione vidisti eam stantem et faciem iuvenem habentem, et hilarem¹ magis quam ante, et corpus et capillos senioris. Et hanc ergo similitudinem audi. Quando aliquis senior desperat de se propter imbecillitatem et mendicitatem suam, nihil aliud expectat, nisi diem novissimum vitae suae. At si postea subito ei relinquatur haereditas, et audiens surrexit, et gaudens effectus² induit se fortitudinem, et non iam iacens, sed stans renovabatur in spiritu, qui iam corruptus erat a prioribus suis defectionibus: non iam sedit, sed viriliter agit. Sic et vos audientes hanc visionem, quam vobis Dominus revelavit. Quoniam misertus est super vos Dominus et renovavit spiritum et deposuit languores vestros: et accessit vobis fortitudo et potestas, et potentes effecti estis in fide. Et videns Dominus fortitudinem vestram gavisus est. Et propterea nunciavit vobis fabricam turris. Et alia quidem nuntiabit, si ex totis praecordiis pacem habueritis in vobis.

(B) XIII. Tertia autem visione vidisti illam iuvenem, et bonam et hilarem, [ac] spetiosa [fuit] facies sua. Sicut enim [si] alicui tristi venerit nuntius bonus, statim obliviscitur priorem tristitiam et nihil aliud expectat nisi nuntium quod audivit, et fortis efficitur de caetero in bono; etenim renovatur¹ spiritus propter gaudium quod accepit: sic et vos renovationem accepistis spiritus vestri videntes haec bona. Et quoniam super scamnum vidisti illam sedentem, fortis positio, quia quattuor habet pedes scamnus² et fortis stat. Siquidem et seculum per quattuor angulos continetur. Qui ergo perfecte poenitentiam egerint, renovabuntur et fundati in toto corde suo poenitentiam agent. Habes perfecte omnem revelationem. Nunquam iam aliud quaeras; si autem rogaveris, revelabitur tibi.

VISIO QUARTA.

(B) I. Visio, quam vidi, fratres, [haec erat.] Post dies viginti prioris diei usque ad advenientem diem ibam in agrum per viam Campanam. De strata publica sunt quasi stadia decem; raro autem ambulatur ipse locus.¹ Solus autem ambulans rogabam Dominum, ut revelationes et visiones, quas² mihi ostendit per sanctam ecclesiam suam, fortes faceret, et viderem poenitentiam servorum Dei, qui scandalizabantur, ut lauda-

6) *revelatis* Vat.

Vis. IV. 1) Tribulationem intelligit sub Domitiano. *Oxon.*

2) *proficiscebam* erat in Vat.

3) *in villa sunt* vero Vat. Est ille Viae Appiae tractus, qui Campaniam percurrit.

4) *Rare* Vat., deinde *eum p. illum*. Sequens periodus cum hac sine *Et* copulatur.

Cap. XII. 1) *hilaris* Pal.

2) *Maluerim gaudio affectus*. In Pal. haec habes: *Aut si postea subito ei relinquatur haereditas: et audiens surrexit*

et gaudens affectus induit se fortitudinem et non iam iacens sed stans renovabatur in spiritu: quod iam corruptum erat a prioribus suis defectionibus: et non iam sedit sed viriliter agens.

Cap. XIII. 1) *et renovatur* enim Pal. 2) Sic Pal. distincte.

Vis. IV. 1) *Visio quam vidi fratres: post dies viginti prioris diei, usque ad advenientem diem ibam in agrum per viam campana: de strata publica: sunt quasi stadia decem. Raro autem ambulatur ipse locus* Pal.

2) *quae* Pal.

ut honorificetur nomen eius magnum et honorificum; et, quia me dignum existimavit,⁵ ut ostenderet mihi mirabilia sua, et eum honorificarem, et gratias agerem. Tanquam vox mihi respondit: ,ne dubites, Herma! Intra me ergo coepi cogitare et dicere: ,ego quid habeo dubitare, sic fundatus a Domino, et qui vidi honorificas res? Progressus sum paululum, fratres, et ecce video pulverem usque ad caelum. Coepi dicere intra me: ,nunquid iumenta veniunt, et pulverem excitant? Distabat autem a me⁶ tanquam stadium. Et ecce, video magis magisque⁷ pulverem exsurgentem, adeo ut suspicarer, esse aliquid divinitus. Pusillum autem⁸ resplenduit sol, et ecce video bestiam magnam veluti cetum, et ex ore eius locustae igneae procedebant. Erat autem statura bestiae illius pedes fere centum, caput autem habebat tanquam vas urnale.⁹ Coepi flere et invocare Dominum, ut me liberaret ab illa. Deinde recordatus sum verbi,¹⁰ quod audieram: ,ne dubites, Herma. Iudutus ergo, fratres, fidem Dei, et memoratus quae¹¹ docuit me magnalia, audenter in bestiam me tradidi. Sic autem veniebat bestia illa,¹² ita ut posset in ictu civitatem delere. Veni prope illam, et tam grandis bestia extendit se in terram, et nihil nisi linguam proferebat, et in totum non movit se, donec pertransissem¹³ illam totam. Habebat autem bestia illa¹⁴ super caput colores quattuor: nigrum, deinde rubeum et sanguinolentum, inde¹⁵ aureum, deinde album.

(A) II. Postquam autem pertransivi bestiam¹ illam, progressus sum fere pedes triginta; et ecce occurrit mihi virgo quaedam exornata, tanquam de thalamo prodiens, tota in albis, et calceamentis albis circumdata, et usque ad faciem mitram habens,² pro tegumento autem habebat capillos nitidos. Cognovi ergo a pristinis visionibus, quoniam ecclesia est; et hilarior factus sum. Salutavit autem me dicens:³ ,ave tu, homo. Et illam resalutavi dicens: ,domina, ave. Respondens autem⁴ dixit mihi: ,nihil tibi occurrit, homo? Dico ei: ,domina, occurrit mihi⁵ talis bestia, quae possit populum consumere; sed virtute Dei et singulari⁶ eius misericordia evasi illam. Bene effugisti,⁷ inquit, ,quoniam solitudinem et sollicitudinem tuam ad Dominum proiecisti,⁸ et cor tuum aperuisti ad eum, credens, quod per nullum alium poteris salvus esse, nisi per magnum et honorificum nomen eius. Propter hoc misit Dominus angelum

5) existimavit Vat., sub finem ut et gratias agerem. Periodi explicationem omnium praestantissimam praebet lectio Codicis Pal.

6) Sic erat autem p. Distabat autem a me Vat.

7) Magis magisque video p. Et ecce, video, magis magisque Vat., cui excidit aeq. esse.

8) autem om. Vat., ubi mendum locute p. locustae.

9) Erat autem statura bestiae illius

fere pedes centum, caput quidem habebat tanquam urnalem Vat. De cetis, quod lachm. (p. 49, 59.) alitque centum pedibus praeditum invito Herma asserunt, cfr. Apoc. 11, 7. 12, 3. 13, 1 sq. 17, 8 sq. Clarius, ut solet, etiam de isto Pal.

10) rememoratus sum verbum p. recordatus sum verbi Vat.

11) Ita dedit c. Lamb. Pal. Vat. et Fab. St., quis Cot.; tam in me bestiam tradidi Vat.

retur nomen eius gloriosum, quoniam dignum iudicavit, ut ostenderet mihi mirabilia sua. Et laudante me et gratias ei agente, quasi sonus vocis mihi respondit et ait mihi: noli dubius esse. Ego autem mecum cogitare coepi dicens: ego quid habeo dubius esse, ita fundatus a Domino, et qui viderim tam gloriosas res? Et accessi modicum, et ecce video pulverem quomodo in caelum ferebatur. Et coepi dicere mecum: putas animalia veniunt et pulverem levant. Sic autem erat longe hoc a me, quasi stadium unum. Cum fieret ergo amplior pulveris spissitudo, sensi aliquid esse divinum. Modicum autem elaxit sol, et ecce video magnam bestiam quasi aliquem cetum, et ex ore eius locustae igneae exhibant. Erat autem bestia longior quasi pedum centum, et caput habens quasi laguenam.⁴ Unde cum coepissem plorare et rogare Dominum, ut me liberaret a bestia, memoratus sum sermonem, quem audieram: noli dubius esse. Induens ergo me, fratres, fidem Domini, et in mentem habui eorum magnorum quae doctuerat me, et confirmatus tradidi me bestiae. Sic autem veniebat bestia rugiens, quasi posset civitatem exterminare. Veni igitur iuxta illam;⁵ at bestia volvebat se in terra, et nihil aliud faciebat nisi linguam⁶ proferebat, et in totum non se movebat, quamdiu transivi illam. Habebat autem ipsa bestia super caput colores quattuor: nigrum et igneum sive sanguineum, et aurosum et album.

(b) II. Quando autem transivit me illa bestia, et accessit quasi pedes triginta, ecce obvia mihi venit virgo ornata quasi de thalamo procedens in albis calcementis et albis vestibus operta usque ad frontem, et mitra erat opertorium eius; habebat autem capillos albos. Cognovi ergo ex prioribus visionibus, quoniam ecclesia est, et hilaris effectus sum. Illa autem salutavit me dicens: ave homo. Et ego illam resalutavi: ave domina. Illa respondens ait mihi: nihil [tibi accurrit?]. Dico ei: etiam domina, talis bestia, quae poterat populos consumere; sed virtute Domini et miseratione eius evasi ab ipsa. Bene, inquit, evasisti, quoniam sollicitudinem tuam in Dominum proiecisti, et cor tuum speruisti apud Dominum, credens, quia per nullum poteras salvari, nisi per magnum et gloriosum nomen [ipsius.] Propter hoc Dominus destinavit angelum suum,

12) illa bestia ordo in Vat., tum possit p. possit.

13) transirem Vat.

14) illa bestia transp. Vat.

15) deinde Vat.

Cap. II. 1) bestiam accessit ex Vat. et Fab. St., suffragante Pal., subinde progressum p. progressus sum Vat.

2) virgo quaedam exornata tamquam de thalamo progrediens tota in albis et calcementis albis circumdata ut usque ad faciem mitram (sine habens) Vat. Vid. Apoc. 21, 2. et Iachm. l. c. p. 61.

3) Et ego illam salutavi dicens Vat.

4) autem om. Vat.

5) Voc. occurrit mihi des. in Vat.

6) nimia Vat.

7) proiecisti ad dominum ordinatur in Vat., tum quia p. quod Vat. Pal. Vid. I Petr. 5, 7. et Act. 4, 12.

3) Sic Pal. Fortasse scr. potis.

4) Ita scr. Pal.

5) illa Pal.

6) lingua Pal.

suum, qui est super bestias, cui⁸ nomen est Hegrin, et obturavit os eius, ne te dilaniaret. Magnam tribulationem effugisti propter fidem tuam, et qui talem bestiam non dubitasti. Vade ergo, et enarra electis Dei magnalia ipsius, et dices illis, quod⁹ bestia haec figura est pressurae superventurae. Si ergo praeparaveritis vos, * poteritis effugere illam,¹⁰ si cor vestrum fuerit purum ac sine macula, et reliquos dies vitae vestrae¹¹ servieritis Deo sine querela. Immittite¹² sollicitudines vestras super Dominum, et ipse diriget eas. Credite¹³ Deo, qui estis dubii, quoniam omnia potest, et avertere iram suam a vobis, et mittere vobis praesidia. Vae dubiis iis,¹⁴ qui audierint verba haec, et contempserint; melius erat illis non nasci.⁴

(A) III. Interrogavi eam de illis quattuor coloribus, quos habebat bestia in capite. At¹ illa respondit mihi dicens: iterum tu curiosus es, de rebus² huiusmodi interrogans.⁴ Et dixi: ,domina, demonstra mihi, quid sint illa.' ,Audi,' inquit: ,illud nigrum mundus est, in quo commoramini: igneum autem et sanguinolentum, quoniam oportet seculum hoc per sanguinem et ignem deperire; aurea³ autem pars vos estis, qui effugistis seculum hoc. Sicut enim per ignem aurum probatur et utile fit; sic et vos probamini, qui habitatis⁴ in illis. Qui igitur permanserint et perseveraverint⁵ et probati fuerint, ab eis purgabuntur. Et sicut aurum emundatur,⁶ et remittit sordem suam; sic et vos abiicietis omnem tristitiam et angustiam, et emundabimini in structurae turris. Alba autem pars superventuri est⁷ seculi, in quo habitabunt electi Dei, quoniam immaculati et puri erunt electi Dei in vitam aeternam. Tu ergo ne desinas loqui haec⁸ auribus sanctorum. Habetis et figuram tribulationis superventurae⁹ magnae. Nam si vos volueritis, nihil erit. In mente¹⁰ habete ista, quae praescripta sunt.⁴ Haec cum dixisset, discessit. Non vidi autem, quem in locum abierit.¹¹ Strepitus autem factus est, et aversus sum retrorsum metuens: et putabam bestiam illam advenire.¹²

* ἐκφραξέσθε τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀγρίου, ἐὰν ἡ καρδία ὑμῶν γένηται

8) cuius Vat. Pal. Hieronymus in Comment. ad proph. Habac. 1, 14. Hermae librum stultitiae condemnandum esse censet, cum angelum quemdam, nomine Tyri, reptilibus praesse scribat. Sed angelus ille non Tyrus, sed Hegrin ab Herma appellatur, et procul dubio Tyri vox apud Hieronymum librariorum vitio ortum debet. Cotelerius duas coniecturas ad nomen Hegrin explicandum nobis reliquit: 1) Fortasse scriptum fuisse *εγρηγ* i. e. compendiosa scriptura pro *εγρηγορος*, vigil, *רִגְוֹ*, quo nomine apud Daniele 1, 10. et 20. angelus significatur; pro *εγρηγ* autem scriptum seu lectum fuisse *εγρηγ*. 2) Fortasse Herma hoc fere modo scripsisse: *Ἐπεμψε κύριος ἄγγελον αὐτοῦ, ὃς ἔστιν ἐπὶ θηρίων, ᾧ ὄνομα ἄγριον, misit Deus angelum suum super bestiam, cui (bestiae) nomen est τὸ ἄγριον*, i. e. ferum. Huic interpretationi favet Clem. Alex. (Strom. IV, 9. p. 596.), ei-

que adstipulatur Nourrius; priori autem patrocinator Lücke (Einleit. in d. Offenbarung Iohannis) p. 145. not. 2. Cfr. quoque Ittigius, l. c. p. 168. Cfr. Apoc. 9, 11.: *ἄγγελος Ἀββαδῶν*. H. Attamen Hieronymus illic Herma nec nominal, nec accusat. Dicit potius, scriptum quoddam apocryphum stulte narrare, quemdam angelum nomine Tyri praesse reptilibus, et in hanc similitudinem piscibus quoque et arboribus et bestiis universis proprios in custodiam angelos assignatos. Ultima Hieronymi verba melius quadrant ad Clementis Romani Recogn. I, 45. In Codice Pal. est *legri*. Fortassis vocem habes ex *θήγειν* (acuere, excitare, instigare) et *ἄγριον* (ferum) ab Herma ex Graeco Iudaeo facto Christiano modo Hebraeorum conflata, sed librariorum incuria mutilata. Legendum pono Thegrin.

qui super bestias est, cuius nomen est Tegri,¹ et luserit² os eius, ne te consumeret. Magnam tribulationem evasisti propter fidem tuam, et quia talem bestiam videns non fuisti dubius. Vade ergo et refer electis Domini, et dic illis, quoniam bestia haec forma est tribulationis magnae. Si ergo paraveritis vos et poenitentiam feceritis ex toto corde vestro ad Dominum, poteritis evadere illam, si cor vestrum fuerit mundum et immaculatum, et caeteros vitae vestrae dies servieritis³ immaculati. Procite sollicitudines vestras in Dominum, et ipse corriget eas. Credite Domino, quia omnia⁴ potest, et avertit iracundiam suam a vobis. Vobis autem, qui dubii⁵ estis, mittet flagella. Vae audientibus haec verba et contemnentibus ea; melius erat enim non nasci.

(B) III. Et interrogavi eam de quattuor coloribus, quos habet super caput suum. Illa autem respondens ait mihi: iterum exquaeris de talibus rebus? Dico ei: etiam domina, nota fac mihi, quae sunt haec. Audi, ait: nigredo seculum hoc est, in quo habitatis: igneum autem vel sanguineum, quoniam debet seculum hoc per sanguinem et ignem perire; aurosum autem vos estis, qui evadetis seculum hoc. Quoniam autem aurum probatur per ignem et bonum invenitur: sic et vos probamini in vobis. Qui ergo perseverat et igni probatur, ab ipso purgabitur: et quomodo aurum dimittit sordem, sic et vos dimittitis omnem tristitiam et angustiam, et purgamini et utiles eritis in fabrica turris. Album autem, quod erat, mundus venturus est, in quo habitabunt electi Dei, quoniam mundi et sine macula erunt hi, qui eliguntur a Deo in vitam aeternam. Tu ergo noli intermittere loquens in auribus sanctorum. Habebis et formam tribulationis venturae. Si autem et vos volueritis, nihil erit. In mente habete, quae ante scripta sunt. Haec dicens recessit, et non vidi, quo loco iit; nebula autem fuit. Et ego reversus sum retro timens et sperans, quoniam bestia venit.

καθαρά καὶ ἄμωμος,

9) quoniam Vat. Pal.

10) effugere p. poteritis effugere illam Vat.

11) vestrae om. Vat.

12) iniuncte Vat. Scribe saltem iniungite. Idem dirigit eos p. diriget eas ex Lambeth., corriget eas Pal., dirigit eas Cot. Cfr. Ps. 54, 23. Matth. 6, 25. Luc. 12, 22. Phil. 4, 6.

13) creditis Vat., dein om. et ante avertere, tum suffragia p. praesidia.

14) his Vat. Matth. 26, 24. Marc. 14, 21.

Cap. III. 1) Ac Vat.

2) de illis (expunctum) rebus Vat.

3) aureum Vat. Cfr. II Petr. 2, 20.

4) habitis mendose Vat. Subsequens in illis ad huius mundi homines referunt. Praestat lectio Codicis Pal. sic et vos probamini in vobis. Cfr. I Petr. 1, 7.

5) Vocc. et perseveraverint non leg. in Vat. Commate distincti post fuerint, cum prius interpungeretur post eis =

huius mundi hominibus. Eo spectat Pal. Qui ergo perseverat et igni probatur ab ipso purgabitur.

6) Ita Fab. St. et Cot. in textu, ut videtur sine Codd. auctoritate, cum C et G exhibeant emendatur aequae ac Lamb. Vat., mox quoque emendamini p. emundabimini Vat.

7) supervenientur p. superventuri est Vat.

8) loquendo p. loqui haec Vat.

9) superveniente Vat.

10) mentem Vat., mox perscripta p. praescripta.

11) quo loco abiit p. quem in locum abierit Vat.

12) et adversus sum retro metuens. et pulabam illam bestiam venire Vat. Similibus strepitus auditus est IV Esdr. 10, 26.

Cap. II. 1) tegri: sic Pal.

2) non muto in illusit.

3) servitae Pal.

4) omnes Pal.

5) dubi Pal.

LIBER SECUNDUS

QUI INSCRIBITUR:

MANDATA.

Prooemium.

Cum orassem domi, et consedissem¹ supra lectum, intravit vir quidam reverenda facie, habitu pastorali, pallio albo amictus, peram in humeris, et virgam in manu gestans, et salutavit me. Et ego resalutavi eum.² Protinusque consedit iuxta me, et ait mihi: missus sum ab illo³ venerabili nuntio, ut habitem tecum reliquos dies vitae tuae.⁴ Et ego putabam, ipsum⁵ ad temptandum me venisse. Et dico ei: tu enim quis es? Ego enim novi,⁶ cui traditus sum.⁷ Ait mihi: non cognoscis me?⁸ Non, inquam. Ego, inquit, sum pastor ille,⁹ cui traditus es.¹⁰ Adhuc loquente eo figura eius mutata est. Cumque cognovissem, esse¹¹ eum, cui traditus fueram, confusus sum, protinusque metus me subiit, et totus maerore confectus sum, quia sic respondi ei nequiter et insipienter.¹² Ait mihi: noli confundi, sed virtutem concipe animo in mandatis meis, quae daturus sum tibi. Missus sum enim, inquit, ut, quae vidisti superius, omnia tibi rursus ostendam; praecipue quae ex eis¹³ utilia sunt vobis. Primum omnium mandata mea et species similitudinum¹⁴ scribe; reliqua autem, sicut ostendero tibi, sic ea scribes. Ideo autem praecipio¹⁵ tibi, primum mandata mea et similitudines scribere, ut subinde legendo facilius ea custodire possis.¹⁶ Scripsi¹⁷ igitur mandata et similitudines, ita ut praecepit mihi. Quae audita si custodieritis, atque in his ambulaveritis, et exercueritis ea mente pura, recipietis a Domino, quae pollicitus est¹⁸ vobis. Sin autem iis¹⁹ auditis non egeritis poenitentiam, sed adhuc adiecaritis ad delicta vestra, a Domino adversa recipietis. Haec omnia praecipit mihi scribere pastor ille, nuntius poenitentiae.²⁰

sim. 10.

1) Visionem quartam excipit in Vat. rubra inscriptio: *Visio quinta de mandatis.*

2) et cum sedissem C, Lamb., Vat., qui mox pergit *intravit quidam vir dignitatem faciem habitu pastorali amictus pallium album peram gestans in humerum et virgam in manu et salutavit me.* Cfr. Matth. 10, 11. Colligimus ex Tertull. de orat. c. 12, ubi Hermae locus citatur, assignata oratione fuisse quibusdam morem assidendi. Cuius quidem rei rationem Tertullianus non perspiciens, Hermae dicta ad ordinem narrationis, non ad

iustarum disciplinae spectare recte adnotat. Vid. IV. Esdr. 3, 1. Vis. 1, 3.

3) Ante eum in Vat. est *ipsum* c. punctis suppositis.

4) Sic leg. Pal: Vat. et Fab. St., eo vulg. Dein *meo vite p. vitae tuae* Vat.

5) eum Vat.

6) novi pr. man. supraaddidit in Vat. Angelus Hermae custos, qui Vis. 2, 4 et Vis. 3, 10. juvenis speciosus fuerat, iam adest habitu pastorali missus ab eo venerabili nuntio. Nuntium (*ἄγγελον*) illum venerabilem optior esse Christum. Id certe desumitur ex Sim. 9, 1. 5, 4. Mand.

INCIPIUNT PASTORIS MANDATA DUODECIM.

(a) Cum orassem domi, et consedissem supra lectum, intravit vir quidam facie dignitosa, habitu pastorali, amictus pelle alba, peram gestans in humero et virgam in manu, et salutavit me. Et ego resalutavi eum, protinusque conседit iuxta me et ait mihi: missus sum ab illo venerabili nuntio, ut habitem tecum reliquos dies vitae.¹ Putavi enim, [eum] ad temptandum me venisse. Dico ei: tu autem quis es?² Ego autem novi eum, cui sum traditus. Ait mihi: non cognoscis me? Non, inquam. Et dixit mihi: ego sum ille pastor, cui traditus es. Et adhuc loquente eo, figura eius mutata est. Cumque cognovissem, esse eum³ cui fueram traditus, confusus sum protinus; metusque in mentem intravit, et totus sum maerore confectus, quod sic ei respondiissem nequiter et inscienter. Et ait mihi: noli confundi, sed virtutem concipe animo in mandatis meis, quae daturus sum tibi. Missus sum enim, inquit, ut, quae vidisti superius, omnia tibi rursus ostendam, quae illorum praecipue sint vobis utilia. Primo omnium mandata mea et species et similitudines scribe; reliqua autem sicuti ostendero tibi, scribes, ut subinde legendo facilius possis custodire ea. Scripsi igitur mandata et similitudines, sicut praecipit mihi. Quae audita si custodieritis atque in his ambulaveritis et ea exercueritis mente pura, recipietis a Domino quaecunque pollicitus est⁴ vobis. Sin vero eis auditis non⁵ egeritis poenitentiam, sed adhuc ad delicta vestra adieceritis, a Domino recipieritis adversa. Haec omnia sic scribere mihi praecipit pastor ille nuntius poenitentiae.

5, 1. Sim. 10. l. 2. coll. Vis. 3, 9. Archangelo quidem Michaeli, cui omnium fidelium custodia curae est, simili modo locus nunti poenitentiae prior adsignatur. Sim. 8, 2.

7) *sum ille pastor* Vat., omisso praec. inquit.

8) *esse om.* Vat., posthac *in me intravit p. me subit.*

9) Ita est in Vat. sayente Pal. et var. lect. apud Cot., quia sic ei responderam insipienter idem in textu c. Fab. St.

10) *que ex praecipit p. praecipit quae ex eis Vat.*, cui excidit pron. *eis*, ut liquet ex Pal.

11) *primum omnia mea et species similitudines* Vat. Quo reliqua referenda sint, quae se Hermae ostensurum promittit, commode colligitur ex Codice Pal. Ibi enim post ultimum Similitudinis 9 vocabulum puncto distincto apponitur AMEN. Quod cum in fine quoque Similitudinis 10 ibidem factum sit (ἀμην), non dubito, quin amanuensis libros Mandatorum et Similitudinum illic expletos esse, novamque sectionem cum Sim. 10

incipere ex antiquo apographo absque arbitrio signaverit. Codex quoque Vat. id sibi vult. Nam spatium vacuum, quod antecedit Similitudinem 10, titulo soli praescribendo amplius est. Reliqua ergo habes in Sim. 10. Haud male divisio incipere potuisset iam inde a Sim. 9, 1.

12) *principio vitiose* Vat.

13) Liber Hermae quodammodo Ethica christiana nominari potest. Cfr. Iachm. l. c. p. 44. H.

14) *est des.* in Vat.

15) *his Vat.*, cui excidit, ut Lamb., *ad ante delicta.*

16) Ἄγγελος τῆς μετανοίας etiam apud Clem. Alex. (quis dices c. 42. ad fin. p. 961.) nobis occurrit. H.

1) Post *vitae* pron. *tuae* deletum est in Pal. Postea potius *eum* ex *enim* corrigo.

2) Erat est in Pal.

3) *esse cum* cum Pal., ubi delendo *in mente intravit.*

4) *es* Pal.

5) *et* Pal.

MANDATUM I.

De fide in unum Deum.

(A)*, Primum omnium crede, quod¹ unus est Deus, qui omnia creavit et consummavit, et ex nihilo omnia fecit. Ipse capax universorum solus immensus est,² qui nec verbo defini, nec mente concipi potest. Crede igitur in eum, et time eum, et timens habe abstinentiam. Haec custodi, et abiice abs te omnem concupiscentiam et³ nequitiam, et indue virtutem iustitiae, et vives Deo, si custodieris mandatum hoc.⁴

MANDATUM II.

De fugienda obtreptione, et eleemosyna facienda in simplicitate.

(A) † Dixit mihi: ,simplicitatem habe, et innocens esto; et¹ eris sicut infans, qui nescit malitiam, quae perdidit vitam hominum. Primum de nullo male loquaris, neque libenter audias male loquentem. Sin² vero et tu audieris, particeps eris peccati male loquentis; et credens tu quoque peccatum habebis,³ quia credidisti male loquenti de fratre tuo. Perniciosa est detractio,⁴ inconstans daemonium est; nunquam in pace consistit, sed semper in discordia manet. Contine te⁵ ab illa, et semper pacem habe cum fratre tuo. Indue constantiam sanctam, in qua nulla sunt peccata, sed omnia laeta sunt; et benefac⁶ de laboribus tuis. Omnibus inopibus⁷ da simpliciter, nihil dubitans cui des. Sed omnibus da; omnibus enim Deus dari vult de suis donis.⁸ Qui ergo accipiunt, reddent rationem Deo, quare acceperunt, et ad⁹ quid. Qui autem accipiunt ficta necessitate, reddent rationem; qui autem dat, innocens erit. Sicut enim accepit¹⁰ a Domino, ministerium consummavit, nihil dubitando, cui daret et cui non daret; et fecit hoc ministerium simpliciter et¹¹ gloriose ad Deum. Custodi ergo mandatum hoc, sicut tibi locutus sum, ut poenitentia tua simplex inveniatur, et possit domui tuae bene fieri; et cor mundum habe.⁴

* Πρῶτον πάντων πίστευσον, ὅτι εἷς ἐστὶν ὁ Θεὸς, ὁ τὰ πάντα κτίσας καὶ καταρτίσας, καὶ ποιήσας ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα. Εἰς Θεὸς μόνος ὁ πάντα χωρῶν, μόνος δὲ ἀχώρητος ὢν.

† Ἀπλόγητα ἔχε, καὶ ἄκακος γενοῦ, καὶ ἔσο ὡς τὰ νήπια τὰ μὴ γινώσκοντα πονηρίαν, τὴν ἀπολοῦσαν τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Πρῶτον μὲν μηδεὶς καταλάλει, μηδὲ ἠδέως ἄκουε τοῦ καταλαλοῦντος.

Mand. I. 1) quia Vat., cui dein ex cidit pron. qui et ex praep. Graeca sunt: πρῶτον πάντων πίστευσον, ὅτι εἷς ἐστὶν ὁ Θεός, ὁ τὰ πάντα κτίσας καὶ καταρτίσας, καὶ ποιήσας ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα. Sapientissimo Mandato hoc usi sunt olim SS. Patres, usi et Haeretici Ariani, cum hoc discrimine, quod illi quidem optimo iure id fecerint, hi vero pessimo exemplo, singularique impudentia, quasi neget Ecclesia unum esse Deum, cunctorum creatorem. Col. Cfr. Vis. 1, 1.: condidit ex nihilo ea, quae sunt.

2) Huc usque Mand. istud Graece exhibet auctor *Doctrinae ad Antiochum Ducem* editae a Montfauconio T. III. Opp. S. Athanasii p. 252. n. 1, ubi alia praeterea ex Pastore desumpta invenies.

3) concupiscentiam et om. Vat., ubi post vires interponitur cum.

Mand. II. 1) et om. Vat., ubi infantes qui nesciunt p. infans, qui nescit. Ab initio usque ad verba: omnia laeta sunt habemus Graece Doctr. ad Antioch. n. 2. p. 253. Fere eadem in Antiochi homil. 29.

MANDATUM PRIMUM PASTORIS.

(a) Primo omnium crede, esse unum Deum, qui omnia creavit et consummavit, et ex nihilo cuncta fecit. Ipse caput universorum, solus immensus, qui nec verbis definiri, nec mente concipi potest. Huic ergo crede, et metue eum, metuque accepto tene abstinentiam. Haec custodi, et abicis¹ a te omnem nequitiam, omnemque indues virtutem aequitatis, et viveas Deo, si custodieris hoc mandatum.

MANDATUM SECUNDUM.

(b) Ait mihi: simplicitatem tene et innocens esto, sicut infantes, qui ignorant nequitiam, quae vitam perdit hominum.¹ Ante omnia de nullo male opineris, neque libenter audias eum, qui absenti detrahit. Sin autem et tu audieris,² particeps eris huius; si enim consenseris detrahenti et id, quod de absente dictum fuerit, credideris, eris et tu ei similis, et contra fratrem tuum perniciosus, et adstringeris peccato eiusdem detrahentis. Malum enim est, aliquem infamare, et instabile daemonium, nunquam in pace consistens, sed in discordia semper habitans. Abstine ergo te ab eo, et eris semper quietus inter omnes. Indue te autem temperantiam, verecundiam, modestiam, in qua nulla offensa est, nulla nequitia, sed cuncta plana³ atque laeta. Exerce bonitatem, et de fructu laborum tuorum, quos tibi tribuit Deus, omni inopi praesta simpliciter, nihil dubitans cui sit dandum. Omnibus tribue; univervis enim Deus dari vult de suis donis. Accipientes vero reddent rationem Deo, quare et ad⁴ quid acceperint. Quicumque enim acceperint coacti aut⁵ aliqua necessitate, a crimine innocentes erunt; qui vero fallaciter acceperint, rationem dabunt. Ille autem, qui dat, innoxius erit, cum enim hoc ministerium, quod a Domino accipitur, simpliciter apud Deum gestum⁶ fuerit. Quicumque ergo tam simpliciter ministrat, vivit Deo. Custodi itaque mandatum hoc, sicut tibi dixi, in poenitentia tua, et domui tuae cum simplicitate, et cor tuum sit mundum et indeficiens apud Deum.

εἰ δὲ μὴ, καὶ σὺ ἀκούων ἔνοχος ἔσῃ τῆς ἀμαρτίας τοῦ καταλαλούντος . . . Πονηρὸν γὰρ πνεῦμά ἐστιν ἢ καταλαλία, καὶ ἀκατάστατον δαιμόνιον, μηδέποτε εἰρηνεῦον, ἀλλὰ πάντοτε ἐν διχοστασίαις κατοικοῦν. Ἄπειρα οὖν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ εἰρήνην ἔξεις μετὰ πάντων. Ἐνθῦσαι δὲ τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν σεμνότητα, ἐν οἷς οὐδὲν ἐστὶ πρόσκομμα πονηρὸν, ἀλλὰ πάντα ὁμαλὰ καὶ ἑλαρά.

2) Sin etiam Pal., si Vat. Idem peccatis p. peccati.

3) credens et tu habebis peccatum p. et credens, tu quoque peccatum habebis Vat.

4) decertatio Vat., quae lect. sensum prorsus permutat.

5) Abstine te p. Contine te Vat.

6) et fac bene Vat.

7) Cfr. Antioch. hom. 98.

8) donis c. Pal. Vat. Fab. St. et Col. = ἐκ τῶν ἰδίων δωρημάτων Antioch., bonis Hef. c. Gallandio invitis Codd. Lucas mutilatus in ed. Cler. a. 1724.

9) ut Lamb. Vat. Pal.

10) accipit Vat., qui mox ut Lamb. cui dare, cui non dare.

11) et om. Vat.

Mand. I. 1) Corrige abicies.

Mand. II. 1) hominem Pal.

2) audiendo Pal.

3) plena erat in Pal.

4) ut Pal.

5) Pal. prius et post extat siglum
que post dabuntur

6) gesta

MANDATUM III.

De fugiendo mendacio, et Hermae poenitentia ob simulationem.

(A) *Iterum mihi dixit: ,veritatem dilige, et omnis sermo verus¹ ex ore tuo procedat; ut spiritus, quem Dominus constituit in carne tua, verax invenatur apud cunctos² homines, et Dominus magnificetur, qui dedit spiritum in te; quia Deus verax est in omni verbo, et non est mendacium in ipso. *Qui ergo³ mentiuntur, abnegant Dominum, non reddentes Deo depositum, quod⁴ acceperunt. *Acceperunt enim spiritum sine mendacio. Hunc si mendacem reddunt,⁵ coinquant mandatum Domini, et fraudatores fiunt.⁴ His ego auditis vehementer flevi.⁶ Qui cum sentem me videret, dixit mihi: ,quid ploras?⁷ Et dixi: ,quoniam, domine, nescio, an possim salvus esse.⁸ ,Quare?⁹ inquit. Et dixi: ,quia nunquam, domine, verum locutus sum verbum in vita mea,⁷ sed semper in simulatione vixi, et mendacium pro veritate affirmavi omnibus; et non mihi quisquam contradixit, sed fides habita est verbo meo. Quo modo⁸ ergo potero vivere, cum sic egerim?⁷ Et dixit mihi: ,tu quidem bene et vere sentis; oportebat enim te, sicut Dei servum, in veritate ambulare,⁹ et malam conscientiam cum spiritu veritatis non coniungere, nec tristitiam Spiritui Dei sancto et vero facere.⁴ Et dixi illi:¹⁰ ,nunquam, domine, haec verba tam diligenter audivi.⁴ Et dixit mihi: ,nunc audis; cura deinceps,¹¹ ut et illa, quae prius locutus es falsa pro negotiis tuis, his verbis et illa fidem recipiant. Possunt enim et illa fidem recipere,¹² si vera locutus fueris deinceps; † et si veritatem servaveris, poteris vitam consequi. Et quicumque audierit hoc mandatum, et fecerit, et recesserit a mendacio, vivet Deo.⁴

MANDATUM IV.

De dimittenda adultera.

(A) †† Mando, ait, tibi, ut castitatem custodias, et non ascendat¹ tibi cogitatio cordis de alieno matrimonio, aut de fornicatione; haec enim

* Ἀλήθειαν ἀγάπα, καὶ πᾶσα ἀλήθεια ἐκ τοῦ στόματός σου ἐκπορεύσθω, ἵνα τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ κατοική σοι . . . Οἱ γὰρ ψευδῆ βουνοὶ ἀθετοῦσι τὸν Θεόν . . . Ἐλαβον γὰρ πνεῦμα ἀληθείας, καὶ ἐγένοντο οἰκητήρια τοῦ ἀληθινοῦ πνεύματος.

† ἐὰν οὖν τὴν ἀλήθειαν φυλάξῃς, δυνήσῃ σεαυτῷ ζωὴν περιποιήσασθαι.

Mand. III. 1) *verax* Bodl. Lamb. Vat. Ad priora ista quadrant Graeca servata Doctr. ad Antioch. n. 3.

2) *cunctos* non est in Vat.

3) *autem* Vat.

4) *quem* Vat.

5) *reddant* Vat.

6) Ita dedi ratione habita lect. Bodl. et Fab. St.: *His ergo auditis vehementer flevi*, Cot. *His auditis, ego vehementer*.

7) *verbum locutus sum in vita p. verum locutus sum verbum in vita mea* Vat.; ibidem *cum p. in, delu firmavi p. affirmavi*, mox *priusquam*, aliena manu *quisquam* stylo cerussato supra, tum *transp. est habita*. In hunc modum se accusat Prudentius Prooem. in lib. Cathem. v. 8 sq. Mox docuit toga

Infectum vitiiis falsa loqui, non sine crimine. Cfr. infra *locutus es falsa pro negotiis tuis*, et Vis. 1, 3.

MANDATUM TERTIUM.

(B) Iterum dicit mihi: ama veritatem, et omnis veritas de ore tuo procedat, ut spiritus, quem Dominus constituit in hoc corpore, veras apud cunctos homines inveniatur, atque ita Dominus honoretur, qui habitat supra te. Et quidem Dominus verax est in omnibus verbis suis, nullumque apud eum mendacium est. Laedunt igitur eum, quicumque mentiuntur, fraudatoresque Domini esse incipiunt, non reddentes ei commendatum sibi spiritum, sicut acceperunt. Acceperant enim spiritum sine aliquo mendacio. Hunc si mendacem reddiderunt, rationem dabunt; maculaverunt etiam mandatum Domini, et facti sunt fraudatores adversus eum. Haec autem cum ego audissem, vehementissime flevi. Qui cum me flentem videret, ait: cur lacrimas profundis? Et dixi: quoniam ignoro domine, an possim salutem habere. Et ait mihi: quare? Et dixi: nunquam in tota vita mea verum locutus sum sermonem, sed semper cum omnibus callide vixi et mendacium meum pro vero affirmavi, nec quisquam mihi contradixit, sed¹ fides habita est verbis meis. Quemadmodum vivere possim, cum sic me gesserim? Et ait mihi: tu quidem vere et bene sentis. Oportebat enim te, sicut Dei servum, cum veritate ambulare, nec² malam conscientiam iungere ad spiritum veritatis, nec laedere spiritum sanctum atque verum. Et dixi: nunquam domine id audivi. Et ait mihi: nunc audis. Custodi ea, ut ea³ quae prius perperam egisti, posterioribus factis tuis in veritate approbatis illa quoque priora fidem consequantur. Nam his in veritate repertis, et illa quasi vera comprobabuntur, si ex hoc tempore curaveris ut sermo tuus mendaciis careat; et si amaveris veritatem, poteris perpetuam vitam tibi acquirere. Et quicumque huic praecepto obtemperaverit, et abstinuerit se ab omni mendaciorum, vivet Deo.

MANDATUM QUARTUM.

(B) Praecipio tibi, inquit, custodire castitatem, nec intret in cogitationem tuam⁴ aut mulieris alienae cupiditas, aut adulterii mentio, aut

†† Φύλασσε τὴν ἀγγελίαν, καὶ μὴ ἀναβαινέτω ἐπὶ τὴν καρδίαν σου περὶ γυναικὸς ἄλλοτριᾶς, ἢ περὶ πορνείας τινὸς, ἢ περὶ τοιούτων ὀνομάτων· τοῦτο γὰρ ποιῶν ἁμαρτίαν μεγάλην ἐργάζῃ . . . Βλέπε σὺν ἀπέχου ἀπὸ τῆς ἐνθυμήσεως ταύτης.

8) Quemadmodum Vat.

9) ambulare in veritate, Vat., ubi et p. nec, exciditque et post sancto. Ephes. 4, 30.

10) dixit mihi erat in Vat.

11) Custodi a modo p. cura deinceps Lamb. Custodi a modo Vat., quod idem est. Latinitatis senescentis a modo = inde iam vel deinceps. Mox locuta p. locutus et percipienti p. recipient Vat.

12) percipere Lamb. Vat., uterque a modo (ammodo ser. Vat.) p. deinceps. Ad extrema rursus cf. Doctr. ad Antioch. l. l.

Mand. IV. 1) Haec usque ad verba: ab hac cogitatione magnam partem Graece inveniuntur Doctr. ad Antioch. n. 4. (Iam Clericus recte ediderat ἀναβαινέτω p. ἀναμενέτω, quod repetit Hef.)

Mand. III. 1) atn (attamen) in Pal. praecedit coniunctionem sed.

2) ne Pal.

3) eam Pal. Fortasse iam.

Mand. IV. 1) in cogitatione tua Pal.

parit peccatum magnum.² Tu autem semper³ memor esto Domini, omnibus horis, et nunquam peccabis. Si enim haec cogitatio in cor tuum ascenderit tam mala,⁴ magnum peccatum facis; et qui haec faciunt, viam mortis sequuntur. Vide ergo tu; abstine te ab hac cogitatione. Ubi enim castitas manet in corde hominis iusti, nunquam ibi ascendere debet⁵ cogitatio mala.⁶ Et dixi illi: domine, permitte mihi pauca verba dicere tibi.⁶ Dic,⁷ inquit. Et dixi illi: domine, si quis habuerit uxorem fidelem in Domino, et hanc invenerit in adulterio, nunquid peccat vir, si convivat cum illa? Et dixit mihi: quoadiu nescit⁷ peccatum eius, sine crimine est vir vivens cum illa. Si autem scierit vir, uxorem⁸ suam deliquisse, et non egerit poenitentiam mulier, et permanet in fornicatione sua, et convivat cum illa vir; reus erit peccati eius, et particeps moechationis eius.⁸ Et dixi illi: quid ergo, si permanserit in vitio suo mulier? Et dixit: dimittat illam vir, et vir per se maneat. Quodsi dimiserit mulierem⁹ suam, et aliam duxerit, et ipse moechatur.⁹ Et dixi illi: quid si mulier dimissa poenitentiam egerit, et voluerit ad virum suum reverti, nonne¹⁰ recipietur a viro suo? Et dixit mihi: imo, si non receperit eam vir,¹¹ peccat, et magnum peccatum sibi admittit; sed debet recipere peccatricem, quae poenitentiam egit; sed¹² non saepe. Servis enim Dei poenitentia una est.¹³ Propter poenitentiam ergo non¹⁴ debet, dimissa coniuge sua, vir aliam ducere. Hic actus similis est et in viro et in muliere. Non solum moechatio est illis, qui carnem suam coinquinant; sed et is,¹⁵ qui simulacrum facit, moechatur. Quodsi in his factis perseverat, et poenitentiam non agit, recede ab illa, et noli convenire¹⁶ cum illa; alioquin et tu particeps eris peccati eius. Propter hoc praeceptum est vobis, ut coelibes maneatis, tum vir, tum mulier;¹⁷ potest enim in huiusmodi poenitentia esse. Sed et ego non do occasionem, ut haec ita¹⁸ agantur; sed ne amplius, qui peccaverit, peccet. De prioribus autem peccatis eius Deus, qui potestatem habet sanitatem dandi, dabit remedium, quia ipse est, qui habet potestatem omnium.¹⁸

(A) II. Iterum¹ interrogavi, et dixi: quoniam dominus existimavit me dignum esse, ut mecum habitess² semper; pauca verba mihi edisserere,³

2) quia hoc facit peccatum magnum Lamb. Vat.

3) semper reicitur post Domini in Vat.

4) in corde tuo ascenderit sic p. in cor tuum ascenderit tam mala Vat.

5) non ibi debet ascendere Vat.

6) Ita c. Lamb. Vat., permittit me pauca verba tecum loqui vulg.

7) nescis Vat.

8) mulierem Vat., dein eget p. egerit, tum ea p. illa et peccatis suis p. peccati eius. Cotelerius: Citatur iste locus a Petro Lombardo lib. IV. Sententiarum dist. 35. n. 5, et a Gratiano Caus. 34, mutatusque in Canonem cernitur apud Gregorium IX Decret. lib. 5 tit. 16 cap. 3. Consimilia autem ubique nancisceris; in legibus Atticis et Romanis, in Scriptoribus profanis, in Canonibus, in Patribus.

9) uxorem Vat. Matth. 5, 2. 19, 9. Marc. 10, 11. I Cor. 7, 11. Cfr. Cot. ad h. l.

10) non Vat.

11) Vulg. suus post vir exclusi c. Pal. Vat.

12) et Vat.

13) una poenitentia est ordo vocc. Vat. Prudenti admodum consilio Hermae homines cupiens pariter detertere a desperatione, atque a confidentia, sermone toto hoc Tractatu ita temperat, ut poenitentiam interdum ostendat, interdum occultet; modo proponat omnibus, modo quibusdam deneget, aut absolute, aut nisi illam cito susceperint; aliquando respiciendi semel dumtaxat locum det, aliquando saepius. Cot. Ego quidem lectionem vulgatae recensionis vitiatam censeo. Genuinum quippe totius loci sensum suppeditat Pal. Omnis quae poenitentiam

aliquid his simile vitium; magnum enim delictum admittis, si quid horum feceris. Sed coniugis semper memor tuae carebis hoc peccatum. Quodsi huiusmodi desideria in cor tuum penetraverint, aut his similia, graviter peccabis. Talis concupiscentia servo Dei maximum delictum est, et quicumque rem tam scelestam admittit, mortem sibi fabricat. Vide ergo tu: abstine te ab hac cogitatione. Nam ubi sanctitas habitat, ibi nequitia non debet cor hominis violare.² Iustitiam observa. Dico illi: permittite mihi domine, ut te pauca interrogem. Dic, inquit. Domine, si uxorem quis, inquam, habeat in Domino fidelem, et eam postea adulteram deprehendat, quaero an peccet, si cum illa vivat. Et dixit mihi: quandiu delicta illius ignoraverit, non peccat; si autem illius peccatum cognoverit, et mulier poenitentiam sui non egerit, sed in eadem nequitia perseveraverit, delinquet vir, si cum ea vivat, et particeps conscientiae eius fiet. Quid ergo, inquam, faciat maritus, si uxor in eodem vitio perseveraverit? Dimittat, inquit, illam, et ipse³ contineat. Quodsi dimissa illa aliam uxorem duxerit, et ipse adulterium committit. Si autem, inquam, domine, postea, quae ab eodem dimissa est mulier, et gerit poenitentiam et ad maritum suum reverti voluerit, non recipietur? Et dixit mihi: si recepta non fuerit, peccabit maritus et grande⁴ in se delictum admittet. Omnis, quae poenitentiam delictorum agit, recipi quidem cum venia debet, sed non ad singula; servo enim Dei una poenitentiae venia indulgetur. Ideo ergo maritus post divortium uxoris aliam non debet ducere, ne poenitentiae occasionem mulieri auferat. Haec res tam viro, quam mulieri communis est. Adulterium autem non is⁵ tantum admittit, qui carnem suam inquinat; sed et ille, qui similia hominibus huius seculi, quos et ethnicos vocamus, facit, et ipse adulter est. Ideo si quis in eiusmodi actibus permanebit, et poenitentiam non egerit, abstinebis a conversatione eius. Sin autem [non recedas,] et ipse in consortium delictorum eius venies. Hac ex causa praecipitur et viro et mulieri, ut si divortium fecerint, uterque se intra se custodiant, quia poterit in eiusmodi factis poenitentia⁶ locum habere. Ego autem, inquit, non do occasionem, ut eiusmodi actus ad effectum perveniat; sed ut desinat peccare, qui usque adhuc peccavit. Nam de prioribus delictis eius est, qui mederi potest omnia: ille, qui habet omnium rerum potestatem.

(B) II. Iterum dixi illi: quia¹ me Dominus dignum habuit, cum quo semper habitares, paucarum interrogationum mihi etiam nunc praesta

delictorum agit: recipi quidem cum venia debet: sed non ad singula. Servo enim dei una poenitentiae venia indulgetur.

14) non ergo Vat.

15) Pron. is non extat in Vat.

16) Ita Vat., tautologice *convivere* vulg., dein *sin autem p. alioquin* Lamb. Vat., qui mox exhibet *peccatis p. peccati*. De divortio in casu idololatriae H. refert ad Augusti Handb. d. chr. Archaeol. T. III. p. 151, monens, hic agi de coniuge christiana in idololatriam relapsa, non de coniuge infideli, ut I Cor. 7, 15.

17) *propter hoc peccatum est nobis super nos hoc manere sine muliere sine*

viro, Vat., expuncto pron. hoc ante *manere*. Clarius omnino Pal., quem confer.

18) sic Vat.

Cap. II. 1) *Item* Vat.

2) *habite* mendose Vat.

3) *dixere* Vat., dein *obduratum p. obturatum* ut Lamb.

2) *non debet nec cor hominis violare* Pal.

3) *Adde se. Postea dimissam illam* Pal.

4) *grandem* Pal.

5) *his* Pal.

6) *poenitentiam* Pal.

Cap. II. 1) *qui* Pal., ubi delude mutavi *interrogationem* in *interrogationum*.

quia non intelligo quicquam, et cor meum obturatum est a pristina conversatione; et sensum mihi aperi, quia vehementer obtusus⁴ sum, et in totum nihil intelligo.⁴ Et respondens dixit mihi: ,ego praepositus sum⁵ poenitentiae, et omnibus poenitentiam agentibus sensum do. An⁶ non tibi videtur, poenitentiam agere magnam sapientiam esse; quoniam, qui poenitentiam agit, sensum magnum adipiscitur?⁷ Sentit enim se peccasse et fecisse⁸ nequiter in conspectu Domini, et recordatur intellectum, quod deliquit, et poenitentiam agit, et iam⁹ non operatur nequiter, sed operatur bene, et humiliat animam suam, et torquet eam, quia peccavit. Vides ergo, quod¹⁰ poenitentia sensus est magnus.⁴ Et dixi illi: ,propter hoc, domine, diligenter inquiri omnia, quoniam peccator sum; ut sciam, quae¹¹ operer, et vivam; quia multa sunt peccata mea.⁴ Et dixit mihi: ,vives, si haec mandata mea¹² custodieris; et quicumque audierit et fecerit mandata haec, vivet Deo.⁴

(A) III. Et dixi illi: ,etiam nunc, domine, audivi a quibusdam doctoribus, quod alia poenitentia non est, nisi illa, cum in aquam¹ descendimus et accipimus remissionem peccatorum nostrorum, ulterius² non peccare, sed in castitate permanere.⁴ Et ait mihi: ,recte audisti. Nunc autem, quia³ diligenter omnia inquiris,⁴ et hoc tibi demonstro, non dans occasionem illis, qui credituri sunt, aut qui nuper⁵ crediderunt Domino. Qui enim iam crediderunt, aut qui credituri sunt,⁶ poenitentiam peccatorum non habent, sed remissionem. Illis⁷ enim,⁸ qui vocati sunt ante hos dies, posuit Dominus poenitentiam; quoniam cogitationes omnium⁹ praecordiorum novit Deus, et scit infirmitatem hominum, et multiplicem nequitiam diaboli, qua molitur aliquid sinistri servis Dei, et maligne insidiatur illis. Misericors ergo Dominus misertus est figmenti sui,¹⁰ et posuit poenitentiam istam, et potestatem poenitentiae huius mihi dedit. Et ideo dico tibi, quod¹¹ post vacationem illam magnam et sanctam, si quis temptatus fuerit a diabolo et peccaverit, unam poenitentiam habet.

4) *stultus* Vat., qui *intonitus* mihi p. in *totum nihil*.

5) *sum* excid. Vat. Cfr. Mand. Prooem.

6) *Aut* Vat.

7) *accipit* Vat. Cfr. Clem. Alex. Strom. II, 12. p. 458.

8) *Sentit quia peccavit quia fecit* Vat.

9) Ita Lamb. Vat., *amplius* vulg.

10) *quia* Vat.

11) *quibus* Vat.

12) *mandata mea haec* Vat., cui excid. vocc. et fecerit.

Cap. III. 1) *quam* Vat.

2) *iam* Vat. Consule Cod. Pal., qui cum genuina lectione commentarium simul exhibet haud dubie optimum. Agitur autem de peccatorum venia in baptismo nobis oblata, et de poenitentia peccati post baptismum admissi per nuntium huncce poenitentiae moderanda. Cfr. Clem. Alex. I, c. p. 459.

3) *qui* Vat.

4) Ita Pal. Lamb., *quaeris* Vat. Fab. St. Cot. Dare non vult occasionem prave intelligendi doctrinam suam.

5) *Scripsi nuper* c. Pal., *modo* Lamb., neutrum ap. Fab. St. et Cot. Baptizati aequae ac baptizandi non habent poenitentiam, sed peccatorum veniam mera electionis gratia.

6) Libro Vat. exciderunt membra: *aut qui modo crediderunt Domino. Qui enim iam crediderunt, aut qui credituri sunt.*

7) *Illos* Vat.

8) *Expectes: autem.* Particulam male vertit vetus Interpres. Sensus est: iis autem, qui post baptismum in peccata sunt delapsi, misericors Deus poenitentiam concessit. H. At centies Hermae versione particulae *autem* et *enim* permutantur,

patientiam, quia nihil intelligo, et quoniam cor mihi a praecedentibus actibus meis excaecatam est, prudentia me induc; sum enim stultissimus et nihil omnino sapio. Et ille mihi dixit: ego poenitentiae praepositus sum, et omnibus se in meliora mutantibus prudentiam tribuo. An putas non hoc ipsum, quod quis prioris vitae poenitentiam agit, sapientiam esse? Et dixi illi: vere poenitentia magna prudentia est. Intelligit enim, qui peccavit, malitiam suam et delicta, quae coram Deo fecit. Nam ascendit in cor illius actus sui memoria, poenitet eum, et ultra, quod malum est, non facit, sed transfert² se in id quod bonum est, et abundanter bonum exercet, et animam suam humilem facit et torquet propter praecedentia peccata. Vides ergo, ait, quod poenitentia prudentia est maxima. Et [dixi:] ideo diligenter te interrogo: primo quia sum maleficiorum plenus, denique quia ignoro, qualiter agens recte vivere possim; multa sunt enim et varia peccata mea. Et ait mihi: vives, si praecepta mea custodieris et secundum illa egeris; sed et alius, quicumque haec eadem audierit et observaverit, vivet Deo.

(B) III. Et dixi illi: audivi quosdam¹ magistros viae nostrae dicentes, non esse aliam ullam poenitentiam et veniam quam illam unam, cum omnes in aquam descenderint et acceperint priorum peccatorum absolutionem. Et ait mihi: recte audisti, et sic se res habet. Oportet enim omnium vitiorum absolutionem consecutos ultra non peccare, sed in castitate vivere. Quia tamen omnia diligenter inquiris, hoc quoque tibi indico, non dans occasionem errori his, qui credituri sunt, aut eis, qui nuper in fidem² Dei introierunt, quod dimissionem priorum peccatorum suorum non habeant, postquam in Deo esse coeperunt. Nam ex consuetudine peccantes non possunt singulis temporibus delictorum suorum impunitatem consequi, quia semel a Domino vocatis poenitentia indulta est. Ipse enim, qui omnium viscera et cor praeviderat, et qui infirmitatem hominum noverat, et sciebat futurum, ut diaboli multiplex nequitia aliquid servis suis malefaceret, misericordiam suam creaturae suae indulisit, et huic³ poenitentiae occasionem dedit, cui me praefecit. Sed dico tibi, inquit: qui post illam magnam et sanctam poenitentiae dignationem, qua homines suos ad vitam perpetuam Dominus vocavit, posteaquam a diabolo temptatus⁴ peccaverit, unam poenitentiae indulgentiam habet. Nam si frequenter poenitentiam actorum suorum

quarum quippe notiones haud raro levi momento discrepant, sicuti γὰρ et δὲ.

9) quoniam omnium cogitationes Vat. et parum accurate sic p. scit, tum quia facit aliquid p. qua molitur aliquid sinitri servis Dei, et.

10) misertus figmento suo p. misertus est figmenti sui Vat.

11) quoniam Vat., ubi magnum sine et. Praestat lectio Codicis Pal. Sed dico tibi inquit qui post illam magnam et sanctam poenitentiae dignationem qua homines, (lege omnes?) suos ad vitam perpetuam dominus vocavit, posteaquam (delendum quam?) a diabolo temptans (leg. tem-

ptatus) peccaverit unam poenitentiae indulgentiam habet. De vocatione illa magna et sancta non ambigo; esse eam inaugurationem baptismo recepto ad ecclesiam Christi intelligit, qui hoc loco attente lecto singula accuratius perpenderit. Cfr. Sim. 9, 17. Quoniam, inquit, universae nationes, quae sub coelo sunt, audierunt et crediderunt, et uno nomine Filii Dei vocati sunt.

2) transferet Pal.

Cap. III. 1) quos Pal.

2) fide Pal.

3) hac Pal.

4) temptans Pal.

Si autem subinde peccat,¹² et poenitentiam agit, non proderit homini talia agenti; difficile enim vivet Deo.⁶ Et ego dixi:¹³ domine, revixi, ubi tam diligenter audivi haec mandata. Scio enim, si postea¹⁴ nihil adiecero peccatis meis, salvus ero.⁶ Et dixit: ,salvus eris,¹⁵ inquam; et omnes, quicumque fecerint haec mandata, salvi erunt.⁶

(A) IV. Et iterum¹ dixi illi: ,domine, quoniam patienter me audis, etiam hoc mihi demonstra.⁶ ,Dic,⁶ inquit. Et dixi:² ,si vir vel mulier alicuius decesserit, et nupserit aliquis illorum, nunquid peccat?⁶ Qui nubit, non peccat,⁶ inquit; ,sed si per se manserit, magnum sibi conquiret⁸ honorem apud Dominum. Serva ergo castitatem et pudicitiam,⁴ et vives Deo. Haec, quae tecum loquor et mando tibi, custodi deinceps,⁵ ex quo mihi traditus es,⁶ et in domo tua habito; et prioribus peccatis tuis erit remissio, si⁷ haec mandata mea custodieris. Sed et omnibus erit remissio, qui mandata mea custodierint.¹⁶

MANDATUM V.

De tristitia cordis et patientia.

(A) I. * ,Aequanimis,¹ inquit, esto et patiens; et omnium operum nequissimorum dominaberis, et operaberis omnem iustitiam. Quodsi patiens fueris,² Spiritus sanctus, qui habitat in te, mundus erit, et non obscurabitur ab aliquo nequissimo spiritu; sed gaudens dilatabitur, et epulabitur in vase, in quo inhabitat, et apparet Domino hilaris in pace magna. Quodsi iracundia aliqua supervenerit,³ continuo Spiritus sanctus, qui in te est, angustiabitur, et quaeret discedere. Suffocatur enim a spiritu nequissimo, et non habet locum apparendi Domino,⁴ sicut vult; tribulatur enim ab iracundia. † Utrique ergo spiritus cum pariter inhabitant, perniciosum est homini. Si quis enim assumat absinthii⁵ pu-

* *Ὀύλασσε τὴν ἀνειαν καὶ μακροθυμίαν καὶ γίνου συνετός, καὶ πάντων τῶν πονηρῶν ἔργων κατακυριεύσεις, καὶ ἐργάση πᾶσαν δικαιοσύνην. Ἐὰν γὰρ μακροθύμος ἔσῃ, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, κατοικοῦν ἐν σοί, καθαρὸν ἔσται, μὴ σκοτούμενον ὑπὸ πονηροῦ πνεύματος, μὴ μειούμενον ὑπὸ τῆς δέφυλλας. . . .*

12) peccat Vat. — Sententiam hanc de una poenitentia ob graviora scelera ratam habuit primitiva Ecclesia; nec displicuit Tertulliano Pastor noster, quamdiu inter Catholicos versabatur. *Oxon.*

13) dixit erat in Vat., qui dein ut p. ubi.

14) primo ea p. postea Vat.

15) eris non leg. Vat.

Cap. IV. 1) item Vat., ubi mox repetuntur vocc. *patienter me.*

2) *Et dixi* excid. Vat. et scr. *decesserit alicuius p. alicuius decesserit et eorum p. illorum.* Vix argumentari hinc possis cum Mosheim (*Institt. mai. p. 225.*) et aliis, Hermae interrogationem ad ipsius domesticas tendere, et uxorem, quae

in Vis. 2, 2. 3. viva nominabatur, iam vita fuisse defunctam. Filii Hermae (*Mand. 12, 3. Sim. 7.*) non tota eius domus sunt. Interrogatio ista sensu potius extenso ac generali capiatur; iam enim Hermas loco est intercessoris et oratoris omnium fidelium, postquam in libro Visionum totius ecclesiae vatis munere functus est.

3) *facit* Vat. Cfr. Col. h. l. commentaentem. *

4) *pudicitatem* Hef. Latinorum, quod sciam, memo illa voce usus est.

5) *ammodo* Vat. Scribe saltem a modo.

6) *Dedi mihi traditus es* ex Pal. Vat. et Fab. St., *tibi traditus sum* Cot.

7) *qui* Vat., idem *custodierint p. custodieris.*

agit, eiusmodi sectae homo nihil proficiet, et difficile vivet Deo. Et dixi illi: domine, renovatus sum, et vita mihi retributa est, haec a te diligenter audiens. Scio enim futurum, si prioribus peccatis nihil adiecero, salvum me esse posse. Et ait mihi: salvus eris et tu et omnis, quicumque eadem fecerit.

(a) IV. Interrogavi deinde illum et dixi: domine, quatenus per patientiam tuam mihi indulgere coepisti, etiam hoc mihi explana. Et dixit mihi: dic. Et dixi illi: mulier, domine, vel vir dormitionem si acceperit unus ex illis et alter post mortem alterius nuptias cognoverit, quaero si, cum hoc fecerit, peccat aut non. Et ait mihi: non peccat. Sed si continuerit se et sic manserit, magnam sibi gloriam acquirit apud Deum; nam si nuptias fecerit, non peccat. Serva igitur sanctitatem et castitatem, et vives Deo. Haec, quae tibi dico et deinceps dicturus sum, custodi. Ex hoc enim tempore vel ex quo mihi traditus es, habitabo in domo tua,¹ et ideo a prioribus delictis tuis absolveris et tu et omnes, qui similiter praeceptis meis paruerint et castitatem custodierint.¹

MANDATUM QUINTUM.

(a) Constans, inquit, et aequo animo esto et prudens, et omnium malorum operum dominaberis et operabis omnem iustitiam. Si enim longanimis fueris, spiritus ille sanctus, qui intra te est, incontaminatus et mundus erit, et a tenebris mali spiritus non tenebricabitur, et habitabit amplecti in cute,¹ et magnum gaudium fruetur cum vase, in quo habitat, et serviet Domino in hilaritate magna, habens intra se omnium rerum abundantiam. Sed si iracundia aliqua introierit, continuo spiritus ille sanctus, qui tener est, angustatur, non habens locum mundum, et quaerit inde recedere; suffocatur enim ab illo malo spiritu, nec potest Domino suo servire, nec facere secundum² voluntatem suam, quia violatur vitio iracundiac. Dominus autem in aequanimitate et magnanimitate habitat; ira autem diaboli hospitium est. Duo ergo spiritus diversi in eadem

† Ἀμφοτέρα οὖν τὰ πνεύματα ἀσύμφορόν ἐστιν ἐν ταύτῳ κατοικεῖν. Ἐὰν γὰρ λαβὼν ἀψινθίου μικρὸν εἰς κεράμιον μέλιτος ἐπιχέης, οὐχ ὅλον τὸ μέλι ἀφανίζεται; καὶ τοσοῦτον μέλι ὑπὸ τοῦ ἐλαχίστου ἀψινθίου ἀπόλλυται . . .

8) Enunciatio: Sed et omnibus erit remissio, qui mandata mea custodierint non inveniunt in Vat.

Mand. V. 1) Animequies p. Aequanimis Vat., ubi mendum iporum p. operum Longe maiorem partem totius Mand. V. Graece exhibet Doctr. ad Antioch. n. 5.

2) Quidsi paciens fuerit Vat., qui deinceps tenebricabitur ab alio iniquissimo spiritu, tum speciose habet et epulabitur cum vase cum quo inhabitat p. dilatabitur — inhabitat.

3) venerit Vat., ubi ante aliqua expungitur magna. Idem qui est in te angustabitur et querit recedere.

4) Revocavi voc. Domino, quod H. contra librorum script. et impr. fidem in prima sicuti in ultima editione c. Gallandio exclusit.

5) sumat absinthii Vat., mox exterminabitur totum mel.

Cap. IV. 1) in domum tuam Pal.

Mand. V. 1) incude p. in cute Pal.

2) secundum facere p. nec facere secundum Pal. Ex more auctoris esset quoque lectio nec potest Domino suo servire, facere secundum voluntatem suam.

sillum, et mittat in amphoram mellis; nonne totum mel exterminabitur? Et tantum mellis a modico absinthio disperit, et perdit dulcedinem⁶ mellis; et iam non habet gratiam apud dominum suum, quoniam totum mel amarum factum est et usum suum perdidit. *Sed si in mel⁷ non mittatur absinthium, dulce erit, et in usu domino suo. Vide enim, quam sit aequanimitas dulcior melle,⁸ et utilis erit domino, qui in ipsa commoratur; nam iracundia inutilis est. Si ergo mixta fuerit iracundia aequanimitati,⁹ contribulatur animus, et non est utilis Deo oratio illius.⁴ Et dixi illi: ,vellem¹⁰ scire, domine, nequitiam iracundiae, ut custodiam me ab illa.⁴ Et dixit mihi: ,scies; et si non custodieris te ab illa, perdes spem tuam cum tota¹¹ domo tua. Sed recede ab illa. Ego enim tecum sum nuntius aequitatis, et omnes, qui ab ea¹² recedunt, quicunque poenitentiam egerint ex totis praecordiis suis, vivent Deo; sed et cum illis ero, et conservabo omnes; iustificati enim sunt omnes, qui poenitentiam egerint, a sanctissimo nuntio.

(A) II. †,Audi nunc,⁴ inquit, nequitiam iracundiae, quam prava quamque noxia est, et quo pacto¹ servos Dei evertit. Qui enim pleni sunt fide, non potest nocere illis,² quoniam virtus Dei est cum illis; evertit enim dubios et vacuos. Quotiens enim³ viderit tales homines, iniicit se in corda eorum, et de nihilo aut vir aut mulier amaritudinem percipit propter res, quae sunt in usu, aut pro convictu, aut pro aliquo verbo, si quod forte incidit, supervacuo, aut pro amico aliquo, aut debito, aut pro his similibus rebus supervacuis. Haec enim stulta sunt et supervacua et vana servus Dei. Aequanimitas autem valida est⁴ et fortis, et habet virtutem magnam, et sedet in amplitudine magna, hilaris, in pace

*Ἐὰν δὲ εἰς τὸ μέλι οὐ βληθῆ τὸ ἀψίνθιον, γλυκὺ εὐρίσκειται τὸ μέλι, καὶ εὐχρηστον πάντως γίνεται τῷ δεσπότῃ. Βλέπε οὖν, ὅτι ἡ μακροθυμία γλυκυτάτη ἐστὶν ὑπὲρ τὸ μέλι, καὶ εὐχρηστός ἐστι τῷ κυρίῳ, καὶ ἐν αὐτῇ κατοικεῖ· ἡ δὲ ὀξυχολία τὴν μακροθυμίαν μαινεί.

† Ἄκουε δὲ καὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς ὀξυχολίας, πῶς πονηρὰ ἐστὶν, καὶ πλανᾷ τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ, καὶ καταστρέφει τῇ ἑαυτῆς ἐνεργείᾳ ὅντι ἀποπλανᾷ δὲ τοὺς ὄντας πλήρεις ἐν τῇ πίστει, οὐδὲ ἐνεργῆσαι δύναται εἰς αὐτούς, ὅτι ἡ δύναμις τοῦ κυρίου μετ' αὐτῶν ἐστὶν· ἀλλὰ

6) Puncto post dulcedinem posito, Vat. voc. mellis trahit ad sequens membrum, omittit dein mel exhibitque perdit usum suum, quod pron. invertis Codd. et edd. H. c. Gallandio praetermisit.

7) melle Vat.

8) Hunc locum laudat et illust. Clem. Alex., oppresso Hermae nomine, in Eclog. ex Script. Proph., c. 45. p. 1000. Gall. Vide enim quantum animequitas dulcissima est plus quam mel Vat.

9) animequitati absque iracundia Vat., anima p. animus, pergitque et non utilis oratio deo illius.

10) volebam Vat., ubi ante iracundiae expungitur ut c.

11) tota om. Vat.

12) quicunque p. qui ab ea Vat., cui postea excid. vocc. vivent Deo.

Cap. II. 1) pessima est et quomodo p. prava quamque noxia est, et quo pacto Vat. Cf. Doctr. ad Antioch. n. 5 p. 253 sq.

2) Qui enim pleni sunt in fide non potest aliquid facere illis Vat., sub finem sententiae vacuos et dubios. Opponit vacuos (senza fede Gallicciolli) illis, qui pleni sunt fide.

sede habitantes invicem contrarii et inutiles sunt, et male est homini, in quo utrique habitant. Sic quomodo si in vase mellis absinthium adicias, utique plenitudinem vasculi dulcissimi corrumpis, quia omnem dulcedinem suam ex modico amaritudinis amittit et desinet gratiam mellis habere apud dominum suum eo, quod vitio amaritudinis usum sui amisit. Nam si absinthium non iungatur melli, mel dulce invenietur, et utile fiet illi, a quo comparatum est. Vides ergo, quod longanimitas melle dulcior est, et est necessaria Deo, quia in illa habitat; ira autem est amara et inutilis. Si ergo iungatur aequanimitati, non erit utilis Deo oratio illius. Et dixi ei: domine, volebam cognoscere, quae sunt vires iracundiae, ut possim ab illis abstinere. Audi, inquit: nisi illa carueris, et tu et domus tua perdetis omnem spem salutis. Sed abstinete ab ea; ego autem tecum sum. Caeteri quoque omnes carebunt illa, qui bona fide³ et toto animo poenitentiam egerint. Cum ipsis enim ero⁴ et custodibo eos. Omnes enim huiusmodi homines a sanctissimo nuntio in numero proborum recipiuntur.

(b) II. Audi nunc, quae malitia sit iracundiae¹ calliditas, et qualiter servos Dei pervertat nequitia, et quemadmodum illos ab iustitia abigat. Sed non abigit eos qui pleni sunt fidei, nec potest in illis vim suam exercere, quia virtus Domini cum illis est; avertit autem illos qui sunt leves et duplici et incerta anima. Cum ergo huiusmodi homines incurrit, constantiam illorum evertit, et in cor illorum penetrat, et ex minimis rebus maritus vel mulier invicem irascuntur causa vel earum rerum, quae ad victum quotidianum pertinent, vel etiam ex qualibet modica occasione aut etiam mentione² amicorum facta, aut de dando, aut de accipiendo, aut eiusmodi simillimis stultis rebus. Omnia enim haec fatua sunt et inania et inepta et inutilia servis Dei; aequanimitas autem magna et fortis est, et validam et grandem virtutem possidet, et est semper in securitate hilaritatis et in amplitudine sui composita, laeta et hilaris, et ἀποπλανᾷ τοὺς διψύχους. "Ὅταν γὰρ ἴδῃ τοὺς τοιοῦτους ἀνθρώπους ἐκσταθούοντας, παρεμβάλλει ἑαυτὴν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου· καὶ οὕτως πικραίνεται ἄνθρωπος ἕνεκεν βιωτικῶν πραγμάτων, ἢ φίλων τινός, ἢ περὶ δόσεως καὶ λήψεως, ἢ περὶ τοιούτων μαρῶν πραγμάτων. Ταῦτα πάντα μαρὰ ἐστὶν καὶ κενὰ καὶ ἀσύμφορα τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ. Ἡ δὲ μακροθυμία μεγάλη ἐστὶ καὶ ὀχυρὰ, ἔχουσα τὴν δύναμιν ἰσχυρὰν καὶ καθημένην ἐν πλατυσμῷ μεγάλῳ ἰλαρὰ, ἀγαλλιομένη, καὶ

3) Ita Vat., *Quoties enim Fab. St. p. vulg. Quoties autem. Idem incipit se in corda hominum.* In Pal. est et *ex minimis rebus p. et de nihilo.* Dein *pro convicta aut pro ullo aliquo absque sq. forte* Vat., tum *aliquo amico*, et *de his p. pro his.*

4) *Animequitas enim et valida p. Aequanimitas autem valida est Vat., postea et sedet in amplitudinem magnam hylari in pace gaudens sine in ante omnia. Vox amplitudo a scriptoribus quoque optima*

notae isto sensu usurpatur ex definitione Cic. 2. Invent. 55. *Amplitudo est potentiae, aut maiestatis, aut aliarum copiarum magna abundantia.* Idem 2. Tusc. 26. *Amplitudo animi.* Cfr. *πλατυσμὸς* in I Clem. Rom. ad Cor. c. 3.

3) *bonam fidem Pal.*

4) *vero erat in Pal., ubi fut. custodibo offendit.*

Cap. II. 1) *Fortasse et addendum.*
2) *mentionem prius Pal.*

gaudens, et honorificans Dominum in omni tempore mansuete. Haec enim aequanimitas⁵ habitat cum benefidentibus; nam iracundia stulta est et levis et fatua. De stultitia vero nascitur amaritudo, et⁶ ex amaritudine iracundia, ex iracundia vero furor. Hic ex tot malis creatis furor operatur⁷ peccatum magnum et insanabile. Cum enim haec omnia in uno vase sunt, ubi et Spiritus sanctus moratur, non capit hos vas, sed supereffluit;⁸ quoniam tener spiritus non potest cum malo spiritu immorari, recedit et habitat cum mansueto.⁹ Deinde, cum recesserit ab homine, in¹⁰ quo habitabat, fit homo vacuus a Spiritu sancto, et postea repletur spiritibus malignis, et obcaecatur a cogitatione mala. Sic omnibus iracundis contingit. Recede ergo tu ab iracundia, et indue animaequitatem, et resiste iracundiae; et invenieris cum pudicitia et castitate a Deo.¹¹ Vide ergo, ne forte negligas hoc mandatum; si enim huic mandato obedientiam praestiteris, caetera¹² mandata mea, quae tibi mandaturus sum, poteris servare. Confirma ergo¹³ nunc te in mandatis istis, ut vivas Deo; et quicumque servaverint haec mandata, vivent Deo.⁴

MANDATUM VI.

De agnoscendis uniuscuiusque hominis duobus Geniis, et utriusque inspirationibus.

(A) I. *,Praeceperam, inquit, tibi in primo mandato, ut custodires¹ fidem et timorem et continentiam.⁴ ,Etiam, inquam, domine. ,Et dixit:² ,sed nunc tibi volo monstrare virtutes horum mandatorum, ut ἀμέριμος οὐσα, δοξάζει τὸν κύριον ἐν παντί καιρῷ, μηδὲν ἔχουσα ἐν εαυτῇ πικρὸν, παραμένουσα διὰ παντός [ἐν] πραότητι καὶ ἡσυχίᾳ. Αὐτῇ οὖν ἡ μακροθυμία κατοικεῖ μετὰ τῶν πίστιν ἔχόντων δλόκληρος· ἡ δὲ ὀξύχολία πρῶτον μὲν μωρία ἐστὶν καὶ ἐλαφρία φρενῶν, εἶτα ἐκ τῆς ἀφροσύνης γίνεται πικρία, [ἐκ δὲ τῆς πικρίας] θυμὸς, ἐκ δὲ τοῦ θυμοῦ ὀργή, ἐκ δὲ τῆς ὀργῆς μῆνις. Εἶτα ἡ μῆνις ἐκ τοσούτων κακῶν συνισταμένη, γίνεται ἁμαρτία μεγάλη καὶ ἀνιάτος. Ὅταν γὰρ πάντα τὰ ἀνθρώπινα ταῦτα ἐν ἐνὶ ἀγγελῷ κατοικεῖ, ὅπου καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐ χωρεῖ ἐκεῖνο τὸ ἄγγος, ἀλλ' ὑπερπλεονάζει τὸ τροφερὸν πνεῦμα, μὴ ἔχον συνήθειαν μετὰ πονηροῦ πνεύματος καὶ σκληρότητος κατοικεῖν· ὑποχωρεῖ οὖν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου τούτου, καὶ ζητεῖ κατοικεῖν μετὰ πραότητος καὶ ἡσυχίας. Εἶτα ὅταν ἀποστῇ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, οὐ κατοικεῖ, γίνεται ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος κενὸς ἀπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, καὶ λοιπὸν πεπληρωμένος τῶν πνευμάτων τῶν πονηρῶν, καὶ ὅλος ἀποτυφλοῦται ἀπὸ τῆς διανοίας τῆς ἀγαθῆς· οὕτως οὖν συμβαίνει πᾶσι τοῖς ὀξύχολοῖς. Ἀπέχου οὖν ἀπὸ τῆς ὀξύχολίας τοῦ πονηροῦ

5) animequitas sine habitat Vat.

6) et sicuti sq. vero om. Vat.

7) facit p. furor operatur Vat., ubi des. et ante insanabile.

8) non capit hoc vas sed superfluit Vat., dein morari p. immorari. Vas (Pal. unum vas hominis) non animam, sed totum hominem significat, id quod etiam Mand. 11.: Vacuis enim vasibus quod

committitur, non effluit colligitur.

9) Habitatum vadit in animo mansueto.

10) cum Vat., qui exh. et postea repellitur a spiritibus malis. Cfr. Luc. 11, 26.

11) a om. Vat.

12) Si ergo huic mandato dominationem egeris et cetera Vat.

13) ergo om. Vat., paulo post et vi-

omni sollicitudine absoluta Dominum suum laudibus benedicit, omni tempore sine ulla amaritudine permanens semper composita et quieta. Haec ergo aequanimitas habitat cum eis qui fidem plenam habent; iracundia autem primo fatua, deinde levis et stulta est. Nascuntur autem ex ea imprudentia et vilis,³ ex vile animositas, ex animositate furor, ex furore insania. Unde⁴ insania tot malis concepta fit maximum et insatiabile peccatum, et cum tam multi spiritus mali in unum vas hominis introierint, ubi et ille sanctus spiritus habitat, incipiunt angustiae vasis non posse diversos spiritus capere, sed superfluos spiritus abicere. Et ille tenerrimus spiritus non potest cum illo magno spiritu unum vas inhabitare,⁴ nec duritiam illius pati, quia consuetudinem eius abhorret. Fugit autem ab homine tali et quaerit, ubi quiete⁵ et tranquille habitat. Cum enim recesserit ab homine illo, ubi habitaverit, fit ille continuo vacuum ab spiritu iusto, et repletus caeteris malis spiritibus mente⁶ inconstans huc illucque deducitur, et omnis illi cogitatio prudentiae excaecatur et fallitur. Sic autem provenit omnibus iracundis. Tolle te ab iracundia, quae est illius mali spiritus, et indue aequanimitatem, et resiste omni iracundiae et amaritudini, et eris cum sanctitate, quae⁷ est amabilis Deo. Vide, ne unquam hoc praeceptum per negligentiam amittas. Nam si huius mandati mei⁸ dominatus fueris, caetera quoque praecepta potueris custodire, quae tibi deinceps dicturus sum. In quibus ut confirmes te et constans animo sis, suadebo tibi, sed et caeteros, qui voluerint haec servare, ut et ipsi⁹ eandem viam sequantur.

[MANDATUM SEXTUM.]

(B) Ecce¹ tradidi, inquit, tibi primo mandato meo, ut custodires fidem cum timore et continentia. Ita est, inquam, domine. Sed nunc, inquit, volo tibi indicare vires earum, ut scias, unaquaqueque quam vim δαίμονος· ἐνδύσαι δὲ τὴν μακροθυμίαν, καὶ ἀντίστηθι τῇ ὀξυβολίᾳ, καὶ ἔσῃ ἐπαινούμενος μετὰ σεμνότητος τοῖς ἡγαπημένοις ὑπὸ κυρίου. Βλέπε οὖν, μὴ παραλογίσῃ τὴν ἐντολὴν ταύτην· εἰάν γὰρ ταύτην φυλάξῃς, δυνήσῃ καὶ τὰς λοιπὰς τηρήσαι· ἴσχυε οὖν ἐν αὐταῖς καὶ ἐνδυναμοῦ, καὶ νικήσεις, καὶ ζήσεις.

² Ἐνετείλαμην σοι ἐν τῇ πρώτῃ ἐντολῇ, ἵνα φυλάξῃς τὴν πίστιν καὶ τὸν φόβον, καὶ ἐγκρατευσῇ. Ἀπεκρίθη· καὶ, κύριε, οὕτως ἐστίν. λέγει· ἀλλὰ νῦν θέλω σοὶ δηλῶσαι καὶ τὰς δυνάμεις αὐτῶν, ἵνα νοήσῃς τὴν δύναμιν ἣν ἔχουσι καὶ ἐνέργειαν· διπλαῖ γὰρ εἰσὶν· κείνται

vas p. ut vasis. Cfr. Math. 19, 17. I Ioan. 3, 24.

Mand. VI. 1) custodieris Vat. In sententiae fine dedi ex Pal. continentiam p. poenitentiam Vat. vulg. Ita latina versio et graecis convenit, quae cum maiore totius Mand. VI. parte extant in Doct. ad Antioch. n. 6. p. 254. Verum vidit A. Fabricius.

2) Et dixit om. Vat., qui transp. tibi nunc, ac scribit quomodo positi sunt ad iustum et iniustum. Posita = proposita.

2) Expectasses vilitas.

3) vide Pal., posthac vasa p. vasis.

4) Ita emendavi Codicis Pal. lectionem in unum vas habitare.

5) quietem Pal.

6) mentem Pal. puncto lit. m supposito.

7) qua Pal.

8) huius mandatis me Pal.

9) et ipsi quoque Pal.

Mand. VI. 1) tradidit Pal.

scias effectus illorum, quo modo ipsa posita sunt ad iustum pariter et iniustum. Tu itaque crede iusto,³ iniusto autem nihil crede. Iustitia enim rectam viam habet, at⁴ iniustitia pravam. Sed tu rectam viam custodi, pravam autem relinque. Prava autem via non habet exitum bonum, sed offendicula multa habet;⁵ aspera est et spinosa, et ducit ad interitum, et noxia est hominibus ambulanti in illa. Qui autem viam rectam petunt,⁶ aequaliter ambulant sine offensione, quia non est aspera neque spinosa. Vides igitur, quod⁷ melius est per hanc viam incedere. Ibis enim, inquit, et quicumque ex toto corde crediderint in Domino, ibunt per illam.⁸

(A) II. * ,Audi nunc, inquit, primum de fide. Duo sunt Genii¹ cum homine: unus aequitatis, et unus iniquitatis. Et ego dixi illi: ,quo modo, domine, scire potero, quod duo sunt Genii cum homine? ,Audi, inquit, et intellige. Aequitatis Genius lenis est et verecundus, mansuetus et quietus.² Cum ergo in cor tuum ascenderit, continuo loquitur tecum de iustitia, de pudicitia, de castitate, de benignitate, de venia,³ de caritate et de pietate. Haec omnia cum ascenderit in cor tuum,⁴ scito, quod Genius aequitatis tecum est; huic ergo Genio crede et operibus eius. Accipe nunc et Genii⁵ iniquitatis opera. Primum amarus, iracundus et stolidus est;⁶ et opera illius pernicioosa sunt, et evertunt servos Dei. Cum ergo in cor tuum ascenderit haec, intelliges ab operibus eius, hunc esse Genium iniquitatis.⁷ Et dixi ei:⁸ ,quomodo, domine, intelligam? ,Audi, inquit, et intellige. Cum iracundia tibi accesserit, aut amaritudo, intellige eum in te esse;⁹ deinde cupiditas multo-
γὰρ ἐπὶ δικαίῳ καὶ ἀδίκῳ. Σὺ οὖν πίστευε τῷ δικαίῳ, τῷ δὲ ἀδίκῳ μηδὲν πιστεύσης. Τὸ γὰρ δίκαιον ὁρθὴν ὁδὸν ἔχει, τὸ δὲ ἀδίκον στρεβλήν.

* Δύο εἰσὶν ἄγγελοι μετὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τῆς δικαιοσύνης, καὶ εἰς τῆς πονηρίας· καὶ ὁ μὲν τῆς δικαιοσύνης ἄγγελος τρυφερός ἐστι καὶ αἰσχυνηρός καὶ πρᾶος καὶ ἰσχυρός. Ὅταν οὖν οὗτος ἐπὶ τὴν καρδίαν σου ἀναβῆ, εὐθέως λαλεῖ μετὰ σοῦ περὶ δικαιοσύνης, περὶ ἀγγελίας, περὶ σεμνότητος, καὶ περὶ αὐταρκείας, καὶ περὶ παντός ἔργου δικαίου, καὶ περὶ πάσης ἀρετῆς ἐνδόξου. Ταῦτα πάντα ὅταν εἰς τὴν καρδίαν σου ἀναβῆ, γίνωσκε, ὅτι ὁ ἄγγελος τῆς δικαιοσύνης μετὰ σοῦ ἐστίν·

3) Sed tu credis iusto Vat., dein credas p. crede.

4) at om. Vat. Plura de duabus viis invenies in Ep. Barnabae c. 18—20. et Constit. Apost. V, 1.

5) Non dissuadente Pal. adiunxi habet ex Fab. St. et Vat., ubi transpositio aspera et spinosa est, dein nociva p. noxia.

6) Qui autem rectam viam petiunt Vat., mox et p. neque.

7) Vides ergo quoniam Vat., in fine sententiae ire p. incedere.

Cap. II. 1) nuntii Vat. Ita in sq.

enuntiatione. Cotelerius adnotat: ,Ms. codex Bibliothecae S. Victoris toto hoc capite nomen Nuntii et Nuntiorum usurpat, non autem Genii et Geniorum. Citatur autem iste locus et approbatur ab Origene lib. 3. περὶ ἀρχῶν cap. 2., et Homil. 35. in Lucam, atque a Cassiano Coll. 8. cap. 17., 13 cap. 12. Eoque respiciunt Origeniana haec Homil. 12. in Lucam, Unicuique duo assistunt Angeli, alter iustitiae, alter iniquitatis. Si bonae cogitationes in corde nostro fuerint, et in animo iustitia pullularit, haud dubium, quin nobis loquatur Angelus Domini.

et quam efficaciam³ habeant. Duplex enim est potentia eorum, et posita sunt iusto et iniusto. Sed tu crede iustitiae, et in id, quod iniustum est, fidem ne habueris. Si iustitia autem rectam⁴ viam habet, iniustitia perversam viam habet. Sed tu rectam viam ingredi, et perversam dimitte. Via autem mala multa officinula habet, et aspera est et spinis plena,⁵ et est nocibilis illis, qui per eam iter faciunt. Illi autem, qui rectam viam ambulant, molliter et plane et sine offensione perveniunt; neque enim aspera est, neque spinosa. Sed multo utilius est hanc viam ambulare. Et dixi ei: placet et mihi, domine, hanc viam ambulare. Et ambulabis, inquit, et tu et quicumque simpliciter ex omni corde ad Deum convertuntur.⁵

(B) II. Audi nunc, inquit, de fide. Duo sunt nuntii cum homine: unus iustitiae, et unus nequitiae. Et dixi ei: quomodo ergo, domine, potero cognoscere vim illorum, cum ambo angeli mecum fuerint? Audi, inquit, et intellige. Iustitiae nuntius tenerrimus et verecundus est, et modestus et quietus. Illic ergo cum in cor tuum ascenderit, continuo invenies temetipsum loquentem de iustitia, de sanctitate, de castitate, de fragilitate, de omni opere probitatis et de omni virtute honesta. Haec universa cum in cor tuum ascenderit, scito nuntium iustitiae tecum esse. Huic ergo crede, et opera eius suscipe. Haec autem sunt opera nuntii nequitiae, qui super iustitia est. Audi nunc et illius nuntii nequitiae opera. Primo omnium iracundus est et amarus et stultus, et facta illius nequissima sunt, quae evertunt servos Dei. Cum ergo hic in cor tuum penetraverit, agnosce illum a factis ipsius. Quomodo, inquam, domine intelligam illum, non scio. Audi, inquit. Cum tibi iracundia accesserit, scito quod ipse intra te est; deinde cum desideraveris actus

τούτω οὖν πρίστευε καὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, καὶ ἐγκρατῆς αὐτοῦ γενοῦ. Ὅρα οὖν καὶ τοῦ ἀγγέλου τῆς πονηρίας τὰ ἔργα· πρῶτον πάντων ὀξύχολός ἐστι καὶ πικρός καὶ ἄφρων, καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρὰ καταστρέφοντα τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ. Ὅταν αὐτὸς ἐπὶ τὴν καρδίαν σου ἀναβῆ, γνώθι αὐτὸν ἐπὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ. — Πᾶς κύριε νοήσω αὐτόν; — Λέγει· ἄκουε λεπτομερῶς καὶ [προσεχῆς] γίνου· ὅταν ὀξύχολία σοὶ τις προσέλθῃ ἢ πικρία, γίνωσκε ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ἐν σοὶ· εἶτα λοιπὸν

Si vero mala fuerint in corde nostro versata, loquitur nobis Angelus Diaboli. Graeca sunt ex Doctr. ad Antioch. l. c.

2) Equitatis nuntius tener est et verecundus et mansuetus et quietus Vat.

3) indulgentia Vat., ubi deest et ante de pietate. Gallandius vulg. οὕτως mutavit in οὗτος, nunc suffragante Codice Pal., ubi legitur: hic ergo cum in cor tuum ascenderit.

4) in cor tuum om. Vat., qui pergit scito quoniam nuntius aequitatis, mox nuncio p. Genio. In Pal. Sic ergo crede, sed correximus Huic etc.

5) nuntius Vat.

6) et iracundus et stultus p. iracundus et stolidus est Vat.

7) Cum ergo in cor tuum ascenderit intelliges eum ab operibus eius quia hic est nuntius iniquitatis Vat.

8) Vocc. Et dixi ei non sunt in Vat.

9) quia est in te p. eum in te esse Vat.

2) efficiam Pal.

3) rectum Pal., qui addit enim post iniustitia.

4) et spera et spinibus plena est Pal.

5) convertitur Pal.

rum operum et optimorum ciborum et ebrietatum, et appetentia¹⁰ multarum rerum alienarum, et superbia et multiloquia et ambitio, et quaecunque iis similia sunt. Haec ergo cum in cor tuum ascenderint, intellige Genium iniquitatis tecum esse.¹¹ Tu ergo cum cognoveris opera illius, recede ab illis¹² omnibus, et nihil illi crede; quia mala sunt opera illius, et non conveniunt servo Dei. Habes ergo utrorumque Geniorum opera.¹³ Intellige nunc, et crede Genio¹⁴ aequitatis, quia doctrina illius bona est. Licet enim¹⁵ sit felicissimus homo, et cogitatio alterius Genii ascendat in cor illius, oportet illum virum aut mulierem peccare. Si autem etiam nequissimus¹⁶ vir fuerit aut mulier, et ascenderint in cor illius opera Genii aequitatis, necesse est illum aut illam aliquid boni facere. Vides ergo, quod¹⁷ bonum est, Genium aequitatis sequi. Si ergo illam¹⁸ secutus fueris, et crederis operibus illius, vives Deo; et qui crediderint operibus illius, vivent Deo.¹⁹

MANDATUM VII.

De Deo timendo et Daemone non metuendo.

(A) *, Time,¹ inquit, Dominum, et mandata eius custodi. Servans enim praecepta Dei, eris potens in omni actu, et omne negotium tuum² erit incomparabile. Timens enim Dominum, omnia bona operaberis.³ Hic est timor, quo⁴ timere oportet, ut salvus esse possis. Diabolum autem ne timeas; timens enim Dominum, dominaberis illius;⁵ quia virtus in illo nulla est. In quo autem virtus non est, is ne timendus quidem est.⁶ In quo vero⁷ virtus gloriosa est, is etiam timendus est. Omnis enim virtutem habens etiam timendus est;⁸ nam qui virtutem non habet, ab omnibus contempnitur. Time plane facta diaboli, quoniam maligna sunt; metuens enim Dominum timebis, et opera diaboli non facies, sed abstinabis te ab eis. Duplex enim timor est. Si enim malum operari vo-

ἐπιθυμῖαι πράξεων πολλῶν, καὶ πολυτέλεια ἔδεσμάτων καὶ κραιπαλῶν πολλῶν, καὶ ποικίλων τροφῶν, καὶ οὐ δεόντων, καὶ ἐπιθυμῖαι γυναικῶν, καὶ πλεονεξίαι, ὑπερηφανία τε καὶ ἀλαζονεία, καὶ ὅσα τοῦτοις παραπλήσια. Ταῦτα οὖν ὅταν ἐπὶ τὴν καρδίαν σου ἀναβῆ, γίνωσκε ὅτι ἄγγελος τῆς πονηρίας ἐστὶν ἐν σοί. Σὺ οὖν ἐπιγνοὺς τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἀπόστα ἀπ' αὐτοῦ, καὶ μηδὲν αὐτῷ πύστει. Ἐγχεὶς οὖν ἀμφοτέρων τῶν ἀγγέλων τὰς ἐνεργείας.

10) ebrietates desiderium p. ebrietatum, et appetentia Vat. Librarianus duxerim scribere voluisse ebrietatis; frequens enim est litt. e et i in Ms. Vat. permutatio. Idem ambitiositas p. ambitio et his p. iis. Versio Codicis Pal. Deinde cum desideraveris actus multos et cybos luxuriosos, et ebrietates et dilitias mullarum et variarum voluptatum: et cupidinem mulierum et avaritiam sqq. propius ad *ἄποστα* accedit.

11) in corde tuo ascenderint intellige

quia nuntius iniquitatis est tecum Vat.

12) his Vat., in eodem credas p. crede, posthac servis p. servo.

13) nuncium operum p. Geniorum opera Vat.

14) nuncio Vat.

15) enim om. Vat., ubi huius nuntii p. alterius Genii, paulo post corde p. cor.

16) iniquissimus (sic) absque etiam Vat., ibidem ascenderit in corde illius opera nuntii iniquitatis.

17) quia Vat., et nuncium p. Genium.

multos et cibos luxuriosos, et ebrietates, et delicias multarum et variarum voluptatum, et cupidinem mulierum, et avaritiam, et fraudem, et superbiam, et licentiam, et quae his similia sunt et proxima. Haec cum intra te cogitaveris, scias quod tecum est nuntius ille nequitiae. Tu ergo cognoscens opera eius, fuge ab illo et nihil illi credas, quia facta illius mala sunt et inutilia servis Dei. Habes ecce utriusque nuntii opera. Intellige ergo illa,¹ et crede nuntio iustitiae, et recede ab eo, qui nequam est, quia doctrina illius in omni actu mala est. Si autem fidelis quis homo sit, et cogitatio huius angeli penetravit in cor eius, oportet illum virum sive mulierem peccare. Si autem iniqua aliqua fuerit mulier, et introierit in cor eius opera iustitiae, necesse est eam aliquid boni facere, in quod² spiritus veritatis dirigitur. Vides ergo, qui bonum est, a nuntio nequitiae abstinere, et nuntio bono adquiescere. De fide ergo mandatum hoc est, ut operibus boni nuntii et iusti credas, et operatus³ in eis vivas Deo, et credas, quia facta illius nuntii nequitiae mala sunt, et abstineas ab ipsis, et vives Deo.

[MANDATUM SEPTIMUM.]

(B) Time igitur Deum tuum, dicebat mihi, et custodi praecepta illius. Quae si observaris, fortis et constans in omni actu tuo et potens eris. Si enim timueris Deum, omnia recte ages, quia hic est timor, quem timere debes, et salvus eris. Diabolus autem ne timueris, [Deum timens] dominari incipis diabolo, quia ille sine ulla virtute et timore est. In quo autem virtus non est, timeri non debet. Sed Dominus, in quo est virtus praeclara, timeri debet, quia ipse timorem habet; hic⁴ autem, qui caret virtute, contemptibilis est. Time ergo actus diaboli, quia mali sunt, et abstine ab illis. Duo sunt timores, hoc est cum malum facere volueris, timebis Dominum et non facies illud. Timor ergo Domini validus et magnus et praeclarus est. Time ergo illum,

* Φοβῶν τὸν κύριον καὶ φύλασσε τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ· καὶ ἔση δύνατος ἐν πράξει, καὶ ἡ πράξις σου ἀσύγκριτος ἔσται. Φοβούμενος τὸν κύριον, πάντα καλὰ ἐργάσῃ· οὗτός ἐστιν ὁ φόβος, ὃν δεῖ σε φοβηθῆναι· τὸν διάβολον μὴ φοβηθῆς, ὅτι δύναμις ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν, οὐδὲ φόβος· ἐν ᾧ δὲ ἡ δύναμις ἡ ἐνδοξος, καὶ φόβος ἐν αὐτῷ. Πᾶς γὰρ ὁ δύνάμιν ἔχων καὶ φόβον ἔχει· ὁ δὲ μὴ ἔχων δύνάμιν ὑπὸ πάντων καταφρονεῖται.

18) *illum* non est in Vat., ubi habes singularem num. *crediderit* — *vivet*.

Mand. VII. 1) Ecclesiastes 12, 13. Graece extat Mand. VII. exceptis paucis in Doctr. ad Antioch. n. 7. p. 255. et Antioch. hom. 127. Cfr. Clem. Alex. Strom. II, 12. p. 458.

2) *tuum* contra lib. Ms. et impr. *fidem* praetermisit H. c. Gallandio.

3) *operabis* Vat.

4) *quem* Vat., ubi *et ut p. ut*.

5) *istius fuisse* videtur in Vat.

6) *nec timor p. is ne timendus quidem est* Vat.

7) *Nam in quo p. In quo vero* Vat., *idem et timor in illo est p. is etiam timendus est*.

8) *et timorem habet p. etiam timendus est* Vat.

Cap. II. 1) *illas* Pal.

2) *quo* Pal.

3) *operatis* Pal.

Mand. VII. 1) *his* Pal.

HERMAE PASTORIS

timoris; timens Dominum, ne
rari volueris; *timor utique
Time igitur Deum, et vives.
mandata eius, eorum vita est
nec vita in illis est.¹⁰

vel quidem facias. Si autem¹⁰ bonum ope-
rari valdus et ingens et gloriosus est.
Et quicumque eum metuerint, custodientes
apud Dominum; non custodientium autem,

MANDATUM VIII.

Declinandum est a malo, et facienda bona.

(A) Dixi tibi, inquit, quod creaturae Domini duplices sunt, et
†abstinentia duplex est. A quibusdam ergo abstinere oportet, a qui-
busdam vero non. Manifesta, inquam, mihi, domine, a quibus abstinere
oportet, et a quibus non. Audi, inquit: ††, a malo abstine, et noli illud
facere; a bono autem abstinere te noli, sed fac illud. Si enim absti-
nueris a bono, et non id feceris, peccabis. Abstine te igitur ab omni
malo, et scies omnem iustitiam. Quales, inquam, malignitates sunt
haec, a quibus abstinere oportet? Audi, inquit: †††, ab adulteriis, ebrie-
tatis et comessionibus malignis, ab esca nimia, a lauitia et inhone-
state, a superbia, ab abnegatione, a mendacio, a detractatione, a nequitia
facta, a recordatione iniuriae et a fama pessima. Haec enim sunt opera
iniquitatum, a quibus abstinere oportet servum Dei. Qui enim ab iis
abstinere non potest, vivere Deo non potest. Audi nunc, inquit, et se-
quentia eorum. Adhuc ergo sunt mala sequentia horum, et quidem
multa sunt adhuc, a quibus abstinere oportet servum Dei: a furto, ab
abnegatione, a falso testimonio, a cupiditate, a superbia, et quaecumque
iis similia sunt. Videntur ergo tibi haec mala esse, an non? — Et

*Ὁ δοῦλος οὖν τοῦ κυρίου λογρός ἐστι καὶ [ἐνδοξος]. Φοβήθητι
οὖν τὸν κύριον καὶ ζήσῃ αὐτῷ, φυλάσσω τὰς ἐντολάς αὐτοῦ εἰς τοὺς
αἰῶνας.

† Ἡ ἐγκράτεια διπλῆ ἐστίν. Ἐπὶ τινῶν γὰρ δεῖ σε ἐγκρατεῦσθαι,
ἐπὶ τινῶν δὲ οὐ δεῖ.

†† Τὸ πονηρὸν ἐγκρατεῦσθαι καὶ μὴ ποιεῖν αὐτό· τὸ δὲ ἀγαθὸν
μὴ ἐγκρατεῦσθαι, ἀλλὰ ποιεῖν αὐτό.

††† Ἐγκρατεῦσθαι ἀπὸ πάσης πονηρίας, ἀπὸ μεθύσματος, ἀνομίας, ἀπὸ
τροφῆς πονηρῆς, ἀπὸ ἐδεσμάτων πολλῶν καὶ πολυτελῶν, πλοῦτου,

9) Codici Vat. excidit quidem.

10) enim Vat.

11) itaque Vat. Doctr. ad Antioch. l. c.

12) erit Vat.

facere sed fac illud antepenultimum et
penultimum voc. cum punctis suppositis.

5) Adiunxi te ex more scriptoris c.
Laub. Vat. Illic quidem subinde noles.

6) te accessit ex Vat., ubi scriptum
Abstine; ibidem paulo post scias p. scies.
Gall. coniecit facies. Antiochus ἐλογάζο-
μενος. Coniecturam confirmat Pal.

7) enim Vat., ubi invertitur oportet
abstinere.

9) Audi inquit. Ab ebrietatibus ab
adulteriis a conciviis Vat., dein a super-
bia ab abnegantia et mendatio. a nequitia
facta et a memoria malignitatis.

Mand. VIII. 1) quia creationes p.
quod creaturae Vat. Etiam Mand. VIII.
maxima ex parte Graece datur Doctr. ad
Antioch. n. 8, Antioch. homil. 79.

2) et a quibusdam abstinere Vat. Me-
dium activo hic et infra praefendum.

3) Vat. collocat mihi inquam. mox
abstinere p. abstinere.

4) a malo abstine te et et noli id

et vives Deo et tu et quicumque timuerit illum et praecepta illius custodierit. Nam et omnis rerum natura Deum timet.² Hi ergo vivent in perpetuum, qui timent illum, et praecepta illius custodiverint. Hi autem, qui [non] timent Deum, et praecepta illius negligunt, non erunt in vita.³

[MANDATUM OCTAVUM.]

(B) Omnis igitur creatura Dei, dicebat mihi, duplex est; nam et omnis abstinencia duplex est. In quibusdam autem abstinencia necessaria est, et in quibusdam abstinere non debet. Et dixi illi: demonstra mihi, domine, a quo¹ abstinere debeam, et a quo non abstinere debeam. Et dixit mihi: a malo abstinere, et a bono noli abstinere. Nam quomodo si a bono actu te abstinueris, delictum admittis,² sic cum a malis rebus abstinueris, iustitiam magnam operaris, et gratiam consequeris. Abstinere ergo ab omni malo, et id quod bonum est age. Et dixi illi: quales sunt domine nequitiae istae, a quibus me abstinere debeo? Audi, inquit: abstinere ab adulterio, ab ebrietate, ab iniustitia, a delictis plurimis et luxuriosis, et commensationibus multis, praeabundantia census, a supervacua exultatione et a conscientia mala, a profunda sapientia³ et a persuasione superbiae, a mendacio et a detractatione, ab hypocrisi et ab omni memoria malitiae, sed et ab omni blasphemia. De inultatione autem iniuriarum memor esse noli, maledictionem ne senseris. Hae autem malae operae⁴ in vita hominum nequiores omnium sunt. Ab his ergo abstinere se debet servus Dei, quoniam qui ab illis non abstinuerit, vivere Deo non poterit. Audi, inquit, et sequentia. Quae sunt, inquam, adhuc domine? Et dixit mihi: adhuc alia multa sunt, a quibus omnibus servus Dei abstinere debeat: ne furtum faciat, ne abneget, ne testimonium falsum dicat, ne alienum concupiscat, ne res turpes adamet, ne illudat homines, ne sint gloriosi ne sint superbi, et quae cum his similia sunt. Haec non putas mala esse? inquit. Et ait mihi: maxime iniqua haec servis

καυχήσεως, ὑψηλοφροσύνης καὶ ὑπερηφανίας, καὶ ψεύδους, καὶ καταλαλιᾶς, καὶ ὑποκρίσεως, καὶ μνησικακίας, καὶ πάσης βλασφημίας. Ταῦτα τὰ ἔργα πονηρὰ ἐστὶ τῆ ζωῆ τῶν ἀνθρώπων. Τούτων οὖν τῶν ἔργων δεῖ ἐγκρατεῦσθαι τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ. Ὁ γὰρ μὴ ἐγκρατεύμενος τούτων οὐ δύναται ζῆσαι τῷ Θεῷ. Ἄκουε δὲ καὶ τὰ ἀκόλουθα τούτων. — Καὶ πολλὰ εἰσιν, ἀφ' ὧν δεῖ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ ἐγκρατεῦσθαι. κλοπή, ψεῦδος, ἀποστέρησις, ψευδομαρτυρία, πλεονεξία, ἀλαζονεία, καὶ ὅσα τούτοις ὅμοια. Εἰ οὖν δοκεῖ σοι πονηρὰ εἶναι ταῦτα; — Καὶ

9) enim om. Vat., qui annectit opera omnia iniquitatum. Maluerim Haec enim omnia sunt opera iniquitatum.

10) in his p. ab iis Vat.

11) Sic dedi ex Vat. Apud Cot. Et quidem multa sunt adhuc, a quibus abstinere debet servus Dei.

12) anegatione scr. Vat., tum his p. iis.

13) esse mala Vat.

2) Omisi vocc. sed praecepta illius non custodit, quae in Pal. praepostere occurrunt post timet.

3) vitam Pal.

Mand. VIII. 1) quid p. a quo, dein a quid p. a quo Pal.

2) amittis Pal., item magna p. magnam.

3) sapientiae Pal. Adiectivum profundus h. l. idem est ac immensus, immo-dicus ut habes in Salust. epist. Mithrid. ad Arsac. Cupido profunda imperii et divitiarum; vel arcanus, ignotus, quo utitur Quintil. declam. IV, 17. Secreta et profunda ars i. e. divinandis, hariolandis.

4) haec autem male opere Pal.

quidem¹⁴ valde mala sunt servis Dei. — Ab his ergo omnibus debet se¹⁵ abstinere servus Dei. Abstine te¹⁶ ergo ab omnibus his, ut vivas Deo, et scribaris cum abstinentibus. A quibus ergo¹⁷ debeas abstinere, illa sunt. A quibus autem¹⁸ non debeas te abstinere, audi. Ab omnibus bonis¹⁹ operibus noli te abstinere, sed fac illa. Audi, inquit, virtutem bonorum operum, quae debeas operari, ut salvus esse possis. Primum omnium est fides, timor Domini, caritas, concordia, aequitas, veritas, patientia, castitas. Iis²⁰ nihil est melius in vita hominum qui haec custodierint et fecerint in vita sua. Deinde horum sequentia audi. Viduis administrare, orphanos et pauperes non despiciere, et servos Dei ex necessitate redimere, hospitalem esse (hospitalitate²¹ enim invenitur aliquando fructus bonus), non²² contradicere; quietum esse, humillimum²³ fieri omnium hominum, maiores natu colere, studere iustitiae,²⁴ fraternitatem conservare, contumelias sufferre, aequanimem esse, lapsos a fide non proicere, sed aequanimem facere, peccantes admonere, debitores non premere, et si qua iis similia sunt. Videntur tibi haec esse bona, an non? Quid enim melius est, inquam, verbis istis?²⁵ Vive ergo, inquit, in his mandatis, et noli ab eis recedere.²⁶ Si enim custodieris haec omnia mandata, vives Deo; et omnes, qui custodierint haec mandata, vivent Deo.²⁷

MANDATUM IX.

Postulandum a Deo assidue et sine haesitatione.

(A) * Iterum dixit mihi: tolle a te dubitationem, et nihil omnino dubites. Petens² aliquid a Domino, ne dicas intra te: quo modo vero³

ἴαν πονηρὰ τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ. — Ἐγκράτευσαι οὖν ἀπὸ πάντων, ἵνα ζήσῃς τῷ Θεῷ, καὶ ἐγγραφήσῃ μετὰ τῶν ἐγκρατευομένων. Ἄ μὲν οὖν δεῖ ἐγκρατεῦσθαι, ταῦτά ἐστιν. Ἄ δὲ δεῖ σε μὴ ἐγκρατεῦσθαι, ἀλλὰ ποιεῖν, ἄκουε· πάντων πρῶτον πίστις, φόβος κυρίου, ὁμόνοια, ἀγάπη, ρήματα δικαιοσύνης, ἀλήθεια, ὑπομονή· τούτων ἀγαθώτερον οὐδὲν ἐστὶν ἐν τῇ ζωῇ τῶν ἀνθρώπων· ταῦτα εἴαν τις φυλάσσει, καὶ μὴ ἐγκρατεῦεται ἀπ' αὐτῶν, μακάριός ἐστιν ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ. Εἶτα τούτων τὰ ἀκόλουθα ἄκουε· χηραὶς ὑπηρετεῖν, καὶ ὀρφανοὺς ὑστερομένους ἐπισκέπτεσθαι, ἐξ ἀνάγκης λυτρώσασθαι τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ, φιλόξενον εἶναι (ἐν γὰρ τῇ φιλοξενίᾳ εὐρίσκεται ἀγαθοποίησις)· ἡσύχιον εἶναι, ἐνδεέστερον γενέσθαι, πάντα ἀνθρώπον πρεσβύτην σέβασθαι,

14) Scripsi *Et quidem* c. Vat. et Fab. St. p. *Equidem* vulg.

15) *te* accessit ex Vat.

16) *te* adiunxi c. Vat., ubi ut scribaris p. scribaris, membro ut vivas Deo omisso.

17) ergo non est in Vat., paulo post *hec* p. *illa*.

18) autem om. Vat., ex quo addidi sq. *te*.

19) bonis des. in Vat., qui praebuit *te* ante *abstinere* c. sq. *varietate* et p. *sed*.

20) horum Vat., tum *hec* qui custodierit et fecerit in vita sua.

21) in hospitalio p. hospitalitate Vat.

22) noli Vat.

23) humiliorem Vat. — Vetus Interpres forte legit: ἐνδεέστερον γενέσθαι πάντων ἀνθρώπων. Sic et Antiochus. Aliter Pseudo-Athanasius. Gall.

24) iustitiam Vat., mox *animequum* — *animequos* p. *aequanimem* — *aequanimem*, et *monere* p. *admonere*. Ex Fab. St. et Codd. Pal. Vat., quorum uterque

Dei sunt. Ab his ergo omnibus abstinere debent, qui Deo serviunt. Abstine ergo ab istis malis, ut vivas Deo et ascribaris in numero eorum, qui ab ipsis abstinerunt. Haec sunt, inquit, quibus⁵ carere debeas, et quae agere debeas. Ubi autem bonum opus fuerit, noli fugere, sed age illud. Et dixi illi: domine, et de iis,⁶ quae bona sunt, expone mihi, ut in illis vivam et serviam eis, et possim agendo ea salvus esse. Audi, inquit, et eorum, qui boni sunt actus, quibus abstinere non debeas, sed age illa. Est autem ante omne fides, timor Dei, caritas, concordia, verba iustitiae, amor sanctus, veritas et patientia: his melius nihil est in vita hominum. Haec qui custodierit et non abstinerit ab eis, beatissimam vitam agit. Et iterum dixit mihi: audi etiam subsequencia horum:⁷ viduis ministrare, orphanis et egentibus succurrere, de necessitatibus redimere servos Dei, hospitalem esse (propter hospitum enim invenitur benefaciendi occasio), nemini adversarium esse, quietum esse, humiliorem esse hominibus, maiores natu reverari, exercere iustitiam, fraternitatem custodire, iniuriam ferre, aequanimem esse, animo laborantes precibus erigere, vexatos in fide Dei non spernere, sed in viam rectam revocare et eos aequanimes facere, peccantes corripere, aere alieno oppressos non esse, et si qua his similia sunt et tibi bona esse videntur, age illa. Et dixi ei: domine, quid autem melius his inveniri potest? Vive ergo, inquit, in eis, et noli ab ipsis abstinere. Sic itaque custodi hoc praeceptum, ut id quod bonum est facias, et ab eo quod malum est te abstineas, et vivas Deo et tu et caeteri, qui haec custodierint.

[MANDATUM NONUM.]

(B) Ait mihi iterum: vide, ne fictus sis, nec nunquam in eis, quae a Deo petes, inconstanti et duplici animo fueris, nec apud te¹ aestimāσκείν δικαιοσύνην, ἀδελφότητα συντηρεῖν, ὕβριν ὑποφέρειν, μακρόθυμον εἶναι, ἀμνηστικόν, κάμωντας τῇ ψυχῇ παρακαλεῖν, ἐσκανδαλισμένους ἀπὸ τῆς πίστεως μὴ ἀποβαλέσθαι, ἀλλ' ἐπιστρέφειν καὶ ἐνθύμους ποιεῖν, ἀμαρτάνοντας νοουθετεῖν, χρεώστας μὴ θλίβειν, ἐνδεεῖς μὴ λυπεῖν, καὶ ὅσα τούτοις ὁμοιά ἐστιν. Δοκεῖ σοι ταῦτα ἀγαθὰ εἶναι; — Τί γὰρ δύνανται τούτων ἀγαθώτερον εἶναι; — Γύμναζε σεαυτὸν ἐν τούτοις, καὶ μὴ ἐγκρατεῦσον πάντων, καὶ ζήσῃ τῷ Θεῷ.

¹ Ἄρον ἀπὸ σοῦ τὴν διψυχίαν, καὶ μηδενὸς ὅλως διψυχῆσης, αἰτήσασθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ, λέγων ἐν σεαυτῷ, ὅτι πῶς δυνήσομαι αἰτήσασθαι

postmodo his p. iis, accessit in fine sunt.

25) horum verborum p. inquam, verbis istis Vat.

26) Vive ergo in hec mandata et noli ab his recedere Vat.

27) Cfr. Mand. 5, 2 extr.

Mand. IX. 1) ex toto p. omnino Vat. Graecum Mand. IX. textum habes Doctr. ad Antioch. n. 9. p. 256. et Antioch. hom. 85. Praeterea fragmentum edidit

Grabius in Spic. Patr. I. p. 303. Ibi differt ἄρον σεαυτοῦ et μηδὲν ὅλως.

2) potens erat in Vat.

3) quoniam quomodo p. quomodo vero Vat., et accipere p. obtinere.

5) quae Pal.

6) eorum p. de iis Pal., mox agendum p. agendo.

7) harum Pal., postea peccante si p. peccantes.

Mand. IX. 1) Ita explico Codicis Pal. siglum aprē.

possum aliquid petere a Domino, et obtinere, cum sim peccator tantorum malorum in Dominum? Noli hoc⁴ cogitare, sed ex totis praecordiis convertere ad Dominum. Pete sine dubitatione, et scies misericordiam⁵ Domini, quod non te derelinquet, sed petitionem animae tuae adimplebit. Non est enim Deus sicut homines memores iniuriarum; sed est immemor iniuriarum, et miseretur figmenti sui.⁶ Ergo purifica cor tuum ab omnibus vitiiis huius seculi, et observa praedicta verba tibi a Deo data, et accipies omnia bona, quae petis, et ex⁷ omnibus petitionibus tuis nihil deerit tibi, si sine dubitatione petieris a Domino.⁸ Qui ergo tales non sunt, omnino nihil impetrant eorum, quae petunt.⁹ Nam qui pleni sunt fide,¹⁰ omnia petunt fidentes, et accipiunt a Domino, quia sine dubitatione petunt. Omnis enim dubitans homo, si non¹¹ poenitentiam egerit, difficile Deo vivet. * Purifica ergo cor tuum a dubitatione, et indue fidem, et crede Deo; et omnia, quae petieris, accipies. Sed si petas aliquando petitionem, et non accipias, noli dubitare, quia non cito¹² acceperis petitionem animae tuae. Forsitan enim propter temptationem, aut pro peccato tuo, quod tu ignoras, tardius accipies¹³ petitionem tuam. Sed tu noli desinere petendo petitionem animae tuae, et accipies. Si autem cessaveris¹⁴ petendo, de te queraris, non de Deo, quod non dederit tibi. Vide ergo dubitationem hanc, quam¹⁵ pernicioosa sit et saeva, et multos radicitus evellat a fide, etiam valde fideles et firmos. Etenim haec dubitatio filia est diaboli, et valde nequiter agit cum servis¹⁶ Dei. † Contempne ergo dubitationem; et dominaberis illius¹⁷

παρὰ τοῦ κυρίου [καί] λαβεῖν, ἡμαρτηκῶς τὸσαῦτα εἰς αὐτόν; Μὴ διαλογίζου ταῦτα, ἀλλ' ἐξ ὅλης καρδίας σου ἐπιστρέφου πρὸς κύριον, καὶ αὐτοῦ παρ' αὐτοῦ ἀδιστακτῶς, καὶ γνώσῃ τὴν πολυευσπλαγγίαν αὐτοῦ, ὅτι οὐ μὴ σε ἐγκαταλείπῃ, ἀλλὰ τὸ αἴτημα τῆς ψυχῆς σου πληροφορήσει. Οὐκ ἔστι γὰρ ὁ Θεὸς ὡς οἱ ἄνθρωποι μνησικακοῦντες, ἀλλ' αὐτὸς ἀμνησικακός ἐστι καὶ σπλαγγίζεται ἐπὶ τὴν πόλιν αὐτοῦ. Σὺ οὖν καθάρισον τὴν καρδίαν σου ἀπὸ πάντων τῶν μεταίων τούτων, καὶ τῶν προειρημένων σοι δημάτων, καὶ αὐτοῦ παρὰ τοῦ κυρίου, καὶ λήψῃ, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν αἰτημάτων σου ἀστέροτος ἔσῃ, ἐὰν ἀδιστακτῶς αἰτήσεις. Ἐὰν δὲ διστάσῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, οὐδὲν οὐ μὴ λήψῃ τῶν αἰτημάτων σου. Οἱ γὰρ διστάζοντες εἰς τὸν Θεὸν, οὗτοί εἰσιν ὡς δίψνχοι, καὶ οὐδὲν ὅλως λαμβάνουσι τῶν αἰτημάτων αὐτῶν. Οἱ δὲ ὀλοτελεῖς ὄντες ἐν τῇ πίστει πάντα αἰτοῦνται, πεποιθότες ἐπὶ τὸν Θεὸν, καὶ λαμβάνουσιν, ὅτι ἀδιστακτῶς αἰτοῦνται, μηδὲν διψνοῦντες. Πᾶς γὰρ δίψνχος ἀνὴρ, ἐὰν μὴ μετανοήσῃ, δυσκόλως σωθήσεται.

4) hoc om. Vat.

5) quia te non p. quod non te Vat., dein replebit p. adimplebit.

6) memores malorum, sed immemor malorum et miseretur figmento suo Vat.

7) et ob p. ex Vat. Cfr. Matth. 7, 11.

21, 22. Graecis magis convenit versio Codicis Pal.

8) deo Vat.

9) Languet Vat. Qui ergo tales non

sunt in fide omnia petunt fidentes ex toto nihil impetrat ex petitionibus suis.

10) in fide Vat.

11) sive p. si non Vat.

12) quod cito non Vat.

13) accipias Vat.

14) cessaveritis Vat., deinde queraris p. queraris.

15) quia Vat., ubi est et sit p. sit et, dein et p. etiam.

veris, quemadmodum possis aliquid petere aut impetrare, cum tam multa peccaveris. Noli quidem haec cogitare, sed ex toto animo ad Dominum tuum revertere, et roga illum sine haesitatione et deliberatione, et statim cognosces¹ multam misericordiam illius, quomodo te non contempnit, sed animae tuae desiderium implet. Non est enim Deus hominibus similis, qui iniuriarum memores sunt, sed ipse exorabilis est [et] miseretur operi suo. Unde tu iam munda animam tuam ab omnibus vanitatibus huius seculi et ab his, quae tibi paulo ante praecepta sunt. Petē a Domino petitionem cum fide, et omnia, quae poposceris, crede, et consequeris. Si autem aliqua deliberatio cor tuum penetraverit, nihil ex eis, quae petis, impetrabis. Nam qui de Deo deliberat, duplici et ficto animo est, et nihil unquam ex eis, quae petit, impetrat. Qui autem fide plena et integra omnia petunt fidentes in Deo, consequentur quae rogant, quia non in haesitatione, neque fictum cogitantes petunt. Omnis enim fictus nisi poenitentiam huius delicti sui egerit, difficile salvus erit. Munda igitur animam tuam ab hoc delicto et indue fidem, quae fortis est, et crede omnia desideria tua te a Deo impetraturum. Et quando aliqua petitio tua a Domino tibi tardius praestatur, noli fatigari, quod ad horam² non consecutus sis; forsitan enim aut propter temptationem aliquam, aut aliquem errorem tuum, quem³ ipse ignoras, tardius consequeris quod petis. Tu autem noli intermittere, quo minus perseveras petere animae tuae desiderium, et impetrabis illud; nam si haesitaveris in petitione, de te queraris,⁴ non de eo, qui dare consuevit. Iterum ait mihi: hoc peccatum, duplicem animo esse, malum est et stultum, et multos a fide radicitus evellit, quamquam et fideles et fortes sint; quia⁵ haec haesitatio filia diaboli⁶ est, et valde se nequiter agit in Dei servos. Contempne ergo illa, et superior illis⁷ esto, et in omni actu tuo

* Καθάρισον οὖν τὴν καρδίαν σου ἀπὸ τῆς διψυχίας· ἐνδύσαι δὲ τὴν πίστιν, ὅτι ἰσχυρά ἐστι, καὶ πιστενε τῷ Θεῷ, ὅτι πάντα τὰ αἰτήματά σου, ἃ αἰτῆ, λήψη. Καὶ ἐὰν αἰτησάμενός ποτε παρὰ τοῦ κυρίου αἰτήματά τι, καὶ [μὴ ἀπολήψη], μὴ διψυχήσεις, ὅτι τάχιον οὐκ ἔλαβες τὸ αἶτημα τῆς ψυχῆς σου· πάντως γὰρ διὰ πειρασμὸν τινα ἢ παραπτωμά τι, ὃ σὺ ἀγνοεῖς, οὐκ ἔλαβες. Σὺ οὖν μὴ διαλείψης εὐχόμενος τὸ αἶτημα τῆς ψυχῆς σου, ἕως οὗ ἀπολήψη αὐτό. Ἐὰν δὲ ἐκκακήσης καὶ διψυχήσης αἰτούμενος, ἑαυτὸν αἰτιῶ, καὶ μὴ τὸν δίδόντα σοι. . . . Ἐπέε οὖν τὴν διψυχίαν ταύτην· πονηρὰ γὰρ ἐστὶ καὶ ἀσύνητος, καὶ πολλοὺς ἐκριζοῖ ἀπὸ τῆς πίστεως, καὶ γε λίαν πιστοὺς καὶ ἰσχυροὺς. . .

† Καταφρόνησον οὖν αὐτῆς ἐν παντὶ πράγματι, ἐνδυσάμενος τὴν πίστιν τὴν ἰσχυρὰν καὶ δυνατὴν· ἡ γὰρ πίστις πάντα ἐπαγγέλλεται, πάντα τελειοῖ· ἡ δὲ διψυχία, μὴ καταπιστεύουσα ἑαυτὴν, πάντων ἀποτυγχάνει ἔργων αὐτῆς, ἃν πράσσει. . . .

1) ad servos p. cum servis Vat. Locum laudat Athanas. de Decr. Nic. Syn. n. 4. T. I. p. 211.

17) eius Vat.

2) cognoscis Pal.

3) ad hora Pal.

4) quam Pal.

5) Nam si haesitaberis in petitionem de te quereris Pal., qui deinde scr. duo p. de eo.

6) diabolo Pal.

7) illa Pal.

in omni re. Indue firmam fidem et potentem. Fides¹⁸ enim omnia repromittit, et omnia consummat; dubitatio autem non credit, se aliquid impetraturam omnibus operibus suis,¹⁹ quae agit. Vides ergo, inquit, quod fides desursum est a Deo, et habet virtutem magnam.²⁰ Dubitatio autem terrenus spiritus est et a diabolo, virtutem non habens. *Tu igitur serva virtutem²¹ fidei, a dubitatione autem recede, quae non habet virtutem; et vives Deo, et omnes vivent Deo, quicumque haec egerint.*

MANDATUM X.

De animi tristitia, et non contristando Spiritum Dei, qui in nobis est.

(A) I. † Longe¹ fac a te omnem tristitiam; etenim haec soror est dubitationis et iracundiae. 'Quo modo,' inquam, 'domine, soror est harum? Aliud mihi videtur tristitia, aliud iracundia, aliud dubitatio.' Et ait: 'sine sensu non intelligis.'² Tristitia enim omnium spirituum nequissimus³ est, et pessima servis Dei; et omnium spiritus exterminat,⁴ et cruciat⁵ Spiritum sanctum; et iterum salvum facit. 'Ego,' inquam, 'domine, insipiens sum, et non intelligo quaestiones istas:⁶ quo modo possit cruciare, et iterum salvum facere, non intelligo.' 'Audi,' inquit, 'et intellige. Hi, qui⁷ nunquam exquisierunt veritatem, neque inquisierunt de maiestate, sed tantum crediderunt, sunt involuti in negotiis hominum ethnicorum. [Et alius mendax Prophetes⁸ est, qui perdit sensus servorum Dei, dubiorum autem, non illorum qui fidunt in Domino plene. Illi ergo dubii quasi ad divinum Spiritum⁹ veniunt, et interrogant illum, quid illis futurum sit. Et ille¹⁰ mendax Prophetes, nullam habens in se virtutem Spiritus divini, loquitur illis secundum interrogationem illorum, et implet animas illorum promissis, sicut illi volunt. Ille autem Prophetes inanis est, et inania respondet inanibus. Quicquid enim¹¹ interrogatur a vanis hominibus, vana respondet illis. Quaedam¹² autem verba vera loquitur. Diabolus enim adimplet¹³ eum spiritu suo, ut deiiciat aliquem ex iustis.'

(B) II. 'Quicumque ergo fortes sunt in fide Domini, et induti sunt veritate,¹ talibus spiritibus non iunguntur, sed discedunt ab illis. Quot-

*Σὺ οὖν δούλουε τῇ εὐχῇ σου, τῇ δυνάμει τῆς πίστεως, καὶ ζήσῃ τῷ Θεῷ, καὶ πάντες οἱ καταφρονήσαντες.

† Ἄρον ἀπὸ σοῦ τὴν λύπην· καὶ γὰρ αὕτη ἀδελφὴ ἐστὶ τῆς διψυχίας καὶ τῆς ὀξυκολίας. Πῶς, κύριε, ἀδελφὴ ἐστὶν αὐτῆς; Ἄλλο γὰρ μοι

18) *fidelibus* Vat.

19) *sibi omni imperare operum suorum p. se aliquid impetraturam omnibus operibus suis* Vat.

20) *quia fides a sursum est a deo et quia magnam habet virtutem* Vat.

21) *habentis* interponit Vat. Graecorum vbb. καὶ πάντες οἱ καταφρονήσαντες versio in Pal. est et ceteri qui id sentiunt.

Mand. X. 1) Graeca ad hoc Mand. leg. Doctr. ad Antioch. n. 11. p. 257.

2) *intelliges* Vat. i supra.

3) *nequior* Vat. Dein revocavi *pessima* sine ulla sana ratione et contra textus

graeci, Codd. et libb. impr. fidem a nonnullis vulg. c. Fab. St. mutatum in *pessimus*.

4) *Lectionem vulg. et omnium spiritus exterminat* corrigas ex Cod. Pal.

5) *contribulat* Vat.

6) *et non intelligo similitudines istas* Pal., subinde *quomodo potest contribulare* Vat. Cfr. II Cor. 7, 10.

7) *qui excidit* Vat., ubi mox *sed t̄m crediderunt et sunt voluti in negotiis et diviciis omni hominum ethnicorum*.

8) Cfr. Mand. 11.; Clem. Romani Hom. 2, 15, et 3, 23 sq. Quae uncis

indue fidem, quae est valida et fortis. Fides enim⁸ omnia repromittit, et quae repromittit, perficit; haesitatio autem, quae et dipsychia est, in nulla re sibi confidit, et ideo ab omni actu suo excidit. Vides ergo, quod fides superna a Domino venit, et habet virtutem magnam: dipsychia autem terrenus spiritus⁹ a diabolo est, quia vires non habet. Tu itaque servi fidei,¹⁰ quae virtutem habet, et dipsychia abstine, quae sine ulla virtute est, et vives Deo tu et caeteri, qui id sentiunt.

MANDATUM DECIMUM.

(a) Tolle a te, inquit, tristitiam; nam et ea soror est dipsychiae et iracundiae. Quomodo, inquam, domine, soror harum est? Mihi enim aliud videtur esse iracundia, aliud dipsychia, et aliud tristitia. Imprudens, inquit, homo es,¹ [quia] non intelligis, quod tristitia omnibus malis spiritibus nequior est et nequam servis Dei, et eos magis hic spiritus, quam ullus alius subvertit et sanctum spiritum exterit, et iterum salvum facit. Et ego illi dixi: domine, stultus sum ego, et non intelligo similitudines istas. Quomodo enim potest tristitia spiritum sanctum exterere, et iterum salvum facere? Non intelligo. Audi, inquit. Illi, qui nunquam scrutati sunt veritatem, neque divinitatem exquisierunt, sed tantummodo crediderunt, et postea involvuntur rerum varietatibus et census, et amicitias diversorum hominum: ² et plurimis actibus huius seculi impliciti sunt, non intelligunt divinitatis similitudines. Obscurantur enim ab actibus suprascriptis et dispereunt et fiunt inutiles et ab spinis et herbis occupantur; et eo, quod tantum crediderunt, et in actibus secularibus errantes toto sensu exciderunt et nihil omnino de iustitia intelligunt,³ quia quando audiunt de iustitia, sensus illorum in actibus ipsorum est, et nihil omnino intelligunt. Qui autem Dominum timent et scrutant de veritate et [de] divinitate diligenter inquirunt, et cor in Deum habentes omnia, quae eis dicuntur, intelligunt et cito sentiunt, quia timor Domini in illis est. Ubi autem Dominus habitat, ibi et prudentia magna est. Adhaere ergo Domino tuo, et omnia intelliges.

(a) II. Audi ergo nunc, inquit, quomodo tristitia spiritum sanctum vexat, et quomodo iterum salvat. Quando ille, qui dipsychus est, aliquem *δοκεῖ ὀξυχολία, καὶ ἄλλο διψυχία, καὶ ἄλλο λύπη. Λέγει· — διὰ τὴ οὐ νοεῖς τὰ λεγόμενά σοι; Οὐ νοεῖς, ὅτι ἡ λύπη πάντων τῶν παθῶν πονηροτέρα ἐστὶν καὶ δεινωτάτη τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ, καὶ παρὰ πάντα τὰ πνεύματα καταφθείρει τὸν ἄνθρωπον; . . .*

inclusimus, ea, rectius ut videtur, recensio Pal. infra demum habet: cf. Mand. XI. ad sign. : usque idem sign.

9) Spiritum uti sq. et des. in Vat.

10) illum Vat., ibidem om. in se, tum eorum p. illorum.

11) Quotquot autem Vat., ubi omnibus p. hominibus et respondit p. respondet.

12) Laudatur locus a Clem. Alex. Strom. I, 17. p. 369. Eandem doctrinam reperies Recogn. IV, 21. 22. VIII, 60. Pseudo-Ambros. ad I Thess. 5, 21. Cot.

13) Ita est in Lamb. Vat., implet vulg. In fine illis p. iustis Vat.

Cap. II. 1) Sic c. Lamb. Vat. et Fab. St., veritatem Cot. Dein iungitur p. iunguntur et descendunt p. discedunt Vat.

8) quae Pal.

9) terrenum spiritum Pal., ubi dein maluerim virtutes p. vires.

10) dei Pal.

Mand. X. 1) est Pal., in extr. periodo faciet.

2) Nota diversitatem recensione Pal. ab altera.

3) intelligant Pal., dein sensus illorum in actus ipsorum est.

quot autem² dubii sunt, et subinde poenitentiam agunt, consulunt tanquam ethnici, et permagnum sibi peccatum congerunt, idolis servientes. Quicunque ergo tales sunt, interrogant pro negotio quolibet, simulacra³ colunt, et stulti sunt et inanes a veritate. Omnis enim⁴ spiritus a Deo datus non interrogatur; sed habens virtutem divinitatis, a se omnia loquitur, quia desursum est a virtute divini spiritus. Qui autem interrogatus, loquitur secundum desiderium,] et aliis⁵ multis rebus huius seculi. Huiusmodi⁶ non intelligunt quaestiones divinitatis; obscurantur enim iis⁷ negotiis, et corrumpuntur, et confringuntur. Sicut vites bonae, quae negliguntur, ab herbis et spinis premuntur et necantur;⁸ sic et homines, qui talibus⁹ crediderunt, in negotiis et actionibus multis inciderunt, et evacuuntur a sensu suo, et nihil omnino intelligunt, de divitiis cogitantes.¹⁰ Sed si quando audierint de Domino, sensus eorum in negotiis ipsorum¹¹ est. *Qui autem timorem Domini habent, et scrutantur de Deo veritatem, cogitationem omnem habent ad Dominum. Omnia, quae dicuntur eis, percipiunt,¹² et statim intelligunt, quia¹³ habent timorem Domini in se. Ubi enim Spiritus Domini inhabitat, ibi et sensus multus adiungitur. Adiunge ergo te Domino; et omnia intelliges ac¹⁴ senties.

(A) III. † Audi nunc, insipiens, quemadmodum tristitia cruciat Spiritum sanctum, et quo modo salvum facit. Cum dubius inciderit in negotium aliquod,² et non provenit³ illi propter dubitationem; tristitia haec intrat in hominem,⁴ et tristem facit Spiritum sanctum, et vexat eum. Deinde iterum⁵ iracundia cum accesserit homini pro negotio aliquo, vehementer irascitur; et haec ira intrat in praecordia irascentis, et vexatur⁶ in negotio suo, quod agit, et postea poenitet, quod male fecerit. Utraeque ergo res⁷ laedunt Spiritum sanctum, dubitatio et tristitia: dubitatio, quia non successit actus eius; et tristitia,⁸ quia fecit iracundiam Spiritui.

* Οἱ δὲ φόβον ἔχοντες Θεοῦ, καὶ ἐρευνῶντες περὶ Θεοῦ ἔργων καὶ ἀληθείας, καὶ τὴν καρδίαν ἔχοντες πρὸς κύριον, πάντα τὰ λεγόμενα αὐτοῖς τάχιστα νοοῦσιν καὶ συνιοῦσιν, ὅτι — τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἔχουσιν ἐν ἑαυτοῖς. Ὅπου γὰρ ὁ κύριος κατοικεῖ, ἐκεῖ καὶ σύνεσις πολλή. Κολληθήητι οὖν τοῦ κυρίου, καὶ πάντων νοήσεις.

† Ἄκουε οὖν, πῶς ἡ λύπη ἐκτρέβει τὸ πνεῦμα, καὶ πάλιν σώζει. Ὅταν ὁ διψυχὸς ἐπιβάληται πρᾶξαι τι, καὶ ἀποτύχη διὰ τὴν διψυχίαν αὐτοῦ, ἡ λύπη ἐκπορεύεται εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ λυπεῖ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ στενοχωρεῖ αὐτό. Εἶτα πάλιν ὀξυλοκία ὅταν κολληθῇ

2) enim Vat., in quo vox *subeunde* (sic) punctis suppositis excluditur ante *subinde*, dein *magnum* p. *permagnum* et *inserunt* p. *congerunt*. Vertit Gallicciolli: Ciascheduni dunque che sono forti in fede del Signore, e vestiti di verità, non fanno colleganza con ispiriti di tal genia, ma da essi diloggiano. Quanti poi sono dubbii, e di quando in quando mutano sentenza, li consultano come gli Etnici, e tirano adosso di se un grande peccato, servendo a idoli.

3) simulacrum Vat.

4) enim om. Vat., postmodo datur p. datus. Gallicciolli: Perché ogni spirito dato da Dio non si esamina: ma avend' esso la virtù della divinità, di per se medesimo parla tutto, perché viene dall' alto dalla potenza dello Spirito divino.

5) Fortasse: *de aliis. Fell.* Ita vertit Gallicciolli.

6) *Huiusmodi* om. Vat.

7) *obscuratur ex his p. obscurantur*

actum explicare vult, [et cum] exciderit ab eius affectu propter vitium dipsychiae suae, tristitia in illum intrat et spiritum sanctum vexat et conterit, quia id, quod agere voluit, perficere non potuit. Sic et iracundus, cum aliquid graviter iratus et ab ira recesserit et eum de iniquitate, qua operatus est, poenituerit, quod malum ipsum fecerit, et tristari coeperit, tristitiam spiritui sancto adferre videtur. Sed haec¹ tristitia speratur salutem habere, quia de facto eo quod erat malum poenitentiam agit. Ambo ergo actus tristitiae tristari faciunt spiritum sanctum. Et illa quidem, quae ex dipsychia est tristitia, quia non impetravit desiderium suum, iniqua tristitia est. Haec autem tristitia, quae ex iracundia est, quia egit, quod non debuit agere, non mala tristitia est. Ab utrisque ergo tristitiis, quae iracundia et dipsychia [sunt], spiritus ille sanctus vexatur. Aufer itaque a te tristitiam² et noli laedere in spiritum sanctum, qui in te habitat, ne petat a Deo et recedat abs te. Spiritus ille, qui a Deo datus est, in hoc corpore tristitiam non sustinet, nec angustias tales.

(b) III. Indue te itaque hilaritatem,¹ quae semper Deo grata est, et esto illi probabilis, et in illa gloriare. Omnis autem hilaris homo operatur bene et semper, quae bona sunt, cogitat, et contempnit tristitiam. Homo autem tristis semper nequam est. Ipsum est eius primum delictum, quod laedit spiritum sanctum, qui illi a Deo hilaris datus est. Deinde secundo loco quam pessimam rem admittit ille, qui contristat² spiritum sanctum, neque confitetur Deo. Semper autem tristis hominis oratio non habet virtutem ascendere in sacrarium Domini. Quare, inquam, domine? Et ait mihi: quia tristitia in corde³ eius sedet. Mixta autem

τῷ ἀνθρώπῳ περὶ πράγματός τινος, καὶ λίαν πικρανθῆ, καὶ ποιήσῃ τι κακὸν, πάλιν ἢ λύπη εἰσπορεύεται εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ὀξυκολήσαντος, καὶ λυπεῖται ἐπὶ τῇ πράξει αὐτοῦ, ἢ ἐπραξεν, καὶ μετανοεῖ, ὅτι πονηρὸν εἰργάσατο. Αὕτη οὖν ἡ λύπη δοκεῖ σωτηρίαν ἔχειν, ὅτι τὸ πονηρὸν πράξας μετενόησεν. [Ἀμφότεραι δὲ τῶν] πράξεων λυποῦσι τὸν ἀνθρώπον· [ἢ μὲν λύπη, ὅτι] ἀπέτυχε τῆς πράξεως, ἢ δὲ ὀξυκολία, ὅτι ἐπραξε τὸ πονηρὸν. Ἀμφότερα οὖν λυπηρά ἐστι τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ. Ἄρον οὖν ἀπὸ σοῦ τὴν λύπην, καὶ μὴ θλίβε τὸ

enim iis Vat. Galliccioli: Cotali non intendono ciocché richieda la Divinità, perché restano intenebrati da cotali negotiis, e si corrompono, e si conquistano.

8) nocentur Vat.

9) talibus om. Vat.

10) agentes Vat.

11) eorum Vat. Galliccioli: E se mai sentano a parlare di Dio, il loro intendimento è occupato negli interessi.

12) precipiunt Vat.

13) qui Vat.

14) intelliges ac om. Vat.

Cap. III. 1) contribulatur Vat.

2) in negotio aliquo Vat.

3) pervenit Vat.

4) in homine Vat., qui finit et tristem facit spiritum et quomodo salvum facit sanctum et tribulat eum.

5) item Vat.

6) et hec ira intrat in recordia irascens et tribulatur Vat., ubi deest postea.

7) Uterque ergo p. Ultraque ergo res Vat.

8) Vocc. dubitatio, quia non successit actus eius; et tristitia des. in Vat.

9) nocere Vat.

Cap. II. 1) haec Pal.

2) tristitia Pal.

Cap. III. 1) hilaritatem: sic Pal.

2) contristans Pal.

3) cor Pal.

Aufer ergo tristitiam a te, et noli offendere⁹ Spiritum sanctum, qui in te habitat; ne roget Dominum, et discedat¹⁰ a te. Spiritus enim Dei, qui datus est in carnem,¹¹ tristitiam non sustinet. Indue te ergo¹² hilaritate, quae semper habet gratiam apud Dominum; et laetaberis in ea.¹³ Omnis enim hilaris vir bene operatur, et bona sapit,¹⁴ et contempnit iniustitiam. Vir autem tristis male facit, quia¹⁵ tristem facit Spiritum sanctum, qui datus est homini hilaris. Et iterum¹⁶ male facit, quod tristis orat Dominum, et non ante facit exomologesin, et non impetrat a Deo, quod petit. Semper enim oratio tristis hominis non habet virtutem, ut ascendat¹⁷ ad altare Dei. Et dixi illi: domine, quare non habet virtutem oratio tristis hominis, ut ascendat¹⁸ ad altare Domini? Quoniam, inquit,¹⁹ tristitia sedet in corde eius. Cum ergo mixta fuerit oratio viri cum tristitia, non patietur orationem mundam²⁰ ascendere ad altare Dei. Sicut enim vinum aceto mixtum eandem suavitatem non habet; sic et²¹ tristitia Spiritui sancto mixta eandem orationem mundam non habet. Munda ergo te a tristitia mala, et vives Deo; et omnes vivent Deo, qui proecerint a se tristitiam, et induerint hilaritatem.²²

MANDATUM XI.

Spiritus et Prophetas probari ex operibus; et de duplici spiritu.

(A) Ostendit mihi sedentes in subselliis homines, et unum sedentem in cathedra.¹ Et dixit mihi: vides illos, qui in scampnis sedent?² Video, inquam, domine. Illi, inquit,³ sunt fideles; et ille, qui in cathedra sedet, spiritus terrestris est.³ Nam in ecclesiam vivorum⁴ non accedit, sed refugit; applicat autem se dubiis et⁵ vacuis, et in angulis et abditis locis divinat illis, et delectat illos, loquendo secundum omnia desideria cordis eorum. Vacuis enim vasis quod committitur, non effluit;⁶ sed conveniunt alius ad alium.⁷ Cum autem venerit in turbam virorum iustorum,⁸ habentium spiritum divinitatis, et oratio illorum fit ad Dominum, exinanitur homo ille, quoniam spiritus ille terrestris fugit ab illo, et πνεῦμα τὸ ἄγιον, τὸ ἐν σοὶ κατοικοῦν, μήποτε ἐντευξῆται τῷ Θεῷ, καὶ ἀποστῆ ἀπὸ σοῦ. Τὸ γὰρ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, τὸ δοθὲν εἰς τὴν σάρκα ταύτην, λύπην σαρκικὴν οὐχ ὑποφέρει, οὐδὲ στενοχωρίαν. — Ἐνδύσαι οὖν τὴν λαρότητα, τὴν πάντοτε ἔχουσαν χάριν παρὰ τῷ Θεῷ, καὶ εὐπρόσδεκτον οὖσαν αὐτῷ, καὶ ἐντρούφησον ἐν αὐτῇ. Πᾶς γὰρ λαρὸς ἀνὴρ ἀγαθὰ ἐργάζεται, καὶ ἀγαθὰ φρονεῖ, καὶ καταφρονεῖ τῆς

10) recedat Vat. Graeca in Antioch. hom. 25. Ἐντυγχάνειν compellere, colloqui, orare, non modo indigi et auxilium quaerentis. Col.

11) in carne Vat.

12) ergo om. Vat., subinde exhibens hilaritatem p. hilaritate.

13) eam Vat.

14) et in bona sapit Vat. In fine tristitiam p. iniustitiam proponit Gallandius: ita videri contextum graecum postulare. Favet Pal. et contempnit tristitiam.

15) quod Vat., in quo des. sq. san-

ctum et est. Postmode restitui ex Pal. hilaris p. vulg. hilari. Illud iam coniecit Fabricius.

16) item Vat., absque sequentis membri coniunctione quod. In Pal. recte neque confletur Deo p. et non ante facit exomologesin. Non placet Cotelerii explicatio: confessio laudis divinae, non peccatorum. Contrarium Galluccio: E alitres opera malamente orando al Signore con tristezza, uè prima confessa i suoi peccati, onde non impetra da Dio ciocché domanda.

17) Ascendat coniecit Gall. p. accedat

tristitia cum oratione neque permittit puram et mundam orationem ascendere in sacrarium Dei. Semper autem tristis infirmam habet postulationem apud Dominum, nec potest ascendere in sacrarium eius. Et sicut vinum aceto⁴ commixtum in id ipsum saporem non habet [et] utriusque materiae suavitatem disperdit: sic et tristitia iuncta cum spiritu sancto non potest integram postulationem ad Dominum habere. Mundum ergo te praesta a tristitia, quae est nequam, et vives Deo et tu et omnes quicunque illa caruerint et induerint omnem Domini hilaritatem.

MANDATUM UNDECIMUM.

(a) Ostendit mihi super subsellia sedentes homines, et alium quendam hominem in cathedra¹ sedentem. Et ait mihi: vides hos, qui in subselliis sedent? Video, inquam, Domine. Hi sunt, inquit, fideles, et hic, qui in cathedra sedet, pseudopropheta est, qui omnem sensum servorum Dei disperdit. Eorum autem disperdit, qui dipsychi sunt, non eorum, qui vere fideles sunt. Hi autem dipsychi veniunt ad eum, quasi ad divinum, et interrogant eum de futuris. At ille, qui nullam intra se spiritus sancti virtutem habet, loquitur cum illis secundum illorum interrogationes, et respondet illis ea, quae scit convenire aut voluntati, aut negotiationi illorum, et implet animos eorum secundum desiderium ipsorum. Et cum sit ipse inanis et vanus, vanis et inanibus hominibus res supervacuas adfirmat. Quicquid autem interrogatus fuerit, secundum uniuscuiusque hominis vanitatem respondet,² quaedam tamen et vera verba interponit. Impletur enim a diabolo spiritus illius, ut aliquem ex eis, qui iusti sunt et probi, adlidat. Quicumque ergo fortes in fide permanent dominica et vestiti sunt veritatem, ab eiusmodi conversationibus se abstinent et

ματαλας λύπης. Ὁ δὲ λυπηρὸς ἀνὴρ πάντοτε ὀργίζεται καὶ ἀνομιὰν ἐργάζεται, μὴ ἐντυγχάνων, μηδὲ ἐξομολογούμενος τῷ Θεῷ. Πάντοτε γὰρ λυπηροῦ ἀνδρὸς ἡ ἐντευξις οὐκ ἔχει δύναμιν τοῦ ἀναβῆναι ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ.

* ... ὅτι ἡ λύπη ἐγκάθηται εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ. Μειγμένη οὖν ἡ λύπη ἢ κοσμηκὴ μετὰ τῆς ἐντευξεως, οὐκ ἀφήσει τὴν ἐντευξιν ἀναβῆναι καθαρὰν εἰς τὸ θυσιαστήριον. Ὡσπερ γὰρ ὄξος οἴνω μειγμένον τὴν αὐτὴν ἡδονὴν οὐκ ἔχουσιν [lege ἔχει]. οὕτως καὶ λύπη μειγμένη μετὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τὴν αὐτὴν ἐντευξιν [οὐκ ἔχει]. Καθαρισὸν οὖν ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς λύπης πονηρᾶς ταύτης, καὶ ζῆση τῷ Θεῷ.

vulg. Coniecturae favet Pal. Hinc recte Gallicciolli: perché sempre l'orazione dell' uomo atristato è senza virtù, né può saltare all' altare di Dio.

18) oratio hominis ut accedat Vat.

19) inquit non est in Vat.

20) non pacietur oratio munda Vat.

21) enim Vat., ubi dein om. eandem.

22) protulerunt — induerunt hilaritatem Vat.

Mand. XI. 1) Ostende mihi sedentes in subsidiis homines et alterum sedentem in cathedram Vat.

2) inquit om. Vat.

3) facit spiritus tristes (sic) Vat.

4) in ecclesia virorum Vat.

5) et om. Vat., dein exh. et in addicis locis et in angulis dividat illis.

6) compositum non frangitur p. quod committitur, non effluit Vat.

7) alius erat in Vat.

8) in turba iustorum virorum Vat., qui collocat illorum oratio et ille spiritus, deinde neque quicquam p. nec quidquam.

4) acetum Pal.

Mand. XI. 1) cathedram Pal. Ad ea quae signis: circumdedimus cf. p. 468. n. 8.

2) respondit Pal.

obmutescit, nec quicquam potest loqui. Sicut in apotheca, si obturaveris⁹ vinum vel oleum, et inter illa vasa posueris amphoram vacuum, et rursum obturamentum deponere volueris, amphoram illam, quam posuisti, vacuum invenies; sic et Prophetarum¹⁰ vacui, cum venerint inter spiritus iustorum, quales veniunt, tales inveniuntur. [Spiritus¹¹ omnium hominum terrestres est et levis, et virtutem non habet in totum, et multa loquitur. Et dixi: ,quo modo igitur¹² scire potest aliquis eos?¹³ ,Audi, inquit, de utrisque vasis; et sicut dico tibi, sic probabis Prophetam Dei, et falsum Prophetam.¹⁴ Primum itaque¹⁵ proba hominem, qui habet spiritum Dei; quia spiritus, qui desursum est, quietus est¹⁶ et humilis, et recedit ab omni nequitia et desiderio vano huius seculi, et omni homine se facit humiliorem, et nemini respondet interrogatus, nec singulis respondet; neque cum vult, homini loquitur spiritus Dei, sed tunc loquitur,¹⁷ cum vult Deus. Cum ergo venerit homo, qui habet spiritum Dei, in ecclesiam iustorum,¹⁸ habentium fidem Dei, et oratio fit ad Dominum; tunc nuntius sanctus divinitatis implet hominem illum spiritu sancto,¹⁹ et loquitur in turba, sicut Deus vult. Sic ergo dinoscitur spiritus divinitatis in quocumque²⁰ spiritus divinitatis loquitur. ²¹Audi nunc et de spiritu terrestri, vacuo et fatuo, virtutem non habente. Primum autem²² hunc homo putatur spiritum habere; exultat enim²³ se, et vult primam cathedram habere;²⁴ et improbus est et verbosus, et in deliciis conversatur, et in voluptatibus multis, et mercedem accipit²⁵ divinationis suae. Quodsi²⁶ non acceperit, non divinat. Itane²⁷ spiritus Dei potest mercedem accipere et divinare? Non convenit hæc facere Dei Prophetam]. Habes utrorum-

9) *stipaveris p. si obturaveris* Vat. i. e. in vasis positum. Mox aut inter p. et inter, dein et item deponere volueris stipationem p. et rursum obturamentum deponere volueris i. e. si obturamentum amphorae vacuae levas, iterum eam invenies vacuum.

10) *prophetes* Vat., ibidem *inter spiritum*.

11) Vbb. uncis inclusa in Vat. sicuti in aliis Mss. prius consultis, excepto Codice Lamb., infra leguntur Mand. 12. c. 1 et 2. post vbb. *mortis tradit servos Dei*. Haud ita Pal., quem confer. Iam Wakius hic ea inserenda esse ex Codice Lamb. et e textu graeco Pseudo-Athanasii docuit. Gallicciolli quoque ea hic vertit observans: Qui principia il pezzo trasportato da me, sino a quelle parole, *Non hæc cioè fare a un profeta di Dio*. — Primum p. *Spiritus* exhibent Mss. Angl. et Vat.

12) *ergo* Vat.

13) Clarius omnia in Pal.: *Quomodo inquam domine cognoscit homo: quis eorum propheta sit: et quis pseudopropheta*.

14) *prophetam falsum* transp. Vat.

15) *ita* Vat.

16) *deorsus est quietus p. qui desur-*

sum est, quietus est Vat., ibidem *desiderio huius seculi vano et omnium hominum facit se humiliorem*.

17) *loquitur homini loq.* (sic) p. homini loquitur Vat.

18) *istorum* Vat.

19) *spiritus sanctus p. spiritu sancto* Vat.

20) *quia quicumque p. in quocumque* Vat.; *quia, quicumque spiritu divinitatis loquitur, loquitur, sicut Dominus vult* Bodl. et Lamb. Differt Pal.

21) Hic apud Cot. incipit c. 2. Mand. 12.

22) *enim absque hunc* Vat.

23) *Deest enim* in Vat.

24) *habere* om. Vat.

25) *mercedes accipiet* Vat. In Bodl.: *Primum enim homo, qui putetur spiritum habere, exultat se* sqq. Praestat Pal. Cotelerius adnotat: Eadem vitia in mendacibus Montanistarum Prophetis redarguantur apud Eusebium hist. eccl. V, 16 et 18.

26) *Quidsi* Vat.

27) *Ita nunc* Vat.

3) *his* Pal., posthac *terrenis et levus*.

4) *respondit* Pal.

5) *per sermonem ut cognoscet propheta* Pal.

minime ad eos adeunt. Quicumque autem dipsychi sunt sortientes sicut et gentes, et frequenter poenitentiam agunt, et divinis demorantur sine emendatione, maiora sibi delicta adquirunt, servientes superstitioni vacuae. Nam qui prophetam de aliquo actu interrogat, vacuus a veritate et impudens est. Omnis autem spiritus a Deo datus non interrogatur, sed habens virtutem divinitatis per semet ipsum omnia dicit, quia de sursum est a virtute spiritus sancti. Hic⁶ autem spiritus, qui ad interrogata respondet⁴ secundum singulorum hominum voluntatem, terrenus et levis et sine virtute est, et non loquitur nisi interrogatus. Quomodo, inquam, domine, cognoscit homo, quis eorum propheta sit, et quis pseudo-propheta? Audi, inquit, de utrisque. Per sermonem cognosces prophetam;⁵ pseudopropheta, qui spiritum divinum non habet, de secta vitae eius probabis. Propheta⁶ enim, qui spiritum divinum de caelo habet, placidus et modestus est. Quietam etiam et compositam sapientiam habet. Abstinet ipse ab omni nequitia et voluptatibus vanis huius seculi. Homini- bus tam⁷ se humiliorem praestat, et nihil omnino interrogat. Etiam⁸ secreta loquitur. Neque autem in homine positum est, ut, cum ille voluerit, spiritus loquatur; sed tunc sermonem habet, cum Deus illum loqui vult. Cum ergo ille homo spiritum divinum habens in concilium⁹ hominum bonorum fidem divini spiritus habentium introierit, et postulatio coetus eorum apud Deum fuerit, tunc nuntius illius spiritus propheticus, qui super positus est ei, implet homines, et impletus ille spiritu sancto loquitur cum illa turba, quomodo Dominus iubet. Sic ergo manifestabatur spiritus ille sanctus. Quae autem ad agnoscendam virtutem illius spiritus sancti pertinent, haec sunt. Audi nunc et de spiritu terreno, qui est levis et sine virtute, plenus stultitia. In primis homo ille, qui vult videri spiritu divino plenus, magnificat se et vult principatum cathedrae. Superbus autem et improbus et verbosus est, et in multa luxuria et in delitiis plurimis agit, et mercedes professionis suae accipit,¹⁰ et nisi acceperit, tacet. Propheta autem habens spiritum sanctum mercedem non accipit;¹¹ non enim capit facere haec Dei prophetam. Mercedem autem accipientibus prophetis terrenus est spiritus. Nec in concilium¹² hominum proborum accedit; quin immo iungit se hominibus malis et vanis, in angulis agit, et deludit eos sermone suo loquens iuxta desiderium eorum voluntatis, vanis hominibus vana respondens; nam vas inane cum aliis aequae inanis iunctum non vexatur, sed compositum cum eis consentit. Cum autem idem ille in coetum¹³ hominum proborum et spiritum divinitatis habentium venerit, et oratio ab istis facta fuerit, vacuus invenitur homo ille. Est spiritus terrenus, qui est in illo. Timore perterritus fugit ab illo, et fit sine sensu, et totus confringitur, et loqui nihil potest. Si enim in apotheca vinum vetus stipes, et inter caetera plena vacuum vasculum ponas, postea etiam cum eandem apothecam exhaurias, vasculum vacuum positum vacuum invenies. Sic et prophetae, qui sunt inanes, cum venerint inter eos, qui sunt spiritus sancti, quales

6) *prophetam* Pal.7) *Forte tamen.*8) *ait* Pal.9) *concilio* Pal.10) *aget* — *accipiet* Pal.11) *accepit* Pal., *i supra priori e.*
Postea ex eodem est *prophetam.*12) *concilio* Pal., ubi deinde *iungit*
p. *iungit*, tum *voluntate* p. *voluntatis*,13) *coetu* Pal.

que²⁸ Prophetarum vitam. Proba ergo de vita et de²⁹ operibus hominem, qui dicit, se spiritum sanctum habere. Tu autem crede spiritui venienti a Deo, habenti virtutem. Spiritui autem terrestri vacuo, quia³⁰ a diabolo est, in quo fides non est neque virtus, credere noli. Audi ergo similitudinem, quam tibi dicturus³¹ sum. Accipe lapidem, et mitte in caelum; aut iterum accipe siphonem aquae, et eiacula in caelum; et vide, si possis pertundere caelum.³² ,Quo modo, inquam, domine, haec fieri possunt?³³ Utraque enim, quae dixisti, fieri non possunt. Sicut ergo, inquit,³⁴ haec fieri non possunt; sic spiritus terrestris sine virtute est, et sine effectu. Accipe³⁵ nunc virtutem, desursum venientem, in hac similitudine. Grando minimum granum est; et cum cadit super caput hominis, quomodo dolores praestat? Aut iterum,³⁶ vide stillicidium, quod a tegula cadit in terram, et cavat lapidem. Sic igitur minima, quae desursum cadunt³⁷ super terram, magnam habent virtutem. Adiunge te ergo huic habenti virtutem, et ab illo vacuo recede.

MANDATUM XII.

De duplici cupiditate. Dei mandata non esse impossibilia, et diabolum non metuendum credentibus.

(A) I. Iterum dixit mihi: ,tolle¹ a te omnem cupiditatem malam, et indue cupiditatem bonam et sanctam. Indutus enim cupiditatem bonam, oderis malam,² et refrenabis eam, sicut volueris. Horrenda est enim³ cupiditas mala, et difficile mitigatur. †Horribilis est valde et fera, et feritate sua consumit homines; maxime si inciderit in eam⁴ servus Dei, et nisi sapiens fuerit, consumetur ab illa pessime. ††Consumit autem tales, qui non habent vestem cupiditatis bonae, et implicat illos negotiis huius seculi, et tradit⁵ illos morti. Quae sunt, inquam, domine, opera cupiditatis malae, quae tradunt⁶ homines morti? Demonstra mihi, ut recedam ab illis. Audi, inquit, in quibus operibus cupiditas mala morti tradit⁷ servos Dei.

(A) II. ††† Primum omnium¹ cupiditas mala est, concupiscere uxorem alienam, vel mulierem concupiscere virum alienum, et lautilias concu-

* Ἄρον ἀπὸ σοῦ πᾶσαν ἐπιθυμίαν πονηρὰν, ἔνδυσαι τὴν ἐπιθυμίαν τὴν ἀγαθὴν καὶ σεμνήν. Ἐνδεδυσμένος γὰρ τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην, μισήσεις τὴν πονηρὰν ἐπιθυμίαν.

† Ἀγρία γὰρ ἐπιθυμία εἰς τὰδε ἀνεμπεσεῖ, εἰς λύπην [ἐὰν μὴ ᾗ] συνετός, διαπανάται ὑπὸ αὐτῆς δεινῶς.

28) *utrumque* Vat. esse videtur genitivus contractus.

29) *de* adscripti ex Pal. Vat. et Fab. St.

30) Ita est in Pal. Vat. et ap. Fab. St., qui Col.

31) *daturus* Vat.

32) *aut item accepisti fontem aquae et siphoniam in celum et vide si possit pertingere celum* Vat.

33) *Dedi possunt* ex Pal. Vat. et Fab. St.; nonnulli impr. male *possent* c. Cot.

34) *enim p. ergo inquit* Vat.

35) I. e. quare et mente accipe. Gallicciolli: *Impara*. In Vat. *accipe nunc virtutem a sursum venientem in hanc similitudinem*.

36) *item* Vat.

37) *caudunt erat* in Vat., qui subinde in p. *super omissis sq. habent*.

venerunt, tales erunt. Habes utriusque prophetae sectam. Proba ergo illos de vita eorum et de factis hominum, qui dicunt se spiritus sancti baculos esse. Tu autem crede spiritui sancto, qui a Deo venit, et illi spiritui¹⁴ terreno et vacuo nihil credideris, quia in illo virtus nulla est, quia a diabolo venit. Audi ergo et hanc similitudinem, quam tibi dicturus sum. Tolle lapidem et mitte in caelum, et vide, si potes illum contingere. Aut certe tolle de fonte aquam et torque in caelum; vide, si potes caelum pertundere. Quomodo, inquam, domine, haec fieri possunt? Utraque enim impossibilia dixisti. Et ait mihi:¹⁵ quomodo enim haec fieri non possunt, sic et spiritus terreni infirmi sunt et inertes. Accipe nunc virtutem, quae a Deo venit. Et adiecit grandinis minimum granum, cum ceciderit super caput hominis, dolorem magnum; et stillicidium, quod de gulis in terram cadit, lapidem pertundit. Vides ergo, quod ea, quae desuper veniunt in terram, magnae virtutis sunt. Sic et spiritus divinus, qui e caelo venit, fortis est. Huic, inquit, crede, et ab illo altero abstine te.

[MANDATUM DUODECIMUM.]

(B) Dixit¹ mihi: tolle a te omne desiderium malorum et indue te desiderium, quod est bonum et sanctum. Illo enim desiderio bono indutus odies omne malum desiderium, et pervenies ad bonum, sicuti vis. Agrestis est autem mala concupiscentia, et difficile mansuetatur, quia atrox est, et violenter² feritate sua homines consumit, praecipue si in Dei servum inciderit. Quodsi parum prudens fuerit, atrociter ab ea consumitur. Disperdit autem eos, qui non sunt vestiti sanctitatis desiderium, et sunt involuti huius seculi vitiiis. Hos ergo morti tradit. Quae,³ inquam, domine, facta sunt illius malae concupiscentiae, quae homines morti tradet? Demonstra mihi, ut ab his abstinenceam. Audi, inquit, in quibus actibus morte⁴ adficit nequam voluntas servos Dei.

(B) II. Ante omnia cupiditas mulieris alienae aut viri licentia ex abundantia census et multis supervacuis cibus quotidiecopi osis, et aliis

†† Δαπανᾷ δὲ τούτους, μὴ ἔχοντας ἔνδυμα ἐπιθυμίας ἀγαθῆς, ἀλλ' ἐμπεφυμένους τῷ αἰῶνι τούτῳ· τούτους οὖν παραδίδωσιν εἰς θάνατον. — Ποία, κύριε, εἶσι τῆς ἐπιθυμίας τῆς πονηρᾶς τὰ παραδιδόντα τοὺς ἀνθρώπους εἰς θάνατον; Γνωρίσον μοι, ἵνα φύγω ἀπ' αὐτῶν. Ἄκουσον.

††† Πρῶτον πάντων ἐπιθυμία γυναικὸς, καὶ πολυτέλεια πλούτου, ἣ ἐστὶ φιλαργυρία, καὶ ἐδεσμάτων πολλῶν καὶ ματαίων, καὶ μεθύσματος

Mand. XII. 1) Multa huius quoque Mand. Graece inveniuntur Doctr. ad Antioch. n. 10 p. 256 sqq.

2) Languet Vat., ubi et inde omnem cupiditatem bonam odies malam p. et indue — oderis malam.

3) autem Vat.

4) in ea Vat., paulo post consumitur p. consumetur.

5) tradet Vat. Cfr. Matth. 22, 11.

6) tradent Vat.

7) in quibus operibus cupiditatis mala morti tradet Vat.

Cap. II. 1) Duce Cod. Pal. restitui c. Mss. Angl. et Vat. Primum omnium,

transpositum quidem a librariis in Mand. 11. Eadem Mss., Palatino ut dixi excepto, male hic exhibent sed.

14) spiritu Pal.

15) mi Pal.

Mand. XII. 1) Sit Pal., qui deinde induite p. indue te.

2) veritaenter (?) Pal.

3) qua Pal.

4) morti Pal.

piscere divitiarum, et² multitudinem ciborum supervacuatorum, et ebrietatem multam, et delicias multas. Fatuae enim sunt deliciae multae, et voluptates multae supervacuae sunt servis Dei. Haec ergo cupiditas mala est et³ perniciofa, quae morti dat servos Dei. Haec enim⁴ cupiditas a diabolo est. Quicumque ergo recesserint a cupiditate mala, vivent Deo. Nam quicumque subiecti fuerint cupiditati malae, in perpetuum morientur;⁵ mortifera enim est haec cupiditas mala. Tu ergo induc cupiditatem iustitiae, et armatus timore Domini,⁶ resiste cupiditati malae. Timor enim habitat in cupiditate bona.⁷ Et cupiditas mala, cum viderit te armatum timore Domini resistente⁸ sibi, fugiet a te longe, et non comparebit ante te, timens arma tua, et obtinebis victoriam, et coronaberis ob illam, et pervenies ad cupiditatem bonam, et trades victoriam Deo, quam acciperis, et servies ei operando, sicut volueris.⁹ *Si autem servieris cupiditati bonae, et subditus¹⁰ ei fueris; poteris dominari super cupiditatem malam, et erit subdita tibi, sicut ipse volueris.⁶

(A) III. †,Vellem¹ scire, domine, quo modo servire debeam cupiditati bonae.⁶ ,Audi,² inquit: ,habe timorem Dei et fidem in Deo, et veritatem ama, et iustitiam dilige, et fac bene.³ Haec operando probatus eris servus Domini,⁴ et servies Deo; et omnes, quicumque servierint cupiditati bonae, vivent Deo.⁵ ††Consummatis his mandatis duodecim dixit mihi:⁵ ,habes haec mandata, ambula in his; et audientes homines hortare, ut poenitentiam agant, et poenitentia eorum munda fiat⁶ reliquis diebus vitae eorum. Et ministerium hoc, quod tibi do,⁷ explica diligenter; et multum consequeris fructum,⁸ et invenies gratiam apud omnes, qui poenitentiam agent et credent verbis tuis. Ego enim tecum sum, et cogam illos credere.⁶ Et dixi illi: †††,domine, haec mandata magna et praeclara sunt, et exhilarare⁹ cor hominis possunt, qui potuerit custodire mandata haec. Sed¹⁰ nescio, domine, an possint mandata haec ab homine custodiri.⁶ *Ait mihi:¹¹ haec mandata facile custodies, et non erunt dura; sed si¹² tamen in cor tuum posueris non posse haec¹³ ab homine custodiri, non custodies ea.¹⁴ Nunc autem dico tibi: si non custodieris haec mandata et omiseris,¹⁵ non eris salvus, neque filii tui, neque domus tua; quia ipse iudicaveris, quod non possint haec mandata ab homine custodiri.⁶

2) et om. Vat.

3) Copulam et ap. Hef. praetermissam restitui ex Vat. Mox dedi c. Fab. St. et Vat. morti dat p. mortificat vulg.

4) etenim p. Haec enim Vat.

5) in perpetuo moriuntur Vat.

6) domini timore transp. Vat.

7) in cupiditatem bonam Vat.

8) resistentem Vat., ubi fingit p. fugiet, mox parebit p. non comparebit, dein accipies p. obtinebis, tum ab illa p. ob illam.

9) Vulg. ipse ante volueris relegavimus c. Vat. sub finem enunciationis, quae sequitur.

10) superius Vat. Forte superatus. Ex eodem et Fab. St. accessit ipse sub finem sententiae. Graeca invenies, ubi supra.

Cap. III. 1) Volebam Vat.

2) Et Vat.

3) fac bene ex Vat. suffragante Oxon. p. vulg. fac bonum.

4) dei Vat., mox qui p. quiumque.

5) mihi om. Vat.

6) fiet Vat. Ex Doctr. ad Antioch. n. 13. p. 259.

7) quod dico tibi do Vat.

8) fructum om. Vat.

9) sunt et praeclara et exhilarare p. magna et praeclara sunt, et exhilarare Vat. Graeca l. c. n. 21. p. 263.

10) Simili errore Trypho Iudaeus, disceptans cum Iustino Martyre, praecepta Evangelica, quae admiratur et praedicat, a nemine posse servari suspicatur. Col.

luxuriis multis et stultis. Omnis autem luxuria fatua est et inanis servus Dei. Haec sunt ergo concupiscentiae malae, quae servos Dei morte adficiunt. Filia est autem haec mala concupiscentia diaboli. Debebis ergo abstinere ab eius omnibus desideriis, ut si illis vacuus fueris, vivas Deo. In quoscunque enim eiusmodi voluntas dominata fuerit, et quicumque ei non restiterit, perpetuo morietur. Mortiferae autem hae sunt voluntates. Indue ergo tu desiderium iustitiae, et armatus timore Domini resiste illi malae voluntati. Timor enim Dei habitat in desiderio bono. Porro autem si te illa malarum rerum voluntas armatum contra se videat timore Dei sibi resistente fugiet a te longe, et postea tibi non occurrat timore armorum tuorum. Tu ergo accepta victoria et coronatus de illa, veni ad desiderium iustitiae. Et bene ibi trade te iustitiae, et trade ei victoriam, quam accepisti, et servi acibus, qui illi placent. Cum enim servieris, poteris illius mali desiderio dominari et subiugare idem.⁴

πολλοῦ, διαφόρων γεύσεων, καὶ ἐτέρων τρυφῶν πολλῶν, καὶ μαρῶν, καὶ δόξης ἀνθρωπίνης καὶ ματαίας. Πᾶσα τρυφή μαρὰ ἐστι καὶ κενὴ τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ.

* Ἐὰν δὲ δουλεύσης τῇ ἐπιθυμίᾳ τῇ ἀγαθῇ, καὶ ὑποταγῆς αὐτῇ, δύνασαι κατακυριεύσαι τῆς ἐπιθυμίας τῆς πονηρᾶς, καὶ ὑποτάξαι αὐτήν, καθὼς βούλει.

† Ἦθελον γῶναι, ποίοις τρόποις δεῖ με δουλεῦσαι τῇ ἐπιθυμίᾳ τῇ ἀγαθῇ. Ἄκουε· Ἔργασαι δικαιοσύνην καὶ ἀρετὴν ἀληθείας, καὶ φόβον κυρίου, καὶ πίστιν, καὶ ἀγάπην. Ταῦτα ἐργαζόμενος εὐάρεστος ἔσῃ δούλος Θεοῦ. —

†† Καὶ συντελέσας τὰς δώδεκα ταύτας ἐντολὰς λέγει· — πορεύου ἐν ταῖς ἐντολαῖς ταύταις, καὶ παρακάλε καὶ τοὺς ἀκούοντας πορεύεσθαι ἐν αὐταῖς, ἵνα ἡ μετάνοια αὐτῶν καθαρὰ γένηται τὰς λοιπὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτῶν.

††† Κύριε, αἱ ἐντολαὶ αὐταὶ μεγάλαὶ καὶ καλαὶ καὶ δυναταὶ εἰσιν, δύναμαι εὐφραῖναι τὴν καρδίαν τοῦ δυναμένου τηρῆσαι αὐτάς. Οὐκ οἶδα, κύριε, εἰ δύνανται αἱ ἐντολαὶ αὐταὶ ὑπὸ πολλῶν φυλαχθῆναι, διότι σκληραὶ εἰσιν. Ἐμβλέψας δὲ αὐτὸν ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ μετὰ πολλῆς ἀσθητικῆς εἶπεν· ἄνθρωπε, ἀκηδιαστά, ῥάθυμε καὶ ὀλιγόψυχε, οὐκ οἶδας, ὅτι, ἐὰν ἐν σοὶ ἐαυτῶ προθῆ ὅτι δύνανται φυλαχθῆναι, εὐκόλως αὐτὰς φυλάξεις, καὶ οὐκ ἔσσονται σκληραὶ; Εἰ δὲ ἀναβῆ ἐπὶ τὴν καρδίαν σου, οὐ δύνασθαι αὐτάς ὑπὸ ἀνθρώπων φυλαχθῆναι, οὐ φυλάξεις αὐτάς.

In Vat. transp. *hec mandata custodire ab homine.*

11) *mihī om. Vat.*

12) *si des. in Vat.*

13) *haec* adscripsi ex Fab. St. et Vat., suadente quoque textu gr.

14) *hec Vat.*

15) *dissimulaveris* Lamb. Vat.; hic filii absque tui, uterque dein iudicasti p. iudicaveris. In Vat. invertitur *custodiri ab homine.*

Cap. II. 1) *eis Pal.*, dein *haec p. haec.*

2) *timorem — resistentem Pal.*

3) Ita conmutavi lectionem Codicis Palatini *veni ad desiderium iustitiae. Bene tradit et ibi iustitiae.* Non solum ut ad iustitiae desiderium veniat, sed ut totum se ipsi iustitiae tradat admonetur. Aut scribas: *Bene tradet te illud ipsi iustitiae.* Deinde *correxī quae in qui.*

4) *eum Pal.* Ab hoc inde loco desideratur geminus textus recensionis Palatinae usque ad V. medium.

(A) IV. Haec mihi vehementer iracunde¹ locutus est, ita ut contereret me valde. Vultum enim suum mutaverat, ita² ut non posset homo sustinere iram eius. Et cum vidisset me conturbatum totum et confusum, coepit loqui moderatius et hilarius, dicens: ,stulte et insensate,³ inconstans et *ignorans maiestatem Dei, quam magnus quamque mirabilis sit, qui orbem creavit⁴ propter hominem, et omnem creaturam subiecit homini, et omnem potestatem dedit illi, ut dominetur horum mandatorum *Dominari, inquit, potest omnium horum mandatorum,⁴ qui habet Dominum in corde suo. *Qui autem habent Dominum in labiis suis, et cor illorum obtusum est, et longe sunt a Domino, illis mandata haec dura sunt et difficilia. *Ponite ergo vobis, qui vacui et leves estis in fide, Dominum⁵ vestrum in corde habere; et intelligetis quod nihil facilius est⁷ his mandatis, neque dulcius, neque mansuetius, neque sanctius; et convertite vos ad Dominum Deum, et relinquit diabolum et voluptates eius, quia⁸ malae sunt et amarae et immundae, et nolite timere diabolum,⁹ quia in vobis potestatem non habet. Ego enim vobiscum sum nuntius potentiae, qui dominor illius. Diabolum autem timorem facit, sed timor illius vanus est. Nolite ergo timere eum, et fugiet a vobis.⁶

(A) V. Et dixi illi: ,domine, audi me pauca verba dicentem tibi.⁴ ,Dic,⁴ inquit. ,Homo,⁴ inquam, ,cupit quidem¹ mandata Dei custodire, et nemo est, qui non petat a Domino, ut possit mandata eius servare; sed diabolum durus est, et potentia sua dominatur in Dei servos.⁴ Et dixit: †,non² potest dominari in Dei servos, qui ex totis praecordiis in Domino credunt. Potest autem diabolum luctari, sed vincere non potest. Si enim resistitis illi,³ fugiet a vobis confusus. Nam quicumque fide⁴ pleni non sunt, timent diabolum, quasi potestatem habentem. Diabolum enim temptat servos Dei, et si invenerit vacuos, exterminat. Sicut enim homo, cum implevit amphoras bono vino,⁵ et inter illas amphoras paucas semiplenas posuit, et venit, ut temptet et gustet amphoras, non temptat plenas; scit enim, quod⁶ bonae sunt; semiplenas autem gustat, ne sint acidae factae, cito enim semiplenae amphorae acescunt, et perdunt saporem vini; sic et⁷ diabolum venit ad homines servos Dei, ut⁸ temptet illos. Quicumque autem pleni sunt fide,⁹ resistunt ei fortiter; et ille recedit ob eis,¹⁰ quia non habet locum intrandi. Tunc vadit ad illos, qui non sunt in fide pleni, et quoniam habet locum, inde intrat in illos, et quaecunq; vult, facit illis, et fiunt famuli eius.⁴

(A) VI. ,Sed vobis dico ego nuntius poenitentiae:¹ ne timeatis diabolum. Missus enim sum, ut vobiscum sim,² quicumque ex totis praecordiis egeritis poenitentiam; ut confirmem vos in fide. Credite

Cap. IV. 1) *iracundie* Vat., deinde *et ita et p. ita ut.*

2) *ita* om. Vat., ubi *possit p. posset.*

3) *fatue* Vat., cui excidit sq. *et*; idem *magna p. magnus.*

4) *omnium mandatorum horum* Vat.

5) *et* om. Vat. exhibens quidem autem

post *illis*, utrumque graeco textui parum cohaerens. In eodem *sunt dura*. Vid. Isai. 29, 13. Matth. 15, 8. Ioan. 12, 40. II Cor. 3, 4.

6) Sic textus gr. et Vat., *Dominum Deum* vulg. Subinde *vestrum et in corde habete* Vat.

(a) V. — — — [Sicut enim homo, cum impleverit vascula bono vino,] et inter ipsa vascula pauca non plena reliquerit, cum venerit postea omnia vascula¹ recognoscere non tanquam plena (scit enim, quia plena non sunt), temptat autem illa, quae plena sunt; cito enim semina² vasa acetant: sic et diabolus venit ad omnes servos Dei temptans eos. Illi autem, qui pleni sunt fide, resistunt ei fortiter, et ille recedit ab eis, quia quo intret locum non habet. Vadet ergo tunc ad eos, qui pleni sunt, et locum habens penetrat in illos, et quae vult facit illis, et fiunt iam illius servi.

(a) VI. Ergo diabolus timere nolite; missus sum enim ut vobiscum essem, qui poenitentiam ex toto corde acturi estis, ut vos firmos faciam in fide. Credite ergo Deo vos, qui propter peccata vestra de-

* Οὐ νοεῖς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, πῶς μεγάλη ἐστὶ καὶ ἰσχυρὰ καὶ θαυμαστή· ὅτι ἔκτισεν τὸν κόσμον διὰ τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὴν ἐξουσίαν ἅπασαν ἔδωκεν αὐτῷ κυριεύειν πάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς; Εἰ οὖν πάντων τούτων ὁ ἄνθρωπος κύριός ἐστι, καὶ πάντων δύναται κατακυριεύσαι, πῶς οὐ δυνήσεται καὶ τούτων τῶν ἐντολῶν κατακυριεύσαι; — Ὡστε πασῶν τῶν ἐντολῶν τούτων κατακυριεύσαι ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἔχων τὸν κύριον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Οἱ δὲ ἐπὶ τὰ χεῖλη ἔχοντες τὸν κύριον, τὴν δὲ καρδίαν πεπωρωμένην, καὶ μακρὰν ὄντες ἀπὸ τοῦ κυρίου διὰ τὴν ἑαυτῶν ῥαθυμίαν, ἐκείνοις αἱ ἐντολαὶ αὐταὶ σκληραὶ εἰσὶν καὶ δυσκατόρθωτοι. Θεᾶθε οὖν ὑμεῖς, οἱ ὀλιγόψυχοι καὶ ἑλαφροὶ τῇ πίστει, τὸν κύριον ἀδιαλείπτως εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν, καὶ γινώσθε, ὅτι οὐδὲν ἐστὶν ἐυκολώτερον τῶν ἐντολῶν τούτων, οὔτε γλυκύτερον, οὔτε ἡμερώτερον. — Βλέπε στερεῶς, καὶ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας ἐπίστρεφε πρὸς κύριον, καὶ μὴ φοβηθῆς τὸν διάβολον· δύναμις γὰρ ἐν αὐτῷ οὐκ ἐστὶν κατὰ τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς γὰρ ἐστὶν ὁ παρέχων τὴν νίκην. Ὁ διάβολος μόνον φόβον ἔχει· ὁ δὲ φόβος αὐτοῦ τόνους οὐκ ἔχει. Μὴ φοβηθῆς οὖν αὐτὸν, καὶ φεύζεται ἀπὸ σοῦ.

† Οὐ δύναται γὰρ καταδυναστεύειν τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ τῶν ἐξ ὅλης καρδίας ἐπιζώντων ἐπ' αὐτόν. Δύναται οὖν ὁ διάβολος παλαῖσαι· καταπαλαῖσαι δὲ οὐ δύναται. Ἐὰν οὖν ἀντιστῆς αὐτόν (lege αὐτῷ), νικηθεὶς φεύζεται ἀπὸ σοῦ κατησχυμμένος.

7) quia nihil est facilius Vat.

8) que Lamb. Vat., qui mendose Hef. III. Ceterum huc cf. Doctr. ad Antioch. n. 12. p. 258.

9) diabolus om. Vat.

10) Ita ex Vat. emendanda videtur libb. impr. lectio poenitentiae, quae huic sententiarum nexui parum respondet.

Cap. V. 1) quidem cupit omisso vb. inquam Vat.

2) Ab hoc inde usque confusus cf. Graece Doctr. ad Antioch. n. 12. p. 258.

3) sibi Vat. Iac. 4, 7.

4) Praep. in ante fide abundat in Vat.

PATRES APOST.

5) boni vini Vat., qui transp. semi-plenas paucas, additque et ante non temptat.

6) quia Vat.

7) et om. Vat.

8) et Vat. Locus citatur ab Origene ad Matth. 24, 42.

9) Quicumque enim pleni sunt in fide Vat.

10) illis Vat.

Cap. VI. 1) Sed ego vobis dico nunc poenitentiae Vat.

2) Missus sum ego (c. punctis suppositis) enim cum vobis sum, supra ultimo vocabulo ambigua correctoris signa in Vat. Cap. V. 1) vasculi Pal.

2) Fortasse legendum erit semiplena.

ergo vos,³ qui propter delicta vestra oblii estis Deum, et qui⁴ salutem vestram obiicentes peccatis vestris, gravatis vitam vestram: quodsi⁵ conversi fueritis ad Dominum ex totis praecordiis vestris, et servieritis ei secundum voluntatem ipsius, dabit remedium animabus vestris, posthabitis peccatis vestris prioribus; et habebitis potestatem dominandi omnibus operibus diaboli. * Minas autem illius in totum timere nolite; sine virtute enim sunt, sicut hominis mortui nervi.⁶ Audite ergo me,⁷ et timete Dominum omnipotentem, qui potest vos⁸ salvos facere et perdere; et custodite mandata eius, ut vivatis Deo.⁹ Et dixi illi: domine, modo¹⁰ confirmatus sum in omnibus mandatis Domini, quandiu mecum es; scio, quod¹¹ confringes omnem virtutem diaboli. Sed et nos exsuperabimus¹² illum, si possumus mandata haec, quae praecepisti, Domino confirmante custodire.¹ Custodies,⁴ inquit, si cor tuum purificaveris ad Dominum. Sed et omnes custodient, qui purificaverint corda sua a vanis cupiditatibus huius seculi, et vivent¹³ Deo.¹

LIBER TERTIUS,

QUI INSCRIBITUR:

SIMILITUDINES.

SIMILITUDO I.

Nos, quia in hoc mundo permanentem civitatem non habemus, debere inquirere futuram.

(A) Et dixit mihi: scitis, vos Domini servos in peregrinatione³ morari. Civitas enim³ vestra longe est ab hac civitate. Si ergo scitis civitatem vestram, in qua habitaturi estis; quid heic⁴ emitis agros, et apparatis lautitias et aedificia et habitationes supervacuas? Haec enim qui comparat in hac civitate, non cogitat⁵ in suam civitatem redire. O stulte, o dubie et⁶ miser homo, qui non intelligis, haec omnia aliena esse, et sub⁷ alterius potestate: Dicit enim tibi⁸ dominus civitatis huius: aut legibus utere meis, aut recede de civitate mea. Tu ergo quid facies, qui habes legem in civitate tua?⁹ Nunquid propter agros tuos, aut propter aliquos apparatus tuos, poteris negare legem tuam? Quodsi¹⁰ negaveris, et volueris

* *Μὴ δὲ τὴν ἀπειλήν αὐτοῦ δειλιάσῃς· ἄτονος γὰρ ὡς νεκροῦ νεῦρα.*

3) vos adiunxi ex Vat., ubi subinde qui qui propter delicta vestra.

4) qui om. Vat., ibidem adicietis p. obiicentes.

5) quia si Vat., tum dabit remedium peccatis vestris prioribus et habebitis potestatem dominandi omnium operum diaboli. Cfr. Antioch. hom. 77. Wakius ita hunc locum restituit: Obliti estis Deum et salutem vestram; et qui adiicentes

peccatis vestris, gravatis vitam vestram. Fortasse leges: qui salutem vestram abiicentes . . . gravatis vitam vestram. H. In Pal.: Credite ergo deo: vos qui propter peccata vestra desperantes de vita et adponentes delictis vestris: oneratis reliquum tempus vitae vestrae.

6) sine virtute sunt enim sicut mortui hominis nervi Vat. Minas usque perdere cf. Graece Doctr. ad Antioch. n. 12. p. 258.

sperantes de vita et adponentes delictis vestris [delicta] oneratis reliquum tempus vitae vestrae. Nam si ad Dominum reversi fueritis ex omni animo vestro, et iuste egeritis caeteros dies reliquae vitae vestrae, et recte ei servieritis secundum illius voluntatem, dabit veniam prioribus delictis vestris, et habebitis virtutem dominandi in facta diaboli. Minas autem eiusdem diaboli timere nolite; est enim tam infirmus, quam hominis mortui nervi. Audite ergo me, et timete Dominum, qui potest et servare et disperdere. Custodite itaque praecepta haec, et vivetis Deo. Dico illi: domine, nunc constitutus et firmatus sum in omnibus Dei dignationibus, quia tu mecum es,¹ et scio, quia vires diaboli comminues, et sic jllius dominabimur et vincemus facta illius. Et spero, me, domine, iam posse praecepta ista, quae mihi dedisti, te domino nostro me confirmante custodire. Et dixit mihi: „custodis, si cor tuum mundum et simplex ad Dominum fuerit, et omnes, qui tales erunt, custodient, et² cum ab omnibus vanis desideriis huius seculi mundaverint animam suam, vivent Deo.³

INCIPIUNT SIMILITUDINES DECEM, QUAS MECUM LOCUTUS EST.

SIMILITUDO PRIMA.

(B) Dixit¹ itaque mihi: „scitis quod peregre habitatis vos omnes, servi Dei. Civitas enim vestra longe ab hac civitate posita est. Ergo si nositis coloniam, in qua habitaturi estis, quid hic emitis agros, et praeparatis aedificia et habitationes supervacuas? Haec enim qui comparat² in hac urbe, non cogitat in urbem suam redire. O stulte ac dubie et miser homo, qui non intelligis, haec omnia aliena esse et sub alterius potestate esse! Dicit enim tibi dominus huius urbis aut his qui habent potestatem regionis huius: in urbe mea nolo ut consistes, sed exi de ea, quia non pares legibus nostris. Tu igitur, qui habes agros et aedificia aliosque multos apparatus, cum expelleris ab eo, quid facturus es? Tu itaque, qui habes in urbe tua propriam legem, propter agros tuos caeterarumque rerum apparatus, descises a lege tua, et parebis legibus huius urbis. Vide ergo, ne sit tibi pernitiosum, desciscere³ a lege tua.

— *Μάλλον φοβήθητι τὸν κύριον, τὸν δυνάμενον σωᾶσαι καὶ ἀπολέσαι.*

7) In Vat. irrepsit *dominum* ante *me*.

8) *ros* om. Vat.

9) *et custoditis mandata eius et viratis deo* Vat. Matth. 10, 28. Luc. 12, 5.

10) *modo domine* Vat.

11) *quoniam* Vat.

12) *superabimus* Vat., qui inv. *hec mandata*.

13) *rivet* Vat.

1) In Vat. epigraphe rubra:

Explicunt mandata.

Incipiunt similitudines.

Prima similitudo.

2) *imperegre p. in peregrinatione* Vat. Hebr. 13, 14. Laudat h. l. Antioch. hom. 15.

3) *enim* om. Vat.

4) *hic* Pal. Vat.

5) *in cogitat p. non cogitat* Vat.

6) *et non est* in Vat.

7) De Hermac doctrina, *bona terra* *stria sub potestate Diaboli esse*, cfr. Sammler (in Baumgarten, theol. Streit. T. II. p. 14.) H.

8) *tibi* om. Vat.

9) *in civitatem tuam* Vat.

10) *Quidsi* Vat.

Cap. VI. 1) *est erat* in Pal.

2) *et qui* Pal.

3) In Pal. sequitur *AMEN*.

Similitudo I. 1) *Dicit* Pal.

2) *quae comperat p. qui comparat* Pal.

3) *descises* Pal.

redire in civitatem tuam, non recipieris, sed excluderis inde. Vide ergo, ut,¹¹ sicut peregre consistens, nihil amplius compares tibi, quam sit necessarium et sufficiens tibi; et paratus esto, ne, cum voluerit dominus civitatis huius expellere te, contradicas legi eius; et eas in civitatem tuam, ut utaris lege tua, sine iniuria hilaris. Vos igitur videte,¹² qui servitis Deo et habetis eum in cordibus vestris: operamini opera Dei, memores mandatorum et promissorum eius, quae promisit; et credite ei, quod faciet vobis,¹³ si mandata eius custodieritis. Pro agris ergo, quos emere volueritis, redimite animas de necessitatibus, prout quisque potest; et viduas absolvite, orphanis iudicate, et opes ac divitias vestras in huiusmodi operibus consumite.¹⁴ In hoc enim vos Dominus locupletavit, ut huiusmodi ministeria expleatis.¹⁵ Multo melius est haec facere, quam agros aut¹⁶ domos emere; quoniam haec omnia peribunt in seculo; at¹⁷ quae pro nomine Dei feceris, invenies in civitate tua,¹⁸ et habebis gaudium sine tristitia et timore. Divitias ergo gentium nolite¹⁹ cupere; perniciosae sunt enim servis Dei: de propriis autem,²⁰ quas habetis, ea agite, quibus possitis consequi gaudium. Et nolite adulterare, nec alterius uxorem²¹ tangere, neque concupiscere: concupisce tuum opus, et salvus eris.⁴

SIMILITUDO II.

Ut vitis ulmo fulcitur, sic dives oratione pauperis iuvatur.

(A) Cum ambularem in agrum, et considerarem ulmum et vitem, et cogitarem¹ intra me de fructibus earum, apparuit mihi angelus, et dixit mihi: ,quid diu² intra te cogitas?‘ Et dixi illi: ,de hac vite et ulmo disputo, domine, quoniam fructus illarum³ decori sunt.‘ Et dixit mihi: ,haec duae arbores in exemplum positae sunt servis Dei.‘ Et dixi illi: ,vellem⁴ scire, domine, harum arborum exemplum, quod dicis.‘ ,Audi,‘ inquit: ,vides hanc vitem et hanc⁵ ulmum?‘ ,Video,‘ inquam, ,domine.‘ ,Haec vitis,⁶ inquit, ,fructifera est, ulmus autem lignum sine fructu est; sed vitis haec, nisi applicita⁷ fuerit ulmo, et super illam requieverit, non potest multum fructum facere. Iacens enim in terra malos fructus dat, quia non pendet⁸ super ulmum; sed si suspensa fuerit vitis super ulmum, et pro se et pro ulmo fructum dat. Vide ergo, quod⁹ ulmus fructum dat non minorem, quam vitis, sed potius maiorem.‘ ,Quo modo,‘ inquam, ,domine, maiorem, quam vitis?‘ ,Suspensa,‘ inquit, ,ad ulmum fructum multum et bonum dat; iacens autem

11) Sic plerique libb. impr., tu codd. Quae quidem lectio retineri potest, si in reliquis convenias cum Pal. Deinde quod sit necessarium sufficiens tibi Vat., ibidem mox ut p. ne.

12) Videte igitur vos Vat., qui mox om. Deo.

13) memores mandatorum et promissionum eius qui permisit et credite ei et quia faciet vobis Vat.

14) et viduas iustificare orphanos iudicate et opes vestras et divitias vestras in eiusmodi consumite Vat. Cfr. Isai. 1, 17. Mand. 8.

15) explicitis Vat.

16) facere hec quam agros et Vat.

17) Nam Vat.

18) in civitatem tuam Vat.

19) noli Vat.

20) proprias ergo p. de propriis autem Vat., pron. ea dein omissio.

21) uxorem om. Vat. Matth. 5, 27.

28. Gallicciolli vertit: Desidera quello che è tuo, e sarai salvo. Alium sensum exprimit Pal.

Similitudo II. 1) disputarem Pal. Vat.

2) diu om. Pal. Vat., in utroque disputas p. cogitas.

Etenim si volueris postea reverti in urbem tuam, excluderis ab ea, et non recipieris, si ab eius discesseris lege. Vide itaque tu sicut peregrinus hic habitans,⁴ ne quid amplius praepares tibi, quam quod sit necessarium, quod sufficiat ad victum, paratusque sis, ut cum voluerit dominus huius urbis expellere te, [non] contradicens legibus eius recedas, et venias in urbem tuam, utarisque lege tua sine iniuria laetus. Vos igitur, qui servitis Deo eumque in praecordiis vestris habetis, opera eius facite, memores mandatorum promissionumque eius, quascunque⁵ promisit se facturum eis, qui credunt ei et mandata eius custodierint. Pro agris igitur emendis animos de necessitatibus redimite, prout quis potest. Viduas et pupillos fovete, nec vos avertatis ab illis, et opes vestras omnes et apparatus in huiusmodi agros domusque impendite, quia⁶ propterea haec accepistis a Deo. Ob hoc ergo Dominus locupletavit, ut huiusmodi ministeria exerceatis. Multo enim melius est, tales domos agrosque mercari, quos inventuri estis in urbe vestra, cum intraveritis in illam. Eae iucunditates bonae hilaresque sunt sine moestitia et timore. Nolite igitur exterarum gentium iucunditates adpetere: inconveniens autem est vobis servis Domini: sed magis propriam abundantiam exercere in his, ex quibus possitis consequi gaudium. Adulterare autem nolite, neque adtingere alienum, nec concupiscatis illud; nocens enim res est alienum concupiscere.⁷ Magis autem tuum opus exerce, et habebis salutem.

SIMILITUDO SECUNDA.

(b) Cum ambularem in agro, et considerarem ulmum et vitem, et disputarem de eis et de fructibus earum, apparuit mihi pastor ille, et ait mihi: quid tu intra te disputas de hac vite et ulmo? Disputo, inquam, domine, quam sint invicem altera¹ alteri decori. Et dixit mihi: hae duae arbores in exemplo positae sunt Dei servis. Volebam, inquam, domine, nosse hoc, quod dicis de exemplis arborum harum. Et dixit mihi: vitis haec fructifera est; ulmus autem sterile lignum est. Sed haec vitis nisi applicata fuerit ulmo, non potest copiosum ferre fructum. Iacens enim super terram putrescit, non suspensa ex ulmo. At cum adiecta est vitis ulmo, et pro se et pro ulmo fructum adfert. Vides ergo etiam ulmum ferre fructum, non minorem quam vitem, sed maiorem, quoniam vitis suspensa ab ulmo copiosum fructum et bonum praestat; in terra autem iacens exiguum et nugacem² adferet. Haec

3) *illorum* Vat.4) *Volebam* Lamb. Pal. Vat., hic deinde quos p. *quod*.5) *hanc* deest in Vat.6) Laudat h. l. Orig. hom. X, 2. in Iosnam Tom. XI. P. I. p. 102. ed. Lommatzsch. Servius ad Virgilii Georg. I, 2. . . . *ulmisque adiungere vites* notat: et hoc secundum Italiae situm locutus est, in qua vites altius elevantur. Ex hoc quoque loco H. librum nostrum in Italia scriptum esse colligit.7) *applicata* Pal. Vat., in quo mox *refrigerit* p. *requieverit*.8) *Iacens autem in terram malum fructum dat quia pendet* Vat.9) *quia* et Vat., dein *magis* p. *potius*.4) *habita* Pal., mox erat *sic* p. *sis*.5) *quocumque* Pal.6) *qui* Pal.7) *concupisci* Pal.Sim. II. 1) *alter* Pal., ubi *decorum* (forte *decores*) p. *decori*.2) *nuga* Pal.

in terra exiguum et pessimum fructum dat.¹⁰ Haec igitur similitudo posita est servis Dei, pauperi et diviti.¹¹ Respondi inquires: domine, demonstra mihi.¹² Audi, inquit, dives habet opes, a Domino vero pauper est; distrahitur enim citra¹³ divitias suas, et valde exiguum habet orationem ad Dominum; et quam habet, inertem habet et non habentem virtutem. Cum igitur dives praestat pauperi quae illi opus sunt;¹⁴ pauper orat ad Dominum pro divite, et Deus praestat diviti omnia bona, quia pauper dives est in oratione, et virtutem magnam habet apud Dominum oratio eius. Tunc ergo dives praestat omnia pauperi, quia sentit illum exaudiri a Domino, et libentius ac¹⁵ sine dubitatione praestat ei omnia, et curat ne quid ei desit. Pauper Deo gratias agit pro divite, quia opus¹⁶ faciunt a Domino. Apud homines ergo ulmus non putatur dare fructum,¹⁷ et nesciunt neque intelligunt, quod, si societas advenerit viti, et vitis duplum dat fructum, et pro se et pro ulmo. Sic et pauperes pro locupletibus¹⁸ orantes ad Dominum exaudiuntur, et augentur opes eorum, quoniam praestant pauperibus ex opibus suis. Fiunt igitur ambo consortes bonorum operibus bonis.¹⁹ Quicumque igitur haec fecerit, non deseretur a Domino, ac erit²⁰ scriptus in libro vitae. Felices igitur,²¹ qui possident, et sentiunt se locupletari; qui hoc enim senserit, poterit aliquid administrare.²¹

SIMILITUDO III.

Ut hyeme virides arbores ab aridis, sic in hoc seculo iusti ab iniustis internosci non possunt.

(A) Ostendit mihi arbores multas abiectis foliis, quae mihi velut aridae videbantur; omnes enim similes erant. Et dixit mihi: vides arbores has?¹ Video, inquam, domine, similes aridis.² Respondens dixit mihi: haec arbores in similitudinem³ sunt horum,³ qui in seculo morantur.⁴ Respondi inquires: domine, cur velut aridis⁴ similes sunt?⁵ Quoniam, inquit, nec iusti, nec iniusti cognoscuntur, sed similes sunt in hoc seculo.⁵ Hoc enim seculum iustis hyems est, quia⁶ non agnoscuntur, cum peccatoribus habitantes. Sicut in hyeme omnes arbores⁷ abiectis foliis aridis similes sunt, nec potest cognosci, quae sunt aridae aut quae virides; sic et in hoc seculo nec iusti nec iniusti cognoscuntur, sed similes sunt omnes.⁶

10) Voc. *iacens autem in terra exiguum et pessimum fructum dat* non extant in Lamb. Vat.

11) *Hec igitur posita est in servos dei in pauperem et divitem* Vat.

12) *citra*, quod unice rectum, dedi ex Fab. St. et Vat., circa vulg. Deest in Vat. proxima. *habet*, desiderantur quoque in enunciationis sine vocc. non et virtutem.

13) *Cum igitur praestat dives pauperi quae opus sunt* Vat.

14) *ac excidit* Vat., ubi max invertitur ne quid desit ei.

15) *opes* Vat.

16) *fructum excidit* Codici Vat., qui pergit et nesciunt nec intelligunt quoniam nisi siccitas evenerit vitis et vitis duplum dat fructum et per se et pro ulmo. Verum huius loci sensum lucidius reddit Codex Pal.

17) *locupletantibus* Vat.

18) Ita legitur in Vat., *Sunt igitur ambo consortes bonorum operum suorum* vulg.

19) *Quicumque ergo haec egerint non deseruntur a domino. Ad erit* Vat.

20) *igitur* om. Vat.

21) *ministrare* Vat.

ergo similitudo posita est in personis servorum Dei, pauperis et divitis. Quemadmodum, inquam, domine, demonstra mihi. Audi, inquit. Dives quidem opes habet; ad Deum vero inops est. Protractus enim circa divitias suas exiguam orationem ad Dominum possidet, eamque habet inertem et fatuam³ nullamque vim apud Dominum possidentem. Quando autem reficitur⁴ pauper a divite, praestanturque ei quae sunt necessaria, credet utique dives, quoniam si operatur in pauperem, poterit apud Deum mercedem operis invenire. Intelligit enim,⁵ pauperis orationem beatam esse, et adeundi ad Deum vim magnam habere. Praestat ergo dives pauperi omnia sine dubio, ac⁶ pauper subministratis sibi ad victum necessariis gratias agit Deo pro eo, qui tribuit illi. Quomodo ergo ille dives festinat pro paupere, ne quid ei desit in omni vita sua: sic et pauper orat pro divite. Uterque ergo sunt in opere. Alter enim operatur oratione, in qua beatus est, et reddi facit mercedem a Domino. Similiter et dives de his, quae accepit a Domino, sine dubitatione praestat pauperi. Hoc quoque opus magnum est acceptumque Domino, quia dives intellexit et Domini opus fecit in pauperem. Ex donis Domini fecit et ministravit, et recte complevit ministerium suum. Apud homines ergo ulmus non putatur adferre fructum, et nesciunt neque intelligunt, quod cum siccitas fuerit, ulmus aquam habens nutrit vitem, vitisque perennem aquam possidens duplum dat fructum et pro se et pro ulmo. Sic et pauperes⁷ pro locuplete adeuntes orationibus suis ad Dominum augent divitias eorum, rursusque locupletes praestantesque pauperibus quaecumque illis opus sunt, replent animas eorum. Fuerunt⁸ ergo ambo consortes operis aequi. Quicumque ergo haec ita fecerint, non deserentur a Deo, sed erunt inscripti in libro viventium. Felices, qui habent et sentiunt, quomodo a Domino locupletantur. Qui autem hoc senserint, poterunt aliquid boni operari.

SIMILITUDO TERTIA.

(B) Ostendit mihi arbores foliis abiectis, quae velut aridae mihi videbantur esse; omnes enim similes erant. Et ait mihi: vides, inquit, has arbores? Video, inquam, domine, similes et aridas esse. Et dixit mihi: hae arbores, quas vides, hi sunt, qui in hoc seculo agunt. Quare, inquam, domine, velut aridae, aut velut similes sunt? Quoniam, inquit, neque iusti, neque iniqui in hoc seculo dinoscuntur, sed similes sunt. Hoc enim seculum iustis hyems est, nec dinoscuntur cum peccatoribus habitantes. Sicut enim hyeme abiectis foliis arbores similes sunt, neque apparent quae aridae et quae vivae sunt: sic et in hoc seculo neque aequi neque iniqui dinoscuntur, similesque sunt omnes.

Sim. III. 1) *Vides inquit has arbores* Vat.

2) *Voc. Respondens dixit mihi omnis* Vat. ex. *similitudines p. similitudinem.*

3) *Ex Vat. Fab. St. et Cot. restitui* horum p. *hominum* Lamb. Fell.

4) *Respondi inquam domine velut aridas* Vat.

5) *similes sunt huic seculo* Vat.

6) *Ita c. Vat., qui vulg.*

7) *sicut hyeme arbores omnes* Vat.

3) *eumque — fatuum* Pal.

4) *reficitur* Pal.

5) *Intellegenim p. Intelligit enim* Pal.

6) *ac si* Pal.

7) *pauperis Pal., dein augetur p. auget.*

8) *fuerint* Pal.

SIMILITUDO IV.

*Ut aestate vividae arbores ab aridis fructu et virentibus foliis interno-
suntur, sic in futuro seculo iusti ab iniustis beatitudine differunt.*

(A) Ostendit mihi iterum¹ arbores multas, quarum aliae frondes emittebant, aliae aridae erant. Et dixit mihi: ,videsne has² arbores? Respondi: ,video, domine, alias aridas, et alias frondentes.³ ,Hae arbores,⁴ inquit, ,quae virides sunt, iusti sunt, qui habitaturi sunt in futuro seculo.⁴ Illud enim futurum seculum aestas est iustis; peccatoribus autem hyems. Cum ergo illuxerit⁵ misericordia Domini, tunc declarabuntur, qui serviunt Deo, et omnibus perspicui erunt. Sicut enim aestate⁶ fructus arboris cuiuscunque paret et declaratur; sic et iustorum factum declaratur et parebit,⁷ et omnes hilares et gaudentes in illo seculo restituentur. Nam exterarum⁸ gentes, peccatores scilicet, sicut arbores, quas vidisti aridas, tales inveniuntur aridi et sine fructu in illo seculo, et sicut arida ligna comburentur, et palam fiet quoniam male fecerunt in omni tempore vitae suae; et comburentur ideo, quia peccaverunt et peccatorum suorum non egerunt poenitentiam. Sed et caeterae gentes comburentur, quia non agnoverunt Deum⁹ creatorem suum. Tu ergo fac fructum bonum, ut in aestate cognoscatur fructus tuus, et abstine te a multis negotiis,¹⁰ et nihil delinques. Quicumque enim multa negotia agunt, multa delinquant; quia constricti¹¹ sunt circa negotia sua, et non serviunt Deo. Nam quo modo potest homo, qui non servit Deo, aliquid petere et accipere a Deo? Qui enim serviunt Deo,¹² petunt et accipiunt sua desideria. Quodsi unum negotium tractat¹³ aliquis, poterit servire Deo; quoniam non alienatur animus eius a Domino,¹⁴ sed pura mente servit Deo. Hoc ergo si feceris, poteris in venturo¹⁵ seculo habere fructum; sed et omnes qui fecerint haec, fructum ferent.¹

SIMILITUDO V.

De vero ieiunio et eius mercede; tum et de corporis munditia.

(A) I. Cum ieiunarem et sederem in monte quodam, et gratias agerem Deo pro omnibus quae fecerat mecum, video pastorem illum sedentem iuxta me et haec dicentem mihi: ,quid tam mane huc venisti? Respondi: ,quoniam, domine, stationem habeo.¹ ,Quid est,² inquit,

Sim. IV. 1) *item* Vat.

2) *vides* p. *videsne has* Vat.

3) *frondescere* Vat., praecedente copula et praetermissa.

4) *in seculum futurum* Vat.

5) *luxerit* Vat., ad oram *illuxerit*.

6) Exclusi vulg. praep. in ante aestate c. Pal. Vat.

7) Ita evulgavi ex Vat. p. *declaratur et patet*; sic et *iustorum factum declarabitur et patebit* Cot., nisi quod illic

habes *perebunt* p. *parebit*. In ed. pr. *declaratur et paret* — *declarabitur et parebit*.

8) Cum Pal. Vat. *dedit exterarum* p. vulg. *ceterarum*. Respicit auctor ad eos, qui extra Christi ovile servantur. Deest scilicet in Vat., ubi sublati litt. *quae post quas*, punctum supponitur litt. *finalibus* *ut in vidistis*. Cfr. Matth. 3, 10. 7, 19.

9) *dominum* Vat. Vid. Rom. 1, 20.

10) *in eo statere cognoscantur fructus tuus et abstine cum multis negotiis* Vat.

SIMILITUDO QUARTA.

(B) Ostendit mihi arbores altas, quarum aliquae frondes emittebant, aliae erant aridae. Et ait mihi: vides has arbores? Video, inquam, domine, alias ex illis frondescere, alias aridas esse. Hae, inquit, arbores, quae aridae sunt, iusti sunt, qui habitaturi sunt in sequenti¹ seculo. Illud enim seculum aestas est iustis, iniquis vero hyems. Cum igitur inluxerit misericordia Domini, tunc declarabuntur servientes Deo, et omnibus palam fient. Sicut enim aestate fructus uniuscuiusque arboris manifestatur, et cognoscitur qualis unusquisque est: sic et iusti et fructus eorum manifestabuntur, omnesque parebunt laetantes, qui minimi erant in seculo isto. Exterae vero gentes et peccatores sicut arbores illae, quas vidisti aridas, tales invenientur, aridi et sine fructu in seculo illo: et sicut arida ligna comburentur, et manifestabuntur, quoniam opera eorum iniqua fuerunt in vita ipsorum. Peccatores ergo comburentur, quia deliquerunt, neque delictorum suorum egerunt poenitentiam. Gentes autem eo, quod non cognoverunt creatorem suum, comburentur. Tu igitur intra te fer² fructum, ut in aestate illa fructus tui cognoscantur. Abstine te ab actu plurimarum rerum, et nihil peccaveris. Quicumque enim multas res agunt, multa necesse est delinquant protracti circa negotia sua, quia nec serviunt Domino. Quomodo ergo potest huiusmodi homo petere aliquid a Domino, cum non serviat illi? Servientes autem Domino accipient desideria sua; non servientes enim nihil omnino accipient. Quodsi unam rem exercuerit aliquis, poterit Domino quoque servire. Non enim alienabitur animus eius a Domino, sed pura mente serviet³ illi. Haec si feceris, poteris in seculo veniente habere fructum; et tu et omnes, quicumque hoc fecerint, fructum vitae habebunt.

SIMILITUDO QUINTA.

(B) Cum ieiunarem et sederem in monte quodam gratiasque Deo agerem ob ea, quae fecerat mihi, video pastorem illum sedentem iuxta me. Et ait mihi: quid tam¹ mane huc venisti? Quoniam, inquam, domine, stationem habeo. Et dixit mihi: quid est statio? Ieiuno,² inquam.

11) agunt delinquent multa quia constricta Vat.

12) domino Vat., ubi non est sua ante desideria.

13) tractat negotium Vat.

14) deo Vat.

15) veniente p. in venturo Vat.

Sim. V. 1) et haec p. vulg. ac c. Vat.; in Bodl. quoque extat haec, quod des. ap. Fab. St. et Cot.

2) Locus classicus de ieiunio a veteribus Christianis stationum diebus observato. Derivatur autem *statio* de frequenti eorum Symbolo militiae (*Statio de militari exemplo nomen accipit, nam et militia Dei sumus* Tertul. de orat. c. 14. Cfr. Ep. Ignat. ad Polycarp. c. 6. Ἀφείσατε ᾧ στρατεύσαθε, ἀρ' οὐ καὶ

τὰ ὑψηλὸν καμύσσαθε. Μήτις ὑμῶν δεσέτωρ εὐρεθῆ. Tert. ad mart. c. 3. vocati sumus ad militiam dei vivi, iam tunc, cum in sacramenti verba respondimus. Vid. Fabric. Cod. Apoc. N. T. III. p. 298.): Sensus autem spiritualis id spectat, quod statio vigiliaeque in exercitu vel classe Romana: *Unus nauta stationis perpetuae interdiu noctuque iacit in scapha*. Petron. Satyr. 102.

Sim. IV. 1) Ante sequenti amanuensis Codicis Pal. duas priores syllabas voc. *presen[ti]* exaravit, posteaque delevit.

2) fers Pal.

3) servient Pal.

Sim. V. 1) iam Pal.

2) ieiuno: sic Pal.

„statio? Et dixi: „ieiunium. Et dixit: „quid est illud ieiunium? „Sicut solebam, inquam, „sic ieiuno. „Nescitis, inquit, „Deo ieiunare; neque est ieiunium hoc, quod vos³ ieiunatis, Deo, nihil proficientes. „Quare, inquam, „domine, ita dicis? „Dico certe, inquit, „non esse⁴ ieiunium hoc, quod putatis vos ieiunare; sed ego te docebo, quod sit ieiunium plenum acceptumque Deo. Audi, inquit: „Dominus non desiderat tale ieiunium supervacuum;⁵ sic enim ieiunando nihil praestas aequitati. Ieiuna certe verum ieiunium tale.⁶ Nihil in vita tua nequiter facias; sed mente pura servi Deo, custodiens mandata eius, et in praecepta eius ingrediaris,⁷ neque admiseris desiderium nocens in animo tuo. Crede autem Domino, si haec feceris, timoremque⁸ eius habueris, atque abstinueris ab omni negotio malo, Deo te victurum. Haec si feceris, ieiunium magnum consummabis acceptumque Domino.⁹

(A) II. Audi similitudinem, quam dicturus sum tibi, ad ieiunium pertinentem.¹ Quidam, cum haberet fundum servosque multos, in quadam parte fundi sui posuit vineam successoribus; deinde peregre profectus elegit servum, quem habebat fidelissimum ac sibi probatum, eique assignavit vineam, praeciens ut vitibus iungeret palos; quod si fecisset, et mandatum suum² consummasset, libertatem eidem se daturum promisit. Nec praeterea quicquam aliud⁴ praecepit illi, quod in ea faceret; atque ita peregre profectus est. Postquam autem servus ille curam apprehendit, fecit⁵ quaecunque praeceperat dominus. Cumque depalasset vineam illam, et animadvertisset eam herbis repletam, coepit secum ita cogitare,⁶ dicens: peregi quod mihi praeceperat dominus; fodiam nunc vineam hanc, et erit formosior, cum fuerit⁷ fossa, et extractis herbis maiorem dabit fructum, et⁸ non suffocabitur ab herbis. Aggressus deinde fodit, et omnes herbas,⁹ quae in ea erant, extraxit; atque ita evasit vinea¹⁰ speciosissima ac laeta, non suffocata ab herbis. Post aliquantum vero¹¹ temporis venit dominus eius, et ingressus est vineam. Quam cum depalatum vidisset decenter ac circumfossam,¹² et extractas herbas ab ea, et laetas esse vites, ex facto hoc servi sui gaudium cepit.¹³ Adhibito itaque filio, quem charum et haeredem habebat, et amicis, quos in consilio advocabat,¹⁴ indicat ea quae servo suo facienda mandasset, et quae praeterea ille fecisset. At¹⁵ illi protinus gratulati sunt servo illi, quod tam plenum testimonium domini sui assecutus fuisset. Ait deinde illis: ego quidem huic servo libertatem promisi, si custodisset mandatum meum,¹⁶ quod dederam; et custodivit illud, et praeterea opus

3) vos addidi ex Pal. Vat. Cfr. Ep. Barnab. c. 3.

4) dico enim quoniam non est Vat., posthac docebo quod est p. te docebo, quod sit.

5) est addit Vat. Forte quod supervacuum est.

6) Adhortatio Ieiuna certe verum ieiunium tale non invenitur in Vat.

7) et praeceptis eius ingrediens Vat. infr. c. 3.

8) melumque Vat., deinde et p. atque.

9) deo Vat.

Cap. II. 1) pertinentem ultima vox est Similitudinis V in Cod. Vat., ubi subsequitur rubra inscriptio *Similitudo VI.*

2) fundi eius vineam a futuris Vat., idem eligit p. elegit.

3) eius Vat., dein donaturum p. daturum. Cfr. Matth. 20., Luc. 20.

4) quicquam p. quidquam aliud Vat., qui pergit praecepit illi ut quid in ea facere deberet. Atque ita profectus est peregre.

Quod est autem ieiunium istud? Et dixi ei: sicut solebam, domine, sic ieiuno. Nescitis, inquit, Deo ieiunare. Hoc enim ieiunium, quod vos facitis, nihil proficit. Quare, inquam, domine, haec dicis? Et dixit mihi: non est hoc ieiunium, quod vos putatis ieiunare. Sed ego te docebo, quid sit ieiunium plenum acceptumque Domino. Et dixi ei: felicem me facies domine, si sciero, quod ieiunium acceptum sit Domino. Audi, inquit, tu. Deus non tale ieiunium desiderat supervacuum. Sic enim ieiunando nihil praestas aequitatis. Ieiunium tale est, ut nihil in vita tua nequiter facias; sed mente pura servi Domino. Custodiens mandata eius praeceptisque eius ingrediens nullum admiseris desiderium nocens animae tuae. Crede autem Deo; quoniam si haec feceris, et timueris eum, et abstinueris te ab omni negotio nocivo, vives Deo. Quae cum sic feceris, consummabis ieiunium acceptum Deo.

(B)II. Audi igitur similitudinem, quam dicturus sum tibi pertinentem ad ieiunium. Quidam cum haberet fundum servosque multos, et in partem eius vineam posuisset, elegit servum, quem sibi fidelissimum ac probatissimum habebat. Cui peregre afuturus adsignavit vineam illam, praeicipiens ut vitibus iungeret palos, promisitque ei, si mandatum eius diligenter fecisset, libertatem. Nec quidem aliud praecepit illi in vinea facere. Cumque profectus esset dominus peregre, explicuit servus quaecumque iusserat dominus. Et cum vineae palos iunxisset et animadverteret¹ eam herbis repletam, coepit secum cogitare dicens: haec quidem peregi, quae dominus meus mihi praeceperat. Fodiam et nunc vineam hanc, ut sit formosior, extractisque herbis maiorem fructum dabit non suffocata ab illis. Coepit deinde et effodit omnes herbas, quae in ea erant. Quibus extractis coepit ita vinea illa esse speciosissima ac laeta, nec suffocata ab herbis. Verum cum post aliquantum temporis dominus eiusdem rediens in vineam intrasset² in eam, et vidisset decenter eam depalatum ac defossam, extractisque herbis laetas esse vites, coepit propter servi factum gaudere. Adhibito itaque filio, quem carum heredemque habebat, et amicos, quos in concilio advocabat, indicat ea, quae servo suo facienda praeceperat, et quae propterea fecisset. Illi protinus gratulati sunt huic servo, quod tam plenum testimonium domini sui adsequutus esset. Ait deinde illis: ego, inquit, huic servo libertatem promisi, si custodisset mandatum meum. Ille propter hoc maius opus fecit in

5) Postquam servus ille apprehendit et fecit Vat.

6) disputare p. ita cogitare Vat.

7) Vocc. cum fuerit om. Vat.

8) et des. in Vat.

9) extractas add. Vat.

10) In Vat. litera m cum lineola supposita p. vinea.

11) vero om. Vat.

12) fossam Vat.

13) Revocavi Cotelerii cepit p. Fabri St. et Hefelii coepit, cum gaudium coepit, quod sciam, Romanorum dixerit nemo; accepit Vat. Cfr. in extremo hoc cap. percepit iterum maximum gaudium.

14) provocabat Vat. supra ad. Ultimi membri copulam et, sine qua sensus claudicat, adiunxi ex Lamb. Pal. Vat. et Fab. St.

15) ac Vat., deinde ei servo.

16) meum om. Lamb. Vat., et iis quae seq. redditur reapse superfluum. Idem mox et preterea adiecit opus bonum in vineam quod mihi validissime placuit.

3) si Pal., ubi dein prestat.

Cap. II. 1) animadvertere Pal.

2) intrans Pal.

bonum adiecit in vineam, quod mihi quam plurimum placuit. Pro hoc igitur opere, quod fecit, volo eum filio meo facere cohaeredom; quoniam, cum sensisset quid esset bonum, non omisit,¹⁷ sed fecit illud. Hoc consilium domini et filius et amici eius¹⁸ comprobaverunt, ut fieret scilicet hic servus cohaeres filio. Post dies deinde non multos, convocatis amicis, paterfamilias¹⁹ misit de coena sua servo illi cibos complures. Quos cum accepisset ille, sustulit ex eis, quod sufficiebat sibi;²⁰ reliquum autem conservis suis distribuit. Quibus acceptis illi laetati sunt, et coeperunt illi optare, ut²¹ maiorem gratiam apud dominum inveniret ob ea quae fecerat ipsis. Haec omnia cum audisset dominus eius, percepit iterum²² maximum gaudium; et convocatis rursus amicis et filio, exponit factum servi sui de cibis suis, quos ei miserat. Illi itaque tanto magis assenserunt patrifamilias, ipsum servum cohaeredom filio debere fieri.²³

(A) III. Dico ei: ,domine, has similitudines non novi, neque intelligere possum, nisi eas tu mihi exponas.¹ ,Omnia,² inquit, ,exponam³ tibi, quaecunque locutus fuero tecum, aut ostendero tibi. Mandata Domini custodi, et eris probatus, et scriberis in numero eorum,⁴ qui custodiunt mandata eius. Si autem praeter ea quae mandavit Dominus aliquid boni adieceris, maiorem dignitatem tibi conquires, et honoratior apud Dominum eris, quam eras futurus.⁵ Igitur si custodieris mandata Domini, et⁶ adieceris etiam ad ea stationes has, gaudebis; maxime, si secundum mandatum meum servaveris ea.⁶ Dico ei: ,quicquid mihi praeceperis, domine, servabo; scio enim te mecum futurum.⁷ ,Ero,⁸ inquit, ,tecum, qui tale propositum habes. Sed et cum omnibus ero, quicumque idem⁹ propositum habuerint. Ieiunium hoc, inquit, custoditis mandatis Domini, valde bonum est. Sic⁷ igitur servabis illud. * Primum⁸ omnium cave ab omni probro et turpi verbo, et ab omni noxia cupiditate, et purifica sensum tuum ab omni vanitate seculi huius. Si haec custodieris, erit hoc ieiunium iustum. Sic⁹ ergo facies. Peractis, quae supra scripta sunt, † illo die, quo ieiunabis, nihil omnino gustabis, nisi panem et aquam; et computata quantitate cibi, quem ceteris diebus comesturus eras, sumptum¹⁰ diei illius, quem facturus eras, repones et dabis viduae et pupillo et inopi; et sic consummabis humilitatem animae tuae, ut qui ex ea acceperit, satiet animam suam, et pro te adeat Do-

* Πρῶτον πάντων φύλαξαι νηστεύειν ἀπὸ παντὸς ῥήματος πονηροῦ καὶ ἀποῆς πονηρᾶς· καὶ καθάρισόν σου τὴν καρδίαν ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ, καὶ μνησικακίας, καὶ αἰσχροκερδίας.

† Καὶ ἐν ἡμέρῃ, ἣ νηστεύεις, ἀρκέσθητι ἄρτῳ καὶ λαγάνοις καὶ ὕδατι, εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ· συμμηψίσας δὲ τὴν ποσότητα τῆς δαπάνης

17) quod esset bonum non dissimulavit Vat.

18) eius om. Vat., coheres filio hic servus transponens. Ibidem sequitur inscriptio rubra Similitudo VII.

19) Post dies deinde paucos convocatis paterfamilias amicis Vat.

20) ex hiis quod sufficeret sibi. Vat.

21) et suppositis punctis Vat., omisso deinde inveniret, idem eis p. ipsis.

22) item Vat.

23) Illi itaque magis assenserunt patrifamilie eum servum coheredom debere fieri filio Vat.

Cap. III. 1) exsolvas Vat.

vineam, quod mihi valde placuit. Pro hoc igitur facto volo illum filio meo facere coheredem, quoniam sensit quid esset bonum et utile, et non dissimulavit facere illud. Hoc consilium domini filius et amici comprobaverunt, ut fieret ille servus filio coheres. Post dies deinde paucos epulatus paterfamilias misit de coena illi servo suo cibos complures. Quos cum accepisset et sustulisset, quod sibi sufficebat, reliquum conservis distribuit. Illi cum accepissent, laetati sunt, [et] optare coeperunt, ut maiorem gratiam apud dominum perciperet.² Haec cum iterum audisset dominus, repletus maximo gaudio convocavit rursus amicos et filios,⁴ et eis factum servi de cibis, quos ad eum miserat, pertulit. Illi autem multo magis rogaverunt patremfamilias, ut eundem servum filio faceret coheredem.

(B) III. Dico ei: ego, domine, has similitudines nec novi, nec intelligere possum, nisi eas tu mihi exsolvas. Omnia, inquit, exsolvam tibi, quaecunque locutus fuero tecum, aut ostendero tibi. Et si mandata Domini custodieris, eris probatus Deo, et scriberis in numero eorum, qui mandata eius custodierunt. Sic autem aliquid boni feceris super mandatum Dei, maiorem dignitatem tibi adquires, et eris acceptior Deo, quam quod eras futurus. Si ergo mandata Dei custodieris, et superposueris nonnihil operibus, gaudebis. Dico ei: domine, quicquid praeceperis mihi, servabo; scio enim, te mecum futurum. Ero, inquit, tecum, quia tam bonum propositum habes. Sed et cum omnibus ero, quicumque tale propositum habuerint. Ieiunium hoc custodi in mandatis Domini; valde enim bonum est. Primo omnium cave ab omni obprobrio turpique verbo et noxia cupiditate, et purifica sensum tuum ab omni vanitate seculi huius. Si haec custodieris, erit hoc ieiunium iustum. Illo die, quo ieiunabis, custoditis his, quae audisti, sic facies. Nichil edes, nisi panem et aquam, et computa praetium reliquorum sumptuum, quod erogaturus eras, et inde da viduae et pupillo et inopi. Et sic perfectam facies humilitatem animae tuae proficientem, et qui a te perceperint, satient animam suam, et pro hoc opere vadet ad Dominum oratio tua.

τοῦ ἀρίστου, οὗ ἐμελλες ἐσθλεῖν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, δὸς χήρα ἢ ὀρφάνῳ ἢ στερουμένῳ, πρὸς ὃν δὴ σαφῶς ἐμπλήσας τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, εὐξεται ὑπὲρ σου πρὸς κύριον. Ἐὰν οὖν τελέσης τὴν νηστειαν,

2) *exsolvam* Vat., ubi expungitur *tibi ante tecum*.

3) *eorum* deest in Vat.

4) *Sic autem praeter ea quam quod mandavit dominus aliquid boni feceris maiorem dignitatem dignitatem* (subnotatum) *tibi adquires honestior apud dominum eris quam quod eras futurus* Vat.

5) *et excidit* Vat., qui collocat *has stationes* absque vocc. *ad ea*.

6) *tale* Vat.

7) *Si* Vat.

8) *Ex Doctr. ad Antioch. n. 16. p. 261. Merita laude Hermae doctrinam de spirituali ieiunio celebrat A. Neander, Kirch. Gesch. T. I. p. 413.*

9) *Si* Vat.

10) *cibi ceteris quem editurus eras diebus sumptuum* Vat. Ex eodem et Pal. accessit *et ante pupillo (aut pupillo et inopi* Fab. St.). Deinde *consumatis, p. consummabis* Vat., cum quo scripsi *ex ea p. vulg. ex eo*. Pastor maxime austerum genus *Xerophagiae* praecepit. — Nichil frequentius inculcant sancti patres, quam praeclaram hanc ieiunii cum eleemosyna consolationem. *Cot. Huc referas* Antioch. hom. 7.

3) *perciperent* Pal.

4) *Mutandum esse videtur in filium.*

minum Deum oratio eius. Si igitur sic¹¹ consummaveris ieiunium tuum, quemadmodum praecipio tibi, erit hostia tua accepta Domino, et scribetur hoc ieiunium tuum. Haec statio sic acta est bona, hilaris et accepta Domino.¹² Haec tu si servaveris cum liberis tuis et tota domo tua, custoditis his felix¹³ eris. Et quicumque haec audita custodierint,¹⁴ felices erunt; et quicquid petierint a Domino, obtinebunt.⁴

(A) IV. Et deprecatus sum eum, ut mihi explanaret hanc similitudinem de fundo et domino, ac vinea et servo, qui depalaverat vineam, et herbis quae extractae de vinea erant, et de filio, et de amicis quos in consilio adhibuerat. Intellexi enim, esse illud² similitudinem. Ait mihi: ,valde audeas ad interrogandum. Nihil enim debes interrogare; nam si oportuerit demonstrari,³ demonstrabitur tibi.⁴ Quod ei: ,domine, quaecumque ostenderis mihi, nec declaraveris, frustra videro illa, si non intellexero quidnam sint;⁴ et similitudines, si quas proposueris et non exposueris, frustra audiero eas.⁶ Respondit mihi rursus dicens: ,quicumque Dei servus est, Dominumque⁶ habet in praecordiis suis, petit ab eo intellectum, et obtinet; et omnem similitudinem explicat, et intelligit verba Domini, quae inquisitione egent. Quicumque vero inertes sunt⁷ et pigri ad orandum, illi dubitant petere a Domino; cum sit Dominus tam profundae bonitatis, ut petentibus a se cuncta sine intermissione tribuat.⁸ Tu ergo, qui confirmatus es ab illo venerabili nuntio, et accepisti orationem tam potentem, cum piger non sis, cur iam⁹ a Domino intellectum non petis, et accipis?⁴ Dico ei: ,cum te praesentem habeam, necesse est ut a te petam et interrogem; tu enim omnia mihi ostendis et loqueris, cum ades.¹⁰ Nam si sine te ea¹¹ viderem vel audirem, tunc Dominum rogarem ut ostenderet mihi.⁴

(A) V. Et respondit: ,dixeram tibi et¹ paulo ante, callidum te esse et audacem, qui solutiones similitudinum interrogas. Sed quia² ita es pertinax, solvam tibi hanc, quam desideras, similitudinem, ut omnibus notam facias eam. Audi nunc, inquit, et percipe animo. Orbem terrarum fundus ille³ significat, qui in similitudinem est positus. Dominus autem fundi demonstrat esse is,⁴ qui creavit cuncta, et consummavit, et virtutem illis dedit. Filius autem Spiritus sanctus⁵ est. Servus vero
 ὡς ἐνετείλαμην σοι, ἔσται ἡ θυσία σου δεκτὴ ἐνώπιον κυρίου, καὶ ἐγγεγραμμένη ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἐν ἡμέρᾳ τῆς ἀνταποδόσεως τῶν ἡτοιμασμένων ἀγαθῶν τοῖς δικαίοις.

1) Si sic igitur Vat.

2) hec statio sic gesta bona hilaris est et accepta a Domino Vat.

3) salvus Vat.

4) et quicumque audita custodierint ea Vat., deinde accipient p. obtinebunt. Cap. IV. 1) Ita c. Mss. Oxon. Pal. Vat. p. vulg. precatu, deinde illam p. hanc Pal. Vat., tum in hoc depalaverat p. depalaverat.

2) illud esse Vat.

3) demonstrare Vat.

4) nec demonstraveris frustra videbo

illa: si non intellexero quidnam fuerant Vat.

5) et non absolveris frustra audiam eas (erat eam) Vat.

6) quem p. Dominumque Vat., dein accipit p. obtinet, tum absolvit p. explicat, in fine questionem fecerunt p. inquisitione egent.

7) sunt om. Vat.

8) cum sit dominus profunde bonitatis petentibus et a se cunctis sine intermissione tribuere Vat.

9) iam cur inv. Vat. Venerabilem

Et si¹ consummaveris ieiunium, ut mandavi tibi, hostia tua accepta erit apud Dominum, et scribetur ieiunium tuum et statio tua, quia sic cum hilaritate gesta est, et erit accepta Domino. Haec tu si servaveris cum liberis tuis et tota domo tua, felix eris, et tu et quicumque audit et custodit ea, beatus erit, et quicquid petent, a Domino accipient.

(B) IV. Itaque deprecatus sum illum, ut mihi explanaret similitudinem illam de fundo dominoque et vinea et servo, qui depalaverat vineam, herbasque extraxerat de eadem vinea, et filio amicisque, quos in consilio adhibuerat. Intellexi enim, illud esse similitudinem. Et ait mihi: auda valde es ad interrogandum. Nihil omnino debetis¹ interrogare; nam si oportuerit demonstrari, tibi demonstrabitur. Domine, quaecumque ostenderis mihi, si non demonstraveris, frustra erunt, quia non intelligo quidnam sint, et similitudines, quas mihi proposueris, frustra audiero eas. Et dixit mihi: quicumque Dei servus est, Dominumque in praecordiis habet, petit ab eo intellectum² et accipit, omnemque similitudinem solvit, et intelligit verba Domini, quae dicantur in similitudinibus. Quicumque vero inertes sunt pigrique ad orandum, illi dubitant petere a Domino. Cum sit autem Dominus profusae bonitatis, omnibus a se petentibus sine intermissione tribuet. Tu vero, qui confirmatus ab illo venerabili nuntio accepisti orationem tam potentem, cum piger non sis, cur non a Domino intellectum petis et accipis? Tunc dixi illi: domine, cum praesentem te habeam, necesse est ut a te petam teque interrogem; tu enim mihi ostendis omnia et loqueris tu mecum. Nam si sine te ea³ viderem, tunc Dominum rogarem, ut demonstraret mihi.

(B) V. Et dixit mihi: iam et paulo ante dixeram tibi, te et callidum esse et audacem, qui solutiones similitudinum interrogas. Sed quatinus¹ ita pertinax es, exsolvam tibi et hanc quam desideras similitudinem agri et omnium, ut omnibus nota facias ea. Audi nunc, inquit, et percipe animo. Orbem terrarum significat hic fundus, qui in similitudine est positus. Dominus autem fundi, qui creavit cuncta et fecit, virtutemque illis dedit. Servus vero filius Dei est; vinea autem populus, quem plan-

illum nuntium Hef. vult esse *iuvenem illum speciosum*, de quo sermo fit Vis. 2; 4 et Vis. 3, 10 sqq., et a quo missum se esse proficitur angelus in habitu Pastoris in Prooem. Mandatorum. Equidem Christum hoc nomine significari pro certo habeo, qui Mand. 5. 1. etiam *sanctissimus nuntius* est. Cfr. not. 6. ad Mand. Prooemium.

10) Tu enim mihi omnia ostendis et loqueris mihi audes Vat.

11) eam Vat.

Cap. V. 1) et adscripti ex Fab. St. Pal. Vat., in quo te *callidum esse et audacem qui solutionis similitudines interrogas*.

2) *quamvis* Vat. De pertinacia in petendo H. conferri vult Luc. 11, 8.

3) *sic fundus p. fundus ille* Vat. Scribe saltem *hic fundus c. Pal.*

4) *is deest* in Vat., ibidem *ille p. illis*.

5) Sub vocabulo: *Spiritus sanctus* hic intelligi *divinam Christi naturam τὸ θεῖον ἐν Χριστῷ*, docent Ittig. l. c. p. 159. (praeantibus Grotio, Bullo et Benedictinis), Münscher, Handb. d. D. G. T. I. p. 390. et Baumgarten-Crusius, Lehrb. d. D. G. T. II. p. 1052. Contra Iachmanus l. c. p. 70. et 71. tertiam trinitatis personam verbis illis significari contendit. Sed ex cap. seq. clare elucet, *divinam Christi naturam* hic a Nostro intelligi. H. Nulla mentio filii Dei, qui spiritus sanctus sit, h. l. in Pal.; sed ibidem de eo clare disseritur in cap. sequente.

Cap. III. 1) *sic* Pal.

Cap. IV. 1) *Maluerim debes*.

2) *intellectus* Pal.

3) *eam* Pal.

Cap. V. 1) *ita scr. Pal.*

ille Filius Dei est. Vineam autem populus est, quem⁶ servat ipse. Pali vero nuntii sunt,⁷ qui a Domino praepositi sunt ad continendum populum eius. Herbae autem, quae evulsae sunt de vinea, admissa sunt servorum Dei. Cibi vero, quos de coena misit illi, mandata sunt, quae per Filium dedit populo suo. Amici autem illi, quos in consilio advocavit, angeli⁸ sunt sancti, quos primo creavit. Absentia⁹ vero illius patrisfamilias tempus est, quod in adventum eius restat. Dico ei: domine, magnifice¹⁰ et mire omnia haec se habent, atque honeste: nunquid ergo, domine, inquam, haec poteram intelligere? Ne quidem quispiam praeterea homo, tametsi valde prudens sit, poterit intelligere ea.¹¹ Sed nunc mihi demonstra, domine,¹² quod quaero. Quare, quod vis, inquit.¹³ Quare, inquam, Filius Dei in similitudine hac servili loco ponitur?¹⁴

(A) VI. „Audi,“ inquit, in servili conditione non ponitur Filius Dei, sed in magna potestate et imperio.¹ Et dixi: „quo modo,“ inquam, domine? Non intelligo. Quoniam, inquit, eis, quos Filio suo tradidit, Filius eius nuntios praeposuit² ad conservandos singulos; ipse autem plurimum laboravit, plurimumque perpessus est, ut aboleret delicta eorum. Nulla enim vinea potest fodi sine labore ac dolore. Deletis⁴ igitur peccatis populi sui, ipse eisdem monstravit itinera vitae, data eis lege, quam a Patre acceperat, Vides, inquit,⁵ esse dominum populi, accepta a Patre suo omni potestate. Quare⁶ autem Dominus in consilio adhibuerit Filium de haereditate, et bonos angelos? Quia nuntius vadit⁷ ille Spiritus sanctus, qui infusus est omnium primo in corpore, in quo habitaret Deus. Collocavit enim eum intellectus in corpore, ut ei videbatur.⁸ Hoc ergo corpus, in quod inductus⁹ est Spiritus sanctus, servivit illi Spiritui, recte in modestia ambulans et caste, neque omnino maculavit Spiritum illum. Cum igitur corpus illud paruisset omni tempore Spiritui sancto, recteque et caste laborasset cum eo, nec succubisset in omni tempore; fatigatum corpus illud serviliter conversatum est, sed fortiter cum Spiritu sancto comprobatum Deo receptum est.¹⁰ Placuit igitur Deo huiusmodi potens cursus;¹¹ quia maculatus non esset in terra, possi-

6) quam Lamb. Idem esse videtur
qm Codicis Vat.

7) sunt om. Vat.

8) nuntii Vat.

9) Absentia Vat.

10) magnifice domine collocat Vat.,
ubi c. Pal. sine sensus iniuria proxim.
haec et mox inquam om.

11) eam Vat.

12) Sed nunc iam mihi domine de-
monstra Vat.

13) dic si quid vis inquit Vat.

14) Non displicet lectio Codicis Vat.
in similitudinem ac servili loco ponitur.

Cap. VI. 1) filius dei non (erit nos)
ponitur sed in magnam potestatem et impe-
rium Vat. Ex eodem est Et dixi pro Ei dixi.

2) Et dixi: Quemadmodum Vat.

3) Quoniam inquit eum quem filio suo

tradidit et filius eius nuntius proposuit
Vat.

4) delictis Vat., ubi deest seq. peccatis.

5) Ita Pal. Vat., igitur vulg. Forte
Vides igitur, inquit. Subinde dominum
esse inv. Vat.

6) In Vat. inseritur inquit punctis
subnotatum, in fine honestos p. et bonos
angelos.

7) Recepti in textum coniecturam Anony-
my in Halle'sche allgem. Litteratur-Zei-
tung 1840. Nr. 118. Editi exhibent: Quia
nuntius audit illum Spiritum sanctum,
qui infusus est omnium primus in cor-
pore. Grubius coniecit: Quare autem Do-
minus in consilio adhibuerit Filium de hae-
reditate, honestosque nuntios, audi. Spi-
ritum sanctum, qui creatus est omnium
primus, in quo habitaret Deus, collocavit;

tavit ipse; pali vero nuntii, qui a Domino praepositi sunt ad continendum populum eius; herbae autem, quae sunt de vinea evulsae, admissa servorum Dei sunt; cibi vero, quos de mensa misit, mandata sunt ad eos;⁸ amici, quos in consilio vocavit, nuntii sunt sancti, quos primos creavit; absentia vero ipsius patrisfamiliae tempus est, quod in adventum eius restat. Dico ei: magnifice, domine, et mire se omnia habent atque honeste. Nunquid ergo, domine, haec poteram intelligere? Sed neque quisquam homo, etiam si valde prudens fuisset, haec intelligere poterat. Illud quoque, quod quaero, demonstra mihi, domine. Quare, inquam, filius Dei⁹ in similitudinem servi loco ponitur.

(B) VI. Audi, inquit. In servili conditione¹ non ponitur filius Dei, sed in magnam potestatem et imperium. Et dixi: quomodo, domine? Non intelligo. Et dixit mihi: quoniam vineam Deus plantavit, id est populum creavit, eumque filio suo tradidit, filiusque Dei nuntios praeposuit ad conservandos singulos; ipse autem plurimum laboravit plurimumque perpersus est, ut aboleret delicta eorum. Nulla enim vinea potest fodi sine dolore vel labore. Delictis igitur populi sui passus, ipse populo demonstravit iter vitae data lege, quam a patre audivit. Vides, inquit, dominum eum esse populi, accepta a patre suo omni potestate.² Et iterum dixit mihi: quare autem dominus in consilium adhibuit filium de hereditate honestosque nuntios, audi. Spiritui illi sancto,³ qui creatus est omnium purus in corpore, in quo habitaret, Deus fundavit atque statuit electum corpus, quod ei placuit. Hoc ergo corpus, in quo deductus est spiritus sanctus, paruit eidem spiritui recte cum modestia et castitate ambulans, nec omnino eundem spiritum maculavit. Unde cum idem corpus recte atque caste eidem spiritui⁴ paruisset, et omni opere fatigatum non succubisset, sed viriliter et fortiter ab eodem conservatum esset, probatum a Deo cum spiritu sancto receptum⁵ est. Placuit enim Domino huius corporis cursus, quia maculatum non est in terra, possidens

in dilecto corpore, quod ei videbatur. Semlerus coniecit: Quare — filium de haereditate, bonos angelos, nunc audi. Illum spiritum sanctum, qui creatus est omnium primus, in corpore, in quo habitaret, Deus collocavit, in dilecto corpore, quod ei videbatur. H. Vulgata lectio libb. impr. est quoque in Vat., qui quidem exh. creatus p. infusus. Genuinam loci versionem restituit ex Codice Pal. Quo facto difficultates, quae praesertim voci intellectus inhaerent (vocabulum intellectus autem librorum incuria ex electo vitium suspicor) evanescent ad unam omnes. Scribas igitur: Et iterum dixit mihi: quare autem dominus in consilio adhibuit filium de hereditate honestosque nuntios, audi. Spiritui illi sancto, qui creatus est omnium purus in corpore, in quo habitaret, Deus fundavit atque statuit electum corpus, quod ei placuit.

8) collocavit scilicet intellectus quod ei videbatur Vat.

9) inductus Vat., vocc. praeced. in quod praetermissis; idem servis ei p. servivit illi.

10) Cum igitur corpus hoc paruisset omni tempore spiritui sancto recte atque caste ac laborasset cum nec succubisset in omni tempore fatigatus corpus illam (sic) serviliter conversatum est sed fortiter cum spiritum comprobatum deo receptum est Vat.

11) placuit ergo deo huiusmodi poteris cursus Vat.

2) eum erat in Pal.

3) de Pal.

Cap. VI. 1) conditio Pal.

2) omnem potestatem Pal.

3) spiritum illum sanctum Pal.

4) spiritu Pal.

5) fatigatus — conservatus — probatus — receptus Pal.

deus in se Spiritum sanctum. In consilio advocavit ergo Filium et nuntios bonos,¹² ut et huic, scilicet corpori, quod servisset Spiritui sancto sine querela, locus aliquis consistendi daretur, ne videretur mercedem servitutis suae perdidisse. Accipiet enim mercedem omne corpus purum ac sine macula repertum, in quo habitandi gratia constitutus fuerit Spiritus sanctus. Habes et huius similitudinis expositionem.¹³

(A) VII. ‚Percepi,‘ inquam, ‚domine, tuam¹ voluntatem, audita hac expositione.‘ ‚Audi ulterius,‘² inquit: ‚Et corpus hoc tuum custodi mundum atque purum, ut spiritus ille, qui inhabitaverit in eo, testimonium referat illi, et tecum fuisse iudicetur. Atque etiam vide, ne quando persuadeatur tibi,³ interire corpus hoc, et abutaris eo in libidine aliqua. Si enim corpus tuum maculaveris, maculabis etiam eodem tempore et Spiritum sanctum; et si maculaveris Spiritum sanctum, non vives.‘⁴ Et dixi: ‚quid, si per ignorantiam aliquam id⁵ admissum est, antequam audirentur verba haec? Quo pacto⁶ assequitur salutem is, qui maculavit corpus suum?‘ ‚Prioribus,‘ inquit, ‚rebus, quae per ignorantiam admissae sunt,‘⁷ remedium tribuere solus Deus potest; eius enim est omnis potestas. Sed nunc custodi te; et cum sit Dominus omnipotens et⁸ misericors, prioribus admissis remedium dabit, si in futurum non maculaveris corpus tuum et spiritum. Consortes sunt enim ambo, et alteruter sine altero non coinquatur.‘⁹ Utrumque ergo¹⁰ conserva mundum, et vives Deo.¹¹

SIMILITUDO VI.¹

De duplici genere hominum voluptariorum, et eorum morte, defectione et poenarum duratione.

(A) I. Cum sederem domi, et glorificarem Dominum pro omnibus quae videram, et de mandatis cogitarem,² ea valde bona esse et magna et honesta ac laeta, et quae possint salutem hominum afferre; intra me ipsum haec dicebam: ‚felix ero, si in his mandatis ambulavero; et quicumque in his ambulaverit, vivet Deo.‘ Dum haec loquor³ mecum, video eum, quem et prius, sedentem iuxta me, et haec mihi dicentem: ‚quid dubitas de mandatis meis, quae tibi praecepi? Bona sunt, nihil omnino dubitaveris; sed induc fidem Domini, et ambulabis in eis. Ego enim in illis⁴ dabo tibi vires. Haec mandata utilia sunt his, qui delictorum suorum ante admissorum⁵ acturi sunt poenitentiam, si in futurum in iis ambula-

12) *honestos nuntios* (sic) Vat., dein scripsi *servisset* p. vulg. *servivit* c. Lamb. Pal. Vat., *servivisset* Fab. St. Vbl. *locus aliquis consistendi* (*locus aliqui habitandi* Pal.) non refero ad aeternam quietem Christo concessam, sed sensu ampliori capio ea de consistendo in uno eodemque cum Patre habitaculo, postquam ab ipso receptus fuit.

13) *exsolutiones* Vat.

Cap. VII. 1) *tuam* excidit Vat., qui *exsolutione* p. *expositione*.

2) *nunc* Vat. Copulam *Et* in sequen-

tis enuntiationis exordio addidi ex Pal. Vat., puncto c. utroque Ms. et Cot. ante posito. Hefelii mediae distinctionis signum non placet, quippe quod coniungat, quae melius separentur. Dedi ex Vat. *inhabitaverit* p. *inhabitabit* vulg., idem in fine *videtur* p. *iudicetur*.

3) *tibi* om. Vat., ubi postea *abutaris* eum.

4) *Si corpus enim tuum maculaveris corpus tuum non vives* Vat. reliquis, quae interponuntur, exclusis.

5) *id* non est in Vat.

in se spiritum sanctum. Propterea in consilium advocavit filium, nuntiosque honestos,⁶ ut et huic quoque corpori, quod servisset spiritum sine querela, locus aliqui habitandi daretur, ne videretur hoc corpus purum ac sine macula sine mercede inveniri, in quo habitandi gratia conlocatus fuisset spiritus sanctus. Ecce, inquit, habes et huius similitudinis exsolutionem.

(a) VII. Et ego dixi: percepi gaudium, domine, audita hac exsolutione.⁷ Et dixit mihi:⁸ iterum audi. Et nunc corpus hoc tuum custodi mundum atque purum, ut spiritus ille, qui inhabitat in eo, testimonium reddat illi, et salvetur corpus tuum. Vide ergo, ne aliquando persuadearis et in cor tuum ascendat, quod corpus tuum pereat, et abutaris eo⁹ in libidinibus. Quodsi corpus tuum maculaveris, maculabis momento spiritum sanctum, et si maculaveris corpus tuum,⁴ non vives. Dico ei: domine, quodsi per ignorantiam aliquid admissum est, antequam audirentur haec verba, quomodo salvatur homo, qui maculat corpus suum? Et ait mihi: de prioribus quidem factis, quae per ignorantiam admissa sunt, remedium tribuere solus Deus potest; illius enim est omnis potestas. Sed custodi nunc te, et misericors Dominus fortasse prioribus delictis remedium dabit, si in futurum corpus vel spiritum tuum non maculaveris; consortes enim ambo sunt, et alter sine altero non inquinatur. Utraque ergo conserva munda, et vives Deo.

SIMILITUDO SEXTA.

(a) Cum sederem domi et orarem Deum ob ea quae videram, et de mandatis eius disputarem, esse ea bona, fortia ac honesta et laeta, et quae possint salutem homini adferre, dicebam intra me haec: felix ero, si in his mandatis ambulavero, et si qui in eis ambulaverit, beatus erit. Et haec intra me dum loquor, video eum, [quem et prius,] subito iuxta me sedere. Et ait mihi: quid dubitas de mandatis, quae tibi praecepi? Bona sunt, et nihil omnino dubitaveris; sed indue fidem Domini, et in his ambulaveris; ego enim in illis dabo tibi vires. Haec mandata utilia sunt his, qui delictorum suorum acturi sunt poenitentiam. Si enim non

6) quemadmodum p. Quo pacto Vat. absque seq. salutem.

7) Dedi quae per ignorantiam admissae sunt ducibus Mss. C., Lamb., Vat., ubi quae per ignorantiam admissae sunt: cui lectioni favet Pal. de prioribus quidem factis, quae per ignorantiam admissae sunt; vulg. qui per ignorantiam admissae sunt. Cfr. Clem. Rom. Hom. XIX, 22. ed. Dressel.

8) et excidit Vat., qui in fine ac spiritum.

9) Consortes enim sunt ambo alterutrum et sine altero non inquinatur Vat.

10) enim Vat., cum quo et Pal. et Fab. St. subinde scripsi conserva p. serva vulg.

Sim. VI. 1) Similitudo VIII inscribit Vat.

2) disputarem Vat., qui pron. ea reilicet post seq. esse; idem deinde salutem hominis afferre intra me dicebam haec.

3) Sic rectius Lamb. Pal. Vat. p. loquerer vulg. In Mss. Pal. Vat. vocc. quem et prius non extant, sub finem et dicentem haec mihi inv. Vat.

4) in illis om. Vat.

5) ante gestorum Vat. absque seq. sunt, tum in his ambulaverit.

6) honesto Pal., deinde spiritus p. spiritui.

Cap. VII. 1) auditam hanc exsolutionem Pal.

2) Ante iterum interpuncti cum Pal.

3) et Pal.

4) Scribendum esse videtur spiritum sanctum p. corpus tuum.

verint. Quicumque igitur agitis poenitentiam, abiicite a vobis nequitiam huius seculi. Induite vero⁶ omnem virtutem et aequitatem, et poteritis custodire haec mandata; neque deinceps peccetis. Si enim deinceps non peccaveritis, plurimum ex prioribus reciditis. In mandatis meis ambulate, et vivetis Deo. Haec a me dicta sunt vobis. Postquam haec mecum locutus est,⁷ ait mihi: ,eamus in agrum, et pastores pecorum⁸ tibi ostendam. ,Eamus, inquam, domine. *Et venimus in quendam campum; et illic⁹ ostendit mihi iuvenem pastorem, vestitum synthesim vestimentorum colore coccineo. Pascebat autem pecora copiosa, et¹⁰ pecora illa velut in voluptatibus erant, et plurimis deliciis, et hilaritate exultabant, et exsultantia discurrebant huc atque illuc. Et ipse pastor vehementem¹¹ ex grege suo percipiebat voluptatem; et vultus pastoris illius valde hilaris erat, inter pecora discurrentis.

(A) II. Ait mihi angelus: ,vides autem hunc pastorem?¹ ,Video, inquam, domine. Et dixit mihi: ,hic nuntius dulcedinis ac voluptatis est. Hic ergo corrumpit mentes servorum Dei, et avertit² eos a veritate, oblectans cupiditatibus; et pereunt. Obliviscuntur enim mandata Dei vivi, et in luxuriis conversantur et in³ deliciis vanis, et corrumpuntur ab hoc nuntio malo, aliqui eorum usque ad mortem, aliqui vero usque ad defectionem. Dico ei: ,domine, non intelligo, quid sit ,ad mortem, et⁴ quid ,ad defectionem. ,Audi, inquit: ,quaecumque pecora vidisti valde laeta et exsultantia, ii sunt qui in perpetuum⁵ a Deo discesserunt, et tradiderunt se desideriis huius seculi. Iis⁶ ergo non est per poenitentiam regressus ad vitam; quoniam quidem adiecerunt ad reliqua delicta sua, et nomen Domini nefandis insectati sunt verbis. Huiusmodi homines morti sunt destinati. Quae vero vidisti pecora non exsultantia, sed uno

**Ἦλθον εἰς πεδῖον, καὶ [δείκνυσί μοι] παῖδα νεανίσκον ἐνδεδυμένον σύνθεσιν ἐνδυμάτων κροκαίων, βόσκοντα πρόβατα πολλὰ λίαν· καὶ τὰ πρόβατα ταῦτα ἦν ὡσεὶ τρυφῶντα καὶ λίαν σπαταλῶντα, καὶ ἰλαρὰ, σκιρτῶντα ὡδὲ κάκει. Καὶ αὐτὸς ὁ ποιμὴν πάνν ἰλαρὸς ἐπὶ τῷ ποιμνίῳ αὐτῷ (lege αὐτοῦ) ἦν, καὶ περιέκρεχε τὰ πρόβατα. Καὶ ἄλλα πρόβατα σπαταλῶντα καὶ τρυφῶντα ἐν τόπῳ ἐνί, οὐ μέντοι σκιρτῶντα.*

† *Καὶ λέγει μοι· βλέπεις τὸν ποιμένα τοῦτον; Βλέπω, φημί, κύριε. Οὗτος, φησιν, ἄγγελος τρυφῆς καὶ ἀπάτης ἐστίν· οὗτος ἐκτρίβει τὰς ψυχὰς τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, καὶ καταστρέφει ἀπὸ τῆς ἀληθείας, ἀπὸ τῶν αὐτὰς ταῖς ἐπιθυμίαις ταῖς πονηραῖς, ἐν αἷς ἀπόλλυνται ἐπιλαν-*

6) ergo Vat., qui exhibet et poteris haec custodire mandata nec potest hoc adiciatis. Nichil ergo adiciendentes (sic) plurimum ex prioribus reciditis.

7) locutus est mecum Vat.

8) pecorum pastores inv. Vat. Quia hisce in Visionibus multi Pastores apparent, eapropter Hermae opus Origenes appellat librum de Pastoribus. Col. At Benedictinus editor, lectione hac reiecta, locum Origenis T. I. p. 140. col. 2. D. ex Mss. sic restituit: sed et Pastoris liber. Gall.

9) ibi Vat. Graeca sunt in Doctr. ad Antioch. n. 18. p. 261. 262. Recte Pastori Angelo illecebrarum, dulcedinis ac voluptatis datur Synthesis coccinea, quam nemo nescit vestem fuisse preciosam, elegantem, coenotariam, indicem laetitiae, atque a mollioribus solitam indui. Col.

10) Codici Vat. exciderunt vocc. pecora copiosa, et, sub finem scr. et exultantes discurrebant huc illuc.

11) vehementer Vat., in fine discurrens. Ista Pseudo-Athanasii (doctr. ad Antioch.: Aliasque vidi oves, luxuriantes

ambulaverint in eis, frustra agent poenitentiam. Quicumque igitur agitis poenitentiam, abicite a vobis omnem nequitiam seculi huius, quae consumit vos, et induite vos omnem virtutem aequitatis, ut possitis custodire haec mandata, ut non postea aliquid adiciatis ad peccata vestra. Nihil igitur adicientes exceditis a prioribus peccatis vestris, et in mandatis meis ambulatis, et vivetis Deo. Haec a¹ me dicta sint vobis. Et cum haec locutus esset, ait mihi: eamus in agrum, ut pastorem pecorum tibi ostendam. Et ego dixi: eamus, domine. Venimus in campo quodam, ubi ostendit mihi iuvenem pastorem, vestitum habentem colore vestimentorum crocinum, pascentem pecora² copiosa. Eaque pecora velut in delitiis erant, et satis luxuriabantur, et in hilaritate exultabant discurrentia huc et illuc. Et ipse pastor magnam ex suo grege percipiebat voluptatem; et vultus eius valde hilaris erat, et inter pecora discurrebat.

(B) II. Ait mihi: vides, inquit, pastorem hunc? Video, inquam, domine. Hic est, inquit, nuntius dulcedinis ac voluptatis. Hic ergo corrumpit mentes servorum Dei, evertitque eos a veritate, et astricti¹ cupiditatibus nequissimis, in quibus pereunt, obliviscuntur mandata veri Dei, et voluptatibus delitiisque vanis conversantur. Et corrumpuntur ab hoc nuntio [aliqui usque ad mortem], aliqui vero usque ad defectionem. Dico ei: domine, non intelligo, quid sit ad mortem, et quid sit ad defectionem. Audi, inquit: quaecunque pecora vidisti valde laeta et exultantia, hi sunt qui in perpetuo a Deo exciderunt, adhaerentque voluptatibus seculi huius. His ergo non est locus per poenitentiam regrediendi ad vitam. Adiecerant enim ad alia delicta sua etiam aliud maius, ut Domini nomen nefandis insequerentur blasphemiiis. Huiusmodi ergo homines morti sunt destinati. Nam pecora, quae vidisti non exul-

θανόμενοι τῶν ἐντολῶν τοῦ ζῶντος τοῦ Θεοῦ, καὶ πορευόμενοι [ἐν] ταῖς μεταλαῖς τρυφαῖς καὶ ἀπάταις τοῦ βίου τούτου. Διὸ καὶ ἐπόλλυνται ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου τούτου εἰς θάνατον καὶ καταφθοράν. Λέγω αὐτῶ· οὐ γινώσκω, κύριε, τί ἐστὶν εἰς θάνατον καὶ καταφθοράν. Καὶ λέγει μοι· ἄκουέ, φησὶν. Ἄ εἶδες πρόβατα ἰλαρὰ καὶ σκιρτῶντα, οὗτοί εἰσιν οἱ ἀπεσπασμένοι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τέλος, καὶ παραδεδωκότες ἑαυτοῦς ταῖς ἐπιθυμίαις τοῦ αἰῶνος τούτου. Ἐν τούτοις μετάνοια ζωῆς οὐκ ἔστιν, ὅτι καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ δι' αὐτοὺς βλασφημεῖται· τῶν τοιούτων ἡ ζωὴ θάνατός ἐστιν. Ἄ δὲ εἶδες μὴ σκιρτῶντα, ἀλλὰ καὶ ἐν τόπῳ βοσκόμενα, οὗτοί εἰσιν οἱ παραδεδωκότες μὲν τῇ τρυφῇ καὶ ἀπάτῃ ἑαυτοῦς, εἰς δὲ τὸν κύριον μὴ βλασφημήσαντες. Οὗτοι οὖν καταφθα-

et delicias uno in loco, nec tamen exsultantes, veteri Interpreti restituenda, e cuius versione librarii incuria videntur excidisse. Apud ipsum namque paullo post haec leguntur: Quae vero vidisti pecora non exsultantia etc., quae sane omnia praecedentia arguunt. Gall.

Cap. II. 1) Ait mihi vides hunc pastorem Vat. Cf. Doctr. ad Antioch. n. 18. 19.

2) vertit Vat.

3) in adiunxi ex Vat., mox cum eodem

et Fab. St. eorum, idem om. malo, tum exh. alii p. aliqui.

4) et om. Vat.

5) hi sunt qui in perpetuo Vat.

6) his Vat., ibidem adiecerunt ad relictia delicta sua etiam nomen domini in nefandis seculi sunt verbis.

Sim. VI. 1) ad Pal.

2) pascen mendose Pal.

Cap. II. 1) astrictos Pal.

loco vescentia,⁷ ii sunt qui tradiderunt se quidem deliciis ac voluptatibus, nihil vero nefandum in Dominum locuti sunt. Hi igitur non⁸ defecerunt a veritate, ideoque repositam adhuc habent spem vitae in poenitentia. Defectio enim habet spem aliquam redintegrationis;⁹ mors vero perpetuo tenetur interitu.⁴ Rursum progressi sumus paululum, et ostendit mihi pastorem magnum, et velut agrestem figuram habentem, amictum pelle alba caprina, peram gestantem in humero, et manu virgam nodosam et valde duram, et flagellum in manu, aspectum autem trucem et saevum habebat, ut posset terrere aliquos:¹⁰ talis erat aspectus eius. Hic ergo accipiebat ab illo iuvene pastore ea pecora, quae delicias¹¹ quidem agebant, sed non exsultabant; et compellebat¹² ea in praecipitem locum quandam ac spinosum tribulisque confertum, usque adeo, ut de spinis et tribulis se non possent explicare; sed implicita ibi pascebantur spinis et tribulis, et graves cruciatus experiebantur ex verberibus eius: agebat enim ea, et nec consistendi eis locum aut tempus permittebat.

(A) III. * Cum viderem ergo¹ sic ea flagellari et miserias experiri, dolebam pro eis, quia valde cruciabantur, nec ulla requies eis dabatur. Dico ad pastorem illum, qui erat mecum: ,quis est, domine, hic pastor tam implacabilis et tam amarus, qui nullo modo miseracione² movetur adversus haec pecora? ,Hic, inquit, pastor, de³ iustis quidem nuntius est, sed praepositus poenae. Huic ergo traduntur, qui a Deo aberraverunt,⁴ et servierunt desideris ac voluptatibus seculi huius. Punxit ergo eos, sicut meruit unusquisque eorum, saevis variisque poenis.⁵ ,Vellem, inquam, nosse, domine,⁶ varias has poenas, cuiusmodi essent. ,Audi, inquit: ,variae poenae atque tormenta haec sunt, quae homines μέναι εἶσιν ἀπὸ τῆς ἀληθείας· ἐν τοῦτοις ἐλπίς ἐστι μετανοίας, ἐν ᾗ δύνανται ζῆσαι. Ἡ καταφθορὰ οὖν ἐλπίδα ἔχει ἀναστάσεως ἕως (dele) τινός· ὁ δὲ θάνατος ἀπώλειαν ἔχει αἰώνιον. Πάλιν προέβημεν μικρὸν, καὶ δείκνυσί μοι ἕτερον ποιμένα μέγαν, ὡς ἄγριον τῇ ἰδέᾳ, περιειμένον δέγμα· αἰγίον λευκὸν, καὶ πήραν τινὰ εἶχεν ἐπὶ τὸν ὤμον, καὶ θάβδρον ἀκλήρην λίαν, καὶ ὄζους ἔχουσαν, καὶ τὸ βλέμμα εἶχεν μικρὸν, ὥστε φοβηθῆναι με αὐτόν. Οὗτος οὖν ὁ ποιμὴν παρελαμβάνει τὰ πρόβατα ἀπὸ τοῦ ποιμένος τοῦ πρώτου τοῦ νεανίσκου, ἐκεῖνα δὲ σκαταλῶνται καὶ τρυφῶντα, μὴ σικτωῶντα δὲ, καὶ ἔβαλλον αὐτὰ εἰς τινὰ τόπον κρημνώδη καὶ ἀκανθώδη καὶ τριβολώδη· ὥστε ἀπὸ τῶν ἀκανθῶν καὶ τριβάλων μὴ δύνασθαι ἐκπλέξαι τὰ πρόβατα, ἀλλ' ἐμπλέεσθαι ταῖς ἀκάνθαις καὶ τριβόλοις, καὶ λίαν ἐταλαιπώρουσιν δερόμενα ὑπ' αὐτοῦ· καὶ οὐδὲ κάκει περιέλαυνεν αὐτὰ· καὶ ὅπως ἀνάπαυσιν αὐτοῖς οὐκ εἶδίδου, οὐδὲ ἴσταντο.

7) exultantes — vescentes Vat., dein hii p. ii, in fine in domino locuti sunt.

8) non et mox spem om. Vat., in fine est poenitentiam. In graecis quoque deest oix. Sensus: defecerunt quidem a veritate, spes autem iis est etc.

9) reintegrationis Vat., tum mors vero in perpetuo tenetur interitu.

10) et velud agrestem figuram amictum pelle alba caprinam peram gestantem in

humero et in manu virgam nodosam et vehementer duram flagellum in manu. Aspectum autem amarum et saevum habebat ut possit horrere aliquis Vat.

11) deliciis Vat. Excidit haud dubie praep. in.

12) compellebant Vat., dein exh. Usque adeo de spinis et tribulis non possent se explicare· sed implicita ibi pascebantur spinas et tribulos et graves cruciatus

tantia, sed uno loco vescentia, hi sunt qui tradiderunt se quidem delitiis ac voluptatibus; nihil autem nefandi in Dominum loquuti sunt. Hi igitur corrupti defecerunt a veritate, ideoque adhuc repositam habent spem vitae in poenitentia. Defectio ergo habet aliquam spem redintegrationis; mors vero perpetuo tenetur in interitu. Cumque aliquantulum progressi essemus, ostendit mihi pastorem magnum, velut agrestem figuram, amictum pelle alba caprina, peram gestantem in humero et virgam in manu nodosam ac vehementer duram et flagellum grande. Aspectum² autem amarum saevumque habebat, ut etiam posset horreri. Hic pastor accipiebat ab illo iuvene pastore ea pecora, quae in delitiis quidem [se] gerebant, sed non exultabant. Eaque compellebat et in praecipitem locum quendam ac spinosum dolisque³ repletum mittebat usque eo, ut de spinis tribulosque non possent se explicare, sed implicita ibi pascerentur. Spinis tribulosque et graves cruciatus experiscebantur, agebatque ea⁴ huc et illuc, nec ullam eis requiem dabat, nec consistere eis illo loco permittebat.

(B) III. Quae cum viderem ego sic flagellari et miserias experisci, dolebam pro eis, quod tantum cruciarentur, et nulla eis requies daretur. Dico illi pastori, qui mecum erat: quis est, domine, hic pastor tam implacabilis et amarus, qui nullo modo movetur in iniuria horum pecorum? Et dixit mihi: hic, inquit, pastor de iustis quidem nuntius est; sed praepositus est poenae. Huic ergo tradentur hi, qui a Deo exerraverunt, et servierunt desiderii ac voluptatibus seculi huius. Punit itaque eos, sicut meruit quisque eorum, saevis variis poenis. Volebam, inquam, domine, nosse varias poenas has, cuiusmodi sunt. [Audi, inquit: variae poenae atque tormenta haec sunt,] quae homines quotidie in vita sua

* Βλέπων οὖν αὐτὰ ἐγὼ οὕτως μαστιζόμενα καὶ τάλαιπωροῦντα, ἐλυπούμην ἐπ' αὐτοῖς, ὅτι οὕτως ἐβασανίζοντο, καὶ ἀνοχὴν ὄλωσ οὐκ εἶχον. Καὶ λέγω τῷ ἀγγέλῳ τῷ μετ' ἐμοῦ λαλοῦντι· κύριε, τίς ἐστὶν οὗτος ὁ ποιμὴν, ὁ ἀσπλαγχνὸς καὶ πικρὸς; Καὶ λέγει μοι· οὗτός ἐστιν ὁ ἄγγελος τῆς τιμωρίας· ἐκ δὲ τῶν ἀγγέλων δικαίων ἐστὶ, τεταγμένος δὲ ἐπὶ τῆς τιμωρίας. Παραλαμβάνει οὖν τοὺς ἀποκτανηθέντας ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ πορευθέντας ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῶν· καὶ τιμωρεῖται αὐτούς, καθὼς ἄξιοι εἰσιν, δειναῖς καὶ ποικίλαις τιμωρίαις. Λέγω αὐτῷ· ἤθελον γνῶναι, κύριε, τὰς ποικίλας ταύτας τιμωρίας, ποταπαὶ εἰσιν. Ἄκουε, φησὶν· αἱ ποικίλαι τιμωρίαι καὶ βάσανοι, βιωτικά εἰσι βάσανοι.

experibantur ex verbis eius, seq. eis omittens.

4) erraverunt Vat., deinde mundi p. huius seculi.

Cap. III. 1) Cum ergo viderem Vat., mendose dein qui quia p. quia. Cf. Doctr. ad Antioch. n. 19.

2) miseratione om. Vat.

3) de protuli ex Pal. Vat. et cum textu graeco p. vulg. pro. Huc spectat Orig. hom. 1, 1. in Ps. 37. T. XII. P. II. p. 241. ed. Lommatsch.

5) Volebam inquam domine nosce Vat., ex quo in fine dedi essent p. sunt vulg.

2) aspectu Pal.

3) Ita, nec aliud Pal., ubi deinde possunt mutatum in possint p. possent, tum impliciti p. implicita.

4) eos Pal.

quotidie in vita sua⁶ patiuntur. Alii enim detrimenta patiuntur, alii inopiam, alii diversas acrimonias;⁷ quidam inconstantiam, alii iniurias ab indignis patientes, multaque alia exercitia et incommoda. Plurimi enim inconstanti consilio multa conantur, nec quicquam conducit eis;⁸ et dicunt in actibus suis successum se non habere. Succurrunt iis ea, quae⁹ nequiter fecerunt, et Dominum causantur. Cum igitur perpessi fuerint omnem vexationem et omne¹⁰ incommodum, tunc traduntur mihi ad bonam admonitionem, et firmantur in fide Domini, et per reliquos dies vitae serviunt Domino mente pura. Et cum cooperint delictorum agere poenitentiam, tunc ascendunt in praecordia¹¹ eorum opera sua, in quibus se nequiter exercuerunt; et tunc dant Deo honorem, dicentes, iustum iudicem eum esse, meritoque se omnia esse perpessos secundum facta sua.¹² In reliquum vero serviunt Deo mente pura, et successum habent in negotiis suis omnibus, accipientes a Domino quaecunque poscunt. Et tunc gratias agunt Domino, quod sint mihi traditi; nec iam quicquam crudelitatis patiuntur.⁴

(A) IV. Dico illi:¹ etiam nunc, domine, demonstra mihi.⁴ 'Quid inquires?' inquit.² Dixi ei: 'an per idem tempus crucientur, qui discedunt a timore Dei, quantum usi fuerint falsa dulcedine ac voluptatibus?'³ Ait mihi: 'per idem tempus etiam cruciantur.'⁴ Et dixi ei: 'exiguum igitur⁴ cruciantur; oportebat autem⁵ eos, qui sic percipiunt voluptates, ut Dominum obliviscantur, septies tantum pati poenarum.'⁴ Ait mihi: 'fatuus es, nec intelligis huius poenae virtutem.'⁴ Et dixi: 'si enim intelligerem, domine, non interrogarem, ut demonstrares mihi.'⁴ 'Audi,' inquit, 'quanta sit vis utriusque, dulcedinis ac poenae.⁶ Dulcedinis⁷ una hora suo spatio terminatur; poenae⁸ vero una hora triginta dierum vim possidet. Quicunque igitur uno die perceperit fallacem⁹ dulcedinem ac voluptatem, unoque die cruciatus sit, anni spatium dies ille cruciatus eius valebit. Ita, quot dies perceperit quisque voluptatem, totidem annis cruciatur. Vides igitur, inquit, exiguum esse tempus mundanae¹⁰ dulcedinis ac voluptatis, poenae vero tormentorumque amplius.'⁴

Ἐπὶν γὰρ ἀποστῶσι τοῦ Θεοῦ, νομίζοντες ἐν ἀναπαύσει εἶναι καὶ πλούτῳ, τότε τιμωροῦνται οἱ μὲν ζημιούμενοι, οἱ δὲ ὑστερούμενοι, οἱ δὲ ἀσθενεῖαις ποικίλαις περιπίπτοντες, ἄλλοι ἐν ἀκαταστασίαις, ἕτεροι ὑβριζόμενοι ὑπὸ τῶν ἐλαττόνων, καὶ ἑτέροις ποικίλαις πράξεσι. Πολλοὶ γὰρ ἀκαταστάτους ἐν ταῖς βουλαῖς αὐτῶν ἐπιβάλλονται. εἰς πολλὰ πράγματα, καὶ οὐδὲν αὐτοῖς ὄλωσ ὑποβαίνει, καὶ δυσχεραίνουσιν, καὶ οὐ γινώσκουσιν, ὅτι διὰ τὰ πονηρὰ, ἃ ἔπραξαν, οὐκ εὐδοοῦνται· καὶ λοιπὸν αἰ[τιῶνται] τὸν κύριον, καὶ οὐκ ἀνέχονται τὰς λοιπὰς ἡμέρας αὐτῶν ἐπιστρέψαντες δουλεῦσαι τῷ Θεῷ ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ. Ἄν δὲ μετανοήσῃσι καὶ ἀνανήψῃσι, τότε συνιῶσι, ὅτι διὰ τὰ ἔργα αὐτῶν τὰ πονηρὰ οὐκ εὐδοοῦντο· καὶ οὕτως δοξάζουσι τὸν κύριον, ὅτι δίκαιος κριτὴς ἐστίν, καὶ δικαίως ἔπαθον, καὶ ἐπαιδεύθησαν κατὰ τὰς πράξεις αὐτῶν.

6) in vita sua cotidie transponit Vat.

7) detrimentis — inopia — diversis egrimoniis Vat., et sub finem multisque aliis exercitiis incommodis.

8) ne quicquam pervenit eis.

9) succurrit his que (erat qui) Vat.

10) omne non leg. in Vat., ubi mox in fide domini. et reliquos dies serviunt.

11) tunc ascendunt in praecordia Vat., dein gesserunt p. exercuerunt, quod man. recens margini adscripsit.

12) meritoque se omnia esse passos

patiuntur. Alii enim detrimentis puniuntur, alii inopia, alii diversis aegrimoniis, quidam inconstantia. Alii iniurias ab indignis patientes, multis incommodis fatigati, inconstantes effecti plurima consiliantur, et nihil ad effectum perducunt. Et ducunt se in actibus suis nihil proficientes;¹ nec succurrit illis, quae nequiter fecerunt. Adhuc et Dominum Deum causantur, cum fuerint passi omnem vexationem et incommodum. Tunc tradentur mihi ad bonam admonitionem, et firmantur in fide Domini. Et reliquos dies vitae suae serviunt Domino mente pura, cum coeperint delictorum agere poenitentiam. Tunc ascendunt² in praecordiis eorum opera sua, in quibus nequiter gesserunt, et tunc Deo dant honorem dicentes, iustum eum iudicem esse, meritoque se omnia passos secundum sua unumquemque³ facta. In reliquo vero serviunt Domino mente pura, et successum habent in negotiis suis omnibus, accipientes a Domino quaecunque petierint. Et tunc Deo gratias agent, quod sic mihi traditi sunt, nec iam quicquam crudele patiuntur.

(*) IV. Dico ei: etiam nunc, domine, hoc mihi demonstra. Et dixit mihi: quid inquiris adhuc? Et ego dixi: domine, dic mihi, si¹ per idem tempus crucientur, qui desciscunt a metu Dei, per quantum abusi fuerint dulcedinem ac voluptatem² seculi. Ait mihi: per idem tempus cruciantur. Et dixi: multum exiguum, domine, cruciantur, cum oporteat eos, qui sic percipiunt voluptates et Dominum obliviscuntur, septies tantum pati poenae. Et dixit mihi: fatuus es, nec intelligis vires huius poenae. Et ego dixi: domine, si intelligerem, non interrogarem te, ut monstrares mihi. Audi, inquit, quae ita sunt. Una dulcedinis hora suo spatio terminatur; poenae vero una hora triginta dierum vim possidet. Quicumque igitur uno die abusus fuerit dulcedinem ac voluptatem, unius diei horae sunt duodecim. Erat³ ergo eius cruciatus anni spatium. Itaque quot dies perceperit quis voluptatem, totidem annis cruciatur. Vides ergo, exiguum esse tempus dulcedinis ac voluptatis, poenae vero ac tormentorum amplum.

*"Ακουε οὖν ἀμφοτέρων τὴν δύναμιν, τῆς τροφῆς καὶ τοῦ βασάνου. Τῆς τροφῆς καὶ τῆς ἀπάτης ὁ χρόνος ὧρα ἐστὶ μίαν· τῆς δὲ βασάνου ὧραι τριάκοντα ἡμερῶν δύναμιν ἔχουσαι. Ἐὰν οὖν μίαν ἡμέραν τις τροφήσῃ καὶ ἀπατηθῆ, μίαν δὲ ἡμέραν βασανισθῆ, ἐνιαυτοῦ ὀλοκλήρου ἰσχύν ἔχει ἢ ἡμέρα ἐκείνη τῆς βασάνου. Ὅσας οὖν ἡμέρας τροφήσῃ τις, τοσούτους ἐνιαυτοὺς βασανισθήσεται. Βλέπεις οὖν, ὅτι τῆς τροφῆς καὶ ἀπάτης ὁ χρόνος οὐδὲν ἐστίν, τῆς δὲ τιμωρίας καὶ βασάνου πολὺς.

secundum facta sua scilicet quisque eorum Vat., cuius lectionis sensus in Codice Pal. clarius expressus legitur.

Cap. IV. 1) ei Vat.

2) Quid inquit requiris Vat.

3) dixi ei. Si per idem tempus cruciantur quo descendunt a metu quantum usi fuerint dulcedine ac voluptatibus Vat. ad cuius oram man. sec. quo discedunt a vicis.

4) inquam Vat.

5) enim Vat., in fine penas.

6) voluptatis Vat.

7) Dulcedinis om. Vat. Cf. Doctr. ad Antioch. l. c.

8) pena Vat.

9) fallacem om. Vat., ubi unoquoque p. unoque, tum cruciatus absque ille. Locus laudatur ab Origene hom. VIII. in Num. T. X. p. 71. ed. Lommatzsch.

10) tempus esse Vat., voc. mundanae omisso.

Cap. III. 1) percere Pal.

2) ascendit Pal.

3) unusquisque Pal.

Cap. IV. 1) sic Pal.

2) Ita Pal. nonnunquam.

3) Potius erit legendum.

(A) V. Dixi ei: ,domine, quoniam non intelligo omnino¹ tempora haec dulcedinis, voluptatis ac poenae, lucidius mihi de his expone. Respondit mihi dicens: ,insipientia tua tibi perseveranter inhaeret.² Nonne vis potius mentem tuam purificare, et Deo servire? Vide, ne forte tempore exacto tu insipiens reperiaris.³ Audi nunc, quemadmodum vis, quo facilius intelligas. * Qui uno die commiserit se deliciis ac⁴ voluptatibus, et fecerit quicquid appetit animus eius, plurima repletur stultitia, nec intelligit quid admittat; ac die postero obliviscitur quid fecerit pridie; dulcedo enim et voluptas mundana⁵ nullam memoriam habent propter stultitiam, quae insita est illis. Cum vero uno die accesserit homini⁶ cruciatus ac poena, toto anno torquetur; magnam enim memoriam possidet poena. Toto igitur anno dolens meminit, et tunc recordatur dulcedinis illius vanae ac voluptatis, et sentit propterea se poenas pati.⁷ Quicumque igitur se dulcedini et voluptati tali tradiderint,⁸ sic puniuntur; quoniam vitam habentes ipsi se reddunt obnoxios morti.⁹ † Dixi ei: ,quae sunt, domine, voluptates noxiae?¹⁰ ,Omni, inquit, homini voluptas est, quodcumque libenter facit. Etenim iracundus, satisfaciens moribus suis, percipit voluptatem suam; et adulter et ebriosus et destructor¹⁰ et mendax et cupidus et fraudator et quicumque iis simile aliquid admittit, morbo suo parens, percipit ex ea re voluptatem. Haec omnes dulcedines ac voluptates noxiae¹¹ sunt servis Dei. Propter has itaque cruciantur, et patiuntur poenas. Sunt etiam voluptates salutem¹² hominibus afferentes. Multi enim,¹³ opera bonitatis facientes, percipiunt voluptatem, dulcedine sua tracti. Haec ergo voluptas utilis est servis Dei,¹⁴ et vitam parat huiusmodi hominibus. Illae vero noxiae,¹⁵ quae supra dictae sunt, tormenta et poenas pariunt. Quicumque vero permanserint¹⁶ in illis, nec admissorum suorum egerint poenitentiam, mortem sibi acquirent.

SIMILITUDO VII.¹

Poenitentibus faciendos esse poenitentiae dignos fructus.

(A) Post dies paucos video illum in eo campo,² in quo pastores illos ante videram, et ait mihi: ,quid inquiris?³ ,Veni, inquam, ,rogare

* Ὁ τρυφῶν καὶ ἀπατώμενος, καὶ πράσων ἂ βούλεται, πολλὴν ἀφροσύνην ἐνδέδεται· ἀντὶ γὰρ τῆς τρυφῆς καὶ ἀπάτης ἐκάστης ἡμέρας ἀποτίσει βῆσανον μεγάλην, ἐνιαυτὸν τῇ ἡμέρᾳ.

† Καὶ λέγω τῷ ἀγγέλῳ· ποῖαι τρυφαὶ εἰσι βλαβεραὶ; Ἄγει μοι. Πᾶσα πρᾶξις σαρκικὴ τρυφή ἐστίν. Νῦν ἡδέως ποιεῖ αὐτήν. [Ὁ γὰρ] ἄγγελος τῷ εὐαγγελιστῇ πᾶθε τὸ ἱκανὸν ποιῶν τρυφᾶ ὁμοίως καὶ ὁ μοι-

Cap. V. 1) Ita Pal. Vat. et Fab. St. p. omnia Cot. Subinde in Vat. tempora haec dulcedinis ac voluptatis pene.

2) stultitia tua perseveranter tibi heret Vat.

3) ne quando tempore exacto tu stultus reperiaris Vat.

4) Textui reddidi voc. deliciis ac a Gallandio et Hofelio in quarta quoque

editione praetermissa. Subinde et facit quicquid desiderat animus eius plurima stultitia repletus est nec intelligit quid admittit Vat.

5) mundana om. Vat., in fine illi p. illis. Graeca ex Doctr. ad Antioch. l. c. desumpta neque versioni vulg., neque illi omnino convenient, quam evangelica Pal.

6) hominis Vat., deinde torqueretur.

(a) V. Et dixi ei: domine, quoniam non intelligo omnino tempora haec dulcedinis ac voluptatis et poenae, lucidius de his mihi expone. Ait mihi: stultitia tua tibi perseveranter haeret, nec vis mente tua purificari¹ et servire Deo. Vide, ne aliquando tempore peracto stultus reperiaris. Audi ergo nunc, sicut vis, quo² facilius intelligas. Qui uno die commisit se delitiis ac voluptatibus et facit, quicquid desiderat anima eius, maxima est stultitia repletus, nec intelligit quid admittat. Et sic postea obliviscitur quid egit pridie. Dulcedo et voluptas memoriam non habent propter stultitiam, quae inest illis. Cum vero uno die accesserit homini cruciatus atque poena, toto torquetur anno; magnam enim memoriam possidet poena. Toto anno dolens meminit tunc et recordatur dulcedinis illius ac voluptatis, et sentit propterea se pati poenas. Quicumque ergo se dulcedini voluptatibusque tradiderint, sic puniuntur, quoniam talem vitam habentes morti se obnoxios fecerunt. Et dixi ei: quae sunt, domine, voluptates nocivae huiusmodi? Et dixit mihi: omnis actus deliciarum, [et] quodcumque delitiosus homo libenter facit. Nam iracundus in sua opera luxuriatur, et adulter et ebrius et infamator et mendax et cupidus et fraudator, et quicumque his similia facit, morbo suo satisfacit. Luxuriatur ergo et iste in actu suo. Haec omnes dulcedines³ ac voluptates nocivae sunt Dei servis. Propter has autem cruciantur, et patiuntur poenas. Sunt autem et voluptates salvantes homines; multi enim opera bonitatis facientes delectantur, propria voluntate ducti. Haec ergo delectatio utilis est Dei servis, et vitam parat huiusmodi hominibus. Illae vero delectationes nocivae prius relatae tormenta pariunt; et qui permanserint in illis, nec admissorum gesserint poenitentiam, mortem sibi adquirent.

SIMILITUDO SEPTIMA.

(a) Post paucos dies, cum in eodem campo me vidisset, in quo pastores illos prius videram, ait mihi: quid hic quaeris? Et ego respondi: *χρὸς, καὶ ὁ μέθυσος, καὶ ὁ κατάλαλος, καὶ ὁ ψεύστης, καὶ ὁ πλεονέκτης, καὶ ὁ ἀποστειρητής, καὶ ὅσα τοιαῦτα· τρυφᾶσι γὰρ ἐν τῇ αὐτῶν πράξει. Αὐταὶ δὲ αἱ πράξεις βλαβεραὶ εἰσι τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ. Εἰσὶ δὲ καὶ τρυφαὶ σώζουσαι τοὺς ἀνθρώπους. Πολλοὶ γὰρ ἀγαθὰ ἐργαζόμενοι τρυφᾶσιν· αὕτη οὖν ἡ τρυφή τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ περιποιεῖται ζωὴν, αἱ δὲ προειρημέναι τρυφαὶ βίασανον.*

Magnam memoriam p. torquetur; magnam enim memoriam.

7) meminit. Tunc recordatur et dulcedinis illius ac voluptatis et sentit propterea se pati poenas Vat.

8) tradiderunt absque tali Vat.

9) nocue Vat. Graece l. c.

10) adulter et ebrius et fraudator Vat., mox quicumque his simile admittit aliquid.

11) nocue Vat.

12) saltem Vat., salutem man. sec. ad oram; in fine ferentes.

13) Multa p. Multi enim Vat.

14) dei servis transponit Vat., paulo post eiusmodi p. huiusmodi.

15) nocue Vat., deinde relicta p. diclae. Lege saltem relatae, ut habet Pal.

16) permanserit Vat.

Sim. VII. 1) Desideratur in Cod. Vat. huius Similitudinis titulus, cui tamen adscribendo spatium relictum est vacuum. P litera minio est depicta.

2) in campo illo Vat., in fine inquis p. inquis. Cfr. Sim. 6, 1.

Cap. V. 1) purificare Pal.

2) quod Pal.

3) haec omnes dulcedinis Pal.

te, domine, ut pastorem illum praepositum poenae iubeas de mea domo³ exire, quia vehementer me affligit.⁴ Et respondens, ‚necesse est,‘ inquit, ‚patiaris incommoda et vexationes; sic enim praecepit de te ille nuntius bonus, quia temptare te vult.‘⁵ ‚Quod,‘⁶ inquam, ‚domine, tam grave peccatum admisi, ut huic nuntio traderer? ‚Adverte,‘⁷ inquit. ‚Complura⁷ quidem habes peccata, sed non tam multa, ut huic nuntio debeas tradi; sed multa delicta et scelera domus tua commisit, ideoque factis eorum ille bonus nuntius exacerbatus iussit te aliquantum temporis vexationem experiri, ut et illi admissorum suorum agant poenitentiam, et abluant se ab omni cupiditate huius seculi. Cum itaque⁸ egerint poenitentiam et purificati fuerint, tunc discedet a te nuntius ille, qui praepositus est poenae.‘ Dico ei: ‚domine, si ita illi se⁹ gesserunt, ut exasperarint nuntium bonum, ego quid feci?‘ Respondens, ‚aliter,‘¹⁰ inquit, ‚non possunt illi vexationem pati, nisi tu, qui caput es totius domus, labores. Quicquid enim tu passus¹¹ fueris, necesse est ut et illi sentiant; quamdiu vero tu bene stabilitus fueris, illi nullam vexationem possunt experiri.‘ Et dixi: ‚sed ecce iam nunc, domine, agunt¹² poenitentiam ex totis praecordiis suis.‘ ‚Et ego scio,‘ inquit, ‚ex¹³ totis praecordiis eos agere poenitentiam. Nunquid ergo,‘ ait, ‚protinus putas aboleri delicta eorum, qui agunt poenitentiam? Non proinde continuo; sed oportet eum, qui agit poenitentiam, affligere¹⁴ animam suam, et humilem animo se praestare in omni negotio, et vexationes multas variasque perferre; cumque perpessus fuerit omnia, quae illi instituta fuerint, tunc forsitan, qui eum creavit et qui formavit universa, commovebitur erga eum clementia sua, et aliquod remedium dabit; idque ita, si viderit eius, qui poenitentiam agit, cor purum esse ab omni opere nequissimo. Tibi autem et domui tuae vexari nunc expedit, et multam vexationem pati necesse est, sicut praecepit¹⁵ nuntius Domini, qui te mihi tradidit. Quin potius gratias agas Domino, quod praescius futuri dignum te habuit, cui praediceret tribulationem instare valentibus eam sustinere.‘¹⁶ Dico ei: ‚et tu, domine, mecum esto, et facile omnem vexationem sustinebo.‘ ‚Ego,‘ inquit, ‚ero tecum, sed et rogabo nuntium illum, qui praepositus est poenae,‘¹⁷ ut levius te affligat; sed et exiguo tempore patieris adversa, iterumque tuo loco restitueris, tantummodo in humilitate animi persevera. Pare Domino mente pura, domusque tua ac nati;‘¹⁸ et in mandatis eius ambula,

3) *prepositum pena iubeas de domo mea* Vat.

4) *inquit eos incommoda et vexationes pati. Sic enim praecepit de te illi nuntius honestus quia temptare vult.*

5) *Quid* Vat.

6) *Audi* Vat.

7) *Cum plura p. Complura* Vat., qui membro *sed non tam multa, ut huic nuntio debeas tradi* omisso perguit *sed multa delicta domus tua et scelera commisit. Ideoque ex factis eorum ille honestus nuntius exacerbatus iussit te aliquantum.* Vocc.

domus tua filios Hermae non absque ipsius uxore (Galliciolli: la tua familia) significant. Vid. Vis. 1, 3. et Vis. 2, 2.

8) *igitur* Vat.

9) *se deest* in Vat., ubi mox *ut exasperent nuntium honestum.*

10) *Alter* Vat.

11) *passurus* Vat., qui om. *et ante illi.*

12) *agant* Vat., qui c. Pal. et Fab. St. praebuit *ex*, quod *ante totis* deest ap. Cot.

13) *ex* addidi c. Fab. St. Pal. Vat., in quo quidem deest sq. *eos.*

14) *cruciare* Pal., *cruciari* Vat., qui

veni, domine, rogare, ut pastorem praepositum poenae iubeas de domo mea exire, quia vehementer me affligit. Et dixit mihi: necesse est, ut patiaris incommoda et vexationes; hoc enim praecepit de te nuntius ille honestus, quia temptare te vult. Et ego dixi: quod¹ enim, domine, tam grande delictum admisi, ut huic nuntio traderer? Et ait mihi: complura quidem peccata habes, sed non tamen multa, ut huic nuntio debeas tradi. Sed domus tua copiosa delicta et scelera commisit; idcirco nuntius ille honestus exacerbat² est, et iussit te aliquod temporis vexationem experiri, ut et illi admissorum agant poenitentiam, et abluant se ab omni cupiditate seculi huius. Cum igitur egerint poenitentiam, purificatique fuerint, discedet³ a te nuntius poenae. Et ego dixi: domine, si illi gesserunt, ut exacerbarent nuntium illum honestum, quid ego feci? Ait mihi: aliter illi non possunt sentire vexationem, nisi tu, qui caput es totius domus, labores; quicquid enim tu passus fueris, et illi sentiant necesse est. Etenim quandiu⁴ tu commode habueris, nulla illi vexatione patientur. Sed iam, inquam, domine, egerunt poenitentiam ex totis praecordiis suis. Et ait mihi: scio quidem, quoniam poenitentiam egerunt ex totis praecordiis suis, sed non, ut tu putas, protinus debere¹ delicta eorum, qui agunt poenitentiam, aboleri. Oportet enim eum, qui agit poenitentiam, cruciari animam suam, et in omni negotio humilem se gerere, et vexationes multas variasque perferre. Cumque perpessus fuerit omnia, fortasse qui creavit et confirmavit omnia, movebitur in eum clementia sua, et aliquod salutis remedium dabit ei, si tamen viderit eius, qui poenitentiam agit, praecordia esse pura ab omni opere nequitiae. Tibi autem domique tuae nunc vexari expedit. Quid multa tibi dico? Vexationem ut patiaris necesse est, sicut praecepit nuntius Domini, qui te mihi tradidit. Et hoc gratias age Domino, quod te dignum habuit, cui hoc istud praediceret, ut validius id sustineres praescius futuri. Dico ei: domine, tu mecum esto, et facile omnem vexationem sustinebo. Et dixit mihi: et ego ero tecum, et illum nuntium praepositum poenae rogabo, ut te levius affligat. Exiguo tamen tempore patieris adversa, et sic in locum tuum restitueris. Submissus tantum persevera in humilitate animi, et pete [a] Domino mente pura domusque tua et nati tui, et

deinde agere p. praestare, in altero membro pergens *Cumque perpessus fuerit omnia que instituerint. Et tunc forsitan qui creavit et confirmavit universa commovebit eum clementia sua et aliquod remedium dabit atque ita.* De Hermae doctrina Hef. refert ad Semlerum in Baumgarten, theol. Streit. l. c. p. 14. not. 16 et 19.

15) Tibi autem et domui tuae nunc vexari expedit (sic) quod nullam vexationem patiaris. Necesse est sicut praecepit Vat.

16) In Vat. haec legimus: quin potius agis gratias deo quod dignum te habuit cui praediceret incommodum tibi instare volentibus id sustinere praescius futuri.

17) pene amanuensis margini adscri-

psit in Vat., ubi mox patieris adversa. Itemque volo cum restitueris tantummodo cum humilitate. Io. Morinus in Commentario historico de disciplina in administratione poenitentiae XIII primis seculis in ecclesia observata, poenitentiam inter primaevos Christianos non diuturnam fuisse hinc argumentatur.

18) Voc. ac nati omissis pergit Vat. et in mandatis meis ambula que praecepi tibi.

Sim. VII. 1) quid Pal.

2) discedit Pal.

3) Ita emendavi textum Codicis Pal. et illi sentiant. Necesse est enim iamdm.

4) Scripserim debent.

quae praecepit tibi; et poenitentia tua poterit esse firma atque pura. Et si haec custodieris cum domo tua, incommoda a te recedant; sed et ab omnibus, quicumque in his mandatis¹⁹ ambulaverint, omnis vexatio recedet.⁴

SIMILITUDO VIII.¹

Electorum et poenitentium peccatorum multa sunt genera; omnes autem pro poenitentiae et bonorum operum suorum modo habebunt mercedem.

(A) I. Ostendit mihi salicem tegentem² campos ac montes, sub cuius umbram venerunt omnes, qui vocati erant in nomine Domini. Et iuxta salicem illam³ stabat nuntius Domini valde praeclarus et sublimis; et secabat cum falce magna⁴ ab illa salice ramos, et populo illi, qui erat sub umbra salicis illius, exiguas et quasi cubitales virgas porrigebat. Postquam autem accepissent universi, deposuit falcem, et arbor illa integra permansit, sicut antea videram eam; quam ego rem mirabar,⁵ atque intra me disputabam. Ait ad me pastor ille: desine mirari, quod arbor illa tot⁶ ramis praecisis permanserit integra; sed expecta. Nunc demonstrabitur tibi, quid significet angelus⁷ ille, qui populo porrexit virgas.⁴ Et rursus eas ab his reposebat;⁸ et quo quisque eas perceperat ordine, eodem etiam vocabatur ad illum, virgasque reddebat; quas cum acciperet ille, considerabat. A quibusdam enim⁹ accipiebat aridas et putridas, velut a linea tactas; et hi¹⁰ iubebat eos, qui huiusmodi virgas tradiderant, seorsum et seorsum statui. Alii porrigebant aridas quidem, sed non¹¹ tactas a linea; et hos seorsum statui iubebat. Alii porrigebant semiaridas virgas; et hi¹² quoque seorsum statuebantur. Quidam autem dabant virgas suas semiaridas et scissuras habentes; et hi¹³ seorsum statuebantur. Alii porrigebant virgas suas virides scissuras habentes, et hi segregabantur.¹⁴ Alii virgas suas afferebant, quarum dimidia pars arida erat, dimidia vero viridis; et hi¹⁵ seorsum statuebantur. Alii virgas suas afferebant, quarum duae partes virides¹⁶ erant, tertia vero arida; et hi seorsum statuebantur. Alii virgas suas afferebant, quarum duae partes erant aridae, tertia vero viridis; et hi¹⁷ seorsum statuebantur. Quidam porrigebant¹⁸ virgas suas paululum aridas, exiguissimum enim aridam erat in virgis eorum, id est, ipsum cacumen, scissuras vero habebant; et hi seorsum statuebantur. Aliorum autem in virgis exiguum erat viride,

19) *meis* addit Vat., ubi in fine leg. *recedit*.

Sim. VIII. 1) *Similitudo VIII* in Vat.

2) *tangentem* Vat., ubi *umbra p. umbram*. Salix haec magna Evangelium populis terrarum orbis annunciatum figurat.

3) *iuxta illam salicem* Vat.

4) *Deest magna* in Vat., subinde *de ea p. ab illa*, tum repetitur qui primo tamen loco expunctum, mox *salicis eius exiguas ac veluti cubitales*. Nuntius autem ille magnificus et bonus Michael est infra c. 3. Similiter Palmae populo porriguntur in Libro IV Esdr. 2, 45. Distributio virgarum singillatim facta ad Evangelium singulis annunciatum respicit.

5) *sicut ante videram*. Quo nomine (subnotatum) *mirabar* Vat., cuius orae man. sec. adscripsit *mazime p. nomine*.

6) *tot* Oxon. Pal., *tota* Fab. St. et Cot., item Vat.

7) *nuntius* Vat., idem *porrexerat p. porrexit*.

8) Ita Lamb. Pal. Vat., *reposit* Cot., qui ante *ab illis*; copula et subinde *exclusa quo quisque ista que acceperat* Vat., mox *virgamque p. virgasque*. Ex eodem et Fab. St. *dedi acciperet p. Cot. acceperat*.

9) *enim om.* Vat.

in mandatis, quae praecipui tibi, ambula, et age poenitentiam tuam puram ac firmam, et omne incommodum a te recedet; et ab universis, quicumque in his mandatis meis ambulaverint,⁵ omnis vexatio recedet.

SIMILITUDO OCTAVA.

(B) Ostendit mihi arborem salicem tegentem campos ac montes, sub cuius umbram¹ venerunt omnes vocati in nomine Domini. Et ecce nuntius honestus valdeque sublimis caedebat falce magna de eadem salice ramos, populi que illi, qui sub umbram eius venerant, exiguas virgulas velut cubitales accipiebant. Cum omnes virgas accepissent, deposuit falcem, et ipse arbor integra permansit, sicut eam ante videram. Quod ipsum admirari in² animo meo videbar. Tunc ait mihi pastor: desine mirari, quod arbor haec tot ramis decisis integra permanserit. Expecta igitur, et cum universa videris, tunc demonstrabitur tibi, quid significet. Nuntius autem ille, qui populo porrexerat virgas, rursus eas ab eis repetebat. Quo quisque loco acceperat, eodem vocabatur, virgamque reddebat. Quasunque autem virgas accipiebat, considerabat eas. A quibusdam enim accipiebat aridas, et veluti a tineis putridas, et iubeat illos separari. A quibusdam emancipiebat aridas quidem, sed non vexatas a tineis; hos quoque seorsum statui iubeat. Et alii porrigebant pseudoaridas, et ipsi separatim ponebantur; alii etiam semiaridas scissuras habentes, et ipsi seorsum statuebantur. Alii porrigebant virgas suas virides scissuras habentes, et hi segregabantur. Quidam vero porrigebant virgas suas, quarum duae partes virides erant et tertia arida; hi quoque deponerentur. Alii porrigebant virgas suas paulo minus totas virides, exiguum autem in summum aridas; et isti separabantur. Alii autem adtulerunt virgas suas, sicut acceperunt ab angelo. Et hoc maxima pars

10) et deest in Vat. In c. 6. dicuntur esse transugae et ecclesiae proditores, qui inter reliqua sua delicta nefandis verbis Dominum insectati, nomen eius negaverunt, quod super eos erat invocatum.⁴

11) non om. Vat. Intellige prioribus similes (c. 6.): ficti enim erant, et doctrinas pravas intulerunt, et perverterunt servos Dei.⁴

12) hii Vat. „Hi dubii sunt (c. 7.); nec enim vivi sunt, nec mortui.“

13) hii Vat. „Dubii sunt et maledici“ secundum c. 7.

14) Vhb. Alii porrigebant — segregabantur inserui ex Codice Pal. Recte iam Wakius h. l. vulgatae recensionis similia excidisse coniecit, quia ii, qui virgas adferrebat, virides quidem, sed scissuras habentes infra c. 5 et 7 memorentur. Hi fideles semper fuerunt et boni, sed habentes inter se quamdam invidiam et zelum de principatu et dignitate (c. 7.).

15) hii Vat. „Hi sunt negotiationibus involuti, neque appliciti sanctis“ secundum c. 8.

16) viride Vat., deinde des. et hi. Intellige eos ex c. 8., qui, compluribus modis depravati negaverunt Dominum.⁴

17) hii Vat. Ii notantur, qui (c. 9.) fideles quidem remanebant, sed divitiis nimium gaudentes ac superbia inflati adamabant ethnicorum consortium.

18) porrigebat Vat., dein paulominus p. paululum. Cum Vat. Cot. revocavi ipsum cacumen p. aliorum ipsarum cacumen. Mox et hii p. et hi Vat. Ex c. 10. ii, qui parumper deliquerunt propter inanes voluptates et minutae cogitationes, quas intra se habuerunt.

5) ambulaverit Pal.

Sim. VIII. 1) umbra Pal.

2) admirans ac p. admirari in Pal.

reliquum vero aridum; et hi seorsum¹⁹ statuebantur. Alii veniebant afferentes virgas suas sicut acceperant virides, maximaque pars populi huiusmodi virgas porrigebat, et magnum ex his²⁰ nuntius ille gaudium cepit; et hi seorsum statuebantur. Alii afferebant virgas suas virides, et pampinos habentes; et hi²¹ seorsum statuebantur. Et hos quoque nuntius ille magna cum hilaritate excipiebat.²² Alii afferebant virgas suas virides, ex quibus excreverant pampini earum, qui pampini quosdam fructus afferebant.²³ Qui huiusmodi virgas porrigebant, valde hilares erant vultu; sed et nuntius ipse quidem ex eis magnam laetitiam percipiebat; nec minus pastor ille cum eo ex eadem causa hilaritatem capiebat.

(A) II. Tunc nuntius Domini coronas iussit afferri. Allatae sunt autem¹ coronae velut ex palmis factae, et coronavit eos viros nuntius, in quorum virgis pampinos invenerat et fructum; et iussit eos ire in turrim. Sed et illos viros misit in turrim, in quorum virgis² sine fructu invenerat pampinos, dato eis sigillo. Nam vestem eandem habebant, id est, candidam sicut nivem; cum qua³ iubebat ipsos ire in turrim. Nec minus et eos, qui reddiderant virgas suas sicuti acceperant⁴ virides, data eis veste candida; et sic eos dimisit ire in turrim. His consummatis ait ad pastorem illum: ,ego vado; tu vero dimitte hos intra muros, in eo loco, quo⁵ quisque meruit habitare, consideratis prius virgis eorum diligenter; tamen, ne quis te fallat, considera. Sed et si quis te praeterierit, inquit, ego eos super aram⁶ probabo.⁴ His ad pastorem dictis recessit. Postquam ille discesserat, ait mihi pastor: ,accipiamus ab omnibus virgas, et plantemus illas, si possint revirescere.⁶ Dico ei: ,domine, istae, quae sunt aridae virgae, quo modo possunt revirescere⁶? Ait mihi: ,arbor ista salix est, et⁹ semper amat vitam. Si plantatae ergo fuerint hae virgae, exiguumque humoris acceperint, plurimae ex eis revirescent¹⁰. Temptabo enim, et suffundam eis aquam; et si qua¹¹ earum potuerit vivere, gratulabor ei; quodsi non, certe non videbor ego negligens fuisse.⁴ Iussit deinde me¹² vocare eos. Et sicut steterunt quisque eorum, venerunt ordine suo, virgasque suas tradiderunt¹³; quas acceptas ille singulas plantavit ordinibus suis. Et postquam plantasset omnes, aquam multam supereffudit¹⁴ illis, ita ut tegerentur ab aqua, neque ab ea exstarent. Deinde, cum irrigasset illas, ait mihi: ,eamus, et post¹⁵ paucos dies revertamur, et visitemus eas. Qui creavit enim hanc arborem, vivere vult omnes eos, qui ex ea acceperunt¹⁶ virgas. Ego

19) *hii p. hi seorsum* Vat. In c. 10. ii, qui crediderunt quidem Deo, in sceleribus vero conversati sunt.

20) *huiusmodi virg. porrigebant. Magnum ex his* Vat., mox *hii p. hi.* li intelliguntur, qui (c. 3.) modesti sunt atque iusti, et qui valde pura mente vixerunt, et custodierunt mandata Dei.

21) *hii* Vat. li sunt, qui (c. 3.) vexationem sustinuerunt propter legem, non obierunt autem mortem; sed nec abnegaverunt sanctam legem.

22) *magna hilaritate capiebat* Vat.

23) *afferebant quodammodum quandam*

fructum p. quosdam fructus adferrebat Vat., qui pergit *virorum eorum.* Qui huiusmodi, mox transponit ipse nuntius, tum *ex ipsis p. ex eis.*

Cap. II. 1) enim absque coronae Vat., dein *viros quorum in virgis pampinorum invenerat fructum.* In turrim coronati mandantur, qui cum diabolo luctati legi satisfecerunt, ut apparet ex c. 3.

2) *quorum in virgis absque sine fructu* Vat., ubi deest *eis.*

3) *quibus* Vat., sine seq. *ipsos.*

4) *sicut et acceperat* Vat., ubi sub finem om. *ire.*

populi fecit; ex quibus magnum gaudium ille nuntius accepit, et ipsos separatim statuit. Alii quoque adtulerunt virgas virides pampinos habentes; et hi separatim positi sunt, et in his ille angelus gaudebat. Alii etiam adferebant virgas suas virides pampinosque habentes quique pampini fructum quandam ferebant. Ipsi enim valde hilares erant, et nuntius ipse magnam laetitiam de ipsis habebat; ipse quoque pastor ex illis hilaris erat.

(B) II. Tunc nuntius Domini coronas iussit [adferri.] Quae cum allatae essent velut ex palmis factae; coronavit eos, quorum virgas virides pampinos et fructus habebant, et eos in turrim iussit ire. Sed [et] eos ibi iussit ire, quorum virgas pampinos sine fructu habentes invenerat, dato eis sigillo. Nam vestem candidam omnes habebant sicut nix hi, quos in turrim¹ mittebat. Eos quoque in eandem turrim² misit, qui tales virgas reddebant quales acceperant, datis eis sigillis et vestem candidam. His consummatis ait ad illum pastorem: ego eo; tu cura istos dimittere in murum, in quo quisque meruit haberi,³ consideratis diligenter prius virgis eorum; sed vide, ne quis te fallat. Si quis⁴ tamen te praeterierit, ego illos supra altare probabo. His pastori⁵ dictis iit. Et cum recessisset angelus, ait mihi ille pastor: accipiamus ab omnibus virgas et plantemus illas, si⁶ forte aliquae ex ipsis poterunt revivescere. Et ait mihi: arbor haec salix est, et genus eius semper amat vitam. Et si plantatae fuerint haec⁷ virgae, et vel minimum humorem acceperint, plurimae ex illis revivescent. Deinde temptabo et suffundam eis aquam; et si qua earum⁸ vivere poterit, gratulabor illi; quodsi non vixerit, non ego videbor negligens. Deinde iussit me ille pastor eos vocare, sicut quisque eorum steterant. Et cum venissent per ordinem,⁹ et virgas suas eidem pastori tradidissent, ille a singulis acceptas virgas plantavit propriis ordinibus; et cum omnes plantasset, aquam copiosam suffudit illis sic, ut tegerentur ab aqua, neque extarent. Quod cum fecisset, ait mihi: eamus, et post paucos dies revertamur ut eas visitemus, quia qui creavit hanc arborem, omnes illos, qui ex ea ramos acceperunt, vivere vult.

5) in quo p. in eo loco, quo Vat., idem considerans p. consideratis, mox vocc. diligenter; tamen omissis. Nuntio tradentur ad agendam poenitentiam, ut colligitur ex c. 3.

6) Supra altare Pal. Cfr. Ep. Barnabae c. 1. accedere ad aram illius. Turris simul ecclesiam effigiat.

7) et plantemus eas si possunt reviviscere Vat.

8) reviviscere Vat.

9) et des. in Vat. Hilarius Pictaviensis ad Psalm. 136.: Lignorum salicem natura ea est, ut arefacta licet, si modo aquis adluantur, virescant: deinde excissae atque in humido fixae, radicibus se ipsae demergant. Cfr. Hieronym. ad eundem locum. Cot.

10) exiguumque humorem acceperunt plurimae ex his revivescent Vat.

11) si quam p. et si qua Vat., deinde Quid si certe ego non videbor p. quodsi non, certe non videbor ego.

12) me deinde transp. Vat.

13) virgasque tradiderunt suas Vat.

14) effudit Vat.

15) Ita man. sec. ad oram Vat., in textu primo subnotatum.

16) vult eos omnes qui ex ea acceperant Vat.

Cap. II. 1) turri Pal.

2) eadem turri Pal.

3) in muro in quo quis meruit habere Pal.

4) quid Pal.

5) pastoris Pal.

6) et Pal.

7) haec Pal.

8) eorum Pal.

9) ordine Pal.

autem spero, cum sint aqua superinfusae hae virgae,¹⁷ plurimas victuras humore capto.⁶

(A) III. Dico ei: ,arbor haec, domine, demonstra mihi, quid sit; valde enim moveor, quod tot ramis recisis¹ integra videatur esse; nec omnino quicquam de ea minus videtur esse, quo maxime stupeo.⁶ ,Audi,⁶ inquit: ,arbor haec magna,² quae campos legit ac montes totamque terram, lex est Dei in totum orbem terrarum data. Hac autem lege Filius Dei praedicatus est in omnibus finibus orbis terrae. Populi vero stantes sub umbra³ sunt, qui audierunt praedicationes eius, et crediderunt. Nuntius autem ille magnificus et bonus⁴ Michael est, qui populi huius habet potestatem, et gubernat eos. Hic enim⁵ in corde eorum, qui crediderunt, inserit legem. Visitat igitur eos, quibus dedit legem,⁵ si eam custodierunt. Videt autem uniuscuiusque virgam, et ex eis multas labefactas. Illae enim virgae Domini lex sunt.⁷ Cognoscit autem⁸ deinde omnes eos, qui non servaverunt legem, sciens sedem uniuscuiusque eorum.⁶ Dico ei: ,quare, inquam, domine, alios dimisit in turrim, alios tibi heic⁹ reliquit?⁶ ,Hi,¹⁰ inquit, ,quicumque supergressi sunt legem, quam ab eo acceperunt, in mea relictis sunt potestate, ut admissorum agant poenitentiam; qui autem satisfecerunt legi et servaverunt eam, sub illius potestate sunt.⁶ ,Qui sunt ergo, domine,⁶ inquam,¹¹ ,in turrim euntes coronati?⁶ Ait mihi: ,quicumque luctati cum diabolo vicerunt eum,¹² illi sunt coronati. Illi¹³ autem sunt, qui, ut servarent legem, perpersi sunt iniqua. Illi vero, qui virides virgas pampinosque sine fructu habentes tradiderunt, propter eandem quidem legem¹⁴ vexationem sustinuerunt, non obierunt autem mortem; sed nec abnegaverunt sanctam legem. Hi¹⁵ vero, qui virides, sicut acceperant, tradiderunt, modesti sunt atque iusti, et qui¹⁶ valde pura mente vixerunt, et custodierunt mandata Dei. Reliqua autem scies, cum consideravero illas¹⁷ virgas, quas plantavi et irrigavi.⁶

(A) IV. Post paucos vero¹ dies reversi sumus; eodemque loco con-sedit nuntius ille magnificus,² ego autem astiti ei. Tunc ait mihi: ,suc-tinge te sabano,³ et ministra mihi.⁶ Succinxit me sabano mundo, quod erat factum ex sacco.⁴ Ut autem vidit me cinctum et paratum illi mi-nistrare, ait: ,voca⁵ viros illos, quorum virgae plantatae sunt, suo quem-que ordine, sicut porrexerunt illas.⁶ Et duxit me in campum; et vocavi⁶

17) cum sint adquate virge hee Vat.

5) autem (c. punctis suppositis) enim Vat.

Cap. III. 1) *precisis Vat.*, ubi videtur p. videatur, deinde Quo nomine p. quo maxime.

6) suam addit Vat., dein custodierint p. custodierunt, et pergit: Vident autem uniuscuiusque eis multas vexatas.

2) *Hec arbor magna Vat.*, qui scr. at-que p. ac, tum lex dei est in toto orbe terrarum data. Hec autem lex filius dei est praedicatus.

7) *lex est p. Domini lex sunt Vat.* In Pal. *Uniuscuiusque enim virga lex est* = Evangelium cuius praedicatum.

3) *hi Vat.*, dein praedicationem p. praedicationes.

8) *cognoscens p. Cognoscit autem Vat.*, qui et sciens p. sciens sedem.

4) *Nuntius, ille autem magnus et honestus (sic) Vat.* Refert Hef. ad Semlerum in Baumgarten, theol. Streit. I. c. p. 8. not. 10.

9) *heic om. Vat.*

10) *Hii Vat.* sine subseq. *inquit, mox exh. in meam relictis sunt potestatem ut agant admissorum suorum poenitentiam.*

11) *inquam domine inv. Vat.*

Propter quod ego spero, cum sint adaequatae hae virgae humore accepto plurimas ex eis victuras.

(a) III. Et dixi illi:¹ monstra mihi, domine, quid sit haec arbor. Valde enim miror, quod tot ramis decisis integra videtur esse. Et dixit mihi: audi. Arbor haec magna, quae campos et omnem tellurem tegit,² lex est Dei data in toto orbe terrarum. Lex autem filius Dei est praedicaturus in universis finibus orbis terrae. Populus vero stans sub umbra eius hi sunt, qui audierunt praedicationem eius et crediderunt, inserit³ legem, visitatque eos, quibus dedit legem, an custodierint eam. Uniuscuiusque enim virga lex est. Vides ergo multas ex virgis inutiles esse factas, cognoscesque eos, qui non servaverunt legem, et videbis habitationem uniuscuiusque eorum. Et dixi ei: quare alios dimisit, et alios in turrim misit, alios tibi dimisit? Audi, inquit. Quicumque transgressi sunt legem, quam a Deo acceperunt, in mea sunt potestate relictis, ut admissorum agant poenitentiam. Qui autem iam satisfecerunt legi, poenitentiamque suam custodierunt, sub alterius sunt potestate.⁴ Et dixi ei: domine, qui sunt in turrim euntes coronati? Ait mihi: quicumque luctati sunt cum diabolo et vicerunt eum, illi sunt coronati; id est ipsi sunt, qui custodierunt legem, et perpessi sunt omnia. Illi vero, qui virides virgas pampinosque sine fructu habebant, hi sunt, qui se tradiderunt propter eandem legem, et vexationem sustinentes non abnegaverunt legem suam, nec mortem gustaverunt. Eos autem, quos vides tales, quales acceperunt, reddidisse, hi sunt modesti atque iusti, qui valde pura mente viventes custodierunt mandata Domini. De reliquis autem virgis, cum consideravero illas virgas, quas plantavi et inrigavi, dicturus sum tibi.

(b) IV. Verum post paucos dies cum reversi fuisset, consedit pastor loco illius nuntii magni, et adistebam ego ei. Et ait mihi: praecinge te sabano, et ministra mihi. Cumque praecinxissem me sabano, quod de sacco fuerat factum,¹ et ille videret me praecinctum et paratum ut illi ministrarem, ait mihi: voca, inquit, illos, quorum virgae plantatae sunt, suo ordine, sicut ante porrexerant virgas in campo. Et vocavi

12) Quicumque cum diabolo luctati vicerunt eum Vat.

13) Hi Vat., ubi additur eam ante legem.

14) propter eandem legem quidem Vat., deinde vero legem p. autem mortem, in fine abnegaverunt suam legem.

15) Hii Vat., dein acceperunt p. acceperant.

16) modesti sunt iusti et p. modesti sunt atque iusti, et qui Vat., in fine domini.

17) considerabo has p. consideravero illas Vat.

Cap. IV. 1) vero om. Vat.

2) magnus Vat.

3) incinge te sabano Vat. In Pal. correctius sabano, = linteo sive linteamine.

4) Incinzi me sanabo mundo quierat ex sacco factus Vat., in cuius marg. a man. sec. legitur al' saroe, quod spectat ad sacco.

5) ut autem me vidit cinctum et paratum sibi ministrare. Voca inquit Vat., qui voc. quemque omisso in fine scr. eas.

6) et eduxit in campo et vocavit Vat., ubi agminibus p. ordinibus.

Cap. III. 1) Voc. et dixi illi repetuntur in Pal.

2) teget Pal.

3) inseruit Pal.

4) potestatem Pal.

Cap. IV. 1) Cumque pr. me sabano qui (potius quod e?) de sacco fuerat factum Pal.

omnes, qui etiam universi constiterunt ordinibus suis. Ait deinde ad illos: ⁷ quisque virgam suam extrahat, ⁸ et ad me afferat. Et primo tradiderunt, qui aridas et putridas ⁹ habuerunt. Et quorum ¹⁰ putridae et aridae repertae sunt virgae, iussit eos stare seorsum. Deinde porrexerunt, qui aridas quidem, sed non putridas habuerunt. Aliqui eorum tradiderunt virgas virides, quidam vero aridas et putridas, ¹¹ velut a linea tactas. Eos, qui virides tradiderunt, iussit seorsum stare; illos ¹² vero, qui aridas et putridas tradiderunt, cum primis stare iussit. Porrexerunt deinde illi, qui semiaridas habuerant, ¹³ et scissuras habentes; multi ex illis virides porrexerunt, nec scissuras habentes; quidam vero virides, pampinos habentes et in pampinis fructum; ¹⁴ sicut illi, qui in turrim iverunt, ¹⁵ coronati. Alii porrexerunt aridas, et non putridas; quidam vero, sicut fuerant, ¹⁶ semiaridas et scissuras habentes. Iussit unumquemque eorum seorsum stare, alios suo quemque ordine, ¹⁷ alios seorsum.

(A) V. Deinde porrexerunt, qui habuerant virides quidem virgas, ¹ sed scissuras habentes. Hi ² omnes virides tradiderunt, suoque ordine steterunt. Gaudium autem ³ ex his percepit hic pastor, quod omnes politae essent, et deposuissent scissuras suas. Deinde porrexerunt, qui dimidiam viridem, et dimidiam aridam habuerunt; ⁴ quorundam vero ⁵ inventae sunt totae virides, aliorum semiaridae, aliorum virides et pampinos habentes. Hi omnes dimissi sunt, unusquisque in suum ordinem. ⁶ Tradiderunt deinde, qui habuerunt ⁷ duas partes virgarum suarum virides, tertiamque aridam; multi ex eis virides porrexerunt, multi semiaridas, caeteri vero aridas et non putridas. Hi omnes dimissi sunt in suum quisque ordinem. ⁸ Deinde porrigebant, qui habuerant ⁹ in virgibus suis duas partes aridas, tertiamque partem viridem; multi quoque ¹⁰ ex eis porrexerunt semiaridas, quidam vero aridas et putridas, alii autem semiaridas et scissuras habentes, pauci vero virides. Hi igitur omnes constiterunt in suo quisque ordine. ¹¹ Deinde porrexerunt, qui tertium habuerant viride, ¹² reliquum vero aridum. Horum virgae maiori ¹³ ex parte inventae sunt virides, ramusculos habentes, et in eis ramusculis fructum; et reliquae virides totae. Ex his virgibus gaudium vehementer percepit pastor ille, ¹⁴ quia sic invenerat eas. Abierunt et illi in ordines suos. ¹⁵

(A) VI. Postquam autem omnium virgas considerasset, ait mihi: dixeram tibi, ¹ arborem hanc diligere vitam. Vides, quod ² multi egerunt

7) Ait deinde suos ad illos Vat.

8) quisque suam virgam extrahat Vat.

9) putridas et aridas ordo in Vat.

10) que Vat., ubi vero mox virgae eorum.

11) Aliqui eorum tradiderunt virgas aridas quidem vero putridas Vat.

12) Eos Vat., in fine cum primatis tradere iussit.

13) habuerunt Vat. pron. illi ante excluso.

14) et pampini fructum Vat.

15) ierunt Vat.

16) sicuti fuerunt Vat.

17) quoque suo agmine p. suo quemque ordine Vat.

Cap. V. 1) qui habebant virides quidem absque virgas Vat.

2) Hii Vat., mox agmine p. ordine.

3) autem om. Vat., dein quod omnes mutati essent et deposuissent suas scissuras.

4) habuerunt Vat.

5) vero non est in Vat.

6) Hii omnes dimissi sunt in suum quoque agmen Vat.

7) habuerunt Vat., ubi dein des. aridam.

8) agmen Vat.

omnes. Qui cum venissent, et locis suis stetissent, ait illis: virgam suam unusquisque extrahat, et mihi adferat. Primi ergo [erant,] qui aridas virgas putresque tradiderunt. Et iussit eos seorsum stare. Illi iterum, qui aridas virgas et non putres habuerunt, aliqui ex iisdem⁹ virides, aliqui aridas putresque velut a linea tactas tradiderunt. Omnes separati sunt, et singuli ad sibi similem positi sunt. Deinde alii, qui virgas semiaridas scissurasque habentes tenebant, multi ex illis virides tradiderunt sine scissuris; quidam vero virides pampinosque habentes et in pampinis³ fructum sicut illi habuerunt, qui in turrem abierunt coronati; et ex his iussit ad sibi similem poni. Obtulerunt quoque et illi virgas suas, qui putres et aridas habuerunt; alii aridas nec putres; quidam semiaridas scissurasque habentes, sicut et ante obtulerunt: et eos iussit ad sibi similes poni separatos.

(a) V. Illi etiam, qui virides scissurasque habentes virgas habuerunt, hi omnes virides tradiderunt, et in agmine suo¹ iussi steterunt; gaudiumque ex eis habitum est, quod omnes essent mutatae, et scissuras deposuissent. Illi, qui dimidias virides, dimidias aridas habuerant, quorundam virgae inventae sunt virides, quorundam semiaridae, aliquorum aridae putresque, aliorum virides pampinosque habentes: et isti omnes missi sunt unusquisque ad suum agmen. Illi etiam, qui in virgis duas partes² virides, et tertiam aridam habuerunt, multi ex his tradiderunt virides; quidam vero semiaridas; alii aridas putresque: et hi omnes in suo agmine unusquisque steterunt. Alii vero porrigebant virgas suas, quae⁵ duas partes aridas habuerunt, tertiam autem partem viridem. Et multi ex his tradiderunt semiaridas; aliqui aridas et putres; aliqui semiaridas et scissuras minimas habentes; alii virides tradiderunt: et hi omnes steterunt in suo agmine. Deinde illi, qui virgas suas virides habebant, et minimum aridum et scissuras habentes: ex his aliqui virides dederunt; quidam autem ex eis virides pampinosque habentes obtulerunt; et, ut iussi sunt, ierunt unusquisque in suum agmen. Hi autem, qui in virgis suis minimum viride,⁴ reliquum aridum habuerunt, horum virgae maiori ex parte inventae sunt virides ramosque habere et in ramulis fructum. Et caeterorum virgae totae virides inventae sunt: de quibus pastor ille magnum gaudium percepit, quod tales inventi essent; et isti iussi ierunt unusquisque ad suum agmen.

(a) VI. Cumque omnium virgas considerasset, ait mihi: dixeram tibi, arborem hanc amare vitam. Vides, inquit, quia multi egerint poe-

9) habuerunt Vat., ex quo adieci partem favente Pal.

10) Deest quoque in Vat., dein enim p. autem.

11) Hi igitur constituerunt omnes in suo quisque agmine Vat.

12) qui minimum habebant viridem Vat.

13) maiore Vat.

14) Ex his virgibus percepit vehementer hic pastor Vat.

15) in sua agmina Vat.

Cap. VI. 1) Cfr. supra c. 2.

2) quoniam Vat.

2) hisdem Pal.

3) pampinos Pal., deinde in turre.

Cap. V. 1) sui Pal., postmodum mutati.

2) parte Pal.

3) qui Pal.

4) viridum Pal., ubi deinde scripsi c. vulg. lect. maiori ex parte p. maior pars.

poenitentiam, et assecuti sunt salutem.³ ,Video,⁴ inquam, ,domine.⁵ ,Ut scias,⁶ inquit, ,bonitatem et clementiam Domini⁷ magnam et honorandam esse, qui dedit spiritum iis, qui digni erant agere poenitentiam.⁸ Et dixi: ,quare ergo, domine, non omnes egerunt poenitentiam?⁹ Ait mihi: ,quorum viderat¹⁰ Dominus puras mentes futuras, et servituros ei ex totis praecordiis, illis¹¹ tribuit poenitentiam. At quorum aspexit¹² dolum et nequitias, et animadvertit ad se fallaciter reversuros, negavit iis ad poenitentiam regressum, ne rursus legem eius nefandis maledicerent verbis.¹³ Dico ei: ,nunc mihi, domine, demonstra, qualis sit locus cuiusque eorum, qui virgas reddiderunt, et sedes eorum;¹⁴ ut auditis his et creditis, ii,¹⁵ qui non custodierunt integrum sed dissipaverunt sigillum, quod acceperunt, agnitis suis factis poenitentiam agant, et accepto a te sigillo Domino dent honorem, quod sit super eos motus clementia sua, et miserit te, ut spiritus eorum renoves.¹⁶ ,Audi,¹⁷ inquit: ,quorum virgae et¹⁸ aridae et putridae repertae sunt, et velut a tinea tactae; hi¹⁹ sunt transfugae et ecclesiae proditores, qui inter reliqua sua delicta nefandis verbis Dominum insectati, nomen eius negaverunt, quod super eos erat invocatum.²⁰ Hi igitur²¹ omnes mortui sunt Deo, atque etiam neminem eorum vides egisse poenitentiam, tametsi audierint mandata mea, quae tu eis protulisti; ab huiusmodi ergo hominibus abest vita. Hi quoque, qui aridas et non putridas tradiderunt, non procul ab illis fuerunt; ficti enim erant, et doctrinas pravas intulerunt, et perverterunt servos Dei,²² praecipue eos, qui peccassent, nec sinentes eos ad poenitentiam redire, sed doctrinis fatuis detinentes. Hi ergo habent ad spem regressum; atque etiam multos vides agere poenitentiam, ex quo eis mandata mea protulisti; et adhuc agent poenitentiam.²³ Quicumque vero non egerint poenitentiam, ii²⁴ et patientiam perdidit, et vitam suam amittent. At his, qui²⁵ egerint, murus imprimis coepit esse sedes eorum; quidam vero etiam in²⁶ turrim ascenderunt. Vides igitur, inquit, in poenitentia²⁷ peccantium inesse vitam, non agentium vero poenitentiam mortem paratam.²⁸

(A) VII. ,De his vero,¹ qui semiaridas virgas porrexerunt, et scissuras habuerunt, audi. Quorum tantummodo semiaridae² erant virgae,

3) Domini des. in Vat., subinde leg. magnam et honestam esse qui dedit spiritum his qui diligunt.

4) Membrum Et dixi: quare ergo, domine, non omnes egerunt poenitentiam? non est in Vat.

5) viderit Vat.

6) illis om. Vat. In Sim. 9, 33. legimus: cumque vidisset Dominus bonam atque puram poenitentiam eorum, et posse eos in ea permanere, iussit priora peccata eorum deleri. Cotelerius adnotat: Imprudenter existimatum fuit, in verbis Hermae caveri debere Pelagianismum. Neque illa dubitationem habere mihi videntur. Deus illis dedit poenitentiam, a quibus vidit mentes puras gestum iri, nempe per gratiae auxilium, per spiritum divinitus concessum, ut loquitur Pastor.

7) ac quorum respexit Vat., dein ad se fallaciter reversos negavit his ad poenitentiam regressum ne quando rursus.

8) locus quibusque eorum qui virgas reddiderunt. Sedes eorum Vat.

9) hii Vat., mox factis agant poenitentiam, et mei p. super eos.

10) et adscripti ex Vat.

11) Hii Vat., cui excidit copula et ante ecclesiae, tum insectati p. insectati, ibidem quod in eos erat invocatum. Cfr. lac. 2, 7.

12) igitur om. Vat., qui invertit vides eorum, dein tam et si audierunt mandata mea, que eis pertulisti ab eiusmodi hominibus. Ergo tu habes ita.

13) tradiderunt prope ab illis erant facti enim et doctrinas inferebant pravas et pervertebant dei servos Vat. Scripsi

nitentiam, et adsecuti sunt salutem. Et dixi: video, domine. Ut scias, inquit, bonitatem atque clementiam magnam Domini, quoniam grandis et gloriosa est, qui dedit spiritum his, qui digni erant agere poenitentiam. Quare ergo, domine, inquam, non omnes egerunt poenitentiam? Quorum, inquit, vidit Deus puras mentes futuras et servituras ei ex totis praecordiis suis, ipsis tribuit poenitentiam. Alios enim animadvertit fallaciter ad se reversuros, et interdixit illis¹ ingressum poenitentiae, ne rursus legem eius in futuro seculo nefandis maledicerent verbis. Et dixi ei: demonstra nunc mihi, domine, quales singuli eorum, qui² virgas reddiderunt, sed et quae eorum utilitas, aut quae eorum, qui non custodierunt sigillum integrum, quod acceperunt, sed non [?] dissipaverunt id, ut agnitis suis factis accepto a te sigillo agant poenitentiam, et dent Domino honorem, qui in eos clementia sua motus misit te, ut spiritum eorum renovaret. Et dixit mihi: audi, inquit. Quorum virgae aridae putresque et veluti a tineae tactae repertae sunt, hi sunt transfugae ecclesiae et proditores, qui addiderunt adhuc ad delicta sua, quod nefandis verbis Dominum persecuti sunt, nomenque eius, quod in eos erat invocatum, erubuerunt. Hi igitur in totum mortui sunt Deo, et idcirco nullus eorum egit poenitentiam. Nam etsi audierint haec mandata mea, quae eis ostensurus sum, nihil proficient. Ab eiusmodi hominibus abest vita. Ili vero, qui aridas et non putres virgas tradiderunt, iuxta illos erant, qui aridas virgas putresque habuerant. Hypocritae enim erant, et doctrinas pravas inferebant, pervertentes Dei servos, praecipue eos, qui delicta commisissent. Non enim in toto sinebant eos agere poenitentiam, sed doctrinis fatuis eos detinebant. Vides ergo, multos habere spem regrediendi et agendi poenitentiam. Ex quo enim eis pertulisti mandata mea, aliqui ex eis, qui tales sunt, adhuc agent poenitentiam. Quicumque autem non egerint poenitentiam, amittent vitam suam. Isti autem, qui egerunt poenitentiam, boni evaserunt, et sedes eorum in primis muris esse³ coeperunt. Quidam vero etiam in turrem ascenderunt. Vides igitur, in poenitentia peccantium inesse vitam; non agentibus vero poenitentiam, mortem paratam.

(b) VII. De his vero, qui semiaridas scissurasque habentes porrexerunt, audi.¹ Quorum semiaridae erant virgae, dubii sunt, quia nec

dein c. eodem nec p. non vulg., tum male exh. doctrinas p. doctrinis.

14) Vbb. ex quo eis mandata mea protulisti; et adhuc agent poenitentiam des. in Vat.

15) ii om. Vat., et ni fallor Lamb., quibus Codicibus lectionem evulgatam debes. Magis tamen placet Cotelerii ii et poenitentiam, et vitam suam amittent. Tum poenitentia indicat spem salutis, quae ex poenitentia recte peracta nobis contingit. Eo spectat Pal. Quicumque autem non egerint poenitentiam amittent vitam suam.

16) hi p. his, qui Vat., ubi deest imprimis.

17) Praep. in bis legitur in Vat.

18) poenitentiam Vat.

Cap. VII. 1) vero om. Vat., ubi deinde habebant p. habuerunt.

2) arid semiaride (sic) Vat., ubi dein desunt vocc. erant — enim — sunt.

Cap. VI. 1) illi Pal.

2) quae mutatum in quasi Pal., mox eum p. id.

3) ecce Pal.

Cap. VII. 1) habentes: aut p. habentes porrexerunt, audi Pal.

hi dubii sunt; nec enim vivi sunt nec mortui. At hi, qui semiaridas et scissuras habentes tradiderunt, et dubii sunt et malelici;³ de absentibus detrahentes, et nunquam inter se pacem habentes, et inter se invidentes. Et iis quidem proposita est poenitentia;⁴ vides enim ex his aliquos poeniters. Quicumque vero eorum cito egerunt poenitentiam, hi in turri habent sedem; at ii, qui tarde egerunt,⁵ in muris habitant. Qui vero non egerunt poenitentiam, sed in suis permanserunt⁶ factis, morte morientur. At vero hi, qui virides quidem virgas, sed scissuras habentes tradiderunt, fideles semper fuerunt et boni, sed habentes inter se quandam invidiam et zelum⁷ de principatu et dignitate. Verum omnes huiusmodi insipientes sunt et fatui,⁸ qui habent inter se aemulationem de principatu. Attamen hi, cum sint alioqui boni, si auditis mandatis istis emendaverint se, et cito per suasionem meam egerint poenitentiam, in turri denique incipient habitare, sicut et hi, qui egerunt digne poenitentiam.⁹ Quodsi quis eorum rursus ad dissensionem redierit, repelletur¹⁰ a turri, et vitam suam perdet. Vita enim eorum, qui custodiunt mandata Domini, in mandatis consistit, non in principatu, aut¹¹ aliqua dignitate. Per patientiam enim et humilitatem animae vitam homines¹² consequuntur; per seditiones vero et contemptum legis mortem sibi acquirunt.¹³

(A) VIII. Qui vero in virgis suis dimidium aridum habebant, et dimidium¹ viride, hi sunt negotiationibus involuti, neque appliciti sanctis; ideoque etiam dimidium eorum vivit, dimidium vero² mortuum est. Multi igitur ex illis, auditis mandatis,³ egerunt poenitentiam, et in turri habitare coeperunt; quidam vero eorum in totum destiterunt. His igitur non est locus poenitentiae; a negotiatione enim sua nefanda in Dominum locuti sunt,⁴ et eum abnegaverunt. Propter hanc igitur nequitiam amiserunt vitam. Multi vero ex his dubiam mentem induerunt. Adhuc et iis⁵ est regressus; qui, si cito poenitentiam egerint, in turri sedem habebunt; si vero tardius egerint, in muris habitabunt; si autem non egerint, mortem sibi acquirunt. At hi, qui duas partes virgarum suarum virides habuerunt, et tertiam aridam, compluribus modis depravati⁶ negaverunt Dominum. Ex his igitur multi egerunt poenitentiam, atque ita⁷ in turri habitare coeperunt; et multi a Deo in perpetuum recesserunt. Illi⁸ igitur in totum amiserunt vitam. Quidam vero, dubia mente concepta, dissensiones concitaverunt; iis⁹ adhuc regressus est, si cito egerint poenitentiam, nec voluptatibus suis remorati fuerint; si autem permanserint in factis suis, mortem sibi acquirunt.¹⁴

3) habentes tradiderunt et hi dubii sunt et maledicti Val., dein intra se pacem habentes.

4) Et his quidem adhuc postposita poenitentia Val.

5) Quicumque vero ex his cito gesserunt (erat gerunt) poenitentiam et in turri habent sedem. At hi qui tarde gesserunt Val.

6) egerint — permanserint Val.

7) Atque vero hi (erat his) qui virides quidem virgas sed scissuras quidem habentes tradiderunt fideles et boni semper

fuerunt. sed habentes inter se quandam invidiam et gelu scr. Val. Apud Cot. contentionem p. zelum, quam lectionem iam evulgaverat Fab. St.

8) Sed omnes huiusmodi fatui sunt Val.

9) Sed hi cum sint aliter boni si auditis mandatis meis emendaverint se cito (supraadditur et) persuasionis egerint poenitentiam in turri igitur incipiunt habitare sicut et hi qui egerint digne poenitentiam Val.

10) ad descensionem rediret expellatur Val.

vivi nec mortui sunt; de absentibus enim detrahebant, et inter se nunquam pacem, sed assiduas² dissensiones habebant. Nam et his adhuc posita est poenitentia, et vides iam aliquos ex eis agere poenitentiam. Quicumque enim eorum egerint poenitentiam, in turre³ habent sedem; at hi, qui tardius egerint poenitentiam, in muris habitabunt; qui autem non egerint, comburentur. Hi autem, qui virides virgas scissurasque habentes tradiderunt, fideles semper bonique fuerunt; sed habent inter se aemulationes de principatu et vita et dignitate quadam. Sed huiusmodi homines fatui sunt, qui de principatu certantur.⁴ Et de ipsis tamen, qui boni fuerunt, auditis mandatis meis emundaverunt se, et cito haec persuasione egerunt poenitentiam, et in turre habitare coeperunt. Quodsi quis eorum rursus ad dissensionem redierit, expelletur a turri, vitamque perdit. Vita enim vocatorum Dei in mandatis custodiendis est. In mandatis autem, non [in] principatu, aut de gloria aliqua est, sed de patientia et animi humilitate hominibus vita erit a Domino, in seditiosis autem et contemptoribus legis mors.

(a) VIII. Illi enim, qui in virgis suis dimidium aridum, dimidium viride habebant,¹ hi sunt negotiationibus involuti, nec omnino sanctis adpliciti, et ideo dimidia eorum virgae vivunt, dimidia mortuae sunt. Multi tamen ex eis, auditis mandatis meis, egerunt poenitentiam, et in turre² habitare coeperunt. Quidam vero in totum destiterunt; his itaque non est locus poenitentiae. Propter negotiationes autem suas in Dominum nefanda locuti sunt, eumque abnegaverunt, et propter hanc nequitiam amiserunt vitam. Nam et multi ex eis dubiam vitam induerunt. Quibus adhuc per celerem poenitentiam regressio est ad vitam, et in turre sedem habebunt.³ Si enim tarde egerint poenitentiam, habitabunt in muris;⁴ nam si non egerint poenitentiam, et isti perdunt vitam suam. Hi vero, qui duas partes virgarum suarum virides, et tertiam aridam habuerunt, compluribus generibus inficientes Deum negaverunt. Ex his igitur multi egerunt poenitentiam, atque in turre habitare coeperunt. Et multi a Deo in perpetuum recesserunt, qui et in fine⁵ amiserunt vitam. Quidam vero ex ipsis dubii, dubia mente conlecta, dissensiones fecerunt. His adparata est regressio, si cito egerint poenitentiam, nec in voluptatibus fuerint remorati. Si autem in suis factis permanserint, et isti mortem sibi acquirunt.

11) aut man. sec. additur in marg. Vat.

12) hominis Vat.

13) acquirunt Vat.

Cap. VIII. 1) dimidium vero p. et dimidium Vat.

2) vero om. Vat.

3) ex his mandatis meis auditis Vat., dein in turrin (sic).

4) Exhibet Pal. propter negotiationes autem suas in dominum nefanda loquuti sunt.

5) his Vat., mox Qui si cito egerint poenitentiam in turrin.

6) suarum habuerunt virides et tertiam aridam cum (expunctum) compluribus generibus inficiati Vat.

7) ita om. Vat.

8) Hi Vat., ubi expungitur ad ante amiserunt.

9) His Vat., qui mox scr. nec in voluptatibus.

2) assiduae Pal.

3) turrem Pal.

4) Forma medii est.

Cap. VIII. 1) viridem habebunt (mutatum in habebant) Pal. Infra vivunt.

2) turrem Pal.

3) habebant Pal.

4) muros Pal.

5) finem Pal.

(A) IX. „Qui vero porrexerunt virgas suas, quarum duae partes aridae fuerant,¹ et tertia viridis, fideles quidem fuerunt, sed locupletati et exsaturati bonis, apud exterarum gentes celebriores esse cupierunt, et in superbiam magnam inciderunt, et sublimia coeperunt spirare, et veritatem deserere; neque appliciti sunt iustis, sed cum exteris gentibus convixerunt; et haec illis vita dulcior visa est: a Deo tamen non recesserunt, et in fide perseveraverunt, sed opera fidei non exercuerunt. Multi igitur ex illis egerunt poenitentiam, et sedes eorum in turri esse coeperunt.² Alii vero viventes cum exteris gentibus, et elati vanitatibus suis, in perpetuum a Deo defecerunt, nationum³ facinoribus et operibus servientes. Huiusmodi ergo homines annumerati sunt exteris nationibus. Alii ex his dubiam mentem habere coeperunt, non⁴ sperantes, se propter facta sua assequi posse salutem; alii dubii facti dissensiones excitaverunt. His igitur et illis,⁵ qui propter facta sua dubii esse coeperunt, adhuc est regressus; sed haec poenitentia cita esse debet,⁶ ut sit in turri sedes eorum. His vero, qui non agunt poenitentiam, sed permanent in voluptatibus suis, mors prope est.⁴

(A) X. „At¹ hi, qui virgas virides porrexerunt, exceptis cacuminibus earum, quae sola aridae erant et scissuras habebant, semper boni atque fideles et probi erga Deum fuerunt sed parumper deliquerunt propter inanes voluptates et minutas cogitationes, quas intra se habuerunt. Auditis ergo verbis meis² plurimi egerunt poenitentiam celeriter, et in turri habitare coeperunt. Quidam autem ex his evaserunt³ dubii; quidam adiecerunt ad dubiam mentem etiam dissensiones movere. In his igitur etiam nunc spes est regressus, quia boni semper fuerunt; difficile autem movebuntur.⁴ Qui vero virgas suas aridas porrexerunt, exceptis cacuminibus earum, quae sola erant viridia,⁵ crediderunt quidem Deo, in sceleribus vero conversati sunt, nunquam tamen a Deo recesserunt, sed semper nomen Domini libenter tulerunt, et libenter in hospitibus suis Dei servos susceperunt. Audito igitur hoc, regressi, sine mora egerunt poenitentiam,⁶ et omnem virtutis aequitatem exercuerunt. Aliqui vero eorum mortem obierunt, et alii libenter adversa passi sunt,⁷ memores factorum suorum.⁴

(A) XI. Postquam finisset¹ omnium virgarum explanationes, ait mihi: „vade, et dic omnibus ut agant poenitentiam, et vivent Deo; quia motus

Cap. IX. 1) fuerunt Vat. absque seq. et, dein et exacti apud exterarum gentes honestiores esse cupiere. Superbiam magnam induerunt et sublimia ceperunt sperare et veritatem desinerunt neque appliciti sunt iustis sed exteris gentibus convixerunt. Et haec illis vita dulcior visa est. A deo vero non recesserunt, reliquis usque ad enunciationis finem exclusis.

2) in turrim esse ceperunt Vat.

3) et evicti (sic) vanitatibus eorum in perpetuum a deo desiderunt nationum nationum (sic) Vat.

4) nisi Vat., qui facta assequi p. facta sua assequi posse, dein facti sunt p. facti.

5) illis om. Vat.

6) Sed haec poenitentia citata debet esse Vat.

Cap. X. 1) Ac Vat., dein quae sole aridae et scissuras habebant semper boni atque fideles et honesti apud dominum fuerunt sed nimium delinquerunt propter inanes et nimias disputationes quas inter se habuerunt.

2) meis om. Vat.

(8) IX. Qui ergo virgas suas porrexerunt, quarum duae partes erant aridae, tertia viridis, hi fideles quidem fuerunt, sed locupletes facti sunt, et apud exterarum gentes honestiores visi sunt, et superbiam magnam adsumpserunt, et semitam suam asperam fecerunt. Nec adplicaverunt se iustis, sed cum exteris gentibus viventes haec illis vita dulcior visa est. Non tamen a Deo penitus recesserunt, sed in fide perseveraverunt, opera autem fidei non exercuerunt. Unde multi ex illis egerunt poenitentiam, sedesque¹ eorum in turre erit. Alii vero ex iisdem² viventes cum exteris gentibus, ducti vanitatibus gentium a Deo destiterunt, gentium factis operibusque servientes. Huiusmodi ergo homines computati sunt exteris nationibus. Et aliqui ex ipsis dubiam mentem habere coeperunt desperantes propter facta sua; alii dubii facti dissensiones excitaverunt. Utrisque ergo adhuc regressio est ad vitam; sed haec poenitentiam citata esse debet, ut sit in turre sedes³ eorum. Hi vero, qui non agent poenitentiam, sed permanent in voluptatibus suis, mors eis prope adposita est.

(8) X. Illi quoque, qui virgas suas virides exceptis cacuminibus earum, scissuras tamen habentes porrexerunt, boni semperque fideles et honesti apud Deum fuerunt; sed minimum deliquerunt propter exiguas voluptates minimasque disputationes, quas inter se habuerunt. Auditis vero verbis meis plurimi celeriter egerunt poenitentiam, et in turre habitare coeperunt. Quidam autem ex his dubia mente evaserunt, et dissensiones moverunt. Quibus adhuc spes reversionis est, quia¹ in bonis semper fuerunt; difficile autem aliquis eorum morietur. Illi autem, qui virgas suas aridas exceptis cacuminibus earum, quae sola erant viridia, tradiderunt, ipsi crediderunt quidem,² in sceleribus vero conversati sunt; sed nunquam a Deo recesserunt, nomenque Domini semper libenter habuerunt, et in hospitibus suis Dei servos libenter susceperunt. Qui audito hoc mox regressi sunt, et egerunt poenitentiam, omnemque virtutem aequitatis exercent. Alii vero compressos libenter susceperunt; qui audito hoc mox regressi sunt, et egerunt poenitentiam, omnemque virtutem aequitatis exercent. Alii vero compressi³ libenter patiuntur cognoscentes operas suas, quas operati sunt.

(8) XI. Post exsolutiones autem omnium virgarum ait mihi: vade; dic omnibus ut agant poenitentiam et vivant Deo, quoniam Dominus

3) *evacuerunt* Vat.

4) *In his igitur nunc spes etiam est regressus quia autem boni semper difficile movebuntur* Vat.

5) *que sole erant virides* Vat., dein *in sceleribus vero conversi sunt sed nunquam a deo recesserunt semperque, sub finem invertit servos dei.*

6) *egerunt sine mora poenitentiam absque seq. et exh.* Vat.

7) *Aliqui vero eorum morte obierunt et libenter patiuntur* Vat.

Cap. XI. 1) *fuisse* Vat., dein *exsolutione p. explanatione.*

Cap. IX. 1) *sedisque* Pal.

2) *isdem* Pal.

3) *sedis* Pal.

Cap. X. 1) *qui* Pal.

2) *exceptis cacuminibus eorum quae solae erant virides tradiderunt; ipsi crediderunt tamen* Pal.

3) *compressis* Pal.

dominus magna clementia sua misit me, ut poenitentiam nuntiarem omnibus, his etiam, qui non merentur propter facta² sua assequi salutem. Sed patiens est Dominus, et invitationem³ per Filium suum factam vult conservare.⁴ Dico ei: ,spero, domine, fore, ut⁵ auditis his universi agant poenitentiam. Credo enim, unumquemque, agnitis suis factis et accepto Dei timore, ad poenitentiam regressurum.⁶ Ait mihi: ,quicumque ex⁷ toto corde egerint poenitentiam, et purificaverint se ab omni nequitia, quae supra dicta est, et non adiecerint adhuc ad delicta sua quicquam, accipiant a Domino remedium priorum peccatorum suorum, si nihil dubitaverint de mandatis his, et vivant Deo. Qui vero adiecerint, inquit, ad delicta sua, et conversati fuerint in cupiditatibus seculi huius, dampnabunt se ipsos ad mortem.⁸ Tu vero ambula in mandatis meis,⁹ et vives Deo; et quicumque ambulaverint in his, et recte ea exercuerint, vivent Deo.¹⁰ Postquam vero¹¹ haec omnia mihi ostendit, ait mihi: ,reliqua¹² post dies paucos tibi ostendam.¹³

SIMILITUDO IX.¹*Aedificandae militantis et triumphantis ecclesiae mysteria maxima.*

(A) I. Postquam scripsi mandata et similitudines pastoris illius, nuntii poenitentiae, venit² ad me et dixit mihi: ,volo ostendere tibi, quaecumque spiritus³ tibi ostendit, qui in effigie ecclesiae locutus est tecum.⁴ Ille enim spiritus Filius Dei est. Et quia⁵ infirmior eras corpore, non ante per nuntium⁶ declaratum est tibi, quam firmatus es a spiritu, auctusque viribus, ut etiam nuntium possis videre. Tunc⁷ enim bene quidem ac magnifice aedificatio turris ab ecclesia tibi ostensa est; sed ut a virgine monstrata cuncta vidisti. Nunc autem per nuntium illustraris,⁸ per eundem quidem spiritum. Sed oportet te omnia diligenter videre; idcirco enim in domum tuam⁹ missus sum habitare ab illo nuntio venerando, ut, cum omnia potenter videris, nihil ut prius expavescas.¹⁰ Et duxit me in ascensum montis Arcadiae;¹⁰ et consedimus in cacumine eius. Et ostendit mihi campum magnum, et circa eum duodecim montes, alia atque alia¹¹ figura. Quorum primus niger erat¹²

2) quia motus dominus in magna sua clementia misit me ut poenitentiam omnibus darem et quidem quibusdam non merentibus propter facta Vat.

3) mutationem Vat.

4) quoniam p. fore ut Vat., in fine agent poenitentiam.

5) Recepi ex auct. Pal. Vat. et Fab. St., quod mori scriptoris melius respondet, quam nudus abl.; Codici Vat. excidit seq. pron. quae, subinde scr. supradicta sunt et non adiecerunt, tum peccatorum suorum primorum, mox meis p. his. Fortassis scribendum his mandatis meis. Hermae doctrinam praedestinationis dogmati non favere, hic quoque locus testis est.

6) Qui vero inquit adiecerint ad de-

licta sua et conversi fuerunt in desideriis huius seculi dampnabunt se ad mortem Vat.

7) Ita Pal. Vat., istis vulg.

8) enim Vat.

9) Reliqua autem Vat.

Sim. IX. 1) Similitudo X. in Vat.

2) Pastor ille nuntius poenitentiae.

3) Spiritus Dei, i. e. Filius Dei, in Visionibus per figuram Ecclesiae mysteria sua Hermae aperuisse contenditur. Cfr. Vis. 4, 1.: ubi Dominus revelationes per ecclesiam ostendisse dicitur. Nunc Pastor eadem per figuram turris aedificandae (cfr. infra c. 3 sqq.) Hermae ostendit. H. Vertit quoque Gallicciolli: Voglio farti intendere creunche lo Spirito ti dimostrò. Aliter Pal., ubi habes: Volo tibi

misertus est, et misit me poenitentiam dare omnibus, et quidem quibusdam non merentibus salvari propter acta sua; sed longanimis est Dominus, et vult ecclesiam suam, quae est filii sui, salvare. Dico ei: [spero, domine, fore, ut auditis his universi agant poenitentiam.] Credo enim¹ unumquemque agnitis suis factis, acceptoque Dei timore, ad poenitentiam recurrere. Et ait mihi: quicumque ex totis praecordiis suis egerint poenitentiam, et purificaverint se ab omnibus operibus nequitiæ, quæ supra sunt relata,² neque adhuc ad delicta sua quicquid adiecerint, accipient a Domino remedium priorum peccatorum suorum, si nihil dubitaverint de istis mandatis meis, et Deo vivant. Qui vero ad delicta sua adiecerint, et conversati fuerint in desideriis huius seculi, damnabunt se ad mortem. Tu vero in mandatis meis ambula, et cum Deo vives; tu et quicumque in ipsis ambulaverint et ea exercuerint recte, vivent Deo. Et postquam hæc ostendit, dixit mihi: et reliqua post paucos dies tibi ostendam.

SIMILITUDO NONA.

(B) Postquam scripsi mandata et similitudines pastoris illius, nuntii poenitentiae, venit ad me et ait mihi: volo tibi ostendere, quæ spiritus sanctus tibi ostendit, qui in effigie ecclesiae locutus est tecum. Ille enim spiritus filius Dei est. Sed quoniam infirmior eras corpore, non per nuntium declaratum est tibi. Cum autem confirmatus esses ab spiritu, auctusque viribus effectus esses, ut possis videre nuntium, tunc quidem ostensa¹ est tibi per ecclesiam structura turris: bene et modeste omnia ut a virgine vidisti. Nunc vero per nuntium vides, per eundem ipsum spiritum; oportet enim te diligentius omnia a me discere. Idcirco enim datus sum ab illo honesto nuntio in domo tua habitare, ut omnia potenter videas, [et] nihil timeas ut prius. Deinde duxit me in Arcadia in montem quendam uberem,² et in cacumine montis ipsius posuit me. Et ostendit mihi campum magnum, et circa campum duodecim montes, alium³ videre alia figura. Primus mons niger erat quasi fuligo; secundus

ostendere quæ spiritus sanctus tibi ostendit. Sim. 5, 6.

4) tibi Vat.

5) quia quia Vat.

6) I. e. per eundem Spiritum = Filium Dei. Cfr. paulo infra: nunc autem per nuntium illustraris, per eundem quidem Spiritum. H. Vid. Cod. Pal. Excidit es Codici Vat., qui leg. in fine posses videre.

7) Antea Filius Dei in figura turris (Vis. 3, 2 sqq.) et virginis (Vis. 4, 2 sqq.) tecum locutus est; nunc cum ipsum videbis tecum loquentem. H.; bene ac (et Cot.) modeste p. quidem ac magnifice Vat., posthac sed ut ad virginem. In Pal. Tunc quidem ostensum est tibi per ecclesiam structuram turris bene et modeste omnia ut a virgine vidisti.

8) adustraris Vat.

9) in domo tua Vat., dein dignitose (Pal. honesto) p. venerando. Venerandus ille nuntius est Christus. Cfr. Sim. 10, 2.

10) in accadie Vat., vocc. ascensum montis omissis. Cfr. IV Esdr. 2, 33.

11) aliaque p. alia atque alia Vat. De his montibus = gentibus, quibus Evangelium praedicatum est, cfr. infra c. 17 sqq. H. Quid singulus quisque duodecim montium significet, pluribus docetur infra c. 19—29.

12) fuit Vat., idem 2° p. secundus. Sic in sequentibus numeri arabici inveniuntur pro numeris vocabulo expressis.

Cap. XI. 1) ei Pal.

2) relati Pal.

Sim. IX. 1) ostensum Pal., ibidem structuram.

2) monte quodam ubere Pal.

3) alia Pal.

sicut fulgō; secundus glabrus sine herbis; tertius spinis et tribulis plenus; quartus habebat semiaridas herbas, quarum superior pars erat viridis, proxima autem a radicibus arida; quaedam etiam herbae, cum sol incanduisset, aridae fiebant. Quintus mons asperrimus erat, sed herbas¹³ virides habebat. Sextus mons scissuris erat plenus,¹⁴ quibusdam minoribus, quibusdam vero maioribus; sed in illis scissuris erant herbae non valde quidem laetae,¹⁵ sed velut marcidiae esse videbantur. Septimus vero mons delectabilis¹⁶ habebat herbas, et totus fertilis erat; et omne genus pecudum et volucrum caeli pabulum carpebant ex illo; et quantum vescebantur ex illo, tanto laetiores herbae crecebant. Octavus mons fontibus erat repletus, et ex illis fontibus adaquabatur omne genus creaturae Dei.¹⁷ Nonus mons nullam omnino aquam habebat,¹⁸ et totus destitutus erat; sed et mortiferos serpentes aiebat, et hominibus perniciosos. Decimus mons proceras arbores continebat, totusque erat umbrosus;¹⁹ et sub umbra pecudes iacebant requiescentes ac ruminantes. Undecimus mons densissimis arboribus repletus erat; et arbores illae aliis atque aliis oneratae videbantur fructibus, ut, quisquis videret, cuperet edere de fructibus earum.²⁰ Duodecimus mons candidus erat totus, et aspectum habebat delectabilissimum, et ipse sibi summum²¹ praestabat decorem.

(A) II. In medio vero campo candidam et ingentem petram mihi ostendit, quae de ipso campo surrexerat; et petra illa altior montibus illis erat, et quadrata erat;³ ita ut posset totum orbem sustinere. Vetus autem mihi videbatur esse, sed habebat novam portam, quae nuper videbatur exsculpta.³ Et porta illa clariorem splendorem quam sol habebat;⁴ ita ut mirarer vehementer lumen⁵ eius. Circa vero portam illam stabant virgines duodecim;⁶ ex quibus quattuor, quae obtinebant angulos portae, digniores⁷ mihi videbantur esse, sed et caeterae dignae erant; stabant autem in quattuor partibus portae. Erat autem et id ad gratiam illarum virginum, quod illae binae et binae vestitae erant linteis tunicis, et decenter succinctae, exertis brachiis dextris, tanquam fascem aliquem⁸ levaturae. Sic erant paratae; vehementer enim hilares erant, atque promptae. Haec cum vidissem, mecum ipse mirabar, quod tam magnas et praeclaras res viderem. Et rursus mirabar propter virgines illas, quod tam decorae et delicatae essent, et ita constanter ac fortiter starent,⁹ tanquam totum caelum portaturae. Et cum haec intra me cogitarem,¹⁰

13) herbas om. Vat.

14) plenus erat collocatur in Vat.

15) Ita Mas. Lamb. Vict. Carm. Vat. suffragante Pal. c. Fab. St., latae Cot. Coniunctione sed dein omissa, Vat. transponit videbatur esse.

16) hylares Vat., dein fertulis p. fertilibus, tum pecudum et volucres celi pabula capiebant (erat corpiebant), postea tantum p. tanto.

17) adaquebatur (sic) omne genus domini creature Vat.

18) omnino habebat aquam Vat., deinde serpentes habebat et homines perniciosos.

19) mons habebat arbores magnas et

totus umbrosus erat Vat., in fine et ruminantes.

20) aliis atque aliis ordinate erant fructibus ut si quis vidisset concupisceret edere de fructibus earum Vat.

21) hylarissimum habebat et ipse summum sibi Vat.

Cap. II. 1) ingentem mihi petram Vat.

2) quadrata p. et quadrata erat Vat. Petra haec et porta Filius Dei est infra c. 12.

3) sculpta Vat. Cur petra sit vetus, nova autem porta, infra c. 12. fusius explicatur.

4) Porta autem ipsa plusquam sol

erat⁴ sine herbis; tertius spinis tribulisque plenus. Quartus habebat herbas semiaridas, quarum superior pars erat viridis, proxima autem pars a radicibus sicca; quaedam vero herba eiusdem montis, cum sol incalisset, virides fiebant. Quintus mons asper erat, sed virides herbas habebat. Sextus autem mons totus scissuris erat plenus, quibusdam exiguis, quibusdam vero scissuris maioribus. Sed scissurae illae herbas habebant, non valde quidem laetas; magis enim velut marcidæ videbantur. Septimus vero mons hilares herbas habebat, totusque erat fertilis, et omne genus⁵ pecudum volucrumque vescebantur in eodem monte. Quantoque vescebantur illae volucres vel pecora, tanto herbae montis ipsius laetiores crescebant. Octavus quoque mons fontibus plenus erat, et ex his fontibus adaquabantur omne genus Domini creaturæ. Nonus mons nullam omnino aquam habebat, totusque erat destitutus, et mortiferas serpentes habebat hominibus⁶ omnibus perniciosas.⁷ Decimus mons habebat maximas arbores, opacusque erat totus, et sub umbra arborum pecudes⁸ iacebant requiescentes et rumigantes. Undecimus mons densis arboribus [repletus] erat, arboresque illae aliis atque aliis ornatae erant fructibus, ita ut quicumque vidisset, concupisceret manducare de fructibus earum. Duodecimus vero mons totus candidus erat et aspectum hilarem⁹ habebat, sibi hie mons ille summum praebebat decorem.

(B) II. Iam¹ in medio campo ostendit mihi petram magnam candidam, quae de ipso exsurrexerat campo. Eaque petra altior illis montibus erat, et ita erat quadrata, ut posset totum orbem sustinere. Vetus autem erat petra illa, portam excisam habens, cuius dolatio nuper facta mihi videbatur. Porta autem ipsa plus quam sol splendebat, ita ut ego mirarer in splendore portae eius. Circa portam autem ipsam stabant virgines duodecim, ex quibus quattuor, quae tenebant angulos eiusdem portae dignitiosiores mihi esse videbantur; nam et caeterae dignitosae erant. Stabant autem in quattuor partibus² portae, et in medio earum binæ virgines vestitae lineas tunicas et decenter cinctae erant, nudatis humeris dextris tamquam aliquem fascem portantas: sic erant paratae. Valde enim hilares erant et alacres. Haec cum vidissem, iterum me ipse mirabar, quod tam magnas res et praeclaras ipse videbam. Sed rursus movebar propter virgines illas, quod ita fortiter starent, tanquam caelum

splendebat Pal. Ad caelestem Christi maiestatem ea referas.

5) *lumem* (sic) absque *vehementer* Vat.

6) *Circa enim cam portam stabant duodecim virgines* Vat.

7) *dignitiosiores* Vat., dein et *dignose cetera*. Videre licet ex c. 13. et 15. nec non ex Vis. 3, 8. dona Spiritus sancti per has duodecim virgines significari. Laudatus locus noster ab Orig. hom. 13. in Ezech. et ab antiquo Auctore operis imperfecti in Matth. 19, 28. Vid. Cotelerium ad h. l.

8) *Inerat autem inter gratiam earum virginum et he bine vestite lineis tunicis et decem intincte ezerris* (sic) *brachiis*

dexteris tamquam aliquam fascem Vat. *Gratia* = *venustas*, ut Quintil. Prooem. l. 6. *Gratia* in vultu, *lucunditas* in sermone.

9) *quod tam delicate essent et ita fortiter starent* Vat., in fine *portandum haberent p. portaturae*.

10) *disputarem* Vat.

4) *quasi fuligo erat*. *Secundus* Pal.

5) *omnis* Pal.

6) *perniciosae* Pal.

7) *pecora* Pal.

8) *aspectu hilare* Pal.

Cap. II. 1) *Nam* Pal.

2) *partes* Pal.

ait ad me pastor ille: 'quid intra te disputas atque torqueris,¹¹ et ipse tibi solitudinem adiciis? Quaecunq[ue] non potes intelligere, noli attendere,¹² tanquam si sapiens sis; sed roga Dominum, ut accepto sensu intelligas ea. Quaecunq[ue] post te sunt, non potes videre; quae¹³ vero sunt ante te, vides. In his igitur, quae non potes videre, noli torqueri; et eorum intelligentiam cape, quae tu vides.¹⁴ Desine esse curiosus. Ego autem demonstrabo tibi cuncta, quaecunq[ue] debeo ostendere; nunc autem reliqua considera.'

(A) III. Et cum haec dixisset mihi, suspexi;¹ et ecce, vidi venisse sex viros excelsos ac venerandos, et omnes similes vultu; et vocasse quamdam multitudinem virorum; et hi, qui venerant vocati ab illis, et ipsi quoque² excelsi et fortes erant. Iusserunt autem illi sex eos turrim quamdam³ super eam portam aedificare. Magnus vero tunc fremitus coepit esse decurrentium circa portam huc atque illuc, eorum virorum,⁴ qui ad aedificandam turrim convenerant. Virgines vero illae, quae stabant circa portam, iubebant⁵ eis aedificationem turris accelerare. Ipsae autem exporrerunt manus suas, tanquam aliquid accepturae ab illis. Tunc illi sex iusserunt, ut ex quodam profundo lapides attollerent,⁶ et in aedificationem turris praepararent. Et elevati sunt⁷ decem lapides candidi, quadrati, circumcisi. Postquam vero sex illi advocaverunt⁸ has virgines, iusserunt eas universos lapides, quicumque in turris aedificationem mittendi essent, portare; et translatos per portam tradere eis, qui aedificaturi erant turrim illam. Continuo hae virgines eosdem lapides, qui prius elevati erant de profundo, inter se elevare coeperunt pariter omnes.⁹

(A) IV. Qui¹ autem steterunt circa portam, sic² etiam portabant,³ ut, qui videbantur esse fortiores, ad angulos ponerentur; caeteri vero lapides ad latera⁴ subiiciebantur. Atque ita universos lapides pertulerunt, eosque per portam⁵ translatos aedificantibus, sicut iussae erant, tradiderunt. Illi vero excipientes exstruxerunt⁶ illos. Haec autem aedificatio super illam petram magnam et portam fiebat, atque ab iis⁷ tota turris sustentabatur. Horum autem decem lapidum structura totam portam illam replevit, quae in fundamento turris illius⁸ esse coepit. Post

11) aut conqueris p. atque torqueris Vat., in fine adducis.

12) pendere Vat.

13) qui Vat.

14) noli torquere et eorum dominare que vides Vat.

Cap. III. 1) inspezi Vat., subinde et ecce vidi venisse viros extensos dignitatos et similes vultu. Viri sex excelsi infra c. 12. esse dicuntur nuntii dignitate conspicui, dextera laevaue Filium Dei circumstantes. Cfr. Vis. 3, 3 et 4 de sex viris iuvenibus. In Pal. et vocaverunt aliquantam multitudinem virorum.

2) quoque om. Vat.

3) iusserunt autem eos illi ex turre

quamdam Vat. Ex c. 13. discimus, turri ecclesiam significari, quae petrae et portae i. e. Christo supraedificatur.

4) huc et illuc virorum eorum Vat.

5) videbant Vat., in fine accelerari (prius accelerare) oportere p. accelerare.

6) Coniunctione ut exclusa, ascendere Vat., in fine aptari p. praepararent.

7) ascenderunt p. elevati sunt Vat. Retinui Codd. lectionem circumcisi. Cotelerius ex c. 5. et 16. minus accurate argumentatur, reponendum esse nec circumcisi. At ex ipso ultimo loco elucet, lapides hosce non opus habuisse circumcissione, quia in aequitate vixerunt, et in magna castitate quieverunt (Pal.); solum-

portarent. Pastor autem considerans me ita ait: quid intra te disputas et moveris, et tibi ipse dolorem inferis? Quaecumque enim non potes intelligere, noli temptare, tanquam sis sapiens; sed roga Dominum, ut accepto sensu intelligas³ ea. Quae autem retro sunt, videre non potes; quae autem in ante sunt, videre poteris. Noli sic te ante torquere. Quae autem videre potes, eorum dominare, et de reliquis noli persertus esse;⁴ ego enim tibi omnia demonstrabo.

(b) III. Et iterum ait mihi: aspice nunc et caetera. Et ecce vidi sex viros venisse, altos honestosque et consimiles aspectu. Et vocaverunt aliquantam multitudinem virorum; et illi, qui venerant viri altissimi, satis boni et potentes erant. Et iusserunt illi praedicti sex viri aedificare supra petram illam turrem¹ altam, et super portam ipsam. Erat autem magnus tumultus virorum illorum, qui venerant ad aedificandam turrem huc et illuc discurrentium iuxta portam. Virgines autem, quae circa portam stabant, dicebant viris illis, ut festinarent et turrem illam aedificarent. Porrigebant autem manus virgines illae, quasi aliquid accepturnae a viris illis essent. Illi autem sex viri, qui praedictam multitudinem adduxerunt, iubebant de profundo aliquo lapides subire, et ire in structuram² turris illius. Subierunt ergo decem lapides candidi, quadrati. Illi autem sex viri vocaverunt virgines illas, iusseruntque eis ut omnes lapides, quicunque in structuram essent ituri, portarent, et transirent per portam, et porrigerent viris illis, qui aedificaturi erant turrem illam. Virgines ergo illae decem primos illos lapides, qui de profundo subierunt, ponebant sibi invicem, unaquaeque³ lapidem, et simul portabat.

(b) IV. Sicut ergo stabant circa portam singulae sub angulo, sic fortiter subicientes se lapides illos, portabant omnes lapides. Et omnes portam transferebant, prout iussae fuerant, et porrigebant illis viris, qui aedificabant turrem. Illi autem sex excipiebant lapides illos, et componebant ad structuram. Et aedificatio turris supra petra et supra porta illa magna fiebat. Aptati sunt ergo illi decem lapides, et impleverunt totam petram. Ipse autem in fundamento turris positi sunt, quia petra et porta sustinent totam turrem. Post illos itaque decem

modo autem sigillum non habuerunt. Fuerunt igitur circumcisis pares illi viri iusti (decem lapides), qui primo mundi seculo vitam degebant. De profundo attolluntur, siquidem ante Christi adventum defuncti sunt. Cfr. infra c. 15 et 16. Auctoris sensum plane reddit Gallicciolli: Furono dunque estratte dieci pietre candide, quadrate, scapezzate d'intorno.

8) *vocaverunt* Vat., *ibidem quicumque in turris eius edificatione ituri essent et translato per portas tradere eis qui edificaturi essent.*

9) *qui primi ascenderunt de profundo inter se allevare ceperunt omnes pariter* Vat.

Cap. IV. 1) Cfr. supra c. 3.

2) *sicut* Vat.

3) *portabant omnes lapides* Pal.

4) *a lateribus p. ad latera* Vat.

5) *eosdem per portas* Vat., in fine *iusserant tradiderant*, et Mss. Angl. *iusserant p. iussae erant* i. e. illi sex viri excelsi ac venerandi c. 3.; Pal. *iussae fuerant*, quod praestat.

6) *extruserunt* Vat. secundum italicam scribendi rationem, quae consonantes *x* et *s* frequenter permutat.

7) *his* Vat.

8) *illius* om. Vat.

3) *intelliges* Pal.

4) *est* Pal.

Cap. III. 1) *Expungitur et ante turrem* in Pal.

2) *structura* Pal.

3) *unusquisque* Pal.

illos vero decem lapides alii viginti⁹ quinque elevati sunt¹⁰ de profundo; et hi structi sunt in aedificationem turris eiusdem, per illas virgines levati, sicut priores. Post hos alii triginta quinque¹¹ elevati sunt;¹² et hi similiter in eodem opere aptati sunt. Post hos quadraginta¹³ lapides ascenderunt, et hi omnes adiecti sunt in structuram turris illius. Quatuor ergo ordines¹⁴ coeperunt esse in fundamento turris illius; desiderant enim lapides extrahi¹⁵ de profundo; paulisper et hi, qui aedificabant, quieverunt. Iterum illi¹⁶ sex viri multitudini illi imperaverunt, ut de illis duodecim montibus adportarent lapides ad aedificationem turris eiusdem. Illi autem excidebant de universis montibus variorum colorum lapides, et deferentes¹⁷ eos porrigebant virginibus; quos illae accipientes transferebant, et in aedificationem turris porrigebant. In qua¹⁸ cum structi essent illi, candidi variique fiebant; et similiter omnes priores¹⁹ mutabant colores. Quidam vero ab ipsis viris porrigebantur; qui cum in eam aedificationem venissent, quales ponebantur, tales et²⁰ remanebant. Hi nec candidi fiebant, nec varii; quoniam non²¹ erant a virginibus per portam translati. Hi ergo lapides deformes erant in aedificatione.²² Quos cum animadvertissent illi sex viri, iusserunt tolli, et suo loco reponi unde delati fuerant.²³ Et dicunt ad illos, qui lapides illos²⁴ adferebant: omnino vos nobis ad aedificationem hanc lapides porrigere nolite, sed iuxta turrim ponite eos, ut²⁵ hae virgines translatos porrigant illos; nisi enim ab his virginibus translati fuerint per hanc portam, colores suos mutare non possunt; nolite igitur frustra laborare.²⁶

(A) V. Effecta est autem structura illo die, sed turris consummata non est; futurum enim erat ut aedificaretur,¹ propterea etiam nunc et quaedam dilatio facta est. Et iusserunt illi sex eos, qui aedificabant, abire² et veluti aliquandiu quiescere; illis vero virginibus praeceperunt, ne a turri discederent. Propterea autem videbantur mihi relictas, ut custodirent turrim illam.³ Postquam autem omnes⁴ recesserunt, dico ad pastorem illum: quare,⁵ inquam,⁶ domine, non est peracta aedificatio turris? 'Non enim,' inquit, 'ante consummari potest, quam veniat⁷ dominus eius, et structuram hanc probet, ut, si quos lapides non bonos in ea invenerit, mutantur; ad voluntatem enim eius aedificatur haec turris.'⁸ 'Vellem,'⁹ inquam, 'domine, scire quid significet aedificatio turris huius, et de hac petra et de hac porta cognoscere, et de montibus et de virginibus et de lapidibus, qui extracti sunt¹⁰ de profundo, nec circumcisi

9) Denotatur secundum saeculum virorum iustorum ante adventum Christi.

10) ascenderunt p. elevati sunt Vat., idem ser. et hi structi sunt in edificatione eiusdem turris per illas virgines levati sunt sicut priores.

11) Significantur Domini prophetae ac ministri V. T. Cfr. infra c. 15.

12) ascenderunt p. elevati sunt Vat.

13) quadraginta III—c Vat. punctis tamen additamento suppositis, in fine turris eiusdem. Apparet ex Vis. 3, 5. et Sim. 9, 15., hos esse Apostolos et Doctores praedicationis Filii Dei.

14) ergo omnes ordines (sic) Vat.

15) ascendere Vat., ibidem paulisper etiam et hi.

16) Item hi Vat., dein huic p. illi, tum aedificationem eiusdem turris. Cfr. supra c. 1. Observat. H.: Postquam ii lapides, qui iustos demortuos ante adventum Christi significant, in structuram turris positi erant, Dominus etiam lapides e montibus, i. e. fideles e populis christianis, apportari iussit.

17) montibus lapides variis coloribus et apportantes Vat.

18) quam Vat.

lapides alii subierunt ex profundo illi viginti quinque; et isti apti sunt in structuram turris. Portabantur autem a virginibus, sicuti et priores lapides. Et postea subierunt triginta quinque lapides; et ipsi similiter aptati sunt in turre. Post hos etiam subierunt lapides quadraginta; et hi omnes adiecti sunt in structuram turris, et facti sunt ordines quattuor in fundamentis turris. Et pausaverunt ex fundamentis ascendentes lapides; pausaverunt autem modicum aedificantes turrem. Et iterum sex viri illi iusserunt praedictae multitudini, ut de montibus suprascriptis ad aedificandam turrem lapides adferrent. Transferebantur ergo ex omnibus montibus lapides coloribus variis, et dolati a viris illis porrigebantur virginibus. Virgines autem transferebant illos per portam; transferebant autem eos in structuram turris. Cumque structi fuissent illi lapides, varii candidi fiebant similesque, et priores mutabant colores. Quidam vero lapides, qui a multitudine virorum porrigebantur in structuram turris, non fiebant candidi; sed quales positi erant, tales permanebant, quia non erant a virginibus illis per portam portati. Hi ergo lapides deformes erant in aedificatione¹ turris illius. Quod cum animadvertissent illi sex viri, iusserunt eos² tolli, et poni in loco suo, unde adportati fuerant. Translatisque eis³ unumquemque deposuerunt, et dixerunt viris illis, qui lapides gestabant: omnino vos in hac aedificatione lapides ponere nolite, sed iuxta turrem eos ponite, ut hae virgines per portam translatis porrigant eos in structuram. Si non enim ab his virginibus portati fuerint per hanc portam, colores suos mutare non possunt. Nolite ergo frustra laborare.

(a) V. Et facta est illa die ea structura, sed turris consummata non est; futurum enim erat ut a se aedificaretur. Dilatio ergo aedificationis facta est, iusseruntque illi sex viri eos, qui aedificabant, recedere et aliquantum requiescere. Virginibus vero illis praeceperunt, ne a turre discederent, sed eam custodirent. Postquam recesserunt omnes, dico ad pastorem illum: domine, quare non est perfecta aedificatio turris huius? Non potest, inquit, ante consummari,⁴ quam veniat dominus eius, et structuram hanc probet, ut si quos lapides nugas invenerit in ea, mutet eos, quia ad voluntatem ipsius haec turris aedificatur. Volebam, inquam, domine, scire, quid significet aedificium turris huius, sed et de hac petra et de porta agnoscere, ut de montibus et lapidibus, qui ascenderunt

19) et similes omnes et priores p. et similiter omnes priores Vat.

20) et om. Vat.

21) nec Vat.

22) aedificationem Vat.

23) et loco suo deferri unde adportati erant Vat.

24) hos lapides p. lapides illos Vat.

25) illos et p. eos, ut Vat. Ex eodem addidi seq. illos (porrigant illos. Nisi), non dissuadente Pal. In Vat. des. vocc. non possunt.

Cap. V. 1) futurum enim ut edificaretur Vat. Nota bene lectionem Codicis Pal.

2) recedere Vat., qui pergit et veluti

quiescere aliquid. His vero virginibus praeceperunt ne a turre recederent.

3) mihi videbantur et illam turrem inv. Pal.

4) omnes accessit ex Pal. Vat.

5) inquam addidi c. Vat. et Fab. St.

6) veniet Vat.

7) Volebam Vat.

8) ascenderunt p. extracti sunt Vat.

Cap. IV. 1) aedificationem Pal.

2) ego Pal.

3) translatisque abscque seq. eis Pal.

Cap. V. 1) consummare Pal., postea invenit in eum mutet eum quis.

sunt, sed sicut ascenderunt, sic missi sunt⁹ in structuram; et quare primum lapides decem in fundamento¹⁰ structi sunt, deinde viginti quinque, deinde quadraginta; item de illis lapidibus, qui positi sunt in structuram, iterumque sublati et in locum suum relati.¹¹ De omnibus his, domine, desiderium animae meae comple, et omnia mihi demonstra. Et dixit mihi: ,si arduus, inquit,¹² non fueris, omnia cognosces, et videbis reliqua, quae futura sunt huic turri, et omnes similitudines diligenter cognosces. Et venimus post dies paucos in eundem locum, ubi¹³ sederamus, et dixit mihi: ,perveniamus ad turrim; dominus enim eius venturus est, ut consideret¹⁴ eam. Venimus igitur illuc,¹⁵ et neminem alium quam virgines illas invenimus. Et interrogavit eas, an affuisset¹⁶ ibi dominus turris illius? Et responderunt, continuo eum adfuturum; ut consideret structuram illam.¹⁷

(A) VI. Post pusillum vero video multitudinem virorum magnam venientem, et in medio eorum ita excelsum virum,¹ ut magnitudine sua ipsam turrim superaret; et circa eum sex illos, quos in aedificatione² imperare videram, et eos omnes, qui aedificarunt turrim illam, et praeterea alios quamplures dignitate splendidos viros. Virgines vero illae, quae custodiebant turrim illam, adcurrerunt, et osculatae sunt eum,³ et prope eum coeperunt ambulare. Ille autem tam diligenter considerabat structuram illam, ut singulos lapides contrectaret; quin etiam⁴ singulos virga, quam in manu tenebat, feriebat. Ex quibus quidam, cum essent percussi, nigri⁵ fiebant velut fuligo; quidam autem tanquam scabri; quidam quasi⁶ scissuras habentes, quidam curti; quidam nec nigri, nec albi;⁷ quidam asperi, nec cum caeteris lapidibus convenientes; quidam plurimas maculas habentes. Hae sunt varietates lapidum illorum, qui in structura illa non idonei⁸ reperti sunt. Iussit eos dominus omnes de turri⁹ deponi, et iuxta eam relinqui, et alios lapides afferri, et loco eorum reponi. Et interrogaverunt eum, qui aedificabant, ex quo monte vellet afferri, et reponi in locum eiectorum? De montibus quidem vetuit afferri, sed ex campo quodam, qui prope erat, iussit afferri.¹⁰ Foderunt enim campum illum, et invenerunt lapides¹¹ splendidos, quadratos, quosdam vero etiam rotundos.¹² Quicumque autem erant in illo campo, omnes

9) *ierunt p. missi sunt* Vat.

10) *fundamentis* Vat.

11) *et loco suo relati* Vat.

12) *inquit* inserui c. Fab. St. et Vat., ubi tamen iterum legitur post omnia; illic quidem scriptoris modo minus consentit.

13) *Et venimus in eundem locum post dies paucos* ut Vat.

14) *considerat* Vat.

15) *ibi* Vat., qui pergit et neminem alium invenimus quam virgines illas.

16) *si fuisset p. an affuisset* Vat.

17) *continuo eum venturum esse ut considerat illam structuram* Vat.

(A) VI. 1) Ex coll. c. 3 et 12 hic Deo. Haud raro etiam in S. libris proceritatis vel dimensionis res

aut personae apparent. Cfr. Apoc. 21, 17. Et in Epiph. Haer. XIX, 4. Elcesaitarum auctor de Christo: *εἶτα δὲ διαγράφει χριστόν τινα εἶναι δύναμιν, οὐ καὶ τὰ μέτρα σημαίνει, εἰκοσιτεσσάρων μὲν σχοινίων τὸ μήκος, ὡς μίλων ἐνενηκόντα ἔξ, τὸ δὲ πλάτος σχοινίων ἔξ, μίλων εἰκοσιτεσσάρων, καὶ τὸ πάχος ὁμοίως τερατενόμενος καὶ τοὺς πόδας καὶ τὰ ἄλλα μυθολογήματα.* Similiter de spiritu Sancto Haer. LIV, 1. Plura collegit Thilo in Act. Thomae p. 137., vid. Hilgenfeld: Die Apostolischen Vater p. 152.

2) *in ea edificatione* Vat. ubi dein des. *videram.* Cum eodem scripsi *aedificaverunt* p. *aedificaverunt* vulg.; idem mul-

de profundo, nec sunt circumcisi, sed sicut ascenderunt, ierunt in structuram; et quare primum in fundamentis decem lapides instructi sunt; deinde de viginti quinque et triginta et quinque ac quadraginta et de lapidibus illis, qui sunt positi in structuram, et iterum sublatis et positi sunt in locum suum. De omnibus his refice animum meum, domine, et demonstra mihi illa. Et ille mihi dixit: si non fueris protervus, omnia cognosces; post paucos enim dies veniemus huc, et reliqua videbis, quae futura sunt huic turri, omnesque similitudines diligenter cognosces. Unde cum postea, ut dixit, venissemus ad eum locum, ubi primo sederamus, ait mihi: eamus ad turrem; dominus enim eius venturus est, ut consideret eam. Deinde venimus ad turrem illam, et omnino nemo erat circa eam,³ nisi virgines illae tantum, quas pastor interrogavit, si fuisset ibi dominus turris. Quae responderunt, venturum dominum et consideraturum structuram turris.

(a) VI. Et ecce paululum video magnum agmen virorum venientium, mediumque in his ita excelsum virum, ut magnitudo eius ipsam turrem superaret, et circa eum⁴ alios sex, quos in aedificatione videram ante imperare, dextra atque sinistra cum illo ambulantes. Omnes ergo hi, qui in structura⁵ fuerant operati, cum illo venerunt; sed et alii multi dignitosi erant circa illum. Virgines autem illae, quae custodiebant turrem, accesserunt ad eum, et osculantes prope eum circa turrem coeperunt ambulare. Ille autem vir dignitosus virgam tenens in manu,⁶ ut singulos lapides consideraret, eandem turrem diligenter circuibat. Et cum illi lapides virga ab eo fuissent percussi, nigri veluti fuligo⁷ fiebant; quidam autem tanquam scabiosi; quidam scissuras habentes; quidam breves [et] mutuli; quidam nec nigri, nec albi; quidam ita asperi, ut nec cum caeteris convenientes essent; et quidam plurimas maculas habebant. Hae varietates erant lapidum illorum, qui in structura⁸ nugaces sunt reperti. Quos omnes ille dignitosus iussit de turri deponi, [et] iuxta eam relinqui, aliosque lapides adferri, et in loco eorum poni. Interrogaverunt autem illi, qui aedificabant, ex quo monte iuberet ille dignitosus lapides adferri et loco eorum poni. Ille autem de montibus illis adferri lapides vetavit; sed iussit ex eo campo, qui prope erat, adferri. Foderunt ergo campum illum, et invenerunt lapides decem splendidos, quadratos, quosdam etiam rotundos. Quicumque enim lapides erant in eo

tos dignitosos p. quam plures dignitate splendidos viros.

3) *accurrerent osculari eum* Vat., cui deest seq. pron. *eum*.

4) *ut singulos lapides pertractaret.* Qui etiam Vat.

5) *Hi sunt transfugae ac nefanda in Dominum loquentes* c. 19.

6) *quasi om.* Vat.

7) *Voc. quidam nec nigri, nec albi des.* in Vat.

8) *lapidum eorum qui in structa (sic) illa non boni* Vat.

9) *turre* Vat., extrema in periodo apponi. Quosnam fidelium lapides illi

depositi et reprobati significant, pluribus explanatur infra c. 13. Cfr. Vis. 3, 5. 6.

10) *qui erat prope iussit apportari* Vat. Cfr. infra c. 29 et 30.

11) *et invenerunt etiam lapides* Vat.

12) Cfr. infra c. 30.

2) *eum* Pal.

Cap. VI. 1) *eam* Pal., deinde in aedificationem.

2) *ergo hos qui in structa* Pal.

3) *manum* Pal.

4) *fulgo* Pal.

5) *structuram* Pal.

allati sunt, et per portam¹³ transportati a virginibus illis; et qui ex eis quadrati erant, deformati¹⁴ sunt, et positi in loco electorum. At vero qui¹⁵ rotundi, non sunt adiecti in structuram; quoniam duri erant, et longum esse videbatur¹⁶ circumcidere eos; sed positi sunt circa turrim, tanquam futurum esset ut circumciderentur et in structuram mitterentur; valde enim splendidi erant.

(A) VII. Haec cum vidisset vir ille dignitate praecipuus,¹ et dominus totius turris, vocavit hunc pastorem, et tradidit ei lapides, qui reprobati erant et positi circa turrim; et ait ad illum: ,communda diligenter lapides hos, et apta² in structuram turris, ut cum caeteris possint convenire; eos autem, qui non conveniunt, longe a turri proicias.³ Haec cum praecipisset ei, cum omnibus, cum quibus venerat ad turrim, abiit. Virgines autem illae steterunt circa turrim, custodientes eam. Et dixi ad pastorem illum: ,quoniam modo possunt lapides hi in structuram huius turris, cum reprobati sint, redire?⁴ Et dixit mihi: ,ego quidem⁵ de lapidibus istis maiorem partem circumcidam, et adiciam in structuram, et convenient cum caeteris.⁶ Et dixi: ,quomodo, domine, possunt circumcisi⁷ eundem locum implere?⁸ ,Quicumque,⁹ inquit, ,minores inventi fuerint, in mediam structuram ibunt; maiores vero de foris ponentur, et continebunt eos.⁶ Haec cum dixisset⁶ mihi, ,eamus,⁶ inquit, ,et post triduum revertamur; et emundatos hos lapides in structuram adiciam.⁷ Ea enim, quae sunt circa turrim, commundari debent omnia; ne forte⁸ subito paterfamilias superveniat, et immunda ea, quae circa turrim sunt, inveniat, et ita aspernetur; et hi lapides non mittantur in structuram turris huius, et ego negligens paterfamilias videar esse.⁶ Post triduum⁹ autem cum venissemus ad eandem turrim, ait mihi: ,consideremus hos lapides omnes, et videamus, qui ex eis possunt in structuram¹⁰ ire.⁶ Dico ei: ,consideremus, domine.⁶

(A) VIII. Primum omnium coepimus considerare eos, qui nigri fuerant. Quales enim a structura depositi fuerant, tales sunt reperti. Iussit eos a turri moveri, et seorsum reponi.¹ Deinde consideravit eos, qui scabrosi fuerant; et multos ex eis² circumcidi iussit, et per virgines eos in structuram turris aptari; illae autem sublatis eos aptaverunt in media structura. Reliquos autem iussit cum illis nigris reponi;³ nam

13) In Vat. habes *erant in eodem loco (expunctum) campo omnes allati (erat ablatis) sunt per portam.*

14) *Deformare* infra c. 8. — in aliam formam ex pristina redigere. Sed heic locum suum non tuetur: textus est vitiat. Cur enim lapidibus quadratis alia induenda est forma? Genuina lectio est in Codice Pal.: *Quicumque enim lapides erant in eo campo: omnes allati sunt: et per portam allati a virginibus: et secli quadrati positi sunt loco electorum.*

15) *Ac vero hi qui* Vat.

16) *quoniam et durum erat et tarde*

videbatur Vat., tum *posita* cum i supra, postea *irent* p. *mitterentur*.

Cap. VII. 1) *dignitosus* p. *dignitate praecipuus* Vat., ubi *prolati* p. *reprobati*.

2) *communda diligenter lapides et pone* Vat.

3) *Et dixi ad pastorem illum. Quemadmodum possunt hi lapides in structuram eiusdem turris cum sint reprobati redire.* (sic p.?) Vat.

4) *quidem adiunxi* c. Vat.

5) *erat circumcidi* in Vat.

6) *disiissem* Vat.

campo, omnes adlati sunt. Et per portam illati a virginibus et secti quadrati, positi sunt loco electorum.⁶ Illi enim, qui rotundi erant,⁷ non sunt positi in structuram, quoniam duri erant ad dolandum, tantumque videbatur ut circumciderentur. Sed positi sunt iuxta turrem, ut postea circumciderentur;⁸ valde enim splendidi erant.

(a) VII. Cumque ille vir dignitosus dominusque turris illius omnia complesset, vocavit hunc pastorem, tradiditque ei lapides omnes, qui iuxta turrem erant reprobati de structura, et ait illi: diligenter communda hos lapides, et pone illos in structuram turris, qui tamen possunt coniungi cum aliis; eos autem, qui inconvenientes sunt, longe¹ a turre proice illos. Haec cum praecepisset pastor ille dignitosus, exit a turre, cum quibus venerat. Virgines autem illae stabant circa turrem custodientes eam. Et ego dixi ad pastorem illum: quemadmodum possunt hi lapides reprobati rursus in structuram turris ire? Et dixit mihi: vides, inquit, hos? Video, inquam, domine. Ego, inquit, de lapidibus istis maiorem partem circumcidam, et adiciam in structuram turris; et convenient cum caeteris lapidibus. Et ego dixi: quomodo possunt, domine, isti lapides circumcisi eundem locum explere? Et dixit mihi: quicumque minores fuerint reperti, in mediam structuram ibunt; maiores vero quicumque fuerint inventi, exteriores ponentur,² et continebunt eos. Et cum haec mecum locutus esset, ait mihi: eamus, et post biduum revertamur; et commundabimus hos lapides, et adiciemus eos in turris structuram. Ea enim, quae sunt circa turrem, commundari debent,³ ne quando dominus subito superveniat et ea, quae sunt circa turrem, inveniat immunda, et spernat ea; et nec isti lapides ibunt in structuram, et ego negligens apud eum apparebo. Cumque post biduum venissemus ad eam turrem, ait mihi: consideremus hos lapides universos et videamus, an possint in structuram ire. Et dixi ei: ut vis, domine, consideremus.

(a) VIII. Primo omnium coepimus considerare eos, qui nigri fuerunt. Qui de structura depositi erant, tales sunt reperti. Iussit eos a turre tolli seorsumque poni. Inde consideravit eos, qui scabri evaserunt. Multos ex eis secuit, et iussit virginibus illis tollere eos, et adicere in aedificium. Et sustulerunt eos illae virgines, et posuerunt in mediam structuram turris. Reliquos autem, qui nigri effecti sunt,

7) et commundos hos lapides adiciam in structuram Vat.

8) ne quando p. ne forte Vat., dein supervenerit p. superveniat, tum et ita asperentur et non sunt hic lapides in structuram.

9) biduum Vat.

10) eam inserit Vat.

Cap. VIII. 1) a turre moveri (erat movere) et seorsum poni.

2) his Vat.

3) poni Vat.

6) Praestat electorum vulg. Cfr. infra c. 18.

7) Voc. non sunt positi in structuram: quoniam duri erant bis scribuntur in Pal. Deinde tantumque (tantumque Pal.) idem est ac longumque. In extrema sententia habes circumcideretur.

8) circumcideretur Pal.

Cap. VII. 1) longe repetitur in Pal.

2) ponebunt Pal.

3) debet Pal.

et hi evaserunt nigri. Deinde considerabat eos, qui scissuras habebant; et ex illis⁴ multos circumcidi iussit, et per illas virgines adici in structuram. Hi deforis positi sunt, quoniam integri inventi sunt; reliqui autem propter multitudinem scissurarum non potuerunt deformari;⁵ propterea proiecti sunt ab aedificatione turris. Deinde considerabat eos, qui curti facti erant; multi ex illis scissuras habebant, et nigri evaserant; alii vero scissuras magnas habebant, quos iussit apponi cum illis, qui eieci erant; reliquos autem commundatos et deformatos⁶ adici iussit in structuram, quos sublato virgines illae in media structura aptaverunt; infirmiores enim erant. Deinde considerabat eos, qui dimidii quidem albi, dimidii autem nigri fuerant reperti; et multi ex illis nigri inventi sunt. Iussit et hos transferri ad illos, qui reiecti⁷ erant. Reliqui vero toti candidi inventi sunt; et hi sublato sunt a virginibus et aptati in eadem turri⁸. Exteriores autem positi sunt, qui⁹ integri inventi sunt, ita ut possent continere eos, qui in medio constructi erant; nihil enim eis recisum est. Deinde considerabat eos, qui duri et asperi fuerunt¹⁰. Pauci ex his abiecti¹¹ sunt, quoniam non poterant circumcidi, valde enim duri reperti sunt; reliqui autem deformati¹² sunt, et in media structura a virginibus aptati; infirmiores enim erant. Deinde considerabat illos,¹³ qui maculas habebant; et ex eis pauci reperti sunt nigri, et hi¹⁴ ad caeteros adiecti sunt. Qui vero superfuerant, candidi et integri inventi sunt; et hi a virginibus in structuram aptati sunt, et deforis positi, propter fortitudinem suam.

(A) IX. Venit deinde ut consideraret¹ eos lapides, qui candidi et rotundi erant; et ait mihi: ,quid faciemus de his lapidibus? Et ego dixi: ,domine, nescio. Nihil ergo, inquit, excogitas de his?² Ego, inquam, artem hanc, domine, non novi, nec lapidarius sum, nec possum intelligere quicquam. Et dixi: ,non vides, eos valde rotundos esse? Quodsi voluero eos quadratos redigere, plurimum⁴ mihi ex his recidendum est; sed necesse est aliquos ex his in structuram turris transire.⁵ Et dixi: ,si necesse est, quid igitur te implicas,⁶ et non eligis, si quos habes eligere, et aptas in structuram illam? Et elegit,⁷ quos vidit maximos et splendidissimos, et deformavit eos; quos sublato virgines illae in exterioribus partibus structurae posuerunt. Reliqui vero, qui superfuerant, repositi sunt in eundem campum, unde sumpti erant;⁸ abiecti vero non sunt, quoniam, inquit, adhuc exiguum deest huic turri,

4) his Vat., dein per eas virgines.

5) deformari c. Pal. Vat. et Clerici marg. p. Fab. St. et Cotelerii affirmari, quae Clerico monente inepta vox est. Galluccio: ma ad altre per la moltitudine delle fessure, non si puotè dar conveniente figura.

6) deformatos c. Pal. Vat. p. Fabri St. et Cotelerii affirmatos. In Vat. habes: multi ex his scissuras habuerunt et nigri evaserunt. Alii vero scissuras magnas habentes iussit hos poni cum his qui reiecti erant. Reliquos autem commundatos

et deformatos adici iussit in structuram. Quos oblatos.

7) dimidii quidem nigri reperti fuerant. Multi ex his nigri inventi sunt iussit et eos transferri ad eos qui reiecti absque erant Vat.

8) turri Vat.

9) quoniam Vat., dein contineri p. contineri, tum instructi p. constructi, ibidem ex eis p. eis.

10) erant Vat.

11) Lego ex his abiecti p. ex his adiecti vulg., ab his abiecti Vat.

iussit cum illis nigris poni. Illos autem consideravit, qui scissuras habebant; et ex his multos circumcidit, et iussit per virgines adici in structuram. Et foris positi sunt, quia salvi inventi sunt. Reliqui autem propter multitudinem scissurarum deformari non potuerunt, et ab aedificatione turris projecti sunt. Deinde consideravit eos, qui breves et inutiles fuerunt. Multi inventi sunt in illis nigri, alii scissuras magnas habentes. Iussit et eos seponi cum his, qui relictii erant; reliquos autem commundatos et deformatos iussit in structuram adici; quos sublato virgines illae in media structura, quia infirmiores erant, aptaverunt. Deinde consideravit eos, qui dimidii albi erant, dimidii nigri. Multi ex his nigri inventi sunt; et eos iussit tolli, et poni iuxta eos, qui reiecti erant. Caeteri candidi toti inventi sunt, et a virginibus sublato in structura turris¹ apti sunt, quoniam integri inventi sunt, et nihil erat ex eis recisum. Exteriores positi sunt, ut eos, qui in medio recisi positi erant, continerent. Deinde consideravit eos, qui erant duri et asperi. Pauci ex eis abiecti sunt, qui ante poterant circumcidi; valde enim duri erant. Reliqui autem² deformati sunt, et in media structura, quia infirmiores erant, a virginibus positi erant. Deinde consideravit eos, qui maculas habuerant. Etiam ex his pauci evaserunt nigri, et separati inter reliquos positi sunt; caeteri vero candidi et integri a virginibus portati in structuram propter firmitatem suam exteriores positi sunt a virginibus.

(B) IX. Venit deinde ut consideraret illos albos et rotundos, et ait mihi: quid facimus de his lapidibus? Et dixi ei: domine, ego, quid scio?¹ Et ait mihi: nullum ergo de eis excidere cogitas? Et ego dixi ei: domine, artem hanc ego non habeo, nec lapidarius sum, nec possum intelligere quicquam. Et ait mihi: non vides, istos lapides valde rotundos esse? Quos si voluero redigere quadratos, multum ex eis recidendum est; et necesse est, aliquos ex eis in structuram poni.² Et dixi ei: domine, si necesse est hoc fieri, quid non eligis, si quos vis, et in structura maximos et splendoros aptas?³ Et mox deformavit aliquantos, quos sublato virgines illae in exterioribus partibus structurae posuerunt. Et caeteri in eodem campo, unde fuerant sublato, non abiecti, sed repositi sunt, quoniam adhuc modicum deest ad structuram turris. Forsitan

12) Scripsi *deformati* c. Pal. Vat. p. *formati* vulg.

13) *illos* om. Vat.

14) *et ex his nigri pauci reperti sunt et hi* (prius *his*) Vat.

Cap. IX. 1) *considerare* p. *ut consideraret* Vat.

2) Duo membra *Et ego dixi: domine, nescio. Nihil ergo, inquit, excogitas de his?* exemplum Vat. non agnoscit.

3) *esses* Vat.

4) *multum* Vat.

5) *ire* Vat.

6) *quid te tricas* p. *quid igitur te implicat* Vat., qui mox *elig eligere* (sic) p. *eligere*.

7) *eligit* Vat.; mox cum eodem Lamb. et Pal. *deformavit* p. Fab. St. *efformavit* et Cotelarii *afformavit*.

8) *in eodem campo unde sumpti fuerunt* Vat.

Cap. VIII. 1) *turri* Pal.

2) *autem* bis extat in Pal.

Cap. IX. 1) *qui* Pal. Tum est adverb.

2) Mirum sane, quod heic legimus, cum inter omnes constet ac usque ad hunc diem in multis ruinis videre sit, antiquos in turribus extruendis praesertim seculo secundo frequenter usos fuisse lateribus rotundis, rursus de his testis atque concavis.

3) *aptas* Pal.

quod aedificandum erit, et forsitan vult dominus hos lapides aptari in ea structura, quia valde candidi sunt.⁹ Vocatae sunt deinde¹⁰ mulieres speciosissimae duodecim, nigra veste vestitae, incinctae, et exertis humeris, capillisque solutis. Videbantur autem mihi hae mulieres agrestes esse. Et iussit eas pastor ille tollere lapides illos,¹¹ qui de structura eiectiones erant, et eos ferri in montes, unde ablati fuerant. Et illas gaudentes sustulerunt omnes, et reportaverunt eos, unde extracti fuerant. Postquam autem nullus lapis circa turrim iaceret, ait mihi: ‚circumeamus hanc turrim, et videamus, nunquid aliquid¹² desit illi.‘ Coepimus ergo circumire eam. Et ut vidit eam¹³ decenter aedificatam, coepit valde hilaris esse; ita enim decenter aedificata fuerat, ut, qui vidisset, concupisceret aedificatorem eius; quoniam quasi de uno lapide videbatur esse, nec usquam commissura apparebat, sed ex petra una videbatur exsculpta.

(A) X. Ego autem huiusmodi turrim attente considerans valde laetabar.¹ Et ait mihi: ‚affer calcem et testas minutas,² ut formas eorum lapidum, qui sublatis sunt de structura et iterum repositi,‘ expleam; ea enim, quae circa turrim sunt, omnia aequari debent.‘ Et feci sicut iussit mihi,³ et attuli ad eum. Et ait mihi: ‚praesto adsis⁴ mihi; et cito hoc opus perficietur.‘ Complevit ergo formas illorum lapidum,⁵ et iussit locum mundari circa turrim. Tunc virgines illae apprehenderunt scopas, et mundaverunt totum, et sustulerunt excrementa,⁶ et sparserunt aquam; quo completo factus est locus delectabilis,⁷ et turris decora. Ait deinde mihi: ‚omnia commundata sunt; si venerit Dominus hanc turrim consummare, nihil inveniet, quod de nobis queratur.‘ Haec cum dixisset, volebat abire.¹⁰ At¹¹ ego apprehendi peram eius, et coepi rogare eum per Dominum, ut mihi omnia, quae ostenderat, explicaret. Ait mihi: ‚habeo modicam occupationem, at omnia tibi explicabo; expecta autem me heic,¹² dum venio.‘ Dico ei: ‚domine, quid heic¹³ solus faciam?‘ Respondit: ‚non es solus, omnes enim virgines tecum sunt.‘ Et dixi: ‚trade me, domine, ergo eis.‘ At¹⁴ ille vocavit illas, et dixit eis: ‚commendo vobis hunc, donec venio.‘ Remansi igitur cum virginibus illis. Illae autem hilares erant et affabiles mihi, praecipue tamen quattuor, quae caeteras praecedebant dignitate.

(A) XI. Dicunt mihi deinde virgines illae: ‚hodie pastor ille huc venturus non est.‘ Et ego dixi: ‚quid ergo ego¹ faciam?‘ Et dicunt

9) quod aedificandum erat (c. punctis suppositis) erit forsitan vult dominus eos lapides aptari in ea structura quae valde candida est. Vat.

10) Vocatae deinde sunt Vat., ubi in extrema sententia capillis non dissolutis. Harum mulierum nomina sunt: perfidia, intemperantia, incredulitas, voluptas in c. 15. Cfr. v. 13 et 18.

11) tollere lapides eos Vat., ubi des. vocc. et eos ferri in montes, unde ablatis fuerant. Et illas gaudentes sustu-

lerunt omnes, et reportaverunt eos, unde extracti fuerant.

12) ne quid p. numquid aliquid Vat., ibidem seq. illi correctum est ex ille.

13) Vox eam emendata est in Vat., ibidem ordinatur valde hylaris esse cepit, posthac nec alicubi commissura patebat sed ex petra illa videbatur exsculpta. Locus citatur ab Orig. in Comment. ad Osee T. II. p. 439. ed. Ruze.

Cap. X. 1) Ego autem eiusmodi considerans bene valde letus eram.

enim placet domino huius turris, et hos lapides in eadem structura aptari iubebit, quoniam splendidi sunt nimis. Et ecce mulieres duodecim valde speciosissimae nigra veste vestitae et ab humeris cinctae et capillis solutis: hae⁴ visae sunt mihi silvaticae esse. Et iussit eis pastor ille tollere lapides illos, qui de structura abiecti erant, et referre in montes, unde fuerant allati. Illae autem cum hilaritate tulerunt, et reportaverunt eos ibi, unde eiecti erant. Verum cum essent omnes lapides sublati, nec aliquis lapis circa turrem relictus esset, ait mihi: circumeamus turrem et videamus, ne aliquid desit illi. Et cum coepisset circumire eam, vidit illam decenter aedificatam, et valde hilaris esse coepit. Ita enim eleganter erat aedificata, ut ex uno lapide speraretur esse structa. Commissura enim vel iunctura nulla apparebat, sed ex⁵ petra illa turris nobis videbatur esse culta, et erat quasi monolitha.

(B) X. Unde ego circumiens cum eo hilaris eram, talia dona videas. Et ait mihi pastor ille: vade et adfer¹ calcem et testam minutam, ut lapidum illorum, qui sublati erant de structura, formam repleam; nam et ea, quae circa turrem sunt, omnia aequari debent. Et feci ego sicut iussit mihi, et id, quod iusserat, adtuli ad eum. Et ait mihi: praesto esto; cito opus hoc efficitur. Implevit ergo formas lapidum illorum, qui de structura erant ablati, iussitque eundem locum scopari, et in circuitu eiusdem turris commundari. Tunc virgines illae acceptis scopis munditias fecerunt, totumque stercus sustulerunt, et aquam sparserunt. Quo facto locus ille evasit hilaris, et decori fuit eidem turri. Tunc ait mihi: omnia commundata sunt. Si venerit dominus, ut consideret hanc turrem, non habebit de nobis queri. Haec cum dixisset, volebat a me ire. Ego autem adpraehensa pera eius rogavi eum per Dominum, ut mihi omnia, quae ostenderat, exsolveret. Ille autem dixit mihi: pusillum habeo occupationis, et omnia tibi exsolvam; sed exspecta me hic, cum² venio. Et ego illi dixi: domine, quid hic facturus sum solus? Nam illae virgines omnes tecum sunt. Ego ergo rogavi illum, ut me ipse illis traderet. Ille autem vocavit eas, et dixit illis: commendo vobis hunc, dum venio; et mox discessit. Remansi igitur cum illis virginibus. Illae autem mihi hilares satis et affabiles erant, praecipue³ tamen illae quattuor, quae erant dignitissimae.

(B) XI. Et coeperunt ad me ita dicere: ille pastor huc hodie venturus non est. Et ego dixi: quid ergo faciam? Et illae mihi dixerunt:

2) et testa minuta Vat.
3) iterum repositos p. et iterum repositi Vat.
4) me Vat.
5) sis Vat.
6) efficitur Vat.
7) formas lapidum eorum Vat., qui om. locum.
8) et substulerunt stercus Vat.
9) hilaris Vat.
10) ire Vat.
11) Ac Vat., in fine exsolveret.

12) et omnia tibi exsolvam. Exspecta me autem hic Vat.
13) hic Vat.
14) Ac Vat.
Cap. XI. 1) ego om. Vat.
4) haec Pal.
5) sed ex repetitur in Pal., ubi haud dubie scribendum sculpta p. culla.
Cap. X. 1) adfers cum puncto supra d lit. posito Pal., ibidem de structura.
2) Forte dum.
3) praecipue Pal.

mihī, usque in vesperam exspecta, si forsan venerit et loquetur tecum; sin minus,² nobiscum, dum veniat, manebis.³ Dixi eis: ,exspectabo eum usque ad vesperam; quodsi non venerit, domum ibo, et revertar mane.⁴ Responderunt mihi: ,nobis assignatus⁵ es; non potes recedere a nobis.⁶ Et dixi: ,ubi manebo?⁷ Dicunt mihi: ,nobiscum⁸ dormies ut frater, non ut maritus; frater enim noster es, et de caetero tecum habitare paratae sumus; valde enim carum te habemus.⁹ Ego autem erubesceram cum eis manere. Ea vero, quae ex illis prima esse videbatur, amplexata me est,¹⁰ et osculari me coepit. Caeterae vero, cum vidissent me amplexari ab illa, et ipsae coeperunt me ut fratrem osculari, et ducere circa turrim, et ludere mecum.¹¹ Quaedam autem ex illis psalmos canebant, quaedam choros ducebant. Ego autem circa turrim in¹² silentio laetus cum eis ambulabam, et videbar mihi iunior factus esse. Postquam vero vespera esse coepit, domum repente abire volebam; illae autem retinuerunt me, et non permiserunt abire.¹³ Mansi ergo illa nocte cum eis iuxta eandem turrim.¹⁴ Straverunt autem¹⁵ tunicas suas linteas in terram; et me in medio collocaverunt, nec quicquam aliud faciebant, nisi quod¹⁶ orabant. Sed et¹⁷ ego cum illis sine intermissione orabam, neque minus quam illae. Quae cum me sic orantem vidissent, ingens gaudium¹⁸ percoperunt; et cum eis illic fui¹⁹ usque ad diem posterum. Et cum adorassemus Dominum, tunc venit pastor ille, et ait ad illas: ,nullam ei fecistis iniuriam?²⁰ Et dixerunt ei: ,ipsum interroga.²¹ Dico ei: ,domine, magna voluptas me cepit,²² quod mansi cum eis.²³ Et dixit mihi: ,quid coenasti?²⁴ Et dixi: ,coenavi, domine, tota nocte verba Domini.²⁵ Bene,²⁶ inquit, te acceperunt?²⁷ Et dixi: ,bene,²⁸ domine.²⁹ Nunquid vis nunc audire?³⁰ Et dixi: ,volo,³¹ domine; et primum, sicut te interrogavero, rogo ut sic mihi demonstres.³² Quemadmodum vis,³³ inquit, sic tibi rem explanabo,³⁴ nec quicquam te celabo.³⁵

(A) XII. ,Primum omnium, domine,¹ inquam, hoc² mihi demonstra; petra haec et porta quid sunt?³ ,Audi,⁴ inquit, ,petra haec et porta Filius Dei est.⁵ ,Quonam pacto,⁶ inquam, domine, petra vetus est, porta autem nova?⁷ ,Audi,⁸ inquit, ,insipiens, et intellige. Filius quidem Dei omni⁹ creatura antiquior est, ita ut in consilio Patri suo adfuerit ad condendam creaturam. Porta autem propterea nova est, quia in summatione novissimis¹⁰ diebus apparebit, ut, qui assecuturi sunt salutem,

2) Usque in vespera exspecta eum. Si venerit forsan loquetur tecum. si minus Vat.

3) consignatus Vat.

4) enim inserit Vat.; eiusdem enim post de caetero locum suum non tuetur.

5) prima videbatur esse amplexa est me Vat. Illa est fides secundum c. 15.

6) et ipsae ceperunt me osculare et ducebant circa turrim et ludabant mecum Vat.

7) in om. Vat., qui postmodo et videbar in velut iuniorum esse factus.

8) Postquam vero vesper cepit domum ire volebam. Ille autem detinuerunt me et non permiserunt me ire Vat.

9) Mansi eadem nocte cum eis ad eandem turrim Vat.

10) autem om. Vat.

11) quod deest in Vat.

12) et om. Vat., ubi orabam sine intermissione nec.

13) Que cum vidissent me orantem magnum gaudium Vat.

14) ibi p. illic fui Vat.

15) Ne forte fecistis ei iniuriam Vat.

usque in vesperum expecta eum, si venerit, utique loquetur tecum: quodsi non venerit, manebis nobiscum, dum venerit. Et ego dixi eis: exspectabo eum usque in vesperum; quodsi non venerit, domum ibo, et revertar mane. Illae autem virgines responderunt mihi: nobis adsignatus es; non potes discedere a nobis. Et ego dixi: ubi ergo manebo? Et illae dixerunt: nobiscum dormies, sed sicut frater, non utut maritus; frater enim noster es. A modo tecum mansurae sumus; valde enim te diligimus. Ego autem erubesceram cum illis manere. Illa vero, quae ex his prima videbatur esse, amplectitur me, oscularique coepit. Caeterae quoque, cum vidissent me amplexatum ab illa, et ipsae coeperunt me osculari, et ducere me circa turrem, et ludere mecum. Ego vero quasi iuvenior factus etiam ipse ludebam. Quaedam enim ducebant choros; quaedam cantabant; ego vero silentium [praestans] cum eis circa turrem ambulabam. Hilaris autem eram cum illis, et postquam vespera esse coepit, ire domum volebam. Illae autem virgines non dimiserunt, sed detinuerunt me, et ego mansi cum illis illa nocte ad turrem. Straverunt autem in terra tunicas lineas suas,¹ et me in medio collocaverunt. Nihil aliud autem faciebant, nisi orabant; unde et ego non minus quam illae sine intermissione cum illis orabam. Gaudebant autem et illae; quod sic et ego orabam. Denique cum mansissem cum illis, etiam pastor ille hora secunda venit, et ait ad virgines illas: nunquid iniuriam illi fecistis? Et illae dixerunt: interroga ipsum. Ego autem respondi: voluptatem percepi, domine, quod mansi cum ipsis. Et ille dixit mihi: quid coenasti? Et ego dixi: coenavi, domine, verba Domini tota nocte. Et ille dixit: bene te acceperunt? Et ego dixi: etiam, domine. Et ait mihi: ecce nunc, quid vis audire primum? Et ego dixi: sicuti ab initio mihi ostendisti, domine, sic rogo te, domine, ut quomodo rogavero, sic enunties mihi. Quemadmodum vis, [inquit,] sic tibi exsolvam, nec quicquam te celabo.

(B) XII. Et ego dixi: primo omnium, domine, hoc mihi demonstra de petra et de porta. Et dixit mihi: petra et porta filius Dei est. Et ego dixi: quemadmodum, domine? nam petra vetus est, porta autem nova. Illa autem dixit mihi: intellige, insipiens. Filius quidem Dei antiquior est totius creaturae Dei, ita ut consilio fuerit patri suo in constituenda tota creatura, quae est in ipso. Et ego dixi: domine, porta haec quare nova est? Ille autem dixit mihi: quoniam in consummatione novissimi diei apparebit, ut qui sunt accepturi salutem, per eam intret

16) *magnum voluptatem cepi* Vat.

17) *ita* Vat.

18) *Ita* Vat., ubi deest seq. et, dein me p. mihi.

19) *Quem ad modum inquit vis sic tibi exsolvam* Vat.

Cap. XII. 1) *Voc. inquam, hoc om.* Vat.

2) *Quemadmodum* Vat. sine subseq. *inquam.* Cfr. I Cor. 10, 4. Ioan. 10, 7. 9.

3) *omni man. sec. supplevit ad oram* Vat., qui enuntiationem terminat *ita ut*

consilio fuerit patri suo constituendo eam creaturam. Cfr. Ioan. 1, 1—3. 10.

4) *In novissimis* vulg. Cum Vat. exclusi in praep., quam ex antecedentibus irrepsisse crediderim. In Vat. est (cum puncto supposito) *apparuit p. apparebit.* Cf. Pal. Notat Gall.: *Mss. Angl. et Carm. apparuit.* Vulgata lectio confirmari potest ex Hebr. 10, 28. quo forte respexit Hermas. Altera vero *Mss. ex Heb. 1, 1. 2.*

Cap. XI. 1) *sua* Pal.

per eam intrent in regnum Dei. Vidisti, inquit, lapides illos,⁵ qui per portam translati sunt, in structuram tarris collocatos; eos vero, qui non erant translati per portam, abiectos in locum suum? Et dixi: ,vidi, domine.‘ ,Sic, inquit, nemo intrabit in regnum Dei, nisi qui acceperit nomen Filii Dei. Si enim in civitatem aliquam volueris intrare, et civitas illa cincta sit muro, et unam habuerit tantummodo portam, nunquid poteris aliunde intrare civitatem illam, nisi per portam, quam habet? ,Et quonam modo, inquam, domine, aliter fieri potest? ,Sicut ergo, inquit, in illam⁹ urbem non potest aliter intrari, quam per portam eius; ita nec in regnum Dei potest aliter intrari, nisi per nomen Filii eius, qui est ei carissimus. Et dixit mihi: ,vidisti turbam eorum, qui aedificabant¹⁰ turrin illam? ,Vidi, inquam, domine. Et dixit mihi: ,illi omnes nuntii sunt dignitate venerandi. His igitur velut muro¹² cinctus est Dominus. Porta¹³ vero Filius Dei est, qui solus est accessus ad Deum.¹⁴ Abite⁵ ergo nemo intrabit ad Deum,¹⁵ nisi per Filium eius. Vidisti, inquit, illos sex viros, et in medio eorum praecelsum virum illum ac magnum,¹⁶ qui circa turrin ambulavit, et lapides de structura reprobavit? ,Vidi, inquam, domine. ,Ile, inquit, praecelsus¹⁷ Filius Dei est; et illi sex nuntii sunt dignitate conspicui, dextra laeva⁹que eum circumstantes. Ex his, inquit, excellentibus nuntiis nemo sine eo intrabit ad Deum.¹⁸ Et dixit: ,quicumque ergo nomen eius non acceperit, non intrabit in regnum Dei.¹⁹

(A) XIII. Et dixi:¹ ,quid est deinde haec turris? ,Haec, inquit, ecclesia est. ,Et virgines hae, quae sunt, domine? Et dixit mihi:² ,hae, inquit, spiritus sancti sunt; non aliter enim homo potest in regnum Dei intrare, nisi hae induerint³ eum veste sua. Etenim nihil proderit tibi⁴ accipere nomen Filii Dei, nisi etiam et vestem earum⁵ acceperis ab eis. Hae namque⁶ virgines potestates sunt Filii Dei. Ita frustra nomen eius portabit quis, nisi etiam potestates eius portaverit. Et dixit mihi:⁷ ,vidisti lapides illos, qui abiecti sunt? Illi⁸ enim nomen quidem portarunt, vestem autem illarum non induerunt. Et dixi: ,quae est vestis earum, domine? ,Ipsa, inquit, nomina vestis earum est.¹⁰

5) Vidistis inquit eos lapides Vat., sub periodi finem in loco suo.

6) acceperint Vat.

7) fueris Vat., qui ordinat portam tantummodo.

8) Et quemadmodum Vat.

9) eandem Vat., ex quo c. Pal. et ed. pr. accessit proximum aliter; ille subinde intrare p. intrari, sicuti postmodo.

10) edificaverunt Vat.

11) mihi addidi c. Fab. SL Pal. Vat., in quo quidem deest seq. illi, idem dignosi p. dignitate venerandi.

12) velut in muro Vat.

13) Hinc nonnulli deducere conati sunt, Hermam doctrinae de ὁμοούσιῳ contradicere. Cfr. Iachm. l. c. p. 71.

Simili figura de porta seu ostio Dominus ipse usus est. Ioan. 10, 9. H.

14) dominum Pal. Vat. Cfr. Ioan. 14, 6.

15) dominum Vat.

16) in medio eorum honestum virum et magnum Vat., in fine portavit p. reprobavit.

17) honestus Vat., ubi nuntii sunt dignitatosi dextera laeva⁹que eum continentes.

18) Et his inquit dignitatosi nunciis nemo sine hoc intrabit in regnum ad domini habes in Vat., ubi librarius vocabulis in regnum puncta supposuit.

19) Vocc. regnum dei in Vat. eraat transparent.

Cap. XIII. 1) Simili modo similitudines in IV Esdr. 2, 44—48. explicantur. Cfr. Iachm. l. c. p. 64. et Vis. 1, 3. H.

in regnum Dei. Et postea coepit dicere mihi: vidisti lapides illos, qui per portam ierunt, et redierunt iterum in tarris structuram, et eos, qui non redierunt, sed rursus in locum suum abiecti sunt? Et ego dixi: vidi, domine. Et ille dixit: ideoque sic in regno Dei nemo intrat nisi acceperit nomen filii Dei. Et adiecit: sic est, inquit; sicut qui in urbem aliquam ire voluerit, et illa cincta sit muro et non habeat nisi unam tantammodo portam, nunquid potest aliquis intrare eam, nisi per portam eius? Et ego dixi ei: domine, quomodo autem aliter fieri potest? Et ait mihi: utique quomodo aliter non potest aliquis intrare in civitatem illam,¹ nisi per portam eius, ita nec in regnum Dei potest homo aliter intrare, nisi per nomen filii eius, qui est ei carus. Et ait mihi: vidisti illam turbam, quae aedificabat² turrem? Vidi, inquam, domine. Et ait mihi: *mi omnes nuntii sunt illius dignitosis.* Ipsis ergo velut muro cinctus est Dominus; porta vero filius Dei est, cui portae unus est introitus ad Dominum. Ergo nemo aliter intrat, nisi per filium eius. Et iterum dixit mihi: vidisti illos sex viros, et in medio eorum honestum atque magnum virum, qui circa turrem ambulavit, et lapides structurae reprobavit? Vidi, inquam, domine. Et ait mihi: ille vir honestus filius Dei est, et illi sex honesti nuntii sunt dextra laevaque eum continentes; nam et [ex] sex istis dignitosis nuntiis nemo intrat ad Deum patrem eius nisi per filium. Quicumque ergo nomen eius non acceperit, non intrat in regnum Dei.

(a) XIII. Et dixi ei: domine, turris haec quid est? Et ait mihi: turris haec ecclesia est. Et dixi ei: domine, virgines hae quae sunt? Et dixit: sancti spiritus sunt. Non aliter homo in regno Dei potest inveniri, nisi hae virgines eum sua veste induerint. Si enim solum nomen acceperit, habitum autem ab istis non acceperit, nihil proderit. Hae autem virgines potestates sunt filii Dei. Si ergo nomen quidem eius geras, virtutem autem ac potentiam eius non feras,¹ frustra nomen eius feres. Et iterum dixit mihi: vidisti lapides illos, qui sunt abiecti? Et ego dixi: vidi. Et ait mihi: illi quidem nomen Dei tulerunt, vestem autem harum non induerunt. Dico ei: domine, dic mihi, quae est vestis illarum? Et ille ait mihi: quicumque nomen filii Dei² portat, harum quo-

2) mihi om. Vat.

3) *has induerit* Vat. Spiritus sanctus respectu multiplicium donorum suorum per plures virgines repraesentatur, tamen unus statim dicitur. *Oxon.* Cfr. infra c. 15. et Vis. 3, 8. Math. 22, 11. Rom. 13, 14.

4) *tibi proderit* collocatur in Vat.

5) *harum* Vat.

6) *Hec enim* Vat., ubi *H* littera depicta apparet, ac si alius similitudinis exordium fuisset notandum.

7) *Filii* om. Vat. Post voc. *Dei* dimidium versus relictum est vacuum. Lacunam excipiunt haec: *ita sine causa nomen portabit nisi etiam potestates eius tulerit.*

8) mihi om. Vat., qui eos lapides p. lapides illos.

9) *hii* Vat., dein *tulerunt* p. *portarunt*, tum *harum* p. *illarum*.

10) *Ipsa inquit nomen earum vestis est* Vat.

Cap. XII. 1) *civitate illa* Pal., ubi similiter *regno*.

2) *aedificabatur* Pal.

Cap. XIII. 1) *feres* Pal.

2) Exclisi Codicis Pal. alterum *portat* ante *dei*, ibidem est *dabent*.

Quicumque ergo, inquit, nomen Filii¹¹ Dei portat, harum quoque nomina portare debet; nam et Filius nomina portat earum. Quoscunque, inquit, lapides vidisti in structura remansisse per manus harum traditos, earum potestate vestiti sunt.¹² Ideoque totam turrin concordem¹³ vides cum petra, et velut ex uno lapide factam. Sic quoque ii, qui crediderunt Deo per Filium eius, induti sunt spiritum hunc.¹⁴ Ecce unus erit spiritus, et unum corpus, et unus color vestium eorum; sed et illi assequuntur ista, qui portaverint¹⁵ nomina virginum harum. Et dixi: quare ergo, domine, abiecti sunt lapides, qui reprobati fuerunt, cum ipsi per portam translati fuerint,¹⁶ et traditi per manus virginum harum in structuram turris huius? Quoniam, inquit, cura tibi est, omnia diligenter inquirere, audi de iis¹⁷ lapidibus, qui abiecti sunt. Hi omnes nomen Filii Dei¹⁸ acceperunt, sed et potestatem virginum harum. His ergo spiritibus acceptis consummati fuerunt, et in numerum servorum Dei redacti, et unum corpus eorum esse coepit atque una vestis; eandem¹⁹ enim sentiebant aequitatem, quam pariter exercebant. At²⁰ vero postquam viderunt mulieres illas, quas advertisti nigra veste vestitas, exortis humeris et solutis crinibus, concupiverunt sollicitare illas ob pulcritudinem earum, et induti sunt potestate earum; virginum vero protecerunt amictum. Hi igitur abiecti sunt a domo Dei, et traditi mulieribus illis. At hi, qui²¹ non sunt corrupti pulcritudine earum, in domo Dei remanserunt. Habes, inquit,²² horum lapidum, qui abiecti sunt, explicationem.

(A) XIV. Et dixi: si qui¹ ergo, domine, hominum, qui huiusmodi sunt, egerint poenitentiam, et abiecerint cupiditatem mulierum illarum,² et conversi redierint ad virgines, et earum potestatem induerint, nomen intrabunt in domum Dei?³ Intrabunt, inquit, si abiecerint⁴ omnia opera mulierum illarum, et harum virginum resumpserint potestatem, et in operibus earum ambulaverint. Et ideo intermissio facta est struendi, ut, si hi egerint poenitentiam, adiciantur in structuram turris, si autem⁵ non egerint poenitentiam, alii struantur loco eorum, et illi tunc abiiciantur in toto.⁶ Ad haec omnia gratias egi Domino, quod in omnes, in quibus invocatum est nomen eius, motus clementia miserit praesidem nuntium poenitentiae ad nos, qui deliquimus ei; et quod renovaverit spiritus nostros iam certe deficientes, neque habentes spem salutis, nunc vero recreatos ad redintegrationem vitae.⁷ Et dixi: nunc, domine, demonstra

11) Filii om. Vat., sub finem leg. Etenim filius nomina portat absque earum. Oxon. de nomine Filii Dei ab electis gestato refert ad Apoc. 2, 17. 3, 12. 14, 1.

12) in structura remisisse traditos per manus earum harum potestate vestiti sunt Vat.

13) concordem non exh. Vat. — Hermae de unitate ecclesiae loqui monet Rothe, Anf. d. christl. Kirche p. 596. H. Cfr. Orig. Philoc. c. 8.

14) hi qui crediderunt dominum per filium eius induti sunt hoc spiritum Vat., induti hoc spiritum Pal., i. e. induti his virtutibus.

15) tulerint Vat.

16) qui reprobati sunt. Cum et ipsi translati sunt Vat., in fine huius turris. Cfr. supra c. 6 et Vis. 3, 5.

17) his Vat.

18) dei filii transp. Vat.

19) consummati sunt et in numero servorum dei redacti sunt et unum corpus eorum cepit esse atque una vestis ad eandem Vat.

20) Ac Vat., deinde animadvertisti p. advertisti, mox humeris et dissolutis crinibus concupiverunt enim eas sollicitari pulcritudinem earum, in fine erat admictum.

21) Ac qui p. At hi, qui Vat.

22) inquit om. Vat. in fine leg. explanationem.

que nomina portare debet, quia et ipse filius Dei harum nomina portat. Quoscumque igitur vidisti lapides in turris structuram² processisse traditos per manus harum virginum, et mansisse in eadem structura, harum sunt potestate vestiti. Ideoque vidisti⁴ totam turrem monolitham cum petra factam. Si quoque et illi, qui per filium eius credunt Domino, induti hos spiritus, erunt in uno spiritu et in unum corpus,⁵ et unus color vestium eorum [erit,] quia et isti, qui tulerunt nomina virginum, sic erunt. Et ego iterum interrogavi illum: qui sunt illi lapides, qui per portam vel per manus virginum translati in structuram⁶ turris postea reiecti sunt? Quare reprobatii sunt, domine? Ille autem dixit mihi: quia curae tibi est, omnia diligenter inquirere, audi et de istis lapidibus, qui abiecti sunt. Illi quidem omnes nomen filii Dei acceperunt, sed et potestatem⁷ virginum harum acceperunt; et his spiritibus acceptis confirmati sunt, et erant cum servis Domini. Et erat eorum unum corpus atque unus spiritus, quod idem sentiebant, et aequitatem pariter exercebant. Post aliquantum autem temporis persuasi sunt a mulieribus, quas vidisti nigra veste vestitas, nudatis humeris et capillis solutis et specie formosas. Quas cum vidissent, concupierunt et induti sunt potentiam illarum, et harum virginum potentiam abiecerunt. Ipsi sunt ergo, qui abiecti sunt a domo Dei, et traditi sunt mulieribus illis. Alii autem, qui non sunt corrupti pulchritudine earum, in domo Dei remanserunt. Et ait mihi: ecce habes et horum lapidum, qui abiecti sunt, exsolutionem.

(B) XIV. Et ego dixi: quid ergo, domine, isti homines, si egerint poenitentiam, et abiecerint¹ cupidinem mulierum illarum, et redierint ad has virgines, et induerint poenitentiam earundem virginum, si non fuerint in opera mulierum illarum morati, non intrabunt in domum Dei? Et ait mihi: intrabunt, si abiecerint omnia opera mulierum illarum, et istarum virginum resumpserint potentiam,² et in operibus ipsarum ambulaverint. Nam ideo intermissio facta est struendae turris, ut si egerint poenitentiam, adiciantur in ipsius structuram turris. Si autem non egerint poenitentiam, alii in loco illorum in structuram³ ibunt, et illi in aeternum abiecti erunt. Ad singula haec gratias egi Deo, quod in omnes, in quos invocatum est nomen eius, motus misericordiam suam profuderit, et ad nos, qui deliquimus in eum, nuntium poenitentiae miserit, et renovaverit spiritus nostros, nosque iam defectos neque spem salutis habentes recreaverit, redintegratione dando⁴ nobis vitam. Nunc ergo, domine, de-

Cap. XIV. 1) *Et si quis absque dixi* Vat. Cfr. Vis. 3, 7.

2) *earum* Vat., dein *et harum potestatem induerint non intrabunt in domo dei.*

3) *abiecerunt* erat in Vat.

4) *Membrum egerint poenitentiam, adiciantur in structuram turris, si autem non agnoscit Vat.; in eodem subinde erat non erint, mox leg. et hi p. illi, in fine in totum in totum, postremis duobus vocc. lineola subsignatis.*

5) *Ad haec singula gratias dominum quidem in omnes in quibus invocatum est nomen eius invocatum (c. punctis suppositis) motus clementia miserit presidem*

nuntii poenitentiae ad nos qui delinquimus ei et quod renovaverit spiritus nostros. Jam enim defectus neque habentes spem salutis recreati ad reintegrationem vite Vat.

3) *structura* Pal.

4) *vidi* Pal.

5) *erant in uno spiritu et in unum corpus* Pal.

6) *structura* Pal.

7) *potestate* Pal.

Cap. XIV. 1) *abiecerunt* Pal.

2) *poenitentiam* Pal.

3) *structura* Pal.

4) *recreavit rediisset* *grando* Pal.

mihi, quare non in terra aedificatur haec⁶ turris, sed supra petram et portam?⁷ Quoniam, inquit, insipiens et sine intellecta es,⁸ ideo interrogas. Et dixi: ,necesse habeo, domine, omnia te interrogare, quoniam nihil omnino intelligo; responsa enim omnia magna⁹ et praeclara sunt, et quae homines vix intelligere possunt. Audi, inquit: ,nomen Filii Dei magnum et immensum est, et totus ab eo sustentatur orbis.¹⁰ Si ergo, inquam, ,omnis Dei creatura per Filium eius sustentatur, cur non et eos sustinet, qui invitati sunt ab eo, et nomen eius ferunt, et in praeceptis eius ambulant?¹¹ Nonne¹² etiam vides, inquit, quod sustinet eos, qui ex totis praecordiis portant nomen eius? Ipse igitur fundamentum est¹³ eorum, et libenter portat eos, qui non negant nomen eius, sed libenter sustinent illud.⁴

(A) XV. Et dixi: ,demonstra mihi, domine, nomina virginum harum et mulierum illarum, quae nigra veste sunt indutae.¹ Audi, inquit: ,nomina virginum,² quae potentiores sunt, quae obtinuerunt angulos portae. Haec sunt nomina earum:³ prima vocatur fides, secunda abstinencia, tertia potestas, quarta patientia. Caeterae autem, quae infra has consistunt,⁴ his nominibus vocantur: simplicitas, innocentia, castitas, hilaritas, veritas, intelligentia,⁵ concordia, caritas. Quicumque itaque portant haec nomina et nomen Filii Dei, in regnum Dei poterunt intrare. Audi⁶ nunc mulierum nomina, quae nigra veste vestitae sunt. Ex his quattuor potentiores sunt: quarum prima, perfidia, secunda, intemperantia, tertia, incredulitas, quarta⁷, voluptas nominatur. Sequentes vero harum sic nominantur: tristitia, malitia, libido, iracundia, mendacium, stultitia, inflatio, odium. Hos spiritus qui portat Dei servus, regnum⁸ Dei videbit quidem, sed non intrabit in illud.⁹ Lapidem vero illi,¹⁰ domine, qui de profundo in structura aptati sunt, qui sunt?¹¹ Decem, inquit, qui in fundamentis collocati sunt, primum seculum¹² est; sequentes viginti quinque, secundum seculum¹³ est iustorum virorum. Illi autem triginta quinque, Prophetae Domini ac¹⁴ ministri sunt. Quadraginta vero Apostoli et doctores sunt praedicationis Filii Dei. Et dixi: ,cur ergo, domine, virgines illae etiam hos lapides in structuram turris porrexerunt, translatos per portam?¹⁵ Et dixit: ,hi enim primi spiritus illos portaverunt,¹⁶ et

6) haec om. Vat. Cfr. supra c. 3.

7) es in Vat. ponitur post insipiens.

8) quoniam nihil omnino intelligo responsa. Omnia enim magna exh. Vat., in fine possint.

9) magnum est, et immensum est et totus sustentatur ab eo orbis Vat. Cf. Pal. Splendidum sane atque amplum orthodoxae auctoritatis nostri christologiae testimonium. Cfr. Hebr. 1, 3.

10) Sic ergo omnis dei creatura per filium eius sustentatur. Cur et eos non sustineat qui mutati sunt ab eo et nomen eius ferunt et in eius praeceptis ambulant Vat.

11) Atque Vat.

12) est fundamentum transp. Vat., dein quoniam p. qui, in fine sed sustentant eum libenter. Non mutavi illud quod Hef. in textum recepit ex Clerici marg., quia eandem lectionem c. Lamb. praebet etiam Pal.; ipsum Fab. St., illum Cot.

Cap. XV. 1) vestite Vat.

2) Cfr. Vis. 3, 8. Locum laudant Orig. hom. 13. in Ezech. et Auctor operis imperf. in Math. 19, 28.

3) Maiori signo distiuxi c. Fab. St. Pal. Vat. post portae, dedique cum iisdem Haec sunt nomina earum p. Cot. haec sunt, deinde 2^a—3^a—4^a Vat.

4) que inter has constituerunt Vat.

monstra mihi, quare non haec turris in terra aedificata est, sed supra petra et supra porta? Et ait mihi: quare insipiens es et sine intellectu, [ideo interrogas.] Et dixi ei: necesse habeo, domine, omnia te interrogare, quia nihil omnino intelligere possum; omnia enim magna et praecleara sunt, et hominibus difficillima ad intellectum. Et dixit mihi: audi. Nomen filii Dei magnum et immensum est, et totum mundum ipse est qui sustinet. Si ergo omnis creatura Dei per filium sustinetur, quid putas eos [non sustineri,] qui vocati sunt ab illo? Nomen enim eius ferunt, et in praeceptis eius ambulant. Vides, inquit, quomodo sustinet eos, qui ex totis praecordiis nomen eius portant. Ipse autem fundamentum est eorum, et libenter eos sustinet, quoniam et ipsi non erubescunt nomen eius ferre, sed libenter illud ferunt.

(B) XV. Et dixi ei: monstra mihi, domine, nomina virginum harum, vel illarum mulierum, quae nigra veste vestitae sunt. Et dixit mihi: audi nomina harum virginum, quae sunt potentiores, quaeque stant in angulis portae. Haec sunt nomina earum: prima fides, secunda abstinentia, tertia patientia, quarta magnanimitas. Illae autem aliae, quae iuxta ipsas sunt, his nominibus vocantur: simplicitas, innocentia, concordia, caritas, castitas, hilaritas, veritas et prudentia. Quicumque ergo portat haec nomina et nomen filii Dei, in regnum Dei poterit intrare. Audi nunc, inquit, et mulierum illarum nomina, quae nigram vestem habent. Hae sunt quattuor potentiores, quarum prima perfidia, secunda intemperantia, tertia incredulitas, quarta dulcedo seculi, et sequentes illarum ita vocantur: maestitia, nequitia, libido, iracundia, mendacium, stultitia, detractio et odium. Hos spiritus qui portat Dei servus, regnum quidem Dei videbit, sed non poterit intrare in illud. Et dixi ei: domine, illi lapides, qui de profundo in structuram turris sunt aptati, qui sunt? Et dixit mihi: illi primi decem, qui in fundamentis sunt conlocati, primae scripturae genesis¹ sunt; illi autem sequentes viginti et quinque secundum seculum est iustorum virorum; illi autem triginta quinque prophetae Domini ac ministri; quadraginta vero apostoli doctoresque: hi sunt praedicatores filii Dei. Et dixi illi: domine, quare ergo etiam istos lapides virgines illae in structuram turris porrexerunt, et per portam eos transtulerunt? Et dixit mihi: illi sunt primi, qui spiritus harum virginum portaverunt. Et sic ab invicem omnino non recesserunt, ut

5) et veritas. *Intelligentia* p. veritas, *intelligentia* Vat.

6) Cfr. supra c. 13.

7) 2^a—3^a—4^a Vat., subinde *dulcedo* in textu, man. sec. *voluptas* ad oram.

8) *dei servus in regnum* Vat.

9) illi om. Vat., qui *structuram aptati sunt. Qui sunt domine*.

10) *secundum* Vat., ad oram man. sec. *seculum*.

11) *seculum* in textu omissum sec. man. margini apponitur in Vat., subinde *est sanctorum virorum* Cfr. supra capp. 3. 4. Est, qui Hermam secundo seculo vixisse hinc desumat. Ast ex c. 16. non

de ecclesiae, sed de virorum iustorum V. T. secundo seculo hic agi elucet. Primum seculum (*ὁ πρῶτος αἰών*) referendum esse videtur ad decem Patriarchas ante diluvium superstites (Gen. 5). Cfr. Hilgenfeld p. 154. l. c.

12) ac om. Vat. Cfr. supra c. 4.

13) *Hi enim spiritus primi portaverunt eos* Vat., deinde *hi spiritus eius usque in diem quietis. Qui nisi hi spiritus hos spiritus, in fine huius turris.*

Cap. XV. 1) *genesis* Pal., postea *predicatoresque, fortassis scribendum praedicatores regni.*

omnino alius ab alio non recesserunt, nec spiritus ab hominibus, nec homines a spiritibus; sed iuncti fuerunt hi spiritus eis usque ad diem quietis; qui nisi hos spiritus secum habuissent, non fuissent utiles structurae turris huius.

(A) XVI. Et dixi: ,etiarnunc, domine, demonstra mihi.‘ ,Quid quæris?‘ inquit. ,Quare,‘ inquam, ,de profundo hi lapides‘ ascenderunt, et positi sunt in structuram turris huius, cum² iam pridem portaverint spiritus iustos?‘ ,Necesse est,‘ inquit, ,ut³ per aquam habeant ascendere, ut requiescant. Non poterant enim in regnum Dei aliter intrare, quam ut deponerent mortalitatem prioris vitae. Illi⁴ igitur defuncti sigillo Filii Dei signati sunt, et intraverunt in regnum Dei. Antequam enim accipiat homo nomen Filii Dei, morti destinatus est; at ubi accipit illud sigillum,⁵ liberatur a morte, et traditur vitae. Illud autem sigillum⁶ aqua est, in quam descendunt homines morti obligati, ascendunt vero vitae assignati; et illis igitur prædicatum est illud⁷ sigillum, et usi sunt eo, ut intrarent in regnum Dei.‘ Et dixi: ,quare ergo, domine, et illi⁸ quadraginta lapides ascenderunt cum illis de profundo, iam habentes illud sigillum?‘ Et dixit: ,quoniam hi Apostoli et doctores, qui prædicaverunt nomen Filii Dei, cum habentes fidem eius⁹ et potestatem defuncti essent, prædicaverunt illis, qui ante obierunt, * et ipsi dederunt eis hoc sigillum. Descenderunt igitur in aquam cum illis, et iterum¹⁰ ascenderunt. Sed hi¹¹ vivi ascenderunt; at illi,¹² qui fuerunt ante defuncti, mortui quidem descenderunt, sed vivi ascenderunt. Per hos igitur vitam receperunt, et cognoverunt Filium Dei; ideoque ascenderunt cum eis, et convenerunt in structuram turris; nec circumcisi, sed integri aedificati sunt, quoniam aequitate pleni cum summa castitate defuncti sunt; sed tantummodo hoc sigillum defuerat eis. Habes horum explanationem.¹³

* καὶ αὐτοὶ ἔδωκαν αὐτοῖς τὴν σφραγίδα τοῦ κηρυγµατος. Κατέβησαν οὖν μετ’ αὐτῶν εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ πάλιν ἀνέβησαν. Ἄλλ’ οὗτοι ζῶντες κατέβησαν, καὶ πάλιν ζῶντες ἀνέβησαν· ἐκεῖνοι δὲ οἱ προκεκοιμηµένοι νεκροὶ κατέβησαν, ζῶντες δὲ ἀνέβησαν. Διὰ τούτων οὖν

Cap. XVI. 1) Ex profundo allati sunt lapides 10 et 25 et 35 et 40, i. e. viri iusti primi et secundi seculi, Prophetæ V. T., et Apostoli N. T. Cfr. supra c. 3 et 4. Cur et Apostoli N. T. ex profundo adducti fuerint, mox perspicies. H. Subinde ascenderunt Vat.

2) Sensus est: cur viri probi Veteris Testamenti novæ ecclesiae adaptantur, quum ipsi iam dudum ante adventum Christi in iustitia sint mortui? Respondetur: baptismum illi indigebant. H. Postmodo portaverunt Vat.

3) ut om. Vat. — Quandoquidem lavatio corporibus competit, non animis, Noster necessario intelligit Baptismum Metaphoricum et Mysticum, bona videlicet, quæ in Baptismate a Deo conceduntur. Quod ergo dicit, istud est: Pa-

triarchæ, Prophetæ, cæterique homines iusti, ante Christi adventum denati, cum virtutibus abundassent, ad ingrediendum in regnum Dei indigebant solummodo sigillo Filii Dei, seu Baptismate; (Baptisma enim ita passim apud Patres appellatur, rationemque denominationis illius reddit Theologus Gregorius Orat. 40.) hoc est, indulgentia baptismali. Quocirca Apostoli et doctores Evangelistæ ipsi baptizati prædicaverunt post mortem suam iustis mortuis Baptismum ac fidem; descenderuntque cum illis in aquam; eo modo quo Philippus et Eunuchus Act. VIII, 38. descenderunt in aquam, ut hunc ille baptizaret; atque ex aqua ascenderunt; cum hac differentia, quod Apostoli, utpote iam donati lavacro regenerationis, vivi descenderint et ascenderint; iusti vero, quia

nec spiritus ab ipsis hominibus, neque ab spiritibus ipsi homines recederent, sed permanserunt isti spiritus cum illis usque ad quietem illorum. Nisi autem hos spiritus secum habuissent, non fuissent digni ad structuram huius turris.

(*) XVI. Dico illi iterum: domine, etiam nunc demonstra. Et ait mihi: quid quaeris? Et dixi ei: domine, quare, qui de profundo ascenderunt, positi sunt in structuram turris? Et ait mihi: qui iam pridem portaverunt spiritus istos, ideo necesse habebant per aquam ascendere, ut redivivi fiant et reviviscant; non poterant enim aliter in regnum Dei introire, nisi mortalitatem primae vitae suae deposuissent. Acceperant ergo et isti, qui quieverunt, signum filii Dei, et intraverunt in regnum Dei. Antequam enim portet homo nomen filii Dei, mortuus est; cum accipit hoc sigillum, deponit mortalitatem, et sumit¹ vitam; sigillum autem aqua est. In aquam² ergo descendunt mortui, et vivi ascendant. Nam et illis praedicatum est hoc sigillum; ipsi quoque usi sunt illo,³ ut intrarent in regnum Dei. Et dixi illi: domine, quare ergo et illi quadraginta lapides cum hoc⁴ sigillo de profundo cum illis ascenderunt? Et ait mihi: isti sunt apostoli [et] doctores qui praedicaverunt nomen filii Dei, qui descendentes in virtute et fide filii Dei et iis qui obierant praedicaverunt.⁵ Et ipsi quadraginta dederunt illis hoc sigillum.⁶ Unde et ipsi apostoli descenderunt cum illis in aquam⁷ et iterum ascenderunt soluti. Vivi descenderunt, et qui fuerant ante defuncti, soluti sunt; mortui enim descenderunt, et vivi ascenderunt. Propter hoc vitam ceperunt, et cognoverunt nomen filii Dei. Ideoque et cum eis in turrem ascenderunt, et convenerunt in structuram turris. Non enim circumcisi sunt, quia sicut erant, integri aedificati sunt, quoniam in aequitate fuerunt, et in magna castitate quieverunt; solummodo autem sigillum non habuerunt. Habes et horum exsolutionem.

ἐξωποικίθησαν, καὶ ἐπέγνωσαν τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ [τοῦ] Θεοῦ· διὰ τοῦτο καὶ συνελήθησαν μετ' αὐτῶν, καὶ συνήρμησαν εἰς τὴν οἰκοδομήν τοῦ πύργου, καὶ ἀλατόμητοι συναποδομήθησαν· ἐν δικαιοσύνῃ ἐκοιμήθησαν καὶ ἐν μεγάλῃ ἀγγελίᾳ· μόνον δὲ τὴν σφραγίδα ταύτην οὐκ ἔσχον.

Baptismi antea erant expertes, mortui descenderint, ascenderint vivi. Hic mihi videtur sensus esse obscurissimi loci, atque a multis non intellecti. *Cot.*

4) Et hii Vat.

5) Antequam enim nomen dei filii accipiat homo morti destinatus est ubi et accipit hoc sigillum Vat.

6) hoc sigillum autem Vat., dein ablati morte p. morti obligati.

7) hoc Vat., tum intrent p. intrarent.

8) hi Vat., in fine habentes hoc sigillum.

9) Voce *fidem* in Vat. omissa *leg. eius*, cui iungitur *man. sec. ad oram sigillum*, dein *qui praedicaverunt his p. praedicaverunt illis*. Cum eodem et *Fab. St.* in fine dedi *hoc sigillum p. Cot. illud signum*,

quod minus Graecis consentit. *Clem. Alex. Strom. II, 9. p. 452. Cfr. Strom. VI, 6. p. 764.*

10) item Vat.

11) hii Vat. Post corrigendum *descenderunt*.

12) Ac alii Vat.

13) exsolutionem Vat.

Cap. XVI. 1) *sumet* Pal., deinde aquae p. aqua est.

2) aqua Pal.

3) illum Pal., dein in regno.

4) haec Pal.

5) Ita reformavi lectionem Pal. *qui ascendentes in virtute: et fide filii dei: qui obierant et praedicaverant.*

6) illius hoc sigillum Pal.

7) aqua Pal.

(A) XVII. Et dixi: ,nunc iterum,¹ domine, et de montibus illis mihi demonstra, quare varii, et alia atque alia sunt figura.² ,Audi,³ inquit: ,hi duodecim montes, quos vides, duodecim sunt gentes,⁴ quae totum obtinent orbem. Praedicatus est ergo in eis Filius Dei⁵ per eos, quos ipse ad illos misit.⁶ ,Quare autem,⁷ inquam⁸, varii sunt, et alia atque alia figura?⁹ ,Audi: hae duodecim gentes, quae totum obtinent orbem, duodecim nationes sunt; et sicut eos montes vidisti varios, ita et¹⁰ hae gentes. Sensus quoque et actus uniuscuiusque montis te⁷ docebo.¹¹ ,Prius,¹² inquam, domine, hoc mihi demonstra: cum sint tam varii hi montes, quoniam pacto in structuram huius turris convenerint, unoque redigantur colore, et non minus splendidi sint, quam qui ascenderunt ex profundo?¹³ ,Quoniam,¹⁴ inquit, universae nationes, quae sub caelo sunt, audierunt et crediderunt, et uno nomine Filii⁹ Dei vocati sunt. Accepto igitur eius sigillo, eandem omnes prudentiam eundemque sensum acceperunt; et una fides atque caritas eorum fuit,¹⁰ et spiritus virginum harum cum eius nomine ferebant. Ideoque structura turris huius color videbatur, et fulgebat usque ad solis claritatem. At vero postquam ita senserunt,¹¹ unum corpus eorum coepit esse omnium. Quidam tamen ex eis¹² maculaverunt se, et proiecti sunt de genere iustorum, et iterum redierunt ad statum pristinum, atque etiam deteriores quam prius evaserunt.

(A) XVIII. ,Quo modo,¹⁴ inquam, domine, deteriores, qui cognoverunt Dominum?¹⁵ Et dixit: ,is² quidem, qui non novit Dominum, si nequiter vivit, manet in eo³ nequitiae suae poena. At⁴ qui novit Dominum, omnino abstinere se debet ab omni nequitia, et magis magisque servire bonitati. Nonne ergo ille,⁵ qui bonitatem sequi debebat, si nequitiae praeferat partes, plus peccare videtur, quam is, qui deliquit ignorans Dei virtutem? Ideoque hi quidem⁶ morti⁷ destinati sunt; al⁸ vero hi, qui cognoverunt Dominum, atque eius mirabilia opera viderunt, si nequiter vivunt, duplo amplius puniuntur, et ipsi moriuntur in aevum. Sicut ergo vidisti, postquam eiectioni sunt lapides de turri,⁹ qui reprobati erant, traditi sunt spiritibus perniciosis atque saevis; et ita purificatam turrim vidisti, ut crederetur¹⁰ ex uno lapide esse tota; ita et ecclesia Dei, cum purificata fuerit, eiectioni ex ea malis atque fictis, scelestis¹⁰ et dubiis, et quicumque nequiter in ea se gesserunt, ac variis nequitiae peccatorum

Cap. XVII. 1) item Vat.

2) Duodecim Hebraeorum tribus sunt gentes illae, quarum loco post Evangelium per Apostolos iis annuntiatum successit populus Christi. Recte autem populus Dei possidere dicitur totum orbem seu Dei mundum. Attamen praestat lectio, quam largitur Codex Pal.

3) filius dei in eis ordinatur in Vat., tum hos p. illos.

4) inquam om. Vat., qui dein alia et alia.

5) possident Pal.

6) et ita transp. Vat.

7) te om. Vat.

8) prius inquam domine demonstra cum sint tanquam varii hi montes quemadmodum in structuram huius turris convenerunt unoquoque rediguntur colore et non (c. lineola supposita) splendidi sunt tam (man. sec. supra additum) quam qui ascenderunt de profundo Vat. Cfr. supra c. 4.

9) crediderunt uno nomine filio Vat.

10) fuit non est in Vat., idem eorum p. harum.

11) Ac vero postquam intra se sentiunt Vat.

12) Quidam autem ex his Vat., dein item p. iterum, tum potius p. quam prius.

(a) XVII. Et dixi illi: domine, nunc et de montibus mihi demonstra: quare alia et alia figura, et varie habebant?¹ Et dixit mihi: audi et de his. Duodecim montes, quos vides, (vides duodecim?) sunt gentes, quae totum obtinent orbem. Praedicatus est ergo in his per apostolos filius Dei. Et dixi ei: domine, quare varii sunt, aut alia et alia figura, demonstra mihi. Audi, inquit. Hae duodecim gentes, quae totum possident orbem, duodecim sunt nationes. Varias² sunt autem intellectu; et sicut memoratos montes vidisti varios, tales sunt et harum gentium intellectus atque sensus. Demonstrabo autem tibi uniuscuiusque actus. Et dixi ei: domine, primo hoc mihi demonstra: cum sint tam varii hi montes, quando in structura positi [sunt] turris buius lapides eorum, quomodo uno colore sunt facti et splendidi non minus quam hi lapides, qui ascenderunt de profundo? Et dixit mihi: quoniam universae nationes, quae sub caelo erant, cum audissent, crediderunt in nomen filii Dei; acceptoque eius sigillo unam omnes prudentiam, unumque sensum receperunt; et [una] fides eorum atque caritas erat, spiritusque virginum harum cum eius nomine induebantur; ideoque et structura turris ut sol in uno colore erat. Postquam autem³ convenerunt in unum, et unum corpus esse coepit, quidam ex eis semet ipsos maculaverunt, et expulsi sunt de genere iustorum; et iterum facti sunt multo deteriores, quam ante fuerant.

(b) XVIII. Et dixi ei: domine, quare deteriores facti sunt, qui cognoverunt Deum? Et ait mihi: is qui non cognovit Deum, si nequiter vivit, manet ei nequitiae suae poena. At is qui cognovit Deum, iam non debet agere nequiter, sed bonitatem exercere. Si igitur ille, qui bonitatem sequi debet, nequiter fecerit, non ipse tibi magis videbitur nequiter¹ agere, quam ille, qui ignoret Deum? Ideoque illi, qui non cognoverunt Deum, et nequiter agunt, morti sunt destinati. Qui autem cognoverunt Deum, et opera eius et mirabilia viderunt, et nequiter vivunt, dupliciter punientur, et in aeternum morientur. Sic igitur purificatur ecclesia Dei. Quomodo vidisti lapides eiectos traditos spiritibus perniciosis, et ipsi enim abiciuntur; eorum autem, qui purificati permanserunt, erit unum corpus, quomodo et turris illa facta est ex uno lapide, posteaquam purificata est: sic erit ecclesia Dei, cum purificata fuerit, abiectis ex ea malis atque fictis et male opinantibus dubiisque; et quicumque nequiter gesserunt, et ipsi variis generibus eiicientur. Et erit

Cap. XVIII. 1) Quomodo Vat., ubi domine non leg.

2) In Vat. erat his.

3) eum Vat.

4) At his quidem Vat. Fortasse legendum At is (cfr. Pal.), cum quidem ex antecedenti periodo hic male repetatur. Mox abstinere omnino transponitur in Vat.

5) iste Vat., dein sequi debeat nequitie se praeferat, mox delinquit p. deliquit.

6) quidem om. Vat.

7) Ac Vat., deinde miracula et opera p. mirabilia opera, postmodo si nequiter

vivunt dupliciter punientur et hi morientur in evo.

8) de turre Vat.

9) atque purificatam ita eam turrim ut creditur Vat.

10) et scelestis Vat., idem gesserunt p. se gesserunt, ac.

Cap. XVII. 1) varia habebant Pal. Paulo aliter infra.

2) varii Pal.

3) aut Pal.

Cap. XVIII. 1) magis videbitur poena nequiter Pal.

generibus, erit¹¹ unum corpus eius, unus intellectus, unus sensus, una fides eademque caritas; et tunc Filius Dei laetabitur inter illos, et recipiet voluntate pura populum suum.¹² Et dixi: domine,¹³ magnifice et honorifice se habent cuncta. Nunc mihi demonstra effectum et vim uniuscuiusque montis, ut omnis anima in Domino fidens¹⁴ auditis his honoret magnum ac mirabile et sanctum nomen eius.¹⁵ Audi,¹⁶ inquit, varietatem¹⁶ horum montium, id est, duodecim gentium.¹⁷

(A) XIX. De¹ primo monte nigro qui crediderunt, transfugae sunt, ac nefanda in Dominum loquentes, et proditores servorum Dei.² Illis³ proposita mors est, poenitentia non est; ideoque nigri sunt, quia genus eorum scelestum est. De secundo vero monte glabroso⁴ ficti sunt, qui crediderunt, et doctores sunt⁵ nequitiae; et hi proximi sunt superioribus, non habentes inter se fructum aequitatis. Sicut enim mons⁶ eorum sterilis est⁷ ac sine fructu, ita et huiusmodi homines habent quidem nomen, fide vero inanes sunt, neque est in eis ullus fructus veritatis. His tamen data est poenitentia, si cito eam sequuntur; sin autem tardant,⁸ erunt et ipsi mortis priorum consortes.⁹ Quare,¹⁰ inquam, domine, iis¹⁰ quidem aditus est ad poenitentiam, prioribus vero non est? Paene enim eorum eadem sunt admissa.¹⁰ Ideo,¹¹ inquit, est his per poenitentiam¹¹ regressus ad vitam, quia nihil in Dominum suum locuti sunt nefandum, neque proditores servorum Dei fuerunt; sed per quandam habendi¹² cupiditatem fefellerunt homines, ducentes eos secundum cupiditates peccantium; ideo dabunt quandam eius rei poenam; sed tamen iis proposita est poenitentia,¹³ quia nihil in Dominum suum dixerunt nefandum.¹⁴

(A) XX. De tertio vero monte, qui spinas et tribulos habebat, tales sunt, qui crediderunt, divites quidam, quidam autem plurimis obstricti negotiis:¹ tribuli enim divitiae sunt, spinae vero,² qui multis obligati sunt negotiis. Hi ergo,³ qui plurimis obligati sunt negotiis variisque rebus, non adiungunt se servis Dei, sed aberrant, ab his negotiis revocati, a quibus suffocantur. Etiam et hi, qui divites sunt, ipsi difficiles⁴ se ad conversationem servorum Dei praebent, metuentes ne quid poscatur ab illis: hi⁵ ergo difficile in regnum Dei intrabunt. Sicut enim exalceatis pedibus⁶ difficile in tribulis ambulatur, sic et huiusmodi

11) *et erit* Vat., voc. unum subinde omissio. — Hermas de unitate ecclesiae, post purificationem eius, loquitur. H. — Cfr. supra c. 6. 9. 15. Orig. Philoc. c. 8.

12) *voluntatem puram populo suo* Vat.

13) *domine* exhibetur post *honorifice* in Vat.

14) *fidens in domino* transp. Vat., vocc. *et sanctum* omittens.

15) *veritatem* Vat. Cot. c. Fab. St. Cap. XIX. 1) *De om.* Vat., *In* exh. Cot. Ex Codd. auctoritate sustuli interpunctionem, quae vulgo ponitur post *nigro*, ne separentur quae sensu arcte

cohaereant. Idem faciendum erat in sequentibus, ubi auctor de singulis montibus disserit.

2) *ac nefanda in domino loquentes et traditores servorum dei* Vat. Cfr. Sim. 8, 6.

3) *his* Vat.

4) *De 2° vero monte scabioso* Vat., ubi reliqui quoque montium numeri, sexte excepto, signis arabicis denotantur in textu, omnes romanis iisque rubris adoram.

5) *sunt doctores* inv. Vat.

6) *mons des.* in Vat.

7) *est om.* Vat.

ecclesia Dei unum corpus et unus sensus, una fides et una caritas. Et tunc filius Dei laetabitur in illa, et percipiet voluptatem ex recepto puro populo suo. Magne, inquam, domine, et honeste cuncta se habent. Nunc mihi demonstra, domine, et uniuscuiusque poenitentiam et actus, ut⁸ omnis anima sperans fidensque in Deum auditis his miretur et honorem et gloriam illam magnam et admirabilem, sed et nomen eius gloriosum. Audi nunc ergo et varietatem montium horum et duodecim gentium.

(B) XIX. De primo monte nigro qui crediderunt, tales sunt transfugae, blasphemae et proditores servorum Dei. Ipsi non poenitentia, sed mors est; ideoque et nigri sunt, quia genus eorum scelestum est. De secundo vero monte arido¹ tales sunt, qui crediderunt ficti, doctores nequitiae. Et prioribus similes sunt, non habentes in se fructum aequitatis; et sicut mons eorum sterilis et sine fructu est, ita et huiusmodi homines habent quidem nomen, fide vero inanes sunt, neque ullus in illis fructus veritatis est. Istis ergo data est poenitentia,² si cito eam fuerint secuti; si autem tardaverint, cum illis primis erit mors eorum. Et dixi ei: domine, quare istis quidem data est poenitentia,³ prioribus autem non est data? Paene enim, domine, similes sunt actus eorum. Ideo, inquit, istis poenitentia posita est, quia nihil nefandi in Dominum suum locuti sunt, neque proditores servorum Dei fuerunt, sed propter quandam accipiendi cupiditatem fefellerunt homines docendo secundum desideria singulorum peccantium, qui et dabunt eius rei poenam. Ideo istis posita est poenitentia eo, quod non fuerunt detractores Domini, neque proditores servorum eius.

(B) XX. De tertio vero monte, qui tribulos¹ spinasque habebat, illi sunt, qui locupletes crediderunt. Et quidam eorum plurimis negotiis se obligaverunt; tribuli enim homines locupletes sunt, spinas autem illi, qui multis negotiis sunt obligati. Hi ergo, qui plurimis variisque rebus impliciti sunt, non se adiungunt Dei servis, sed avocantur in his negotiis, a quibus suffocantur. Locupletes autem duri sunt, et ne aliquid poscantur,² ad conversationem servorum Dei metuunt accedere; ipsi enim difficile in regnum Dei intrabunt. Sicut enim super tribulos excalciatus difficile ambulat, sic et huiusmodi homines difficile ita ambulant.

8) tardantur Vat., dein hi p. ipsi.

9) his Vat.

10) admissa sunt inv. Vat.

11) poenitentiae Vat.

12) habendi des. in Vat., qui dein exh. desideria p. cupiditates.

13) sed tormenti his proposita poenitentia est Vat.

Cap. XX. 1) divites quidem qui plurimis obstricti sunt negotiis Vat.

2) autem Vat. Cfr. Matth. 13, 22.

3) vero Vat., ubi transponitur dei servis, mox vocati p. revocati. Cfr. Vis. 3, 6. Sim. 8, 8. 9.

4) et ipsi difficile p. ipsi difficiles Vat., qui iterum invertit dei servorum, deinde ne aliquid p. ne quid.

5) Hii Vat. Cfr. Matth. 19, 23. 24.

6) Sicut enim pedibus excalceatis Vat., qui om. et ante huiusmodi, excluditque punctis suppositis ambulare ante intrare.

2) et Pal.

Cap. XIX. 1) aridum Pal.

2) poenitentiam Pal.

3) poenitentiam Pal.

Cap. XX. 1) tribulus Pal.

2) poscatur Pal. Postea metuent.

homines difficile est in regnum Dei intrare. Sed et eis⁷ omnibus datur ad poenitentiam regressus, si tamen cito redierint ad illam; ut, quia⁸ prioribus diebus cessaverunt ab opere, repetito tempore aliquid boni nunc facere possint. Acta igitur poenitentia, si fecerint opera bonitatis, vivant; sin autem in⁹ admissis suis permanserint, tradentur mulieribus illis, quae eis auferent vitam.⁴

(A) XXI. De quarto vero monte, habente plurimam herbam, cuius¹ superior pars viridis erat, ipsae vero radices aridae erant,² quaedam etiam a solis ardore tactae arescebant, huiusmodi sunt quidam dubii, qui crediderunt, et quidam³ alii, in labiis Dominum, non in corde ferentes. Ideoque aridae sunt, et nullum fundamentum⁴ habentes herbae eorum: verbis enim tantummodo vivunt, opera vero eorum mortua sunt. Hi ergo nec mortui sunt nec vivi, et dubii similiter sunt. Ipsi enim⁵ dubii nec virides sunt neque aridi; id est, nec vivi nec mortui. Sicut enim herbae eorum sole viso aruerunt; ita et dubii, simul ut audierunt persecutionem, incommoda⁶ metuentes, redierunt ad simulacra, et rursus servierunt eis, et erubuerunt Domini sui ferre nomen. Huiusmodi ergo homines nec vivi nec mortui sunt; sed et hi possunt vivere, si cito egerint poenitentiam; sin minus, iam⁷ traditi sunt mulieribus illis,⁸ quae auferent vitam eorum.⁴

(A) XXII. De quinto vero monte aspero et virides herbas habente huiusmodi sunt, qui crediderunt, fideles quidem, sed difficile credentes, et audaces, ac sibi placentes, volentes videri cuncta scire, nihilque omnino scientes.¹ Propter hanc igitur audaciam sensus discessit ab illis, et intravit in eos temeraria arrogantia.² Sublimes autem se gerunt, et veluti prudentes; et cum sint stulti, cupiunt doctores videri. Propter hanc stultitiam, dum se magnificent, multi eorum exinaniti sunt. Magnum enim³ daemonium est audacia et confidentia inanis. Ex his igitur multi abiecti sunt. Alii autem agnito errore suo poenitentiam egerunt, et subdiderunt se habentibus sensum. Sed et caeteris horum similibus proposita est poenitentia; neque enim mali fuerunt, sed insipientes⁴ potius et stulti. Hi⁵ ergo, si egerint poenitentiam, vivent Deo; sin minus, habitabunt cum mulieribus illis, quae nequitas suas exercebunt in eis.⁴

(A) XXIII. De sexto vero monte, habente scissuras maiores et minores, huiusmodi sunt, qui crediderunt. Et hi, in quibus scissurae minores¹ erant, hi sunt, qui inter se habent lites, et propter querelas suas in fide languent; sed multi ex iis² egerunt poenitentiam, idemque

7) his Vat.

8) quod Vat., tum cessaverint p. cessaverunt; ex eodem et Fab. St. sub finem addidi nunc favente Pal.

9) non Vat., ibidem tradentur illis mulieribus.

Cap. XXI. 1) quarum Vat.

2) erant accessit ex Fab. St. et Vat., qui dein exh. quedam vero a solis calore.

3) et quidam des. in Vat. De iisdem loquitur Sim. 8, 7.

4) nulla fundamenta Vat., ubi vero p. enim, coniunctione vero post opera praetermissa.

5) et ipsi p. Ipsi enim Vat., qui nec p. neque.

6) audientes persecutionem et incommoda p. simul ut audierunt persecutionem, incommoda Vat., deinde ad simulacra rursus et servierunt, in fine nomen ferre.

7) iam om. Vat.

8) illis non est in Vat.

ut ad regnum Dei perveniant. Sed tamen etiam his omnibus velox regressio ad poenitentiam posita est, ut quod prioribus temporibus non sunt operati, nunc recurrant dies suos, et operam bonam faciant. Isti enim, si egerint poenitentiam, et fecerint operam bonitatis, vivent Deo. Si autem permanserint in actu suo, tradentur mulieribus illis, quae eos ad mortem deducunt.

(B) XXI. De quarto vero monte, qui habet plurimas herbas, quarum superior pars erat viridis, ad ipsas vero radices arida, quaedam etiam a sole arescebant, tales sunt qui crediderunt; ex quibus quidam dubii sunt, alii in labiis Dominum, non in praecordiis perferentes. Ideoque arida sunt fundamenta eorum et vim non habentia; verba autem eorum tantummodo vivunt, opera vero eorum mortua sunt. Hi ergo nec mortui sunt nec vivi, similesque sunt dubiis; dubii enim nec virides sunt nec aridi, id est nec vivi nec mortui. Sicut illae herbae sole viso exaruerunt, ita et dubii, cum audierint, incommodi aliquid metuentes redeunt ad simulacra, et rursus erubescunt Domini ferre nomen. Hi ergo nec vivi nec mortui sunt. Hi quoque possunt vivere, si cito egerint poenitentiam; sin vero iam [in admissis suis permanserint,] tradentur mulieribus illis, quae¹ auferunt vitam ipsorum.

(B) XXII. De quinto vero monte aspero viridesque herbas habent¹ huiusmodi sunt, qui crediderunt, fideles quidem, sed difficile discentes. Audaces enim sunt ac sibi placentes; videri volunt cuncta scire, nihil autem omnino sciunt.² Propter hanc ergo audaciam ipsorum sensus discessit ab ipsis, et intravit in eos insipientia fatua, laudantes semet ipsos velut prudentes. Et volunt esse³ magistri, cum sint stulti; et propter stultitiam suam multi sunt ex eis exinaniti, id est se magnificant: magnum enim daemonium est audacia et confidentia inanis. Et multi ex eis abiecti sunt; quidam vero agnito errore suo egerunt⁴ poenitentiam, et subiecerunt se habentibus prudentiam. Sed et caeteris horum similibus proposita est poenitentia; nec enim mali fuerunt, sed stulti potius et insipientes. Hi ergo si egerint poenitentiam, poterunt Deo vivere. Quodsi non egerint poenitentiam, habitabunt cum mulieribus illis, quae nequitiam exercent in eis.

(B) XXIII. De sexto vero monte, qui habet scissuras magnas et pusillas, et in scissuris herbas aridas, huiusmodi sunt, qui crediderunt contra se habentes, et a detractionibus suis marcidi sunt in fide, sed poenitentiam egerunt. Ex his multi [...] et caeteri poenitebunt, quando

Cap. XXII. 1) *volentes vendere cuncta scidaces* (ad oram man. sec. scrutantes) nihil enim omnino scientes Vat.

2) *discessit ab eis et intravit in eis fatua presumptio* Vat. I Cor. 8, 1. 2.

3) *enim om.* Vat. Etiam Mand. 2. vitia hominum daemonia nuncupantur, ut alias.

4) *insipientes vero p. sed insipientes* Vat.

5) *his Vat., sub sinem exercent p. exercebunt.*

Cap. XXIII. 1) *Et hi in quos scissure maiores* Vat.

2) *his Vat., tum Ideoque ceteri faciunt p. idemque caeteri facient, in fine recurrunt.* Cfr. Sim. 8, 7.; Vis. 3, 6.

Cap. XXI. 1) *quia* Pal. Tum praestat auferent.

Cap. XXII. 1) *habentem* Pal.

2) *scient* Pal.

3) *volunt se esse* Pal.

4) *egerint supra u* Pal.

caeteri facient auditis mandatis meis; exiguae enim sunt lites eorum, ac facile ad poenitentiam recurrent. At³ hi, qui maiores habent, sicut lapides pertinaces erunt, simultatum et offensarum sunt memores, iracundiam inter se exercentes. Hi ergo abiecti sunt a turri,⁴ et a structura eius reprobati; huiusmodi ergo homines difficile vivent. Deus et Dominus noster, qui dominatur⁵ omnium rerum, et creaturae suae universae habet potestatem, offensas meminisse non vult, sed ab his, qui peccata sua confitentur, facile placatur. Homo vero, cum sit languidus, mortalis, infirmus et repletus peccatis, homini perseveranter irascitur, tanquam conservare eum possit⁶ aut perdere. Ego autem vos moneo,⁷ nuntius et praepositus poenitentiae, ut, quicumque propositum tale habetis, deponatis illud, et ad poenitentiam recurratis; et Dominus medebitur prioribus delictis vestris, si ab hoc daemonio vos purificaveritis; sin minus, ad mortem trademini illi.⁸

(A) XXIV. „De monte vero septimo, in quo virides et hilares erant herbae, et totus mons fertilis erat, omneque genus pecudum carpebant pabulum ex herbis montis eiusdem, et quanto magis herbae illae carpebantur, tanto laetiores revirebant,¹ huiusmodi sunt, qui crediderunt, simplices et boni semper, et nullas habentes inter se dissensiones; sed laetantes semper de servis Dei, induti spiritum virginum harum, et semper in omnes homines² ad faciendam misericordiam prompti, et de laboribus suis cunctis hominibus facile tribuentes sine improprio et deliberatione. Visa igitur Dominus simplicitate et omni infantia eorum, auxit eos in laboribus³ manuum suarum, et dedit eis in omni opere gratiam. Ego autem hortor vos, praepositus poenitentiae nuntius, in eodem proposito permanere, quicumque estis huiusmodi, ne eradicetur semen vestrum in aevum. Dominus enim vos probavit, et conscripsit in nostrum numerum, et omne semen vestrum cum Filio Dei habitabit; de spiritu enim eius estis omnes.⁴

(A) XXV. „De octavo vero monte, in quo plurimi erant fontes,¹ in quibus adaquabatur omne genus creaturae Dei, tales sunt, qui crediderunt Apostolis, quos misit Dominus² in totum orbem praedicare; et quidam doctores, qui³ caste et sincere praedicaverunt ac docuerunt, nec quicquam omnino subscripserunt malae cupiditati, sed assidue in aequitate et veritate ambulaverunt. Hi ergo inter angelos conversationem habent.⁴

3) Ac Vat., ubi *simultatum* om.

4) *Hii ergo abiecti sunt a turre* Vat., in fine *vivunt*.

5) *dominator* Vat.

6) *posset* Vat. Cfr. Eccl. 28, 3. Jac. 4, 12.

7) *Ego autem moneo vos* Vat.

8) *et dominus remediabit priora vestra peccata (c. punctis suppositis) delicta si ab hoc demonio vos liberaveritis. Si minus ad mortem tradimini illi* Vat.

Cap. XXIV. 1) *omneque genus pecudum carpebat pabulum ex herbis eiusdem montis et quantum herbe ille carpebantur tantum laetiores crescebant* Vat.

3) *in omnibus hominibus* Vat. Cfr. Sim. 8, 3.

3) *in laboribus* his exaratum in Vat., postremo in loco subnotatum.

4) *et omne genus vestrum cum filio dei de spiritu (reliquis literis orasis liberior alias substituere neglexit) eius estis*

audierint mea mandata. Minimae¹ autem sunt eorum detractioes, et cito poenitebuntur. [Qui] scissuras minores habent, huiusmodi sunt, qui crediderunt, et inter se iurgia habent, et propter querelas suas in fide languent. Sed multi ex eis egerunt poenitentiam auditis his mandatis meis; querelae enim eorum sunt pusillae, et cito agent poenitentiam. Illi autem, qui maiores habent scissuras, hi perseverant in detractioibus suis, et in ira sua inter se pertinaces sunt. Hi ergo a turre reiecti sunt, et ab eius structura reprobati sunt, et difficile vivent Deo. Deus enim Dominusque noster, dominator omnium, qui habet potestatem universae creaturae suae, non memor est offensa² eorum qui peccata sua confitentur, sed propitiatur, et adhuc propitius eis fiet. Homo autem, cum sit mortalis plenusque delictis, pertinaciter homini irascitur, tanquam vel conservare eum possit vel perdere. Vobis autem, quicumque tale propositum habetis, dico ego nuntius poenitentiae: deponite illud, et agite poenitentiam. Et Dominus remediabit priora delicta vestra, si ab hoc proposito iracundiae vos purificaveritis; sin minus, ab ipso ad mortem trademini.

(a) XXIV. De septimo autem monte, in quo virides hilaresque erant herbae, totusque mons fertilis erat, et omne genus pecudum volucresque caeli carpebant pabulum eius, quantoque illae³ carpebant, tanto laetiores herbae crescebant, huiusmodi sunt, qui crediderunt, simplices bonique semper, nullasque habentes inter se dissensiones, sed conlaetantes semper Dei servis induti sunt spiritum sanctum virginum harum, semperque ad misericordiam hominum prompti, et de laboribus suis omni homini sine improprio, sine dubitatione tribuentes. Dominus igitur, cum vidisset simplicitatem eorum et omnem infantilem innocentiam ipsorum, auxit eos in laboribus manuum suarum, deditque eis in omni opere gratiam. Ego autem nuntius poenitentiae hortor vos, qui tales estis: permanete in eo, ut non eradicetur semen vestrum in aeternum. Dominus enim vos probavit et scripsit in numerum nostrum, semenque vestrum omne habitabit cum filio Dei; etenim de spiritu eius omnes estis.

(a) XXV. De octavo autem monte, ubi erant fontes multi, ex quibus adaquabatur omnis Dei creatura, tales sunt, qui crediderunt apostoli et magistri, qui praedicaverunt filium Dei per totum orbem, et docuerunt caste et pure sermonem Domini, nec quicumque minimum in desiderio malum gustaverunt, sed semper cum veritate et aequitate ambulantes, sicut spiritum sanctum acceperunt. Talium ergo traditio cum angelis erit.

omnes Vat. Apud Cot. est *ditavit p. habitabit*, quod ex Bodl. in ed. Oxon. evulgavit Fellus, suffragante nunc Codice Pal.

Cap. XXV. 1) *in quo erant plurimi fontes* Vat.

2) *deus* (cum punctis subscriptis) *dominus* Vat.

3) *Pron. qui omisso pergit Vat. caste*

et severe praedicaverunt et docuerunt, mox aequitate et excluditur.

Cap. XXIII. 1) *minime* Pal.

2) *Fortassis offensarum. Cfr. tamen infra cap. 31. ubi habes et offensarum.*

Cap. XXIV. 1) *illi* Pal.

(A) XXVI. De nono autem¹ monte deserto ac serpentes habente huiusmodi sunt, qui crediderunt, sed² et maculas habebant. Hi sunt ministri, male ministerium agentes, diripientes viduarum bona et pupillorum, sibi, non aliis ex his, quae acceperunt, ministrantes.³ Hi, si permanserint in eadem cupiditate, morti se tradiderunt, nec ulla erit in eis spes vitae; quodsi conversi fuerint, et caste consummaverint ministerium suum, poterunt vivere. Qui vero scabrosi reperti sunt, ii sunt, qui nomen Domini abnegaverunt, nec ad Dominum rursus redierunt, sed agrestes evaserunt atque deserti, non applicantes se ad Dei servos, sed separati ab eis pro prava⁴ sollicitudine vitam suam amiserunt. Sicut enim vitis aliqua derelicta in sepe, cui nulla cultura contingit, disperit ac⁵ suffocatur ab herbis, et agrestis tempore efficitur (desinit enim utilis esse domino suo), sic et huiusmodi homines de se ipsis desperantes, exacerbati, Domino suo inutiles esse coeperunt. His ergo demum datur⁷ poenitentia, si non ex praecordiis inventi fuerint denegasse; quodsi quis ex praecordiis inventus fuerit denegasse, an vitam assequi possit, ignoro. Ideoque dico, ut in his diebus, si quis negavit,⁸ ad poenitentiam revertatur; nam fieri non potest, ut nunc Dominum suum quis abnegans postea assequi possit salutem;⁹ sed illis reputatur proposita poenitentia, qui olim abnegaverunt. Accelerare enim, qui acturus est poenitentiam, debet, antequam peragatur aedificatio turris huius; sin minus, a mulieribus illis trahetur ad mortem. Qui vero curti, dolosi sunt, et alius in alium comminiscens,¹⁰ hi sunt serpentes in eo monte mixti. Sicut enim mortiferum est hominibus serpentum venenum, ita et verba talium inficiunt¹¹ homines atque perdunt. Curti sunt igitur a fide sua, propter hoc genus vitae suae, in quo¹² morantur. Aliqui vero eorum accepta poenitentia assecuti sunt salutem; sed et caeteri huiusmodi homines aequae assequuntur, si egerint poenitentiam; sin¹³ minus, morientur cum mulieribus illis, quarum vim possident ac potestatem.⁴

(A) XXVII. De decimo vero monte, in quo arbores erant tegentes pecora, quidam tales sunt, qui crediderunt, et quidem episcopi,¹ id est, praesides ecclesiarum. Alii vero, hi lapides, qui non ficto sed alacri animo² semper in domos suas servos Dei receperunt; et deinde, qui praesides sunt ministeriorum, qui et inopes et viduas protexerunt, et castam³ perpetuo conversationem habuerunt. Ergo hi homines a Domino proteguntur. Haec quicumque egerint,⁴ honorati sunt apud Dominum, et inter nuntios locus eorum est, si perseveraverint usque in consummationem parare Domino.⁴

Cap. XXVI. 1) vero Vat.

2) qui Vat.

3) diripientes (sic) viduarum bona et pupillorum in se alios ex eo in ministerio quod acceperunt ministrare Vat.

4) si p. Hi, si absque praeced. interunctione Vat.

5) Sic lego c. Vat. et Fab. St. p. parva Cot. In Vat. periodus in hunc modum confecta extat: Qui vero scabrosi reperti fuerint nec ad dominum rursus redierunt sed evaserunt atque deserti nec

applicantes se ad dei servos sed separati ab eis pro prava sollicitudine vitam suam admiserunt. Cfr. supra c. 19 et Sim. 8, 6.

6) ac Pal. Vat. Fab. St., et Cot. et alii vulg., mox in Vat. utique p. enim, tum de seipso despondentes p. de seipsis desperantes.

7) Ita Pal. et Mss. Angl., demandatur p. demum datur Vat. Fab. St. et Cot. dein inventus fuerit p. inventi fuerint Vat. Sensus: degenerarunt quidem; attamen poenitentiae indulgentia illis dabitur, si

(a) XXVI. De nono vero monte deserto ac serpentes habente pernitiosos hominibus tales sunt, qui crediderunt, [sed] qui maculas habent mali ministerii, male gerentes ministerium, diripientes bona viduarum, etiam pupillorum in se transferentes. Qui si in ea cupiditate permanerint, morientur, nec ulla eis spes erit vitae. Quodsi se corrigentes caste consummaverint ministerium, poterunt vivere Deo. Qui vero scabri reperti sunt, hi sunt, qui Dominum negaverunt, nec ad Deum respexerunt, sed silvatici atque deserti evaserunt, non adplicantes se ad Dei servos, sed sibi soli viventes vitam suam perdunt. Sicut enim vitis derelicta in sepe¹ nullam culturam habens deperit, ac suffocatur ab herbis, et per tempora agrestis evadit, desinitque Domino suo utilis esse: sic et huiusmodi homines de semet ipsis disponentes fiunt agrestes, atque ferae² effecti inutiles Domino suo erunt. His ergo ita demum datur poenitentia, si non inventi fuerint ex totis praecordiis Dominum negasse. Quodsi aliquis ex totis praecordiis inventus fuerit negasse, nescio si poterit vivere. Et hoc non ita dico, ut aliquis cum negaverit, accipiat poenitentiam; impossibile est enim, ut qui Dominum suum inficiati fuerint, accipiant salutem. Nam illis putatur posita esse poenitentia, qui olim negaverunt. Si quis ergo acturus est poenitentiam, accelerare debet, antequam peragatur aedificatio turris; sin minus, a mulieribus illis perducetur³ ad mortem. Illi enim insidiosi sunt serpentes, quos in eo monte vidisti. Sicut enim venenum mortiferum, ita verba eorum sunt, et homines perdunt. Hi ergo inutiles sunt in fide propter hoc genus vitae. Aliqui vero eorum acta poenitentia adsecuti sunt salutem. Sed caeteri huiusmodi, si egerint poenitentiam, poterunt conservari; sin minus, cum mulieribus illis, quarum vim possident, morientur.

(b) XXVII. De decimo vero monte, in quo arbores erant tegentes pecora, tales sunt quidam, qui crediderunt, episcopi hospitales, qui semper libenter in domos suas receperunt Dei servos, et sine aliqua fraude semper inopes viduasque ministerio suo cum perseverantia protexerunt, castamque conversationem perpetuo habuerunt. Hi tales omnes proteguntur a Deo, et locum habent inter nuntios, si perseveraverint usque in finem servientes Deo. Et ecce locus eorum cum angelis Dei est.

non ex praecordiis inventi fuerint dene-gasse.

8) *insaciatus aliquis p. si quis negavit Vat. Forte si inficiatus aliquis.*

9) *Non potest enim fieri ut dominum suum abnegans postea possit assequi salutem Vat., in fine negaverunt. Cfr. Vis. 2, 2.*

10) *Hi vero curti dolosi sunt et alius et (ad?) alium commiscentes Vat. Cfr. Vis. 3, 6.*

11) *ita et verba horum consentint (sic) Vat.*

12) *qua Vat.*

13) *si Vat.*

Cap. XXVII. 1) *quidam tales sunt, qui crediderunt, et quidem episcopi scripsi c. Vat., tales sunt qui crediderunt, quidam Episcopi Cot., in fine ecclesiis Vat. Cfr. Vis. 3, 5. Domini ministri i. e. Eccle-*

siae praesides, nominati erant c. 15. Qui cum e profundo ascenderent ad turrim aedificandam, haud dubie alii sunt, quam ii, de quibus hic agitur. Illi autem mortui sunt, hi adhuc superstites. Idem statuendum est de doctoribus, quorum mentio fit c. 15 et 25. Vid. Hilgenfeld l. c. p. 156.

2) *Alii vero hos lapides qui non ficti sed libenti animo Vat.*

3) *sunt ministerio inopes et viduas porrexerunt et castam Vat.*

4) *gesserunt Vat., seq. sunt omisso.*

Cap. XXVI. 1) *saepem Pal., ubi postea disponentibus mutavi in disponentes.*

2) *fero Pal.*

3) *ad mulieribus ad mulieribus illis perductus (sic) p. a mulieribus illis perducetur Pal.*

(A) XXVIII. De undecimo vero¹ monte, in quo erant arbores aliis atque aliis fructibus oneratae, hi sunt, qui crediderunt, et propter nomen Domini mortem obierunt, et animo prompto passi sunt, et ex toto corde suo animas suas tradiderunt.² Et dixi: quare ergo, domine, omnes hae³ arbores habent quidem fructus, sed earum quaedam pulciores? ,Audi, inquit: , quicumque propter nomen Domini passi sunt, honorati apud Deum habentur; et omnium eorum deleta⁴ sunt delicta, quia propter nomen Filii Dei mortem obierunt. Quare autem fructus earum dispares sint, et excellant quidam⁵ inter illos, audi: quicumque enim, perducti ad potestates, interrogati non negaverunt Dominum,⁶ sed prompto animo passi sunt, honoratiores sunt apud Deum; qui excellunt igitur fructus, eorum sunt. Qui vero timidi et dubii fuerunt, et deliberaverunt in corde suo, utrumne faterentur⁷ an negarent, et passi sunt: horum fructus exiguiores sunt, quoniam haec cogitatio ascendit⁸ in corda eorum; mala enim ac nequam est huiusmodi cogitatio, perinde ac si⁹ quis servus neget Dominum. Cavete⁹ igitur vos, qui huiusmodi cogitationes habetis, ne permaneat haec mens in vobis, et Deo moriamini. Vos igitur, quicumque propter hoc nomen mortem obitis, Dominum honorare debetis; quod dignos vos habet Dominus, ut nomen eius feratis, et omnia peccata vestra redimantur. Nonne¹⁰ ergo vos potius felices existimatis? Putate potius, si quis ex vobis patitur, magnum opus perficere. Vitam enim¹¹ vobis donat Dominus, nec intelligitis. Delicta enim vestra vos gravabant; et nisi passi essetis huius nominis causa, propter peccata certe¹² vestra mortui eratis Deo. Haec igitur vobis dico,¹³ quicumque deliberatis de confessione aut de abnegatione. Confiteamini¹⁴ igitur vos habere Dominum Deum, ne forte negantes tradamini in vincula. Si omnes enim gentes servos suos puniunt, quicumque dominum suum negaverunt, quid putatis vos Dominum vobis¹⁵ facturum, qui universorum habet potestatem? Removete igitur de praecordiis vestris has dubitationes vel¹⁶ disputationes, ut in perpetuum vivatis Deo.¹⁶

(A) XXIX. De duodecimo vero monte¹ candido tales sunt, qui crediderunt sicut infantes sinceri, quibus nulla malitia ascendit in sensum, nec sciverunt² quid sit malitia, sed semper in sinceritate manserunt. Huiusmodi ergo homines sine³ ulla dubitatione inhabitabunt regnum Dei, quoniam in nullo negotio mandata Dei maculaverunt, sed cum sinceritate permanserunt omnes dies vitae suae, eodem sensus tenore. Quicumque ergo permanserint,⁴ inquit, sicut infantes, non habentes malitiam, honoratiores erunt omnibus illis, quos iam⁵ dixi. Omnes enim infantes honorati sunt apud Dominum, et primi habentur. Felices ergo vos, quicumque removeritis malitiam a vobis, et indueritis innocentiam; quia primi vide-

Cap. XXVIII. 1) vero adscripti ex Pal. Vat., in utroque plenae p. oneratae. Cfr. Sim. 8, 1 et 3.

2) *he omnes transp. Vat., ubi quaedam vero p. sed earum quaedam.*

3) *abolita Vat., sub finem om. mortem.*

4) *dispares sunt excellent (sic) alii Vat.*

5) *Voc. Dominum praetermisso Vat.*

pergit sed prompto animo perpassi sunt apud dominum. Qui excolunt igitur fructus est.

6) *Ante faterentur expungitur negaverunt in Vat.*

7) *descendit erat in Vat.*

8) *ut p. perinde ac si Vat.*

9) *Cavetis man. sec. correctum in Caveatis Vat., deinde exh. ne permaneat*

(a) XXVIII. De undecimo vero monte, in quo erant arbores alii atque aliis fructibus plenae, tales sunt, qui crediderunt, [et] qui propter nomen Domini passi sunt, animoque prompto et ex totis praecordiis animas suas tradiderunt. Et ego interrogavi eum dicens: quare, domine, omnes quidem arbores fructum habent, pulciores vero quaedam arbores sunt? Et dixit mihi: omnes, qui propter nomen Domini passi sunt, gloriosi sunt apud Deum, et omnium horum peccata remissa sunt, quia passi sunt propter nomen filii Dei. Et iterum interrogavi eum: quare autem fructus eorum varii sunt, quidam autem excellentes? Et ait mihi: quicumque perducti ad potestatem interrogatique non negaverunt, sed prompto animo passi sunt, hi gratiores sunt apud Deum, et excellunt fructus eorum. Quicumque vero timidi dubiique fuerunt, et delibera-verunt in praecordiis suis, utrum negarent an confiterentur, et passi sunt, fructus eorum minores sunt, quoniam haec cognita sunt in praecordiis ipsorum; mala enim est eiusmodi cogitatio, ita ut servus qui inficiatur dominum suum. Videte ergo vos, quicumque eiusmodi cogitationes habetis, ne eadem mens permaneat in vobis, et Deo moriamini. Vos autem, quicumque passuri estis propter nomen Domini, Deum honorare debetis, quod vos dignos¹ habeat Dominus ut nomen hoc feratis; omnia enim peccata vestra remediabuntur. Et non felices vos putatis, si aliquis² de vobis passus fuerit? Sed potius adhuc existimetis,³ vos opus magnum facere. Ecce vitam vobis Dominus donat, et non intelligitis. Delicta enim vestra vos gravaverunt; nam nisi passi essetis propter nomen eius, propter peccata vestra mortui essetis Domino. Haec igitur dico vobis, qui dubitatis de confessione vel inficiatione: confitemini, vos habere Dominum, ne si negaveritis, tradamini in vincula. Si enim gentes servos suos qui dominum suum negaverunt, puniunt, quid putatis Dominum vobis esse facturum, qui universorum habet potestatem? Removete ergo a corde vestro has disputationes, ut in perpetuum vivatis Deo.

(b) XXIX. De duodecimo vero candido monte tales sunt, qui crediderunt sicut parvi infantes, quibus nulla malitia ascendit in corde, nec scierunt quae sit nequitia, sed semper in sinceritate manserunt. Illi ergo sine dubitatione habitant in regno Dei, quia in nulla re Domini mandata maculaverunt, sed cum sinceritate manserunt. In eodem ergo cursu quicumque perseveraveritis, eritis ut infantes honoratiores apud Deum illis, qui primi habentur. Felices ergo vos, quicumque a vobis malitiam removeritis, et si indueritis innocentiam, primi omnium vivetis

hec mens et deo moriamini vos. Quicumque, in fine redimentur.

10) non Vat., dein felices existimetis sed putate.

11) enim om. Vat.

12) certe om. Vat.

13) dico vobis transp. Vat., in fine negatione.

14) Confitemini absque igitur Vat., dein nequando negantes tradimini.

15) vobis non leg. Vat.

16) Voc. dubitationes vel adscripsi ex Vat.

Cap. XXIX. 1) monte vero inv. Vat. 2) scierunt Vat.

3) si Vat., qua voce deleta, man. sac. in marg. notavit sine; deinde habitabunt in regnum p. inhabitabunt regnum.

4) quousque iam p. omnibus illis, quos iam Vat. Cf. Pal. Honoratiores ergo martyribus erunt.

Cap. XXVIII. 1) dignus correctum in dignos Pal.

2) aliquid Pal.

3) sed adhuc

bitis Deum.⁵ Postquam finivit omnium montium explanationem,⁶ dico ei: domine, nunc expone mihi de lapidibus his, qui allati ex campo in locum reprobatorum, ad structuram turris missi sunt; item de lapidibus illis rotundis, qui in structuram turris adiecti sunt, et de his, qui adhuc rotundi remanserunt.⁷

(A) XXX. ‚Audi,‘ inquit, ‚et¹ de lapidibus. Qui allati² de campo in structuram turris positi sunt eorum loco, qui reprobati erant, radices sunt illius candidi montis. Cum igitur hi, qui de illo monte³ crediderunt, facti sunt innocentes, iussit dominus eius turris eos, qui de radicibus eius⁴ montis essent, in structuram collocari. Intellexit enim, si ad aedificationem iissent, splendor illos permansuros, nec ullum de his amplius denigrandum.⁵ Quodsi ita⁶ de caeteris montibus adiecisset, non necesse habuisset rursus visitare eam turrim atque purgare. Hi autem omnes candidi, iuvenes sunt, qui crediderunt, et qui credituri sunt; ex eodem⁷ enim genere sunt. Felix hoc genus, quia innocuum est. Audi nunc et de illis rotundis lapidibus et splendidis. Hi omnes de hoc candido monte sunt. Quare autem rotundi sunt reperti, causa est, quia divitiae suae illos pusillum a veritate obscuraverunt atque obscuraverunt; sed a Deo nunquam recesserunt, nec ullum verbum malum processit de ore eorum,⁸ sed omnis aequitas, virtus et veritas. Horum ergo mentem cum vidisset Dominus, et posse⁹ eos veritati favere, iussit bonos quoque permanere, et opes eorum circumcidi; non enim voluit in totum illas tolli, ut possent boni aliquid facere¹⁰ de eo, quod eis relictum est, et vivent Deo, quoniam et ipsi¹¹ de genere bono sunt. Ideo ergo pusillum circumcisi sunt, et positi¹² in structuram turris huius.¹³

(A) XXXL ‚Caeteri vero, qui adhuc rotundi permanserunt, neque apti reperti sunt in eam structuram,¹ quia nondum acceperunt sigillum, repositi sunt in loco suo; valde enim rotundi reperti sunt. Oportet

5) In Vat. enuntiatio trunca: *felices ergo vos. Quicumque removeritis innocentiam primi videtis dominum.*

6) *solutionem* Vat., qui voce. *dico ei: domine, nunc expone mihi de lapidibus his praetermissis, in hunc modum pergit: qui allati ex campo reprobatorum in structuram turris ierunt. Item de illis lapidibus rotundis; in fine erat permanserunt, quod man. pr. redegit in remanserunt.* Cfr. supra c. 6.

Cap. XXX. 1) Ita dedi c. Vat. suffragante Pal., nonnullorum vulg. adverb. *nunc*, quod ex praecedentibus irrepsit, post *Audi* excluso.

2) *eiecti* Vat., postea *pro his p. eorum loco.*

3) *Cum igitur qui de eo monte* Vat.

4) *Addidi eius ex* Vat., haud dissuadente Pal.

5) *Intellexi enim si in ea edificatione*

iissent splendor eos permansuros nec ullum de his nigricaturum Vat.

6) *ita* om. Vat. *Sensus: Quodsi Dominus de ceteris montibus eiusmodi lapides prius in structuram adiacere potuisset, quales fuerint innocentes de radicibus montis duodecimi, non necesse habuisset rursus visitare turrim, eamque purgare. Sed sequere potius lectionem Codicis Pal.*

7) *eo* Vat. *Difficultatem huius loci, quam editores ad unum omnes tacite praeterierunt, ab Hilgenfeldio videtur explicatam. Etenim in cap. praecedente Hermas loquitur de innocentibus infantibus, haec de innocentibus iuvenibus; isti montem constituent duodecimum, hi inveniuntur in campo eius radicibus adiacente. Hi igitur lapides candidi, qui supplementarii intrant in locum eiectorum, alii non esse possunt, quam novelli Christiani inter Ethnicos vocati. Iis sane De-*

Deo. Et postquam explicavit omnes montium exsolutiones, dico ei: domine, expone mihi nunc et de lapidibus illis, qui de structura turris sublati sunt et reprobandi, et de rotundis lapidibus, qui in structuram¹ adiecti sunt, et de illis, qui adhuc rotundi remanserunt.

(b) XXX. Audi, inquit, et de his. Omnes illi lapides, qui de campo sublati sunt, et in structuram turris positi sunt pro his qui reprobandi erant, radices sunt illius candidi montis, quia quicumque ex eo monte crediderunt, omnes boni inventi sunt. Ideo autem iussit dominus turris eos, qui essent de radicibus illius montis, in structuram turris conlocari. Scivit enim, quia si in ipsa aedificatione positi essent, permanerent splendidi, nec ullum ex eis nigricaturum. Nam si de caeteris montibus adiecisset in structuram turris, necesse habuisset rursus visitare eam, et purgare illam. Hi autem omnes, qui crediderunt crediturique sunt, candidi inventi sunt; ex corde enim credunt. Felix hoc genus, quia innocuum est. Audi, inquit, et de illis rotundis splendidisque lapidibus. Et hi omnes de candido monte sunt. Audi vero, quare rotundi sunt reperti. Quia divitiae eos suae pusillum obturbaverunt; non autem recesserunt a Deo, nec ullum verbum malum de ore processit illorum, sed omnis aequitas et virtus et veritas. Horum ergo mentem cum sciret Dominus, quod boni nati essent, et possint boni esse, iussit opes eorum circumcidi, non in perpetuum tolli, ut de reliquiis² de caetero possint aliquid boni facere, et viverent Deo eo quod de bono genere essent. Ideo ergo pusillum circumcisi sunt, et in structuram turris positi sunt.

(b) XXXI. Caeteri vero lapides rotundi, qui nondum apti erant ad structuram turris, necdum enim acceperant sigillum, et ideo repositi sunt in locum suum, quia valde rotundi sunt. Oportet autem circumcidi

minus turris lacunas resarcivit, quas post reprobandum lapidum ex vetere populo Dei desumptorum videre erat. Sicuti fidelibus ex vetere Dei populo prius opponerentur novelli in fide (Vis. 3, 5.), ita haec distinguuntur ab infantibus veterum fidelium iuvenes novellorum. Auctorem in c. 21. minus accurate novellis in fide quartum montem assignasse, ut mavult Hilgenfeld, vix crediderim. Nam illud ad simulacra redire (Pal. nihil de iterum serviendo sit) referendum ad illos, quos denotaverat Mand. 10, 2. Ingressi quidem fuerant in structuram turris lapides supplementarii eo tempore, quo Hermae, quid significant montes duodecim, explicabatur; non vero de istis, parvula nimirum aedificii parte, sed de cunctis agitur c. 21, qui de quarto monte sunt. Quod distinguit inter veteres in fide et novellos, id prorsus auctoris est ex Iudaeo Christiani facti. Cfr. Ep. Barnabae capp. 5. 7. 13. λαός καιρός, capp. 14. 15. λαός ὁ μεταξύ, 1 Ep. Clem. Rom. ad Cor. c.

29., Clem. Rom. Hom. 7, 6. 18, 15. Vid. Matth. 11, 25. Recogn. Clem. I, 42. 60.

8) In Vat. leg. Audi autem quare rotundi sunt reperti divitiae suae eos pusillum obscuraverunt a veritate atque obfuscaverunt. A deo vero numquam recesserunt nec ullum verbum malum de ore processit eorum. Cfr. c. 6.; Vis. 3, 6.; Sim. 8, 10.

9) posset Vat., qui vocc. bonos quocumque permanere, et non agnosci.

10) Non enim in totum eorum talia ut possint aliquid boni facere Vat.

11) et ipsi om. Vat.

12) circumcisi et positi sunt Vat.

Cap. XXXI. 1) apti sunt in ea structura p. apti reperti sunt in eam structuram Vat., ubi om. in ante loco. Vid. supra c. 9.

Cap. XXIX. 1) structura Pal.

Cap. XXX. 1) Sic Pal.

2) reliquias Pal.

autem circumcidi hoc seculum ab illis, et vanitates opum suarum;² et tunc convenient in regno Dei. Necessè est enim eos intrare in regnum Dei: hoc enim genus innocuum benedixit Dominus. Ex hoc ergo genere non intercidet quisquam; etenim licet quis eorum, temptatus a nequissimo diabolo, aliquid deliquerit, cito recurret ad Dominum Deum³ suum. Felices vos iudico, ego nuntius poenitentiae, quicumque innocentes estis sicut infantes; quoniam pars vestra bona est et honorata apud Deum.⁴ Dico autem omnibus vobis, quicumque sigillum hoc accepistis: simplicitatem habete, neque offensarum memores estote, neque in malitia permanete, neque in memoria offensarum amaritudines in uniuscuiusque spiritu fiant; sed his malis scissuris remedia procurate, atque tollite illas a vobis,⁵ ut dominus pecorum gaudeat de vobis; gaudebit autem, si omnia invenerit sana. Si autem pecus aliquod ex talibus invenerit dissipatum,⁶ vae erit pastoribus. Quodsi ipsi pastores dissipati fuerint, quid respondebunt etiam ei pro pecoribus?⁷ Nunquid dicent⁸ a pecore se vexatos? Non credetur⁹ illis. Incredibilis enim res est, pastorem pati posse a pecore; et magis punietur¹⁰ propter mendacium suum. Et ego¹¹ sum pastor, et validissime oportet me de vobis rationem reddere.⁴

(A) XXXII. ,Consultite ergo vobis,¹ dum adhuc turris aedificatur. Dominus habitat in viris amantibus pacem; etenim vera pax cara est, a contentiosis vero et perditis malitia² longe abest. Reddite³ igitur ei spiritum integrum, sicut accepistis. Si enim dederis fulloni vestimentum integrum, novum item vis recipere; fullo autem si tibi scissum reddat, recipies?⁴ Nonne statim excandesces,⁵ et eum convitio persequeris dicens: vestimentum meum integrum tibi dedi, quare scidisti illud, et inutile fecisti?⁶ Nunc⁷ propter scissuram, quam in eo fecisti, usui esse non potest. Nonne haec omnia⁸ verba dices fulloni, et⁹ de scissura, quam in vestimento tuo fecerit? Si igitur tu doles de vestimento tuo, et quereris quod non illud integrum recipias; quid putas Dominum tibi facturum, qui spiritum integrum tibi dedit, et tu eum totum inutilem reddidisti,¹⁰ ita ut nullo usui esse possit domino suo? Inutilis enim coepit esse usus eius, cum sit corruptus a te. Nonne igitur Dominus de spiritu suo, propter hoc factum tuum, idem faciet?⁴ ,Plane,⁴ inquam, omnibus iis, quoscunque invenerit in memoria offensarum permanere,

2) Cf. Pal. Vis. 3, 6. Vertit Galliccioli: Bisogna dunque che sia reciso questo secolo da essi, e la vanità delle dovizie, e allora saranno atti al Regno di Dio.

3) Deum om. Vat.

4) quoniam pars vestra bona honorata est apud dominum Vat. Cfr. Antioch. Hom. 64.; Math. 18, 3. 4.

5) dico autem omnibus vobis quicumque hoc sigillum accepistis simplicitatem habere atque offensarum memores esse neque in malitia vestra permanere aut in memoria offensarum amaritudines in unum-

quemque feri spiritum et has malas scissuras remediare atque tollere a vobis Vat., mox de his p. de vobis. Antioch. Hom. 122.

6) Sin autem aliquam ex his dissipatam invenerit Vat.

7) quid respondebunt pecoribus huius Vat.

8) dicunt Vat.

9) creditur Vat. Locus citatur ab auctore Homiliae de aleatoribus, ad calcem Opp. Cypriani.

10) Dedi punietur c. Pal. Vat. Fab.

seculum illorum cum illis vanitatibus opum suarum;¹ et sic convenient in Dei regno. Necesse est enim eos intrare in regnum Dei: genus enim hoc probavit Dominus. Ex² hoc ergo genere non intercidet quisquam. Etenim licet temptatus aliquis eorum ab iniquissimo diabolo aliquid deliquerit, cito recurrit ad Dominum suum. Ego nuntius poenitentiae felices vos iudico, quicumque estis innocui sicut infantes, quia pars vestra bona est et honorata apud Deum. Omnibus autem dico vobis, qui hoc sigillum filii Dei accepistis: simplicitatem habete, neque offensorum sitis memores, neque in nequitia permaneat. Deponite ergo memoriam offensarum [et] amaritudinum vestrarum, et in uno spiritu efficiemini. Illas autem malas scissuras remediate ac tollite a vobis, ut si dominus pecorum venerit, gaudeat, si pecora sua integra invenerit. Si enim aut aliqua pecora a pastoribus dissipata, aut ipsos pastores corruptos invenerit dominus, quid ei respondebitur? Nunquid pastores dicturi sunt, a pecoribus se esse vexatos? Quod nec creditur illis, quia incredibile est, pastorem aliquid pati posse a pecore; magis autem punietur propter mendacium. Ego sum pastor; oportet me de vobis altissimo reddere rationem.

(B) XXXII. Remediate vos, dum adhuc turris aedificatur. Dominus habitat in his viris qui pacem diligunt, quoniam pacem amavit. A viris autem iniquis et seditiosis perditisque¹ nequitiae recedite, et habebitis Domini spiritum, sicut accepistis integrum. Nam cum fulloni dederis vestimentum novum, utique vis eum integrum recipere. Si autem fullo scissum vestimentum tibi reddat, nunquid accipies illud, aut non potius irasceris et eum convitio² persequeris, haec dicens ad eum: vestimentum tibi dedi integrum; quare scidisti illud et inutile fecisti ita, ut propter scissuram, quam in eo fecisti, in usu esse non possit? Nonne haec omnia dices fulloni de scissura, quam invenisti in vestimento tuo? Unde si tu de vestimento tristis efficeris et rixaris, quia non integrum recipis, quid putas Dominum esse facturum, qui tibi spiritum dedit integrum, et tu illum totum ita inutilem³ fecisti, ut domino suo in usu esse non possit, quia usus ipsius spiritus a te inutilis esse coepit et corruptus? Et ideo Dominus ob hoc tuum factum tradet te morti. Omnes enim tales puniet Dominus, quos invenerit in memoria delictorum esse. Non

St. p. punitur Cot., dein peccatum p. mendacium Vat.

1) ego om. Vat., qui in fine transp. reddere rationem.

Cap. XXXII. 1) Remediate ergo vos Vat.

2) Etenim vero pax cara est a litigiosis vero et perditis malitiae Vat.

3) Vid. Antioch. Hom. 94.

4) Cotelerii lectioni idque integrum vis denuo recipere, fullo autem scissum tibi illud reddat, recipies illud? praetuli, quam Vat. exhibet simpliciorum novum item vis recipere, fullo autem si tibi scissum reddat, recipies?

5) candescis Vat., ubi corrector supra addidit ex, ut iam sit excandescis. Ex

Pal. Vat. et Cot. restitui persequeris, quod nonnulli editt. c. Fabro St. sine ulla sana ratione mutarunt in prosequeris.

6) redegisti Vat.

7) et Vat., paulo post que p. quam, deinde in usum p. usui.

8) omnia hec ordinatur in Vat.

9) Ergo et Vat.

10) redigisti Vat., subinde ita ut in nullo usu esse possit.

Cap. XXXI. 1) suaque manu pr. Pal.

2) et Pal.

Cap. XXXII. 1) preditisque Pal.

2) convitium Pal.

3) et tu illud totum ita inutile Pal.

idem faciet.¹¹ ,Clementiam, inquit, ,olus¹² nolite calcare; sed potius honorificate eum, quod tam patiens est ad delicta vestra, et non est sicut vos. Agite poenitentiam; utile enim id est vobis.¹³

(A) XXXIII. ,Haec omnia, quae supra scripta sunt, ego pastor nuntius poenitentiae ostendi, et locutus sum servis Dei.¹ Si ergo credideritis,² et audieritis verba mea, et ambulaveritis in ipsis, et correxeritis itinera vestra; vivere poteritis. Sin autem permanseritis in malitia et memoria offensarum; nullus ex huiusmodi peccatoribus³ vivet Deo. Haec omnia a me dicenda,⁴ dicta sunt vobis. Ait mihi ille pastor: ,omnia a me interrogasti? Et dixi: ,ita, domine. ,Quare⁵ ergo non interrogasti me, inquit, ,de forma lapidum in structura repositorum, ut tibi explicarem formas? Et dixi: ,oblitus sum, domine. ,Audi nunc ergo, inquit, ,⁶ de illis. Hi sunt, qui nunc mandata haec⁷ audierunt, et ex totis praecordiis egerunt poenitentiam, cumque vidisset Dominus bonam atque puram poenitentiam eorum, et posse eos in ea⁸ permanere, iussit priora peccata eorum deleri. Haec enim formae peccata eorum erant, et exaequata sunt ne apparent.⁴

SIMILITUDO X.¹

De poenitentia et elemosyna.

(A) I. Postquam perscripseram librum hunc, venit nuntius ille, qui me tradiderat illi pastori, in domum, in qua eram, et consedit supra lectum; et astitit in dextera eius ille pastor.² Deinde vocavit me, et haec mihi dixit: ,tradidi te, inquit, ,et domum tuam huic pastori, ut ab eo protegi possis. ,Ita, inquam, ,domine. ,Si vis ergo protegi, inquit,³ ,ab omni vexatione et ab omni saevitia, successum autem habere in omni opere bono atque verbo, et omnem virtutem aequitatis; in mandatis iis ingredi, quae dedit tibi,⁴ et poteris dominari omni nequitiae. Custodienti enim tibi mandata illa, subiecta erit omnis cupiditas et dulcedo huius seculi;⁵ successus vero in omni honore negotio te sequetur. Maturitatem huius et modestiam suscipe in te,⁶ et dic omnibus, in magno honore esse eum et dignitate apud Deum,⁷ et magnae potestatis eum praesidem esse, et potentem in officio suo. Huic soli per totum orbem poenitentiae potestas tributa est. Potestasne videtur tibi⁸ esse? Sed vos maturitatem huius et modestiam,⁹ quam in vos habet, despiciatis.⁴

11) Nonne (lacuna quattuor vocabulis adscribendis sequente) dominum spiritum eius propter hoc factum tuum a facie plane inquam omnes vero eos quoscunque invenerit in memoriam offensarum permanere afficiet Vat.

12) eius inquit inv. Vat., ubi mendum horate p. honorificate, deinde quod tam patiens ad delicta vestra sit.

13) Agite enim poenitentiam utilem esse vobis Vat.

Cap. XXXIII. 1) locutus sum dei servis Vat.

2) crederitis Vat., ibidem ambulaveritis in his.

3) Vocc. Sin autem permanseritis et peccatoribus des. in Vat., ita ut praep. In hanc enunciationem exordiat.

4) me dicente p. a me dicenda Vat.

5) Qua erat in Vat., ibidem vocc. me, inquit omissis, corrector structuram mutavit in structura; sub finem est quod explevimus formas. Cfr. supra c. 7 sqq.

6) ergo sicuti et repudiat Vat.

7) mandata mea p. nunc mandata haec Vat.

autem debet clementia⁴ eius sperni, sed potius in delictis vestris magnanimitas eius honorificari; neque enim ipse repetens clementiam suam ut nos⁵ est, sed ad utilitatem vestram.

(B) XXXIII. Haec omnia, quae suprascripta sunt, servanda mandat, ut iam agatis poenitentiam. Ego pastor nuntius poenitentiae vobis Dei servis ostendi, et locutus sum, et dico: si audieritis verba mea et credideritis illis, ambulaveritis in illis et de caetero correxeritis vias vestras, vivere poteritis. Si autem permanseritis in malitia [et] offensarum memoria, nullus ex huiusmodi vivet Deo, quia haec omnia verba praedicata sunt vobis.¹ Et iterum dixit mihi: omnia me interrogasti? Et ego respondi: ita est, domine. Quare, inquit, me non interrogasti de forma lapidum illorum, qui in structuram ierunt, quos replevimus? Et ego dixi: oblitus sum, domine. Audi, inquit, et de illis. Hi sunt, qui nunc audierunt mandata mea, et ex totis praecordiis egerunt poenitentiam. Et vidit Dominus, poenitentiam eorum bonam et puram esse, et posse in ea poenitentia eos permanere. Iussit priora eorum peccata deleri. Et ita deleta sunt et aequata, ne apparent postea.²

[SIMILITUDO DECIMA.]

(B) Postquam scripsi librum hunc, venit in domum, in qua eram, nuntius ille, qui tradiderat me pastori, et sedit supra lectum quendam, adstititque¹ ei ad dextram ille pastor. Deinde vocavit me, et haec mecum locutus est verba: tradidi, inquit, te domumque tuam huic pastori, ut ab eo protegi possis. Et ego dixi ei: ita facias,² domine. Et ille ait mihi: si vis ergo protegi ab omni vexatione et ab omni saevitia, successum autem habere in omni bono et in omni virtute veritatis, in mandatis huius ingredi in illis, quae iniunxi tibi. Custodienti enim tibi mandata huius subiectum erit tibi omne desiderium et dulcedo huius seculi; successus vero bonus in omni negotio te sequetur. Modestiam et venerationem huius honora, et omnibus die, in magno honore et gloria esse apud Deum eum, et eum magnae potestatis habere licentiam. Potensque est in actu suo; per totum orbem solo huic tradita est potestas poenitentiae. Aut tibi potens non esse videtur, quia forte vos modestiam verecundiamque eius, quam in vos habet, contemnitis?

8) in ea des. Vat. Cfr. supra c. 10. Sim. X. 1) Desideratur in Vat. ultime Similitudinis titulus, loco quidem adponendo ei relicto.

2) qui me tradiderat huic pastori in domo in qua eram et consedit super lectum et astitit ad dextram is pastor scr. Vat. Cfr. Prooem. Mand.

3) inquit protegi transp. Vat.

4) in mandatis istis ingredi quae tibi dederit Vat.

5) Custodienti enim tibi mandata haec subiecta erit tibi omnis cupiditas et dulcedo seculi huius Vat.

6) Cf. Pal.

7) dominum Vat.

8) Ita dedi ex Vat., suffragante Fab. St., p. Cotelerii Potensne tibi videtur esse? Iam enim de potestate poenitentiae agitur, nec de nuncio potente.

9) verecundiam Vat.

4) Pal. hab. videtur dementia.

5) vos vulg.

Cap. XXXIII. 1) praedicata sunt a vobis Pal.

2) Puncto posito scribitur $\Delta\mu\eta\eta$ in Pal. Sim. X. 1) adstititque Pal., ubi tamen erat adstititque Pal.

2) faciat Pal.

(a) II. Dico ei: domine, ipsum interroga, si ex quo in domo mea quid feci extra ordinem, ut eum offenderem. Et ille dixit mihi: scio, nihil te extra ordinem fecisse neque esse facturum; ideo propter te, ut perseveres. De te autem bene hic apud me. Tu autem caeteris haec verba dic, ut et illi, qui egerint eadem sentiant, quae et tu, et hic apud me bene loquatur, pro. Et dixi ei: domine, ego omni homini indico hanc rem omni. Spero autem, quia omnis, quicumque audierit, libenter agit poenitentiam vitam recepturus. Et dixit de ministerio, et consumma illud. Quicumque autem fuerit, habebit vitam, et hic apud Deum maximum honoremque vero non servaverint¹ mandata eius, fugiunt et contemnunt² eum et non servant mandata eius, et unusquisque eorum reus fit sanguinis sui. Tibi autem, ut servias mandatis his, et habebis remedium priorum delictorum.

(a) III. Misi autem tibi etiam virgines has, ut habitent tecum; vidi enim eas tibi benevolas esse. Habes ergo et has in adiutorium, ut possis custodire mandata haec; impossibile est enim, mandata custodire sine virginibus istis. Video autem eas libenter tecum esse; et ego iniungam illis, ut omnino a domo tua non discedant. Tu tantum modo para domum tuam; in domo enim munda libenter habitant: munda enim sunt atque castae industriaeque, et cunctam habentes³ gratiam apud Dominum. Si ergo habuerint domum tuam puram, tecum permanebunt; sin autem in aliquo spurca fuerit domus tua, protinus recedunt a domo tua: haec⁴ enim virgines spurcitiā non amant. Et ego dixi: domine, spero me placiturum eis ita, [ut] in domo mea libenter et semper habitent. Et sicut hic, cui me tradidisti, nihil de me queritur, ita neque illae virgines aliquid de me querebuntur. Deinde ait ad illum pastorem: scio hunc mandata custodire, et virgines has in habitationem mundam conlocaturum. Haec cum dixisset, rursus eidem pastori me tradidit. Et virgines illas vocavit dixitque ad illas: quoniam video vos libenter in domo huius habitare, commendo eum vobis domumque eius, ut a domo eius non discedatis. Vere autem virgines illae haec verba libenter omnino audierunt.

3) *habes enim p. Habebis igitur tu* Vat.

4) *Video* Pal. Vat., in quo deest *et ante ego*. Utraque lectio vulgatae praeferenda esse videtur.

5) *tm* Vat., quod in hoc Ms. et *tantum et tamen* esse potest; in fine *deum*. Cfr. Vis. 1, 3. 2, 2.

6) *habuerint dedi c.* Pal. Vat., *habueris* vulg.

7) *recedunt* Vat.

8) *semper* non est in Vat.

9) *hic* Vat.

10) *inquit* interponit Vat., ubi invertitur *habitatione munda*. Fellus et alii

proponunt *vivere p. videre*. Frustra; nam *videre* = *mente intueri, intelligere*. Galliccioli recte: Vedo questo servo di Dio voler intendere e servare cotesti stanziamenti. Cf. Pal.

11) *et vocavit eas virgines* Vat., dein *ad eas p. eis*.

12) *eius* Vat., paulo post transponit *vobis eum, mox et p. ut*.

Cap. II. 1) *servaverit* Pal.

2) *hic* Pal.

3) *contemnunt* Pal.

Cap. III. 1) *habentem* Pal.

Pal.

(A) IV. Ait deinde mihi: viriliter in ministerio hoc conversare, omni homini¹ indica magnalia Dei, et habebis gratiam in hoc ministerio. Quicumque ergo in his mandatis ambulaverit, vivet, et felix erit in vita sua; quicumque vero neglexerit, non vivet, et erit infelix in vita sua. Dic omnibus, ut² non cessent, quicumque recte facere possunt; bona opera exercere, utile est illis. Dico autem, omnem hominem³ de incommodis eripi oportere. Is enim, qui eget,⁴ et in quotidiana vita patitur incommoda, in magno tormento est ac necessitate. Quisquis⁵ igitur huiusmodi animam eripit de necessitate, magnum gaudium sibi acquirit. Nam is,⁶ qui huiusmodi vexatur incommodo, pari tormento cruciatur, atque se torquet is, qui in vinculis est. Multi enim propter huiusmodi calamitates, cum eas sustinere⁷ non possunt, mortem sibi consciscunt. Qui novit igitur calamitatem huiusmodi hominis, et non eripit eum, magnum peccatum admittit,⁸ et fit reus sanguinis eius. Facite igitur opera bona, quicumque accepistis a Domino, ne, dum moramini facere, consummetur structura turris; propter vos enim⁹ intermissum est opus aedificationis eius. Nisi igitur festinaveritis facere recte, consummabitur turris, et excludemini.¹⁰ Postquam vero locutus est mecum, surrexit de lecto, et apprehensum pastorem et virginibus abiit. Dixit autem mihi, remissurum se pastorem illum et virgines illas in domum meam.¹¹

Cap. IV. 1) *Omnino p. omni homini Vat., qui dei domini p. Dei.*

2) *de omnibus et Vat., ubi erat quicumque p. quicumque.*

3) *Amorem proximi commendat vel maxime.*

4) *Et is enim qui eget Vat.*

5) *Quisque Vat.*

6) *Is enim Vat., mox atque torquet se qui in vinculo est.*

7) *sufferre Vat., in fine adducunt man. sec. mutatum in addicunt.*

8) *facit obliteratum ante admittit in Vat.*

9) *dum tardamini facere consummatur*

(B) IV. Ait autem mihi ille pastor: viriliter in ministerio hoc conversare, et omni homini indica magnificentiam Domini, et habebis¹ gratiam in hoc ministerio. Quicumque ergo in his mandatis ambulaverit, vivet et felix erit; quicumque vero non intellexerit ea, non vivet,² et erit infensus in vita sua. Dic omnibus, ut qui possunt recte facere, non cessent; bonam operam exercere utile est illis. Dico autem, omnem hominem de incommodo oportere³ eripi. Nam et is,⁴ qui [eget,] agit vitam quotidianam in magno tormento et necessitate; et huiusmodi animam qui liberat, magnum sibi gaudium adquiret. Qui enim eiusmodi incommodo vexatur, sic cruciatur, quomodo ille qui in vinculis est. Multi enim huiusmodi vexationem non sustinentes mortem sibi adsciscunt. [Qui novit igitur]⁵ angustiam eius, et non redimit eum, magnum peccatum admittit, et fit reus sanguinis eius. Facite aliquid boni, quicumque accepistis bonum a Domino. Nolite tarde facere, ne consummatur structura turris, et vos de structura reprobemini. Iam alia turris non aedificatur; propter vos autem intermissio facta est aedificationis eiusdem turris. Nisi ergo festinaveritis facere recte, turris consummabitur. Et postquam haec locutus est, surrexit a lecto, adprehensoque illo pastore et virginibus abiit, dicens mihi iterum, se missurum pastorem et virgines in domum meam.⁶

structura turris propter enim eos Vat.
Vid. Sim. 9, 5.

10) *excludimini erat in Vat.*

11) *Dicens autem mihi remansurum pastorem illum et virgines in domum meam AMEN* finit Vat. cum epigraphe:

Explicit liber pastoris discipuli beati pauli Apostoli . . . Deo gratias.

Cap. IV. 1) *habes p. et habebis Pal.*

2) *vivit — vivit Pal.*

3) *omne Pal.*

4) *his Pal.*

5) Loco vocc. uncis inclusorum occurrit lacuna in Pal. Ibidem mutavi *redimet* in *redimit*.

6) Puncto post *meam* posito sequitur *ἀμην* in Pal.

ΑΡΧΗ ΣΥΝ ΘΕΩ ΒΙΒΛΟΥ ΛΕΓΟΜΕΝΗΣ
ΠΟΙΜΗΝ.

ΟΡΑΣΙΣ Α'.

1. Ὁ θρέψας με¹ πέπρακεν παιδίσκην τινά² εἰς Ῥώμην. Μετὰ πολλὰ ἔτη ταύτην — —³ καὶ ἠρξάμην αὐτήν⁴ ἀγαπᾶν ὡς ἀδελφήν. Μετὰ χρόνους πολλοὺς⁵ αὐτήν εἰς τὸν ποταμὸν Τιβέριον⁶ εἶδον, καὶ ἐπέδωκα αὐτῇ χεῖρα, καὶ ἐξέβαλον αὐτήν ἐκ τοῦ ποταμοῦ. Ἰδὼν δὲ τὸ κάλλος αὐτῆς διελογιζόμενη ἐν τῇ καρδίᾳ μου λέγων Ἐύτυχῆς ἦμην, εἴ⁷ τοιαύτην γυναῖκα εἶχον καὶ τῷ κάλλει καὶ τοῖς τρόποις. Μόνον τοῦτο ἐβουλευσάμην, ἕτερον δὲ οὐδέν. Μετὰ χρόνον τινὰ πορευομένου μου εἰς Κώμας⁸ ἐδόξαζον τὰς κτίσεις τοῦ Θεοῦ, ὅτι μεγάλαι καὶ δυναταὶ καὶ εὐπρεπεῖς εἰσί. Περιπατῶν ἀφίπνωσα, καὶ πνεῦμά με ἔλαβε καὶ ἀπήγαγε δι' ἀνόδου ἀσκίνου,⁹ δι' ἧς ὁ ἀνθρώπος οὐκ ἠδύνατο ὁδεῦσαι· ἦν δὲ ὁ τόπος κρημνώδης καὶ ἀπερρωγῶς¹⁰ ἀπὸ τῶν ὑδάτων. Διαβάς οὖν τὸν ποταμὸν ἐκείνον ἦλθον εἰς τὰς ὄχθας,¹¹ καὶ ἐπιθῶ τὰ γόνατά μου καὶ ἠρξάμην προσευχεσθαι τῷ κυρίῳ, καὶ ἐξομολογεῖσθαι τὰς ἀμαρτίας μου. Προσευχομένου δέ μου ἠνολέθη ὁ οὐρανός, καὶ βλέπω τὴν γυναῖκα, ἣν ἐπεθύμησα, ἀσπαζομένην με ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ λέγουσαν Ἐρμᾶ, χαίρει. Ἐμβλέψας δὲ αὐτῇ λέγω Κυρία, τί σὺ ὧδε ποιεῖς; Ἡ δὲ φησὶν Ἀνελήφθην,¹² ἵνα σου τὰς ἀμαρτίας ἐλέγξω πρὸς κύριον. Λέγω αὐτῇ Νῦν σὺ μου Πλεγχοσ εἶ; Οὐ, φησὶν, ἀλλ' ἀκουσόν μου τὰ ῥήματα ἃ σοι μέλλω λέγειν. Ὁ Θεὸς ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς κατοικῶν, καὶ κτίσας ἐκ τοῦ μῆ

1) super his notatur in apogr. ὁ γράψας | ὁ θρέψας με, ac si duplici modo scriptura codicis legi poterit.

2) πέπρακεν παιδίσκην τινά: apogr. πεπρακεναι (primum πέπρακεναι erat) καὶ ὁδὸν τινά.

3) --: ita apogr. Legendum ἔθεα-σάμην vel simile quid.

4) αὐτήν: apogr. αὐτόν, notato ἧς super ὄν.

5) Scripsit h. l. Sim. fere ὀμιλεῖν, codicis scripturam, ut saepe, non assecutus: vix enim sensu versandi accipi poterit. In Latinis cdd. est lavari eam vel lavantem [se] rīdi.

6) Τιβέριον: ita certe apogr. Sim.

7) εἰ: apogr. ἦ.

8) κώμας: sic apogr. Videtur de Cumis

(Κοῦμαι apud Ptol., Κύμη apud Strabonem) cogitandum esse, cf. infra Vis. II, 1. in cdd. Lat. Hoc ipso loco cod. Pal. habet civitatem Ostiorum.

9) ita apogr. Scriptura vitiosa est. Potest, nisi melius quid latet, ἀσκήνου scribi vel potius ἀσκίον, ut ipse Sim. scripsit in recensione editionis principis caussa proposita.

10) apogr. ἀπερρωγός.
11) ad τὰς ὄχθας apogr. in marg. τὰ ὀμαλά.

12) apogr. [ἀπεκαλ]ήφθην. Priores igitur litterae e coniectura sunt Simonidis. At clarissimum est non ἀπεκαλύφθην, ut est in ed. princ., legendum esse sed ἀνελήφθην.

ὄντος τὰ ὄντα καὶ πληθύνας καὶ αὐξήσας ἔνεκεν¹³ τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ, ὀργίζεται σοι, ὅτι ἡμαρτες εἰς ἐμέ. Ἀποκριθεὶς αὐτῇ λέγω· Εἰς σέ ἡμαρτον; ποῖω τρόπῳ; ἢ πότε σοι αἰσχρὸν λόγον ἐλάλησα; οὐ πάντοτε [σε] ὡς θυγατέραν ἠγοῦμην; οὐ πάντοτε με ἐκατάκρινας;¹⁴ διὰ τί μου καταφειδῆ, γύναι, τὰ πονηρὰ ταῦτα; Γελάσασά μοι λέγει· Ἐπὶ τὴν καρδίαν σου ἀνέβη ἐπιθυμία τῆς πορνείας· καὶ οὐ δοκεῖ σοι ἀνδρὶ δίκαιῳ πονηρὸν πρᾶγμα εἶναι, ἐὰν ἀναβῇ ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἢ πονηρὰ ἐπιθυμία; Ἀμαρτία γὰρ ἐστὶ μεγάλη, φησὶν· ὁ γὰρ δίκαιος ἀνὴρ δίκαια βουλευέται¹⁵. Ἐν τῷ οὖν δίκαια βουλευέσθαι αὐτὸν κατορθοῦται ἢ δόξα αὐτοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ εὐκατάλλακτον ἔχει τὸν κύριον ἐν παντὶ πράγματι· οἱ δὲ πάλιν [πονηρὰ] βουλευόμενοι ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν θάνατον καὶ αἰχμαλωτισμὸν ἑαυτοῖς ἐπισπῶνται· μάλιστα οἱ τὸν αἰῶνα τοῦτον περιποιοῦμενοι καὶ γῆν ἐρῶντες¹⁶ ἐν τῷ πλούτῳ αὐτῶν καὶ μὴ ἀντεχόμενοι τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, πολλὰ μεταμελήσουσιν αἱ ψυχαὶ αὐτῶν οἵτινες οὐκ ἔχουσιν ἐλπίδας, ἀλλ' ἑαυτοὺς ἀπεδώκασιν¹⁷ καὶ τὴν ζωὴν αὐτῶν. Ἀλλὰ σὺ προσερχοῦ πρὸς τὸν θεόν, καὶ ἴσεται σοι τὰ ἀμαρτήματα καὶ ὅλον τὸν οἶκόν¹⁸ σου καὶ πάντων τῶν ἁγίων.

II. Μετὰ τὸ λαλῆσαι αὐτὴν τὰ ῥήματα ταῦτα ἐκλείσθησαν οἱ οὐρανοί· καὶ ὅλος ἡμῖν πεφρικὸς καὶ λυπούμενος. Ἔλεγον δὲ ἐν ἑαυτῷ· Εἰ αὕτη μοι ἀμαρτία ἀναγράφεται, πῶς θνητὸς αὐτῆς σωθῆναι; ἢ πῶς ἐξιλεώσομαι τὸν θεόν περὶ τῶν ἀμαρτιῶν μου τῶν τελείων²; ποιοὺς ῥήμασιν ἐρωτήσω τὸν κύριον ἵνα ἱλατεύῃ μοι; Ταῦτα μου συμβουλευομένου καὶ διαλογιζομένου ἐν τῇ καρδίᾳ, βλέπω κατενώπιόν μου καθέδραν λευκὴν ἐξ ἑρίων λευκῶν γενοῦσιαν μεγάλην· καὶ ἦλθε γυνὴ πρεσβύτης³ ἐν ἱματισμῷ λαμπροτάτῳ, ἔχουσα βιβλίον εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ἐκάθισε μόνη, καὶ ἠσπάσατό με Ἐρμᾶ, χαίρε. Ἡ δὲ εἶπε· Τί στυγρὸς ὁ μακρόθυμος καὶ ἀστομάχτος⁴, ὁ πάντοτε γελῶν, τί οὕτω κατηφῆς τῇ ἰδέᾳ καὶ οὐχ ἱλαρός; Καὶ εἶπον αὐτῇ· Τπό τινος γυναικὸς ἀγαθωτάτης λεγούσης μοι ὅτι ἡμαρτον εἰς αὐτήν. Ἡ δὲ ἔφη· Μηδამῶς ἐπὶ τὸν δούλον τοῦ θεοῦ πρᾶγμα τοιοῦτον· ἀλλὰ πάντως ἐπὶ τὴν καρδίαν σου ἀνέβη περὶ αὐτῆς· ἔστι μὲν τοῖς δούλοις τοῦ θεοῦ ἢ τοιαύτη βουλή ἀμαρτιῶν ἐπιφέρουσα· πονηρὰ γὰρ βουλή καὶ ἔκφρικτος, εἰς πάνσεμνον πνεῦμα καὶ ἥδη δεδοκιμασμένον ἐὰν ἀναβῇ ἐπιθυμία ἢ πονηρὸν ἔργον· καὶ μάλιστα Ἐρμᾶς ὁ ἐγκρατῆς καὶ ἀπεχόμενος πάσης ἐπιθυμίας πονηρᾶς καὶ πλήρης ἀπλότητος καὶ ἀκακίας μεγάλης.

13) Haec vox ita scripta est ut possit ἔγνωσιν legi. Sed ex litteris suprascriptis, iisque ad imitationem ut videtur ipsis codicibus non satis distinctis, apparet Simonidem in legendo exemplari haesisse.

14) οὐ πάντοτε (apogr. absque se) ὡς θυγατέραν ἠγοῦμην; οὐ (apogr. ἠγοῦμένου) πάντ. με ἐκατάκρινας; haec vario modo corrupta esse apparet.

15) βουλευέται: apogr. καλεῖται.

16) γῆν ἐρῶντες: ita apogr. In ed. princ. recte propositum est γαυριῶντες collato Vis. III. cap. IX.

17) ἀπεδώκασιν: sic apogr., non ἀποδεδώκασιν.

18) ὅλον τὸν οἶκον: sic apogr., non ut legendum videtur ὅλου τοῦ οἴκου.

Cap. II. 1) ἐν αὐτῷ: sic apogr.

2) τελείων per compendium in apogr. scriptum est, a Sim. non satis intellectum.

3) in apogr. est πρεσβύτης, non πρεσβύτις.

4) Plura exciderunt propter ὁμοιοτέλετον.

5) in apogr. est ἀστομάχτος.

III. Ἄλλ' οὐκ ἔνεκα τούτου ὀφείζεται σοι ὁ θεός εἰδόν σου τὸν ἀνομήσαντα εἰς τὸν κύριον καὶ εἰς τῶν αὐτῶν ἐπιστρέψης. Ἀλλὰ φιλότεκνος ὢν οὐκ ἔνουθέτεις ἀλλ' ἀφῆκας αὐτὸν καταφθαρῆναι δεινῶς· διὰ τοῦτο κύριος. Ἄλλ' ἰάσεται σου πάντα τὰ γεγονότα πονηρὰ ἐν δια γὰρ τὰ ἐκείνων ἀμαρτήματα καὶ ἀνομήματα σὺ κιντῶν βιωτικῶν πραγμάτων. Ἄλλ' ἡ πολλῆ¹ εὐσπλαγχνι ἠλέησέ σε, καὶ τὸν οἶκόν σου ἰσχυροποίησε καὶ ἔδει δόξῃ αὐτοῦ· σὺ μόνον μὴ φάθυμῆσαι², ἀλλὰ εὐψύχικωσεις σου τὸν οἶκον. Ὡς γὰρ χαλκεὺς σφυροκοπῶν τοῦ περιγίνεται τοῦ πράγματος οὐ θέλει, οὕτως ὁ λόγι καὶ δίκαιος περιγίνεται πάσης πονηρίας. Μὴ διαλίπῃ σου τὰ τέκνα· οἶδας γὰρ ὅτι, ἐὰν μετανοήσωσιν ἐξ ὅλ των, ἐγγραφήσονται εἰς τὰς βίβλους τῆς ζωῆς μετὰ των τὸ παυθῆναι αὐτῆς τὰ ῥήματα ταῦτα λέγει μοι. Θέλει ἀναγινωσκούσης; Λέγω κἀγὼ. Θέλω, κυρία μου. Λέ ἀποφατῆς καὶ ἀκουε τὰς δόξας τοῦ θεοῦ. Ἦκουσα με μιστάς, ὢν οὐκ ἴσχυσα μνημονεῦσαι· πάντα γὰρ τὰ ῥῆ α οὐ δύναται ἄνθρωπος συνίεναι. Τῶν οὖν ἔσχάτων μόνευσα· ἦν γὰρ ἡμῖν σύμφορα καὶ ἡμερᾶ· Ἰδοὺ ὁ ἐ μεων, ὁ . . .³ δυνάμει καὶ κραταιᾷ, ὁ τῇ μεγάλῃ κτίσας τὸν κόσμον καὶ τῇ ἐνδόξῳ αὐτοῦ βουλῇ περιύ πειαν τῇ κτίσει, καὶ τῷ ἰσχυρῷ ῥήματι πῆξας τὸν οὐρ λιώσας τὴν γῆν ἐπὶ τῶν ὑδάτων, καὶ τῇ ἰδίᾳ σοφίᾳ κ σας τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ, ἦν καὶ εὐλόγησεν, ἰδοὺ ε σφρανούς καὶ τὰ ὄρη καὶ τοὺς βουνούς καὶ τὰς θαλάσς ὁμαλὰ γίνονται τοῖς ἐκλεκτοῖς αὐτοῦ, ἵνα ἀποδῶ αὐτο λλαν, ἦν ἐπηγγείλατο, μετὰ πολλῆς δόξης καὶ χαρᾶς, ἐι νόμιμα τοῦ θεοῦ ἅπερ ἔλαβον ἐν μεγάλῃ πίστει.

IV. Ὅτε οὖν ἐτέλεσεν ἀναγινώσκουσα καὶ ἠγέρθη θέδρας, ἦλθον τέσσαρες νεανίσκοι καὶ ἦραν τὴν καθέθον πρὸς τὴν ἀνατολήν· προσκαλεῖται δέ με καὶ ἦψαι μου καὶ λέγει μοι Ἦρεσέ σοι ἡ ἀνάγνωσίς μου; Λέγι ταῦτά μοι τὰ ἔσχατα ἀρεστά, τὰ δὲ πρότερα χαλεπὰ κ δὲ ἔφη μοι λέγουσα Ταῦτα τὰ ἔσχατα τοῖς δικαίοις, τοῖς ἔθνικοις καὶ τοῖς ἀποστάταις. Λαλούσης αὐτῆς ἄνδρες ἦλθον καὶ ἦραν αὐτὴν τῶν ἀγκώνων καὶ ἀπῆλκ ἡ καθέδρα, πρὸς τὴν ἀνατολήν. Ἰλαρὰ δὲ ἀπῆλθεν, λέγει μοι Ἀνδρίζον, Ἐρμᾶ.

ΟΡΑΣΙΣ Β'.

I. Προρευομένου μου εἰς Κώμην¹ κατὰ τὸν και περιεπάτου, ἀνεμνήσθην τῆς περυσινῆς ὁράσεως, καὶ

Cap. III. 1) in apogr. est ἡ πολλῆ ὅς ἀγαπῶ δύγ. καὶ κ ἡ εὐσπλ. pro ὅς scribamus, non

2) ita apogr.

3) in apogr. fere sic scriptum est: 1) κώμην: sic h.

πνεῦμα καὶ ἀποφέρει εἰς τὸν αὐτὸν τόπον ὅπου καὶ πέρυσιν. Ἐλθὼν οὖν εἰς τὸν τόπον τιθῶ τὰ γόνατα καὶ ἠοξάμην προσεύχασθαι τῷ κυρίῳ καὶ δοξάζειν αὐτοῦ τὸ ὄνομα, ὅτι με ἄξιον ἠγήσατο καὶ ἐγνωσάσθε μοι τὰς ἁμαρτίας μου τὰς προτέρας. Μετὰ δὲ τὸ ἐγεφθῆναι μὲ ἀπὸ τῆς προσευχῆς βλέπω κατέναντί μου τὴν πρεσβυτέραν, ἣν καὶ πέρυσιν ἐφοράειν, περιπατοῦσαν καὶ ἀναγινώσκουσαν βιβλιδάριον², καὶ λέγει μοι ἄννη ταῦτα τοῖς ἐκλεκτοῖς τοῦ Θεοῦ ἀπαγγέλλαι· Λέγω αὐτῇ Κυρία, τοσαῦτα μνημονεύσαι οὐ δύναμαι· δὸς δὴ μοι τὸ βιβλιδάριον, ἵνα μεταγράψω αὐτό. Λάβε, φησὶν, αὐτό, καὶ ἀποδώσεις μοι. Ἔλαβον ἐγώ, καὶ εἰς τινα τόπον τοῦ ἀγροῦ ἀναχωρήσας μεταγράψαμην πάντα πρὸς γράμμα· οὐχ εὔρισκον γὰρ τὰς συλλαβὰς. Τελείσαντος οὖν μου τὰ γράμματα τοῦ βιβλιδαρίου ἐξαίφνης ἠρπάγη μου ἀπὸ τῆς χειρὸς· ὑπὸ τίνος δὲ οὐκ οἶδα.

II. Μετὰ δὲ ἡμέρας ἑ νηστεύσαντός μου καὶ πολλὰ ἐρωτήσαντός τὸν κύριον ἀπεκαλυφθῆ μοι ἡ γνῶσις τῆς γραφῆς. Ἦν δὲ γεγραμμένα ταῦτα· Τὸ σπέρμα σου ἠθέτησεν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἐβλασφήμησεν εἰς τὸν κύριον καὶ προέδωκε τοὺς γονεῖς αὐτοῦ ἐν ἁμαρτίᾳ μεγάλῃ, καὶ ἤκουσαν προδοταὶ γονέων, καὶ προδόντες οὐκ ὠφελήθησαν, ἀλλ' ἔτι προσέθηκαν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν καὶ ταῖς ἀσελείαις καὶ συμφοραῖς αὐτῶν καὶ πονηραῖς. Ἀλλὰ γνώρισον ταῦτα τὰ ῥήματα τοῖς τέκνοις σου πᾶσι καὶ τῇ συμβίῳ τῇ μελλούσῃ σου ἀδελφῇ· καὶ γὰρ αὕτη οὐκ ἀπέχεται τῇ γλώσσῃ, ἐν ἣ ἠπονηρεύεται· ἀλλ' ἀκούσασα ταῦτα τὰ ῥήματα ἀφέξεται, καὶ ἔξει ἔλεος. Καὶ μετὰ τὸ γνωρίσαι σε ταῦτα τὰ ῥήματα αὐτοῖς, ἃ ἐνετελλάτο μοι ὁ δεσπότης ἵνα σοι ἀποκαλυφθῇ, τότε ἀφίενται αὐτοῖς αἱ ἁμαρτίαι πᾶσαι ἄς πρότερον ἤμαρτον. Πᾶσι δὲ τοῖς ἁγίοις ἄφρσιν ἐπάγει³ τοὺς ἁμαρτήσας⁴ μέχρι ταύτης τῆς ἡμέρας, ἕαν ἐξ ὅλης καρδίας μετανοήσωσι καὶ ἄρῳσιν ἀπὸ τῶν καρδιῶν αὐτῶν τὰς διψυχίας. Ὡμοσε γὰρ ὁ δεσπότης κατὰ τῆς δόξης αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ Ἐάν ὀρισμένης τῆς ἡμέρας ταύτης ἔτι [τις] ἁμαρτήσας⁵ γένηται, μὴ ἔχειν αὐτὸν σωτηρίαν· ἡ γὰρ μετάνοια τοῖς δικαίοις ἔχει τέλος· πεπληρῶνται γὰρ αἱ ἡμέραι μετανολίας πᾶσι τοῖς ἁγίοις· τοῖς δὲ ἔθνεσι μετάνοιά ἐστίν ἕως τῆς ἐσχάτης ἡμέρας⁶. Ἐρεῖς οὖν τοῖς προηγουμένοις τῆς ἐκκλησίας ἵνα κατορθώσωνται τὰς ὁδοὺς αὐτῶν ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα ἀπολάβωσιν ἐκ πλήρους τὰς ἐπαγγελίας μετὰ πολλῆς δόξης. Ἐμμελίνατε οὖν οἱ ἐργαζόμενοι τὴν δικαιοσύνην καὶ μὴ διψυχήσητε, ἵνα γένηται ὑμῶν ἡ κάρδος μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων. Μακάριοι ὑμεῖς ὅσοι ὑπομνεῖτε τὴν θλίψιν τὴν ἐρχομένην τὴν μεγάλην, καὶ ὅσοι οὐκ ἀρνήσονται τὴν ζωὴν αὐτῶν. Ὡμοσε γὰρ ὁ κύριος κατὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τοὺς ἀρνησαμένους τὸν κύριον αὐτῶν ἀπεγνωρίσθαι ἀπὸ τῆς ζωῆς αὐτῶν, τοὺς μέλλοντας ἀρνεῖσθαι ταῖς ἐρχομέναις ἡμέραις· τοὺς δὲ πρότερον ἀρνησαμένους, διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ εὐσπλαγγίαν ἕλεος⁶ ἐγένετο αὐτοῖς.

δεσπότης

do.

2) βιβλιδάριον: δ inter i eta supra-scriptum est in apogr.

Cap. II. 1) ἐπάγει in apogr. per notissimum compendium scriptum est, sed ipse Sim. pro παρέχει habuit.

2) in apogr. est ἁμαρτήμασι.

3) ἁμαρτήσας: in apogr. est ἁμαρτήσης.

4) ἕως τῆς ἐσχάτης ἡμέρας: haec in apogr. corrupta sic leguntur: ἔστι τέλος (suprascripto τέως) τῆς ἐννάτης ἡμέρας.

5) in apogr. erat ἕλεος, sed ex o factum est ω.

idem faciet.¹¹ ,Clementiam, inquit, eius¹² nolite calcare; sed potius honorificate eum, quod tam patiens est ad delicta vestra, et non est sicut vos. Agite poenitentiam; utile enim id est vobis.¹³

(A) XXXIII. ,Haec omnia, quae supra scripta sunt, ego pastor nuntius poenitentiae ostendi, et locutus sum servis Dei.¹ Si ergo crederitis,² et audieritis verba mea, et ambulaveritis in ipsis, et correxeritis itinera vestra; vivere poteritis. Sin autem permanseritis in malitia et memoria offensarum; nullus ex huiusmodi peccatoribus³ vivet Deo. Haec omnia a me dicenda,⁴ dicta sunt vobis.⁵ Ait mihi ille pastor: ,omnia a me interrogasti?⁶ Et dixi: ,ita, domine.⁷ ,Quare ergo non interrogasti me,⁸ inquit, ,de forma lapidum in structura repositorum, ut tibi explicarem formas?⁹ Et dixi: ,oblitus sum, domine.¹⁰ ,Audi nunc ergo,¹¹ inquit, ,de illis. Hi sunt, qui nunc mandata haec¹² audierunt, et ex totis praecordii egerunt poenitentiam, cumque vidisset Dominus bonam atque puram poenitentiam eorum, et posse eos in ea¹³ permanere, iussit priora peccata eorum deleri. Hae enim formae peccata eorum orant, et exaequata sunt ne apparent.¹⁴

SIMILITUDO X.¹

De poenitentia et eleemosyna.

(A) I. Postquam perscripseram librum hunc, venit nuntius ille, qui me tradiderat illi pastori, in domum, in qua eram, et consedit supra lectum; et astitit in dextera eius ille pastor.² Deinde vocavit me, et haec mihi dixit: ,tradidi te,³ inquit, ,et domum tuam huic pastori, ut ab eo protegi possis.⁴ ,Ita, inquam, domine.⁵ ,Si vis ergo protegi,⁶ inquit,⁷ ,ab omni vexatione et ab omni saevitia, successum autem habere in omni opere bono atque verbo, et omnem virtutem aequitatis; in mandatis iis ingredi, quae dedit tibi,⁸ et poteris dominari omni nequitiae. Custodienti enim tibi mandata illa, subiecta erit omnis cupiditas et dulcedo huius seculi;⁹ successum vero in omni honore negotio te sequetur. Maturitatem huius et modestiam suscipe in te,¹⁰ et dic omnibus, in magno honore esse eum et dignitate apud Deum,¹¹ et magnae potestatis eum praesidem esse, et potentem in officio suo. Huic soli per totum orbem poenitentiae potestas tributa est. Potestasne videtur tibi¹² esse? Sed vos maturitatem huius et modestiam,¹³ quam in vos habet, despiciatis.¹⁴

11) Nonne (lacuna quattuor vocabulis adscribendis sequente) dominum spiritum eius propter hoc factum lumem a facie plane inquam omnes vero eos quoscumque invenerit in memoriam offensarum permanere afficiet Vat.

12) eius inquit inv. Vat., ubi mendum horate p. honorificate, deinde quod tam patiens ad delicta vestra sit.

13) Agite enim poenitentiam utilem esse vobis Vat.

Cap. XXXIII. 1) locutus sum dei servis Vat.

2) crederitis Vat., ibidem ambulare-ritis in his.

3) Vocc. Sin autem permanseritis et peccatoribus des. in Vat., ita ut praep. In hanc enunciationem exordiat.

4) me dicente p. a me dicenda Vat.

5) Qua erat in Vat., ibidem vocc. me, inquit omissis, corrector structuram mutavit in structura; sub finem est quod explevimus formas. Cfr. supra c. 7 sqq.

6) ergo sicuti et repudiat Vat.

7) mandata mea p. nunc mandata haec Vat.

autem debet clementia⁴ eius sperni, sed potius in delictis vestris magnanimitas eius honorificari; neque enim ipse repetens clementiam suam ut nos⁵ est, sed ad utilitatem vestram.

(b) XXXIII. Haec omnia, quae suprascripta sunt, servanda mandat, ut iam agatis poenitentiam. Ego pastor nuntius poenitentiae vobis Dei servis ostendi, et locutus sum, et dico: si audieritis verba mea et credideritis illis, ambulaveritis in illis et de caetero correxeritis vias vestras, vivere poteritis. Si autem permanseritis in malitia [et] offensarum memoria, nullus ex huiusmodi vivet Deo, quia haec omnia verba praedicata sunt vobis.¹ Et iterum dixit mihi: omnia me interrogasti? Et ego respondi: ita est, domine. Quare, inquit, me non interrogasti de forma lapidum illorum, qui in structuram ierunt, quos replevimus? Et ego dixi: oblitus sum, domine. Audi, inquit, et de illis. Hi sunt, qui nunc audierunt mandata mea, et ex totis praecordiis egerunt poenitentiam. Et vidit Dominus, poenitentiam eorum bonam et puram esse, et posse in ea poenitentia eos permanere. Iussit priora eorum peccata deleri. Et ita deleta sunt et aequata, ne apparerent postea.²

[SIMILITUDO DECIMA.]

(b) Postquam scripsi librum hunc, venit in domum, in qua eram, nuntius ille, qui tradiderat me pastori, et sedit supra lectum quendam, adstititque¹ ei ad dextram ille pastor. Deinde vocavit me, et haec mecum locutus est verba: tradidi, inquit, te domumque tuam huic pastori, ut ab eo protegi possis. Et ego dixi ei: ita facias,² domine. Et ille ait mihi: si vis ergo protegi ab omni vexatione et ab omni saevitia, successum autem habere in omni bono et in omni virtute veritatis, in mandatis huius ingredi in illis, quae iniunxi tibi. Custodienti enim tibi mandata huius subiectum erit tibi omne desiderium et dulcedo huius seculi; successus vero bonus in omni negotio te sequetur. Modestiam et venerationem huius honora, et omnibus die, in magno honore et gloria esse apud Deum eum, et eum magnae potestatis habere licentiam. Potensque est in actu suo; per totum orbem solo huic tradita est potestas poenitentiae. Aut tibi potens non esse videtur, quia forte vos modestiam verecundiamque eius, quam in vos habet, contemnitis?

8) in ea des. Vat. Cfr. supra c. 10. Sim. X. 1) Desideratur in Vat. ultimo Similitudinis titulus, loco quidem adponendo ei relicto.

2) qui me tradiderat huic pastori in domo in qua eram et consedit super lectum et astitit ad dexteram is pastor scr. Vat. Cfr. Prooem. Mand.

3) inquit protegi transp. Vat.

4) in mandatis istis ingredi que tibi dederit Vat.

5) Custodienti enim tibi mandata hec subiecta erit tibi omnis cupiditas et dulcedo seculi huius Vat.

6) Cf. Pal.

7) dominum Vat.

8) Ita dedi ex Vat., suffragante Fab. St., p. Cotelerii Potensne tibi videtur esse? Iam enim de potestate poenitentiae agitur, nec de nuncio potente.

9) verecundiam Vat.

4) Pal. hab. videtur dementia.

5) vos vulg.

Cap. XXXIII. 1) predicata sunt a vobis Pal.

2) Puncto posito scribitur *Ἀμην* in Pal. Sim. X. 1) adstititque Pal., ubi tamen erat adstititque Vat.

2) faciat Pal.

(A) II. Dico ei: interroga ipsum,¹ domine, ex quo in domo mea est, anne aliquid extra ordinem fecerim, aut in aliquo eum offenderim.² Et ego, inquit, scio, nihil extra ordinem fecisse te neque esse facturum; et ideo haec³ loquor tecum, ut perseveres; bene enim hic de te⁴ apud me existimavit. Tu autem caeteris haec verba dices, ut et illi, qui egerunt aut acturi sunt poenitentiam, eadem quae tu sentiant, et hic apud me bene⁴ de iis interpretetur, et ego apud Dominum.⁴ Et ego, inquam, domine,⁵ omni homini indico magnalia Dei; spero autem, eos omnes, qui amant ea, et ante peccaverunt, his auditis acturos esse poenitentiam, vitam recuperantes.⁶ „Permane ergo,⁶ inquit, in hoc ministerio, et consumma illud. Quicumque autem mandata huius exequantur,⁷ habebunt vitam, et hic apud Dominum magnum honorem. Quicumque vero huius mandata non servant, fugiunt a vita sua, et adversantur illi; et qui mandata eius non sequuntur,⁸ morti se tradunt, et unusquisque eorum reus erit sanguinis sui. Tibi autem dico, ut servas mandata haec,⁹ et remedium peccatorum tuorum omnium habebis.⁴

(A) III. Misi autem tibi has virgines,¹ ut habitent tecum; vidi enim eas valde² affabiles tibi esse. Habebis igitur tu³ eas adiutrices, quo magis possis huius mandata servare; non potest enim fieri, ut sine his virginibus haec mandata serventur. Vides⁴ autem eas libenter esse tecum; sed et ego praecipiam eis, ut omnino a domo tua non discedant. Tu tantum⁵ communda domum tuam; in munda enim domo libenter habitabunt, mundaes sunt enim atque castae et industriae, et omnes habentes gratiam apud Dominum. Igitur si habuerint⁶ domum tuam puram, tecum permanebunt. Si autem pusillum aliquid iniquationis acciderit, protinus a domo tua recedent;⁷ hae enim virgines nullam omnino d. ligunt iniquationem.⁴ Dico ei: spero me, domine, placitum eis, ita ut in domo mea libenter inhabitent semper.⁸ Et sicut is,⁹ cui me tradidisti, nihil de me queritur; ita neque illae querentur.⁴ Ait ad pastorem illum: video¹⁰ servum Dei velle videre et custodire haec mandata, et virgines has munda habitatione collocaturum.⁴ Haec cum dixisset, iterum pastori illi me tradidit, et vocavit virgines,¹¹ et dixit eis: quoniam video vos libenter in domo huius¹² habitare, commendo eum vobis et domum eius, ut a domo eius non recedatis omnino.⁴ Illae vero libenter haec verba audierunt.

Cap. II. 1) eum Vat., dein an p. anne, tum et p. aut in aliquo, vocc. ex quo in domo mea est ex prioribus ante repetitis.

2) haec et praecedens esse om. Vat.

3) Ordo vocc. de te hic in Vat.

4) bene accessit ex Fab. St. Pal. Vat., in quo subinde de his interpretur (sic).

5) domine om. Vat., postmodo exh. indico magnalia domini. Spero autem omnes qui ante peccaverunt hec audientes quod libenter sunt acturi poenitentiam.

6) ergo repudiat Vat., ibidem sententiae terminus et consummare in illud.

7) huius mandata faciunt Vat., ex quo

et Fab. St. dedi et hic apud Dominum p. Cotelerii et hic, et apud Dominum. Nostrae lectioni favet Pal. Ea certe vocc. habebunt vitam antecedentibus genuinus sensus vindicatur.

8) Quicumque vero huius mandata non servant fugant a se vitam et adversus illum nec adversus (c. punctis suppositis) mandata eius sequuntur Vat.

9) ut servas mandatis his Vat., in vocc. tuorum omnium non extant.

Cap. III. 1) turbas virginum p. tibi has virgines Vat.

2) valde excludit Vat., tum eas post esse reiiciens. Cfr. Sim. 9, 15.

(a) II. Dico ei: domine, ipsum interroga, si ex quo in domo mea est, aliquid feci extra ordinem, ut eum offenderem. Et ille dixit mihi: et ego scio, nihil te extra ordinem fecisse neque esse facturum; ideo enim loquor tecum, ut perseveres. De te autem bene hic apud me locutus est. Tu autem caeteris haec verba dic, ut et illi, qui egerint poenitentiam, eadem sentiant, quae et tu, et hic apud me bene loquatur, [et] ego Domino. Et dixi ei: domine, ego omni homini indico haec magnificentiam Domini. Spero autem, quia omnis, quicumque audierit et prius peccaverit, libenter agit poenitentiam vitam recepturus. Et dixit mihi: permane in hoc ministerio, et consumma illud. Quicumque autem mandata eius servaverit, habebit vitam, et hic apud Deum maximum honorem habebit. Quicumque vero non servaverint¹ mandata eius, fugiunt a vita sua, et hunc contemnunt; hinc² autem apud Deum suum, honorem suum. Quicumque ergo contemnunt³ eum et non servant mandata eius, ipsi se morti tradunt, et unusquisque eorum reus fit sanguinis sui. Tibi autem dico, ut servias mandatis his, et habebis remedium priorum peccatorum.

(a) III. Misi autem tibi etiam virgines has, ut habitent tecum; vidi enim eas tibi benevolae esse. Habes ergo et has in adiutorium, ut possis custodire mandata haec; impossibile est enim, mandata custodire sine virginibus istis. Video autem eas libenter tecum esse; et ego iniungam illis, ut omnino a domo tua non discedant. Tu tantum modo para domum tuam; in domo enim munda libenter habitant: munda enim sunt atque castae industriaeque, et cunctam habentes¹ gratiam apud Dominum. Si ergo habuerint domum tuam puram, tecum permanebunt; sin autem in aliquo spurca fuerit domus tua, protinus recedunt a domo tua: hae² enim virgines spurcitiam non amant. Et ego dixi: domine, spero me placiturum eis ita, [ut] in domo mea libenter et semper habitent. Et sicut hic, cui me tradidisti, nihil de me queritur, ita neque illae virgines aliquid de me querebuntur. Deinde ait ad illum pastorem: scio hunc mandata custodire, et virgines has in habitationem mundam collocaturum. Haec cum dixisset, rursus eidem pastori me tradidit. Et virgines illas vocavit dixitque ad illas: quoniam video vos libenter in domo huius habitare, commendo eum vobis domumque eius, ut a domo eius non discedatis. Vere autem virgines illae haec verba libenter omnino audierunt.

3) *habes enim p. Habebis igitur tu Vat.*

4) *Video Pal. Vat., in quo deest et ante ego. Utraque lectio vulgatae praeferenda esse videtur.*

5) *Im Vat., quod in hoc Ms. et tantum et tamen esse potest; in fine deum. Cfr. Vis. 1, 3, 2, 2.*

6) *habuerint dedi c. Pal. Vat., habueris vulg.*

7) *recedunt Vat.*

8) *semper non est in Vat.*

9) *hic Vat.*

10) *inquit interponit Vat., ubi invertitur habitazione munda. Fellus et alii*

proponunt vivere p. videre. Frustra; nam videre = mente intueri, intelligere. Galliciolli recte: Vedo questo servo di Dio voler intendere e servare cotesti stanziamenti. Cf. Pal.

11) *et vocavit eas virgines Vat., dein ad eas p. eis.*

12) *eius Vat., paulo post transponit vobis eum, mox et p. ut.*

Cap. II. 1) *servaverit Pal.*

2) *hic Pal.*

3) *contemnunt Pal.*

Cap. III. 1) *habentem Pal.*

2) *haec Pal.*

(A) IV. Ait deinde mihi: viriliter in ministerio hoc conversare, ovari homini¹ indica magnalia Dei, et habebis gratiam in hoc ministerio. Quicumque ergo in his mandatis ambulaverit, vivet, et felix erit in vita sua; quicumque vero neglexerit, non vivet, et erit infelix in vita sua. Dic omnibus, ut² non cessent, quicumque recte facere possunt; bona opera exercere, utile est illis. Dico autem, omnem hominem³ de incommodis eripi oportere. Is enim, qui eget,⁴ et in quotidiana vita patitur incommoda, in magno tormento est ac necessitate. Quisquis⁵ igitur huiusmodi animam eripit de necessitate, magnum gaudium sibi acquirit. Nam is,⁶ qui huiusmodi vexatur incommodo, pari tormento cruciatur, atque se torquet is, qui in vinculis est. Multi enim propter huiusmodi calamitates, cum eas sustinere⁷ non possunt, mortem sibi consciscunt. Qui novit igitur calamitatem huiusmodi hominis, et non eripit eum, magnum peccatum admittit,⁸ et fit reus sanguinis eius. Facite igitur opera bona, quicumque accepistis a Domino, ne, dum moramini facere, consummetur structura turris; propter vos enim⁹ intermissum est opus aedificationis eius. Nisi igitur festinaveritis facere recte, consummabitur turris, et excludemini.¹⁰ Postquam vero locutus est mecum, surrexit de lecto, et apprehenso pastore et virginibus abiit. Dixit autem mihi, remissurum se pastorem illum et virgines illas in domum meam.¹¹

Cap. IV. 1) *Omnino p. omni homini Vat., qui dei domini p. Dei.*

2) *de omnibus et Vat., ubi erat quicumque p. quicumque.*

3) *Amorem proximi commendat vel maxime.*

4) *Et is enim qui egit Vat.*

5) *Quisque Vat.*

6) *Is enim Vat., mox atque torquet se qui in vinculo est.*

7) *sufferre Vat., in fine adducunt man. sec. mutatum in addicunt.*

8) *facit oblitteratum ante admittit in Vat.*

9) *dum tardamini facere consummatur*

(B) IV. Ait autem mihi ille pastor: viriliter in ministerio hoc conversare, et omni homini indica magnificentiam Domini, et habebis¹ gratiam in hoc ministerio. Quicumque ergo in his mandatis ambulaverit, vivet et felix erit; quicumque vero non intellexerit ea, non vivet,² et erit infensus in vita sua. Dic omnibus, ut qui possunt recte facere, non cessent; bonam operam exercere utile est illis. Dico autem, omnem hominem de incommodo oportere³ eripi. Nam et is,⁴ qui [eget,] agit vitam quotidianam in magno tormento et necessitate; et huiusmodi animam qui liberat, magnum sibi gaudium adquiret. Qui enim eiusmodi incommodo vexatur, sic cruciatur, quomodo ille qui in vinculis est. Multi enim huiusmodi vexationem non sustinentes mortem sibi adsciscunt. [Qui novit igitur]⁵ angustiam eius, et non redimit eum, magnum peccatum admittit, et fit reus sanguinis eius. Facite aliquid boni, quicumque accepistis bonum a Domino. Nolite tarde facere, ne consummetur structura turris, et vos de structura reprobemini. Iam alia turris non aedificatur; propter vos autem intermissio facta est aedificationis eiusdem turris. Nisi ergo festinaveritis facere recte, turris consummabitur. Et postquam haec locutus est, surrexit a lecto, adprehensoque illo pastore et virginibus abiit, dicens mihi iterum, se missurum pastorem et virgines in domum meam.⁶

structura turris propter enim eos Vat.
Vid. Sim. 9, 5.

10) *excludimini erat in Vat.*

11) *Dicens autem mihi remansurum pastorem illum et virgines in domum meam AMEN* finit Vat. cum epigraphe:

Explicit liber pastoris discipuli beati pauli Apostoli .'. Deo gratias.

Cap. IV. 1) *habes p. et habebis Pal.*

2) *vivit — vivit Pal. -*

3) *omne Pal.*

4) *his Pal.*

5) Loco vocc. nncis inclusorum occurrit lacuna in Pal. Ibidem mutavi *redimet* in *redimit*.

6) Puncto post *meam* posito sequitur *ἀμην* in Pal.

ΑΡΧΗ ΣΥΝ ΘΕΩ ΒΙΒΛΟΥ ΛΕΓΟΜΕΝΗΣ ΠΟΙΜΗΝ.

ΟΡΑΣΙΣ Α΄.

1. Ὁ Θρέψας με¹ πέπρακεν παιδίσκην τινὰ² εἰς Ῥώμην. Μετὰ πολλὰ ἔτη ταύτην — —³ καὶ ἠρξάμην αὐτὴν⁴ ἀγαπᾶν ὡς ἀδελφὴν. Μετὰ χρόνους πολλοὺς⁵..... αὐτὴν εἰς τὸν ποταμὸν Τιβέριον⁶ εἶδον, καὶ ἐπέδωκα αὐτῇ χεῖρα, καὶ ἐξέβαλον αὐτὴν ἐκ τοῦ ποταμοῦ. Ἴδων δὲ τὸ κάλλος αὐτῆς διελογιζόμεν ἔν τῇ καρδίᾳ μου λέγων Ἐυτυχὴς ἦμην, εἴ⁷ τοιαύτην γυναῖκα εἶχον καὶ τῷ κάλλει καὶ τοῖς τρόποις. Μόνον τοῦτο ἐβουλευσάμην, ἕτερον δὲ οὐδέν. Μετὰ χρόνον τινὰ πορευομένου μου εἰς Κοῦμας⁸ ἐδόξαζον τὰς κτίσεις τοῦ Θεοῦ, ὅτι μεγάλαι καὶ δυναταὶ καὶ εὐπρεπεῖς εἰσί. Περιπατῶν ἀφύπνωσα, καὶ πνευμά με ἔλαβε καὶ ἀπήγαγε δι' ἀνόδου ἀσκίνου,⁹ δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἠδύνατο οἰεῖσθαι· ἦν δὲ ὁ τόπος κρημνώδης καὶ ἀπερρωγῶς¹⁰ ἀπὸ τῶν ὑδάτων. Διαβὰς οὖν τὸν ποταμὸν ἐκεῖνον ἦλθον εἰς τὰς ὄχθας,¹¹ καὶ ἐπιθῶ τὰ γόνατά μου καὶ ἠρξάμην προσεύχεσθαι τῷ κυρίῳ, καὶ ἐξομολογεῖσθαι τὰς ἁμαρτίας μου. Προσευχομένου δὲ μου ἠνολύθη ὁ οὐρανός, καὶ βλέπω τὴν γυναῖκα, ἣν ἐπεθύμησα, ἀσπαζομένην με ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ λέγουσαν Ἐρμᾶ, χαῖρε. Ἐμβλέψας δὲ αὐτῇ λέγω Κυρία, τί σὺ ὡδε ποιεῖς; Ἡ δὲ φησιν Ἀνελήφθην,¹² ἵνα σου τὰς ἁμαρτίας ἐλέγξω πρὸς κύριον. Λέγω αὐτῇ Νῦν σὺ μου ἔλεγχος εἶ; Οὐ, φησίν, ἀλλ' ἀκουσόν μου τὰ ῥήματα ἃ σοι μέλλω λέγειν. Ὁ Θεὸς ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς κατοικῶν, καὶ κτίσας ἐκ τοῦ μῆ

1) super his notatur in apogr. ὁ γράψας | ὁ θρέψας με, ac si duplici modo scriptura codicis legi potuerit.

2) πέπρακεν παιδίσκην τινὰ: apogr. πεπρακεναί (primum πέπρακεναί erat) καὶ ὁδόν τινα.

3) --: ita apogr. Legendum ἐθεασάμην vel simile quid.

4) αὐτὴν: apogr. αὐτόν, notato ἧς super ὄν.

5) Scripsit h. l. Sim. fere ὁμιλεῖν, codicis scripturam, ut saepe, non assecutus: vix enim sensu versandi accipi poterit. In Latinis cdd. est lavari eam vel lavantem [se] vidi.

6) Τιβέριον: ita certe apogr. Sim.

7) εἰ: apogr. ἦ.

8) κοῦμας: sic apogr. Videtur de Cumis

(Κοῦμαι apud Plol., Κύμη apud Strabonem) cogitandum esse, cf. infra Vis. II, 1. in cdd. Lat. Hoc ipso loco cod. Pal. habet civitatem Ostiorum.

9) ita apogr. Scriptura vitiosa est. Potest, nisi melius quid latet, ἀσκήνου scribi vel potius ἀσκίου, ut ipse Sim. scripsit in recensione editionis principis causa proposita.

10) apogr. ἀπερρωγῶς.

11) ad τὰς ὄχθας apogr. in marg. τὰ ὀμαλά.

12) apogr. [ἀπεκαλ]ήφθην. Priores igitur litterae e coniectura sunt Simondis. At clarissimum est non ἀπεκαλύφθην, ut est in ed. princ., legendum esse sed ἀνελήφθην.

ὄντος τὰ ὄντα καὶ πληθύνας καὶ αὐξήσας ἔνεκεν¹³ τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ, ὀργίζεται σοι, ὅτι ἡμαρτες εἰς ἐμέ. Ἀποκριθεὶς αὐτῇ λέγω Εἰς σέ ἡμαρτον; ποῖω τρόπῳ; ἢ πότε σοι αἰσχρὸν λόγον ἐλάλησα; οὐ πάντοτε [σε] ὡς θυγατέραν ἠγοούμεν; οὐ πάντοτε με ἑκατάκρινας;¹⁴ διὰ τί μου καταψεύδη, γύναι, τὰ πονηρὰ ταῦτα; Γελάσασά μοι λέγει Ἐπὶ τὴν καρδίαν σου ἀνέβη ἐπιθυμία τῆς πορνείας· καὶ οὐ δοκεῖ σοι ἀνδρὶ δίκαιῳ πονηρὸν πρᾶγμα εἶναι, ἐὰν ἀναβῆ ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἡ πονηρὰ ἐπιθυμία; Ἀμαρτία γάρ ἐστι μεγάλη, φησὶν· ὁ γὰρ δίκαιος ἀνὴρ δίκαια βουλευέται¹⁵. Ἐν τῷ οὖν δίκαια βουλευέσθαι αὐτὸν κατορθοῦται ἢ δόξα αὐτοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ εὐκατάλλακτον ἔχει τὸν κύριον ἐν παντὶ πρᾶγματι· οἱ δὲ πάλιν [πονηρὰ] βουλευόμενοι ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν θάνατον καὶ αἰχμαλωτισμὸν ἑαυτοῖς ἐπισπῶνται· μάλιστα οἱ τὸν αἰῶνα τούτου περιποιούμενοι καὶ γῆν ἑρῶν-τες¹⁶ ἐν τῷ πλούτῳ αὐτῶν καὶ μὴ ἀντεχόμενοι τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, πολλὰ μεταμελήσουσιν αἱ ψυχαὶ αὐτῶν ὅτινες οὐκ ἔχουσιν ἐλπίδας, ἀλλ' ἑαυτοὺς ἀπεδώκασιν¹⁷ καὶ τὴν ζωὴν αὐτῶν. Ἀλλὰ σὺ προσεύχου πρὸς τὸν θεόν, καὶ ἰάσεται σου τὰ ἀμαρτήματα καὶ ὄλον τὸν οἶκόν σου καὶ πάντων τῶν ἁγίων.

II. Μετὰ τὸ λαλῆσαι αὐτὴν τὰ ρήματα ταῦτα ἐκλείσθησαν οἱ οὐρανοί· καὶ ὄλος ἤμην πεφρικῶς καὶ λυπούμενος. Ἐλεγον δὲ ἐν ἑαυτῷ¹ Εἰ αὐτῇ μοι ἀμαρτία ἀναγράφεται, πῶς δυνήσομαι σωθῆναι; ἢ πῶς ἐξιλεώσομαι τὸν θεὸν περὶ τῶν ἀμαρτιῶν μου τῶν τελειῶν²; ποίοις ρήμασιν ἐρωτήσω τὸν κύριον ἵνα ἰλατεύσῃ μοι; Ταῦτα μου συμβουλευομένου καὶ διαλογιζομένου ἐν τῇ καρδίᾳ, βλέπω κατενώπιόν μου καθέδραν λευκὴν ἐξ ἑρῶν λευκῶν γεγонуῖαν μεγάλην· καὶ ἦλθε γυνὴ πρεσβύτης³ ἐν ἱματισμῷ λαμπροτάτῳ, ἔχουσα βιβλίον εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ἑκάδισε μόνη, καὶ ἠσπάσατό με Ἐρμᾶ, χαιρε.⁴ Ἡ δὲ εἶπε Τί στυγνὸς ὁ μακρόθυμος καὶ ἀστονάχητος⁵, ὁ πάντοτε γελῶν, τί οὕτω κατηφῆς τῇ ἰδέᾳ καὶ οὐχ ἰλαρός; Καὶ εἶπον αὐτῇ Ἐπὶ τίνος γυναικὸς ἀγαθαγάτης λεγούσης μοι ὅτι ἡμαρτον εἰς αὐτήν. Ἡ δὲ ἔφη Μηδαμῶς ἐπὶ τὸν δούλον τοῦ θεοῦ πρᾶγμα τοιοῦτον· ἀλλὰ πάντως ἐπὶ τὴν καρδίαν σου ἀνέβη περὶ αὐτῆς· ἐστὶ μὲν τοῖς δούλοις τοῦ θεοῦ ἡ τοιαύτη βουλή ἀμαρτίαν ἐπιφέρουσα· πονηρὰ γὰρ βουλή καὶ ἔκφρικτος, εἰς πάνσεμον πνεῦμα καὶ ἤδη δεδοκιμασμένον ἐὰν ἀναβῆ ἐπιθυμία ἢ πονηρὸν ἔργον· καὶ μάλιστα Ἐρμᾶς ὁ ἐγκρατὴς καὶ ἀπεχόμενος πάσης ἐπιθυμίας πονηρᾶς καὶ πλήρης ἀπλότητος καὶ ἀκακίας μεγάλης.

13) Haec vox ita scripta est ut possit ἔνωσιν legi. Sed ex litteris superscriptis, iisque ad imitationem videtur ipsius codicis non satis distinctis, apparet Simonidem in legendo exemplari haesisse.

14) οὐ πάντοτε (apogr. absque se) ὡς θυγατέραν ἠγοούμεν; οὐ (apogr. ἠγοούμενου) πάντ. με ἑκατάκρινας: haec vario modo corrupta esse apparet.

15) βουλευέται: apogr. καλεῖται.

16) γῆν ἑρῶντες: ita apogr. In ed. princ. recte propositum est γαυριῶντες collato Vis. III. cap. IX.

17) ἀπεδώκασιν: sic apogr., non ἀποδεδώκασιν.

18) ὄλον τὸν οἶκον: sic apogr., non ut legendum videtur ὄλου τοῦ οἴκου.

Cap. II. 1) ἐν ἑαυτῷ: sic apogr.

2) τελειῶν per compendium in apogr. scriptum est, a Sim. non satis intellectum.

3) in apogr. est πρεσβύτης, non πρεσβύτις.

4) Plura exciderunt propter ὁμοιοτέλετον.

5) in apogr. est ἀστομάχητος.

III. Ἄλλ' οὐχ ἕνεκα τούτου ὀργίζεται σοι ὁ θεός, ἀλλ' ἵνα τὸν οἶκόν σου τὸν ἀνομήσαντα εἰς τὸν κύριον καὶ εἰς ὑμᾶς τοὺς γαστῆρας αὐτῶν ἐπιστρέψῃς. Ἄλλὰ φιλότεκνος ὢν οὐκ ἔνουθέτεις σου τὸν οἶκον, ἀλλ' ἀφήκας αὐτὸν καταφθαῖναι δεινῶς· διὰ τοῦτο ὀργίζεται σοι ὁ κύριος. Ἄλλ' ἰάσεται σου πάντα τὰ γεγονότα πονηρὰ ἐν τῷ οἴκῳ σου· δια γὰρ τὰ ἐκείνων ἀμαρτήματα καὶ ἀνομήματα σὺ κατεφθάρας ἀπὸ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων. Ἄλλ' ἡ πολλὴ εὐσπλαγγνία τοῦ κυρίου ἠλέησέ σε, καὶ τὸν οἶκόν σου ἰσχυροποίησε καὶ ἐθεμελίωσεν ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ· σὺ μόνον μὴ φραθυμήσεις¹, ἀλλὰ εὐφύχει, καὶ ἰσχυροποιήσεις σου τὸν οἶκον. Ὡς γὰρ χαλκεὺς σφυροκοπῶν τὸ ἔργον αὐτοῦ περιγίνεται τοῦ πράγματος οὐ θέλει, οὕτως ὁ λόγος καθημερινῶν καὶ δικαίος περιγίνεται πάσης πονηρίας. Μὴ διαλίπῃς οὖν νουθετιῶν σου τὰ τέκνα· οἶδας γὰρ ὅτι, ἐὰν μετανοήσωσιν ἐξ ὅλης καρδίας αὐτῶν, ἔγγραφήσονται εἰς τὰς βίβλους τῆς ζωῆς μετὰ τῶν ἁγίων. Μετὰ τὸ παυθῆναι αὐτῆς τὰ ῥήματα ταῦτα λέγει μοι θέλεις ἀκοῦσαι μου ἀναγινωσκούσης; Λέγω γὰρ θέλω, κυρία μου. Λέγει μοι Γενοῦ ἀκροατῆς καὶ ἀκούε τὰς δόξας τοῦ θεοῦ. Ἦκουσα μεγάλας καὶ θαυμαστάς, ὡν οὐκ ἴσους ἀνμνηνεύσαι· πάντα γὰρ τὰ ῥήματα ἔκφραστα, καὶ οὐ δύναται ἄνθρωπος συνιέναι. Τῶν οὖν ἐσχάτων ῥημάτων ἐμνημόνευσα· ἦν γὰρ ἡμῖν σύμφορα καὶ ἡμερᾶ· Ἰδοὺ ὁ θεὸς τῶν δυνάμεων, ὁ...² δυνάμει καὶ κραταίᾳ, ὁ τῇ μεγάλῃ συνέσει αὐτοῦ κτίσας τὸν κόσμον καὶ τῇ ἐνδόξῳ αὐτοῦ βουλῇ περιθῆεις τὴν εὐπρέπειαν τῇ κτίσει, καὶ τῷ ἰσχυρῷ ῥήματι πῆξας τὸν οὐρανὸν καὶ θεμελιώσας τὴν γῆν ἐπὶ τῶν ὑδάτων, καὶ τῇ ἰδίᾳ σοφίᾳ καὶ προνοίᾳ κτίσας τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ, ἦν καὶ εὐλόγησεν, ἰδοὺ μεθιστάνει τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὰ ὄρη καὶ τοὺς βουνοὺς καὶ τὰς θαλάσσας, καὶ πάντα ὁμαλὰ γίνονται τοῖς ἐκλεκτοῖς αὐτοῦ, ἵνα ἀποδῶ αὐτοῖς τὴν ἐπαγγελίαν, ἣν ἐπηγγεῖλατο, μετὰ πολλῆς δόξης καὶ χαρᾶς, ἐὰν τηρήσωσι τὰ νόμιμα τοῦ θεοῦ ἅπερ ἔλαβον ἐν μεγάλῃ πίστει.³

IV. Ὅτε οὖν ἐτέλεσεν ἀναγινώσκουσα καὶ ἠγέρθη ἀπὸ τῆς καθέδρας, ἦλθον τέσσαρες νεανίσκοι καὶ ἦσαν τὴν καθέδραν καὶ ἀπῆλθον πρὸς τὴν ἀνατολήν· προσκαλεῖται δέ με καὶ ἤψατο τοῦ στήθους μου καὶ λέγει μοι Ἥρσέ σοι ἡ ἀνάγνωσίς μου; Λέγω αὐτῇ Κυρία, ταῦτά μοι τὰ ἔσχατα ἀρεστά, τὰ δὲ πρότερα χαλεπὰ καὶ σκληρά. Ἦ δὲ ἔφη μοι λέγουσα Ταῦτα τὰ ἔσχατα τοῖς δικαίοις, τὰ δὲ πρότερα τοῖς ἔθνηκοῖς καὶ τοῖς ἀποστάταις. Λαλούσης αὐτῆς μετ' ἐμοῦ δύο ἄνδρες ἦλθον καὶ ἦσαν αὐτῆν τῶν ἀγκῶνων καὶ ἀπῆλθον, ὅπου καὶ ἡ καθέδρα, πρὸς τὴν ἀνατολήν. Ἰλαρὰ δὲ ἀπῆλθεν, καὶ ἀπάγουσα λέγει μοι Ἀνδρίζου, Ἐρμᾶ.

ΟΡΑΣΙΣ Β'.

I. Πορευομένου μου εἰς Κώμην¹ κατὰ τὸν καιρὸν ὃν πέρσαι περιεπάτου, ἀνεμνήσθην τῆς περυσινῆς ὁράσεως, καὶ πάλιν με αἴρει

Cap. III. 1) in apogr. est ἡ πολλὴ δὲ ἀγανῶ δυν. καὶ χρ., quae etiamsi ὁ ἡ εὐσπλ.

2) ita apogr.

3) in apogr. fere sic scriptum est:

1) κώμην: sic h. l. apogr.

πνεῦμα καὶ ἀποφέρει εἰς τὸν αὐτὸν τόπον ὅπου καὶ πέρουσιν. Ἐλθὼν οὖν εἰς τὸν τόπον τιθῶ τὰ γόνατα καὶ ἠρξάμην προσεύχασθαι τῷ κυρίῳ καὶ δοξάζειν αὐτοῦ τὸ ὄνομα, ὅτι με ἄξιον ἠγήσατο καὶ ἐγνωρίσέ μοι τὰς ἁμαρτίας μου τὰς προτέρας. Μετὰ δὲ τὸ ἐγερθῆναι μὲ ἀπὸ τῆς προσευχῆς βλέπω κατέναντί μου τὴν πρεσβυτέραν, ἣν καὶ πέρουσιν ἐπαράειν, περιπατοῦσαν καὶ ἀναγινώσκουσαν βιβλιδάριον², καὶ λέγει μοι Δύνη ταῦτα τοῖς ἐπλετοῖς τοῦ Θεοῦ ἀπαγγέλλαι; Λέγω αὐτῇ Κυρία, τοσαῦτα μνημονεύσαι οὐ δύναμαι· δὸς δὴ μοι τὸ βιβλιδάριον, ἵνα μεταγράψω αὐτό. Λάβε, φησὶν, αὐτό, καὶ ἀποδώσεις μοι. Ἐλαβον ἐγώ, καὶ εἰς τινὰ τόπον τοῦ ἀγροῦ ἀναχωρήσας μεταγραψάμην πάντα πρὸς γράμμα· οὐχ εὗρισκον γὰρ τὰς συλλαβὰς. Τελίσαντος οὖν μου τὰ γράμματα τοῦ βιβλιδαρίου ἐξαίφνης ἠρπάγη μου ἀπὸ τῆς χειρὸς· ὑπὸ τίνος δὲ οὐκ οἶδα.

II. Μετὰ δὲ ἡμέρας ἑ νηστεύσαντός μου καὶ πολλὰ ἐρωτήσαντός τὸν κύριον ἀπεκαλύφθη μοι ἡ γνώσις τῆς γραφῆς. Ἦν δὲ γεγραμμένα ταῦτα· Τὸ σπέρμα σου ἠθέτησεν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἐβλασφήμησεν εἰς τὸν κύριον καὶ προέδωκε τοὺς γονεῖς αὐτοῦ ἐν ἁμαρτία μεγάλη, καὶ ἤκουσαν προδοῦναι γονέων, καὶ προδόντες οὐκ ὠφελήθησαν, ἀλλ' ἔτι προσέθηκαν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν καὶ ταῖς ἀσελείαις καὶ συμφοραῖς αὐτῶν καὶ πονηρίαις. Ἀλλὰ γνώρισον ταῦτα τὰ ῥήματα τοῖς τέκνοις σου πᾶσι καὶ τῇ συμβίῳ τῇ μελλούσῃ σου ἀδελφῇ· καὶ γὰρ αὕτη οὐκ ἀπέχεται τῇ γλώσσῃ, ἐν ἣ ἠπονηρεύεται· ἀλλ' ἀκούσασα ταῦτα τὰ ῥήματα ἀφέξεται, καὶ ἔξει ἔλεος. Καὶ μετὰ τὸ γνωρίσαι σε ταῦτα τὰ ῥήματα αὐτοῖς, ἃ ἐνετελλάτο μοι ὁ δεσπότης ἵνα σοι ἀποκαλυφθῇ, τότε ἀφίενται αὐτοῖς αἱ ἁμαρτίαι πᾶσαι ὡς πρότερον ἡμαρτον. Πᾶσι δὲ τοῖς ἁγίοις ἄφεισι ἐπάγει³ τοῖς ἁμαρτήσασιν⁴ μέχρι ταύτης τῆς ἡμέρας, ἕαν ἔξ ὅλης καρδίας μετανοήσωσι καὶ ἄρῳσιν ἀπὸ τῶν καρδιῶν αὐτῶν τὰς διψυχίας. Ὡμοσε γὰρ ὁ δεσπότης κατὰ τῆς δόξης αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ Ἐὰν ὠρισμένης τῆς ἡμέρας ταύτης ἔτι [τις] ἁμαρτήσας⁵ γένηται, μὴ ἔχειν αὐτὸν σωτηρίαν· ἢ γὰρ μετάνοια τοῖς δικαίοις ἔχει τέλος· πεπληρωνται γὰρ αἱ ἡμέραι μετάνοιας πᾶσι τοῖς ἁγίοις· τοῖς δὲ ἔθνεσι μετάνοιά ἐστίν ἕως τῆς ἐσχάτης ἡμέρας⁶. Ἐρεῖς οὖν τοῖς προηγουμένοις τῆς ἐκκλησίας ἵνα κατορθώσωσιν τὰς ὁδοὺς αὐτῶν ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα ἀπολάβωσιν ἐκ πληθους τὰς ἐπαγγελίας μετὰ πολλῆς δόξης. Ἐμμεῖναι οὖν οἱ ἐργαζόμενοι τὴν δικαιοσύνην καὶ μὴ διψυχῆσητε, ἵνα γένηται ὑμῶν ἡ παροδος μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων. Μακάριοι ὑμεῖς ὅσοι ὑπομνεῖτε τὴν θλίψιν τὴν ἐρχομένην τὴν μεγάλην, καὶ ὅσοι οὐκ ἀρνήσονται τὴν ζωὴν αὐτῶν. Ὡμοσε γὰρ ὁ κύριος κατὰ τοῦ νιού αὐτοῦ, τοὺς ἀρνησαμένους τὸν κύριον αὐτῶν ἀπεγνωρίσθαι ἀπὸ τῆς ζωῆς αὐτῶν, τοὺς μέλλοντας ἀρνεῖσθαι ταῖς ἐρχομέναις ἡμέραις· τοὺς δὲ πρότερον ἀρνησαμένους, διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ εὐσπλαγχνίαν ἴλεως⁵ ἐγένετο αὐτοῖς·

δεσπότις
do.

2) βιβλιδάριον: δ inter i et a supra-scriptum est in apogr.

3) ἁμαρτήσας: in apogr. est ἁμαρτήσης.

4) ἕως τῆς ἐσχάτης ἡμέρας: haec in apogr. corrupta sic leguntur: ἐστὶ τέλος (suprascripto τέλος) τῆς ἐννάτης ἡμέρας.

5) in apogr. erat ἴλεος, sed ex o factum est ω.

Cap. II. 1) ἐπάγει in apogr. per notissimum compendium scriptum est, sed ipse Sim. pro παρέχει habuit.

2) in apogr. est ἁμαρτήμασι.

III. „Σὺ δέ, Ἐρμᾶ, μηκέτι μνησικαίει τοῖς τέκνοις σου, μηδὲ τὴν ἀδελφὴν σου ἕασθς, ἵνα καθαρισθῶσιν ἀπὸ τῶν προτέρων ἀμαρτιῶν αὐτῶν· παιδευθήσονται γὰρ παιδεῖαν δικαίαν, ἐὰν σὺ μὴ μνησικακήσης αὐτοῖς· μνησικακία θάνατον κατεργάζεται. Σὺ δέ, Ἐρμᾶ, μεγάλας θλίψεις ἔσχες ἰδιωτικὰς διὰ τὰς μὲν παραβάσεις τοῦ οἴκου σου, οὗτι οὐκ ἐμέλησέ σοι περὶ αὐτῶν, ἀλλὰ παρενεθυμήθης καὶ ταῖς πραγματίαις σου συνανερφύρης ταῖς πονηραῖς. Ἀλλὰ σώζει σε τὸ μὴ ἀποστήναι ἀπὸ τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, καὶ ἡ ἀπλότητά σου καὶ ἡ ἐγκράτεια, ταῦτα σέσωκέν σε, ἐὰν ἐμμείνης, καὶ πάντας σώζει τοὺς τὰ τοιαῦτα ἐργαζομένους. Ὅσοι δὲ ἐν ἀκακίᾳ καὶ ἀπλότητι, οὗτοι κατισχύσουσι πάσης πονηρίας καὶ παραμένουσι εἰς ζωὴν αἰώνιον. Μακάριοι πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν δικαιοσύνην· ἀδιάφθορον ἔχουσιν ἔως αἰῶνος. Ἐρεῖς δὲ Μαξίμω Ἰδοῦ θλίψεις ἔρχεται· ἐάν σοι φανῇ, πάλιν — — ἐγγὺς κύριος τοῖς ἐπιστρεφόμενοις, γέγραπται ἐν τῷ Ἑλδαδ καὶ Μωδῆδ τοῖς προφητεῦσασιν ἐν τῇ ἐρήμῳ τῷ λαῷ.’

IV. Ἀπεκαλύφθη δέ, ἀδελφοί, ὑπό τινος νεανίσκου εὐειδεστάτου λέγοντος τὴν πρεσβυτέρα, παρ’ ἧς ἔλαβες τὸ βιβλίον, τίνα δοκεῖς εἶναι; Ἐγὼ φημι τὴν Σιβύλλαν. Πλανᾶσαι, φησὶν, οὐκ ἔστι. Τίς οὖν ἐστί; φημί. Ἡ Ἐκκλησία, φησὶν. Εἶπον οὖν αὐτῷ Διὰ τί οὖν πρεσβυτέρα; Ὅτι, φησὶν, πάντων πρώτη ἐκτίσθη, διὰ τοῦτο πρεσβυτέρα, καὶ διὰ ταύτην ὁ κόσμος κατηρτίσθη. Μετέπειτα δὲ ὄρασιν εἶδον ἐν τῷ οἴκῳ μου· ἤλθεν ἡ πρεσβυτέρα καὶ ἠρώτησέ με εἰ ἦδη τὸ βιβλίον ἔδωκα τοῖς πρώτοις. Ἠρησάμην δεδωκέναι. Καλῶς, φησὶ, πεποιήκας· ἔγω γὰρ ῥήματα προσθήναι. Ὅταν οὖν ἀποτελέσω τὰ ῥήματα πάντα, διὰ σοῦ γνωσθήσονται τοῖς ἐκλεκτοῖς πᾶσι. Γράψεις οὖν δύο βιβλιῶνια, καὶ πέμψεις ἐν Κλήμει καὶ ἐν Γραπῆ. Πέμψει οὖν Κλήμης εἰς τὰς ἔξω πόλεις· ἐκείνῳ γὰρ ἐπιγέγραπται· Γραπῆ δὲ νουθετησεῖ τὰς χήρας καὶ τοὺς ὀρφανούς. Σὺ δὲ ἀναγνώσεις εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν μετὰ τῶν πρεσβυτέρων τῶν προῖσταμένων τῆς ἐκκλησίας.

ΟΡΑΣΙΣ Γ’.

1. Ὅρα[σιν εἶδον],¹ ἀδελφοί, τοιαύτην. Νηστεύσας πολλάκις καὶ δεηθεὶς τοῦ κυρίου ἵνα μοι φανερώσῃ τὴν ἀποκάλυψιν, ἣν ἐπηγγεί-

Cap. III. 1) ita apogr.

2) ἡ ἀπλότητά σου: ita apogr.

3) ἐὰν ἐμμείνης: ita fere apogr., quo Sim. scripturam codicis ut non satis claram imitatus est.

4) apogr. ὅσοι δὲ, supra notato *οἱ* δὲ.

5) παραμένουσι: hoc accentu apogr.

6) ἐρεῖς δὲ μαξίμω: ita prorsus apogr.

7) σοι: apogr. τοι. Ad πάλιν deest verbum ἐπιστράφημι vel simile.

8) ἐν τῷ Ἑλδαδ καὶ Μωδῆδ: haec facili coniectura effecta sunt ex iis quae corrupte habet apogr.: ἐν τῷ ἐλάλῃ κατὰ μωσῆ δαβιδ.

Cap. IV. 1) apogr. ἀπεκαλύφθη, super θη notato san.

2) apogr. σιβύλλαν.

3) διὰ ταύτην ita apogr., supra τὴν notato τῆς.

4) προσθήναι: ita apogr., ut saepe libri veteres.

5) νουθετησεῖ: quod pro hac voce apogr. habet, et ipsum ex imitatione codicis profectum, non satis legi potest. Rationem habet participii, ut fere pro νουθετησομένη haberi possit, nisi quod pro νουθετη brevius quid scriptum est.

Vis. III. 1) Ὅρα[σιν εἶδον]: sic ipsum apogr.

λατο δεῖξαι, [διά] τῆς πρεσβυτέρας ἐκείνης², τῇ νυκτὶ ὄφθη μοι ἡ πρεσβυτέρα καὶ εἶπεν Ἐπεὶ οὕτως ἐνδεὴς καὶ σπουδαῖος εἶς³ τοῦ γυνῶναι⁴ πάντα, ἔλθε εἰς τὸν ἀγρόν ὅπου χρονίζεις, καὶ περὶ ὧραν πέμπτην μέλλω φανισθῆσομαι σοι⁵, καὶ δεῖξω ἃ δεῖ σε ἰδεῖν. Ἠρώτησα αὐτὴν λέγων Κυρία, εἰς ποῖον τόπον τοῦ ἀγροῦ; Ὅπου, φησίν, θέλεις. Ἐξελεξάμην τόπον καλὸν ἀνακεχωρηκότα. Πρὶν δὲ λαλῆσαι αὐτὴν καὶ εἰπεῖν τόπον,⁶ λέγει μοι Ἡῶ ἐκεῖ ὅπου θέλεις. Ἐγενόμην οὖν, ἀδελφοί, εἰς τὸν ἀγρόν, καὶ συνώψισα τὰς ὥρας, καὶ ἦλθον εἰς τὸν τόπον ὅπου αὐτὴ ἔλθειν ἔμελλε, καὶ βλέπω συμψέλλιον κείμενον ἐλεφάντινον, καὶ ἐπὶ τοῦ συμψέλλιου ἔκειτο κερβίκαριον λινοῦν, καὶ ἐπάνω λευτίου ἐξηπλωμένον λίνον καρπάσιον.⁷ Ἰδὼν οὖν ταῦτα κείμενα καὶ μηδένα ὄντα ἐν τῷ τόπῳ, ἐκθαμβος ἐγενόμην, καὶ ὡσεὶ τρόμος με ἔλαβε, καὶ αἱ τρίχες μου ὀρθαί· καὶ ὡσεὶ φρίκη μοι προσῆλθε, μόνου μου ὄντος. Ἐν ἑμαυτῷ οὖν γενόμενος καὶ μνησθεὶς τῆς δόξης τοῦ θεοῦ καὶ λαβὼν θάρσος, θεὸς τὰ γόνατα ἐξωμολογούμην τῷ κυρίῳ τὰς ἁμαρτίας μου ὡς καὶ πρότερον. Ἡ δὲ ἦλθεν μετὰ νεανίσκων ἕξ, οὓς⁸ καὶ πρότερον ἐωράκειν, καὶ ἐστάθη μοι καὶ κατηκροᾶτο προσευχομένου καὶ ἐξομολογουμένου τῷ κυρίῳ τὰς ἁμαρτίας μου. Καὶ ἀφραμένη⁹ μου λέγει Ἐρμαῖ, παῦσαι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν σου πάλιν ἐρωτᾶν· ἐρώτα καὶ περὶ δικαιοσύνης, ἵνα λάβῃς μέρος τι ἐξ αὐτῆς μετὰ σεαυτοῦ εἰς τὸν οἶκόν σου. Καὶ ἐξήγειρέ με τῆς χειρὸς καὶ ἄγει με εἰς τὸ συμψέλλιον, καὶ λέγει τοῖς νεανίσκοις Ὑπάγετε καὶ οἰκοδομεῖτε. Μετὰ τὸ ἀναχωρῆσαι τοὺς νεανίσκους, μόνων ἡμῶν γεγονότων, λέγει μοι Κάθισον ὧδε. Λέγω αὐτῇ Κυρία, ἄφες τοὺς πρεσβυτέρους πρῶτον καθίσαι. Ἄ σοι λέγω, φησί, κάθισον. Θέλοντός μου εἰς τὰ δεξιὰ μέρη καθίσαι οὐκ εἰσέ με, ἀλλ' ἐννεύει μοι τῇ χειρὶ ἵνα εἰς τὰ ἀριστερὰ μέρη καθίσω.¹¹ Λογίζομένου μου οὖν καὶ λυπουμένου, ὅτι οὐκ εἰσέ με εἰς τὰ δεξιὰ μέρη καθίσαι, λέγει μοι Ἀυπηῖ, Ἐρμαῖ; Ὁ εἰς τὰ δεξιὰ τόπος ἄλλων ἐστὶ, τῶν ἦδη εὐήρεσθηκότων τῷ θεῷ καὶ παθόντων ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ· σοὶ δὲ πολλὰ λείπει ἵνα μετ' αὐτῶν καθίσῃς· ἀλλ' ὡς ἐμμένεις τῇ ἀπλοῦτη, μέινον, καὶ καθίσεις μετ' αὐτῶν, καὶ ὅσοι ἀν ἐργάζονται τὰ ἐκείνων ἔργα καὶ ὑπενέγκωσιν ἃ ἐκεῖνοι ὑπένεγκαν.¹²

II. Τί, φημί, ὑπένεγκαν¹; Ἄκουε, φησί· μᾶστιγας, φυλακάς, θλίψεις μεγάλας, σταυρούς, θηρία, ἔνεκα τοῦ ὀνόματος τοῦ θεοῦ· διὰ τοῦτο ἐκείνων ἐστὶ τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ ἁγιάσματος, καὶ ὅς ἐάν πάθῃ διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ θεοῦ· τῶν δὲ λοιπῶν τὰ ἀριστερὰ μέρη ἐστίν. Ἀλλὰ ἀμφοτέρων, καὶ τῶν ἐκ δεξιῶν καὶ τῶν [ἐξ] ἀριστερῶν καθη-

2) apogr. ἐναντίον, suprascripto κείνης.

3) εἰς: ita apogr.

4) τοῦ γυνῶναι: ita corrigenda videbatur scriptura apographi: τὴν γυνώμην.

5) μέλλω φανισθῆσομαι σοι: ita prorsus apogr.

6) τόπον: sic absque articulo.

7) συμψέλλιον: συμ in apogr. omissum erat.

8) ita prorsus haec in apogr.

9) ἕξ, οὓς: apogr. ἐξ ου.

10) ἀφραμένη: apogr. ἀφραμένου.

Idem pro ἐρωτᾶν habet ἐρωτῶ.

11) καθίσω: apogr. καθήσω.

12) ὑπένεγκαν: ita apogr. Nec magis mutavimus quod ante habet, ἐργάζονται.

Cap. II. 1) ita rursus apogr. Infra [ἐξ] et alia uncis inclusa ipsi addidimus.

μένων, τὰ αὐτὰ δῶρα καὶ αἱ ἐπαγγελίαι· μόνον ἐκείνοι ἐκ δεξιῶν κάθονται, καὶ ἔχουσι² δόξαν τινά. Σὺ δὲ κατεπίθυμος εἶ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μετ' αὐτῶν, ἀλλὰ τὰ ὑστερήματά σου πολλά· καθαρισθῆση δὲ ἀπὸ τῶν ὑστερημάτων σου· καὶ πάντες δὲ οἱ μὴ διηνυχοῦντες καθαρισθήσονται ἀπὸ τῶν ἀμαρτημάτων αὐτῶν εἰς ταύτην τὴν ἡμέραν. Ταῦτα δὲ εἰπούσα ἤθελεν ἀπελθεῖν· πεσὼν δὲ αὐτῇ πρὸς τοὺς πόδας ἠρώτησα αὐτὴν κατὰ τοῦ κυρίου, ἵνα μοι ἐπιδείξῃ ὃ ἐπηγγείλατο ὄραμα. Ἡ δὲ πάλιν ἐπελάβετο τῆς χειρὸς μου καὶ ἠγειρέ με, καὶ καθίξει ἐπὶ τὸ συμψέλλιον ἐξ εὐωνύμων· καθέζεται δὲ καὶ αὐτὴ ἐκ δεξιῶν· καὶ ἐπάρασα χάβδον τινά λαμπρὰν λέγει μοι βλέπεις μεγάλα πράγματα; Λέγω αὐτῇ Κυρία, οὐδὲν βλέπω. Ἴδου οὐχ ὄρα³ κατέναντι σου πύργον μέγαν ὠκοδομούμενον⁴ ἐπ' ὕδατων⁵, λίθοις τετραγώνοις λαμπροῖς; Ἐν τετραγώνῳ τε⁶ ὠκοδόμητο ὁ πύργος ὑπὸ τῶν ἐξ νεανίσκων τῶν ἐηλυθότων μετ' αὐτῆς· ἄλλαι δὲ μυριάδες ἀνδρῶν παρέφερον τοὺς λίθους, οἳ μὲν ἐκ τοῦ βυθοῦ, οἳ δὲ ἐκ τῆς γῆς, καὶ ἐπεδίδουν τοῖς νεανίσκοις· ἐκείνοι δὲ ἐλάμβανον καὶ ὠκοδομοῦν· τοὺς μὲν ἐκ τοῦ βυθοῦ λίθους ἐλκομένους πάντας οὕτως ἐτίθεισαν εἰς τὴν οἰκοδομήν· ἠρμωσμένοι γὰρ ἦσαν, καὶ συνεφώνουν τῇ ἀρμογῇ μετὰ τῶν ἐτέρων λίθων· καὶ οὕτως ἐκολλῶντο ἀλλήλοις, ὥστε τὴν ἀρμογὴν αὐτῶν μὴ φαίνεσθαι. Ἐφαίνεται δὲ ἡ οἰκοδομὴ τοῦ πύργου ὡς ἐξ ἑνὸς λίθου ὠκοδομημένη. Τοὺς δὲ ἐτέρους λίθους τοὺς φερομένους ἀπὸ τῆς ξηρᾶς οὓς μὲν ἀπέβαλλον, οὓς δὲ ἐτίθεισαν εἰς τὴν οἰκοδομήν· ἄλλους δὲ κατέκοπτον καὶ ἔρριπτον μακρὰν ἀπὸ τοῦ πύργου. Ἄλλοι δὲ λίθοι πολλοὶ κύκλω τοῦ πύργου ἔκειντο, καὶ οὐκ ἐφῶντο αὐτοῖς εἰς τὴν οἰκοδομήν· ἦσαν γὰρ τινες ἐξ αὐτῶν ἐψωριακότες, ἕτεροι δὲ σχισμας ἔχοντες, ἄλλοι δὲ κεκολωβημένοι⁷, ἄλλοι δὲ λευκοὶ καὶ στρογγύλοι⁸, μὴ ἀρμόζοντες εἰς τὴν οἰκοδομήν. Ἐβλεπον δὲ ἐτέρους λίθους τοὺς φειτομένους μακρὰν ἀπὸ τοῦ πύργου καὶ ἐρχομένους εἰς τὴν ὁδὸν καὶ μὴ μένοντας ἐν τῇ ὁδῷ, ἀλλὰ κυλιόμενους ἐκ τῆς ὁδοῦ εἰς τὴν ἀνοδίαν· ἐτέρους δὲ ἐπὶ πυρὸς ἐκπίπτοντας καὶ καιομένους· ἐτέρους δὲ πίπτοντας ἐγγὺς ὕδατων, καὶ μὴ δυναμένους κυλισθῆναι εἰς τὸ ὕδωρ.

III. Δείξασα¹ δὲ μοι ταῦτα τὰ πράγματα, . . . ἀποκριθεῖσα λέγει μοι Πανούργος εἶ, ἄνθρωπε, θέλων γινώσκειν τὰ περὶ τὸν πύργον. Ναί², φημί, κυρία, ἵνα τοῖς ἀδελφοῖς ἀναγγείλω καὶ ἰαρωτέροι γίνονται, καὶ ταῦτα ἀκούσαντες γινώσκουσι³ τὸν θεὸν ἐν πολλῇ δόξῃ. Ἡ δὲ ἔφη Ἀκούσονται μὲν πολλοί· ἀκούσαντες δὲ τινες δὲ αὐτῶν χαρήσονται, τινὲς δὲ κλαύσονται· ἀλλὰ καὶ οὗτοι, ἐὰν ἀκούσαντες μετανοήσωσι, καὶ αὐτοὶ χαρήσονται. Ἀκουε οὖν τὰς παραβολὰς τοῦ πύργου· ἀποκαλύψω σοι γὰρ τὰ πάντα· καὶ μηκέτι μοι κόπους πά-

2) ἔχουσι: ita apogr., non ἔχουσι.

3) οὐχ ὄρα³: apogr. ὁ χώρος.

4) ὠκοδομούμενον: ita prorsus apogr.

5) ἐπ' ὕδατων: ita prorsus apogr.

6) τε: ita apogr.

7) apogr. κεκολωβημένοι.

8) apogr. στρογγύλοι. Infra vero Vis.

III. cap. VI. recte στρογγύλοι.

Cap. III. 1) δείξασα: apogr. δείξας. Post πράγματα plura excidisse apparet.

2) in apogr. potius καὶ scriptum esse videtur.

3) ut praecedat γίνονται, ita h. l. γινώσκουσι. Sed ου suprascriptum est, quum infra non satis pateat utrum ω an ου exaraverit Sim.

ρεχε περί ἀποκαλύψεως· αἱ γὰρ ἀποκαλύψεις αὐται τέλος ἔχουσι, πληρωμένοι γὰρ εἰσιν. Ἄλλ' οὐ παύσῃ αἰτούμενος ἀποκαλύψεις· ἀναιδής γὰρ εἶ. Τὸν μὲν πύργον ὃν βλέπεις οἰκοδομημένον⁴, ἐγὼ εἰμι, ἡ Ἐκκλησία, ἡ ὀφθεισά σοι καὶ νῦν καὶ τὸ πρότερον· ὃ ἐὰν οὖν θέλῃς ἐπερώτα περί τοῦ πύργου, καὶ ἀποκαλύψω σοι, ἵνα χαρῆς μετὰ τῶν ἁγίων. Λέγω αὐτῇ Κυρία, ἐπεὶ ἅπαξ ἄξιόν με ἡγήσω τοῦ πάντα ἀποκαλύψαι, ἀποκάλυψον. Ἡ δὲ λέγει μοι "Ὁ ἐὰν ἐνδέχεται⁵ ἀποκαλυφθῆναι σοι, ἀποκαλυφθήσεται· μόνον ἡ καρδία σου πρὸς τὸν θεὸν ἦτω καὶ μὴ διψυχήσῃς, ὃ ἐὰν ἴδῃς. Ἐπηρώτησα αὐτὴν Διὰ τί ὁ πύργος ἐφ' ὑδάτων οἰκοδομῆται, κυρία; Εἰπόν σοι, φησί, καὶ τὸ πρότερον, πανοῦργος εἶ περί τὰς γραφάς⁶, καὶ ἐκζητήσεις ἐπιμελῶς· ἐκζητῶν οὖν εὐρήσεις τὴν ἀλήθειαν. Διὰ τί οὖν ἐφ' ὑδάτων οἰκοδομῆται ὁ πύργος, ἄκουσον· ὅτι ἡ ζωὴ ὑμῶν⁷ δι' ὑδάτος ἐσώθη καὶ σωθήσεται. Τεθεμελιώται δὲ ὁ πύργος τῷ φηματι τοῦ παντοκράτορος καὶ ἐνδόξου ὀνόματος, κρατεῖται δὲ ὑπὸ τῆς ἀοράτου δυνάμεως τοῦ δεσπότη⁸.

δεσπότη

IV. Ἀποκριθεὶς δὲ λέγω αὐτῇ Μεγάλως καὶ θαυμαστῶς ἔχει τὸ πρᾶγμα τοῦτο. Οἱ δὲ νεανίσκοι οἱ ἕξ [of]¹ οἰκοδομοῦντες τίνες εἰσίν; Ἡ δὲ ἔφη Οὗτοί εἰσιν οἱ ἅγιοι ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ, οἱ πρώτοι κτισθέντες, οἷς παρέδωκεν ὁ κύριος πᾶσαν τὴν κτίσιν αὐτοῦ, αὐξῆσαι καὶ οἰκοδομεῖν καὶ δεσπόζειν τῆς κτίσεως πάσης· διὰ τούτων οὖν τελεσθήσεται ἡ οἰκοδομὴ τοῦ πύργου. Οἱ δὲ ἕτεροι οἱ παραφέροντες τοὺς λίθους τίνες εἰσίν; Καὶ αὐτοὶ ἅγιοι ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ· οὗτοι δὲ οἱ ἕξ ὑπὲρέχοντες αὐτῶν εἰσίν. Συντελεσθήσεται οὖν ἡ οἰκοδομὴ τοῦ πύργου, καὶ πάντες ὁμοῦ εὐφρανθήσονται κύκλω τοῦ πύργου καὶ δοξάσουσι τὸν θεόν, ὅτι ἐτελέσθη ἡ οἰκοδομὴ τοῦ πύργου. Ἐπηρώτησα αὐτὴν λέγων Κυρία, ἤθελον γινῶναι τῶν λίθων τὴν διαφορὰν καὶ τὴν δύναμιν, ποταπὴ ἐστίν. Ἀποκριθεῖσά μοι λέγει Οὐχ ὅτι σὺ πάνταν ἀξιώτερος εἶ ἵνα σοι ἀποκαλυφθῇ· ἄλλοι γὰρ σου πρότεροί εἰσι καὶ βελτίους, οἷς ἔδει ἀποκαλυφθῆναι τὰ ὀράματα ταῦτα· ἀλλ' ἵνα δοξασθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, σοὶ ἀπεκαλύφθη, καὶ ἔτι ἀποκαλυφθήσεται διὰ τοὺς διψύχους, τοὺς διαλογιζομένους ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν εἶ ἄρα² ἔσται ταῦτα ἢ οὐκ ἔσται. Λέγε αὐτοῖς ὅτι ταῦτα πάντα ἀληθῆ ἐστί, καὶ οὐδὲν ἐστίν ἕξωθεν τῆς ἀληθείας· ἀλλὰ ταῦτα ἰσχυρὰ καὶ βέβαια καὶ τεθεμελιωμένα ἐστίν.

V. Ἄκουε οὖν περί τῶν λίθων τῶν ὑπαγόντων εἰς τὴν οἰκοδομήν. Οἱ μὲν λίθοι οἱ τετραγῶνοι καὶ λευκοὶ καὶ συμφωνοῦντες ταῖς ἀρμογαῖς αὐτῶν, οὗτοί εἰσιν οἱ ἀπόστολοι καὶ ἐπίσκοποι καὶ διδάσκαλοι, οἱ πορευθέντες κατὰ τὴν σεμνὴν διδασκαλίαν¹ τοῦ Θεοῦ καὶ

4) οἰκοδομημένον: sic apogr.

5) ἐνδέχεται: sic apogr. Subsequenter ἀποκαλυφθήσεται σοι, cuius loco reposuimus - ἡθελῆσαι σοι.

6) περί τὰς γραφάς: ita prorsus apogr., quod ne ederetur, Sim. rescripsit nuper περί τὴν ἔννοιαν τοῦ πύργου.

7) ὑμῶν: apogr. ἡμῶν.

Cap. IV. 1) [of] deest in apogr.

2) apogr. ἄρα, ex eoque correctum est ἄρα.

Cap. V. 1) σεμνὴν διδασκαλίαν: ita apogr., superscripto στενὴν ὁδόν.

ἐπισκοπήσαντες καὶ διδάξαντες καὶ διακονήσαντες ἀγῶνως καὶ σεμνῶς τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ τὸν λόγον, οἱ μὲν κεκοιμημένοι, οἱ δὲ ἔτι ὄντες· πάντοτε ἑαυτοῖς συνεφώνησαν, καὶ ἐν ἑαυτοῖς εἰρήνην ἔσχον, καὶ ἀλλήλων ἤκουσαν· διὰ τοῦτο ἐν τῇ οἰκοδομῇ τοῦ πύργου συμφωνοῦσιν αἱ ἀρμογαὶ αὐτῶν. Οἱ δὲ ἐκ τοῦ βυθοῦ ἐλκόμενοι καὶ ἐπιτιθέμενοι εἰς τὴν οἰκοδομὴν καὶ συμφωνοῦντες μετὰ τῶν ἐτέρων λίθων τῶν ἤδη ἀποδομημένων τίνες εἰσίν; Οὗτοί εἰσιν οἱ κεκοιμημένοι καὶ παθόντες ἕνεκα τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου...², καὶ καταρθώσαν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ. Οἱ δὲ ἀγόμενοι καὶ τιθέμενοι εἰς τὴν οἰκοδομὴν τίνες εἰσίν; ...³ ἐν τῇ πίστει τοῦ κυρίου καὶ πιστοί. Νουθετοῦνται δὲ ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸ ποιεῖν τὸ ἀγαθόν, διότι οὐχ εὐρέθη ἐν αὐτοῖς πονηρία. Οὓς δὲ ἀπέβαλλον καὶ ἐρρίπτουν,⁴ τίνες εἰσίν; Οὗτοί εἰσιν οἱ ἡμαρτηκότες καὶ θέλοντες μεταχωρῆσαι⁵ διὰ τοῦτο οὐκ ἀπερίφραστον ἔξω τοῦ πύργου, ὅτι εὐχρηστοὶ ἔσονται εἰς τὴν οἰκοδομὴν ἕαν μετανοήσουσιν. Οἱ οὖν μετανοήσαντες, ἔαν⁶ μετανοήσωσιν, ἰσχυροὶ⁷ ἔσονται τῇ πίστει ἐκείνη,⁸ ἐν ᾗ οἰκοδομεῖται⁹ ὁ πύργος. Ἐὰν δὲ τελεσθῇ ἡ οἰκοδομή, οὐκ ἔτι ἔξο....νονται κ..¹⁰ μόνον δὲ τοῦτο ἔξουσιν, ὅτι παρὰ τῷ πύργῳ κείνται.

VI. Τοὺς κατακοπτομένους καὶ μακρὰν ῥιπτομένους ἀπὸ τοῦ πύργου θέλεις γινῶναι...¹ διότι ἐπ.¹ τῆς ἀνομίας· ἐπίστευσαν δὲ εἰς ὑποκρισίαν², καὶ πᾶσα ἀνομία οὐκ ἀπέστη ἀπ' αὐτῶν· διὰ τοῦτο οὐκ ἔχουσι σωτηρίαν, ὅτι οὐκ εἰσὶν ἀφέλιμοι³ εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πύργου διὰ τὰς πονηρίας αὐτῶν. Τοὺς δὲ ἐτέρους λίθους, οὓς εὐρακὰς πολλοὺς κειμένους καὶ μὴ ὑπάγοντας εἰς τὴν οἰκοδομὴν, [οὗτοι ἐψω-] ριακότες εἰσίν, οἱ ἐγνωκότες τὴν ἀλήθειαν, μὴ ἐπιμείναντες δὲ ἐν αὐτῇ μηδὲ κολλώμενοι τοῖς ἀγίοις· διὰ τοῦτο ἀχρηστοὶ εἰσιν. Οἱ δὲ τὰς σχισμὰς ἔχοντες τίνες εἰσίν; Οὗτοί εἰσιν οἱ κατ' ἀλλήλων ἔχοντες ἐν ταῖς καρδίαις καὶ μὴ εἰρηνεύοντες ἐν ἑαυτοῖς· ἐν μὲν τῷ παρόντι εἰρήνην ἔχοντες, ὅταν δὲ ἀποχωρισθῶσιν, αἱ πονηρίαι ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν ἐμμένουσιν. Αὐταὶ οὖν αἱ σχισμαὶ εἰσιν, ἃς ἔχουσιν. Οἱ δὲ κεκολοβωμένοι, οὗτοί εἰσιν οἱ πεπιστευκότες μὲν καὶ τὸ πλεῖστον μέρος ἔχοντες ἐν δικαιοσύνῃ, τινὰ δὲ μέρη ἔχοντες τῆς ἀνομίας· διὰ τοῦτο κολοβοὶ καὶ οὐχ ὀλοτελεῖς εἰσίν. Οἱ δὲ λευκοὶ καὶ στραγγυλοὶ καὶ μὴ ἀρμόζοντες εἰς τὴν οἰκοδομὴν τίνες εἰσὶν, κυρία; Ἀποκριθεῖσα λέγει μοι Ἔως πότε μωρὸς εἶ καὶ ἀσύνετος, καὶ πάντα ἐπερωτᾷς⁴

2) et h. l. et paullo post nonnihil excidit.

3) h. l. rursus plura exciderunt, fortasse propter ὁμοιοτέλετον(εἰσίν; -- εἰσίν).

4) ἐρρίπτουν: sic apogr.

5) μεταχωρῆσαι: apogr. μεταχωρῆσαι, super extremis syllabis scripto χωρῆσαι, nisi quod ἰσ non certum est. Hinc ad fidem apogr. edendum videbatur μεταχωρῆσαι vel simile quid.

6) μετανοήσαντες ἔαν: in clusa in coniectura posita sunt; in apogr. spatium est relictum.

7) ἰσχυροί: apogr. δύσχηστοι.

8) ἐκείνη: ita apogr. habere videtur.

9) οἰκοδομεῖται: apogr. οἰκοδόμηται.

10) ita apogr. Sim. non male: οὐκ ἔτι ἔξουσι τόπον ἐν ᾧ ἀναπαυθήσονται. Quod edidimus x, duas fere litteras in apogr. adiunctas habet, quas non assecutus sum.

Cap. VI. 1) ita apogr.

2) εἰς ὑποκρισίαν: apogr. potius καὶ ὑποκρισίαν.

3) ἀφέλιμοι: apogr. ἀσέλφοι.

4) ἐπερωτᾷς: apogr. ἐρωτᾷς, super ep notato ἐπ.

καὶ οὐδὲν νοεῖς; Οὗτοί εἰσιν οἱ ἔχοντες μὲν πίστιν, ἔχοντες δὲ πλοῦτον τοῦ αἰῶνος τούτου τὴν οὐσίαν. Ὅταν γένηται θλίψις, διὰ τὸν πλοῦτον αὐτῶν καὶ τὰς πραγματείας ἀπαρνοῦνται αὐτὸν τὸν κύριον. Ἀποκριθεὶς αὐτῇ λέγει Κύρια, πότε οὖν εὐχρηστοὶ ἔσονται εἰς τὴν οἰκοδομὴν; Ὅταν, φησί, περικοπῇ αὐτῶν ὁ πλοῦτος ὁ ψυχαγωγῶν αὐτούς, τότε εὐχρηστοὶ ἔσονται τῷ θεῷ. Ὡσπερ γὰρ ὁ λίθος ὁ στρογγύλος ἐὰν μὴ περικοπῇ καὶ ἀποβάλη ἔξ αὐτοῦ τι, οὐ δύναται τετραγώνος γενέσθαι, οὕτω καὶ οἱ πλουτοῦντες ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι, ἐὰν μὴ περικοπῇ αὐτῶν ὁ πλοῦτος, οὐ δύναται τῷ Χριστῷ εὐχρηστοὶ γενέσθαι. Ἀπὸ σεαυτοῦ πρώτον γινώθι· ὅτε ἐπλούτεις, ἄχρηστος ἦσθα· οὖν δὲ εὐχρηστος καὶ ἀφέλιμος εἶ τῇ ζωῇ· εὐχρηστοὶ ἦσθε· τῷ θεῷ· καὶ γὰρ σὺ αὐτὸς χρᾶσαι ἐκ τῶν αὐτῶν λίθων.

VII. Τοὺς δὲ ἐτέρους λίθους εἶδες μακρὰν ἀπὸ τοῦ πύργου κατακείμενους καὶ πίπτοντας εἰς τὴν ὁδὸν καὶ κυλιόμενους ἀπὸ τῆς ὁδοῦ εἰς τὰς ἀνοδίας. Οὗτοί εἰσιν οἱ πεπιστευκότες μὲν, ἀπὸ δὲ τῆς διαγωγῆς αὐτῶν ἀφίνουσι τὴν ὁδὸν τὴν ἀληθῆ· δοκοῦντες³ οὖν βελτίους ὁδὸν δύνασθαι εὐρεῖν, πλανῶνται καὶ ταλαιπωροῦσι, περιπατοῦντες ἐν ταῖς ἀνοδίαις. Οἱ δὲ πίπτοντες εἰς τὸ πῦρ καὶ καιόμενοι, οὗτοι εἰσιν οἱ εἰς τέλος ἀποστάντες τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, καὶ οὐκέτι αὐτοῖς ἀνάβη ἐπὶ τὴν καρδίαν τὸ³ μετανοῆσαι διὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀσελείας καὶ τῆς πονηρίας ὧν ἐργάζοντο. Τοὺς δὲ ἐτέρους τοὺς πίπτοντας ἔγγυς τῶν ὑδάτων καὶ μὴ δυναμένους κυλισθῆναι εἰς τὸ ὕδωρ θέλεις γινῶναι τίνας εἰσίν; Οὗτοί εἰσιν οἱ³ τὸν λόγον ἀκούσαντες καὶ θέλοντες βαπτισθῆναι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου· εἶτα, ὅταν ἔλθῃ αὐτοῖς εἰς μνήμην ἢ γινῶσις τῆς ἀληθείας, μετανοοῦσι καὶ πομπηνοῦνται⁵ πάλιν ὀπίσω τῶν πονηριῶν αὐτῶν τῶν πονηρῶν. Ἐτέλεσεν⁶ οὖν τὴν ἐξηγήσιν τοῦ πύργου. Ἀναιδευσάμενος ἐπ' αὐτὴν⁷ ἐπρωτήθη αὐτὸν εἰ ἄρα πάντες οἱ λίθοι οὗτοι οἱ ἀποβεβλημένοι καὶ μὴ ἀρμόζοντες εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πύργου, εἰ ἔστιν αὐτοῖς μετάνοια, καὶ ἔξουσι τόπον εἰς τὸν πύργον τοῦτον;⁸ Ἐχουσι, φησί, μετάνοιαν, ἀλλ' εἰς τοῦτον τὸν τόπον οὐ δύναται ἀρμόσαι· ἐτέρῳ δὲ τόπῳ ἀρμόσουσι πολὺ ἐλάττονι, καὶ τοῦτο ἐὰν βασανισθῶσι καὶ πληρωθῶσι τὰς ἡμέρας τῶν ἀμαρτιῶν αὐτῶν. Καὶ διὰ τοῦτο μετατεθήσονται, ὅτι μετέλαβον τὸ φῆματος τοῦ δικαίου· καὶ τότε αὐτοῖς συμβήσεται μετατεθῆναι ἐκ τῶν βασάνων αὐτῶν, ἐὰν ἀναβῇ ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν μετανοῆσαι· ...⁹ οὐ σώζονται διὰ τὴν σκληρὰν καρδίαν αὐτῶν.

VIII. Ὅτε οὖν ἐπαυσάμην ἐρωτῶν αὐτὴν περὶ πάντων τούτων, λέγει μοι θέλεις ἄλλο ἰδεῖν; Κατεπίθυμος ὢν τοῦ θεάσασθαι, πε-

5) ἄχρηστος: apogr. εὐχρηστος.

6) εἶ: sic, non ἐν.

7) εὐχρηστοὶ ἦσθε: sic, non aliter apogr.

3) τὸ, non τοῦ in apogr. est.

4) οἱ: apogr. οἷς.

5) ita apogr., sed videntur confusa esse πονηροῦνται et πορεύονται indeque alterum excidisse. Nec magis sanum est id quod sequitur: τῶν πονηριῶν etc.

6) apogr. ἐτέλευσεν.

7) αὐτὴν: apogr. αὐτόν.

8) apogr. τούτης.

9) nonnulla excidisse apparet.

Cap. VII. 1) Servavimus ἀφίνουσι, ut ipse Sim. edendum curavit, quamquam non satis clarum est utrum apogr. ἀφίνουσι an ἀφίλουσι habeat.

2) apogr. δολοῦντες.

ριχαρῆς ἐγενόμην τοῦ ἰδεῖν. Ἐμβλέψασά μοι ὑπεμείδισσε καὶ λέγει μοι Βλέπεις ἑπτὰ γυναῖκας κύκλω τοῦ πύργου; Βλέπω, φημί,¹ κυρία. Ὁ πύργος οὗτος ὑπὸ ταύτων βασιάζεται κατ' ἐπιταγήν τοῦ κυρίου· ἄκουε νῦν τὰς ἐνεργείας αὐτῶν. Ἡ μὲν πρώτη αὐτῶν, ἡ τὰς χεῖρας κρατοῦσα, Πίστις² καλεῖται· διὰ ταύτης ῥῶνται οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ. Ἡ δὲ ἑτέρα, ἡ περιεζωσμένη, Ἐγκράτεια καλεῖται· αὕτη θυγάτηρ ἐστὶ τῆς Πίστεως· ὅς ἂν ἀκολουθῇ αὐταῖς, μακάριος γίνεται ἐν τῇ ζωῇ, ὅτι πάντων πονηρῶν ἔργων ἀφέξεται, πιστεύων ὅτι ἐὰν ἀφέξῃται πάσης ἐπιθυμίας πονηρᾶς, κληρονομήσει ζωὴν αἰώνιον. Αἱ δὲ ἑτεραι, κυρία, πέντε τίνες εἰσὶ;³ Θυγατέρες ἀλλήλων εἰσὶ· καλοῦνται δὲ ἡ μὲν Ἀπλότης, ἡ δὲ Ἀκακία, ἡ δὲ Σεμνότης, ἡ δὲ Ἐπιστήμη, ἡ δὲ Ἀγάπη. Ὅταν οὖν τὰ ἔργα τῆς μητρὸς αὐτῶν πάντα ποιήσης, δύνασαι ζῆσαι. Ἦθελον γινῶναι, φημί, κυρία, τίς τίνα δύναμιν ἔχει αὐτῶν. Ἄκουε, φησί, τὰς δυνάμεις αὐτῶν. Κρατοῦνται δὲ ὑπ' ἀλλήλων, καὶ ἀκολουθοῦσιν ἀλλήλαις, καθὼς γεγενημέναι εἰσίν. Ἐκ τῆς Πίστεως γεννᾶται Ἐγκράτεια, ἐκ τῆς Ἐγκρατείας Ἀπλότης, ἐκ τῆς Ἀπλότητος Ἀκακία, ἐκ τῆς Ἀκακίας Σεμνότης, ἐκ τῆς Σεμνότητος Ἐπιστήμη, ἐκ τῆς Ἐπιστήμης Ἀγάπη. Τούτων οὖν τὰ ἔργα ἀγνά καὶ σεμνά καὶ θεῖα εἰσίν· ὅς ἂν δουλεύσῃ ταύταις καὶ ἰσχύσῃ⁴ κρατῆσαι τῶν ἔργων αὐτῶν, ἐν τῷ πύργῳ ἔξει τὴν κατοίκησιν μετὰ τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ. Ἐπερωτήσα⁵ αὐτὴν περὶ τοῦ καιροῦ,⁶ εἰ ἦδη συντέλειά ἐστιν. Ἡ δὲ ἀνέκραγε φωνὴν μεγάλην⁷ λέγουσα Ἀσύνητε ἄνθρωπε, οὐκ ὄρας τὸν πύργον ἐποικοδομούμενον; ἕως ἂν οὖν ὁ πύργος οἰκοδομούμενος⁸ ἔξει τὸ τέλος· ἀλλὰ τὰν ἐποικοδομηθήσεται. Μηκέτι ἐπερώτα⁹ μηδέν· ἀρκεῖ σοι αὐτὰ ... μετὰ τρεῖς ἡμέρας νοῆσαι γὰρ δεῖ πρώτων.¹⁰ Ἐντέλλομαι σοι πρώτον, Ἐρμᾶ, τὰ ῥήματα ταῦτα, ἃ σοι μέλλω λέγειν, λαλῆσαι πάντα εἰς τὰ ὦτα τῶν ἁγίων, ἵνα ἀκούσαντες αὐτὰ καὶ ποιήσαντες καθαραισθῶσιν ἀπὸ τῶν πονηριῶν αὐτῶν· καὶ σὺ δὲ μετ' αὐτῶν.

IX. Ἀκούσατέ μου, τέκνα. Ἐγὼ ὑμᾶς ἐξέθρεψα ἐν πολλῇ ἀπλότητι καὶ ἀκακίᾳ καὶ σεμνότητι διὰ τὸ ἔλεος τοῦ κυρίου τοῦ ἐφ' ὑμῶν¹ στάξαντος τὴν δικαιοσύνην, ἵνα δικαιωθῆτε ἀπὸ πάσης πονηρίας καὶ πάσης σκολιότητος· ὑμεῖς δὲ οὐ θέλετε παῦσαι ἀπὸ τῆς πονηρίας ὑμῶν. Νῦν οὖν ἀκούσατέ μου καὶ εἰσηνεύετε ἐν ἑαυτοῖς, καὶ ἐπισκέπτεσθε ἀλλήλους καὶ ἀντιλαμβάνετε² ἀλλήλων, καὶ μὴ μόνοι τὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ μεταλαμβάνετε ἐκ καταχύματος, ἀλλὰ μεταδίδετε καὶ τοῖς ὑστερουμένοις· οἱ μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν πολλῶν ἐδεσμάτων ἀφθονίαν τῇ σαρκὶ αὐτῶν ἐπισπῶνται καὶ λυμαίνονται τὴν σάρκα αὐτῶν· τῶν δὲ μὴ ἐπόντων ἐδέσματα, λυμαίνεται ἡ σὰρξ αὐτῶν διὰ τὸ μὴ ἔχειν τὸ ἀρκετὸν τῆς τροφῆς, καὶ διαφθείρεται τὰ σώματα αὐτῶν. Αὕτη οὖν

Cap. VIII. 1) φημί: apogr. φησίν.
2) πίστις: apogr. πιστή.
3) apogr. corrupte ἑτεραι κυρίαί πάσαι εἰσὶ.
4) καὶ ἰσχύση: apogr. καὶ ἰσχύσαι.
5) ita apogr.
6) apogr. τοῦ καιροῦ, supra notato τῶν καιρῶν.

7) φωνὴν μεγάλην: sic apogr.
8) Nonnihil deest.
9) apogr. ἐπηρώτα.
10) Rursus in his textus mancus est.

Cap. IX. 1) ἐφ' ὑμῶν: sic apogr.
2) ἀντιλαμβάνετε: sic apogr. non -νεσθε.

ἡ ἀσυγκρασία βλαβερὰ ὑμῖν τοῖς ἔχουσι καὶ μὴ μεταδιδοῦσι τοῖς ὑστερουμένοις. Βλέπετε τὴν κρίσιν τὴν ἐρχομένην. Οἱ ὑπερέχοντες οὖν, ἐκζητεῖτε τοὺς πεινῶντας ἕως οὕτω ὁ πύργος ἐτελέσθη· μετὰ γὰρ τὸ τελεσθῆναι τὸν πύργον θελήσετε ἀγαθοποιῆσαι, καὶ οὐχ ἔξετε τόπον. Βλέπετε³ οὖν ὑμεῖς οἱ γαυριῶντες ἐν τῷ πλούτῳ ὑμῶν, μήποτε στενάξωσιν οἱ ὑστερουμένοι, καὶ ὁ στεναγμὸς αὐτῶν ἀποβήσεται πρὸς τὸν κύριον, καὶ ἐκκλεισθήσεσθε μετὰ τῆς ...⁴ ἀγαθῶν ὑμῶν ἔξω τῆς θύρας τοῦ πύργου. Νῦν οὖν ὑμῖν λέγω τοῖς προηγουμένοις τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῖς πρωτοκαθεδρῆταις, μὴ γίνεσθε ὅμοιοι τοῖς φαρμακοῖς. Οἱ φαρμακοὶ μὲν τὰ φάρμακα αὐτῶν εἰς τὰς πυξίδας βαστάζωσιν, ὑμεῖς δὲ τὸ φάρμακον ὑμῶν καὶ τὸν ἴον εἰς τὴν καρδίαν. Ἐσκιρρωμένοι ἐστὲ καὶ οὐ θέλετε καθαρῖσαι τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ συγκεράσαι ὑμῶν τὴν φρόνησιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ, ἵνα σχῆτε ἔλεος παρὰ τοῦ βασιλέως τοῦ μεγάλου. Βλέπετε οὖν, τέκνα, μήποτε αὐταὶ αἱ διχοστασίαι ἀποστερήσωσι τὴν ζωὴν ὑμῶν. Πῶς ὑμεῖς παιδεύειν θέλετε τοὺς ἐκλεκτοὺς κυρίου, αὐτοὶ μὴ ἔχοντες παιδεῖαν; Παιδεύετε οὖν ἀλλήλους καὶ εἰρηνεύετε ἐν αὐτοῖς,⁵ ἵνα καὶ γὰρ κατέναντι τοῦ πατρὸς ἰλαρὰ σταθεῖσα λόγον ἀποδῶ ὑπὲρ ὑμῶν πάντων τῷ κυρίῳ ὑμῶν.

X. Ὅτε οὖν ἐπαύσατο μετ' ἐμοῦ λαλοῦσα, ἦλθον οἱ δὲ νεανίσκοι οἱ οἰκοδομοῦντες, καὶ ἦσαν αὐτῆν¹ πρὸς τὸν πύργον, καὶ ἄλλοι τέσσαρες ἦσαν τὸ συμπέλλιον καὶ ἀπήνεγκαν εἰς τὸν πύργον. Τούτων τὸ πρόσωπον οὐκ εἶδον, ὅτι ἀπεστραμμένοι ἦσαν. Ἐπάγουσαν δὲ αὐτὴν ἠρώτων, ἵνα μοι ἀποκαλύψῃ περὶ τῶν τριῶν μορφῶν, ἐν αἷς μοι ἀνεφανίσθη. Ἀποκριθεῖσα μοι λέγει Περὶ τούτων ἕτερον δεῖ σε ἐρωτῆσαι, ἵνα σοι ἀποκαλυφθῇ. Ὁφθῆ δὲ μοι, ἀδελφοί, τῇ μὲν πρώτῃ ὁράσει τῇ περυσινῇ² λίαν πρεσβύτερα καὶ ἐν καθέδρᾳ καθημένη³ τῇ δὲ δευτέρᾳ ὁράσει τὴν μὲν ὄψιν νεωτέραν εἶχε, τὴν δὲ σάρκα καὶ τὰς τρίχας πρεσβυτέρας, καὶ ἐστηκυῖα μοι ἐλάλει· Ἰλαρωτέρα⁴ δὲ ἦν ἢ τὸ πρότερον· τῇ δὲ τρίτῃ ὁράσει ὅλη νεωτέρα καὶ κάλλιε εὐπρεπεστάτη, μόνας δὲ τὰς τρίχας πρεσβυτέρας εἶχεν· Ἰλαρὰ δὲ εἰς τέλος ἦν, καὶ ἐπὶ συμφελλίου δὲ καθημένη. Περὶ τούτων περίλυπος ἦμην λίαν, [ἕως] τοῦ γῶναί με τὴν ἀποκάλυψιν ταύτην. Καὶ βλέπω τὴν πρεσβυτέραν ἐν ὁράματι τῆς νυκτὸς λέγουσαν Πᾶσα ἐρώτησις ταπεινοφροσύνης χρήσιμ⁵ νῆστευσον οὖν, καὶ λήψῃ δ' αἰτεῖς παρὰ τοῦ κυρίου. Ἐνήστευσα οὖν μίαν ἡμέραν, καὶ αὐτῇ τῇ νυκτὶ ὤφθη νεανίσκος καὶ λέγει μοι Τί σὺ ὑπὸ χεῖρα⁴ αἰτεῖς ἀποκαλύψεις ἐν δεήσει; Βλέπε μήποτε πολλὰ αἰτούμενος βλάβης σου τὴν σάρκα. Ἀρκούνται σοὶ αἱ ἀποκαλύψεις αὐταὶ· μήτι δύνῃ⁵ ἰσχυροτέρας ἀποκαλύψεις ἰδεῖν

3) apogr. βλέπε.

4) Sim. edendum curavit μετὰ τῆς ἀπληστίας τῶν ἀγαθῶν. At ita certe non est in apogr. Super τῆς est τοῦ, tum sequitur vox per compendium scripta, a litteris ad incipiens; item inest χ: quoniam ista sit, non satis assequor. τῶν, quo opus esse videtur, fortasse male ad compendium tractum est.

5) ἐν αὐτοῖς: sic apogr., non ἐν αὐτοῖς.

Cap. X. 1) αὐτὴν: apogr. αὐτοί.

2) apogr. περισυνῆ.

3) apogr. Ἰλαρωτέραν, super ῥανposito ῥα. Sequens ἡν supra lineam scriptum esse videtur, quamquam non satis distincte.

4) sic, non aliter apogr. habere videtur.

5) δύνῃ: sic apogr.

ὧν ἐώρακας; Ἀποκριθεὶς αὐτῷ λέγω Κύριε, τοῦτο μόνον αἰτοῦμαι, περὶ τῶν τριῶν μορφῶν τῆς πρεσβυτέρας ἵνα μοι ἡ ἀποκόλυψις ὀλοτελής γένηται. Ἀποκριθεὶς μοι λέγει Μέγρι τίνας ἀσύνετοί ἐστε; ἀλλ' αἱ διψυχαὶ ὑμῶν ἀσύνετους ὑμᾶς ποιοῦσι καὶ τὸ μὴ ἔχειν τὴν καρδίαν ὑμῶν πρὸς τὸν κύριον. Ἀποκριθεὶς αὐτῷ πάλιν εἶπον Ἄλλ' ὑπὸ σοῦ, κύριε, ἀκριβέστερον αὐτὰς γνωσόμεθα.

XI. Ἄκουε, φησί, περὶ τῶν τριῶν μορφῶν ὧν ἐκίχητεῖς. Τῇ μὲν πρώτῃ ὁράσει διὰ τί πρεσβύτερα ὤφθη σοι καὶ ἐπὶ καθέδρας καθημένη; Ὅτι τὸ πνεῦμα ὑμῶν πρεσβύτερον καὶ ἤδη μεμαρασμένον καὶ μὴ ἔχον δύναμιν ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν ὑμῶν καὶ τῶν διψυχῶν. Ὡσπερ γὰρ οἱ πρεσβύτεροι μηκέτι ἔχοντες ἐλπίδας τοῦ ἀνανεῶσαι οὐδὲν ἄλλο προσδέχονται εἰ μὴ τὴν κοίμην¹ αὐτῶν, οὕτω καὶ ὑμεῖς ἀπὸ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων παραδειδώκατε ἑαυτοὺς εἰς τὰς ἀκηδίας, καὶ οὐκ ἐπερολίψατε ἑαυτῶν τὰς μερίμνας ἐπὶ τὸν κύριον· ἀλλὰ ἐθραυσθη ὑμῶν ἡ διάνοια καὶ ἐπαλαιώθητε ταις λύταις ὑμῶν. Διὰ τοῦτο οὖν ἐν καθέδρα ἐκάθητο. . . .² ἤθελον γινῶναι, κύριε. Ὅτι πᾶς ἀσθενής ἐπὶ καθέδρας καθίζει διὰ τὴν ἀσθένειαν αὐτοῦ, ἵνα συγκρατηθῇ ἡ ἀσθένεια τοῦ σώματος αὐτοῦ. Εἶδον³ τὸν τύπον τῆς πρώτης ὁράσεως.

XII. Τῇ δὲ δευτέρῃ ὁράσει εἶδες αὐτὴν ἐσθηκυῖαν καὶ τὴν ὄψιν νεωτέραν ἔχουσαν καὶ ἰλαρωτέραν παρὰ τὸ πρότερον, τὴν δὲ σάρκα καὶ τὰς τρίχας πρεσβυτέρας. Ἄκουε, φησί, καὶ ταύτην τὴν παραβολὴν. Ὅταν πρεσβύτερός τις ἀπελπίσῃ ἑαυτὸν διὰ τὴν ἀσθένειαν αὐτοῦ καὶ τὴν πτωχότητα, οὐδὲν ἕτερον προσδέχεται εἰ μὴ τὴν ἐσχάτην ἡμέραν τῆς ζωῆς αὐτοῦ· εἶτα ἐξαίφνης κατελείφθη αὐτῷ κλήρος· καὶ ἀκούσας ἐξηγέρθη, καὶ περιχαρῆς γενόμενος ἐνεδύσατο τὴν ἰσχύν, καὶ οὐκ ἐπανάκειται, ἀλλ' ἐστῆκε¹ καὶ ἀνανεοῦται αὐτοῦ τὸ πνεῦμα τὸ ἤδη ἐφθαρμένον ἀπὸ τῶν προτέρων αὐτοῦ πραγμάτων, καὶ οὐκ ἔτι κάθηται, ἀλλ' ἀνδρίζεται. Οὕτω καὶ ὑμεῖς, ἀκούσαντες τὴν ἀποκάλυψιν ἣν ὑμῖν ὁ κύριος ἀπεκάλυψε, ὅτι εὐσπλαγγνίσθη ἐφ' ὑμῶν καὶ ἀνενεῶσαι² τὸ πνεῦμα ὑμῶν, καὶ ἀπέθεσθε τὰς μαλακίας ὑμῶν, καὶ προσῆλθεν ὑμῖν ἰσχυρότης καὶ ἐνεδυναμώθητε ἐν τῇ πίστει, καὶ ἰδὼν ὁ κύριος τὴν ἰσχυροποίησιν ὑμῶν ἐχάρη· καὶ διὰ τοῦτο ἐδηλοποίησεν ὑμῖν τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πύργου· καὶ ἕτερα δηλώσει, ἐὰν ἐξ ὄλης τῆς καρδίας εἰρηνεύητε ἐν ἑαυτοῖς.

XIII. Τῇ δὲ τρίτῃ ὁράσει εἶδες αὐτὴν νεωτέραν καὶ καλὴν καὶ ἰλαρὰν· ὡς γὰρ ἐὰν τινι λυπούμενῳ¹ ἔλθῃ ἀγαθὴ τις ἀγγελία, εὐθέως ἐπελάθεται τῶν προτέρων λυπῶν, καὶ οὐδὲν ἄλλο προσδέχεται εἰ μὴ τὴν ἀγγελίαν ἣν ἤκουσε, καὶ ἰσχυροποιεῖται περὶ τοῦ λοιποῦ² εἰς τὸ

Cap. XI. 1) κοίμην: ita apogr. nisi quod¹ potius κόμην ibi scriptum est.

2) h. l. rursus propter ὁμοιοτέλετον nonnulla exciderunt.

3) εἶδον: ita apogr. Sim., ut rectius ederetur, scripsit ἰδοὺ ἔχεις.

Cap. XII. 1) apogr. ἐστῆκε.

2) καὶ ἀνανεῶσαι: ita apogr. nisi

quod habet -εἰώσαι. Ad edendum tradidit Sim. καὶ ἀνερέωσε. Possis etiam τοῦ ἀνανεῶσαι coniicere.

Cap. XIII. 1) apogr. λυπούμενη. Antea videtur ἰλαρὴν scriptum fuisse, sed a pro η statim correctum est.

2) ita ex apogr. eriuendum videtur, in quo est...οιπ, cum compendio addito ad π.

ἀγαθόν, καὶ ἀνανεοποιεῖται τὸ πνεῦμα αὐτοῦ διὰ τὴν χαρὰν ἣν ἔλαβεν· οὕτω καὶ ὑμεῖς ἀνανέωσιν ἐλάβετε τῶν πνευμάτων ὑμῶν ἰδόντες ταῦτα τὰ ἀγαθὰ. Καὶ ὅτι ἐπὶ συμψέλλου εἶδες καθημένην, ἰσχυρὰ ἢ θέσις· ὅτι τέσσαρας πόδας ἔχει τὸ συμψέλλιον καὶ ἰσχυρῶς ἔστηκε· καὶ γὰρ ὁ κόσμος διὰ τεσσάρων στοιχείων κρατεῖται. Οἱ οὖν μετανοήσαντες ὀλοτελῶς νέοι ἔσονται καὶ τεθεμελιωμένοι, οἱ ἐξ ὅλης καρδίας μετανοήσαντες. Ἀπέχεις ἤδη ὀλοτελῆ τὴν ἀποκάλυψιν· μηκέτι μηδὲν αἰτήσης³ περὶ ἀποκαλύψεως. καὶ ἐὰν δέ τι δέη, ἀποκαλυφθήσεται σοι.

ΟΡΑΣΙΣ Δ'.

1. "Ορασις ἦν εἶδον, ἀδελφοί, μετὰ ἡμέρας κ' τῆς προτέρας ὁράσεως τῆς γενομένης, εἰς τύπον τῆς θλίψεως τῆς ἐπερχομένης. Ἰππήγον εἰς ἀγρὸν ἐν τῇ ὁδῷ τῇ καμπήλῃ.¹ Ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς δημοσίας εἰς τὸν ἀγρὸν ἔστιν ὡς στάδια ι'· ῥαδίως δὲ ὀδεύεται ὁ τόπος. Μόνος δὲ περιπατῶν ἀξιώ τὸν κύριον ἵνα τὰς ἀποκαλύψεις καὶ τὰ ὁράματα, ἃ μοι ἔδειξε διὰ τῆς ἀγίας αὐτοῦ ἐκκλησίας, τελειώσῃ, ἵνα με ἰσχυροποιήσῃ καὶ δώῃ τὴν μετάληψιν πᾶσι τοῖς δούλοις αὐτοῦ τοῖς ἔσκανδαλισμένοις, ἵνα δοξασθῇ τὸ ὄνομα αὐτοῦ τὸ μέγα καὶ ἔνδοξον, ὅτι με ἄξιον ἠγήσατο τοῦ δεῖξαι τὰ θαυμάσια αὐτοῦ. Καὶ δοξάζοντός μου καὶ εὐχαριστοῦντός αὐτῷ, ἤχος φωνῆς μοι ἀπεκρίθη Μὴ διψυχήσεις,² Ἐρμᾶ. Καὶ ἐν αὐτῷ ἠρξάμην διαλογίζεσθαι καὶ λέγειν Ἐγὼ τί ἔχω διψυχήσαι, οὕτω τεθεμελιωμένου³ ὑπὸ τοῦ κυρίου, καὶ εἶδον ἔνδοξα πρᾶγματα; Καὶ ὡς προέβην μικρὸν, ἀδελφοί, καὶ ἰδοὺ βλέπω κονιορτὸν ὡς εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἠρξάμην λέγειν ἐν ἑαυτῷ Μήποτε κτήνη ἔρχονται καὶ κονιορτὸν ἐγείρουσιν; Οὕτω δὲ ἦν ἀπ' ἐμοῦ ὡσεὶ ἀπὸ σταδίου⁴· γενομένου δὲ μείζονος τοῦ κονιορτοῦ, ὑπενόησα εἶναί τι θεῖον· μικρὸν ἐξέλαμψεν ὁ ἥλιος, καὶ ἰδοὺ βλέπω θηρίον μέγιστον ὡσεὶ κῆτος, καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἀκρίδες πύρρινα ἐξεπορεύοντο. Ἦν δὲ τὸ θηρίον τῷ μὲν μήκει ὡσεὶ ποδῶν ρ', τὴν δὲ κεφαλὴν εἶχεν ὡσεὶ κεράμου· καὶ ἠρξάμην κλαίειν καὶ ἐρωτᾶν τὸν κύριον, ἵνα με λυτρώσῃται ἐξ αὐτοῦ. Καὶ ὑπανεμνήσθην τοῦ βήματος οὗ ἀκήκοα· μὴ διψυχήσεις,⁵ Ἐρμᾶ. Ἐνδυσάμενος οὖν, ἀδελφοί, τὴν πίστιν τοῦ θεοῦ, καὶ μνησθεὶς ὧν ἔδειξέ μοι μεγαλείων, θαρσύνσας εἰς τὸ θηρίον ἑμαυτὸν δέδωκα. Οὕτω δὲ ἤρχετο τὸ θηρίον φύζων,⁶ ὥστε δύνασθαι αὐτὸ πόλιν λυμᾶναι. Ἐρχομαι ἐγγὺς αὐτοῦ, καὶ τὸ τηλικούτον κτήνος ἐκτείνας⁷ ἑαυτὸν χαμαί, καὶ οὐδὲν εἰ μὴ τὴν γλῶτταν προέβαλλε· καὶ ὅλως οὐκ ἐκινήθη, μέχρις ὅτου παρήλθον⁸ αὐτό. Εἶχε δὲ τὸ θηρίον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς χρώματα τέσσαρα· μέλαν, εἶτα πυροειδὲς καὶ αἱματωδὲς, εἶτα χρυσοῦν, εἶτα λευκόν.

3) in apogr. αἰτήσεις fuisse videtur indeque αἰτήσεις correctum est (nec id recenti ductu).

1) καμπήλῃ: ita apogr., sed superscriptum est quod καμπανῆ legi posse videtur.

2) διψυχήσεις: sic apogr.

3) τεθεμελιωμένου: ita apogr.

4) ἀπὸ σταδίου: sic apogr.

5) διψυχήσεις: apogr. - χήσις.

6) φύζων: apogr. φύζω habere videtur. Sim. inde fecit βοζζω. At praestat φύζων (ων retinnimus quoniam ω in apogr. certum est) collato cod. Pal. in quo est rugiens.

7) ἐκτείνας: apogr. ἐκτείνας, sic. Item sequens ἑαυτὸν apogr. est.

8) apogr. παρῆλθον.

II. Μετὰ τὸ παρελθεῖν με τὸ θηρίον, καὶ παρελθεῖν ὡσεὶ πόδας ἁ', ἰδοὺ ὑπαντᾷ μοι παρθένος κεκοσμημένη ὡσεὶ ἐκ νυμφῶνος ἔκπορευομένη, ὅλη ἐν λευκοῖς κατακεκαλυμμένη ἕως τοῦ μετώπου, ἐν μίτρᾳ δὲ ἡ κατακάλυψις αὐτῆς· εἶχε δὲ τὰς τρίχας αὐτῆς λευκὰς. Ἔγνων ἐγὼ ἀπὸ τῶν προτέρων ὁραμάτων ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἐστὶ, καὶ ἰλαρώτερος ἐγενόμην. Ἀσπάζεται με λέγουσα Χαῖρε σὺ, ἄνερ· κἀγὼ αὐτὴν ἀντησπασάμην· Κυρία, χαίρε. Ἀποκριθεῖσά μοι λέγει Οὐδέν σοι ὑπήντησε; Λέγω αὐτῇ Κυρία, τηλικούτον θηρίον, δυνάμενον λαοὺς διαφθεῖραι· ἀλλὰ τῇ δυνάμει τοῦ κυρίου καὶ τῇ πολλῇ εὐσπλαγγνίᾳ αὐτοῦ ἐξέφυγον αὐτό. Καλῶς ἐξέφυγες, φησὶν, ὅτι τὴν μερίμνάν σου ἐπὶ τὸν θεὸν ἐπέριψας, καὶ τὴν καρδίαν σου ἤνοιξας πρὸς κύριον, πιστεύσας ὅτι δι' οὐδένα δύνῃ σωθῆναι εἰ μὴ διὰ τοῦ μεγάλου καὶ ἐνδοξοῦ ὀνόματος. Διὰ τοῦτο ὁ κύριος ἀπέστειλε τὸν ἄγγελον αὐτοῦ τὸν ἐπὶ τῶν θηρίων, οὗ τὸ ὄνομα αὐτοῦ Θεορῆ, καὶ ἐνέφραξε τὸ στόμα αὐτοῦ, ἵνα μὴ σε λυμήνῃ³ καὶ μεγάλην λύμην ἐξέφυγες διὰ τὴν πίστιν σου, ὅτι τηλικούτον θηρίον ἰδὼν οὐκ ἐδιψύχσας· ἔπαγε σὺν καὶ ἐξήγησαι⁴ τοῖς ἐκλεκτοῖς κυρίου τὰ μεγαλεῖα αὐτοῦ, καὶ εἶπον⁵ αὐτοῖς ὅτι τὸ θηρίον τοῦτο τύπος ἐστὶ τῆς μελλούσης θλίψεως τῆς μεγάλης· ἔαν σὺν προετοιμάσῃσθε καὶ μετανοήσῃτε ἐξ ὅλης καρδίας ὑμῶν πρὸς τὸν κύριον, δυνήσεσθε ἐκφυγεῖν αὐτήν, ἔαν ἡ καρδιά⁶ γένηται καθαρὰ καὶ ἄμωμος, καὶ τὰς λοιπὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ὑμῶν δουλεύσῃτε τῷ κυρίῳ ἀμέμπτως. Ἐπιρρίψατε τὰς καρδίας ὑμῶν ἐπὶ τὸν κύριον, καὶ αὐτὸς κατορθώσει αὐτάς. Πιστεύσατε τῷ κυρίῳ, οἱ δίψυχοι, ὅτι πάντα δύναται, καὶ ἀποστρέψαι τὴν ὄργην⁷ αὐτοῦ ἀπ' ὑμῶν, καὶ ἀποστείλει μαστίγας τοῖς διψύχοις. Οὐαὶ τοῖς ἀκούσασιν τὰ ῥήματα ταῦτα καὶ παρακούσασιν· αἰρετώτερον ἦν αὐτοῖς τὸ μὴ γεγενησθαι.⁸

III. Καὶ ἠρώτησα αὐτὴν περὶ τῶν τεσσάρων χρωμάτων ὧν εἶχε τὸ θηρίον εἰς τὴν κεφαλὴν. Ἡ δὲ ἀποκριθεῖσά μοι λέγει Πάλιν περιεργος εἶ περὶ τοιούτων πραγμάτων. Ναί, φημί, κυρία· γνωρίσον μοι τί ἐστὶ ταῦτα. Ἄκουε, φησί· τὸ μὲν μέλαν ὁ κόσμος οὗτός ἐστιν, ἐν ᾧ κατοικεῖτε· τὸ δὲ πυροειδὲς καὶ αἱματῶδες, ὅτι δεῖ τὸν κόσμον τοῦτον δι' αἵματος καὶ πυρός ἀπολέσθαι. Τὸ δὲ χρυσοῦν μέρος ὑμεῖς ἔστε· οἱ ἐκφεύγοντες τὸν κόσμον τοῦτον. Ὡσπερ γὰρ τὸ χρυσίον δοκιμάζεται διὰ τοῦ πυρός καὶ εὐχρηστον γίνεται, οὕτω καὶ ὑμεῖς δοκιμάζεσθε οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῷ. Οἱ σὺν ἐμμείναντες καὶ πυρωθέντες ὑπ' αὐτοῦ καθαρισθήσεσθε. Ὡσπερ τὸ χρυσίον ἀποβάλλει τὴν σκωρίαν αὐτοῦ, οὕτω καὶ ὑμεῖς ἀποβαλέσθε⁹ πᾶσαν λύπην καὶ στενοχωρίαν, καὶ καθαρισθήσεσθε, καὶ χρήσιμοι ἔσεσθε εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πύργου. Τὸ δὲ λευκὸν μέρος ὁ αἰὼν ὁ ἐρχόμενός ἐστιν, ἐν ᾧ κατοικήσουσιν οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ κυρίου, ὅτι ἄσπιλοι καὶ καθαροὶ ἔσονται οἱ

Cap. II. 1) μίτρα: apogr. μήτρα.
2) ἀντησπασάμην: apogr. ἀντισπασάμην.

3) λυμήνῃ: sic apogr., non λυμάνῃ.

4) ἐξήγησαι: apogr. ἐζητήσαι.

5) εἶπον; apogr. εἶπεν, hinc potius εἶπον quam εἶπέ edendum videbatur.

6) ἡ καρδιά absque ὑμῶν: sic apogr.

7) ὄργην: apogr. potius ὄρημν habet.

8) ita apogr., non quod praestat γε-

γενήσθαι.

Cap. VII. 1) ἔστε: hoc accentu apogr.

2) apogr. ἀποβαλέσθε: hoc accentu.

ἐκλελεγμένοι ὑπὸ τοῦ θεοῦ εἰς ζωὴν αἰώνιον. Σὺ οὖν μὴ διαλείψῃς ταῦτα λαλῶν εἰς τὰ ὅτα τῶν ἁγίων. Ἐχετε καὶ τὸν τύπον τῆς θλίψεως τῆς ἐρχομένης τῆς μεγάλης. Ἐὰν δὲ ὑμεῖς θελήσετε, οὐδὲν ἔστι μνημονεுετε τῶν προγεγραμμένων. Ταῦτα εἰπούσα ἀπῆλθε, καὶ οὐκ εἶδον ποῖω τόπῳ ἀπῆλθε· φόφος γὰρ ἐγένετο, καὶ γὰρ ἐπεστράφημ ὁπίσω φοβηθεῖς, δοκῶν ὅτι τὸ θηρίον ἐρχεται.

ΟΡΑΣΙΣ Ε΄.

Προσευχομένου μου ἐν τῷ οἴκῳ μου καὶ καθίσαντος ἐπὶ τῆς κλίνης εἰσῆλθεν ἀνὴρ ἑνδοξος τῆ ὄψει, σχήματι ποιμεικῷ, περικείμενος δέρμα αἰγείου, καὶ πήραν ἔχων ἐπὶ τὸν ὤμον, καὶ ῥάβδον εἰς τὴν χεῖρα, καὶ ἠσπασάτό με· καὶ ἀντησπασάμην¹ αὐτόν. Καὶ εὐθύς περιεκάθισέ² μοι, καὶ λέγει μοι Ἀπεστάλην ὑπὸ τοῦ σεμνοτάτου ἀγγέλου, ἵνα μετὰ σοῦ οἰκήσω τὰς λοιπὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. Ἐδοξα ἐγὼ ὅτι πάρεστιν ἐκπειράζων με, καὶ λέγω αὐτῷ Σὺ γὰρ τίς εἶ; ἐγώ, φημί, γινώσκω ὡ παρεδόθην. Λέγει μοι Οὐκ ἐπιγινώσκεις με; Οὐ, φημί. Ἐγώ, φησίν, [ὁ] ποιμὴν ὡ παρεδόθης. Ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἠλλοιώθη ἡ ἰδέα αὐτοῦ, καὶ ἐπέγνων αὐτόν, ὅτι ἐκείνός ἐστιν ὡ παρεδόθην, καὶ εὐθύς συνεχύθη³ καὶ φόβος με κατέλαβε, καὶ ὅλος συνεκόπην ἀπὸ τῆς λύπης, ὅτι οὕτως αὐτῷ ἀπεκρίθη⁴ πονηρῶς καὶ ἀφρόνως. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς μοι λέγει Μὴ αἰσχύνου, ἀλλ' ἰσχυροποιού⁵ ἐν ταῖς ἐντολαῖς μου, αἷς σοι μέλλω ἐντέλλεσθαι. Ἀπεστάλην γάρ, φησίν, ἵνα ἂ ἴδες τὸ πρότερον πάντα σοι πάλιν δεῖξω, αὐτὰ τὰ μετὰ ταῦτα⁶ ὑμῖν συμφέροντα. Πρῶτον γράψον τὰς ἐντολάς καὶ τὰς παραβολάς, ἵνα ὑπὸ χεῖρα ἀναγινώσκῃς αὐτάς καὶ δυνηθῆς φυλάξαι αὐτάς. Ἐγραψα οὖν τὰς ἐντολάς καὶ τὰς παραβολάς, καθὼς ἐνετείλατό μοι. Ἐὰν οὖν ἀκούσαντές μου φυλάξητε καὶ ἐν αὐταῖς πορευθῆτε καὶ ἐργάσησθε αὐτάς ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ, ἀπολήψεσθε ἀπὸ τοῦ κυρίου ὅσα ἐπηγγέλατο ὑμῖν· ἐὰν δὲ ἀκούσαντες μὴ μετανόησητε, προσθῆτε [δὲ]⁷ ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν, ἀπολήψεσθε ἀπὸ τοῦ κυρίου τὰ ἐναντία. Ταῦτά μοι πάντα οὕτω γράψαι ὁ ποιμὴν ἐνετείλατο, ὁ ἄγγελος τῆς μετανοίας.

3) διαλείψῃς: sic apogr., sed videtur i ex ei effectum esse.

4) τόπω: omnino sic, non τρόπω.

Vis. V. 1) apogr. ἀντησπασάμην.

2) περιεκάθισε: ita distincte apogr.

3) apogr. συνεχύθη.

4) apogr. ἀπεκρίθη.

5) apogr. ἰσχυροποιού.

6) apogr. μετὰ τὰ ὄντα.

7) uncis inclusa per hoc caput, ut id repetam, ipsi addidimus.

ΕΝΤΟΛΗ Α΄.

Πρῶτον πάντων πιστεύσον ὅτι εἰς ἔστι θεός, ὁ τὰ πάντα κτίσας καὶ καταρτίσας, καὶ ποιήσας ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα, καὶ πάντα χωρῶν, μόνος δὲ ἀχώρητος ὢν, καὶ φοβήθητι αὐτόν. Καὶ ἀποβαλεῖς πᾶσαν πονηρίαν ἀπὸ σοῦ, καὶ ἐνδύσῃ πᾶσαν ἀρετὴν καὶ δικαιοσύνην· καὶ ζήσῃ τῷ θεῷ, ἐὰν φυλάξῃς τὴν ἐντολὴν ταύτην.

ΕΝΤΟΛΗ Β΄.

Λέγει μοι Ἀπλότῃτα ἔχε, καὶ ἄκακος γίνου,¹ καὶ ἔση² ὡς τὰ νήπια τὰ μὴ γινώσκοντα πονηρίαν τὴν ἀπολλύσαν³ τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων. Πρῶτον μὲν μηδενὸς καταλάλει μηδὲ ἠδέως⁴ ἄκουε καταλαλοῦντος· εἰ δὲ μὴ, καὶ σὺ ἀκούων ἔνοχος ἔση τῆς ἁμαρτίας τοῦ καταλαλοῦντος, ἐὰν πιστεύσῃς τῇ καταλαλιᾷ ἢ ἂν ἀκούσῃς· πιστεύσας γὰρ καὶ σὺ αὐτὸς ἔξεις...⁵ τοῦ ἀδελφοῦ σου· οὕτως οὖν ἔνοχος ἔση τῇ ἁμαρτίᾳ τοῦ καταλαλοῦντος. Πονηρὰ ἢ καταλαλιὰ καὶ ἀκατάστατον δαιμόνιον, μηδέποτε εἰρηνεῦον, ἀλλὰ πάντοτε ἐν διχοστασίαις κατοικοῦν. Ἀπέχου οὖν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ εὐθηνίαν πάντοτε ἔξεις μετὰ πάντων. Ἐνδύσαι δὲ τὴν σεμνότητα, ἐν ᾗ οὐδὲν πρόσκομμά ἐστι πονηρόν, ἀλλὰ πάντα ὀμαλά καὶ λαρά τὰ ἔργα. Ἐργάζου τὸ ἀγαθόν, καὶ ἐκ τῶν κόπων σου, ὧν ὁ θεὸς δίδωσί σοι,⁶ πᾶσιν ὑστερουμένους δίδου ἀπλῶς, μὴ διστάζων τίνι δῶς ἢ τίνι μὴ δῶς· πᾶσι δίδου· πᾶσι γὰρ ὁ θεὸς δίδοσθαι θέλει ἐκ τῶν ἰδίων δωρημάτων. Οἱ οὖν λαμβάνοντες ἀποδώσουσι λόγον τῷ θεῷ, διὰ τί ἔλαβον καὶ εἰς τί· οἱ μὲν γὰρ λαμβάνοντες θλιβόμενοι οὐ δικασθήσονται, οἱ δὲ ἐν ὑποκρίσει λαμβάνοντες τίσουσι δίκην. Ὁ οὖν διδοὺς ἀθῶός ἐστιν· ὡς γὰρ ἔλαβε παρὰ τοῦ κυρίου τὴν διακονίαν, ἔδ[ωσε],⁷ μὴ διακρίνων τί δῶ. Ἐγένετο οὖν ἡ διακονία αὕτη ἀπλῶς τελεσθεῖσα ἔνδοξος παρὰ τῷ θεῷ. Ὁ οὖν οὕτως ἀπλῶς διακονῶν τῷ θεῷ ζήσεται. Φύλασσε οὖν τὰς ἐντολὰς ταύτας ὡς σοι λελάληκα, ἵνα ἡ μετάνοιά σου καὶ τοῦ οἴκου σου ἐν ἀπλότῃτι εὐρεθῇ⁸ καὶ ἀπολαύῃ καθαρώς καὶ ἀνιάτως.

ΕΝΤΟΛΗ Γ΄.

Πάλιν λέγει μοι Ἀλήθειαν ἀγάπα, καὶ πᾶσα ἀλήθεια ἐκ τοῦ στόματός σου ἐκπορευέσθω, ἵνα τὸ πνεῦμα, ὃ θεὸς κατώκησεν¹ ἐν τῇ σαρκὶ ταύτῃ, ἀληθῆς εὐρεθῇ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις, καὶ οὕτω δοξασθήσεται ὁμοῦ ὃ ἐν σοὶ κατοικῶν· ὅτι κύριος ἀληθινός ἐστιν ἐν παντὶ ῥήματι, καὶ οὐδὲν παρ' αὐτῷ ψεῦδος. Οἱ οὖν ψευδόμενοι ἀθετοῦσι τὸν κύριον, καὶ γίνονται ἀποσερθηταὶ τοῦ κυρίου, καὶ μὴ παραδιδόντες αὐτῷ τὴν

Mand. II. 1) γίνου: apogr. γου· priore syllaba omissa.

2) καὶ ἔση: apogr. δ' ἔση, sed super δ' notata sunt haec: γὰρ, ἢ, καὶ.

3) apogr. ἀπόλλυσαν.

4) apogr. corrupte: μηδὲν μηδῃ, super η extreme litteris ἐνα positis.

5) nonnulla deesse apparet.

6) δίδωσί σοι: apogr. δίδωσι.

7) ἔδ[ωσε]: sic in ipso apogr. est.

8) inter εὐρεθῆ et καὶ superscriptum est χριτῆ, recentissima manu rursus deletum.

Mand. III. 1) apogr. κατόκησεν.

παρακαταθήκηνη ἦν ἔλαβον· ἔλαβον γὰρ παρ' αὐτοῦ πνεῦμα ἄψευστον. τοῦτο ἔαν ψευδὲς ἀποδώσωσιν, ἐμίαναν τὴν ἐντολὴν τοῦ κυρίου καὶ ἐγένοντο ἄποστερηταί. Ταῦτα οὖν ἀκούσας ἐγὼ ἔκλαυσα λίαν. Ἰδὼν δέ με κλαίοντα λέγει Τί κλαίεις; Ὅτι, φημί, κύριε, οὐκ οἶδα, οὐ δύναμαι σωθῆναι. Διὰ τί; φησίν. Οὐδέπω γὰρ, φημί, κύριε, ἐν τῇ ἐμῇ ζωῇ ἀληθὲς ἐλάλησα ῥῆμα, ἀλλὰ πάντοτε πανούργως ἐλάλησα μετὰ πάντων, καὶ τὸ ψεῦδός μου ἀληθὲς ἐπέδειξα παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις· καὶ οὐδέποτε μοι οὐδεὶς ἀντίτεν, ἀλλ' ἐπιστεύθη τῷ λόγῳ μου. Πῶς οὖν, φημί, κύριε, δύναμαι ζῆσαι ταῦτα πράξας; Σὺ μὲν, φησί, καλῶς καὶ ἀληθῶς φρονεῖς· ἔδει γὰρ σε ὡς θεοῦ δούλον ἐν ἀληθείᾳ πορευέσθαι καὶ πονηρὰν συνειδήσιν μετὰ τοῦ πνεύματος τῆς ἀληθείας μὴ κατοικεῖν, μηδὲ λύπην ἐπάγειν τῷ πνεύματι τῷ σεμνῷ καὶ ἀληθεῖ. Οὐδέποτε, φημί, κύριε, τοιαῦτα ῥήματα ἀκριβῶς ἤκουσα. Νῦν οὖν, φησίν, ἀκουεῖς· φυλάσσε αὐτά, ἵνα καὶ τὰ πρότερον ἂ ἐλάλησας ψεῦδη ἐν ταῖς πραγματείαις σου, τούτων εὐρεθέντων ἀληθινῶν, κάκεινα πιστὰ γένηται· δύναται γὰρ, φησί,² κάκεινα πιστὰ γενέσθαι· ἔαν ταῦτα φυλάξῃς, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν πᾶσαν ἀληθειαν λαλήσῃς,³ δυνήσῃ σεαυτῷ ζωὴν περιποιήσασθαι· καὶ ὅς ἂν ἀκουῇ τὴν ἐντολὴν ταυτην καὶ ἀφέξεται τοῦ πονηροτάτου πνεύματος, ζήσεται τῷ θεῷ.

ΕΝΤΟΛΗ Δ.

1. Ἐντέλλομαι σοι, φησί, φυλάσσειν τὴν ἀγγελίαν, καὶ μὴ ἀναβαίνετω σου ἐπὶ τὴν καρδίαν περὶ γυναικὸς ἄλλοτριᾶς ἢ περὶ πονηρίας τινὸς ἢ περὶ τοιούτων ὁμοιωμάτων¹ πονηρῶν· τοῦτο γὰρ ποιῶν ἀμαρτίαν μεγάλην ἐργάζῃ. Τῆς² δὲ σῆς μνημονεύων πάντοτε γυναικὸς οὐδέποτε διαμαρτήσεις. Ἐάν γὰρ αὕτη ἢ ἐνθύμησις ἢ πονηρὰ ἐπὶ τὴν καρδίαν σου ἀναβῇ, διαμαρτήσεις, καὶ ἔαν ἑτέραν ὡσαύτως πονηρίαν ἐνθυμήσῃ, πονηρὰ ἐργάζῃ· ἢ γὰρ ἐνθύμησις αὕτη θεοῦ δούλω ἀμαρτίαν μεγάλην ἐστί· ἔαν δὲ τις ἐργάζηται τὸ ἔργον τὸ πονηρὸν τουτοῦ, θάνατον ἑαυτῷ κατεργάζεται. Βλέπε οὖν σύ· ἀπέχου ἀπὸ τῆς ἐνθυμήσεως ταύτης· ὅπου γὰρ σεμνότης κατοικεῖ, ἐκεῖ ἀνομία οὐκ ὀφείλει ἀναβαίνειν ἐπὶ καρδίαν ἀνδρὸς δικαίου. Λέγω αὐτῷ Κύριε, ἐπίτρεψόν μοι ὀλίγα ἐπερωτῆσαι σε. Λέγε, φησίν. Εἰ γυναῖκαν, φημί...³ κύριε, πιστὴν ἐν κυρίῳ, καὶ ταύτην εὖρη ἐν μοιχείᾳ τινί, μήτι ἀμαρτάνει ὁ ἀνὴρ ὁ συζῶν μετ' αὐτῆς; Ἄχι τῆς ἀγνοίας,⁴ φησίν, οὐχ ἀμαρτάνει· ἔαν δὲ γινῶ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς τὴν ἀμαρτίαν, καὶ μὴ μετανοήσῃ ἢ γυνή, ἀλλ' ἐπιμείνῃ τῇ ἀμαρτίᾳ αὐτῆς, καὶ συζῇ μετ' αὐτῆς ὁ ἀνὴρ, ἐνοχος ἔσται τῆς ἀμαρτίας καὶ κοινωνὸς τῆς μοιχείας αὐτῆς. Τί οὖν, φημί, κύριε, ποιήσει ὁ ἀνὴρ, ἔαν ἐπιμείνῃ τῷ πάθει τουτῷ ἢ γυνή; Ἀπολύσάτω, φησίν, αὐτήν· καὶ ὁ ἀνὴρ ἐφ' ἑαυτῷ μεινάτω· ἔαν δὲ ἀπολύσας τὴν γυναῖκα καὶ ἑτέραν γαμήσῃ, καὶ αὐτὸς μοιχάται. Ἐάν οὖν, φημί, κύριε, μετὰ τὸ ἀπολυθῆναι τὴν γυναῖκα μετανοήσῃ, καὶ θελήσῃ

2) οὐ: ita apogr. pro et ut videtur.

3) apogr. φημί.

4) apogr. λαλήσεις, notato η super ei.

Mand. IV. 1) ὁμοιωμάτων: sic apogr.

2) τῆς: apogr. τὰ.

3) φημί: apogr. φησί. Tum non-nihil deest. γυναῖκαν: sic apogr.

4) apogr. ἀνοίας.

ἐπὶ τὸν ἴδιον ἄνδρα ἐπιστρέψαι, οὐ παραδεχθήσεται; Καὶ μὴν, φησὶν, ἔαν μὴ παραδέξῃται αὐτὴν ὁ ἀνὴρ, ἀμαρτάνει, καὶ μεγάλην ἑαυτῷ ἀμαρτίαν ἐπισπάται, ἀλλὰ δεῖ παραδεχθῆναι τὸν ἡμαρτηκότα καὶ μετανοῦντα· μὴ ἐπὶ πολὺ δέ· τοῖς γὰρ δούλοις τοῦ θεοῦ μετάνοιά ἐστι μία. Διὰ τὴν μετάνοιαν οὖν οὐκ ὀφείλει γαμεῖν ὁ ἀνὴρ· αὕτη ἡ πρᾶξις ἐπὶ γυναικὶ καὶ ἀνδρὶ. Οὐ μόνον, φησί, μοιχεία ἐστὶν ἔαν τὴν σάρκα αὐτοῦ μίανῃ, ἀλλὰ καὶ ὅς ἂν ποιῇ τὰ ὅμοια τοῖς ἔθνεσι, μοιχᾶται. Ὡστε, κἂν τοιοῦτοις ἔργοις ἐπιμείνῃ τις καὶ μὴ μετανοήσῃ, ἀπέχου ἀπ' αὐτοῦ, καὶ μηδὲ συζῆθι⁵ αὐτῷ· εἰ δὲ μὴ, καὶ σὺ μέτοχος εἶ τῆς ἀμαρτίας αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο προσετάγη ὑμῖν ἐφ' ἑαυτοῖς μένειν, εἴτε γυνὴ εἴτε ἀνὴρ· δύναται γὰρ ἐν τοῦτοις μετάνοια εἶναι. Ἐγὼ οὖν, φησὶν, οὐ δίδωμι ἀφορμὴν ἵνα ἡ πρᾶξις αὕτη οὕτω συντελεῖται, ὥστε μηκέτι ἀμαρτάνειν τὸν ἡμαρτηκότα· περὶ δὲ τῆς προτέρας ἁμαρτίας αὐτοῦ, ἔστι⁶ τὸ δυναμένον ἰασιν δοῦναι· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ἔχων πάντων τὴν ἐξουσίαν.

II. Ἠρώτησα αὐτὸν πάλιν λέγων Ἐπεὶ ὁ κύριος ἄξιόν με ἡγήσατο ἵνα μετ' ἐμοῦ πάντοτε κατοικήσῃ, ὀλίγα μου ῥήματα ἔτι ἀνάσθου, ἐπεὶ οὐ συνιῶ οὐδέν, καὶ ἡ καρδία μου πεπάρωται ἀπὸ τῶν προτέρων μου πράξεων· συντίσόν μοι, ὅτι λίαν ἄφρων εἰμὶ, καὶ ὄλως οὐδέν νοῶ. Αποκριθεὶς μοι λέγει Ἐγὼ, φησὶν, ἐπὶ τῆς μετανόιας εἰμὶ, καὶ πᾶσι τοῖς μετανοοῦσι σύνεσιν δίδωμι· ἢ οὐ δοκεῖ σοι, φησὶν, ὡς αὐτὸ τοῦτο τὸ μετανοῆσαι σύνεσις ἐστὶ μεγάλη; Συνῆκε γὰρ ὁ ἀμαρτήσας, ὅτι ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἔναντι κυρίου, καὶ ἀνέβη ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἡ πρᾶξις ἣν ἔπραξε, καὶ μετανόησας οὐκ ἔτι ἐργάζεται τὸ πονηρὸν, ἀλλὰ τὸ αγαθὸν πολυτελῶς ἐργάζεται, καὶ ταπεινοὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ καὶ βασανίζει, ὅτι ἡμαρτεν.⁷ Βλέπεις οὖν, φησὶν, ὅτι ἡ μετάνοια σύνεσις ἐστὶ μεγάλη. Διὰ τοῦτο οὖν, φημί, κύριε, ἐξακριβάζομαι παρὰ σοῦ πάντα· πρῶτον μὲν, ὅτι ἀμαρτωλὸς εἰμι, ἵνα γνῶ ποῖα ἔργα ἐργαζόμενος ζήσομαι, ὅτι πολλὰ μοι εἰσὶν αἱ ἀμαρτίαι καὶ ποικίλαι. Ζῆσθ, φησὶν, ἔαν τὰς⁸ ἐντολάς μου φυλάξῃς καὶ πορευθῆς ἐν αὐταῖς· καὶ ὅς ἂν ἀκούσας⁹ τὰς ἐντολάς ταύτας φυλάξῃ, ζήσεται τῷ θεῷ.

III. Ἔτι, φημί, κύριε, προσθήσω τοῦ ἐπερωτῆσαι. Λέγε, φησὶν. Ἦκουσα, φημί, κύριε, παρὰ τινῶν διδασκάλων, ὅτι ἕτερα μετάνοια οὐκ ἐστὶν εἰ μὴ ἐκείνη, ὅτε εἰς ὕδωρ κατέβημεν καὶ ἐλάβομεν ἄφεσιν ἀμαρτιῶν ἡμῶν τὴν προτέραν. Λέγει μοι Καλῶς ἤκουσας· οὕτω γὰρ ἔχει. Ἔδει γὰρ τινα εἰληφότα ἄφεσιν ἀμαρτιῶν μηκέτι ἀμαρτάνειν, ἀλλ' ἐν ἀγγελίᾳ κατοικεῖν. Ἐπεὶ δὲ πάντα ἐξακριβάζῃ, καὶ τοῦτο σοι δηλώσω, μὴ διδοῦναι ἀφορμὴν τοῖς μέλλουσι πιστεῦναι ἢ τοῖς νῦν πιστεύουσιν εἰς τὸν κύριον. Οἱ γὰρ νῦν πιστεύσαντες ἢ μέλλοντες πιστεῦναι μετάνοιαν ἀμαρτιῶν οὐκ ἔχουσιν, ἄφεσιν δὲ ἔχουσι τῶν προτέρων ἀμαρτιῶν αὐτῶν. Τοῖς οὖν κληθεῖσι πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν ἔθηκεν ὁ κύριος μετάνοιαν. Καρδιογονώσσης ὢν ὁ κύριος, καὶ πάντα προγοινώσκων, ἔγνω τὴν ἀσθέ-

5) τὸν: apogr. τὴν.

6) συζῆθι: ita apogr. nisi quod etiam super v gravem habet.

7) apogr. rursus τὴν.

8) facillime excidit h. l. τοῦ θεοῦ.

Cap. II. 1) apogr. ἡμαρτων.

2) inepte apogr. additum habet ἐν τὰς.

3) apogr. ἀκούσης.

νειαν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν πολυπλοκίαν τοῦ διαβόλου, ὅτι ποιήσει τι κακὸν τοῖς δούλοις τοῦ θεοῦ, καὶ πονηρεύεται εἰς αὐτούς. Πολυεὐσπλαγγνος οὖν ὁ κύριος εὐσπλαγγνίσθη ἐπὶ τὴν ποιήσιν αὐτοῦ καὶ ἔθηκε τὴν μετάνοιαν ταύτην· καὶ ἐμοὶ ἢ ἔξουσία τῆς μετανοίας ταύτης ἐδόθη. Ἀλλὰ λέγω σοι, φησί, μετὰ τὴν κλήσιν¹ ἐκείνην τὴν μεγάλην καὶ σεμνὴν ἂν τις ἐκπειρασθεῖς ὑπὸ τοῦ διαβόλου ἀμαρτήσῃ, μίαν μετάνοιαν ἔχει· ἂν δὲ ὑπὸ χειρὸς ἀμαρτάνῃ καὶ οὐ μετανοήσῃ, ἀσύμφορόν ἐστι τῷ ἀνθρώπῳ τὸ τοιοῦτον· δυσκόλως γὰρ ζήσεται. Λέγω αὐτῷ Ἐξωποιοῖθήν ταῦτα παρὰ σοῦ ἀκούσας οὕτως ἀκριβῶς· οἶδα γὰρ ὅτι, ἂν μηκέτι προσθήσω ταῖς ἀμαρτίαις μου, σωθήσομαι. Σωθήσῃ, φησὶν, καὶ πάντες ὅσοι ἂν ταῦτα ποιήσωσιν.

IV. Ἠρώτησα αὐτὸν πάλιν λέγων Καὶ ἐπεὶ ἅπαξ ἀνέγγ μου, ἔτι μοι καὶ τοῦτο δήλωσον. Λέγε, φησὶν. Ἐὰν γυνή, φημί, κύριε, ἢ πάλιν ἀνὴρ τις κοιμηθῆ, καὶ γαμήσῃ τις ἐξ αὐτῶν, μήτι ἀμαρτάνει ὁ γαμῶν; Οὐχ ἀμαρτάνει, φησὶν· ἂν δὲ ἐν ἑαυτῷ μείνῃ τις, περισσοτέραν ἑαυτῷ τιμὴν καὶ μεγάλην δόξαν περιποιεῖται πρὸς τὸν κύριον· ἂν δὲ καὶ γαμήσῃ, οὐχ ἀμαρτάνει. Τῆρει οὖν τὴν ἀγνείαν καὶ τὴν σεμνότητα, καὶ ζήσῃ τῷ θεῷ. Ταῦτα σοι ὅσα λαλῶ ἢ καὶ μέλλω λαλεῖν, φυλάσσε ἀπὸ τοῦ νῦν, ἀφ' ἧς μοι παρεδόθης ἡμέρας, καὶ εἰς τὸν οἶκόν σου κατοικήσω· τοῖς δὲ προτέροις σου παραπτώμασιν ἄφεσις ἔσται, ἂν τὰς ἐντολάς μου φυλάξῃς. Καὶ πᾶσι δὲ ἄφεσις ἔσται, ἂν τὰς ἐντολάς μου ταύτας φυλάξωσι καὶ πορευθῶσιν ἐν τῇ ἀγνότητι ταύτῃ.

ΕΝΤΟΛΗ Ε'.

I. Μακρόθυμος, φησί, γίνου καὶ συνετός, καὶ πάντων τῶν πονηρῶν ἔργων κατακυριεύσεις καὶ ἐργάσῃ πᾶσαν δικαιοσύνην. Ἐὰν γὰρ μακρόθυμος ἔσῃ, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ κατοικοῦν ἐν σοὶ καθαρὸν ἔσται, μὴ ἐπισκοτούμενον ὑπὸ ἐτέρου πνεύματος, ἀλλ' ἐν' εὐρυτέρῳ² κατοικοῦν ἀγαλλιάσεται καὶ εὐφρανθήσεται, καὶ μετὰ τοῦ σκεύους, ἐν ᾧ κατοικεῖ, λειτουργήσῃ τῷ θεῷ ἐν ἰλαρότητι, ἔχον τὴν εὐθυμίαν ἐν ἑαυτῷ· ἂν δὲ ὀξύχολία τις³ προσέλθῃ, εὐθύς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τρυφερὸν ὄν, στενοχωρεῖται, μὴ ἔχον τὸν τόπον καθαρὸν, καὶ ζητεῖ ἀποστῆναι ἐκ τοῦ τόπου· πνίγεται γὰρ ῥήτω τοῦ πονηροῦ πνεύματος, μὴ ἔχον τόπον λειτουργήσαι τῷ κυρίῳ καθὼς βούλεται, μαινώμενον ἀπὸ τῆς ὀξύχολίας. Ἐν γὰρ τῇ μακροθυμίᾳ ὁ κύριος κατοικεῖ, ἐν δὲ τῇ ὀξύχολίᾳ ὁ διάβολος. Ἀμφότερα δὲ τὰ πνεύματα ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατοικοῦντα ἀσύμφορὰ ἐστὶ καὶ πονηρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, ἐν ᾧ κατοικοῦσιν. Ἐὰν γὰρ λαβὼν ἀψίνθιον μικρὸν λίαν καὶ⁴ εἰς κεράμιον μέλιτος ἐπιχέῃς, οὐχὶ ὅλον τὸ μέλι ἀφανίζεται, καὶ πικρὸν λίαν καὶ ἀπόλλυσι τὴν γλυκύτητα τοῦ μέλιτος,⁵ καὶ οὐκέτι τὴν αὐτὴν χάριν ἔχει

Cap. III. 1) κλήσιν: apogr. θλήσιν.
Mand. V. 1) in apogr. videtur ἐπὶ scriptum fuisse; iam corrigendo obscurata est scriptura.

2) εὐρυτέρῳ: ita apogr., notato ω super ε extremo, unde facile ad εὐρυζώρῳ videtur concludi posse.

3) ὀξύχολία τις: apogr. habet δξύχολίασῃ.

4) καὶ: sic apogr., sed turbat orationem.

5) inde a καὶ πικρὸν λίαν oratio non recte procedit, sed ita est in apogr.

παρὰ τῷ δεσπότῃ, ὅτι ἐπικράνθη καὶ τὴν χοῆσιν αὐτοῦ ἀπώλεσεν; Ἐὰν δὲ εἰς τὸ μέλι οὐ βληθῆ τὸ ἀψίνθιον, --- εὐχρηστον γίνεται τῷ δεσπότῃ αὐτοῦ. Βλέπεις ὅτι ἡ μακροθυμία γλυκυστάτη ἐστὶν ὑπὲρ τὸ μέλι καὶ εὐχρηστόν' ἐστὶ τῷ θεῷ, καὶ ἐν αὐτῇ ὁ κύριος κατοικεῖ· ἡ δὲ ὀξύκολια πικρὰ καὶ ἀχρηστός ἐστὶν· ἐὰν οὖν μιγῆ ἡ ὀξύκολια τῇ μακροθυμίᾳ, μιαίνεται ἡ μακροθυμία, καὶ οὐκ ἔ[στιν]⁹ εὐχρηστός [ποτε]¹⁰ τῷ θεῷ ἢ ἔντευξις αὐτῆς. Ἥθελον, φημί, κύριε, γυνῶνα τὴν ἐνεργεσίαν¹⁰ τῆς ὀξύκολιας, ἵνα φυλάξωμαι αὐτῆς.¹¹ Καὶ μήν, φησὶν, ἐὰν μὴ φυλάξῃς ἀπ' αὐτῆς σὺ καὶ ὁ οἶκός σου, ἀπώλεσάς σου τὴν πᾶσαν¹² ἐλπίδα· ἀλλὰ φυλάξαι ἀπ' αὐτῆς· ἐγὼ γὰρ μετὰ σοῦ εἰμί· καὶ πάντες δὲ ἀφέξονται ἀπ' αὐτῆς, ὅσοι ἂν μετανοήσωσιν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῶν· μετ' αὐτῶν¹³ γὰρ ἔσομαι, καὶ συντηρήσω αὐτούς· ἐδικαιώθησαν γὰρ πάντες ὑπὸ τοῦ σεμνοτάτου ἀγγέλου.

II. Ἄκουε, φησί, καὶ τὴν ἐνεργεσίαν τῆς ὀξύκολιας, πῶς πονηρὰ ἐστὶ, καὶ πῶς τοὺς δούλους τοῦ θεοῦ καταστρέφει τῇ ἑαυτῆς ἐνεργείᾳ, καὶ πῶς ἀποπλανᾷ αὐτούς ἀπὸ τῆς δικαιοσύνης· οὐκ ἀποπλανᾷ δὲ τοὺς πλήρεις ὄντας ἐν τῇ πίστει, οὐδὲ ἐνεργῆσαι δύναται εἰς αὐτούς, ὅτι ἡ δύναμις μου μετ' αὐτῶν ἐστίν· ἀποπλανᾷ δὲ τοὺς ἀποκένους καὶ διψύχους ὄντας. Ὅταν δὲ ἴδῃ τοὺς τοιούτους ἀνθρώπους εὐσταθοῦντας, παρεμβάλλει ἑαυτὴν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐκεῖνου, καὶ ἐκ τοῦ μηδενὸς ἢ γυνῆ ἢ ὁ ἀνὴρ ἐν πικρίᾳ γίνεται, ἔνεκεν βιωτικῶν πραγμάτων, ὑπὲρ γε ἐδεσμάτων ἢ μικρολογίας τινός, ἢ περὶ δόσεως ἄλλης,³ ἢ περὶ τοιούτων μαρῶν πραγμάτων. Ταῦτα γὰρ πάντα μαρὰ ἐστὶ καὶ κενὰ καὶ ἄφρονα τοῖς δούλοις τοῦ θεοῦ. Ἡ δὲ μακροθυμία μεγάλη ἐστὶ καὶ ἰσχυρὰν δύναμιν ἔχουσα καὶ στιβαρὰ καὶ εὐδυνουμένη ἐν πλατυσμῷ μεγάλῳ, ἰλαρὰ, ἀγαλλισμένη, ἀμέριμος οὐσα, δοξάζουσα τὸν κύριον ἐν παντὶ καιρῷ, μηδὲν ἐν ἑαυτῇ ἔχουσα πικρὸν, παραμένουσα διὰ παντός πραεῖα καὶ ἡσύχιος. Αὕτη οὖν ἡ μακροθυμία κατοικεῖ μετὰ τῶν τῆς πίστεως ἔχόντων ὀλόκληρον. Ἡ δὲ ὀξύκολια πρῶτον μὲν μαρὰ ἐστὶν ἑλαφρά τε καὶ ἄφρον· εἶτα ἐκ τῆς ἀφροσύνης γίνεται πικρία, ἐκ δὲ τῆς πικρίας θυμὸς, ἐκ δὲ τοῦ θυμοῦ ὀργή, ἐκ δὲ τῆς ὀργῆς μῆνις· εἶτα ἡ μῆνις αὕτη ἐκ τοσοῦτων κακῶν συνισταμένη γίνεται ἁμαρτία μεγάλη καὶ ἀνίατος. Ὅταν γὰρ ταῦτα τὰ πνεύματα ἐν ἐνὶ ἀγγελίῳ κατοικῆ, οὐ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κατοικεῖ, οὐ χωρεῖ τὸ ἄγγιον ἐκεῖνο, ἀλλ' ὑπερπλεονάζει· τὸ τρυφερὸν οὖν πνεῦμα, μὴ ἔχον συνήθειαν μετὰ πονηροῦ πνεύματος κατοικεῖν μηδὲ μετὰ σκληρότητος, ἀποχωρεῖ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ τοιοῦτου καὶ ζητεῖ κατοικεῖν μετὰ πραότητος καὶ ἡσυχίας. Εἶτα, ὅταν ἀποστῆ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐκεῖ-

6) Haec perquam confusa in apogr. leguntur. Scriptum erat, si singula recte assecutus sum: Ἐὰν δὲ εἰς τὸ ἀψίνθιον μὴ βληθῆ μέλι οὐδὲ εἰς μέλι τὸ ἀψίνθιον βληθῆ μέλι οὐδὲ εὐχρ. Correctum vero est ut edidimus. Sequitur autem aliquid quod fere pro μέλι καὶ accipi potest. Rursus super haec omnia recentissimis ductibus correctum est.

7) εὐχρηστον: sic apogr.

8) ἔ[στιν]: ita apogr. Simonidis.

9) ποτε: ita fere videtur in apogr. scriptum fuisse, sed providit Sim. ne amplius legi posset.

10) ἐνεργεσίαν: sic apogr.

11) αὐτῆς: sic apogr. Item φυλάξῃς.

12) πᾶσαν: apogr. πάνσαν.

13) αὐτῶν: apogr. αὐτῆς.

Cap. II. 1) ἑαυτὴν: apogr. ἑαυτοῦς.

2) ἄλλης: ita apogr. Fortasse ex λήψεως corruptum.

νου οὗ κατοικεῖ, γίνεται ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος κενὸς ἀπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ δικαίου, καὶ τὸ λοιπὸν πεπληρωμένον³ τοῖς πνεύμασι τοῖς πονηροῖς· ἀκαταστατεῖ ἐν πάσῃ πράξει αὐτοῦ, περισπώμενος ὡς κἀκεῖσε ἀπὸ τῶν πνευμάτων τῶν πονηρῶν, καὶ ὅλως ἀποτυφλοῦται ἀπὸ τῆς διανοίας τῆς ἀγαθῆς. Οὕτως οὖν συμβαίνει πᾶσι τοῖς ὀξυκόλοις. Ἀπέχου οὖν ἀπὸ τῆς ὀξυκολίας, τοῦ πονηροτάτου πνεύματος· ἔνδυσαι δὲ τὴν μακροθυμίαν, καὶ ἀντίστα τῇ ὀξυκολίᾳ καὶ τῇ πικρίᾳ, καὶ ἔση εὐρισκόμενος μετὰ τῆς σεμνότητος τῆς ἡγαπημένης ὑπὸ τοῦ κυρίου. Βλέπε οὖν μήποτε παρενθυμηθῆς τὴν ἐντολὴν ταύτην· ἐὰν γὰρ ταύτης τῆς ἐντολῆς κυριεύσης, καὶ τὰς λοιπὰς ἐντολὰς δυνήσῃ φυλάξαι, ἄς σοι μέλλω ἐντέλλεσθαι· ἰσχυε οὖν⁴ ἐν αὐταῖς καὶ ἐνδυναμοῦ, καὶ πάντες ἐνδυναμούσθωσαν ὅσοι ἐὰν θέλωσιν ἐν αὐταῖς⁵ πορεύεσθαι.

ΕΝΤΟΛΗ 5'.

1. Ἐνετειλάμην σοι, φησίν, ἐν τῇ πρώτῃ ἐντολῇ ἵνα φυλάξῃς τὴν πίστιν καὶ τὸν φόβον καὶ τὴν ἐγκράτειαν. Ναί, φημί, κύριε. Ἀλλὰ νῦν θέλω σοι, φησίν, δηλώσαι καὶ τὰς δυνάμεις αὐτῶν, ἵνα νοήσῃς τίς αὐτῶν τίνα δυνάμειν ἔχει καὶ ἐνεργεῖαν. Διπλαῖ γὰρ εἰσιν αἱ ἐνεργεῖαι αὐτῶν· κείνται οὖν ἐπὶ δικαίῳ καὶ ἀδίκῳ.¹ Σὺ οὖν πίστευε τῷ δικαίῳ, τῷ δὲ ἀδίκῳ μὴ πιστεύσης· τὸ γὰρ δίκαιον ὁρθὴν ὁδὸν ἔχει, τὸ δὲ ἀδικον στρεβλὴν· ἀλλὰ σὺ τῇ ὁρθῇ ὁδῷ πορεύου καὶ ὁμαλῇ, τὴν δὲ στρεβλὴν ἔκασον. Ἡ γὰρ στρεβλὴ ὁδὸς τρίβους οὐκ ἔχει, ἀλλ' ἀνοδίας καὶ προσκόμματα πολλὰ, καὶ τραχεῖά ἐστι καὶ ἀκανθώδης· βλαβερὰ οὖν ἐστὶ τοῖς ἐν αὐτῇ πορευομένοις. Οἱ δὲ τῇ ὁρθῇ ὁδῷ πορευόμενοι ὁμαλῶς περιπατοῦσι καὶ ἀπροσκόπως· οὔτε γὰρ τραχεῖά ἐστιν οὔτε ἀκανθώδης. Βλέπετε οὖν ὅτι συμφορωτέρον² ἐστὶ ταύτῃ τῇ ὁδῷ πορεύεσθαι. Ἀρέσκει μοι, φημί, κύριε, ταύτῃ τῇ ὁδῷ πορεύεσθαι. Πορεύση, φησί· καὶ ὃς ἂν ἐξ ὅλης καρδίας ἐπιστρέψῃ πρὸς κύριον, πορεύεται ἐν αὐτῇ.

II. Ἄκουε νῦν, φησί, περὶ τῆς πίστεως. Δύο εἰσὶν ἄγγελοι μετὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἷς τῆς δικαιοσύνης καὶ εἷς τῆς πονηρίας. Πῶς οὖν, φημί, κύριε, γνώσομαι τὰς αὐτῶν ἐνεργείας, ὅτι ἀμφοτέροι ἄγγελοι μετ' ἐμοῦ κατοικοῦσιν; Ἄκουε, φησί, καὶ συνειεὶς αὐτάς. Ὁ μὲν τῆς δικαιοσύνης ἄγγελος τρυφερός ἐστὶ καὶ αἰσχυνητῆρός καὶ πραῖός καὶ ἡσύχιος. Ὅταν οὖν οὗτος ἐπὶ τὴν καρδίαν σου ἀναβῆ, ...¹ γίνωσκε ὅτι ὁ ἄγγελος τῆς δικαιοσύνης μετὰ σοῦ ἐστὶ. Ταῦτα οὖν ἐστὶ τὰ ἔργα τοῦ ἀγγέλου τῆς δικαιοσύνης. Τούτῳ οὖν πίστευε καὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ. Ὅρα οὖν καὶ τοῦ ἀγγέλου τῆς πονηρίας τὰ ἔργα. Πρῶτον πάντων ὀξυκόλος ἐστὶ, καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρά, καταστρέφοντα τοὺς δούλους τοῦ θεοῦ. Ὅταν οὖν οὗτος ἐπὶ τὴν καρδίαν σου ἀναβῆ, γινώθι αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ. Πῶς, φημί, κύριε, νοήσω αὐτόν,

3) πεπληρωμένον: sic apogr. ita apogr., sed super utroque φ notatum

4) ἰσχυε οὖν: apogr. ἰσχυρόν, ita est ου.
ut possis etiam ἰσχυροῦ vel ἰσχυσον conicere. 2) apogr. συμφορωτέρον.

5) apogr. ἐν ἑαυταῖς.

Mand. V. 1) δικαίῳ καὶ ἀδίκῳ: promptu est. Cap. II. 1) Plura h. l. excidisse in

οὐκ ἐπίσταμαι. "Ακουε, φησίν· ὅταν ὀξυκολία σοί τις προσπέσῃ ἢ πικρία, γίνωσκε ὅτι αὐτός ἐστιν ἐν σοί· εἴτα ἐπιθυμία πράξειον πολλῶν, καὶ πολυτέλειαι² ἑδαιμάτων πολλῶν καὶ μεθυμάτων καὶ κραυγαλῶν πολλῶν καὶ ποικίλων τροφῶν οὐ δεόντων, καὶ ἐπιθυμία γυναικῶν, καὶ πλεονεξία καὶ ὑπερηφανία πολλή τις καὶ ἀλαζονεῖα, καὶ ὅσα τοῦτοις παραπλήσια ἔστι καὶ ὅμοια. Ταῦτα οὖν ὅταν ἐπὶ τὴν καρδίαν σου ἀναβῇ, γίνωσκε ὅτι ὁ ἄγγελος τῆς πονηρίας ἐστὶν ἐν σοί. Σὺ οὖν ἐπιγνοὺς τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἀπόστα ἀπ' αὐτοῦ, μὴδὲ αὐτῷ πιστεue, ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρὰ εἰσι καὶ ἀσύμφορα τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ. "Ἐχεις οὖν ἀμφοτέρων τῶν ἀγγέλων τὰς ἐργασίας· σὺνιε αὐτὰς καὶ πιστεue τῷ ἀγγέλῳ τῆς δικαιοσύνης· ἀπὸ δὲ τοῦ ἀγγέλου τῆς πονηρίας ἀπόστηθι, ὅτι ἡ διδαχὴ αὐτοῦ πονηρὰ ἔστι παντὶ ἔργῳ· ἐὰν γὰρ ἢ τις πιστότατος ἀνὴρ, καὶ ἡ ἐνθύμησις τοῦ ἀγγέλου τούτου ἀναβῇ ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ, δεῖ τὸν ἀνδρα ἐκεῖνον ἢ τὴν γυναῖκα ἐξαμαρτῆσαι τι. Ἐὰν δὲ πάλιν πονηρότατος τις εἴῃ ἀνὴρ ἢ γυνή, καὶ ἀναβῇ ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ τὰ ἔργα τοῦ ἀγγέλου τῆς δικαιοσύνης, ἐξ ἀνάγκης δεῖ αὐτὸν ἀγαθὸν τι ποιῆσαι. Βλέπεις οὖν, φησίν, ὅτι καλὸν ἔστι τῷ ἀγγέλῳ τῆς δικαιοσύνης ἀκολουθεῖν, τῷ δὲ ἀγγέλῳ τῆς πονηρίας ἀποταξασθαι. Τὰ³ μὲν περὶ τῆς πίστεως αὕτη ἡ ἐντολὴ δηλοῖ, ἵνα τοῖς ἔργοις τοῦ ἀγγέλου τῆς δικαιοσύνης πιστεύσῃς, καὶ ἐργασάμενος αὐτὰ ζήσῃ τῷ Θεῷ. Πιστεue δὲ ὅτι τὰ ἔργα τοῦ ἀγγέλου τῆς πονηρίας χαλεπὰ ἔστι· μὴ ἐργαζόμενος οὖν αὐτὰ ζήσῃ τῷ Θεῷ.

ΕΝΤΟΛΗ Ζ'.

Φοβήθητι, φησί, τὸν κύριον καὶ φύλασσε τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ· φυλάσσω οὖν τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ ἔση δυνατὸς ἐν πάσῃ πράξει, καὶ ἡ πράξις σου ἀσύγκριτος ἔσται. Φοβούμενος γὰρ τὸν κύριον πάντα καλῶς ἐργάσῃ· οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ φόβος ὃν δεῖ σε φοβηθῆναι καὶ σωθῆναι, τὸν δὲ διάβολον μὴ φοβηθῆς· φοβούμενος γὰρ τὸν κύριον κατακυριεύσεις τοῦ διαβόλου, ὅτι δύναμις ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν· ἐν ᾧ δὲ δύναμις οὐκ ἔστιν, οὐδὲ φόβος· ἐν ᾧ δὲ δύναμις ἢ ἔνδοξος, καὶ φόβος ἐν αὐτῷ. Πᾶς γὰρ ὁ δύναμιν ἔχων φόβον ἔχει· ὁ δὲ μὴ ἔχων δύναμιν ὑπὸ πάντων καταφρονεῖται. Φοβήθητι δὲ τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου, ὅτι πονηρὰ ἔστι· φοβούμενος οὖν τὸν κύριον οὐκ ἐργάσῃ αὐτὰ,² ἀλλ' ἀφέξῃ ἀπ' αὐτῶν. Δισσοὶ οὖν εἰσὶν οἱ φόβοι· ἐὰν γὰρ θέλῃς τὸ πονηρὸν ἐργάσασθαι, τὸν Θεὸν φοβοῦ, καὶ οὐκ ἐργάσῃ αὐτό· ἐὰν δὲ θέλῃς πάλιν τὸ ἀγαθὸν ἐργάσασθαι, φοβοῦ τὸν κύριον, καὶ ἐργάξῃ αὐτό. Ὡστε ὁ φόβος τοῦ κυρίου ἰσχυρός ἐστὶ καὶ μέγας καὶ ἔνδοξος· φοβήθητι οὖν τὸν κύριον καὶ ζήσῃ αὐτῷ· καὶ ὅσοι ἂν φοβηθῶσιν αὐτὸν τῶν φυλασσόντων τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ζήσονται τῷ Θεῷ. Διὰ τί, φημί, κύριε, εἶπας περὶ τῶν τηρούντων τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ζήσονται τῷ Θεῷ; "Οτι, φησίν, πᾶσα ἢ κτίσις³ φοβεῖται τὸν κύριον, τὰς δὲ

2) πολυτέλειαι, non πολυτέλεια in apogr. est. οὐκ ἔστιν: haec verba propter ea quae subsequuntur non abundant.

3) τὰ: apogr. τὰς.

2) apogr. αὐτὰς.

3) apogr. κτήσις. item subsequitur

Mand. VII. 1) ὅτι δύν. ἐν αὐτῷ φοβῆται.

ἐντολὰς αὐτοῦ οὐ φυλάσσει. Τῶν οὖν φοβουμένων καὶ φυλασσόντων τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ἐκόντων⁴ ἡ ζωὴ ἐστι παρὰ τῷ θεῷ· τῶν δὲ μὴ φυλασσόντων τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ,⁵ οὐδὲ ζωὴ ἐν αὐτοῖς.

ΕΝΤΟΛΗ Η'.

Εἰπόν σοι, φησίν, ὅτι τὰ κτίσματα τοῦ θεοῦ διπλᾶ ἐστί· καὶ γὰρ ἡ ἐγκράτεια διπλῆ ἐστίν. Ἐπὶ τινων γὰρ δεῖ ἐγκρατεῦσθαι, ἐπὶ τινων δὲ οὐ δεῖ. Γνωρίσον μοι, φημί, κύριε, ἐπὶ τίνων δεῖ ἐγκρατεῦσθαι, ἐπὶ τίνων δὲ οὐ δεῖ. Ἄκουε, φησί· τὸ πονηρὸν ἐγκρατεῦσαι καὶ μὴ ποιεῖ αὐτό· τὸ δὲ ἀγαθὸν μὴ ἐγκρατεῦσαι, ἀλλὰ ποιεῖ αὐτό. Ἐὰν δὲ ἐγκρατεῦσθαι τὸ πονηρὸν μὴ ποιεῖν, δικαιοσύνην μεγάλην ἐργάζη. Ἐγκρατεῦσαι οὖν ἀπὸ πονηρίας πάσης ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθόν. Ποταπαί, φημί, κύριε, εἰσὶν αἱ πονηρίαι, ἀφ' ὧν δεῖ ἡμᾶς¹ ἐγκρατεῦσθαι; Ἄκουε, φησίν· ἀπὸ μοιχείας καὶ πορνείας, ἀπὸ ἔδεσμάτων πολλῶν, ἀπὸ πολυτελείας, πλοῦτου καὶ καυχήσεως καὶ ὑψηλοφροσύνης καὶ ὑπερηφανίας, καὶ ἀπὸ ψευσμάτων καὶ καταλαλιᾶς καὶ ὑποκρίσεως, μνησικακίας καὶ πάσης ἄλλης βλασφημίας. Ταῦτα τὰ ἔργα πάντων πονηρότατά εἰσιν ἐν τῇ ζωῇ τῶν ἀνθρώπων. Ἀπὸ τούτων οὖν τῶν ἔργων δεῖ ἐγκρατεῦσθαι τὸν δούλον τοῦ θεοῦ. Ὁ γὰρ μὴ ἐγκρατεῦόμενος ἀπὸ τούτων οὐ δύναται ζῆσαι τῷ θεῷ. Ἄκουε οὖν καὶ τὰ ἀκόλουθα τούτων. Ἔτι γὰρ, φημί, κύριε, πονηρὰ ἔργα ἐστί; Καὶ γε πολλά,² φησίν, ἔστιν ἀφ' ὧν δεῖ τὸν δούλον τοῦ θεοῦ ἐγκρατεῦσθαι· κλέμμα, ψεύσμα, ἀποστέρησις, ψευδομαρτυρία, πλεονεξία, ἐπιθυμία πονηρᾶ, ἀπάτη, κενδοξία, ἀλαζονεία, καὶ ὅσα τούτοις ὁμοία εἰσιν. Οὐ δοκεῖ σοι ταῦτα πονηρὰ εἶναι; Καὶ λίαν πονηρὰ τοῖς δούλοις τοῦ θεοῦ. Τούτων πάντων δεῖ³ ἐγκρατεῦσθαι τὸν δουλεύοντα τῷ θεῷ. Ἐγκρατεῦσαι οὖν ἀπὸ πάντων τούτων, ἵνα ζῆσθαι τῷ θεῷ καὶ ἐγγραφήσῃ μετὰ τῶν ἐγκρατευομένων αὐτά.⁴ Ὡν μὲν οὖν δεῖ σε ἐγκρατεῦσθαι, ταῦτα ἐστί· ἃ δὲ δεῖ σε μὴ ἐγκρατεῦσθαι, φησίν, ἀλλὰ ποιεῖν, ἄκουε· τὸ ἀγαθὸν μὴ ἐγκρατεῦσαι, ἀλλὰ ποιεῖ αὐτό. Καὶ τῶν ἀγαθῶν μοι, φημί, κύριε, δήλωσον τὴν δύναμιν, ἵνα πορευθῶ ἐν αὐτοῖς καὶ δουλευσῶ αὐτοῖς, ἵνα ἐργασάμενος αὐτὰ δυνηθῶ σωθῆναι. Ἄκουε, φησί, καὶ τῶν ἀγαθῶν τὰ ἔργα, ἃ γε δεῖ ἐργάζεσθαι καὶ μὴ ἐγκρατεῦσθαι. Πρῶτον πάντων πίστις, φόβος θεοῦ, ἀγάπη, ὁμόνοια, ρήματα δικαιοσύνης, ἀλήθεια, ὑπομονή· τούτων ἀγαθώτερον οὐδὲν ἐστίν ἐν τῇ ζωῇ τῶν ἀνθρώπων· ταῦτα ἐάν τις φυλάσῃ καὶ [μὴ]⁵ ἐγκρατεῦσθαι ἀπ' αὐτῶν, μακάριος γίνεται ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ. Ἔττα τούτων τὰ ἀκόλουθα ἄκουσον· χήραις ὑπηρετεῖν, ὄρφανους καὶ ὕστερον-μένους ἐπισκέπτεσθαι, ἐξ ἀναγκῶν λυτροῦσθαι τοὺς δούλους τοῦ θεοῦ, φιλοξένον εἶναι — ἐν γὰρ τῇ φιλοξενίᾳ εὐρίσκειται ἀγαθοποιήσις, — ποτὶ⁶ μηδενὶ ἀντιτάσσεσθαι, ἡσυχίον εἶναι, ἐνδεέστερον γίνεσθαι πάντων ἀνθρώπων, περσβύτας σέβεσθαι, δικαιοσύνην ἀσκεῖν, ἑσκανδαλισμένους⁸

4) ἐκόντων: ita apogr., sed videtur ex κείνων ortum.

5) αὐτοῦ et αὐτοῖς: apogr. male αὐτῶν et αὐτῷ (super φ notato ος).

Mand. VIII. 1) ἡμᾶς: apogr. ἡμῶν.

2) πολλά: apogr. πολλαί.

3) δεῖ: apogr. δε.

4) αὐτά: ita apogr., sed super α est notatum.

5) ἀγαθώτερον: apogr. ἀγαθότης.

6) [μὴ]: non est in apogr.

7) ποτὶ μηδενὶ: sic apogr.

8) apogr. ἐσκανθαλισμένους.

ἀπὸ τῆς πίστεως μὴ ἀποβάλλεσθαι, ἀλλ' ἐπιστρέφειν καὶ εὐθύμως ποιεῖν, ἀμαρτάνοντας νουθετεῖν, χρεώστας μὴ θλίβειν καὶ ἐνδεεῖς, καὶ εἴ τινα τούτοις ὁμοία ἐστι. Δοκεῖ σοι, φησί, ταῦτα ἀγαθὰ εἶναι; Τί γάρ, φημί, κύριε, τούτων ἀγαθώτερον;⁹ Πορεύου οὖν, φησίν, ἐν αὐτοῖς καὶ μὴ ἐγκρατεύου ἀπ' αὐτῶν, καὶ ζήσῃ τῷ θεῷ. Φύλασσε οὖν τὴν ἐντολὴν ταύτην· ἐὰν τὸ ἀγαθὸν ποιῆς καὶ μὴ ἐγκρατεύσῃ ἀπ' αὐτοῦ, ζήσῃ¹⁰ τῷ θεῷ· πάντες ζήσονται τῷ θεῷ οἱ οὕτω ποιούντες. Καὶ πάλιν ἐὰν τὸ πονηρὸν μὴ ποιῆς καὶ ἐγκρατεύσῃ αὐτό, ζήσῃ τῷ θεῷ· καὶ πάντες ζήσονται τῷ θεῷ, ὅσοι ἐὰν ταύτας τὰς ἐντολὰς φυλάξωσι καὶ πορευθῶσιν ἐν αὐταῖς.

ΕΝΤΟΛΗ Θ'.

Λέγει μοι Ἄρον ἀπὸ σεαυτοῦ¹ τὴν διψυχίαν καὶ μηδὲν ὅλως διψυχίης αἰτήσασθαι παρὰ τοῦ κυρίου, λέγων ἐν σεαυτῷ ὅτι πῶς δύναμαι αἰτήσασθαι παρὰ τοῦ κυρίου καὶ λαβεῖν, ἡμαρτηκῶς τοσαῦτα εἰς αὐτόν; Μὴ διαλογίζου ταῦτα, ἀλλ' ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου ἐπίστρεψον ἐπὶ τὸν κύριον, καὶ αἰτοῦ παρ' αὐτοῦ ἀδιστακτως, καὶ γνώσῃ² τὴν πολλὴν εὐσπλαγχίαν αὐτοῦ, ὅτι οὐ μὴ σε ἐγκαταλίπῃ, ἀλλὰ τὸ αἰτήμα τῆς ψυχῆς σου πληροφορήσει. Οὐκ ἔστι γὰρ ὡς οἱ ἄνθρωποι οἱ μνησικακοῦντες, ἀλλ' αὐτὸς ἀμνησικακός ἐστι καὶ σπλαγχνίζεται ἐπὶ τὴν ποίησιν αὐτοῦ. Σὺ οὖν καθάρισόν σου τὴν καρδίαν ἀπὸ πάντων τῶν ματαιοματῶν³ τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ τῶν προειρημένων σου ῥημάτων, καὶ αἰτοῦ παρὰ τοῦ κυρίου, καὶ ἀπολήψῃ πάντα, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν αἰτημάτων σου ἀνυστέρητος ἔσῃ, ὅσα ἂν ἀδιστακτως αἰτήσῃς παρὰ τοῦ κυρίου. Ἐὰν δισταῖς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, οὐδὲν οὐ μὴ λήψῃ τῶν αἰτημάτων σου. Οἱ γὰρ δισταζόντες εἰς τὸν θεόν, οὐτοὶ εἰσὶν οἱ δίψυχοι, καὶ οὐδὲν ὅλως ἐπιτυγχάνουσι τῶν αἰτημάτων αὐτῶν. Οἱ δὲ ὀλοτελεῖς ὄντες ἐν τῇ πίστει πάντα αἰτοῦνται, πεποιδότες ἐπὶ τὸν κύριον, καὶ λαμβάνουσιν, ὅτι ἀδιστακτως αἰτοῦνται, μηδὲν διψυχοῦντες. Πᾶς γὰρ δίψυχος ἀνὴρ, ἐὰν μὴ μετανοήσῃ, δυσκόλως σωθήσεται. Καθάρισον οὖν τὴν καρδίαν σου ἀπὸ τῆς διψυχίας, ἐνδύσαι δὲ τὴν πίστιν, ὅτι ἰσχυρά ἐστι, καὶ πιστενε τῷ θεῷ, ὅτι πάντα τὰ αἰτήματά σου, ἃ αἰτεῖς, λήψῃ. Καὶ ἐὰν αἰτησάμενός ποτε παρὰ τοῦ κυρίου αἰτήμα τι βραδύτερον λαμβάνῃς, μὴ διψυχίης, ὅτι ταχὺ οὐκ ἔλαβες τὸ αἰτήμα τῆς ψυχῆς σου· πάντως γὰρ διὰ πειρασμόν τινα ἢ παράπτωμά τι, ὃ σὺ ἀγνοεῖς, βραδύτερον λαμβάνεις τὸ αἰτήμα σου. Σὺ οὖν μὴ διαλίπῃς αἰτούμενος τὸ αἰτήμα τῆς ψυχῆς σου, καὶ λήψῃ αὐτό. Ἐὰν δὲ ἐκκακίης καὶ διψυχίης αἰτούμενος, σεαυτὸν αἰτιῶ⁴ καὶ μὴ τὸν δίδόντα σοι. Βλέπε τὴν διψυχίαν ταύτην· πονηρὰ γὰρ ἐστι καὶ ἀσύνητος, καὶ πολλοὺς ἐκρίξοι ἀπὸ τῆς πίστεως, καὶ λίαν ἰσχυροῦς. Καὶ γὰρ αὕτη ἡ διψυχία ἀδελφὴ ἐστι τοῦ διαβόλου, καὶ λίαν πονηρεύεται εἰς τοὺς δούλους τοῦ θεοῦ. Καταφρόνησον οὖν τῆς διψυχίας καὶ κατακυριεύσον αὐτῆς⁵ ἐν παντὶ πράγματι, ἐνδυσάμενος τὴν

9) apogr. ἀγαθώτερα ut videtur.

10) apogr. inepte οὐ ζήσῃ.

Mand. IX. 1) σεαυτοῦ: apogr. super σου deleto σεαυτοῦ praebet.

2) γνώσῃ: sic apogr.

3) sic apogr.

4) apogr. αἰτιῶ, super ἰω notato ἰου.

5) αὐτῆς: in apogr. primum erat αὐτοῖς.

πίστιν τὴν ἰσχυρὰν καὶ δυνατὴν· ἡ γὰρ πίστις πάντα ἐπαγγέλλεται, πάντα τελειοί, ἡ δὲ διψυχία, μὴ καταπιστεύουσα ἑαυτῇ, πάντα⁶ ἀποτυγχάνει τῶν ἔργων αὐτῆς ἂν πράσσει. Βλέπεις οὖν, φησί, ὅτι ἡ πίστις ἀνωθὲν ἔστι παρὰ τοῦ κυρίου, καὶ ἔχει δυνάμιν μεγάλην· ἡ δὲ διψυχία ἐπίγειον πνεῦμά ἐστι παρὰ τοῦ διαβόλου, δυνάμιν μὴ ἔχουσα. Σὺ οὖν δούλευε τῇ ἐχούσῃ δυνάμιν τῇ πίστει καὶ ἀπὸ τῆς διψυχίας ἀπόσχου τῆς μὴ ἐχούσης δυνάμιν, καὶ ζήσῃ τῷ θεῷ· καὶ πάντες ζήσονται τῷ θεῷ οἱ ταῦτα φρονήσαντες.

ΕΝΤΟΛΗ Γ'.

I. Ἄρον ἀπὸ σεαυτοῦ, φησί, τὴν λύπην· καὶ γὰρ αὐτὴ ἀδελφὴ ἐστὶ τῆς διψυχίας καὶ τῆς ὀξυβολίας. Πῶς, φημί, κύριε, ἀδελφὴ ἐστὶ τούτων; Ἄλλο γὰρ μοι δοκεῖ εἶναι ὀξυβολία, καὶ ἄλλο διψυχία, καὶ ἄλλο λύπη. Ἀσύμετος εἶ, ἄνθρωπε. Οὐ νοεῖς ὅτι ἡ λύπη πάντων τῶν πνευμάτων πονηροτέρα ἐστὶ, καὶ δεινοτάτη τοῖς δούλοις τοῦ θεοῦ, καὶ παρὰ πάντα¹ τὰ πνεύματα καταφθείρει τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐκτρίβει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ πάλιν σώζει; Ἐγώ, φημί,² κύριε, ἀσύμετος εἰμι καὶ οὐ συνιῶ τὰς παραβολὰς ταύτας. Πῶς γὰρ δύναται ἐκτρίβειν καὶ πάλιν σώζειν, οὐ νοῶ. Ἄκουε, φησί, οἱ μηδέποτε ἐρευνήσαντες περὶ τῆς ἀληθείας μηδὲ ἐπιζητήσαντες περὶ τῆς θεότητος, πιστεύσαντες δὲ μόνον, ἐμπεφυρμένοι δὲ³ πραγματείαις καὶ πλοῦτῳ καὶ φιλίαις ἔθνικαῖς, καὶ ἄλλαις πολλαῖς πραγματείαις τοῦ αἰῶνος τούτου. Ὅσοι οὖν τούτοις πρόσκεινται, οὐ νοοῦσι τὰς παραβολὰς τῆς θεότητος· ἐπισκοποῦνται γὰρ ὑπὸ τούτων τῶν πράξεων καὶ καταφθίρονται καὶ γίνονται κεχερωμένοι. Καὶ ὡς οἱ ἀμπελῶνες οἱ καλοὶ ὅταν ἀμειλείας τύχῳσι, χερσοῦνται ἀπὸ τῶν ἀκανθῶν καὶ βοτανῶν ποικίλων, οὕτως οἱ ἄνθρωποι οἱ πιστεύσαντες καὶ εἰς ταύτας τὰς πράξεις τὰς πολλὰς ἐκπίπτοντες τὰς προειρημένους ἀποπλανῶνται ἀπὸ τῆς διανοίας αὐτῶν, καταγίνονται⁴ καὶ οὐδὲν ὅλως νοοῦσιν. Οἱ δὲ φόβον ἔχοντες θεοῦ καὶ ἐρευνῶντες περὶ θεότητος καὶ ἀληθείας καὶ τὴν καρδίαν ἔχοντες πρὸς κύριον, πάντα τὰ λεγόμενα αὐτοῖς ταχύνουσι καὶ νοοῦσιν, ὅτι ἔχουσι τὸν φόβον τοῦ κυρίου ἐν ἑαυτοῖς· ὅπου γὰρ ὁ κύριος κατοικεῖ, ἐκεῖ καὶ συνέσεις πολλή. Κολλήθητι οὖν τῷ κυρίῳ, καὶ πάντα συνήσεις καὶ νοήσεις.

II. Ἄκουε οὖν, φησί, ἀνόητε, πῶς ἡ λύπη αὕτη ἐκτρίβει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ πάλιν σώζει. Ὅταν ὁ διψυχὸς ἐπιβάληται πρᾶξιν τινα, καὶ ταύτης ἀποτύχῃ διὰ τὴν διψυχίαν αὐτοῦ, ἡ λύπη αὕτη εἰσπορεύεται εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ λυπεῖ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἐκτρίβει αὐτό. Εἶτα πάλιν ἡ ὀξυβολία ὅταν κολληθῇ τῷ ἀνθρώπῳ περὶ πράγματός τινος, καὶ πικρανθῇ, πάλιν ἡ λύπη εἰσπορεύεται εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ὀξυβολήσαντος, καὶ λυπεῖται ἐπὶ τῇ πράξει αὐτοῦ ἢ ἔπραξε, καὶ μετανοεῖ, ὅτι πονηρὸν εἰργάσατο. Αὕτη οὖν ἡ λύπη

6) πάντα: sic apogr.

Mand. X. 1) apogr. παρὰ πάντων.

2) apogr. φησί.

3) δὲ: sic apogr., quum exspectes
εἰσί.

4) καταγίνονται: ita apogr. habuisse videtur, sed ductibus posterioribus fere totum deletum est.

Cap. II. 1) ἐκτρίβει τὸ: apogr. ἐκτρίβετο.

καὶ πυκνῶς μετανοοῦσι, μαντεύονται ὡς καὶ τὰ ἔθνη, καὶ ἑαυτοῖς μείζονα ἁμαρτιάν ἐπιφέρουσιν εἰδωλολατρῶντες· ὁ γὰρ ἐπερωτῶν ψευδοπροφήτην περὶ πράξεώς τινος εἰδωλολάτρης ἐστὶ καὶ κενὸς ἀπὸ τῆς ἀληθείας καὶ ἄφρων. Πᾶν γὰρ πνεῦμα ἀπὸ θεοῦ δοθὲν οὐκ ἐπερωτᾶται, ἀλλὰ ἔχον τὴν δύναμιν τῆς θεότητος ἀφ' ἑαυτοῦ λαλεῖ πάντα, ὅτι ἄνωθεν ἐστὶν ἀπὸ τῆς δυνάμεως τοῦ θείου πνεύματος. Τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἐπερωτῶμενον καὶ λαλοῦν κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῶν ἀνθρώπων ἐπιγείον ἐστὶ καὶ ἑλαφρόν, δύναμιν μὴ ἔχον· καὶ ὅπως οὐ λαλεῖ, ἐὰν μὴ ἐπερωτηθῇ. Πῶς οὖν, φημί, κύριε, ἄνθρωπος γινώσεται, τίς αὐτῶν προφήτης καὶ τίς ψευδοπροφήτης ἐστίν; Ἄκουε, φησί, περὶ ἀμποτέρων τῶν προφητῶν· καὶ ὡς σοι μέλλω λέγειν, οὕτω δοκιμάσεις τὸν προφήτην καὶ τὸν ψευδοπροφήτην. Ἀπὸ τῆς ζωῆς δοκίμαζε τὸν ἀνθρώπου τὸν ἔχοντα τὸ πνεῦμα τὸ θεῖον. Πρῶτον μὲν ὁ ἔχων τὸ πνεῦμα τὸ ἄνωθεν πραῦς ἐστὶ καὶ ἡσύχιος καὶ ταπεινόφρων, καὶ ἀπεχόμενος ἀπὸ πάσης πονηρίας καὶ ἐπιθυμίας ματαίας τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ ἑαυτὸν ἐνδεστέρον ποιεῖ πάντων τῶν ἀνθρώπων, καὶ οὐδενὶ οὐδὲν ἀποκρίνεται ἐπερωτῶμενον, οὐδὲ κατὰ μόνας λαλεῖ, οὐδὲ ὅταν θέλῃ ἄνθρωπος λαλεῖν, λαλεῖ τὸ πνεῦμα ἅγιον, ἀλλὰ τότε λαλεῖ, ὅταν θελήσῃ αὐτῷ ὁ θεὸς λαλῆσαι. Ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ ἄνθρωπος ὁ ἔχων τὸ πνεῦμα τὸ θεῖον εἰς συναγωγὴν ἀνδρῶν δικαίων τῶν ἐχόντων πίστιν θεοῦ πνεύματος, καὶ ἔντευξις γένηται πρὸς τὸν θεὸν τῆς συναγωγῆς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, τότε ὁ ἄγγελος τοῦ προφήτου ὁ κείμενος πρὸς αὐτὸν πληροὶ τὸν ἀνθρώπου, καὶ πληρωθεὶς ὁ ἄνθρωπος τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ λαλεῖ εἰς τὸ πλῆθος καθὼς ὁ κύριος βουλεται. Οὕτως οὖν φανερόν ἐστι τὸ πνεῦμα τῆς θεότητος. Ὅση οὖν περὶ τοῦ πνεύματος τῆς θεότητος τοῦ κυρίου ἢ δύναμις, αὕτη. Ἄκουε οὖν, φησί, περὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἐπιγείου καὶ κενοῦ καὶ δύναμιν μὴ ἔχοντος, ἀλλ' ὄντος μωροῦ.⁵ Πρῶτον μὲν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὁ δοκῶν πνεῦμα ἔχειν ὑποὶ ἑαυτὸν καὶ θέλει πρωτοκαθεδρίαν ἔχειν, καὶ εὐθύς ἰταμὸς ἐστὶ καὶ ἀναιδής καὶ πολὺλάλος καὶ ἐν τρυφαῖς πολλαῖς ἀναστρεφόμενος καὶ ἐν ἐτέραις πολλαῖς ἀπάταις, καὶ μισθὸς λαμβάνων τῆς προφητείας αὐτοῦ· ἐὰν δὲ μὴ λάβῃ, οὐ προφητεύει. Δύναται οὖν πνεῦμα θεῖον μισθὸς λαμβάνειν καὶ προφητεύειν; Οὐκ ἐνδέχεται τοῦτο ποιεῖν θεοῦ προφήτην, ἀλλὰ τῶν τοιοῦτων προφητῶν ἐπιγείον ἐστὶ τὸ πνεῦμα. Ἐἴτα ὅπως εἰς συναγωγὴν ἀνδρῶν δικαίων οὐκ ἐγγίζει, ἀλλ' ἀποφεύγει αὐτούς. Κολλᾶται⁶ δὲ τοῖς διψύχοις καὶ κενοῖς, καὶ κατὰ γωνίαν αὐτοῖς προφητεύει, καὶ ἀπατᾷ αὐτούς λαλῶν κατὰ τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν πάντα κενῶς· κενοῖς γὰρ καὶ ἀποκρίνεται. Τὸ γὰρ κενὸν σκευὸς μετὰ τῶν κενῶν συντιθέμενον οὐ θραύεται, ἀλλὰ συμφανθοῦσιν ἀλλήλοις. Ὅταν δὲ ἔλθῃ εἰς συναγωγὴν πλήρη ἀνδρῶν δικαίων ἐχόντων πνεῦμα θεϊώτατον, καὶ ἔντευξις ἀντ'⁷ αὐτῶν γένηται, κενούται ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ μωρὸν⁸ ἀπὸ τοῦ φόβου φεύγει ἀπ' αὐτοῦ, καὶ κολουῖται⁹ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος καὶ ὅπως συνθραύεται, μὴ δύναται μωρὸς λαλῆσαι. Ἐὰν γὰρ εἰς ἀποθήκην σιβάσης οἶνον ἢ ἔλαιον, καὶ

5) apogr. αὐτὸν, super ον posito ο, rursusque ου super ο.

6) περὶ abundant.

7) apogr. μωρὸν. Infra ἀνεδής.

8) apogr. potius κοπιᾶται.

9) ἀντ': ita apogr.

10) μωρὸν: apogr. ἄγιον.

11) κολουῖται, nou κωκουῖται apogr.

ἐν αὐτοῖς θῆς κεράμιον κενόν, καὶ πάλιν ἀποστιβιάσαι θελήσης τὴν ἀποθήκην, τὸ κεράμιον ἐκεῖνο, ὃ ἔθηκας κενόν, κενὸν καὶ εὐρήσεις. Οὕτω καὶ οἱ προφῆται οἱ κενοὶ ὅταν ἔλθωσιν εἰς πνεύματα δικαίων, ὁποῖοι ἤλθον, τοιοῦτοι καὶ εὐρίσκονται. Ἐχεις ἀμφοτέρων τῶν προφητῶν τὴν ζωὴν. Δοκίμαζε οὖν ἀπὸ τῶν ἔργων καὶ τῆς ζωῆς τὸν ἀνθρώπων τὸν λέγοντα ἑαυτὸν πνευματοφόρον εἶναι. Σὺ δὲ πίστευε τῷ πνεύματι τῷ ἐρχομένῳ ἀπὸ τοῦ θεοῦ καὶ ἔχοντι δύναμιν· τῷ δὲ πνεύματι τῷ ἐπιγείῳ καὶ κενῷ μηδὲν πίστευε, ὅτι ἐν αὐτῷ δύναμις οὐκ ἔστιν· ἀπὸ τοῦ διαβόλου γὰρ ἔρχεται. Ἄκουσον τὴν παραβολὴν ἣν μέλλω σοι λέγειν. Λάβε λίθον, καὶ βάλε εἰς τὸν οὐρανόν, ἴδε εἰ δύνασαι ἄψασθαι αὐτοῦ· ἢ πάλιν λάβε σίφωνα ὕδατος καὶ σιφώνισον εἰς τὸν οὐρανόν, ἴδε εἰ δύνασαι τρυπήσαι τὸν οὐρανόν. Πῶς, φημί, κύριε, τὰτα γενέσθαι;¹² ἀδύνατα γὰρ ἀμφοτέρα ταῦτα εἰρηκας. Ὡς ταῦτα οὖν, φησὶν, ἀδύνατά ἐστιν, οὕτω καὶ τὰ πνεύματα τὰ ἐπίγεια ἀδύνατά ἐστι καὶ ἀδρανῆ. Λάβε οὖν τὴν δύναμιν τὴν ἄνωθεν ἐρχομένην. Ἡ γάλαξα ἐλάχιστόν ἐστι κοκκάριον, καὶ ὅταν ἐπιπέσῃ ἐπὶ κεφαλὴν ἀνθρώπου, πῶς¹³ πόνον παρέχει· ἢ πάλιν λάβε τὴν σταγόνα, ἢ ἀπὸ τοῦ κεράμιου πίπτει γαμαὶ καὶ τρυπᾷ¹⁴ τὸν λίθον. Βλέπεις οὖν ὅτι τὰ ἄνωθεν ἐλάττω πύπτοντα ἐπὶ τὴν γῆν μεγάλην δύναμιν ἔχουσιν· οὕτω καὶ τὸ πνεῦμα τὸ θεῖον, ἄνωθεν ἐρχόμενον δυνατὸν ἐστὶ. Τοῦτω οὖν τῷ πνεύματι πίστευε, ἀπὸ δὲ τοῦ ἐτέρου ἀπέχου.

ΕΝΤΟΛΗ Β΄.

I. Λέγει μοι Ἄρον ἀπὸ σεαυτοῦ πᾶσαν ἐπιθυμίαν πονηράν, ἔνδυσαι δὲ τὴν ἐπιθυμίαν τὴν ἀγαθὴν καὶ σεμνὴν· ἐνδεδυμένος γὰρ τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην·μισήσεις τὴν πονηρὰν ἐπιθυμίαν, καὶ χαλιναγωγῆσεις αὐτὸν καθὼς βούλη. Ἄγρια γὰρ ἐστὶν ἡ ἐπιθυμία ἡ πονηρὰ καὶ δυσκόλως ἡμεροῦται· φοβερὰ γάρ ἐστι, καὶ λίαν τῇ ἀγριότητι αὐτῆς δαπανᾷ τοὺς ἀνθρώπους· μάλιστα δὲ ἔαν ἐμπέσῃ εἰς αὐτὴν δούλος θεοῦ καὶ μὴ ἦ συνετός, δαπανᾷται ὑπ' αὐτῆς δεινῶς. Δαπανᾷ δὲ τοὺς τοιοῦτους, τοὺς μὴ ἔχοντας ἔνδυμα τῆς ἐπιθυμίας τῆς ἀγαθῆς, ἀλλὰ ἐμπεφυρμένους τῷ αἰῶνι τούτῳ. Τοῦτους οὖν παραδίδωσιν εἰς θάνατον. Ποία, φημί, κύριε, ἐστὶν ἔργα τῆς ἐπιθυμίας τῆς πονηρᾶς τὰ παραδιδόντα τοὺς ἀνθρώπους εἰς θάνατον; Γνώρισόν μοι, καὶ ἀφέξομαι ἀπ' αὐτῶν. Ἄκουσον, ἐν ποίοις ἔργοις θανατοὶ ἡ ἐπιθυμία ἡ πονηρὰ τοὺς δούλους τοῦ θεοῦ.

II. Πάντων προέχουσα ἐπιθυμία γυναικὸς ἀλλοτρίας ἢ ἀνδρός, καὶ πολυτελείας πλοῦτον καὶ ἐδεσμάτων πολλῶν ματαίων καὶ μεθυμάτων καὶ ἐτέρων τρυφῶν πολλῶν καὶ μαρῶν· πᾶσα γὰρ τρυφὴ μαρὰ ἐστὶ καὶ κενὴ τοῖς δούλοις τοῦ θεοῦ. Αὗται οὖν αἱ ἐπιθυμίαι πονηραὶ εἰσι, θανατοῦσαι τοὺς δούλους τοῦ θεοῦ. Αὕτη γὰρ ἡ ἐπιθυμία ἡ πονηρὰ τοῦ διαβόλου θυγατέρα¹ ἐστίν. Ἀπέχσθαι δεῖ ἀπὸ τῶν ἐπιθυμιῶν τῶν πονηρῶν, ἵνα ἀπισχόμενοι ζήσητε τῷ θεῷ. Ὅσοι δὲ ἂν κατακυριευθῶσιν ὑπ' αὐτῶν καὶ μὴ ἀντισταθῶσιν αὐταῖς, ἀποθα-

12) sic apogr. omisso δύναται, ut videtur.

13) πῶς apogr., non πόσον.

14) apogr. τρύπα.

Mand. XIII. 1) θυγατέρα: sic apogr.

νοῦνται εἰς τέλος· θανατώδεις γὰρ εἰσιν αἱ ἐπιθυμίαι αὐται. Σὺ οὖν ἔνδουσαι τὴν ἐπιθυμίαν τῆς δικαιοσύνης, καὶ καθοπλισάμενος τὸν φόβον κυρίου ἀντίστηθι αὐταῖς. Ὁ γὰρ φόβος τοῦ θεοῦ κατοικεῖ ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ τῇ ἀγαθῇ. Ἡ ἐπιθυμία ἢ πονηρά, ἔαν ἴδῃ σε καθοπλισμένον τῷ φόβῳ τοῦ θεοῦ καὶ ἀνθεστηκότα αὐτῇ, φεύξεται ἀπὸ σοῦ μακράν, καὶ οὐκ ἔτι σοι ὀφθήσεται φοβουμένη τὰ ὄπλα σου. Σὺ οὖν στεφανώθεις κατ' αὐτῆς ἐλθὲ πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς δικαιοσύνης, καὶ παραδούς αὐτῇ τὸ νίκος ὃ ἔλαβες, δούλευσον αὐτῇ καθὼς αὐτὴ βούλεται. Ἐὰν δουλεύσῃς τῇ ἐπιθυμίᾳ τῇ ἀγαθῇ καὶ ὑποταγῆς αὐτῇ, δυνήσῃ τῆς ἐπιθυμίας τῆς πονηρᾶς κατακυριεῦσαι καὶ ὑποτάξαι αὐτὴν καθὼς βούλη.

III. Ἦθελον, φημί,¹ κύριε, γινῶναι ποίοις τρόποις με δεῖ δουλεῦσαι τῇ ἐπιθυμίᾳ τῇ ἀγαθῇ. Ἄκουε, φησί. Ἐργάσῃ δικαιοσύνην καὶ ἀρετὴν, ἀλήθειαν καὶ φόβον κυρίου, πίστιν καὶ πραότητα, καὶ ὅσα τοῖτοίς ὅμοιά ἐστιν ἀγαθὰ· ταῦτα ἐργαζόμενος εὐάρεστος ἔσῃ δούλος τοῦ θεοῦ καὶ ζήσῃ αὐτῷ· καὶ πᾶς ὃς ἂν δουλεύσῃ τῇ ἐπιθυμίᾳ τῇ ἀγαθῇ, ζήσεται τῷ θεῷ. Συντέλεσεν οὖν τὰς ἐντολὰς τὰς δώδεκα, καὶ λέγει μοι Ἐχεις τὰς ἐντολὰς ταύτας· πορεύου ἐν αὐταῖς καὶ τοὺς ἀκούοντας παρακάλε ἵνα ἢ μετάνοια αὐτῶν καθαρὰ γένηται τὰς λοιπὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτῶν. Τὴν διακονίαν ταύτην ἦν σοι δίδωμι τέλει ἐπιμελῶς, καὶ πολὺ ἐργάσῃ· εὐρήσεις γὰρ χάριν ἐν τοῖς μέλλουσι μετανοεῖν, καὶ πεισθήσονται σοι τοῖς ῥήμασιν· ἐγὼ γὰρ μετὰ σοῦ ἔσομαι καὶ ἀναγκάσω αὐτοὺς πεισθῆναι σοι.

Λέγω αὐτῷ Κύριε, αἱ ἐντολαὶ αὐταὶ μεγάλαι καὶ καλαὶ καὶ ἔνδοξοι εἰσὶ καὶ δυνάμεναι² εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου τοῦ δυναμένου ποιῆσαι ταύτας. Οὐκ οἶδα δὲ εἰ δύνανται αἱ ἐντολαὶ αὐταὶ ὑπὸ ἀνθρώπου φυλαχθῆναι, διότι σκληραὶ εἰσὶ λίαν. Ἀποκριθεὶς λέγει μοι Ἐὰν σὺ σεαυτῷ προσθῆς ὅτι δύνανται φυλαχθῆναι, ἐκόπεις αὐτάς φυλάξεις, καὶ οὐκ ἔσονται σκληραὶ· ἔαν δὲ ἐπὶ τὴν καρδίαν σου ἦδῃ ἀνέβῃ³ μὴ δύνασθαι αὐτάς ὑπὸ ἀνθρώπου φυλαχθῆναι, οὐ φυλάξεις αὐτάς. Νῦν δέ σοι λέγω, ἔαν ταύτας μὴ φυλάξῃς, ἀλλὰ παρενθυμηθῆς, οὐχ ἔξεις σωτηρίαν, οὔτε τὰ τέκνα σου οὔτε ὁ οἶκός σου, ἐπεὶ ἦδῃ σεαυτῷ κέκρικας τοῦ μὴ δύνασθαι τὰς ἐντολὰς ταύτας ὑπὸ ἀνθρώπου φυλαχθῆναι.

IV. Καὶ ταῦτά μοι λίαν ὀργίλως ἐλάλησεν, ὥστε με συγχυθῆναι καὶ λίαν αὐτὸν φοβηθῆναι· ἢ μορφῇ γὰρ αὐτοῦ ἠλλοιωθῆ, ὥστε μὴ δύνασθαι ἀνθρώπων ὑπενεγκεῖν τὴν ὀργὴν αὐτοῦ¹. . . σὺ συνέκλεισας φῶς καὶ ἑχώρισας² τὸ σκότος ἀπ' ἀλλήλων, ἐθεμελίωσας τὴν γῆν καὶ ἔκτισας καρποὺς παντοδαπούς, ἥλιον, σελήνην, ἀστέρων ἐναρμόνιον κίνησιν, ζῶα πτερωτά, τετράποδα, ἑρπετά, ἔνυδρα, ἄγρια τε καὶ τὰ τουτοῖς παραπλησιάζοντα, καὶ τούτων ἀπάντων ἔκτισε³ δεσπότην τὸν

Cap. III. 1) apogr. φησί.
2) apogr. δύναμαι.
3) ἀνέβῃ: sic apogr.

Cap. IV. 1) h. l. aliquid deest.
2) apogr. ἐχώρισας.
3) corrig. ἔκτισας.

ἄνθρωπον. Ἰδὼν δέ με τεταραγμένον ὄλον καὶ συγκεχυμένον ἤρξατό μοι ἐπιεικέστερον λαλεῖν. Καὶ λέγει Ἄφρων,⁴ ἀσύνετε καὶ δίψυχος, οὐ νοεῖς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, πῶς μεγάλη ἐστὶ καὶ ἰσχυρὰ καὶ θυμαστή, ὅτι ἔκτισε τὸν κόσμον ἕνεκα τοῦ ἀνθρώπου καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν αὐτοῦ ὑπέταξε τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ τὴν ἐξουσίαν πᾶσαν ἔδωκεν αὐτῷ τοῦ κατακυριεύειν τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν πάντων; Εἰ οὖν, φησὶν, ὁ ἄνθρωπος κύριός ἐστι τῶν κτισμάτων τοῦ Θεοῦ καὶ πάντων κατακυριεύει, οὐ δύναται καὶ τούτων τῶν ἐντολῶν κατακυριεύσαι; Δύναται, φησί, πάντων καὶ πασῶν τῶν ἐντολῶν τούτων κατακυριεύσαι ὁ ἄνθρωπος ἔχων τὸν κύριον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Οἱ δὲ ἐπὶ τοῖς χεῖλεσιν ἔχοντες τὸν κύριον, τὴν δὲ καρδίαν αὐτῶν πεπωρωμένην, καὶ μακρὰν ὄντες ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐκείνοις αἱ ἐντολαὶ αὐταὶ σκληραὶ εἰσι καὶ δύσβατοι. Ἐσθε οὖν ὑμεῖς, οἱ κενοὶ καὶ ἐλαφροὶ ὄντες ἐν τῇ πίστει, τὸν κύριον ὑμῶν εἰς τὴν καρδίαν, καὶ γνῶσεσθε ὅτι οὐδὲν ἐστὶν εὐκωπάτερον τῶν ἐντολῶν τούτων οὔτε γλυκύτερον οὔτε ἡμερώτερον. Ἐπιστρώφητε ὑμεῖς οἱ [ἐν]⁵ ταῖς ἐντολαῖς πορευόμενοι τοῦ διαβόλου, ταῖς δυσκόλοις⁶ καὶ πικραῖς καὶ ἀγρικαῖς⁷ ἀσελγίαις, καὶ μὴ φοβηθῆτε τὸν διάβολον, ὅτι ἐν αὐτῷ δύναμις οὐκ ἔστιν καθ' ὑμῶν· ἐγὼ γὰρ † ἔσομαι μεθ' ὑμῶν ὁ ἄγγελος τῆς μετανοίας [ὁ κ]ατακυριεύων αὐτοῦ. Ὁ διάβολος μόνον φόβον ἔχει, ὁ δὲ φόβος αὐτοῦ τόνον οὐκ ἔχει· μὴ⁸ φοβηθῆτε οὖν αὐτὸν καὶ φεύξεται ἀφ' ὑμῶν.

V. Λέγω αὐτῷ Κύριε [ἄκ]ουσόν μου ὀλιγων φημάτων. Λέγε, φησὶν, ὃ βούλει.¹ Ὁ μὲν ἄνθρωπος, φημί, κύριε, πρόθυμός ἐστι τὰς ἐντολας τοῦ Θεοῦ φυλάσσειν, καὶ οὐδεὶς ἐστὶν ὁ μὴ αἰτούμενος παρὰ τοῦ κ[υρίου] ἵνα μὴ² δυναμωθῇ ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ καὶ ὑποταγῇ αὐταῖς· ἀλλ' ὁ διάβολος σκληρός ἐστι καὶ καταδυναστεύει αὐτῶν. Οὐ δύναται, φησὶν, καταδυναστεύειν τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ τῶν ἐξ ὅλης καρδίας ἐλπίζοντων ἐπ' αὐτόν. Δύναται ὁ διάβολος ἀντιπαλαῖσαι· καταπαλαῖσαι δὲ οὐ δύναται. Ἐὰν οὖν ἀντισταθῆτε αὐτῷ, νικηθεὶς φεύξεται ἀφ' ὑμῶν κατηγυμμένος. Ὅσοι δέ, φησὶν, ἀπόκενοί εἰσι, φοβοῦνται τὸν διάβολον ὡς δύναμιν ἔχοντα. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος κεράμια ἰκανάτατα γεμίῃ οἴνου καλοῦ, καὶ ἐν τοῖς κεραμίοις ἐκείνοις ὀλίγα ἀπόκενα ἢ, ἔρχεται ἐπὶ τὰ κεράμια καὶ οὐ κατανοεῖ τὰ πλήρη· οἷδε γὰρ ὅτι πλήρη³ εἰσὶ· κατανοεῖ δὲ τὰ ἀπόκενα, φοβούμενος μήποτε ὤξισαν· ταχὺ γὰρ τὰ ἀπόκενα κεράμια ὀξίζουσι καὶ ἀπόλλυται ἡ ἡδονὴ τοῦ οἴνου. Οὕτω καὶ ὁ διάβολος ἔρχεται ἐπὶ πάντας τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ ἐκπειράζων αὐτούς. Ὅσοι οὖν πλήρεις εἰσὶν ἐν τῇ πίστει, ἀνθεστήκασιν αὐτῷ ἰσχυρῶς, κἀκεῖνος ἀποχωρεῖ ἀπ' αὐτῶν μὴ ἔχων τόπον ποῦ εἰσελθοῖ.⁴ Ἐρχεται οὖν τότε πρὸς τοὺς ἀποκένους, καὶ ἔχων τόπον εἰσπορεύεται εἰς αὐτούς, καὶ ὃ δὲ βούλεται ἐν αὐτοῖς ἐργάζεται, καὶ γίνονται αὐτῷ ὑπόδουλοι.

4) apogr. ἄφρων, o super ω posito, item infra δίψυχος, ε super ος notato.

5) [ἐν] deest in apogr.

6) apogr. δυσκολαῖς.

7) apogr. ἀγρικαῖς.

† hoc loco incipit cod. Lips. fol. 1.

8) μὴ delendum videtur. ἔνδυναμ.

Cap. V. 1) in codice est βού, quod non

tam βούλη (cum ed. pr.) sed βούλει solvere consentaneum est. Item infra Sim. 8, 2. θε̄ scribitur pro θέλει.

2) μὴ etiam h. l. delendum.

3) codex πλήρεις per compendium scriptum habet.

4) εἰσελθοῖ: ita codex, quamquam videri potest εἰσελθῆ correctum esse.

VI. Ἐγὼ δὲ ὑμῖν λέγω, ὁ ἄγγελος τῆς μετανοίας· μὴ φοβηθῆτε τὸν διάβολον· ἀπεισάλην γάρ, φησί, μεθ' ὑμῶν εἶναι τῶν μετανοούντων ἐξ ὅλης καρδίας αὐτῶν καὶ ἰσχυροποιῆσαι αὐτοὺς ἐν τῇ πίστει. Πιστεῦσατε οὖν τῷ θεῷ ὑμεῖς οἱ διὰ τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν ἀπειγνωκότες τὴν ζωὴν ὑμῶν καὶ προστιθέντες ἁμαρτίας¹ καὶ καταβαρύνοντες τὴν ζωὴν ὑμῶν, ὅτι ἐὰν ἐπιστραφῆτε πρὸς τὸν κύριον ἐξ ὅλης τῆς καρδίας ὑμῶν καὶ ἐργάσησθε τὴν δικαιοσύνην τὰς λοιπὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ὑμῶν καὶ δουλεύσητε αὐτῷ κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ, ποιήσει ἴασις τοῖς προτέροις ὑμῶν ἁμαρτήμασι, καὶ ἔξετε δύναμιν τοῦ κατακυριεύσαι τῶν ἔργων τοῦ διαβόλου· τὴν δὲ ἀπειλήν τοῦ διαβόλου ὅπως μὴ φοβηθῆτε· ἄτονος γάρ ἐστιν ὡσπερ νεκροῦ νεῦρα. Ἀκουσατε οὖν μου, καὶ φοβήθητε τὸν πάντα δυνάμενον, σῶσαι καὶ ἀπολέσαι, καὶ τηρεῖτε τὰς ἐντολὰς ταύτας, καὶ ζήσεσθε τῷ θεῷ. Λέγω αὐτῷ Κύριε, νῦν ἐνεδυναμώθη ἐν πᾶσι τοῖς δικαιώμασι τοῦ κυρίου, ὅτι σὺ μετ' ἐμοῦ εἶ· καὶ οἶδα ὅτι συγκόψεις τὴν δύναμιν τοῦ διαβόλου πᾶσαν, καὶ ἡμεῖς αὐτοῦ κατακυριεύσομεν καὶ κατισχύσομεν πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ. Καὶ ἐπλήρω, κύριε, δύνασθαι μὲν² τὰς ἐντολὰς ταύτας, ἃς ἐντέταλσαι, τοῦ κυρίου ἐνδυναμοῦντος φυλάξαι. Φυλάξεις, φησὶν, ἐὰν ἡ καρδία σου καθαρὰ γένηται πρὸς κύριον· καὶ πάντες δὲ φυλάξουσιν ὅσοι ἂν καθαρῶσιν ἑαυτῶν τὰς καρδίας ἀπὸ τῶν ματαίων ἐπιθυμιῶν τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ ζήσονται τῷ θεῷ.

ΠΑΡΑΒΟΛΑΙ ΑΣ ΕΛΛΗΘΣΕ ΜΕΤ ΕΜΟΤ.

Λέγει μοι Οἶδατε, φησὶν, ὅτι ἐπὶ ξένης κατοικεῖτε ὑμεῖς οἱ δούλοι τοῦ θεοῦ· ἢ γὰρ πόλις ὑμῶν μακρὰν ἐστὶν ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης· εἰ οὖν οἶδατε, φησί, τὴν πόλιν ὑμῶν ἐν ἣ μέλλετε κατοικεῖν, τί ὡδε ὑμεῖς ἐτοιμάζετε ἀγροὺς καὶ παρατάξεις πολυτελεῖς καὶ οἰκοδομὰς καὶ οἰκήματα μάταια; Ταῦτα οὖν ὁ ἐτοιμάζων³ εἰς ταύτην τὴν πόλιν οὐ δύναται ἐπανακάμψαι εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν. Ἄφρον καὶ δίψυχε καὶ ταλαίπωρε ἄνθρωπε, οὐ νοεῖς ὅτι ταῦτα πάντα ἀλλότρια ἐστὶ, καὶ ὑπ' ἐξουσίαν ἐτέρου εἰσὶν; Ἐρεῖ γὰρ ὁ κύριος τῆς πόλεως ταύτης Οὐ θέλω σε κατοικεῖν εἰς τὴν πόλιν μου, ἀλλ' ἔξελθε ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, ὅτι τοῖς νόμοις μου οὐ χρᾶσαι. Σὺ οὖν ἔχων ἀγροὺς καὶ οἰκήσεις καὶ ἐτέρας πράξεις πολλὰς, ἐκβαλλόμενος⁴ ὑπ' αὐτοῦ τί ποιήσεις σου τὸν ἀγρὸν καὶ τὴν οἰκίαν καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα ἠτοίμασας σεαυτῷ; Λέγει γὰρ σοι δικαίως ὁ κύριος τῆς χώρας ταύτης Ἡ τοῖς νόμοις μου χρῶ, ἢ ἐκχώρει ἐκ τῆς χώρας μου. Σὺ οὖν τί μέλλεις ποιεῖν, ἔχων νόμον ἐν τῇ σῆ πόλει, ἕνεκεν τῶν ἀγρῶν σου καὶ τῆς λοιπῆς ὑπαρξέως; Τὸν νόμον⁴ σου πάντως ἀπαρνήση, καὶ πορεύσῃ τῷ νόμῳ τῆς

Cap. VI. 1) ἁμαρτίας: ita codex, non (ut ed. pr.) ἁμαρταιαις.

2) μὲν: corrigendum esse με, iam editor pr. suspicatus est.

Sim. I. 1) cod. of.

2) ita in cod. est, non ut ed. pr. notat ἠτοιμάζων. Simillimo modo e iam eadem pagina saepius legitur.

3) cod. ἐκβαλλόμενος.

4) cod. (et ed. pr.) τῷ νόμῳ, sed iam prima manu correctum est τὸν νόμον.

πόλεως ταύτης; Βλέπε μὴ ἀσύμφορόν ἐστιν ἀπαρνησαί τὸν νόμον σου· ἔαν γὰρ ἐπανακάμψαι θελήσης εἰς τὴν πόλιν σου, οὐ μὴ παραδεχθῆσῃ, ὅτι ἀπρηνήσω τὸν νόμον τῆς πόλεως σου, καὶ ἐκκλεισθήσῃ ἀπ' αὐτῆς. Βλέπε οὖν σὺ⁵ ὡς ἐπὶ ξένης κατοικῶν μηδὲν πλέον ἐτοίμαζε σεαυτῷ εἰ μὴ τὴν ἀντάρκειαν τὴν ἀρετὴν σοι, καὶ ἔτοιμος γίνου, ἵνα, ὅταν ἔλθῃ ὁ δεσπότης τῆς πόλεως ταύτης ἐμβαλεῖν σε ἀντιταξάμενον τῷ νόμῳ αὐτοῦ, ἐξέλθῃς ἐκ τῆς πόλεως αὐτοῦ, καὶ ἀπέλθῃς ἐν τῇ πόλει σου καὶ τῷ σῶ νόμῳ χρῆσῃ ἀνυβρίστως καὶ ἀγαλλιωμένως.⁶ Βλέπετε οὖν ὑμεῖς οἱ δουλεύοντες τῷ κυρίῳ καὶ ἔχοντες αὐτὸν εἰς τὴν καρδίαν· ἐργάζεσθε τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ μνημονεύοντες τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν ὧν ἐπηγγέλλατο, καὶ πιστεύσατε αὐτῷ ὅτι ποιήσει αὐτάς, ἔαν αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ φυλαχθῶσιν· ἀπὶ ἀγρῶν οὖν ἀγοράζετε ψυχὰς θλιβομένας, καθά τις θνητὸς ἐστί, καὶ χήρας καὶ ὄρφανούς ἐπισκέπτεσθε καὶ μὴ παραβλέπετε αὐτούς, καὶ τὸν πλοῦτον ὑμῶν καὶ τὰς παρατάξεις πάσας εἰς τοιοῦτους ἀγροὺς καὶ οἰκίας δαπανᾶτε, ὡς ἐλάβετε παρὰ τοῦ θεοῦ· εἰς τοῦτο γὰρ ἐπλοῦτίσεν ὑμᾶς ὁ δεσπότης, ἵνα ταύτας τὰς διακονίας τελέσητε αὐτῷ· πολὺ βέλτιόν ἐστι τοιοῦτους ἀγροὺς ἀγοράζειν καὶ κτήματα καὶ οἴκους, οὓς εὕρησις ἐν τῇ πόλει σου, ὅταν⁷ ἐπιδημῆσῃς εἰς αὐτήν. Αὕτη ἡ πολυτέλεια καλὴ καὶ ἰλαρὰ, λύπην μὴ ἔχουσα μηδὲ φόβον, ἔχουσα δὲ χαρὰν. Τὴν οὖν πολυτέλειαν τῶν ἐθνικῶν⁸ μὴ πράσσετε· ἀσύμφορον γὰρ ἐστὶν ὑμῖν τοῖς δούλοις τοῦ θεοῦ· τὴν δὲ ἰδίαν πολυτέλειαν πράσσετε, ἐν ἣ δύνασθε χαρῆναι· καὶ μὴ παραχαράσσετε, μηδὲ τοῦ ἄλλοτριου ἄψησθε μηδὲ ἐπιθυμεῖτε αὐτοῦ· πονηρὸν γὰρ ἐστὶν ἄλλοτριῶν ἐπιθυμεῖν. Τὸ δὲ σὸν ἔργον ἐργάζου, καὶ σωθήσῃ.

ΑΡΧΗ ΑΛΛΗΣ ΠΑΡΑΒΟΛΗΣ.

Περιπατοῦντός μου εἰς τὸν ἀγρὸν καὶ κατανοοῦντος πετέαν καὶ ἄμπελον, καὶ διακρίνοντος περὶ αὐτῶν καὶ τῶν καρπῶν αὐτῶν, φανεροῦται μοι ὁ ποιμὴν καὶ λέγει· Τί σὺ ἐν ἑαυτῷ ζητεῖς περὶ τῆς πετέας καὶ τῆς ἄμπελου; Σὺζητῶ, φημί, ὅτι εὐπρεπέστατα εἰσὶν ἀλλήλαις. Ταῦτα τὰ δύο δένδρα, φησὶν, εἰς τύπον κείνται τοῖς δούλοις τοῦ θεοῦ. Ἦθελον, φημί, γινῶναι τὸν τύπον τῶν δένδρων τούτων ὧν λέγεις. Βλέπεις, φησὶ, τὴν πετέαν καὶ τὴν ἄμπελον; Βλέπω, φημί, κύριε. Ἡ ἄμπελος, φησὶν, αὕτη καρπὸν φέρει, ἡ δὲ πετέα ξύλον ἄκαρπὸν ἐστὶν· ἀλλ' ἡ ἄμπελος αὕτη ἔαν μὴ ἀναβῇ ἐπὶ τὴν πετέαν, οὐ δύναται καρποφορῆσαι πολὺ ἐρριμμένη χαμαί, καὶ ὃν φέρει καρπὸν, σεσηπότα φέρει μὴ κρεμαμένη ἐπὶ τῆς πετέας· ὅταν οὖν ἐπιρριφῇ ἡ ἄμπελος ἐπὶ τὴν πετέαν, καὶ παρ' ἑαυτῆς φέρει καρπὸν καὶ παρὰ τῆς πετέας. Βλέπεις οὖν ὅτι καὶ ἡ πετέα πολὺν καρπὸν δίδωσιν, οὐκ ἐλάσσονα τῆς ἄμπελου, μᾶλλον δὲ καὶ πλείονα, ὅτι, φησὶν, ἡ ἄμπελος

5) sic legendum, non ut ed. pr. habet οὖν· σὺ ὡς.

6) ἀγαλλιωμένως: ita in cod. per compendium scriptum est, non ut ed. pr. habet ἀγαλλιώμενος.

7) ὅταν bis scriptum est exeunte versu et ineunte.

8) non satis apparet utrum ἐθνῶν an ἐθνικῶν scriptum sit; sed tamen probabilius ἐθνικῶν est.

κρεμαμένη ἐπὶ τὴν πτελέαν τὸν καρπὸν πολὺν καὶ καλὸν δίδωσιν, ἔρριμ-
μένη δὲ χαμαὶ σαπρὸν καὶ ὀλίγον φέρει. Ἀὕτη οὖν ἡ παραβολὴ εἰς
τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ κεῖται, εἰς πτωχὸν καὶ πλούσιον. Πῶς, φημί,
κύριε, γνώρισόν μοι. Ἄκουε, φησὶν· ὁ μὲν πλούσιος ἔχει χρήματα
πολλὰ· τὰ δὲ πρὸς τὸν κύριον πτωχεύει περισσώμενος περὶ τὸν πλοῦτον
αὐτοῦ, καὶ λίαν μικρὰν ἔχει τὴν ἐξομολόγησιν καὶ τὴν ἔντευξιν πρὸς
τὸν κύριον, καὶ ἦν ἔχει, μικρὰν καὶ βληχρὰν¹ καὶ ἀνθρώπου² μὴ
ἔχουσαν δύναμιν. Ὅταν οὖν ἀναπλῆ³ ὁ πλούσιος ἐπὶ τὸν πένητα καὶ
χορηγήσῃ αὐτῷ τὰ δέοντα, πιστεύων ὅτι ὁ ἐργάζεται εἰς τὸν πένητα
δυνήσεται τὸν μισθὸν εὐρεῖν παρὰ τῷ Θεῷ, ὅτι ὁ πένης πλούσιός ἐστιν
ἐν τῇ ἐντευξίᾳ καὶ τῇ ἐξομολογήσει, καὶ δύναμιν μεγάλην ἔχει ἢ ἔντευξις
αὐτοῦ παρὰ τῷ Θεῷ· ἐπιχορηγεῖ οὖν ὁ πλούσιος τῷ πένητι πάντα
ἀδιστακτικῶς· ὁ πένης δὲ ἐπιχορηγούμενος ὑπὸ τοῦ πλουσίου ἐντυγχάνει
αὐτῷ τῷ Θεῷ εὐχαριστιῶν⁴ περὶ τοῦ διδόντος αὐτῷ· ἀκείνους ἔτι ἐπι-
σπουδάζει περὶ τοῦ πένητος, ἵνα ἀδιάλειπτος γένηται ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ·
οἶδε γὰρ ὅτι ἡ ἔντευξις τοῦ πένητος προσδεκτὴ ἐστὶ καὶ πλουσία πρὸς
τὸν Θεόν. Ἀμφοτέροι οὖν τὸ ἔργον τελοῦσιν· ὁ μὲν πένης ἐργάζεται
τὴν ἔντευξιν ἐν ἡ πλουτεῖ, ἦν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ κυρίου· ταύτην ἀπο-
δίδωσι τῷ κυρίῳ τῷ ἐπιχορηγοῦντι αὐτῷ· καὶ ὁ πλούσιος ὡσαύτως τὸν⁵
πλοῦτον ὃν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ κυρίου ἀδιστακτικῶς παρέχει τῷ πένητι, καὶ
τοῦτο ἔργον μέγα ἐστὶ καὶ δεκτὸν παρὰ τῷ Θεῷ, ὅτι συνήκεν⁶ ἐπὶ τῷ
πλούτῳ αὐτοῦ, καὶ εἰργάσατο εἰς τὸν πένητα ἐκ τῶν δωρημάτων τοῦ
κυρίου, καὶ ἐτέλεσε τὴν διακονίαν τοῦ κυρίου ὀρθῶς. Παρὰ τοῖς
ἀνθρώποις οὖν ἡ πτελέα· δοκεῖ καρπὸν μὴ φέρειν, καὶ οὐκ οἶδασιν
οὐδὲ νοοῦσιν ὅτι, ἐὰν ἀβροχία γένηται, ἡ πτελέα ὕδαρ ἔχουσα τρέφει
τὴν ἄμπελον, καὶ ἡ ἄμπελος ἀδιάλειπτον ἔχουσα ὕδαρ διπλοῦν τὸν
καρπὸν δίδωσι, καὶ ὑπὲρ εαυτῆς καὶ ὑπὲρ τῆς πτελέας. Οὕτω καὶ οἱ
πένητες ἐντυγχάνοντες πρὸς τὸν κύριον ὑπὲρ τῶν πλουσίων πληροφορο-
ροῦσι τὸν πλοῦτον αὐτῶν, καὶ πάλιν οἱ πλούσιοι χορηγοῦντες τοῖς
πένησι τὰ δέοντα πληροφοροῦσι τὰς ψυχὰς αὐτῶν. Γίνονται οὖν
ἀμφοτέροι κρινωνοὶ τοῦ ἔργου τοῦ δικαίου. Ταῦτα οὖν ὁ ποιῶν οὐκ
ἐγκαταλειφθήσεται ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἔσται ἐπιγεγραμμένος εἰς τὰς
βίβλους τῶν ζώντων. Μακάριοι οἱ ἔχοντες καὶ συνιέντες⁷ ὅτι παρὰ
τοῦ κυρίου πλουτίζονται.

ΑΡΧΗ ΑΛΛΗΣ ΠΑΡΑΒΟΛΗΣ.

Ἔδειξέ μοι δένδρα πολλὰ μὴ ἔχοντα φύλλα, ἀλλ' ὡσεὶ ξηρὰ ἔδοξαι
μοι εἶναι· ὅμοια γὰρ ἦν πάντα. Καὶ λέγει μοι Βλέπεις τὰ δένδρα

Sim. II. 1) cod. βληχρὰν.

2) sic cod. Fortasse ex ἀνω (ἀνοσ, ἀνω, ἀνω etc. compendia usitatissima vocis ἀνθρώπος etc. sunt) corruptum.

3) ita codex.

4) ita omnino codex habet, ὡν per compendium expresso. Ed. pr. (καὶ) εὐχαριστεῖ.

5) omnino τὸν per compendium scriptum in cod. est. Ed. pr. [τ]ον.

6) συνήκεν: ita in cod. est, non συνήει, quod quum ken parum appareat, satis ex spatio inter ἡ (nota etiam circumflexum, non acutum) et ἐπὶ intellegitur.

7) omnino sic in cod. scriptum est. Miro modo in pag. 111. σιόντες ex cod.

ταῦτα; Βλέπω, φημί, κύριε, ὅμοια ὄντα καὶ ξηρά. Ἀποκριθεὶς μοι λέγει Ταῦτα τὰ δένδρα ἃ βλέπεις οἱ κατοικοῦντες εἰσὶν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ. Διὰ τί οὖν, φημί, κύριε, ὡσεὶ ξηρά εἰσι καὶ ὅμοια; Ὅτι, φησὶν, οὔτε οἱ δίκαιοι φαίνονται οὔτε οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλ' ὅμοιοι εἰσιν· ὁ γὰρ αἰὼν οὗτος τοῖς δικαίοις χειμῶν ἔστι, καὶ οὐ φαίνονται μετὰ τῶν ἁμαρτωλῶν κατοικοῦντες. Ὡσπερ γὰρ ἐν τῷ χειμῶνι τὰ δένδρα ἀποβεβληκότα τὰ φύλλα ὅμοιά εἰσι, καὶ οὐ φαίνονται τὰ ξηρά ποιά εἰσιν ἢ τὰ ζῶντα, οὕτως ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ οὐ φαίνονται οὔτε οἱ δίκαιοι οὔτε οἱ ἁμαρτωλοὶ, ἀλλὰ πάντες ὅμοιοι εἰσιν.

ΑΡΧΗ ΑΛΛΗΣ ΠΑΡΑΒΟΛΗΣ.

Ἔδειξέ μοι πάλιν δένδρα πολλά, ἃ μὲν βλαστῶντα, ἃ δὲ ξηρά, καὶ λέγει μοι Βλέπεις, φησί, τὰ δένδρα ταῦτα; Βλέπω, φημί, κύριε, τὰ μὲν βλαστῶντα, τὰ δὲ ξηρά. Ταῦτα, φησί, τὰ δένδρα τὰ βλαστῶντα οἱ δίκαιοι εἰσιν οἱ μέλλοντες κατοικεῖν εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἐρχόμενον· ὁ γὰρ αἰὼν ὁ ἐρχόμενος θρόνος¹ ἔστι τοῖς δικαίοις, τοῖς δὲ ἁμαρτωλοῖς χειμῶν. Ὅταν οὖν ἐπιλάμψῃ τὸ ἔλεος τοῦ κυρίου, τότε φανερωθήσονται οἱ δουλεύοντες τῷ θεῷ, καὶ πάντες φανερωθήσονται· ὡσπερ γὰρ τῷ θερεῖ ἐνδὸς ἐκάστου δένδρου οἱ καρποὶ φανεροῦνται καὶ ἐπιγινώσκονται ποταποὶ εἰσιν, οὕτω καὶ τῶν δικαίων οἱ καρποὶ φανεροὶ ἔσονται καὶ γνωσθήσονται πάντες οἱ εὐθαλεῖς ὄντες² ἐν τῷ αἰῶνι ἐκείνῳ. Τὰ δὲ ἔθνη καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ, ἃ εἶδες τὰ δένδρα τὰ ξηρά· τοιοῦτοι εὐρεθήσονται, ξηροὶ καὶ ἄκαρποι, ἐν ἐκείνῳ τῷ αἰῶνι, καὶ ὡς ξύλα κατακαυθήσονται, καὶ φανεροὶ ἔσο[νται]³ ὅτι ἡ πράξις αὐτῶν ποιηρὰ γέγονεν ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν· οἱ μὲν γὰρ ἁμαρτωλοὶ καυθήσονται, ὅτι ἤμαρτον καὶ οὐ μετενόησαν· τὰ δὲ ἔθνη καυθήσο[νται], ὅτι οὐκ ἔγνωσαν τὸν κτίσαντα αὐτοῦς. Σὺ οὖν καρποφόρησον, ἵνα ἐν τῷ θερεῖ ἐκείνῳ γνωσθῇ σου ὁ καρπός. Ἀπέχου δὲ ἀπὸ τῶν πολλῶν πράξεων καὶ οὐ[δέποτε] οὐδὲν διαμάρτης· οἱ γὰρ τὰ πολλὰ πράσσοντες πολλὰ καὶ ἁμαρτάνουσι, περισπωμένοι περὶ τὰς πράξεις αὐτῶν καὶ μηδὲν δουλεύοντες τῷ κυρίῳ ἔ[αυτῶν]. Πῶς οὖν, φησὶν, ὁ τοιοῦτος δύναται τι αἰτήσασθαι παρὰ τοῦ κυρίου καὶ λαβεῖν, μὴ δουλεύων τῷ κυρίῳ; Οἱ δουλεύοντες αὐτῷ, ἐκεῖνοι λήψονται τὰ αἰτήματα αὐτῶν, οἱ δὲ μὴ δουλεύοντες τῷ κυρίῳ, ἐκεῖνοι οὐδὲν λήψονται. Ἐὰν δὲ μίαν τις πράξιν ἐργάσῃται, δύναται καὶ τῷ κυρίῳ δουλεύσαι· οὐ γὰρ διαφθαρήσεται ἡ διάνοια αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ κυρίου, ἀλλὰ δουλεύσει αὐτῷ ἔχων τὴν δαίνοϊαν αὐτοῦ καθαρὰν. Ταῦτα οὖν ἐὰν ποιήσῃς, δύνασαι καρποφορῆσαι εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἐρχόμενον· καὶ ὅς ἂν ταῦτα ποιήσῃ, καρποφορήσει.

ΑΡΧΗ ΑΛΛΗΣ ΠΑΡΑΒΟΛΗΣ.

1. Νηστεύων καὶ καθήμενος εἰς ὄρος τι καὶ εὐχαριστῶν τῷ κυρίῳ περὶ τούτων ὧν ἐποίησε μετ' ἐμοῦ, βλέπω τὸν ποιμένα παρακα-

Sim. IV. 1) θρόνος sic in cod. Iam ed. pr. notat esse θέρος corrigendum.

3) Uncis inclusa hoc loco nec raro alibi a tineis consumpta sunt.

2) οἱ εὐθαλεῖς ὄντες: haec in cod. bis scripta sunt.

θημένον μοι και λέγοντα Τί ὀφθρινὸς ὡδε ἐλήλυθας; Ὅτι, φημί, κύριε, στατίωνα ἔχω. Τί, φησίν, ἐστὶ στατίων; Νηστεύω, φημί, κύριε. Νηστεία δέ, φησί, τί ἐστὶν αὕτη, ἣν νηστεύετε; Ὡς εἰώθειν, φημί, κύριε, οὕτω νηστεύω. Οὐκ οἶδατε, φησί, νηστεύειν τῷ κυρίῳ, οὐδέ ἐστίν¹ ἡ νηστεία αὕτη ἢ ἀνωφελὴς ἣν νηστεύετε αὐτῷ. Διὰ τί, φημί, κύριε, τοῦτο λέγεις; Λέγω σοι, φησίν, ὅτι οὐκ ἔστιν αὕτη νηστεία, ἣν δοκεῖτε νηστεύειν· ἀλλ' ἐγὼ σε διδάξω τί ἐστὶ νηστεία δεκτὴ και πλήρης τῷ κυρίῳ. Ἄκουε, φησίν. Ὁ Θεὸς οὐ βούλεται τοιαύτην νηστείαν ματαίαν· οὕτω γὰρ νηστεύων τῷ Θεῷ οὐδὲν ἐργάσῃ τῇ δικαιοσύνῃ· νηστεύουσιν δὲ τῷ Θεῷ νηστείαν τοιαύτην· μηδὲν πονηρεύσῃ ἐν τῇ ζωῇ σου, και δούλευσον τῷ κυρίῳ ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ· τήρησον τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ πορευόμενος ἐν τοῖς προστάγμασιν αὐτοῦ, και μηδέμια ἐπιθυμία πονηρὰ ἀναβῆτω ἐν τῇ καρδίᾳ σου· πίστευσον δὲ τῷ Θεῷ, και ἐὰν ταῦτα ἐργάσῃ και φοβηθῆς αὐτόν και ἐγκρατεύσῃ ἀπο παντός πονηροῦ πράγματος, ζήσῃ τῷ Θεῷ· και ταῦτα ἐὰν ἐργάσῃ, μεγάλην νηστείαν ποιεῖς και δεκτὴν τῷ Θεῷ.

II. Ἄκουε τὴν παραβολὴν ἣν μέλλω σοι λέγειν ἀνήκουσαν τῇ νηστείᾳ. Εἶλέ τις ἀγρὸν¹ και δούλους πολλούς, και μέρος τι τοῦ ἀγροῦ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, και ἐκλεξάμενος δούλον τινα πιστόν και εὐάρεστον ἔντιμον, προσεκαλέσατο αὐτόν και λέγει αὐτῷ Λάβε τὸν ἀμπελῶνα τοῦτον ὃν ἐφύτευσα, και χαράκωσον αὐτόν ἕως ἔρχομαι· και ἕτερον δὲ μὴ ποιήσῃς τῷ ἀμπελῶνι, και ταύτην μου τὴν ἐντολὴν φυλάξον, και ἐλεύθερος ἔσῃ παρ' ἐμοί. Ἐξῆλθε δὲ ὁ δεσπότης τοῦ δούλου εἰς τὴν ἀποδημίαν. Ἐξελθόντος δὲ αὐτοῦ ἔλαβεν ὁ δούλος και ἐχαράκωσε τὸν ἀμπελῶνα, και τελέσας τὴν χαράκωσιν τοῦ ἀμπελῶνος εἶδε τὸν ἀμπελῶνα βοτανῶν πλήρη ὄντα. Ἐν ἑαυτῷ οὖν ἐλογίσαστο λέγων Ταύτην τὴν ἐντολὴν τοῦ κυρίου τετέλεκα· σκάψω λοιπὸν τὸν ἀμπελῶνα τοῦτον, και ἔσται εὐπρεπέστερος ἔσκαμμένος, και βοτάνας μὴ ἔχων δώσει καρπὸν πλείονα, μὴ πνιγόμενος ὑπὸ τῶν βοτανῶν. Λαβῶν ἔσκαψε τὸν ἀμπελῶνα, και πάσας τὰς βοτάνας τὰς οὐσας ἐν τῷ ἀμπελῶνι ἐξέτιλλε· και ἐγένετο ὁ ἀμπελῶν ἐκείνος εὐπρεπέστατος και εὐθαλής, μὴ ἔχων βοτάνας πνιγούσας αὐτόν. Μετὰ χρόνον ἦλθεν ὁ δεσπότης τοῦ δούλου και τοῦ ἀγροῦ και εἰσῆλθεν εἰς τὸν ἀμπελῶνα, και ἰδὼν τὸν ἀμπελῶνα κεχαρακωμένον εὐπρεπῶς, ἔτι δὲ και ἔσκαμμένον και πάσας τὰς βοτάνας ἐκτετιμμένας και εὐθαλεῖς οὐσας τὰς ἀμπελους, ἐχάρη λίαν ἐπὶ τοῖς ἔργοις τοῦ δούλου. Προσκαλεσάμενος οὖν τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν ἀγαπητόν, ὃν εἶχε κληρονόμον,² και τοὺς φίλους, οὓς εἶχε συμβούλους, λέγει αὐτοῖς ὅσα ἐνετείλατο τῷ δούλῳ αὐτῷ,³ και ὅσα εὖρε γεγονότα. Κάκεινοι συνεχάρησαν τῷ δούλῳ ἐπὶ τῇ μαρτυρίᾳ ἣ ἔμαρτυρησεν αὐτῷ ὁ δεσπότης. Και λέγει αὐτοῖς Ἐγὼ τῷ δούλῳ τούτῳ ἐλευθερίαν ἐπηγγειλάμην, ἐὰν μου τὴν ἐντολὴν φυλάξῃ, ἣν ἐπηγγειλάμην αὐτῷ· ἐφύλαξε δὲ μου τὴν ἐντολὴν και προσέθηκε τῷ ἀμπελῶνι ἔργον καλόν, και ἐμοί λίαν ἤρεσεν. Ἀντὶ τούτου σὺν

Sim. V. 1) excidisse videtur νηστεία.

2) ὃν εἶχε κληρονόμον: haec bis in

Cap. II. 1) ἀγρὸν: sic codex, non cod. scripta sunt.

(ut est in ed. pr.) ἀγροῦς.

3) sic male cod.

τοῦ ἔργου οὐ εἰργάσατο θέλω αὐτὸν συγκληρονόμον τῷ υἱῷ μου ποιῆσαι, ὅτι τὸ καλὸν φρονήσας οὐ παρενεθυμῆθη, ἀλλ' ἐτέλεσεν αὐτό. Ταύτη τῇ γνώμῃ ὁ υἱὸς τοῦ δεσπότητος συνηυδόκησεν⁴ αὐτῷ, ἵνα συγκληρονόμος γένηται ὁ δούλος τῷ υἱῷ. Μετὰ ἡμέρας ὀλίγας δέειπνον ἐποίησεν αὐτοῦ⁵ καὶ ἐπεμψεν αὐτῷ ἐκ τοῦ δάειπνου ἐδέσματα πολλὰ. Λαβὼν δὲ ὁ δούλος τὰ ἐδέσματα τὰ πεμφθέντα αὐτῷ παρὰ τοῦ δεσπότητος, τὰ ἀκούοντα αὐτῷ ἤρε, τὰ λοιπὰ δὲ τοῖς συνδούλοις αὐτοῦ διέδωκεν. Οἱ δὲ σύνδουλοι αὐτοῦ λαβόντες τὰ ἐδέσματα ἐχάρησαν, καὶ ἤρξαντο εὐχεσθαι ὑπὲρ αὐτοῦ, ἵνα χάριν μείζονα εὕρη παρὰ τῷ δεσποτῇ, ὅτι οὕτως ἐχρήσατο αὐτοῖς. Ταῦτα πάντα τὰ γυγονάτα ὁ δεσπότης αὐτοῦ ἤκουσε, καὶ πάλιν λίαν ἐχάρη ἐπὶ τῇ πράξει αὐτοῦ. Συγκαλεσάμενος πάλιν τοὺς φίλους ὁ δεσπότης καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἀπήγγειλεν αὐτοῖς τὴν πράξιν αὐτοῦ ἣν ἐπραξεν ἐπὶ τοῖς ἐδέσμασιν αὐτοῦ οἷς ἔλαβεν. Οἱ δὲ ἐτι μάλλον συνευδόκησαν γενέσθαι⁶ τὸν δούλον συγκληρονόμον τῷ υἱῷ αὐτοῦ.

III. Λέγω Κύριε, ἐγὼ ταύτας σὰς¹ παραβολὰς οὐ γινώσκω οὐδὲ δύναμαι νοῆσαι, ἐὰν μὴ μοι ἐπιλύσης αὐτάς. Πάντα σοι ἐπιλύσω, φησί, καὶ ὅσα ἂν λαλήσω μετὰ σοῦ, δεῖξω σοι. Τὰς ἐντολάς αὐτοῦ... ἐὰν γέ τι ἀγαθὸν ποιήσης ἐκτὸς τῆς ἐντολῆς τοῦ θεοῦ, σεαυτῷ περιποίησιν δόξαν περισσοτέραν, καὶ ἔση ἐνδοξότερος παρὰ τῷ θεῷ οὐ ἐμελλες εἶναι. Ἐὰν οὖν φυλάσσω τὰς ἐντολάς τοῦ θεοῦ προσθῆς καὶ τὰς λειτουργίας ταύτας, χαρήσῃ, ἐὰν τηρήσης αὐτάς κατὰ τὴν ἐμὴν ἐντολήν. Λέγω αὐτῷ Κύριε, ὃ ἐὰν μοι ἐντείλῃ, φυλάξω αὐτό· οἶδα γὰρ ὅτι σὺ μετ' ἐμοῦ εἶ. Ἔσομαι, φησί, μετὰ σοῦ, ὅτι τοιαύτην προθυμίαν ἔχεις τῆς ἀγαθοποιήσεως, καὶ μετὰ πάντων δὲ ἔσομαι, φησὶν, ὅσοι ταύτην τὴν προθυμίαν ἔχουσιν. Ἡ νηστεία αὕτη, φησί, τηρουμένων τῶν ἐντολῶν τοῦ κυρίου λίαν καλὴ ἐστιν. Οὕτως οὖν φυλάξεις τὴν νηστείαν ταύτην ἣν μέλλεις τηρεῖν. Πρῶτον πάντων φυλάξαι ἀπὸ παντός ρήματος πονηροῦ καὶ πάσης ἐπιθυμίας πονηρᾶς, καὶ καθαρῶσόν σου τὴν καρδίαν ἀπὸ πάντων τῶν ματαιωμάτων τοῦ αἵματος τούτου. Ἐὰν ταῦτα φυλάξης, ἔσται σοι αὕτη ἡ νηστεία τελεία. Οὕτω δὲ ποιήσεις· συντέλεσας τὰ γεγραμμένα, ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἣ νηστεύεις μηδὲν γεύσῃ εἰ μὴ ἄρτον καὶ ὕδωρ· καὶ ἐκ τῶν² ἐδεσμάτων σου ἂν ἐμελλες τρώγειν συνοψίσας τὴν ποσότητα τῆς δαπάνης ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἣς ἐμελλες ποιεῖν, δώσεις αὐτὸ χίρσῃ ἢ ὄρφανῷ ἢ ὑστερομένῳ, καὶ οὕτω ταπεινοφρονήσεις, ἵνα ἐκ τῆς ταπεινοφροσύνης σου ὁ εὐλογητὸς ἐμπλήσῃ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν καὶ εὕξηται ὑπὲρ σοῦ πρὸς τὸν κύριον. Ἐὰν οὕτω τελήσῃς τὴν νηστείαν ὡς σοι ἐνετείλαμην, ἔσται ἡ θυσία σου δεκτή παρὰ τῷ θεῷ, καὶ ἔγγραφος ἔσται ἡ νηστεία αὕτη, καὶ ἡ λειτουργία οὕτως ἐροαζομένη καλὴ καὶ ἰλαρὰ ἐστὶ καὶ εὐπροσδεκτός τῷ κυρίῳ. Ταῦτα οὕτω τηρήσεις σὺ μετὰ τῶν τέκνων σου καὶ ὅλων τοῦ οἴκου σου. Τηρήσας δὲ αὐτὰ μακάριος ἔσῃ³ καὶ ὅσοι ἂν ἀκούσαντες αὐτὰ τηρήσωσι, μακάριοι ἔσονται· καὶ ὅσα ἂν ἀκούσονται³ παρὰ τοῦ κυρίου, λήψονται.

4) συνηυδόκησεν: ita cod.; ed. pr. συνευδ.

5) sic codex.

6) αὐτοῦ οἷς--γενέσθαι: haec rursus scripta sunt.

Cap. III. 1) σὰς: sic certe cod., non (ut ed. pr.) τὰς. Post αὐτοῦ plura desunt.

2) καὶ ἐκ τῶν: sic codex. Ed. pr. ἐκ (δὲ) τῶν.

3) ἀκούσονται: ita male codex.

IV. Ἐδεήθην αὐτοῦ πολλὰ ἵνα μοι δηλώσῃ τὴν παραβολὴν τοῦ ἀγροῦ καὶ τοῦ δεσπότου καὶ τοῦ ἀμπελώνος καὶ τοῦ δούλου τοῦ χαρᾶ- κώσαντος τὸν ἀμπελώνα καὶ τῶν χαράκων καὶ τῶν βοτανῶν τῶν ἐκτε- τιλμένων ἐκ τοῦ ἀμπελώνος καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τῶν φίλων τῶν συμβού- λων. Συνήκα γὰρ ὅτι παραβολὴ τις ἐστὶ ταῦτα πάντα. Ὁ δὲ ἀπο- κριθεὶς μοι εἶπεν Ἀθάδης εἰ λίαν εἰς τὸ ἐπερωτᾶν. Οὐκ ὀφείλεις, φησὶν, ἐπερωτᾶν οὐδὲν ὅλως· ἐὰν γὰρ σοι δεῖ δηλωθῆναι, δηλωθήσεται. Λέγω αὐτῷ Κύριε, ὅσα ἂν μοι δείξῃς καὶ μὴ δηλώσῃς, μάτην ἔσομαι ἑωρακὼς αὐτὰ καὶ μὴ νοῶν τί ἐστίν· ὡσαύτως καὶ ἐὰν μοι παραβολὰς λαλήσῃς καὶ μὴ ἐπιλύσῃς μοι αὐτάς, εἰς μάτην ἔσομαι ἀκηκῶς τι παρὰ σου. Ὁ δὲ πάλιν ἀπεκρίθη μοι λέγων Ὅς ἂν, φησί, δούλος ἢ τοῦ θεοῦ, καὶ ἔχη τὸν κύριον ἑαυτοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ, αἰτεῖται παρ' αὐτοῦ¹ σύνεσιν καὶ λαμβάνει, καὶ πᾶσαν παραβολὴν ἐπιλύει, καὶ γνωστὰ αὐτῷ γίνονται τὰ φήματα τοῦ κυρίου τὰ λεγόμενα διὰ παραβολῶν· ὅσοι δὲ βλιχροί² εἰσι καὶ ἀργοὶ πρὸς τὴν ἔντευξιν, ἐκείνοι διστάζουσιν αἰτεῖσθαι παρὰ τοῦ κυρίου· ὁ δὲ κύριος πολυεύσπλαγχνός ἐστι, καὶ πᾶσι τοῖς αἰτουμένοις παρ' αὐτοῦ ἀδιαλείπτως δίδωσι. Σὺ δὲ ἐνδεδυναμωμένος ὑπὸ τοῦ ἁγίου ἀγγέλου καὶ εὐληφῶς παρ' αὐτοῦ τοιαύτην ἔντευξιν καὶ μὴ ᾖν ἀργός, διὰ τί οὐκ αἰτῆ παρὰ τοῦ κυρίου σύνεσιν καὶ λαμβάνεις παρ' αὐτοῦ; Λέγω αὐτῷ Κύριε, ἐγὼ ἔχω σὲ μεθ' ἑαυτοῦ ἀνάγκην ἔχω σὲ αἰτεῖσθαι καὶ σὲ ἐπερωτᾶν· σὺ γὰρ μοι δεικνύεις πάντα καὶ λαλεῖς μετ' ἐμοῦ· εἰ δὲ ἄτερ σου ἔβλεπον ἢ ἤκουον αὐτά,³ ἠρώτων ἂν τὸν κύριον ἵνα μοι δηλωθῇ.

V. Εἰπὼν σοι, φησί, καὶ ἄρτι, ὅτι πανοῦργος εἶ καὶ ἀθάδης, ἐπερωτῶν τὰς ἐπιλύσεις τῶν παραβολῶν. Ἐπειδὴ δὲ οὕτω παρήμενος εἶ, ἐπιλύσω σοι τὴν παραβολὴν τοῦ ἀγροῦ καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἀκο- λούθων πάντων, ἵνα γνωστὰ πᾶσι ποιήσῃς αὐτά. Ἄκουε νῦν, φησί, καὶ σύνιε αὐτά.¹ Ὁ ἀγρός ὁ κόσμος οὗτός ἐστιν· ὁ δὲ κύριος τοῦ ἀγροῦ ὁ κτίσας τὰ πάντα καὶ ἀπαρτίσας αὐτὰ καὶ δυναμώσας· ὁ δὲ δούλος ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἐστίν· αἱ δὲ ἀμπελοὶ ὁ λαὸς οὗτός ἐστιν ὅν ἀντὸς ἐφύτευσεν· οἱ δὲ χάρακες οἱ ἅγιοι ἄγγελοι εἰσι τοῦ κυρίου οἱ συγκροτοῦντες τὸν λαὸν αὐτοῦ· αἱ δὲ βοτάναι αἱ ἐκτετιλμένοι ἐκ τοῦ ἀμπελώνος ἀνομίαί εἰσι τῶν δούλων τοῦ θεοῦ· τὰ δὲ ἐδέσματα ἃ ἔπεμ- ψεν αὐτῷ ἐκ τοῦ δειπνοῦ αἱ ἐντολαὶ εἰσιν ἃς ἔδωκε τῷ λαῷ αὐτοῦ διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· οἱ δὲ φίλοι καὶ σύμβουλοι οἱ ἅγιοι ἄγγελοι οἱ πρῶτοι κτισθέντες· ἢ δὲ ἀποδημία τοῦ δεσπότου ὁ χρόνος ὁ περισσεύων εἰς τὴν παρουσίαν αὐτοῦ. Λέγω αὐτῷ Κύριε, μεγάλως καὶ θαυμαστῶς πάντα ἐστὶ καὶ ἐνδόξως πάντα ἔχει. Μὴ οὖν, φημί, ἐγὼ ἡδυνάμην ταῦτα νοῆσαι; Οὐδὲ ἕτερος τῶν ἀνθρώπων, κἂν λίαν συνετός ἢ τις, οὐ δύναται νοῆσαι αὐτά. Ἔτι, φημί, κύριε, δηλώσον μοι ὃ μέλλω σε ἐπερωτᾶν. Λέγε, φησὶν, εἴ τι² βούλει.³ Διὰ τί, φημί, κύριε, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ εἰς δούλου τρόπον κείται ἐν τῇ παραβολῇ;

Cap. IV. 1) αὐτοῦ: in cod. ut vide- tur αὐτῷ est.

2) cod. rursus βλιχροί.

3) αὐτά: ita codex, non ut ed. pr. αὐτάς.

PATRES APOST.

Cap. V. 1) αὐτά: ita rursus codex, non cum ed. pr. αὐτάς.

2) εἴτι: non satis liquet utrum εἴτι an ὅτι (ut ed. pr.) scriptum sit. Sed videtur potius εἴτι.

3) βούλει: ut supra. Ed. pr. βούλη.

VI. "Ακουε, φησί, [οὐκ]¹ εἰς δούλου τρόπον πεῖται ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἀλλ' εἰς ἔξουσίαν μεγάλην κείται καὶ περιότητα. Πῶς, φημί, κύριε, οὐ νοῶ. "Οτι, φησί, ὁ θεὸς τὸν ἀμαρτανά ἐφύτευσε, τοῦτ' ἐστὶ, τὸν λαὸν ἔπαισε, καὶ παρέδωκε τῷ υἱῷ αὐτοῦ· καὶ ὁ υἱὸς παρέστησε τοὺς ἀγγέλους ἐπ' αὐτούς τοῦ συντηρεῖν αὐτούς. Καὶ αὐτὸς τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν² ἐκαθάρισε πολλὰ κοπιώσας καὶ πολλοὺς κόπους ἤνελε· κῶς· οὐδεὶς γὰρ δύναται σκαφήσαι ἄτερ κόπου ἢ μόχθου. Αὐτὸς οὖν καθάρσας τὰς ἀμαρτίας τοῦ λαοῦ ἔδειξεν αὐτοῖς τὰς τρίβους τῆς ζωῆς, δὸς αὐτοῖς τὸν νόμον ὃν ἔλαβε παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. "Οτι δὲ ὁ κύριος σύμβουλον ἔλαβε τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ τοὺς ἐνδόξους ἀγγέλους παρὰ τῆς κληρονομίας³ τοῦ δούλου, ἀκουε. Τὸ πνεῦμα τῶ ἁγίον τὸ προόν, τὸ κτίσαν πᾶσαν τὴν κτίσιν, κατώκισεν ὁ θεὸς εἰς σάρκα ἢ ἡβούλετο. Αὕτη οὖν ἡ σὰρξ, ἐν ἣ κατώκησε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐδούλευσε τῷ πνεύματι καλῶς ἐν σεμνότητι καὶ ἀγνείᾳ πορευθεῖσα, μὴ ἐν ὄλως μιάνασα τὸ πνεῦμα. Πολιτευ+σαμένην οὖν αὐτὴν καλῶς καὶ ἀγνῶς καὶ συ[γκ]οπιάσασαν τῷ πνεύματι καὶ συνεργήσασαν ἐν παντί πράγματι ἰσχυρῶς, καὶ ἀνδρείως ἀναστραφίσειν μετὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, εἴλατο κοινωνόν· ἤρσε γὰρ ἡ πορεία τῆς σαρκὸς τα[ύτης], ὅτι οὐα ἐμίανθη ἐπὶ τῆς γῆς ἔχουσα τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Σύμβουλον οὖν ἔλαβε τὸν υἱὸν καὶ⁴ τοὺς ἀγγέλους τοὺς ἐνδόξους, ἵνα καὶ ἡ σὰρξ αὕτη, δουλεύεσασα τῷ [πνεύματι] ἀμέμπτως, σχῆ τόπον τινὰ κατασκηνώσεως, καὶ μὴ δόξη τὸν μισθόν⁵ ἢ εὐρεθεῖσα ἀμίαντος καὶ ἄσπιλος, ἐν ἣ το πνεῦμα τὸ ἅγιον κατώκησεν. "Εχεις καὶ ταύτης τῆς παραβολῆς τὴν ἐπίλυσιν.

VII. Ὑψράνθη, φημί, κύριε, ταύτην τὴν ἐπίλυσιν ἀκούσας. "Ακουε νῦν, φησί· τὴν σάρκα σου ταύτην φύλασσε καθαρὰν καὶ ἀμίαντον, ἵνα τὸ πνεῦμα τὸ κατοικοῦν ἐν αὐτῇ μαρτυρήσῃ αὐτῇ, καὶ δικαιωθῇ σου ἡ σὰρξ. Βλέπε μήποτε ἀναβῆ ἐπὶ τὴν καρδίαν σου τὴν σάρκα σου ταύτην φθαρτὴν εἶναι, καὶ παραχορήσῃ αὐτῇ ἐν μισμῷ τινί. Ἐὰν μιάνῃς τὴν σάρκα σου, μιανεῖς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἐὰν δὲ μιάνῃς τὴν σάρκα, οὐ ζήσῃ. Εἰ δὲ τις, φημί, κύριε, γέγονεν ἄγνοια προτέρα πρὶν ἀκουσθῶσι τὰ ρήματα ταῦτα, πῶς σωθῆ ὁ ἄνθρωπος ὁ μιάνας τὴν σάρκα αὐτοῦ; Περὶ τῶν προτέρων, φησί, ἀγνοημάτων τῷ θεῷ μόνῳ δυνατόν ἴασιν δοῦναι· αὐτοῦ γὰρ ἐστὶ πᾶσα ἔξουσία·¹ ἐὰν τὸ λοιπὸν μὴ μιάνῃς σου τὴν σάρκα μηδὲ τὸ πνεῦμα· ἀμφοτέρα γὰρ κοινά ἐστὶ καὶ ἄτερ ἀλλήλων μανθῆναι οὐ δύναται. Ἀμφοτέρα οὖν καθαρὰ φύλασσε, καὶ ζήσῃ τῷ θεῷ.

APXH.

I. Καθήμενος ἐν τῷ οἴκῳ μου, καὶ δοξάζων· τὸν κύριον περὶ πάντων ὧν ἐωράκειν, καὶ συζητῶν περὶ τῶν ἐντολῶν, ὅτι καλαὶ καὶ δυνατόναι καὶ ἰσχυραὶ καὶ ἐνδοξοὶ καὶ δυνάμεναι σώσαι ψυχὴν ἀνθρώπου,

Cap. VI. 1) οὐκ in cod. desideratur.

2) ἡμῶν: ita male codex.

3) cod. κληρομίας. Antea παρὰ ex cod. hausimus, quamquam male habet.

† h. l. fol. 2. codicis incipit.

4) καὶ pariter apparet in codice atque proxima. Aliter visum erat ed. pr.

5) h. l. desunt nonnulla.

Cap. VII. 1) nonnihil deest.

ἔλεγον ἐν ἑμαυτῷ Μακάριος ἔσομαι, ἐὰν ταῖς ἐντολαῖς ταύταις πορευθῶ, καὶ ὡς ἂν ταύταις πορευθῆ, μακάριος ἔσται. Ὡς ταῦτα ἐν ἑμαυτῷ ἐλάλουν, βλέπω αὐτὸν ἐξαίφνης παρακαθήμενόν μοι καὶ λέγοντα ταῦτα Τί διψυχεῖς περὶ τῶν ἐντολῶν ὧν σοὶ ἐνετείλαμην; Καλαὶ εἰσὶν ὄλας μὴ διψυχήσης· ἀλλ' ἔνδυσαι τὴν πίστιν τοῦ κυρίου, καὶ ἐν αὐταῖς πορεύθη· ἐγὼ γὰρ σε ἐνδυναμώσω ἐν αὐταῖς. Αὐταὶ αἱ ἐντολαὶ σύμφοροί εἰσι τοῖς μέλλουσι μετανοεῖν· ἐὰν γὰρ μὴ παρευθῶσιν ἐν αὐταῖς, εἰς μάτην ἐστὶν ἡ μετάνοια αὐτῶν. Οἱ οὖν μετανοοῦντες, ἀποβάλλετε τὰς πονηρίας τοῦ αἰῶνος τούτου τὰς ἐκτριβούσας ὑμᾶς· ἐνδυσάμενοι δὲ πᾶσαν ἀρετὴν δικαιοσύνης ἐκνήσεσθε τηρῆσαι τὰς ἐντολάς ταύτας καὶ μηκέτι προστιθέναι ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν. Πορεύσεσθε οὖν ταῖς ἐντολαῖς μου ταύταις, καὶ ζήσεσθε τῷ θεῷ. Ταῦτα πάντα παρ' ἐμοῦ λελάληται ὑμῖν. Καὶ μετὰ τὸ ταῦτα λαλήσας αὐτὸν μετ' ἐμοῦ, λέγει μοι Ἄγωμεν εἰς ἄγρον, καὶ δείξω σοὶ τοὺς ποιμένους τῶν προβάτων. Ἄγωμεν, φημί, κύριε. Καὶ ἤλθομεν εἰς τι πεδίον, καὶ δεῖκνυει μοι ποιμένα νεανίσκον ἐνδεδυμένον σύνθεσιν ἱματίων, τῷ χρώματι κροκαθῆ. Ἐβόσασα δὲ πρόβατα πολλὰ λίαν, καὶ τὰ πρόβατα κτῦτα ὡσεὶ τρυφῶντα ἦν καὶ λίαν σπαταλῶντα, καὶ ἱλαρὰ ἦν σκιρτῶντα ὡδε κἀκέῃσε· καὶ αὐτὸς ὁ ποιμὴν ἱλαρὸς ἦν ἐπὶ τῷ ποιμνίῳ αὐτοῦ· καὶ αὕτη ἡ ἰδέα τοῦ ποιμένος ἱλαρὰ ἦν λίαν, καὶ ἐν τοῖς προβάτοις περιέτρεχε.²

II. Καὶ λέγει μοι Βλέπεις τὸν ποιμένα τούτον; Βλέπω, φημί, κύριε. Οὗτος, φησὶν, ἄγγελος τρυφῆς καὶ ἀπάτης ἐστίν· οὗτος ἐκτρίβει τὰς ψυχὰς τῶν δούλων τοῦ θεοῦ τῶν κενῶν καὶ καταστρέφει αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἀληθείας, ἀπατῶν αὐτοὺς ταῖς ἐπιθυμίαις ταῖς πονηραῖς, ἐν αἷς ἀπολοῦνται.¹ ἐπιλανθάνονται γὰρ τῶν ἐντολῶν τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, καὶ πορευοῦνται ἀπάταις καὶ τρυφαῖς ματαλαῖς, καὶ ἀπόλλυνται ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου τούτου, τινὰ μὲν εἰς θάνατον, τινὰ δὲ εἰς καταφθοράν. Λέγω αὐτῷ Κύριε, οὐ γινώσκω ἐγὼ τί ἐστὶν εἰς θάνατον, καὶ τί εἰς καταφθοράν. Ἄκουε, φησὶν· ἃ εἶδες πρόβατα ἱλαρὰ καὶ σκιρτῶντα, οὗτοί εἰσιν οἱ ἀπεσπασμένοι ἀπὸ τοῦ θεοῦ εἰς τέλος καὶ παραδεδωκότες ἑαυτοὺς ταῖς τρυφαῖς καὶ ἀπάταις, εἰς δὲ τὸν κύριον οὐδὲν ἐβλασφήμησαν. Οὗτοι οὖν [οὐ]² κατεφθαρμένοι εἰσιν ἀπὸ τῆς ἀληθείας· ἐν τούτοις ἐλπίς ἐστὶ μετανόιας, ἐν ᾗ δύνανται ζῆσαι. Ἡ καταφθορὰ οὖν ἐλπίδα ἔχει ἀνανεώσεώς τινος, ὁ δὲ θάνατος ἀπώλειαν ἔχει αἰώνιον. Πάλιν προέβην μικρὸν, καὶ δεῖκνυει μοι ποιμένα μέγαν ὡσεὶ ἄγριον τῆ ἰδέα, περικαίμενον δέρμα ἄγριον λευκόν, καὶ πηραν τινὰ εἶχεν ἐπὶ τῶν ὤμων, καὶ ῥάβδον σκληρὰν λίαν καὶ ῥόζους ἔχουσαν, καὶ μάλιστα μεγάλην, καὶ τὸ βλέμμα εἶχε περίτεικρον ὥστε φοβηθῆναι με αὐτόν· τοιούτον εἶχε τὸ βλέμμα. Οὗτος οὖν ὁ ποιμὴν παρελάμβανε τὰ πρόβατα ἀπὸ τοῦ ποιμένος τοῦ νεανίσκου, ἐκεῖνα τὰ σπαταλῶντα καὶ τρυφῶντα, μὴ σκιρτῶντα δέ, καὶ ἔβαλεν³ αὐτὰ εἰς τινα τόπον κρημνώη καὶ ἀπανθώη, ὥστε ἀπὸ τῶν ἀπανθῶν καὶ τριβόλων μὴ δύνα-

Sim. VI. 1) ita codex, altero λ supra lineam posito ipsa prima omnino manu. Ed. pr. ἀποβάλετε.

2) cod. ἄγωμεν.

3) Nounihil deest.

Cap. II. 1) ἀπολοῦνται, sic.

2) οὐ deest in cod.

3) ἔβαλεν in cod. est, non (ut ed. pr.) ἔβαλλεν.

σθαι ἐκπλέξει τὰ πρόβατα, ἀλλ' ἐμπλέεσθαι εἰς τὰς ἀκάνθους καὶ τριβόλους. Ταῦτα οὖν ἐμπλεγμένα ἐβόσκοντο ἐν ταῖς ἀκάνθαις καὶ τριβόλοις, καὶ λαν ἐταλαιπώρουσαν δερόμενα⁴ ὑπ' αὐτοῦ· καὶ ὠδὲ κἀπέισε περιήλανθεν αὐτά, καὶ ἀνάπανσιν αὐτοῖς οὐκ ἔδιδου, καὶ ὄλωσ ὅσα εὐσταθοῦσαν τὰ πρόβατα ἐκείνα.

III. Βλέπων οὖν αὐτὰ οὕτω μαστιγούμενα καὶ ταλαιπωρούμενα⁴ ἔλυπούμην ἐπ' αὐτοῖς, ὅτι οὕτως ἐβασανίζοντο καὶ ἀνοήην ὄλωσ οὐκ εἶχον. Λέγω τῷ ποιμένι τῷ μετ' ἐμοῦ λαλοῦντι Κύριε, τίς ἐστίν οὗτος ὁ ποιμὴν ὁ οὕτως ἀσπλαγχνος καὶ πικρός³ καὶ ὄλωσ μὴ σπλαγχνιζόμενος ἐπὶ τὰ πρόβατα ταῦτα; Οὗτος, φησὶν, ἐστίν ὁ ἄγγελος τῆς τιμωρίας· ἐκ δὲ τῶν δικαίων τῶν ἀγγέλων ἐστὶ, κείμενος δὲ ἐπὶ τῆς τιμωρίας. Παραλαμβάνει οὖν τοὺς ἀποπλανωμένους ἀπὸ τοῦ θεοῦ καὶ πορευθέντας ταῖς ἐπιθυμίαις καὶ ἀπάταις τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ τιμωρεῖ αὐτούς: καθὼς ἄξιό εἰσι, δειναῖς καὶ ποικίλαις τιμωρίαις. "Ἐθελον, φημί, κύριε, γινῶναι τὰς ποικίλας βασάνους ταύτας [καὶ]³ τιμωρίας, ποταπαὶ εἰσιν. "Ἄκουε, φησί, τὰς ποικίλας βασάνους καὶ τιμωρίας. Βιωτικά εἰσιν αἱ βάσανοι· τιμωροῦνται γὰρ οἱ μὲν ζημίαις, οἱ δὲ ὑστερήσεις, οἱ δὲ ἀσθενεῖαις ποικίλαις, οἱ δὲ πάσῃ ἀκαταστασίᾳ, οἱ δὲ ὑβριζόμενοι ὑπὸ ἀναξίων καὶ ἐτέραις πολλαῖς πράξεσι πάσχοντες· πολλοὶ γὰρ ἀκαταστατοῦντες ταῖς βουλαῖς αὐτῶν ἐπιβάλλονταί πολλαί, καὶ οὐδὲν αὐτοῖς ὄλωσ προχαρεῖ. Καὶ λέγουσιν ἑαυτούς μὴ εὐδοοῦσθαι ἐν ταῖς πράξεσιν αὐτῶν, καὶ οὐκ ἀναβαίνει αὐτῶν ἐπὶ τὴν καρδίαν ὅτι ἔπραξαν πονηρὰ ἔργα, ἀλλ' αἰτιῶνται τὸν κύριον. "Ὅταν οὖν θλιβῶσι πάσῃ θλίψει, τότε ἐμοὶ παραδίδονται εἰς ἀγαθὴν παιδείαν καὶ ἰσχυροποιοῦνται ἐν τῇ πίστει τοῦ κυρίου, καὶ τὰς λοιπὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτῶν δουλεύουσι τῷ κυρίῳ ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ αὐτῶν, καὶ εὐδοοῦνται ἐν πάσῃ πράξει αὐτῶν, λαμβάνοντες παρὰ τοῦ κυρίου πάντα ὅσα ἂν αἰτῶνται· καὶ τότε δοξάζουσι τὸν κύριον, ὅτι ἐμοὶ παρεδόθησαν καὶ οὐκέτι οὐδὲν πάσχουσι τῶν πονηρῶν.

IV. Λέγω αὐτῷ Κύριε, ἔτι μοι τοῦτο δήλωσον. Τί, φησὶν, ἐπιζητεῖς; Εἰ ἄρα,¹ φημί, κύριε, τὸν αὐτὸν χρόνον βασανίζονται οἱ τρυφῶντες καὶ ἀπατῶμενοι, ὅσον τρυφῶσι καὶ ἀπατῶνται; Λέγει μοι Τὸν αὐτὸν χρόνον βασανίζονται.² Ἔδει γὰρ τοὺς οὕτω τρυφῶντας καὶ ἐπιλανθανομένους τοῦ θεοῦ ἐπιπλασιῶσ βασανίζεσθαι. Λέγει μοι "Ἀφρων εἰ, καὶ οὐ νοεῖς τῆς βασάνου τὴν δύναμιν. Εἰ γὰρ ἐνόουν, φημί, κύριε, οὐκ ἂν ἐπηρώτων ἵνα βῶι δηλώσης. "Ἄκουε, φησὶν, ἀμφοτέρων τὴν δύναμιν. Τῆς τρυφῆς καὶ ἀπάτης ὁ χρόνος ὥρα ἐστὶ μία· τῆς δὲ βασάνου ἡ ὥρα λ' ἡμερῶν δύναμιν ἔχει. "Ἐάν οὖν μίαν ἡμέραν τρυφήσῃ τις καὶ ἀπατηθῇ, μίαν δὲ ἡμέραν βασανισθῇ, ὅλον ἐνιαυτὸν ἰσχύει ἡ ἡμέρα τῆς βασάνου. "Ὅσας οὖν ἡμέρας τρυφήσει τις, τοσοῦτους ἐνιαυτούς βασανίζεται. Βλέπεις οὖν, φησὶν, ὅτι τῆς τρυφῆς καὶ ἀπάτης ὁ χρόνος ἐλάχιστός ἐστι, τῆς δὲ τιμωρίας καὶ βασάνου πολὺς.

4) cod. δαιρόμενα.
Cap. III. 1) cod. ταλεπωρ., sed et
super e pr. manu notatum.

2) καὶ πικρός: haec supra lineam
descripta sunt.

3) καὶ in cod. deest.

Cap. IV. 1) ἄρα: hoc accentu codex.

2) deest nonnihil.

V. Ἔτι, φημί, κύριε, οὐ νενόηκα ὄλωσ περι τοῦ χρόνου τῆς ἀπάτης καὶ τρυφῆς καὶ βασάνου· ἠπλαυγέστερόν μοι δήλωσον. Ἀποκριθεὶς μοι λέγει Ἡ ἀφροσύνη σου παραμονός ἐστι, καὶ οὐ θέλεις σου τὴν καρδίαν καθαρῶσαι καὶ δουλεύειν τῷ θεῷ. Βλέπε, φησί, μήποτε ὁ χρόνος πληρωθῆ καὶ σὺ ἄφρων εὔρεθῆς. Ἄκουε οὖν, φησί, καθὼς βούλει,² ἵνα νοήσης αὐτά. Ὁ τρυφῶν καὶ ἀπατῶμενος μίαν ἡμέραν καὶ πράσων ἃ βούλεται πολλὴν ἀφροσύνην ἐνδέδεται, καὶ οὐ νοεῖ τὴν πράξιν ἣν ποιεῖ εἰς τὴν αὔριον· ἐπιλανθάνεται γὰρ τί πρὸ μῆος ἔπραξεν· ἡ γὰρ τρυφή καὶ ἀπάτη μνήμας οὐκ ἔχει διὰ τὴν ἀφροσύνην ἣν ἐνδέδεται, ἡ δὲ τιμωρία καὶ ἡ βασανός ὅταν κολληθῆ τῷ ἀνθρώπῳ μίαν ἡμέραν, μέχρις ἐνιαυτοῦ τιμωρεῖται καὶ βασανίζεται· μνήμας γὰρ μεγάλας ἔχει ἡ τιμωρία καὶ ἡ βασανός. Βασανιζόμενος οὖν καὶ τιμωρούμενος ὅλον τὸν ἐνιαυτὸν μνημονεύει ποτὲ τῆς τρυφῆς καὶ ἀπάτης, καὶ γινώσκει ὅτι δι' αὐτὰ πάσχει τὰ πονηρά. Πᾶς οὖν ἀνθρώπος ὁ τρυφῶν καὶ ἀπατῶμενος οὕτω βασανίζεται, ὅτι ἔχοντες ζωὴν εἰς θάνατον ἑαυτοὺς παραδεδώκασι. Ποῖαι, φημί, κύριε, τρυφαὶ εἰσι βλαβεραὶ; Πᾶσα, φησί, πράξις τρυφή ἐστι τῷ ἀνθρώπῳ, ὃ ἔαν ἠδέως ποιῆ· καὶ γὰρ ὁ ὀξύγολος τῇ ἑαυτοῦ πράξει τὸ ἱκανὸν ποιῶν τρυφᾷ· καὶ ὁ μοιχός καὶ ὁ μέθυσος καὶ ὁ κατάλαλος καὶ ὁ ψεύστης καὶ ὁ πλεονέκτης καὶ ὁ ἀποστερητής καὶ ὁ τοῦτοις τὰ ὅμοια ποιῶν τῇ ἰδίᾳ νόσῳ τὸ ἱκανὸν ποιεῖ· τρυφᾷ οὖν ἐπὶ τῇ πράξει αὐτοῦ. Αὐταὶ πάσαι αἱ τρυφαὶ βλαβεραὶ εἰσι τοῖς δούλοις τοῦ θεοῦ. Διὰ ταύτας οὖν τὰς ἀπάτας πάσχουσιν οἱ τιμωρούμενοι καὶ βασανιζόμενοι. Εἰσὶν δὲ³ καὶ τρυφαὶ σώζουσαι τοὺς ἀνθρώπους· πολλοὶ ἀγαθὸν ἐργαζόμενοι τρυφῶσι τῇ ἑαυτῶν ἡδονῇ φερόμενοι. Αὕτη οὖν ἡ τρυφή συμφορός ἐστι τοῖς δούλοις τοῦ θεοῦ καὶ ζωὴν περιποιεῖται τῷ ἀνθρώπῳ τῷ τοιοῦτῳ· αἱ δὲ βλαβεραὶ τρυφαὶ αἱ προειρημέναι βασάνους καὶ τιμωρίας αὐτοῖς περιποιούνται. Ἐὰν δὲ ἐπιμένωσι καὶ μὴ μετανοήσωσι, θάνατον ἑαυτοῖς περιποιούνται.

Μετὰ ἡμέρας ὀλίγας εἶδον αὐτὸν εἰς τὸ πεδίον τὸ αὐτὸ ὕπου καὶ τοὺς ποιμένας ἐωράκειν, καὶ λέγει μοι Τί ἐπιζητεῖς παρ' ἐμοί; Φημί Κύριε, ἵνα τὸν ποιμένα τὸν τιμωρητὴν κελύσῃς¹ ἐκ τοῦ οἴκου μου ἐξελεῖν, ὅτι λίαν με θλίβει. Λεῖ σε, φησί, θλιβῆναι· οὕτω γάρ, φησί, προεῆταξεν ὁ ἔνδοξος ἄγγελος τὰ περὶ σοῦ· θέλει γὰρ σε πειρασθῆναι. Τί γάρ, φημί, κύριε, ἐποίησα οὕτω πονηρόν, ἵνα τῷ ἀγγέλῳ τούτῳ παραδοθῶ; Ἄκουε, φησὶν· αἱ μὲν ἁμαρτίαι σου πολλαί, ἀλλ' οὐ τοσαῦται ὥστε τῷ ἀγγέλῳ τούτῳ παραδοθῆναι· ἀλλ' ὁ οἶκός σου μέγας ἀνομίας καὶ ἁμαρτίας εἰργάσατο, καὶ παρεπικράνθη ὁ ἔνδοξος ἄγγελος ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἐκέλευσέ σε χρόνον τινα θλιβῆναι, ἵνα κάκεινοι μετανοήσωσι καὶ καθαρῶσιν² ἑαυτοὺς † ἀπὸ πάσης ἐπιθυμίας τοῦ αἰῶνος τούτου. Ὅταν οὖν μετανοήσωσι καὶ κα-

Cap. V. 1) cod. καθαρῆσαι.

2) βούλει: prae correctione antiqua (ut vult ed. pr.) κελύσσεις. altera syllaba non satis liquet.

3) εἰσὶν δέ: sic h. l. codex.

Sim. VII. 1) sic ipse codex, non

(ut vult ed. pr.) κελύσσεις.

2) cod. rursus καθαρῆσασιν.

† incipit fol. 2. versum.

Φαρισθαῖσι, τότε ἀποστήσεται ὁ [ἄ]γγελος τῆς τιμωρίας. Λέγω αὐτῷ Κύριε, εἰ ἐκείνοι τοιαῦτα εἰργάσαντο ἵνα παραπικρανθῇ ὁ ἔνδοξος ἄγγελος, τί ἐγὼ ἐποίησα; Ἄλλως, φησὶν, οὐ [δύ]νυνται ἐκείνοι θλιβῆναι, ἔαν μὴ σὺ ἢ κεφαλὴ τοῦ οἴκου θλιβῆς· σοῦ γὰρ θλιβομένου ἐξ ἀνάγκης κἀκεῖνοι θλιβήσονται.³ εὐσταθοῦντος δ[ὲ] σοῦ] οὐδεμίαν δύνασται θλίψιν ἔχειν. Ἄλλ' ἰδοῦ, φημί, κύριε, μετανοήκασιν ἐξ ὅλης καρδίας αὐτῶν. Οἶδα, φησί, κἀγὼ ὅτι μετανοήκασιν ἐξ ὅλης καρδίας αὐτῶν· τῶν οὖν μετανοούντων δοκεῖς τὰς ἁμαρτίας ἀφίεσθαι; Οὐ παντελῶς· ἀλλὰ δεῖ τὸν μετανοοῦντα βασανίσαι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν καὶ ταπεινοφρονῆσαι ἐν πάσῃ πράξει αὐτοῦ ἰσχυρῶς καὶ θλιβῆναι ἐν πάσαις θλίψεσι ποιμίαις· καὶ ἔαν ὑπενέγκῃ τὰς θλίψεις τὰς ἐπερχομένας αὐτῷ, πάντως σπλαγχνισθῆσεται ὁ τὰ πάντα κτίσας καὶ ἐνδυναμάσας, καὶ ἰσχύν τινα δώσει αὐτοῖς· καὶ τοῦτο πάντως τοῦ μετανοοῦντος καθαρώς ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος. Σοὶ δὲ συμφέρον ἐστὶ καὶ τῷ οἴκῳ σου νῦν θλιβῆναι. Τί δέ σοι πολλὰ λέγω; θλιβῆναι σε δεῖ· καθὼς προσέταξεν ὁ ἄγγελος κυρίου ἐκείνος, ὁ παραδίδους σε ἐμοί· καὶ τοῦτο εἰχαρίσται τῷ κυρίῳ ὅτι ἄξιόν σε ἠγήσατο τοῦ προσηλωσάσαι σοι τὴν θλίψιν,⁴ ἵνα προγνοῦς αὐτὴν ὑπενέγκῃς ἰσχυρῶς. Λέγω αὐτῷ Κύριε, σὺ μὲν ἔμοῦ γίνου, καὶ δυνήσομαι πᾶσαν θλίψιν ὑπενεγκεῖν. Ἔγω, φησὶν, ἔσομαι μετὰ σοῦ. Ἐρωτήσω δὲ καὶ τὸν ἄγγελον τὸν τιμωροτῆν ἵνα σε ἐλαφροτέρως θλίψῃ· ἀλλ' ὀλίγον χρόνον θλιβήσῃ, καὶ πάλιν ἀποκατασταθήσῃ εἰς τὸν οἶκόν σου· μόνον παράμεινον ταπεινοφρονῶν καὶ λειτουργῶν τῷ κυρίῳ ἐν πάσῃ καθαρῇ καρδίᾳ, καὶ τὰ τέκνα σου⁵ καὶ ὁ οἶκός σου, καὶ πορεύου ἐν ταῖς ἐντολαῖς μου· αἷς σοι ἐντέλλομαι. Καὶ δυνήσεται σου ἡ μετάνοια ἰσχυρὰ καὶ καθαρὰ εἶναι· καὶ ἔαν ταῦτας φυλάξῃς μετὰ τοῦ οἴκου σου, ἀποστήσεται πᾶσα θλίψις ἀπὸ σοῦ· καὶ ἀπὸ πάντων δέ, φησὶν, ἀποστήσεται θλίψις, ὅσοι ἐν ταῖς ἐντολαῖς μου ταῦταις πορευθῶσιν.

1. Ἔδειξέ μοι ἰτέαν μεγάλην, σκεπάζουσαν πεδία καὶ ὄρη, καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς ἰτέας πάντες ἐληλύθασιν οἱ κεκλημένοι τῷ ὀνόματι κυρίου. Εἰσῆλθε δὲ ἄγγελος τοῦ κυρίου ἔνδοξος ἴσαν ὑψηλὸς παρὰ τὴν ἰτέαν, δρέπανον ἔχων μέγα, καὶ ἔκοπτε κλάδους ἀπὸ τῆς ἰτέας, καὶ ἐπέδιδον τῷ λαῷ τῷ σκεπαζομένῳ ὑπὸ τῆς ἰτέας· μικρὰ δὲ φαβδία ἐπέδιδον αὐτοῖς, ὡσεὶ πηγναῖα. Μετὰ δὲ τὸ πάντα λαβεῖν τὰ φαβδία ἔθηκε τὸ δρέπανον ὁ ἄγγελος, καὶ τὸ δένδρον ἐπέκει ὀγιεὶς ἦν οἶον καὶ ἐωράκειν αὐτό. Ἐθαύμαζον δὲ ἐγὼ ἐν ἑαυτοῖς λέγων Πῶς τοσοῦταν κλάδων κεικομμένων τὸ δένδρον ὀγιεὶς ἐστὶ; Λέγει μοι ὁ ποιμὴν Μὴ θαύμαζε εἰ τὸ δένδρον ὀγιεὶς ἔμεινε τοσοῦταν κλάδων πομπύτων· ἀπ' ἧς δέ, φησί, πάντα ἴδης, καὶ θηλωθήσεται σοι τὸ τί ἐστὶν ὁ ἄγγελος ὁ ἐπιδεδωκὼς τῷ λαῷ τὰς φαβδίας. Πάλιν ἀπήγει ἀπ' αὐτῶν· καὶ καθὼς ἔλαβον, οὕτω καὶ ἔπαλοῦντο πρὸς αὐτόν, καὶ

3) θλιβήσονται: ita codex. Ed. pr. θλίβονται.

4) δεῖ: ita prorsus codex, non ut pr. δοκεῖ.

accentum ex ipso cod. sumpsimus.

6) σου: per errorem ed. pr. μου.

7) μου: h. l. cod. male σου.

Sim. VII. 1) Initium huius Similitudinis nulla re indicatur nisi littera Ξ primae vocis maiore ac rubra.

εἰς ἕκαστος αὐτῶν ἀπέδιδον τὰς ῥάβδους· ἐλάμβανε δὲ ὁ ἄγγελος τοῦ κυρίου καὶ κατενόει αὐτάς. Παρὰ τινων ἐλάμβανε τὰς ῥάβδους ξηρὰς καὶ βεβρωμέναις ὡς ὑπὸ σητός. Ἐκέλευσεν ὁ ἄγγελος τοὺς τὰς τοιαύτας ῥάβδους ἐπιδιδασκόμενους χωρὶς ἴσασθαι. Ἔτεροι δὲ ἐπέδιδον² ξηρὰς, ἀλλ' οὐκ ἦσαν βεβρωμέναι ὑπὸ σητός· καὶ τούτους ἐκέλευσε χωρὶς ἴσασθαι. Ἔτεροι δὲ ἐπέδιδον ἡμιξηρούς· καὶ οὗτοι χωρὶς ἴσταντο. Ἔτεροι δὲ ἐπέδιδον τὰς ῥάβδους αὐτῶν ἡμιξηρούς καὶ σχισμάς ἐχούσας· καὶ οὗτοι χωρὶς ἴσταντο.³ Ἔτεροι δὲ ἐπέδιδον τὰς ῥάβδους ἡμισυ ξηρὸν καὶ τὸ ἡμισυ χλωρὸν· καὶ οὗτοι χωρὶς ἴσταντο. Ἔτεροι δὲ προσέφερον τὰς ῥάβδους αὐτῶν τὰ δύο μέρη τῆς ῥάβδου χλωρά, τὸ δὲ τρίτον ξηρὸν· καὶ οὗτοι χωρὶς ἴσταντο. Ἔτεροι δὲ ἐπέδιδον τὰ δύο μέρη ξηρά, τὸ δὲ τρίτον χλωρὸν· καὶ οὗτοι χωρὶς ἴσταντο. Ἔτεροι δὲ ἐπέδιδον τὰς ῥάβδους αὐτῶν παρὰ μικρὸν ὄλας χλωράς, ἐλάχιστον δὲ τῶν ῥάβδων αὐτῶν ξηρὸν ἦν, αὐτὸ τὸ ἄκρον· σχισμάς δὲ εἶχον ἐν αὐταῖς· καὶ οὗτοι χωρὶς ἴσταντο. Ἐτέρων δὲ ἦν ἐλάχιστον χλωρὸν, τὰ δὲ λοιπὰ τῶν ῥάβδων ξηρά· καὶ οὗτοι χωρὶς ἴσταντο. Ἔτεροι δὲ ἤραγον τὰς ῥάβδους χλωρὰς φέροντες ὡς ἔλαβον παρὰ τοῦ ἀγγέλου· τὸ δὲ πλεῖον μέρος τοῦ ὄχλου τοιαύτας ῥάβδους ἐπέδιδον. Ὁ δὲ ἄγγελος ἐπὶ τούτοις ἐλάφη λίαν· καὶ οὗτοι χωρὶς ἴσταντο.⁴ Ἔτεροι δὲ ἐπέδιδον τὰς ῥάβδους αὐτῶν χλωρὰς καὶ παραφνάδας ἐχούσας· αἱ δὲ παραφνάδες αὐτῶν ὡσεὶ καρπὸν τινα εἶχον, καὶ λίαν ἱλαροὶ ἦσαν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, ὧν αἱ ῥάβδοι τοιαῦται εὐρέθησαν· καὶ ὁ ἄγγελος ἐπὶ τούτοις ἠγαλλιᾶτο, καὶ ὁ ποιμὴν λίαν ἱλαρὸς ἦν ἐπὶ τούτοις.

II. Ἐκέλευσε δὲ ὁ ἄγγελος κυρίου στεφάνους ἐνεχθῆναι· καὶ ἠνέχθησαν στέφανοι ὡσεὶ ἐκ φοινίκων γεγονότες, καὶ ἐστεφανώσασκε τοὺς ἄνδρας τοὺς ἐπιδιδασκόμενους τὰς ῥάβδους τὰς ἐχούσας τὰς παραφνάδας καὶ καρπὸν τινα, καὶ ἀπέλυσεν αὐτοὺς εἰς τὸν πύργον· καὶ τοὺς ἄλλους δὲ ἀπέστειλεν εἰς τὸν πύργον, τοὺς τὰς ῥάβδους τὰς χλωρὰς ἐπιδιδασκόμενους καὶ παραφνάδας ἐχούσας, καρπὸν δὲ μὴ ἐχούσας, τὰς παραφνάδας δὸς αὐτοῖς σφραγίδας· ἱματισμὸν δὲ τὸν αὐτὸν πάντες εἶχον λευκὸν ὡσεὶ χιόνα οἱ πορευόμενοι εἰς τὸν πύργον. Καὶ τοὺς τὰς ῥάβδους ἐπιδιδασκόμενους χλωρὰς ὡς ἔλαβον ἀπέλυσε, δὸς αὐτοῖς ἱματισμὸν καὶ σφραγίδας. Μετὰ τὸ ταῦτα τελείσαι τὸν ἄγγελον λέγει τῷ ποιμένι Ἐγὼ ὑπάγω· σὺ δὲ τούτους ἀπολύσεις εἰς τὰ τεῖχη καθὼς ἄξιός ἐστί τις κατοικεῖν· κατανόησον δὲ τὰς ῥάβδους αὐτῶν ἐπιμελῶς, καὶ οὕτως ἀπόλυσον· ἐπιμελῶς δὲ κατανόησον. Βλέπε μὴ τις σε παρέλθῃ, φησὶν· ἐὰν δὲ τις σε παρέλθῃ, ἐγὼ αὐτοὺς ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον δοκιμάσω. Ταῦτα εἰπὼν τῷ ποιμένι ἀπῆλθε· καὶ μετὰ τὸ ἀπελθεῖν τὸν ἄγγελον λέγει μοι ὁ ποιμὴν Ἀβώμεν πάντων τὰς ῥάβδους καὶ φυτεύσωμεν αὐτάς, εἴ τινες ἐξ αὐτῶν δυνήσονται ζῆσαι. Λέγω αὐτῷ Κύριε, τὰ ξηρὰ ταῦτα πᾶς δύναται ζῆσαι; Ἀποκριθεὶς μοι

2) ἐπέδιδον: sic h. l. codex, non (quod est in ed. pr.) ut postea ἐπέδιδον.

3) nonnihil deest.

4) h. l. rursus mancus est textus.

Cap. II. 1) σφραγίδας: hoc acc. codex ubique.

2) λέγει: ipse codex λέγω.

λέγει Τὸ δένδρον τοῦτο ἰτέα ἐστὶ καὶ φιλόζωνον τὸ γένος· ἐὰν οὖν φυτευθῶσι καὶ μικρὰν ἰκμάδα λαμβάνωσιν αἱ ῥάβδοι, ζήσονται πολλαὶ ἐξ αὐτῶν· εἴτα δὲ πειράσωμεν καὶ ὕδωρ αὐταῖς παραγγείτω· ἐὰν τις αὐτῶν δυνηθῆ ἤξῃαι, συγχαρήσομαι αὐταῖς· ἐὰν δὲ μὴ ἤξῃαι, οὐχ εὐφρανθήσομαι ἐγὼ ἀμελής. Ἐκέλευσε δὲ μοι ὁ ποιμὴν καλέσαι καθένας τις αὐτῶν ἐστάθη. Ἦλθον τάγματα τάγματα, καὶ ἐπεδίδουν τὰς ῥάβδους τῷ ποιμένι. Ἐλάμβανε· δὲ ὁ ποιμὴν τὰς ῥάβδους, καὶ κατὰ τάγμα ἐφύτευσεν αὐτάς, καὶ μετὰ τὸ φυτεῦσαι ὕδωρ αὐταῖς πολὺ παρέχεν, ὥστε ἀπὸ τοῦ ὕδατος μὴ φαίνεσθαι τὰς ῥάβδους. Καὶ μετὰ τὸ παύσασθαι αὐτὸν τὰς ῥάβδους, λέγει μοι...· καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐπηνέλιθωμεν καὶ ἐπισκεψάμεθα τὰς ῥάβδους πάσας· ὁ γὰρ κτίσας τὸ δένδρον τοῦτο θέλει πάντας ζῆν τοὺς λαβόντας ἐκ τοῦ δένδρου τοῦτου κλάδους. Ἐλίξω δὲ κἀγὼ ὅτι λαβόντα τὰ ῥαβδία ταῦτα ἰκμάδα καὶ ποτισθέντα ὕδατι ζήσονται τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῶν.

III. Λέγω αὐτῷ Κύριε, τὸ δένδρον τοῦτο γνώρισόν μοι τί ἐστίν· ἀποροῦμαι γὰρ περὶ αὐτοῦ, ὅτι τοσοῦτων κλάδων κοπέντων ὑγιεῖς ἐσσι τὸ δένδρον καὶ οὐδὲν φαίνεται κεκομμένον ἀπ' αὐτοῦ· ἐν τούτῳ οὖν ἀποροῦμαι. Ἄκουε, φησί· τὸ δένδρον τοῦτο τὸ μέγα τὸ σκεπάζον πεδία καὶ ὄρη καὶ πᾶσαν τὴν γῆν νόμος θεοῦ ἐστίν ὁ δοθεὶς εἰς ὅλον τὸν κόσμον· ὁ δὲ νόμος οὗτος υἱὸς θεοῦ ἐστὶ κηρυχθεὶς εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς· οἱ δὲ ὑπὸ τὴν σκέπην λαοὶ ὄντες ὁ ἀκούσαντες τοῦ κηρύγματος καὶ πιστεύσαντες εἰς αὐτόν· ὁ δὲ ἄγγελος ὁ μέγας καὶ ἔκδοξος Μιχαὴλ ὁ ἔχων τὴν ἐξουσίαν τούτου τοῦ λαοῦ καὶ διακυβερῶν· οὗτος γὰρ ἐστίν ὁ διδοὺς αὐτοῖς τὸν νόμον εἰς τὰς καρδίας τῶν πιστευόντων. Ἐπισκέπτεται οὖν αὐτὸς οἷς ἔδωκεν εἰ ἄρα τετηρήκασιν αὐτόν. Βλέπεις δὲ ἐνὸς ἐκάστου τὰς ῥάβδους· αἱ γὰρ ῥάβδοι ὁ νόμος ἐστί. Βλέπεις οὖν πολλὰς ῥάβδους ἠχραιωμένας, γνώσῃ δὲ αὐτοὺς πάντας, τοὺς μὴ τηρήσαντας τὸν νόμον, καὶ ὄψει ἐνὸς ἐκάστου τὴν κατοικίαν. Λέγω αὐτῷ Κύριε, διὰ τί οὗς μὲν ἀπέλυσε εἰς τὸν πύργον, οὗς δὲ σοὶ κατέλειπε; Ὅσοι, φησί, παρέβησαν τὸν νόμον ὃν ἔλαβον παρ' αὐτοῦ, εἰς τὴν ἐμὴν ἐξουσίαν κατέλειπε αὐτοὺς εἰς μετάνοιαν· ὅσοι δὲ ἤδη εὐηρέστησαν τῷ νόμῳ καὶ τετηρήκασιν αὐτόν, ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν ἔχει αὐτούς. Τίνες οὖν, φημί, κύριε, εἰσὶν οἱ ἐστεφανωμένοι καὶ εἰς τὸν πύργον ὑπάγοντες; Οὗτοί εἰσιν οἱ ὑπὲρ τοῦ νόμου παθόντες· οἱ δὲ ἕτεροι καὶ αὐτοὶ γλωρὰς τὰς ῥάβδους ἐπιδεδωκότες καὶ παραφυάδας ἔχουσας, καρπὸν δὲ μὴ ἔχουσας, οἱ ὑπὲρ τοῦ νόμου θλιβέντες, μὴ παθόντες δὲ μηδὲ ἀρνησάμενοι τὸν νόμον αὐτῶν· οἱ δὲ γλωρὰς ἐπιδεδωκότες οἷας ἔλαβον, σεμνοὶ καὶ δίκαιοι καὶ λίαν πορευθέντες ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ καὶ τὰς ἐντολάς κυρίου πεφυλακότες. Τὰ δὲ λοιπὰ γνώσῃ, ὅταν κατανοήσω τὰς ῥάβδους ταύτας τὰς πεφυτευμένας καὶ πεποτισμένας.

IV. Καὶ μετὰ ἡμέρας ὀλίγας ἤλθομεν εἰς τὸν τόπον· καὶ ἐκάθισεν ὁ ποιμὴν εἰς τὸν τόπον τοῦ ἀγγέλου, κἀγὼ παρεστάθην αὐτῷ.

3) τάγμα: sic codex, non (ut ed. pr.) τάγματα.

4) rursus nonnihil deest.

Cap. III. 1) καρπὸν in cod. est, non (ut ed. pr.) καρπούς.

Καὶ λέγει μοι Περίλωσαι¹ ὠμόλινον ἐκ σάκκου γεγονὸς καθαρὸν. Ἰδὼν δέ με περιεζωσμένον καὶ ἔτοιμον ὄντα τοῦ διακονεῖν αὐτῷ, Κάλει, φησί, τοὺς ἄνδρας, ὧν εἶσιν αἱ ῥάβδοι πεφυτευμέναι, κατὰ τὸ τάγμα ὅστις ἔδωκε τὰς ῥάβδους. Καὶ ἀπῆλθον εἰς τὸ² πεδίον καὶ ἐκάλεσα πάντας· καὶ ἔστησαν πάντα τὰ τάγματα. Λέγει αὐτοῖς Ἐκαστος † τὰς ἰδίας ῥάβδους ἐκτίλιται, καὶ φ[ερέ]τω πρὸς με. Πρῶτοι ἐπέδωκαν οἱ τὰς ξηρὰς καὶ κεκομμένας ἐσχηκότες· καὶ ὡς αὐταὶ εὐρέθησαν ξηραὶ καὶ κεκομμέναι, ἐπέδωκεν αὐτοὺς χωρὶς στήναι.³ Ἔπειτα ἐπέδωκαν οἱ τὰς ξηρὰς καὶ μὴ κεκομμένας ἔχοντες. Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ἐπέδωκαν τὰς ῥάβδους γλωρὰς· τινὲς δὲ ξηρὰς καὶ κεκομμένας ὡς ὑπὸ σητός.⁴ Τὸν ἐπιδεδωκότα σὺν γλωρὰς ἐπέδωκε χωρὶς σταθῆναι· τοὺς δὲ ξηρὰς καὶ κεκομμένας ἐπιδεδωκότα⁵ ἐπέδωκε μετὰ τῶν πρώτων σταθῆναι.⁶ Ἔπειτα ἐπέδωκαν οἱ τὰς ἡμίξηρους καὶ σχισμὰς ἐχούσας· καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν γλωρὰς ἐπέδωκαν καὶ μὴ ἐχούσας σχισμὰς· τινὲς δὲ γλωρὰς καὶ παραφυάδας ἐχούσας, καὶ εἰς τὰς παραφυάδας καρποὺς οἴους εἶχον οἱ εἰς τὸν πύργον πορευθέντες ἐστεφανωμένοι· τινὲς δὲ ἐπέδωκαν ξηρὰς καὶ βεβρωμένας· τινὲς δὲ ξηρὰς καὶ ἀβρώτους· τινὲς δὲ οἶαι ἦσαν ἡμίξηροι καὶ σχισμὰς ἔχουσαι. Ἐπέδωκεν αὐτοὺς ἕνα ἕκαστον χωρὶς στήναι· τοὺς μὲν πρὸς τὰ ἴδια τάγματα,⁷ τοὺς δὲ χωρὶς.

V. Ἔπειτα ἐπεδίδουν οἱ τὰς ῥάβδους γλωρὰς μὲν ἔχοντες, σχισμὰς δὲ ἐχούσας· οὗτοι πάντες γλωρὰς ἐπέδωκαν, καὶ ἔστησαν εἰς τὸ ἴδιον τάγμα· ἕαράη δὲ ὁ ποιμὴν ἐπὶ τούτοις, ὅτι πάντες ἠλλοιώθησαν καὶ ἀπέθεντο τὰς σχισμὰς αὐτῶν. Ἐπέδωκαν δὲ καὶ οἱ τὸ ἡμισυ γλωρὸν, τὸ δὲ ἡμισυ ξηρὸν ἔχοντες· τινῶν σὺν εὐρέθησαν αἱ ῥάβδοι ὀλοτελῶς γλωραὶ, τινῶν ἡμίξηροι, τινῶν ξηραὶ καὶ βεβρωμέναι, τινῶν δὲ γλωραὶ καὶ παραφυάδας ἔχουσαι. Οὗτοι πάντες ἀπελύθησαν ἕκαστος πρὸς τὸ τάγμα αὐτοῦ. Ἔπειτα ἐπέδωκαν οἱ τὰ δύο μέρη γλωρὰ ἔχοντες, τὸ δὲ τρίτον ξηρὸν. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν γλωρὰς ἐπέδωκαν, πολλοὶ δὲ ἡμίξηρους, ἕτεροι δὲ ξηρὰς καὶ βεβρωμένας· οὗτοι πάντες ἔστησαν εἰς τὸ ἴδιον τάγμα.¹ Ἐπέδωκαν δὲ οἱ τὰς ῥάβδους γλωρὰς ἐσχηκότες, ἐλάχιστον δὲ καὶ σχισμὰς ἐχούσας· ἐκ τούτων τινὲς γλωρὰς ἐπέδωκαν, τινὲς δὲ γλωρὰς καὶ παραφυάδας ἐχούσας· ἀπῆλθον καὶ οὗτοι εἰς τὸ τάγμα αὐτῶν. Ἔπειτα ἐπέδωκαν οἱ ἐλάχιστον ἔχοντες γλωρὸν, τὰ δὲ λοιπὰ μέρη ξηρὰ· τούτων αἱ ῥάβδοι εὐρέθησαν τὸ πλείστον μέρος γλωραὶ καὶ παραφυάδας ἔχουσαι καὶ καρπὸν ἐν ταῖς παραφυάσιν, καὶ ἕτεραι γλωραὶ ὅλαι. Ἐπὶ ταύταις ταῖς ῥάβδοις ἕαράη ὁ ποιμὴν λίαν...² ὅτι οὕτως εὐρέθησαν. Ἀπῆλθον δὲ οὗτοι ἕκαστος εἰς τὸ ἴδιον τάγμα.

VI. Μετὰ τὸ πάντων κατανοῆσαι τὰς ῥάβδους τὸν ποιμένα λέγει μοι Εἰπὸν σοι ὅτι τὸ δένδρον τοῦτο φιλόζωόν ἐστι· βλέπεις, φησί,

Cap. IV. 1) περιλωσαι: ita cod., non (ut ed. pr.) περιλωσον.

2) τὸ super εἰς positum est, sed id pr. man. factum, nec abhorret ab usu scribae.

† h. l. exit alterum fol. cod.

3) στήναι: ita apogr. nisi quod suprascriptum est σταθῆναι. Antea pro ὡς αὐταί, ut edendum curavit Sim., in apogr. est ol (suprascripto al) οὕτως.

4) σητός: apogr. σητόν.

5) apogr. ἐπιδεδωκότας.

6) Nonnihil deesse videtur.

7) apogr. ἰνδιαταγματα, super ἰν notato ἐν.

Cap. V. 1) Item deest aliquid, ut etiam post ἐλάχιστον δε.

2) h. l. quod scriptum est in apogr. non satis perspicuum. Est fere μενεῖς. Sim. ad edendum tradidit μνησθεῖς.

πόσοι μετενόησαν και ἐσώθησαν. Βλέπω, φημί, κύριε. Ἴνα ἴδῃς, φησί, τὴν πολυεσπλαγγίαν τοῦ κυρίου, ὅτι μεγάλη και ἔνδοξός ἐστι και ἔδωκε πνεῦμα τοῖς ἀξίοις οὐσι μετανοίας. Ἐπ' οὗτοι οὖν, φημί, κύριε, πάντες οὐ μετενόησαν; Ὡν εἶδε, φησί, τὴν καρδίαν μέλλουσαν καθαρὰν γενέσθαι και δουλεύειν αὐτῷ ἐξ ὅλης καρδίας, τούτοις ἔδωκε τὴν μετάνοιαν· ὧν δὲ εἶδε τὴν δολιότητα και πονηρίαν, μέλλοντων ἐν ὑποκρίσει μετανοεῖν, ἐκείνοις οὐκ ἔδωκε μετάνοιαν, μηποτε πάλιν βεβηλώσωσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Λέγω αὐτῷ Κύριε, νῦν οὖν μοι δῆλωσον τοὺς τὰς βιβλίου ἐπιδεδωκότας, ποταπός τις αὐτῶν ἐστὶ και τὴν τοῦτων κατοικίαν, ἵνα ἀκούσαντες οἱ πιστεύσαντες και εὐλαβήσαντες τὴν σφραγίδα και τεθλακότες αὐτὴν και μὴ τηρήσαντες ὑγιῆ, ἐπιγνόντες² τὰ ἐαυτῶν ἔργα μετανοήσωσι λαβόντες ὑπὸ σοῦ σφραγίδα, και δοξάσωσι τὸν κύριον, ὅτι εὐσπλαγγίσθη ἐπ' αὐτούς και ἀπέστειλέ σε τοῦ ἀνακαινίσαι τὰ πνεύματα αὐτῶν. Ἄκουε, φησὶν· ὧν αἱ βιβλοὶ ξηραὶ και βεβρωμέναι ὑπὸ σπητῶς³ εὐρέθησαν, οὗτοι εἰσὶν οἱ ἀποστάται και προδοταὶ τῆς ἐκκλησίας και βλασφημήσαντες ἐν ταῖς ἀμαρτίαις αὐτῶν τὸν κύριον, ἔτι δὲ και ἐπαισχυνθέντες τὸ ὄνομα κυρίου τὸ ἐπικληθὲν ἐπ' αὐτούς. Οὗτοι οὖν εἰς τέλος ἀπώλοντο τῷ θεῷ. Βλέπεις δὲ ὅτι οὐδὲ εἰς αὐτῶν μετενόησε, και παρακούσαντες⁴ τὰ ῥήματα ἃ ἐλάλησεν αὐτοῖς, ἃ σοι ἐνετείλαμην· ἀπὸ τῶν τοιούτων ἡ ζωὴ ἀπέστη. Οἱ δὲ τὰς ξηρὰς και ἀσπητους⁵ ἐπιδεδωκότες, και οὗτοι ἐγγὺς αὐτῶν· ἦσαν γὰρ ὑποκριταὶ και διδασκᾶς ξένας εἰσφέροντες και ἐκστρέφοντες τοὺς δούλους τοῦ θεοῦ, μάλιστα δὲ τοὺς ἡμαρτηκότας μὴ ἀφίεντες μετανοεῖν αὐτούς, ἀλλὰ ταῖς διδασκαλίαις ταῖς μακαρίαις πείθοντες αὐτούς. Οὗτοι οὖν ἔχρυσον ἐλπίδα τοῦ μετανοήσαι· βλέπεις δὲ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν και μετανοήσαντας, ἀφ' ἧς⁶ ἐλάλησα αὐτοῖς τὰς ἐντολάς μου· και ἔτι μετανοήσουσιν. Ὅσοι δὲ οὐ μετανοήσωσιν,⁷ ἀπάλεσαν τὴν ζωὴν αὐτῶν· ὅσοι δὲ μετενόησαν ἐξ αὐτῶν, ἀγαθοὶ ἐγένοντο, και ἐγένετο ἡ κατοικία αὐτῶν εἰς τὰ τελετὰ τὰ πρῶτα· τινὲς δὲ και εἰς τὸν πύργον ἀνέβησαν. Βλέπεις οὖν, φησὶν, ὅτι ἡ μετάνοια τὴν⁸ τῶν ἀμαρτωλῶν ζωὴν ἔχει, τὸ δὲ μὴ μετανοῆσαι θάνατον.

VII. Ὅσοι δὲ ἡμιξήρους ἐπέδωκαν, και ἐν αὐταῖς σιγμαῖς εἶχον, ἄκουε και περὶ αὐτῶν. Ὅσων ἦσαν αἱ βιβλοὶ κατὰ τὸ αὐτὸ⁹ ἡμιξήροι, δίσχυλοι εἰσιν· οὕτε γὰρ ζῶσιν, οὕτε τεθνήκασιν. Οἱ δὲ ἡμιξήρους ἔχοντες και ἐν αὐταῖς σιγμαῖς, οὗτοι και δίσχυλοι και κατάλαλοι εἰσιν,¹⁰ και μὴδὲ εἰρημεύοντες ἐν ἑαυτοῖς ἀλλὰ διχοστατοῦντες πάντοτε· ἀλλὰ και τούτοις, φησὶν, ἐπίκειται μετάνοια. Βλέπεις, φησὶ, τινὰς ἐξ αὐτῶν μετανοήσαντας· και ἔτι, φησὶν, ἐστὶν ἐν αὐτοῖς¹¹ ἄλλοις μετανοίας.

Cap. VI. 1) in apogr. est of οὔτοι οὖν. Levi mutatione facta scripsimus et οὔτοι οὖν. Sim. cum eoque editor pr. et praetermisit. Atque hic quidem proposuit διὰ τί pro οὔτοι.

2) apogr. ἐπιγνόντες.

3) σπητῶς: apogr. σπητᾶς. Cf. supra.

4) sic apogr. In ed. pr. proponitur καίπερ ἀκούσ.

5) apogr. ἀσπηπος.

6) γε- syllaba omissa est in apogr.

7) sic apogr.; Sim. et editores ap. οὖ.

8) ita apogr. Correxerunt edd. pr. μετανοήσωσιν.

9) apogr. corrupte of.

Cap. VII. 1) apogr. καθὰ τὸ αὐτόν Ed. pr. ([κατὰ τὸ ἡμισυ]).

2) deest aliquid.

3) apogr. ἐν αὐτοῖς.

Καὶ ὅσοι, φησί, ἐξ αὐτῶν μετανοήσασι, τὴν κατοικίαν εἰς τὸν πύργον ἔξουσιν. Ὅσοι δὲ ἐξ αὐτῶν βραδύτερον μετανοήσασιν, εἰς τὰ τεῖχη κατοικήσουσιν. Ὅσοι δὲ οὐ μετανοήσουσιν, ἀλλ' ἐμμένουσι ταῖς πράξεσιν αὐτῶν, θανάτῳ ἀποθανοῦνται. Οἱ δὲ χλωρὰς ἐπιδεδωκότες τὰς φάβδους αὐτῶν καὶ σχισμὰς ἐχούσας, πάντοτε οὗτοι πιστοὶ καὶ ἀγαθοὶ ἐγένοντο, ἔχοντες ζῆλόν τινα ἐν ἀλλήλοις περὶ πρωτείων καὶ περὶ δόξης τινός· ἀλλὰ πάντες οὗτοι μαροὶ εἰσιν, ἐν ἀλλήλοις⁴ ἔχοντες περὶ πρωτείων. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἀκούσαντες τῶν ἐντολῶν μου, ἀγαθοὶ ὄντες, ἐκαθάρισαν⁵ ἑαυτοὺς καὶ μετενόησαν ταχὺ· ἐγένετο οὖν ἡ κατοικησις αὐτῶν εἰς τὸν πύργον. Ἐὰν δὲ τις πάλιν ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν διχοστασίαν, ἐκβληθήσεται ἀπὸ τοῦ πύργου, καὶ ἀπολέσει τὴν ζωὴν αὐτοῦ. Ἡ ζωὴ πάντων ἐστὶ τῶν τὰς ἐντολὰς τοῦ κυρίου φυλασσόντων· ἐν ταῖς ἐντολαῖς δὲ . . .⁶ περὶ πρωτείων ἢ περὶ δόξης τινός οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ περὶ μακροθυμίας καὶ περὶ ταπεινοφρονησεως ἀνδρός. Ἐν τοῖς τοιούτοις οὖν ἡ ζωὴ τοῦ κυρίου· ἐν τοῖς διχοστάταις⁷ δὲ καὶ παρὰ νόμοις θάνατος.

VIII. Οἱ δὲ ἐπιδεδωκότες τὰς φάβδους ἡμῖν μὲν χλωρὰς, ἡμῖν δὲ ξηρὰς, οὗτοί εἰσιν οἱ ἐν ταῖς πραγματείαις ἐμπεφυρμένοι¹ καὶ μὴ κολλώμενοι τοῖς ἀγίοις· διὰ τοῦτο τὸ ἡμῖν αὐτῶν ζῆ, τὸ δὲ ἡμῖν νεκρόν ἐστι. Πολλοὶ οὖν ἀκούσαντές μου τῶν ἐντολῶν μετενόησαν· ὅσοι² γοῦν μετενόησαν, ἡ κατοικία αὐτῶν εἰς τὸν πύργον. Τινὲς δὲ αὐτῶν εἰς τέλος ἀπέστησαν. Οὗτοι οὖν μετάνοιαν οὐκ ἔχουσιν· διὰ γὰρ τὰς πραγματείας αὐτῶν ἐβλασφήμησαν τὸν κύριον καὶ ἀπρηγήσαντο λοιπῶν. Ἀπώλεσαν οὖν τὴν ζωὴν αὐτῶν διὰ τὴν πονηρίαν ἣν ἔπραξαν. Πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν ἐδιψύχησαν· οὗτοι ἔτι ἔχουσι μετάνοιαν, ἐὰν ταχὺ μετανοήσασι, καὶ ἔσται αὐτῶν ἡ κατοικία εἰς τὸν πύργον· ἐὰν δὲ βραδύτερον μετανοήσασι, κατοικήσουσιν εἰς τὰ τεῖχη· ἐὰν δὲ μὴ μετανοήσασι, καὶ αὐτοὶ ἀπώλεσαν τὴν ζωὴν αὐτῶν. Οἱ δὲ τὰ δύο μέρη ξηρὰ, τὸ δὲ τρίτον χλωρὸν ἐπιδεδωκότες, οὗτοί εἰσιν οἱ ἀρνησάμενοι ποικίλαις ἀρνήσεσι· πολλοὶ οὖν μετενόησαν, τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ἐδιψύχησαν καὶ ἐδιχοστάτησαν. Τοῦτοι οὖν ἐστὶ μετάνοια, ἐὰν ταχὺ μετανοήσασι καὶ μὴ ἐπιμείνωσι ταῖς ἡδοναῖς αὐτῶν· ἐὰν δὲ ἐπιμείνωσι ταῖς πράξεσιν αὐτῶν, καὶ οὗτοι θάνατον ἑαυτοῖς κατεργάζονται.

IX. Οἱ δὲ ἐπιδεδωκότες τὰς φάβδους τὰ μὲν δύο μέρη ξηρὰ, τὸ δὲ τρίτον χλωρὸν, οὗτοί εἰσι πιστοὶ μὲν γεγονότες, πλουτήσαντες¹ δὲ καὶ γενόμενοι ἑυδοξοὶ παρὰ τοῖς ἔθνεσιν ὑπερηφανίαν μεγάλην ἐνεδύσαντο καὶ ὑψηλόφρονες ἐγένοντο, καὶ κατέλιπον τὴν ἀλήθειαν καὶ οὐκ ἐκολληθήσαν τοῖς δικαίοις, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἔθνῶν συνέζησαν, καὶ αὐτῇ ἢ ὁδοῖ ἡδύτερα αὐτοῖς ἐγένετο· ἀπὸ δὲ τοῦ θεοῦ οὐκ ἀπέστησαν, ἀλλ' ἔμειναν τῇ πίστει, μὴ ἐργαζόμενοι τὰ ἔργα τῆς πίστεως· πολλοὶ οὖν ἐξ αὐτῶν μετενόησαν, καὶ ἐγένετο ἡ κατοικησις αὐτῶν ἐν τῷ πύργῳ. Ἐσπεροὶ δὲ εἰς τέλος μετὰ τῶν ἔθνῶν συζῶντες καὶ φθειρόμενοι ταῖς

4) rependum ex antecedentibus ζῆ-
λον? Idem iam propositum est in ed. pr.

5) apogr. ut solet ἐκαθάρισαν.

6) textus mancus est.

7) apogr. διχοστάτοις.

Cap. VIII. 1) apogr. ἐκπεφυρμένοι

2) apogr. ὅσοι.

Cap. IX. 1) apogr. πλουτήσαντες.

κενοδοξίας τῶν ἔθνῶν ἐδιψύχησαν, μὴ ἐλπίζοντες σωθῆναι διὰ τὰς πράξεις τῶν ἔθνῶν.² οὗτοι μετὰ τῶν ἔθνῶν ἐλογίσθησαν. Ἄτεροι δὲ ἐξ αὐτῶν ἐδιψύχησαν μὴ ἐλπίζοντες σωθῆναι διὰ τὰς πράξεις ὡς ἔπραξαν. Ἄτεροι δὲ ἐδιψύχησαν καὶ στίγματα ἐν ἑαυτοῖς ἐποίησαν. Τούτους οὖν τοῖς διψυχήσασιν διὰ τὰς πράξεις αὐτῶν μετάνοια ἐπέσειν· ἀλλ' ἢ μετάνοια αὐτῶν ταχινή ὀφείλει εἶναι, ἵνα ἡ κατοικία αὐτῶν γένηται³ εἰς τὸν πύργον· τῶν δὲ μὴ μετανοούντων, ἀλλ' ἐπιμενόντων ταῖς ἡδοναῖς, ὁ θάνατος ἐγγύς.

X. Οἱ δὲ τὰς δάβδους ἐπιδεδωκότες γλωφᾶς, αὐτὰ δὲ τὰ ἄκρα ξηρὰ καὶ σχισμὰς ἔχοντα, οὗτοι πάντοτε ἀγαθοὶ καὶ πιστοὶ καὶ ἔνδοξοι παρὰ τῷ θεῷ γέγοντο, ἐλάχιστον δὲ [ἐξή]μαρτον¹ διὰ μικρᾶς ἐπιθυμίας καὶ μικρὰ κατ' ἀλλήλων ἔχοντες· ἀλλ' ἀκούσαντές μου τῶν δημάτων τὸ πλεῖστον μέρος ταχῶ μετενόησαν, καὶ ἐγένετο ἡ κατοικία αὐτῶν εἰς τὸν πύργον· τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ἐδιψύχησαν· τινὲς δὲ διψυχήσαντες διχοστασίαν μείζονα ἐποίησαν· ἐν τούτοις οὖν ἔνεστι μετανόιας ἐλπίς, ὅτι ἀγαθοὶ πάντοτε γέγοντο· δυσκόλως δὲ τις αὐτῶν ἀποθανεῖται. Οἱ δὲ τὰς δάβδους αὐτῶν ξηρὰς ἐπιδεδωκότες, ἐλάχιστον δὲ γλωφῶν ἐχούσας, οὗτοι εἰσιν οἱ πιστεύσαντες μόνον, τὰ δὲ ἔργα τῆς ἀνομίας ἐργαζόμενοι, οὐδέποτε δὲ ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἀπέστησαν, καὶ τὸ ὄνομα ἡδέως ἐβάστασαν, καὶ εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν ἡδέως ὑπεδέξαντο τοὺς δούλους τοῦ θεοῦ. Ἀκούσαντες οὖν ταύτην τὴν μετάνοιαν ἀδιστακτικῶς μετενόησαν καὶ ἐργάζονται πᾶσαν ἀρετὴν καὶ δικαιοσύνην· τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν οὖν φοβούνται γινώσκοντες τὰς πράξεις αὐτῶν ὡς ἔπραξαν· τούτων οὖν πάντων ἡ κατοικία εἰς τὸν πύργον ἔσται.

XI. Καὶ μετὰ τὸ συντελεῖσαι αὐτὸν τὰς ἐπιλύσεις πασῶν τῶν δάβδων λέγει μοι Ἰταγε, καὶ πᾶσιν λέγε ἵνα μετανοήσωσι καὶ ζήσωσιν παρὰ θεῷ, ὅτι ὁ κύριος ἔπεμψε με σπλαγχνισθεὶς πᾶσι δοῦναί τὴν μετάνοιαν, καίπερ τινῶν μὴ ὄντων ἀξίων διὰ τὰ ἔργα αὐτῶν· ἀλλὰ μακρόθυμος ὢν ὁ κύριος θέλει τὴν κλήσιν τὴν γενομένην διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ σώζεσθαι. Λέγω αὐτῷ Κύριε, ἐλπίζω ὅτι πάντες ἀκούσαντες αὐτὰ μετανοήσουσι. Πείθομαι γὰρ ὅτι εἰς ἕκαστος τὰ ἴδια ἔργα ἐπιγνοὺς καὶ φοβηθεὶς τὸν θεὸν μετανοήσει. Ἀποκριθεὶς μοι λέγει Ὅσοι, φησίν, ἐξ ὅλης καρδίας αὐτῶν καθαρῖσουσιν ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν πονηριῶν αὐτῶν τῶν προειρημένων καὶ μηκέτι μηδὲν προσθήσωσι ταῖς ἀμαρτίαις αὐτῶν, λήψονται ἴασιν παρὰ τοῦ κυρίου τῶν προτέρων ἀμαρτιῶν, ἐὰν μὴ διψυχήσωσιν ἐπὶ ταῖς ἐντολαῖς ταύταις, καὶ ζήσωσιν παρὰ θεῷ. Σὺ δὲ πορεύου ἐν ταῖς ἐντολαῖς μου, καὶ ζήθι. Ταῦτά μοι δείξας καὶ λαλήσας πάντα λέγει μοι Τὰ δὲ λοιπὰ σοι δείξω μετ' ὀλίγας ἡμέρας.

1. Μετὰ τὸ γράψαι με τὰς ἐντολὰς καὶ παραβολὰς τοῦ ποιμένου, τοῦ ἀγγέλου τῆς μετανόιας, ἦλθε πρὸς με καὶ λέγει μοι Θέλω σοι

2) ita haec corrupte in cod. leguntur.

Cap. X. 1) [ἐξή]μαρτον: ita apogr.

3) -ται syllaba deest in apogr.

Sim. IX. 1) Cf. notam ad initium Sim. VIII.

δείξει ὅσα σοι ἔδειξε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ λαλήσαν μετὰ σοῦ ἐν μορφῇ τῆς Ἐκκλησίας· ἐκεῖνο γάρ τὸ πνεῦμα ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἐστίν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀσθενέστερος τῇ σαρκὶ ἦς, οὐκ ἐδηλώθη σοι δι' ἀγγέλου, ὅτε οὐν ἐνεδυναμώθης διὰ τοῦ πνεύματος καὶ ἰσχυσας τῇ ἰσχύϊ σου ὥστε δύνασθαι σε οἱ ἄγγελοι ἰδεῖν. Τότε μὲν οὖν ἐφανερώθη σοι διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡ οἰκοδομὴ τοῦ πύργου καλῶς καὶ σεμνῶς· πάντα ὡς ὑπὸ παρθένου ἐώρακας· νῦν δὲ ὑπὸ ἀγγέλου βλέπεις διὰ τοῦ αὐτοῦ μὲν πνεύματος· δεῖ δέ σε παρ' ἐμοῦ ἀκριβέστερον πάντα μαθεῖν· εἰς τοῦτο γὰρ καὶ ἐδόθην ὑπὸ τοῦ ἐνδοξοῦ ἀγγέλου εἰς τὸν οἶκόν σου κατοικῆσαι, ἵνα δυνατῶς πάντα ἴδῃς, μηδὲν δειλαινόμενος ὡς καὶ τὸ πρότερον. Καὶ ἀπήγαγέ με εἰς τὴν Ἀρακαθίαν, εἰς ὄρος τι μαστώδες, καὶ ἐκάθισέ με ἐπὶ τὸ ἀκρον τοῦ ὄρους καὶ ἔδειξέ μοι πεδῖον μέγα, κύκλω δὲ τοῦ πεδίου ὄρη δώδεκα, ἄλλην καὶ ἄλλην ἰδέαν ἔχοντα τὰ ὄρη· τὸ πρῶτον ἦν μέλαν ὡς ἀσβόλη· τὸ δεύτερον ψιλόν, βοτάνας μὴ ἔχον· τὸ δὲ τρίτον ἀκανθῶν καὶ τριβόλων πλήρες· τὸ δὲ τέτατον βοτάνας ἔχον ἡμιξήρους, τὰ μὲν ἐπάνω τῶν βοτανῶν χλωρά, τὰ δὲ πρὸς ταῖς ῥίζαις ξηρά· τινὲς δὲ βοτάναι, ὅταν ὁ ἥλιος ἐπικαύσει, ξηραὶ ἐγένοντο· τὸ δὲ ὄρος τραχὺ λίαν ἦν, βοτάνας ἔχον ξηράς· τὸ δὲ πέμπτον ὄρος ἔχον βοτάνας χλωράς καὶ τραχὺ ὄν. Τὸ δὲ ἕκτον ὄρος σχισμῶν ὄλον ἔγεμεν, ὧν μὲν μικρῶν, ὧν δὲ μεγάλων· εἶχον δὲ βοτάνας αἰ σχισμαί· οὐ λίαν δὲ ἦσαν εὐθαιεῖς αἰ βοτάναι, μάλλον δὲ ὡς μεμαρασμένα ἦσαν. Τὸ δὲ ἑβδομον ὄρος εἶχε βοτάνας ἰλαράς, καὶ ὄλον τὸ ὄρος εὐθηνουῦν ἦν, καὶ πᾶν γένος πτηνῶν καὶ ὀρνέων ἐνέμοντο εἰς τὸ ὄρος ἐκεῖνο· καὶ ὅσον ἐβόσκοντο τὰ κτήνη καὶ τὰ πετεινά, μάλλον καὶ μάλλον αἰ βοτάναι τοῦ ὄρους ἐκείνου ἔθαλλον. Τὸ δὲ ὄγδοον ὄρος πηγῶν πλήρες ἦν, καὶ πᾶν γένος τῆς κτίσεως τοῦ κυρίου ἐποτίζοντο ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ ὄρους ἐκεῖνου. Τὸ δὲ ἔνατον ὄρος εἶχε δένδρα μέγιστα καὶ ὄλον κατάσκιον ἦν, καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν δένδρων πρόβατα κατέκειντο ἀναπαυόμενα καὶ μαρुकώμενα.⁷ Τὸ δὲ ἐνδέκατον ὄρος λίαν σύνδενδρον ἦν, καὶ τὰ δένδρα ἐκεῖνα κατάκαρπα ἦν, ἄλλοις καὶ ἄλλοις καρποῖς κεκοσμημένα, ἵνα ἰδῶν τις αὐτὰ ἐπιθυμήσῃ φραγεῖν ἐκ τῶν καρπῶν αὐτῶν. Τὸ δὲ δωδέκατον ὄρος ὄλον ἦν λευκόν, καὶ ἡ πρόσοψις αὐτοῦ ἰλαρὰ ἦν· καὶ εὐπρεπέστατον ἦν ἐν αὐτῷ τὸ ὄρος.

11. Εἰς μέσον δὲ τοῦ πεδίου ἔδειξέ μοι πέτραν μεγάλην λευκὴν ἐκ τοῦ πεδίου ἀναβεβηκέναι· ἡ δὲ πέτρα ὑψηλοτέρα ἦν τῶν ὄρων, τετραγῶνος, ὥστε δύνασθαι ὄλον τὸν κόσμον χωρῆσαι· παλαιὰ δὲ ἦν ἡ πέτρα ἐκείνη, πύλην ἐκκεκομμένην ἔχουσα· ὡς πρόσφατος δὲ ἔδοκει μοι εἶναι ἡ ἐκκόλαψις τῆς πύλης. Ἡ δὲ πύλη οὕτως ἐστῶλβεν ὑπὲρ τὸν ἥλιον, ὥστε με θαυμάζειν ἐπὶ τῇ λαμπρότητι τῆς πύλης· κύκλω δὲ τῆς πύλης ἐστήκεισαν παρθένοι δώδεκα. Αἱ οὖν δ' αἰ εἰς τὰς γωνίας ἐστηκυῖαι ἐνδοξότεραι μοι ἐδόκουν εἶναι. Καὶ αἰ ἄλλαι δὲ

2) In ed. pr. proponitur ζωσ δτου pro δε ουν.

3) οἱ ἄγγελοι: ita apogr.

4) ἐπικαύσει: apogr. ἐπικεκαύσει.

5) apogr. κτήσεως.

6) ἔνατον: sic apogr. In sequentibus haud dubie plura desunt.

7) sic apogr.

ἔνδοξοι ἦσαν· ἐστήκεισαν δὲ εἰς τὰ τέσσαρα¹ μέρη τῆς πύλης, ἀπὸ μίσου αὐτῶν ἀνά δύο παρθένοι. Ἐνδεδυμένοι δὲ ἦσαν λινοῦς χιτῶνας καὶ περιεζωσμένοι εὐκρεπῶς, ἔξω τοὺς ὤμους ἔχουσαι τοὺς δεξιούς αὐτῶν μέλλουσαι φορτίον τι βαστάζειν· οὕτως ἔτομοι ἦσαν· ἴσαν γὰρ ἰλαφαὶ ἦσαν καὶ πρόσθυμοι. Μετὰ τὸ ἰδεῖν με ταῦτα ἰδοῦμαι ἐν ἑαυτῇ, ὅτι μεγάλα καὶ ἔνδοξα πράγματα βλέπω· καὶ κάλῃ διαψέσασθαι ἐπὶ ταῖς παρθένοις, ὅτι τρυφεραὶ οὕτως οὖσαι ἀνδρείως ἐστήκεισαν ὡς μέλλουσαι ὄλον τὸν οὐρανὸν βαστάζειν. Καὶ λέγει μοι ὁ ποιμὴν Ἰὼ ἐν σεαυτῇ διαλογίῃ καὶ διαπορῇ, καὶ σεαυτῇ λύπῃ ἐπισκᾶσαι; Ὅσα γὰρ οὐ δύνησῃ² νοῆσαι, μὴ ἐπιχειρεῖ συνετός ὢν, ἀλλ' ἰράτα τὸν κύριον, ἵνα λαβῶν τὴν σύνεσιν νοῆσῃ αὐτά. Τὰ ὀπίσω σου ἰδεῖν οὐ δύνη, τὰ δὲ ἔμπροσθέν σου βλέψεις· ἃ οὖν ἰδεῖν οὐ δύνασαι, ἴασον καὶ μὴ στρέβλου σεαυτὸν. Ἄ δὲ βλέπεις, ἐκείνων κατακυριεύει, καὶ περὶ τῶν λοιπῶν μὴ περιεργάζου· πάντα δὲ σοι ἰγὼ δηλώσω, ὅσα ἴαν σοι δεῖξαι.³ Ἐβαλε οὖν τοῖς λοιποῖς.³

III. Εἶδον ἔξ ἄνδρας ἐληλυθότας ὑψηλοὺς καὶ ἰνδύεουσ καὶ ὁμοίους τῇ ἰδέῃ· καὶ ἐκάλεσαν πλῆθος τι ἀνθρώπων· κἀκεῖνοι δὲ οἱ ἐληλυθότες ὑψηλοὶ ἦσαν ἄνδρες καὶ καλοὶ καὶ ἀνταταί· καὶ ἐκέλευσαν αὐτούς οἱ ἔξ ἄνδρες οἰκοδομεῖν ἐπάνω τῆς πέτρας πύργον τινα. Ἦν δὲ θόρυβος τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων μέγας τῶν ἐληλυθότων οἰκοδομεῖν τὸν πύργον ὡς κἀκεῖσε περιτρεχόντων κύκλῳ τῆς πύλης· αἱ δὲ παρθένοι⁴ ἐστήκεισαν κύκλῳ τῆς πύλης, ἔλεγον τοῖς ἀνδράσι σπεύδειν τὸν πύργον οἰκοδομεῖσθαι· ἐκπεπετάκεισαν δὲ τὰς χεῖρας αἱ παρθένοι ὡς μέλλουσαι τι λαμβάνειν παρὰ τῶν ἀνθρώπων. Οἱ δὲ ἔξ ἄνδρες ἐκέλευον ἐκ βυθοῦ⁵ τινὸς λίθους ἀναβαίνειν καὶ ὑπάγειν εἰς τὴν οἰκοδομήν τοῦ πύργου. Ἀνέβησαν δὲ λίθοι ἑ' τετραγῶνοι λαμπροί,⁶ λευκομαρμένοι· οἱ δὲ ἔξ ἄνδρες ἐκάλουν τὰς παρθένας καὶ ἐκέλευσαν αὐτὰς τοὺς λίθους πάντας τοὺς μέλλοντας εἰς τὴν οἰκοδομήν ὑπάγειν τοῦ πύργου βαστάζειν καὶ διαπορεύεσθαι διὰ τῆς πύλης, καὶ ἐπιδίδουσι τοῖς ἀνδράσι τοῖς μέλλουσιν οἰκοδομεῖν τὸν πύργον. Αἱ δὲ παρθένοι τοὺς δεῖκα λίθους τοὺς πρώτους, τοὺς ἐκ τοῦ βυθοῦ ἀναβάνας, ἐπήνουν⁷ ἀλλήλαις, καὶ κατὰ ἕνα λίθον ἐβάσταζον ὁμοῦ.

IV. Καθὼς δὲ ἐστάθησαν ὁμοῦ κύκλῳ τῆς πύλης, οὕτως ἐβάσταζον αἱ δοκοῦσαι δυναταὶ εἶναι, καὶ ὑπὸ τὰς γωνίας τοῦ λίθου ὑποδεδνκνῦσαι ἦσαν· αἱ δὲ ἄλλαι ἐκ τῶν πλευρῶν τοῦ λίθου ὑποδεδνκνῦσαι καὶ οὕτως ἐβάσταζον πάντας τοὺς λίθους· διὰ δὲ τῆς πύλης ἔφερον αὐτοὺς καθὼς ἐκελευσθήσαν, καὶ ἐπιδίδουσι τοῖς ἀνδράσιν εἰς τὸν πύργον· ἐκείνοι δὲ ἔχοντες τοὺς λίθους ὠκοδόμουν. Ἡ οἰκοδομὴ δὲ τοῦ πύργου ἐγένετο ἐπὶ τὴν πέτραν τὴν μεγάλην. Καὶ ἐπάνω τῆς πύλης ἠρμόσθησαν αἱ []⁸ λίθοι ἐκείνοι, θεμέλιον τῆς οἰκοδομῆς τοῦ

Cap. II. 1) τέσσαρα: ita apogr.

3) deesse videtur μὴ, ut iam notatum

2) δύνησῃ in apogr. suprascriptum in ed. pr.

3) ita haec apogr.

4) ita corrupte apogr. Videtur ἐπέθουον vel simile quid substituendum. Ed. pr. ad exemplum Sim. ἰδέσθουον.

Cap. III. 1) Ed. pr. h. l. addi vult αἱ.

Cap. II. 1) ε', item postea ε' cum

2) βυθοῦ: apogr. βυθόν ut videtur.

ed. pr. supplevimus.

πύργου· ἡ δὲ πέτρα καὶ ἡ πύλη ἦν βαστάζουσα ὅλον τὸν πύργον. Μετὰ δὲ τοὺς ἰ' λίθους ἄλλοι ἀνέβησαν ἐκ τοῦ βυθοῦ κ[ε'] λίθοι· καὶ οὗτοι ἠρμόσθησαν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πύργου, βασταζόμενοι ὑπὸ τῶν παρθένων καθῶς καὶ οἱ πρότερον. Μετὰ δὲ τούτους ἀνέβησαν λε'· καὶ οὗτοι ὁμοίως ἠρμόσθησαν εἰς τὸν πύργον. Μετὰ δὲ τούτους ἕτεροι ἀνέβησαν λίθοι μ'· καὶ οὗτοι πάντες ἐβλήθησαν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πύργου. Καὶ ἐπαύσαντο ἐκ τοῦ βυθοῦ ἀναβαίνοντες· ἐπαύσαντο δὲ καὶ οἱ οἰκοδομοῦντες μικρόν. Καὶ πάλιν ἐπέταξαν οἱ ἕξ ἄνδρες τῷ πλήθει τοῦ ὄχλου ἐκ τῶν ὁρέων παραφέρειν λίθους εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πύργου· παρεφέροντο οὖν ἐκ πάντων τῶν ὁρέων χροαῖς ποικίλαις λελατομημένοι ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν, καὶ ἐπεδίδοντο ταῖς παρθένους, αἱ δὲ παρθέναι διέφερον αὐτοὺς διὰ τῆς πύλης καὶ ἐπεδίδον εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πύργου. Καὶ ὅταν εἰς τὴν οἰκοδομὴν ἐτέθησαν οἱ λίθοι οἱ ποικίλοι, ὅμοιοι ἐγένοντο λευκοί, καὶ τὰς χροὰς τὰς ποικίλας ἥλλασον·² τινὲς δὲ λίθοι ἐπεδίδοντο ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν εἰς τὴν οἰκοδομὴν, καὶ οὐκ ἐγένοντο λαμπροί, ἀλλ' οἳ ἐτέθησαν, τοιοῦτοι καὶ εὐρέθησαν· οὐ γὰρ ἦσαν ἀπὸ³ τῶν παρθένων ἐπιδεδόμενοι, οὐδὲ διὰ τῆς πύλης παρενηνεγμένοι. Οὗτοι οὖν οἱ λίθοι ἀπρεπεῖς ἦσαν ἐν τῇ οἰκοδομῇ τοῦ πύργου. Ἰδόντες δὲ οἱ ἕξ ἄνδρες τοὺς λίθους τοὺς ἀπρεπεῖς ἐν τῇ οἰκοδομῇ, ἐκέλευσαν αὐτοὺς ἀρθῆναι καὶ ἀπενεχθῆναι⁴ κάτω εἰς τὸν ἴδιον τόπον ὅθεν ἠνεχθησαν⁵. . . .⁶ λέγουσι τοῖς ἀνδράσι τοῖς παρεκφέρουσι τοὺς λίθους Ὅλωσ' ὑμεῖς μὴ ἐπιδίδετε εἰς τὴν οἰκοδομὴν λίθους· τίθετε⁷ δὲ αὐτοὺς παρὰ τὸν πύργον, ἵνα αἱ παρθέναι διὰ τῆς πύλης παρενέγκωσιν αὐτοὺς καὶ ἐπιδιδῶσιν εἰς τὴν οἰκοδομὴν. Ἐὰν γάρ, φασίν,⁸ διὰ τῶν χειρῶν τῶν παρθένων τούτων μὴ παρενεχθῶσι διὰ τῆς πύλης, τὰς χροὰς αὐτῶν ἀλλάξαι οὐ δύνανται· μὴ κοπιᾶτε οὖν, φασίν, εἰς μάτην.

V. Καὶ ἐτελέσθη τῇ ἡμέρᾳ ἐκεῖνῃ ἡ οἰκοδομὴ· οὐκ ἀπετελέσθη δὲ ὁ πύργος· ἐμελλε γὰρ πάλιν ἐποικοδομείσθαι· καὶ ἐγένετο ἀνοχὴ τῆς οἰκοδομῆς. Ἐκέλευσαν δὲ οἱ ἕξ ἄνδρες τοὺς οἰκοδομοῦντας ἀναχωρῆσαι μικρὸν πάντας καὶ ἀναπαυθῆναι· ταῖς δὲ παρθένους ἐπέταξαν ἀπὸ τοῦ πύργου μὴ ἀναχωρῆσαι. Ἐδόκει δὲ μοι τὰς παρθένους καταλειφθῆναι τοῦ φυλάσσειν τὸν πύργον. Μετὰ δὲ τὸ ἀναχωρῆσαι πάντας καὶ ἀναπαυθῆναι λέγω τῷ ποιμένι Τί ὅτι, φημί, κύριε, οὐ συνετελέσθη ἡ οἰκοδομὴ τοῦ πύργου; Οὐπω, φησί, δύναται ἀποτελεσθῆναι ὁ πύργος, ἐὰν μὴ ἔλθῃ ὁ κύριος αὐτοῦ καὶ δοκιμάσῃ τὴν οἰκοδομὴν ταύτην, ἵνα, ἐὰν τινες λίθοι σαπροὶ εὐρεθῶσιν, ἀλλάξῃ αὐτούς· πρὸς⁹ γὰρ τὸ ἐκείνου θῆλημα οἰκοδομεῖται ὁ πύργος. Ἥθειλον, φημί, κύριε, τούτου τοῦ πύργου γινῶναι τί ἐστὶν ἡ οἰκοδομὴ αὕτη, καὶ περὶ τῆς πέτρας καὶ πύλης καὶ τῶν ὁρέων, καὶ τῶν παρθένων, καὶ τῶν λίθων τῶν ἐκ τοῦ βυθοῦ ἀναβεβηκότων καὶ μὴ λελατομημένων, ἀλλ' οὕτως ἀπελθόντων

2) apogr. ἥλασσον.

3) sic apogr.

4) apogr. ἀπηχθῆναι.

5) apogr. ἠνεαχθῆσαν.

6) Ista puncta in ipso apogr. sunt.

7) apogr. ὄλωσ.

8) τίθετε: sic ex apogr. hausimus,

nisi quod ibi est τίθεται ex eoque correctum τίθετε.

9) φασίν: apogr. φησίν, sed infra recte φασίν.

Cap. V. 1) πρὸς apogr., supra scripto παρὰ.

εἰς τὴν οἰκοδομὴν· διὰ τί πρῶτον εἰς τὰ θεμέλια ἰ² λίθοι ἐτέθησαν, εἶτα κε³, εἶτα λέ, εἶτα μ, καὶ περὶ τῶν λίθων τῶν ἀπεληλυθότων εἰς τὴν οἰκοδομὴν καὶ πάλιν ἡρμένων καὶ εἰς τόπον ἴδιον ἀποτεθειμένων· περὶ πάντων τούτων ἀνάπαισον τὴν ψυχὴν μου, κύριε, καὶ γνώρισόν μοι αὐτά. Ἐάν, φησί, κενόσπουδος μὴ εὐρεθῆς, πάντα γνώσῃ. Μετ' ὀλίγας γὰρ ἡμέρας ἤλθομεν εἰς τὸν τόπον οὐ κενασθίκαμεν, καὶ λέγει μοι Ἄγωμεν παρὰ τὸν πύργον· ὁ γὰρ αὐθέντης⁴ τοῦ πύργου ἔρχεται κατανοῆσαι αὐτόν. Καὶ ἤλθομεν πρὸς τὸν πύργον· καὶ ὅλος οὐδεὶς ἦν πρὸς αὐτόν εἰ μὴ αἱ παρθένοι μόναι· καὶ ἐπερωτᾷ ὁ ποιμὴν τὰς παρθένους, εἰ ἄρα παραγεγόνει ὁ δεσπότης τοῦ πύργου. Αἱ δὲ ἔφησαν μέλλειν αὐτὸν ἔρχεσθαι κατανοῆσαι τὴν οἰκοδομὴν.

VI. Καὶ ἰδοὺ μετὰ μικρὸν βλέπω παράταξιν πολλῶν ἀνδρῶν ἐρχομένων· καὶ εἰς τὸ μέσον ἀνὴρ τις ὑψηλὸς τῷ μεγέθει, ὡς τὸν πύργον ὑπερέχειν. Καὶ οἱ ἕξ ἄνδρες οἱ εἰς τὴν οἰκοδομὴν ἐργασάμενοι μετ' αὐτοῦ ἦσαν, καὶ ἕτεροι πολλοὶ κύκλω αὐτοῦ ἔνδοξοι· αἱ δὲ παρθένοι αἱ τηροῦσαι τὸν πύργον προσδραμοῦσαι κατεφίλησαν αὐτόν, καὶ ἤρξαντο ἔγγυς αὐτοῦ περιπατεῖν κύκλω τοῦ πύργου. Κατενόει δὲ ὁ ἀνὴρ ἐκείνος τὴν οἰκοδομὴν ἀκριβῶς, ὥστε αὐτὸν καθ' ἓνα λίθον ψηλαφᾶν· κρατῶν δὲ τινα ῥάβδον τῇ χειρὶ κατὰ ἓνα λίθον τῶν ἀποδομημένων τοῖς ἔκτυπτε· καὶ ὅταν ἐπάτασεν, ἐγένοντο αὐτῶν τινὲς μέλανες ὡσεὶ ἀσβόλη, τινὲς δὲ ἑσφωριακότες, τινὲς δὲ σχισμᾶς ἔχοντες, τινὲς δὲ κολοβοί, τινὲς δὲ οὔτε λευκοὶ οὔτε μέλανες, τινὲς δὲ τραχεῖς καὶ μὴ συμφανοῦντες τοῖς ἑτέροις λίθοις, τινὲς δὲ σπύλους ἔχοντες· αὐταὶ ἦσαν αἱ ποικιλίαι τῶν λίθων τῶν σαπρῶν εὐρεθέντων εἰς τὴν οἰκοδομὴν. Ἐκέλευσεν οὖν πάντας τούτους ἐκ τοῦ πύργου μετενεχθῆναι καὶ τεθῆναι παρὰ τὸν πύργον, καὶ ἑτέρους ἐνεχθῆναι λίθους καὶ ἐκβληθῆναι εἰς τὸν τόπον αὐτῶν. Καὶ ἐκ μὲν τῶν ὀρέων οὐκ ἐκέλευσεν ἐνεχθῆναι. Καὶ ὠρύγη τὸ πεδίον, καὶ εὐρέθησαν λίθοι λαμπροὶ τετράγωνοι, τινὲς δὲ καὶ στρογγύλοι· ὅσοι δὲ ποτε⁵ ἦσαν λίθοι ἐν τῷ πεδίῳ ἐκεῖνω, πάντες ἠνέχθησαν, καὶ διὰ τῆς πύλης ἐβαστάζοντο ὑπὸ τῶν παρθένων· καὶ ἐλατομήθησαν οἱ τετράγωνοι λίθοι, καὶ ἐτέθησαν εἰς τὸν τόπον τῶν ἡρμένων· οἱ δὲ στρογγύλοι οὐκ ἐτέθησαν εἰς τὴν οἰκοδομὴν, ὅτι σκληροὶ ἦσαν εἰς τὸ λατομηθῆναι αὐτούς, καὶ βραδέως ἐγένοντο.⁶ Ἐτέθησαν δὲ παρὰ τὸν πύργον, ὡς μελλόντων αὐτῶν λατομῆσθαι καὶ τίθεσθαι εἰς τὴν οἰκοδομὴν· ἴκαν γὰρ λαμπροὶ ἦσαν.

VII. Ταῦτα οὖν συντελέσας ὁ ἀνὴρ ὁ ἔνδοξος καὶ κύριος ὅλου τοῦ πύργου προσεκαλέσατο τὸν ποιμένα, καὶ παρέδωκεν αὐτῷ τοὺς λίθους πάντας τοὺς παρὰ τὸν πύργον κειμένους, τοὺς ἀποβιβλημένους ἐκ τῆς οἰκοδομῆς, καὶ λέγει αὐτῷ Ἐπιμελῶς καθάραισον τοὺς λίθους πάντας καὶ θῆς αὐτούς εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πύργου, τοὺς δυναμένους

2) apogr. of pro ἰ'.

3) κε': apogr. κύριε. Putabat igitur scriba se compendium esse vocis κύριε.

4) apogr. παρὰ, suprascripto πρὸς.

5) αὐθέντης: ita apogr., quamquam

ista vox difficilis lectu est. Sim. cum eoque ed. pr. substituit κύριος.

Cap. VI. 1) ἤρξαντο: apogr. vitiose ἤρξατο.

2) ὅσοι δὲ ποτε: ita ex apogr.

3) ita apogr. corrupte.

ἀρμόσαι τοῖς λοιποῖς· τοὺς δὲ μὴ ἀρμόζοντας φῖψον¹ μακρὰν ἀπὸ τοῦ πύργου·² μετὰ πάντων ὧν ἐληλύθει. Αἱ δὲ παρθέναι κύκλω τοῦ πύργου εἰστήκεισαν³ τηροῦσαι αὐτόν. Λέγω τῷ ποιμένι πάλιν Οὗτοι οἱ λίθοι δύνανται εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πύργου ἀπελθεῖν ἀποδοκιμασμένοι; Ἀποκριθεὶς μοι λέγει Βλέπεις, φησί, τοὺς λίθους τούτους; Βλέπω, φημί, κύριε. Ἐγώ, φησί, τὸ πλεῖστον μέρος τῶν λίθων τούτων λατομήσω καὶ βάλλω⁴ εἰς τὴν οἰκοδομὴν, καὶ ἀρμόσουσι μετὰ τῶν λοιπῶν λίθων. Πῶς, φημί, κύριε, δύνανται περικοπέντες τὸν αὐτὸν τόπον πληρῶσαι; Ἀποκριθεὶς λέγει μοι Ὅσοι μικροὶ εὐρέθησονται, εἰς μέσον⁵ τῆς οἰκοδομῆς βληθήσονται, ὅσοι δὲ μείζονες, ἑξώτεροι τεθήσονται καὶ συγκρατησούσιν αὐτούς. Ταῦτά μοι λαλήσας λέγει μοι Ἄγωμεν, καὶ μετὰ ἡμέρας δύο ἔλθωμεν καὶ καθαρῶσιν τοὺς λίθους τούτους, καὶ βάλωμεν αὐτούς εἰς τὴν οἰκοδομὴν· τὰ γὰρ κύκλω τοῦ πύργου πάντα καθαρῶσθῆναι δεῖ, μήποτε ὁ δεσπότης ἐξάτινα ἔλθῃ καὶ τὰ παρὰ τὸν πύργον φυπαρὰ εὖρη καὶ προσοχθίσῃ,⁶ καὶ οὗτοι οἱ λίθοι οὐκ ἀπελεύσονται εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πύργου, κἀγὼ ἀμελῆς δόξω εἶναι⁷ παρὰ τοῦ δεσπότου.⁸ Καὶ μετὰ ἡμέρας δύο ἦλθομεν⁹ πρὸς τὸν πύργον, καὶ λέγει μοι Κατανοήσωμεν τοὺς λίθους πάντας, καὶ ἴδωμεν τοὺς δυναμένους εἰς τὴν οἰκοδομὴν ἀπελθεῖν. Λέγω αὐτῷ Κύριε, κατανοήσωμεν.

VIII. Καὶ ἀρξάμενοι πρῶτον τοὺς μέλανας κατανοοῦμεν λίθους. καὶ οἱοὶ ἐκ τῆς οἰκοδομῆς ἐτέθησαν, τοιοῦτοι καὶ εὐρέθησαν· καὶ ἐκέλευσεν αὐτούς ὁ ποιμὴν ἐκ τοῦ πύργου μετενεχθῆναι καὶ χωρισθῆναι. Ἐἶτα κατενόησε τοὺς ἐνωριακότας, καὶ λαβὼν ἐλατόμησε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν, καὶ ἐκέλευσε τὰς παρθένους ἄραι αὐτούς καὶ βαλεῖν εἰς τὴν οἰκοδομὴν. Καὶ ἦσαν αὐτοὺς αἱ παρθέναι, καὶ ἔθηκαν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πύργου μέσην.¹ Τοὺς δὲ λοιποὺς ἐκέλευσε μετὰ τῶν μελάνων τεθῆναι· καὶ γὰρ καὶ οὗτοι μέλανες εὐρέθησαν. Ἐἶτα κατενόει τοὺς τὰς σιμισμὰς ἔχοντας· καὶ ἐκ τούτων πολλοὺς ἐλατόμησε καὶ ἐκέλευσε διὰ τῶν παρθένων εἰς τὴν οἰκοδομὴν ἀπενεχθῆναι· ἑξώτεροι δὲ ἐτέθησαν, ὅτι ὑγιέστεροι εὐρέθησαν· οἱ δὲ λοιποὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν σιμισμάτων οὐκ ἠδυνήθησαν λατομηθῆναι. Διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν ἀπεβλήθησαν ἀπὸ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ πύργου. Ἐἶτα κατενόει τοὺς κολοβοὺς· καὶ εὐρέθησαν πολλοὶ ἐν αὐτοῖς μέλανες, τινὲς δὲ σιμισμὰς μεγάλας πεποιηκότες· καὶ ἐκέλευσε καὶ τούτους τεθῆναι μετὰ τῶν ἀποβεβλημένων· τοὺς δὲ περισσεύοντας αὐτῶν καθαρῶσας καὶ λατομήσας ἐκέλευσεν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τεθῆναι. Αἱ δὲ παρθέναι αὐτούς ἄρσαι εἰς μέσην τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πύργου ἤρμωσαν· ἀσθενέστεραι γὰρ ἦσαν. Ἐἶτα κατενόει τοὺς ἡμίσεις λευκοὺς, ἡμίσεις δὲ μέλανας, καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν εὐρέθησαν μέλανες· ἐκέλευσε δὲ καὶ τούτους ἀρθῆναι μετὰ τῶν

Cap. VII. 1) hoc accentu apogr.

2) textus mancus est.

3) apogr. εἰστήκεισαν, super εἰposito ἔ.

4) βάλλω: sic apogr.

5) apogr. εἰς μέσην sequente τῆς οἰκοδομῆς. Infra vero bis est εἰς μέσην τὴν οἰκοδομὴν.

PATRES APOST.

6) προσοχθίσῃ: apogr. προσωχθίσω.

7) εἶναι: apogr. εἶμαι.

8) ita apogr.

9) apogr. ἔλθομεν.

Cap. VIII. 1) μέσην potius quam μέσον in apogr. est.

ἀποβελημένων. Οἱ δὲ λοιποὶ πάντας ἤρθησαν ὑπὸ τῶν παρθένων· λευκοὶ γὰρ ὄντες ἠρόσθησαν ὑπ' αὐτῶν τῶν παρθένων εἰς τὴν οἰκοδομὴν· ἐξώτεροι δὲ ἐτέθησαν, ὅτι ὑγιεῖς εὐρέθησαν, ὥστε δύνασθαι αὐτοὺς κρατεῖν τοὺς εἰς τὸ μέσον τεθέντας· ὅλως γὰρ ἐξ αὐτῶν οὐδὲν ἐκολοβώθη. Ἔτα κατενοεῖ τοὺς τραχεῖς καὶ σκληροὺς, καὶ [σὺκ]² ὀλιγοὶ ἐξ αὐτῶν ἀπεβλήθησαν διὰ τὸ μὴ δύνασθαι λατομηθῆναι· σκληροὶ γὰρ λίαν εὐρέθησαν· οἱ δὲ λοιποὶ αὐτῶν ἐλατομήθησαν καὶ ἤρθησαν ἀπὸ τῶν παρθένων, καὶ εἰς μέσην τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πύργου ἠρόσθησαν· ἀσθενέστεροι γὰρ ἦσαν. Ἔτα κατενοεῖ τοὺς ἔχοντας τοὺς σπίλους, καὶ ἐκ τούτων ἐλάχιστοι ἐμελάνωσαν³ καὶ ἀπεβλήθησαν πρὸς τοὺς λοιπούς. Οἱ δὲ περισσεύοντες λαμπροὶ καὶ ἐκείνοι εὐρέθησαν· καὶ οὗτοι ἠρόσθησαν ὑπὸ τῶν παρθένων εἰς τὴν οἰκοδομὴν· ἐξώτεροι δὲ ἐτέθησαν διὰ τὴν ἰσχυρότητα αὐτῶν.

IX. Ἔτα ἤλθε κατανοῆσαι τοὺς λευκοὺς καὶ στρογγύλους λίθους, καὶ λέγει μοι Τί ποιοῦμεν περὶ τούτων τῶν λίθων; Τί, φημί, ἐγὼ γινώσκω, κύριε; Οὐδὲν οὖν ἐπινοεῖς περὶ αὐτῶν; Ἐγὼ, φημί, κύριε, ταύτην τὴν τέχνην οὐκ ἔχω· οὐδὲ λατόμος εἰμί, οὐδὲ δύναμαι νοῆσαι. Οὐ βλέπεις αὐτούς, φησί, λίαν στρογγύλους ὄντας; Καὶ ἐὰν αὐτοὺς θελήσω τετραγώνους ποιῆσαι, πολὺ δεῖ ἀπ' αὐτῶν ἀποκοπῆναι· δεῖ δὲ ἐξ αὐτῶν ἐξ ἀνάγκης τινὰς εἰς τὴν οἰκοδομὴν τεθῆναι. Εἰ οὖν, φημί, κύριε, ἀνάγκη ἐστί, τί σεαυτὸν βασανίζεις, καὶ οὐκ ἐκλέγῃ εἰς τὴν οἰκοδομὴν οὓς θέλεις, καὶ ἀρμόζεις εἰς αὐτήν; Ἐξελέξατο ἐξ αὐτῶν τοὺς μείζονας καὶ λαμπροὺς, καὶ ἐλατόμησεν αὐτούς· αἱ δὲ παρθέναι ἄρασαι ἠρόσαν εἰς τὰ ἐξώτερα μέρη τῆς οἰκοδομῆς. Οἱ δὲ λοιποὶ οἱ περισσεύσαντες ἤρθησαν, καὶ ἀπετέθησαν εἰς τὸ πεδίον ὅθεν ἠνέχθησαν· οὐκ ἀπεβλήθησαν δέ, ὅτι, φησί, λείπει τῷ πύργῳ⁴ ἔτι μικρὸν οἰκοδομηθῆναι. Πάντας δὲ θέλει ὁ δεσπότης τοῦ πύργου τούτους ἀρροσθῆναι τοὺς λίθους εἰς τὴν οἰκοδομὴν, ὅτι λαμπροὶ εἰσι λίαν. Ἐκλήθησαν δὲ γυναῖκες δώδεκα, εὐειδέσταται τῷ χαρακτήρι, μέλανα ἐνδεδυμένα, καὶ τὰς τρίχας λελυμένα. Ἐδοκοῦσαν δὲ μοι αἱ γυναῖκες αὐταὶ ἄγραι εἶναι. Ἐκέλευσε δὲ αὐτὰς ὁ ποιμὴν ἄραι τοὺς λίθους τοὺς ἀποβελημένους ἐκ τῆς οἰκοδομῆς καὶ ἀπενεγκεῖν αὐτοὺς εἰς τὰ ὄρη ὅθεν καὶ ἠνέχθησαν. Αἱ δὲ ἰλαραὶ ἦσαν, καὶ ἀπήνεγκαν πάντας τοὺς λίθους, καὶ ἔθηκαν ὅθεν ἐλήφθησαν. Καὶ μετὰ τὸ ἀρθῆναι πάντας τοὺς λίθους καὶ μηκέτι κείσθαι λίθον κύκλω τοῦ πύργου, λέγει μοι ὁ ποιμὴν Κυκλώσωμεν ἐνὸς πύργου, καὶ ἴδωμεν μὴ τι ἐλάττωμά ἐστιν ἐν αὐτῷ. Καὶ ἐκύκλωσα⁵ ἐγὼ μετ' αὐτοῦ. Ἰδὼν δὲ ὁ ποιμὴν τὸν πύργου ἐμπρεπῆ ὄντα τῇ οἰκοδομῇ λίαν ἰλαρὸς ἦν· ὁ γὰρ πύργος οὕτως ἦν ὠκοδομημένος, ὥστε με ἰδόντα ἐπλθυμεῖν τὴν οἰκοδομὴν αὐτοῦ· οὕτω γὰρ ἦν ὠκοδομημένος ὡσάν ἐξ ἐνὸς λίθου μὴ ἔχων μιαν ἀρρογῆν ἐν ἑαυτῷ. Ἐφαίνετο δὲ ὁ λίθος ὡς ἐκ τῆς πέτρας ἐγκολαμμένος· μονόλιθος γὰρ μοι ἐδόκει εἶναι.

X. Κάγῳ περιπατῶν μετ' αὐτοῦ ἰλαρὸς ἦμην τοιαῦτα ἀγαθὰ βλέπων. Λέγει δὲ μοι ὁ ποιμὴν Ὅτι γὰρ καὶ φέρε ἀσβεστον καὶ ὄστρακον

2) οὐκ deest in apogr.

3) sic apogr.

Cap. IX. 1) πύργῳ: apogr. μικρῶ.

2) apogr. ἐκύκλωσον.

λεπτόν, ἵνα τοὺς τύπους τῶν λίθων τῶν ἡρσομένων εἰς τὴν οἰκοδομήν καὶ βεβλημένων ἀναπληρώσω· δεῖ γὰρ τοῦ πύργου τὰ κύκλω πάντα ὁμαλὰ γενέσθαι. Καὶ ἐποίησα καθὼς ἐκέλευσε, καὶ ἤνεγκα πρὸς αὐτόν. Ἰππρέτει μοι, φησί,¹ καὶ ἐγγὺς τὸ ἔργον τελεσθήσεται. Ἐπλήρωσεν οὖν τοὺς τύπους τῶν λίθων τῶν εἰς τὴν οἰκοδομὴν ἀπειληθῶτων, καὶ ἐκέλευσε σαρωθῆναι τὰ κύκλω τοῦ πύργου καὶ καθαρὰ γενέσθαι· αἱ δὲ παρθένοι λαβοῦσαι σάρον ἐσάρωσαν, καὶ πάντα τὰ κό[πρια]² ἦραν ἐκ τοῦ πύργου, καὶ ἔφεραν³ ὕδωρ, καὶ ἐγένετο ὁ τόπος ἰλαρὸς καὶ εὐπρεπέστατος τοῦ πύργου. Λέγει μοι ὁ ποιμὴν Πάντα, φησί, κεκάθα[ρται]⁴ ἐὰν ἔλθῃ ὁ κύριος ἐπισκέψασθαι τὸν πύργον, οὐκ ἔχει ἡμῶν οὐδὲν μέμψασθαι. Ταῦτα εἰπὼν ἤθελεν ὑπάγειν· ἐγὼ δὲ ἐπελαβόμεν αὐτοῦ τῆς πῆρας καὶ ἠρξάμεν αὐτὸν ὀρκίζειν κατὰ τοῦ κυρίου, ἵνα μοι ἐπιλύσῃ ἃ ἔδειξέ μοι. Λέγει μοι Μικρὸν ἔχω ἀναπαυθῆναι,⁵ καὶ πάντα σοι ἐπιλύσω· ἔκδεξάι με ὡς εἰς ἔρχομαι. Λέγω αὐτῷ Κύριε, μόνος ὢν ὡς τί ποιήσω; Οὐκ εἶ, φησί, μόνος· αἱ γὰρ παρθένοι αὐταὶ μετὰ σοῦ εἰσὶ. Παράδος οὖν, φημί,⁶ αὐταῖς με. Προσκαλεῖται αὐτάς ὁ ποιμὴν καὶ λέγει αὐταῖς Παρατίθεμαι ὑμῖν τοῦτον ἕως ἔρχομαι· καὶ ἀπῆλθεν. Ἐγὼ δὲ ἤμην μόνος μετὰ τῶν παρθένων· ἦσαν δὲ ἰλαρώτεραι, καὶ πρὸς ἐμὲ εὐ εἶχον· μάλιστα δὲ αἱ δ' αἱ ἐνδοξότεραι αὐτῶν.

XI. Λέγουσί μοι αἱ παρθένοι Σήμερον ὁ ποιμὴν ὡς οὐκ ἔρχεται. Τί οὖν, φημί, ποιήσω ἐγώ; Μέχρις οὗτου, φασίν, ἔλθῃ, περιμεινόν· αὐτόν· καὶ ἐὰν ἔλθῃ, λαλήσει μετὰ σοῦ, ἐὰν δὲ μὴ ἔλθῃ, μενεῖς² μεθ' ἡμῶν ὡς εἰς ἔρχεται. Λέγω αὐταῖς Ἐκδέξομαι αὐτόν ἕως ὀψέ· ἐὰν δὲ μὴ ἔλθῃ, ἀπελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν μου, καὶ πρῶτ' ἐπανήξω. Αἱ δὲ ἀποκριθεῖσαι λέγουσί μοι Ἡμῖν παρεδόθης· οὐ δύνασαι ἀφ' ἡμῶν ἀναχωρῆσαι. Ποῦ οὖν, φημί, μενῶ; Μεθ' ἡμῶν, φασί, κοιμηθήσῃ ὡς ἀδελφός, καὶ οὐχ ὡς ἀνὴρ· ἡμέτερος γὰρ ἀδελφός εἶ· καὶ τοῦ λοιποῦ μέλλομεν μετὰ σοῦ κατοικεῖν, λίαν γὰρ σε ἀγαπῶμεν. Ἐγὼ δὲ ἡσχυρόμην μετ' αὐτῶν μένειν· καὶ ἡ δοκοῦσα πρώτη αὐτῶν εἶναι ἠρξάτο με καταφιλεῖν καὶ περιάγειν κύκλω τοῦ πύργου καὶ παίζειν μετ' ἐμοῦ. Κἀγὼ ὡσεὶ νεώτερος ἐγεγόνειν καὶ ἠρξάμην καὶ αὐτὸς παίζειν μετ' αὐτῶν· αἱ μὲν γὰρ ἐγόρευον, αἱ δὲ ὤρχουντο, αἱ δὲ ἦδον· ἐγὼ δὲ σιγὴν ἔχων μετ' αὐτῶν κύκλω τοῦ πύργου περιεπάτου, καὶ ἰλαρὸς ἤμην μετ' αὐτῶν. Ὀψίας δὲ γενομένης ἤθελον εἰς τὸν οἶκον ὑπάγειν· αἱ δὲ οὐκ ἀφήκαν, ἀλλὰ κατέσχον με· καὶ ἔμεινα μετ' αὐτῶν τὴν νύκτα καὶ ἐκοιμηθῆν παρὰ τὸν πύργον. Ἐστρωσαν δὲ αἱ παρθένοι τοὺς λινοῦς χιτῶνας ἐαυτῶν χαμαί, καὶ ἐμὲ ἀνέκλιναν εἰς τὸ μέσον αὐτῶν, καὶ οὐδὲν ὕλας ἐποίουν εἰ μὴ προσηύχοντο· κἀγὼ μετ' αὐτῶν ἀδιαλείπτως προσηυχόμην, καὶ οὐκ ἔλασσον ἐκείνων· καὶ ἔχαιρον αἱ παρθένοι οὕτω μου προσευχομένω. Καὶ ἔμεινα ἐκεῖ μέχρι τῆς

1) φησί videtur secunda manu in apogr. additum.

2) κό[πρια]: in apogr. est κό[μματα].

3) ἔφεραν: sic apogr.

4) κεκάθα[ρται]: apogr. κεκαθά[ρται]: ita prorsus.

5) apogr. ἀναίρεθῆναι.

6) apogr. φησί.

Cap. XI. 1) περιμεινόν: apogr. περιμεινόν.

2) μενεῖς: apogr. μένεις. Idem antea μοι pro μῆ.

3) apogr. οἶ.

αὔριον, ἕως ὥραν δευτέραν,⁴ μετὰ τῶν παρθένων. *Εἶτα παρῆν ὁ ποιμὴν καὶ λέγει ταῖς παρθένοις Μὴ τινα αὐτῶ ὕβριον πεποιήκατε; Ἐρώτα, φασίν, αὐτόν. Λέγω αὐτῶ Κύριε, εὐφράνθη μετ' αὐτῶν μείνας. Πι, φησίν, ἰδείπνησας; Ἐδείπνησα, φημί, κύριε, ῥήματα κυρίου ὕλην τῆν νύκτα. Καλῶς, φησίν, ἔλαβόν σε; Ναί, φημί, κύριε. Νῦν, φησί, τί θέλεις πρώτων ἀκούσαι; Καθῶς, φημί, κύριε, ἀπ' ἀρχῆς ἔδειξας. Ἐρωτῶ σε, κύριε, ἵνα, καθῶς ἂν σε⁵ ἐπερωτήσω, οὕτω μοι καὶ δηλώσης. Καθῶς βούλη,⁶ φησίν, οὕτω σοι καὶ ἐπιλύσω, καὶ οὐδὲν ὄλας ἀποκρύψω ἀπὸ σοῦ.*

XII. Πρῶτον, φημί, πάντων, κύριε, τοῦτό μοι δηλώσον. Ἡ πέτρα καὶ ἡ πύλη τίς ἐστιν; Ἡ πέτρα, φησίν, αὕτη καὶ ἡ πύλη ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐστὶ. Πῶς, φημί, κύριε, ἡ πέτρα παλαιὰ ἐστίν, ἡ δὲ πύλη καινὴ; Ἄκουε, φησί, καὶ συνιε, ἀσύνετε. Ὁ μὲν υἱὸς τοῦ Θεοῦ πασης τῆς κτίσεως αὐτοῦ προγενέστερός ἐστιν, ὥστε σύμβουλον αὐτὸν γενέσθαι τῷ πατρὶ τῆς κτίσεως⁷ αὐτοῦ· διὰ τοῦτο καὶ παλαιός ἐστιν. Ἡ δὲ πύλη διὰ τί καινὴ, φημί, κύριε; Ὅτι, φησίν, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τῆς συντελείας φανερός ἐγένετο, διὰ τοῦτο καινὴ ἐγένετο ἡ πύλη, ἵνα οἱ μέλλοντες σώξωσθαι δι' αὐτῆς εἰς τὴν βασιλείαν εἰσελθῶσι τοῦ Θεοῦ. *Εἶδες,² φησίν, τοὺς λίθους τοὺς διὰ τῆς πύλης εἰσεληλυθότας εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πύργου, τοὺς δὲ μὴ ἐληλυθότας πάλιν ἀποβεβλημένους εἰς τὸν ἴδιον τόπον; Εἶδον, φημί, κύριε. Οὕτω, φησίν, εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς εἰσελεύσεται, εἰ μὴ λάβοι³ τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου αὐτοῦ. Ἐὰν γὰρ εἰς πόλιν θελήσης εἰσελθεῖν τινα, κάκεινον ἢ πόλις περιτετειχισμένη κύκλω,⁴ καὶ μίαν ἔχει⁵ πύλην, μήτι δυνήσῃ⁶ εἰς τὴν πόλιν ἐκεῖνην εἰσελθεῖν εἰ μὴ διὰ τῆς πύλης ἧς ἔχει; Πῶς γὰρ, φημί, κύριε, δύναται γενέσθαι ἄλλως; Εἰ οὖν εἰς τὴν πόλιν οὐ δυνήσῃ εἰσελθεῖν εἰ μὴ διὰ τῆς πύλης αὐτῆς, οὕτω, φησί, καὶ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἄλλως εἰσελθεῖν οὐ δύναται ἄνθρωπος εἰ μὴ διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ ἡγαπημένου ὑπ' αὐτοῦ. Εἶδες, φησί, τὸν ὄχλον τὸν οἰκοδομοῦντα τὸν πύργον; Εἶδον, φημί, κύριε. Ἐκεῖνοι, φησί, πάντες ἄγγελοι ἔνδοχοί εἰσι. Τούτοις οὖν περιτετειχίσται ὁ κύριος. Ἡ δὲ πύλη ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐστίν· αὕτη μὲν εἰσοδός ἐστι πρὸς τὸν κύριον. Ἄλλως οὖν οὐδεὶς εἰσελεύσεται πρὸς αὐτὸν εἰ μὴ διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Εἶδες, φησί, τοὺς ἕξ ἄνδρας καὶ τὸν μέσον αὐτῶν ἔνδοξον καὶ μέγαν ἄνδρα τὸν περιπατοῦντα παρὰ τὸν πύργον καὶ τοὺς λίθους ἀποδοκιμάσαντα⁷ ἐκ τῆς οἰκοδομῆς; Εἶδον, φημί, κύριε. Ὁ ἔνδοξος, φησίν, ἀνὴρ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐστὶ, κάκεινοι οἱ ἕξ οἱ ἔνδοχοι ἄγγελοι εἰσι δεξιὰ καὶ εὐώνυμα συγκρατοῦντες αὐτόν. Τούτων, φησί, τῶν ἀγγέλων τῶν ἐνδόξων οὐδεὶς εἰσελεύσεται πρὸς τὸν Θεὸν ἄτερ αὐτοῦ· ὃς ἂν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μὴ λάβῃ, οὐκ εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.*

4) ἕως ὥραν δευτέραν: sic apogr.

5) σε: apogr. σοι.

6) apogr. plene scriptum habet, ipso codice ut videtur invito.

(Cap. XII. 1) apogr. rursus κτήσεως.

Postea apogr. κενή pro καινή.

2) apogr. εἶδεν.

3) λάβοι: sic apogr.

4) ante κύκλω Sim. in recentissimo apogr. scripsit ἦν, unde in ed. pr. editum est ἦ, at nihil eiusmodi in veteri apogr. quod sequimur scriptum est.

5) ἔχει: sic apogr., non ἔχη.

6) δυνήσῃ: in apogr. ση suprascriptum est.

7) apogr. ἀποδοκιμάσαντας.

XIII. Ὁ δὲ πύργος, φημί, τίς ἐστιν; Ὁ πύργος, φησὶν, οὗτος [ἡ] ἐκκλησία ἐστίν. Αἱ δὲ παρθένοι αὐταὶ τίνες εἰσὶ; Ἅγια πνεύματά εἰσι· καὶ ἄλλοι ἄνθρωποι οὐ δύναται εὐρεθῆναι εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, ἔαν μὴ αὐταὶ αὐτὸν ἐνδύσωσι τὸ ἔνδυμα αὐτῶν· ἔαν γὰρ τὸ ὄνομα μόνον λάβῃς, τὸ δὲ ἔνδυμα παρὰ τούτων μὴ λάβῃς, οὐδὲν ὠφελεῖς.² Αὐταὶ γὰρ αἱ παρθένοι δυνάμεις εἰσὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ· ἔαν τὸ ὄνομα φορῆς, τὴν δὲ δύναμιν μὴ φορῆς αὐτοῦ, εἰς μάτην ἔση τὸ ὄνομα αὐτοῦ φορῶν. Τοὺς δὲ λίθους, φησὶν, οὓς εἶδες ἀποβιβλημένους, αὐτοὶ τὸ μὲν ὄνομα ἐφόρεσαν, τὸν δὲ ἱματισμὸν τῶν παρθένων οὐκ ἐνεδύσαντο. Ποῖον, φημί, ἱματισμὸν³ αὐτῶν ἐστὶ, κύριε; Αὐτὰ τὰ ὀνόματα, φησὶν, ἱματισμὸς ἐστὶν αὐτῶν· ὅς ἂν τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ φορῆ, καὶ τούτων ὀφείλει τὰ ὀνόματα φορεῖν· καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ υἱὸς τὰ ὀνόματα τῶν παρθένων τούτων φορεῖ.⁴ Ὅσους, φησὶ, λίθους εἶδες εἰς τὴν οἰκοδομὴν,⁵ τούτων τῶν παρθένων τὴν δύναμιν ἐνδεδυμένους εἰσὶ. Διὰ τοῦτο βλέπεις τὸν πύργον μονόλιθον γενομένον τῆς πέτρας. Οὕτω καὶ οἱ πιστεύσαντες τῷ κυρίῳ διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐνδιδυσκόμενοι τὰ πνεύματα ταῦτα, ἔσονται εἰς ἓν πνεῦμα, εἰς ἓν σῶμα, καὶ μία χόρα τῶν ἱματίων αὐτῶν. Τῶν τοιούτων δὲ τῶν φοροῦντων τὰ ὀνόματα τῶν παρθένων ἐστὶν ἡ κατοικία εἰς τὸν πύργον. Οἱ οὖν, φημί, κύριε, ἀποβιβλημένοι λίθοι διὰ τί ἀπεβλήθησαν; Διήλθον γὰρ διὰ τῆς πύλης, καὶ διὰ τῶν χειρῶν τῶν παρθένων ἐτέθησαν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πύργου. Ἐπειδὴ πάντα σοι, φησὶ, μέλει, καὶ ἀκριβῶς ἐξετάσεις, ἄκουε περὶ τῶν ἀποβιβλημένων λίθων. Οὗτοι, φησὶ, πάντες τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἔλαβον, ἔλαβον δὲ καὶ τὴν δύναμιν τῶν παρθένων τούτων. Λαβόντες οὖν τὰ πνεύματα ταῦτα ἐνεδυναμώθησαν, καὶ ἦσαν μετὰ τῶν δούλων τοῦ θεοῦ, καὶ ἦν αὐτῶν ἓν πνεῦμα καὶ ἓν σῶμα καὶ ἓν ἔνδυμα· τὰ γὰρ αὐτὰ ἐφρόνουσι καὶ δικαιοσύνην εἰργάζοντο. Μετὰ οὖν χρόνον τινὰ ἀνεπέσθησαν⁶ ὑπὸ τῶν γυναικῶν ὧν εἶδες μέλανα ἱμάτια ἐνδεδυμένων, τοὺς ὤμους ἔξω ἐχουσῶν καὶ τὰς τρίχας λελυμένας καὶ εὐμόρφων· ταύτας ἰδόντες ἐπεθύμησαν αὐτῶν, καὶ ἐνεδύσαντο τὴν δύναμιν αὐτῶν, τῶν δὲ παρθένων ἀπεδύσαντο τὴν δύναμιν. Οὗτοι οὖν ἀπεβλήθησαν ἀπὸ τὸν οἶκον⁷ τοῦ θεοῦ καὶ ἐκείνας παρεδόθησαν. Οἱ δὲ μὴ ἀπατηθέντες τῷ κάλλει τῶν γυναικῶν τούτων ἔμειναν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ. Ἐχεις, φησὶ, τὴν ἐπίλυσιν τῶν ἀποβιβλημένων.

XIV. Τί οὖν, φημί, κύριε, ἔαν οὗτοι οἱ ἄνθρωποι, τοιοῦτοι ὄντες, μετανοήσωσι καὶ ἀποβάλωσι τὰς ἐπιθυμίας τῶν γυναικῶν τούτων, καὶ ἐπανακάμψωσιν ἐπὶ τὰς παρθένας, καὶ ἐν τῇ δυνάμει αὐτῶν καὶ ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν πορευθῶσιν, οὐκ εἰσελεύσονται εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ; Εἰσελεύσονται, φησὶν, ἔαν τούτων τῶν γυναικῶν ἀποβάλωσι τὰ ἔργα, τῶν δὲ παρθένων ἀναλάβωσι τὴν δύναμιν καὶ ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν πορευθῶσι. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τῆς οἰκοδομῆς ἀνοχὴ ἐγένετο,

Cap. XIII. 1) ἡ deest in apogr.

2) ὠφελεῖς: apogr. ἐφελείς. Antea laborant inconcinnitate.

3) ποῖον et ἱματισμὸν: ita apogr.

4) apogr. φορεῖν.

5) ita imperfecte apogr. Item seqq.

laborant inconcinnitate.

6) apogr. ἀνεπέσθησαν.

7) ἀπὸ τὸν οἶκον: ita apogr., etiam his accentibus.

ἵνα ἂν μετανοήσωσιν οὗτοι, ἀπέλθωσιν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πύργου· Ἐάν δὲ μὴ μετανοήσωσι, τότε ἄλλοι ἀπελεύσονται, καὶ οὗτοι εἰς τέλος ἐκβληθήσονται. Ἐπὶ τούτοις πᾶσιν ἠγαρήσθησα τῷ κυρίῳ, ὅτι ἐσπλαγγίσθη ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ἐξέπεστείλε τὸν ἄγγελον τῆς μετανοίας εἰς ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτήσαντας εἰς αὐτόν, καὶ ἀνεκαίνισεν ἡμῶν τὸ πνεῦμα, καὶ ἡδὴ καταφερθαρμένους ἡμῶν καὶ μὴ ἐχόντων ἐλπίδα τοῦ ζῆν ἀνεπέσσε τὴν ζωὴν ἡμῶν. *Νῦν, φημί, κύριε, δῆλωσόν μοι, διὰ τί ὁ πύργος χαμαὶ οὐκ ὠκοδόμηται, ἀλλ' ἐπὶ τὴν πέτραν καὶ ἐπὶ τὴν πύλην. Ἔτι, φησὶν, ἄφρων εἰ καὶ ἀσύνετος. Ἀνάγκην ἔχω, φημί, κύριε, πάντα ἐπερωτᾶν σε, διότι οὐδὲν οὐδὲν δύναμαι νοῆσαι· τὰ γὰρ πάντα μεγάλα καὶ ἔνδοξά ἐστι καὶ δυσνόητα τοῖς ἀνθρώποις. Ἄκουε, φησί· τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ μέγα ἐστὶ καὶ ἀχώρητον, καὶ τὸν κόσμον ὅλον βαστάζει. Εἰ οὖν πᾶσα ἡ κτίσις διὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ βαστάζεται, τί δοκεῖς τοὺς κεκλημένους ὑπ' αὐτοῦ καὶ τὸ ὄνομα φοροῦντας τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ καὶ πνευμένους [ἐν] ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ; Βλέπετε οὖν ποίους βαστάζει; Ἰσὺς ἐξ ὅλης καρδίας φοροῦντας τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Αὐτὸς οὖν θεμέλιον αὐτοῖς ἐγένετο, καὶ ἡδέως αὐτοὺς βαστάζει, ὅτι οὐκ ἐπαισχύνονται τὸ ὄνομα αὐτοῦ φορεῖν.*

XV. Διή[λωσόν μοι], φημί, κύριε, τῶν παρθένων τὰ ὀνόματα τῶν ἰσχυροτέρων τῶν εἰς τὰς γωνίας σταθεῖσῶν. Ἡ μὲν πρώτη Πίστις, ἡ δὲ δευτέρα Ἐγκράτεια, ἡ δὲ [τρ]ίτη Δύναμις, ἡ δὲ τε[τάρ]τη Μακροθυμία· αἱ δὲ ἕτεραι ἀνά μέσον τούτων σταθεῖσαι ταῦτα ἔχουσι τὰ ὀνόματα· Ἀπλότης, Ἀκακία, Ἀγνεία, Παρότης, Ἀλήθεια, Σύνεσις, [Ο]μόνοια, Ἀγάπη. Ταῦτα τὰ ὀνόματα ὁ φορῶν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, δυνήσεται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν. Ἄκουε, φησί, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν γυναικῶν τῶν τὰ ὀνόματα μέλανα ἔχουσῶν· καὶ ἐκ τούτων δ' εἰσὶ δυνατοῦτεραι· ἡ πρώτη Ἀπιστία, ἡ δευτέρα Ἀκρασία, ἡ δὲ τρίτη Ἀπειθεια, ἡ δὲ τετάρτη Ἀπάτη. Αἱ δὲ ἀκόλουθοι αὐτῶν καλοῦνται Ἀπνη, Πονηρία, Ἀσέλγεια, Ὄξυχολία, Ψεῦδος, Ἀφροσύνη, Καταλαλία, Μίσος. Ταῦτα τὰ ὀνόματα ὁ φορῶν τοῦ θεοῦ δοῦλος τὴν βασιλείαν μὲν ὄψεται τοῦ θεοῦ, εἰς αὐτὴν δὲ οὐκ εἰσελεύσεται. Οἱ λίθοι δὲ, φημί, κύριε, οἱ ἐκ τοῦ βυθοῦ ἡρμοσμένοι εἰς τὴν οἰκοδομὴν τίνες εἰσὶν; Οἱ μὲν πρῶτοι, φησὶν, οἱ ἰ' οἱ εἰς τὰ θεμέλια τεθειμένοι, πρώτη γενεά· οἱ δὲ κε' δευτέρα γενεά ἀνδρῶν δικαίων· οἱ δὲ λε' προφῆται τοῦ θεοῦ καὶ διάκονοι αὐτοῦ· οἱ δὲ μ' ἀπόστολοι καὶ διδάσκαλοι τοῦ κηρύγματος τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. *Διὰ τί οὖν, φημί, κύριε, αἱ παρθένοι καὶ τούτους τοὺς λίθους ἐπέδωκαν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πύργου, διενέγκασαι διὰ τῆς πύλης; Οὗτοι γὰρ, φησὶ, πρῶτοι ταῦτα τὰ πνεύματα ἐφόρεσαν, καὶ ὅπως ἀπ' ἄλλῃλον οὐκ ἀπέστησαν, οὔτε τὰ πνεύματα ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, οὔτε οἱ ἀνθρώποι ἀπὸ τῶν πνευμάτων, ἀλλὰ παρέμειναν τὰ πνεύματα αὐτοῖς μέχρι τῆς κοιμήσεως*

Cap. XIV. 1) apogr. ἀνεκαίνισεν.

Postea apogr. videtur ἀνανέωσε habere.

2) ἔτι: sic apogr. At id ex ὅτι (ut habet ed. pr.) corruptum esse collatis edd. Latini inque primis Palatino nullis

3) apogr. οὐδούλωσ.

4) ἐν deest in apogr.

5) αὐτοῖς: apogr. αὐτὸς.

† Ab h. l. incipit ipsius codicis folium 3, in quo plura a tineis exesa sunt

αὐτῶν. Καὶ εἰ μὴ ταῦτα τὰ πνεύματα μετ' αὐτῶν ἐσχῆκεις[αν], οὐ[ῦτοι] οὐ[κ ἄ]ν εὐχρηστοὶ γεγόνασι¹ τῇ οἰκοδομῇ τοῦ πύργου τούτου.

XVI. Ἔτι μοι, φημί, κύριε, δήλωσον. Τί, φησίν, ἐπιζητεῖς; Διὰ τί, φημί, κύριε, οἱ λίθοι ἐ[κ] τοῦ β[υ]θοῦ ἀνέβησαν καὶ εἰς τὴν οἰκοδομὴν ἐτέθησαν πεφορηκότες τὰ πνεύματα ταῦτα; Ἀνάγκη, φησίν, εἶχον δι' ὕδατος ἀναβῆναι, ἵνα ζωοποιηθῶσιν· οὐκ ἠδύναντο γὰρ ἄλλως εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, εἰ μὴ τὴν νέκρωσιν ἀπέθευτο τῆς ζωῆς αὐτῶν. Ἐλάβον οὖν καὶ οὗτοι οἱ κεκοιμημένοι τὴν σφραγίδα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ· πρὶν γάρ, φησί, φορέσαι τὸν ἄνθρωπον τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ,² νεκρὸς ἐστίν· ὅταν δὲ λάβῃ τὴν σφραγίδα, ἀποτίθεται τὴν νέκρωσιν, καὶ ἀναλαμβάνει τὴν ζωὴν. Ἡ σφραγὶς οὖν τὸ ὕδωρ ἐστίν· εἰς τὸ ὕδωρ οὖν καταβαίνουσι νεκροὶ καὶ ἀναβαίνουσι ζῶντες. Κακάλ- νοις οὖν ἐκηρύχθη ἡ σφραγὶς αὕτη, καὶ ἐχρησάντο αὐτῇ, ἵνα εἰσελθῶσιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. Διὰ τί, φημί, κύριε, καὶ οἱ μ' λίθοι μετ' αὐτῶν ἀνέβησαν ἐκ τοῦ βυθοῦ, ἤδη ἐσχηκότες τὴν σφραγίδα; Ὅτι, φησίν, οὗτοι οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ διδάσκαλοι, οἱ κηρύξαντες τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, κοιμηθέντες ἐν δυνάμει καὶ πίστει τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ἐκήρυξαν καὶ τοῖς κεκοιμημένοις, καὶ αὐτοὶ ἔδωκαν αὐτοῖς τὴν σφραγίδα τοῦ κηρύγματος. Κατέβησαν οὖν μετ' αὐτῶν εἰς τὸ ὕδωρ καὶ πάλιν ἀνέβησαν.³ Διὰ τούτων οὖν ἐξωοποιήθησαν καὶ ἐπέγνωσαν τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ συνανέβησαν μετ' αὐ- τῶν καὶ συνημόσθησαν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πύργου, καὶ ἀλατόμη- τοι συνακοδομήθησαν· ἐν δικαιοσύνῃ γὰρ ἐκοιμήθησαν καὶ ἐν μεγάλῃ ἀγνείᾳ· μόνον δὲ τὴν σφραγίδα ταύτην οὐκ εἶχον. Ἔχεις οὖν καὶ τὴν τούτων ἐπίλυσιν. Ἐχω, φημί, κύριε.

XVII. Νῦν οὖν, κύριε, περὶ τῶν ὁρέων μοι δήλωσον· διὰ τί ἄλ- λαι καὶ ἄλλαι εἰσὶν αἱ ἰδέαι καὶ ποικίλαι; Ἄκουε, φησί. Τὰ ὄρη ταῦτα τὰ δώδεκα φυλαὶ εἰσὶν αἱ κατοικοῦσαι ὅλον τὸν κόσμον. Ἐκηρύχθη οὖν εἰς ταύτας ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ διὰ τῶν ἀποστόλων. Διὰ τί δὲ ποι- κίλα, καὶ ἄλλη καὶ ἄλλη ἰδέα ἐστὶ τὰ ὄρη, δήλωσόν μοι, κύριε. Ἄκουε, φησίν· αἱ δώδεκα φυλαὶ αὗται αἱ κατοικοῦσαι ὅλον τὸν κόσμον δώδεκα ἔθνη εἰσὶ· ποικίλα¹ δὲ εἰσὶ τῇ φρονήσει καὶ τῷ νοῦ. Οἷα οὖν εἶδες τὰ ὄρη ποικίλα, τοιαῦταί εἰσὶ καὶ τούτων αἱ ποικιλίαι τοῦ νοῦς τῶν ἔθνων καὶ ἡ φρόνησις. Δηλώσω δὲ σοι καὶ ἐνὸς ἐκάστου τὴν πρᾶξιν. Πρῶτον, φημί, κύριε, τοῦτο δήλωσον, διὰ τί οὕτω ποικίλα ὄντα τὰ ὄρη, εἰς τὴν οἰκοδομὴν ὅταν ἐτέθησαν οἱ λίθοι αὐτῶν, μία χρῶα ἐγέ- νοντο λαμπροί, ὡς καὶ οἱ ἐκ τοῦ βυθοῦ ἀναβεβηκότες λίθοι; Ὅτι, φησί, πάντα τὰ ἔθνη τὰ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν κατοικοῦντα, ἀκούσαντα καὶ πιστεύσαντα ἐπὶ τῷ ὀνόματι ἐκλήθησαν τοῦ θεοῦ.² λαβόντες οὖν τὴν σφραγίδα μίαν φρόνησιν ἔσχον καὶ ἓνα νοῦν, καὶ μία πίστις αὐτῶν

Cap. XV. 1) ita codex. In ed. pr. correctum est γεγόνεισον.

2) nonnihil deest propter ὁμοιότη- λευτον.

Cap. XIV. 1) τοῦ θεοῦ: in ed. pr. correctum τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ.

Cap. XVII. 1) ποικίλα: ita codex, non (ut ed. pr.) ποικίλαι.

2) τοῦ θεοῦ: ed. pr. (υἱοῦ τοῦ θεοῦ).

ἐγένετο καὶ μία ἀγάπη, καὶ τὰ πνεύματα τῶν παρθένων μετὰ τοῦ ὀνόματος ἐφόρεσαν· διὰ τοῦτο ἡ οἰκοδομὴ τοῦ πύργου μία χροία ἐγένετο λαμπρά³ ὡς ὁ ἥλιος. Μετὰ δὲ τὸ εἰσελθεῖν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ γενέσθαι ἓν σῶμα, τινὲς ἐξ⁴ αὐτῶν ἐμίαναν ἑαυτοὺς καὶ ἐξεβλήθησαν ἐκ τοῦ γένους τῶν δικαίων, καὶ πάλιν ἐγένοντο οἱοὶ πρότερον ἦσαν, μᾶλλον δὲ⁵ χείρονες.

XVIII. Πῶς, φημί, κύριε, ἐγένοντο χείρονες, Χριστὸν ἐπεγνωκότες; Ὁ μὴ γινώσκων, φησί, θεὸν καὶ πονηρευόμενος ἔχει κόλασιν τινα τῆς πονηρίας αὐτοῦ, ὁ δὲ θεὸν ἐπιγινούς οὐκ ἔτι ὀφείλει πονηρευέσθαι, ἀλλ' ἀγαθοποιεῖν. Ἐὰν οὖν ὀφείλων ἀγαθοποιεῖν¹ πονηρευῆται, οὐ δοκεῖ πλείονα πονηρίαν ποιεῖν παρὰ τὸν μὴ γινώσκοντα τὸν θεόν; Διὰ τοῦτο οἱ μὴ ἐγνωκότες θεόν² καὶ πονηρευόμενοι κεκρυμμένοι εἰσὶν εἰς θάνατον, οἱ δὲ τὸν θεὸν ἐγνωκότες καὶ τὰ μεγαλεῖα αὐτοῦ ἐωρακότες καὶ πονηρευόμενοι δισσῶς κολασθήσονται καὶ ἀποθανοῦνται εἰς τὸν αἰῶνα. Οὕτως οὖν καθαρισθήσεται ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ. Ὡς δὲ εἶδες ἐκ τοῦ πύργου τοὺς λίθους [ριπτ]ομένους³ καὶ παραδεδομένους τοῖς πνεύμασι τοῖς πονηροῖς καὶ ἐκεῖθεν ἐκβληθέντας, καὶ ἔσται ἓν σῶμα τῶν κεκαθαρισμένων ὥσπερ καὶ ὁ πύργος ἐγένετο ὡς ἐξ ἑνὸς λίθου γεγονὼς μετὰ τὸ καθαρισθῆναι αὐτόν, οὕτως ἔσται καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ μετὰ τὸ καθαρισθῆναι αὐτὴν καὶ ἀποβληθῆναι τοὺς πονηροὺς καὶ ὑποκριτὰς καὶ βλασφημοὺς καὶ διψύχους καὶ πονηρευόμενους ποικίλαις πονηρίαις· μετὰ τὸ τοῦτους ἀποβληθῆναι ἔσται ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ ἓν σῶμα, μία φρόνησις, εἰς νοῦς, μία πίστις, μία ἀγάπη. Καὶ τότε ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἀγαλλιάσεται καὶ εὐφρανθήσεται ἐν αὐτοῖς ἀπειληφῶς τὸν λαὸν αὐτοῦ καθαρὸν. Μεγάλως, φημί, κύριε, καὶ ἐνδόξως πάντα ἔχει. Ἔτι, φημί, κύριε, τῶν ὁρέων ἐνὸς ἐκάστου κυρίου⁴ δῆλωσόν μοι τὴν δύναμιν καὶ τὰς πράξεις, ἵνα πᾶσα ψυχὴ πεποιθῆται ἐπὶ τὸν κύριον ἀκούσασα δοξάσῃ τὸ μέγα καὶ θαυμαστόν καὶ ἔνδοξον ὄνομα αὐτοῦ. Ἄκουε, φησί, τῶν ὁρέων τὴν ποικίλλαν καὶ τῶν δωδεκα ἔθνων.

XIX. Ἐκ τοῦ πρώτου ὄρους τοῦ μέλανος οἱ πιστεύσαντες τοιοῦτοί εἰσιν· ἀποστάται καὶ βλάσφημοι εἰς τὸν κύριον καὶ προδότηι τῶν δούλων τοῦ θεοῦ· τοῖτοις δὲ μετάνοια οὐκ ἔστι, θάνατος δὲ ἔστι· καὶ διὰ τοῦτο καὶ μέλανές εἰσι· καὶ γὰρ τὸ γένος αὐτῶν ἄνομόν ἐστιν. Ἐκ δὲ τοῦ δευτέρου ὄρους τοῦ ψιλοῦ¹ οἱ πιστεύσαντες τοιοῦτοί εἰσιν, ὑποκριταὶ καὶ διδάσκαλοι πονηρίας· καὶ οὗτοι οὖν τοῖς πρότεροις ὅμοιοί εἰσι, μὴ ἔχοντες καρπὸν δικαιοσύνης· ὡς γὰρ τὸ ὄρος αὐτῶν ἄκαρπον, οὕτω καὶ οἱ ἄνθρωποι οἱ τοιοῦτοι ὄνομα μὲν ἔχουσιν, ἀπὸ δὲ τῆς

3) λαμπρά: at ipse codex λαμπρὸς habet.

4) ἐξ: rursus vitiose codex ἐξω.

5) μᾶλλον δέ: codex addit ἦ, quod ut alia inepta exclusimus.

2) θεὸν in codice est, non ut ed. pr. habet τὸν θεόν.

3) edidimus cum ed. pr. [ριπτ]ομένους, quamquam litteras ριπτ non pro certis habemus.

4) κύριε: ita in codice male repetitum legitur.

Cap. XIX. 1) ψιλοῦ: in ipso codice legitur ὑψηλοῦ.

Cap. XVIII. 1) ὀφείλων ἀγαθοποιεῖν: codex ὀφιλῶν ἄγαν.

πίστεως κενόι εἶσι, καὶ οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς καρπὸς ἀληθείας· τούτοις οὖν μετάνοια κεῖται, ἐὰν ταχὺ μετανοήσωσιν· ἐὰν δὲ βραδύνασι, μετὰ τῶν προτέρων ἔσται ὁ θάνατος αὐτῶν. Διὰ τί, φημί, κύριε, τούτοις μετάνοιά ἐστι, τοῖς δὲ πρώτοις οὐκ ἔστι; παρὰ τί γὰρ καὶ αὐταὶ αἱ πράξεις αὐτῶν εἰσὶ. Διὰ τοῦτο, φησί, τούτοις μετάνοια κεῖται, ὅτι οὐκ ἐβλασφήμησαν τὸν κύριον αὐτῶν, οὐδὲ ἐγένοντο προδόται τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, διὰ δὲ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ λήμματος ὑπεκρίθησαν, καὶ εἰδίδαξεν ἕκαστος τὰς ἐπιθυμίας τῶν ἀνθρώπων τῶν ἀμαρτανόντων. Ἄλλὰ τί- σουσι δίκην τινά· κεῖται δὲ αὐτοῖς μετάνοια διὰ τὸ μὴ γενέσθαι αὐτοὺς βλασφήμους μηδὲ προδότας.

XX. Ἐκ δὲ τοῦ ὄρους τοῦ τρίτου τοῦ ἔχοντος ἀκάνθας καὶ τριβόλους οἱ πιστεύσαντες τοιοῦτοί εἰσι· τινὲς ἐξ αὐτῶν¹ οἱ μὲν πλούσιοι, οἱ δὲ πραγματεῖαις πολλαῖς ἐμπεφυρμένοι· οἱ μὲν τριβόλοι εἰσιν οἱ πλούσιοι, αἱ δὲ ἀκάνθαι οἱ ἐν ταῖς πραγματεῖαις ταῖς ποικίλαις ἐμπεφυρμένοι. Οὗτοι [οὔ]² κολῶνται τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἀποπλανῶνται πνιγόμενοι ὑπὸ τῶν πράξεων αὐτῶν· οἱ δὲ πλούσιοι δυσκόλως κολῶνται τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ, φοβούμενοι μὴ τι αἰτιαθῶσιν ἀπ' αὐτῶν. Οἱ τοιοῦτοι οὖν δυσκόλως εἰσελεύσονται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Ὡσπερ γὰρ ἐν τριβόλοις γυμνοῖς ποσὶ περιπατεῖν δύσκολόν ἐστιν, οὕτω καὶ τοῖς τοιοῦτοις δύσκολόν ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν. Ἄλλὰ τούτοις πᾶσι μετάνοιά ἐστι, ταχινὴ δέ, ἢ³ ὃ τοῖς προτέροις χρόνοις οὐκ εἰργάσαντο, νῦν ἀναδράμωσιν ἐν ταῖς ἡμέραις καὶ ἀγαθὸν τι ποιήσωσι καὶ ζήσονται τῷ Θεῷ· ἐὰν δὲ ἐπιμείνωσι ταῖς πράξεσιν αὐτῶν, παραδοθήσονται ταῖς γυναῖξιν⁴ ἐκείναις, αἵτινες αὐτοὺς θανατώσουσιν.

XXI. Ἐκ δὲ τοῦ τετάρτου ὄρους τοῦ ἔχοντος βοτάνας πολλὰς, τὰ μὲν ἐπάνω τῶν βοτανῶν χλωράς, τὰ δὲ πρὸς ταῖς ρίζαις ξηράς,¹ τινὲς δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ἡλίου ξηραίνόμεναι, οἱ πιστεύσαντες τοιοῦτοί εἰσιν· οἱ μὲν δίψυχοι, οἱ δὲ τὸν κύριον ἔχοντες ἐπὶ τὰ χεῖλη, ἐπὶ τὴν καρδίαν δὲ μὴ ἔχοντες. Διὰ τοῦτο τὰ θεμέλια αὐτῶν ξηρά ἐστὶ καὶ δύναμιν μὴ ἔχοντα, καὶ τὰ φήματα αὐτῶν μόνα ζῶσι, τὰ δὲ ἔργα αὐτῶν νεκρά ἐστίν· οἱ τοιοῦτοι τεθνήκασιν.² Ὅμοιοι οὖν εἰσὶ τοῖς δίψυχοις· καὶ γὰρ οἱ δίψυχοι οὔτε ξηροὶ εἰσιν οὔτε χλωροὶ· οὔτε γὰρ ζῶσιν οὔτε τεθνήκασιν. Ὡσπερ γὰρ αὐτῶν αἱ βοτάναι ἡλίον ἰδοῦσαι ἐξηράνθησαν, οὕτω καὶ οἱ δίψυχοι, ὅταν θλίψιν ἀκούσωσι, διὰ τὴν δειλίαν αὐτῶν εἰδωλολατροῦσι καὶ τὸ ὄνομα ἐπαισγύνονται τοῦ κυρίου αὐτῶν· οἱ τοιοῦτοι οὖν οὔτε τεθνήκασιν.⁴ Ἄλλὰ καὶ οὗτοι, ἐὰν ταχὺ μετανοήσωσιν, ἤδη παραδεδομένοι εἰσὶ ταῖς γυναῖξιν ταῖς ἀποφερομέναις τὴν ζωὴν αὐτῶν.

Cap. XX. 1) τινὲς ἐξ αὐτῶν simul cum οἱ μὲν codex habet quum alterutrum solum legendum videatur.

2) [οὔ] deest in codice.

3) ἢ³ δ: ita codex, non ut ed. pr. ἢνα δ.

4) γυναῖξιν: in ipso cod. est πράξεις. In iis quae praecedunt αἰτιαθῶσιν et νῦν ἀναδράμωσιν etc. intacta reliquimus.

Cap. XXI. 1) χλωράς et ξηράς: ita codex.

2) ante τεθνήκασιν videtur sup- plendum cum ed. pr. οὔτε ζῶσιν οὔτε.

3) τὸ in ipso codice est. In ed. pr. manu emendatrice adscriptum est.

4) οὔτε τεθνήκασιν: cum ed. pr. supple ζῶσιν οὔτε ante τεθν. Etiam post μετανοήσωσιν textus mancus est.

XXII. Ἐκ δὲ τοῦ ὄρους τοῦ πέμπτου τοῦ ἔχοντος βοτάνας γλωφῆς καὶ τραχέος ὄντος οἱ πιστεύσαντες τοιοῦτοί εἰσι· πιστοὶ μὲν, δυσμαθεῖς δὲ καὶ αὐθάδεις καὶ ἑαυτοῖς ἀρέσκοντες, θέλοντες πάντα γινώσκειν, καὶ οὐδὲν ὄλως γινώσκουσι· διὰ τὴν αὐθάδειαν αὐτῶν ταύτην ἀπίστη ἀπ' αὐτῶν ἢ σύνεσις καὶ εἰσηλθὲν εἰς αὐτοὺς ἀφροσύνη μαφά. Ἐκαινοῦσι δὲ ἑαυτοὺς ὡς σύνεσιν ἔχοντας, καὶ θέλουσιν ἐθελουδιᾶσκαλοι εἶναι ἄφρονες † ὄντες· διὰ ταύτην οὖν τὴν ὑψηλοφροσύνην πολλοὶ ἐκνωθήσαν ὑφρούντες ἑαυτοὺς· μέγα γὰρ δαιμόν[ιον ἐστίν] [ἢ αὐθάδ]ια¹ Ἐκ τούτων οὖν πολλοὶ ἀπεβλήθησαν, τινὲς δὲ μετενόησαν καὶ ἐπίστευσαν καὶ ὑπέταξαν ἑαυτοὺς [τοῖς] ἔχουσι σύν[εσιν]² ἑαυτῶν ἀφροσύνην. Καὶ τοῖς λοιποῖς δὲ τοῖς τοιοῦτοις κείται μετάνοια· οὐκ ἐγένοντο γὰρ πονηροί, μᾶλλον δὲ πονηροί³ μετανοήσασι, ζήσονται τῷ θεῷ, ἐὰν δὲ μὴ μετανοήσασι, κατοικήσουσι μετὰ τῶν γυναικῶν τῶν πονηρευομένων εἰς αὐτούς.

XXIII. Οἱ δὲ ἐκ τοῦ [ὄρους τοῦ]¹ ἔκτου τοῦ ἔχοντος σχισμὰς μεγάλας καὶ μικρὰς καὶ ἐν ταῖς σχισμαῖς βοτάνας μεμαρσμένους πιστεύσαντες τοιοῦτοί εἰσιν· οἱ μὲν τὰς σχισμὰς τὰς μικρὰς ἔχοντες οὗτοί εἰσιν οἱ κατ' ἀλλήλων ἔχοντες, καὶ ἀπὸ τῶν καταλαλιῶν ἑαυτῶν μεμαρμένοι εἰσιν ἐν τῇ πίστει· ἀλλὰ μετενό[ησαν] ἐκ τούτων πολλοί. Καὶ οἱ λοιποὶ δὲ μετανοήσουσιν, ὅταν ἀκούσωσί μου τὰς ἐντολάς· μικραὶ γὰρ αὐτῶν εἰσιν αἱ καταλαλῖαι, καὶ ταχὺ μετανοήσουσιν· οἱ δὲ μεγάλας ἔχοντες σχισμὰς, οὗτοι παράμονοί εἰσι ταῖς καταλαλιαῖς αὐτῶν καὶ μησικακοὶ γίνονται μηνιῶντες ἀλλ[ήλοις]. Οὗτοι οὖν ἀπὸ τοῦ πύργου ἀπερρίθησαν καὶ ἀπεδοκιμάσθησαν τῆς οἰκοδομῆς αὐτοῦ. Οἱ τοιοῦτοι οὖν δυσκόλως ζήσονται. Εἰ ὁ θεὸς καὶ ὁ κύριος ἡμῶν ὁ πάντων κυριεύων καὶ ἔχων πάσης τῆς κτίσεως αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν οὐ μνησικακεῖ τοῖς ἐξομολογουμένοις τὰς ἁμαρτίας αὐ[τῶν], ἀλλ' ἕλεως γίνεται, ἄνθρωπος φθαρτὸς ὢν καὶ πλήρης ἁμαρτιῶν ἄνθρωπος μνησικακεῖ ὡς δυναμένος ἀπολέσαι ἢ σῶσαι αὐτόν; Λέγω δ[ὲ] ὑμ[ῖν] ὁ ἄγγελος τῆς μετανόιας, ὅσοι ταύτην ἔχετε τὴν αἴρεσιν, ἀπόθεσθε² αὐτὴν καὶ μετανοήσατε, καὶ ὁ κύριος λάσεται ὑμῶν τὰ πρότε[ρα ἁμαρτήματα], ἐὰν καθαρῶστε ἑαυτοὺς ἀπὸ τούτου τοῦ δαιμονίου· εἰ δὲ μὴ, παραδοθήσεσθε αὐτῷ εἰς θάνατον.

XXIV. Ἐκ δὲ τοῦ ἐβδόμο[υ] ὄρους, ἐν ᾧ βοτάναι] γλωφαὶ [καὶ] λαφαί, καὶ ὄλον τὸ ὄρος εὐθηνούν, καὶ πᾶν γένος κτηνῶν καὶ τὰ πετεινά τοῦ οὐρανοῦ ἐνέμοντο τὰς βοτάνας ἐν τούτῳ τῷ ὄρει, καὶ αἱ [βοτ]άναι ὡς ἐνέμοντο μᾶλλον εὐθαλεῖς ἐγίνοντο, οἱ πιστεύσαντες τοιοῦτοί εἰσι· πάντοτε ἀπλοὶ [καὶ] ἄ[κακοι] [ἐ]γίνοντο,¹ μηδὲν κατ' ἀλλήλων ἔχοντες, ἀλλὰ πάντοτε ἀγαλλιώμενοι ἐπὶ τοῖς δούλοις τοῦ

† Incipit fol. 3. versum.

Cap. XXII. 1) litterae uncis inclusae in cod. abscissae sunt, et h. l. et in seqq. Item abscissa sunt quae tantummodo punctis indicavimus.

2) vide 1.

3) vide 1.

Cap. XXIII. 1) [ὄρους τοῦ]: haec in cod. abscissa sunt, item postea [ησαν] et quae infra uncis inclusimus.

2) hoc accentu codex.

Cap. XXIV. 1) Uncis passim inclusa cum ed. pr. supplivimus.

θεοῦ καὶ ἐνδεδυμένοι [τὸ] πνεῦμα ... ρθενών² καὶ πάντοτε σπλάγγνον ἔχοντες ἐπὶ πάντα ἀνθρώπων, καὶ ἐκ τῶν κόπων αὐτῶν παντὶ ἀνθρώπῳ ἐχορήγησαν ἀνονειδίτως καὶ ἀδιστακτως.³ [Ὁ οὖν] κύριος ἰδὼν τὴν ἀπλότητα αὐτῶν καὶ πᾶσαν ἠπιότητα ἐπλήθυνεν αὐτοὺς ἐν τοῖς κόποις τῶν χειρῶν αὐτῶν, καὶ ἐχαρίτωσεν αὐτοὺς ἐν πάσῃ πράξει αὐτῶν. Λέγω δὲ ὑμῖν τοῖς τοιοῦτοις οὖσιν ἐγὼ ὁ ἄγγελος τῆς μετανοίας, διαμείνατε τοιοῦτοι, καὶ οὐκ ἐξαλειφθήσεται [τὸ σ]πέρμα ὑμῶν ἕως αἰῶνος· ἐδοκίμασε γὰρ ὑμᾶς ὁ κύριος καὶ ἐνέγραψεν ὑμᾶς εἰς τὸν ἀριθμὸν τὸν ἡμέτερον, καὶ ὅλον τὸ σπέρμα ὑμῶν κατοικήσει μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ· ἐκ γὰρ τοῦ σπέρματος⁴ αὐτοῦ ἐλάβετε.

XXV. Ἐκ δὲ τοῦ ὄρους τοῦ ὀγδόου, οὗ ἦσαν αἱ πολλαὶ πηγαὶ καὶ πᾶσα ἡ κτίσις τοῦ κυρίου ἐποτίζετο ἐκ τῶν πηγῶν, οἱ πιστεύσαντες τοιοῦτοὶ εἰσιν· ἀπόστολοι καὶ διδάσκαλοι οἱ κηρύξοντες εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ οἱ διδάξαντες σαμῶς καὶ ἀγῶς τὸν λόγον τοῦ κυρίου, καὶ μηδὲν ὅλως νοσησόμενοι εἰς ἐπιθυμίαν πονηρῶν, ἀλλὰ πάντοτε ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ πορευθέντες, καθὼς καὶ παρέλαβον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Τῶν τοιούτων οὖν ἡ πάροδος μετὰ τῶν ἀγγέλων ἐστίν.

XXVI. Ἐκ δὲ τοῦ ὄρους τοῦ ἐνάτου τοῦ ἐρημώδους τοῦ [τὰ] ἔρηπτα καὶ θηρία ἐν αὐτῷ ἔχοντος τὰ διαφθείροντα τοὺς ἀνθρώπους οἱ πιστεύσαντες τοιοῦτοὶ εἰσιν· οἱ μὲν τοὺς σπύλους ἔχοντες διάκονοί εἰσι κακῶς διακονήσαντες καὶ διαρπάσαντες χηρῶν καὶ ὀρφανῶν τὴν ζωὴν καὶ ἑαυτοῖς περιποιησάμενοι ἐκ τῆς διακονίας ἧς ἔλαβον διακονήσ[αντες]· ἐὰν οὖν ἐπιμείνωσι τῇ αὐτῇ ἐπιθυμίᾳ, ἀπέθανον, καὶ οὐδεμίᾳ αὐτοῖς ἐλπὶς ζωῆς· ἐὰν δὲ ἐπιστρέψωσι καὶ ἀγῶς τελειώσωσι τὴν διακονίαν αὐτῶν, δυναθήσονται ζῆσαι. Οἱ δὲ ἐψωριακότες, οὗτοι οἱ ἀρησάμενοι εἰσι καὶ μὴ ἐπιστρέψαντες ἐπὶ τὸν κύριον ἑαυτῶν, ἀλλὰ χερσωθέντες καὶ γενόμενοι ἐρημώδεις, μὴ κολλώμενοι τοῖς δούλοις τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ μονάζοντες ἀπολλοῦσι τὰς ἑαυτῶν ψυχάς. Ὡς γὰρ ἄμπελος ἐν σφραγῆ τινὶ καταλειφθεῖσα ἀμειλείας τυγχάνουσα καταφθείρεται καὶ ὑπὸ τῶν βοτανῶν ἐρημοῦται καὶ τῷ χρόνῳ ἀγρία γίνεται, καὶ οὐκέτι εὐχρηστός ἐστ[ί] τῆ δεσπότη ἑαυτῆς, οὕτω καὶ οἱ τοιοῦτοι ἀνθρώποι ἑαυτοὺς ἀπεγνωκάσι, καὶ γίνονται ἄχρηστοι τῷ κυρίῳ ἑαυτῶν ἀγριαθέντες. Τοῦτοι οὖν μετάνοια γίνεται, ἐὰν μὴ ἐκ καρδίας εὐρεθῶσιν ἠρημμένοι· ἐὰν δὲ ἐκ καρδίας εὐρεθῆ ἠρημνένος τις, οὐκ οἶδα εἰ δυνατὰι ζῆσαι. Καὶ τοῦτο οὐκ εἰς ταύτας τὰς ἡμέρας λέγω ἵνα τις ἀρησάμενος μετάνοια¹ λάβοι². Ἀδύνατον γὰρ ἐστὶ σωθῆναι τὸν μέλλοντα νῦν ἀρνεῖσθαι τὸν κύριον ἑαυτοῦ· ἀλλ' ἐκεῖνοις τοῖς πάλαι ἠρημμένοις δοκεῖ κεῖσθαι μετάνοια. Εἴ τις οὖν μέλλει μετανοεῖν, ταχυνός³ γενέσθω πρὶν τὸν πύργον ἀποτελεσθῆναι· εἰ δὲ μή, ὑπὸ τῶν γυναικῶν κατα-

2) et τὸ et quae inter πνεῦμα et ρθενων scripta erant excisa sunt. Ed. pr. habet [τούτων τῶν πα]. Hoc recte habere videtur, nisi forte ante τούτων addendum est τὸ ἅγιον.

3) ἀδιστακτως: ita scriptum nobis esse videtur, quamquam litterae fere evanuerunt. Ed. pr. ἀ.....

4) σπέρματος: ita codex. Sed ex

auctoritate Latinorum codd. reponendum est πνεύματος.

Cap. XXVI. 1) τὰ in ipso cod. scriptum esse videtur, sed exeunte versu non apparet.

2) λάβοι: οἱ ex η videtur correctum esse ipsa pr. man.

3) cod. ταχυνός.

φθαρήσεται εἰς θάνατον. Καὶ οἱ κολοβοί, οὗτοι ὀλίγοι εἰσὶ καὶ κατάλοιποι· καὶ τὰ θηρία ἃ εἶδες εἰς τὸ [ἔνατον] ὄρος, οὗτοι εἰσιν. Ὡστερ γὰρ τὰ θηρία διαφθείρει τῷ ἑαυτῶν ἰῶ τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀπολλύει, οὕτω καὶ τῶν τοιοῦτων ἀνθρώπων τὰ σήματα διαφθείρει τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀπολλύει. Οὗτοι οὖν κολοβοί εἰσιν ἀπὸ τῆς πίστεως αὐτῶν διὰ τὴν πρᾶξιν ἣν ἔχουσιν ἐν ἑαυτοῖς· τινὲς δὲ μετενόησαν καὶ ἐσωθήσαν. Καὶ οἱ λοιποὶ οἱ τοιοῦτοι ὄντες δύνανται σωθῆναι, ἔαν μετανοήσωσιν· ἔαν δὲ μὴ μετανοήσωσιν, ἀπὸ τῶν γυναικῶν ἐκείνων, ἃν τὴν δύναμιν ἔχουσιν, ἀποθανοῦνται.

XXVII. Ἐκ δὲ τοῦ ὄρους τοῦ δεκάτου, οὗ ἦσαν δένδρα σκεπάζοντα πρόβατα[ά] τινα, οἱ πιστεύσαντες τοιοῦτοι εἰσιν· ἐπίσκοποι καὶ φιλόξενοι, οἵτινες ἠδῶς εἰς τοὺς οἴκους ἑαυτῶν πάντοτε ὑπεδέξαντο τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ ἄτερ ὑποκρίσεως· οἱ δὲ ἐπίσκοποι πάντοτε τοὺς ὑστερημένους καὶ τὰς χήρας τῇ διακονίᾳ ἑαυτῶν ἀδιαλείπτως ἐσκέπασαν καὶ ἀγνῶς ἀνεστράφησαν πάντοτε. Οὗτοι οὖν πάντες σκεπασθήσονται ὑπὸ τοῦ κυρίου διαπαντός.² Οἱ οὖν ταῦτα ἐργασάμενοι ἔνδοξοι εἰσὶ παρὰ τῷ Θεῷ, καὶ ἤδη ὁ τόπος αὐτῶν μετὰ τῶν ἀγγέλων ἐστίν, ἔαν ἐπιμεινώσιν ἕως τέλους λειτουργοῦντες τῷ κυρίῳ.

XXVIII. Ἐκ δὲ τοῦ ὄρους τοῦ ἐνδεκάτου, οὗ ἦσαν δένδρα καρπῶν πλήρη, ἄλλοις καὶ ἄλλοις καρποῖς κεκοσμημένα, οἱ πιστεύσαντες τοιοῦτοί εἰσιν· οἱ παθόντες ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, οἱ καὶ προθύμως ἔπαθον ἐξ ὅλης τῆς καρδίας καὶ παρέδωκαν τὰς ψυχὰς αὐτῶν. Διὰ τί οὖν, φημί, κύριε, πάντα μὲν τὰ δένδρα καρποῦς ἔχει, τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν καρποὶ ἀηδέστεροί εἰσιν; Ἄκουε, φησὶν· ὅσοι ποτὲ ἔπαθον διὰ τὸ ὄνομα, ἔνδοξοι εἰσὶ παρὰ τῷ Θεῷ, καὶ πάντων τούτων αἱ ἁμαρτίαι ἀφῆρέθησαν, ὅτι ἔπαθον διὰ τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Διὰ τί δὲ οἱ καρποὶ αὐτῶν ποικίλοι εἰσιν, τινὲς δὲ ὑπερέχοντες, ἄκουε. Ὅσοι, φησὶν, ἐπ' ἐξουσίαν ἀχθέντες ἐξητάσθησαν καὶ οὐκ ἠρῆσαντο, ἄλλ' ἔπαθον προθύμως, οὗτοι μᾶλλον ἐνδοξότεροί εἰσὶ παρὰ τῷ κυρίῳ. Τούτων ὁ καρπός ἐστιν ὁ ὑπερέχων· ὅσοι δὲ δειλοὶ καὶ ἐν δισταγμῷ ἐγένοντο καὶ ἔλογίσαντο ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν πότερον ἀρνήσονται ἢ ὁμολογήσουσι, καὶ ἔπαθον, τούτων οἱ καρποὶ ἐλάττους εἰσίν, ὅτι ἀνέβη ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν ἡ βουλή αὕτη· ποιητὰ γὰρ ἡ βουλή αὕτη ἵνα δοῦλος κύριον ἴδιον ἀρνήσεται. Βλέπετε οὖν ὑμεῖς οἱ ταῦτα βουλευόμενοι, μήποτε ἡ βουλή αὕτη διαμείνη ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, καὶ ἀποθανῆσθε ἐν τῷ Θεῷ· ὑμεῖς δὲ οἱ πάσχοντες ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος δοξάζειν ὀφείλετε τὸν Θεόν, ὅτι ἀξιόους ὑμᾶς ἠγάτατο ὁ Θεὸς ἵνα τούτου τὸ ὄνομα βασιτάζητε καὶ πάσαι ὑμῶν αἱ ἁμαρτίαι ἰαθῶσιν. [Οὐκ οἶν μᾶλλον μακαρίζητε ἑαυτούς; Ἄλλὰ δοκεῖτε ἔργον μέγα πεποιθῆναι, ἔαν τις ὑμῶν διὰ τὸν Θεὸν πάθῃ· ζῶν ὑμῖν ὁ κύριος χαρίζεται καὶ οὐ νοεῖ· αἱ γὰρ ἁμαρτίαι ὑμῶν κατεβάρησαν, καὶ εἰ μὴ πεπόνθατε ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος κυρίου, διὰ τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν τεθνήσκετε . . .] τῷ Θεῷ. Ταῦτα ὑμῖν λέγω τοῖς δισταζούσι περὶ ἀρνήσεως ἢ

4) in cod. distinctum est post κολοβοὶ οὗτοι.

5) cod. διαφθείρουσι, super ουσι το εἰ, ut iam sit διαφθείρει.

Cap. XXVII. 1) οὗ minime deest in cod., ut ed. pr. vult.

2) διαπαντός: ita cod.

Cap. XXVIII. 1) pro spatio vix licet πάντως conicere; vix enim sufficit.

ὁμολογήσεως· ὁμολογεῖτε ὅτι κύριον ἔχετε, μήποτε ἀρνούμενοι πα[ρα]-
δοθ[ήσησθε] εἰς δεσμωτήριον.² Εἰ τὰ ἔθνη τοὺς δούλους αὐτῶν
κολάζουσιν, ἂν τις ἀρνήσῃται τὸν κύριον ἑαυτοῦ, τί δοκεῖτε ποιήσει
ὁ κύριος ὑμῶν,³ ὃς [ἔχει] πάντων τὴν ἐξουσίαν; Ἄρατε τὰς βουλάς
ταύτας ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν, ἵνα διὰ παντὸς ζήσητε τῷ Θεῷ.

XXIX. Ἐκ δὲ τοῦ ὄρους τοῦ δωδεκάτου τοῦ λευκοῦ οἱ πι-
στεύσαντες τοιοῦτοί εἰσιν· ὡς νήπια βρέφη εἰσίν, οἷς οὐδεμία κακία
ἀναβαίνει ἐπὶ τὴν καρδίαν, οὐδὲ [ἔγνω]σαν τί ἐστὶ πονηρία, ἀλλὰ
πάντοτε ἐν νηπιότητι διέμειναν. Οἱ τοιοῦτοι οὖν ἀδιστακτως κατοι-
κοῦσιν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἐν οὐδενὶ πράγματι ἐμίλαν
τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μετὰ νηπιότητος διέμειναν πάσας τὰς
ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτῶν ἐν τῇ αὐτῇ φρονήσει. Ὅσοι οὖν διαμενεῖτε,
φησί, καὶ ἔσεσθε ὡς τὰ βρέφη, κακίαν μὴ ἔχοντες, καὶ πάντων τῶν
προειρημένων ἐνδοξότεροι ἔ[σε]σθε· πάντα γὰρ τὰ βρέφη ἐνδοξά ἐστὶ
παρὰ τῷ Θεῷ καὶ πρῶτα παρ' αὐτῷ. Μακάριοι οὖν ὑμεῖς, ὅσοι ἂν
ἄρῃτε ἀφ' ἑαυτῶν τὴν πονηρίαν, ἐνδύσθητε δὲ τὴν ἀκακίαν· πρῶτοι
πάντων ζήσεσθε τῷ Θεῷ. Μετὰ τὸ συντελέσαι αὐτὸν τὰς παραβολὰς
τῶν ὁρέων λέγων αὐτῷ Κύριε, νῦν μοι δήλωσον περὶ τῶν λίθων τῶν
ἠρμένων ἐκ τοῦ πεδίου καὶ εἰς τὴν οἰκοδομὴν τεθειμένων ἀντὶ τῶν
λίθων τῶν ἠρμένων [ἐκ] τοῦ πύργου, καὶ τῶν στρογγύλων τῶν τεθέν-
των εἰς τὴν οἰκοδομὴν καὶ τῶν ἕξι στρογγύλων ὄντων.

XXX. Ἄκουε, φησί, καὶ περὶ τούτων πάντων. Οἱ λίθοι οἱ ἐκ
τοῦ [πεδίου] ἠρμένοι καὶ τεθειμένοι εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πύργου
ἀντὶ τῶν ἀποβεβλημένων αἱ βίβαι εἰσὶ τοῦ ὄρους τοῦ λευκοῦ τούτου·
ἐπεὶ οὖν οἱ πιστεύσαντες ἐκ τοῦ ὄρους τοῦ λευκοῦ πάντες ἄκακοι εὐρέ-
θησαν, ἐκέλευσεν ὁ κύριος τοῦ πύργου τούτους ἐκ τοῦ ὄρους τούτου
βληθῆναι εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πύργου· ἔγνω γὰρ ὅτι, ἂν ἀπέλθουσιν
εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πύργου οἱ λίθοι οὗτοι, διαμενοῦσι λαμπροί,
καὶ οὐδεὶς αὐτῶν μελανίσει. Ε[ἶ] δὲ... (reliqua desunt).

2) on syllaba non deest sed indicata est compendio scripturae.

3) ὑμῶν, quod pro ἡμῶν per coniecturam proponitur in ed. pr., in ipso

cod. voci ἡμῶν pr. manu superscriptum est.

Cap. XXIX. 1) Etiam h. l. δωδεκάτου τοῦ in ipso cod. est. Ed. pr. τοῦ suppl. habet.

φθαρήσεται εἰς θάνατον. Καὶ οἱ κολοβοί, οὗτοι καὶ τὰ θηρία ἃ εἶδες εἰς τὸ [ἐνατον] ὄρον τὰ θηρία διαφθείρει τῶ ἑαυτῶν ἰσὺ τὸν καὶ τῶν τοιοῦτων ἀνθρώπων τὰ σῆμα καὶ ἀπολλύει. Οὗτοι οὖν κολοβοὶ τὴν πράξιν ἣν ἔχουσιν ἐν ἑαυτοῖς Καὶ οἱ λοιποὶ οἱ τοιοῦτοι ὄντι ἐὰν δὲ μὴ μετανοήσωσιν, ἔχουσιν, ἀποθανοῦνται.

XXVII. Ἐκ δὲ τῶν ζῶντα πρόβατα[ά] τιν φιλόξενοι, οἵτινες τοὺς δούλους τῶν τοὺς ὑστερημῶν ἐσκεπασαν πασθήσο- ἔνδοξοί ἐστί

π

30. Virga Aa-
foetum in
318 viros 20. Iam
Christianorum
est 32. Abrahami fides
benedictus est, iusti-
per fidem operatus 76.
duplex, a bono et a malo
filia fidei 430. Absti-
commendatur 444.
esur cur vetitus sit In-
20.
substantia terrae est formatus 10.
Adulterium. Variæ quaestiones de
448.
Arabes, Syri omnesque sa-
idolorum circumcisionem ad-
mittunt 20.
de principatu 520.
et patientiae virtus
commendatur 452 sqq. 454.
fulmine percussus dicitur
354. 369.
Agathopodis mentio fit a. S. Ign.
184. 194.
Agape non sine episcopo cele-
branda 192.
Alce ab Ignatio salutatur 196. 206. 300.
305. Alce, soror Nicetae, amita He-
rodis 402.
Altare est unum, ut unus Christus et
unus Episcopus 146. 176. Qui intra
altare est, mundus est 159.
Anacletus a. S. Ign. memoratus 234.
Angeli Deo adstantes et deservientes
80. Angeli Dei et angeli Satanae 38.
Officia et dignitates angelorum 156.
Ipsi angelis non credentes in sanguinem
Christi iudicabuntur 190. Angeli primo
constituti 424. Angeli sancti, quos
primo Deus creavit 496. Angeli ho-
minum custodes et seductores 459 sqq.
sunt Genii cum homine, unus

ET PERSONARUM.

aequitatis et unus iniquitatis 458. An-
geli populorum patroni et gubernato-
res, populum Israel ipse Deus guber-
nat 74. Angeli superiores et infe-
riores 424. Angelus poenitentiae 442.
450. Angelus Michael patronus Chri-
stianorum 514. Angelus Hegri (Thegri),
qui est super bestias 440.
Animalia prohibita Iudaeis 20.
Apollonius presbyter Magnesiorum 140.
Apostoli homines omni peccato ini-
quiores 8. Apostoli XII in XII tri-
bunum testimonium 18. Apostoli re-
surrectionem Christi crediderunt 188.
Apostoli successionem episcoporum or-
dinaverunt 90 sqq.
Arabes circumcisi 20.
Ascensio Christi innuitur, corpore eius
e terris ablato 166. Christum die Do-
minica ascendisse 36.
Asyncritus num a S. Ignatio laudetur
196. not. 4.
Athletae magni est, caeli et vin-
cere 200.
Attalus a S. Ignatio salutatur 206. 305.
Audacia et confidentia inanis magnum
est daemonium 554.
Audire. Ne audias libenter male lu-
quentem 444.
Avaritia principium omnium malo-
rum 350. 388.

B.

Baptismus sigillum appellatur 112.
518. 548. Baptismi necessitas ad sa-
lute[m] 545. Baptismus offert peccato-
rum remissionem 24 sqq. 450; est
fluvius unde emergunt arbores pulchrae
26. In aquam descendimus pleni pec-
catis, inde emergimus fructum afferen-
tes 26. Item inde accipimus remis-
sionem peccatorum 450. Vita nostra
per aquam salva est facta 424. Ipsi
patriarchae defuncti baptizantur 548.
not. 3. Baptisma purum et immacu-
latum servandum 110.
Basilides 238.

us, presbyter ecclesiae Magnesianae 140.
 qui pro Deo passi sunt 92. 420.
 Beatorum sedes iam ante iudicium qui per gratiam Dei in vitam consummati 96; iam in vitam in conspectu Dei vivunt ante Christum 548.
 gratia quae sit, et quomodo perveniatur 78. Beatorum electorum Dei 96.
 rationem divinam qua ratione ad contemplationem sanctorum consequamur 76.
 beneficia Dei, ne nobis in condemnationem cedant, quomodo cavendum 68.
 Benevolentia erga egenos 432.
 Bilinguis nemo sit 40. 382.
 Bona huius seculi quantum habeant tormentum, plerique ignorant 114. Nihil quod apparet bonum est 166.
 Burgus 288. 300.
 Burrhus, Diaconus Ephesiorum 120 sqq. 184. 196. 320.

C.

Caius, S. Irenaei discipulus 406.
 Captivitas. Multi Christiani in vincula se coniecerunt, ut alios redimerent 100.
 Caro nostra velut templum Dei custodienda 112. 180. 498. In carne vocati estis, in carne venietis 112.
 Cassianus a S. Ign. memoratur 227. 312.
 Cassobelus presbyter 219.
 Castitas custodienda 446; ubi manet in corpore hominis iusti, nunquam ibi ascendere debet cogitatio impura 448. Iuvenes ante omnia solliciti sint de castitate 382. Si quis potest in castitate manere, in humilitate maneat; si gloriatur, perit 202. 84. Carnem castam servemus 40. 112. 448. 452. 498. 548.
 Catholica ecclesia est, ubi Christus est 192. Catholica ecclesia 391. 396. 404. Catholica ecclesia Smyrnae 391.
 Cephas Apostolus 94.
 Certamen Christianorum 54.
 Charitatis laus 84 sqq. Charitas nos Deo agglutinat 97. Omnia simul bona sunt, modo in charitate credatis 182. Charitatis perfectio enarrari nequit 96. Idoneus non est qui in ipsa invenitur, nisi quem Deus dignum esse voluerit *ibid.* Propter charitatem remittuntur peccata *ibid.* In charitate degentes seipos in mala incidere mutant, quam proximos 98. Qui charita-

tem habet, longe abest a peccato 380. Charitas est sanguis Iesu Christi 158.
 Chiliasmus Barnabae 34.
 Christus. I. Christus Deus. Ita nos sentire oportet de Christo, tanquam de Deo 106. Iesus Christus, Deus noster 118. 136. 164. 166. Iesus Christus Deus 158. 184. 194. 255. Christus ut filius Deus odoratur 404. Christus sententia (*γνώμη*) et cognitio (*γνώσις*) Patris 122. 134; Verbum Dei aeternum 146; sceptrum maiestatis Dei 62. Christus unicus Dei filius 164. Per eum Pater se manifestavit 146. In ipso et in ipsum sunt omnia 30. Christus est orbis terrarum dominus 7. Ei omnia subdita 378. Filius Dei omni creatura antiquior 540. Solus ingenuus Deus 318. Ante secula apud Patrem erat 144. Ad eum Pater locutus est ante creationem 7. 12. Ipse iam Moysi legem tradidit, ipse per prophetas loquitur 14. Christo nihil praestantius 144. Christus sine Patre nihil fecit 144. Christus ab uno Patre processit, ad unum reversus est, cum uno perseveravit 146. Christus Patri subiectus est quoad carnem 150. (XIII not. 3.) Christus creator et orbis terrarum Dominus 7. Sol opus manuum eius 8.

II. Christus Deus et homo. Christus filius hominis et filius Dei 138. Deus *σπερολογος* 294. Humanae Christi naturae infusus est Spiritus sanctus 496. Christus carnem assumpsit 190. Deus humanitas manifestatus in novitate vitae aeternae 136. Christus ex Maria vere natus est, manducavit et bibit, vere passus et crucifixus et mortuus est, etiam vere resurrexit 160. 186. Christus carnalis et spiritualis, factus et non factus, in homine existens Deus, et ex Maria et ex Deo, primum passibilis et tunc impassibilis 126. Christus intemporalis, invisibilis, propter nos visibilis, impassibilis, impatibilis, propter nos patibilis 200. Christus revera ex genere David secundum carnem, filius Dei secundum voluntatem et potentiam Dei, natus vere ex virgine 186. Christus perfectus homo factus est 188. Christus *σπερολογος* 190. Dei filius in carne apparuit 30. Nisi venisset in carne, nemo eum aspiceret potuisset 8. Deus ut homo apparet et homo sicut deus operans 336. Sanguis Dei 120. Christi passio passio Dei vocatur 170. Christus, quum primum esset spiritus, caro fa-

*De Pa
dicum*

ctus est 112. Quoad humanam naturam Christus Patri subiectus est 150. XIII. not. 3. Novus homo Iesus Chr. 136. Perfectus homo factus est 188. Homo Iesus Christus 308. Quidam purum hominem esse dicunt 232.

III. Christi nativitas 148. Christi adventum Prophetæ annuntiaverunt 182. Filius Dei ideo in carne venit, ut summam peccatis imponeret 8, et nos e tenebris redimeret 34. Dominus carnem adsumsit 190. Christus vere natus est ex Virgine et baptizatus a Joanne 186. 160. Stella splendidissima in nativitate Christi fulgebat 136. Principem huius mundi latuit Mariæ virginitas et partus 136. Christus in humilitate venit, facie despecta 62; factus est omnium minister 382.

IV. Christi prædicatio. Christus nobis evangelizavit iussu Dei 86. Christus os verax, in quo Pater vere locutus est 172. Christus venit, non vocare iustos, sed peccatores 8. Loco antiquitatis est Iesus Christus 181.

V. Christi passio et mors expiatoria. Christi passio contigit tempore præfecturæ Pilati 149 sq. Christus non potuit pati, nisi propter nos et pro nobis 14. Plaga sua nos vivos reddidit *ibidem*. Cruci affixus aceto ac felle potabatur *ibidem*. Christus vas spiritus obtulit hostiam pro peccatis nostris *ibidem*. In sanguine Domini redemptio nostra 58. Christus passus est pro omnibus, qui salvi fiunt 404; passus est propter nostras iniquitates, et peccata nostra portat 62. Charitate ductus Christus sanguinem suum pro nobis tradidit et carnem suam pro carne nostra et animam pro animabus nostris 96. Christi sanguis pro nobis datus est 68. Christi sanguis, Deo patri pretiosus, propter nostram salutem effusus, toti mundo poenitentiae gratiam obtulit 54. Christus passus est, ut nos remissione peccatorum sanctificemur 7. Christus plurimum laboravit, plurimumque perpessus est, ut aboleret delicta singulorum 496. Christus sustinuit ut vacuum faceret mortem, et de mortuis resurrectionem ostenderet, promissum parentibus reddens 7. Christus se ipsum pro nobis obtulit Deo oblationem et hostiam 120. Funiculus coccineus, è domo Rahab demissus signum redemptionis nostræ per sanguinem Christi 58. Per mysterium mortis Christi fidem accepimus 148. Pro fide divina Christus cru-

cifixus est 134. Christi passio nostra resurrectio 190. Christus vere in carne passus est, non ad apparentiam 186. 188. 160. Christus vere crucifixus et mortuus est, videntibus caelestibus, terrestribus et subterraneis 160. Christi passio Dei passio 170. Christus sub Pontio Pilato et Herode vere clavis confixus est pro nobis in carne 150. 160. 186. Fugiendi qui passionem Christi et nativitatem secundum carnem negant 226.

VI. Christus salvator noster 120. 140. 376. Christus nos renovavit per remissionem peccatorum, ut haberemus animam tanquam puerorum 10. Sine Christo vitam non habemus 160. Christus spes nostra 160, et vita nostra 188. Christus fecit quod præceptum ei fuerat 8. Christus salvos nos fecit, quum spectasset in nobis errorem atque interitum 106; tunc nobis largitus est et innumera beneficia 106. Christus pontifex oblationum nostrarum, infirmitatis nostræ patronus et auxiliator 82. Christus sempiternus pontifex 389. Sine Christo nulla salus 540 sq. Christus porta ad Patrem *ibid.* Ipse perfecta fides est 194. Christus spes nostra 138. 150.; spes et pignus iustitiæ nostræ 386. Christus vera et sempiterna vita nostra 122. 140. 188. Omnis beatitudo nobis per Christum tribuitur 82; Christus solus doctor noster et doctor prophetarum 148. 132.

VII. Christi resurrectio 138. 148. Christus primitiæ resurrectionis 72. Christus per resurrectionem elevat vexillum pro fidelibus suis 186. Christus revera se ipsum resuscitavit 186; a Patre resuscitatus est 160. 190. 377. 378. 387. 389. Christus et post resurrectionem in carne fuit 188. Apostoli crediderunt, Christum resurrexisse, mixti eius carni et spiritui 188. Christus post resurrectionem cum Apostolis comedit et bibit ut carnalis, quamvis spiritualiter unitus Patri 188. Christi resurrectio corporalis simul et spiritualis 196. Christus die dominica surrexit 36. 148. 236.

VIII. Christi ascensio in coelum 36. 166. 236.

IX. Christus iudex vivorum ac mortuorum 8. 14. 106. 378. Christi adventus 292.

Christiani sunt hæredes testamenti Domini 12, filii dilectionis et lætitiæ

- 12; filii dilectionis et pacis 44; filii lucis et veritatis 176.
- Christianorum est testamentum Vetus, quia illi perdidit illud 6. 32.
- Christianorum officia describuntur 69. 380 sq. 202 sq. Christiani spiritaliter templum 6. 12. Sui potestatem non habet Christianus, sed Deo vacat 204. Christiani quanta beneficia debeant Christo 106. Abiciant malum fermentum, et transmutentur in novum, quod est Christus 148; saliantur in Christo, ut non corrumpantur *ibid.* Decet non modo vocari Christianos sed etiam esse 142. 166. Absurdum est Iesum Christum profari, et iudicare 148. Qui profitentur se Christianos, ex iis quae faciunt cernentur 132. Christiani omnia quae ad sanctitatem pertinent faciant 76.
- Christianismus non in Iudaismum credit, sed Iudaismum in Christianismum 148. Praeter Christianismum nemo est Dei *ibidem.* Non silentii tantum, sed magnitudinis opus est Christianismus 168.
- Circumcisio facta in CCCXVIII viris ex familia Abrahae figura est crucis et Christi 20. Circumcisionem admittunt Aegyptii, Arabes aliique 20. Circumcisio cordis et auris 18.
- Claudius Ephebus Roma ad Corinthios a Clemente missus 104.
- Clemens Rom. memoratur a S. Ignatio 226; 234; item ut videtur ab Herma 418.
- Cleobulus 238.
- Codices et qui descripserunt ad flumem martyrii S. Polycarpi commemorantur 406.
- Coeli gubernatione Dei commoti, in pace ei subiiciuntur 66. Coelos Deus potentia sua firmavit, prudentia ornavit 78. Deus fortissimo verbo suo coelum confixit 412.
- Communicatio idiomatum 14. not. 9. Clemens Romanus de passione Dei loquitur 46; Ignatius de sanguine Dei 120 et de passione Dei 170.
- Communio bonorum 40.
- Concilium a S. Polycarpo cogendum 204 sq.
- Concordiam et pacem amat Deus 69 sq. In concordia charitate canitur Christus 124.
- Concupiscentia mala est grande peccatum 410. 418. 476. Non debet esse in servo Dei 410.
- Confessio. Confiteberis peccata tua 42. Confiteri peccata melius quam
- cor indurare 98. Deus nihil desiderat nisi ut ei fiat confessio 98.
- Continentia salvos nos facit 418. Continentia maritis commendatur: uxores suas quasi sorores habeant 416. Qui carne castus est, ne insolescat, sciens continentiam a Deo datam esse 84. 202.
- Cordis genua flectere 102.
- Corinthiorum elogium 46. Seditio Corinthi orta 48. 92. Corinthiorum antiqua et firmissima ecclesia 94. Corinthii probatos suos antistites iniuste deiecerunt 90. S. Paulus ad Corinthios epistolam scripsit 94.
- Coronari si non possumus omnes, saltem prope coronam simus 112.
- Corpus non interit 498. Corpus mundum custodiendum est *ibid.* Ne abutaris corpore in libidine aliqua *ibid.* Accipiet mercedem omne corpus purum *ibid.* Corpus vas appellatur 14. 26. 44.
- Corvi esus vetitus Iudaeis 22.
- Creatio ex nihilo 410. 444. Creatio terrae et coeli 412. Omnium prima creata est ecclesia, et propter illam mundus factus est 418. Propter ecclesiam Deus creaturas multiplicavit 410. Christus solem creavit 8. Creator operibus suis se ipsum exornat 78. Creatorum rerum pax et constans obedientia erga Deum 66.
- Credere cogimur a Deo 478.
- Crescens laudatur a Polycarpo 390.
- Crocus laudatur ab Ignatio 120. 172. 320.
- Crux figura literae T. adumbratur 20. Crucis praesagium factum est per Moysen expansis manibus orantem 28. Crux spes nostra 26. Incredulis crucis lignum in scandalum, fidelibus salus et vita aeterna 134. Qui non confessus fuerit martyrium crucis, ex diabolo est 385.
- Cultu publico labefactantur vires Sanae 132. Cultus publicus commendatur 78. 124. 144. 200. Nemo se separet tanquam iustificatus 6. Qui in conventum non venit, superbia elatus est 124.
- Cupiditas mala horrenda est et difficile mitigatur 476; consumit homines *ibid.* Cupiditas carnis, divitiarum, deliciarum, ciborum *ibid.* Principium omnium malorum est habendi cupiditas 380. Cupiditas a diabolo est 478. Qui cupiditati resistit, armatus timore Dei, obtinebit victoriam 478. Cupiditas bona 478. Cupiditates huius seculi 524.

D.

Daemon timentibus Dominum non est metuendus 460. 482. Vitia saepe vocantur daemonia et mulieres 414. 538. 546. 554. 560, item virtutes christianae spiritus et virgines appellantur 526 sq. 542. 546.

Damas (Demas), episcopus Magnesium 140. 312. 318.

Danaides et Dircae 52.

Daphnus salutatur a S. Ignatio 196. 300.

Davidis humilitas 64.

Defunctorum beatitudo 90. 548.

Deliciae multae sunt fatuae 478. 522.

Detrectatio inconstans daemonium 444.

Deus unus est, qui se ipsum manifestavit per Iesum Christum filium suum 146. Deus unus est, qui omnia creavit et consummavit, et ex nihilo omnia fecit 410. 444. Super omnia Deus 258. 268. Verbo maiestatis suae constituit omnia, et verbo suo potest illa evertere 74. Deus hominum causa orbem creavit 480. Deus sanctam ecclesiam condidit 412. Capax universorum, solus immensus, qui nec verbo definiri nec mente concipi potest 444. Deo nihil impossibile praeterquam mentiri 74. Fidelis in promissionibus et iustus in iudiciis 72. Verax in omni verbo 446. Dei iudicis nemo se subducere potest 74. Deum nihil latet 74. 134. 381. 384. Dei dona beata et mirabilia 80. Deus dominus gloriae et omnis gratiae 44. Deus per fidem omnes iustificat 70; Deus dat poenitentiam 54. Cupientibus bene agere Deus ad largiendum paratus est 196. Dei mandata non sunt impossibilia 480; ut observentur, angeli vires praestant 498. Quicumque in mandatis Dei ambulaverit, felix erit et vivet Deo 492. 498 sq. Omnibus poenitentibus remittit Deus, si se convertant ad unionem cum Deo et ad communionem cum Episcopo 150. Deus, qui potestatem habet sanandi, dabit remedium de prioribus peccatis 448. Dei longanimitas timenda, ne in iudicium nobis cedat 130. Aut futuram timeamus iram, aut praesentem gratiam diligamus *ibid.*

Diabolus quae operatus est in rebus Christi 266. Nos temptat, sed vincere non potest 450. 480. Diabolus non metuendus 460. 480. Diaboli (adversarii) suggestiones 98. Ut observemus mandata Dei, angelus nobis vires praestat 498. Multiplicem nequitiam diaboli

in servos Dei scit Deus 456. Diabolus operans in martyrio Polycarpi 402. Longa Diaboli compellatio 270 sq. Pater mendacii 282.

Diaconi et Episcopi ab Apostolis sunt ordinati 88. Diaconi honorandi sunt 154. Diaconi ecclesiae Dei ministri sunt *ibid.*; caveant sibi a criminibus *ibid.* Diaconos revereamur ut praecceptum divinum 192. Diaconi inculpati esse debent 382.

Dies et nox ordinata a Deo cursum perficiant 66. Dies unus apud Dominum mille anni 34. Dies octava (dominica) apud Christianos sollemnis 36. 146.

Dii gentium vani 296 sqq.

Dircae et Danaides 52.

Discordia, scissuris lapidum in aedificanda turre ecclesiae representata 428.

Dissensionis ac seditiosae auctores sequi periculosum est 60 sqq.

Divitiae. Dives oratione pauperis adiuvaratur 484. (cf. etiam 84.) Divites in hoc seculo, nisi circumcisae fuerint divitiae eorum, non possunt Domino utiles esse 428. Divitiae gentium perniciose sustervis Dei 484; sub potestate diaboli sunt 486. Divites valde exiguum habent orationem ad Dominum 486. Divitiarum pericula 410. 522.

Divortium 446 sq.

Docetarum error castigatur 160. 186. 226. 231 sq. 256 sq. et alibi.

Doctorum perversorum duplex condemnatio 114.

Dominica dies 36. 146. 248.

Doxologiae 44. 68. 84. 88. 92. 96. 104.

Dubii animo vitaperantur 58. 70. 114. 410. 416. 426. 520 sqq.

E.

Ebion 284.

Ecclesia. Melius est in grege Christi parvos reperiri quam nimis splendentes spe Christi eici 102. Nisi quis intra altare sit, privatur pane Dei 124. Qui in conventum non venit, seipsum iudicavit *ibid.* Qui extra altare est, non est mundus 158. Fugite divisionem 176. Abstinetate ab herbis noxiis, quae non sunt plantatio Patris 176. Si quis schisma facientem sectatur, regni divini hereditatem non consequitur 176. Qui fidem Dei prava doctrina corrumpunt, in ignem ibunt 134. Nemo in regnum Dei intrare potest nisi per portam Christi 542. Proiecti a turre (ecclesia) poenitentes loco ponentur multo inferiore 430. Ecclesia sancta et catholica 192. 391. 396. 404. Ec-

- clesiam universalem praedicat Hermas 550. Utile est in immaculata unitate vos esse 125. Episcopi, per tractus terrae constituti, in sententia Iesu Christi sunt 122. Ecclesia erit turris ita purificata, ut credatur ex uno lapide esse tota; et ecclesia erit unum corpus 422. 552. Ecclesia turris velut ex uno lapide facta 544. Una fides et charitas est omnium 550. Unitas et concordia commendantur 144. Dum turris (ecclesia) aedificatur, poenitentia agenda 426. Qui fidem tantum simulat, excludentur ab ecclesia 429. Omnes, qui nequiter vivunt, non sunt membra ecclesiae 250. Ecclesia caelestis Hermas librum tradidit 419. Ecclesia omnium prima creata est, et propter illam mundus factus est 418. Ecclesiam Deus condidit et benedixit 412. Propter ecclesiam Deus creaturas multiplicavit 410. Fundata est verbo omnipotentis et honorifici nominis, continetur autem ab invisibili virtute Dei 424. Ecclesia turri adsimilatur super aquas constructae 423. 424 sqq. Item turri, quae aedificatur super portam 528. Per Angelos consummatur structura huius turris 424. Virtutes quibus Ecclesia fulcitur 430. 546. Aedificandae, militantis et triumphantis Ecclesiae mysteria maxima 524. Ecclesia, prius sterilis, vocatione gentium mire foecunda 106. Ibi catholica Ecclesia est, ubi fuerit Christus Iesus 192. Sine Episcopo, Presbyteris et Diaconis Ecclesia non vocatur 154. In Ecclesia unusquisque proximo suo subiciatur, secundum ordinem gratiae 84.
- Electorum Dei numerus** 48. Electorum virtutes 76. Electio iustorum 412. Electi Dei 96. 377. 406. Electi beati praedicantur 96. Electi Dei omnes in charitate perfecti sunt facti 97.
- Eleemosyna commendatur** 432. 444. 486. 492. Eleemosyna et fide purgantur peccata 316. Eleemosyna coniungenda cum ieiunio 492. Satisfactio per eleemosynam 486.
- Enochi obedientia** 56.
- Ephesus Claudius a Clemente ad Corinthios missus** 104.
- Ephesiorum ecclesia celeberrima** 126. 130. Ignatius meminit epistolae a S. Paulo ad Ephesios scriptae 130 sq.
- Episcopi et Diaconi ab Apostolis ordinati sunt** 88. Episcopi constituti consentiente universa ecclesia 90. De episcopatus nomine contentionem oborturam esse Apostoli cognoverunt 90. Ordinatio apostolorum succedendi episcopis *ibidem*. Episcopi probi iniuste deiiciuntur 90. Episcopus imago ecclesiae suae, exemplar charitatis eius 120 bis. 140. 141. 156. Presbyterium Episcopo ita coaptatum esse debet, ut chordae citharae 122. Fideles episcopo coniuncti ut ecclesia Christo 124. Episcopi et ecclesiae preces unitae magnas vires habent *ibidem*. Episcopum tacentem omnes revereantur *ibidem*. Episcopum respicere debemus ut ipsum Dominum 126. 154. Episcopo subiecti simus, ut Dei praecepto 162, ut Iesu Christo 154. Subiecti estote Episcopo et vobis mutuo 150. Episcopo obtemperate, ut Christus Patri, et Presbyterio et Apostolis; Diaconos autem revereamini ut Dei mandatum 192. Cuncti revereantur Episcopum ut Iesum Christum, Presbyteros ut senatum Dei et concilium Apostolorum, Diaconos ut mandatum Christi 154 sq. Qui honorat Episcopum, a Deo honoratus est 192. Obediatis Episcopo et presbyterio mente indivisa, fragentes panem unum 139. Non decet familiarius uti aetate episcopi 142. Episcopus praesidet loco Dei, Presbyteri loco senatus Apostolici, et Diaconi concreditum habent ministerium Iesu Christi 144. Sine Episcopo et Presbyteris nihil peragendum est, quod ad ecclesiam spectat 144. 154. 158. 180. 192. Valida encharistia habeatur illa, quae sub Episcopo peragitur etc. 192. Non licet sine Episcopo neque baptizare neque agapen celebrare *ibidem*. Ubi comparuerit Episcopus, ibi et multitudo sit *ibidem*. Qui clam Episcopo aliquid agit, diabolo servit *ibidem*. Qui sine Episcopo et Presbyterio et Diaconis quidpiam agit, is non est mundus in conscientia *ibidem*. Episcopo attendite, ut et Deus vobis attendat 202. Quotquot Dei et Christi sunt, hi sunt cum Episcopo 176. Officia Episcopi 198 sqq.; Episcopus omnes adhortetur ut salventur 198; unitatis curam habeat *ibidem*; omnes perferat *ibidem*; precibus vacet perpetuis *ibidem*; malos mansuetudine sibi subiciat 200; sit sobrius ut Dei athleta *ibidem*; viduas ne negligat 200; servos et ancillas ne contemnat 202. Omnium Episcopus Deus 142.
- Epitropi uxor salutat** a S. Ignatio 206.
- Esther perfecta in fide** 100.
- Eucharistia est caro Christi, quae pro**

peccatis nostris passa est, quam Pater sua benignitate suscitavit 190 sqq. Frangimus panem unum, qui pharmacum immortalitatis est, antidotum, ne moriamur sed vivamus semper in Iesu Christo 138. Eucharistia est panis Dei 124. Eucharistia panis Dei, panis celestis, panis vitae, caro Christi; et potus Dei sanguis ipsius 170. Una eucharistia utendum; una enim est caro Domini et unus calix et unum altare 176. Valida eucharistia habeatur illa, quae sub Episcopo peragitur, vel sub eo, cui ipse concesserit. De agapis 192. Ab Eucharistia abstinere non confidentes, carnem Christi eam esse 190 sq.

Eulogius 219.

Euphanus lector 274.

Euplus a S. Ignatio laudatur 122. 322.

Eutecnus a S. Ignatio salutatur 196. 300.

Evangelii principium 94. In Evangelio Christi passio nobis ostensa est et resurrectio 192. Ad Evangelium confugiamus tanquam ad corporaliter praesentem Christum 178. Evangelium annuntiarunt et ipsi Prophetae *ibid.* Eximium quiddam habet Evangelium, nimirum adventum Domini nostri, passionem ipsius et resurrectionem 192. Evangelium est perfectio incorruptionis *ibid.* Male quidam dicunt: Evangelio non credo, nisi invenero in archivis 150. Evangelium arbori comparatur, sub cuius umbra omnes populi stant 514.

Evangelii secundum Aegyptios locus teste Clem. Alex. 116.

Evarestus scripsit acta martyrii S. Polycarpi 404.

Evodius 280.

Evodus 350.

F.

Fides. Per fidem iustificavit Deus ab initio omnes 78. Per fidem salvi sunt electi 430. Ad fidem cogimur a Deo 478. Pro Dei fide Iesus Christus crucifixus est 134. Qui fidem Dei prava doctrina corrumpit, in ignem ibit *ibid.* Fides et charitas totum est, quibus nihil praestantius 140. 190. Si angeli non credunt in sanguinem Christi, et ipsi indicabuntur 190. Fides et charitas initium vitae et finis sunt; initium fides, finis charitas 132. Haec duo in unum coeunt a Deo sunt; omnia vero alia ad prohibitam consecranea sunt *ibid.* Fidei adiutores timor et sustinentia 3. Fides quae incredulitatis sunt exercere nequit; nec incredulitas, quae Dei 126. Nullus fidem repromittens

peccat, neque charitatem possidens odit 132. Fides est caro Domini, et charitas sanguis Christi 138. Fides est mater omnium nostrum, subsequente spe, praecedente charitate 350 Fides salvat, non opera 75. 430. Sed fidei opera bona coniuncta esse debent 78 sq. 94 sq. Ex bonis operibus nostris Deus agnoscit, membra nos esse Filii sui 124. Filius Dei. Quid de eo doceat Hermas 494. 496.

Fontes perennes ad usum et sanitatem facti sunt 68.

Fortunatus a Clemente ad Corinthios missus 104.

Fronto laudatur a S. Ignatio 122. 322.

G.

Gaius 298.

Gavia a S. Ignatio salutatur 196. 300.

Genii duo in homine, alter aequitatis, alter iniquitatis 458.

Gentes infideles comburentur 468.

Genus cordis flectere 102. Genibus positus orare 420.

Germanicus martyr fortissimus 302.

Grapte vidua 418.

Gratia Dei naturalis (*ἐμφυτος*?) 1. Gratiam poenitentiae sanguis Christi toti mundo obtulit 54. Gratiae divinae ministri Spiritu sancto affluti de poenitentia locuti sunt 54. Gratiae donum est charitas 96. Gratiae donum est poenitentia 188. 388. 518. Gratia sumus salvati, non ex operibus 377. Assistentia divina contra diaboli incursus 480. Quorum viderat Dominus puras mentes futuras, et servituros ei ex totis praecordiis, iis tribuit poenitentiam. At quorum aspexit dolum et nequitias, negavit iis ad poenitentiam regressum 518. Deus omnes suos dilectos poenitentiae fieri vult participes 54. Cupientibus bene agere Deus ad largiendum paratus est 196. Ut observentur Dei mandata, Angeli vires praestant 498. Dei longanimitas timenda est, ne in iudicium nobis cedat 130.

H.

Haeresis est herba diaboli, aliena herba 130. 156. 176.

Haeretici cavendi sunt 188; sunt feracae, humana specie indutae *ibid.*; eos non recipere vos oportet, neque obviam eis fieri, solum vero pro eis orare, ut poenitentiam agant, quod admodum difficile est *ibid.* Orandum est pro inimicis crucis 389. Herbae noxiae, quas Christus non colit, quia

non sunt plantatio Patris 130. 156. 176; patroni mortis sunt magis quam veritatis 188; a Christo abnegantur *ibid.*; contrarii sunt divinae voluntati 190; mortiferum pharacum exhibent 158; ab eucharistia et oratione abstinēt, eucharistiam carnem Christi esse negantes 190; sunt lapides scabrosi et scissuras habentes 422. 428. 554. 558. Haeretici virgīs adsimulantur aridis 516. Decet abstinere a talibus, et nec in privato nec in communi colloquio de illis verba facere 192. Bēnignitas erga schismaticos 60.

Hegri (cod. Pal. Thegri) angelus, qui est super bestias 440.

Heldam et Modal (Heldat et Modat cod. Pal.) populo Israelitico vaticinati sunt in solitudine 418.

Heliopolis 72.

Hercules igne consumptus dicitur 354. 369.

Hermas continens ab omni concupiscentia scelestā, omni simplicitate plenus et innocentia magna 412; reprehensus ob uxorem et filios 412. et 414. Eius coniux futura soror 416. Iubetur Hermas duos libros scribere 418. Hermas aliquando dives fuit, sed inutilis 428. Hermam Pastor alloquitur, nuntius poenitentiae 442.

Hero successor Ignatii 314. 316. 375.

Herodes Irenarcha 394. 396. 402. 406.

Hierosolymis tantum offerebantur sacrificia 86. Hierosolymitani excidii meminit Barnabas 36.

Hircus emissarius figura Christi passuri 14.

Homo animal est excellentissimum et intellectus dignitate celsissimum 78. Homo est terra quae patitur 10. Homo carnalis spiritualia exercere nequit, neque spiritualis carnalia 126.

Hospitalitatis merces 58.

Humilitas commendatur 44. 60. Christus exemplum humilitatis 62. Humilius Christus est, non elatorum *ibid.* Humilitas Abrahae, Iobi, Moysi, Davidis 64 sqq. Quanto quisque maior, tanto humilior esse debet 94. Humilis sibi testimonium non ferat 84. Sit laus nostra in Deo, et non a nobis ipsis; odit enim Deus eos, qui semetipsos laudant 76. Humilitate princeps huius mundi destruitur 156. Castus sit humilis 84. 202.

Hyaenae esus Iudaeis vetitus 22.

Hyron a S. Iga. memoratur 227.

I.

Iacob ob humilitatem benedictionem consecutus est 76.

Ieiunium statio dicitur 488. 492. Ieiunium verum est si quid praestas aequitati, nil nequiter facis, et mente pura Deo servis 490. et 492. Die ieiunii nihil gustabis, nisi panem et aquam, et computata quantitate cibi, quem ceteris diebus comesturus eras, sumtum diei illius dabis viduae, pupillo aut inopi 492. Hoc ieiunium est hilare et acceptum Deo *ibid.* Ieiunium et oratio coniungantur 385. 434. Vetatur ieiunium dominica et sabbato 274.

Iesu nomen duabus literis Graecis I et H exprimitur 20. Iesu typus erat Iosue, filius Navae 30. Iesus sub figuris in V. T. annuntiatus est 12 sqq. 28 sqq.

Ignatius, Iohannis Apostoli discipulus 208. 367. Ignatii cura pastoralis et martyrii desiderium *ibid.* Ignatii humilitas 122. 130. 156. Ignatius ferarum dentibus moli cupit, ut purus Christi panis inveniat 168. Ignatii cum Traiano colloquium 368 sqq. Ignatius a Traiano condemnatur 208. Smyrnam navigat 210. Romam ducitur 212. A bestiis devoratur 214. Tempus martyrii 214. 368. (172.) Eius meminit Polycarpus 387. 389. 390. Item Irenaeus 374.

Ignis aeternus 134.

Infideles. Ab infidelibus Deus sanguinem Christi requiret 378. Infideles ut arida ligna comburentur 488.

Iniuriarum memoria mortem operatur, oblivio vero earum vitam aeternam 416.

Innocentes honoratōres apud Deum ipsis martyribus 560.

Inspiratio. Inspiratus S. Paulus ad Corinthios scripsit 91.

Invidia. Per invidiam mors in mundum intravit 50, aliaque mala multa 48 sqq. 520.

Iobi humilitas 64.

Jonas et Ninivitae 54.

Iosue typus Iesu Christi 30.

Iracundia pellit Spiritum sanctum, qui est in corde hominis 452.

Irenaeus, Polycarpi discipulus 406.

Isaac libenter factus est sacrificium 76.

Iudaei cum gentilibus Polycarpum accusant 398; alacri animo interfectores eius adiuvant 400. Ipsi admonentibus corpus S. Polycarpi combustum est 404.

Iudaismus in Christianismum credit,

non Christianismus in Iudaismum 149.
Si iuxta Iudaismum vivimus, confitemur nos gratiam non accepisse 146.

Iudaistae 146. 148. 178. 182.

Iudicium. Mors et vita incumbunt simul, et unusquisque in proprium locum iturus est 142. Dominus non accepta persona iudicat mundum; unusquisque secundum quae facit accipiet 7. In memoriam tuam nocte ac die revocabis iudicii diem 42. Dei iudiciis nemo se subducere potest 74. Nemo dicat quod haec caro non iudicatur neque resurgit 112. Qui dicit neque resurrectionem neque iudicium esse, hic primogenitus est Satanae 355.

Iudith beata propter amorem patriae 100.

Iupiter in Creta sepultus dicitur 354. 369.

Iusti non efflicimur per nos ipsos aut opera nostra, sed per fidem 78. Iusti carnalia exercere nequeunt 126. Iusti ab iniustis in hoc seculo internosci non possunt 487. Iusti non a iustis, sed ab iniuris vexantur 92. Omnia faciunt quasi Deo in ipsis habitante, ut illius sint templa 134.

Iuvencae rubrae sacrificium typus Christi eiusque regni 16.

Iuvenes in omnibus inculpati sint 382, praesertim castitati studeant *ibidem*.

L

Labor. Ubi plus laboris, multum lucri 198.

Laicus homo praeceptis laicis constringitur 86.

Lapsus in aliquod peccatum quomodo sit consulendum 100.

Leporis esus prohibitus Iudaeis 22.

Levitis sua ministeria incumbunt 86.

Lex Dei i. e. Evangelium sub figura arboris ostenditur 514. Toti orbi terrarum praedicata est *ibid.* Dei mandata sunt valde bona et magna et honesta et laeta 498; non sunt impossibilia, non dura 478. Ut observentur, angelus Domini vires praestat 498. Quicumque in his legibus ambulaverit, vivet Deo *ibid.* Lex nova Christi sine iugo necessitatis est 3.

Liberorum educatio negligens Deo vehementer displicet 412. 416.

Libertas humani arbitrii 518. 522. Volentibus ad ipsam converti Dominus poenitentiae locum concessit 55.

Lingua duplex est laqueus mortis 40. De nemine male loquaris, neque libenter audias male loquentem 444.

Linus memoratur a S. Igu. 226. 234.

Locus neminem efferat 190. 520.

Λόγος. Ad Λόγον spectare videtur

Hermæ locus 494 sqq. δ θεός Λόγος 238. Λόγος θεός 261. Λόγος non e Sige progrediens 146.

Lot propter hospitalitatem et pietatem salvus evasit 58. Eius uxor *ibidem*.

M

Magistratus, imagines Dei 40. Iis fideles obtemperant *ibid.* Orate pro regibus et potestatibus et principibus, et pro persequentibus et odientibus vos 389. Edocti sumus, principibus et potestatibus a Deo ordinatis honorum nobis non nocentem deferre (verba sunt Polycarpi ad proconsulem ante martyrium) 398.

Mali. Benignitas erga malos 416.

Malitia perdidit vitam hominum 444.

Manibus extensis orabant Christiani 48.

Mansuetudine et humilitate princeps huius mundi destruitur 156. Mansuetudinis laus et exempla 330.

Marcus memoratur in Martyrio Polycarpi 404.

Maria. Ex virgine vere natus est filius Dei 186. Christus ex Maria et ex Deo 126. 136 sq. Principem huius mundi latuit Mariae virginitas 136.

Maria „filia“ S. Igu. 318.

Maris episc. Emelapes Neap. 218. 318.

Mariti diligant coniuges suas 202, doceant eas ambulare in fide, caritate et castitate, amantes viros suos 381. Continentia maritorum 416.

Martyres. Magna martyrum multitudo tempore Clementis Romani 52. Martyrum constantia admirabilis 392. 420. Martyrio nemo se ipsum sponte offerat 394. Martyrum honor 420. 560. Delicta sunt delicta eius qui patitur propter nomen Domini *ibid.* Vincula Sanctorum sunt diademata eorum 377.

Matrimonium. Cf. *Nuptiae*.

Menander 238.

Mendacium. Qui mentuntur, abnegant Dominum 446. Qui recesserit a mendacio, vivet Deo *ibid.*

Michael archangelus, patronus et gubernator fidelium 514.

Misericordia Christi erga nos 106 sq. Montanistae ab Herma impugnari videntur 448 sq. 519., item a (Pseudo-) Igu. 284.

Mors et vita incumbunt simul, et unusquisque in proprium locum iturus est 142. Bonum est, a mundo ad Deum occidere, ut in ipso oriamur 166. Mors non timenda 108 sq.

Mosis humilitas 64 sq.; ingens eius erga populum amor 98. Moses quo-

modo contentionem de sacerdotali dignitate sedaverit 88. Moses typus Christi et crucis 28 sq.

Mundi trans Oceanum impermeabilem 65
Muraenae esus Iudaeis vetitus 22.
Mysteria. Tria mysteria clamoris 136.

N.

Natalis martyrii Polycarpi dies celebrandus 404.

Negotiationes mundanae 412. 520.

Nicetas, pater Herodis Irenarchae 396. 402.

Nicolaus et Nicolaitae 238.

Noe poenitentiam praedicavit 54; et mundo regenerationem 56.

Nuptiae de sententia episcopi flant, ut secundum Dominum sint, non secundum cupiditatem 202. Nuptiae non iterandae sunt coniuge superstitute 448.

Nuptiae secundae sunt licitae 452; sed qui per se manserit, magnum sibi conquirat honorem apud Dominum *ibid.*

Numismata duo, alterum Dei, alterum mundi 144. 246.

O.

Obedia Enochii 56.; Abrahae *ibid.*; rerum creaturarum 66 sq.

Oblationes non in quovis loco offeruntur, sed Hierosolymae tantum in atrio templi ad altare 86. Diligenter prius a sacerdote explorantur *ibidem.*

Oceanus dispositionibus Dei gubernatur 68. Mundi trans Oceanum impermeabilem 68.

Oesimus, Ephesiorum episcopus 120. 126.

Opera. Non per nos ipsos iustificamur, neque per sapientiam nostram aut intelligentiam aut opera, quae in cordis sanctitate operati sumus, sed per fidem, per quam omnipotens Deus ab initio omnes iustificavit 78. Sed non cessabimus a bonis operibus 78. Omnes iusti bonis operibus ornati fuerunt 78. In operibus ipsum confiteamur 108. Dominus ipse operibus se ipsum ornans, gavisus est 78. Totis nostris viribus opus iustitiae operemur 78. Ne segnes et desides simus ad omne opus bonum 78 sq. Beati sumus, si praecepta Domini in charitatis concordia impleverimus, ut per charitatem peccata nostra nobis remittantur 96. In operibus Dominum confiteamur, non verbis 108. Opera vestra sint deposita vestra 204. Opera bona debet homo operari ut salvus fiat 464. Varia opera bona 464. Ex operibus Deus cognoscit nos membra esse filii sui 124.

Qui cupiditates superat, Deo, non sibi ipsi, gloriam tribuat 84. 202. 478. Unusquisque secundum quae facit accipiet. Si fuerit bonus, bonitas eum antecedit, si nequam, merces nequitiae eum sequitur 7. Si quis cupit pervenire ad praefinitum locum, suis operibus id consequi studeat 40.

Opera supererogatoria. Si praeter ea quae mandavit Dominus aliquid boni adieceris, maiorem dignitatem tibi conquires 492.

Oratio. Assidue et sine haesitatione orandum est 464 sq. Inudesinenter pro aliis hominibus orate 128. Diu nocturne solliciti Corinthii pro universa fraternitate 48. S. Ignatius pro ecclesiis et fratribus precatus est 214. Viduae sine intermissione interpellent pro omnibus 391. Pauper oret pro divite, et dives praestet pauperi quae illi opus sunt 486. Si precatio unius atque alterius tantas vires habet, quanto magis illa, quae episcopi est et totius ecclesiae 124. Vires orationis 466. Oratione peccata sanantur 410. Orate pro regibus et potestatibus et principibus 389; pro inimicis *ibid.*; pro omnibus sanctis *ibid.* Tristis hominis oratio virtutem non habet ut ad altare Dei ascendat 472. Oratio humilitate eget 434. Oratio et ieiunium coniunguntur 385. 434. Non accedas ad orationem tuam in conscientia mala 42. Genibus positus orare 420.

Ordo ut in militia et in corpore nostro servatus est, ita servetur utique unicuique et in ecclesia 82. 84. 86 sq.

P.

Paracletus in Mose et prophetis et apostolis operatus 282.

Parentes. Officia eorum erga liberos 40. 68. 416.

Pastor ubi est, eodem et oves sequantur 176. Pastori Hermas traditur 442. Pastor nuntius poenitentiae 442. Pastor rationem reddere debet de ovibus 564.

Patientia. Qui patitur propter nomen Domini, honoratus apud Deum habetur 560. Propter Deum omnia nos sustinere oportet 200. Magni athletae est caedi et vincere *ibid.* Patientia maneat, ut armatura totum corpus protegens 204.

Patriae causa multi etiam gentilium morti se tradiderunt 100.

Patriarchae ab Apostolis defunctis baptizati sunt 548.

- Paulus Apostolus in vincula septies coniectus 52. Praeco veritatis factus in Oriente et Occidente *ibid.* Ad Occidentis terminos venit *ibid.* Martyrio coronatus est *ibid.* Ad Corinthios epistolam scripsit 91. Pauli et epistolae eius ad Ephesios datae meminit Ignatius 130 sq. Paulum apud Philippenses fuisse narrat Polycarpus 380.
- Pauper a divite accipiat, et ipse oret pro divite 486.
- Pax. Dominus habitat in viris amantibus pacem 561. Vera pax chara est *ibid.* Nihil praestantius pace 132.
- Peccatum inviti peccantis 48; quod per serpentem in Eva contigit 28. Propter peccata in mortem traditur *ibid.* Charitas peccatorum multitudinem tegit 96. Ora ad Dominum, et sanabit peccata tua 410. 448. Confessionem peccatorum Deus postulat 98. Omnibus poenitentibus remittit Deus, si se convertant ad unionem cum Deo et ad communionem cum Episcopo 180. Peccatorum remissione sanctificamur 7. Deleta sunt delicta eius qui patitur propter nomen Domini 560. Peccatorum remissione Christus nos renovavit 11. Poenae peccatorum aeternae 134.
- Persecutio Traiani 208. Persecutio Marci Aurelii 392. Persecutiones perpassi Petrus et Paulus alique apostoli 52.
- Philippus Asiarcha 400.
- Philo comes itineris S. Ignatii 184. 194. 196. 263.
- Philomeliensis ecclesia 391.
- Phoenix resurrectionis nostrae imago 72.
- Pionius Christianus 406.
- Piscis non habens squamam immundus Iudaeis 24.
- Plinii Secundi mentio fit 374.
- Poenitentia agenda est, quamdiu in hoc mundo sumus 112. Item: Ante consummationem turris (ecclesiae) poenitentia agenda est 420. 558. 561. Christus potestatem habet poenitentiae 54. 158. 359. Poenitentiae iustorum habent fines, gentibus autem poenitentia est usque ad novissimum diem 416. Donec tempus habemus, poenitentiam agamus 112. De sera poenitentia 430. Poenitentia inculcatur 416. 442. 478. Servis Dei poenitentia est etiam post baptismum, sed una tantum 450. 520. Nuntius poenitentiae 142; praepositus poenitentiae 488, cui soli per totum orbem poenitentiae potestas tributa est 566. Qui poenitentiam agunt, vitam recuperant 568; salutem assequuntur 518; peccata illis remittuntur 416. Poenitentiam Noe praedicavit, et qui obedierunt, servati sunt 54. Omnibus poenitentibus remittit Deus, si se convertant ad unionem cum Deo et ad communionem cum episcopo 180. Quotquot poenitentia ducti ad unitatem ecclesiae redierint, et hi Dei erant et secundum I. Christum vivant 176. Poenitentiam agere magna sapientia est 450. Poenitentiae gratiam sanguis Christi toti mundo obtulit 54. Omnes dilectos suos Deus poenitentiae fieri vult participes 54. Omnibus volentibus ad ipsum converti Dominus poenitentiae locum concessit 54. Poenitentia sincera remunerationem quamdam Deo medico nostro tribuimus 112. Poenitentibus faciendi sunt digni fructus poenitentiae 506 sq. Poenitentia laboriosa est; poenitens enim affligere debet animam suam, et vexationes multas perferre 508. Electorum et poenitentium multa sunt genera; omnes autem pro poenitentiae et bonorum operum suorum modo mercedem habebunt 510. Qui nomen Domini negaverunt sed non ex praecordiis suis, poenitentia vitam assequuntur 558. Quodsi quis ex praecordiis inventus fuerit denegasse, an vitam assequi possit, ignoro *ibidem.*
- Polybius, Trallianorum episcopus, a S. Ignatio laudatur 152. 226.
- Polycarpi elogium 198. Polycarpus epistolam Ignatii ad Philippenses transmittit 390. Ab iis edoceri vult de ipso Ignatio deque eius in itinere Romano comitibus 390. Polycarpus propter persecutores in villam secedit 394; a persecutoribus invenitur 391 sq.; in urbem ducitur 396; a Niceta et Herode e curru deicitur *ibid.*; octoginta et sex annos Deo servit 398; ad rogam damnatur 398. Iudaeorum odium adversus Polycarpum 396. 400. 404. Polycarpi precatio 400. Polycarpus igne non laeditur 402; pagione transfigitur *ibid.* Corpus eius Christianis non traditur, sed comburitur 402 sqq. Reliquiae eius 404. Tempus martyrii 406.
- Polyphi esus vetitus Iudaeis 22.
- Pontifex summus praestantior sacerdotibus 182. 86.
- Porcinae carnis esus Iudaeis interdictus 22.
- Praecepta Dei sunt bona 498; non sunt impossibilia 476; ad observanda ea angelus Domini vires praestat 498.
- Praedestinatio. Ecclesia Ephesina

praedestinata ante secula, ut semper esset unita 118. Ab iis, quos spiritus Domini praevidebat, corda lapidea ablata sunt, et immisit illis Dominus corda carnea 12. Christus vocavit eos, quos Spiritus praeparavit 40. In Christo vocati sumus ex voluntate Dei 79. Vocati a Deo et per Christum 104. Praeparavit nobis Deus beneficia sua, antequam nasceremur 84. Omnibus in omni generatione ad ipsum converti volentibus Deus poenitentiae locum dedit 54. In charitate si tantum inveniri possunt, quos Deus dignos esse voluit 96. Iis qui digni erant, et quorum viderat Dominus puras mentes futuras et servitros ei ex totis praecordis, illis tribuit poenitentiam; at quorum aspexit dolum et nequitas et fallacias, negavit iis ad poenitentiam regressum 518. Angelus poenitentiae credere cogit 478. Ignorantes virtutem Dei indeque delinquentes morti destinati sunt 550.

Presbyteri praesident loco senatus Apostolici 144. Presbyteri honore sunt efficiendi ut Apostoli 154. 192; ut lex Christi 142. Presbyteris plebs fidelis se subiciat 102. Cum presbyteris constitutis grex Christi in pace degat 100. Officia presbyterorum 383; sint ad commiserationem proxi, misericordes erga cunctos, aberrantia reducentes, visitantes infirmos, non negligentes viduam, pupillum, pauperem, longe recedentes ab omni avaritia, non severi nimium in iudicio 383 sq. Presbyterii unitatem cum episcopo imitemini 122.

Principatus: fatui omnes invidiam de principatu habentes 520.

Promissa Dei quantas delicias habeant 114.

Prophetae iuxta Christum Iesum vixerunt, ideoque persecutionem passi sunt gratia ipsius inspirati 146. Spiritus sanctus per eos loquitur 70. Prophetae Christum, quum essent spiritu discipuli eius, ut doctorem expectabant 146. Ipse eos suscitavit ex mortuis *ibid.* Baptizati sunt ab Apostolis 548. Prophetae diligendi, quia et ipsi evangelium aduniverunt et in Christum speraverunt 178. Propheta Dei et pseudopropheta ex operibus probandi 472 sqq.

Q.

Quintus apostata 394.

R.

Rahab 58.

Redemptio per sanguinem Christi futura funiculo coccineo Rahabae adumbrata est 58.

Regnum Dei quando sit venturum (ex evang. sec. Aegypt.) 116.

Reliquiae Ignatii et Polycarpi honorantur ut thesaurus inaestimabilis, ut gemmis exquisitores 214. 404.

Remissio peccatorum. Omnibus poenitentibus remittit Deus 180. Propter nostram salutem effusus sanguis Christi toti mundo poenitentiae gratiam obtulit 54. Remittuntur poenitentibus peccata 416. Qui dubii non sunt, emundabuntur ab omnibus peccatis 422. De prioribus peccatis Deus, qui potestatem habet sanitatem dandi, dabit remedium 449.

Resurrectio. Nos resurgemus, si facimus voluntatem Dei 378. In carne iudicabimur 112. In carne mercedem recipiemus 112. Utile esset illis (haereticis) diligere, ut et resurgerent 192. Resurrectio in vitam aeternam 400. Pater nos resuscitabit in Iesu Christo 160. Qui in charitate sunt consummati, resurgent 96. Nemo dicat quod haec caro non iudicatur neque resurgit 112. Phoenix resurrectionis nostrae imago 72. Futuram resurrectionem Deus continuo nobis in natura ostendit 72. Resurrecturos nos esse S. Scriptura testatur 72. Christus pollicitus est nobis quod resuscitabit nos e mortuis 382. Qui dicit neque resurrectionem neque iudicium esse, hic primogenitus est Satanae 385. Eucharistia est pharmacum, ne moriamur 138.

Revelationes nimiae corpori nocent 434.

Rheus, S. Ignatii comes in itinere Romano 184. 194.

Romanae ecclesiae elogium 164.

Rufus cum Ignatio et Zosimo a S. Polycarpo laudatur 387.

S.

Sabbati mentio in principio creationis 34. Sabbati abrogatio 36. 146.

Sacerdos summus, sacerdotes et levitae 86. 182.

Sacrificiorum tempora, horas, locum, ministros Deus definivit 86. Indaeorum sacrificantium stultitia 3 sq.

Sanctis adhaerendum est 92. Exquiras quotidie vultus Sanctorum 43. Illi exempla nobis sint 56. Illos imitemur 64. Sanctorum deprecatio 100. San-

INDEX GRAECITATIS.

α.

ἡσύχως καὶ ἀβαναύσως 90.
 θρησκεία δόγμασιν ἀβρουνομένη 372.
 ἀγαθοποιεῖν 114. ἀγαθοποιεῖα 48. 78.
 ἀγαπᾶν ὡς κόρην ὁμοθαλμοῦ 42.
 ἀγαπήσεις ὑπὲρ τὴν ψυχὴν σου 40.
 μέγα καὶ θαυμαστόν ἐστιν ἡ ἀγάπη 96.
 ἄγγελοι τοῦ σατανᾶ, ἄγγελοι φταγῶν τοῦ Θεοῦ 38.
 ὁ ἅγιος 212. 356. ἁγίου μερὶς ὑπάρχοντες 76.
 ἁγιοφόρος 184. 290. ἁγιοφόροι 128. 328.
 ἁγιοπρεπεῖς λόγοι 60.
 ἔμπεσεῖν εἰς τὰ ἄγκιστρα τῆς κενοδοξίας 148.
 ἁγρίδιον 394.
 ἀγρυπνοῦντες οὐκ εἰς φόβον Θεοῦ ἀλλ' ἐπὶ τὸ πονηρὸν 42.
 ἄγομεν τὴν ἡμέραν τὴν ὄγδ. εἰς εὐφροσύνην 36.
 ἀγῶνα ἀγωνίζεσθαι 112. ἀγὼν ἦν ἡμῖν ὑπὲρ πάσης τῆς ἀδελφότητος 48.
 ἀδελφοκτονία 50.
 ἀδιακρίτως 276.
 ἀδιάψευστος θρησκεία 371.
 ἀδιήγητος 120.
 ἀένναος ζωὴ 170. ἀέναοι πηγαὶ 68.
 ἄθεος 234. 372. ἄθεοι 156. 398. ἄθεοι τοῦτέστιν ἄπιστοι 160. αἱ ἄθεοι αἰρέσεις 238.
 τὰ ἀδικία ἀρχαῖα 180.
 τὰ ἐν Χριστῷ αἰτήματα 324.
 ἀπ' αἰῶνος 78. ἀπ' αἰῶνων 38. τὸν ἄγιον (var. ἄλλον) αἰῶνα ἐκδέχεσθαι 24.
 τὸ ἀκέραιον βούλημα 68.
 ἀκραιουσύνη 22.
 τὰ ἄκκεπα ὑμῶν 204. 305.
 ἀκαυχῆσθαι 304.
 ἀλλοθῆτε ἐν αὐτῷ (i. e. Χριστῷ) 148.
 μηδὲν ἀλαζονεύομενοι 48.
 ἀλείφεσθαι δυσωδίαν διδασκαλίας 334. μὴ ἀλείφεσθε δυσωδίαν τῆς

διδασκαλίας τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος τούτου 134.
 ἀλογεῖν 219.
 ἄλωπός 373.
 ἀμαύρωσιν περικεῖσθαι 106.
 ἀμβλυωπήσαι ἐν τῇ πίστει τοῦ Θεοῦ 50.
 ἀμέλει 354.
 ἐν ἀμερίστῳ καρδίᾳ 162. 178. 240. 284.
 ἐν ἀμεριμνίᾳ Θεοῦ 204.
 ἀμετροπέδεις 328.
 ἀμεταμέλητοι ἐπὶ ἀγαθοποιεῖα 48.
 ἀνέβη εἰς τοὺς οὐρανοὺς 36.
 ἀναγωγὴς 128.
 ἀναζωπυρεῖν 120. 320. ἀναζωπυρησάτω ἡ πίστις 74.
 οἱ εἰς Θεὸν ἀναιρούμενοι 130.
 ἀναισθητεῖν τῆς χρηστότητος 148.
 ἀνακαινίζειν 10.
 ἀνακόπτεσθαι ἀπὸ τῶν ἐπιθυμιῶν 383.
 οἱ ἀνακρεμάμενοι αὐτῷ 324.
 ἀνακτίζειν ἑαυτὸν ἐν πίστει 158.
 ἀνανηψία 192. 278. 296.
 ἀναπέμψαι τὸ ἀμῆν 402.
 ἀναπλάσσεσθαι 12.
 ἀναπληροῦν πᾶσαν ἐντολὴν 44.
 ἀναρθρα φθέγγεσθαι 221.
 ἀναρπαστος 178.
 ἀναστροφή 316. οἱ ἐν παλαιαῖς προγράμμασιν ἀναστραφέντες 146. ἀναστροφή μετὰ δικαίων 40.
 ἀνάσκαλον 219.
 ἀνάστασις ζωῆς 400. ἀνάστασιν ποιεῖσθαι 72. ἐκ νεκρῶν ἀναστήσασθαι 72.
 ἀνασταυροῦν τὴν ἁμαρτίαν 210.
 ἀνατέλλει πᾶσιν τὴν πανμπληθῆ τροφήν 66.
 ἀναντιρρόητος 225.
 ἀνατυλίσειν 76.
 τοῖν ἀνδροῖν 225.
 ἀνεκδιήγητον 96.
 ἀνεξιχνίαστα καὶ ἀνεκδιήγητα 68.
 ἀνεκλάλητος 136. 336.
 ἀνεμποδίστως 164. 338. 358.
 ἀνεπίστατοι τοῦ νοῦ 262.
 ἀνεξέλεγκτος 372.

ἀνιχνεύειν 222.
 ἀνθρωπος Θεοῦ 170. 344. 360.
 ἀνθρωπαρεσκήσαι 166. 338.
 ἀνθρωπόμοιμοι 308.
 ἀνθρωπόκτονος 276.
 ἀνθρωπολάτραι 238.
 ἀνταποδοτής 42.
 ἀντίπαν (var. lect. -πον) 244.
 ἀντιβολεῖν 222.
 ἀντίδοτος τοῦ μὴ ἀποθανεῖν 188.
 ἀντιμιμήσασθαι 128.
 ὁ ἀντίζηλος (de diabolo) 402.
 μισθὸς ἀντιμισθίας 106.
 ἀντίχριστος 314. 385.
 ἀντίψυχον 200. 202. 225. 298. 310.
 314. ἀντίψυχος 282. 302. ἀντίψυ-
 χον ὑμῶν ἐγὼ 138. ἀντίψυχον
 ὑμῶν τὸ πνεῦμά μου 194.
 ἀντοφθαλμεῖν 8. 78.
 ἀνυπέβλητος 404. τελειότης ἀνυπέβ-
 βλητος 100.
 ἀνυπόκριτος 116. et alibi.
 ἀνυστέρητος οὐσα παντὸς χαρίσμα-
 τος 184.
 μικρὸν ἄνωθεν 350.
 ἀξιαγάπητος 46. 178. 282.
 ἀξίαγνος 340.
 ἀξίειπαινος 254. 340.
 ἀξιόθεος 164. 223. 278.
 ἀξιοεπίτευκτος 340.
 ἀξιοθαύμαστος 179. 282.
 ἀξιοπλοκος στέφανος 252.
 ἀξιομακάριστος 132. 172. 226. 320.
 ἀξιομνημόνευτος 254.
 ἀξιονόμαστος 122. 322.
 ἀόργητος 66.
 ἀπατεῶνες 244.
 ἀπαλλαγῆναι τοῦ βίου 394.
 ἀπαράθετος 230.
 ἀπερίσπαστος διάνοια 138.
 ἀπελεύθερος Ἰησοῦ 168. 342.
 ἐπίσκοπος οὐκ ἀπ' ἐαυτοῦ οὐδὲ δι'
 ἀνθρώπων 174.
 λόγον ἀποδοῦναι Θεῷ 228.
 ἀποθανεῖν εἰς τὸ αὐτοῦ (i. e. Χρ.)
 πάθος 144. ἀποθανεῖν εἰς Χριστόν
 Ἰησοῦν 170. ἀποθ. ἐν Χριστῷ
 360. ἀπέθνησκαι 28. not. 19.
 ἀπαλλοτριῶσαι 60.
 ἄπειρος θάλασσα 68.
 σιδηριος καὶ ἀπεσκληκῶς 370.
 ἀπεκατεστάθη 194. 298.
 ἀπλήστως ἀφίσσασθαι τινος 364.
 ἀποδιύλισμός 338.
 ἀποδιύλισμός 176.
 ἀποκαθαίρειν 316.
 ἀπολαβεῖν τὴν ἐπαγγελίαν 36.
 ἀπολαυστικὸς βίος 256.
 ἀπολείπειν τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ 50.
 ἀποπίπτειν τῆς ὁδοῦ 110.

ἄπρακτα 332.
 ἀπρόσκοπος 232.
 ἀπροσδεής 98.
 ἀπροσωπολήπτως πάντα ἐπονεῖτε 46.
 ἀριμαθίας et -θείας 236. not. 18.
 ἄρτος Θεοῦ, ὁ ἄρτος τοῦ Θεοῦ (124.),
 ἄρτος ζωῆς, ἄρτος οὐράνιος 170.
 346. 124. ὁ ἄρτος τοῦ ἔργου 78.
 ἀρχάγγελος 268.
 τὰ ἀρχεῖα 180. not. 256.
 ἀρχέκακος 238. 294.
 ἀρχιερεὺς τῶν προσφορῶν ἡμῶν 382.
 ὁ ἀρχων τοῦ αἰῶνος τούτου 134.
 136. 156. 170. 178. 336. 344. 362.
 ἀσπασμούς ἀποδοῦναι 356. μεταδοῦ-
 ναί τινα τὸν ἐν κυρῶ ἀσπασμόν
 362.
 ἀτενίζειν εἰς τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ 54.
 ἀτημελείτω 84.
 ἀτρεστον φρόνημα 364.
 αὐθεντικὸν 286.
 ἀχλύος γέμειν 106.
 ἀχώριστον Θεοῦ εἶναι 232.
 αὐθαιρέτως ἔχειν τι 246., τὸ ἀποθα-
 νεῖν 144.
 αὐλίσθητε ἐν Χριστῷ 250.
 εἰς αὐξήσιν ἐπιδοῦναι 371.
 αὐτάρεσκον 328.
 αὐτεπαίνετος 76.
 οἱ αὐτομολοῦντες ἀπὸ 74.
 ἐπὶ τὸ αὐτὸ 144. ἐπὶ τὸ αὐτὸ γίνε-
 σθαι 178. 182. 332., συναχθῆναι
 78. ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ αὐτὸ 28.
 ἀφίει (ἀφίει 286. not. ἀφίρειν 286.)
 ὁ κύριος 180. 286.
 ἀφιλοξενία 80.
 ἀφοβία Θεοῦ 42.
 πλεονεκτεῖν τὴν ἀπόδουσι 22.
 ἄχρονος 200.

β.

ἕκαστον βαδίζειν κατὰ τὰς ἐπιθυμίας
 αὐτοῦ 50.
 εἰσελθεῖν εἰς τὸ βασίλειον (εἰς τὴν
 βασιλείαν 112) τοῦ Θεοῦ 110. 112.
 εἰσῆξομεν εἰς τὴν βασιλ. τ. θ. 114.
 τὰ βασανιστήρια 374.
 βεβαιωσύνη 174.
 βέλαια 370. (var. -ας) 272. (var. -αν)
 334.
 βλύζειν 224.
 βροχὸν λαβεῖν τῇ ψυχῇ 232.
 βιβλίδιον 136.
 βοτάνη (translate) 156., διαβόλου 130.
 330. βοτάνας ἄστινας οὐ γεωργεῖ
 Ἰησοῦς Χριστὸς 176.
 ὡς ἐξ ἐνδὸς στόματος βοήσωμεν πρὸς
 αὐτὸν εἰς τὸ 80.
 βούλει 352. 368. 398.
 βούλησις 56. 80. 86.

βούλημα 66, 68.
 ὑπομονῆς βραβεῖον ὑπέσχετο 52.
 βύσαντες τὰ ὕδατα 128.

γ.

διὰ τῆς ὑπομονῆς γὰρ 404.
 θεοὺ γέμειν 150.
 ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν 406.
 γεγέννηκαν 316.
 γεγόνει 402. γέγοναν 250. λεγέθησαν 98.
 γεννητῶν 326.
 ἔσμεν ἐπὶ γῆς 112. ἐπὶ τῆς γῆς ὡν δ. καὶ ἐπὶ (add. τῆς 298.) γῆς καὶ ἐν (add. τῆς 298.) οὐρανῷ 194. 298.
 ἐκ γῆς πρὸς οὐρανὸν 328.
 ἡ ἐν θεῷ γνώμη 198. 302. κατὰ γνώμην θεοῦ 346. 362.
 ἐν γῆρα 56.
 γουγκλισία 214.
 τελεῖαν ἔχειν τὴν γνώσιν 2.
 κάμψαντες τὰ γόνατα τῆς καρδίας ὑμῶν 102.
 τὸ γραφεῖον (= ἡ γραφή) 74.

δ.

Δαναῖδες καὶ Αἰρεῖαι 52.
 δεκαδύο 18.
 ἰδεῖτο (orabat) 30.
 δεσφῶν 204. 304.
 τὰ δεσπότητα ὑμῶν 204. 305.
 ὁ δεσπότης (de deo) 54. 56. 78.
 ὁ δημιουργὸς 256. ὁ δημιουργὸς τῶν πάντων 72. ὁ μέγας δημιουργὸς 68. ὁ δημ. καὶ δεσπότης πάντων 78. ὁ δημ. καὶ πατὴρ τῶν αἰώνων 80.
 ἡ δημιουργία 68. 282.
 δημιουργεῖν 81.
 δημοτελεῖς πανήγυρις 364.
 διὰ τριῶν ἡμερῶν ἀνάστη 369.
 διάστασις γνώμης 286.
 διασπᾶν τὴν ὁμόνοιαν 296.
 διγλωσσος 40. διγλωσσία 40.
 διγλωσμος 40.
 διαθήται ἐν ἡμῖν διαθήκην 34.
 δικαιοπραγία 76.
 δίλογος 382.
 διορθοῦν ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν 68.
 διπλοκαρδία 42.
 δίψυχος 318. οἱ δίψυχοι 58.
 διαταγμὸς 92.
 οἱ διατάζοντες 58; οἱ διαστ. τῆ καρδίας 114. διατάζειν τὴν ψυχὴν 70.
 διακονεῖς ἀνταπόδομα 42. διακνεῖν ἐν θανάτῳ 8.
 διώκεται τῶν ἀγαθῶν 342.
 τὸ δοκεῖν („ad apparentiam“) 188. τῶ δοκεῖν 236. δοκῆσαι 236.
 οἱ καθ' ὑπεροχὴν δοκῶντες 102.

δοκιμώτερον ὑπὲρ χρυσίου 401.
 τοὺς τῶ θανάτῳ δεδουλωμένους 28.
 ἰδὸθη ὑπὲρ ἡμῶν (τὸ αἷμα Ἰησοῦ Χρ.) 68. τὸ αἷμα αὐτοῦ ἔδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν 96. ὁ δαὸς ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς 308. δούτω τῆ ψυχῇ θράσος 40.
 δρασισθῆναι τὴν ἐκκλησίαν 150.
 αἱ δυνάμεις τοῦ σατανᾶ 332.
 ὁ δυνάστης (de Christo) 373.
 εἴ' ὅσον ἦν ἐν θανάτῳ 38.
 ἡδονήθη 206. 305.
 δοῦναι (διελθεῖν 342.) ἀπὸ κόσμου πρὸς θεὸν 166. 342.
 δύσπερις 324.
 δυσθεράπευτος 126.
 δυσώνυμος 296.
 τὸ δωδεκάσκηπτον τοῦ Ἰσραὴλ 76.
 τὸ δωδεκάυλον 100.
 δωμάτιον 396.
 δωρεὰν ἀποθήσκω 160.

ε.

ἐὰν θύσεις 369.
 ἐὰν περ 122. 148. 164. 166. 252. 338. 358. ἐὰν πως 188.
 μεθ' ἑαυτοῦ (= ἑμαυτ.) 154. ἐαυτὸν δέδωκα 188.
 ἡ τοῦ πάθους ἔβδομάς 274.
 οἱ ἐγγιστὰ γενομένοι 50.
 ἐγειραὶ ἐκ νεκρῶν 378. 382. ἡγήραθ ἀπὸ νεκρῶν 160.
 ἐγκακῶμεν (ἐκακ.) 108.
 ἐγκεκῶνται εἰς τὰ λόγια τοῦ θεοῦ 98. ἐκκύπτειν εἰς τὰς γραφὰς 92.
 ἐγγειρίζεσθαι 220.
 εἶπαν 58. εἶπον (imperat.) 54. νοί. 5.
 ἤμεν 38. ἦτω 94.
 εἶδος ποιῆσαι 402.
 εἰρηναρχος 391. 396.
 εἰρωνες καὶ μόρφωνες 246.
 εἰς τὸν δευτερόντοπον τόπον εἰσὶν 366.
 εἰσέλθατε 10 νοί. 25. 12. νοί. 39.
 εἰσέρχεσθαι εἰς εὐχαριστίαν θεοῦ 332.
 εἰσκομάσαι 306.
 εἶτουν 350.
 ὁ ἐκατόνταρχος κεντυρίων 404.
 ἔκαστον -- ἀνεληφότας 50.
 ἑαυτὸν ἐκδοτον δοῦναι τῶ θανάτῳ 188.
 τοῖς διφθάλμοις ἐκδραμεῖν 225.
 οἱ ἐκείσε πιστοὶ 362.
 ἐκζητεῖσθαι 368. 374. τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκζητῆσαι ἀπὸ 378.
 ἐκκαλύπτειν 221.
 ἐκκλησία θεοῦ 184. 290. αἱ ἐκκλησίαι τοῦ θεοῦ 162. ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ ἡ παροικοῦσα Σμύρναν 391. ἡ παρ. ἐν Φιλομηλίῳ 391. ἡ παρ. Φιλίππου (var. - πποις) 376.
 ἐκκλῖναι τὸν θάνατον 369.

- ἐκκέχυμαι ἀγαπῶν 178. 292.
 ἐκλογή 74. ἐκλογὰς ποιεῖν ἀπὸ 404.
 οἱ ἐκλελεγμένοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ 96.
 λῆαν περιπαθῶς ἔχοντας καὶ οἰονεὶ
 ἔκκρημαίνοντες τῆς ἐκείνου ψυχῆς
 358.
 ζῆλος καὶ ἔρις ἔθνη μεγάλα ἐξεργά-
 ζωσεν 52.
 ἐκριγῆναι ἐξ ἐλπίδος 102.
 ἐκστῆσαι τῆς εὐσεβείας 373.
 ἐκτείνειν τὴν διάνοιαν πρὸς τινα 374.
 ἐσχάτος αὐτῶν καὶ ἔκτρομα 172. 346.
 ἑλληνισμὸς 368.
 ἐλπίζειν ἐπὶ τὸν θεὸν 58. ἐπ' αὐ-
 τὸν 18. ἐπ' αὐτῷ 28. ἐπὶ τὸν
 σταυρὸν 26. ἐπὶ τῷ ὀνόματι κυ-
 ρίου 38. ἑλλῆς εἰς τὸν Ἰησοῦν 28.
 ἐλπίζειν εἰς αὐτὸν 178.
 ἐμβριθεῖ τῷ προσώπῳ 398.
 ἐμπιστεύειν 316.
 ἐμπλαστρον 200. 302.
 ἐμφυτον κριτήριον 336. ἐμφυτος δω-
 ρεὰ τῆς διδασχῆς 20.
 ἐν ἐνὶ εἶναι 174.
 ἐν τῶν δύο 130. πρὸς ἐν τῶν ὀρέων
 56.
 λέγει ἐν τῷ Μωσῇ 28. ἦλθεν ἐν
 σαρκὶ 8. ἐν σαρκὶ φανερωθεὶς 30.
 οὐκ ἔλθειν ἐν κόμπῳ ἀλαζονείας
 62. ἐν θλίψει θανάτου παραδο-
 θήσονται 28.
 ἐποίησεν ἐναλλὰξ τὰς χεῖρας αὐτοῦ 32.
 ἐνανθρωπήσας 286. ἐνηνθρωπηέναι
 218. ἐνανθρωπήσεις 306. 308.
 ἐναποθνήσκειν 370.
 ἐναρθρον φῶνημα 248.
 ἐνδιδόναι πρὸς τὰς ὑποσχέσεις 356.
 ἐνδύσασθαι τὸν κυριον ἡμῶν Ἰησοῦν
 Χρ. 262., ἐνδ. τὴν ὁμόνοιαν 76.
 ὁ ἐνεστὸς αἰὼν πονηρὸς 314.
 ὁ ἐνὶς ἐνείκασται 126.
 ἐνεὸς 308.
 ἐνεργεῖν ἐν τινι 282.
 ἢ ἐνθάδε ἀπόλαυσις 114. τὰ ἐνθάδε
 μίσσηται 110.
 ὑμᾶς ἐνεκραμένους τῷ ἐπισκόπῳ 124.
 ἐνοικος 236. ἐνοικον ἔχειν τὸν δρά-
 κοντα τὸν ἀποστάτην 284.
 ἐνοπτρίζεσθαι 82.
 ἐν ἐνότῃ γενέσθαι 132.
 ἐνπνεόμενοι 146.
 ἐνωμάτωνσις 284
 ἐπάγειν εἰς ἔργον τὰ ἐπηγγελμένα 356.
 ἐπαγοράζεσθαι τὴν αἰώνιον κόλασιν
 392.
 ἐξαφίενα ὄημα ἐκ τοῦ στόματος 402.
 ἐξακοντίζουσι εἰς ἔριν 60.
 μήποτε ἐξασθενήσετε 178.
 ἐξελλίσσειν 66.
 ἐξεμπλάριον 120. 154. 196. 230. 318.
 εἰς τοσοῦτο ἐξήρισαν θυμοῦ 92.
 ἐξολεθρευθεῖν 62. 98. ἐξολεθρευθή-
 σονται 60. (ἐξολοθρ. 373.)
 οἱ ἐξοκελλαντες εἰς πολυθείαν 250.
 ἐξότου 371.
 ἐξουδένημα 64. ἐξουθενεῖν 16. 274.
 ἐξουσιαστῆς 306.
 ἐπαναδράμωμεν ἐπὶ σκοπὸν 66.
 ἐπ' ἔργοις λαβεῖν 374.
 ἐπαισχύνθη (προ ἐπισχ.) 322. not. 4.
 ἐπανορθῶσαι 302.
 ἐπαγρόδιτοι ἐγένοντο 92.
 ἐπεισάγειν 306.
 ἐπέπερ 250.
 ἐπεξεργάζεσθαι 94.
 ἐπέρχεται μοι λέγειν 225.
 ἢ ἐπήρεια τοῦ αἰῶνος τούτου 242.
 τῇ ἀπωλείᾳ ἐπιγελάσσομαι 104.
 ἐπικαταλλάσσεσθαι 94.
 ἐργῶ ἐπιγραφῆναι 338.
 ἐπιλείπει με ὁ χρόνος 222.
 ἐπινομή 90. not. 5.
 ἐπισκοπημένῳ 198.
 ἐπιτυχεῖν Θεοῦ 302. Θεοῦ ἐπιτυχ. 162.
 164. 166. 168. 194. 200. 204. Χρι-
 στοῦ ἐπιτ. 224. 232. Ἰησοῦ Χρ.
 ἐπιτ. 168. ἐπιτυχ. τοῦ κλήρου 240.
 ἐργάσῃ εἰ ἐργάσει 42. not. 36.
 ὁ ἐργοπαρέχης 78.
 ἐρεθίζειν 310.
 ἐρημον εἶναι φρενὸς ὑγιῶς ἐχούσης
 354.
 ἔσωθεν (= ἔσω) 346.
 ἑτερογνώμων 58.
 ἑτεροδιδασκαλεῖν 200. 302.
 ἑτεροδοξία 146.
 οἱ ἑτεροδοξοῦντες 190. 194.
 οἱ ἑτεροκλίτεις 58. 94.
 ἔτι καὶ ἔτι ἐρωτῶ ὑμᾶς 44.
 εὐανάτρεπτος 372.
 οἱ ἀπόστολοι ἡμῶν εὐηγγελίσθησαν
 86. οἱ εὐαγγελισταὶ 308.
 εὐαρέστησις Θεοῦ 296.
 εὐαρμολογεῖσθαι 328.
 εὐείκτως 82.
 εὐλογοῦσαν 62.
 εὐνοϊκῶς διακίεσθαι 212.
 εὐοικονόμητος 164. 338. 358.
 εὐποῖτα 206. 305. εὐποιεῖν τὸν ἐχ-
 θρὸν 371.
 εὐπρόθυμος 356.
 εὐρεθῆναι ἐν κλήρῳ τινὸς 330.
 εὐσταθῆς 200. εὐσταθεῖν 304.
 εὐσυνείδητοι 142. 180. 246.
 εὐχερεῖς ἐν καταλαλιᾷ 42.
 ἐφ' ὁδηγεῖσθαι 338.
 κατὰ τοῦ πλησίον (alibi - σίον) ἔχειν
 (alibi additur τι) 158.
 ἅμα ἔφ' διανίστασθαι 366. ἅμα δὲ φ
 διεγείρεσθαι 374.

ζ.
 τὸ ζῆλος 156. διὰ ζῆλος 50. (bia) 52.
 διὰ ζῆλον 50 52. (ter.)
 ζηλωτῆς ἀρετῆς 350. ζηλωτῆς περι
 τὸ καλὸν 384.
 ζηλοῖν 322. ποι. 4.
 κατὰ ἄνθρωπον ζῆν 154. 228. κατὰ
 ἀνθρώπους ζῆν 172. 346. 362. κατὰ
 θεὸν ζῆν 326. κατὰ Ἰησοῦν Χρι-
 στὸν 228. κατὰ γνώμην θεοῦ ζῆν
 362. κατὰ σάρκα ζῆν 328. τὸ ἀλη-
 θινὸν ζῆν 160.
 οὐ ὑπὸ ζυγὸν τῆς χάριτος ἐλθόντες 64.
 ζύμη χάριτος 250. ζύμη κακῆ, πα-
 λαιωθείσα, σιτηπιῦα (ἐνοξίσαισα
 148.) 250. 148. νέα ζύμη ὁ ἐστὶν
 Ἰησ. Χρ. 148.
 ὕδωρ ζῶν 170.
 ζωποιοῖν 14. 28. 30. et saepe. ζω-
 ποιεῖσθαι 12. ζωποιοῦν πνεῦμα
 366.

η.
 μελῶν ἧ ἐκείνος 30.
 ἦπερ 126.
 ἦκειν ἐν προσευχῇ 42.

θ.
 θανατηφόρος 160.
 θέατρον γενέσθαι τῷ κόσμῳ 356.
 θελήσατε ἵνα καὶ ὑμεῖς θεληθῆτε 172.
 τὸ θέμα 200.
 ὁ ἐπὶ πάντων θεὸς 258. 268. τὸν
 θεὸν τὸν ἐπὶ πάντων (adde καὶ
 τὸν?) ζῦριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν
 370. ὁ θεοῦ ἅγιος καὶ ὑμῶν 120.
 τὰ παθήματα τοῦ θεοῦ 48.
 θεοδρόμοι 176. 276. θεοδρόμος 204.
 θεοδίδακτοι 44.
 τ. θεομακαρίστου (-ρίτου 186.) πά-
 θους 290. 186. θεομακαριστότατος
 204.
 θεομάχοι 238.
 θεοπεπλιστάτος 194. 196.
 θεοπρεσβύτης 194. 298.
 θεοστιγία 50.
 θεοτίμητος 314.
 ὁ θεοφόρος 118. 350. θεοφόροι 128.
 ἀπὸ Συρίας μέχρι Ῥώμης θηριομαχοὶ
 168.
 τὸν καθαρὸν ἀέρα θολοῦν ἀκαθαρ-
 σίας 372.
 μεγαλοπρεπῆς καὶ ἐνδοξος θρησκεία
 92.

ι.
 ἴδατε 386, not. 2.
 ἰδᾶ et ἴδε fluctuant 34, not. 15.

ἱερωσύνη τὸ πάντων ἀγαθῶν ἐν ἀν-
 θρώποις ἀναβεβηκός 298.
 θεὸς Ἰησοῦς Χριστὸς 158.
 ἰλλυγγίαν 270.
 ἵνα δεῖ 16, ποι. 38. ἵνα ἴδεται 124.
 ποι. 3. ἵνα ἦν 374. ἵνα ἐκπλαγῆ-
 σονται 16. θέλω ἵνα 342. θέλω
 ἵνα εὐλογηθῇ 30. ἴδει ἵνα πάθῃ 8.
 ἰνδάλισθαι 70.
 ἰουδαϊσμός 146. 148. 178.
 ἰουδαΐζειν 148.
 ἴσα καὶ θεοῦ τιμᾶν 350.
 ἰχθύδια 22.
 οὐ γενεῖτό μοι ὑπὸ τὰ ἰχθη εὐρεθῆ-
 ναι 132.

κ.

καθὰ που 219.
 ἡ καθολικὴ ἐκκλησία 192. 404.
 καὶ ὑμῖν δεῖ 142 καὶ τοὺς προσηγας
 δεῖ 178. καὶ μετὰ βραχέα δεῖ 375.
 ὁ καινὸς ἄνθρωπος Ἰησοῦς Χριστὸς
 136.
 καθαιρεῖτο 336.
 καθαιρέτης θεῶν 398.
 κακεντρέχεις 308.
 κακόβουλος 244.
 κακοδαίμων 210.
 κακοδιδασκαλίαν 114. κακοδιδασκα-
 λία 276.
 κακοτεχνία 202. 304.
 καλλιοτή 80. 94. τὸ μεγαλεῖον τῆς
 καλλιοτῆς αὐτοῦ 94.
 καλοκάγαθία 132.
 καπλεῖν τὸν λόγον 250. τὸν λό-
 γον τοῦ εὐαγγελίου 230.
 καροῦχα 396.
 καρποφορεῖν εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν 377.
 εἰς τὸ εὐαγγέλιον καταγγέλλειν 178.
 κατακροτομεῖν 372.
 καταλαλεῖν 378.
 καταλύειν τὴν ζωὴν 356.
 ὁ καταμανεὶς τῆς ἱερωσύνης 298.
 καταγῆσαι ἕως θανάτου 377. εἰς
 πέπειρον καταντῆ 70.
 καταξιοπιστευεσθαι 158.
 καταπαίξιν τινός 352.
 καταπονοῦντες τὸν θλιβόμενον 42.
 καταπαύσας τὰ πάντα 36
 καταπέπληγμαί τὴν ἐπιείκειαν αὐτοῦ
 276.
 καταπόρητορεύειν 372.
 καταστηρηθῆναι τοῦ λόγου 310.
 κατασπάζομαι 226.
 κατατομᾶν 244.
 καταχρᾶσσομαι 104.
 κατευοδοῦσθαι πάντα 150.
 κατενώπιον 352.
 κατολιγωρεῖν 352.

ἵνα τὸ τέλειον τῶν ἁμαρτιῶν κεραιώση 8.
 ὑπὸ κίνδυνον εἶναι 162.
 κλεινίους 266.
 κληρονομίαι 370.
 λαὸν κληρονομίας 32.
 τὰς κλείδας 88. his
 οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι καὶ ὁ λοιπὸς κληρὸς 280. ἵνα ἐν κλήρῳ Ἐφεσίων εὐρεθῶ 130.
 κοιμᾶται ἢ νύξ 72.
 τὸ κοινωμελὲς 94.
 κολλᾶσθαι μετὰ τῶν 24. 40. κολληθῶμεν τοῖς 60. 66. κολλώμενοι ἀγαθῷ 42. ἡ ἀγάπη κολλᾷ ἡμᾶς τῷ θεῷ 96.
 ὁ κομψέτωρ 402.
 κοσμοκράτορες 332.
 κραβατοπυρρία 373.
 κρίματα νεκρῶν 68.
 κρίνεσθαι διὰ πυρὸς καὶ θείου 56.
 κυροῦσθαι γῆ 66. ἐκυροῦρηθη 236.
 ὑπὸ Μαρίας 136.
 ἡ κυριακή, ἡ ἀναστάσιμος, ἡ βασιλῆς, ἡ ὕπατος πασῶν τῶν ἡμερῶν 248.
 κυριοκτόνος 257.
 κωμψοῦσιν τὴν ἀνάστασιν 294.
 λ.
 λαβεῖν τὴν ἄφρῃσιν τῶν ἁμαρτιῶν 38.
 λαθροδῆχται κύνες 126. λαθροδῆχται 326.
 ὁ λαϊκὸς ἄνθρωπος 86.
 λαλεῖν ἐπὶ γλώσσης (opp. ἐπὶ διανοίας ἔχειν) 250. λαλεῖν Ἰησοῦν 170. 344. Χριστὸν Ἰησοῦν λαλεῖν 148. λαλεῖν καὶ μὴ εἶναι 334.
 λαοπλάνος 282. 328.
 ἠνόμησαν ὁ λαὸς σου 14.
 οἱ λειτουργοὶ τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ 54.
 πολλὰ ἡμῖν λέγει ἵνα θεοῦ μὴ λειπώμεθα 156.
 λειποτακτεῖν ἀπὸ 68.
 τὰ λείψανα 214.
 λήψαι 40. noi. 6. λήμψη 40. noi. 9.
 λινοκαλάμη 58.
 λιτανεύεσθαι τὸν Χριστὸν 168. 342.
 λιτανεύσατε τῷ Χριστῷ ὑπὲρ ἑμοῦ 360.
 λέγναι 282.
 τινὰ λόγον τιμῆς τίθεσθαι 352. ἀθηρὸς λόγου ἄξιος 366. οὐδενὸς λόγου ἄξιον κρίνω 368.
 γέγραπται ἐν τοῖς δέκα λόγοις 34.
 λυμάνεσθαι ἑαυτὸν 232.
 λύσαι ὠδίνας τοῦ ἔθου 377.
 λυτρωσάμενος ἡμᾶς ἐκ τοῦ σκότους 34.
 μ.
 ἡ μαθητεία 230. μαθητευθῆναι τινι 330.

PATERE APOST.

σπέρμα μακρόβιον 64.
 μαμωνᾶ 110.
 πνευματικοὶ μαργαρίται 130.
 μαρτύριον (de morte martyria) 216.
 374. μαρτυρικὴ τελείωσις 364.
 μαρτυκόμενοι τὸν λόγον κυρίου 24.
 ματαιολογία 378.
 ματαιοπονία 56.
 μεγαλόδωρος 352.
 μεγαλοφρονεῖν 364.
 μεγαλοπρεπῆς 92. 104. μεγαλοπρεπῆς δωρεαὶ 66.
 μεγαλοφθῆμων 62. μεγαλοφθῆμονεῖν 64.
 μεγαλορημοσύνα 128. noi.
 μεγαλοσύνη 404. 406. -λωσύνη 68. 104. etc.
 μεθδεύειν τὰ λόγια τοῦ κυρίου πρὸς τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας 385.
 ἡ τοῦ μέλανος ὁδὸς (opp. τῷ φωτὶ) 42.
 μελετᾶσθαι θανάτου κατάλυσιν 136.
 τελετῶμεν τὸν φόβον τοῦ θεοῦ 7.
 μελετῶν εἰς τὸ σώσαι ψυχὴν 42.
 προέγνω μέλλειν ἔσεσθαι 88. εὐαγγελιζόμενοι μέλλειν ἔρχεσθαι 88.
 ἤμελλεν 12. 14.
 λαβεῖν μέρος ἐν ἀριθμῷ τῶν παρτύρων 400.
 μερισμοὶ 180. 192.
 μεσίτης 308. et alibi.
 τὸ μεστόχοιον 236.
 μετᾶμελον ἐμβύλλειν 266.
 μετανοεῖν εἰς θεὸν 192.
 μεταξύ = μετέπειτα 90. noi. 4. ὁ λαὸς ὁ μεταξύ 32.
 ἑαυτὸν μετρεῖν 156.
 μηθαμῶς 78. 98.
 διὰ τῆς μηχανῆς Ἰησοῦ Χριστοῦ, δεῖ ἔστιν σταυρὸς 128.
 τὰ μιμήματα τῆς ἀγάπης 377.
 μιμηταὶ θεοῦ 154.
 μόνον ἵνα 168.
 μονότροπος 255.
 εἰρωνες καὶ μύρωνες 246.
 μυθεύματα παλαιὰ 146.
 μυσαρὰ μοιχεία 76.
 μωμοσκοπίεσθαι 381. μωμοσκοπηθῆναι 86.
 Μωϋσῆς 64. 88. 98. Μωϋσῆως 98. 371. Μωϋσῆν 50. Μωσῆς 10. 219. 244. 286. et saepissime. Μωσῆως 28. 190. 294. Μωσῆ 282. Μωσεῖ 244. 248. (var. -σῆ).

ν.

καλοῦ νόματος ἀπολαύειν θέσιτος τῆς ἐκείνου γλώττης 358.
 ναοφόροι 128. 328.
 νεκροφόρος 190. 294.
 νεολεία τοῦ Χριστοῦ 308.

νηπιόκτονος 270.
 νηστεύειν τὴν νηστείαν 14.
 ἄνθρωπος νόμισμά ἐστιν 246. νομί-
 σματα δύο, ὃ μὲν θεοῦ, ὃ δὲ κό-
 σμου 144.

ξ.

ξενισμὸν παρέχειν 336.
 παρὰβῦσαι ξιγίδιον 402.

ο.

λαβόντες θεοῦ γνώσιν ὃ ἐστὶν Ἰη-
 σοῦς Χριστὸς 134. νέα ζύμη ὃ
 ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστὸς 146. ἐν πί-
 στει ὃ ἐστὶν σὰρξ τοῦ κυρίου, καὶ
 ἐν ἀγάπῃ, ὃ ἐστὶν αἷμα Ἰησοῦ
 Χρ. 158. τοῦτοις πελώθητε (πι-
 στεύσατε 344.) οἷς γράφω 170.
 344. πρόδηλον ποιήσατε ὃ δεσπό-
 τῆς nominativo absoluto dictum 58.

ὁδὸν ὁδεύειν 40. ἐπὶ τὴν ὁδὸν ἤλ-
 πσαν καὶ οὐκ ἐπὶ τὸν θεὸν αὐτὸν
 36. πορεύεσθαι ἐν ὁδῷ θανάτου
 40. ἡ ὁδὸς τοῦ φωτός, ἡ τοῦ μέ-
 λανος ὁδὸς 40. sqq.

οἰκοδομὴ θεοῦ 128.

θεοῦ οἰκητήριον 316.

οἰκουργεῖν 48.

κατ' οἰκονομίαν θεοῦ 136. δι' οἰκο-
 νομίαν ἀπέθανεν 369.

οἰκοφθόροι 134. 334.

ὀλιγόψυχος 208.

ὀμόδουλος 280.

ὀμοῦθεια θεοῦ 302. ὀμοῦθειαν θεοῦ
 λαβόντες 144.

αἱ ὀμόζυγαί 310. 312.

ἐν τοῖς ἔργοις αὐτὸν ὀμολογῶμεν 108.

ἐμβλέψωμεν τοῖς ὀμμασι τῆς ψυχῆς 66.

ὀμματῶν τυφλοὺς 268.

ἔρις ἐπὶ τοῦ ὀνόματος τῆς ἐπισκο-
 πῆς 90. τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ἁγιον
 ὄνομα 104.

εἰς τοῦπισω ἀφορμῶν 72.

ὅπως λυτρώσονται 100.

ὄργανον τοῦ πνεύματος 316.

ὄρυγμαθὸς κακίας 238.

ὄσημέρας 255. 371.

ὃ ὅστις 368.

ὅταν γίνεσθε 132. ὅταν μηδεμίαι ἔρις
 ἐνερίσται 126.

ὀπότεν καθεῖλε 28.

ὅτι = διὰ τί 16. not. 29. 18. 20.

ἐξεπέμφθη ὁ Χριστὸς οὖν 86.

οὐδὲν (var. οὐδὲν, 144.

οὐσιωδῆς λόγος 248.

ἦν πρὸ ὀφθαλμῶν ὑμῶν 48. πρὸ
 ὀφθαλμῶν λαβεῖν 52. πρὸ ὀφθαλ-
 μῶν εἶχον φυγεῖν 392. οἱ ὀφθαλ-
 μοὶ τῆς καρδίας 82. οἱ τῆς καρδ.
 ὀφθ. 392.

ὄψη (var. -ει) 86.

π.

παγὶς τοῦ διαβόλου 278.

παιδαριον 394.

παιδεραστία 310.

παιδεύειν τὴν παιδείαν τοῦ φόβου
 τοῦ θεοῦ 381.

παιδευθῆναι εἰς μετάνοιαν 102.

παιδοποιεῖν 316.

παιδοφθόρος 22. παιδοφθορεῖν 40.

τὸ πάλμβολον 268.

παλινδρομεῖν 270.

πάμπαν 234. παντάπασι 356. πάντα

εἶλον 74. πάντες πανταχῇ 104.

παρμεγεθέστατος 78.

παντιπόπηξ 100. 104. 386.

πανοικεὶ 404.

πάνσοφος 224.

πανταμάρτητος 42.

ὃ παντοκράτωρ θεὸς 48. 376. 400.

τὸ παντακράτορικὸν βούλημα 54.

παρὰ θεοῦ ἔργον τοιοῦτο 86. παρὰ

κυρίου (var. π. κυρῶ 375. 387.)
 366. 375. 887.

οἱ συνετοὶ παρ' ἑαυτοῖς 6.

ἡ παράβασις διὰ τοῦ ὄψεως γέγονεν 28.

παρὰβιάζειν 391.

παρὰβῦσαι ξιγίδιον 402.

παρὰγγέλλας λαβεῖν 68.

παρὰειγματίζειν 221.

παρὰθεοῦ εἶναι αὐτὸν τῷ κινδύνῳ 100.

παρὰδεδωκότας ἑαυτοὺς ὅπως λυ-
 τρώσονται 100.

παρὰκαθέξουσθαι 396.

παρὰμύθιον δέχεσθαι 364.

παρὰνοεῖν θυραν 354.

τῶν παραπετασμάτων τῆς ἀπάτης
 συνελκυσθέντων 351.

παρὰνωδες κακὰ 238.

παριμένον εἶναι ἐπὶ ἔργον 80.

παρέκβασις 66.

παρεκβαίνειν 68. 86.

παρεγγυᾶν 224.

θεοῦ οἰκονόμοι καὶ πάρεδροι 204.

παρεμπλέκειν 158.

παρεπιδημήσας πρὸς ὑμᾶς 46.

παρῆλειπαν 308. not. 1.

ἡ παροιχία (parochia) 375. καταλείψαι
 τὴν παροιχίαν τοῦ κόσμου τούτου 105.

τοὺς παροξισμοὺς ἐμβροχαῖς παθεῖ 302.

παρὰλοφία (var. παρὰλοφ.) 244. not. 20.

πατρώνυμος 339.

πέρας γέ τοι 8. 22. 28. 34. 36. ἐνεγ-
 χεῖν εἰς πέρας 361.

περιβόητος 46.

τὰ περιεργα πρᾶττειν 370.

λαὸς περιούσιος 104. 280.

περιπατεῖν ἐν ἀλλοτρίᾳ γνώμῃ 176.

περιπατεῖν ἐν ἀμεραισούνη 22. πε-
 ριπατεῖν ἐν ἀμώμῳ καὶ ἁγνῇ συν-

- ειδήσει 393. περιπ ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ 21.
 περιπλήτειν ἀδικίαις 98.
 συμφορὰ καὶ περιπτώσεις 40.
 ἡ περιπέσεια 274.
 περιτροχάδες 282.
 ἐν τῇ ψυχῇ περιφέρειν 352.
 περιήμικα 10, 126, 134, 326.
 πήγη (agger) 28.
 πρὸ τοῦ ἡμᾶς πιστεῦσαι τῷ Θεῷ 38.
 οἱ ἐν Χριστῷ πιστευθέντες 88.
 πιστεῦσθαι τι 182. πιστεῦειν εἰς τὸν θάνατον Ἰησοῦ 228. πιστεῦω τῇ χάριτι 286.
 ἡ κατὰ Χριστὸν πίστις 261. ἡ ἐν Χριστῷ πίστις 70. ἐν πεποιθήσει πίστεως 72. ἡ τελεία πίστις Ἰησοῦς Χριστὸς 194. αἱ πίστεις 316.
 τὰ δικαιώματα τοῦ κυρίου ἐπὶ τὰ πλάτη τῆς καρδίας ὑμῶν ἐγγράφητο 49.
 δόξα καὶ πλατυσμός 48.
 πληροῦν νόμον καὶ προφήτας 314.
 πληροῦν ἐντολὴν 380. πληρωτῆς νόμων 288. πεπληρώκει 400. νοί. 4.
 πεπληρωσμένοι εἰς τὸν κύριον ἡμῶν 186, 290. πληρωορηθῆναι 146, 148. et alibi.
 κατὰ τοῦ πλησίου (-σίον 234.) 158, 234. κατὰ τοῦ πλ. ἔχειν τι 234.
 εἶδε τῷ πνεύματι 32. ἐν πνεύματι ἐλάλησεν 22, 24.
 πνευματογόρος 314.
 πόθος εἰς ἀγαθοποιῶν 48.
 ποῖ τις ἀπέβη ἡ ποῦ ἀποδράσθ. ποιεῖν χρόνον 99.
 ποιμαίνειν κατὰ θεὸν 322. ποιμαίνῃν ἐν Χριστῷ 252. μακάριε ποίμην 222. τὸ ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ 100, 102.
 τῆν πολιὰν φέρειν 242.
 οἱ πολιτευόμενοι τὴν πολιτείαν τοῦ Θεοῦ 100. πολιτεῦσθαι κατὰ τὸ καθῆκον τῷ Χριστῷ 50.
 τῶν πολλῶν 385.
 πολυαγία πητον 120.
 τὸ πολυεύτακτον τῆς ἀγάπης 140, 242.
 πολυμαθέστατος 318.
 πολυπληθία 120. -θεία 320.
 πολυπόθητος 318.
 πολυύμνητος 326.
 πόμα Θεοῦ 170.
 αἱρέσεις τοῦ πονηροῦ 306.
 πορεύεσθαι ἐν τοῖς νομίμοις τῶν προσταγμάτων τοῦ Θεοῦ 50. πορευόμενος εἰς τὸ παρακαλέσαι 42.
 πορεύεσθαι ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ 378., ἐν τῇ ἐντολῇ τοῦ κυρίου 381., κατὰ τὴν ἀλήθειαν τοῦ κυρίου 392.
 προνοσκόπος 310.
 πόρω ἑαυτοῦς ποιούντες ἀπὸ 76.
 τὸ ποτήριον τοῦ Χριστοῦ 400. ἐν ποτήριον εἰς ἔνωσιν τοῦ αἵματος αὐτοῦ 176.
 κατὰ θεὸν πράσσειν 176.
 προῦπάθεια 158.
 ἐν πνεύματι προβλέψας εἰς τὸν Ἰησοῦν περιέτεμεν Ἀβραάμ 20.
 πρόγλωσσος 40.
 προγνώστης τῶν πάντων 112.
 πρόσηλον κοιεῖν 58.
 πρεσβεῦσαι Θεοῦ πρεσβείαν 182, 288. τὸ πρεσβυτέριον 192, 176, 198. et saepe.
 προδημιουργήσας 78.
 προελάμην 242. νοί. προελάμηντο 104.
 προελθὼν ἀφ' ἐνδῶ 146.
 προειπικαλέσασθαι 379.
 τὸ προκείμενον ζῆν 134.
 προκηρῦσαι 384.
 ἔχειν προκοπὴν λαμπρότητος 371.
 προσκόπος 114. προσκοπορεῖν 90.
 πολλῶν πρόξενος ἀγαθῶν 366.
 πρόπολοι διαβόλου 272.
 προποτίζειν 234.
 προσάντης 230.
 προσβιάζειν εἰ -ζεσθαι 394, 168, 344.
 προσβλέπειν 126.
 προσδραμεῖν τῇ ζωῇ 389.
 προσεύχετε 263.
 κατὰ προσκλήσεις 68. προσκλήσεις ποιεῖσθαι 94. προσεκλήθητε ἀποστόλοις 94.
 προσέθεντο δρῶναι 59.
 προσοικαιοῦν 208.
 προσπλέκειν 230.
 ἡ προστασία 309.
 πρόσηματος νεότης 219.
 προσφυγεῖν τῇ ζωῇ 369. προσφ. τῷ εὐαγγελίῳ 178. προσφ. τοῖς οἰκτιρμοῖς τ. 9. 68.
 κατὰ πρόσωπον ἔσθη τοῦ 208. πρόσωπα (de hominibus) 246. ἐν τοῖς προγεγραμμένοις, προσώποις τὸ πᾶν πλήθος ἐθεώρησα 144. ὀλίγα πρόσωπα προπετῆ καὶ αὐθάδη 46.
 προφανεροῦν 10, 24.
 προφητεύειν ἐπὶ τιμῇ 8.
 προφητοκτόνοι 257.
 ἀπὸ πρωΐθεν 84.
 πρωτότοκος τοῦ σατανᾶ 385.
 πτερομυεῖν 72.
 συναμαστήσας ἡμᾶς τοῦ τῆς ἀμαρτίας πτώματος 354.
 πύλη δικαιοσύνης ἀνεψυγία εἰς ζωὴν 94.
 τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον 134. φυλάσσεσθαι τὰ ἔγκληματα ὡς πῦρ 154.
 πωλεῖν τὸν Ἰησοῦν 250.

ρ.
 ξεραπισθη (ei ξεραπ.) 236. not. 16.
 ραχίη (ραχίηλ, ραχίλ) 14. not. 25.
 ραψωδός 328.
 ρεμβός 310. ρεμβολί 282.
 ριψοκινδύνως 60.

σ.
 σάββατον μέγα 396.
 σαββατίζεω 146. 248.
 τὸ ἅγιον αὐτοῦ σαρκίον 402.
 σαρκοφόρος 190. 294.
 ὁ σατανᾶς 256. ἄρχων καιροῦ τῆς ἀνομίας 38.
 ἐὰν σιωπήσητε ἀπ' ἐμοῦ 166.
 ἐν τῷ αὐτῷ ἐσμέν σκάμματα 54.
 σκευὸς ἐκλογῆς 332. σκευὸς τοῦ πνεύματος 26. τὸ καλὸν σκευὸς 44.
 τὸ σκῆπτρον τῆς μεγαλωσύνης τοῦ θεοῦ ὁ κύριος ἡμῶν Χριστὸς Ἰησοῦς 62.
 ξεσκοτωμένη διάνοια 82.
 σκυθρωπὸν τὴν πάσχειν 356.
 σμικρύνω 234.
 σπαταλᾶν 22. 310.
 σπονδισθῆναι θεῷ 166.
 ἔχειν ἐν στέροις 210.
 στήλαι καὶ τάφοι νεκρῶν 178.
 στασιάζειν 88. 92. 94. 96. 100. στασιάζ., πρὸς τινα 50.
 στάσις καὶ σχίσμα 48.
 οὐ τὰ ἐπιτώτα στηρίζειν ἀλλὰ τὰ πύπτουτα 108.
 στοχεῖν τῷ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον λόγῳ 406.
 στραγγαλωθῆναι 230. *
 στυγητοὶ τῷ θεῷ 80.
 ὁ τοῦ Χριστοῦ στρατιώτης 208.
 στρωμνία λόγων 372.
 τὸ συγγενικὸν ἔργον 320.
 συγγνωμονεῖν 156. συγγνωμοσεῖται μοι 344. συγνώμην μοι ἔχετε 344.
 συγκοπιᾶτε ἀλλήλους 202.
 συγκοινωνός 404.
 εἰ τινὰ μου γνῆς λαμβάνετε συμβουλίαν 44.
 συγγῆναι τὴν εὐταξίαν 296.
 συμμύστα Παύλου 130. 332.
 τοῦ σύμπαντος κόσμου 66. ὁ σύμπας τῶν προφητῶν χόρος 286.
 συμπαρκετιῶν 222.
 συμπλοκαὶ ἄναγνοι 76.
 ἑαυτὸν σύμψυτον θέσθαι τῷ τοῦ θανάτου αὐτοῦ (i. e. Chr.) ὁμοιώματι 352.
 συναγών μαχομένους 42.
 συναντᾶν 214.
 συνδιδασκαλεῖται 122.
 συνεῖν εἰς ἐνότητα τοῦ Χριστοῦ 286.
 συνδραμεῖν τοῦ ἐπισκόπου 286.

συνδραμεῖν 232.
 τὰς συνελεύσεις ποιεῖσθαι 68.
 συνελεσθῆναι 396.
 συνεπιμαρτυρεῖν 70.
 συνευριθμίζεω 174.
 συνηριθμημένοι τῷ εὐαγγελίῳ 178.
 συνίων 30. συνίωμεν 24. etc.
 συνομολογεῖν 354.
 τὸ σύντονον τῆς ἀληθείας 206.
 συντρέχειν τῇ γνώμῃ 122. 322.
 συντυχία 214.
 σύσσημον ἄραι τῆς ἀναστάσεως 156. 290.
 συστάσεις ἀρχοντικά 156.
 τὸ σύστημα τῶν Χριστιανῶν 208.
 σχίζοντι ἀκολουθεῖν 176.
 σωματεῖον 194. σωματίον 298.
 τὸ σωτήριον ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς 82.

τ.
 ταπεινοφρονεῖν 60. 62. 94.
 τέκνα εὐφροσύνης 12. τὰ τέκνα τῆς ἀπωλείας 248.
 τέθηκα 32. not. 17.
 τέλειος κατὰ πίστιν 100.
 τελειότης ἀνυπέροβλος 100.
 τελειωθῆναι (de morte) 230.
 ὡς ὢν τις 122.
 Ἰησοῦς Χριστὸς τὸ ἀδιάκριτον ἡμῶν ζῆν 122.
 τὸ τέραμα τῆς δύσεως 52.
 τοκετός (lucrum) 170.
 ἔχειν τόπον 176.
 τοποθεῖσθαι ἀγγελικά 156.
 πάλιν ἔσθαι τρέγων 340. οὐκ εἰς κερδὸν ἔσθαι 366. 375. 387.
 τριώνυμος 266.
 τύπον τοῦ Ἰησοῦ δεῖξαι 28. ποιεῖν τύπον σταυροῦ 28.
 θεοῦ τυχεῖν 328. βλάβην οὐ τὴν τυχοῦσαν 60.
 ἀποθέμενοι τύπος 60.
 ὁ τύπος τοῦ Ἰησοῦ 14. 16. 28. ποιεῖν τύπον σταυροῦ 28.

υ.
 ὑγίαι 68.
 ὑθλος καὶ γέλως 336.
 ὑπαντιᾶν 212.
 ὑπεισιῖναι 208.
 ὑπεξελεσθῆναι 394. τοῦ ζῆν ὑπεξελεσθῆναι 373.
 ὁ ὑπὲρ καιρὸν 200. ἔλαμψεν ὑπὲρ πάντας 136. ἀγαπήσεις ὑπὲρ τὴν ψυχὴν 40. 68. ὑπὲρ ἁμαρτιῶν προσφέρειν 14. ἵνα ὑπὲρ (var. περὶ) αὐτῶν ἀνεγέχη 28. not. 22. ὑπὲρ θεοῦ ἀποθνήσκη 166. 338. ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀναγείσθαι 374. ὑπὲρ εἰ περὶ suct. 40.

ὑπεράγαν ἀφ' ἑλμος 102.
 ὑπερασπισμὸς 102.
 ὑπεραγάλλεσθαι 178. 282.
 ὑπερηγάπησεν 8.
 ὑπερδοξάω 156. 302.
 ὑπερεκπερισσῶς 68.
 ὑπερπαινεῖν 126. 324.
 ὑπέρμαχος καὶ ὑπερασπιστής 92.
 ἀλαζών καὶ ὑπερόπτης 374.
 ἡ ἄμωμος καὶ ὑπερτάτη ὄψις τ. θ. 82.
 ὑπερφρονουσί σαρκὸς 219.
 οἱ ὑπηρεταὶ τοῦ σατανᾶ 316.
 ὑπογραμμὸς 78. ὑπογραμμὸν τιθέ-
 ναι 386. ὑπομονῆς γενόμενος ὑπο-
 γραμμὸς 52. ὁ ὑπογραμμὸς ὁ δε-
 δομένος ἡμῖν 64.
 τὸ ὑποδεδῆσθαι διὰ τῆς ὑπακοῆς 66.
 ὑποδιάκονοι 310.
 ὑποκρίεσθαι 316.
 κατὰ μηθεμίαν ὑπόκρισιν 142.
 ὑπομονητικὸς 392.
 ὑπούλος 328.
 ὑποπίπτειν 368.
 ὑποπίπτειν ὑπὸ τὴν διάνοιαν 80.
 ἐν ὑποκρίσει 384. μεθ' ὑποκρίσεως 60.
 ὑποπτεύειν 180.
 ὑποσαίνω καὶ καταψῶ 356.
 τὸν ὕσσωπον 16.
 ὑστερηθῆναι 22.
 ὁ ὕψιστος 92. bis
 ὕψος δυνάμεως 42. ἀναυξήσεσθαι εἰς
 τὰ ὕψη 128.

φ.

φαυλίξειν 314.
 πεφάνερωσαν 14. not. 6.
 τὸ βάπτισμα τὸ γέρον εἰς ἄγεσιν
 ἀμαρτιῶν 24.
 ἐν ὑποκρίσει φέρειν τὸ ὄνομα τοῦ
 κυρίου 384.
 εἰς ζωὴν φθάσαι 344.
 φθόρον ἔχειν ὑπὸ τίνος 50.
 φθορεὺς τῆς ἰδίας σαρκὸς 284. φθο-
 ρεῖς παίδων 369. φθορεῖς τοῦ λό-
 γου τῆς ἀληθείας 274.
 τὸ φιλοδέσποτον 392.
 φιλόθεος 366.
 πῦρ φιλόλυτον 170. 362.
 φιλόχριστος 216. 248. 252.
 -φόρος: θανατηφόρος 160. θεοφό-
 ρος et -φόροι 118. 128. 350. ναο-
 φόροι 128. 328. νεκροφόρος 190.
 294. πνευματοφόρος 314. σαρκο-
 φόρος 190. 294. χριστοφόρος et
 -φόροι 128. 212. 244.
 ἐν καρδίᾳ φορεῖν 210.
 φοῖνιξ ὄργανον 72.
 μικρὰ φρονεῖν 106.
 φρουροφυλακὴ 368.

φυγεῖν ἀπὸ 74.
 ἐν τοῖς φυλάκοις 371.
 τὸ τῶν Χριστιανῶν γῦλος 366.
 φυλορῥοεῖ 70.
 φυτεία πατρὸς 160. 176.
 φυσίωσις 262.
 φωταγωγοὶ ἄγγελοι 38.
 φωτίζειν φῶς γνώσεως 372.

χ.

χαίρειν ἐῶμεν 352.
 χαλιναγωγεῖν ἑαυτὸν ἀπο παντὸς
 κακοῦ 383.
 χαρκακτῆ ἀποστολικὸς 152. 228.
 χάριτας παρέχειν 352. χάριτας κατα-
 θέσθαι 368.
 χαρμοναὶ 281.
 εἰς πίστιν χειροαγωγήσαι 354.
 ἐν χερσὶν ὁ αἰὼν 110. πρὸς μὲν τὸ
 λαβεῖν ἐκτείνων τὰς χεῖρας, πρὸς
 δὲ τὸ δοῦναι συσπᾶν 42.
 χειροθετεῖν 316.
 χερουβείμ καὶ σεραφείμ 230.
 χλευάζειν 291. χλευάζειν καὶ μυκτη-
 ρίζειν 81.
 οἱ χρηματολαίλαπες 250.
 χρησιμοδοτηθῆναι 100.
 χρηστομάθεια (var. χρῆστομ.) 286.
 Χριστὸς θεὸς 194. et alibi. Χριστὸς
 Ἰησοῦς 352. et passim.
 χριστέμποροι 230.
 χριστιανὸς et -νοὶ 130. 132. 142. 166.
 204. 305. 312. 354. χριστιανῆ τρο-
 φῇ 256.
 χριστιανισμὸς 149. 166. 178.
 χριστοκτόνος 274. 314.
 χριστόληπτοι (var. χρῆστολ. et -λημ-
 πτοι) 312. not. 2.
 χριστομάχοι 290.
 χριστομόνοι 284.
 χριστοφόρος et -φόροι 128. 212. 244.
 300.
 χριστῶνυμος 338.

ψ.

ψευδαπόστολοι 282.
 ψευδιερεῖς 244.
 ψευδοδιδασκαλίαι 355.
 ψευδοδοξία 334.
 ψευδοιουδαῖοι 236. 282.
 ψευδολογία 316.
 ψευδολόγος κηρὺς 278.
 ψευδώνυμος 284.
 ψιλὸς ἄνθρωπος 232. 259. 269. 314.
 μηδὲ ψιλοῦ ἀξιοῦν 352.
 ψιλότης (opp. δόξα) 336.

ω.

ὠμογέρων 220.

INDEX LOCORUM SCRIPTURAE SACRAE.

Genes.	Vet. Test.	pag.	Levit. 20, 24.	pag.
-	1, 9.	69.	-	11.
-	1, 26.	7 et 12.	-	14.
-	1, 26, 27.	79 et 307.	-	210.
-	1, 28.	12 et 79.	Num. 11, 26, 27.	418.
-	2, 2.	34.	-	253 et 331.
-	2, 23.	53.	-	64 et 89.
-	3, 14.	273.	-	30.
-	3, 19.	249.	-	98 et 245.
-	4, 3—8.	50.	-	51.
-	5, 1.	307.	-	89.
-	5, 24.	57.	-	75.
-	6, 8.	57.	-	17.
-	7.	53.	-	29.
-	7, 1.	57.	-	30 et 291.
-	9, 3.	315.	-	219.
-	9, 6.	307.	Deut. 4, 1.	22.
-	12, 1—3.	57.	-	34.
-	13, 14—16.	57.	-	265 et 307.
-	14, 14.	21.	-	273.
-	15, 5, 6.	57.	-	273.
-	15, 6.	32.	-	6 et 33.
-	17, 5.	32.	-	99.
-	17, 26, 27.	21.	-	21.
-	18, 11.	57.	-	307.
-	18, 27.	64 et 253.	-	29.
-	19.	58.	-	75.
-	19, 21.	307.	-	49.
-	21, 22.	57.	Josue 2, 9.	59.
-	22, 17.	77.	1 Reg. 18, 8 sqq.	51.
-	22, 18.	251.	1 Paral. 17, 16.	253.
-	25, 21.	31.	2 Paral. 20, 7.	57.
-	25, 23.	31.	-	75.
-	27, 41 sqq.	51.	Judith. 8, 4, 6.	283.
-	28, 4.	77.	-	157.
-	28, 29.	77.	-	101.
-	37.	51.	Esther 7 et 8.	101.
-	48, 11, 9.	31.	Iob, 1, 1.	64.
-	48, 18.	32.	-	85.
-	48, 19.	32.	-	85.
-	49, 10.	287.	-	85.
Exod.	2, 14.	51.	-	103.
-	3, 11.	65.	-	111.
-	4, 10.	65 et 253.	-	76.
-	14.	98.	-	431.
-	16, 8.	245.	-	64.
-	17, 14.	30.	-	85.
-	17, 18 sqq.	28.	-	92.
-	20, 8.	34.	-	253.
-	24, 18.	33.	-	311.
-	31, 8.	6 et 33.	-	281.
-	32, 7.	6 et 33.	-	243.
-	32, 7 sqq.	99.	-	69.
-	33, 1.	11.	-	69.
-	34, 28.	6.	Psalm. 1, 1.	24.
Levit.	11.	21.	-	26.
-	11, 3.	24.	-	83.
-	16, 7 sqq.	15.	-	372.

Psalms	Page	Psalms	Page
3, 6.	73.	138, 15.	85.
- 4, 5.	389.	- 139, 21.	279.
- 5, 6.	317.	- 140, 5.	103.
- 7, 4.	331.	Prov. 1, 6.	11.
- 11, 4-6.	62.	- 1, 17.	7.
- 17, 26, 27.	93.	- 1, 23-31.	103.
- 17, 44.	19.	- 2, 21, 22.	61.
- 18, 2-4.	74.	- 3, 12.	103.
- 21, 7-9.	64.	- 3, 34.	46 et 124.
- 21, 17.	9 et 10.	- 7, 3.	49.
- 21, 19.	11.	- 8, 17.	225.
- 21, 21.	9.	- 8, 22 sqq.	260.
- 21, 23.	13.	- 8, 27, 30.	259.
- 23, 1.	100.	- 9, 1.	267 et 291.
- 27, 7.	73.	- 10, 24.	215.
- 30, 19.	62.	- 10, 25.	327.
- 31, 10.	70.	- 15, 27.	317.
- 32, 1, 2.	97.	- 18, 9.	233.
- 33, 11-18.	70.	- 18, 17.	150 et 253.
- 33, 13.	19.	- 20, 27.	69.
- 36, 35-37.	61.	- 22, 19.	325.
- 41, 3.	13.	- 23, 24.	281.
- 41, 10.	239.	- 24, 21.	297.
- 49, 14, 15.	99.	- 27, 2.	76 et 85.
- 49, 16-23.	81.	- 30, 4.	265.
- 50, 3-19.	65.	Ecclesiastes 1, 10.	11.
- 50, 19.	4 et 99.	- 2, 25.	315.
- 54, 23.	441.	- 19, 4.	318.
- 61, 5.	62.	Sapient. 2, 12.	11.
- 63, 5-7.	22.	- 2, 24.	50.
- 68, 5.	315.	- 11, 22.	74.
- 68, 6.	255.	- 12, 12.	74.
- 68, 22.	14.	Eccli. 4, 31. (36).	41.
- 68, 31-33.	99.	- 28, 3.	556.
- 77, 36, 37.	62.	Isai. 1, 2.	19.
- 82, 8.	239.	- 1, 10.	19.
- 85, 9.	233.	- 1, 11-14.	3.
- 88, 21.	65.	Isai. 1, 13.	36.
- 89, 4.	35.	- 1, 16-20.	55.
- 91, 13.	273.	- 1, 17.	484.
- 102, 11.	55.	- 1, 18.	55.
- 103, 4.	83.	- 1, 19.	315.
- 103, 9.	69.	- 3, 5.	50.
- 104, 15.	315.	- 3, 9.	11.
- 109, 1.	31 et 83.	- 5.	37.
- 115, 3.	107.	- 5, 21.	6.
- 115, 12.	347.	- 5, 26.	186.
- 117, 12.	10.	- 6, 3.	80.
- 117, 19, 20.	95.	- 7, 4.	337.
- 117, 22.	10.	- 7, 11.	267.
- 117, 24.	10.	- 7, 14.	307.
- 117, 48.	103.	- 8, 14.	10.
- 118, 51.	325.	- 9, 6.	307.
- 118, 120.	9.	- 10, 22, 23.	5.
- 119, 1.	329.	- 16, 1, 2.	25.
- 119, 121.	186.	- 26, 20.	97.
- 119, 163.	6.	- 28, 16.	10.
- 130, 3.	148 et 251.	- 29, 13.	61, 109 et 480.
- 138, 7-10.	75.	- 33, 13.	19.

	pag.		pag.
Isai. 33, 16.	26.	Jerem. 23, 15.	277.
- 33, 16—18.	26.	- 25.	37.
- 33, 18.	7.	Ezech. 11, 19.	13.
- 35, 4.	249.	- 14, 14. 20.	111.
- 40, 3.	19.	- 18, 30.	55.
- 40, 10.	79.	- 33, 11.	55 et 289.
- 40, 12.	37.	- 33, 12.	55.
- 40, 13.	11.	- 36, 23.	235.
- 41, 8.	57.	- 36, 26.	15.
- 42, 6. 7.	34.	- 37, 12. 13.	97.
- 43, 9.	253.	- 47, 12.	27.
- 44, 6.	307.	Daniel 2, 44.	247.
- 45, 1.	31.	- 3, 20.	92.
- 45, 2. 3.	26.	- 6, 16.	92.
- 49, 6.	34.	- 7, 7. 8.	5.
- 49, 17.	37.	- 7, 10.	80.
- 49, 22.	186.	- 7, 14. 27.	247.
- 50, 6. 7.	9.	- 7, 24.	5.
- 50, 7.	10.	- 9, 24. 25. 27.	47.
- 50, 8. 9.	9.	- 9, 24. 26. 27.	5.
- 52, 5.	159. 235 et 398.	- 13.	220 et 243.
- 53, 1 sqq.	63.	- 13, 52.	245.
- 53, 4.	303.	Osee 2, 23.	107.
- 53, 5.	307.	Jonas 3.	55.
- 53, 5. 7.	7.	Habac. 2, 3.	71.
- 53, 8.	9.	- 2, 4.	255.
- 54, 1.	107.	Soph. 3, 19.	27.
- 56, 10.	327.	Aggae. 2, 10.	37.
- 58, 4. 5.	4.	Zachar. 3, 1.	97.
- 58, 6—10.	4.	- 8, 17.	3.
- 58, 8.	7.	- 9, 17.	315.
- 60, 17.	88.	- 12, 10.	237 et 293.
- 61, 1. 2.	34.	- 13, 6.	9.
- 62, 2. 12.	251.	- 13, 7.	9.
- 62, 11.	79 et 297.	Malach. 2, 10.	265.
- 63, 4.	34.	- 2, 15.	311.
- 64, 4.	115.	- 3, 1.	71.
- 65, 2.	29.		
- 66, 1.	37.	Nov. Test.	
- 66, 2.	40. 60 et 233.	Matth. 1, 1.	309.
- 66, 24.	112.	- 1, 23.	307 et 337.
Jerem. 1, 7.	220 et 243.	- 3, 9.	251.
- 2, 12. 13.	25.	- 3, 10.	488.
- 3, 22. 19.	55.	- 3, 15.	186 et 291.
- 4, 3.	20.	- 4, 3.	271.
- 4, 4.	19.	- 4, 4.	271.
- 4, 22.	267.	- 4, 6.	273.
- 7, 2.	19.	- 4, 9.	273.
- 7, 22. 23.	3.	- 4, 10.	273.
- 7, 26.	20.	- 5, 3.	379.
- 8, 4.	329.	- 5, 5.	331.
- 9, 23. 24.	60.	- 5, 11.	331.
- 9, 25. 26.	20.	- 5, 19.	335.
- 10, 23.	226.	- 5, 23.	129.
- 11, 19.	307.	- 5, 27. 28.	484.
- 15.	37.	- 5, 32.	448.
- 15, 19.	331.	- 5, 42.	42.
- 17, 6.	309.	- 5, 44.	389.
- 17, 24 sqq.	34.	- 5, 45.	279.
		- 5, 46.	279.

	pag.		pag.
Matth. 6, 10.	396.	Matth. 21, 43—45.	31.
- 6, 12, 14.	379 et 384.	- 23, 6.	433.
- 6, 12—15.	60.	- 23, 11.	95.
- 6, 13.	385.	- 23, 31 sqq.	9.
- 6, 14.	235.	- 23, 35.	333.
- 6, 24.	111.	- 24, 32.	71.
- 6, 25.	441.	- 24, 35.	74.
- 7, 1.	379.	- 24, 45.	125.
- 7, 1. 2.	60.	- 25, 5 sqq.	7.
- 7, 2.	379.	- 26, 24.	93 et 441.
- 7, 11.	466.	- 26, 31.	9.
- 7, 13, 14.	97.	- 26, 39.	401.
- 7, 15.	277.	- 26, 41.	385.
- 7, 19.	488.	- 26, 55.	395.
- 7, 21.	109.	- 27, 3, 19.	267.
- 7, 23.	109.	- 27, 48.	14.
- 8, 17.	303.	- 27, 52.	148 et 235.
- 9, 13.	8 et 108.	- 28, 19.	265 et 287.
- 9, 22.	430.	Marc. 5, 34.	430.
- 10, 10.	442.	- 7, 4.	25.
- 10, 16.	110. 200 et 303.	- 7, 6.	61.
- 10, 23.	394.	- 8, 31.	172.
- 10, 28.	110 et 492.	- 9, 42.	93.
- 10, 32.	109.	- 10, 11.	448.
- 10, 33.	188 et 417.	- 10, 38.	401.
- 10, 41.	299.	- 10, 52.	430.
- 11, 5.	269.	- 11, 25.	235.
- 11, 27.	123.	- 12, 29.	307.
- 12, 33.	132 et 333.	- 12, 39.	433.
- 12, 40.	237.	- 14, 21.	441.
- 12, 50.	114.	- 14, 27.	9.
- 13, 3.	72.	- 14, 38.	385.
- 13, 22.	553.	- 15, 23.	14.
- 13, 43.	295.	Luc. 1, 5 sq.	277.
- 15, 8.	61 et 481.	- 2, 36 sq.	283.
- 15, 13.	161. 176 et 239.	- 3, 23.	237.
- 16, 18.	277.	- 5, 32.	108.
- 16, 23.	273.	- 6, 20.	379.
- 16, 24.	17.	- 6, 30.	42.
- 16, 26.	170. 111. 345 et 361.	- 6, 36.	379.
- 18, 3, 4.	564.	- 6, 36—38.	60.
- 18, 6.	93.	- 8, 37.	235 et 379.
- 18, 11.	109.	- 8, 38.	379.
- 18, 20.	325.	- 6, 46.	245.
- 19, 4 sq.	311.	- 7, 50.	430.
- 19, 9.	448.	- 8, 5.	72.
- 19, 12.	190 et 295.	- 8, 30.	269.
- 19, 17.	457.	- 8, 48.	430.
- 19, 21—24.	429.	- 9, 25.	345.
- 19, 23, 24.	553.	- 10, 3.	110.
- 20.	490.	- 10, 16.	325.
- 20, 16.	7.	- 10, 18.	278.
- 20, 22.	401.	- 10, 27.	295 et 333.
- 20, 28.	382.	- 11, 8.	495.
- 21, 22.	466.	- 11, 26.	456.
- 22, 11.	477 et 543.	- 11, 43.	433.
- 22, 14.	7.	- 12, 4, 5.	110.
- 22, 37.	109.	- 12, 5.	492.
- 22, 40.	295.	- 12, 9.	188.

	pag.		pag.
Galat. 6, 1.	6 et 101.	Coloss. 1, 18.	72.
- 6, 2.	315.	- 1, 23.	128.
- 6, 7.	382.	- 1, 25.	136.
- 6, 10.	113 et 192.	- 3, 4.	122.
- 6, 11.	172.	- 3, 14.	95.
- 6, 14.	257.	- 4, 3.	162.
- 6, 16.	48.	- 4, 15.	319.
- 6, 17.	256.	- 4, 18.	310.
Ephes. 1, 1.	329.	1 Thess. 1, 5.	88.
- 1, 4.	119.	- 2, 15.	239.
- 1, 18.	83.	- 4, 4.	45.
- 1, 19.	119.	- 4, 5.	279.
- 1, 21.	190.	- 5, 5.	176.
- 2, 2.	267. 288 et 297.	- 5, 17.	381.
- 2, 8. 9.	377.	- 5, 18.	85.
- 3, 11.	119.	- 5, 22.	378.
- 3, 19.	119.	2 Thess. 3, 10.	249.
- 4, 1.	307.	- 3, 15.	389.
- 4, 3 sqq.	119.	1 Tim. 1, 3.	200.
- 4, 4.	150 et 265.	- 1, 4.	136. 146 et 249.
- 4, 4 sqq.	93 et 325.	- 1, 5.	132.
- 4, 5.	281.	- 2, 2.	389.
- 4, 5 sq.	265.	- 2, 3.	55.
- 4, 26.	389.	- 2, 4.	279.
- 4, 30.	447.	- 2, 5.	258 et 283.
- 5, 2.	321.	- 2, 5 sq.	309.
- 5, 3.	311.	- 2, 8.	75.
- 5, 16.	1.	- 3, 5.	388.
- 5, 21.	84 et 85.	- 3, 8.	382.
- 5, 25.	202.	- 3, 16.	11 et 30.
- 5, 30.	161.	- 4, 7.	146.
- 6, 3.	311.	- 4, 10.	243. 264 et 327.
- 6, 4.	41. 263 et 281.	- 4, 12.	317.
- 6, 5.	41.	- 5, 3.	315.
- 6, 9.	41.	- 5, 4.	55.
- 6, 11.	381.	- 5, 8.	233.
- 6, 12.	333.	- 5, 17.	42.
- 6, 14.	378.	- 5, 21.	69.
- 6, 16.	383.	- 6, 1.	94 et 235.
- 6, 20.	162.	- 6, 3.	200.
Philipp. 1, 5.	377.	- 6, 7.	380.
- 1, 5 sqq.	388.	- 6, 8.	48.
- 1, 21.	170.	- 6, 10.	380.
- 1, 27.	382.	- 6, 20.	318.
- 2, 3.	180.	2 Tim. 1, 6.	120.
- 2, 11.	251.	- 1, 16.	122 et 321.
- 2, 12.	40.	- 1, 18.	299 et 319.
- 2, 16.	387.	- 2, 4 sq.	315.
- 2, 17.	166.	- 2, 12.	381.
- 2, 30.	100.	- 2, 19.	6 et 49.
- 3, 8.	310.	- 2, 24 sq.	331.
- 3, 18.	239.	- 2, 26.	279.
- 3, 18 sq.	390.	- 3, 4 sq.	251.
- 3, 19.	249.	- 3, 6.	176.
- 4, 3.	413.	- 3, 14.	88.
- 4, 6.	441.	- 4, 1.	106.
- 4, 15.	291. 299 et 387.	- 4, 6.	91. 166 et 310.
- 4, 15 sqq.	258.	Tit. 1, 2.	74.
- 4, 16.	30.	- 1, 3.	89.

	pag.		pag.
Tit. 1, 10.	6.	1 Petr. 1, 19.	83.
- 1, 14.	146.	- 1, 21.	55.
- 2, 5.	235.	- 2, 1.	378.
- 2, 14.	104.	- 2, 6.	60.
- 3, 1.	49 et 399.	- 2, 7. 8.	10.
Philem. 8. 9.	122.	- 2, 9.	83. 281 et 329.
Hebr. 1, 1. 2.	541.	- 2, 11.	383.
- 1, 2.	30 et 287.	- 2, 12.	388.
- 1, 3.	546.	- 2, 17.	49 et 388.
- 1, 3. 4.	83.	- 2, 22.	386.
- 1, 5.	83.	- 2, 23.	331.
- 1, 7.	83.	- 2, 24.	386.
- 1, 8.	62.	- 3, 9.	378.
- 1, 13.	83. 237 et 259.	- 3, 18.	404.
- 2, 17.	105.	- 3, 20.	55.
- 3, 1. 10.	105.	- 4, 7.	331 et 385.
- 3, 2—5.	64.	- 4, 8.	96.
- 3, 2. 5.	89.	- 4, 16.	386.
- 3, 5.	33.	- 5, 2.	310.
- 4, 12.	70.	- 5, 5.	48. 76. 85. 124 et 325.
- 4, 15.	105.	- 5, 6.	317.
- 6, 18.	74.	- 5, 7.	439.
- 8, 1.	62.	- 5, 8.	3.
- 8, 12.	49.	2 Petr. 2, 5.	55 et 57.
- 8, 56.	259.	- 2, 6.	58.
- 10, 12 sq.	237.	- 2, 6. 7.	58.
- 10, 25.	6.	- 2, 15.	429.
- 10, 28.	541.	- 2, 20.	441.
- 10, 37.	71.	- 3, 3. 4.	71.
- 11, 5.	57.	- 3, 5.	413.
- 11, 7.	57.	- 3, 8.	35.
- 11, 17.	57.	- 3, 9.	289.
- 11, 31.	59.	- 3, 15.	380.
- 11, 37.	64.	1 Ioh. 1, 1.	186.
- 12, 1.	67.	- 1, 4.	2.
- 12, 6.	103.	- 2, 22.	186.
- 12, 23.	325.	- 3, 2.	81 et 134.
- 13, 5.	48.	- 3, 24.	457.
- 13, 11.	17.	- 4, 2.	186.
- 13, 14.	483.	- 4, 3.	385.
- 13, 17.	229.	- 4, 9.	386.
Iacob. 1, 6. 8.	318.	- 4, 9. 10.	96.
- 1, 8.	41. 58. 71 et 411.	3 Ioh. 4.	1.
- 1, 15.	114.	Iudae 3.	385.
- 2, 7.	518.	Apocal. 1, 6.	69.
- 2, 20. 26.	132.	- 1, 7.	293.
- 2, 21.	76.	- 1, 9.	257.
- 2, 23.	57 et 251.	- 1, 11.	419.
- 4, 1.	93.	- 2, 17.	544.
- 4, 5.	317.	- 3, 12.	544.
- 4, 6.	76. 124 et 235.	- 11, 7.	438.
- 4, 7.	6 et 481.	- 12, 3.	438.
- 4, 12.	556.	- 13, 1 sqq.	438.
- 5, 4.	433.	- 14, 1.	544.
- 5, 20.	96.	- 17, 8 sq.	438.
1 Petr. 1, 7.	441.	- 20, 15.	413.
- 1, 8.	377.	- 21, 2.	439.
- 1, 13.	378.	- 21, 5.	12.
- 1, 17.	7.	- 22, 12.	79.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

Pag. 2, 11. scr. Domini: — 4, 17. scr. Tunc — 8, not. 20) *Quomodo possent* — 9, not. 2) Isai. 50, 8. 9. — 10, 6. *ισχύι* — 11, not. 30) Prov. 1, 6. — 12, 15. *ἀγαθὴν*⁴⁹ — 14, not. 11) adv. Iud. c. 14. — 18, 8. *ἡμ. ξ. π. x. φ., ἐν αἰς*¹² *ἡμεῖς*¹⁵ — 21, not. lin. 1. Abrahami — 24, not. 36) etiam O pr. man. — 20. *ἐκείνοις*⁴⁷ — 32, not. 16) lege: participium. Hefellii — 35, not. 12) Barn. p. 109. — 38, 4. lege potius *πλήρης* — 46, not. 3) respicit — not. 4) Colomesius (1694) — 48, 17. *συνειδήσεως*⁹ — 52, 4. *τόπον*⁶ — 53, not. 5) post verba: vindic. Petria. pag. 54. adde: H. ed. IV. — 55, 5. venerandam et 17. sancto — 55, not. 3) Ezech. 33, 12. — 60, 31. *ἐγκατάλειμμα*⁵ — 56, notulam 3) reponas in pag. seq. — 72, 3. *ἀπαρχή*[r]¹ — Cap. XXV. not. 1) Ovid. Met. 15, 392 seqq. — 32. [A] *ἔγει* — 74, 8. *Ἐγὼ*⁵ — 92, 20. *ἐπαρρόδιτοι*⁸ — 93, not. 6) Marc. 9, 42. — 105, not. 1) a S. Paulo — 112, not. 3) reiciias in pag. 111. — 118, not. 1) (Mediceo) — not. 3) humilitati (infra c. 3. Ep. ad Magn. c. 11. 12. et 13) facile aliquis crediderit illius, qui pluries (infra c. 8. et alibi) semet ipsum *ἀδο* *πράψημα* esse affirmet — 120, not. 11) Clementis Rom. — 122, 10. post *ὡμῶν* dele numerum — 125, 16. ecclesia Iesu Christo — not. 4) Matth. 24, 45. — 126, 16. *ἔρις ἐνείγεται* — 127, 26. vita, et ex — 131, 20. *XI — not. 2) *οὐχ ὡς παρροδύοντα* — 133, 16. aboletur — 138, notula 2) ad Cap. XX. apposita pertinet ad vocem *προσδηλώσω* 136, 21. — 146, in notis scr. 5) pro 7) altero — 147, 17. nulli bono sunt — 153, not. 5) loquendi genere. Voss. — 154, in notis scr. 2) Dedi — 157, 17. nec attendendi — 174, not. 1) Dei cultus — 175, not. 11) pot. episc. tempore commodo — 175, 20. scr. firmavit pro firmant — 176, Cap. III. not. 3) Contra quem — 181, 8. voluerunt — 12. schismatis — 192, Cap. VII, not. 5) l'acquetarsi — 196, not. 6) textui superadd. — 199, not. 11) Custodisi — not. 16) cum Antiocho — 204, not. 5) dele vocc. „hoc modo“ — 208, not. 4) Vox *ἐπιμελῶς* — 209, not. 2) den. est Dacicus — 216, not. 4) I. e. ut *τὰ* — 219, 14. te volo — 221, 25. *δέξ, ὁ* — 225, 12. *εἶλον τίσιν* — 18, ipse tibi — 228, sub textu scr.: Ad Trallianos Epistola in Codd. FOV — 232, Cap. VII. not. 7) *ἀπόθεσθε* OV — 233, 7. Deum⁴ — 8. putant⁵ — 10. ipsumque⁶ — 11. opera⁷ — 242, in notis: 8) *ἐν* om. Voss. — 244, in not. 1) Cap. IV. 1) — 247, 14. non ex natura, sed ex sua sententia factus — 30. a me ipso — 248, 20. *δυσησμέθα*⁵ — 250, 11. *φ*⁶ — 252, 28. *ἄξιοπλόκου*⁷ — 255, not. 14) *γίνεσθε ὅτι δίκαιοι* B O V Voss. — ib. not. 5) ad vers. lat. muta in 6) — 258, V, 6. *Ὅτε ὑποταγῇ* — 261, ad text. gr. not. 4) Ita B FOV, in quibus des. *οὔτε πόρνοι, om. οὔτε ἀρσενόκοιται* C D Voss. — 265, 2. ASCENSURUM¹ — 267, 12. crucifixerunt⁶ — 270, 23. *ἀγνοίας*⁶ — 25. *δὲν*³ — 273. Cap. XI. not. 10) *in terram* add. Reg. — Cap. XII. not. 1) *est* om. Pal. Reg., in quo des. subsequens *qui* — 278, 15. *δυσσεβείας*⁵ — 16. *ἔστι*⁹ — 281, commuta locum notulam 26) et 27) — 286, 8. *ἐδαγγέλιον*⁶ — In notis: Cap. VII. not. 1) *ἀγίει* OV — 291, 1. TROIA¹ — 294. Cap. V. not. 3) inserte post OV „*μετανοήσουσι*“ B — 295, 9. Iesum¹ — 31. *qui*³ et Iesu — 296, 2. *ῥύσεται ἡμᾶς* — 14. *ἐπίσκοπος, ἐκεῖ τὸ πλῆθος* — Cap. IX. not. 1) in fine F p. v — 297, 1. *qui*⁴ — 2. *qui*⁵ — 3. *est*⁶ — 7. colloquium⁷ — 8. evangelizantibus⁸ — 299, not. 17) Ita cum pro Ita C — Cap. X. not. 5) Pal. pro al. — 302, 23. *αἰτῆς*⁸, cui voci addas notulam 8) *αἰτεῖ* O V, mutesque notulam 8) in 9) — 305, 23. *Ἀσπάζομαι* — 27. *διὰ παντὸς ἐν Θεῷ* — 306, Cap. I. not. 3) ex FOV — 308, Cap. VI. not. 1) VO p. OV. — 310, Cap. XI. not. 3) VO p. OV — 311. Cap. IX. not. 5) *Parventes vero* — 314, not. 8) FOV Voss. — Cap. II. not. 2) *ψίλον* om. V — 315, Cap. II. not. 5) et des. in Pal. — 321, 9. quae est Ephesiae — 326, 20. *ὑπάρχη*³ — 328, 22. *εἰμὴ ἡ ὁδοῦ* — 330, 20. *σωφρονήσατε*¹⁶ — 334, 6. *ὁ νόστος τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος* — 339, 1. Paracletus⁴ — 2. impraevocabilis⁵ . . . *qui*⁶ — 4. nobis⁷ — 340, not. 3) BVO p. BOV — 5) *ἔστιν* OV — 341, not. 14) *et mihi difficile* — 343, Cap. IV. not. 2) in Reg. p. in Pal. — 344, Cap. VI. not. 5) Vocc. *τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ* etc. — 7) BVO p. BOV — 350, not. 3) *καὶ ante τῷ θεοῦ ὄρφ* — 351, 27. sic quoque vero Deos — 353, 33. vocari — 362, Cap. XVIII. not. 1) E p. B — 363, 38. illis quoque — 369, 22. *ἀετ. καὶ ταῦρ. καὶ*³ — 370, 34. *ὑμεῖς οἱ προσκ.* — 371, 32. *ἀμῆτα τῶν ἐθνῶν* — 374, 38. dele *μακαρίον ante μάτυρος* — 377, Cap. I. versionis vet. scr. not. 5) *connexi* Pal. Reg. — 381, not. 9) *σκοπεῖται* exhibet — 382, Cap. V. not. 3) 1 Tim. 3, 8. — 383, not. 2) 2 Cor. 8, 21. — 391, 16. catholicae ecclesiae paroecias — 304, not. 2) *διδόντας ἑαυτοῖς* Vind. — 395, 27. quod idem munus — 404, 19. *δωδέκατος*¹ — 405, 2. *est p. et* — 408. in notis apponas signum numeri 1) ante

„Titulus iste“ — 409, 3. in urbe Roma — 412. Cap. II. not. 10) Ex Codice Carmelit. — 413, 26. quae acc. p. quam acc. — 414. not. 9) Virgillii et Terentii — 416, not. 18) propius p. proprius — 421, 21. permisit mihi . . . annuit mihi⁹ — 423, not. 14) in fine 31. p. 32. — not. 18) in fine ed. Lond. 1637. — 425, Cap. IV. not. 5) et ipsi sancti — 429, 5. aliquanto — 437, Cap. XII. not. 2) surrexit p. surrexit — 442, 5. (A) Cum orassem — not. 2) Matt. 10, 10. — 451. not. 17) unam poenitentiae indulgentiam habet — 456, 6. hoc vas — 457, 25. Ecce tradidi¹ — 460, not. 16) iniquissimus (sic) — 462, Mand. VIII. not. 8) Audi inquit — 465, 25. scr. nec unquam — 468, not. 5) Hom. 2. 15. et 3. 22 sq. — 470, 24. vexatur⁶ — 480, 10. et⁵; in ipsa notula II Cor. 3. 14. — 17. potentiae¹⁰ — 34; ab eis — 482, 16. LIBER¹ — 485. Sim. II not. 6) Orig. hom. X, 1. in Iosnam — 488, 32. et haec¹ — 459, Sim. V. not. 2) noctuque iacet in scapha — 490, 17. successoribus² — 494, 7. deprecatus¹ — 495, Cap. IV. not. 2) intellectu Pal. — 496, 20. acceperat. Vides — 509, not. 16) instare valentibus id sustinere — 18. dehero⁴ — 510. 20. enim⁹ — 514, 18. ut admissorum suorum agant — 516, 19. habuerant⁴ — 517, not. 4) viridem Pal. — 519, 9. qui (numero² deleto) — 10. qui² — 520, 23. mandatis³ — 521, 21. turre² — 523, 13. haec poenitentia citata — 30. compressos³ — 32. compressi (sine num. 2) — 527, 9. omne⁵ genus — 532, 3. post „viginti quinque“, inserendum: deinde triginta quinque. — 535, 2. erant (absque num. 7) — 3. erant⁷ — not. 8) et non sunt hii lapides in structuram — 536, not. 9) deum contineri p. continere — 537, 24. quid¹ scio — 540, not. 7) iniuriorem esse factum — 542, 6. cincta sit⁷ — 544, not. 11) Etenim filius quoque nomina — not. 16) reprobati erant — 545, 5. Sic quoque — 548, 29. κηρύγματος — 568, not. 9) in quo voce. — 569, 23. mundae enim — 596, 33. διηνικήσης. Cf. etiam Proleg. LV.

Praeterea aliquoties in accentibus et spiritibus erratum est; pluries vero etiam in nonnullis certe exemplis ex iniuria typorum perierat: quod aequus lector ne aegre ferat rogamus. Adde quod in exemplis nonnullis pag. 220. A AGINAT. pro AD IGNAT. exscriptum est typis.

Postscr. In libello nuperrime edito: Nachträgliche Bemerkungen zu Hermas von R. Anger und W. Dindorf, a viro cl. Anger exhibita est varietas scripturae e primo Sim. apogr. collecta.⁴ Qua in re magnam ille diligentiam posuit: ineptam scripturae Simonideae vitiositatem aliquoties etiam ubi nos non adscripsimus, quippe quum correctio planissima esset⁵), curiosius ille exscripsit; alibi vero nobiscum et ipse tacite correxit, ut 1, 16. 572, 11. ἦν apogr. ὦ (similiter 82, 15. 621, 14. apogr. τῷ suprascripto το pro ἦν 20, 13. 583, 22. συμψέλλ. apogr. συμψέλλ. 32, 17. 591, 18. μέλλω apogr. μέλω 38, 26. 595, 14. πνευματίων apogr. πνευσμ. Saepere vero silentio praeteriit quae haud negligenda erant, ut 6, 24. γίνονται pro γίνεται 6, 25. ἐπηγγέλλεται pro ἀπηγγ. 15, 19. ἐὰν μετανοήσωσιν pro -σωσιν 16, 31. εὐχρηστοὶ ἦσθε pro -στος ἦσθα 18, 29. ἐπερωτήσα 23, 18. ἀπὸ στάδιον 26, 3. περιεκάθισε pro παρεκ. 28, 1. Δίτην pro -κας 33, 26. φυλάξης pro -ξη 34, 20. ὀλόκληρον pro -ρος 49, 29. δύναμαι (corrigere δύναμειναι) pro δύνανται 91, 23. ἔγραψαν 94, 32. ἐνδιδυσκόμενοι (apogr. ἐνδέδ.) pro ἐνδεδυμένοι etc. Neque raro de scriptura Simonidis, maxime nbi ex ipso ille codice compendia repetierat, falsus est. Ita, ut aliquid exemplorum afferamus, 8, 8 (575. II. 13.) pro ἐπάγει notat, fere εἶπα, supra εἶπα (ἐπαγγέλλεται D)⁶ 10, 12. pro γανισθήσομαι dat γανισθ. 10, 20. in apogr. est λίων (fere videri poterat λίων), non λιωνῶν 12, 12. libellus habet, δὲ ut vid., sed omnino est τε. Item 17, 4., habet δολοῦτε sed est δολοῦντες 17, 18. ἐτελεύτησεν sed apogr. ἐτέλευσεν 24, 29. δουλεύσθαι sed apogr. δουλεύεται 51, 13. δύστατοι sed apogr. recte δύσβατοι 78, 6. (forte ἀμαρτιῶν,⁴ sed omnino est ἀμαρτιῶν 91, 22. σάρους affert, apogr. vero σάρον, habet 95, 2. non est μιᾷ χροῖ sed μιᾷ χροῖα. Ad 56, 27. notat, αὐθις, in parenth. αὐ c. cpd. 58; supra εὐθὺς; videtur subesse: αὐθέντης.⁴ Quae res sic habet: Sim. scriptis αὐθις, supraposito εὐθὺς, una vero ipsum compendium ex codice apposuit in parenthesi, idque omnino denotat αὐθέντης.

^{*)} Illorum numero loci hi rectius eximendi erant: 597, 19. (it. 600, 30.) ubi apogr. ἐκπεφυρο. potius quam ἐμπερ. habet. 627, 9. ubi apogr. εὐτρεπέστατος pro εὐπερ. 580, 28. ubi ἐν μὲν τῷ παρόντι ex ed. pr. repetitum est, apogr. vero οἱ, εἰς . . . πον praebet (unde Ang. non male comicit οἱ εἰς τὸ παρόν). 588 not. 8. scribe potius verbis εὐρεθῆ καὶ ἄ supraposita esse (inēpte quidem) χρῆθῆ ἢ ἀλαγῆ.

INDEX LIBRI.

<i>Praefatio</i>	V.
<i>Prolegomena</i>	VII.
De Barnaba	VIII.
De Clemente	XII.
De Ignatio	XXI.
De Polycarpo	XXXIV.
De Herma	XXXIX.
<i>Tischendorfii prolegomena in Herma Graecum</i>	XLIV.
<i>Notitia Codicum</i>	LVI.
<i>Index tabulae lapidi incisae et libro praefixae</i>	LXII.
<i>Barnabae epistola Graece et Latine</i>	1—45.
<i>Clementis ad Corinthios I. Graece et Latine</i>	46—105.
<i>Clementis ad Corinthios II. Graece et Latine</i>	106—117.
<i>Ignatii epistolae Graece et Latine</i>	118—207.
Ad Ephesios	118—139.
Ad Magnesios	140—153.
Ad Trallianos	152—163.
Ad Romanos	164—173.
Ad Philadelphenses	174—185.
Ad Smyrnaeos	184—197.
Ad Polycarpum	198—207.
<i>Martyrium Ignatii Graece et Latine</i>	208—217.
<i>Ignatii epistolae interpolatae, dubiae, spuriae, Graece et Latine</i>	218—349.
Mariae ex Cassobolis ad Ignatium	218—222.
Ad Mariam Cassobolitam	223—227.
Ad Trallianos	228—241.
Ad Magnesianos	242—254.
Ad Tarseuses	254—263.
Ad Philippenses	264—275.
Ad Philadephenses	276—289.
Ad Smyrnenses	290—301.
Ad Polycarpum	302—305.
Ad Antiochenses	306—313.
Ad Heronem	314—321.
Ad Ephesios	320—339.
Ad Romanos	340—345.
[Ad Iohannem apostolum duae et ad S. Mariam] Latine	348—349.
<i>Martyrium Ignatii Graece et Latine</i>	350—367.
<i>Martyrium (ineditum) Ignatii Graece</i>	368—375.
<i>Polycarpi epistola ad Philippenses Graece et Latine</i>	376—391.
<i>Martyrium Polycarpi Graece et Latine</i>	391—407.
<i>Hermae Pastor ex duobus recensioneibus Latinis (altera inedita)</i>	408—571.
<i>Hermae Pastor Graece a Tischendorffo editus</i>	572—637.
<i>Index rerum Latinus</i>	638—651.
<i>Index Graecitatis</i>	652—661.
<i>Index locorum scripturae sacrae</i>	662—670.

1. Cent. xv.

84. Ὁ σιὸν ἡσ ἀσίας, ἐν ἀμείνω πῶν καὶ λόγῳ θῶ πῶν
σαι χαίρον: Δοξάβων ἰν χῆλὸν θῆ τὸν οὐλοσ ἡμᾶσθ-
Φίσοδα. ἐνόησα γῆ ἡμῆσ καλυπλισμῶουσ ἐν ἀ πῆ-
νήτω πῆσθ ὡσπερ κωθλημεῖνοισ ἐν ῶ σῆθ τοῦ κῶ ἰῶ

2. Cent. x.

ἰγμάτι

170. ὁσ ἂ πῶν· οἰ ἀμοουρῆτω τὸν θῆ τὸν ῶσι πῶν
ταρ κῆλῆμῶν, ἰρ χῆ· ἂμοου σῆσ τῶ ἡτοιμασ
ἡβρω ὄγαθᾶ· ὄθ θῆ βῆ τῶ θῶλο γῆ ζον
ταὶ τῆω ἴσῶσ ζιμᾶν τῶ ἡμᾶσ ἀμόνομ.

3. A. D. 1378.

350. τραῖα μῶ γὰρ τῶ ῶ μαίω μ
αὐτο κῆ τῶ ριτῆ κατασκυ
θῶ ῆ

4. Cent. xiv.

Αρπῆ τραῖα μ ὠ πατῆ ῶ
ῶ μαίω μῶσ ῆ ῶσ,
οκῆ σῶρ αὶ πῶσ ἀμαῖου
το σ.

5. Cent. xv.

πραῖτῆσ ὁ καὶ θεο φῶ
ροσ, ἐκκλησῆσ ἰαθῶ πῆσ
καὶ κῆ ἰῶ χῶ· τῆ ὄουση
ερ φῆ λα Δελφῆσ· ἐ
ματᾶ πῆ

6. Cent. xv.

πλεον̄ Στοιμάζων ἐπ̄σ̄δραξει ἐπ̄ τ̄ ἡγεμόν
ὄν. ὅτι καὶ ἀνάστασιν αὐτοῖ ποιήσῃς κρῖν.
πρὸ ἑσ̄ο γένοι διδασκων τὸν ἰσραήλ. καί τε -
λι καὶ τέρατα καὶ σημεῖα ποιῶν.

f. 380.

7. Cent. xiv.

ἔπαυθ̄ λουθοιότης τ̄ ἡς ἐλπίσῃς προγοίους τ̄ ἡς ἄα
πης, τ̄ ἡς ὄς εἴη καὶ χ̄ι' καὶ ὄς τὸν πλησίον.

f. 119.

8. Cent. xi.

ἰγνάτιος ὁ καὶ θεο φόρος τ̄ ἡς ἀρο γημεύου
μαθῶθ̄ θ̄υ πρὸ πλῆρωματι

9. Cent. xv.

Quid est ieiunio? Ieiunio inquam quod est autem
ieiunium istud? et dixi eis sicut solebam die sic
ieiunio. Nescitis? inquit deo remuare?

f. 412.

10. Cent. xv.

Ait mihi. Noli confundi: sed metute concipe animo me mandatis
meis que daturus sum tibi. Misere sum enim inquit ut que vidisti

f. 376.

11. Cent. xv.

Polycarpus et qui e u eo fi p̄b̄ie c̄le d̄i
que e. philippus. misericordia uobis et
pax a do om̄ipotentē et ih̄u xp̄o
saluatore n̄ro abundet. Congratulau

3 2044 038 40u

APOSTOLIC Fathers.	598
Greek. 1857. Dressel.	A645.2
Patrum apostolicorum	Gr
opera.	1857d